

A FÉNYES SZELEK NEMZEDÉKE II.

1828—1978

MEGJELENT

AZ AKADÉMIAI KÖNYVKIADÁS

150. ÉVÉBEN

MTA
KIK

Szerkesztő bizottság

CSATÁRI DÁNIEL, GOSZTONYI JÁNOS, GYENES ANTAL,
GYÖRFFY SÁNDOR, KARDOS LÁSZLÓ (főszerkesztő), PATAKI FERENC,
SZABÓ KÁLMÁN

Szerkesztő bizottság titkára

POGÁNY MÁRIA

Munkatársak

BARTHA ANTAL, BOLYAI IMRÉNÉ, CSONTOS MAGDA,
KALMÁR ÁRPÁD, KERESZTES IRÉN, KOVÁCS TIBOR,
LISKA TIBORNÉ, LUKÁCSY SÁNDOR, PETŐ SÁNDOR, SÁRDI JÁNOS,
SIPOS KATALIN, SZÍJ REZSŐ, TÁNCZOS GÁBOR, TASI JÓZSEF

Szerkesztette, a bevezetőt és az egyes fejezetek előtti tájékoztató szöveget írta

KARDOS LÁSZLÓ

557324

200200

A FÉNYES SZELEK NEMZEDÉKE

NÉPI KOLLÉGIUMOK 1939—1949

II. KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1978

MTA
KIK

605605

A KÖTET KIADÓI SZERKESZTÉSÉÉRT FELELŐS

ROTTLER FERENC

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

ISBN 963 05 1403 6 (I–II. kötet)

ISBN 963 05 1809 0 (II. kötet)

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1978

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Stark Mariann

Műszaki szerkesztő: Merkly László

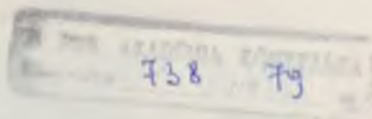
A burkoló- és a kötésterv Székely Edit munkája

Terjedelem: 58,8 (A/5) iv + 44 oldal melléklet

AK 1302 k 7881

78.4725 Akadémiai Nyomda, Budapest – Felelős vezető: Bernát György

Printed in Hungary

4. A VALÓSÁG PEDAGÓGIÁJA:*

A NÉPI KOLLÉGISTA KÖZÖSSÉGEK VILÁGA

A soron következő dokumentumok a népi kollégiumi nevelés gyakorlatának részletes rajzát mutatják be. Látszólag megszakítják a NÉKOSZ történeti útjának a fonalát, valójában a népi kollégiumi mozgalom legfejlettebb szakaszáról adnak hírt – csak ezúttal a pedagógiai dokumentumok révén, oly módon, hogy közben ezek az írásos források a NÉKOSZ-pedagógiai praxis módszeres feltárását, a népi kollégiumi pedagógiai modell leglényegesebb vonásainak bemutatását is szolgálják.

A népi kollégiumi mozgalom az 1945 előtti és utáni Győrffy-kollégium diákközösségeinek nevelési tapasztalatait vette át és fejlesztette tovább. "Mindössze" e nevelési gyakorlat "előjelét" kellett megváltoztatni. A Horthy-korszak körülményei közt ez a pedagógia lényegében oppozíciós szerepet töltött be, autonóm kisközösségében az uralkodó társadalmi rend ellen nevelte tagjait. A népi demokrácia emez első esztendeiben pedig döntően missziós szerepet vállalt: a végbemenő népi demokratikus forradalom perspektívájában progresszív gondolkozású, demokratikus magatartású közösségi embereket nevelt. A népi kollégiumok tömegmozgalmában lett ez a pedagógia a népi diákság fejlődésének igazi hajtóereje. A fényes szelek korszakának társadalmi-forradalmi hullámai emelték hátukra, és vitték előre a népi kollégiumi mozgalmat, a mozgalom diákifjúságát pedig ez a népi kollégiumi pedagógia vitte előre, s tette e forradalmi átalakulás aktív és alkotó részesévé.

Miben is áll ennek a pedagógiának a lényege? Ez a nevelés egyfajta pedagógiai realizmus megtestesülése, ami azt jelenti, hogy az adott konkrét magyar történelmi-társadalmi valóság szükségletei hozták létre e szükségletek kielégítésére, léte és fejlődése mindvégig e történelmi-társadalmi valósághoz kötött, célja, feladata e valóság igényeinek megfelelően ennek a valóságnak a szolgálata, formálása, átalakítása, s

*A valóság pedagógiája, közösségi nevelés a népi kollégiumokban címen 1974-ben terjedelmes könyv jelent meg a népi kollégiumok nevelési gyakorlatáról (Tankönyvkiadó, szerkesztő Pataki Ferenc, munkatársa Bolyai Imréné, a kötethez beköszöntött írt Gosztonyi János). Ez a könyv lényegében megegyezik A fényes szelek nemzedéke, népi kollégiumok 1939–1949 című, jelen dokumentumkötet pedagógiai fejezetével, annak némiképp más és bővített változata.

ha kell, forradalmi megváltoztatása. Ehhez a társadalmi valósághoz igazodóan alakulnak e nevelés tartalmi és formai elemei, alakul a nevelés rendszere, módszere, tananyaga stb. Mindebből következőleg a népi kollégiumi nevelés a népi demokratikus forradalmi átalakulás pedagógiai gyakorlata – a kollégiumok területén. Így igazodik a népi kollégiumi nevelés a felszabadulás utáni évek népi demokratikus társadalomfejlődésének igényeihez, és fejezi ki azok lényegét a nevelés területén: egy új demokratikus intelligencia, kivált a dolgozó osztályokból származó organikus népi értelmiség megteremtésének a szükségletét.

A népi kollégiumok pedagógiai mozgalma az egész társadalmat átfogó demokratikus köznevelés – az igazi népnevelés – megteremtésének követelményén belül az egyenlő esély biztosításának a jelszavával mint forradalmi jelszóval lép fel: dolgozó és szegényparasztok, kétkezi munkások és kisemberek diákgyermkeit a közép- és főiskolákra, az egyetemekre! E cél megvalósítása végett ezek számára teremt otthonokat, népi kollégiumokat. Ezeket az otthonokat – az adott realitásokat, a konkrét társadalmi és szociális tényeit figyelembe véve – magukkal az érdekeltekkel: a munkások és parasztok forradalmi pártjainak és társadalmi szervezeteinek segítségével, a dolgozó osztályok erkölcsi és anyagi támogatásával s maguknak a paraszt- és munkásszármazású diákoknak a bevonásával – azok szervező, s ha kell, kétkezi építőmunkájával – teremti meg. Ebbe a kollégiumteremtő munkába vonja be és részleteti a haladó, demokratikus gondolkozású pedagógusokat is.

Az egyes népi kollégiumok létrejöttével együtt, mintegy azokból születik meg a tulajdonképpen népi kollégiumi mozgalom is, amelynek az országos szövetség a szervezeti kerete, a szövetség központja pedig a mozgalmi központja. Az egykori alaprakó két kollégium, a Györffy- és a Petőfi-kollégium szövetsége tíz, ötven, száz, százhatvan kollégium mozgalmi szövetségévé válik, amelyet nem valamilyen merő organizációs elv köt egybe, hanem egy forradalmi diákmozgalom szelleme, szervezett ereje, tudatos társadalmi-politikai célkitűzése, kollektív önevelő és társadalomalakító programja. Ennek a ténynek, hogy a népi kollégiumok – mint nevelőintézmények – mozgalom formájában jönnek létre, mozgalom formájában léteznek és fejlődnek – felbecsülhetetlen a pedagógiai jelentősége. Minden egyes kollégium és minden egyes népi kollégista már eleve egy nagy és egyre növekvő közösség egyenrangú részesének és szereplőjének tudhatja magát, már indulásukkor érezheti a mozgalom támogatását és szolidaritását. A kollégiumok mozgalmi közösségének a szerepe különösen jelentős a kollégiumi nevelési tradíciók átadásában. A mozgalom már születése pillanatában az eleven kollégiumközi kapcsolatok egész rendszerét teremti meg, ezek közreműködésével jönnek létre, s ezek segítségével jutnak egyre fejlettebb színvonalra az egyes kollégiumok. E tény teszi érthetővé a népi kollégiumi nevelési elvek, módszerek és tapasztalatok példátlanul gyors terjedését és – ami még lényegesebb – hatékony alkalmazását is. A szövetség – erről az oldaláról tekintve – a maga 10 000 diákjával együtt egy egységes nevelőmozgalom, amelynek demokratikus központja naponta azon munkálkodik, mint – milyen módszerekkel, eszközökkel, vállalkozásokkal – segítse, emelje mind az egyes kollégiumok, mind az egész kollégiumi szövetség közösségi potenciálját s ebből folyóan pedagógiai teljesítményét. Az olvasó, ha az előző, a népi kollégiumi mozgalom hőskorszakáról szóló főfejezetben figyelmesen áttanulmányozta a szövetség kétesztendő tevékeny-

ségének krónikáját, intézményeinek organizációját, demokratikusan kidolgozott szabályrendszerét, évről évre kibocsátott munkaterveit, az 1947–48-as esztendő teljesítmény-előirányzathoz kötött kollégiumközi versenytervezetét, világosan áttekinthető képet nyer arról a fejlett pedagógiai mechanizmusról, amely az egész népi kollégiumi mozgalom közösségi kohéziójának a biztosítója a szövetség oldaláról, s egyben magyarázatot arra is, hogy egy ilyen mozgalmi közösségben miért nőnek meg fejjel az egyes kollégisták, s miért teljesítenek átlagon felül az átlagkollégiumok is. A népi kollégiumok mozgalmi jellege és e mozgalom sikeres tevékenysége a szülője annak a sajátos csoporttudatnak, amely mint NÉKOSZ-öntudat vált ismeretessé, s amely – mint az előző főfejezet tájékoztatójában írtuk – "sajátos ötvözete a haladó mozgalmi büszkeségnek és a progresszív osztályöntudatnak". Egyes kollégistáknál vagy kollégiumoknál olykor ennek az öntudatnak túlzó jegyeivel is lehetett találkozni (felfokozott önérték, politikai türelmetlenség, ultraradikalizmus stb.), amelyek nemegyszer hívták ki a kívülállók ellenérzését.

A népi kollégiumok pedagógiájának a szövetség központi nevelési tevékenysége – "mozgalmi pedagógiája" – csak az egyik oldala. A valóság pedagógiájának érvénye és hatékonysága az egyes kollégiumokon és az egyes kollégiumokon belül dől el, mint képesek a szövetségen belül létrejött anyagi-szociális kereteket tartalommal megtölteni. Mindenekelőtt a pedagógiai realizmus egy másik alapelvének az érvényre juttatásával: a kollégiumi kisközösségek, kollégiumi diákközösségek tényleges megteremtésével. A népi kollégiumi nevelés realizmusának alfája és omegája a közösség. Ezért nevezik a népi kollégiumi nevelést – kifejezetten – közösségi nevelésnek is. A nevelési tevékenység mindig közösségben zajlik le, a közösség révén érvényesül, és a közösség önmegvalósítása útján éri el hatékonysága optimumát. A kor adott, illetve a közeli jövő társadalmi követelménye, legalábbis a társadalom forradalmi köreiből: a kollektív, a közösségi gondolkodású, a közösségi magatartású, a közösségi értékű ember. Ezért a népi kollégiumi közösségi nevelés olyan nevelői értékeket tart szem előtt, olyan nevelői hatásokkal és eljárásokkal dolgozik, hogy neveltjeiben a közösségre hasznos tulajdonságokat fejlessze ki.

A közösségteremtés alapvető népi kollégiumi eszköze: a kollégiumi önkormányzat, a közösségi autonómia, a valóságos és konkrét diákönigazgatás. A népi kollégiumi nevelés bizalmat, nagykorúságot szavaz a kollégiumi diákságnak, s korosztályaikhoz mérten rájuk bízta a kollégiumok anyagi, szervezeti, politikai, pedagógiai vezetését, amelyet a diákfunkcionáriusok felelősséggel látnak el, mint közösségük tényleges vezetői. A kollégiumi kisközösségek a szövetség keretén belül lényegében szabad diáktársulások, a diákok a maguk köréből időszakonként önállóan és szabadon választják meg – és ha úgy hozza a sora, váltják le – vezetőiket, a differenciált önkormányzati-önnevelési szerveik funkcionáriusait. Az egyetemi és főiskolai kollégiumi közösségek teljes autonómiában élnek. A középiskolai és általános iskolai népi kollégiumokban a diákok az igazgató személyét, aki rendszerint felnőtt, szakképzett pedagógus, csak jelölik és véleményezik, akit ténylegesen a szövetség vezetősége hagy jóvá, különben minden más funkciót kollégista lát el. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a kollégiumi szerepek és funkciók nem üres vagy játékos formák, hanem reális társadalmi szerepük van, éppen ezért – és csak ez esetben – reális nevelői hatásuk is. A népi kollégiumok vezetősége önállóan vezeti a kollégiumokat, az új tagokat ő veszi fel, a régieket ő szelektálja –

az egész közösség bevonásával. A kollégiumi közösségek a központi munkatervet saját erejükből, a saját belátásuk szerinti tagolásban hajtják végre, felelősen irányítják a tagság iskolai és kollégiumi tanulmányait, belső kollégiumi és külső társadalmi vállalkozásait, tartják fenn a kollégiumi rendet, és ügyelnek fel a közösségi morál tisztaságára. A kollégiumi közösségen belül a kollégiumi önkormányzatnak differenciált tagozódású demokratikus szervek állnak a rendelkezésére, ezek segítségével irányítanak, ellenőriznek, igazságot szolgáltatnak, feladatokat oldanak meg stb. A népi kollégiumokban az önkormányzat nemcsak "felső vezetést" jelent, "leér" úgyszólván minden kollégistához, és mindegyiket felelőssé teszi az egész tagságot érintő közös feladatokban. Külön fel kell hívni a figyelmet a kollégiumi lét mikroközösségeire, a szövetkezetekre, a kollégiumokon belüli kiscsoportos szabad társulásokra. A jól működő népi kollégiumokban a közösségi élet "anyagcseréje" ezeken a szövetkezeteken keresztül bonyolódik le. A kollégium nagyobb közösségéhez az egyes kollégista e primér kisközösségek révén kapcsolódik.

A kollégiumi közösségeken belül sajátos a nevelő és nevelt viszonya. Az egyetemi és főiskolai kollégiumokban a "nevelő" személye is legtöbbször aktív diák, kollégista, ezért az – jóllehet személyi képességei és ismeretei révén kiemelkedik – ennek ellenére a társas életnek és a közös munkának továbbra is "csak" egyik eleme marad. Az itt folyó nevelést joggal nevezhetni társas önnevelésnek. Ezt a társas önnevelési gyakorlatot – amelyben valójában vannak "nevelők", a közösség bizalmát bíró, nevelésre és vezetésre legalkalmasabb aktív kollégista "pedagogoszok", s amely tény annak idején a NÉKOSZ I. nevelésügyi konferenciáján "a neveletlenek nevelnek neveletleneket" formulában nyert megfogalmazást, magyarázta félre a kritika: kispolgári anarchizmusnak bélyegezve ezt a közismert praxist, amely az önmagát komolyan vevő autonóm közösségi nevelésnek az alapprincipiuma. A középiskolai és általános iskolai népi kollégiumokban a felnőtt nevelő is integer tagja a közösségnek, ha eredményt akar elérni, együtt kell élnie, dolgoznia, fejlődnie a közösséggel, ezért itt a nevelő és nevelt viszonya együtt nevelődési viszony, amely még jobban kiemeli a népi kollégiumi nevelés kollektív jellegét. Megjegyzendő: a népi kollégiumi mozgalom és a népi kollégiumi pedagógia sikere a fejlődésüket és nevelődésüket tudatosan vállaló kollégisták és felnőtt kollégiumi pedagógusok együttes eredménye, egyikük nélkül sem lett volna NÉKOSZ és népi kollégista forradalmi ifjúság.

Az önkormányzat révén igazgatott kollégiumi közösség az autonómia révén kapcsolódik a legelevenebben és leghatékonyabban a külső társadalmi tevékenységekbe, társadalmi vállalkozásokba. Innen az egyes kollégiumok hatékonysága az ifjúságpolitikában is. A NÉKOSZ maga forradalmi diákmozgalom is, az egyes kollégiumok ennek a mozgalomnak önálló osztagai. De lévén kollektív öngazgató és önnevelő intézmények is, belső kohéziójuk, közösségi összetartásuk, öntudatuk, tetterkésztségük és hatékonyságuk hasonlíthatatlanul erőteljesebb sok más alkalmi csoportosulás belső szolidaritásánál és társadalmi teljesítményénél. A kollégiumi autonómia teremtette diákközösségek tevékenységében – kivált az ezekkel párosult iskolakollégiumokban – látjuk erőteljesen és elég tisztán megjelenni és hatni a kollégiumi reálpedagógia egyik elvét, a kollektív önértékesítést, az együttes társadalmi érvenyesülést, az együttes társadalmi beilleszkedést pszichológiáját.

A népi kollégiumi nevelés realizmusa teljes mértékben érvényesíti és felhasználja a közösségi együtteség teljesítményfokozó erejét, azt a tapasztalatot, hogy az együttesben végzett tanulásban, munkában, vállalkozásokban az együttes tevékenység élménye révén megnő a közösség és benne az egyén ereje – önérzete, önbecsülése, humánuma –, így munkateljesítményének mérve és minősége is. Az a tény, hogy a népi kollégisták maguk építették, szervezik és vezetik kollégiumaikat, és szüntetlen hozzájárulnak a saját munkájukkal annak anyagi-technikai fönntartásához, hogy maguk alakítják ki kollégiumaik belső rendjét, működtetik szerveit és intézményeit, benyolítják le programját stb., a kollégiumokat a kollégisták tényleges otthonává tette, amelyhez – mint saját közös tevékenységük eredményéhez – tűzőn-vízen keresztül ragaszkodnak, megbecsülik, óvják, fejlesztik. Az a tény, hogy a kollégium az iskolai tanulmányok, a tanulás támogatását és ellenőrzését a kollégiumi kollektíva segítségére és ellenőrzésére bízta, az, hogy a kollégiumi tanulmányokat a kollégisták közös előadások, megbeszélések, szemináriumok, gyakran heves viták és élénk interpellációk formájában végzik el, s változatos vizsgaformákban, a teljes kollégiumi közösségben számolnak be elért tanulmányi eredményeikről, az, hogy a kollégiumon belül a közösségi alkalmak egész sora és az ezekből kialakult együttélési-közösségi hagyományok sokasága köti össze a népi kollégistákat egymással: közös éneklés, tánc, játék és egyéb szórakozási alkalmak, változatos kórusfajták, színjátszó, pamfletjátszó, bábjátszó csoportok, műsoros estek, kulturális rendezvények, ünnepi alkalmak, kulturális versenyek, kollektív színház-, mozi-, hangversenylátogatások stb., tömegsport-tevékenység, kollégiumi sportversenyek, természetjárás, kirándulások, táborozások, ezek mind-mind a közös kollégiumi szellemi és erkölcsi potenciál hatékony növelői, a kollektív és egyéni teljesítmények emeltyűi. S még inkább azok a kollégiumi külső tevékenységek, a társadalmi valósággal és problémáival való társas ismerkedések, a társadalmi-politikai feladatokban és küzdelmekben való tudatos, aktív részvállalás. Ezúttal különösen két közösségi élmény nevelő funkciójára kell rámutatni – az azonos osztály-élmények közösségi átélésének és tudatosításának szerepére és az ún. politikai-mozgalmi-társadalmi élmények emberformáló jelentőségére –, amelyek leginkább játszanak szerepet a kollégiumi közösség és az egyes kollégisták szellemi-erkölcsi-politikai magatartásának kialakításában. A kollégisták a dolgozó osztályok gyermekei, tele osztályaik konkrét világának tapasztalataival, valóságismeretével, az osztállysors kisebb-nagyobb élményeivel. Szociális származásuk és létük közösségben való pusztán átélése is messzemenő megrendüléssel jár, még inkább az osztállysors, az osztálylét tudatos elemzése és konzekvenciáinak levonása. A dolgozó osztályok életének és problémáinak módszeres megismerése üzemplátogatások, falulátogatások útján, tudományos felmérések szociográfiai, honismereti tevékenység révén, tudatos részvétel a családban, az otthonban, a faluban, a kisvárosban, az üzemből, az osztály kisebb-nagyobb problémáinak megoldásában legáció, prókátorság, patronázs stb. útján, aktív szerep az osztálya érdekében a progresszív politikai pártok és szervezetek, ifjúsági mozgalmak tevékenységében, mindez a kollégiumi közösség útmutató, bátorító, segítő közegének közvetítésével: ez az egész együtt az osztálytudatosulás, az osztályöntudat, a haladó társadalmi-politikai öntudat kialakulásának folyamata a népi kollégistákban, s egyben az osztályszolidaritás, az osztályelkötelezettség, a progresszív forradalmi elkötelezettség és vele együtt a nemzeti önbecsülés, az igazi hazaszeretet, a progresszív magyarságtudat is.

A népi kollégiumi pedagógia ismertetése során nem lehet eléggé hangsúlyozni, milyen döntő jelentősége van a kollégiumi közösségi élet kialakításában és elmélyítésében, az egyes népi kollégista emberi minőségének megformálásában az ún. társadalmi hatásoknak, amelyek – a kollégiumi léttel valamiképp összefüggő – csoportosan vállalt és végrehajtott fizikai munka, kollektíve vállalt és megoldott társadalmi tevékenység eredményeként nyilvánulnak meg. A kor szokása szerint vállalt rohammunkák, kollektív építkezések, csoportos honismereti felmérések, egy-egy közösen végzett szaktudományi kutatómunka elvégzése, együttesben végrehajtott ifjúságpolitikai akció, országos kihatású társadalmi munkában való részvétel, mint pl. a földművelésszervezetek szervezésében, vagy ami még kézenfekvőbb, a népi kollégiumok országos hálózatának létrehozásában – hasonlíthatatlanul nagyobb és tartósabb nevelő hatást gyakorolt egy-egy kollégium diákságára, mint akár hosszú hónapok mégoly színvonalas verbális nevelőtevékenysége. Az ilyen társadalmi vállalkozások sikerének feltételeiről sem szabad hallgatni. Ezek csak akkor hatékonyak, ha a feladatok az azt vállaló diákság teljesítőképességével arányosak, méltóságával megegyezők, ha azt önként és tudatosan vállalják, ha a feladatok mindig konkrétak és reálisak és személyre szólóan jól megválogathatók, ha konkrét társadalmi értelmük van, nem formálisak vagy éppenséggel manipuláltak, ha az elért teljesítményt elismerik, kollektíve és egyénenként is erkölcsileg vagy anyagilag honorálják. Csak az ilyen külső társadalmi munkavégzés lesz a társadalmi felelősségvállalás és az értelmes cselekvés közösségalkotó és közösségfejlesztő iskolája. A népi kollégiumok élete – de maga a kor társadalma – bőven nyújtott alkalmat az értelmes, közhasznú társadalmi vállalkozásokra. A mindenkori diákifjúságnak az az igénye, hogy méltó szerepet kapjon kora történelem- és társadalomformáló feladataiban, a népi kollégiumok ifjúsága számára nem merő vágyakozás volt.

A fentiekből is kitetszik, hogy a népi kollégiumi nevelés szelleme ténykutató, és mindig a reális felé irányul. Mindez tükröződik a népi kollégiumok szövetségének keretmunkaterveiben, kivált az 1947–48. esztendő teljesítmény-előirányzataiban. A megtervezett feladatok jelentékeny hányada kifejezetten a társadalmi valósággal, a társadalmi problémákkal, a mindennapok aktualitásával hozza kapcsolatba a kollégiumi fiatalságot – nem is csak szemlélődő és értelmező viszonyba, hanem – mint láttuk – aktív, felelős részt vevő szerepbe. A társadalmi valóság respektusa keltette életre a kollégiumi honismereti tevékenységet, azt a tudományos és kutatómozgalmat, amely módszeresen irányítja a népi kollégisták figyelmét az ország természeti, gazdasági, társadalmi és az ezekkel összefüggő történeti, kulturális, politikai stb. problémáira. A honismereti mozgalom szerencsésen egyesíti magában a konkrét magyar valóság feltárására irányuló szakszerű és tudományos érdeklődést és az ilyen tevékenységben nevelődni, iskolázódni akaró diákambíciókat. A honismereti mozgalom az egykori népi kollégista számára: a hazaszeretet elmélyítésének vonzó gyakorlati iskolája. A honismereti munka tantervszerűen épült bele a kollégiumi munkarendbe, és a kollégisták kollégiumi életük alatt hosszabb-rövidebb időn keresztül csoportosan tevékenykedtek benne.

A ténykutatás szelleme és a történeti-társadalmi valóság tisztelete hatja át azt a tananyagot is, amellyel a kollégistáknak kollégiumi éveik alatt meg kell ismerkedniök. A háború utáni évek iskolái, egyetemei még nem tudtak megbirkózni az épü-

lő új társadalom követelményeivel. Az alsó fokú és középfokú iskolák jelentékeny része egyházi kézben volt. Mintegy a tanintézetek tevékenységének pótlásaként és kiegészítéseként a népi kollégiumok maguk gondoskodtak diákjaik haladó közismereti-világnevelési oktatásáról. Ami új, korszerű, haladó, demokratikus, szocialista-marxista volt a történelemtanításban, a gazdaságtanban, irodalomban, művészetben, bölcsleletben, esztétikában, társadalomtudományban, politikai elméletben, ideológiában, azt a kollégiumok könyvek, előadók révén, saját kiadványok útján jól kezelhetően adták át a diákjaiknak, dolgozták fel, vitatták és tanulták meg, és adták tovább környezetüknek, azoknak, akik éppen igényelték. Gyakran új volt az elsajátítás módja is, a gyakori vitáké, a vitatásé, a rákérdezésé. A fejlettebb népi kollégiumokban, főleg az egyetemiekben, de itt-ott a középiskolások körében is szokás volt más nézetet vallókat is előadásra, vitára hívni, hogy a kollégisták nyíltszíni véleményütköztetés útján jussanak helyesebb közismereti vagy tudományos eredmények birtokába. A népi kollégiumok, az egész szövetség ezekben a háború utáni években egy jelentékeny perióduson át – így az 1947–48-as tanév derekáig – a nézetek szabad fóruma volt. Szabad, progresszív, demokratikus, forradalmi szellem hatotta át a korabeli kollégiumi közéletet, amely meggyőzéssel, érvekkel igyekezett operálni, és eszmei, tudományos, elvi kérdésekben igyekezett távol tartani magától a türelmetlenséget, az erőszakoskodást, a konformitást. A világnevelési és közismereti oktatáson kívül a kollégiumok különösebben a kollégiumi belső nyelvtanítást szorgalmazták. A nagy világnyelveket is, a szomszéd népek nyelvét is. A kollégisták mélyen átértékelték, hogy osztályhátrányaikból, nemzeti elzártságukból egyaránt eleven nyelvismerettel szabadulhatnak. Ezt az ambíciójukat fokozta ezeknek az éveknek nagy és meglehetősen szabad nemzetközi testvériesülése. A népi kollégiumok a nemzetek közötti barátság lelkes ápolói voltak, és a népi kollégisták szíve könnyen nyílt az őszinte barátságra. Szoros kapcsolatok szövődtek, külföldi ösztöndíjasok költöztek a népi kollégiumokba, és a népi kollégisták elsőkként mentek a szovjet, a népi demokratikus és a nyugati államok egyetemére ösztöndíjasoknak.

Részben a kollégiumi és iskolai-egyetemi tanulmányokkal kapcsolatban is ki kell emelni a kollégiumi pedagógia egyik jellemző vonását, a magas követelményeket. A népi kollégiumi lét jóval nagyobb terheket rakott az átlagkollégista vállára, mint amilyent egy átlagos nem kollégista diák hordozott. Ez tükröződött vissza az 1947–48-as esztendő norma-előírányzataiban is. Mind a kollégiumi szövetség, mind pedig az egyes kollégiumok ezt tudatosan vállalták. A nagyobb – önkéntes – teherviselés kötelezettségének vállalása összefüggött azzal a személyes és társadalmi hivatástudattal, amellyel a fiatal népi kollégisták többsége a kollégiumokba költözött, s azzal, amivel a kollégiumokban többségük feltöltődött. Népi kollégistának lenni, az új társadalom jövő értelmiségi feladataira felkészülni – ez több munkát, több tanulást, több felelősséget kívánt. A "magas követelmények" pedagógiája a fejlett népi kollégiumi közösségekben helyes elv: a rendelkezésre álló eredménykimutatások az egykori kollégisták és kollégiumok többségének kielégítő és igényes teljesítményéről adnak számot.

A népi kollégiumi nevelés egy alkalommal fennebb kollektív önnévelés néven szerepelt. E megjelölés azt a messzemenő pedagógiai tudatosságot akarja rögzíteni, amely e pedagógiának nem elhanyagolható sajátossága. A kollégiumi nevelésnek

ez az önmagára vonatkoztatott tudatossága sok mindenből következik, a bekerült diákság osztályöntudatából, társadalmi felelősségérzetéből, a vele szemben támasztott társadalmi igényből és így tovább, de legfőképp a közösségi öngazgatás differenciált gyakorlatából, abból a tényből, hogy a kollégiumi kisközösségek diáksága egészben vagy többségében intenzíven felelős a kollégiumüzem szabályos és jó működéséért, a kollégiumi közösség teljesítményéért. E fokozott pedagógiai tudatosság ébren tartásának és fejlesztésének hatékony eszköze a népi kollégiumokban a kollektív önvizsgálat, a kollektív önelemzés, a kollektív bírálat-önbírálat, amin a közösségi ellenőrzésnek állandó gyakorlata értendő, amely szervesen beleépül a kollégiumok életrendjébe, és a legkülönbébb formában elkíséri a népi kollégistákat egészen a kollégiumi vizsgálatokig. A népi kollégisták kisebb csoportokban is és az egész kollégium jelenlétében is gyakorolták. Lényege a közösség jelenlétében elmondott önvalomás a kollégista személyiségének alakulásáról, szellemi, szociális, morális, politikai fejlődéséről, a közösséghez és a közösség munkájához való viszonyáról, személyes céljairól, terveiről, eredményeiről, hibáiról, bajairól stb. A közösség az elhangzott önvalomást spontánul vagy szervezeten vitatja, és végül is álláspontot alakít ki, értéktételest mond a valómástevőről, és javaslatokat tesz.

A vallomások központi témája az egyén és a közösség viszonya és az ezzel kapcsolatos problémák. Ilyen értelemben az elhangzottak – kifejezetten – pedagógiai értékűek a közösség és az egyén számára is. Katartikus hatásánál fogva a kritika-önkritikának a személyiségformálásban is szerepe van. A népi kollégiumi gyakorlatban a – feltételként megszabott – fejlett közösségekben a társas önbírálatnak feltétlenül jó hatása volt tapasztalható. Sokban hozzájárult a kollégisták öntudata növeléséhez, hibáik, fogyatékságaik levetkeztetéséhez, pozitív, társias tulajdonságaik érvényre juttatásához. A népi kollégiumok tevékenységének korai korszakában a kritika-önkritika-alkalmak még többnyire mentesek voltak a formális vonásoktól, s ha voltak is bennük olykor túlzások, nevelő, közösségsszabályozó szerepük föltétlenül érvényesült.

Az elmondottakból a népi kollégiumi pedagógia legjellemzőbb vonásaival ismerkedhetett az olvasó. Ezek a jellegzetességek kétséget kizáróan e nevelési gyakorlat társadalmi irányultságáról tanúskodnak. A nevelési munkában érvényesülő nevelési értékek – köztük a haladó politikai öntudat, a nemzeti felelősségérzet, a közösségi érzés, a társadalmi munkában való aktivitás, a kritikai szemlélet, a szociális penetráció, a szociabilitás, az egyéni jellemek társias kiépülése, a komoly szakképzettség, a népi-nemzeti hagyományok tisztelete, az egyetemes kultúra ismerete stb. – azt mutatják, hogy ez a nevelés olyan képességeket, készségeket és tartalmakat igyekezett a népi kollégistákban kifejleszteni és belevinni, amelyek az alakuló új, népi demokratikus társadalom eredményes építésére tették képessé őket.

Ebben állt az egykori népi kollégiumi nevelési gyakorlatnak mélyen demokratikus, mélyen forradalmi volta.

A valóság pedagógiájának itt felvázolt rajza a népi kollégiumi nevelési gyakorlat modelljét állítja az olvasó elé. E modell realizálódásának mérvét és színvonalát pedig az alábbi dokumentumok mutatják be, amelyeket a rendelkezésre álló korántsem korlátlan forrásanyagból válogattak a szerkesztők. Ebből természet-

szerűleg kiderül, hogy a gyűjteményanyag realizmusa többet mond el a valóság pedagógiájának valóságáról, mint a bevezető tájékoztatók absztrakciója. Kiderül, hogy a szövetség és az egyes kollégiumok nevelési gyakorlata korántsem esett egybe mindig és mindenben a modell támasztotta követelményekkel. A népi kollégiumi mozgalom rövid két-három esztendeje alatt nem minden kollégium pedagógiai valósága jutott a modellel adekvát színvonalra. A később keletkezett kollégiumok gyakran fejletlenebbek voltak, nevelői mechanizmusuk sem egészében, sem részleteiben nem érte el a kívánt mértéket. Néhol az önkormányzattal adódott probléma, sok volt bennük a formális elem, másutt az iskolai és kollégiumi képzés szenvedett hiányt, talán éppen a túlzásba vitt kulturális tevékenység vagy a fokozott ifjúságpolitikai igénybevétel miatt, egyebütt a társadalmi-politikai öntudatosulás üteme nem érte el a kívánt mértéket, egyes kollégiumok pedig lemaradtak a honismereti munka, a sporttevékenység terén, vagy éppenséggel passzivitásuk, járatlanságuk miatt anyagi gondjaik voltak. Az egész szövetség méretében is adódtak kiérleletlen problémák, túlzások, konfliktusok, feszültségek, pl. a nevelők és a diákok viszonyában, a frissiben bevezetett koedukáció kérdésében, a népi kollégisták és a kollégiumon kívüli progresszív diákcsoportosulások viszonyában. Itt van például a Győrffy-kollégisták problémája. Szerepük szükségszerűen a mozgalom élére dobta őket, fejlettségüknél, kezdeményező szerepük-nél fogva a mozgalom nagyobb terheit vállalták. De mellettük, a többi népi kollégiumban is felnőtt, felnövekvőben volt egy vezetésre érett diákértelmiségi réteg, ez is helyet kért a nap alatt, a szövetség vezetésében, hangját hallatta, jelentkezett, ez is feszültség és megoldandó probléma forrása lett. Az érintett jelenségek a népi kollégiumi mozgalom és nevelés újszerű helyzetének, fejlődésének, haladó mozgásának természetes vonásai voltak, egy népi kollégiumi méretű pedagógiai terv ilyen példátlanul rövid idő alatt igényelt és szándékolt realizálása ezeket elkerülhetetlenné tette. A pedagógiai gondolkodással szemben állónak kell lennie annak, aki ezekben a jelenségekben a mozgalom koncepciójának hibáit véli felfedezni. Itt azért kerültek említésre, hogy az olvasó differenciált képet kaphasson a nevelési modell tényleges és meglehetősen bonyolult érvényesülési folyamatáról a mozgalomnak e döntő szakaszában. E pedagógiai modell különben sem olyan csodaszerként működött, amelynek hatékonysága csupán a "prototípus" pontos másolásától függött volna. E modell maga ugyan koncentrátuma volt az egyes kollégiumok gyakorlatából és sajátosságaiból általánosítható tapasztalatoknak, de nem a pusztá szolgai másolás, hanem a 160 kollégium mindennapi gyakorlatával való ütköztetés volt hivatva tökéletesedését szolgálni. Ez a folyamat 1946 és 1948 között nagymértékben előrehaladt. A kor társadalmának és a népi kollégiumok mozgalmának meggyorsult és problémákkal halmozott közegében érvényre is jutott, s hogy érvényre jutott, a mozgalom egészében és – kitüntetően – legjobb kollégiumai gyakorlatában: ezt e fejezet forrásain kívül a jelen mű dokumentumainak egésze szavatolja.

A népi kollégiumi mozgalom gátat szakított: a szegény- és kisparasztok, kétkézi munkások és kisemberek gyerekeinek valóságos áradata indult meg a közép- és főiskolák felé. Tízezrekről volt szó! Évtizedek – ezúttal nem túlzás a szó – évszázadok felgyülemlett igényeit kellett kielégíteni. Az épülő, szerveződő népi kollégiumok nem is tudtak mindenkit befogadni. Válogatni kellett és lehetett, a legrászorultabbakat, a tehetségesebbeket. Mindkét szelektív szempont indokolt volt, sok volt az igazi szegény és anyagilag elesett diák, és sok volt a tehetséges paraszt- és munkásgyerek. Az utóbbira külön rá kell mutatni. Szociológiai tény, hogy a korabeli művelődés osztályszerkezete miatt eladdig közép- és főiskolákra és az egyetemekre a dolgozó osztályoknak csak a legtehetségesebb és legteherbíróbb gyermekei juthattak el. A Györfly István Kollégium egykori diákjai is – például – osztályaik legtehetségesebbjeiként tömörültek kollégiummá. És a háború utáni esztendőök népi kollégiumai is emez osztályok legszegényesebb és legéletrevalóbb elemeit válogatták falaik közé. Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy e tehetségesek nem mindig voltak azonosak a legszegényebb néprétegek gyerekeivel, mert ezek többsége akkor még nem juthatott el a közép- és főiskolákra. Ezért akart a NÉKOSZ hamarosan "lefelé" építkezni s általános iskolás népi kollégiumokat is minél nagyobb számban létrehozni, hogy már indulásnál maga közé válogathassa a legszegényebb és legtehetségesebb népfiakat, és vigye feljebb őket közép- és főiskolás kollégiumaiba. Az nem igényel magyarázatot, hogy a szelektáltak többsége a szegény- és kisparaszságból került a kollégiumokba, mivelhogy a város lakó munkásgyerekek jó részénél jobban rászorult a kollégiumra, ezek ugyanis lakással rendelkeztek az iskolák székhelyén. A felvételeknél már ekkor is – szükség-szerűen – irányt vettek az átlagra is. S itt-ott a vidéki kispolgárság s a polgárság tehetségesebb, néphez húzó, haladó és a népi kollégiumokba kívánczó tagjait is maguk közé fogadták. Válogatni kellett aztán azért is, mivel – túl a szociális indokoltságon – a népi kollégiumok társadalmi-nevelői feladatokat vállaltak, a kollégiumi közösségek diákságát az új demokratikus társadalom feladataira készítették fel, mintegy belőlük akarták megteremteni az új, organikus népi-nemzeti értelmiséget. Bár a kollégiumalakítások és -alakulások tömeges spontaneitása nem egy esetben lehetővé tette átmenetileg a kollégiumi együttesek indulásánál, hogy sok oda nem való elem is csapódjon a formálódó közösségekhez, mégis általában és alapjában véve a fenti szelektív elvek érvényesültek az ún. felvételi vizsgákon. A későbbi válogatást meg úgyis elvégezték automatikusan az erősödő, formálódó közösségek.

A kollégiumi felvételi vizsgák módszerének bemutatása nem igényel sok magyarázatot, a II/1 fejezet bevezető tájékoztatójában egy ilyen felvételi vizsgának optikailag differenciált módszeréről lehet olvasni. Nagyjából, kisebb-nagyobb eltéréssel így jártak el a többi kollégiumok is. A felvételi vizsgával – a kollégiumban bent maradók számára – tulajdonképpen a kollégiumi nevelési folyamatnak egy részlete lett nyilvánvalóvá, amikor is a felvett diáknak tapasztalnia kellett, hogy nemcsak tárgya, hanem a l a n y a is az otthonul választott kollégiumi közösségnek: számára is megkezdődött a kollektív önnevelés eszméltető processzusa. A közösségben folyó sokoldalú felvételi vizsgálat éppen ezért az elért műveltségi, szellemi, erköl-

csi és magatartásbeli érettségi állapot kitapogatásán túl leginkább a vizsgázó nyitottságára, hajlamaira, fogékonyságára – arra, mi lehet belőle – volt kíváncsi.

A népi kollégiumokba bekerülő diákság: sokszínű, gazdag világ. Társadalmi rétegei legjobb ösztöneit és képességeit hordozza, de sok negatívumot is, amelyeket az osztályaikra nehezedő százados társadalmi nyomás hagyott személyiségén. Kitartó ambíciókat, küzdeni tudást, eszélyességet, eredetiséget, tehetséget, szociális érzékenységet, tisztességet, de nem kevés bizalmatlanságot, óvatosságot, félelmet, magánakvalóságot, önzést, friss tájékozottságot, tanulni vágyást, szép honi tradíciókat, "hajszálgöckereket", de a társadalom "jóvoltából" nem kevés előítéletet, zavaros nézetet is. Nem szabad elfeledni, hogy e nemzedék többsége iskoláit, tanulmányait a Horthy-korszak társadalmában kezdte, folytatta, végezte, és az 1945 utáni évek iskolái sem sok újat és jót adhattak neki.

A népi kollégiumok kapuin 1946–48-ban belépő diákság egészében véve nagy ígéret és nagy lehetőség: a kollégiumok pedagógiáján sok múltot, mit valósít meg magából?

1. Képes Géza: Levél egy népi kollégistához

Ültem a villamoson a minap s megláttalak akkor:
mappák s könyvek a hónod alatt, egyetemre kocogtál.
Villamosom robogott s lekiáltottam neked onnan,
persze, te észre se vettél és az ijedt útítársak
azt hitték: eszem elvesztettem, azért kiabálok.
Szép, derűs arcú legény! A Gubacs Péter fia vagy te,
szűkszávú kondásé, ki a Windischgrätz uraságék
disznait őrizgette a Bodrog-menti hegyeknek
makkos lejtőin. S mikor egyszer Szalka felé ment
nagyvásárra, parasztszekéren ő vitt haza engem.
Még ma is emlékszem s fogok emlékezni reá, míg
élek: hirtelenül megnyíltak az égi csatornák.
Pillanatokkal előbb fulladozva lihegték a nyírfák,
karcsú fehér törzsükből mind kiapadtak a nedvek
és az akác levelét, két ujjnyira, por borította,
szikrázott a homok, sivataggá asztak a földek.
S most: patakokban dől a víz és lefutott az akácok
s nyírfák pöndörödött levelén s kérgén, a kiégett
fűvön és a virágon, – a pej, meg a sárga lovon is
megcsapzott a lucsok s az öreg Gubacs arca redőin
csurgott már az eső. Nekem is bőven kijutott ám,
vézna legénykének, ki csak ott ültem hajadonfótt,
fenn a bakon az öreg balján, foszlott köpenyemben,
Nyolc kilométeren át zuhogott az eső a nyakunkba,
akkor végre elállt. Lovaink most csüdig a sárban

caplattak: majd elpattant az inuk meg az istráng.
 Hogy habzott a hasuk s gőzölt a faruk, meg a hátuk!
 Most zötyögő szekerünk ragacsos, sűrű kátyúba nyekkent,
 már a kerékagyat is betemette az undorító sár.
 Mit volt tenni? Lekárhoztunk mindketten a bakról,
 szárhegyig ért fel a sár, azután meg a horgasinunkig –
 Vállunkat nekivetve a lócsnek, szép s csúnya szóval
 nógattuk lovaink – recsegett a kerék s a derék és
 meglódult a szekér: szaporán kiragadtuk a sárból.
 Kis pihenőt tartottunk s látom ám, hogy az egyik
 sárborította kerékagyáról levegőbe repült egy
 hószerű lepke, vígan lebegett s eltűnt a magasban. –
 Így jártunk, Pali – én s az apád. De megint nekivágtunk
 s még meg se pihentünk újra, csak otthon, a szalkai háznál.
 Szikrázó, dohogó műhelyből a zajra kilépett
 édesapám, a kovács, redves bőr-surca előtte,
 ráknézett szemüvegje fölött s mint szokta ilyenkor,
 hogyha előnti az érzés, krárogott nagyokat s már
 jött mosolyogva elénk, megölelt: "Na, fiam, hazajöttél?"
 Nagy markában megroppant a Gubacs keze – mindjárt
 tessékelte a vendéget befelé a szobába,
 hívta ebédre, meg egy kis italra. No, akkor esett szó
 rólad, akin már nem fog apád intése, mivel te
 átallod, hogy mint ő, ostort végy a kezédbe,
 könyvekkel rontod szemed inkább... Hát mi legyen most
 életed útja, Gubacs Péter fia, Pál? – ez a kérdés
 szállt a bűdös pipafüsttel a szűk szoba mennyezetéig.
 Mondta is erre apám, hogy tán a tiszteletes majd
 megkönyörül rajtad s tanulni Patakra vezérel –
 ez történt velem is s nincs ok bánkódni miatta.
 Most Gubacs arca bíbor-lila lángba borult a haragtól
 s káromkodva felelte apámnak: "Már pedig én nem
 engedem azt, hogy pap legyen ott, Patakon, a fiamból,
 mert bizony a pap is úr, – nyelné el a föld valamennyit!"
 Nagy csönd hullt le közénk – én meg fürkészve figyeltem,
 láttam: apám arcán a zavar kusza ráncai titkon
 kérdik a néma jövőt: hát én is, az ő fia ilyen
 úr leszek-é, aki megveti az iparost s a parasztot?...
 Füstölgött a két öreg... Így tudtam meg, ez estén,
 hogy te, Gubacs Péter fia, Pál, te is élsz a világon. –
 ... Ennyit akartam a minap is lekiáltani néked,
 mikor a villamoson ültem s megláttalak, – ezt hogy
 mégsem lettél úr: nem lettél népbufitó pap,
 népnűző jegyző, sem a népre dühöngve tekintő
 cvikkeres tanító, aki felfelé nyalna, ha hagynák,

a szolgabíró, kinek öklét rettegi szerte a környék...
 Egyik sem lettél, mert mindezek urak biz a múltnak
 csillagképével lefutottak az égről az űrbe.
 Orvos, bíró, mérnök, pap, jegyző, tanító: nem
 úr: ugyanegy csillagra tekint ma paraszt, meg a munkás
 s a kiművelt agyú ember. – Hát áradjon a népből
 új s új raj, csak jöjjön a népi kollégiumokba,
 mint te Gubacs Pali, – jöjjön a szikről és televényről,
 gyártelepekről, vad pagonyokból és a talicskák
 mellől, sík sivatagról és a nyurga hegyekből,
 jöjjön a külvárosból és a szegénynegyedekből:
 nem pórázra fogott, idegen, finnyás úri népség
 fintora vár ezután itt benneteket – ti jövőnknek
 biztos záloga vagytok. Népi kollégiumokban
 felnőtt mérnökök, orvosok, írók, és ti művészek,
 jegyzők és tanítók, szétjárva a szomjú hazában
 mint a varázslók: ujjatokon vigyétek a népnek
 a tudomány csöndjét s az igazság tiszta világát
 és a művészetek egyszerű és üdészirmú virágát.
 Orvosok, irtsátok csak a gaz szifiliszt s a tüdőbajt!
 Hordjátok szét gondos mappátokban a Tervet,
 mérnökök! és beton-út nőjön ki a ronda latyakból,
 friss forrás buggyanjon az Alföld sárga homokján.
 Mint ahogy Lenin elvtárs felfedezte a szovjet
 nép valamennyi fiának a villanyerőt, ti is immár
 mindenüvé vigyetek széjjel villanyt a tanyáknak
 s fényt az agyakba!...

Szemembe tűnik pár pillanatig most
 újra Gubacs Péter bátyám elakadt szekérének
 sárborította kerékagya, – látom rajta a lepkét:
 mint ez a lepke, ma úgy röppen fel a századokon át
 meghajszolt és sárba legázolt népnek a sorsa.

Népi Kollégista, 1949. január

2. Illés László kollégiumi felvételhez írt önéletrajza
 1947. június 25.

1928. augusztus 12-én születtem Szíjártóházán, túl Göcsejen, Hetésben. Szüleimnek
 második gyermeke voltam. Édesapám 2–3 holdnyi földjén dolgozott, és mivel ebből
 megélhetésünket biztosítani nem tudta, tanult mesterségével, az asztalosiparral is
 foglalkozott. Nagyon jól ez sem ment, mert a 40 házzámú községünkben 3 asztalos
 volt. Szegényen bár, de tisztességesen, valahogy megéltünk.

Falumat a gr. Esterházy sok ezer holdas uradalmi ölelték körül, mintegy ráfeküdtek a kis vagyoni falura.

Elemi iskolába a szomszéd faluba, Zalasombatra jártam, három évvel idősebb bátyámmal. Itt mindig egyik első tanuló voltam. Nyáron, amikor már egy kissé felcseperedtem, a gazdaságban segítettem. Nyáron a munka, télen az iskola, így telt el időm az elemiben. Mikor a hat elemi elvégeztem, apám elhatározta tanítóm kérésére, miután engem is megkérdeztek, hogy továbbtanulok. Így 1941 januárjában tanulni kezdtem az I. és II. polgári különbözeti anyagát, többé-kevésbé a magam erejére utalva. Már ekkor hozzá kellett szoknom az önállósághoz és "magántanuláshoz", aminek hasznát később is érezhettem. Közben otthon dolgoztam, meg eljártam napszámba, részt vettem minden kisebb-nagyobb munkában, közben pedig tanultam – tanultam. Júniusban levizsgáztam Lentiben, mindenből jeles eredménnyel, és egy szerszemből beiratkoztam a III. osztályba. Nyáron ismét munkába álltam. Bátyám tavasszal felment Pestre, villanyszerelőtanoncnak. Apámat behívták katonának. Így hát a gazdasági munkák is nagyobb mértékben neheztek rám. A község határában levő hercegi réteket szokta falunk felesben és harmadában bérelni, itt béreltünk mi is 3 holdnyi rétet, hogy teheneket tarthassunk. Itt dolgoztunk anyámmal, majd az aratásnál, cséplésnél, néha kapálásnál is segítkeztem. Szeptemberben megjött apám, én pedig kérges tenyérrel, de tele hittel és reménnyel mentem iskolába. Lentitől 11 kilométerre lakom. Szeptembertől novemberig kerékpárral jártam be, télen vonattal – a vasútállomás 4 km tőlünk – tavasszal ismét kerékpáron. Sokat szenvedtem bizony a rossz utakon, reggel 5 órakor mentem az állomásra, esőben, sárban, hóban vagy viharban, mindegy volt. Valahogy csak elmúlt ez az év is. 1942. júniusban megkaptam a bizonyítványomat: kitűnő volt. Ekkor újra behívták apámat katonának, így hát a gazdaság súlya rám és anyámra nehezedett. Dolgoztunk erősen, hogy rendben legyen mindenünk, csináltunk mindent, ahogy csak bírtunk.

Vizsgám után a magyartanárom azt tanácsolta, menjek gimnáziumba. Én hát könyveket kértem és kaptam a zalaegerszegi állami gimnáziumtól június 27-én, és közepette a legnagyobb munkának, sokszor holtfáradtan, éjjel, senkitől sem segíve, még csak egy tanáccsal sem, ültem neki a könyveknek, és rágtam át magam rajtuk. Kaptam a különbözetihez 4 latin könyvet (akkor láttam először latin könyvet), mennyiségtant, történelmet, földrajzot, rajzkönyvet, és tanultam, tanultam, alig több, mint 2 hónapon át, instruktor és minden egyéb nélkül. 1942. szeptember 1-én vizsgáztam Zalaegerszegen. Előtte nap jött haza apám a katonaságtól. A vizsgán kaptam ketteseket és hármásokat, mégis most visszatekintve, életemnek ezt a szakát tekintem a legküzdelmesebb, de éppen ezért a legszebb részének is. Beiratkoztam a IV. osztályba, és 9-én már be is jöttem. Mivel szegények voltunk, bentlakásra hát nemigen volt. Apám alig tudta megteremteni szegényes ruházatomat és könyveim árán kívül vasúti havijegyem költségét, mert vonattal jártam be. Naponta 50 km-t kellett utaznom Zalaegerszegig, 50 km-t vissza és még 4-4 km-t gyalogolnom az állomásra.

Furcsa volt nekem a gimnázium, soha máshol nem voltam városban és olyan helyen, mint most. Lassan mégiscsak megbarátkoztam az új környezettel, és tanultam, megint csak tanultam. Félévkor már csak alig pár kettesem volt. Az embertelen hajszá azonban, amit nyáron végeztem, aztán a sok koránkelés, vonatkozás, rossz

időben való gyaloglás, ázás-fázás nagyon megviselt, és beteg lettem. Pár hét múlva meggyógyultam, és tovább jártam iskolába. Júniusban megkaptam a bizonyítványomat. Elégtétel volt nekem a sok szenvedésért, mert a jelesek közt alig pár kettes volt csak benne. 1943 nyarán otthon természetesen ugyanaz volt a sorsom, mint a többi parasztyereké, a munka és újra a munka. A falun nincs kivétel, és én nem is akartam az lenni. Kaszáltam, kapáltam hát, már szántottam is. Ősszel novemberben kezdődött az iskola. Már V. -be jártam, újra bejáró voltam. Életnek hármaskör-forgása volt, az otthon, az iskola és a vonat.

Ekkor már többet olvastam, tágult a látóköröm, éreztem, hogy velem éppúgy, mint sok-sok parasztsorsrással szemben valami igazságtalanság történik. De persze mit tehettem, túrtam, tanultam, szenvedtem tovább. 1944 kora tavaszán ismét beteg voltam pár hétig, ekkor már közeledett a háború szele, április 1-én befejeztük az iskolát, és én immár jeles bizonyítvánnyal a zsebemben újra hazamentem, újra paraszt lettem. Apám abbahagyta kilátástalan munkáját a mellékfoglalkozásként üszött asztalosiparban. Dolgoztunk a földön, és én is dolgoztam és éltem, mint a többiek. Ősszel ugyan megkezdődött a tanítás, de hamar be is fejeződött. Otthon kellett tanulnunk. Én harmadszor álltam neki a könyveimnek, és tanultam a VI. osztályt. Aztán gyorsan peregték az események 1944 őszén. Legtöbbje előtt értetlenül álltam, de éreztem, hogy valami nincs rendben. Ekkor már menekültek néhányan innen is, onnan is nyugatra. A nép azonban nem mozdult, nyugodt volt; a szüleim is, hát én is. Aztán jött a tél, a legszomorúbb tél az én életemben.

1945. január 10-én összeszedtek bennünket levéteket 17-21 évig, fegyverek közt vagonokba kísérték és zártak, és Körmendre vittek bennünket. Itt egy hónapig voltunk szegényletes helyen és körülmények között. Februárban aztán újra fegyverek között vagonokba zárva kivittek bennünket Németországba. Sokat szenvedtünk, éhezünk, fáztunk rengeteget, de legjobban fáj a megvetés, ahogy bántak velünk. Sokat dolgoztunk, mindig dolgoztunk és mindig éhesen. Áprilisban aztán megszöktünk páran át a fronton az amerikaiakhoz. Egy nemzetközi deportáltak lágerébe kerültem, ahonnan 1945. augusztus 2-án a jugoszlávok hoztak magukkal Zágrábba, majd onnan augusztus 8-án hazaérkeztem.

Sok minden megváltozott itthon. Bátyám, aki a Budapestet felszabadító harcokban az egyik partizáncsoport tagja volt, meghalt. A falunk birtokába vette a földeket, amelyen annyi éven át verejtékezett. Valahogy úgy nézett ki a falu képe, mintha mély álmából ébredt volna fel a nép. Öntudatosak, meg nem alkuvók lettek a félénk parasztok. Maguk vették kezükbe sorsuk intézését, és vezették azt. Megalakultak a pártok helyi szervezetei. Apámat a Nemzeti Parasztpárt választotta helyi elnökévé. Én sok új könyvet olvastam, sok új dologgal ismerkedtem meg. Megismertem a parasztság sorsának intézőit, a népemből származott és a népem érdekeiért harcoló igaz magyarokat, akik az élre álltak, hogy jóvá téve ezer év bűnét, boldogabb sorsba vezessék a sokat szenvedett parasztságot.

Az iskolába vezetett a második utam. Könyveket szereztem, és bementem egy hónapra Zalaegerszegre lakni, hogy a VI. osztályból pótvizsgát tehessek. Október 29-én másfél hónapi tanulás után (újra magam tanultam) levizsgáztam a VI. osztályból, négy kettessel a jelesek között. Tovább az anyagiak hiánya miatt nem tudtam bent lakni. Haza kellett menni, és immár ötödször magánúton tanul-

tam a VII. osztályt, amellelt dolgoztam a gazdaságunkban. Estefelé és vasárnap tanultam. 1946 júniusában egy hónapra megint bent laktam, és június 28-án kitűnő bizonyítvánnyal utaztam haza. Sokat szenvedtem ezért a bizonyítványért, hát igen örültem neki. Nyáron újra a munka mellé álltam. Voltam három hétig cséplési ellenőr is.

Összel aztán elkezdtem a VIII. osztályt. Az igen nehéz anyagi viszonyaink miatt ismét vasúton kellett bejárnom, ahol szerencsére ez időre már közlekedett rendszeres vonat. Reggel 1/4 5-kor kellett kelnem, 4 km-t gyalogolni, 50-50 km-t vonatozni, újra 4 km-t gyalogolni, nem a legjobb ruhában és cipőben. Mindegy volt, hogy milyen az időjárás. Hazafelé mindig későn értem, elment bizony egy-egy hét is, hogy napvilágnál csak egyszer, vasárnap láttam a falumat. [...]

1947. II. 1-én megnyílt Zalaegerszegen a Batsányi János Népi Kollégium. Engem is felvett tagjai sorába. 38 taggal indult el kollégiumunk, de olyan erőről tett tanúbizonyságot, amilyenről még kevés ilyen fiatal intézménye a városnak. Nagyon hamar megszerettük egymást paraszt- és munkásgyerekek. Egy-kettőre kialakult a kollégiumi szellem, nagy szeretettel és munkakedvvel építettük és szépítettük kollégiumunkat. Itt láttam meg végre teljesen tisztán álmodat s feladatomat is és a tanulmányaimban is. Megismertem a népi írók műveit, a parasztság történetét és előrehaladásának útját. Munkámnak számomra legkedvesebb elismerése az volt, hogy az év végi kollégiumi vizsgákon a vizsgabizottság és kollégista társaim engem jelöltek a legjobb kollégistának. Az iskolában jeles osztálybizonyítványt és jeles érettségit szereztem.

Elhatároztam, hogy tanár leszek, mégpedig azért, mert úgy látom, hogy a magyar demokrácia egyik legerősebb hiánya igazán demokratikus tanárokból, nevelőkből van. Nem lehet addig boldog Magyarországot építeni, míg minden iskolában nem a néppel érző és a nép eszével gondolkozó tanárok nevelik helyes úton, a demokrácia útján a magyar ifjúságot. Minél szélesebb körben akarom elterjeszteni azokat az eszméket, amelyeket mi népi kollégisták és minden becsületes demokrata magáénak vall. Minél szélesebb területre akarok világosságot vinni, mert népünk felemelkedésének legfőbb akadálya az a szellemi sötétség, amelyben "uraink" századokon át vezették. Ezért szeretnék én a Györfly István Kollégium tagja lenni, mert itt látom legjobban elérhetőnek célomat és a célomhoz vezető utat alátámasztva és megerősítve; nemcsak anyagilag, hanem szellemileg is.

Remélem és hiszem, hogy a magyar népnek és demokráciának szüksége van rám azon a helyen, ahol a legtöbbet tudok használni neki. És használni is fogok, amennyit csak bírok. Ez az életcélom. [...]

Zalaegerszeg, 1947. június 25.

Illés László

3. Halász Mária kollégiumi felvételhez írt önéletrajza
1947. december

1933-ban születtem Beleden. Szüleim parasztok, Nyolc elemít végeztem. Nagyon-nagyon szerettem tanulni. Továbbtanulásról szó sem lehetett. Beiratkoztam polgáriba, de aztán nem bírtuk még ezt a kevés áldozatot sem. Le kellett mondanom, hogy más tanulhasson. Olvasni szerettem. Fájt nagyon, hogy ott életem le az életemet a faluban fakanál és a merő között osztva meg időmet. Lázongtam, de csak magamban. A népi kollégiumokról semmit sem tudtam. A bátyám és annak barátai egyszer lejöttek hozzánk. Sokat beszélgettünk. Ők mondták, hogy jöjjelek fel ide tanulni. Keserűen mosolyogtam. Én tanulni? Már csak titokban gondoltam rá. Elmentek ők is. Visszajöttek ide. Két nap múlva távirat jött, hogy az "okmányaim" küldjem fel. Utána otthon örök viták voltak, hogy nem akarták, hogy feljöjjelek. Elég keserű szájjal bocsájtottak útnak. Én elég könnyű szívvel jöttem.

Új bekezdés kell most nekem, mert az életemben azzal, hogy feljöttem, új bekezdés kezdődött. Mi volt eddig az életem? Semmi! Szürke napok következtek egymás után, úgy kapcsolódtak össze, mint a láncszemek. A Kádár Katában új élet kezdődött valóban. Két hét múlva azonban olyan erős honvágyam volt, hogy alig bírtak itt tartani. Akkor még nem tudtam magamnak megmagyarázni, hogy miért van. Most már tudom. Úgy lézengtem egyedül ott, mint aki valamit keres. Tényleg kerestem valakit. Egy barátot, testvért vagy nem tudom én kit, aki megért. Akartam tanulni, tehát éjjeleken is fennmaradtam. Olvastam, szinte faltam a betűket. Nem is csoda, hogy annyi probléma felgyűlt bennem. Eddig is olvastam, otthon, de válogatás nélkül. Mindent, ami éppen volt. Nem volt, aki jó könyvet adjon a kezembe. Itt aztán már beszélgetéseknél is fejlődtem. Bátran mondhattam, hogy itt két hónap alatt nagyon sokat olvastam, fejlődtem. Ha úgy haladnék tovább, meg lennék talán magammal elégedve. Most azonban félek nagyon, nem tudom, mitől. Annyi nehéz probléma gyötör. Mi lesz velem? Nem akarok letörni. Dolgozni akarok minél többet. Nem bánám még azt sem, ha erőmön felül dolgoznék.

Az Apáczai Csere János Kollégiumba, hogy felvegyenek ez volt a titkos vágyam. Olyan nehéz szívvel indultam, hogy szinte biztosra vettem, hogy nem vesznek fel. Olyan nagy erőt éreztem magamban, mikor felvettek. Most azonban megint az a nehéz hangulat vagy mi (nem tudom, minek nevezzem) vett erőt rajtam. De legyőzöm. Én akarok dolgozni, jó közösségi ember lenni. Akarok! Nem szabad, hogy hangulaterber legyek. Bízom magamban. Hogy mi leszek, még nem tudom. De nem szeretnék állandóan egyet tenni. Várok mindig valamit. Érettségi után bölcsész-fakultásra megyek azt hiszem, de milyen szakra, nem tudom.

4. Milyen legyen a népi kollégista?

Központi beszédvázlat a vidéki középiskolás népi kollégiumok instruktorai számára, 1947. március

A kollégiumba bekerülő népi kollégista olyan, amilyenné a társadalom, az iskola és a szülők formálták. Ilyen a magatartása és a műveltsége. Célja, hogy az új népi értelmiség tagja legyen. Mit követel ez meg? Szaktudást, általános kulturális, demokratikus magatartást, demokratikus világnézetet.

a) Szakintelligencia nélkül nincs demokrácia – ma a helyzetből kifolyólag egyesek túlpolitizáltak, ez meg fog szűnni – ma még nem lehet politika nélkül építeni – a jövőben csak politika nélkül lehet építeni. Külön beszélni a társadalmi és természettudományok, meg a nyelvtanulás fontosságáról.

b) A szakember csak negyedember általános kultúra nélkül. Irodalom és történelem, művészetek és természettudományok ismerete, népművészet és népi kultúra. Polgári kultúra ismerete nélkül nem lehet elítélni azt és kiválogatni a jövő felé mutatót belőle.

c) Mindehhez bizonyos társadalmi gyakorlat is szükséges. Ez demokratikus magatartást igényel, osztályunkért harcolunk – harcban nép, munkában értelmiség –, jó közösségi ember, építő, harcos magatartású a népi kollégista. A fejlettebb népi kollégisták részt vesznek a politikában is, elsősorban értelmiségi körben, de a parasztok között is – lásd Györffy-kollégium politikája a nép politikája –, pártokhoz való viszonyuk, taktikájuk osztályuk érdekeit tartja szem előtt.

d) Világnézetük demokratikus, hisznek a haladásban, az emberi megismerésben, a népi demokrácia továbbteljesedésében; optimisták mindezekben a kérdésekben, szemben a nép ellenségeinek pesszimista, arisztokratikus világnézetével. Humanisták, de nem polgári módon, úgy szeretnek, hogy gyűlölnék is egyszerre. Az igazi humanizmus gyűlöletet is jelent. Krisztus a kufárokat kiverte; csak úgy szeretheted bajtársadat, ha gyűlölöd ellenségedet. Ez a proletariátus humanizmusa – a proletariátus éppen harcával szolgálja az általános békét, ha győz, önmagát is megszünteti mint osztályt, ezért a proletárhumanisták a legigazabban szolgálják a nép érdekeit.

Mindebből következik, hogy jellemük szilárd, harcos, kemény, de kedves, barátságos, jókedvű, bízó, becsületes, erkölcsös is. A mi erkölcsünk nem egyszerű polgári erkölcs, de nem is merev túlhajtása valaminek. Szolidárisak – szemben a múlt önző, egyénies magatartásával.

A népi kollégista nem stréber, de egyéni érvényesülését sem hanyagolja el. A lehetőséghez képest rendszeren öltözik, tiszta, egészséges életmódot folytat. Sportol és játszik, kirándul. Szórakozásai közösségek a lehetőséghez képest.

Másokhoz való közeledésében nem gőgös, de előzékeny és barátságos, ha kell, kimért és taktikus – a helyzetnek megfelelően –, barátaival szemben nyílt. Velük mindig szolidáris – mégsem alkot szektát velük –, külön színt képviselnek a társadalomban, de nem rikítanak ki belőle. A népi kollégisták alkotják a jövő értelmiségének zömét. Nagy társadalmi feladatok várnak rájuk. Ezért nagyon fel kell készülniök. Mennél többeknek közülük fel kell jönniök egyetemre. A NÉKOSZ biztosítani fogja a külföldre való kijutást is. Úgy kell készülni, hogy harcra készülünk.

NDGY KLI NÉKOSZ 4-II-2

5. Szelekció, felvételi vizsga a népi kollégiumokban
Kardos László Községi nevelés és oktatás a népi kollégiumokban című előadása
a NÉKOSZ igazgatói konferenciáján, 1947. január 5.

[...] Lényeges kérdés, milyen legyen a tagság? Itt merülnek fel a szelekció különféle szempontjai. Az egyik ilyen alapvető szempont: a társadalmi szempont. Köztudomású, a kollégiumba proletárgyerekeket, parasztgyerekeket és a kispolgárság fejlettebb, proletárabb ifjú elemeit választjuk be. A politikai szempont: osztályszempont, amely a közösség szemszögéből nézve alapvető fontosságú, az alkalmasság kérdése. Mindig és minden körülmények között alkalmas és megfelelő fiatalokat szelektálunk be kollégiumunkba. A kiválasztásban ezúttal az értelmi fejlettség, a szakképzettség, illetve a szakképzettségre való hajlam, ezenkívül a tényleges politikai fejlettség és az emberi magatartás konkrét motívumait kell értékelni. Mindezek az alkalmasság, illetve a megfelelés részletszpontjai.

De van még egy lényeges szempont, a nevelés szempontja, a nevelési cél, az, hogy milyen embertípusokat akarunk nevelni ezekből a kollégistákból? A cél az, hogy minél előbb és minél nagyobb számban társias típusokat, tehát kollektív, közösségi típusokat kell kifejlesztenünk, illetve fejlődésüket előmozdítanunk. A közösségi típusú kollégisták legyenek önálló, praktikus emberek, álljanak közel a gyakorlati munkához, még akkor is, ha elméleti kérdésekkel foglalkoznak, és az életbe való termékeny bekapcsolódás útját önállóan tudják kitapogatni! Tehát: az osztályszempont, a politikai szempont, a közösségi életre való alkalmasság és megfelelés és a nevelési cél szempontjai azok a követelmények, amelyek alapvető szelekciós tényezőkként merülnek fel. Ez alapvető szelektív szempontok érvényre juttatásával növelhetjük meg népi demokráciánk társias típusú értelmiségieinek számát, állományát.

Amit a felvételnél és a vizsgálatoknál külön figyelembe kell vennünk, az a szelektálandók fejlődőképessége. Ha a fejlődőképességet nem sikerül megállapítani, akkor nem egy esetben azt a tapasztalatot kell leszűrünk, hogy az illető nem tud továbbfejlődni. Kétes esetben mindig azt válasszuk, aki fejlődésre nagyobb lehetőséget tud nyújtani. Szelekcióra a felvételnél és az időszaki vizsgálatoknál van szükség. [...]

A felvételnél társasan kell történnie. Az előzetes szelekció révén megállapítjuk a fiatalok szociális, társadalmi helyzetét és körülbelüli érettségi fokát. Azután a tagságot egy vagy több alkalomra behívjuk. A felvételt különben mindig úgy intézzük, hogy a felveendőket személy szerint vizsgáljuk meg, és a felveendőkkel személyes érintkezés folytán ismerkedjünk meg. A nagy létszámú felvételek pedig mindig úgy történnek, hogy a felveendő és előzetesen szelektált társaságot egy hosszabb alkalomra hívjuk be.

A behívottakat legelőször is írásos vizsgálatnak vetjük alá, ezek a személyi valóságok lesznek elsősorban azok a dokumentumok, amelyekre támaszkodnunk kell. Mindezt kérdőíves formában tudjuk megoldani. Itt azonban nem tudjuk egyből elfogadni azt az igényt, hogy eleve központilag kidolgozott kérdőíveket adjunk kézbe, ugyanis míg a főiskolásokra már kidolgozott módszereink vannak, addig a középis-kolás kollégistákra még nincs kialakult gyakorlatunk. Mindenesetre a kérdőívekben felhalmozott kérdések reális, konkrét tényekre, tehát osztályélményekre támaszko-

dó kérdések legyenek, és belegyökerezzenek azokba az életkörülményekbe, amelyek között a parasztdiák vagy a munkásdiák élt. A kérdések legyenek konkrétak és a kollégistajelölt saját életével kapcsolatosak. A vizsgált személy egyéni perspektíváinak megfelelő kopogtató kérdésekkel kell azután mind szélesebb körben előrehaladni, hogy az végső fokon a széles társadalom kérdéseire is tudjon feleletet adni. A kérdések ne legyenek elvontak és minden oldalról közelítsék meg a diákokat. Elvont kérdésekre nem tudnak felelni, és csak beszajkózott véleményeket fognak ismételni. Inkább kevesebb kérdést, de ezek a praktikumokban gyökerezzenek, és tényleg a diákfiatalság reális gondolatvilágához kapcsolódjanak.

Az írásos vizsgálat után a fiataliságot szóban is számoltassuk be saját életkörülményeiről és társadalmi helyzetéről, hogy vallomása alapján osztályélmény-analízist tudjunk végezni. Ezúttal se külön, egyedenként hallgassuk meg a fiataliságot, hanem közösségben és közösen számoltassuk be élményeiről. A fiatalság viszolyog attól, hogy közösségben beszéljen személyes élményeiről. El kell kerülni hát a hivatalos jellegű vizsgáztatást, oldott beszélgetési légkört kell teremtenünk, nehogy a vizsgázó hamis képet igyekezzék adni saját fejlődéséről. Ha sikerül elérni azt, hogy a közösségben nagyobb együttesben is őszintén nyilatkozzék önmagáról a vizsgázó fiatalság, olyan élményekben lesz részünk, amely a vizsgázók egyetemének is tapasztalattal szolgál, és így következtetésekre is sokkal könnyebben nyílik alkalom.

Az osztályélmény-analízis után rá lehet térni kisebb konkrét problémák előadására. Ötperces villámtémákkal, személyes nyilatkozatokkal megállapíthatjuk a vizsgázók beszélő-, fogalmazó- és lényeglátó képességét, szóval egy sereg olyan dolgot, amire az ember a felvételeknél feltétlenül kíváncsi.

Ezután adhatunk kidolgozásra írásos témát is. Nem kell félni attól, hogy a fiatal diákságnak is írásos feladatot adjunk. Mindegyik korosztályban meg lehet találni azokat a problémákat, amelyek a legjobban meg tudják nyitni a lelküket.

Ha az igazgató a kollégiumon belül jól akarja megoldani a szelekció módját, meg kell találnia, ki kell kísérleteznie azokat a vizsgaformákat és módszereket, amelyek segítségével a következő ilyen vizsgaalkalom már kevesebb zökkenővel megy végbe és gyakorlatibb eredményekre vezet.

A különféle vizsgálati módszereket természetesen állandóan rögzítenünk kell, és ezzel együtt értékelő eljárásokat kell kikísérleteznünk. Ha fejlettebb a vizsgázó közösség, akkor az értékelést maga a vizsgázó diákság is el tudja végezni. Vizsgálati lapokat osztunk ki, amelyeken a résztvevők megfigyeléseiket egyezményes szavakkal és minősítő jegyekkel rögzítik.

A felvétel főiskolás fokon már olyan fejlett lehet, hogy a diák önmagáról tudja megállapítani alkalmasságát, és végül maga is írásos bizonytságot tud nyújtani arról, hogy alkalmas-e a kollégiumba való kerülésre vagy sem.

Azontúl, hogy ezeket a módszereket alkalmazzuk, a megfigyelés a legjobb módszer. Részt veszünk pl. a közös szórakozásokon, a közös sportalkalmakon, ilyenkor nincs a vizsgáztatásoknak hivatalos íze, a vizsgázó nem keseredik el az elvégzendő feladatok sokaságától, a sport és szórakozás alkalmával feloldódik, és ez a feloldódás a legjobb alkalom az őszinte megnyilatkozásra, és ez sok mindenben megkönnyíti a vizsgáztatók tájékozódását.

Az ilyen felvételi vizsgálat olykor több napot vesz igénybe, de hiszen nemcsak egy-két heti kollégiumi tartózkodás eldöntéséről van szó, hanem arról, hogy hosszú évekre terjedő együttélés feltételeit akarjuk megteremteni, és olyanná akarjuk nevelni a felveendőket, hogy azok minden tekintetben megfeleljenek a kollégiumi követelményeknek. Tehát a vizsgázókat alaposan és körültekintéssel kell megnéznünk. A felvétel több évre történik, amelyek során elegendő alkalmunk lesz arra, hogy egész alaposan megismerjük választottaink képességét, magatartását, munkáját. [...]

NDGY KLi NÉKOSZ 12-41

6. A Györfly István Kollégium felvételi kérdőíve
az 1945-46. esztendőre
1946. február

1. Mik életed konkrét céljai?
2. Természetednek melyek azok a hibái, amelyek gátoltak előrehaladásodban?
(Részletesen.)
3. Milyen jó tulajdonságaid vittek előbbre? (Részletesen.)
4. Milyen tudományágak érdekelnek a legjobban, és miért azok?
5. Kik azok az írók, gondolkozók, akik lényegesen formálták gondolkodásodat?
6. Melyek azok a könyvek, amelyek eddigi életedben a legtöbbet nyújtották?
(Felsorolás.)
7. Tanuljanak-e az egyetemi hallgatók a szaktudományaikon kívül politikai-társadalomtudományi stúdiumokat? (Miért igen, miért nem?)
8. Mit tudsz Illyés Gyuláról? (Részletesen.)
9. Mi a véleményed József Attila Favágó c. versének mondanivalójáról?
10. Mi a véleményed a népzeneről és szerepéről? (Részletesen.)
11. Pokolba jut-e az, aki káromkodik? (Miért igen, miért nem?)
12. Miért békétlen sok proletárházasság?
13. Jobbak-e falud vallásos, templomba járó emberei a nem vallásosaknál?
14. Vallásos-e a parasztfiatalság faludban? (Ha igen, miért, ha nem, miért nem?)
15. Hogyan magyarázod ezt a szövegrészt? Márk: "Amely mértékkel mértek, azzal fognak visszamérni nektek, ráadást is adnak nektek."
16. Káros-e, hogy népünk mind jobban és jobban kivetkezik ősi népviseletéből, városi módra jár? (Ha igen, miért, ha nem, miért nem?)
17. Egységes-e a magyar falvak parasztsága? Ha nem, milyen rétegekre tagolt?
18. Sok a panasz a zsidók ellen! Miért gyűlölködnek az emberek a zsidókra?
Igazuk van-e a gyűlölködőknek?
19. Volt-e valami haszna a zsidóságnak hazánkban és mi?
20. Hogyan keletkezett az ipari munkásosztály? (Részletesen.)
21. Mi a véleményed vitéz nagybányai Horthy Miklósról?
22. Miért harcolt az elmúlt háborúban a magyarság?

23. Széchenyi, Petőfi, Kossuth. Melyik a te eszményképed és miért?
24. Házasodjanak-e össze magyarok és románok? (Ha igen, miért, ha nem, miért nem?)
25. Csináljunk-e még egyszer irredentát? (Ha igen, miért, ha nem, miért nem?)
26. Lehet-e németből magyar? Hogyan és mikor? (Részletesen.)
27. Ki a magyar? (Részletesen.)
28. Milyen a reakciós pap? (Részletesen.)
29. Milyen a demokratikus jegyző? (Részletesen.)
30. Kicsoda az értelmiségi, és kicsoda a középosztályos ember?
31. Mi a realitása manapság a munkás- és parasztszövetségnek?
32. Az elmúlt évben hajtották végre a fiatal magyar demokrácia legnagyobb szabású és legjelentősebb rendeletét, a földbirtokreform-rendeletet. Mit tudsz erről a reformról? (Konkrétumokat írd! Mi volt benne rossz? Mi jó? Kik, hol, mennyi földet kaptak?)
33. Naponként halljuk: vissza akarják venni a földet a parasztoktól. Mi a biztosíték a földreform-visszacsinálók kísérletei ellen?
34. Milyen alapformákra épül fel a demokratikus Magyarország? (Pl. üzemi bizottság stb.)
35. Mit tudsz a szakszervezetekről? Mi a jelentőségük?
36. Mikor népi a demokrácia?
37. Van-e arra lehetőség manapság, hogy egy egységes ifjúsági szövetség alakuljon? (Ha igen, mik indokai, ha nem, miért nem?)
38. Mennyiben helyes vagy helytelen az az elv, hogy a nők előtt is meg kell nyitni minden pályát és minden foglalkozást?
39. Mik a Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok együttműködésének feltételei?
40. Kik a kommunisták, és mit akarnak? (Részletesen.)
41. Csináld meg egy százszemélyes parasztkollégium egyhavi költségvetését áttekintés céljából, beleszámítva a lakbért, teljes ellátást, fűtést, világítást stb. A mai árakkal kb. mennyi költség jut egy-egy kollégistára?
42. Mit csinálnál, ha nem jutnál be a kollégiumba és az egyetemre?

NDGY KLI GYIK 20-III-6

7. Néhány válasz a felvételi kérdőív pontjaira

Tánczos Gábor felvételi vizsgaanyagából, 1947. augusztus

1. Pártom célkitűzéseinek és parancsainak szolgálata, akár vezető, akár mellékes beosztásban, akár magában a mozgalomban, akár bármely olyan pozícióban, ahol hasznos lehetek. E célkitűzés nem jelent valami túlzott altruizmust, hiszen egyéni életemet el sem tudnám képzelni a mozgalom nélkül. A mozgalom és elmélete formált emberré, és elveszteném egyensúlyomat, ha elszakadnék tőle. Úgy vagyok vele, mint Gorkij mesélte alakjairól. Az anyában. Nincs sok habozni valóm.

2. Túlságosan polemizálásra hajló vitamodorom, nehézkes elhatárolóképeségem és (főleg régebben) túlzott követelések támasztása munkatársaimmal szemben.

3. Viszonylagosan nagy akaraterőm, analízáló képességem.

4. Társadalomtudomány, történelem, esztétika, mert segítségül szolgálnak a jövő berendezkedésének terveihez, eléréséhez szolgáló harchoz és nem utolsósorban, mert rajtuk keresztül alakul ki gondolkodásmódom.

5. (Időrendi sorrendben:) Szabó Dezső, Veres Péter, Jászi Oszkár, Bebel, Kovács Imre, Marx, Engels, Erdei Ferenc, Darvas, – újból Marxék, Lenin, Sztálin.

6. Elsodort falu, Segítség, Számadás, Jászi: Történelmi materializmus, Bebel: A nő és a szocializmus, Kommunista Kiáltvány, Leninizmus kérdései, Baloldaliság, Marxizmus és népiesség (Révai). [...]

8. Ady után és József Attila mellett a legújabb magyar líra talán leglényegesebb alakja. Ellenforradalmi talajon (mely Marx szerint egyben forradalmi talaj is) bontakozik ki költészetében ennek megfelelően bizonyos lírai realizmus. Realizmusának forradalmisága passzívabb, mint Ady költészetének forradalmisága, ennek oka részben a forradalom akadályainak érzése, részben bizonyos meghajlás az akadályok előtt. A frontok tisztábbak, mint Ady korában, a szimbolizmus elveszti így már társadalmi alapját. Prózája legalább olyan jelentős, mint költészete, ugyanez áll tanulmányaira is. Az Oroszország volt a múlt egyik legmerészebb irodalmi vállalkozása. A felszabadulás után Illyés törése külön kérdés és kidolgozatlan. A Valóságnak a Válaszról szóló cikke a legjelentősebb ezen a téren. [...]

32. A földreform a nemzet számára egyszerre jelentette a nemzet egyik alaprétegének a fejlődéshez szükséges anyagi alap megszerzését és egy másik, a fejlődés útjában álló csoport felszámolásának gazdasági előfeltételét. [...]

36. A polgári demokrácia lényege a polgárság közvetett módon való uralma a dolgozó osztályok felett. A népi demokrácia egy olyan ideiglenes (vagy előre, vagy hátra lendülő) berendezkedés, ahol a nép különböző rétegei részesei (bár nem kizárólagosan) a hatalomnak. E részesedés mértéke fokmérője a népi demokrácia radikálisságának, egyben pedig meghatározza a polgári demokráciától való eltávolodás nagyságát. [...]

40. A kommunisták a munkásosztály szervezett, ugyanazon elmélettel felvértezett élcsapatát jelentik. Céljuk a nélkülük is szükségszerűen fellépő társadalmi haladás meggyorsítása, a szocializmus, majd a kommunizmus elérése. E célkitűzés azonos az egész világon minden kommunistánál, ez azonban nem jelenti azt, hogy a módszereknek, sőt magának a végcél felé vezető útnak azonosnak kellene lennie. Ellenkezőleg, a kommunizmus egyik leglényegesebb elgondolása az, hogy mindent a helyhez és időhöz kell mérni. Így a magyar kommunisták célja a mostani történelmi periódusban a népi demokrácia kiépítése. [...]

NDGY KLi GYIK 29

8. Szabó Albert válaszai a debreceni Bartók Béla
Népi Kollégium kérdőívére
1947. július 23.

[...] 5. A magyar írók és gondolkozók közül: Karácsony Sándor, Szabó Dezső, Gulyás Pál, Németh László, némely tekintetben Kodolányi János, Szekfű Gyula (Hóman nélkül!), Veres Péter, Erdei Ferenc, Féja Géza, József Attila, Illyés Gyula,

Móra Ferenc. A külföldiek közül: Thomas Mann, Kant, Rousseau, Voltaire, John Knittel, Cronin, Aldous Huxley, Lhewelyn (ha így kell írni, a Hová lettél drága völgyünk szerzője), Darwin, H. G. Wells, Dickens, Byron, Keats, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Lermontov, Goncsarov, Balzac, Zola. [...]

8. Illyés Gyula ma is élő írónk. Nekem egyik kedvencem. A Nemzeti Parasztpárt képviselőjelöltje. Legismertebb munkája a Puszták népe és a Petőfi je. A Hunok Párizs-ban című művében ifjúságának Párizs-élményét írja meg. Az idei könyvnapon jelent meg a Franciaországi változatok című munkája, amelyben naplószerűen a háború utáni Párizst, a megváltozott Párizst írja meg, de ebből láthatjuk a megváltozott Illyés Gyulát is. Ő vett részt a 30-as években Moszkvában rendezett szocialista írók kongresszusán. Ismerem verseit, az első kötetből, amely 1928-ban íródott Nehéz idők címmel, egészen a 39-ben megjelent Külön világban-ig. Javíthatatlan lévén, a legjobban tetszik az Óda egy hivatalba lépő afgán miniszterhez című verse.

9. József Attila egyéniségére az egyik legjellemzőbb költemény. A kezdete a versnek nagyszerű, megfesthető kép. A favágó képe. Ez azonban a kiindulás, hogy eljusson a magaslatra, a favágó hős lesz, egy kizsákmányolt, elnyomott, "nése semmi, fogd meg jókkal" táplált osztály. A kapitalizmus költői megfogalmazása a "Tövit töröm, s a gallya jut" sor. És végül a gerictelen, lényeg elől menekülő álhumanisták felé jelenti ki, amelyet vehetünk figyelmeztetésként, vagy egyszerűen — de az álhumanisták számára nem valami kellemes — tényként: "Széles fejsze mosolyog."

10. Gulyás Pál írja: "Dal köti össze a századokat." Az én véleményem, igen, a népdal századokat, egy magyar történelmet, annak minden mostohaságát köti össze a legművészebb és leglenyűgözőbb kifejező erővel és képekkel. Mellőzték, háttérbe szorították, el akarták nyomni és feledtetni, és mégis volt egy rétegünk, a parasztság, amely megőrizte. Átmentette akkor, amikor halálra volt ítélve, most amikor az élet nagyszerűsége a maguk teljes szépségében kibontakoztatja őket, előtérbe helyezhetnének holmi kétes értékű kocaírók torzszüleményeit és szomorúan elferdült ízlését? A választ elsősorban nekünk, értelmiségi fiataloknak kell megadni, miként előttünk azt Kodály, Bartók megadta. Szemem behunyva egy nagyszerű kép bontakozik ki előttem, a jövő magyar ifjúsága, amelynek a lobogóját fényes szelek fújják, ajkáról pedig az ének száll, egy magát és eszményét megtalált öntudatos ifjúság boldog éneke. Talán Szabó Dezső-s e kép, de ha a népdalok szeretetéről és rajongásáról kell beszélnem, még ez is kevés. [...]

23. Kossuth az eszményképem. Politikája magyar és egyetemes szempontból a legeszményibb. Magyar szempontból bekövetkezett a szabadság, köztársaság gondolata. Koronás fejeink Isten kegyelméből tűntek el. Egyetemes szempontból a dunai konföderáció gondolata ma időszerűbb, mint valaha. Az egyetlen helyes út, amelyet Szabó Dezső, Ady és József Attila is hirdet, Kossuth után. Találjuk meg végre testvérünk jobb kezét, és a fiatalság rálépett a testvériség útjára. A merész és erőteljes lépések ideje következik, az út, melyre rátaláltunk — jó.

24. A német fasizmus és az ezt utánozó, «őt tökéletlenségében túllícitáló Szálasi-párt egyik sarkalatos programja volt a "fajtisztaság". Szégyenleném magam, ha erre az álláspontra helyezkednék. Próbálja valaki a szívnek az észet magyarázni, badarság sül ki, ha felcserélődik a két dolog. Egy román fiúnak az esze tiltaná,

a szíve hajtaná a magyar leány iránti érzelmeit. Melyikre hallgat? Esztelenségnek látszik az elmélkedőknek, de a szívére.

25. [...] Adjon a magyarság hasonló jogot az itt élő nemzetiségeknek, mint a magyaroknak az illető országban van. [...]

27. Nagyon nehéz e két szóra tökéletes feleletet adni, hogy minden benne legyen. Valahogyan úgy próbálom megközelíteni a dolgot, hogy a meghatározás alá veszem, magyar az, akinek megvannak a nyelvi, területi és történeti feltételei, hogy magyar-
rá legyen. De ez még nem jelent jó magyart! [...]

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/2-B-100

9. Felvételi vizsga a Nagy László Népi Kollégiumban Merei Ferenc visszaemlékezése, 1970

– Milyen volt a népi kollégiumok felvételi rendszere?

– Ezt a kérdést külön köszönöm, mert számomra ez a legmaradandóbb dolog volt. Talán választom a Nagy László Kollégiumot, amelynek a felvételeiben mindig részt vettem. Ez a pedagógiai főiskolák mellett levő kollégium volt. Az ország különböző részéből ide felvételre jelentkezők négy napot töltöttek Budapesten, volt úgy, hogy hat napot, aszerint, hogy mennyi volt a jelentkező, de minimum négy napot. Ez azt jelentette, hogy a jelöltek megérkeztek egy kollégium épületébe, és ott nekik be kellett rendezkedniük. Kőte Sándor barátom vezette ebben az időszakban a felvételi vizsgákat. Ismétlem, a felvételizőknek be kellett rendezkedniük, és egy közösséget kellett létrehozniuk. Reggel megérkeztek, és délben már közösségként kellett ebédelni, közösségként kellett vacsorázni. Közösségi rendet kellett teremteni. A különböző felvételi vizsgákon – voltak felvételi vizsgafeladatok, rendszerint tesztvizsgálatok, önéletrajzírás, különféle intellektuális és szakmai kérdések – ennek az aznap megalakult közösségnek kellett biztosítania, hogy az elkövetkező napokban mindenki mindenütt pontosan megjelenjék, a dolgait rendben tartsa etc. Most ez a közösség döntött az élet mindennapi kérdéseiben. Tehát az első és legfontosabb része volt a felvételinek: a felvételizők közösséggé alakulása, amelynek a révén közvetlen tapasztalata volt a felvételi bizottságnak arról, hogy a jelentkezők milyen közösségi emberek, hogy tudják egy közösségben megállni a helyüket. Nos, én nem azt ajánlom, hogy egész Magyarország minden iskolájában most így vegyék fel az embereket. De rendkívül figyelemreméltó módszer. A népi kollégiumok ezt a módszert választották, mert nekik rendkívül lényeges volt, hogy közösségi embereket neveljenek, hiszen itt a cél az volt, hogy a népi demokráciának egy új értelmiséget, közösségi értelmiséget, közéleti értelmiséget neveljenek. Erre a célra kellett szelektálni. Pedagógusnak menők kiválasztására ma is ezt a módszert javasolnám, mert ezen a pályán a közösségi hatást ma is elengedhetetlennek tartom. Egy nagyon okos ember, akinek nincs közösségi hatása, nincs szociális penetranciája, nem hiszem, hogy mint pedagógus nagy hatást gyakorolhat. Ez legalább olyan lényeges feltevés, mint a műveltség számos oldala. Tehát ez volt az egyik, ami nagyon megragadó volt a népi kollégiumok felvételi vizsgáin.

A másik az, hogy a felvétel négy vagy öt napja alatt a jelöltek tulajdonképpen át kellett tekintenie az egész életét. Olyan életrajzot kellett írnia, egy olyan élet-

rajzot kellett elemeznie – én tudom, hogy az életrajzírásnak rossz csengése van ma, de akkor és ott másféle életrajzokat írtak –, egy olyan életrajzot kellett neki megbeszéli több órán keresztül, amelyben az élményei voltak benn, társadalmi élményei, emlékei: gyermekkoráról, ifjúkoráról, testvéreiről, rokonairól. Tehát nem az a kérdés volt lényeges – teszem azt –, hogy volt-e csendő a családban. Esetleg ez is benn volt, de azért mégsem az volt a fő formula, hanem az, hogy eszmélése, társadalmi eszmélése milyen élményekhez fűződött hozzá.

Harmadik része volt a felvételi vizsgának: a politikai beszélgetés, ezúttal az életben való bizonyos tájékozottságot tapogatták, kívánták meg a jelölttől. Nem túl nagyot; inkább annak a hajlamnak a megragadása, annak a készségnek a megragadása volt fontos, hogy érdeklődik a dolog iránt.

Most emellett nem egy helyen használtunk tesztek, és végeztünk tesztvizsgálatokat is. Természetesen megtörtént a kikérdezés az úgynevezett szakmai előismertekben is. De ezt azért nem vettük olyan komolyan. Miért? Mert hiszen mi eleve nem szelektív tanintézmény voltunk, hanem nevelő. Nem arról volt szó, hogy kiválasszuk azokat, akik a legtöbbet tudnak. Hanem kiválasszuk azokat, akiket mi meg tudunk majd tanítani. S ez óriási különbség. Emlékszem rá, hogy gyakran szelektáltam én is – nem nevezem most meg az illetőt, itt ebben a kerületben vezet egy nagy pedagógiai intézményt ez a tanítványom –, választottam ki valakit, aki hat elemivel jött, és olyan volt a helyesírása, hogy fölvenni azt semmiképpen nem lehetett volna, és még millió más dolog akadályozta. De volt benne valami sugárzás, egy olyan emberi sugárzás, hogy azt mondtuk, ezt megpróbáljuk. Meg is próbáltuk. Nagyon jól jártunk vele. Az egész ország nagyon jól járt vele. Ilyen egyes példákat ragadok meg. Persze, hogy voltak bukásaink, persze, hogy időnként rosszul sikerültek a dolgok. De alapjaiban azt a gondolatot, hogy a közéleti, közösségi, demokratikus gyakorlatot mérlegeljük, és ennek a bázisán elvállaljuk azokat, akikről úgy éreztük, hogy meg tudjuk tanítani, ezt jó módszernak érzem. Jobb módszernak érzem, mint a szelektív pontozást. Lényegesen jobbnak. Persze én csak pedagógusképzésről beszéltem most, mert nyilván a műszakiak felvételénél a szakmai kérdések sokkal lényegesebbek. Ha pedagógusszelekcióról van szó – óvónőtől középiskolai tanárig –, akkor a pedagógiai hatást, a szociális penetranciát legalább olyan lényeges mozzanatnak tartom, sőt lényegesebbnek is, mint mondjuk a matematikában, fizikában megkövetelt szakmai tudást. A népi kollégiumnak megvolt a módja, hogy ezt megragadta az emberekben. [...]

NDGY Magnós Interjúk, 1970

A NÉPI KOLLÉGISTA KÖZÖSSÉGEK ÖNKORMÁNYZATÁNAK SZERVEZETE ÉS MŰKÖDÉSE

A népi kollégiumi közösségek önkormányzati gyakorlata gyökeres szakítás volt a régi pedagógiával – a kollégiumi rendszerű nevelőintézetek és az iskolakollégiumok világában. A Győrffy-kollégiumtól eltekintve – a Horthy-korszakban elképzelhetetlen volt, hogy egyetemi hallgatók maguk vezessenek egész nevelőintézményeket, hogy

maguk közül szabadon válasszanak igazgatót, titkárt, gazdasági titkárt és más funkcionáriusokat, s azok teljes felelősséggel irányítsák 50–100 kollégista társuk életét, teremtsék meg művelődésük feltételeit, fogjanak vállalkozásokba, hogy középiskolás diákok még a legkorlátozottabb formában is beleszóljanak kollégiumi nevelőintézményük diákságának életébe. A népi kollégiumi mozgalom 160 kollégiumában 1946–48 között átlag 10 000 diák élt, nevelődött tényleges autonóm közösségi feltételek között. A kollégiumok országos szövetsége szintén szabad önkormányzati feltételek között működött, vezetését a népi kollégiumokból és az egyetemekről frissen kikerült vagy éppenséggel aktív népi kollégisták alkották. A szabad autonóm körülmények között tevékenykedő kollégiumi szövetség és az önkormányzatban élő egyes kollégiumi közösségek alkották azt a sajátos, differenciált, belterjes világot, amelynek a dokumentumait itt ismerheti meg az olvasó. Mindenekelőtt e közösségek önkormányzatának szervezetről és működéséről. Ezekből kiderül, hogy a főiskolai és egyetemi kollégiumok teljes önkormányzatban éltek, a középiskolai és általános iskolai kollégiumok pedig az életkori sajátosságnak megfelelő autonómiában. Felnőtt nevelőnek kellett ez utóbbiban a kollégiumi igazgatónak lenni, akit a diákok maguk véleményezhettek és jelölhettek e posztra, és javasolhattak kinevezésre a szövetség vezetésének, a többi kollégiumi funkciót szintén kollégisták látták el. A népi kollégiumok egyébként már indulásukkor magukhoz vonzották ezeknek az éveknek a legfogékonyabb és legmozgékonyabb nevelőit, akik maguk is valami újat kerestek a gyökeresedő demokratikus körülmények között, s hamar megértették a kollégiumi mozgalom pedagógiai specifikumát, és lelkes hívei lettek. Képesek voltak mint résztvevők belülről átélni a közösségalakulás drámáját, s miközben alakítólag hozzájárultak a kollektíva megszületéséhez, maguk is formálódtak és fejlődtek. Belőlük alakult a mozgalom saját nevelői garnitúrája, amely idővel a népi kollégiumokban diákként, kollégistaként nevelődött pedagógusokkal bővült volna. A kollégiumi diákfunkcionáriusok differenciált tevékenysége, a kollégiumi öngazgatás széles demokratikus mechanizmusa bontakozik ki ezekből a dokumentumokból, amelyekről az olvasónak azt érdemes megjegyeznie, hogy valódi világot rögzítenek: tényleges vezető szerepeket, tényleges kollektív akaratmegnyilvánulást, tényleges ügyintézést, ténylegesen közösségért végzett munkát, igazi demokratizmust. Ha a mai generációnak ezúttal érdemes valamit tanulmányozni a tanulság igényével, az: a kollégiumi kisközösségek belvilágának működése.

Az egyes kollégiumok társas szerkezetéhez kapcsolatan, de azon kívül alakultak meg a pártfogó testületek. A szó maga kissé "polgári ízű" testületiséget fejez ki, funkciója mindazonáltal mélyen demokratikus. A pártfogó testületek az egyes népi kollégiumok természetes védővezetét alkották: a kollégiumok anyagi támogatói, politikai védelmezői, tanulmányi és szakmai segítői kerültek ki közülük, igen sok volt közöttük a pedagógus, a helyi tanintézetek tanára, a helyi értelmiség. A pártfogó testület volt gyakran az a közeg, amely a kollégiumot a társadalomhoz kötötte, s amely nemegyszer a társadalom igényét tolmácsolta a kollégiummal szemben.

A kollégiumi közösségek ún. társadalmi szervei legfontosabbjairól: a szövetkezetekről, a népbíráóságokról, a kollégiumi bizottságokról sok egykorú írás számol be, és részletesen ismerteti természetrajzukat. Velük kapcsolatban csak azt lehet hangsúlyozni: a kollégiumi közösségi lét alapszervei voltak, rajtuk át "lélegzett" a kollégium, révükön érezte az "egyszerű" kollégista, hogy egyenrangú tagja az egész kol-

légium nagy üzemének, s hogy érdemes is, jó is e nagy kollektívum tagjának lenni. A demokrácia elemi ismeretére és gyakorlatára legelsőbb e mikrotársulások tanították meg a kollégiumok diákságát.

Az előző fejezetekben olvashattuk, a népi kollégiumok úttörői voltak a nemek együtt nevelődését gátló előítéletek felszámolásának. Otthonaikban rendre megvalósították a koedukációt, ha nem is mindig hibátlanul. A kollégista rendtartásnak igen tanulságosak az idevonatkozó textusai, mint általában a kollégista erkölcs és magatartás normáiról szóló fejezetek is. Ha nem is kimerült tézisek formájában, de annál közvetlenebbül és őszintébben fogalmazza meg ezek az igazi demokratikus közösségi együttélés szabályait.

Alkotmányos és társadalmi szervek a népi kollégiumokban

10. A népi kollégiumok szervezeti és rendtartási szabályzatából 1947. október

I.

Hivatalos szervek [...]

A kollégiumi igazgató áll a kollégiumok élén. Az igazgatót a szövetség közgyűlése választja, mégpedig a főiskolás kollégium igazgatóját két évre, a szövetség vezetősége és az érdekelt kollégium taggyűlése által javasolt kettő-kettő személy [közül], a középiskolai és általános iskolai kollégium igazgatóját pedig három évre a helyi pedagógusszakszervezet meghallgatása után a pályázók közül.

Főiskolás kollégium igazgatójává választható bármely egyetem vagy főiskola felsőéves hallgatója vagy olyan egyetemet végzett személy, aki lehetőleg a szövetség fiatal tagja, és akinek személye biztosíték a szövetség céljainak megvalósítására. Középiskolai és általános iskolai kollégium igazgatójává olyan fiatal, végzett pedagógus választható, aki lehetőleg valamely helybeli iskola tanára. [...]

A kollégium igazgatójának feladata: képviselni a kollégiumot hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben. Gondoskodik a kollégium belső rendjének fenntartásáról, és végrehajtja az alapszabály és a szövetség intéző szerveinek határozatait. Dönt a tagok közt felmerülő vitás ügyekben. A vezetőségi tagok segítségével állandóan ellenőrzi a kollégium tagjainak erkölcsi és tanulmányi viszonyait, és ügyel a demokratikus szellem ébren tartására. Gondot fordít arra, hogy a kollégium tagjai a szövetség céljaiban vázolt elvek szerint nevelődjenek. [...]

A kollégium titkára – főiskolás kollégiumoknál helyettesíti az igazgatót akadályoztatása esetén, s végzi a kollégium adminisztrációs ügyeit. A kollégium titkára a kollégium ifjúsági önkormányzatának a feje. A titkárt a taggyűlés választja. [...]

A nevelőtanár a középiskolás kollégiumokban a kollégium igazgatójának segít a kollégium tagságának erkölcsi és szellemi nevelésében. A nevelőtanárt a szövetség vezetősége alkalmazza. [...]

A gondnok vezeti a kollégium gazdasági ügyeit. [...]

Az ellenőr a pénztáros közvetlen ellenőrzését végzi. [...]

A kollégiumi vezetőségi ülés. A kollégiumi ülés a kollégium testületi szerve. Hivatalból tagjai a kollégiumi igazgató, a pártfogó testület elnöke, a kollégiumi titkár, nevelőtanár, gondnok, a kollégiumi ellenőr, valamint minden 20. rendes tag után választott egy-egy tag. Elnöke a kollégiumi igazgató.

A kollégiumi vezetőség rendes üléseit havonként tartja. [...]

A taggyűlés a kollégium tagjai összességének a képviselője, a kollégium legfőbb szerve. [...]

A pártfogó testület. Minden kollégium mellett pártfogó testület alakul. Tagjai a népi kollégiumok végzett tagjai és a szövetségnek azok a pártoló tagjai, akik a kollégium működési területén laknak.

A pártfogó testület tagjai közül elnököt választ, aki részt vesz a kollégium vezetőségi ülésén. A tagok a kollégium taggyűlésein vesznek részt tanácskozási joggal. Üléseit a szükséghez képest az elnök hívja össze.

A pártfogó testület tagjai a kollégium tagjait tanulmányi előmenetelükben támogatják és tanácsaikkal látják el.

II.

Társadalmi szervek

1. A szövetszervezetek a kollégium ifjúságának önkéntes szervezetei. Rajtuk keresztül az ifjúság részt vesz a kollégium irányításában és saját maga nevelésében. Célja, hogy a kollégistákat hozzászoktassa önálló feladatokhoz és társas vállalkozásokhoz, s a közösségi együttélés legelmélyültebb formáinak elsajátítását tegye lehetővé.

A szövetszervezetek megalakítása. Félév kezdetén, egy vagy két szomszédos szobában lakók (kb. 15 kollégista) szobaszövetszervezetet alakítanak. Elnököt, kulturális, sport-, honismereti mozgalom-, ifjúságpolitikai és gazdasági megbízottakat választanak. A szobaszövetszervezeteket a magyar történelem progresszív nagyjairól, a szövetszervezést és általában az együttműködést jelképező fogalmakról, a munka hőseiről stb. nevezik el. A megalakulásról jegyzőkönyvet vesznek fel. A szövetszervezeti tagság nem kötelező, de kívánatos, hogy minden kollégista felismerje a szövetszervezet jelentőségét egyéni fejlődése szempontjából, és tagja legyen a szövetszervezetnek. [...]

A Szövetszervezeti Taggyűlés a szobaszövetszervezet legfelsőbb, határozó és végrehajtó szerve, kéthetenként az elnök hívja egybe. Megtárgyalja a szövetszervezeti élet problémáit. A taggyűlésen a szövetszervezet tagjai beszámolnak tanulmányi előmenetelükről, egyéni és társas fejlődésükről, megbeszélik saját maguk és társaik munkáját. [...]

A Szövetszervezeti Tanács tagjait a szövetszervezetek megalakulása után két napon belül össze kell hívni. Az összehívásról a kollégium titkára gondoskodik. A középiskolás kollégiumokban a kollégium titkára hivatalból a Szövetszervezeti Tanács elnöke. [...]

A Szövetszervezeti Tanács összehangolja a szövetszervezetek munkáját, gondoskodik a NÉKOSZ Rendtartási Szabályzatának végrehajtásáról, a szövetszervezetek belső életének rendezésére határozatokat hoz. A szövetszervezetek közös vállalkozását lebonyolítja.

2. Bizottságok

Kulturális bizottság [...] Sportbizottság [...] Honismereti bizottság [...] Ifjúságpolitikai bizottság [...] Gazdasági bizottság [...]

3. A Bővített Vezetőségi Ülés

Tagjai az alapszabályokban feltüntetett vezetőségi tagokon kívül:

1. a szövetkezeti tanács elnöke, 2. a kulturális bizottság titkára, 3. a honismereti bizottság titkára, 4. a sportbizottság titkára, 5. az ifjúságpolitikai bizottság titkára, 6. a gazdasági bizottság titkára. [...]

Megállapítja általánosságban és részleteiben a kollégium évi teljesítmény-előirányzatát a NÉKOSZ teljesítmény-előirányzata alapján.

Ellenőrzi az előirányzat végrehajtását, év végén megállapítja a kollégium elvégzett teljesítményeit.

4. A népbíróság az ifjúság által választott fegyelmező testület. Biztosítja a kollégium belső rendjét, fegyelmét, az ifjúság által vállalt iskolai és kollégiumi feladatok teljesítését.

A népbíróság elnökből és 4–6 kollégista népbíróból áll. Elnöke hivatalból a kollégium igazgatója. A népbírók megválasztása úgy történik, hogy minden szövetkezet egy-egy jelöltet állít, és ezek közül a kollégium ifjúsága nyílt szavazással választ.

A népbíróság havonta ülésezik, rendkívüli esetben többször is összehívható. Összehívásáról az elnök gondoskodik. Tárgyalásai nyilvánosak, de indokolt esetben az elnök zárt tárgyalást rendelhet el. [...]

A népbíróság határozatai nem megtorló, büntető, hanem nevelő jellegűek. Az ítélet: feddés, megrovás, súlyosabb esetben kizárás. A hozott határozatok a kollégiumi hirdetőtáblán, a Népbírószági Közlönyben jutnak a kollégium ifjúságának tudomására.

A népbírószágot a vezetőség tagjai közül jelöli. A vád képviselője a népbírószág tárgyalásain. Vádat kell emelnie minden olyan esetben, ha saját észrevételei vagy a hozzá beérkező feljelentések alapján a kollégium valamely tagja alaposan gyanúsítható azzal, hogy a szabályzatba vagy a kötelező érvényű határozatba ütköző cselekményt követett el. [...]

5. A népgyűlés: a kollégium egészét érintő fontos kérdések megvitatására, azonnali eldöntésére a kollégium ifjúsága népgyűlést hívhat össze. A népgyűlés elnököt választ. [...]

NDGY GYSI NÉKOSZ 239

11. A középiskolai népi kollégium igazgatója, nevelőtanárai, titkára és más ifjúsági funkcionáriusai

Kardos László Közösségi nevelés és oktatás a népi kollégiumokban című előadása a NÉKOSZ igazgatói konferenciáján, 1947. január 5.

Hogy az igazgatónak a kollégisták társának vagy közösségük "atyjának" kell lennie, ezt az ifjúság fejlettsége határozza meg. E vonatkozásban egyetlen alapvető viszonyra kell rámutatnom, arra, hogy az igazgató sem sajátíthatja ki a közösséget. Tudomásul kell vennie, hogy az a közösség, amit ő nevel, akármilyen

fiatal közösség legyen is az, nem a saját tulajdona, az igazgató is tisztet tölt be, és mindenekeül ennek a tisztnek kell megfelelnie. A közösséget – alkalmasint – igen könnyen lehet vezetni, irányítani, nevelni. Ez a módszeren múlik. Az igazgató kétféle metódussal dolgozhat. Az egyik metódus szerint a hivatalosan kapott tekintélyt úgy használja fel, hogy irányítását a kollégiumi fiatalság hivatalos parancsnak fogja fel, és minden ellentmondás nélkül hajtja végre. De igazgatói szerepét értelmezheti, mint egy vele együtt fejlődő közösség alapján legfontosabb, de mégiscsak részfunkcióját, amely érvényre csak a közösség konszenzusa, egyetértése, megnyerése, meggyőzése révén juthat. Az utóbbi mód a demokratikusabb eljárás, kivitelezése nehezebb, hosszadalmasabb, de feltétlen eredményesebb, vele lehet elérni azokat a változásokat, amelyeket a tagságban elő akarunk idézni. A közösség – ismétlem – ne legyen az igazgató saját tulajdona és ne tudja kisajátítani.

Az igazgatónak, ha a jó társas viszony kialakításának a feltételeit meg akarja találni, legelőbb is lelki közelségbe kell kerülnie azokkal a diákokkal, akiket rábíztak. Ez a megközelítés nagy próbára teszi az igazgatót, azonban nagy próbára teszi a diákokat is, akik gyakran különböző korosztályokba tartoznak. Idejének tetemes részét arra kell szentelnie, hogy közvetlen közlelről ismerje meg a kollégium tagjait, hosszabb beszélgetéseket kell folytatnia velük a legkülönbözőbb kérdésektől kezdve a legsajátosabb problémákig. Csak a legközvetlenebb személyes ismeret és kapcsolat teszi alkalmassá az igazgatót arra, hogy pozitív viszonyt tudjon kiépíteni kollégistával. Az egyszerű megismerésen túl a minél gyakoribb érintkezés és a tagsággal való tényleges együttélés tudja csak biztosítani az igazgató és a tagok egymás közti harmóniáját. Tartson minél gyakrabban megbeszéléseket az igazgató a kollégiumot érintő bármely kérdésben, és ebben az irányító szerepen kívül a résztvevő szerepét is vállalja. Ez megint hosszadalmas, és sok türelmet igényel, azonban csak így célravezető. A továbbiakban ne csak a megbeszéléseken, de a közös tevékenységben és a közös munkában is vegyen részt. A kollégiumi élet egész területén szinte naponként merülnek fel problémák, vegyük akár a tanuláshoz vagy a tanításhoz a dolgozat, akár az előadásokat, a közös szórakozási alkalmakat, a kollégiumi ünnepeket, mindez az igazgató intenzív benneélési kötelezettségét jelenti. Kinek-kinek a helyzete, alkata, képessége szab ezekben határt, de kívánatos: minél gyakrabban legyen együtt a diáksággal, azonban vigyázni kell arra is, hogy sem a saját idejét, sem pedig a diáknak az idejét ne kösse le feleslegesen. Ez mindenkinek a saját pedagógiai érzékére van bízva. Gyakran azok a típusú tanárok, igazgatók, kollégiumi nevelők és vezetők hatékonyak, akikben bizonyos "provokatív" hajlam is van arra, hogy a diákok lelki problémáikhoz közelebb férkőzzenek, és valami módon érzékelni tudják, mint lehet bekötni a maguk problémáit a diákság fejlődésébe. Csak az ilyen intenzív bekapcsolódás tudja felkelteni a diákságban az érdeklődést, és csak ez tud kialakítani egy olyan állapotot, ami képessé tesz az együttműködésre. Sokat kellene időzni az igazgató magatartásának kérdésénél. Utasítással vagy megbeszéléssel nem is lehet megkötni az igazgató viselkedését, az illető saját egyéni fejlődésének a problémája, hogy milyen modorral tud közelíteni a diáksághoz, hogy az elfogadható legyen. Sokszor igen okos és igen képzett emberek is modorosságokkal egészen elszakítják maguktól a fiatalságot. Ne hivatali szerepével igyekezzék az igazgató tekintélyt szerezni a fiatalság körében, hanem komoly műveltségével, szakismeretével,

messze mutató perspektívákkal, azonkívül azoknak a módszereknek a használatával, amelyek ténylegesen élménnyé tudják tenni a fiatalság számára az ismereteket, és hozzá tudják fűzni őket a kollégium közös munkásságához. Itt olyan problémát vettem fel, amelyet ki-ki a saját helyzetéhez képest fog megoldani, minden attól függ, hogy a kollégiumi vezetők a mostani életkorukban, a mostani helyzetükben saját tevékenységüket fel tudják-e még fogni fejlődésnek, és tudnak-e alkalmazkodni a diákságukhoz vagy sem.

Nem elég csak általában tanárnak lenni, hanem feltétlenül "pedagógusnak" is kell lenniük a népi kollégiumok igazgatóinak. Meg vagyok róla győződve: az a jó pedagógus, aki – életkorát nem tekintve – mindig fiatal tud maradni, az tényleg meg fogja tudni oldani a felmerülő problémákat. Még egyszer hangsúlyozom, hogy az igazgató személye, alkalmas magatartása a kollégiumi közösségi nevelés kulcsa, tőle függ, hogy a kollégiumnak a fiatalsága milyen irányban megy előre.

Ha az igazgató személyét, munkálkodását, tényleges bekapcsolódását a kollégiumi életbe ilyen mértékkel mértük, hasonló mértékkel kell mérnünk a többi funkcionáriusét is – persze helyzetükhöz képest. Itt fiatalemberekről van szó! A funkcionáriusokban általában tudatosítani kell, hogy a kollégiumi közösségben végzett szakfeladatokon kívül még van egy feladatuk, az: teljes értékű tagjai legyenek a kollégiumi együttélésnek, olyképpen, hogy emberi magatartásukkal, állásfoglalásukkal feltétlenül hatással legyenek a fiatalságra. A merő szakszerűségért nem áldozhatjuk fel a pedagógiai célt. A vezetőségbe feltétlenül olyan típusokat kell gyűjteni, akik a közösség szempontjából alkalmasak arra, hogy a fiatalságot jó irányba vigyék előre.

A diáktitkár személyéről szólva – a középiskolai kollégiumban ez az egyik legnehezebb kérdés. – A főiskolai kollégiumban a diáktitkár végeredményben egyenrangú az igazgatóval, ugyanazokat a funkciókat tudja betölteni. – A diáktitkárnak – társai között – minden tekintetben a legkiválóbb embernek kell lennie, a legfejlettebb egyéniségnek is, aki helyzetét nem használja ki rejtett uralmi céljaira, aki nem hódol be – mondjuk – az igazgató fölényének vagy esetleges önkényének. Olyan diáktitkárt kell választani – legalábbis a fiatalságban ilyen irányba kell fejleszteni a választási szándékot –, hogy a megválasztott titkár ténylegesen képviselje a diákság véleményét. Nekünk, igazgatóknak úgy kell a diáktitkár személyét tekintenünk, mint saját működésünk kontrollját, és ettől félnünk nem is kell. Meg kell feltétlenül találnunk azt a típust, amely alkalmas az ilyenfajta diáktitkári szerepre. Ha nincs, akkor ki kell fejleszteni a kollégiumi fiatalságból. Feltétlenül elképzelhető és kívánatos, hogy találjunk egy olyan fiatalembert a közösségen belül, akit alkalmassá tudunk tenni a sokoldalú titkári feladat megoldására. A diáktitkár és a többi funkcionáriusok – ez áll a vezető tagokra vagy szeniorokra, az ilyen társadalmi szerepet betöltő fiatalokra és mindazokra a bizalmiakra is, akiket valamilyen feladattal bízunk meg – a diákság javából kerüljenek ki.

A funkcionáriusokat meghatározott munkakörrel kell ellátni. Ne csak alapszabályszerű nevet adjunk valakinek, hanem határozottan meg kell mondanunk és pontosan körül kell írunk, hogy mit csináljon. Ha nem írjuk határozottan és pontosan körül a funkcionáriusok tennivalóit, akkor csak névleges szerepet töltenek be, és semmi értelme sem lesz az egésznek. Azonkívül, hogy határozottan és pontosan meghatá-

rozzuk a szerepeket, ellenőrizzük is a funkciók elvégzését. Jelentések révén is, vizsgálatok útján is. Nem szabad tűnni, hogy a funkcionáriusok visszaéljenek hivatalukkal: akár úgy, hogy lefelé barátkoznak, és elkenik a teendőket, akár úgy, hogy erőszakos módon igyekeznek azokat végrehajtani.

A konkrét munka útján történő nevelés elve megköveteli a munkavégzés precizitását és a munkavégzők megfelelő társadalmi alkalmazkodni tudását, erre idegezzük be munkatársainkat. A fiatal funkcionáriusokat és munkatársaikat úgy kell tekintenünk, mint tényleges munkát végző fiatalokat, így tudjuk csak elérni, hogy később nagyobb feladatokban is meg tudják állni a helyüket. Ha nem járattuk le előttük az aktuális funkciók szerepét, akkor majd megbirkóznak a nehezebb feladatokkal is. Aki valamelyest is ismeri a gyermeklélektant, valamint az ifjúság lélektanát, az tudja értékelni azokat a kis nüanszokat is, amelyek a kiadott – bármily csekély – munkával és annak gondos végrehajtásával is kapcsolatosak, az nagyon jól tudja, hogy sokan később nagyobb feladatokban azért nem tudnak megfelelni, mert a kisebb feladatokban elvesztették bátorságukat. Nekünk a magunk számára is tudatosítani kell, hogy a fiatal diákságra az egész kollégiumi élet kihatással van, ezért funkcionárius munkatársainkban is tudatosítanunk kell, hogy senki sem lehet felelőtlen a funkciókból eredő kisebb feladatokkal szemben.

A kollégium szervezetének, méreteinek, alkatának megfelelően a kollégium feladatkörét ki tudjuk alakítani és különféle munkák formájában az ifjúságra át tudjuk ruházni. Itt az az alapszempont, hogy a kollégiumot egy egységes munkaszervezetnek, munkakomplexusnak fogjuk fel, amelyben ki-ki meg tudja találni a maga képessége szerinti részfeladatát. Ezt következetesen kell végrehajtani, nem könnyen bár, mert hiszen rengeteg aprólékos munkával jár együtt, azonban feltétlenül vállalni kell az aprólékos differenciálást is, az ellenőrzését is a siker érdekében. Ha szükség van könyvtárkezelőre, akkor bízunk rá a könyvek iránt leginkább érdeklődőre a könyvtár kezelését. Ha a rend ellenőrzését meg kell szerveznünk, akkor szervezzünk be rendbiztosokat. Ha az ifjúság különféle egyesületekbe tartozik, akkor az egyesületekkel való kapcsolatok fenntartására egyesületi megbízottakat válasszunk. Ha sportol a fiatalság, akkor sportmegbízottakat állítsunk be. Ha újság, folyóirat jár a kollégiumba, akkor újság-, folyóirat-kezelőket. Színház-, mozi- vagy egyéb ügyek intézésére kulturális megbízottakat. És így tovább.

Úgy osszuk el a feladatokat a kollégisták között, hogy mindenkire jusson valami kis részfeladat. Ezekkel a részfeladatokkal tudjuk valójában lemérni a kollégista fiatalság munkakészségét. Amikor szükséges, a fiatalokat hívjuk be, és számoltassuk be az elvégzett munkáról. Időnként referáltatnunk kell őket és írásban beszámoltatnunk. Ezen az úton tudjuk csak a felelősség érzését elmélyíteni, persze csak akkor, ha személy szerinti ellenőrzést gyakorolunk. Felelősségérzés! Ezt persze minden kollégium a maga helyzetéhez képest tudja kialakítani. Pl. a mi főiskolás kollégiumainkban azt a rendszert vezettük be, hogy a naposság, egyedül csak ez – hogy úgy mondjam –, katonai rendszerű. 24 órán keresztül a napos feladatát katonai feladatnak fogja fel, vagyis személyét teljes egészében a közösség rendelkezésére bocsátja. A reggeli ébresztőtől, az ebédeltügyelettől kezdve a tanulási rendig, a különféle időpontok betartásáig – mindenre kiterjed a feladata. A fiatalok ebben a 24 órában társaik szolgálatára és rendelkezésére állanak, személyükben teljes egészében felelő-

sek a kollégium önálló rendjéért. Ha ezt következetesen sikerül keresztülvinni, mint ahogy a főiskolás kollégiumokban elértük, a kollégium írott rendtartása ténylegesen érvényre jut. [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 12-41

12. A modern nevelő ideáltípusa

Zentai János, a hódmezővásárhelyi Cseresnyés-kollégium igazgatója, Soós Ibolya, a szegedi Bíró Szép Anna általános iskolás népi kollégium igazgatója és Csukás István, a pápai Petőfi Sándor Kollégium igazgatója dolgozata a NÉKOSZ fonyódi pedagógustáborából, 1947. augusztus

Zentai János: A modern nevelőtípus legelső követelménye, hogy az eddigi fölérendeltséggel szemben mellérendelő viszonyban legyen neveltjeivel. A különböző fejlődési fokokon legyen játszótárs, vezér, ideál, barát. Legyen sokoldalú, de nem színészkedő, hanem mindig önmagát adja. Mindenekfelett legyen annak az eszménynek a megtestesítője, melyet legértékesebbnek tart. Legyen közösségi, önzetlen, áldozatkész, dolgoz, harcos típus. Fantáziadús, kezdeményező, aki programot tud adni. Reális látású, az igazsághoz ragaszkodó – nem részrehajló, szociális érzékű, haladó, baloldali ember. Széles látókörű, nagy tudású, művelt. Finom tapintatú, legyen megfelelő pedagógiai érzéke. Megnyerő modorú, jó szónok, kiváló előadó, jó csevegő. Kellő humorral ellátott. Tudjon bánni diákjaival. A tekintélyét ne erőszakolja ki, hanem érdemelje meg magatartásával. Erkölcsileg feddhetetlen. Rajongó, lelkes, a tettek embere, kellő gyakorlati érzékkel rendelkezék. Határozott, biztos fellépésű, gerinces, nem meghunyászkodó, kötelességeit pontosan teljesítő, lelkiismeretes. Mindenben a közösség érdekeit nézze, saját céljait rendelje alá a köz érdekeinek. Legyen rendszeres, szorgalmas, pontos, de ha kell, bohém is.

Legyen meg benne a pedagógiai eros. Szeresse neveltjeit, azok apjukat, testvérüket, barátjukat találják meg benne. Segítsen mindenkín, akin tud. Fáradságot ne ismerjen, de ne is aprózza el magát. Ne jusson szélsőségbe, tartsa meg az egyensúlyt egyéni és közösségi élete közt. Egyik se menjen a másik rovására. Legyen kiegyensúlyozott testileg, lelkileg.

Soós Ibolya: [...] A modern nevelő ideáltípusát most csak kétféle magatartásában, viszonyulásában vázolom.

Milyen a gyerekekhez, neveltjeihez való viszonyában, és milyen a nevelőtársaihoz való viszonyában. Ez természetesen így egészen szűk keret.

Alapos, sokoldalú, tudományos felkészültségű, akinek nem elég az, amit az egyetemen tanult, folyamatosan képezi magát tovább, hiszen tanítani is csak tanulva lehet. Politikailag tájékozott, megbízható, társadalmi munkában elől jár.

A nevelési módszerek alapja a szeretet, ezzel fog tanítványai felé fordulni, hogy őt is szerethessék. Fegyelmezett és következetes dicséretben, büntetésben. Jó emberismerő, személy szerint foglalkozik tanítványaival, igyekszik megismerni képességeiket, azok kifejlesztéséhez a legkedvezőbb körülményeket teremti meg. Tudásával, magatartásával példaadó. Kritikája alapos és szigorú, hogy építő lehessen. Ismeri tanítványai problémáit, segít nevelői tapintattal azok megoldásában, ismeri körül-

ményeiket, anyagi helyzetüket. Fel kell oldódnia ebben a munkában. Ne csak munkát jelentsen számára, hanem ez töltse be magánéletét is. Sokat lehetne még írni. Célja becsületes, jó közösségi emberek nevelése, akik önállóan tudnak és mernek gondolkodni és tenni, szaktudásukat és képességüket jól felhasználni. Erős, bátor emberek lesznek, akik tudják, miért élnek. Mi kell ehhez? Hit és fantázia!

Nevelőtársaihoz való viszonyáról csak ennyit mondok most: közösségi életre csak úgy tudnak nevelni, ha a maguk számára is érvényesnek tartják a közösségi életet; egymás megismerését, tapasztalataik kicserélését komolyan veszik.

Csukás István: A modern nevelő ideáltípusát az szabja meg, hogy milyen az a nevelési eszmény, melyet a növendékkel elérni akarunk. Szerintem a modern nevelésnek az a feladata, hogy közösségi magatartású, korszerű műveltséggel rendelkező, a valóságra épített társadalmi és világszemlélettel rendelkező embert formáljon a növendékből. Ez a nevelés csak közösségben és az egyéni hajlamoknak szabad fejlődést biztosító szabadságban képzelhető el.

Ha ez a nevelés célja, akkor világos, hogy a nevelő is, mint a nevelés folyamatának egyik tényezője, valamiképpen önmagában hordozza a nevelés eszményének előbb felsorolt jegyeit.

Legyen tehát a nevelő közösségi magatartású ember. A növendékben ne alantant lásson, hanem vele egyenrangú szabad embert, és a nevelési viszonyulásban is érvényesítse az egyenrangúság elvét. Az oktatás terén pedig a növendéket munkatársnak tekintse, az elvégzendő anyagot pedig közösen elvégzendő feladatnak. A népi kollégiumban ez abban is nyilvánuljon meg, hogy az igazgató a kollégium vezetésének minden irányát, ágazatát ossza meg a tagokkal, azoknak rátermettsége szerint. Ő maga mint irányító, útmutató álljon az egész munkaközösség vagy vezető szerv fölött, illetve mellett. Ha valami jó ötletről van szó, nem szégyen a magunk tervét elvetni és a növendékét alkalmazni, ha az jobb. Az a jó nevelő, aki a maga neveltségét nem tekinti befejezettnek, hanem a növendékekkel együtt való, naponkénti fejlődésnek, nevelődésnek szükségességét magára nézve is elismeri.

A másik követelmény a korszerű műveltség. Erre, e nélkül, szintén lehetetlen nevelni, illetve oktatni. Fontos tehát, hogy szakjának legújabb eredményeit ismerje, a legújabb eredmények alapján át tudja értékelni az általa művelt tudományát. Ehhez csak úgy jut el, ha állandóan képezi magát, olvas, tanul, könyvet, folyóiratot, újságot is. Állandó önképzés nélkül nincs fejlődés.

Tulajdonképpen a korszerű műveltséghez tartozik a harmadik követelmény is, a helyes társadalomszemlélet és a tudomány mai állásának megfelelő világszemlélet. Fontos tehát a társadalom történetének, a társadalmi fejlődést irányító erőknek ismerete. Az eszményt megközelíteni nem egy helyben topogással lehet, hanem előrehaladva. Tudnia kell a nevelőnek, hogy fejlődés van az emberi társadalom életében, és ismernie kell azokat a mozgatóerőket is, melyek a fejlődést előreviszik. (A termelőerő fejlődése a termelőviszonyok fejlődése.) A szó igazi értelmében modern nevelő az, aki a dialektikus materializmus alapján áll. Ez az egyetlen szilárd bázis, amelynek alapján rendet teremthet önmagában, ismeretanyagában, a társadalomban, az egész világban. Aki erre eljutott, annak a számára világos, érthető a világ, ez nem téved el, nem tanácstalan; határozottan, következetesen tud állást foglalni minden kérdésben. Csak az ilyen ember tud céltudatosan, rendszeresen dol-

gozni, így lehet állandóan kiegyensúlyozott, szabad, optimista. Az ilyen nevelő a helyén áll mindig, és képes arra, hogy neveljen odaadó, lelkes, kitartó, önzetlen embereket.

NDGY KLI NÉKOSZ 5–III

13. A Györffy István Kollégium igazgatója

Jellemzés és bírálat, Szabó Gergely és K. Nagy Magda Györffy-kollégisták vizsgadolgozatából, 1946. február

Szabó Gergely: K. L. -t én igen régen ismerem. A régi és új K. között nagy a különbség. Mindkettőben megvan a mozgékonyosság, az akarat hihetetlen mértékben. Én sokáig nem tudtam igazán megszeretni az új K. -t a régi miatt. A makaróni-korszak sokáig kísértett. De amikor láttam azt – felfejlődve legalábbis a közelébe –, hogy milyen lelkiismeretesen, szinte önmérsztve dolgozik a kollégiumért, nagyon megszerettem. Hallatlan fürgeség testi és szellemi téren, pedagógiai hajlam, szeretet van benne. Őt fűti a problémák tüze, nem hideg, nem úgy kezeli ezeket, mintha függetlenek lennének tőle. Szorosan a sajátjának tartja, és úgy keresi a megoldást, hogy a közösség előrehaladását szolgálja. Ma már olyan közel vagyok hozzá emberileg, hogy azt hiszem, nem tud olyasmi történni, hacsak valamelyikünk renegátsága nem, ami ezt a közelséget megszüntetné. Vitáink lehetnek élesek, de ez mit sem változtat ezen a közelségen. Egyetlen hibájának tartom, hogy nem mindig hallgatja meg a másikat, de sokszor igaza van ebben is, mert az ő nézetét igazolja az idő. Olyan szeretetet érdemel meg az ő nagy intellektusa, emberszeretete, amelyet egyikünk sem tud eléggé felmérni. A kollégium az ő agyában vált igazán olyanná, amilyenné az új fejlődésében most kezd kialakulni. Csak azt tudom róla írni: szeretet, bizalom, segítség; ezt tudom neki nyújtani.

K. Nagy Magda: Rendkívül értékes, tehetséges ember. Nem tárgyi tudása, hanem ítélő-, következtető- és kritikai érzéke az, ami kiválóvá teszi. Az emberekre is sokoldalúságával, intellektusával hat. Perspektívái egészen szélesek, és fantáziája első vonalbelivé teszi a pedagógusok, vagyis a nemesebb értelemben vett emberek között. Dinamikus egyéniség, olyan politikai tehetséggel megáldva, mely nagyon ritka.

Erkölcsei tekintetben is példakép. Felelősségérzete, következetes magatartása ve-lünk szemben, állandó készsége az igazságért való harcra mindenkit bizalmassá tesz vele szemben.

Érzelmi élete már sokkal ingadozóbb. Hangulatai gyakran háttérbe szorítják gondolatait. Túlságosan nervózus, ezért állandó alkotásra nem alkalmas. Idegereje gyakran cserben hagyja, ezért a fárasztó nevelés, a velejáró összeütközések nagyon lehangolják. Véleményem szerint fegyelmeznie kellene jobban magát, hogy egészen kicsinyes dolgok ne zökkentsék ki egyensúlyából. A bírálatok, 80 ember önvallomása csak megerősíti azt, hogy K. L. -ra nagy szükségünk van nekünk, rajtunk keresztül a paraszt- és munkásosztálynak is. Csak azt kérjük, hogy ne hagyja más kritikusoktól befolyásolni magát, mert intuitív beállítottsága sokkal jobban bizonyítja, hogy helyesen jár el.

NDGY KLI GYIK 25–8, 25–6

14. Vezetőségi válság a nagymarosi képzőművészeti népi kollégiumban

Magony Ida naplójegyzeteiből, 1948. május 21–22.

Május 21.

[...] Este egy közös gyűlést tartottunk, melyen az igazgató úr tisztázni kívánta a Bíró Laci elmenését és annak okait.

Igen érdekes dolgokat tudtunk meg. A Lacinak, amíg itt volt, ez volt az egyik legnagyobb hibája, hogy senkitől sem fogadott el véleményt, mindig csak a magáét tartotta igaznak és helyesnek, és azt szerette volna, hogy minden úgy történjék, ahogy ő akarja. Ha ellenkezőleg, vagy nem egészen úgy történt, mindig azt mondogatta, hogy miért van az önkormányzat, miért mondja a Mester, hogy végezzünk mindent önállóan, ha aztán mégiscsak az történik mindig, amit a Mester akar. Ez a gondolat helyes is volna, hogy legyünk önállóak, végezzünk mindent magunk, viszont ő soha nem is akart olyat tenni, ami a közösség hasznára válna. [...]

A kollégiumi tanulás és a Mester tanítóságával szemben is volt valami kifogása. Pünkösdkor, amikor hazament, próbálta a fiúkat, akikkel együtt utazott, rávenni arra, hogy menjenek el vele a NÉKOSZ-ba, nyilván valami jelentést tenni, és hogy hagyják itt a kollégiumot. De ők nem mentek vele. Amikor visszajöttek Pestről, az igazgató úr ezt megtudta, és bár eddig türelmes volt, de most látta, hogy Laci csak kárára van a közösségnek, ilyen emberre pedig nincs szükség, mert mi békés munkát akarunk folytatni. Tehát egy percig sem maradhat itt tovább.

Remélem, hogy most már nem lesz több ellenségeskedés, hanem szeretettel, békével dolgozunk mindig.

Május 22.

A tegnapi, Bíró Lacival kapcsolatos megbeszélések eredménye igen nagy bánatot, egész éjszakai álmatlanságot és töprengést okozott az igazgató úrnak és a gondnoknőnek. De hogy is ne volna bántó az olyan aljas, hazug rágalom, amit róluk terjesztettek, róluk, akik saját házukat adják nekünk iskolának, nem is beszélve a sok többi dologról is, amit szintén a közösségnek adnak. Mindemelllett az igazgató úr mindig túlzott lelkiismeretességgel tanított bennünket, ránk áldozva minden percét, úgyhogy ő emiatt nem is festhetett, csak hogy embereket és jó művészeket neveljen belőlünk. Mindezt az áldozatért ő csak szeretetet, lelkesedést várna tőlünk viszonzásul, és mégis azt kellett éreznie, hogy éppen az ellenkezőjét adjuk neki, bizalmatlanságot, ellenségeskedést, közömbösséget, langyosságot. Ez a sok bánkódás, gond annyira kimerítette idegeit, hogy a megpróbáltatásoknak ebben a nehéz órájában elhatározta, hogy lemond az igazgatóságról, az egész kollégium vezetéséről.

Ezt a tervét reggel mindjárt közölte is velünk. Ez nekünk nagyon rosszul esett, és tudtuk, hogy mi vagyunk a hibások, azért hagytuk ezt az ügyet szabadlábban futkosni, de egy pillanatig sem fogadtuk el az igazgató úr lemondását, mert tudtuk, hogy ez esetben mi várna ránk, de hisz erre gondolni sem akartunk.

A gondnoknő azt mondta, hogy jelöljünk ki néhány embert, aki az elszámolókat, kiadást-bevételt és az éléskamrárt leellenőrzi. Erre senki sem vállalkozott, mert

mi anélkül is tudjuk, mi van ott, és tudja a NÉKOSZ, és tudja mindenki, aki csak igazgató urat ismeri, és nem hisz senki a rágalmakban.

Mindjárt bementünk vagy tízen az igazgató úrhoz, és kértük, hogy ne legyen ve-
lünk szemben bizalmatlan, és vonja vissza azt, amit az előbb mondott, mert mi
meg vagyunk vele nagyon elégedve, és rajta kívül senki mást nem fogadunk el veze-
tőnknek. Megígértük, hogy igyekszünk önállóbbak lenni, és a kollégium minden
ügyét, baját, ami ránk tartozik, de eddig őneki kellett rá gondolni és időt tölteni,
mi el fogjuk végezni. Ő azt mondta, hogy jó, vállalja továbbra is a kollégium veze-
tését, a felelősségeket, csak lásson a jövőben több szeretetet, megértést, bizalmat
és lelkesedést.

Mi tudjuk azt, hogy ez még nagyon kevés azért a sok fáradtságért, amit ő nekünk
ad, és ezért minden tőlünk telhetőt el kell követnünk, ami segíti az ő munkájában.
[...]

NDGY Magony Ida iratai

15. Egy középiskolai népi kollégiumi titkár teendői

Mucsi Ferenc, a ceglédi Dózsa György Népi Kollégium titkárának jegyzetei tenni-
valóiról, 1947-48

[...] – Naposi beosztást elkészíteni, rajzszoget kérni, közmunka, három bejelentőt,
papírt.

– Holnapi megnyitó, meghívások, holnapi napirend. 1/2 8–1/2 9-ig tanulás,
1/2 9 gyűlés.

– Naposkönyv, évi 20 Ft tagdíj, (a szülő) legalább egyszer egy évben meglátogatja
a kollégiumot.

– Juhász: furulyáskönyv.

– Ösztöndíj, tagdíj, nyugta, tagdíjak mennyisége a legújabb tagoknál, vizsga, ki-
járás: szombat déltől vasárnap este 7-ig (Vitek, Csukás, Baranyi, Köles, Hegedüs,
Kerekes, Szekes, Pintér); szombat déltől vasárnap 1/2 12-ig (Tulik); 1 hónapi beteg-
szabadság Magyar Kálmán; szombattól hétfő estig (Dóka, Hegyi, Horváth Mékesz,
Varga).

– Jegyzőkönyveket (krónikához), munkanaplók, napos ügyeletesi beosztást.

– A szövetkezeti elnököktől a tagnévsor, életkor, iskola; jegyző: Varga Lajos, há-
rom vezetőségi tag: Szalai, Hegyi, Juhász; kulturális megbízott: Szalai; öt szövetke-
zet; elnökök; IX. 17-én népgyűlés; az új tagok felvételit tegyenek; vizsgák.

– Mészáros: cikket a mai gyűlésről adja be az igazgató úrhoz.

– Juhászok közellátási kijelentőt hozzanak.

– Mózert az Apáczai Csere Kollégiumba.

– Szabó József – Czopek felvétele, dumálni kell vele!!!

– Lánchíd-napok, Szalai hozza el a Lánchidat; sportmegbeszélés, staféta, két futó
stb.

– Mészáros tárgyaljon a MADISZ-szal, vasárnap a kollégium tartja a délutánt.
Pártokhoz is! Holnap jelentse be, hogy vasárnap megyünk a tervekkel.

- Október 10.: Kossuth csinálja meg a faliújságot. Holnap 5 órakor elnök és kulturális megbízott jöjjenek a dírihez. A szervezetkezetek: melyik szerkessze meg a faliújságot havonta és írjon egy-egy újságcikket.

- Röplabda-háziverseny, a győzteseknek + 2 tartaléknak 1 db sertéspástétomot.

- A szervezetkezeti elnököknek: legyen rend! Előre nov. 10-ig faliújságot.

- Holnap 5-kor a NÉKOSZ-tól furulyákat kérünk.

- Vasváriak jelentsék be, hány % lesz jeles; a decemberi faliújságot csinálják meg. Petőfi a januári faliújságot, Kardos a februári faliújságot.

- Az udvaron lehet dohányozni, moziba járás.

- Kaszab: pénz, dunna, Kerekes L.: pénz, ágyhuzat; Krajcsi J.: pénz, kabát, anyja dolgozik; Ágh J.: pénz, dunyha; Pintér J.: tagdíj, meló; Metes M.: beteg az anyja; Szabó Z.: pokróc, ruha; Bartucz S.: takaró stb.; Polyák O.: pénz, takaró; Szarvas Károly: ruha, takaró.

- Varga: papírt, jegyzőkönyvet, krónikát; tankönyvnyomtatványokat; tankönyveként fizetni kell; tandíjhoz igazolás elhozása, hazautazás.

- Faliújságot feltétlenül holnap!, az öt szervezet munkatervét!

- Iratok, bizonyítvány???

- Kimenés, bejövés, füzet; ma: könyvigénylést; péntek délután 3-ig van kimenő.

- Tanulókör, tanulókör-ellenőrzés, tanulmányi felügyelő az iskolában, információk a tanulmányok vonatkozásában.

- Furulyákat, kottákat!

- 9-kor bővített vezetőségi ülés.

- Általános iskolások és mezőgazdasági szakiskolások holnap nem mennek suliba, vacsoránál kihirdetni.

- Népbíró-szövetkezeti elnök; szövetkezeti naplókat péntek estéenként hitelesíttetni.

- Október 24-ig ezt a verset megtanulni.

- 4 darab Március Tizenötödikét eladni, 4 darab ifjúsági Valóságot.

- Bárányi fotómegbízott, Varga Lajos propagandista.

- November 1-ig 10 fő a tömegtáncot tudja.

- November 15-ig minden szervezet szerez 3 pártoló tagot (címekért a dírihez).

- November 15-ig a 9. pontot részben teljesíteni.

- Október 25-én műsoros ünnepély, a Kossuth szervezetet rendezi.

- A W. C. rendbehozása.

- Szövetkezeti elnök: Pavel, népbíró: Vitek Józsa.

- Kossuth 8

Előre 6

Petőfi 4 estére vacsora után díjkiosztás

Vasvári 2

Kardos 2

- A szombat-vasárnapi kimenő rendezése: X. Y. esküvő, beteg az anyja, kabát-próba stb.

- Származási kímutatás, melyik községből, milyen iskolából hányan.

- Hétfőn szólni a Sztojanovics-ügyről a vezetőségi ülésen.

- Tánciskola 22-én, szerdán: 5-re orvoshoz.

- A normát leírni!!! A szövetkezeti tanácsot megalakítani!
 - Bizottságoként lediktálni! Bizottságokat megalakítani! Vámosival aláírni az igazolványokat, Lakatos félévkor adja be újra a kérvényt, írásban értesíteni.
 - Kanál, kenyér, pokróc.
 - Hálóknban rend, ügyeletes szövetkezetek, áthurcolkodás.
 - November 5.: a jegyzőkönyveket elkérni, ruhaigénylés.
 - Tetűpor! Szalai nadrágja! Rühös-tetves van-e, ellenőriztetni a 16. csoportot; 14 órakor fürdés 20-as csoportokban.
 - 9-kor bővített vezetőségi ülés.
 - Könyvtárosnak füzetek, nagyot: kis füzetbe azt írja be, ki mit vitt el; mai és holnapi program.
 - Téli napirend, belépési nyilatkozatokat a pártfogó testületbe, verseket legépelni!
 - Tanyanap (vasárnap).
 - Dohányzás, pártfogó testületi tagsági könyv szövegezésének megcsinálása.
 - Normanaptár kifüggesztése, kis Mészárosnak munkanapló.
 - Vasvári szövetkezetnek faliújságpapír, Szalainak cipő! Pál Lászlónak télikabátot!
 - Holnap szavalókórus, a műsort megcsinálni Törtelre.
 - Szavazás: 2 pozitív, 2 tartózkodott, 2 negatív.
 - Kabátok, szociográfiai papír. Tiszta naposkönyvet, Vezetőségi ülés.
 - Eltávozások esküvőre, disznótorra stb.
 - A szövetkezeti tanács rendezze a szövetkezetek létszámának kérdését!
 - Hivatalos idő! Könyvtár megnyílik! Hirdetőtábla, könyv!
 - Nyelvórának füzet kell, Nyelvórák kötelezőek. Általános iskolások tanulás, 7-8 lefekvés, csöndben legyenek, fönmmaradás engedélyezése.
 - A betegek vajon betegek-e? Egészségügyi ellenőrzés.
 - Éneket betanítani! Holnap este 7-kor taggyűlés, hivatalos idő 4-5 között. Napos-könyv! A Vasvári szövetkezetnek faliújságpapír.
 - Dabóczi ügyében megszavaztatni a plebszt. Bizottsági titkárok készítsék el a heti munkatervet.
 - Hegyi Mihály heti 3 óra tanítás - mozsna, de kit tanít? Holnap szeminárium.
December 19-én: du,	2-3	fürdés,
	3. 30-4	történeti előadás,
	4-4. 30	szeminárium,
	4. 30-5	egyszólamú énektanulás,
	5-5. 20	szünet,
	5. 20-5. 50	történeti előadás,
	5. 50-6. 20	szeminárium,
	6. 30-7. 30	vacsora, pihenő,
	7. 30-8. 30	kétszólamú énektanulás,
	8. 30-9. 30	kollégiumi est,
	9. 30-	bővített vezetőségi ülés, szövetkezeti bizottságok beszámolója.
- Talputalványok, újakat a gondnok ad, vezetőségi ülés, népbíróság holnap délután 2-kor, a szombat esti dologról értesíteni a tagokat, fegyelemről is.
 - Francia nyelvóra.

- Február 9-től hétfő-szerda-péntek kimenő nincs, a többi napon 5-ig.
- Közmunka-igazolványt hozzon Molnár!
- Aratónak szólni kell, hogy osztályozza le a németet.
- 26-án területi verseny Kecskeméten.
- Jelentsék nekem naponta, volt-e Szabó suliban vagy sem.
- Május 8., jövő vasárnapra a rohammunkáról cikket írni a faliújságban.
- Szalai György vez. kicserélése - Hegyi dettó, Vitek József helyett más népbíró; Juhászt népgyógyászti tisztétől megfosztani; Horváth Bélát népbíróság elé, nem volt énekpróbán; Juhász Tibort dettó, vasárnapi és hétfői mulasztása miatt.
- Népbíró, egyhangúlag, Demeter István.
- Pünkösöd és ezzel kapcsolatos dolgok.
- Fényképész 1948. V. 19. du. 3 órakor; táncanfolyam; kollégiumi esten a titkár a "közölnivalókat csinálja". Munkaterveket faliújságra 2 napon belül!
- Pünkösdre itt maradnak: [...]
- Szombatig az általános iskolai tanulmányi helyzet kikérdezése, "serkentés" stb., súlyos esetet hétfőn jelenteni.
- Tanulási időre bent lenni.
- 1. Általános iskolások csak a tanulóban tanulhatnak; a gimnazista kint nem tanul, év végéig bent fog tanulni.
- 2. (a normafeladatok ellátására kijelölt felelősök felsorolása); a 2. felelős, a 3. felelős stb., a 4. felelős úgy tűnik, kulturális felelős; ének: diri, tánc: Juhász M., színjászó: Vámosi, diri, báb: Juhász T., szőlőprodukciónak: Juhász M.; Juhász T. - nek, a bábfelőlősnak 27-ig fel kell öltöztetni a bábukat, 30-ig működni kell a 4 tagú bábjászó csoportnak, a színi felelősnak jún. 5-ig, illetve 10-ig a színdarabot játékozóképessé tenni, a színpadot jún. 5-ig felállítani. 7. Ifjúságpolitikai felelős: Rózsás L. Az 5. normapontért felelős Törtel VI. 29-ig, a 6. pontért (ez a sportügy) felelős Hegyi Mihály, Dóka segít, itt különösen az uszodatűgy fontos. Társadalmi munkában Mészáros Z. a felelős. A 8. a kollégiumi élet, felelős: Dóka G. A 9. pontért, az egyéni és társas vállalkozásért felelős Varga Lajos.
- Holnap délben: képrendelés [...]

NDGY Mucsi Ferenc iratai 1

16. Működik a miskolci Bethlen Kata és Rozgonyi Piroska
Népi Kollégium önkormányzata
Dr. Kiss Józsefné igazgató írásából, 1948. június

[...] Nevelői eljárásommal akkor értem el eredményt, midőn a tagság egy részében már kifejlődött a felelősségérzés önmagukkal szemben, amikor felelősségrevonási tényezők már nemcsak engem éreztek, hanem a saját lelkiismeretüket is. Ekkor már felülemelkedtek a diákos kibújni akaráson, és kritika, népbíróság stb. alkalmával meg tudták ítélni, hogy a tisztánlátás vezette-e cselekedeteiket. [...]

Amint fejlődött a kollégiumi önkormányzat, már nem én voltam a felelősségrevonó tényező, hanem a kollégiumi önkormányzat vagy tagjai.

Ezekben a vezető tagokban kifejlődött azután a másokért való felelősségérzés is, mert észrevették, hogy helytelen tetteiknek következményeit a többiek is viselik, s az ő mulasztásaikból az egész közösségre mulasztások származnak. A vezetőségi tagok felelősségre vonó tényezője pedig az igazgatón kívül – akinek be kellett számolniuk – az egész tagság volt, hiszen minden szem őket figyelte, s az egész tagság kritizálta munkájukat.

A tagság élt is felelősségre vonó jogával. Hamar rájött arra, kiket választott kezdetben szerencsétlenül vezetőül, újabb tisztikarválasztást követelt, s a meg nem felelőket a következő választáson kibuktatta.

Így pl. követelték a szövetkezeti elnök leváltását azért, mert az sohasem kérdezte ki tőlük a leckét. Ezt öntudatosan csinálták, mert tudták, hogy felelősek egymás feleleteiért, hiszen hiába igyekszik az egyik, ha a másik lerontja a kollégium normáját, ezért tudni és látni akarták, hogy minden tag elkészülten megy-e az iskolába, ennél fogva nem felelt meg nekik az a tanulócsoporthoz vezető, aki nem kérdezte ki a leckét a Rozgonyiban. [...]

NDGY Illés Lajos iratai C-16

17. A sárvári Bartók Béla általános iskolai népi kollégium
vezetőségi üléséről
Jegyzőkönyv, 1947. november 7.

Felvettük a sárvári Bartók Béla Népi Kollégium bővített vezetőségi ülésén 1947. nov. 7-én este 7 órakor. Jelen vannak: Urbán László, Hettinger Kálmán, Sebessy György, Fider Géza, Roób Antal, Roób Vilmos, Balhási Imre, Illés Ferenc, Szijjártó Gyula, Varga József, Horváth István gondnok.

Tárgy: a nov. 4-én félbemaradt normamegbeszélés folytatása.

Előirányozza a vezetőség a következő falulátogatásokat:

I. félév: Gérce, Sótöny. II. félév: Rábasmőmjén, Rábabogyoszló.

Üzemlátogatások: cukorgyár, szovjet fűrésztelep (I. félév), Kóger-gyár, Schulze cirokseprőgyár (II. félév).

A pártfogó testület létszámát 70 tagban irányozza elő, de csak év végére látszik kivihetőnek.

Legációt, prókátorságot, társadalmi munkát alig tudunk teljesíteni, nem a mi korosztályunknak szól.

Ifjúságpolitikánál a 4 ifjúsági vezető megvan.

Kültag-előirányzat 17–18. Néhányan már vannak.

Egy taggyűlésünk már volt, egyet biztosan tartunk júniusban.

A kollégiumi rendtartásban be kell még vezetni a naposrendszert.

Kollégiumi közmunkaként: bútorszállítás, udvar-, utcatakarítás, favágás, hólapátolás, parkírozás van előirányozva.

Egyéni vállalkozásban főleg famunkák, fafaragás, lombfűrész- és agyagmunka az előirányzat.

A vezetőség megbízza Sebessy Györgyöt a népügyi teendők ellátásával.
Jegyzőkönyvet felolvastuk, és helyesnek találva aláírtuk.

K. m. f.

Szijjártó Gyula s. k.
jegyzőkönyvvezető

Sebessy György s. k.
Fider Géza s. k.
hitelesítők

Urbán László s. k.
igazgató

Vas megyei Levéltár A sárvári Bartók Béla Népi Kollégium iratai 73/1947

18. Az esztergomi Vak Bottyán Népi Kollégium

önkormányzatának működése

Gyútszi László naplójegyzetei, 1947. szeptember 20. - december 9.

Szeptember 20.

A bevonulás után pár nappal megtörténtek a választások. Megalakultak a szövetkezetek, és szövetkezetek szerint történt az elhelyezkedés. [...] A szövetkezetek között megindult a verseny.

Szeptember 22.

Délután terveztem a faliújságot. Remélem, hogy a miénk lesz az első, mint ahogy a szövetkezeti láda megszervezésében is az elsők voltunk. [...] Este szövetkezeti gyűlést tartottunk.

Szeptember 25.

Rendkívüli taggyűlés volt. Az igazgató úr néhány új programot ismertetett. [...] A szövetkezetünkbe új tagot vettünk fel.

Október 1.

A gazdasági kérdésekről izgatott tárgyalások folynak. Az ifjúsági titkár akarja kezébe venni a gazdasági ügyek intézését. Ez valószínű sikerül is. Mi jó reménnyel állunk melléje. Ezzel is közelebb jutunk az ifjúsági önkormányzat megvalósításához.

Október 2.

Ma este az ifjúsági titkár osztotta a vacsorát. Nagyon jó volt: egy egész karaj kenyér mogoróvajjal és dzsemmel. [...] Megtartottuk az első népbíróági gyűlést. Az egyik kollégista 20 forintot lopott, ezért a kollégiumból való kizárásra ítéltük, de az igazgató úr kérésére megváltoztattuk ezt a szigorú ítéletet.

Október 3.

Az ifjúsági titkár elment Pestre az új kollégium ügyében. Este izgatottan vártuk, de nem érkezett meg.

Október 17.

Vacsora után ismerkedési estet tartottunk. Beszélgettünk közben a nép és az értelmiség fogalmáról és kapcsolatáról. Utána kollégiumi vezetőségválasztás volt. Honismereti, gazdasági és sportmegbízottakat, választmányi tagokat és kollégiumi ellenőrt választottunk.

Október 27.

Délután sokat kellett tanulni, mert holnap nehéz órák lesznek, este pedig nagy taggyűlés. A taggyűlés tárgya a vezetőség megújítása. A régi vezetőknek le kellett mondaniuk, és az új kollégisták közül választottunk helyettük. [...]

Október 29.

Interpellációs est volt, amelynek középpontjában a szombati és vasárnapi dorogi gyűjtés állt. Ugyanis a tagság nagy része nem szívesen szakítja félbe a szünidőt, de a kollégium anyagi helyzete megköveteli. A végső határozat az volt, hogy csak a távol lakóknak nem kell visszajönni.

November 10.

Este népbíróági tárgyalás volt. Nagyon sok kérdést kellett megtárgyalni. Néhány határozatot is elfogadtunk. Többek között a legfontosabb az volt, hogyha valakit stúdium alatt háromszor figyelmeztetni kell, kiteszük a kollégiumból.

December 9.

Délután az új kollégium ügyében jártunk Jakival és Gábrissal a kaszárnyában, a FÉKOSZ-ban és a Szabad Művelődési Társaságban. Utunknak volt is némi eredménye. A kaszárnyában adnának helyet, csak a romos épületet újjá kellene építeni.

NDGY Gyűlői László iratai

19. Taggyűlés a miskolci Szemere Bertalan Népi Kollégiumban
Naplórészlet, 1948. január 26.

Január 26.

[...] Este kollégiumi taggyűlés volt. Meg kellett választani a kollégium új titkárát, valamint a két eltávozott kollégiumi vezetőségi tag helyét kellett betölteni. A kollégium tagsága a jelölő bizottság ajánlása alapján egyhangúlag Bolló Bertalant választotta meg kollégiumi titkárnak, és Igó Bélát és Perneczky Bélát választotta kollégiumi vezetőségi tagoknak. A választások után Papp László kollégiumi igazgató szólt a tagsághoz. Elismerte, hogy az eddigiekben jó munkát végzett a kollégium tagsága, de csak a konkrét, tárgyi feladatok során. Hiányzott a munkából a közösségi szellem, a belső szövetkezeti élet. Sokan azért tanulnak Ady-verset, azért dalolnak

népdalt, azért táncolnak népi táncot, mert ez kell, és sokszor talán kényszernek vesszük. Nem érzik a szükségét a tanulásnak, fejlődésnek, nem azért tanulnak és dolgoznak, mert tudásvágy, ismeretek szerzése iránti vágy vezeti őket, hanem mert a körülmények kényszerítik. A hibák megállapítása mellett kifejtette, hogy hol látja a bajok gyökerét, és hogy lehet és hogy kell ezeket a bajokat kiküszöbölni. Értékes gondolatai, megállapításai gondolkozóba ejtették a tagságot, és a taggyűlés befejezése után minden szövetkezetből élénk viták hallatszottak, igazolván azt, hogy a bajokat a kollégium tagsága is látja, és ez az első lépés – a bajok megállapítása és bevallása – azon az úton, melyen haladva igazán komoly, jó kollégium lehetünk. [...]

NDGY A miskolci Szemere Bertalan Kollégium iratai A-2

20. Orosz Lajos kollégiumi igazgató beszéde az Apáczai Csere János Népi Kollégium taggyűlésén
Jegyzőkönyv, 1948. február 14.

Az A. Cs. J. Népi Kollégium fiú- és leánytagozatának első rendes taggyűlését megnyitom. Üdvözlöm a körünkben megjelent nevelőtánárunkat, gondnokunkat és a kollégium tagjait.

Megállapítom, hogy 1 kollégista hiányzik, betegség miatt. Így a taggyűlés határozatképes.

Tisztelt Taggyűlés! Idestova már több mint 2 hónapja, hogy kollégiumunk megkezdte működését. 1947. december 9-én költözött be kollégiumunkba az első 6 leánytanuló. Intézetünk akkor csak a készülődés, tervezgetés állapotában volt. Híszén gimnáziumunk működési engedélye csak január másodikán jutott a kezünkbe, márpedig a gimnázium működése volt a létalapja kollégiumunknak.

Január 2-án kezdődött meg a tömeges beköltözés, és jan. 7-én indulhatott meg az iskolai munka. Január 18-án a hivatalos, bár zártkörű évnyitót is megtartottuk, miközben taglétszámunk 38 főre nőtt (a fiútagozatnak 20, a leánytagozatnak 18 tagja van).

Tisztelt Taggyűlés, Népi Kollégisták!

Amikor január első felében már teljessé kezdett lenni a taglétszám, azt a feladatot tűztük elétek, hogy ismerkedjete egymással. Igyekezettek megismerni egymás hajlamait, érdeklődési körét, képességeit, jó és rossz tulajdonságait. Legtöbben közületek más népi kollégiumokból jöttek hozzánk. Arra kértelek benneteket, hogy azokat a tapasztalatokat, amelyeket e kollégiumokban szereztetek, azokat az eredményeket, amelyeket más kollégiumok elértek, igyekezettek hasznosítani, hogy így a mi közösségünk gyűjtőmedencéje legyen minden szépnek és jónak, ami Debrecentől Szombathelyig, Nógrádtól Csongrádig megvalósult a kollégiumokban.

Hogy mégsem jutottunk eddig megnyugtató megoldásokhoz, annak különböző okai vannak. A technikai okokat sorolom fel elsőnek:

1. Külön épület hiánya. Az Esze Tamás Kollégiummal lakunk egy épületben. Hálószobáink zsúfoltak. Nincs egy előadóteremünk, ahol kényelmesen összeülhetünk,

nincs társalgónk, ahol a szabad időt kényelmesen és hasznosan el lehet tölteni. Az Esze Tamás Kollégiummal való együttélés helyes formáinak kialakítása sok akadályba ütközik.

2. A szükséges felszerelés hiánya. Nem volt eddig könyvtárunk, rádióink, más eszközünk az egyéni és társas önképzéshez.

3. Hasonló bajok vannak a gimnázium felszerelésével. Szerény szertárnak, könyvtárnak csak most vetjük meg az alapjait. A tankönyvet pótló jegyzetek sokszorosítása csak most indulhatott meg intenzíven. A különbözőzeti vizsgák letételére szóló engedélyeket, a félévi bizonyítványosztás idejét és lehetőségét, az ösztöndíjak kérdését csak részben sikerült még megoldanunk.

4. Későn kezdtük az évet. Más kollégiumok most zárják a félévi munkaversenyt, mi csak ezután tudunk bekapcsolódni.

Ezek technikai akadályok. De bennünk is sok a hiba.

Kollégistáink egy részének aktivitását megbénította az a tudat, hogy míg előbbi kollégiumukban hangadó szerepkört töltöttek be, itt e szerepet meg kellett osztaniuk másokkal, talán jobbakkal vagy hozzájuk hasonlókkal.

Igyekszünk mindenkire felelős feladatot bízni, de 2 hónap alatt vezető nem lehet mindenkiből.

Néhány hetes kollégiumi együttlétünk azonban mégsem múlt el eredmények nélkül. Megindult az intenzív iskolai tanítás, jó kezdeti eredményekkel.

Megalakultak a szövetkezetek.

Megszerveztük a rendszeres színház- és mozilátogatást. Egy hónap alatt háromszor voltunk színházban, kétszer csoportosan moziban.

Volt egy szavalóversenyünk, és egy önálló kultúrestünk, valamint egy műsoros évenyitónk.

Az Esze Tamás Kollégiummal együttesen 3 műsoros estén szerepeltünk külső szervezetekben.

Részt vettünk 3 alkalommal a NÉKOSZ-akadémián.

Kollégistáink egy része MKP-szemináriumokon vesz részt rendszeresen.

Tartottunk eddig 4 kollégiumi estet (egyét a fiúk, kettőt a lányok számára, egyet közös részvétellel).

Ezen a héten megindultak az irodalmi szemináriumok.

Részben már működnek a tanulókörök.

Megalakult futbalcsapatunk, és 3:1-re győzött az Esze Tamás-kollégistákkal szemben.

Két szövetkezet faliújsággal jelentkezett.

Részt vettünk a NÉKOSZ-sakkbajnokságon.

Önálló külső szereplésekre is előkészülünk. Megindultak a színjátszó és szavalócsoport próbái.

Azt mondjátok: tettünk egyet-mást, ám többet tehettünk volna.

De hiszen amit felsoroltam, 28 nap alatt vitte véghez 38 kollégista!

És ebbe még nem számítottam bele, hogy mennyit olvastatok: regényeket, politikai könyveket, kölcsönkönyvtárból vagy az eszékkel csereberélve. És mennyi újságot, mennyi folyóiratcikket, amit az Eötvös-kollégisták javasoltak nektek.

Azt mondjátok: kevés! Ennyit akármelyik más kollégium is megcsinál. Nekünk többet kell csinálnunk.

A magam részéről inkább a minőségre való törekvést, nem pedig a mennyiségi fejlesztést javasolnám. Hiszen 3 színdarab közül csak kettőt beszéltünk meg közösen, a filmek közül pedig csak egyet.

A műsoraink is lehetnének sokkal nívósabbak. Több próba, nagyobb elmélyültség kellene hozzá.

Az iskolában – mondjuk – elég jól mennek a dolgok. De van nálunk néhány kollégista, aki elemi iskolai végzettséggel jött hozzánk. Nekik a legnehezebb. Segítettek nekik, nem mondom, hogy nem! De nem lehetne többet és jobban segíteni?

10–12 kollégista pártszemináriumokra jár, mások, kb. ugyanannyian, templomba. Kicserélték egymással tapasztalataikat? A templomba járkon nem mosolyogni kell, sokkal inkább értelmesen beszélgetni velük, tisztelve az embert, tiszteletben tartva kinek-kinek egyéni meggyőződését.

Jó kollégistának lenni nemcsak azt jelenti, hogy egyéni eredményekre törekszem. Nem mindegy az nekem, hogy a társam mit csinál, mire jut magában. Egy közösség nem lehet az egyének mechanikus összegeződése, olyan egyéneké, akik elsősorban saját magukkal törődnek. Közösséggé a kollégistákat elsősorban a kölcsönös felelősség teszi. A kölcsönös segítség és a kölcsönös bírálat. Az egyéni érdek folyamatos egyeztetése mások érdekeivel, az egyéni érdek alárendelése a közösség érdekeinek.

Ez így persze túlságosan általános követelmény. A megvalósítás érdekében sokat fogunk még vitatkozni, és erősen hiszem, hogy még többet tenni is.

A legközelebbi tennivalóink:

1. Minden területen megindítjuk nálunk is a NÉKOSZ-munkaversenyt.
2. Az iskolai oktatás kiegészítéseként kiépítjük a délutáni szemináriumi rendszert, amely biztosítja, hogy minden kollégista hajlamainak, érdeklődésének, tehetségének megfelelő képzést kapjon. E tekintetben az Eötvös-kollégium teljes támogatást ígért.
3. Rendszerezítjük az olyan kollégiumi esteket, megbeszéléseket, amelyeknek fő témájuk lesz a kollégiumi önkormányzat kiépítése, egészséges működtetése, a közösségi élet jó megszervezése.
4. Folytatjuk anyagi viszonyaink szisztematikus rendezését. Kiépítjük szertárunkat, könyvtárunkat.
5. Ápoljuk és továbbépítjük intézetünk társadalmi kapcsolatait. További műsoros esteket, üzem- és falulátogatást tervezünk. Minden lehetőséget kihasználunk annak az érdekében, hogy szabad időnkben közérdekű fizikai munkát végezzünk.
6. Testgyakorlási, sportolási lehetőséget igyekszünk teremteni egyrészt megfelelő tornaterem biztosításával, másrészt a népligeti lehetőségek felhasználásával.

1. Hozzászólások.
2. Válasz.
3. Vezetőségválasztás.

A fiúk titkos szavazással Sarkadi Lászlót, a lányok nyílt szavazással Balla Irént választották ifjúsági titkárrá. Ellenőr lett Kazinczy Ferenc.

NDGY Orosz Lajos iratai 53

21. Pártfogó testület részvételével nyílt meg a debreceni Bartók Béla Kollégium

Több mint nyolcvan szegény sorsú diák számára megnyílt a Bartók Béla Kollégium

1946. szeptember 15. jelentős dátumot jelöl Debrecen életében. A társadalom építésének alapkövét raktuk le: a szegény sorsú, főleg paraszti származású diákok egy töredéke számára lehetőséget teremtettünk, hogy középiskolát és egyetemet végezhesen.

A Hatvan u. 6. sz. alatti bérház két emeletén megosztva rövidesen nyolcvan diák talál szegényes, de tiszta és demokratikus otthonra. Kimeszelt szobák, egyszerű vaságyak, szalmazsákok várják a megyéből a komoly tudományszerzésre elszánt ifjakat. Az első lépést az új típusú értelmiség megteremtése felé megtette Debrecen, de még itt, a Bartók Béla Kollégiumnál is sok a tennivaló.

Erről beszélt Kádár László egyetemi professzor, a kollégium pártfogó testületének elnöke a város, a megye vezetői és az ifjúság előtt. Nagy tetszéssel hallgatták szavait a megjelent többi professzorok, Karácsony Sándor, Sántha Kálmán, Juhász Géza, Hankiss János, Szabó István, Nánai Béla igazgató, Balogh István főispán, Torma Kálmán alispán, Csillag Miklós városi tanácsos, Kondor Imre nemzetgyűlési képviselő, Lükő Gábor magántanár, Balogh Elemér, az MKP debreceni titkára, Ernszt Sándor, a Nemzeti Segély vezetője, Bánhid Józsefné, az MNDSZ főtitkára, Simák Elemér, a Hitelbank igazgatója, Radó István főszerkesztő.

Kádár László professzor az útmutató Györffy-kollégium első tanácselnöke^x volt, értékes képet rajzolt Györffy István tanítási módjáról, aki nem szégyelte magát, hogy a parasztoktól is tanuljon. Beszélt a "györffysták" nagyszerű tetteiről, akik a fasiszta elnyomás idején és a demokráciában egyaránt a baloldal élharcosai voltak, és azok ma is.

Felolvasták a Györffy-kollégium kiáltványát és Tildy Zoltán köztársasági elnök rádiószózatát a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom ügyében, majd Lemhényi Jenő, a kollégium igazgatója számolt be az eddigi eredményekről és a további tennivalókról. Jelenleg már 60 diák kapott otthont a "Bartókban", de néhány nap múlva a szám nyolcvan fölé emelkedik. Sok nehézséggel megküzdve végül is teljesíteni fogja a kollégium hivatását, egyrészt népi kultúrát visznek a Hajdúságba, később a távoli megyékbe, másrészt a román nép szomszédságában a Duna-vidék megbékélését, a környező népek barátságát fogják szolgálni. Mihelyt lehet, a bukaresti egyetemre küldenek diákokat, és románokat fogadnak ide cserébe. A kollégium igazgatója nagy szegénységüket bizonyítandó elmondja, hogy még a teremben levő asztalok, székek sem az övék. Ennek ellenére már a jövő héten megindulnak a belső előadások, szemináriumok, hogy a tudomány és társadalom számára egyaránt értékes értelmiséget neveljenek.

A parasztfajak szavalaival és szép, ősi népdalokat zengő kórusával zárult le a demokrácia számára rendkívül öröndetes est: a debreceni népi kollégium megnyitása. [...]

Néplap (Debrecen), 1946. szeptember 17.

^xTanácselnök-tanárelnök 1942-ben.

22. A nagymarosi képzőművész népi kollégisták Baráti Körének
pártfogókat toborzó levele
1947

Célunk: megismertetni a széles néprétegekkel az igazi művészetet, hogy a giccsek, rossz olajnyomatok helyett igaz művészi munkák megismerésére és értékelésére neveljünk.

Szorosabb kapcsolatot kívánunk teremteni a közönség és a jó művészet között, úgy-szintén a közönség és művész-kollégiumunk között, mégpedig a következőképpen:

Kiállításokat, vetített képes előadásokat rendezünk a széles néprétegek számára. Vándorkiállításokkal járjuk a környéket.

A kollégium helyiségében szűkebb körű képzőművészeti, irodalmi és zeneművészeti előadásokat tartunk kiváló írók, műtörténészek és zenészek bevonásával.

Alapító tagjainknak évente egy eredeti rajzot és egy fametszetet, pártoló tagjainknak évenként két fametszetet,

rendes tagjainknak évente egy fametszetet adunk.

Alapító tagjaink évi 100 Ft-ot, pártoló tagjaink évi 24 Ft-ot, rendes tagjaink évi 12 Ft tagdíjat fizetnek.

Azoknak a tagjainknak, akik az említett összegeknek megfelelő természetbeni támogatást nyújtvák kollégiumunknak, természetesen szintén a megjelölt műveket juttatjuk.

Tisztelettel

Nagy Balogh-kollégisták Baráti Köre
szervező bizottsága

NDGY Pap Gyula iratai 11

23. A miskolci népi kollégiumok felhívása a Kollégisták Baráti
Köre (KOBÁK) megalakítására
1947. október

A miskolci népi kollégisták elhatározták, hogy a népi származású és a nép életérdekeivel sajátjaikat azonosító diáktársaikból megalakítják a Kollégisták Baráti Körét (a KOBÁK-ot).

A KOBÁK életre hívásának legelsősorban az a célja, hogy a népi kollégisták által választott tagjai minél szorosabb közösségi-baráti kapcsolatba kerüljenek a népi kollégistákkal.

Ezen az úton kialakulhatna egy egészséges és erős ifjúsági tömb, mely sikeres és jó munkát végezhetne, elsősorban önmaga tökéletesítése terén és általában a dolgozó magyar milliók gazdasági, kulturális és politikai érdekeinek védelmében és képviselésében.

Kedves diáktársunk, biztosan Te is szomorú szívvel látod ifjúságunk nagy tömegeinek felszínes, felületes életét, tehetetlenségét. Igen kevesen készülnek közülünk komolyan az életre, pedig mostani munkánk gyümölcsét mi élveznénk a jövőben.

Mi, népi kollégisták, azokat kíséreljük meg magunkhoz láncolni, akik tehetségük-nél, azonos életszemléletüknél és azonos érdekeiknél fogva közel állanak hozzánk.

Kollégista osztálytársaidon keresztül olyanak ismertünk, aki készséges örömmel vállalja a kollégisták és baráti körük céljainak szolgálatát.

Ezért teljes bizalommal és testvéri szeretettel kérünk, jöjj sorainkba, álljál be Te is a Kollégisták Baráti Körébe.

Meglásd, mindenképpen érdemes lesz!

A KOBAK első összejövetelére, amelyet május hó 1-én 6 órakor a Kossuth Lajos Kollégiumban (Apponyi u. 66. sz. alatt) tartunk, feltétlenül várunk!

Baráti üdvözlőket küldik a miskolci népi kollégisták nevében

Miskolc, 1947. évi október hó

Bartos Mihály s. k.
a Szemere B. N. K.
titkára

Molnár Aranka s. k.
a Karacs T. N. K.
titkára

Szakál István s. k.
a Kossuth L. N. K.
titkára

NDGY A miskolci népi kollégiumok iratai 153

24. Sarkadi Lajosné levele az Apáczai Csere János
iskolakollégium szülői munkaközösségéhez
1949. április 18.

Tisztelt Igazgatóság és Tanári Kar!

A hozzám küldött körlevelet megkaptam, melyben felhívják figyelmemet a szülői munkaközösségre. Én ezt boldog örömmel tenném, de a távolság és anyagi helyzetem nem engedi meg, hogy ott lehessenek. Pedig szeretném megszorítani szeretettel a kezét azoknak, akik az én kis Lacikámnak életútját egyengetik. Tudom azt, hogy a szülőkkel együtt ez a munka könnyebb. Én mindenben egyetértek, és teljesen rájuk bízom a nevelést, tudva azt, hogy olyan embert nevelnek belőle, aki hazáját és környezetét, munkásosztályát szeretni fogja. Ha itthon lenne, én is csak így nevelném, híve vagyok a demokráciának, a nép bizalmából 4 vezetőségi helyet foglalok el a mi kis falunkban. A Magyar Dolgozók Pártjának bizalmi aktív munkása, a földművesszövetkezetnek igazgatósági tagja, a DÉFOSZ-nak vezetőségi tagja, az MNDSZ-nek oktatási vezetője vagyok.

Viszem a harcot mindenütt, most is megyek az 5 napos agitátoriskolába. Mindezeket nem azért mondom el, hogy eldicsekedjek vele, csak azért, hogy a gyermekem itthoni környezetét tisztán és világosan láthassa a tanári kar.

Most pedig kérek gyermekem tanulásáról és magatartásáról felvilágosítást, tanáraihoz való ragaszkodásáról is. Mikor itthon volt, a legnagyobb szeretettel beszélt az iskoláról. Azt mondta, hogy ha millió forintot nyert volna, sem tudna olyan boldog lenni, mint az iskolában, ami az övé is.

Hajdúszovát, 1949. április 18.

Tisztelettel:
Sarkadi Lajosné

NDGY Orosz Lajos iratai 54

25. Szövetkezetek a népi kollégiumok közösségében

Részlet Kardos László Közösségi nevelés és oktatás a népi kollégiumokban című előadásából, 1947. január 5.

[...] Komoly programmá kell tennünk a szövetkezetek szervezését. Köztudomású, hogy a közösségben, kollégiumainkban a szövetkezet az a kis társas együttes, sejt, amin keresztül a kollégiumi fiatalság az egymás közti barátságát el tudja mélyíteni, aminek a révén a legkülönbözőbb társas tevékenységekre, produkciókra alkalmassá tudja magát tenni. A szövetkezetek önkéntes társulások. Az együtt lakó fiatalok, nyolcan, tizenketten, tizenhatan, aszerint hogy milyen nagy a kollégium, milyenek a lakóhelyiségek, alakítsanak szövetkezeti szervezeteket, lett légyen akármi-lyen fiatalokú társaságról is szó. Ezeknek az együtteseknek adjuk meg a jogot és szervezeti jelleget, hogy elnököt, kulturális titkárt, gazdasági titkárt stb. válasszának. Ez feltétlenül a szervezeti élethez viszi közelebb őket. Ha lehet, dolgozzanak ki ezek a szövetkezetek alapszabályt, munkatervet, szoktassák rá magukat a szervezett, szisztematikus életvitelre. A szövetkezetek időszakonként, évenként, átalakulhatnak, újjáalakulhatnak, egymást válthatják. A kollégiumi szövetkezetek közösen szövetkezeti bizottságot, szövetkezeti tanácsot alakíthatnak, annak elnököt választhatnak, a legkülönbözőbb tevékenységekben vehetnek részt stb. A lényeg az, hogy a kollégiumi vezetőség komolyan vegye őket. Persze ne komplikáljuk, ne tegyük nehézkessé ezeket a primér társulásokat, nehogy esetleg a fiatalok időlopásra használják fel a "szövetkezetesít". Olyanok legyenek ezek a szövetkezetek, amelyekben könnyen, természetes egyéni és társas adottságaik szerint élni is tudnak a diákok.

Ezekben a szövetkezetekben, ha jól szervezettek, megtalálható – a rend ellenőrzésétől, a ruházat karbantartásától, a tisztaság felügyeletétől egyéb hasonló életfunkciók kielégítésén át a közös vállalkozásig, az együttes művelődésig és szórakozásig – minden életmegtartási forma, amely egy közösség életében szükséges. Ezek közé lehet sorolni a szövetkezeti tanulóközösségeket is, amelyeknek a tanulás megkönnyítése, megszervezése, ellenőrzése a fő feladatuk. Az ilyen tanulóközösségekben könyvekkel, együtt tanulásal és egyéb hasonlókkal tudják egymást segíteni a diákok; együttesen tudnak közös munkákat elvégezni a kollégiumon belül is, a kollégiumon kívül is. A közös vállalkozások – tanulásra – maguk is jó indítékok az ilyen közösségek megalakítására. Minden két hétben vagy egy hónapban egyszer-egyszer egy ilyen 8–10–12 tagú társaság összejön, problémáit fel tudja vetni, meg tudja beszélni, és ezekre megbízható megoldásokat is tud találni. A kollégiumi szövetkezetek kérdéséről hosszan lehetne itt beszélni. Mindenesetre a szövetkezeteket az elmélyülés és barátkozás gócpontjává lehet tenni. Az ellenőrzés spontán lehetősége egy ilyen kis közösségen belül könnyen elősegítheti az egészséges munkát, amennyiben a restség, a nem tanulás, a lógás vagy egyéb hasonló könnyen megfigyelhető, és a fiatalság közösen számot tud vetni ezekkel a jelenségekkel, és változtatni tud rajtuk. Megvan a közös segítség lehetősége is, itt egyik diák sem hallgathat, akár ilyen vagy akár olyan vonatkozásban nem biztosíthatja az "állandó helyét", hiszen egy ilyen intenzív fiatal közösségben kénytelen feloldódni. A társas elbírálás lehetősége hozza magával itt a versenyszerűség gondolatát is. A különböző szövetkezetek egymás közt tanulmányi eredményekben vagy bármi másban nyílt versengésre kelhetnek; mindez hozzájárul ahhoz, hogy a kollégiumi ifjúság élete intenzívvé, színessé, váljék. A szövetke-

zeti funkcióhoz jutott fiatalság tevékenységét a különféle feladatok révén fejti ki, és ez újfent jó iskolája a szervezett közösségi életnek. A lemondásra, az önzetlenségre nevelésre, a jellemalakításra ebben a társas életben kiváló alkalom kínálkozik.

A szövetkezetek természetesen – mint említettem – önkéntes társulás alapján jönnek létre. A gyakorlat azt mutatja, hogy ezt az önkéntes társulást elő is lehet segíteni, meg lehet kedvelteni, s az újabb generáció számára megszokottabbakká lehet tenni. A szövetkezetek – említettem – nem örökké tartóak, fél-, egyévenként újjászerveződhetnek, cserélődhetnek. A fiatalság így más és más együttesbe kerül be, ami által a szövetkezeti szervezeti élet jó módszerei elterjednek.

A szövetkezet mint nevelési forma azért jó, mert a társadalom fejlődésének irányába esik, elképzeléseinknek egyik alapja, illetve a demokráciára vonatkozó elképzeléseinket támogatja; a valóságos életre nevelésnek legtermészetesebb és leghatározottabb társas nevelőeszköze. [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 12-41

26. A sárvári Bartók Béla általános iskolai kollégium össz-szövetkezeti gyűléséről

Jegyzőkönyv, 1947. szeptember 18.

Felvettük a sárvári Bartók Béla Népi Kollégium 1947. szept. 18-án du. 5-7-ig megtartott népgyűlésén, illetve össz-szövetkezeti gyűlésén. Jelen van a kollégium valamennyi tagja, 35 kollégista és Urbán László igazgató.

Urbán László ismerteti a szövetkezeti rendszert, annak céljait, működését, vezetőit és azok feladatait. Felteszi a kérdést: kívánnak-e a kollégisták szövetkezeti keretben élni? Minthogy a felelet egyhangú igen, és az ellenpróbára feltett kérdésnél (ki nem óhajt szövetkezetben részt venni) ugyanez az eredmény, a gyűlés határozatként kimondja, hogy a kollégiumban négy szövetkezet alakul, ezek eszményképül Tinódi Lantos Sebestyént, a Sárvárott meghalt költőt, Áchim Andrást, Petőfi Sándort és Tánicsics Mihályt ajánlja. A gyűlés a javaslatot elfogadja. A négy szövetkezet beosztását az igazgató közli, a szövetkezeti tagok egymás mellé ülnek, majd külön-külön elvonulva megválasztják saját vezetőségüket.

A megtartott választások alapján össz-szövetkezeti gyűléssé alakul át a népgyűlés, és megválasztja a Szövetkezeti Tanács vezetőit. Elnöke: Sebess György, titkára: Szijjártó Gyula. Tagjai még a két másik szövetkezeti elnök: Hettinger Kálmán és Illés Ferenc. A kulturális bizottságé Balhási Imre, az ifjúságpolitikai bizottságé Varga József, a gazdaságié Roób Vilmos. Illés Ferenc mellé a következő népbíróági tagokat választották meg kiegészítésül: Németh László, Gerencsér György és Gerse Béla, közülük jegyzői tisztségben Németh László szerepel.

Mellékelve a jegyzőkönyv mellé a szövetkezetek beosztása.

Jegyzőkönyvet felolvastuk, és helyesnek találva aláírtuk.

K. m. f.

Sebess György s. k.
Szövetkezeti Tanács elnöke

Illés Ferenc s. k.
Roób Vilmos s. k.
hitelesítők

Urbán László s. k.
igazgató mint
jegyzőkönyvvezető

NDGY A sárvári Bartók Béla Kollégium iratai 69

27. Szövetkezetek a pápai Petőfi Sándor Népi Kollégiumban
Taáp László szövetkezeti elnök, ellenőr, ker. isk. III. o. t. beszámolója, 1947.
június

[...] A szövetkezet nyolc-tíz alsós és felsős kollégista közössége, egy igazi értelemben vett szövetkezet. Kollégiumunkban négy ilyen szövetkezet működik: Ady, Dózsa, Kossuth és Petőfi névvel, választott elnökkel, kulturális és gazdasági titkárral az élen. A szövetkezés célját az egyik szövetkezet naplójában a következőképpen határozza meg: "Szövetkezetünket azzal a céllal alapítottuk, hogy egyrészt próba és gyakorlat legyen az eljövendő közösségi életre, és a kollégiumban mind nagyobb körben nekünk az mintegy érdekképviselőnk szerepeljen, másrészt pedig kerete legyen annak a kisebb közösségnek, amit a közös hálósoba és a közös tanulási hely köt össze." Ebből máris az következik, hogy a kollégiumban és a szövetkezetekben nincs különbség alsós és felsős, kisebb és nagyobb kollégista között, mert a kollégium és a szövetkezet szabályai mindenkit egyformán köteleznek.

A kollégium első évének befejezése alkalmával, bár a szövetkezetek küzdöttek kezdeti nehézségekkel (a tagok idegenkedése stb.), mégis megállapíthatjuk, hogy jó munkát végeztünk. Az a huszonöt faliújság, ami a kollégiumban megjelent, felváltva egy-egy szövetkezet munkája. Lázasan, anyag- és problémagyűjtés szállt meg minden szövetkezeti tagot, a faliújság összeállítása előtt. Még a legkisebb is papírra veti mondanivalóját, bírálatát az ifjúsági napról, hozzászólását egy, a kollégiumban elhangzott előadáshoz, beszámolóját az otthoni földreformról vagy földhöz juttatott szüleinek mai helyzetéről. A minden hét csütörtökén tartott kollégiumi esték műsorát ugyancsak egy szövetkezet állítja össze népdallal, népi táncsal, szavalattal, előadással vagy elolvasott könyvtári könyv ismertetésével. Ezek a kollégiumi esték, bár nyolc-tíz kisebb-nagyobb kollégista munkájából tevődnek össze, bátran állíthatjuk, hogy elérik egy középiskolai önképzőköri színvonalát, sőt sokoldalúsággal és haladó szellemükkel felül is múlják azt.

Mind a faliújság-szerkesztés, mind a kollégiumi est műsorának megrendezése nehéz feladatot ró a kis szövetkezeti társaságra. De a nyolcadikos református gimnazista összefog a bencés általános iskolással, a negyedéves tanítóképzős az első kereskedelmistával, és az a szellem, ami áthatja a szövetkezeti tagokat, legyőzi már most, és legyőzi a jövőben is a nehézségeket. Olyan nagy a szolidaritás a szövetkezet tagjai között, hogy a hazulról érkező és már régen várt hazait mégiscsak átadják a szövetkezet gazdasági titkárának, aki aztán kiosztja a szövetkezet tagjai között. A kollégisták először zúgolódtak emiatt, de ma már, ahogy ők mondják, le sem tudnának erről mondani. Kétségtávol nagy jelentősége van ennek a gazdasági szövetkezésnek is, hiszen így annak is kerül, aki egyébként egész éven érezné a jó hazai hiányát. A szövetkezeti tagok örömmel teszik ezt, mert tudják, hogy az egymáson való segítség lényeges feltétele a kollégiumi közösségi életnek.

Egy szövetkezet munkája azonban nem merül ki faliújság-szerkesztésben, műsorrendezésben, gazdasági szövetkezésben, hanem felsorolhatnám a szövetkezeti élet többi megnyilvánulásait is. Így megemlíthetem a tanulócsoportokat, szövetkezeti gyűléseket hetenként kétszer, egy-két hétre vagy több időre szóló munkatervet, amit a tagok minden körülmények között végrehajtanak. Az Ady szövetkezet munka-

tervében pl. az is bent van, hogy szeptemberre visszatérve egy-egy dolgozatban beszámolnak falujuk 1848-as emlékeiről. A négy szövetkezet között most tavasszal rendezték meg a tanulmányi és fegyelmi versenyt is. A tanulmányi versenyt a Dózsa szövetkezet, a fegyelmi versenyt a Petőfi szövetkezet nyerte meg.

A szövetkezetek tehát igen fontos és lényeges sejtjei magának a kollégiumnak, s ahogy a szövetkezet erőssége függ a tagok munkájától, úgy függ a kollégium élete is a szövetkezetek életerősségétől. [...]

NDGY Csukás István iratai

28. "Szövetkezeti láda" a miskolci leánykollégiumban

Dr. Kiss Józsefné igazgató beszámolója, 1948. június

[...] Kezdetben nehezen indult a szövetkezeti láda-szervezés, nem is annyira a kollégisták, mint inkább a szülei miatt, akik azt mondták, hogy nem azért küldenek a gyermekeiknek nagy nehézségek árán egy kis csomagot, hogy az egy nap alatt elfogyjon, hanem, hogy gyermekük legalább egy hétig pótolhassa belőle a kollégiumi kosztot.

A gyermekek idővel ruganyosabbaknak bizonyultak szüleiknél, s mikor 1/2 év után az egyik legjobb szövetkezet megtartotta a "ládaavatót", s a többiek látták, hogy nap-nap mellett jut uzsonnájuk, s azt milyen kellemes együttesben fogyasztják el, terjedt a jó példa, s most, az év végén a hat közül csak egy szövetkezetben nincs láda, az is azért, mert abba annyira szegény lányok kerültek, akik nem nagyon kapnak csomagot, így nincs is mit betenniük a szövetkezeti ládába. A láda-rendszer alkalmas nevelői eszköznek bizonyult az előbbieken kívül a takarékoságra való nevelésre és az önmérsékletre. A láda alakulásának napjaiban ugyanis előfordult, hogy egyszerre nekirontott a szövetkezet a többféle hazainak, úgyhogy másnapra gyomorrontás lett belőle. Ezután saját maguk érdekében megtanultak helyesen takarékoskodni, főleg amidőn a saját gyomrukon tapasztalták, hogy a szó szoros értelmében több nap van még hátra a következő csomag érkezéséig, mint amennyi kolbász a szövetkezeti ládában.

A helyes takarékoskodás elvét azután a szövetkezeti ládáról átvitték más területre is, mert miután kifejlődött a szövetkezeti láda körül a közösségi takarékosági felelősségérzet, könnyebben megértették, hogy a kollégiumi villannyal, vízzel stb. is takarékoskodni kell, hogy azzal is a közösség élelmi raktárát osztják be, ha étkezések alkalmával csak annyit szednek a tából, amennyit meg is esznek, hogyha kenyérdarabokat nem hagyogatnak széjjel stb. [...]

NDGY Illés Lajos iratai 6

29. A Zrínyi Ilona főiskolás leánykollégium szövetkezetei

Bozókya Éva: Látogatás a Zrínyi Ilona Népi Kollégiumban

[...] A kollégium tagjai nem egymás mellett, hanem valóban együtt élnek, ami annyit jelent, hogy közösen irányítják a kollégium belső életét, a házi szabályok ellen vétőt közösen büntetnek meg az általuk választott népbíróság útján, együtt gyarapítják, fejlesztik a kollégiumot közmunkáikkal, együtt tanulnak, együtt szórakoznak, közösek

örömeik, gondjaik egyaránt. A kollégiumban nincsenek klikkek, minden egyes tag baráti viszonyban van az összes többivel. Ezt elősegíti a szövetkezeti rendszer.

A szövetkezet egy szoba tagjait tömöríti egységbe. Az itt együtt élő tagok kialakítják a szövetkezet sajátos karakterét, de mégsem szigetelődnek el. Félév végén feloszlik a szövetkezet, az új félév elején új összetételben alakul meg, így a negyedik év végén mindenki közelről ismeri egymást. A szövetkezet lényege nemcsak a csomagok közös elfogyasztása, hanem közös feladatok vállalása is. Ebben a félévben nagy munkában voltak a szövetkezetek: a magyar szabadságharc százéves jubileumára készültek. A centenáriumi nagyarányú munkaprogramot ölel fel: a kollégium összes hiányainak eltüntetését. A Panthenon szövetkezet – mint nevéből is sejthető – kibővíti a kollégium könyvtárát 500 kötettel, a sportért lelkesedő Haladás röplabdapályát csinál az udvaron, az Ifjú Gárda még egy tanulószobát rendez be asztalokkal, székekkel, melyeket szintén ő szerez. És így tovább, mindegyik rendre végzi az általa vállalt munkaprogramot, hogy a centenáriumi évben már sokkal kényelmesebben tanulhassanak. [...]

Március Tizenötödike, 1947. július 12.

30. Szobaszövetkezetek a szegedi Kálmány Lajos

Népi Kollégiumban

Díószegi István visszaemlékezése, 1971

[...] A szobaszövetkezet egyrészt kulturális alakulat volt, más tekintetben valami kommuna. Hogy a kulturális tartalmát jellemezzem ennek az egyesülésnek: arra emlékszem, hogy a kollégiumnak összesen egy darab Illyés Gyula Puszták népe című könyve volt, és hogy minél hamarabb megismerkedhessen mindenki vele, és ne kelljen végigvárni, amíg egyik-másik gyerek végigolvassa, esténként egész a kezdettől végéig a jól olvasó gyerekek, köztük jómagam is, felolvastuk a könyvet, és így meg is beszélve, együtt okoltunk belőle. [...] Ennyit a szobaszövetkezet kulturális tevékenységéről. A másik az a kommuna. Nagyon őskeresztény dolognak tűnik, az is volt egy kicsikét, de azt kell mondjam, hogy nagyon épületes valami. Arról volt itt szó – nem új dolog ez –, hogy a hazulról érkezett csomagot annyifelé, ahány tagja volt a szobaszövetkezetnek, szépen szétparcelláztuk, és senki sem ehett szőlóban, és senki sem ehette meg a magáét, és senki sem ehett többet, mint a másik. Nagyon nagy dolog volt ez. Ma jóllakott állapotban is, egyáltalán nem érezve azt, hogy mi az, hogy éhesnek lenni, talán nem lehet kellőképpen érzékelni. De ott, ahol meg kell mondani, hogy éppen csak a kalóriaminimumot biztosította a kollégiumi ellátás a napi háromszori étkezéssel, ennek a hazai kosznak, ami ízre is jobb volt, mint a kollégiumi, valami csodálatos értéke lehetett. És ezt ott szétosztani úgy, és nem eldugni és együtt megenni, ahogy ezt ennek a kommunának az erkölce diktálta, nagyon-nagyon erős dolog volt, azt kell mondanom, hogy nagyon komoly jellemnevelés is egyúttal. Ennek révén az önzetlenséget és a személyi szükségletek kielégítésére szolgáló holmokról, élelemről való lemondást is megtanulta az ember. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

31. Szövetkezetek a debreceni Bartók Béla Népi Kollégiumban
Simon Ágoston visszaemlékezése, 1971

[...] A kollégiumon belül szövetkezetek voltak, különböző történelmi nagyságoknak a neveit viselték: Ady, Áchim, József Attila. A miénk történetesen, mivel nem egyedül voltam Romániából származó, tizenegyen voltunk, Romániából kilencen és két olyan hontalan valaki, akit szimpátiából bevettünk a szövetkezetbe, az egyik, azt hiszem, Csák Gyula volt, a másik a Török Árpí. Elég az hozzá, hogy a szövetkezetek nagyon érdekes kis közösségek voltak a kollégiumon belül. Úgy is mondhatnám, hogy ezek a szövetkezetek részben azon az alapon alakultak meg a kollégiumon belül, hogy ki milyen szemlélettel került a kollégiumba. Később természetesen ezek a szövetkezetek nem voltak olyan elszigeteltek, és nem voltak egymástól annyira elszáncolva, hogy ne lehetett volna egyik szövetkezetből a másikba átlépni. Kérhette magát bárki egy másik szövetkezetbe. Ezek a kis közösségek részben azt jelentették, hogy segítgettünk egymásnak a felkészülésben, vitáztunk, kollégiumi esteket szerveztünk, mert szövetkezetenként szerveztük. Emlékszem arra, hogy szövetkezetenként rukkoltunk ki egy-egy műsorral, és ez olyan élményt jelentett nekünk, ami hosszú ideig megmaradt bennünk. Persze, hogyha nem futotta a szövetkezetnek a tagsága egy műsoros estre, akkor kölcsönkértünk a másik szövetkezettől táncosokat vagy egy-két lányt szereplésre. Mindenesetre ezeknek a szövetkezeteknek a kollégiumon belül bizonyos autonómiájuk volt, bizonyos rangjuk volt. Azt tudom mondani, hogy ez a szövetkezet, a miénk is, a Groza szövetkezet, sok mindenben részt vett. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

32. Év végi beszámoló a ceglédi Dózsa György Népi Kollégium két szövetkezetéről

Mészáros Zoltán, a Kossuth szövetkezet elnöke beszámolója, 1947. június

[...] Megvoltak tehát a szövetkezetek és megindulhatott a munka. Hetenként egyszer, felváltva, a két szövetkezet kulturális előadásokat tartott. A Petőfi szövetkezet 4 előadást, a Kossuth 3-at tartott. Az előadások a parasztság és a munkásság történetével, mai helyzetével, közös problémáival foglalkoztak főleg, irodalmi és természettudományi problémák is kerültek terítékre. Az első bátortalan szánnypróbálgatások után meghívott közönség előtt folytak az előadások elég magas nívón. (Mindenesetre sokkal különb volt mindegyik előadás, mint a gimnáziumi önképzőköré.)

Nemcsak szellemi téren működött a két szövetkezet ilyen szép sikerrel. Hetenként két-két órában újjáépítési munkát végzett. Lebontottak a fiúk egy romépületet az udvarban, hatalmas konyhakertet létesítettek, a kollégium előkertjét gyönyörűen rendbehozták, fát vágtak, szobákat tisztítottak ki stb. Ilyen munkában a két szövetkezet összesen 3840 munkaórát töltött el. Áprilisban Papp Lajos Györffy-kollégista barátunk ösztönzésére gazdasági titkárokat választottunk a szövetkezetek keretében, akik arra lettek volna hivatva, hogy a fiúk hazulról jött csomagját igazságosan szétosszák a szövetkezet tagjai között. A dolog azonban a fiúk merev elzárkózása folytán nem sikerült. Remélhetőleg jövőre meg fogjuk valósítani.

A szövetkezetek kétségkívül szép munkát végeztek. A fiúkat ránevelték a közösségi életre, megtanították őket egymás megbecsülésére, a munka szeretetére, a közösségért való önzetlen munkára. Jövőre sokkal többet és sokkal jobbat akarunk végezni.

Mészáros Zoltán s. k.
a Kossuth szövetkezet elnöke

NDGY KLi NÉKOSZ I-VII-22

33. A Györfly-kollégium Szövetkezeti Tanácsának
versenytervezetéből
Versenytervezet, 1947. március 10.

A Györfly István Kollégium Szövetkezeti Tanácsa, egyetértésben a kollégium vezetőségével, az 1946-47. tanév II. felére

Szövetkezeti versenyt
hírdet a
"legjobb szövetkezet" címért.

A verseny időben két részből áll. Első fele március 20-tól május 1-ig, a második fele pedig május 1-től a félév végéig tart. A versenyben a kollégium szövetkezetei vesznek részt. A verseny első felének végén a vállalt és végzett munka kiértékelése, mérlegelése és kritikája történik meg összehívott össz-szövetkezeti gyűlésen, valamint a verseny második fele programjának ismertetése. A végső kiértékelést és sorrend-megállapítást a verseny két felének egyesített eredményei alapján a félév végén bonyolítja le a versenybizottság.

A verseny díjai: a "legjobb szövetkezet" minden tagja 20-20 forint értékű könyvet, a második helyezett szövetkezet minden tagja 10-10 forint értékű könyvet, a harmadik helyezett szövetkezet minden tagja pedig 5-5 forint értékű könyvet kap, valamint a kollégium elismerő levelét.

A verseny szövetkezetközi, tehát a szövetkezetek produktumait vesszük figyelembe. A szövetkezetek produktumaiba beletartozik a szövetkezetnek a kollégiumért végzett munkája, a szövetkezeteknek önmagukért végzett munkája és a szövetkezet tagjainak egyéni teljesítménye. A kollégium életének racionálisabbá tétele, a fegyelem megszilárdítása, a rend fenntartása, a kulturális élet fellendítése, a kollégiumért végzett gazdasági munkák; a szövetkezet állandó teljes rendje, tisztasága, a szobák csinosítása, a közmunkák pontos végzése, a szövetkezet különböző vállalkozásai, faliújságok készítése; továbbá a szövetkezet tagjainak fegyelmezettsége, pontossága, egyéni munkája mind a kollégiumban, mind az egyetemen és más külső szervezetekben (egyetemi tanulmányok pontos végzése, vizsgák letétele, külső előadások, szemináriumok tartása, cikkek, tanulmányok írása stb.) a verseny tárgyát képezik, és a versenyben részt vevő szövetkezetek pontszámát növelik. A vállalt feladatok el nem végzése pedig a pontszám csökkentését vonja maga után. A felsorolt feladatokon kívül természetesen az ötletek és vállalkozások sokaságával jelentkezhet egy szövetkezet a versenyben.

A szövetkezetek értékelését, eredményeit és pontozását versenybizottság végzi, amelynek tagjai: a szövetkezetek elnökei és a tisztikar részéről Halász József, Filip Sándor, Fekete Sándor, Hartai András és Fazekas Béla. [...]

NDGY GYSI GYIK 208

34. A Györffy-kollégium szövetkezeteinek versenyeredménye
Pető Sándor levélbeszámolója, 1947. május 17.

Szeretett Húgocskám!

A kollégiumban az este össz-szövetkezeti gyűlés volt, amelyen a versenyeredményeket hirdette ki a Szövetkezeti Tanács. A helyzet úgy fest: első lett az Ifjúság szövetkezet 120%, második a Március Tizenötödike 115%, harmadik a Flamingó 105%, negyedik a Március 100%, ötödik az Erő szöv. 90%, hatodik a Szabadság szöv. 80%, és az utolsó a lányok szövetkezete 60%-kal.

Tehát az én szövetkezetem dolgozott és viselkedett mindenféle tekintetben a legjobban. Az eredmények sok összetevőből adódtak. Hogy csak apróságokat mondjak, volt ilyen elbírálás is, hogy rend szempontjából csupán; aztán csak munkakészség, fegyelem, pontosság, szobarend szempontjából mi a sorrend. Mindebben az Ifjúság foglalta el a legjobb helyet, még szobarendben is elsőkké lettünk, csak utánunk következtek a lányok. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

35. Problémánk: a szövetkezet

Illés Lajos, a Nagy László Kollégium igazgatójának cikke

[...] Talán sok nevelőnk előtt nem kifejezetten tudatos az, hogy a szövetkezet nem csupán, sőt elsődlegesen nem a pedagógiai beavatkozás műve. Kialakulása minden irányítástól függetlenül az emberek csoportalkotó hajlama következtében is végbemegy. Sőt e hajlam gyökereit, mint a szövetkezet keletkezésének indítékait a gyakorlati kollégiumi élet szükségleteiben találjuk meg. A miskolci Bajomi János Kollégium igazgatója érdekes kísérletet ír le az elmondottak ábrázolására. A tagok, akikről szó van, sohasem voltak még kollégiumban, sőt maga a vezetőség sem végzett felvilágosító, ösztönző munkát a történetek elősegítésére. A körülmények maguk sem voltak különösképpen alkalmasak a csoportosulásra, ugyanis a 20 újdonsült kollégista egy nagy teremben kapott a kollégiumi élet első napjaiban elhelyezést. Mégis néhány nap múlva két, szinte szervezetenként elkülönülő csoportot talált az igazgató, kiemelkedett vezetővel. Amikor fel akarta robbantani a spontán csoportokat, a csoport tagjai ragaszkodtak egymáshoz, és hevesen elleneztek minden effajta szétválasztó kísérletet. [...]

Fontos pedagógiai elvként megállapíthatjuk, hogy a szövetkezet keletkezését a közös munka szükséglete mozdítja elő. A közös munkára való szövetkezés a feltétele annak, hogy a szövetkezet ne

felülről diktált papírszerv legyen, hanem a kollégium életének eleven, lüktető része.

A nevelő feladata tehát, hogy jó szövetkezet kialakulásának kedvező feltételeit megteremtse. [...]

A tisztséget a feladat teremti meg, a funkcionáriusok a munkában tűnnek fel. [...]

A kollégium szövetkezeteinek összetétele, tanulókori munkához való viszonya megfogalmazásának érdekében beszélnünk kell a szövetkezet funkciójáról. A szövetkezet a kollégium közösségi életének megindítója és a közösségi nevelés legkézenfekvőbb eszköze. Elég ennek illusztrálására utalnunk a spontán esti beszélgetésekre a szövetkezet tagjai között, ahol először lépnek ki a tagok a magukkal hozott zárkózottságból, és teszik meg az első lépéseket egymás felé. Hasonlókat mondhatunk el a bemutatkozó, ismerkedő szövetkezeti megbeszélésekről. Előiskola ez a közösségi élethez. Megnyílnak az emberek, hozzászólnak egymáshoz, megteremtik a szolidaritás első feltételeit, és a szövetkezeti élet a szövetkezet tagjaiban egy sereg pedagógiai problémát tudatosít.

Ki kell emelnünk a szövetkezeti láda fontosságát a szövetkezet jó működése érdekében. A hazuról kapott csomag közös elfogyasztása, ami ellen az új kollégisták eleinte "rugdalóznak", később pedig a falatokat édesíti meg: ez jelenti minden kollégista számára a szövetkezeti élet lényeges feltételét.

A szövetkezet elsősorban társadalmi, nevelési feladatokat old meg. Tehát nem lehet azonos a tanulókörrel, de ennek működését elősegítheti. A szövetkezet természeténél fogva a kritika szellemében az egyéni nevelés helye. Vajon hol van jobb alkalom egymás megismerésére, ellenőrzésére, erkölcsi magatartásának kritikájára, szakmai fejlődésének regisztrálására, mint éppen itt? Elképzelhetetlen az önkritika és kritika nevelő hatásainak kiaknázása a szövetkezet állandó kritikai szelleme és periodikus alapos munkakritikája nélkül.

Ezek a tények meghatározzák a szövetkezet összetételét is. Mérsékeltен vegyes szövetkezet az, amelyik a legmegfelelőbb, ahol különböző érdeklődésű és problémákkal viaskodó tagok találkoznak, és ízlelik meg az együttes élmény hatását. Először itt tudatosul a közösségi kontroll és az együtteség fokozó és fejlesztő hatása. [...]

Népi Kollégista, 1948. november

36. Népbíróságok a népi kollégiumokban

Részlet Kardos László Közösségi nevelés és oktatás a népi kollégiumokban című előadásából, 1947. január 5.

[...] A népbíróság kontrollszerv a kollégiumon belül, amely a kollégiumi közösségekben igazságtevést és igazságszolgáltatást végez. A népbíróválasztás a szövetkezeten vagy pedig a szövetkezeti jelölteken keresztül, esetleg a teljes plénum részvételével, titkos szavazással bonyolódik le. Ezek a népbírók a középiskolás kollégiumokban a kollégiumi igazgatók elnöklésével döntenek minden egyes eléjük kerülő fegyel-

mi ügyben, fegyelmi hatáskörbe tartozó vitás kérdésben, kialakítják azokat a büntető normákat, amelyek alapján valakit vétség miatt erre vagy arra ítélnék. A főiskolás kollégiumokban a népbíróság elnöke maga is kollégista. Hivatalból a kollégium széniorátusa, illetve annak egy tagja vállalja a vádló szerepét, lehet hivatalból védőt is kiállítani. Szóval, az egész demokratikus népbírószági processzust meg lehet rendezni, és meg is kell rendezni, lényeges ügyekben persze reprezentatív formában, hogy a fiatalság előtt szemléletessé tegyük az igazságszolgáltatás demokratikus eljárását.

Gyakorlatilag minden ügy történik, hogy a fegyelmi ügyeket, vitás eseteket hétről hétre vagy kéthetenként, rendkívüli esetben a legrövidebb időn belül tárják a népbíróság elé. A népbíróság vagy egyszerűen szótöbbséggel dönt, vagy pedig, ha kényesebb kérdésről van szó, a vádlottat is mindig megkérdezve és védekezését szem előtt tartva ítéletet hoz. A népbírószági igazságszolgáltatás kétségtől nélkülözhetetlen nehézkes igazságszolgáltatási kollégiumi organizáció, mindazonáltal eredményt hozó szervezet. A fiataloknak az igazságról alkotott elképzelését támogatja, felelősségre neveli őket. Aki egy nyolcvan- vagy száztagú társaság fegyelmi ügyeit intézi, az magatartásában és a többiekhez való viszonyában azon igyekszik, hogy tárgyilagos és igazságos legyen. [...]

NDGY KLi NÉKOSZ 12-41

37. A Györffy István Kollégium népbírószágának,
Hartai Andrásnak félévi jelentése
1947. június 12.

[...] Értelmezésem szerint a kollégium népbírószága nem büntető és megtorló szerv csupán, de inkább a hibák megismertetésére, tudatos rávezetésre hivatott testület. A népbírószági tisztség pedig egy részlete az igazgató funkcióinak, amennyiben hivatott a népbírószág ismerni és figyelemmel kísérni a kollégisták fejlődésének problémáit. Helyesen kell mérlegelnie esetenként és személyenként a tények pontos ismerete mellett, hogy melyik az a legkonstruktívabb magatartás, amelyikből a legtöbb haszon származik valamelyik kollégista fejlődésére.

Ebben az értelmezésben a tervem a következő volt:

Konkrét helyzet konkrét elemzésének feltételeit úgy teremtem meg, hogy a népbírószági tárgyalás előtt az elmúlt egyhónapos időközben bármilyen hibát elkövetetteket beszélgetésre idézem, és csak a velük való részletes megtárgyalás után viszem ügyüket esetleg a népbírószág elé. Ennek feltételeként naponkénti állandó, szisztematikus ellenőrző rendszert dolgoztam ki, amelyből tévedés nélkül kitűnt a való helyzet. A népbírószági tárgyalásokat egyhónapos időközönként tartottuk meg. Előttük egy héttel kiírással valóban magamhoz kérttem a népbírószág elé utalandókat, és ezen tárgyalások kapcsán meggyőződtem tervem helyességéről. A kollégisták – éppen, mert a kollégium mai helyzetében szükségszerűen adódó széles körű társadalmi munka lehetetlenné teszi az egymással törődés olyan szisztematikus formáit, mint ami a régi kollégiumban élt – egyenesen igényelték ezeket a megbeszéléseket. Itt igyekeztem úgy irányítani a társalgást, hogy abból a hibák világos elemzése, a változtatásokra szükséges magatartás és a megoldás természetesen adódott.

Az ezután szükségesnek mutakozó esetekben idéztem csak népbíróság elé a vétkeket. A népbíróági tárgyalást a tudati és értelmi tartalmán kívül formai tartalommal és komolysággal is igyekeztem kitölteni. A tárgyalótermet formális tárgyalóteremmé alakítottuk. A tárgyalás menetében erősen alkalmaztuk a helyes formaképzés és formamegtartás szempontjait. Ezeknek eredményeként meggyőződtem, hogy minden népbíróági tárgyalásunk komoly nevelő alkalom volt mind az ott megjelent népbírák, mind pedig a vádlottak további fejlődésére.

Összesen 3 népbíróági tárgyalást tartottunk. Előzetes megbeszélésekre idéztem a kollégium 70 tagja közül 57-et, összesen 103 esetben. Ezek a tárgyalások esetenként és személyenként különböző időtartamúak voltak, a szükségnek megfelelően. Népbíróság elé összesen 27 esetben 23 személyt idéztem. A megidézettek közül 9 ki-maradás, 9 naposság körüli mulasztások, 9 pedig egyéb vétségek miatt került a népbíróság elé. A büntetés kiszabásánál irányadó volt a népbíróság problémájának előbb vázolt felfogása, és az ott ismertetett szempontok ismertetése. Így aránylag enyhe ítéleteket hoztunk, hisz a lényeg nem a büntetéssel való nevelés szempontja volt. Összesen 4 esetben ítéltünk megfédésre, 7 esetben könyvtármunkára – összesen 28 óra időtartammal –, 7 esetben pincemunkára, összesen 16 órában. Felmentéssel végződött két kollégista ügyének a tárgyalása. [...]

Hartai András s. k.
a GYIK néppügyésze

NDGY KLI GYIK 21-IV-7

38. A Györffy István Kollégium népbíróági üléséről Jegyzőkönyv, 1946. június 19.

Felvéve a Györffy István Kollégium irodájában 1946. VI. 19-én reggel 7 órakor meg-kezdett kollégiumi népbíróági ülésről, a kollégium irodájában.

Ügyesetek: 1. Vádlottak: Gosztonyi János, Györffy Béla, Kelemen Zsuzsanna, Pétersz László, Somodi István, Nagy Mihály.

Vád: A pünködszi szünetről későn érkeztek vissza, Kelemen Zsuzsanna 6 órával, a többiek 5 órával lépték túl a megbeszélt időpontot.

Védekezés: Gosztonyi János és Györffy Béla népgyűlést tartottak, erről a kollégiumot értesíteni nem tudták. Bűnösségüket a vádlottak elismerik.

Ítélet: Gosztonyi János, Györffy Béla érvelését respektálva feddésre, Kelemen Zsuzsa ügyét bővebb kivizsgálásra, Somodi Istvánt, Pétersz Lászlót, Nagy Mihályt egynapos tétényi közmunkára ítélte a népbíróság.

2. Borús József 9 órával jött pünkösdkor későbbben vissza. Védekezését a népbíróság elutasította.

3. Fekete Sándor, Dudás Gyula, Benedek Árpád, Németh Ferenc, Györffy Béla, Egyed János, Szabó Gergely, Gyenge Zoltán, Varga András ellen az a vád, hogy állandóan későn kelnek, 6.30-6.50-kor is ágyban találják őket rendszeresen a naposok.

Védekezés: a szigorilók éjjel tanulnak, Dudás Gyula beteg.

Ítélet: Dudás Gyulát a népbíróság felmentette. Többi fent nevezett vádlottat megfeddte a népbíróság, azzal a figyelmeztetéssel, hogy az ilyen igényüket legális úton rendezzék.

4. Tömösözi Antal, Papp Károly hetesi kötelességüket a konyhával szemben nem teljesítették, és amikor ezt a konyhaszemélyzet kifogásolta, durva, kollégistához méltatlan hangon nyilvánították véleményüket.

Vádlottak vétküket beismerik.

Ítélet: 1 napi tétényi közmunka.

5. A K. Nagy Magda ellen tévesen emelt vádat a népbíróság visszavonta.

6. Ács Károly késve jött vissza pünkösdkor 31 órával.

Védekezés: közérdekű ügyben járt el, a kollégiumnak szóbeli üzenetet küldött ugyan, de a vádat méltányosnak tartja.

Ítélet: 2 napi tétényi közmunka.

A fenti ítéletek 1946. július 5-ig letöltendőek.

Budapest, 1946. június 19-én

Tóth Ede s. k. jegyzőkönyvvezető

Tóth Antal s. k. hitelesítő

NDGY KLi GYIK 19-I-18

39. A szegedi Móricz Zsigmond Népi Kollégiumban tartott népbírósági tárgyalás

Jegyzőkönyv, 1947. október 8.

Felvétetett Szegeden, 1947. évi október hó 8. napján, a Móricz Zsigmond Kollégiumban megtartott népbírósági tárgyalásról.

Jelen vannak: Sz. L. igazgató népbírósági elnök, Sz. I. néppügyész, Sz. I. jegyző, különböző népbírák, valamint P. István kulturális titkár, vádlott.

Elnök az ülést megnyitja, és ismerteti a tárgyalás anyagát. Felkéri a néppügyészt, hogy ismertesse P. István elleni vádat.

Néppügyész ismerteti a vádat.

Vádlott szekrényében elég nagy mennyiségű élelmiszert raktározott, amit nem bocsátott a szövetkezet rendelkezésére, és zugevészetet folytatott.

Néppügyész vádlott ezen cselekedetét súlyosnak tartja, annál is inkább, mert felnőtt emberről van szó, akinek tisztában kell lennie tettének jelentőségével. Azonkívül a szövetkezetben viselt tisztsége, a beléje helyezett bizalom, valamint az általános szimpátia miatt, amely személyét a kollégiumban körülvette.

Vádlott a vádat elismeri, azonban kijelenti, hogy csak negyedrészt tartott meg magának az élelemből, míg annak háromnegyed részét kiadta a szövetkezetnek.

T. L. népbíró: Milyen céllal tartotta szekrényében az élelmet?

Vádlott a kérdésre azt feleli, hogy részint egyéni önzés vezérelte, részint az, hogy egy kint lakó falujabeli barátjának, akinek jelenleg nemcsak hogy reggelije és vacsorája, de még ebédje sincs biztosítva, segíteni tudjon.

Elnök: Mikor folytatott zugevkezést?

Vádlott: Reggel és lefekvés után.

Elnök: Hogy tudta ezt észrevétlenül elintézni?

Vádlott: Iskolába menet és lefekvés után.

Vádlott védőbeszédében elmondja, hogy az egészszet csak meghurcolásnak tekinti. A kollégium népbíróságát nem tartja illetékesnek ítélni felette, mert ezt az ügyet először a szervezetben belül kellett volna elintézni, mely azután a vezetőségi ülés elé került volna, és csak végső fokon a népbíróság elé. Enyhítő körülményként megemlíti, hogy az élelemnek csak negyed részét tartotta vissza magának, és ezt nemcsak saját hasznára fordította, hanem egy barátján is segített.

A népbíróság kivonul ítélethozatalra.

A népbíróság meghozza az ítéletet.

1. Megdorgálás.

2. A népbíróság a vádlottat szervezetében viselt kulturális titkári tisztségéről egyhavi időtartamra megfosztja.

3. A megaltat élelmet a szervezeteki láda részére elkobozza.

Népbírósági tanács tagjai az ülésterembe visszavonulnak, és az elnök az ítéletet kihirdeti, melynek során súlyosbító körülménynek említi meg a vádlottnak a szervezetben viselt tisztségét, valamint védekezésének meglehetősen agresszivitását, mely azt mutatja, hogy nincs tisztában tettének súlyával, ami a közösségi érzés hiányát mutatja. Vádlott azon állításaira vonatkozóan, hogy a népbíróság nem illetékes felette ítélni, az elnök kijelenti, hogy mindama szabálytalanság, mely a kollégiumi élet zavartalanságát akadályozza, a népbíróság hatáskörébe tartozik. Enyhítő körülménynek veszi elnök azt, hogy még új tag, s eddigi nevelésének tudható be az a helytelen szemlélet, amely őt jellemzi, és ami akadályozza, hogy a közösségbe be tudjon illeszkedni.

Elnök felteszi a kérdést a vádlottnak, hogy megnyugszik-e az ítéletben, vagy felbbezni kíván.

Vádlott az ítéletben megnyugszik.

Elnök felkéri a népgyészt, hogy az ítélet végrehajtását foganatosítsa.

Több kérdés nem lévén, az elnök a tárgyalást lezárja.

K. m. f.

Aláírások

Mágori Varga Erzsébet – Reismann János: Népi kollégisták. Cserépfalvi kiadás, 1948, 39–40.

40. A Kádár Kata Népi Kollégium népbírósági tárgyalása Jegyzőkönyv, 1947. június 16.

Másolat a Kádár Kata Kollégium népbírósági tárgyalásáról vezetett jegyzőkönyv 9. lapjáról.

Jegyzőkönyv az 1947. jún. 16-án tartott népbírósági tárgyalásról. Tárgy: Balla Irma kollégiumi tag engedély nélkül reggel 5 óráig történt kimaradása.

Jelen voltak: népbírósági elnök, népgyész, 2 népbíró, jegyző, vádlott és a kollégiumban tartózkodó vizsgáló bizottsági kiküldött.

Ügyész a vádat előadja: Balla Irma szombaton este a központi táncgyűttessel a Pápai Páriz Kollégium évváróján szerepelt. Az igazgatótól erre engedélyt kapott. További kimaradásra nem kapott engedélyt. A táncnak 10 órakor vége volt, Irma pedig reggel 5 órakor jött haza.

Vádlott kimaradását azzal indokolta, hogy éhes volt, a vacsora 12 utánig tartott, aztán pedig félt hazajönni egyedül.

Népbírók hozzászólása: egy tizennyolc éves lánynak kell hogy legyen annyi önuralma, hogy az éhséget másnapig tűrje, egy vacsorát elhalasszon, főként ha népi kollégista, s ezzel nemcsak a maga, hanem még 25 lánytársa és az összes népi leánykollégium jó hírét veszélyezteti. A félelem sem indok, mivel havonkénti hazautazásairól rendszerint este 10 órakor szokott visszatérni. Balla Irmával másodízben történik meg, hogy késői hazajövetelét nem tudja igazolni. Annál súlyosabb a kimaradás, minthogy Irma tudja, hogy másnap a kollégiumi vizsgákon részt kell vennie, és ezt csak kiphéghent fejjel teheti.

Határozat: Balla Irma a központi táncgyűttesből kimarad felelőtlensége miatt.

Lénárthné s. k.
népbíróági elnök

Herczeg Erzsébet s. k.
népbíró

Túri Mária s. k.
jegyző

A. Tóth Rozália s. k.
népügyész

Mitzolai Erzsébet s. k.
népbíró

Szűcs Andor s. k.
vizsgabizottsági tag

Budapest, 1947. június 16.

NDGY KLI NÉKOSZ 1-VII-11

41. Közlemény a sárvári népi kollégium népbíróságának
ülésétől
1947. november 11.

2. sz. közlemény

1. A népbíróság XI. 10-én este 7 órakor megtartott ülésén a népügyész vádat emelt Varga József ellen, mert nem tartotta meg ígéretét, és vasárnap dél helyett csak hétfőn tért vissza.

A népbíróság ítélete: december 10-ig Varga József a kollégiumból szüleihez haza nem látogathat.

2. Vádat emelt a népügyész Emmer Jenő, Emmer László, Asbóth László, Boros Jenő, Fehér Ferenc, Kovács János, Schleiner Tivadar és Polgár János, valamint Süle György ellen tanulási, illetve étkezési idő alatti rendzavarás címén.

A népbíróság ítélete: dorgálás, Emmer László esetében azzal a súlyosbító figyelmeztetéssel, hogy a következő büntetés a kollégiumból való kizárás lehet, tekintve, hogy Emmer László eddig is már igen súlyos fegyelmi vétségeket követett el, engedély nélkül távozott el.

3. Vádat emelt a népügyész Balhási Imre ellen, aki a naposkönyv tanúsága szerint a napos rendreutasításának nem engedelmeskedett, sőt azt csúfolta. A népbíróság a megtartott kihallgatások alapján megállapította, hogy a napos utasítását Balhási Imre valóban megtagadta, hogy milyen mértékben csúfolódott, megállapítani nem lehetett, tényként megállapítható volt, hogy ilyen csúfolódások, csúfnevek használata a napossal szemben (személyét, de nem szolgálatát tekintve) sajnos gyakori.

A népbíróság a büntető jellegű dorgáláson kívül Balhási Imrét jóvátételként s a javulási szándék kimutatására kötelezte, hogy egy héten belül, tehát november 17-ig egy rövidebb verset megtanul, legalább 4-5 versszakosat.

4. Vádat emelt a népügyész Hettinger Kálmán titkár ellen, aki nemhogy megakadályozta volna, hogy reggelenként a két háló egymásnak csúf szavakat kiabáljon, hanem abban maga is részt vett.

Ítélet: nyilvánosan jelentse ki Hettinger Kálmán titkár, hogy hozzá nem méltó módon viselkedett, ezért a kollégium megsértett rendjét a jövőben példaadó módon megvédi, és hibáját jóváteszi.

Sárvár, 1947. november 11.

Németh László s. k.
a népbíróság jegyzője

Urbán László s. k.
igazgató

P. h.

Vas megyei Levéltár A sárvári Bartók Béla Népi Kollégium iratai 71/1947

42. Oláh Margit gyulai középiskolás népi kollégista
népbírósági ítéletéről
Naplórészlet, 1947. december 9.

[...] Du, 1/2 4-1/2 5-ig népbíróság. 5 könyvet kell elolvasnom a szünetben, tartalmát leírni, és egy hétig napos leszek. Azért, mert tegnap de., szilencium alatt bejelentés nélkül elhagytam a kollégiumot. Még többet érdemeltem volna.

NDGY Oláh Margit iratai

43. Vida Sándor pápai népi kollégista naplójegyzete
egy népbírósági ítéletről
1948. június 2.

Megint össze kellett ülnie a kollégiumi népbírósnak. Csizmadia Sándor testileg megfenyített Szalai Imrét. Büntetése: kétnapi naposság és egyheti közmunka. Még egy ilyen esetben a kollégiumból való kicsapás jár, bárki legyen is az illető.

Ketten elkéstek a szilenciumról, az ő ügyükben is ítéletet hozott a népbíróság: "Rendetlen vagyok" felíratú karszalagot kellett viselniük egy hétig. Vita folyt arról, hogy az iskolában is kell-e viselni a szalagot. A diákvezetőség úgy döntött, hogy csak a kollégiumban, [...]

NDGY Vida Sándor iratai

44. Kováts Sándor, a ceglédi népi kollégium igazgatójának jelentése kollégiumi tapasztalatairól és kísérleteiről 1948. június 27.

[...] Mint a népbíróság elnöke, a kollégiumi nevelés egyik legfontosabb tényezőjének tartom a népbíróságot. Talán meglepő, de a népbíróság nálunk nem megtorló, büntetni akaró társadalmi szervezete a kollégiumnak, hanem javító, nevelő szervezet. A népbírószági tárgyalások mindig izgalmat keltettek a tagság körében. Különösen a nyilvános tárgyalások. A megszokás elkerülése céljából nem tartottam helyesnek, hogy minden tárgyalás nyilvános legyen. Helyesnek is bizonyult ez így. A javítás, nevelés volt mindig a cél. Volt olyan eset, mikor két kollégista megbántotta egymást, és a bíróság előtt békültek ki, bocsátottak meg egymásnak. Figyeltük későbbi magatartásukat. A legjobb barátok lettek. De az is előfordult, hogy a vádlott sírt, annyira bántotta tette. A népbíróság jó munkáját a bírókra kell felépíteni. Rossz bíróságnak tartom azt a bíróságot, ahol az igazgató vallat végig, és mond ítéletet. Nagyobb nevelői eredmény érhető el, ha mindezt a kollégista bírók végzik. Azok mondjanak ítéletet, akiket körükből maguk a fiúk választottak. Az igazgató pedig súlyával álljon oda az ítélet mellé.

Egyet tapasztaltunk, bár a büntetésekről nyilvántartást vezettünk, nem jöttek ki a különbségek büntetett és büntetett között. De az sem elég, ki hányszor állt bíróság előtt, mert a büntetés minősége is határoz. Ezért próbaképpen bevezettem a pontrendszert, kidolgoztam annak módozatait. Mindenkit elítélése alkalmával a bíróság pontozott is. Aki 80 pontot elért, az kedvezménymegvonásban részesül, már év közben is, nyári nyaralás alkalmával is. 100 pont elérése kizárást jelent. 30 pont esetén vezető tisztséget nem tölthetett be egyik kollégista sem, ilyen esetben attól meg kell fosztani. A pontállást időnként közöltük a teljes tagsággal. Mint minden éremnek, ennek másik oldala, hogy egyesek könnyelműek lesznek fegyelem dolgában, ismerve pontállásukat, s csak akkor kezdenek "megjavulni", mikor a pontok száma veszélyesen megnő. Ezt azonban ellensúlyozni lehet. Meg kell értetni, hogy nem a pontokért büntet a bíróság, az csak mérőeszköz és figyelmeztetés. [...]

NDGY Illés Lajos iratai 4

45. A Zalka Máté Népi Kollégium önkormányzati szervezetének egyesztendő s tevékenysége 1947-48

Sorszám	Időpont	Időtartam	Program
a) A kollégiumi estekről			
1.	1947. IX. 15.	2 óra	A népi kollégiumok ismertetése
2.	1947. IX. 22.	2 1/4 óra	A kollégiumi élet megtárgyalása
3.	1947. IX. 28.	2 1/2 óra	Aktuális problémák megbeszélése

Sorszám	Időpont	Időtartam	Program
4.	1947. X. 14.	2 óra	A szövetkezeti élet
5.	1947. X. 28.	3 óra	Interpellációs est
6.	1947. XI. 16.	3 óra	Interpellációs est
7.	1947. XII. 11.	2 óra	A fegyelem és tanulás kérdése
8.	1947. XII. 19.	3 óra	Hazamenéssel kapcsolatos problémák megbeszélése
9.	1948. I. 16.	3 1/2 óra	Az otthoni élményekről és tapasztalatokról beszámolás
10.	1948. I. 6.	2 óra	Dudás Gyula kérdései
11.	1948. I. 16.	3 óra	A kollégiumi élettel kapcsolatos problémák megbeszélése
12.	1948. I. 30.	1 óra	A köztársaság jelentősége
13.	1948. III. 1.	1 3/4 óra	A vizsgákra vonatkozó kérdések megbeszélése
14.	1948. III. 8.	2 1/4 óra	Aktuális kollégiumi problémák
15.	1948. III. 17.	2 óra	Munkaversenyek megtárgyalása
16.	1948. III. 22.	3 óra	Interpellációs est
17.	1948. III. 23.	1 1/2 óra	Az EPOSZ ismertetése
18.	1948. IV. 3.	2 1/4 óra	A szövetkezeti munkaverseny kiértékelése
19.	1948. IV. 5.	1 3/4 óra	Normamagyarázat, normaellenőrzés
20.	1948. IV. 22.	2 óra	Aktuális problémák megbeszélése
21.	1948. V. 18.	1 1/2 óra	Normamagyarázat, normaellenőrzés
22.	[...]		
23.	1948. V. 29.	3 1/2 óra	NÉKOSZ-norma, egyéni és szövetkezeti versennyel kapcsolatos aktuális problémák
24.	1948. VI. 16.	2 óra	Aktuális problémák
25.	1948. VI. 3.	3 óra	Interpellációs est
26.	1948. VII. 2.	3 óra	Munkaverseny lezárása és az évzáróra való készülődés

Sorszám	Időpont	Időtartam	Program
27.	1948. VII. 10.	2 óra	Vizsgákra való készülődés és az év-záró
28.	1948. VII. 17.	1 1/2 óra	Aktuális problémák

b) Kollégiumi ünnepélyekről

1.	1947. X. 27.	8 óra	A kollégium megnyitása a pártfogó testületi tagok részvételével
2.	1947. XI. 6.	7 óra	Mikulás-est a kollégium baráti körével és a Kádár Kata leánykollégiummal
3.	1948. III. 6.	9 óra	A kollégium első félévének ünnepélyes lezárása
4.	1948. IV. 4.	5 óra	Felszabadulás ünnepe
5.	1948. V. 1.	8 óra	Munka ünnepe
6.	1948. V. 16.	4 óra	Műsoros est
7.	1948. VII. 26.	10 óra	Ünnepélyes évváró

Taggyűlés

1.	1948. III. 8.	A vezetőség megválasztása
2.	1948. IV. 2.	Kardos László, Barla Szabó Ödön, Gyenge Zoltán részvételével
3.	1948. IV. 3.	Gyenge Zoltán részvételével
4.	1948. VII. 25.	A kollégiumi év lezárása, az új vezetőség megválasztása
5.	1948. VII. 27.	Vizsgaeredmény hirdetése

Vezetőségi ülés

1. A kollégiumi évben 42 vezetőségi ülést tartottunk, amelyekről jegyzőkönyvek tanúskodnak.

Kollégiumi társadalmi szervek:

Szövetkezeti taggyűlés

1.	1947. IX. 20.	Szövetkezeti tanács ünnepélyes megválasztása
2.	1948. III. 31.	Tárgy: Viszonyunk a NÉKOSZ-hoz

Sorszám	Időpont	Időtartam	Program
3.	1948. V. 13.		Zalka Máté-emlékest a szövetkezetek rendezésében
4.	1948. V. 27.		Össz-szövetkezeti értekezlet A szövetkezeti munkaverseny ünnepeles megnyitása

Szövetkezeti Tanács ülés

Egész évben 20 Szövetkezeti Tanács ülést tartottunk.

Szövetkezeti taggyűlések száma: 20

Kilenc szobaszövetkezet működött a kollégiumunkban:

1. Proletár, 2. Márciusi Ifjak, 3. Petőfi, 4. Kossuth, 5. Batsányi, 6. Rohambrigád, 7. Szabadság, 8. Gorkij, 9. Rákóczi

Bizottságok

1. A kultúrbizottság 16-szor ülésezett
2. A gazdasági bizottság 16-szor ülésezett
3. Az ifjúsági politikai bizottság 16-szor ülésezett
4. A sportbizottság 16-szor ülésezett
5. A honismereti bizottság 16-szor ülésezett
6. Népbíróági ülések száma 8. [...]

a) A kollégiumon kívül köz- és rohammunkát a következő helyen végzett a kollégium ifjúsága:

1. Rákosi Mátyás tanoncvárosban
2. WM-gyár, Csepelsziget
3. Margithíd újjáépítésénél kétszer
4. Szentendrei-szigeten
5. Kádár Kata leánykollégium építésénél
6. NÉKOSZ-nál március 13-án

Egy kollégista külső rohammunkával egész évben 34 óra rohammunkát végzett.

A kollégium tagsága összesen: 2080 rohammunkaórát végzett.

b) A kollégiumon belül végzett fizikai munka

Egy kollégista a kollégiumon belül 414,12 óra fizikai munkát végzett.

A kollégium tagsága összesen: 12 695 óra rohammunkát végzett.

Kollégiumi közmunkák (nem rohammunka, hanem pl. favágás, élelmiszerszállítás, dekorációs munka, kollégiumi ügyben való járkálás, takarítás): az elvégzett közmunkák óraszám: 16 284 óra.

A kollégium falidíjságairól

A kollégiumi évben összesen 30 db falidíjság jelent meg.

A közösségi együttélés mindennapi rendje és a népi kollégista magatartás normái

46. A NÉKOSZ szervezeti és rendtartási szabályzata
a kollégiumi napirendről, a napos feladatairól,
a népi kollégista magatartásról és erkölcsről

[...] A kollégiumon belül a kollégium ifjúságának olyan harmonikus egységet kell kialakítania, amely feltétlenül biztosítja a vállalt feladatok pontos elvégzését. A kollégiumnak olyan szellemi műhellyé kell válnia, amely legnagyobb teljesítmények lehetőségeit adja meg. Ezt biztosítja a kollégium és a NÉKOSZ rendtartási szabályzata, amely minden kollégistára kötelező. Az ez ellen vétő a kollégium egésze ellen vét. [...]

Napirend

- 6 órakor ébresztés (vasár- és ünnepnap reggel 8-kor)
 - 6.05-től 6.15-ig torna
 - 6.15-től 6.30-ig mosakodás, szobarend
 - 6.30-tól 7.30-ig főiskolás kollégiumokban nyelvórák, tanulókörök, középiskolás kollégiumokban az iskolai tananyag átismétlése
 - 7.30 órakor reggeli
 - 8-tól egyetemi, iskolai elfoglaltság
 - 1-től 3-ig ebéd
 - 3-5-ig látogatási idő
 - 3-tól nyelvórák, tanulókörök, tanulás, olvasás, előadások, társadalmi munka, sport stb.
 - 7.30-tól 9-ig vacsora
 - 8-tól 10-ig előadások, szemináriumok, gyűlések, megbeszélések, színház, mozi-látogatás, tanulás, olvasás stb.
 - 10-kor lefekvés, a hálószobában villanyeloltás
 - 12 óra után a tanulóknak csak az igazgató vagy titkár engedélyével lehet tanulni.
- [...]

A napos a kollégiumi rend, a Rendtartási Szabályzat végrehajtásának legfőbb öre. Feladata:

1. A Rendtartási Szabályzatban megszabott időben ébreszti a kollégium tagjait.
2. Gondoskodik az előadások, szemináriumok, nyelvórák időbeni megtartásáról, és biztosítja a szükséges helyiségeket.
3. Felügyel az étkezési idő rendszeres betartására és segédkezik, illetve végzi a tálalást.
4. Kezeli a kollégium hirdetőtábláit.
5. Általánosságban gondoskodik arról, hogy a Rendtartási Szabályzatban előírt vagy a vezetőség által elhatározott feladatok végrehajtása megtörténjen.
6. Fogadja és elirányítja a látogatókat.
7. Vezeti a naposkönyvet, feljegyzí a kollégiumi élet eseményeit.

A népi kollégista nem jelvényről vagy igazolványáról, hanem népi kollégistához illő fellépéséről, magatartásáról ismerszik meg. A népi kollégista fellépése mindig öntudatos, megjelenése mindig rokonszenvet keltő, magatartása önérzetes, de föltétlenül udvarias.

A népi kollégista minden mozdulatában, szavában, gesztusában meg kell nyilatkoznia, hogy egy olyan szervezet tagja, amely az ország legképzettebb, legműveltebb, leghaladóbb, legfegyelmeltebb értelmiségi fiatalságát foglalja magában.
[...]

Társaink – munkatársaink, bajtársaink és eszemetársaink. Közösen dolgozunk, egy célért harcolunk, eszmei közösség fűz össze bennünket. Különböző egyéniségek vagyunk, de egyéniségek, s egymás egyéniségének tiszteletben tartása biztosítja azt a belső légkört, amelyről minden népi kollégiumot fel lehet ismerni.

Egymás életébe beleavatkozunk, hiszen ez a társas nevelődés lényege. De mindig fejlesztően avatkozunk be, sohasem a másik, a társunk egyéniségének csorbítására. A népi kollégiumok társas élete nem uniformizálás, nem az egyéniség elszíntelenítése, hanem éppen annak leggazdagabb kifejtése.

Népi kollégista nem különködik. Közösségébe igyekszik a legsimábban beilleszkedni, úgy, hogy pozitívan értékelje jelenlétét, közreműködését a kollégium közössége, de igényt tart egyénisége teljes elismerésére; magát a társas együttlét nevelő hatása alá bocsátja, csiszolódik, gazdagodik: alakul a közösségi életben, de visszautasít durvább beavatkozást egyéni életébe, indokolatlan rákényszerítést valamire.

Egymással szemben mindig udvariasak, egymás gondját magunkra vesszük, egymás fejlődéséért egyetemlegesen felelősek vagyunk. Érintkezési formáink egymás között is csiszoltak. Közvetlenek vagyunk, de sohasem durvák, fiatalosan pajtáskodók, de viselkedésünk sohasem sértő és mindig mértéktartó. Durva hang, veszekedés, verekedés: ismeretlen fogalmak a népi kollégiumban.

A mindenkivel szemben kötelező megbecsülés fokozottabban áll a tisztséget viselő társainkra. A tisztségek a kollégium társadalmának kiemelkedő pozíciói. Feltétlen tiszteletünket és kellő értékelésünket a tisztséget viselők fokozottabb megbecsülésével nyilvánítjuk ki. A bonyolult, sokfajta feladatot végző kollégiumi közösség munkavitelét, funkcionálását a megbízatások, a személyes felelősséggel járó tisztségek biztosítják. A tisztségviselők egyéni munkájukért is megbecsülést érdemelnek: az egyetemleges felelősségen túl személyes felelősséget és az irányítással együtt járó több munkát vállalják. De elsősorban azért kell fokozottabban megbecsülnünk őket, mert demokratikus választás útján mi magunk bízunk meg őket irányítással, vezetéssel. Az, aki saját maga választotta vezetőket nem tart tiszteletben, nem méltó arra, hogy demokratikus közösségben éljen, legkevesbé népi kollégiumban.

A tisztelet és megbecsülés egyúttal a tisztséget viselő munkájának állandó bírálását is jelenti. A megbecsülés, a segítség, az építő kritika lényeges feltételei jó vezetők kinevelődésének.

A demokratikus közösség életszabályai nemcsak megengedik, de megkövetelik az alkalmatlan vezetők kicserélését. A vezetői képesség hiánya nem jelent föltétlenül kisebbrendűséget, csak azt jelenti, hogy ilyen vonatkozásban az illető egyénisége

nincs kifejlődve. A megbízatás, tisztség alóli felmentés nem jelent tehát megbélyegzést, amennyiben nem fegyelmi vétség miatt történik.

A tisztségviselő egyik leglényegesebb jellemvonása az önkritika. Ha úgy érzi, hogy nem tud eleget tenni a közösség kívánalmainak, maga kéri felmentését. De a vezetés összes feltételeinek birtokában nem születik senki, ezt tanulni kell; túlzott önbírálat, aggályoskodás éppúgy helytelen, mint az önkritika hiánya. Ha megbízatást kap egy népi kollégista társaitól; igyekezzék eleget tenni a megbízatásnak, beletanulni a vezetésbe.

A megbízatástól való húzódozás éppúgy nem népi kollégista jellemvonás, mint a "pozícióéhség", a törtetés. A megbízatások szétosztásánál egyetlen szempont legyen: megfelelő embert a megfelelő helyre. S ha nincs elegendő vezető egyéniség közöttünk, ki kell nevelni ilyeneket magunk közül. [...]

Erkölc. Az erkölcsi, morális normák szabályozzák a társadalmak életét, szabják meg az egyéni szabadság határait. Az erkölcs nem örök érvényű, változatlan berendezkedése az emberiségnek: a társadalmak változásával ez is változik. A mi erkölcsi normánkat az igazságosság alapján felépült társadalomhoz mérjük. Ezért a népi kollégista erkölce némiképp különbözik a mai társadalom erkölcsi értékrendszerétől. A mai társadalomban például csak a más javainak közvetlen egyszerű eltulajdonítása, a lopás ütközik erkölcsi szabályokba. A mi társadalmi erkölcsünk szerint erkölcstelen más szellemi és anyagi javainak bármily közvetlen vagy közvetett módon való eltulajdonítása, mindenfajta kizsákmányolás.

A mi mai társadalmunk erkölce sokkal erélyesebben tiltja más ember megöly csekély magánjavainak eltulajdonítását, mint ugyanannak a személynek bármily formában való durva megsértését, mi ezeket legalábbis egyenlő mértékkel mérjük. A mi mai társadalmi erkölcsünk nem szankcionálja, de legalábbis enyhén bírálja azt, aki visszaél valamely közösség bizalmával. Mi súlyosabbnak tartjuk az anyagi javak eltulajdonításánál is a kollégiumok közösségének bizalmával való visszaélést.

A nemi erkölcs is szigorú a mi kollégiumainkban. Lényegileg. Formálisan talán enyhébb, mint a külső társadalomé. A mi mai társadalmunk elsősorban azt tartja számon, ami kifelé, mások szeme láttán történik. Mi ezen a téren is csak egyfajta erkölcsi parancsot ismerünk, amely nem álszent, mint a kétszínű társadalmi erkölcs látszólag szigorúbb, de csak látszatra adó vonatkozásai, de következetes, és csak egyfajta magatartást ismer. A mi mozgalmunkban a különböző nemű kollégisták barátokként, munka- és eszmetársakként élnek együtt. Viszonyuk egymáshoz felszabaldult, de mértéktartó és felelősségteljes.

A népi kollégista erkölcs: kemény erkölcs, de éppen ez a szigorú erkölcsrendszer biztosítja a társas élet elmélyültségét s ezen keresztül a közösségben élők fokozottabb fejlődési lehetőségeit. [...]

NDGY GYSI NÉKOSZ 239

47. Fekete Bertalan a pécsi Martinovics Ignác délszláv népi kollégium életéről

[...] Visszaemlékezve a megérkezés estéjére: az első kollégiumi koszt kelkáposzta-főzelék, simán. A következő napon ismerkedtünk meg a kollégium igazgatójával, aki ez időben Dizseri Sándor középiskolai tanár volt. Ismertette velünk a kollégiumi

rendszabályokat, házirendet, napirendet. Tőle tudtuk meg, hogy nem is a Batsányi-kollégiumhoz tartozunk, mert az főiskolás kollégium, ugyanebben az épületben, hanem a Martinovics Ignác középiskolás népi kollégiumhoz.

A kollégium szervezeti felépítése úgynevezett szövetkezeteken alapult. Minden hálószoba közössége egy szövetkezetet képviselt. Egy ilyen szövetkezetnek volt elnöke, faliújság-felelőse, dekorációs felelőse stb. A kollégium igazgatója ismertette velünk a szövetkezet rendjét és felépítését, és meg kellett választanunk a fent említett elnököt és felelősöket, valamint szövetkezetünknek nevet kellett adni. A szövetkezet nevének ügyében úgy döntöttünk, hogy mivel fiúk valamennyien, bácskaiak vagyunk, szövetkezetünk legyen "Bácska" szövetkezet. Faliújság-felelősnek megválasztottuk Romác Józsefet, elnöknek pedig Fekete Bertalant.

Leányaink szövetkezete a Zoja nevet viselte, elnöke Lásztity Mária volt. A kollégiumi életbe való beilleszkedés igen nehezen ment. Az első lépések a kollektívában nehezek voltak. Nehezünkre esett a kötöttség: kimenő, szilencium, villanyoltás stb.

A kollégiumban szigorúan meghatározott napirend volt, amelynek betartása minden tagra nézve kötelező volt. A napos reggel 6-kor ébresztett, ébresztő után reggeli torna, majd öltözködés fél 7-ig. Fél 7-től 1/4 8-ig stúdium volt, majd reggeli és indulás az iskolába. Iskolánk a kollégiumtól 7 percre volt. Iskolából hazajövet délután 2 órakor ebéd, utána 4 óráig szabad foglalkozás, 4–7-ig stúdium, 7 órakor vacsora, utána kollégiumi est. 10 órakor takarodó, villanyoltás, utána napirenden kívül birkózás. A kimenő a következőképpen volt szabályozva: kedd, csütörtök ebéd után 4 óráig, szombaton délután 7-ig, vasárnap de. stúdium, du. kimenő 7-ig. A kollégiumban minden estére be volt ütemezve valamilyen foglalkozás. Hacsak valamilyen rendkívüli dolog nem volt, a hetirend a következő volt:

Hétfő: vezérfonal

Kedd: szövetkezeti gyűlés

Szerda: szeminárium

Csütörtök: kollégiumi est

Péntek: szeminárium

Szombat: szabad, illetve kollégiumi vezetőségi ülés

Úgy érzem, magyarázatra szorulnak az egyes napok foglalkozásai. A dolog tökéletesebb megértésének érdekében meg kell mondanom azt, hogy mindez 1947 őszén volt. Ekkor a kollégiumok a NÉKOSZ felügyelete alá tartoztak. Iskolai politikai oktatásról még nem beszéltünk akkor. A kollégium annál inkább gondoskodott erről. Így a hétfői vezérfonal ideológiai előadás volt, amit a hét folyamán át kellett venni és meg kellett tanulni. Az ideológiai anyag legfőképpen az 1848-as események köréből volt. Pl. 1848-as ifjak, Táncsics 1848-ban, Kossuth szerepe 1848-ban.

Kedd: szövetkezeti gyűlés. Ezen az esten minden szövetkezet megtárgyalta a maga ügyes-bajos dolgait, ezenkívül kollektíven készült a szerdai szemináriumra.

Szerda: a szerdai szemináriumon az egész kollégium tagsága részt vett. Itt még nem történt meg az anyag visszakérdezése, csak megbeszélése, a problémák felvetése és megtárgyalása.

Csütörtök: interpellációs este. Ez volt az egész hét legizgalmasabb száma. Ezen az estén ugyanis mind a tagság, mind a kollégium vezetősége együtt volt. Itt minden tag és minden vezető előadhatta egyéni panaszait mind egyénekre, mind pedig kö-

zösségekre. Pl. egy szövetkezetre vagy éppen a kollégium vezetősége ellen, pl. egy tag interpellálja X. Y. tagot, mert stúdium alatt fűtyül, vagy X. Y. interpellálja X. Y. tagot, mert megette a kolbászt, vagy egy kollégiumi vezetőségi tag interpellálja a Bácska szövetkezetet és annak elnökét, mert a szövetkezet rendetlen volt. A vádlott, ha nem tudta magát megvédeni, a kollégiumi népbíróság elé került, amely jogos volt felette intézkedni és bíraskodni.

Szegény Bácska szövetkezet állandó műsorpont volt az interpellációs estéken. Mint legfiatalabb szövetkezet, amely nem az év elejétől kezdve élt együtt a kollégiummal, év közben, mint már mondtam, igen nehezen illeszkedett be a kollektív életbe. Interpellálták azért, mert nálunk stúdium alatt láрма volt. A takarodót nem tartottuk be pontosan. Birkóztunk a hálóban, slágert énekeltünk. (Slágert szigorúan tilos volt kollégistának énekelni, pedig éppen akkor volt divat a "Szívern tengerész".) Egyszer elég sok volt a fülünk mögött, hogy interpelláljanak, és hogy a népbíróság elé kerüljünk.

A népbíróság a következőkből állt: a kollégium igazgatója és nevelője, a kollégium ügyésze, aki megválasztott tag volt és a népbírák, akiket ugyancsak a tagság választott meg. A kollégiumi népbíróság a legjobb kollégistákból állt. A bíróság a kollégium életében igen komoly funkciót töltött be. Nem egy esetben olyan ítéletet is hozott, hogy a vádlott tag ki lett zárva a kollégiumból. Egy ilyen népbíróági ülés a következőképpen zajlott le:

A vádlottat beszólították az "ülésterembe", az ügyész ismertette a vádat, és a vádlott, ha tudott, védekezett, ha nem – hát úgy hallgatott. (Én legtöbbször hallgattam.) Ezután a népbíráké volt a szó. Miután ezek is elmondták véleményüket, a vádlottat kiküldték. Amikor minden vádlottat elintéztek, a népbíróság ítéletet hozott, majd bevonult a tagság elé és ismertette. Az ítélet ellen további felszólalásnak nem volt helye. Az ítéletek többek között a következők lehettek: kimenőmegvonás, közösségi munkától való eltiltás, közösségből való kizárás, az osztályfőnök vagy az igazgató értesítése, szülők értesítése, kizárás.

Interpelláció minden második csütörtökön volt. Azon a csütörtökön, amikor nem interpellációs est volt, kollégiumi foglalkozást tartottunk. Ez mozgalmi vagy népdaltanulás vagy kultúrműsor tanulása volt.

A pénteki szeminárium is az izgalmasabb számok közé tartozott. Ezen a szemináriumon visszakérdezték a heti anyagot. A Bácska szövetkezet itt néma szerepet játszott. Meg kell bizonyosítani azt, hogy hozzászólási készségben jóval alacsonyabb színvonalon álltunk magyar ajkú kollégáinktól. [...]

Így teltek napjaink, heteink, míg egyszer azzal a hírrel leptek meg bennünket, hogy kapunk egy délszláv nevelőt a kollégiumba. A jelzett nevelő nem is váratott soká magára, kb. november végén meg is jött, Neduca István személyében. Ő volt az első délszláv kollégiumi nevelő. Este vacsora után voltunk, ha jól emlékszem, szombati napon, amikor belépett hozzánk két hatalmas bőrrönddel Neduca tanár úr. Nem mondhatom, hogy az első benyomásunk iránta valami jaj, de elragadó volt, mert az első szava az volt hozzánk, hogy "Na, mi az, így vártok ti engem?"

Mi csak néztünk egymásra, mert azt sem tudtuk, hogy ki ez az ember, és mit akar. Az egészben egy sajnálatos dolog játszott közbe. Nevelőnk ugyanis táviratban jelezte érkezését, de a táviratot a Batsányi János Kollégiumba kézbesítették, így nem

tudtuk várni, mert nem tudtuk érkezésének időpontját. Az első feszélyezett percek után csakhamar feloldódtunk, és mondhatom, hogy a későbbiek folyamán Neduca tanár úrral egészen jól összefértünk. [...]

NDGY Kollégiumtörténetek 4

48. Hogyan telt el egy szabadnapom?

Kovács József, az Apáczai Csere János Népi Kollégium kollégistájának dolgozata
1948. január 6.

A tegnapi nap ugyan szabadnap volt, de mégis eseményekkel eléggé telítve telt el. Reggel nehezen, álmosan keltünk, mivel előző este majdnem éjfélig beszélgettünk. Álmoságunk még jobban fokozódott, amint megpillantottuk a sűrű ködbe burkolt udvart. A földre szállt felhőktől még az utcára sem láttunk ki. Mosdás után reggelizni indultunk, akarom mondani, csak indultunk volna, mert a lányokra megint várni kellett. Reggeli után az egyik barátommal a kollégium részére bevásárolni indultunk egy Elnök utcai fűszereshez. A ködben majdnem eltévedtünk. Majd a nagy tanulóban megbeszélést tartottunk. Megtudtuk az újonnan összeállított szövetkezet tagnévsorát. Nagy rámolásba kezdtünk. A hálókba szekrényeket hoztunk le, és mindjárt bele is pakoltunk. Ezután összehívtuk a szövetkezet tagságát, és megválasztottuk a tisztikart. Neve: 48-as szövetkezet, Körülbelül 11 óra lehetett, amikor a kiutalást elvittem a fővárosi raktárba. A nagy ködben lassan közlekedtek a villamosok, és emiatt a kocsik túl voltak zsúfolva. Ahogy hazaértem, már az ebéd felé járt az idő. Ebéd után megkaptam a könyvtárkulcsot, és könyveket adtam ki a fiúknak és lányoknak, hogy vele szellemi szükségleteiket kielégítsék. Magamnak kivettem Ilyéstől a Puszták népét. Ezt olvastam egész délután. Négy órakor megnéztük a József Attila filmszínházban a Szürke fényt. Sok tanulsággal volt teli, de legjobban azt a mondást domborította ki: Akié a hatalom, azé az igazság. – Alighogy hazaértünk, mentünk vacsorázni. Vacsora után szövetkezeti gyűlést tartottunk. Tervbe vettük, hogy a mai nap folyamán elkészítjük a szövetkezeti névtáblát, és még ezen a héten kitesszük az első faliújságot. Az új fiúknak magyaráztunk a szövetkezeti és a kollégiumi életéről.

Utána még egy kicsit beszélgettünk, és a mosdóban csurgó víz lassú zúgása mellett az álom erőt vett rajtunk.

NDGY Orosz Lajos iratai 20-7

49. A hatvani népi kollégium titkárának, Kurucz Jenőnek levele Pető Sándor Györffy-kollégistához 1947. április 10.

Kedves Sándorom!

[...] Azt kívántad, hogy írjak kollégiumi életünkről. Hát én híven beszámolok, mi történt távozásod óta. A kollégiumi munkában egy kis visszaesést tapasztaltam. Ez azonban csak lélegzetvétel. Egyre tevékenyebbé válunk, ahogy a tavaszt érezzük kö-

zeledni. Az igazgatónk szavaival élve, új életet kezdünk. Esténként összegyűlünk víg nótázgatásban három hegedű hangja mellett. Ugyanis már ennyire szaporodott fel a zenekarunk. A népdalok nagy szeretetnek örvendenek, néha munkásindulókka l ffszerez zük őket. Az érzelgős slágerek tisztelete lassan kihal. A kommunista pártból hoztunk néhány könyvet, de Darvas és Dosztojevszkij műveihez, sajnos, még nem jutottunk hozzá. A megszerzett könyvek Veres Péter, Tamás Aladár, Balázs Anna és Kovai Lőrinc munkái. Tartalmuk nagy hatással volt kollégistáinkra. Némelyik napokig az olvasottakról beszélt. Mióta eltávoztál, tartottunk egy kollégiumi estet. Tárgy a hatvani népi kollégium megalakulásának története volt. Kiváló hangulatban zajlott le.

Nagyon érezzük a hiányodat mindannyian, de különösen én. Néha gyengeség vesz erőt rajtam, a polgári világtól még nem tudtam megszabadulni teljesen. Amikor kétélyeim vannak, te jutsz az eszembe, s folyton erősebben kerülök ki a küzdelemből. Egyébként megfogadtam a tanácsodat, szorgalmasabban tanulom a németet. Ha szabad időm van, magyar verseket fordítgatok németre és megfordítva. Az a tapasztalatom, hogy így tökéletesebben tudom elsajátítani a német nyelvet.

Isten veled: Kurucz Jenő

NDGY Pető Sándor iratai

50. A nyíregyházi Bessenyei György Népi Kollégium közösségének alakulásáról

Majoros Takács Ferenc nevelőtanári beszámolója, 1948. június 27.

[...] Induláskor több mint 50 felnőtt és 10 éves gyermek kollégista volt csaknem egymás hegyén-hátán összezsúfolva. Valami nagy katonás rendről nem nagyon lehetett beszélni, annak ellenére hogy a nagyobbak jelentékeny része már az előző évben is kollégista volt. Mégis a napirend időbeosztását, felkelés, lefekvés, étkezések és szilenciumok beosztását már ebben az időben meg kellett szokniok a kollégistáknak. Nyomorúságos helyzetünkön, hiszen soknak még külön földre letett szalmazsákja sem volt, sikerült akként segítenünk, hogy a nagyobbakból álló dolgozós részleget külön szállásoltuk el. Nagyobb lett a tér is, mindegyik igyekezett ágyat foglalni, és az ágya környékét a maga módja szerint rendezni.

De jött a forgósze l, a nagyobb szabású takarítás, meszelés, napról napra változott a hálótermek és a tanulóterem egymáshoz viszonyított beosztása. Ezzel kapcsolatosan egy igen kedves epizódot sohasem fogok elfelejteni. Ez a kis Pétercsák Jóska, a legjobb általános iskolás kollégistánk esete. Ifjú barátunk már kezdetben kitűnt rendszeretével, ágya, ruhája, könyvei stb. a tiszta, pontos embert adták. Minden hálószoba-változtatáskor a leghamarabb rendezkedett be, s látszott rajta a nagy megelégedés, hogy kedvére való helyen helyezhette el az ágyát. De jött a nevelőtanár mosolygós tekintete, s a meglevő, kölcsönkért, különböző ágyak, szalmazsákok között próbált valamelyes összhangot létrehozni. Történetesen a mi Jóskánk ágya nem a legalkalmasabb helyen volt. Józsika próbált előbb lebeszélni helyváltztatási szándékáról, de amikor látta, hogy én mosolygok bár, de nem engedek, ő bizony sírva fakadt. Kis magánbeszélgetés után azonban megértette, hogy ő egy közösségbe lépett, hol

az egyéni érdekek háttérbe szorulnak a közösség érdekei mögött. A következő alkalommal már minden zokszó nélkül foglalta el már utólag is a számára kijelölt helyet. De efféle jelenet nemcsak vele történt meg, amíg a közösségi szellem ki nem alakult.

De heroikus küzdelmet kellett folytatnunk a tisztaságért s ezzel kapcsolatosan a fegyelmezett kollégistához illő magatartásért. A tisztálkodás elemi követelményét még otthonról sem hozta mindegyik magával. Többen azt hitték, hogy a reggeli mosakodást azzal elintézték, hogyha szemükhöz öklükkel egy kis vizet dörzsölnek. Külön feladat volt az étkezések előtti kézmosás vagy a köröm tisztán tartásának megszoktatása. Annak ellenére, hogy már kezdetben kialakultak a szövetkezetek és a tanulmányi csoportok, melyek hivatásuk magaslátán voltak, még több alkalommal szükség volt a nevelőtanár közbelépésére mind az általános rend fenntartása érdekében, mind az egyes torzsalkodások, személyeskedések elintézésénél. Különösen kezdetben volt sűrű az ilyen közbelépés, már a végén annyira kiépült az egymás iránti testvéri szeretet, hogyha fordult is elő nézeteltérés, mielőtt hozzám került volna az ügy, a vétkes belátta hibáját, és bocsánatkérés közepette intéződött el. [...]

NDGY Illés Lajos iratai C-3

51. Vita a dohányzásról az Arany János Népi Kollégiumban
Hajdú Tibor visszaemlékezése, 1970

[...] Felmerült a mi kollégiumunkban a dohányzás kérdése, hogy kinek szabad dohányoznia. Ki kellett volna mondani, hogy hány éves kortól felfelé szabad dohányozni. Ennek azonban nem volt realitása, s miután mi nem bürokratikus szerv voltunk, hanem egy kollégium önkormányzati vezetősége, mi a valóságból indultunk ki, amely valóság az volt, hogy vannak tizennégy éves gyerekek, akik udvarolnak már, tehát semmiképpen nem lehet megtiltani nekik, hogy dohányozzanak, mert a lány is dohányzik. Visszont voltak esetleg 16-17 éves gyerekek, akik tényleg gyerekek voltak, és a nővében levő szervezetüknek semmi szüksége nem volt a dohányzásra. Végül a kollégium vezetősége azt a bölcsességet találta ki, hogy mindenkinek joga van engedéllyel dohányozni, az engedély elnyeréséhez pedig el kell szívni – a kollégium vezetősége és az érdeklődők jelenlétében – egy pipa dohányt. Erre a célra beszereztük az akkor kapható legrosszabb minőségű dohányt, ami, gondolom, Magyarországon sohasem volt nehéz dolog, rossz dohányt szerezni, és két-három gyerek megpróbálta ezt a pipa dohánynyal. Utána, akik tényleg akkor akartak a dohányzás rögzös útjára lépni – határozott lépkekkel megindultak a fürdőszoba felé a pipadohány hatására. Ezt csak arra hozom fel példának, hogy ez a kollégiumi közösség kitermelte ilyen kis buta kérdésekben is a nem bürokratikus hivatalos megoldást. Nem azt a megoldást, hogy megtiltjuk, de aki akarja, az titokban csinálhatja, de egy reális, értelmes, és az emberek által elfogadható – vissza nem utasítható – megoldást. [...]

NDGY Magnós Interjúk, 1970

52. Önkormányzat, tanulószoba...

Illés Lajos: Egy este a Kálmány Lajos Népi Kollégiumban

Részletek a Csillag novella- és riportpályázatán díjat nyert írásból, 1948. április

[...] Benyitunk a Kálmány Lajos általános és középiskolás kollégium aijáján. A frissen meszelt fehér falakon Derkovits fainetszetei komorlanak Dózsa György parasztháborújáról. Szemközt az ajtó fölött izzanak Juhász Gyula versének szavai: "Hirdetjük, itt nem boldogul más, csak aki alkot, aki munkás..." Ezt látják, olvassák minden reggel a gyerekek, amikor felébrednek a napos ébresztő kiáltására, és tomára sorakoznak, meg ha mennek vidáman viháncolva az iskolába. [...]

A hirdetőtáblán sűrűn telegévelt papír lóg. "Jegyzőkönyv" – pirossal kétszer is vastagon aláhúzva, mindkét "y" át van ütve. "Felvétel... – szokványos hivatalos frazeológia – a Kálmány Kollégium 1948. ápr. 18-án tartott bővített vezetőségi üléséről. Jelen vannak... igazgató..., nevelőtanár..., titkár..., szervezetzeti elnökök..., megbízottak. [...]

1. pont. A verseny neve: Kálmány Lajos Kollégium 48-as centenárius szervezetek közötti kulturális versenye.

Díjak: 1. díj: 80–100 Ft értékű élelmiszer a győztes szervezeteknek. Ing, sapka, színház- és operajegyek a legjobb egyéni teljesítményt felmutató kollégistáknak.

A versenyszámok elbírálása a következő szempontok szerint történik: 1. magatartás (kiállás, fellépés stb.), 2. ábrázolás (a mű szellemének megfelelően adták-e elő), 3. technikai-formai kivitelezés (az előadás folyamatossága, világossága), 4. ideológiai-szakmai színvonal (tudományos előadásoknál, a műsorok összeállításában).

Fel lehet lépni: tudományos előadással (7 pont), színdarabbal (6 pont), szólóprodukcióval (5 pont), tömegénekekkel vagy népi táncsal (4 pont), szavalattal (3 pont). A zárójelekben jelezzük az egyes választott versenyszámokkal elérhető legmagasabb pontértékeket.

A pontozásnál figyelembe vesszük a versenyző életkorát, az egyes szervezetek összetételét. A szervezeteknek szánt díjak odaítélésében szem előtt tartjuk a kollektíva egészének munkáját és teljesítményét. A Bartók, József Attila, Táncsics és Petőfi szervezetek elnökei és kulturális megbízottai a műsorok összeállításáról csütörtök délig gondoskodjanak.

2. pont. A népbíróság B. Dénes és B. József kollégisták fegyelmi ügyében (engedély nélkül mentek táncolni, több ízben zavarták hangoskodással a társaik tanulását) hozott ítéletének megfelelően a vezetőség eltiltja őket két hétre a kollégiumi szórakozásoktól. Szombaton már nem jöhetnek velünk a színházba, ahol Muszorgszkij Szorocsinci vásárját nézzük meg.

3. pont. A kollégium színjátszó és néptánc csoportja fellép az Újszegeden rendezendő ifjúsági találkozóan az Állami Védőnőképző Intézetben. A Kocsonya Mihály házasságát és Shakespeare Julius Caesarjának egyik jelenetét adjuk elő. A próbákön hasznosítsuk a legutóbbi előadások tanulságait!

4. pont. Könyvtárunk kicsi. Viszont mindenki el akarja olvasni a vállalt könyveket. Ezért úgy határozunk, hogy a szervezetek mint olvasókörök is működjenek, tehát hetenként... [...]

Kálmány Lajos, a "parasztpap" kerek, konok arca mellett Ady és Petőfi Szikra kiadású képe függ a barna, kissé durván faragott keretben. Fönn a NÉKOSZ vörös tolalás – nemzeti zászlós jelvénye. "Csodára nem várunk, kegyre nincs szükségünk!" jelszó betűi mellett két hatalmas szénrajz terpeszkedik. Az egyikben rakodómunkások – franciás arcok – emelik csüggedten nagy, ormótlan bakancsban a pántolt faládát, Sívár táj, háttérben a raktárak háztömbjei. Jobbra a hídépítők cipelnek groteszk kidagadt izmokkal vasrudat, s a traverzekon szegecselő munkások nyűzsögnek a másik képen. Köröskörül rajzszegekkel felerősített faliújságok. A színek nem rikoltók, de nyugodt tónusukkal mégis felkeltik az érdeklődést.

A sárgára meszelt falakon Lenin, Sztálin és nagy költőink mondatai bámulnak a most gazdátlan barna asztalokra. Mindenfelé felcsapott könyvek, vastag és vékony füzetek kinyitva, a tintástüvegekben tollszárak ágaskodnak, vagy 20 felkiáltójel... tanácstalanul a hirtelen támadt csendben. Lehullott papírdarabok gyülekeznek a csempezett cserépkályha lábánál, s a könyvszekrény tetején duplaszéles rajzlapok göngyölegei hevernek egymás hegyén-hátán.

Az ablakon bekukkant a Szent György téri templom toronyórája, és jótékony kötelességtudással mutatja a naposnak az időt, meghatározva a szervezett napirend pontjait. Tussal cirkalmazta valamelyik, épp itt szögezték a falra az ajtó mellett. Félhatkor ébresztő tornával tetőzve, majd a nyelvórák szaladnak az iskolai szorgalmi idő elé. Délután: stúdium, a szigorú idegen szóra Dózsa szeme is ránéz az egyik ablak mellől, nemcsak a tanulószoba-vezető, aki gondoskodik a csendről a 40 gyerek és kamasz között. Este: olvasóórák, szemináriumok, előadások, színjátszópróbák, politikai beszámolók tervszerű rendben. Kik tanulnak itt?

Egy grafikon felel a falról. Zöld milliméterkockás papíron két robusztus alak áll komoran. A nagyobbik egy aránytalan kaszát fen, lába előtt egy szám hever: 55%. Tehát ennyi a szegényparasztszármozgás. A másik egy felgyűrt ingű munkás, kezében nagy fejű kalapács. Karja mellett a 40% jelzi a munkásgyerekek arányszámát. Egy mérleg tövében lapul az 5%. Tíz tussal kitöltött oszlop, alul: a tíz iskolatípust jelzi. Szeged minden iskolájába elindulnak a gyerekek, ifjak innen reggelenként. A legfiatalabb 12, a legidősebb 24 éves. Honnan jöttek?

Egy rózsaszínnel árnyalt térképen öt város és vagy 20 falu és tanyaközpont nyújtja karjait az apró vörös pontocskákból a kollégium felé. Hogyan tanulnak?

Fekete matt kartonon a normarendszer szektorai formálódtak képekké. Az első képcsken néhány gyerek figyel az iskolapadokban, a másikon gondolkodva könyvébe mélyed, majd a harmadikon előadást hallgat... A többiek: átlépi az országhatárt, és kezet fog egy szovjet diákkal; a diszkoszvető klasszikus mozdulatával hajítja a falu parasztiainak szavait jegyzi, üzemek munkásaival beszélget; apró agyagszobrot mintáz, végül fennáll egy vörös posztós emelvényen, és szónokol, mellette az úttörő pajtások zászlaját viszi. Így ábrázolták sokrétűen munkájukat a gyerekek. Az eredmény? Erről egy másik grafikon beszél. Emelkedő vonal mutatja a munkaverseny szektorainak százalékszámát az év végi előírt s elérendő teljesítményekhez viszonyítva. A kulturális munka már félévkor 83%, a tanulmányi eredmény csak 62%, de áprilisban a piros vonal jelzi fölötte, hogy jelentős változás történt néhány hónap alatt. 87%-ra szökhetett fel a negyedévi konferencián megállapított eredmények alapján.

Mi biztosítja a munka menetét?

A szervezeti felépítés grafikonján ott állanak a funkcionáriusok nevei zöld lapocskákra írva. Igazgató, nevelőtanár, titkár. A vezetőség kibővül a különböző bizottságokkal. A bizottságok szétszórják megbízott embereiket a 4 szövetkezetbe: a kollégium sejtjeibe. A szövetkezetek elnökeiből alakult szövetkezeti tanács tárgyalja a szövetkezetek közös ügyeit. Jobb sarokban a népbíróság tagjai, alatta a rendező bizottság és a falidíjság szerkesztői... [...]

NDGY Illés Lajos iratai D-3

53. A közösségi öntudat kialakulása a sátoraljaújhelyi

Kádár Kata Népi Kollégiumban

Dankó Istvánné Majnik Márta kollégiumi igazgató jelentése, 1948. június

[...] A lányok – amikor bekerültek a kollégiumba – túlnyomórészt olyan falusi, tanyai gyerekek voltak, akik még sohasem laktak városban. Rendkívül kedvező hatású volt rájuk az a szellem, ami a kollégium nevelőiből első perctől kezdve közéjük áradt, mely kisugározta magából az egyenlőség, testvériség szellemét. Így történt, hogy azok a kislányok, akik szeptemberben még hajlandók voltak arra, hogy a jobban öltözködő, érettségi előtt álló lánytársaikat kisasszonynak szólítsák, és a kartoték-lapok kitöltésénél szégyenkezve vallották be paraszt édesapjuk foglalkozását, egy év leforgása alatt öntudatos, fajtájukhoz hű palántái lettek a jövő értelmiségnek. Különösen a kisebbeknél feltűnő ez a javulás. Az eddigi ijedős, édesanyám szoknyájához bújó kis parasztlányokból öntudatos, bátor, jó fellépésű, de amellettszüleiket tisztelő, osztályukhoz feltétlenül hű, osztályuk érdekeivel tisztában levő és azt szolgáló kollégisták lettek. Az egy évi kollégiumi működés legnagyobb eredményét ebben látom. [...]

Nagy eredménynek tartom azt az óriási fejlődést, ami a lányok fellépésében, modorában tapasztalható. Azok a kislányok, akik eddig szájukat sem merték kinyitni, most bátran beszélnek magukról és a kollégiumról vagy akármről, bárkivel. Szívesen és ügyesen szerepelnek, anélkül hogy primadonnaságnak, szereplési feltűnési vágnak még csak a nyomait is felfedezhetnénk bennük. Ezt igen fontos és lényeges eredménynek tartom. Ha a kollégium érdekeiről, hírnevéről van szó, még a legfejtetlenebb kollégista is ügyesen, okosan és bátran kiáll a népi kollégiumokért. Osztálytársaikkal, ismerőseikkel, sőt nemritkán tanáraikkal is megvitatják a kollégium problémáit, mindnyájan érzik a kollégium hivatását és azt, hogy az mennyire fontos az egész dolgozó nép számára. [...]

Nagyon lényeges kérdésnek tartom a kollégisták modorát, viselkedésének kialakítását, mert ezzel végső célként a jövő magyar vezető réteg társadalmi érintkezési formáit alakítjuk ki. Le kell vetköznünk a mi kollégistáinknak azt a kétszínű, alszemméremmel teli, gerinctelen, öntudat és gyökér nélküli viselkedési formát, ami az elmúlt évtizedek középosztályára oly jellemző volt. Ezt a mi gyermekeink nem is hozták magukkal a szülői házból, de a továbbtanuló parasztyerekek olyan buzgón utánozták le a múltban mindig – főleg a legrosszabb kinövésében – középosztálybeli osztálytársaik viselkedését, hogy mégis küzdenünk kell ez ellen.

Hogy milyen legyen a kollégisták modora, viselkedése és ezzel együtt a jövő értelmiségnek a modora, az egy olyan sokoldalú és nagy fontosságú kérdés, aminek a tárgyalásához nem érzem még elég tapasztaltnak magamat. Azt mindenesetre le-
szögezhetem, hogy egész modoruknak átélt és átértzett osztályhelyzetükből fakadónak és nemcsak felszínesnek kell lennie. Ha tagságunk megtanulja becsülni szüleit és szülein keresztül az egész magyar dolgozó társadalmat, sohasem szakad el a falutól, és bárhová, bármilyen magas polcra is állítja a demokrácia, ott is a falut, szüleit és azt a réteget szolgálja, amelyből származik, akkor sohasem lehetnek olyan modorbéli kilengései, amelyek a régi középosztály nem egy olyan tagját gyűlöletessé tették a dolgozók előtt. Ha ehhez nyugodt, komoly, öntudatossága mellett is szerény társadalmi érintkezési formák járulnak, akkor célunkat elértük, helytálló új középosztályt neveltünk.

Igen fontos – bár sokak előtt lényegtelen, másodrendű – kérdés a lányok-fiúk egymás közti viselkedési módja. Itt igen kell vigyáznunk – különösen nekünk, vidéki leánykollégiumok vezetőinek, mert az ország közvéleményének szeme, kritikája, amely bizony sok esetben kimondottan rosszindulatú, erősen rajtuk függ. A fiú- és leánykollégisták között komoly testvéri szeretetet kell kialakítanunk, a közös munka, a közös cél testvériséget, egymás becsülését állítani az érzelmi kapcsolatok helyébe. Ezt állandó munkával, állandó újrakezdéssel és egyéni neveléssel lehet csak elérni. Nagyon nehéz itt megtalálni a helyes utat, mert vannak kollégisták, akik merev idegenkedéssel viselkednek a fiúkollégistákkal szemben, mások pedig a testvéri viszonyt a testvérek között is gyakori durvaságokban látják megvalósítva. Nagy örömöm volt, amikor egy-két nagyobb kollégista lány kezelésbe vette néhány kisebb fiúkollégista fehérneműjét, és igen jó nővérhez illően varrta fel a gombokat, stoppolta a harisnyájukat. A kisebb fiúkat – akik nemritkán sírnak esténként az édesanyjuk után – ez erős és meleg szálakkal fűzte a kollégiumhoz, de hasznos volt a lányokra nézve is. Segítségemre vannak ebben a munkában maguk a fiúkollégisták is. Gyakran megtörténik, hogy közös szerepróbbánál, sportversenynél azok a lányok, akik a kollégiumban csendesen viselkedtek, hirtelen "megbolondulnak" a fiúk szemléléséről, de a fiúk minden esetben kifejezést adnak efeletti rosszallásuknak. A fiúknak általában a "jó kollégista" tetszik, és ez – minek kerteljünk –, igen nagy ösztönzést ad ahhoz, hogy minél többben jó kollégisták igyekezzenek lenni. Mit tagadjam, ezt a momentumot is kihasználtam, a cél szentesíti az eszközt.

A magam részéről még be kell számolnom azokról a tapasztalatokról, amelyeket kettős hivatásom gyakorlása közben szereztem mint tanár és mint kollégiumi nevelő. A Kossuth-kollégium tagságának 80%-a, a Kádár Kata Kollégium tagságának pedig mintegy 30%-a egyúttal tanítványom, a Kossuth tagsága nagy részének két évig osztályfőnöke is voltam. Mint tanárnak különösen vigyáznom kellett arra, hogy a diákok mindent látó és kritizáló szeme előtt a legszigorúbb mértékkel mérjem a kollégistákat, mert egy osztály eleve hajlamos arra, hogy "kivételezést" sejtсен azokkal szemben, akikről tudja, hogy egész napjukat az illető szaktanárral töltik el. Ezért adódott az a helyzet, hogy a kollégistákat szigorúbban feleltettem, nehezebb kérdéseket kaptak, a legkisebb csalásért (dolgozatírásoknál) elvettem a dolgozatukat. Így aztán jó szakembereket neveltem belőlük, mert délutánonként többször megbeszél-
tük, hogy ha nem akarnak engem kellemetlen helyzetbe hozni az osztály előtt, ak-

kor igen komoly, alapos tudással kell bírniok az én tantárgyaimból. Félévben már négy kollégistának adtam csillagos hármast, de ezek – sokszor személyi okokra visszavezethetően – év végére alaposan javítottak, kettő kettesre, kettő hármásra.

Egyik legkedvesebb élményem volt, amikor az egyik első kereskedelmista kollégista – egy közismerten "ijedős" tag – azt mondta, hogyha valami nem jut eszébe feleléskor, csak ránéz a gomblyukamban levő NÉKOSZ-jelvényre, és mindjárt visszakapja a bátorságát attól, hogy egytorma jelvényt visel ő is a tanárával. A családi összetartozás érzése ébred fel ilyenkor a NÉKOSZ nagy családjához tartozókban. [...]

NDGY Illés Lajos iratai C-22

54. Lányok és fiúk a nagymarosi képzőművészeti népi kollégiumban

Magony Ida naplójegyzete, 1948. június 2.

[...] A kollégiumban meglehetősen rossz hangulat uralkodik. Ahelyett, hogy igyekeznénk közösen ledönteni azt a falat, ami a lányok és fiúk között van, megszüntetnénk a viszánykodásokat, új, testvéri szeretettel teltebb viszonyt alakítanánk ki – ehelyett továbbra is idegenkedünk egymástól, és a meg nem értés, a gúny, a fiúk részéről még ronda, ocsmány szavakkal való megjegyzések is (és most még káröröm is a büntetésünkön) uralkodnak. Ez igazán nem népi kollégistákhoz illő magatartás. Nekünk egyeknek, testvéreknek kellene lennünk, nemcsak mindig a "lányok", a "fiúk", így megkülönböztetetten. Ezen a helyzeten csak úgy lehet változtatni, ha közösen akarjuk, mert a hibák is közősek, mindkét oldalon kb. egyenlő arányban van belőlük, és ezeket ki kell korrigálni, mert ez az egyik legnagyobb gát a haladásunk előtt. [...]

NDGY Magony Ida iratai

55. Koedukációs problémák a miskolci Bethlen Kata és Rozgonyi Piroska Népi Kollégiumban

Kiss Józsefné igazgató jelentése, 1948. június

[...] A nagylányok a fiúkhoz való viszonyulásukban érezték nagy felelősséget egymás iránt. Ha akadt egy-két tag, aki kerti mulatságok alkalmával pl. könnyelműnek bizonyult, amikor megmutatták azt, hogy felnőtt tagságnak hitt kollégistáink is felelőtlenek – főleg tömegben –, ha érzik, hogy a felelősségre vonó tényező nem állhat mindig a hátuk mögött, azt az egész szövetkezet vagy az egész tagság felelősségre vonta, sőt a fiú- és leánykollégiumok egymást is. A cél az volt, hogy ne csak addig viselkedjék a felnőtt tagság korrektül, amíg az igazgatót a háta mögött tudja, hanem a fiúk tekintsék a lányokat húgaiknak, a lányok a fiúkat fivérüknek, és felelősség fejlődjön ki így összkollégiumi viszonylatban egymás iránt. Viselkedjenek egymással szemben úgy is, mint munkatársak, mint egy olyan nagyobb közösségnek a tagjai, akiknek viselkedése kihat az egész szövetségre a jó hírnevére.

A felelősségérzés kifejlődésében – éppen úgy, mint minden másban – igen nagy szerepe volt az egyéni beszélgetéseknek. A barátiilag, szeretettel és barátsággal el-

töltött órák, amelyekben egy-egy kollégista kiöntötte minden bűját-bánatát, a legtermékenyebb talaja lettek a bizalomnak. A közösségi élet erős lendületet kapott akkor, amidőn kialakult a vezetők és vezetettek egymás iránti felelőssége. [...]

NDGY Illés Lajos iratai C-6

56. Népi kollégista magatartás és koedukációs problémák

Szolnokon

Oláh Miklósné, a Takács Éva Népi Kollégium igazgatójának jelentése, 1948. június

[...] Szerencsére problémánk akadt szép számmal. Ezek kezdetben főképp a magatartás körül alakultak ki, s megoldásuk vagy alkalmoszerűen, vagy a szövetkezeteken belül történt. Lassan alakult ki a kollégium belső fegyelme. A reggeli torna az önfegyelmezés egyik legkritikusabb példája volt. Külső szigort alkalmazni nem akartam, mert mint általában, ez esetben is arra törekedtem, hogy megszerettessem velük életünk minden mozzanatát, s így ők tegyék önmagukra nézve kötelezővé. Ezért a reggeli tornához iktattuk a normatáncok megtanulását is, ezáltal téve érdekesebbé és vonzóbbá a lassan mechanikussá váló mozgást. Később pedig a rendőrség sportpályáját megkapva, a volleyball-mérkőzéseket is megkezdtük. Tervbe vettük a rendőrséggel, a MADISZ-ifjúsággal sportkapcsolatok felvételét, kezdetleges tudásunk miatt azonban ezt a tavaszra kellett halasztanunk. A reggeli tornánál a kisebbek fegyelmezettebbek és fürgébbek voltak, míg a nagyobbak kényelmükkel sokszor destruáltak. Ezt a kérdést mindenesetre szigorúbban lehetett volna kezelni.

Hasonló rendszertelenségek jelentkeztek a hazautazások körül. Legtöbb gyerek Szolnok megyei lévén, a vasárnapokat otthon akarta tölteni. Ezek az utazgatások azonban egyrészt a tanulás rovására mentek, másrészt kiesést jelentettek a kollégium életéből. Az igazgató merev visszautasítása természetesen nagy elkeseredést váltott ki. Amellett veszélyes is volt, mert a családtól való elidegenítés látszatát kelthette. Márpedig ezt a kérdést a legnagyobb óvatossággal kellett kezelni, bár szerencsére ezek a veszélyes jelenségek nálunk csak szórványosan fordultak elő, s akkor is "jobbágy"-szülők és meglepően öntudatos, forradalmi magatartású gyermekek között. A szülőkkel való kapcsolatot a kollégium is igyekezett fölvenni. Csaknem valamennyi gyerek szüleit ismertük, s beszélgetéseink alkalmával nemcsak a NÉKOSZ-ba, de a demokráciába vetett hitüket is megerősítettük. Az egészséges családi kapcsolat jelkép, a gyerekek bizonyosfajta büszkeséggel mutatták be szüleiket, családtagjaikat. Egyszer az egyik gyereket – közösségünk legkitűnőbb tagját – népi kollégista bátyja látogatta meg. Hosszas és érdekes beszélgetés után a kislány diadalittas szemmel kérdezte tőlem: "Na, mit szólna a bátyámhoz?" Áradt róla a boldog öntudat. Megöleltem, s talán némi irigységgel is darabos hasonlatba bújttattam elfogultságomat. "Úgy dicsekszel vele, mint más a karórájával." "Hát nekem ez van, ez a vagyonom." S elszegeyelve érzelmi megnyilvánulását, elpirult kis szeplős arca.

A másik gyerek távozásomkor azt fájlalta a legjobban, hogy az édesanyja a következő napokban akarta őt meglátogatni, s annyit beszélt az édesanyjának a kollégiumról és rólam, nekem pedig az édesanyjáról (MNDSZ-előknő Cibakházán, napközi otthon, óvodát, szülőotthont szervezett ez a háromholdas parasztasszony), nagyon

szerette volna, ha beszélünk egymással. Ezek a mozzanatok bizonyítják, hogy érthető volt a gyerekek hazavágyódása. Mindamelllett a közösségi élet folyamatosságát nem lett volna jó megszakítani. Ezért a vasárnapokat is közös programmal tettük változatossá, s így nemcsak munkánk, de szórakozásunk is a legmesszebbmenően kollektívizálódott. Mik voltak ezek a szórakozási lehetőségek? Színház-, mozi-, hangverseny-látogatás. Közös játékdélutánok a fiúkollégiummal, esetleg közös táncdélutánok. Ezek a táncdélutánok kezdtek azonban gomba módra szaporodni, valószínűleg az én merev spártaiságom is eltűzta ennek veszélyességét, de az is kétségtelen, hogy az ilyen sűrűn ismétlődő alkalmak serdülő lányoknál könnyebben válnak az érdeklődés középpontjává (s ebben rejlik a veszély), mint főiskolás kollégiumokban. Vadlovacska-hajszáik után prudériának minősítették az én könyörtelen kritikámat, s talán túlzott merevségem átmenetileg éppen ellenkező hatást váltott ki. De vég-eredményben merev magatartásom nem volt destruktív hatású. Később minden közös akcióról önmaguk végezték a kiértékelést, s magatartásuk szórakozás közben is fegyelmezettebb, tudatosabb lett.

Ehhez a kérdéshez kapcsolódnak szexuális problémáik. Leánykollégiumról lévén szó, a nőnevelés speciális munkát jelentett. Ez elsősorban a nagyobb lányoknál, de a testileg fejlettebb kisebbeknél is probléma volt. A női magatartás kialakítására a nyílt, őszinte beszélgetés volt a legjobb módszer. A nagyobbaknál saját tapasztalataimra támaszkodva igyekeztem őket rávezetni arra, mennyi energiaelfecsérléstől menthetik meg magukat racionális magatartással. Általában a szexuális kérdés a kisebb értelmi képességűeknél volt központi probléma. A megoldás ilyenkor egyénenként változott. Legszerencsésebb az volt, ha a fiú érdeklődését is sikerült felkelteni a mozgalom iránt, s ezúton az értelmi síkon való találkozást, a későbbi munkatársi viszonyt előkészíteni. Ha ez a leány szexuális beállítottsága vagy a helytelen párválasztás miatt megoldhatatlan volt, az "egész emberségre" való hivatkozással az öntudat ébren tartására vigyáztam, rámutatva azokra a veszedelmekre, amelyeket egy egészségtelen kapcsolat az egyéni fejlődésben jelenthet, s mennyire ésszerűtlen egyéni fejlődésének semmibevevése s öntudatának félredobása. Ezek a beszélgetések már módot adtak társadalmi felelősségük kihangsúlyozására s emberi és társadalmi tudatuk kiformálódására. Természetesen az eredményt a kollégisták alkati tulajdonságai is befolyásolták. Mindenesetre a felelős társadalmi élet igényét még a leggyengébbekben is felébresztette, ha azoknak a megvalósulása jellembeli gyengeségükön meg is hiúsult. Fejlődésükre két jellemző példát hozok fel.

Fiúkollégiummal való közös szórakozások eredményeképp általános iskolásainkhoz tömegével jöttek 12–14 éves fiúk "szerelmes levelei". Az egyik gyerek megsokallva a fölösleges időtöltést, tanácsom és tudtom nélkül széttépte a levelet, megüzenne, hogy fölöslegesnek tartja az ilyenfajta naplopást, ami mindkettőjüket gátolja a tanulásban, és "nem tartja népi kollégisták legfontosabb kapcsolatának a buta levelezést".

Egymás magánügyeit is a legnagyobb jóindulattal, de egyben a legnagyobb szigorúsággal számon tartják. Az egyik tagot az egész szövetkezet szigorúan megróttá, amikor a kelletténél többet foglalkozott egy másik szövetkezeti tag fiúismerőseivel. Helyes ítéletről tesz ez tanúságot, amikor az egyén magatartását szövetkezeti, azaz már kollektív problémává tágította. [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 8–VIII–6

57. Közösség és koedukáció az első debreceni népi kollégiumban
Lemhényi Jenő igazgató visszaemlékezése, 1970

Az első debreceni népi kollégium, a Bartók, tagjainak összetételében is különleges, és e tekintetben talán az országban is egyedülálló volt. Egyetemi hallgatók szervezték, de rendkívül vegyes kollégiumként kezdte működését. Orvostan-, bölcsész- és joghallgatókon kívül a legkülönbözőbb középiskolások: gimnazisták, tanítóképzősök, kereskedelmisták voltak a kollégium tagjai mindkét nemből. A koedukáció megvalósítása akkor már önmagában is bátor cselekedet, forradalmi tett volt. Az igen erőteljes társadalmi előítélettel szembeszállva, az alattomos és suttozó pletykálkodással mit sem törődve, a két nembeli fiatalok ösztönösen is egészséges és becsületes együttélést, a közösség által szigorúan őrzött légkört tudtak megvalósítani. Ennek nem volt előzménye, erre nem volt recept, elv, bölcs tanács, előszedhető pedagógiai elmélet. A fiataloknak maguknak kellett önmagukban és egymás között is az együttélés helyes normáit kialakítaniok. És ki is alakították, mert ki kellett alakítaniok, mert ennek hiányában nem fejlődött volna az együttélés közösséggé, kollégiummá. Az okos, képzett nevelők egyetlen tanácsa akkor erre az életformára csak a tagadás volt. A fiatalok maguk alakították ki saját gyakorlatukhoz a többnyire megfogalmazatlan, de mégis irányító elveket. A "neveletlenek nevelnek neveletleneket" elve élő és ható valóság volt. A kialakított közösségi szellemben a kollégisták baráti jóval túlnövő, csaknem testvéri szeretettel ragaszkodtak egymáshoz. Nem a barát tétlen, elnéző engedékenységevel figyelték egymás fejlődését, hanem a testvér jobbitani akaró, türelmetlen és kíméletlen szenvedélyességével nyesegették egymás hibáit. A fiúk a báty féltő éberségével őrködtek kollégista húgaik felett. Természetesen kialakultak az érzelmek és kölcsönös vonzalmak. Természetesen alakultak ki és szabadon, de nem szabadosan. A mindent észreévő százszemű kollektíva egészséges légkörében kialakult az önkontroll is, és lehetetlenné vált minden torzulás. [...] Hogy a kialakult vonzalmak mennyire mélyek, őszinték és emberiek voltak, s hogy azok mennyire tartós, többnyire életre szóló kapcsolatokká váltak, azt sok-sok kollégista, mint például Földényi László, Juhász József, Kállai József, Márkus János, Oláh István, Rékai István, Simon Ágoston, Szegedi Miklós és még sok más kollégista házassága igazolja. Az 1946-ban elsőnek, Debrecenben legalábbis elsőnek megvalósított koedukáció hathatósan segítette a kétnembeli fiatalok egyenrangúvá válását. Ami a mai fiataloknál természetes, az ti., hogy rögtön tegezik egymást, s így már a hangnem is lehetővé teszi, hogy minden prüdéria nélkül, őszintén és emberi módon közeledjenek egymáshoz, az akkor, 1946-ban merész, forradalmi újítás volt. Bár az is igaz, hogy ehhez szükséges volt a megváltozott társadalmi és politikai légkör.

Az, hogy az első debreceni népi kollégiumban különböző szinten tanuló diákok: egyetemi hallgatók és középiskolások éltek együtt, egyedülálló és jellegzetesen debreceni jelenség volt. Nem volt ez akkor tudatos pedagógiai elv, csak szükség teremtette állapot, mivel 1946 nyarán csak egy kollégium létesítése teltett az erőből. De az együttélés igen gyümölcsöző volt mindkét réteg számára. A középiskolás kisdíákok élénk érdeklődéssel figyelték a nagyobbak életét, vitáit, s már akkor a későbbi évek során hasznosított tapasztalatokat szereztek. A látottak és hallottak egyben ahhoz is hozzásegítették őket, hogy alig fél évvel később meg tudták teremteni saját

életük önkormányzatát. A pusztá együttélés is sokat jelentett, de ennél több is történt. Az egyetemi hallgatók, a későbbi tanárok, orvosok, újságírók és tudósok törődtek a középiskolásokkal, foglalkoztak velük, segítették őket tanulmányaikban. Ez növelte kötelességtudatukat, serkentette emberré válásukat. Az együttélés csak hét hónapig tartott. Az egyetemi hallgatók 1947 tavaszán új honfoglalást hajtottak végre, s áprilisban kiköltöztek a Nagyerdei körút egy elfoglalt villájába, és ott rendezték be új otthonukat. Vitték magukkal a Bartók nevet is. A régi hely a középiskolásoké maradt, akik új kollégiumukat Csokonai Vitéz Mihályról nevezték el. De ez sem maradt sokáig így. 1947 nyarán a középiskolás fiúk lettek a honfoglalók, és a Csokonai középiskolás fiukollégium szeptemberben már a Pavillon-laktanyában kezdte meg működését. A régi kollégium pedig az első leánykollégium, a Molnár Anna tagjainak lett az otthona. [...]

NDGY Balázs Béla iratai 21

58. A miskolci népi kollégisták emlékeztetője az 1947-48. iskolai évi szénszünet idejére
1947. december 18.

I.

Minden szavaddal, cselekedetteddel, minden lépéssel gyarapítsd a népi kollégisták jó hírnevét! Sohse felejtse el egy pillanatra sem, hogy népi kollégista: a nép fia vagy, hogy tanulmányaidnak, munkádnak, egész életednek legfőbb célja: néped szolgálata és sorsának javítása.

II.

Tudnivalók:

1. Iskolai tanulmányaidban, ha pótolni valód van, pótoljad. Ne felejtse: a szünet után 3 hét múlva félévi bizonyítványosztás lesz.
2. Félévkor a kollégiumban kollégiumi vizsgálatok lesznek. Kollégiumi jegyzeteket jól tanulmányozd át, hogy ne érhesselek kellemetlen meglepetések.
3. A kapott kérdőíveket a kollégiumban megkapott útmutatások alapján lelkiismeretesen töltesd ki falud 16-24 éves fiataljaival. Az egész magyar ifjúság ügyét szolgálod ezzel a munkáddal.
4. Becsületesen végezd el a három legációt!
5. A te falud is tele van bajjal, nehézséggel. A nehéz körülmények között élő nép életét még sok esetben igen keserítik a hatóságok, intézmények, egyének igazságtalan vagy helytelen intézkedései, felelőtlen cselekedetei. Már most is kötelességed: harcolnod kell az igazságtalanságok ellen, mindent megtenned a nép bajainak orvoslása érdekében.

A kollégiumban nyert útmutatás alapján feltétlenül intézz el vagy legalábbis vegyél fel legalább öt prókatori teendőt.

6. Olvass jó könyvet, minél többet!

7. Készséggel segíts szüleidnek, családnak a házi munkákban!

Népi kollégista örömmel dolgozik, sohasem szégyell semmilyen munkát! Családodnak, jötevéidnek, a nálad szegényebbeknek igyekezz karácsonyra valamilyen kellemes meglepetést szerezni.

8. Vallási kötelezettségeidnek lelkiismereted szava szerint tégy eleget!

9. Ne henyélj, de jól pihend ki magad! Ha van rá alkalmad, sportoljál, hogy felfrissülve, egészségesen láthass neki a hosszú szünet után ismét a népi kollégistákhoz illő kemény munkának! [...]

A lehető legkellemesebb ünnepeket, boldog új esztendőt kíván Neked is, kedves családotoknak is a miskolci népi kollégiumok igazgatói és nevelőtanárai nevében

Miskolc, 1947. december hó 18-án

Rem Kálmán s. k.

Kovács Tibor s. k.
központi igazgató

NDGY Rem Kálmán iratai 12

A NÉPI KOLLÉGISTA KÖZÖSSÉGEK BELSŐ ÉLETE

Hogyan is éltek a népi kollégisták? Milyen tevékenység töltötte ki közösségük minden napjait?

A munka, a szorgalmas munka mindenekelőtt.

Nem fölösleges elismételni, hogy a fizikai munka is. A kollégiumok pusztán anyagi-technikai léte "megkövetelte", hogy a kollégisták maguk is – mindvégig – hozzájáruljanak megteremtéséhez-fenntartásához kétkezi munkával, gyűjtéssel, gondoskodással, a társadalom segítségének megnyerésével, a meglevő kímélésével, ápolásával, csinosítgatásával. Némely kollégiumnak saját gazdasága is volt, a kollégisták segítettek megművelésében. Más kollégium gazdasági vállalkozásba fogott, az is igénybe vette a kollégisták szorgalmát és idejét. Ez a viszony a kollégium javaihoz és a kollégium fenntartásához – kényszerű és szükségszerű volt, de a volt kollégisták a megmondhatói: ezért is szerették, becsülték, és érezték sajátjuknak annyira otthonaikat.

A tanulás. A kollégisták azért jöttek a kollégiumba, hogy minél magasabb szintű iskolát minél eredményesebben végezzenek el. A kollégiumok ezt minden eszközzel támogatták: a nyugodt tanulás feltételeinek megteremtésével, korrepetálással, instruírással, szakkörök, szakszemináriumok szervezésével, az iskolák és főiskolák közötti szakmai kapcsolat kiépítésével, a java közép- és főiskolai tanároknak a kollégium oldalára vonásával, a saját nevelő- és oktatószemélyzet megteremtésével, módszeres tanulmányi ellenőrzéssel, könyvtár, tansegédletek előteremtésével. Meg kell jegyezni: a NÉKOSZ nevelési tevékenységének a csúcán, 1948-ban, közel ezer nevelő (pedagógus-igazgató, nevelőtanár, nyelvtanár, főhivatású és mellékfoglalkozású óraadó, főiskolai kollégiumi igazgató és titkár stb.) buzgólkodott a népi kollégisták oktatásán és nevelésén. A népi kollégiumok a kezdet kezdetén tisztában voltak azzal, hogy diákjaik tanulmányi, műveltségbeli hátránnyal indulnak a magasabb szintű iskolák meghódítására, ezért is irányult minden igyekezetük e hátrányok megszüntetésére.

Ez talán legszembetűnőbben a nyelvismereti hiányok kiküszöbölésére tett erőfeszítéseiken látszott meg. A népi kollégiumi létnek lényegesen hosszabb egzisztálására lett volna szükség ahhoz, hogy az alapvető változást e téren is le lehessen mérni. Kezdeményezésük így is figyelemreméltó, egyes vonatkozásokban pedig – például a szomszéd népek nyelve tanulásának a bevezetésében – egyenesen forradalmi. Az iskolai, egyetemi tanulmányok primátusát a kollégiumi tevékenységek körében a népi kollégiumi szövetség minden korszakában biztosította. Ezért teremtetett iskolakollégiumokat is, ezért szakosította humán főiskolai kollégiumait, ezért is minősítette első helyen és kizárólagos súllyal – teljesítmény-előírányzatos tanulmányi rendszerében – az iskolai stúdiumokat.

A kollégiumi belső tanulmányok az oktatás területén – a maguk idejében – tartalmukban forradalmiak voltak, módszereikből mai nap is lenne mit hasznosítani. Közép- és főiskoláink, egyetemeink az 1945 utáni években még a régi világ levegőjét árasztották, régi tanítézeti struktúrák, nehezen cserélődő tanári kar, az egyházak befolyása nehezítette a tananyag szellemének demokratizálását, forradalmasítását. A népi kollégiumok a korszerűt, a demokratikusot, a szocialistát adták a közismeret és a világnézet területén. Haladó, demokrata, szocialista, kommunista tudósok, politikusok, írók, művészek tanítottak náluk és írtak számukra. E tekintetben sok kollégium egy-egy kis forrongó szellemi góc volt, mint ahogy az volt annak idején a szövetség központja is. A haladó, demokratikus, forradalmi nézetek szabad vitatere egy ideig, ahogy már szó esett róla. Egyes egyetemi kollégiumok elméleti fórumain olykor a politikai koalíció minden szellemi világnézeti árnyalata felvonult, az egyházi nézetektől a különféle polgári elméleteken át a szocialista, marxista-kommunista ideológiáig számtalan változatában és képviselőjében. A nézetek szabad konfrontációja, a szabad vitaforum: ez volt a népi kollégisták kedvenc tanulmányi módszere, s így tanulták a legtöbbet és a legprogresszívebbet – a legmaradandóbban. A viták, a firtatások, a rákérdezések, az ankétok, az interpellációk, ezeket kedvelték leginkább. De tere volt az elmélyült előadássorozatoknak, szemináriumoknak, megbeszéléseknek, konzultációknak, a módszeres könyv- és folyóiratolvasásnak, olvasmányok megbeszélésének stb. A szövetség központi elméleti tananyagokkal, világnézeti és szakmai könyvekkel sietett a kollégiumok segítségére. Megindult a kollégiumi könyvtárak szerveződése. Kevés generáció tanult ilyen hévvel világnézetet, közismeretet, ideológiát, mint a népi kollégisták ezekben az években; minden új, vonzó és forradalmi volt számukra, érezték, hogy minden új ismeret nélkülözhetetlen jövőendő szakmai és társadalmi tevékenységükhöz. A tananyag ezekben az esztendőkhöz mindig ténykutató, a konkrét valóságra irányuló volt. Hazánk tegnap és ma: ezt elemezték a gazdaságban, a művelődésben, a történelemben, a művészetben, a politikában, az ideológiában. Hazánk és az európai valóság: ezt tanulmányozták a világtörténetben, a világ gazdaságban, a világpolitikában, . . . A politikai-ideológiai stúdiumok, a tudományos szocializmus, a marxista elmélet elsajátításának alapformája sem merő verbalizálás volt, hanem – lehetőleg – mindig a valósággal való szembesítés.

A népi kollégiumi közösségek életének legszínesebb, legtarkább, legvonzóbb tartománya dalból, táncból, játékból, irodalomból, frászművelésből, művészeti tevékenységekből, igényes szórakozási és művelődési alkalmakból, ünnepekből, nagy-

vonallú demonstrációkból, igen-igen gyakori társas összejövetelekből, a barátkozási alkalmak sűrű szövedékéből állt össze. Még amúgy tájékoztatóformán is nehéz lenne sorra venni valahányát. A Györfly-kollégium nagy közösségteremtő hagyományai – úgy tűnik – ezen a területen érielték legszebb gyümölcseiket. E téren a szövetség központi művelődési kezdeményezései és az egyes kollégiumok kulturális vállalkozásai kölcsönösen erősítették, indukálták egymást. A szövetség központi művészeti együttesei, kórusa, gyermekkara, tánckara, honi és külföldi szereplései minden népi kollégista érdeklődését és becsvágyát foglalkoztatták. Az országos népi kollégista művészeti konferenciák, vidéki kulturális napok, művészeti versenyek és vetélkedők, képzőművészeti kiállítások, a népi kollégisták legszemélyesebb ügyei közé tartoztak. A szövetség folyóirata és lapjai minden kollégista kezén megfordultak, és egyben mindnyájuk számára rendelkezésre is álltak. A népi kollégiumi szövetség által teremtett kedvező művelődési légkörben természetesen minden egyes népi kollégium kulturális központjává vált szűkebb környezetének, ami vidéki kisvárosok és egyetemi gócok esetén meg lehetőséget szűkített körre. Az egyes népi kollégiumok kulturális tevékenysége éppen úgy rányomta bélyegét erre a környezetre, mint politikai szereplése. A kollégiumok mozgékony művészeti csoportjai a társadalmi események és nyilvános alkalmak mindenkor szereplőivé váltak, ahol a népi kollégisták megjelentek, népdalok, munkásindulók és mozgalmi dalok hangzottak fel, tánc- és játszócsoportok gyönyörködtették a nézőket, igényes irodalmi műsorok hangzottak el. A népi kollégiumok a népi-nemzeti kultúra és tradíció megbecsülésére, szeretetére és felhasználásra serkentettek és neveltek, de ebbe a tradícióba a munkáshagyományok is beletartoztak, mint ahogy integer részét képezték a nemzeti történeti-irodalmi tradíciók is. De nem voltak idegenek a népi kollégistáktól az egyetemes kultúra kincsei sem, művészeti, népművészeti, világirodalmi és munkásmozgalmi elemeivel azonnal mély kontaktust tudtak teremteni. A népi kollégisták a kollégiumi keretekben felkínálkozó korabeli kulturális forrásokból bőven ittak. Közülük ezek itt szoktak rá a rendszeres színház-, hangverseny-, múzeum-, kiállítás-, mozilátogatásra, mint ahogy a kollégium szoktatta rá őket a rendszeres olvasásra, az igényes szépirodalom forgatására, az előadói kultúra élvezésére is.

Az aktív kulturális tevékenység köréből ki kell emelni a györflysták meghonosította politikai pamflet műfajának elterjesztését: a kor népi kollégista egyetemi diákságának sajátos irodalmi megnyilatkozása volt ez, az éles, kritikus szemé, a bátor szókimondásé, a forradalmi szellemé.

A középiskolai és általános iskolai népi kollégista diákság körében terjedt el a báb-játszás, és itt-ott a pantomimjáték szép divatja is.

A zeneoktatás a népi kollégiumokban anyagi nehézségekbe ütközött, ennek ellenére több népi kollégiumnak volt időszakos zenekara. A szövetség a zeneoktatás előmozdítására sok mindennel próbálkozott. Ma talán már megmosolyogni való: egy alkalommal 7000 furulyát és furulyaiskolát adott kisdíákjai kezébe, hogy a zene alap-elemeire oktassa őket.

A művészeti és egyéb kulturális ismeretek kamatoztatásának a népi kollégisták bőviben voltak. Kollégiumon kívül, kollégiumon belül is. Hívták őket szerepelni igen gyakran, s mentek maguktól is, falulátogatásaik, üzemlátogatásaik, politikai agitációs munkájuk során hol itt, hol ott léptek fel, mindig szeretettel fogadták őket, ez már a kor levegőjében volt. De a kollégiumon belüli élet is bőviben volt társas alkal-

maknak. A szombat esti előadások kulturális tevékenységgel voltak összekötve. Ilyenekre mindig illett vendégeket hívni, külső diáktársakat, pártfogókat, politikai barátokat. Külön kulturális estek, irodalmi és zenedélutánok is programba iktatódtak. Se szeri, se száma a kollégiumközi táncos-zenés találkozónak, az ünnepi alkalmaknak, a hivatalos ünnepek kollektív megülésének. A szövetség olykor a népi kollégisták ezreit hozta össze nagy ünnepi találkozásra, mint például 1948. március 15-én. Szereplésre, játékra, szórakozásra, barátságra, szerelemre bőven nyílt hát alkalom a kollégiumi társas életben.

A népi kollégiumi közösségek beléletének szerves része volt a sportélet, a testkultúra is. Kezdetben ez – a régi Györfy-kollégium életében is – kirándulásokra és rendszeres tornára korlátozódott. Majd heves és egyre szakszerűbb röplabdakultúrával egészült ki. A szövetség sportosztályának szervezésében a fizikai kultúra művelése egyre több sportágra is kiterjedt. Rendre sporttanfolyamokat, majd sportversenyeket rendeztek, végül is a népi kollégiumok az újszerű tömegsport bázisaivá váltak. Részben a népi kollégista testkultúra fejlesztésének voltak színhelyei a nyári Balaton melletti NÉKOSZ-táborok és a külföldi brigádmozgalmak építőtáborozásai.

Kollégiumépítés

59. József Jolán: Deszkán alszanak, tetőt-falat javítanak
a József Attila Kollégium diákjai
Segítsünk, hogy tanulhassanak is!

Kétemeletes ház a keskeny Magyar utcában, mállik róla a vakolat, fala tövében nagy halom törmelék, olyan, mintha éppen bontanák, pedig most építik újjá: ez a József Attila Kollégium székháza.

A tizenhét szoba berendezése nagyjából: 4–5 rozzant kredenc az Elhagyott Javaktól, 1–2 emeletes légóágy a főváros jóvoltából. Néhány szék. A társalgóban 5–6 kocsmaasztal, melyeket gazdájuk, az épület volt tulajdonosa minden pillanatban elvitethet. De a leltárba még beletartozik egy csomó asztal, a pesti kávések ajándéka. A kávéházak összeszedték az összes rozoga, sánta asztalokat, és nagylelkűen odaajándékozták a kollégiumnak. Mutatnak egyet a fiúk: ha felállítják, menten összecuklik. Amikor átadták a diákoknak, még meg is kérdezték: Köszönőlevelet nem kapunk?

De van itt még sok egyéb ezen kívül. Malteros ládákba, meszes vödrökbe botlik a vendég, amint megy a vidám zsvajgás és nótaszó után. Éppen falaznak a fiúk.

A szobák összekötő ajtaja nincs meg, elhordták a szomszédok. Új ajtókat nem tudnak szerezni, ezért befalazzák az ajtók helyét. Az egyik bölcsész a nyáron kőműves bandában dolgozott, most itt kezeli a vakolókanalat. A többi "culágerkedik".

– Mi vagyunk a betűszövetkezet – mondják a kőműves egyetemi hallgatók. Kis szövetkezetekre oszlottak a kollégisták, heten-nyolcan egy csoportba. Mindegyik szövetkezetnek más a munkabeosztása. A paragrafusszövetkezet javítja a tetőt.

– Nekik való munka – mondja a többi nevetve –, megtanulnak egyensúlyozni. A paragrafusok közt szükség lesz rá.

A villámszövetkezet szereli a világítást. Van egy speciális találmányuk: a rossz villanykörtét, amelyben elszakadt a vékonyka fémszál, addig rázzák, amíg az elszabadult drótcoska vissza nem forr helyére. Az egyik villanykörtét már harmadik napja rázzák, felváltva.

A dumaszövetkezet dolga a beszerzés és a szállítás. A beszerzéshez sok duma kell, amíg kibeszélik a nagylelkű adományozókból, hogy végre adják is oda, amit könnyelműen megígértek. Aztán a szállításnál ők mondják azt, hogy: hó-rukk!

A lányok beolvadtak a dumaszövetkezetbe.

Öt egyetemista lány lakója lesz a kollégiumnak, de eddig csak ketten költöztek be.

Ők mossák fel a kőművesmunka után a padlót, takarítanak, kimossák a fiúk egy szál ingét, megstoppolják a lyukas zoknikat.

— Nem sok a tennivalójuk a jányoknak — mondják kórusban a fiúk. — Mi sokan vagyunk, de a zokni nagyon kevés...

Gyenge Zoltán, a kollégium ifjú igazgatója ezeket mondja:

— Harmincöt a mostani létszám, de nemsokára ötvenen leszünk. A fiúk deszkákon alszanak, mert nemcsak ágyak, de még szalmazsákok sincsenek. Van ugyan ötven szalmazsákunk, de nem kapunk szállítóeszközt, hogy elhozhassuk. A harmincöt ember számára összesen 12 lepedőnk és 25 pokrócunk van. Kályhák sincsenek. Az ablakok mind papírral vannak beragasztva.

— Emelget is a huzat éjszakánként — veti közbe az egyik fiú.

— Az épület helyrehozásához szakmunkásokra volna szükségünk, de erre nincs pénzünk — hangzik tovább a felvilágosítás. — A kultuszminisztérium csak az állami kollégiumokat támogatja. De azért nem keseredünk el. Napról napra előbbre jutunk. Előbb lakóhellyé, aztán kollégiummá tenni az épületet, ezen igyekszünk. Persze a malterkeverés helyett jobb volna, ha tanulnának a gyerekek, de hogy tanulhassanak, rendet kell teremteni maguk körül.

Így folyik a József Attila Kollégium falai között az élet az üres szobákban. Kezdetben mindenki ígért fűt-fát, s most alig ad valaki valamit.

— A szűkösködés csak még jobban összekovácsol bennünket — mondják a fiúk, aztán készülődnek a mindennapos esti vitára, melynek témája ma: a szövetkezeti újjáépítés terveze.

Búcsúzóul felállnak, és kórusban eléneklik a népi kollégisták indulóját:

Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fűjják.

Sej, az van arra írva, éljen a szabadság...

Az utca esti csendjében messze hangzik az énekszó az ablaktalan ablakokon át.

Független Magyarország, 1946. szeptember 30.

60. A Nagy Balogh János Kollégium gazdasági naplójából

Pap Gyuláné bejegyzései, 1947. április-július

A Nagy Balogh festőművész népi kollégium 1947. április 28-án étesült. Ebben a történelmi pillanatban egy bűdös fillére, sem berendezési tárgya, sem élelme nem volt a kollégiumnak. Két nappal a behívott fiúk érkezése előtt jelentette ki a NÉKOSZ

gazd. fője, hogy csak "erkölcsi" támogatást adnak. Ennek ellenére a 17 behívott gyerek közül 6 pontosan befutott, 4 fiú, 2 lány. Az igazgató pénzén két bála szalmát cipeltünk ki, s azt egy tíz napra kölcsönadott szoba-konyhás ház padlóján szétszórtuk. Ez volt a fundamentum. A díriék kamrájában volt egy kis krumpli, hagyma, liszt, miegymás. A fiúk hoztak kis zsírt, szalonnát, kenyeret. Volt, aki semmit sem hozott. Két hétig az volt a reggelijük, vacsorájuk. Ebédjük bab, krumpli. Két hét múltán szokássá vált, hogy a rajzóra közben kifeküdtek a napra. Ebédidőig az nyújtotta a szükséges kalóriákat. [...]

Ismerősektől, gyáraktól stb. összekoldulva, sajátunkét odaadva 8 ágyat szedtünk össze, szalmazsákot vettünk, szalmát meg kerítettünk hozzá, s így kezdett a kollégium csakugyan azzá lenni, istálló helyett. Igaz, hogy pokróc és egyéb hiányok miatt kettesével aludtak, igaz, hogy a lányok meg a konyhában háltak, ahol reggeltől estig főztek is, de csak javult már a helyzet.

Az igazgatóék készlete kifogyott ugyan, de a Népjóléti talpalásaink eredményeként margarint, mogyoróvaját és levesport utalt ki. Megkezdődött a termett gyümölcs nagy-arányú befőzése. Persze a főzést a kollégista lányok felváltva végezték. Krumplipucolás, tüzelés, mosogatás, sikálásban (meg a palacsintautésben) a fiúk is részt vettek. Rőzsét a hegyről hordtak. A bevásárlást is ők, illetve a gazdasági megbízott végezte.

Július. Ez a hónap az aratási szabadság és a befőzés jegyében folyt le. Folyvást főzték a ribizkét, málnát, később már a díriék barackját, körtéjét.

Izgatott futkosás és hajsza egy ház után. Talpalás a belügybe. pártközpont, NÉKOSZ-nál, a Földhivatalba, a helyi szerveknél – és minden hiábavalónak látszik. Már-már csüggedünk, amikor saját fáradhatatlanságunk és a sors keze folytán három-szobás, össz-mellékhelyiséges, részben bútorozott Duna-parti villa csöppen az ölünkbe. Ezt tehén, ló, majd szekér követi. (Meg kell jegyezni, hogy 2 kecskénk a sovány legelői etetés mellett napi 1/2 liter tejet adogat, a 10–18 ember reggelijéhez. S emellett 2 ember kénytelen 5 óraker mindennap elmenni, hogy a legelőről lehozza, megfejtse őket. Néha hajsza az elkóboroltak után. [...])

NDGY Pap Gyuláné íratái 1

61. Csák Gyula: Népi kollégisták honfoglalása a Pavillon-laktanyában

Kettő elöl – kettő hátul, négyen baktatunk a Pavillon-laktanya felé. Négy fiatal fiú. Csokonai-kollégisták. Az első kettő egy nagy kondért cipel, óvatosan, mintha tojáson lépkedne. Visszük a vacsorát a fiúknak; pár napja így hordjuk nekik az ennivalót, mert kétfelé lakunk, s csak egy konyhánk van. Kétfelé költöztünk: a túlszűfolttság kényszerítette erre.

Örömmel szemlélgetjük a hatalmas épületet, s felszabadultan sóhajtunk: itt már nem fogunk úgy szorongani.

Pár hét múlva már csak rossz álom lesz az összetolt két ágy, melyen hárman-négyen szorongunk, az emeletes ágyak, melyek állandóan a leszakadással fenyegetnek, s a földön körbe rakott szalmazsákok vagy csak éppen pokrócok.

Diadalkiáltással fogadnak, s jó étvággal hozzálátanak az evéshez. Közben lelkesen magyarázzák, hogy milyen jó lesz itt a Pavillonban. Ez a szoba jó nagy; egyelőre ugyan még itt alszanak mert más tiszta szoba még nincs, de később, ha majd rendbejövünk, ez lesz az előadó. Aztán tervezgetünk tovább. Ez a szoba ez lesz, az az lesz, ezt erre fogjuk használni, azt arra. Az egyik fiú odaáll az ablakhoz, s lelkesen magyarázza, hogy attól addig fog terjedni a veteményeskert, az pedig ott virágoskert lesz, amaz meg baromfiudvar.

Mert azt is tervezünk, sőt malacokat is fogunk venni, s jó nagy disznótort csapunk. Egyesek már azt is vitatják, hogy egyszerre fogjuk-e megenni vagy apránként.

Csupa tűz, lelkesedés, alkotó erő valamennyi fiú. Tervezünk, s a tervet valóra is váltjuk.

Az elhagyott, öreg laktanya lépcsőit évtizedeken keresztül szöges bakabakancsok koptatták laposra, most a mi otthonunk.

A mi apáink, bátyáink bakancsa koptatta ezeket a lépcsőket. A mi apáink rúgták a port ezen az udvaron, a mi apáink szalutáltak ezekben a szobákban, s ezeken az ablakokon – melyeken most mi nézünk le a városra bizakodón – a mi apáink közül bizony nem egy vetette le magát elkeseredésében, hogy megszabaduljon a "dicső" katonaelettől, hogy megszűnjék azt a hazát szolgálni, melyben családjának éppúgy, mint neki, csak árpakenyér meg szolgasors jutott. Nos – most fordult a kocka.

Most a mi bakancsaink koptatják itt a lépcsőt a haza szolgálatában. Ezt a hazát azonban magunkért szolgáljuk, s magunknak építjük.

Néplap (Debrecen), 1947. szeptember 27.

62. Holló Lajos: Így építik otthonukat a népi kollégisták Látogatás az "elfoglalt" Zrínyi Intézetben

A volt Zrínyi Intézet földszintjén lázas munka folyik éjjel-nappal. Mészhabarcs, ösz-szekuszált villanyvezetékek, a romokból gyűjtögetett deszkák és vas alkatrészek között lehet csak bejutni az épület folyosójára.

Az egyik szobában mennyezetet vakol valaki, kiderül, hogy Hinek Emil műegyetemi hallgató. Ugyanakkor "szaktársa", Somkuthy Elemér habarcsot készít, vödörket cipel, meszet, vizet, homokot kever nagy szakértelemmel. Elmondják, hogy mind a ketten évekig dolgoztak a kőműves szakmában, s egyáltalán nem újság számukra ez a munka. Nagyon kevés pihenővel éjjel is dolgoznak az új "honfoglalók", mert az egyetemi előadásokról nem akarnak hosszabb ideig távol maradni, egyébként is sürgős feladat, hogy otthont biztosítsanak a Bolyai-kollégium diákjainak.

Gulyás igazgató is előkerül. Érdeklődünk a "honfoglalás" előzményeiről, s elmeséli, hogy annak rendje-módja szerint kérvényekkel és személyes utánjárásokkal próbáltak hozzájutni az igényelt épületrészekhez. A Honvédelmi Minisztériumban röviden közölték, hogy az épületet már átadták a Pénzügyminisztériumnak. A Pénzügyminisztériumban, ha nem is ilyen katonás rövidséggel, elmagyarázták, hogy majd bizottságot fognak alakítani, amely egy albizottságot küld ki helyszíni szemlére, és majd jelentést készít a jelenlévőkről stb., stb. Ponciustól Pilátusig való küldözge-

tésből aligha lehetett más tanulságot levonni, mint azt, hogy az úgy teljesen kilátástalan. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségénél viszont csodálkoztak azon, hogy a soproni műegyetem kollégiumi diákjai ilyen tétovázó hivataljárások helyett nem azon fáradoznak elsősorban, hogy az épületet használható állapotba helyezték. A kérések ráérnek ezután is porosodni a minisztériumi asztalokon. Frissen vakolt és meszelt falon akad meg az ember szeme. Kiderül, hogy vasárnap éjjel húzták fel a két szoba közötti választófalat, és reggel ötkor készen voltak a munkával. Az öt lakószoba, 1 tanulóterem, 1 irodahelyiség, 1 társalgóterem, ebédlő, konyha, kamra, fürdőszoba nagyjából készen áll: három napi szorgalmas munka után is friss takarítás kellemes szaga árad a kétszer átmeszelt hófehér falakból.

A következő helyiségben Zoltay Endre műegyetemi hallgató vakolja a leomlott falrészek tarka foltjait, a folyosón kábelek, villanszerelési cikkek költői rendetlensége, középen Bérczes László és Sziklavári János szorgoskodik, hogy "legyen világosság". Nagy Lajos, a kollégiumi diákság asztalosa varázsol ablakokat a romokból kihúzott hulladékból. Néhány helyiség készen áll, kitakarítva, tiszta ablakkal. Elemenőben még elárulják azt is, hogy leánykollégium fürge leánykezei gondoskodtak arról, hogy a romokból elővarázsolts "új haza" tiszta is legyen.

Sopronmegye, 1947. október 4.

63. Gyűszű László: "A mindennapi kenyérünkért"

Egy esztergomi népi kollégista emlékei (1970) és egykorú naplójegyzetei
1947. szeptember 20. – december 12.

Nagy szükség volt a népi kollégiumokra. A társadalmi igény sürgette létrehozásukat. Anyagi fedezet azonban nem volt. Az állam nem tudta fenntartani a kollégiumokat, bár a lehetőségek határán belül minden támogatást biztosított. A belügyminiszter rendeletet adott ki a népi kollégiumok támogatása ügyében (6779/1946, eln. sz. rendelet). Ennek értelmében a Komárom-Esztergom megyei közgyűlés is foglalkozott a kérdéssel. A Komárom-Esztergom Vármegye Hivatalos Lapjának 1946. november 26-i számában a vármegyei szabályrendeletek és közérdekű határozatok között a következő határozatot olvashatjuk: "A népi kollégium fenntartásához 10 000, - Ft-ot szavazott meg a közgyűlés az 1946–1947. évi háztartási költségvetés terhére." A következő évre ugyanilyen összeget szavaztak meg. Nyilvánvaló, hogy ennyi pénzből nem lehetett egy éven keresztül fenntartani a kollégiumot. Miből éltünk hát?

A társadalom támogatása volt az alap. A kollégiumok vezetői önzetlenül fáradoztak, hogy mindent előteremtsenek, ami feltétlenül kellett az élethez és a tanuláshoz. A kollégisták lelkesedését pedig a legnagyobb szegénység sem tudta letörni.

A főispánhoz írt kérvényemben is a kollégium szegénységére hivatkoztam. Nem volt pénzem a vizsgadíj kifizetésére, ezért a főispánhoz fordultam kéréssel. Néhány sor a kérvényből: "Alulírott... a Vak Bottyán Népi Kollégium növendéke azzal az alázatos kéréssel fordulok a Főispán Úrhoz, hogy a június hó 9-én kezdődő magánvizsgámra vizsgadíjamban segíteni szíveskedjék, mert a kollégium még nagy anyagi gondokkal küzd, és a vizsgadíjat nem tudja fizetni." Kérésem meghallgatásra talált.

A naplónak szinte minden oldala erről a szegénységről és a szegénységben is töretlen lelkesedésről vall.

1947. szeptember 20.

Szegény anyagi körülmények közé jöttünk vissza, mint amilyenek között tavaly is éltünk. Kicsiny helyen összezsúfolva lakunk, de azért bizakodva kezdjük az új tanévet. Azzal az akarattal és lelkesedéssel kezdtük munkánkat, hogy kollégiumunk anyagi helyzetén segítsünk. A gyűjtést kollégiumunk részére már holnap kezdjük is. Ma küldtünk szét leveleket a falusi jegyzőségekhez, reméljük, hogy eredménye lesz.

Szeptember 21.

Reggel a szokottnál korábban keltünk. A hajnali szürkületben ballagtunk az állomás felé öt kollégista barátommal és négy kollégista lánnyal. Gyűjtőútra mentünk Tokodra. Kenyérmezőn leszálltunk a vonatról, és gyalogoltunk Altáróra, majd tovább a hegyeken keresztül. Tokodon a Kommunista Párt titkárához mentünk. Ő a jegyzővel megbeszélte, hogy engedélyezze a gyűjtést. Tokodi diákok segítettek a munkában. Az eredmény: 450 forint és ezen kívül liszt, bab, burgonya, tojás... Délután a futballpályán megpihentünk, aztán elindultunk a csomagokkal hazafelé. Megelégedettek és vidámak voltunk, tréfáltunk és beszélgettünk. Szóba került Steinbeck Egerek és emberek című műve is, aminek a bemutatóját nemrég láttuk, és nagyon tetszett... Hazaérve a kollégiumba, elmeséltük élményeinket. Irimi Sanyi megemlítette, hogy éhesek vagyunk. Ekkor az igazgató úr a szőlő és kenyér után még tarhonyát is adott.

Szeptember 22.

Most leírom az étrendet, amit eddig elhagytam, de a legtöbbször egyforma. Reggeli: rántott leves egy kis darab kenyérrel, ebéd: bableves és egy kis darab kenyér, vacsora: kenyér szőlővel.

Ma megalakítottuk a szövetkezeti ládát is az én szövetkezetemben. Összeszedtük az otthonról hozott csomagokat. Tele lett a láda, sőt még a konyhára isadtunk. Délután már osztottunk uzsonnát.

Szeptember 24.

Ebéd után veszekedés volt a szövetkezeti láda miatt. Irimiből kitört a düh, hogy nem adják be a hazait, és sok a zugevő. Később a veszekedés elcsitult, és délután már békésen fogyasztottuk a szövetkezeti kaját.

Szeptember 28.

Ma reggel tovább aludtunk, mert vasárnap van. Az ennivaló ma sem volt elég, sőt délelőtt annyira éhesek voltunk, hogy elmentünk Szendrő tanár úrhoz kenyeret kérni. Árpáddal sokáig vitatkoztunk, hogy melyikünk menjen el, végül mindketten elmentünk. Mikor meghoztuk, addig nem nyugodtunk, míg meg nem ettük.

Este, mikor tanulni akartam, vidám nótaszó ütötte meg a fülemet. A gyűjtők jöttek haza nagy lelkesedéssel. Beszámoltak munkájukról és a kesztölci nép vendégszeretetéről, segítőkészségéről. Megígérték a kesztölcieknek, hogy két hét múlva felkeressük őket egy kulturális műsorral.

Október 2.

Felfedeztünk egy villát az állomással szemben, amely eladó 35 000 forintért. Jó lenne kollégiumnak. Mindnyájan örültünk a felfedezésnek, szívesen költöznénk már holnap.

Október 6.

Fényesen süt a nap. A kollégium udvarán néhány fiú lézeng éhesen. Még sohasem vettem Esztergomban pénzért ennivalót, de most az éhség rávitt. Hárman indultunk a városba, hogy kenyeret vegyünk, de hiába mentünk, mert kenyér nem volt. Kénytelenek voltunk 10 deka szalámit venni, és kenyér nélkül megenni. Egy ideig bolyongtunk a városban, s egyszer csak Árpádnak az az ötlete támadt, hogy menjünk be a tanoncotthonba. Szerencsénk volt. Ott meg is reggeliztünk, és megéztük az új tanoncotthont.

November 2.

A szünidőt itthon töltöm a faluban. Ma elmentem a templomba. Ez nagy szó, mert nem is tudnám megmondani, hogy mikor voltam utoljára. A mindennapi kenyérünkért jártunk vasárnaponként falura, és amikor lett volna alkalmam, akkor sem mentem. Itthon azt mondják, hogy beoltottak minket valamivel, mi már pogányok vagyunk.

November 8.

Ma disznóölés volt a kollégiumban. Mire az iskolába indultunk, már perzselték az udvaron. Mi körülálltuk a tüzet, hogy el ne szaladjon a koca.

November 15.

Az eső elállt, de hideg őszi idő van. Reggel arra ébredtem, hogy fázom. A hazaim már néhány napja elfogyott, és azóta éhes hassal megyek iskolába. Az ebéd egy kis savanyúkáposzta volt, kenyér nélkül. Délután levelet írtam haza. Születésnapomra csomagot kértem. A vacsora kukoricakása volt. Ezt azért említtem meg, mert nagyon jóllaktunk.

November 21.

Négyen nem voltunk iskolában. Ácsra kellett mennünk krumpliért a kollégium részére. Délig várakoztunk az autóra. Délelőtt itthon olvastunk és tanultunk. Közben vendégek jöttek a kollégiumot meglátogatni. Csodálkoztunk, mikor megtudtuk, hogy a népjóléti miniszter volt amerikai küldöttekkel és Esztergom város vezetőivel. Csak mi voltunk itthon négyen. Az igazgató úr és Szendrő tanár úr már akkor érkeztek meg, mikor a vendégek elmentek.

Délben megérkezett az autó, és mi pokrócokkal felszerelve elindultunk Ácsra. Az autón nagyon hideg volt, de ott aztán kimelegedtünk, mire 70 mázsa krumplit négyen felhordtunk az autóra. Hazafelé már nem fáztam annyira, mert jól betakaroztam a pokróccal, és elbújtam a vezetőülés mögött.

November 22.

Délután nagy ünnepély volt a kollégiumban. A dorogi bányászok ajándékát vettük át ünnepélyes keretek között.

December 12.

Este megjött igazgató úr Pestről, és beszámolt eredménytelen útjáról. Nagy a szegénység Pesten is. A NÉKOSZ nem tud segíteni.

NDGY Gyűszí László iratai

64. Soós Ibolyának, a szegedi Bíró Szép Anna leány-kollégium igazgatójának levele Kardos Lászlóhoz, a NÉKOSZ főtitkárához a kollégium anyagi gondjairól Szeged, 1947. december 14.

Kedves Laci!

Táviratodat megkaptam, elég megnyugtatóan hangzik – ha azt jelenti, amit kihámoztam belőle –, hogy eljöveteled nem biztos ugyan, de nincs kizárva. [...]

Megindulásunk óta az új kollégiumok szokásos kezdeti nehézségeivel küzdünk. Bútorainkat és minden felszerelésünk legnagyobb részét a Móricz- és Kálmány-kollégiumtól örököltük. Hangsúlyozom, hogy a Móricz-kollégium segítségével, Székely Lajos, Barek Pista és Nagy Sanyi tanácsai, tapasztalatai és összeköttetései nélkül moccanni sem tudtunk volna.

Persze sok nyavalyánk van, sorolhatom, ha akarod: nincsen fürdőszobánk, a falvak, tanyák kis kunyhóiból szalmáról összeszedett gyerekeinket alig tudtuk tisztára mosni a tetűtől meg a rühtől. Haza nem küldhettük, soknak igazán nincs más otthona, különben is ragaszkodunk hozzájuk, itt nem szégyen a szegénység.

Nincsenek takaróink, csak annyit tudtunk "szerezni", hogy mindenkinek egy pokróca legyen. Szeptemberben és egész októberben lepedő, párna nélkül, egy takaró alatt húzódtak meg. Akkor a rendőrségtől kaptunk pokrócot, de dec. 1-re visszakérték. Azóta egymás mellé bújnak, mégis köhögnek, náthások. A menhelyi lányok állnak a legrosszabbul, a nevelőszülők örülnek, hogy megszabadultak tőlük, a menhely, azt hiszem, szintén.

Nehezen tudtunk tankönyveket, füzeteket szerezni, az iskolában sok kellemtelenségük volt szegénykéimnek, de ezen már túl vagyunk.

Soknak nincs kabátja, cipője, egy szál kartonruhában didergik át a telet.

A tüzelőnk is lassan ért ide, addigra mindnyájan megbetegedtünk, és 40-re fogyatkozott a létszámunk. Mikor már az ötödik legjobb kollégistánk is elment betegen, nagyon elkeseredtem. Nagyon-nagyon szeretem őket, és úgy éreztem, hogy becsaptam ezeket a kislányokat, a minimális igényeket sem tudom kielégíteni. Persze azóta már javult a helyzet, fűtjük a tanulót, mi magunk is szerezünk fát. Jobb a kedvünk, többet ér a munkánk. (Csak rémes, hogy a kicsik folyton köhögnek.)

Nekünk nincs fizetésünk, tudod ez is panaszos, mert már nincs egy megveszekedett garasunk sem, viszont látjuk, hogy a három kollégium számára küldött kevés ellátmányból nem telik nekünk fizetési előlegre.

Nagyon sokáig tudnám még sorolni, de azt hiszem, hogy ez egyik sem a Bíró Szép Anna specialitása.

Igen komoly segítség a számunkra az, hogy a három kollégiumnak egy gazdasági ügyvitele van. Nagy tehertétel Székely meg Barek számára 140 ember ellátása, gazdasági ügyeinek pontos elintézése, és mi föltétlenül és őszintén megbízunk bennük. A mi bajainkért, hiányainkért soha nem okoljuk őket. Tudjuk, hogy önzetlen, becsületes munkát végeznek. Barek Pista és Székely Lajos megbízható, lelkiismeretes, pontosan, okosan gazdálkodnak. Tudom jól, hogy sokszor kitörtem elkeseredett perceimben, de nem ellenük, inkább ellenetek, Laci, hogy miért engedtétek életre hívni ezt a kollégiumot, ha nem biztosíthatunk jó ellátást, és ha ennyit kell gürölni. De a lányok nagyon szépen, öntudatosan viselkedtek, közös ötletekből eredtek a megoldások, mert azért mindenből kievickéltünk. [...]

Nem tudom, mennyire nyugtattalak meg, azért mégis igen jó volna, ha eljőnnél, már olyan régen és olyan nagyon várunk. Ha esetleg bokros tennivalóid karácsony előtt nem engednek, akkor 20–21-én Pesten leszek, és föltétlenül megkereslek. Az utolsó igazgatói konferenciára sajnos nem mehettem el, talán mindjárt tisztáztam volna a szegedi ügyeket, de hosszú ideig beteg voltam.

Sokat gondolkodok rád, szeretnék már veled beszélni, hiszen annyi minden történt azóta. A kollégiumot, a gyerekeket, a mozgalmunkat szívből szeretem, még a királlyal sem cserélnék!

Ha teheted, gyere el, sok szeretettel vár és üdvözl:

Ibolya

NDGY KLI NÉKOSZ 13–31

65. Gazdasági autarkia

A Zalka Máté Népi Kollégium jelentése első évi munkájáról, 1947–48

1947. szeptember 15-től 1948. július 20-ig 72 464 forintot szerzett pénzben kollégiumunk, a következő forrásokból:

Népjeléti Minisztérium, kultuszminisztérium, ágyalapítványból, Villányi András, Pesti Hazai Rt., Államrendőrség; JOINT, Építési Minisztérium, ajánlékok címén.

a) ÁFOSZ	10 q fa
b) Akcio Katolika	90 kg liszt, 20 kg húskonzerv, 25 kg kukoricaliszt
c) Sarkadi földműves-szövetkezet	10 q káposzta, 50 kg rizs
d) Tótkomlósi földműves-szövetkezet	10 q bab

e) Szarvasi földműves- szövetkezet	10 q hántolatlan rizs
f) Magyar Parasztszövetség	3 doboz ananász, 5 doboz húskonzerv
g) FOK	1 doboz zöldségkonzerv
h) Lázár és Offner Rt.	7 q káposzta
i) Hutter és Lever	150 kg étolaj
k) MOSZK és FOK	30 q burgonya, 3 q vöröshagyma
l) Krayér-festékgyár	50 kg sárga festék
m) MÁVAG	30 q szén, 25 q fa, 30 kg hús, 1,5 m ³ deszka- anyag, 6 db tanulóasztal
n) MEFESZ	10 db pokróc
o) MNDSZ	54 db férfiing
p) Rajk Lászlóné	30 pár női gumicsizma, 10 kg szaloncukor, 1 q szárított krumpli, 1 karton narancsjam, 1 fekete nagykabát, 6 férfinadrág, 7 női ruha, 4 férfi kabát, 2 női kabát
r) Szolnoki Papírgyár Rt.	40 kg írógéppapír
s) Svéd Vöröskereszt	20 pár férficipő, 20 férfinadrág, 15 katonablúz, 20 köpönyeg
UFOSZ	40 db konyhaedény, 7 db csésze, 4 pár bakancs, 2000 Ft értékű bútortárgy
Újpesti Bőripari Rt.	5 pár cipő, 1 futball-labda, 1 röplabda, 3 pár csizma anyaga
Zsolnay-porcelángyár	8 db mosdókagyló, 6 db W. C. -kagyló
Kocsis Ilona	1 bála ruhanemű és takarók, kb. 60 kg, 24 m lepedő- anyag, 16 db női kabát, 5 db női téli ruha, 30 db női nyári ruha, 5 db fekete ruha, 15 db női kosztüm és szoknya, 30 db pulóver, 30 db blúz, 10 db pongyo- la, 21 db nadrág, 25 db kombiné, 11 db melltartó, 6 db harisnyatartó, 40 db férfi nagykabát, 40 db férfi öltöny, 55 db alsónadrág, 84 db pizsama, 45 pár női cipő, 150 pár zokni
FOK	7 pár bakancs, 20 lepedő, 2 asztal, 3 fürdőkádb, 18 pár férficipő
Rum - és Likörgyár	10 liter rum

V. ker. Kommunista Párt	50 db szék
Kötöttáru Rt., Újpest	12 ing, 12 alsónadrág
Queker-segély	22 pulóver, 24 ing, 80 színes takaró
Radda Barnen	22 alsónadrág, 10 férfiruha, 15 férfiing, 8 pár női cipő, 6 pár férficipő, 3 női télikabát, 6 férfi télikabát, 8 téli női ruha, 25 téli női alsóruha
Görgényi vezérőrnagy	5 m ³ bútorfa
MÁVAG	4, 5 m ³ bútorfa
MÁSZ	30 q cement, 30 q mész
Rákosi M. Kerámiagyár	2648 db kerámialap, 8 m ³ homok, 6 m ³ sóder
Első Hazai Kőpor Rt.	1, 5 m ³ kőpor
MNDSZ	60 pár férficipő
Izsák Rt.	12 kg olajfesték
Szentetornyai MNDSZ	2 kg pehely
FM	1 rádió
Szalai Rt.	24 db villanycsengő, 60 m bergmanncső
Kábelgyár	600 m ólomkábel
Szalai Rt.	1 villanyvasaló
Népjelölti Minisztérium	10 pár női cipő, 20 db női ruha, 3 női télikabát, 20 db női pulóver
Gyógyszert ajándékozott NS, JOINT Queker, [olvashatatlan]	
Uljanov, szovjet gárda-ezredes	80 m futószőnyeg, 1 m irodai szőnyeg
Selyemipari Rt., Újpest	2 zászló, 1 lobogó
Dreher Serfőzde	2 Dózsa-sorozat
Fortuna Árukeresk. Rt.	1 Partizán-sorozat, 980 kötet könyv, 1 könyvszekrény
Kollégium csináltatja:	utcai nagykapu, épület belső homlokzata
Villányi András ezredes	összes szoba lefestése
Kollégium	lépcsőház festése
Pártfogó Testület ajándéka	zeneszerszámok
Elhagyott Javak	zongora

Ádám Lajos Kft.	társalgóberendezés
Országos Sporthivatal	sportfelszerelés
Rendőrszövetkezet	3 pár gumicipő, 6 db zsebkendő, 12 pár zokni, konyhafelszerelés, 100 db tányér, 100 db villa, 100 db kés, 100 db kanál, 100 db bögre (ajándék),
FOK	4 hordó, 3 kád

A kollégium által szerzett természetbenieket átszámítottam pénzürtékre, amelyek összege a következő:

1. A kapott beruházási anyagok értéke	100 974 Ft
2. Élelem értéke	11 890 Ft
3. Kapott ruházati cikkek értéke	63 710 Ft
4. A kapott pénz összege	<u>82 464 Ft</u>
Összesen	259 038 Ft

A NÉKOSZ gazdasági osztálya 72 737, 50 Ft-ot ellátmányra juttatott kollégiumunknak.

Értesülésünk szerint a NÉKOSZ kollégiumunk újjáépítésére eddig 82 000, -Ft-ot állított be.

A NÉKOSZ újjáépítésre adott	82 000, - Ft-ot
A NÉKOSZ ellátmányra adott	<u>72 737, 50 Ft-ot</u>
Összesen	154 737, 50 Ft-ot

Élelemmel és egyéb dolgok hozzájárulásával a NÉKOSZ kb. 50 000, - Ft-ot adott.

NÉKOSZ	154 737, 50 Ft
NÉKOSZ	<u>50 000, - Ft</u>
	204 737, 50 Ft

Zalka Máté Kollégium 259 038, - Ft

Összeg 463 775, 50 Ft

NÉKOSZ összesen 204 737, 50 Ft

Zalka Máté Népi Kollégium: 259 038, -Ft

NDGY Zalka Máté Kollégium iratai

66. Kollégiumépítés: a közösségteremtés egyik eszköze
 Kapás Géza tanító összefoglalója a békéstarhosi zeneiskola és kollégium 1947.
 II. félévérőli, 1948. június 17.

[...] Népi kollégiumok, tanulóotthonok létesítése (hozzászólás). Azok vannak szerencsésebb helyzetben a népi kollégisták közül vagy tanulóotthonban lakók közül, akik a mindennapi élethez szükséges feltételek: hajlék, jó levegő, nap-

fény, víz stb. biztosításában saját maguk mint lakók és fogyasztók az istráng feszítéséig részt vesznek. Tehát amivel élnek, nem készen kapják. A végső állapot ugyanis az, hogy a javak nagy részét nem kaphatják készen, mivel kifogyhatatlan készletei nincsenek és nem is lehetnek az államnak, mely fenntartja a tanulóotthonokat. Mivel pedig a háború pusztításai miatt a legtöbb tanulóotthonban sok hiány tapasztalható sok tekintetben, a hiányosságokat, esetleg nélkülözéseket csak az viseli el kritika és zúgolódás nélkül, sőt megelégedettséggel, aki saját bőrén tapasztalja a romokból való újjáépítés nehéz munkáját vagy az ételmezéshez szükséges anyagok előállítását, még ha piacról szerzi is be az intézet. Valamilyen módot és alkalmat találni kell a tanulók számára, hogy azt meglássák és megtapasztalják, hogy mindaz, amit ők az államtól, az állam jelenlegi nehéz anyagi helyzetéhez viszonyítva kapnak, az a legtöbb, és cserébe nekik is a lehető legtöbbet kell adniok, hiszen másként mivel is volna visszafizetve a havi 10 Ft-os tartásdíjon felül be nem folyt összeg.

Hogy a javak fogyasztói, a tanulóotthonban lakó diákok sajátjuknak érezhessék egyrészt, másrészt nagyra becsüljék asztalukon a szerény étet is, annak biztosítékául kívánatos volna, hogy minden tanulóotthon mellett legyen egy bizonyos gazdasági terület is. [...]

A kertes vagy földterülettel rendelkező tanulóotthon tehát módot tud nyújtani az életre való neveléshez. Ugyancsak nem lett volna kimondottan szerencsés az sem, ha teljes kényelmmel lakások fogadták volna népi kollégistáinkat. Jobb így: ők maguk hozták rendbe, tették lakhatóvá, ők látják meg a lehetőségeket a kialakítást illetően. A hajdúhadházi gyermekváros lakói faladákból készítettek maguknak kezdetben asztalokat és lócákat. Így indultak. A Tarhos szövetkezeti közösségben élő munkás-paraszt gyermekek saját nyers erejükkel tiporták a havat a távoli vasútállomástól, vagy építettek utat, törtek ugart. Ezek egyike sem örökölt bársonyszéket, puha derékaljat. Nem is érzik, hogy ezekre szükségük volna. Testükben edzetten, lelkükben égve hevülnek emberibb életük jövőjéért. Tudják, hogy a történelmet most ők csinálják. Új ember új életformát alakít magának akkor, amikor ki-ki tehetségének érvényesítésével vesz részt a fizikai és szellemi újjáépítésben.

NDGY Békéstarhosi iskolakollégium iratai

Iskolai és kollégiumi tanulmányok

67. A népi kollégiumok tanulmányi rendtartása

A népi kollégiumok szervezeti és rendtartási szabályzatából, 1947. október

[...] Tanulmányi rendtartás

1. Általános rész

Demokratikus szakértelmiség

A népi kollégiumok célja: "demokratikus szakértelmiséget" nevelni. Ezt a célt csak úgy tudjuk elérni, ha kollégiumainkban megteremtjük az eredményes tanulás anyagi és szervezeti előfeltételeit. A népi kollégiumok demokratikus nevelőintézmé-

nyek. Tanulási módszereinkkel, eszközeinkkel is oda akarunk hatni, hogy a népi kollégisták valóban jó demokratákká, egymás iránt szolidaritást érző közösségi emberekké nevelődjenek.

2. Iskolai tanulmányok

Szakmai oktatás

A népi kollégiumok szakmai oktatásának célja az iskolai oktatás elmélyítése és kiegészítése.

eszközei: a) tanulmányi ellenőrzés,

b) általános iskolásoknál: instruálás. A nevelőtanár, illetve a legjobban tanuló felső osztályosok vállalják 3–4 általános iskolás naponkénti instruálását (iskolai anyag megtárgyalása, kikérdezés),

c) középiskolásoknál: korrepetálás,

d) főiskolásoknál: szakmai tanulókörök.

3. Kollégiumi tanulmányok

Központi anyag

a) Kollégiumi tananyag

A népi kollégiumok kollégiumi oktatásának anyagát a szövetség írja elő. A szükséges tankönyveket a kollégiumok rendelkezésére bocsátja.

Oktatásunk módszere: Ifjúsági Akadémia (Budapest, Szeged, Miskolc, Pécs, Debrecen) és kollégiumi előadások.

A kollégiumi előadásokat az előre leküldött vázlatok alapján a kollégiumi igazgatók vagy a nevelőtanárok tartják meg.

Szabad anyag

A kollégium vezetősége a központi oktatási anyag mellett a kollégium egyéni tervén belül meghívhat előadókat, rendezhet ankétokat, vitaesteket. A kollégium egyéni oktatási tervének végrehajtásához a szövetség jóváhagyása szükséges.

Olvasmányok

1. Központilag normában megszabott olvasmányok.

2. Szakmához, érdeklődéshez szabadon választott olvasmányok.

b) Nyelvtanulmányok

Nyelvoktatás

A kollégiumi nyelvoktatás célja: az iskolai nyelvoktatás kiegészítése.

A nyelvtanulás minden kollégistára nézve kötelező heti 2 órában. A kollégisták lehetőleg ugyanazt a nyelvet tanulják, amit az iskolában, illetve az egyetemen tanulnak.

4. Oktatási formák

a) Korrepetálás – szakvezetés

A korrepetálás (középiskolásoknál) és a szakvezetés (főiskolásoknál) célja: a tanulás eredményesebbé tétele. A lehetőség szerint középiskolás tanárokat, illetve egyetemi magántanárokat, jó szakembereket vonunk be ebbe a munkába.

b) Tanulókörök

A tanulókörnek célja: a közös tanulás segítségével a tanulmányi eredmények feljavítása. Lényege: együtt tanulók a közös tananyagot megbeszélik, megvitatják, egymást kölcsönösen kikérdezik.

c) Szemináriumok

Az elhangzott előadásokat (központi tananyag) csoportos megbeszéléseken, szemináriumokon kell megbeszélni, megvitatni, kiegészíteni. Egy szeminárium tíz-tizenhat kollégistából áll, lehetőleg hasonló fejlettségűekből. Időtartama: heti két óra.

d) Előadások

Az előadásokat – mint minden jelentősebb közös alkalmat – megfelelő külsőségek, formák között rendezzük meg. Hozzá tartozik ehhez feltétlenül a rendbe szedett, kiccsinosított és megfelelően dekorált előadóterem, az előadás előtt tíz perces dalolás, versmondás, az előadás alatt: fegyelmezettség, a vita fegyelmezett lefolytatása. Az előadósztalnál helyet foglal az előadó mellett az igazgató és a titkár.

c) Vita

A vita lehet az előadás befejező része, de alkalmazhatjuk mint külön oktatási formát olyképpen, hogy a kollégium vezetősége összeállítja azokat a kérdéseket, amelyekre vonatkozóan vitát akar folytatni meghívott előadóval: a kérdéseket előre átadjuk az előadónak, hogy felkészülhessen a válaszokra, ugyanakkor a kollégium tagsága is felkészül az általuk megállapított kérdések megvitatására. Alkalmazhatjuk ezt a formát gazdasági, társadalmi, politikai stb. témákra, de csak olyan vonatkozásban, amelyben a kollégium tagságának jó része jártas, és a kollégium néhány tagja az előadó színvonalán tudja képviselni saját álláspontját.

Mindenfajta vitának legfontosabb feltétele a vita formai kellékének alkalmazása: nyugodtan, de erélyesen elnöklő elnök, fegyelmezett vitázók.

5. Tanulmányi ellenőrzés

a) Egyéni ellenőrzés: mindenki munkanaplót vezet.

b) Ifjúsági és közösségi ellenőrzés: tanulókörök szövetkezetekben. Minden kollégium tisztikarában helyet foglal az ún. tanulmányi felügyelő (a kollégium legjobb felsős tanulója).

c) Kollégiumi ellenőrzés: az igazgató, illetve a nevelőtanár meghatározott időközökben, de legalább havonta érdeklődjék az iskolákban a kollégisták tanulmányi helyzete felől.

Vizsgálatok

a) Felvételi vizsgálatok. A kollégiumi tagság elnyerésének feltétele: a felvételi vizsgán való megfelelés. A felvételt a NÉKOSZ vezetősége, illetve a kollégium igazgatósága hirdeti meg.

Az alapszabályszerű felvételi bizottság: 1. az igazgató, 2. a szövetség kiküldötte, 3. az ifjúsági megbízott (titkár). Célszerű még ezt a háromtagú bizottságot a nevelőtanárral és öt-hat fejlettebb kollégistával kiegészíteni.

A felvételi vizsga anyagát a szövetség vezetősége szabja meg.

b) Félév végi vizsgák. Minden félév végén félév végi vizsgát kell tartani. A vizsga minden kollégista számára kötelező. Rossz eredmény felmutatása a kollégiumi tagság megszüntetését vonja maga után. A félév végi kollégiumi vizsga anyagát részben a szövetség szabja meg, részben a szövetségi kiküldött a kollégium igazgatójával és nevelőtanárával a helyi szempontok figyelembevételével állítja össze.

c) Tanév végi vizsgálatok. A tanév végi vizsga anyaga ugyanaz, mint a félévié. Ennek a vizsgálatnak a célja megállapítani, mennyire teljesítette a kollégium a szövetség teljesítmény-előírányzatát (normáit). [...]

NDGY GYSI NÉKOSZ 239

68. Kardos László: Közösségi nevelés és oktatás a népi kollégiumokban

Előadás a NÉKOSZ első nevelési értekezletén, 1947. január

[...] Nekünk olyan fiatalsággal van dolgunk – akár a középiskolában, akár az iskoláztatás más formáiban –, amely a társadalomról még nem tud reális képet alkotni magának, amelynek a társadalom törekvéseiről, a benne forrongó erőkről nincs jól kezelhető, a saját egyéni fejlődésébe jól beilleszkedő képe, és amelynek a saját koráról, azokról az évtizedekről, amelyekben benne élt és él, nincsen megfelelő tájékozódása. Nekünk azt a hiányt, amit a mai magyar iskola még nem tud megadni, pótolnunk kell. Ezekre a kérdésekre kielégítő választ és feleletet kell adnunk. [...] Olyan alapvető tájékoztatást akarunk nyújtani a mi fiatalságunknak, olyan alapvető szemléletet, amely a saját szaktanulmányai kiegészítéseképpen – a saját fejlődése egész menetébe állítva – választ ad saját problémáira, amelyek egyszersmind kapcsolatosak a társadalom problémáival. Kollégiumainkban szó se lehet arról, hogy a szakemberség a politikusi magatartással ellentétbe kerüljön. Csak arról lehet szó, hogy a szakembernek nevelődő középiskolás és a szakembernek nevelődő főiskolás számára olyan politikai szemléletet adjunk, amelyet az a saját szakmájában jól fel tud használni. [...]

Kollégiumainkban első fokon jó szakembereket akarunk nevelni, olyanokat, akik szakszerűség szempontjából is kitűnően megállják a helyüket. Azonban kétségtelen az is, hogy feleletet kell adnunk azokra a politikai, társadalmi problémákra is, amelyek napjainkban felmerülnek. Ha fiatalságunkat csak a szakszerűsége nevelnénk, akkor ugyanoda jutnánk, mint a múltban, nem tudnánk előrehaladni. [...]

Mindent kövessünk el, hogy a mi kollégiumaink lakói az iskoláknak legjobb tanulói legyenek, élen járjanak minden tudományos kérdésben, azok elsajátításában, hogy megmutassuk, a legtehetségesebb és legkiválóbb diákságot a mi kollégiumaink adják a társadalomnak. Ide kell irányuljanak szelekciónk alapvető szempontjai is. [...]

Fő vonalakban ismertetem kollégiumainknak azt a főiskolai és egyetemi oktatási tervezetét, amelynek segítségével négy év alatt pótolni igyekszünk kollégistáink ismereti hiányosságait. Hangsúlyozni szeretném, mennyire szükséges az, hogy már a középiskolás kollégiumainkban úgy készítsuk fel a diákságot, hogy ha felkerül az egyetemre, 18–20 éves korában, ne kelljen megint azoknál az alapoknál kezdenie, amelyeket egy egészséges társadalomban már az elemi oktatásban és az alsó fokú középiskolai oktatásban is megadnak neki. A négyéves oktatási tervünk első két éve világnézeti, eszmei, politikai stúdiumokkal foglalkozik. A két első év első esztendejében a magyarság reális helyzetével akarjuk megismertetni a kollégista egyetemi fiatalságot. Ez elsősorban a magyar történelem reális ismeretére terjed ki. Kiterjed továbbá a magyar irodalom, a magyar gazdasági élet, a mezőgazdaság, az ipar, a kereskedelem, a pénzügy stb. konkrét ismeretére és az egész magyar társadalom szerkezetének és felépítésének az ismeretetésére és elemző bemutatására. Ez utóbbi alapvetően szociográfiai kiindulású stúdium, természetesen nem mellőzi a szociológiai értékelést sem. Ebben az első időszakban kerítünk alkalmat arra is, hogy az említett ismeretekon kívül a hazai művészetek, a honi kultúra helyzetét és problémáit is tárgyaljuk. Összefogva: a négyéves terv első éve a magyarság gazdasági, kulturális, politikai helyzetének ismertetésével telik el. Másrészt célunk: kitekinteni Európára és kitekinteni a világra is. Így a második évben újkori világtörténetet adunk a kollégistáinknak, vele együtt alapvető általános gazdasági és politikai ismereteket, majd azt követően egyetemes filozófiai és kulturális ismemivalókat. Bemutatjuk, hogy a nagy európai eszmei áramlatok, a különböző időszakokban uralkodó filozófiai és társadalmi szemléletek hogyan keletkeztek, milyen szerepet játszottak, hogyan viszonyultak egymáshoz stb. [...]

A másik két évet az egyetemi kollégiumainkban arra használjuk fel, hogy szaktanulmányaikban mélyítsük el diákjainkat. Ezek a szaktanulmányok kinek-kinek a szakjára vonatkoznak. [...] Diákjaink ezúttal egy-egy olyan reális szaktémával foglalkoznak, amelynek nemegyszer aktuális társadalmi vonatkozásai vannak. [...] A mi népi kollégiumainkban nevelődő főiskolás diákságnak hozzá kell szoknia ahhoz a reális szaktudományos munkához, amelynek a révén aztán módszeresen tudja majd ismereteit megszerezni. Mindezt természetesen csak úgy tudjuk megoldani, ha a hasonló szakmában működő kollégistáink a kollégiumon belül szakmai csoportokat alkotnak, és közös – kollektív – munkával töltik el ezt a két évet. Persze ez nem jelenti azt, hogy ez időben az általános politikai tájékoztatástól vagy a társadalmi kérdések elvi tisztázásától távol tartanánk őket, hanem ezekbe is állandóan be kell kapcsolódniuk.

Ez a négyéves stúdium – két év általános világnézeti tanulmány és két év szakmai elmélyedés – tud olyan szilárd bázist adni a mi fiatalságunknak, amely majd megfelelő segítséget nyújt ahhoz, hogy a helyüket meg tudják állni. E stúdiumok elvégzésére kellő feltételeket kell teremtenünk. Így többek között nyilvános vitákat rendezünk a fiatalságnak a politikai kérdések megtárgyalására, például itt, Budapesten az időszakos ifjúsági akadémiánkat az összes népi kollégisták számára rendezzük meg. A szombat esténként lezajló politikai akadémiáinkon félezernél több diák vesz majd részt, és azt is lehetővé akarjuk tenni, hogy más, tehát nem a népi kollégiumban lakó egyetemi hallgatók, főiskolások is részt tudjanak rajtuk venni.

Mindebből középiskolás kollégiumainkra is hárul feladat, nevezetesen, ha politikai természetű kérdéseket tárgyalunk kollégiumi estjeinken, akkor vidéken is lehetővé kell tenni, hogy előadásainkat az ifjúság széles rétegei látogassák. El kell hívjuk ide legjobb barátainkat, a helyi iskolák diákságát, az érdeklődők minél szélesebb körét.

Minden egyes kollégiumunkban be kell vezetni – a politikai előadásokon kívül – a kollégiumi estek rendszerét. Minden héten egyszer minden egyes kollégiumban azonos időben jöjjön össze a diákság ügyeinek intézésére. Itt egyrészt elintézhetik hivatalos ügyeiket, amelyek az egész kollégiumra vonatkoznak. [...] A kollégiumi esteket fel lehet használni olyan előadásokra, amelyek aktuálisan érintik a fiatalságot, ifjúsági problémákkal vannak kapcsolatban. Alkalmas és jó, ha a kollégiumi esteket látogatók fogadására használjuk fel. Ilyenkor meghívhatja a kollégium a székhelyen lakó különféle ifjúsági, társadalmi és politikai szervezetek képviselőit és tagságát pártállásra való tekintet nélkül. A legkülönbébb magatartású és színezettű csoportokat. Ugyanígy a különféle városi funkcionáriusokat, közéleti férfiakat, tudósokat, művészeket is.

Lehet még egy harmadikféle programpontja is egy-egy ilyen kollégiumi estnek. Nevezetesen a kollégium ifjúsága maga is hozzájárulhat az est sikeréhez egy-egy műsorral. Általában véve sohase hagyjuk ki azt a lehetőséget, hogy nyilvános alkalmainkon valamiféle énekszámmal, zeneszámmal, dramatizált játékkal, verssel, irodalmi programmal járuljunk hozzá az est sikeréhez. Akármilyen rendezvényt is tartunk, egy-egy költeménnyel, egy-egy igényes írásmű felolvasásával színezzük az előadást. Ezek a kollégiumi estek olyan tradícióvá válhatnak a népi kollégiumokban, amelyekre a legszívesebben emlékszik majd vissza a fiatalság, a kollégiumi életnek megszervező részévé válhatnak majd. A kollégiumi esten kívül természetesen rendezhetünk különböző tartalmú előadásokat is, amelyek aztán később előadás-sorozatokká bővíülhetnek olyan konkrét témákból, amelyeket részletesebben, alaposabban akarunk megismerni. Ezek irányulhatnak akár a magyar irodalom, magyar történelem, magyar gazdasági helyzet, a magyar politikai élet részletes analizésére, akár más európai és világvonatkozású kérdésre. [...]

Ha huzamosabb előadások lehetősége áll fenn, akkor térjünk át szemináriumok rendszerére, amely a terjedelmesebb előadássorozatok elemző, vitató, elmélyítő és kiegészítő szerepét tölti be. Korosztályonként különböző szemináriumokba beosztva a diákokat – a stúdiumokat nagyszerűen tudjuk elvégeztetni. [...]

A kollégiumokban szervezett előadásokat és egyéb stúdiumokat ki lehet terjeszteni a legkülönbébb témákra és problémákra. Tanulmányi témákat úgy is feldolgoztathatunk, ha dolgozati feladatot adunk a fiatalságnak. Lehetséges az is, hogy a félév elején kivétel nélkül mindenkinek kiosztunk egy témát, és a kidolgozásán a kollégisták az egész féléven át fáradoznak. Többször elővehetik, megvitathatják, úgyhogy a félév végére mindenki egy kis tanulmánnyal tudjon elkészülni. Ajánlatos és nagyon jó lenne, ha az intenzív írásbeliségre szoktatnánk rá kollégistáinkat.

A jövőt illetően egy-egy év végén minden kollégium ki tudna adni egy saját évkönyvet, amely a fiatalság évközi produktumait foglalná magában. Minden kollégiumban találni fiatalokat, akik ilyen vagy olyan elbeszélő-, leíró-, megjelenítő-, ábrázoló-, díszítőképtelenséggel rendelkeznek. Hálásak lesznek, ha feladatot adunk ne-

kik. De amire én itt – kollégistáink íráskészségét fejlesztendő – főképpen rá akarok mutatni, az diákságunknak az értelmező, elemző, tanulmányigényű írásbeliségben való elmaradottsága. Ezen kellene segítenünk: növeljük fiatalságunknak az értekező stílusban, az értekező módszerekben való jártasságát. [...]

A mi diákságunkat intenzíven naponta olvasó diáksággá kell nevelnünk. Kollégistáink az olvasmányaik kapcsán felmerülő gondolataikat szintén rögzítsék kollégiumi írásaikban, egyéni vagy közös naplókban, rögzítsék az egyes személyekre vonatkozó megfigyeléseiket, az iskoláikban szerzett tapasztalataikat stb. A rendszeres írásra lehet szoktatni őket, ha gyakran érdeklődünk efelől, támogatjuk őket, jó és hasznos tanácsokat adunk nekik. [...] Gyakran az ilyen közös írásokkal keltjük fel elmélyültebb érdeklődésüket. Így szoknak egyre jobban az írásos gondolkodáshoz. [...]

Be kell vezetnünk kollégiumainkban a kötelező olvasmányok olvastatását. Félévenként, ha kell, korcsoportok szerint elő kell írunk azt a minimumot, amit a fiatalságnak el kell olvasnia, és szisztematikusan gondoskodnunk kell ennek a végrehajtásáról. De ne csak akkor ellenőrizzünk, amikor már a félévnek vége felé vagyunk, hanem év közben is. Ha szükséges, szervezzünk olvasóköroket, amelyek az olvasmányok megvitatását végzik. [...]

Szervezzük meg kollégiumainkban a folyóirat-olvasztatást. Itt most pillanatnyilag arról a kollégiumról beszélek, amelyet még meg kell csinálnunk. Hozzá kell szoktatnunk a diákságot ahhoz, hogy az aktuális problémákba bele tudjon kapcsolódni. Ott legyenek hát a könyvtár asztalán a különféle folyóiratok, amelyeket ha nem is olvasnak végig, de szükségesek a fantázia és a tájékozódás növelésére. [...]

A mi fiatalságunknak különösen szüksége van arra, hogy az utóbbi századok történelmét jól ismerje. Be kell vinni azt a tudatot a fiatalságba, hogy 100 évre előre kell formálnia a saját jövőjét. Ezért nemcsak a mostani életünkkel kapcsolatos, hanem a messze múltba visszamenő történelmi és társadalmi kérdések ismerete is szükséges ahhoz, hogy komoly lépéseket tudjunk előre tenni. A történetiség fontosságának tudatosítása alapvetően szükséges kollégiumainkban. Ha nem tudunk reális, jó, objektív történelmi szemléletet adni a fiatalságnak, akkor nem tudunk semmit sem adni, haladásukat nem tudjuk elősegíteni. Ezért oktatásunkban a hazai történelem utolsó száz évére különös gondot kell fordítanunk. Ezt annál inkább meglehetjük most, mert alkalmunk van arra, hogy a 48 centenáriummára való felkészülés közben újraértékeljük a 48-as eseményeket. Alkalmunk van arra, hogy reális valóságukban és őszintén mutassuk meg azokat. De nekünk nemcsak arra van szükségünk, hogy hazai történelmünket ismerjük meg, hanem szükség van arra is, hogy az újabb kori világtörténelemmel és annak nagy eseményeivel is megismertessük a fiatalságot. Ezt nem a szokvány iskolai stúdiumokkal érjük el, itt az a lényeg, hogy ezeket az eseményeket hogyan értelmezzük, és milyen következtetéseket vonunk le belőlük. Mi, népi kollégiumi vezetők hangsúlyozzuk, hogy milyen fontosnak tartjuk a világtörténelem tüzetes ismeretét, elsősorban amaz államok és országok történetének az ismeretét, amelyek kapcsolatban voltak velünk. Minde nek felett pedig a Duna-táji népeket!

Ha próbát tennénk az egyetemi hallgatóságunkkal, leültetnénk az egész társaságot egy asztalhoz, és azt mondanánk nekik, írják le, mit tudnak pl. Jugoszláviáról vagy

Romániáról, megdöbbenő helyzet tárulna elénk. Holott az egész történelmi fejlődésünket és politikai helyzetünket – nem is nehéz átlátni – milyen jelentős mértékben döntötte el és dönti el a körülöttünk élő népek helyzete, sorsa, fejlődése. Az újabb kori történelmünkkel való tanulmányaink kapcsán alaposan kell foglalkozzunk a Duna-táji népek történetével, jelenkori társadalmi és kulturális alakulásukkal.

És még egyszer hangsúlyozom a történelmi stúdiumok osztályvonalkozásait, amelyek kivált a mi osztályaink, a munkásság és parasztság helyzetére vonatkozó ismeretek feltárására kell kiterjedjenek. Már rendelkezésünkre áll egy sereg ilyen szociográfiai, szociológiai és történelmi analízis, amely feltétlenül reális támogatást és alapot nyújt fiataljainknak. Meg fogjuk kísérlni mindazoknak a munkáknak összegyűjtését, amelyek történelmi oktatásunkba beleilleszkednek.

Az irodalmi stúdiumok értékelését is többé-kevésbé meg kell változtassuk. Valamifajta veszedelmes "irodalmisság" uralkodik fiatalságunkon. Elég, ha megnézzük életrajzaikat, képtelen módon bánnak a fogalmazással, a mondatfűzéssel... Az irodalomkönyvekből, az irodalmi munkákból megtanulják, ami szokványos, de nem használható. Ha reálisabb tárgyat kapnak is feladatul, amely ennek az egész szokvány írásmodornak a megváltoztatását követelné, akkor is gyakran ilyen túlméretezett irodalmisság jön ki belőle.

Van még egy sereg stúdium, amely alapvető a tekintetben, hogy a fiatalság a reális életbe bele tudjon kapcsolódni, többek közt ilyen a természettudomány. Ha a főiskolásokat természettudományi ismeretek dolgában megkopogtatjuk, akkor igen nagy hiányosságokat észlelünk náluk. Nemegyszer igen fejlett emberek, akik politikailag is igen tájékozottak, vagy éppen az irodalomban járatosak, az élettanra vonatkozó kérdésekre nem tudnak felelni, a legegyszerűbb élettani problémákkal sincsenek tisztában. Ezen is változtatni kell! [...]

Az a meggyőződése, hogy a magyar oktatásnak épp a természettudománnyal kapcsolatos rossz szemlélete és módszere az oka annak, hogy a mi fiatalságunk irreálisan gondolkodik, levegőben lebeg, és nem tud szilárd talajra leállni. Sokkal könnyebb lenne okítanunk, ha természettudományos alapjaik szilárdabbak lennének és a természettudományos törvényekkel alaposabban tisztában lennének.

Hasonlóképpen áll a helyzet a gazdaságtudományokkal. A középiskolás diákság többsége a gazdaságtudományokat, legyenek azok mezőgazdasági, ipari, pénzügyi stb. stúdiumok, gyakran lenézi, alantas, másodrendű dolognak tartja, amelyekkel nem illik foglalkozni. Gyakran nem látja azokat a reális kapcsolatokat, amelyek a gazdasági szemléletet – mondjuk – az irodalomszemlélettel összekötik. Ha olyan diáksággal érintkezünk, amelynek nincs megfelelő gazdasági ismerete és szemlélete, feltétlenül igyekezzünk az élet gazdasági vonatkozásait is megmutatni és megmagyarázni neki, értelmezve számára azt a közkeletű tényt, hogy minden társadalmi berendezkedés vagy intézmény csak szilárd gazdasági alapokon állhat meg. Itt különösen a paraszt- és munkásszármazású diákságról van szó. Őket a mezőgazdasági munka vagy az ipari termelés egész problémájának feltárásával igyekezzünk erre ránevelni. Ezek a gazdasági praktikumok nem azt jelentik persze, hogy gazdasági szakembereket neveljünk a főiskolás és középiskolás diákságból, de igyekezzünk számukra a gazdasági ismeretekkel olyan bázist adni, amelynek a segítségével a társadalmi kérdésekben is könnyebben tájékozódik. [...]

A mi fiatalságunk számára a társadalomtudományi ismeretek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a társadalomban reálisan tájékozódni tudjon. A szociális kérdésekben való tájékozódáshoz a szépirodalmat is segítségül lehet hívni, például a hazai szépirodalomnak erre igen alkalmas részét, a népi irodalmat, kivált ahol társadalmi problémákról van szó, ahol politikai fejtegetések fordulnak elő. Hogy egy társadalmi osztálynak milyen a konkrét helyzete, a szociográfiára, a szociográfiai irodalomra bizton támaszkodhatni. Alkalmas pl. a munkásság szociális helyzetének megismertetésére.

Középiskolás és főiskolás fokon is fel fog merülni a politikai tudományok kérdése. Politikát sem tanítottak sem főiskoláinkon, sem középiskoláinkban, pedig a politika is egyfajta tudomány: fel kell hát világosítani a fiatalságot, hogy miben is áll ez a politikai tudományosság. [...]

Fiatalságunkat ismertessük meg a folklórral, tanítsunk meg nekik igen sok népdalt. Ismertessük meg annak európai, sőt világsszintű feldolgozásaival, a kodályi, bartóki zenével, mert ez olyannyira a miénk, olyannyira népi-nemzeti és egyben nemzetközi is, hogy tanítványainknak erős kulturális bázist ad majd, amelyre tűzőn-vízen át támaszkodhatnak. Népdalkultúránkon kívül más dolgokra is rámutathatunk, pl. díszítőművészetünkre, pozitív néphagyományainkra stb. A népi kultúra reális értékelésével növelni fogjuk kulturális bázisaink számát. A nemzeti kultúrára – főleg az irodalmira támaszkodni: elsőrendű kötelességünk. [...]

Szoktassuk kitartó türelmességre kollégistáinkat, hogy – mondjuk – naponta 8–10 órát tudjanak stúdiumaikkal foglalkozni. Ugyanakkor keltsük fel bennük a széles körű érdeklődésnek és elmélyülésnek azt a fokát is, amelyet csak el tudunk velük érni. Nem olyan ellentétek ezek, amelyek egymást kizárják. Mindezek mellett hangsúlyozom, hogy a praktikumokra is szoktassuk rá a fiatalságot. A kollégiumokban ennek ezer és ezer formája lehetséges. A szervezésre vonatkozó hajlamosságot emeljük ki, növeljük meg fiatalságunk képességei között. Praktikus, gyakorlatias embereket akarunk. [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 12–42

69. Nevelői munkám a ceglédi Dózsa György Népi Kollégiumban
Dr. Vámosi Nándor nevelőtanár beszámolója, 1948. június

[...] Mint az egyik legjelentősebb munkáról, az iskolai tanulmányok kollégiumi megszervezésről, végrehajtásáról és ellenőrzéséről kell megemlékeznem.

Nevelői szemmel nézve ez meglehetősen nehéz, s eleinte szinte semmi reménnyel nem kecsegtető feladatnak látszott, tekintettel a tagság erősen heterogén összetételére. A növendékek a legkülönbözőbb összetételűek voltak. Ha az év végi ötvenes létszámot vesszük alapul, akkor a következő megoszlás: gimnazista 27 (a gimnázium valamennyi osztályából), általános iskolás 23 (az általános iskola 2–7 osztályáig). Súlyosbította a tanulási lehetőségeket az a körülmény, hogy több olyan tagunk is volt, akik mint túlkorosak nyilvános tanulók nem lehettek, és így magántanulóként voltak

kénytelenek vizsgázni, de volt olyan tagunk is, aki most készült tanterv-különbözeti vizsgálatra. [...]

A tanév elején kb. az első ellenőrző értekezletig különböző tanulási módszerek alkalmazásával kísérleteztünk. Próbálkoztunk az "egyéni" tanulással, ez egyeseknél az iskolai tanulmányok elhanyagolására vezetett. Ennek a módszernek az volt a hátránya, hogy az idő rövidsége miatt a megtanultak ellenőrzésére aránylag ritkán került sor az egyes tanulóknál, s a tágabb lelkiismeretűek ezt kihasználva s meg nem értve az évezredes alapigazságot, hogy ne az ellenőrzés miatt, hanem maguknak tanuljanak, igyekeztek kibújni különböző ürügyekkel és eszközökkel a köteleességteljesítés alól.

Az egyéni tanulásnak egy haladottabb formája volt – különösen a kisebbekre nézve kedvező eredménnyel –, amikor a napi tanulnivalók elvégzése után egy-egy idősebb kollégista kikérdezte tőlük az elvégzett anyagot. A "kikérdezőket" pedig alkalomszerűen a nevelőtanár kérdezte ki, átlag hetenként többször (háromszor).

Ezek után a tapasztalatok után rátértünk a kollektív tanulás gyakorlatilag legheylesebb és a kollégiumban alkalmazható módszereinek kiértékelésére. Midőn egyik vezetőségi ülésen bejelentettem ennek szükségességét, elvben az egész vezetőség helyeselte, de a gyakorlati megoldás kivitelezésében már véleménykülönbségek merültek fel.

A közösségi tanulás gyakorlatilag ugyanis az ún. "tanulócsoporthoz", "tanulókörhöz" oldható meg. Ezek összeállítása aránylag egyszerű az iskolában, ahol az egyes osztályok tanulói azonos feladat elvégzésére könnyen megalakíthatják a munkacsoportokat. De kollégiumban, speciálisan a mi kollégiumunkban, amelyik a fent jelzett módon összeállított "vegyes" kollégium, az azonos osztályba tartozó tanulók száma rendszerint nem tesz ki egy munkacsoportot. A másik probléma az volt, hogy a "szövetkezeti" kereteket sem akartuk megbolygatni, mert a szövetkezet a kollégium társadalmi életének alappillére. Viszont a mi szövetkezeteinkben nem az egy osztályba tartozó tagok tömörültek, hanem a különböző iskolatípusokba és osztályokba tartozó növendékek, akiknek iskolai tanulmányai merőben különböztek egymástól.

Az így részletes megvitatása után arra az eredményre jutottunk, hogy önálló tanulócsoporthoz szervezzünk, amelyek függetlenek a szövetkezeti keretektől. Az egy osztályba tartozó tagokat 5–6 főnyi csoportokba osztottuk, s minden csoport élére állítottunk a legjobb tanulmányi eredményt tanúsítók közül egy-egy "vezetőt", akiknek az volt a feladatuk, hogy a közösség munkáját vezessék, tanácsokat adjanak, és segítséget nyújtsanak gyengébb szellemi képességű társaiknak. Természetesen ez a kollektív tanulás nem sülyedhet oda, hogy a csoport tagjai a házi feladatokat egymásról másolják, s kórusban tanuljanak meg egy-egy leckét, vagy magoljanak be egy-egy könyvneklit. Mindenki egyénileg készült el az iskolai anyagból, csak azokat a feladatokat csinálták meg közösen, amelyet valamelyik tanuló nem értett, itt is a fő súlyt a rávezetésre, a megmagyarázásra helyezték, nem pedig arra, hogy a gyengébb tanuló egyszerűen lemásolja a jobbak feladatát, s ezzel elintézettnek vélje a maga munkáját. Az egyénileg elkészült tanulók aztán megbeszélték az anyagot olyan formában, hogy egy tanuló rendszerint külön felkészült erre vagy járatosabb

volt benne, s az előadta, a többiek pedig hozzászólásukkal kiegészítették az elhangzottakat, vagy tisztáztak egy-egy nehezebben érthető részletet. Így még a leggyengébbek is szélesebb látókört szereztek a feldolgozott anyagrészből, s újabb megvilágításban, nagyobb összefüggésekben láthatták a kérdést.

A vita folyamán aztán szinte észrevétlenül sor került a tanulmányi ellenőrzésre is. A csoportok vezetői tanulmányi naplót vezettek a csoport munkájáról, azokon belül az egyes tagokról, úgyhogy az ellenőrző nevelőnek bármikor módjában állott tiszta képet szerezni a tanulók tanulmányi haladásáról, hiszen minden alkalommal nem vehetett részt minden csoport munkájában.

A tanulmányi ellenőrzést rajtaütésszerűen gyakoroltam. Mindig más és más csoportnál végeztem a felügyeletet, tevékenyen részt véve a csoport megbeszélésein, s ilyen módon senki sem lehetett sohasem biztosítva arról, hogy nem kapcsolódom bele valamelyik munkaközösség munkájába, s a megbeszélés folyamán nem derítem ki egyik-másik tag hiányos felkészülését, vagy azt, hogy házi feladatát "elfelejtette" elkészíteni.

Tanulmányi eredményünk ezzel a módszerrel jelentősen (12%-ot) javult a második félév folyamán. [...]

Külön feladatot rótt ránk a magántanulók és a tanterv-különbözeti vizsgálatra készülő előkészítése. Mivel ezek egy része nem látogathatta az iskolai előadásokat, ezeket rendszeres oktatásban kellett részesítenünk minden tárgyból. Ezt a feladatot úgy oldottuk meg, hogy "oktató" munkaközösségeket szerveztünk, amelyekbe beletartoznak a nevelőtanáron kívül a kollégium két felső osztályának növendékei közül azok, akik az egyes tárgyakban kiváló előmenetelt tanúsítottak. Az oktatás még sikeresebbé tétele érdekében beszerveztük a gimnázium tanárai közül azokat, akik a kollégiummal rokonszenveztek, és azok hetenként egy-két alkalommal bejárva irányították mind az "oktatók", mind pedig a tanulók munkáját. Az anyag mélyebb szaktudást igénylő részeit pedig maguk vették át a vizsgára készülőkkel. [...]

NDGY Illés Lajos iratai C-2

70. Tanulmányi segítség a nyíregyházi népi kollégiumban

Majoros Takács Ferenc nevelőtanári beszámolójából, 1948. június 27.

[...] Utoljára hagytam, bár oroszlánrészét foglalta le időmnek a szilencium alatti és szilenciumon kívüli korrepetálás. Itt sor került mindenféle tárgyra a város összes, 14-16 iskolájából. Súlyyal szakomon, a számtan-fizikán voltam. Mivel iskolám a szomszédban volt, így délelőtt is tudtam, órák között, az iskolába délután járóknak is, tanulmányaikban segíteni. Saját iskolai óráimon felül a napi átlag 20-30 számtanpélda megoldása volt, de gyakran az 50-60-at is elérte, hiszen ebben a másik két kollégium is hozzám fordult segítségért. Több gyermekkel érdemes volt külön foglalkozni, s ennek tulajdonítható, hogy ezek a helyi iskolák közötti tanulmányi versenyeken győztesekként kerültek ki (Királyfalvy L., Majtényi T.). Az állandó foglalkozást talán nem is bírtam volna, ha a délutáni szilenciumokon Horváth Sándor kollégánk korrepetálásban nem segített volna. Fáradozásunknak megvolt az eredmé-

nye, a norma szerint is a félévi bizonyítványokhoz képest igen nagy volt év végén a tanulmányi eredményben a javulás. [...]

A népi kollégiumi élet előttem a diákideált valósította meg. Elértük azt, hogy so-
kan a kollégisták között otthon biztosan nem találják meg azt a kényelmet, élelme-
zést, amit a kollégium nyújt, nem is beszélve arról, hogy milyen tanulási lehetősé-
get ad mind az iskolai tanulmányokban, mind az eszmei fejlődés terén. Az együttes
munka, a jó munkás szellem mindegyik teljesítményét fokozza, minden egyénnek
hasznára van.

NDGY Illés Lajos iratai C-3

71. Egyetem és szaktanulmányok a Pápai Páriz Ferenc medikuskollégiumban

Babics Antal professzor jelentése az egyetem orvostudományi tanártestületének
1947. október 21.

A Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Tanártestületének 1947. évi
október 21-én tartott II. rendes üléséről felvett jegyzőkönyv részlete
993/1947-48

Dr. Babics Antal ny. r. tanár előadja a Pápai Páriz Ferenc medikuskollégium
ügyét, mely a következőképpen szól:

"Mélyen tisztelt Dékán Úr!

A Pápai Páriz Ferenc medikuskollégium ügyében óhajtok a tek. tanártestületnek
jelentést tenni.

A kollégium nevelése elsősorban szaknevelés. Ennek jegyében folytattuk le a fel-
vételi vizsgálatokat is. Igyekeztünk megbízható képet kapni a tagjelöltek általános
intelligenciájáról, irodalmi, történelmi, társadalomtudományi érdeklődéséről.
De legfontosabb része volt felvételi vizsgánknak tagjelöltjeink természettudományi
képeségeinek, ismereteinek megismerése. Kollégiumunknak célja még, hogy az
egyetemi oktatásba szervesen bekapcsolódjék. De ezen túlmenve célunk az is, hogy
a kollégium ifjúságában felébredjünk egy magasabb orvosi tudomány iránti igényt,
s eszközeinkhez mérten ezt is kifejlesszük. Szakmai nevelésünk ideje 5 év, mely idő
alatt szukcesszíve magasabb és magasabb szintre visszük a kollégium oktatását a kü-
lönböző tudományos intézetekben. E téren is eredményeikről számolhatunk be. Labo-
ratóriumunk, mely alkalmas kémiai, biológiai stb. kísérletek elvégzésére, 1947.
XI. 1-re elkészül. Köszönettel kell megállapítani, hogy Issekutz professzor úr enge-
délyt adott 5-5 kollégistának arra, hogy a kari könyvtárban felváltva olvashassanak.

Szaknevelői problémánk szintén megoldódott. A kultuszminisztérium elfogadta
a kollégium előterjesztését az irányban, hogy nevezzen ki fiatal szaktanárokat a kol-
légiumba, akik együtt lakván a kollégium ifjúságával, személyi kapcsolatok útján is
elősegítenék munkájuk eredményesebb voltát. A 3 tanerő biológiát, anatómiát, szö-
vettant és fejlődéstant, valamint kórtant tanít. A szakelőadások két héttel ezelőtt
megkezdődtek. Kidolgozott program szerint minden délután 5-7-ig élettani, kórtani,
vegytani, fejlődéstani és szövettani előadások tartanak. A kollégium elsőrendű fela-

datának tartja megismertetni tagjaival az ország közegészségét is, hiszen egyik legfőbb célunk néptünk egészségügyének minél hatékonyabb fejlesztése, magasabb szintre emelése. Ebben a munkában már mint orvosok részt kívánnak venni. Bizonyítéka ennek a július és augusztus hó folyamán végzett egészségügyi és szociográfiai kutatómunkánk a barcsi és a kiskőrösi járás területén, melyet az elkövetkezendő években még sokkal szélesebb alapokon szándékozunk folytatni az egészségügyi kormányzat irányítása szerint.

Egyik fontos programja kollégiumunknak az idegen nyelvek tanulása is, amely annyira súlyos feladat szegény sorsú egyetemi hallgatók számára. Tanítjuk a világnyelveken kívül a Duna-táji nyelveket is.

Kollégiumunk minden tagja részére kötelező egy világnyelv és egy Duna-táji nyelv tanulása.

Természetesen gondot fordítunk arra, hogy az ezekre a stúdiumokra fordított idő ne menjen a szaktanulmányok rovására, mert a kollégium elsősorban szakembereket akar nevelni a magyar közegészségügynek.

Ezek ismeretében tisztelettel kérem a tek. tanártestületet, hogy a medikuskollégiumot szíveskedjék olyan intézménynek tekinteni, amelyben a hallgatóság a legszorosabb kapcsolatot őhajtja professzoraival kiépíteni.

Tisztelettel kérem a tek. tanártestületet, hogy a kollégium ifjúságának ezen őhajtát mind szellemi, mind anyagi téren a legmelegebben pártfogolni szíveskedjék.

Vagyok kiváló tisztelettel a tek. tanártestületnek

dr. Babics Antal s. k.

egyet. ny. r. tanár, a medikuskollégium
tanácselnöke

Orvosegyetem (Visus), 1970. május

72. A debreceni Ságvári Endre Népi Kollégium igazgatójának levele Juhász Géza professzornak a kollégisták szaktanulmányainak ügyében
1948. október 11.

Professzor Úr!

A NÉKOSZ a kapott kritikák* alapján felismerte a szakképzés elhanyagolásában rejlő igen komoly hibáit. A Ságvári Endre Népi Kollégium is fokozott súlyt fog fektetni a kollégiumban élő bölcsészhallgatók komoly szakmai felkészülésére. Ennek elősegítésére a következőket kérjük a professzor úrtól:

Mellékelten közöljük a Professzor Úr kollégista hallgatóinak névsorát, s kérjük szíveskedjék e hallgatók szakmai munkáját, olvasását, a szemináriummi dolgozó közösségben való ténykedésüket fokozott figyelemmel kísérni, a kollégiumunk igazgató-

*Az 1948-as pártbírálatról van szó.

ságához az esetleges hibákról vagy a tapasztalható fejlődésről november hó közepéig átíratot intézni, hogy az esetleges hibákat idejében ki tudjuk küszöbölni.

Segítségét előre megköszönve egyben felajánljuk a kollégisták munkáját a Professor Úr szakoktatási terveinek vagy tudományos kutatásainak a segítésére.

Debrecen, 1948. október 11.

Népi kollégista üdvözléssel:
Durkó Mátyás s. k.
igazgató

A magyar szakos kollégista hallgatók névsora:

Elsőévesek: Bartha István, Király Klára, Kiss Endre, Kósa Vilma, László Eszter, Lázár Ilona, Maklár József, Páll László és Turner Kornélia.

Másodévesek: Bögel József, Debreceni Tibor, Földényi László, Hársfalvi Péter, Kónya Sándor, Szabó Albert és Sziklai Lívia.

Harmadévesek: Karancsi László, Varga Éva és Csontos Gábor.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/2-D-14

73. Országh Lászlónak, a debreceni egyetemi Angol Intézet professzorának levele a népi kollégium igazgatójának tanulmányi ügyekben
1948. november 13.

Kedves Kolléga Úr,

hálásan köszönöm múlt hó 13-án kelt 295/1948. számú levelét. Nagy örömmre szolgál, hogy a kollégium bölcsész tagjainak szakmai továbbképzését mint elsőrendű értékét a szívén viseli, és ennek érdekében a kollégisták munkájának fokozott szemmel tartását kéri.

Jelenleg 3 Ságvári-kollégista folytat tanulmányokat az angol szakon: Karancsi László, Kónya Sándor és a néhány hét előtt jelentkezett Tarcsai Lajos. Karancsi és Kónya már az előző évben is évfolyamunknak legjobb előmenetelű, figyelemre méltó szorgalmat és intelligenciát eláruló tagjai voltak. Az idei évben is ebben a jegyben indult a munkájuk.

Sajnos azonban mindketten a folyó tanévben kevesebb időt tudnak a szaktanulmányokra fordítani, mint amennyit szeretnének, és kellene, hogy megállják helyüket a konkurenciában, és ne essenek vissza saját régebbi formájukból várható fejlődési vonalukhoz képest. Ennek a lefékezésnek oka nem az érdeklődés vagy az igyekezet csökkenésében keresendő, hanem abban a körülményben, hogy felelős vezető állásba jutva nincs elég fizikai idejük egyszerre két feladatkörnek is teljes mértékben eleget tenni.

Kétségtelen, hogy mindketten szinte emberfeletti erőfeszítéssel igyekeznek a tanulmányi kérdésekben is a nívót tartani, az órákat rendszeresen hallgatni és a gyakorlatokon részt venni. Hogy ez nem sikerül mindig, nem rajtuk múlik. Ez nemcsak azért tölt el aggállyal, mivel két értékes embernek a többi hallgatóval szemben idővel várható elmaradása már önmagában véve sem öröndetes, hanem azért is, mert már az elmúlt évben a nevezett két fiatal kollégát próbáltam úgy nézni, mint akik 1–2 év alatt az Angol Intézeten belül felelős pozíciókba felőhetnek. A tárgyalás alatt álló egyetemi reform az egyetemi segédszemélyzetet mennyiségileg is növelni akarja a tanszékeken. Mind Karancsi, mind Kónya kollégák harmad- vagy negyedéves korukban egyenletes továbbfejlődést feltételezve igen alkalmasak lettek volna ilyen szerepre. Ma sem mondtam még le erről a reményről, de kétségtelen, hogy egyre több nehézséget látok, mert már jelenlegi elfoglaltságuk is túlméretezett.

Ezek után valószínűleg ellentmondásnak fog hatni, ha azt javaslom, hogy a három angol szakos népi kollégistának az eddig vállalt egyetemi munkán felül is kelle-ne még többletet végeznie. De ez olyan többlet, mely nem komoly megterhelés. Mind a három kollégistának (aránylag legkevésbé még Karancsinnak) nehézségei vannak a beszélt angol nyelvvel. Elfogadható angol szókincs és beszédképesség nélkül pedig felsőéves nem tud értékes munkát végezni. Az egyetem jelenlegi rendszere pedig nem is igen ad alkalmat a gyakorlati nyelvtudás elsajátítására, annak meglétét már feltételezi (elég helytelenül) a bejövő elsőévesben.

Javaslatom a következő: állítson be a Ságvári-kollégium munkaprogramjába heti csak egy óra intenzív és feltétlenül kötelező nyelvgyakorlást a három angol szakos-nak. Esetleg beengedhet erre az órára olyan nem angol szakos kollégistát, aki legalább annyira tud angolul, mint egy megfelelő évfolyamú szakos. De ne legyenek önmél többen. Legyen a heti egy órán való részvétel halálosan kötelező. Vezesse azt egy hivatásos angol nyelvtanár, aki bennszülött angol ember közismert debreceni hiányában lehet magyar is (más nem is lehet most). Ha nem volnék magam is ugyan-olyan embertelenül elfoglalva, mint Önök, magam is díjmentesen elvállalnám a három kollégistával a kollégiumban való ilyen forma foglalkozást, habár itt elvi nehézségek is akadnak. [...]

Maradtam szívélyes üdvözléttel kész híve

Ország László s. k.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI–651/1–340/1948

74. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének oktatási programja a budapesti kollégiumok számára
1946. szeptember

1. Minden népi kollégista köteles minden szombat du. 5 óraker csoportosan részt venni a NÉKOSZ Ifjúsági Akadémiájának előadásain.

2. Minden csütörtökön este 7 óraker a budapesti népi kollégiumok kollégiumi estét tartanak. A kollégiumi estnek témája: 1. hivatalos kollégiumi ügyek, 2. hivatalos látogatások vagy látogatások fogadása, 3. kulturális műsor, 4. alkalmi előadások.

3. Tanulócsoportokat is meg kell szervezni a tanulás könnyebb végzése és eredményes ellenőrzése végett. Egy-egy tanulócsoportba 6–7 egyszakos, egyévfolyamú hallgató tartozik. Közös tárgyalás, kikérdezés, értelmezés a feladatuk.

4. Az 1946–47-es tanév első felének előadássorozata a magyar történelem haladó elemzése. Különösen az utóbbi 100 év történetét kell részletes előadásokban ismertetni a hallgatósággal. Előadókat a kollégium vezetőségének kell beszervezni. Lehetőleg alkalmas középiskolákat kell előadóknak meghívni. Az olyan kollégiumban, ahol az egyetemi tanulmányok nem teszik lehetővé az előadássorozat megtartását, ott ugyanebből a témakörből szemináriumot kell tartani. Mind a szemináriumoknak, mind az előadássorozatnak kötelező elvégzendő anyaga a következő:

Molnár Erik: A magyar társadalom kialakulása,

Acsády Ignác: A magyar jobbágyság története,

Mód Aladár: 400 év... ,

Révai József: Kossuth Lajos,

Andics Erzsébet: Munkásosztály és nemzet,

Rézler Gyula: A nagyipari munkásság,

Szabó István: A magyar parasztság története,

Darvas József: Egy parasztcsalád története,

Darvas József: Város az ingoványon.

5. Szemináriumot a fent felsorolt könyvek alapján kell tartani. A szeminárium ismétlő, elemző, magyarázó és elmélyítő típusú. Két-két időszakos referálással kell előadatni az alkalmasszerűen kijelölt témákat, illetve olvasmányrészleteket.

6. Kéthetenként kötelező üzem- vagy gyárlátogatásokat kell előírni.

7. Rendszeresíteni kell a kollégiumi népdaltanítást és néptánc-tanítást.

8. Irodalmi kultúra elmélyítésére könyvkatasztert kell felállítani. Be kell vezetni az olvastatást – rendszeresen. Szépirodalmi munkákra is vonatkoztatva.

9. Havonta egy aktuális témáról dolgozatot kell íratni. [...]

NDGY KLi GYIK 36–21

75. A Györffy-kollégium előadásairól, olvasmányairól

Pető Sándor levélbeszámolója, 1946. február 15., 1947. február 5., 7.

Budapest, 1946. február 15.

Kedves Húgom!

Mióta eljöttem otthonról (január 31.), nem kaptam levelet. Itt a kollégiumban nagyon sok az elfoglaltságunk, annak ellenére, hogy még az egyetem nem kezdődött el. Ebben a hónapban 10 vastag könyvet kell elolvasunk. (Eddig a következőket olvastam már el: Acsády Ignác: A magyar jobbágyság története, 2. Molnár Erik: A magyar történelem az őskortól az Árpádokig, 3. Mód Aladár: 400 év küzdelem..., 4. Jócsik Lajos: A Duna-medence közgazdasága, 5. Kovács Imre: Feudalizmus-parasztság, 6. Kerék Mihály: A földreform útja.)

Amint látod, ezek a könyvek mind a parasztsággal foglalkoznak. Igen tanulságos könyvek. Ezekből kiviláglik a parasztság ezeréves története, sok szenvedése, elnyomatása a kizsákmányolóktól, hűbéruraktól, a feudális nagytőkétől, az egyháztól, nagypapoktól; és az ellenük való küzdelem.

Ha még csak könyveket kellene olvasni, igazán nem sok volna, de szinte minden nap van egy-két előadás, amely mindig legalább 4-5 óráig tart. Szombaton este pl. Kovács Imre tartott előadást Magyarország és a békekötés címmel. Az előadás este 8-10-ig tartott, de utána a hozzászólások és vita akár reggelig is eltartott volna, ha éjfél után 2 órakor be nem rekesztjük az idő előrehaladottsága miatt. [...]

Budapest, 1947. február 5.

Kedves Marika!

A kollégiumon belül komoly tanulás és olvasás folyik, azonkívül minden nap du. 3-6-ig előadás. A legkülönbélebb érdekeltségű és foglalkozású vezető egyéniségeket hívtuk meg előadást tartani. Január 18-án Zsigmond László tartott az államról előadást, 29-én Erdei Ferenc Demokrácia és közigazgatás címmel, január 30-án Knob Sándor, a Gyárosok Országos Szövetségének az elnöke tartott előadást Demokrácia és tőkés gazdálkodás címmel. Ez a valódi és eleven nagytőkés (kamáslija volt, a cipője, mint a tükör; elegáns, mint egy gróf, nyakkendőjét állandóan igazgatta, minden öt percben más szemüveget használt) többek közt be szeretne bizonyítani, hogy a kapitalizmusnak semmi köze a gazdasági válsághoz, a háborúhoz, és hogy a kapitalizmus milyen jó a dolgozóknak is! Érdekes és tanulságos előadás volt, megismertük a nagytőkés-gondolkodást. Ő például Németország hódító háborúját a német nép nacionalizmusához vezette vissza, holott mindenki tudja, hogy a háború fő oka gazdasági ok volt. [...]

Budapest, 1947. február 7.

Kedves jó Szüleim és Testvéreim!

Február 10-én kezdődnek a kollégiumi vizsgák, és tartanak február 15-ig, este 7-ig.

Mostanában minden délután 3-6-ig előadás van a kollégiumban. A legkülönbélebb témákról a legkülönbélebb előadók beszélnek. Tegnapelőtt Pénzes Balduin atya, az Új Ember főszerkesztője tartott háromórás előadást az egyház kérdéseiről, tegnap Berei Andor Magyarország és a nemzetközi külpolitika címen tartott előadást, azelőtt Erdei Ferenc Magyarország és a demokratikus közigazgatás címmel, holnap Károlyi Mihály tart előadást a Magyar demokráciáról (a II. Magyar Köztársaság elnöke), ma pedig Antos államtitkár Magyarország költségvetéséről. Persze, az előadás után mindig vita van, illetve kérdéseket lehet feltenni. [...]

NDGY Pető Sándor íratai

76. A József Attila Kollégium előadássorozata a magyar irodalom problémáiról
1947. március 10.

A magyar irodalom problémái
(Előadássorozat)

Hegedűs Géza: Az irodalom vizsgálatának módszere	1 előadás
Hegedűs Géza: Középkori irodalom (1526-ig)	1 előadás
Szabó Árpád: Reneszánsz, reformáció	1 előadás
Baróti Dezső: Barokk	1 előadás
Hegedűs Géza: A felvilágosodástól a kiegyezésig (A feltörekvő polgárság irodalma, felvilágosodás, preromantika, reformkor, nemesi-népi költészet, polgárosodó ne- messég irodalma)	4 előadás
Király István: A kiegyezés kora, a millennium önáltatása	1 előadás
Bóka László: A Nyugat lírikusai	1 előadás
Bóka László: A Nyugat prózaírói	1 előadás
Veres Péter: A két világháború közt	1 előadás
Zsolt Béla: A két világháború közt	1 előadás
Bóka László: József Attila	1 előadás
Kardos László: Mai irodalom	1 előadás
Darvas József: Mai irodalom	1 előadás

Kötelező olvasmányok

1. Szerb Antal: A magyar irodalom története
2. Koroda Miklós: A magyar felvilágosodás breviáriuma
3. Lukács György: Írástudók felelőssége
4. Révai József: Ady

Budapest, 1947. március 10.

NDGY Gyenge Zoltán iratai 20

77. Az Arany János Népi Kollégium oktatási munkája
az 1947. év második felében
Rácz Sándor igazgató jelentése, 1947. június 12.

[...] Ki kell emelnem a második félévi előadásokat, melyek határozottan át-
alakító hatással voltak a kollégistákra. Első félévi beszámolómban már megemlítet-
tem, hogy rendszeres és összefüggő előadássorozatot állítottam össze. Bevezetésül
a modern természettudományos világképről tartottam előadást, mely meglepő vissz-
hangot keltett. [...]

Előadást tartott Világ Miklós MAFIRT-igazgató a társadalmi formák fejlődéséről a kapitalizmusig, aztán dr. Agárdy Ferenc közgazdasági író a kapitalizmusról, Molnár József, a Nemzeti Parasztpárt budapesti titkára, A magyar jobbágyság története és forradalma címen. [...] Ferenc Simon, a Fogaskerégyár cégvezetője, aki 7 évet töltött a Szovjetunióban, kétórás előadása személyes tapasztalatairól a kérdések özönét keltette. Pataki Ferenc Györffy-kollégista a szocialista tervgazdaságot fejtegette. Dr. Markos György közgazdasági író A szocializmus kezdetei címen eljutott a marxizmusig. Tizenöten intéztek hozzá olyan kérdéseket, amilyeneket pár hónappal ezelőtt föl sem lehetett tételezni tagjainkról. Őt magát is meglepték a talpraesett kérdések.

A sorozat közben Kovács József, a Madách Gimnázium tanára a föld őstörténetéről, a növény- és állatvilág kialakulásáról beszélt. Korolovszky Lajos, a Szabad Szó munkatársa a világpolitika jelenlegi képét mutatta be. [...]

Hosszú tapasztalatból tudom, milyen átalakító hatása van az ilyen témájú rendszeres előadásoknak. A tervbe vett célt elértük. Most már egymás után olvassák kollégistáink kis könyvtárunknak azokat a műveit, amelyek a fenti kérdésekkel foglalkoznak. Azt nem kell kiemelnem, mennyire előre vitték diákjainkat a NÉKOSZ-akadémia elsőrendű előadásai a demokratikus Magyarország megismerésének az útján.

Tagjaink közül Hajdu Tibor ismertette József Attila költészetét számos költeménye elszavalásával és felolvasásával. Szakács Kálmán a magyar jobbágyság történelméről tartott szemináriumot. Kérdések, hozzászólások minden előadás után voltak. [...]

NDGY Arany János Kollégium iratai 3

78. Kardos László levele Révai Józsefhez a NÉKOSZ
oktatásügyi problémáiról
1947. szeptember 4.

Kedves Révai Elvtárs!

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége ez esztendői oktatási ügyeihez kéri a segítségét.

Szövetségünk ebben az évben egységesíti és központosítja oktatási anyagát. Ez gyakorlatban annyit jelent, hogy egységes tananyagot, a továbbiak során tankönyveket ad ki mindazokból a tudományágakból és szakokból, amelyek előnyösen egészítik ki tagságunk tanulmányait, másrészt haladó szemléletet és ehhez szükséges módszerességet nyújtanak tagjainknak. Ezek a tudományágak: történelem, irodalom, gazdaság, társadalomtudomány, politika, természettudomány.

A tankönyvek megírása legalább egyesztendős feladat. Így tankönyvre csak a következő esztendő kezdetekor számíthatunk.

De meg kell oldanunk ennek az esztendőnek is az oktatási problémáit. A következőképpen: a fent felsorolt tudományágak mindegyikéből 6-6 előadást készítünk, összesen tehát harmincat, amelyek százesztendős korszakra korlátozva – jó anyag-

illusztrációval megszerkesztve – világos, tudományos szemléletet nyújtanak diákságunknak. A hatos előadásciklusokat előre megíratjuk, és nyomtatott formában megküldjük kollégiumainknak. A nyomtatott tananyagból kollégiumaink egy előadást és egy szemináriumot tartanak. Az anyagot vidéken a kollégiumok igazgatói adják elő, akik Budapesten előzetes instruálást nyernek a másfél havonkénti igazgatói értekezleteken. A budapesti előadásokat tanulmányíróink tartják meg a Zeneakadémián mintegy 1000–1500 főiskolás népi kollégista és más kollégiumbeli hallgatóság előtt. A budapesti kollégiumok ugyanezt az anyagot szeminárium formában szintén átadják. Tagságunk a tananyagból félévkor és év végén vizsgázik.

Az összegyűjtött előadásokat a tanév végén – a következő könyvnapon – Magyarországon száz esztendeje címen könyvformában is kiadjuk. Ezt a kiadványt egyik olyan eszközünknek tekintjük, amelynek segítségével – a centenáriumi perspektívát felhasználva – tagságunk egységes, haladó, harcos történelmi és társadalmi szemléletet kaphat.

Kérésünk tehát a következő: a megjelölt cím alatt 12–13 gépelt oldalon – előadva másfél óra – foglalja össze népszerűen, értekező modorban diákságunk számára azokat a problémákat, melyek a témát kitöltik. Az előadásokat 5000 közép- és főiskolás diák számára készíttetjük. A megírásnál feltétlenül legyen figyelemmel erre a szempontra.

Kérésünk továbbá az: minden egyes előadás után jelölje meg az elolvasásra feltétlenül szükséges könyveket és tanulmányokat, úgyszintén külön az ajánlott olvasmányokat. Az irodalom felsorolása után pedig Megjegyzések cím alatt fogalmakra, eseményekre, történelmi és egyéb adatokra vonatkozó észrevételeit tegye meg.

A történelmi ciklus előadásai megírásának határideje: szeptember 16.

Kérjük azonkívül arra, hogy a megírt témából a jelzett címen szeptember közepétől október végéig terjedő időszakban a Zeneakadémián 1500 főiskolás diák előtt előadást tartson. (Az időpontot jó előre közöljük!)

Nem mondhattunk le arról az igényről – jóllehet tudatában vagyunk, milyen elfoglaltság közepében éri kérésünk –, hogy a témák kidolgozására azokat a barátainkat és nevelőinket kérjük fel, akiknek a mondanivalójában leginkább bízunk. Ezért kérjük, feltétlenül legyen segítségünkre. Segítségére viszonzásképpen csak azt ígérjük: 5000 diákunk az előadott tananyagot megtanulja, és eredményesen vizsgázik belőle.

A részletesebb tájékoztatás végett oktatásügyi megbízottunk fel fogja keresni.

Tisztelettel üdvözlő:

Dr. Kardos László s. k.

NÉKOSZ nevelésügyi oszt., vezető

79. A szellemi táplálék

Gyútszi László esztergomi népi kollégista visszaemlékezése (1971) és naplójegyzetei (1947. szeptember 22. – december 13.)

[...] Nemcsak biológiai, hanem szellemi éhség is jellemezte a népi kollégistákat. Kérvenyem néhány sora is erről vall: "Engem a népi kollégium elszólt az eke szarva mellől, hogy a népért küzdő értelmiségi legyek. Örömmel jöttem, és nagy szellemi éhséggel, mohón kezdtem el a tanulást, ami kitűnik abból, hogy ebben az évben már a második magánvizsgát teszem le."

Szellemi táplálékban nem volt olyan nagy hiány, mint kenyérben. Mindenekelőtt az iskolában kellett helytállnunk, sokszor ellenséges környezetben. Esztergomban, a híres diákvárosban ugyanis sokan nem nézték jó szemmel, hogy egyszerre egész se-reg munkás- és parasztfiatal került a középiskolákba. Alaptalan rágalmakat is terjesztettek rólunk. Mi bátran vitatkoztunk, és arra törekedtünk, hogy jó felkészüléssel, tudással cáfoljuk meg a vádakat.

Az iskolai lecke megtanulása nem volt elég. A kollégium maga is iskola volt. Előadások, szemináriumok, kötelező és ajánlott olvasmányok, nyelvórák, élénk politikai viták és kulturális rendezvények egészítették ki az iskolai munkát.

Amilyen sokszínű és sokszor ellentmondásos volt a korszak politikai és szellemi arculata, olyan volt a mi szellemi táplálékunk is. Olvasmányaink között szerepeltek Nyíró József, Rákosi Viktor és Herczeg Ferenc művei, de legtöbbet a népi íróktól, Móricz Zsigmondtól és a szocialista íróktól olvastunk. Olvasónaplóm részletes jegyzeteket tartalmaz a következő könyvekről: Lukács György: Írástudók felelőssége, Révai József: Marxizmus, népiesség, magyarság, Marx–Engels: A magyar forradalomról, Veres Péter: Paraszti jövő, Ezek a könyvek a Zalka Máté Kollégiumban kötelező olvasmányok voltak. Esztergomban már 1947 tavaszán bemutattuk Sárközi György Dózsa-drámáját. Készültünk Darvas József Szakadék című drámájának bemutatására, de műsorunkon szerepelt Herczeg Ferenc A költő és a halál című műve, valamint Gárdonyi Géza Göre Gábora is.

A jegyzetfüzetemben 1948. február 24-től június 18-ig 18 előadás jegyzete található. Példának csak néhányat említek meg: Fekete Sándor – József Attiláról, Györffy Sándor – Adyról, Mihályi László – Magyarország gazdasági helyzetéről, Hegedüs András – A szövetkezetekről, Timár Mátyás – A magyar gazdaság jövőjéről, Hegedüs Géza – A reformkorszak társadalmáról, Mód Aladár pedig Társadalmi és politikai harcok 1848–49-ben címmel tartott előadást. Ezekon kívül előadásorozatokot tartottak a társadalmi formák fejlődéséről és a marxista politikai gazdaságtan köréből.

Ebből a változatos szellemi táplálékból minden napra jutott bőven.

1947. szeptember 22.

Ma reggel hat órakor volt az ébresztő. A reggeli torna elmaradt a szemerkélő idő (eső) miatt. Elkészülődtem az iskolába, majd elővettem Kovács Imre Kolontó című regényét, és nagy érdeklődéssel olvastam.

Szeptember 25.

Az utolsó óra hittan volt. A tiszteletes úrral beszélgettünk, mert könyvhiány miatt nem tudtunk készülni. A politikai helyzet is szóba került. Főleg az amerikai kérdésről szerettünk volna beszélgetni, de a vita mindig másra terelődött.

Október 5.

Délután a Kalevalát olvastam. Nagyon tetszett a finn nép nagy eposza. Elhatároztam, hogy megtanulok finnül. [. . .] Este sokat vitatkoztunk a politikai helyzetről. A nemzetiségi kérdés volt a fő téma.

Október 7.

Ma volt az első szeminárium est. Az igazgató úr tartott előadást A 48-as ifjúság és a mai ifjúság címmel. Utána színdarabpróba volt. Készülünk a falujárásra.

Október 8.

A magyaróra vitatkozással telt el. A vita politikai síkra terelődött. Nagyon tanulságos volt. [. . .] Szabó Pál megküldte A nagy temető című regényét, amelyet korábban levélben kértünk tőle. Nemrég jelent meg. A Dózsa-féle parasztháborúról szól. Már hozzá is kezdtem az olvasásához.

Október 9.

Délután folytattam A nagy temető olvasását. Vacsora előtt énekpróbát tartottunk, és a szavalókórust gyakoroltuk. Szakasits Árpád A gép című művét akarjuk bemutatni. Vacsora után Gárdonyi Géza Göre Gábor című színművét próbáltuk. Utána olyan jókedv kerekedett, hogy a dalnak és a tréfának nem akart vége lenni.

Október 10.

Magyarból házi dolgozatot kell írni. Címe: Örök népi sors. Nagyon tetszik a téma. Erről akár egy könyvet is írnék. [. . .] Este ének volt. Majd eladtuk a kollégiumot. Készülünk a vasárnapi falujárásra.

Október 13.

A délutánt tanulással töltöttem. [. . .] Ma este volt az első sajtómegbeszélés. Beszélgetés közben vendégünk érkezett. Székely Gábor Györffy-kollégista néhány napig kollégiumunkban lesz. Esténként előadásokat és megbeszéléseket tart a jó kollégista magatartásáról, feladatainkról és a népi kollégiumok számára kidolgozott normarendszerről.

Október 20.

Mivel szabad délelőttöm volt, A nagy temetőt olvastam, amit már olyan régóta olvasok, de nem tudom befejezni, mert nincs időm. Délután sem értem rá olvasni,

mert színdarabot válogattunk. Egy időszerű és szép színművet választottunk is. Címe: A költő és a halál. Herczeg Ferenc írta. (Az 1848–49-es szabadságharc idején játszódik. A segesvári ütközet előtt Petőfi betér egy székely házba.) Mindjárt kiválogattuk a szereplőket, és írtuk a szerepeket. Este takarodó után már próbáltunk.

Október 21.

Délután franciaóra volt a kollégiumban, mert tegnap elmaradt. Egy francia éneket tanultunk. Este a tanonckollégium tagjai látogattak meg bennünket. Igazgató úr előadást tartott 1848. március előzményeiről.

November 9.

Ebéd után Illyés Gyula Hősökről beszélek című művét olvastam el. A puszták népének életét mutatja be nagyon természetesen és szépen. Délután egy rövid ünnepséggel, illetve előadással emlékeztünk az orosz forradalomról.

November 11.

Csonkás tanár úr előadást tartott az orosz forradalomról. [...] Délután Nyíró József Isten igájában című regényét kezdtem olvasni. Este igazgató úr hosszú előadást tartott az 1848–49-es szabadságharcról. Előadás után még színdarabpróbát tartottunk, és éjfél felé járt az idő, mikor lefeküdtünk.

November 15.

Ma reggel hozzá kellett látnom a tanuláshoz, mert tegnap nem a legjobban készültem fel. Az iskolában azért nem volt semmi baj, sőt franciából egész jól feleltem. [...] Holnap vasárnap lesz, hétfőre pedig nincs sok tanulnivaló, tehát nyugodtan olvashattam. Délután énekpróba volt, mert holnap szerepelni kell a Magyar–Szovjet Művelődési Társaságban.

November 17.

Elhatároztuk, hogy megtanuljuk Darvas József: Szakadék című drámájának egyik részletét. Elvállaltam a főszerepet, egy tanító szerepét, hiszen én is tanító akarok lenni. [...] Most kezdtem olvasni Somogyi Imre: Kertmagyarország felé című könyvét.

December 3.

A délutánt, sőt az estét is olvasással töltöttem, mert holnap nem megyünk iskolába. Az Elnémult harangok című regény első részét elolvastam.

December 7.

Ebéd után befejeztem az Elnémult harangokat, és hozzákezdtam Darvas József Egy parasztcsalád története című könyvének olvasásához.

December 13.

Tanulás után olvastam. Este elmentünk a Kommunista Pártba egy József Attila-kötetért, de sajnos nem volt. Utána szép magyar népdalokat énekeltünk néhányan a kályha körül üldögélve. Ezek nagyon kellemes percek voltak.

NDGY Gyűszí László iratai

80. Ajánlott és választható tanulmánycímek a miskolci Szemere Bertalan Népi Kollégiumban a "norma" 9. pontjához (egyéni vállalkozások)
1948. március 23.

1. Táncsics Mihály élete és munkássága
2. Vasvári Pál élete és munkássága
3. Szemere Bertalan élete és munkássága
4. Madarász József élete és munkássága
5. 48 nemzetiségi politikája
6. 48 iparpolitikája
7. A magyar mezőgazdaság 48-ban
8. Görgey tragédiája
9. Külföldi "brigádok" a szabadságharcban
10. "Kétségbe esett kacaj lőn Nagyida"
11. Miskolc és Borsod a szabadságharcban
12. A szabadságharc a regényirodalomban
13. A szabadságharc a drámában
14. A szabadságharc a költészetben
15. A szabadságharc a népköltészetben
16. A szabadságharc a külföld szemében
17. Kossuth Amerikában
18. Petőfi világirodalmi helye
19. Három érsek és a szabadságharc
20. A szabadságharc politikai eszméi
21. Kollégium és diákság
22. A kollégiumok világtörténete
23. A miskolci diákság politikai arca
24. A diákság egysége
25. A magyar ifjúság egysége
26. X ország ifjúságának élete
27. Az értelmiség hivatása
28. Falum szociográfiája
29. Iskolai osztályom szociográfiája
30. Polgárság és romantika
31. Viola, Bőjthe János és Móricz Rózsa Sándora
32. "Ide kell hoznunk a nagyvilágot"

33. A társadalom szerkezete
 34. A demokrácia gazdasági alapjai
 35. Az imperializmus
 36. A harmadik út
 37. A történelmi materializmus
 38. Marx közgazdaságtana
 39. A leninizmus
 40. A "szociális" enciklikák
 41. Kertmagyarország
 42. A szövetkezeti mozgalom Magyarországon
 43. A bankok államosítása
- A tanulmány terjedelme: 20 gépelt oldal

1948. március 23.

Dr. Kovács Lajos

NDGY A miskolci Szemere Bertalan Kollégium iratai 40

81. Tanulmányi munka a Zalka Máté Népi Kollégiumban
az 1947-48. évben
Részletek, 1948. június

Az 1947-48. centenáriumi esztendő oktatási anyagával kapcsolatban a következő előadások hangzottak el a kollégiumban:

Történelmi rész

1. 1947. X. 7-én: Széchenyi és Kossuth. Előadó: Szigeti István
2. 1947. X. 14-én: A márciusi forradalom. Előadó: Szigeti István
3. 1947. X. 21-én: Az első magyar köztársaság. Előadó: Szigeti István
4. 1947. XI. 3-án: A monarchia fél évszázada. Előadó: dr. Hegedüs Géza
5. 1947. XI. 29-én: A 25 éves ellenforradalom kora. Előadó: Horváth L.

Irodalmi rész

1. 1947. XII. 22-én: A magyar romantika. Előadó: dr. Hegedüs Géza
2. 1947. XII. 17-én: Petőfi. Előadó: Györffy Sándor
3. 1948. I. 8-án: Ady. Előadó: Fekete Sándor
4. 1948. I. 11-én: A kiegészítés irodalma. Előadó: dr. Hegedüs Géza
5. 1948. I. 17-én: A Nyugat nemzedéke. Előadó: dr. Hegedüs Géza
6. 1948. I. 17-én: József Attila. Előadó: Fekete Sándor

Az elhangzott előadások időtartama: előadásonként 2 óra

A történelmi és irodalmi előadásokkal kapcsolatban öt szemináriumi csoport működött. [...]

Mielőtt a kollégisták a szemináriumra mentek volna, a szeminárium anyagát tanulócsoportonként vették át. Nyolc tanulókör működött. [...]

A II. félévben részben a NÉKOSZ-akadémián elhangzott előadásokra kollégistáink eljártak. A NÉKOSZ-akadémia befejezése után a következő előadást tartotta meg kollégiumunk:

II. félév

1. 1948. IV. 16-án: A márciusi ifjak ideológiája. Előadó: Fekete Sándor
2. 1948. IV. 21-én: A magyar gazdaság jövője. Előadó: Timár Mátyás
3. 1948. IV. 26-án: Magyarország helyzete a reformkorszakban. Előadó: Mód Aladár
4. 1948. IV. 27-én: Pártharcok 1848–49-ben. Előadó: Horváth Lajos
5. 1948. V. 5-én: A reformkorszak társadalma. Előadó: Hegedűs Géza
6. 1948. VII. 9-én: A mai magyar társadalom. Előadó: Erdei Ferenc dr.
7. 1948. VII. 14-én: Népi irodalom. Előadó: Darvas József [...]

A szabad (központi anyagon kívüli) előadásokról:

Politikai közgazdaságban

1. 1947. XI. 14-én: Társadalmi formák fejlődése a húbéri társadalomig. Előadó: Piszker Tibor
2. 1947. XI. 24-én: Társadalmi formák fejlődése, II. rész, a húbéri társadalom kialakulásától a szocializmusig. Előadó: Piszker Tibor
3. 1947. XII. 4-én: A szocializmus. Előadó: Piszker Tibor
4. 1947. XII. 8-án: Áru és pénz. Előadó: Piszker Tibor
5. 1948. IV. 13-án: Értéktöbblet. Előadó: Csohány Gabriella
6. 1948. IV. 27-én: Értéktöbblet, II. rész. Előadó: Csohány Gabriella
7. 1948. V. 10-én: Klasszikus kapitalizmus. Előadó: Csohány Gabriella
8. 1948. V. 28-án: Imperializmus. Előadó: Csohány Gabriella

Az elhangzott politikai gazdaságtani előadásokat tanulócsoporthoz és szemináriumokon dolgoztuk fel. [...]

A központi anyagon kívül a következő előadások voltak kollégiumunkban:

1. 1947. IX. 26-án: Bulgária, I. rész. Előadó: Baranyi Gyula
2. 1947. X. 1-én: Bulgária, II. rész. Előadó: Baranyi Gyula
3. 1947. X. 9-én: Szovjetunió. Előadó: Medve Zsigmond dr.
4. 1948. XII. 3-án: Jugoszlávia. Előadó: Szabó Pál
5. 1948. IV. 7-én: Románia. Előadó: Vásárhelyi Miklós

Külpolitikai beszámolók

1. 1948. I. 24-én: A jelenlegi külpolitikai helyzet. Előadó: Ádám György
2. 1948. I. 21-én: A palesztinai kérdés. Előadó: Nemeskéri Kiss István
3. 1948. IV. 15-én: A jelenlegi külpolitikai helyzet. Előadó: Ádám György
4. 1948. IV. 28-án: Külpolitikai beszámoló. Az amerikai jegyzékváltás és a Szovjetunió. Előadó: Ádám György
5. 1948. VII. 1-én: A jugoszláviai helyzet. Előadó: Ádám György

A beszámolók után vita keletkezett mindig, úgyhogy egy előadás időtartama elérte a 3 órát. Összesen 30 óra

Egyéb előadások

1. 1947. IX. 29-én: Zalka Máté. Előadó: Zsombor János
2. 1948. II. 23-án: 30 éves a szovjet hadsereg. Előadó: Zsombor János
3. 1948. IV. 1-én: A magyar mezőgazdaság jóvátételi perspektívái. Előadó: Mihályi L.
4. 1948. IV. 8-án: Szövetkezetek kérdése. Előadó: Hegedüs András
5. 1948. V. 13-án: Zalka Máté-emlékest. Előadó: Gyenes Iván
6. 1948. VI. 18-án: A népi demokráciák kérdése. Előadó: Horváth Lajos [...]

NDGY A Zalka Máté Kollégium iratai

82. A szegedi NÉKOSZ-akadémiáról

Diószegi István visszaemlékezése, 1970

[...] Számomra legemlékezetesebb az úgynevezett NÉKOSZ-akadémia. Azt jelentette, hogy központban gyártott sillabusz, vezérfonal alapján XIX–XX. századi magyar történelmet tanítottak nekünk Tóth Sándor és Illés Lajos a kollégiumban. Persze egészen másképp, mint akkor még ezt az iskolában tanították, mert a reformtankönyvek is csak 48-ra kerültek a középiskolákba, ez kicsit hamarabb volt, és megelőzte korát. Ez akkor nagyon nagy szemtágítás és fejtágítás volt, és olyan történelmi anyagot adott, ami pontosan illeszkedett a közelgő centenáriumhoz és az egész Dózsa–Rákóczi–Kossuth-vonalhoz, a folytatás nem nagyon volt már akkor sem világos. Ha ma mint gyakorló történész, visszagondolok azokra az előadásokra, amiket akkor nagyon élvezettel hallgattam és tanultam, persze sok kritikai megjegyzést tehetnék, de nem erről van itt szó. Akkor ez az új világot jelentette számunkra. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1970

83. A NÉKOSZ nyelvtanári értekezletéről

Jegyzőkönyv 1947. május 19.

Felvétetett a NÉKOSZ nyelvtanári értekezletén 1947. május 19-én. Kardos üdvözlöi a megjelenteket, és megnyitja az értekezletet. Elmondja, hogy Szabolcsi kezdeményezésére tartják a megbeszélést, hogy tisztázzák a hibákat, megállapítsák, képes-e a kollégiumi rendszer ezeket kiküszöbölni, megbeszéljék, milyen segítségre lenne szükség, végül, hogy javaslatokat tegyenek az egységes nyelvoktatásra. Bejelenti, hogy a következő félévben 40 külföldi diák fog a kollégiumokban lakni, akik a négy világnyelv közül valamelyiket kitűnően fogják beszélni. Jó hatást fognak gyakorolni az ifjúságra és a nyelvoktatásra. Tehát a következő félévben egyrészt a külföldi diákok jelenléte, másrészt a népi kollégiumok szervezeti megerősödése javítani fogja a nyelvtanulás színvonalát. Elmondja, hogy a népi kollé-

gisták óriási kiküszöbölhetetlen tehertétellel fogtak idén hozzá a nyelvtanuláshoz – a társadalmi túlterhelés folytán. A jövőben ez úgy fog megváltozni, hogy ne akadályozza a nyelvtanulást. Kifejti a népi kollégisták viszonyát az idegen nyelvekhez, és szembeállítja a polgári származású ifjakéval. Felveti a kérdést, milyen könyvekkel, jegyzetekkel segítsünk a rossz eredményeken. – Felkéri Szabolcsit, kezdje meg hozzászólását.

Szabolcsi szerint három problémát kell megbeszélni: 1. a rendszer, 2. a módszer kérdése. Tanítsunk-e kezdő fokon vagy haladó fokon, mi a kezdő, mi a haladó fok, mit vegyünk alapnak, 3. eszköz: emberekre van szükség, azok központi irányítására és tankönyvekre, jegyzetekre. Pl. a francia kormányservektől már kértek anyagot, szöveggyűjteményt, hanglemezeket, nyelvtanokat.

Újlaki javasolja, számoljon be mindenki röviden tapasztalatairól, és utána döntsenek a reformokról. Megkezdte a beszámolást, elmondja, hogy október óta tanít a Vásárhelyi-kollégiumban francia nyelvet. Kezdők száma: 8–9, haladóké: 5–4–3. Jelentős hiba: valaki mindig nem ér rá, rendszeren a tanulók 1/3-a, de mindig másokból áll ez az 1/3. Másrészt az órák rögzítetlensége. Kora reggel alkalmas lenne, de a fiúk már 7-től foglaltak. Így reggel mindig csak 20, 30 perces órákat lehetett tartani. Áttették az órákat estére, de akkor mindig valami érdekes beszélgetés jött közbe, amit nem akartak otthagyni. Az Egyetemi Nyomdától kaptak négy kötet Bárczit. Haladókkal a 19. és 20. sz. irodalmából vettek szemelvényeket, társadalmi háttérbe állítva. Anyagra lenne szükség: 100 legjobb írónak legjobb könyve 2–3 példányban. Jó módszernek tartja az énekeltetést. Eredmény: kezdőknél gyenge, haladóknál jobb. Legutóbb egy kollégistával vállaltatta az élő lelkiismeret szerepét.

Hermann a Derkovitsban tanít franciát. Az összes kollégistát tanítja, vagyis 22 embert. Nehézség: 1. iskolázatlanság (4–6 elemisek), 2. a csoport nagy száma, 3. könyvprobléma, a nyelvtankönyvek itt használhatatlanok. Elemi szövegek gyűjteményére lenne szükség.

Kardos megkérdezi, vállalná-e a speciális nyelvkönyv elkészítését.

Szabolcsi felszólítja a nyelvtanárokat tankönyvek elkészítésére a nyár folyamán. 5 féle nyelvkönyvre lenne szükség: 1. elemi fokon, 2. kezdő középiskolások, 3. haladó középiskolások, 4. kezdő egyetemi hallgatók, 5. haladó egyetemisták számára.

Hermann vállalja a nyelvkönyv elkészítését, folytatja beszámolóját. Az énekeltetést jó módszernek tartja, de át kell írni a dalok szövegét, modernizálni kell. Órákra nem émek rá készülni.

Javaslat: jövőre két csoportra osztják a tanulókat, új nyelvkönyvet adnak.

Óvári: Kádár Katában tanít latint. Módszere: egybeveti a latin nyelvtani jelenségeket a magyarral. Nehézségek: 10-en tanulnak, de órára csak 5-en járnak, ezeknél jó eredményt ért el. Csak egy könyv áll rendelkezésre. Minden órán rövid dolgozatot írat versenyszerűen.

A Petőfi-kollégium orosz tanára szerint nehéz volt az órarendet megállapítani a kollégisták nagy elfoglaltsága miatt, a létszám mindig hiányos, könyvük van elég, a Honti-nyelvkönyvet használja.

Szabolcsi két kollégiumban tanít franciát: a Györffyben és a Horváth Árpádban. A Györffyben csak erősen haladókat tanít, akikkel pl. kollektív munkával filozófiai

könyvet fordít. A Horváth Árpádban semmi eredményt nem tud elérni, mert a tanulók úgy el vannak foglalva, hogy nem érnek rá órára járni.

Kenéz a Petőfiben tanít franciát. A kezdőket Bárcziból tanítja. A haladókkal a modern szókincset gyakorolja, újságot olvastat és nyelvtant vesz. Esti órákban tanít. Ajánlja kezdők részére Bárczit. A haladók között kettővel meg van elégedve, a többi gyenge.

Nyíró Lajos a József Attilában tanít franciát, szlovákot és németet. Franciára eddig csak haladókat tanított, de jövőre átveszi a kezdőket is a kiejtés miatt, ugyanis ő 12 évig Franciaországban élt, így jó kiejtése van. Jó könyvanyagra van szükség. Énekelteri tanítványait. Esténként beszélgetés. A német jól megy, a haladók erősek. Könyvre van szükség itt is.

Nagy András a Szabó Dezsőben tanít kezdőket és haladókat angolra. Panasz-kodik az emberanyagra. Fegyelmezetlenek. Számukra nem lehet módszert kidolgozni. 14-en jelentkeztek órára, de már csak 6-an járnak el. 1/3 az elmaradási arány, természetesen mindig mások maradnak el. Du. 5-kor tartja óráit. A Practical Systemből tanít, haladókat együtt a kezdőkkel, hogy átvegyék a nyelvtant. A haladókkal nem olvastat irodalmat, csak újságot. Órára még soha nem készültek.

Javaslat: rostáljon az igazgató!

Niederhauser a József Attilában tanít orosz. 3 tanítványa van. Készülnek az órákra, de nyelvi nehézségeik vannak. Hontit használja. Szükség lenne egy hangsúlyt jelző könyvre. Énekekre, indulókra lenne szükség.

A Petőfi nyelvtanára felajánl ének- és indulószövegeket.

Fónagy a Győrffyben és Petőfiben tanít németet. A Győrffyben nagy számban vannak, a nívó egyenlőtlen. Tanulókört javasol, sejtyszerűen, a jobbak gyűjtsenek maguk köré gyengébbeket, ezek felelősek az elért eredményért. Különféle munkát lehetne adni a tanulókörnek: pl. bécsi újságokat kiosztani lefordításra és politikai megbeszélésre, munkaközösség alapján.

Óvári szövetkezetekkel gyakoroltatja a nyelvet.

Ruttkay a Horváth Árpádban tanít angolt. Elvben 22 tanulója van. Legutóbb egy sem jött órára. Legtöbbször ketten jönnek. Fél hétkor van az óra, de nem tudnak felkelni, mert minden éjjel fent vannak, vagy színházba mennek, vagy statisztálnak. Szerinte a Horváth Árpádban nem lehet megoldani a nyelvtanulást a tagok túlzott elfoglaltsága miatt.

Kardos mindenféle szempontból elégedetlen a Horváth-kollégiummal. Jövő félévre biztosít egy 10–15 tagú tanulókört.

Ruttkay nem tartja helyesnek kezdő fokon az újságolvasást, ebből csak pongyola stílust tanulnának meg.

Kiss a Dózsában tanít németet. Tanulói vegyesek: munkások és egyetemisták. A munkások este fáradtak, és nem tudnak tanulni, órára sem érnek rá készülni. Igyekezett az órán sokat nyújtani. Először egy Keller-novellát akart fordíttatni, de ez túl nehéznek bizonyult, most áttért egy primitív német olvasókönyvre. Nem tud egységesen tanítani, nagy színvonalbeli különbségek vannak.

Szöregi a Kádár Katában tanít franciát. Nehézség: nem tudják még a magyar nyelvtant sem. Az órákon pontosan megjelennek, igyekeznek. Iskolai könyvből tanulnak.

Eperjessy a Dózsában tanít franciát kezdők és haladók részére. Vegyesen voltak először: középiskolások, munkások, egyetemisták, így nem haladtak, szétválasztotta őket. A kezdőknek Birkásból tanít. Ez a csoport nem halad. A haladókkal jól megy a tanulás, egyszerre 4 leckét is átvesznek. De a társaság főleg abból él, amit már tud, és órára nem készülnek. 20-ból 14-en járnak. Reggel fél nyolckor tartja óráit. Nehezen kelnek fel, hanyagok és szervezetlenek.

Benczédi a Zrínyiben tanít németet. Javasolja, intézményesítse a NÉKOSZ a nyelvtanulást. A csoportokat tagolni kellene. A NÉKOSZ állítson össze olyan tankönyvjegyzéket, mely rendelkezésre áll. Perspektívát kellene nyújtani a kollégistáknak, megértetni, miért szükséges a nyelvtanulás. Órára nem készülnek, csak az órákon tudnak haladni. Legalább arra kellene rávenni őket, hogy szavakat tanuljanak.

Majdik a Zrínyiben tanít angolt, haladók részére. 8-ból csak 3 jár órára, ezek is csak névleg haladók. Reggel 7-kor tartja óráit. Nehezen kelnek fel. Tanév elején be kellene illeszteni a tanmenetbe a nyelvtanulást. A Practical Systemből tanít, és napi témákról beszélgetnek. Félév végére pár száz szót fognak megtanulni. Irodalmi szövegre lenne szükség, ezt sokszorosíttatni lehetne. Azonkívül legalább egy újságra lenne szükség, pl. Morning News.

Az Áchim orosz tanára beszámol arról, hogy a szavakat nem tanulják meg. Hontiból tanít, de nem tartja jónak, nem rendszeres. Nagy Iván könyvét javasolja, csak az nagyon drága: 26 Ft. Énekelteti a tanulókat. Komolytalanul veszik a heti két órát. Ezért felelőst állított, azóta 8-ból 6-an eljárnak. Népbíróság elé állítják a hanyagokat. Reggel tartja óráit. Csak 3-mal van megelégedve.

Benczédi német nyelvkönyvként javasolja a müncheni nyári tanfolyamok szövegét: Deutsche Sprachlehre für Ausländer. Rendelkezésre bocsátja saját példányát sokszorosítás végett.

Kardos levonja a tanulást. Nyelvoktatás ilyen tömegben, társadalmi úton szinte lehetetlen. Jövőre a szervezeti erősödéssel javul majd az ambíció és fegyelem a nyelvoktatás terén is. Központi időbeosztást rendszeresítenek a jövő tanévben. Felszólítja a nyelvtanárokat, állítsák össze kataszterben az európai nyelvek nyelvkönyveit, irodalmi olvasmányait, újságait, hogy a nyár folyamán ezeket több példányban be tudják szerezni.

Szabolcsi javasolja: 1. szerezzék be a Bárczi-féle tankönyvet sok példányban, 2. elemi fokon szerkesszenek nyelvkönyvet, 3. szerezzenek szöveget.

Eötvös-kollégisták vállalják a kataszterek elkészítését francia, angol, német, orosz és Duna-táji nyelvekre.

Kardos bejelenti, hogy körlevélben felhívja a figyelmet az órák látogatására. Megkéri a tanárokat, tartsanak év végi vizsgát, és minősítsék a tanulókat.

Szabolcsi július 1-re kéri a kataszterek elkészítését. (Tankönyv, irodalom, újság, folyóirat.)

Hermann szerint haladóknak idegen nyelvű rádióadásokat kellene hallgatni.

Kardos komplex perspektívát akar adni a nyelvtanulásnak progresszív vonalon. Felveti a fizetés kérdését. Nyárra táborok szervezését javasolja nyelvcsoporthoz szerint, itt legalább be lehetne gerjeszteni a társaságot.

Újlaki bejelenti, hogy a Vásárhelyi-kollégium már tervez ilyen táborot.

84. Turbók Gyula pápai népi kollégista könyvtárosi
beszámolója

A Petőfi Sándor Kollégium 1946–47-es évkönyvéből

A népi kollégiumok nevelési eszménye a korszerűen művelt ember. Az ember a korszerű műveltséget pedig a tanulás mellett olvasás útján nyerheti el. Mi, népi kollégisták, most egy év távlatából boldogan és megelégedve állapítjuk meg azt, hogy könyvtárunkban elég szép számmal gyűlt össze könyv. Nézzük csak, honnan is származnak ezek a könyvek.

Ez év szeptemberében, mikor megalakult a kollégium, egy könyvünk sem volt. Pedig a különböző vidékekről összegyűlt paraszt- és munkásifjak között nem egy volt olyan, aki még ponyvaregényen kívül más könyvet nem olvasott. Éppen ezért a kollégiumi nevelési eszmények, a korszerűen művelt ember megvalósítása érdekében elsőrendű fontosságú volt, ha nem is nagy, de egy szerény könyvtár mielőbbi megeremtése. A könyvgyűjtő munkákban a legnagyobb örömünkre készséggel jött segítségünkre Pápa város közössége. Az első nagyobb könyvadományt az MKP pápai szervezetétől kaptuk, és ezzel megvetettük könyvtárunk alapját, ezt követőleg szinte napról napra növekedett könyvtárunk. Vass Henrik, a Pápai Néplap szerkesztője, Árvai József ker. isk. tanár, Lőrincze Lajosné, Gabos Zoltán, az SZDP könyvesboltja és még sokan mások adományoztak könyvet a kollégiumnak. Ugyanekkor különböző könyvkiadó vállalatok is segítségünkre siettek könyvadományukkal. Így a Misztótfalusi, Sarló, Szikra, Athenaeum, Franklin, Magyar Élet stb. Minden egyes könyv bizonyoságtétel arról, hogy a könyvkiadók és az egész magyar társadalom tudatában van a népi kollégiumok kulturális jelentőségének. A hazai könyvkiadókon kívül még Jugoszláviából, a Vajdasági Magyar Kultúrszövetségtől is kaptunk 15 db ajándékkönyvet.

Nézzük, milyen könyvek is vannak könyvtárunkban. Aki fellapozza könyvtári katalógusunkat, az megállapíthatja, hogy könyvtárunk az ifjúsági regényektől, költeményektől kezdve a modern regényirodalom, társadalomtudomány, gazdaságtan, szociográfia, természettudomány és a politikai írásokig sok komoly és értékes olvasnivalót tartalmaz. Ha azt nézzük, hogy ki milyen könyvet olvasott, megállapíthatjuk, hogy a kicsinyek inkább meséket, elbeszéléseket, útleírásokat, ifjúsági regényeket olvastak, a nagyobbak pedig a modern költők és regényírók művei, a társadalomtudományi, történelmi és irodalmi olvasmányok iránt érdeklődtek.

De a könyvolvasás mellett az újságolvasás is nagy népszerűségnek örvend. A legkisebb kollégista is alig várja, hogy megjöjjenek az újságok, és ilyenkor komolyan tárgyalják meg az új eseményeket. Kollégiumunkba is tíz hetilap és hat napilap jár. Ezenkívül a következő folyóiratok: Válasz, Valóság, Fórum, Élet és Tudomány, Társadalmi Szemle, Nagyvilág, ezenkívül Jugoszláviából a Híd. Ezeket a folyóiratokat nagyjából az idősebb kollégisták olvassák, a kisebbek inkább az Élet és Tudományt, a Pajtást, az Ifjúságot várják.

Könyveink száma jelenleg túlhaladja a 300-at. Ez évben kollégiumunk ifjúsága elolvasott 153 tudományos munkát, tanulmányt, 370 szépirodalmi és 51 egyéb könyvet. Tehát ebben az iskolai évben összesen 574 könyvet olvastunk el. Ez azt mutatja, hogy egy könyvet két-három kollégista is elolvasott. A szövetkezetek kö-

zött olvasóversenyt is rendeztünk, és ezt, amint az alábbi számok mutatják, a III. szövetkezet nyerte meg 187 könyvvel.

A könyvolvasás megoszlása a szövetkezetek között:

I. szövetkezet 112, II. szövetkezet 120, III. szövetkezet 187, IV. szövetkezet 152.

A legtöbb könyvet, hatvanat, egy IV. szövetkezeti tag, Taáp László III. ker. isk. tan. olvasta. Ezeknek túlnyomó része tanulmány. A kisebbek közül Szalai Imre ált. isk. 5. o. t. olvasott legtöbbet, harmincegyet, de ennek már túlnyomó része útleírás, mese, ifjúsági regény.

Kollégiumunknak belső olvasóköre mellett külső olvasóköre is van. Majdnem minden iskolából jöttek hozzánk diákok, hogy könyvet kölcsönözzenek tőlünk. Ezeknek a száma mintegy 32, tehát majdnem annyi, mint a kollégium tagjainak száma. Az egész évi olvasás eredményét az egyik kollégista szavai így fejezik ki: "Én ezekből a könyvekből ismertem meg a magyar parasztság és a munkásság küzdelmes múltját és az elnyomó úri osztállyal szemben folytatott szabadságmozgalmait. Ezekből a könyvekből ismertem meg Dózsa György, Táncsics Mihály, Kossuth Lajos, Ady Endre, József Attila életét. Petőfiről már hallottam ugyan, de valójában mégis csak most ismertem meg a legnagyobb magyar költőt."

NDGY Csukás István iratai

Kulturális tevékenység és társas élet

85. Kulturális nevelés a népi kollégiumokban

Részlet Kardos László Közösségi nevelés és oktatás a népi kollégiumokban című előadásából, 1947. január 1.

[...] Az érzelmi nevelésnek is meg lehet találni a társas formáit. A társas szereplés is pl. az elmélyülést szolgálja. Ezért a kollégium szervezze meg a maga énekarát. Azt hiszem, ez semmiféle nehézségbe nem ütközik, és csodálatos eredményeket lehet vele elérni. Azonban nemcsak kórusokra, jó éneklőkből szelektált énekkarra van szükség, hanem arra is, hogy az egész kollégiumi közösségnek az énekkultúráját emeljük, és bevonhassuk a közös éneklésbe a kollégium egészét. Bonyos mértékig mindenkit be lehet venni, és meg lehet tanítani arra a minimális mennyiségű népdalra, mozgalmi dalra és énekre, amennyi öhatatlanul szükséges. Ahol lehetséges, szervezzünk zenekart. Minden kérdést a közösség alakulása szempontjából nézzünk! Tehát tanítsuk meg a fiatalokat táncolni. De ízléses, jó táncokra! Szavalókórusok, táncsoportok: mind alkalmasak arra, hogy a fiatalság kulturális színvonalát növelje, közösségi érzületét elmélyítse. Ne akadjon egyetlen olyan fiatal a kollégiumban, aki nem tud verset mondani, szavalni, aki nem mer kiállani a nyilvánosság elé beszélni, aki valami módon ne tudna hozzájárulni egy-egy közös alkalomkor a közösség szórakoztatásához vagy legalább egy-egy ilyen szórakoztatási alkalom megszervezéséhez. Vannak színdarabok, dramatikus táncok, kis jelenetek. Tanítsuk meg, rendezzük meg ezeket is! A fiatalság szívesen produkálja magát ezekben, örömmel szervez meg ilyen produkciókat, ha bátorítjuk rá.

Szereplésre bőven van alkalom. Itt vannak pl. a kollégiumi faliújságok, illetőleg a faliújságcikkek. Adjuk a kollégista kezébe a szerkesztését, bízzuk meg vele! A kollégium teherbíró képességéhez mérten szóba jöhet olykor egy-egy kollégiumi folyóirat szerkesztése is. Általában mindenféle módon úgy igyekezzünk "provokálni" fiatal diákjainkat, hogy akármilyen formában is, kedvet kapjanak a közös vállalkozásra, de ténylegesen fel is tudjanak benne oldódni. Az érzések megnyílásának legjobb alkalmát a közös, a társas szórakozás. Nemcsak azért, mert az ember önmagában nemigen tud szórakozni, hanem azért is, mert a nyilvános fellépés növeli a diák önbizalmát, s a siker érzése a további ambíciókat is felkelti. Felszabadul egy sereg gátlástól, legjobb képességei mutatkoznak meg. Rájön arra, hogy közös erőfeszítéssel mit is lehet elérni, és egy-egy személy szerepe mit is jelent a közösségen belül. A közös szórakozás, az együttes művelődés fokozott élményt nyújt. Ha színházlátogatásra nyílik mód, és nyíljék, akkor közösen vigyük diákjainkat, hogy az élmény is közös legyen. Ugyanez az elv irányadó a mozinál, hangversenyeknél, baráti, testületi látogatásoknál stb. Ez jeles nevelői feladat, és ki-ki helyzetéhez képest tudja megoldani. [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 12-41

86. Gyalog Márta-Vitányi Iván: A NÉKOSZ-kollégiumok művészeti nevelőmunkája
Részletek a tanulmányból, 1957

[...] A NÉKOSZ művészeti életének ismertetését a Györfly-kollégiuméval kezdjük, hiszen ezen a téren is a Györfly-kollégium volt a példa, itt alakultak ki azok a módszerek, amelyeket aztán később a többi kollégium is átvett. [...]

A Györfly-kollégium művészeti életében egyaránt találkozunk aktív művészeti tevékenységgel (népdaléneklés, kórus, táncsoport, színjátszó együttes) és szervezett műélvezéssel (színház -, mozi-, koncert-, tárlatlátogatás stb.). A művészeti műfajok közül azok kerültek előtérbe, amelyek a legközvetlenebb formában kapcsolódtak a politikai harchoz, amelyek a legnyíltabban fejezték ki a politikai mondanivalót.

Legerősebb a színház és mozi iránti érdeklődésük volt. A kollégium vezetősége rendszeresen vitte színházba a kollégistákat, azt lehet mondani, minden új darabot megnéztek és megvitattak. A vitákon, megbeszéléseken rendszeresen megjelent több kommunista művész is (elsősorban Major Tamás és Gobbi Hilda). Ők segítettek a közös vélemény kialakításában. Nem kis szerepük volt abban is, hogy a kollégisták (akik köztudomásúlag nem voltak gazdagok) eljuthattak a színházi előadásokra. A mozilátogatást az könnyítette meg, hogy 1946-ban a Györfly-kollégium megkapta a Bodográf [ma Bányász] mozit a József körúton, ide a kollégisták ingyen mehettek, és alkalmuk volt megnézni a legjobb filmeket.

Színjátszó csoportja is működött a Györfly-kollégiumnak. Ez az együttes elsősorban politikai célú műsorokat adott. Először Muharay Elemér néhány mesejátékát tanulták be, de az alkalomnak megfelelően "átpolitizálva". A színjátszó csoport tevékenysége a politikai mondanivaló szolgálatában később egyre inkább az aktuális

mondanivalójú politikai pamflet műfaja felé fordult. E pamfleteknek igen nagy volt a sikere, egyiket-másikat többször is előadták, a jelenlevők – köztük nemegyszer a kormány és a kommunista párt több vezetőjének – nagy derűtségére. Első híres műsoruk a Nagyunkolbászi szoboravatás címet viselte, ezt később több más követte ugyanebben a stílusban. A kollégisták aktuális politikai kérdéseket állítottak kis jeleneteik középpontjába, s "felléptettek" azon több ismert politikust, remekül utánozva stílusukat, beszédmodorukat. Nyugodtan mondhatjuk, hogy ezek a pamfletek voltak az első fecskéi annak az élénk, aktuális és szatirikus műfajnak, amelynek kialakítását később művelődési politikánk annyira szorgalmazta, de olyan kevés eredménnyel.

A kollégiumban élénk zenei élet is folyt. Ennek alapja a közös népdal- és tömegdaléneklés, művészi szépsége mellett programszerűségével is hatott mindkettő. A tömegdalok programját szövegük határozta meg, a népdalokét pedig népi eredetük. Éneklésükben a kollégisták fáradhatatlanok voltak, mindegyikük több százat tudott. Megtanításukra nem volt szervezett daltanfolyam, egymástól tanulva bővítették tudásukat. Mégis volt a tanulásnak egy szervezett formája is. Kollégiumi esetek, előadások alkalmával, kezdés előtt vagy a szünetben mindig akadt valaki, aki megtanított egy-egy népdalt vagy indulót. Ezeket aztán legközelebb elismételték, és a közös mulatságok alkalmából már teli szívvel, teljes lelkesedéssel énekeltek a maguk szórakozására. A népdal, a népművészet így vált közös élménnyé s egyben a kollégisták zenei ízlésének alapjává.

Magasabb zenei kultúrát közvetített az énekkari munka. A Györffy-kollégium énekkarát Vásárhelyi Zoltán, később Darázs Árpád vezette, s fennállása alatt (1946–47) viszonylag széles repertoárt tanult meg. Szerepelt műsorukban Kodály és Bartók több műve (Kodály: A csikó, Katonadal, Bartók: Ne menj el), azonkívül egyszólamú népdal- és tömegdal-"csokrok". Különös előszeretettel törekedtek arra, hogy műsorukba népdal intonációjú tömegdalokat és tömegdal-kompozíciókat illeszsenek. Így született meg a felszabadulás utáni egyik első sikeres tömegdal, Vásárhelyi Zoltán A munka harangszavai c. műve, majd később a Sej, a mi lobogónkat kezdetül induló, amelyet Jankovich Ferenc szövegével és népi dallammal énekeltek, s amely csakhamar országos népszerűséget szerzett, mint a NÉKOSZ indulója. A kórus repertoárját a népi demokratikus országok népdalai egészítették ki. Mintegy 40 kollégista vett részt rendszeresen az énekkar munkájában. [...]

A képzőművészettel való kapcsolatot a tárlatlátogatások s néhány képzőművésznek s művészeti írónak (Pogány Ö. Gábor, Beck András) a kollégiumban tartott előadásai jelentették. Az érdeklődés megvolt, de a képzőművészet sajátosságai szerint természetesen aktív művészkedésre ebben az ágba nem kerülhetett sor.

Intenzíven foglalkoztak viszont táncsal. Elsősorban természetesen népi táncsal, a népdalokkal együtt rendszeresen tanulmányozták és tanulták ugyanis a magyar népi táncokat. Ez a tevékenységük igen jelentős volt már a felszabadulás előtt, amikor a Györffy-kollégium táncsoportja Molnár István vezetésével több jelentős sikert ért el belföldön és külföldön egyaránt. A magyar néptáncmozgalom felszabadulás utáni történetének egyik első eseménye is a györffysták nevéhez fűződik. [...]

Ebből az alkalomból a régi györffysták "léptek fel". 1945-ben persze a tagság kicserélődött, de az új tagok is megkezdtek a népi tánc tanulását Benedek Árpád

vezetésével, aki mint a Muharay-együttes egyik legjobb tagja szakembernek számított. A kollégium együttese több alkalommal szerepelt is, mint pl. 1946 májusában a ceglédi parasztnapon. Később a legjobb táncosok átmentek az 1946 őszen Molnár István, majd 1947-ben Szabó Iván vezetésével megalakult NÉKOSZ-együttesbe.

A néptáncstanulás nem szorítkozott csak a táncsoportra. A néptánc elemeinek elsajátítása mindenkinek kötelező volt, de megtanulta mindenki a szalontáncok alaplépéseit is.

Mindebből színes, eleven kulturális élet képe bontakozott ki előttünk. Elképzelhetjük, milyen élményt jelentett ez egy vidékről felkerült 18–19 éves fiatalembernek, aki belecsöppent a kollégium életébe, színházba, moziba járt, előadásokon, vitákon vett részt, népdalt és tömegdalt énekelt, táncolt, szavalt, verseket olvasott, megismerkedett személyesen is a magyar művészeti élet legkiválóbb képviselőivel. Ez az élelenség és frissesség volt a legnagyobb nevelőerő, nem utolsósorban azért, mert szervezett és spontán volt egyszerre. Nem kétséges, hogy a Györffy-kollégiumban kifejlődött kulturális élet módszereiből ma is van mit tanulnunk, ma is valahogy hasonlóan kell eljárni annak, aki valamilyen ifjúsági szervezetben, klubban, iskolában fel akarja ébreszteni a művészet iránti érdeklődést.

A NÉKOSZ megalapítása és a kollégiumi mozgalom megindítása után valóban azt tűzték ki célul, hogy ezeknek a módszereknek a segítségével a többi kollégiumban is eleven művészeti életet fejlesztenek ki. Igen sok kollégiumban sikerült is ez. A Petőfi-kollégiumban például körülbelül hasonló munka indult meg, ott is aktív színház-, mozi-, tárlatlátogatás alakult ki, jó énekkart és táncegyüttest alakítottak. Sok tapasztaltabb Györffy-kollégista járt ki az egyes kollégiumokba népdalt és népi táncot tanítani (az Állami Védőnőképző Intézetben Benedek Árpád, a Zalka Máté Kollégiumban Csizmadia György tanított és így tovább), s amely kollégiumnak nem jutott györffysta oktató, az arra törekedett, hogy tagjai közé sorozzon egy néptáncost vagy népdaltanítót.

Azt mondhatjuk, valamennyi kollégiumban megindult ez a kulturális élet, amely elsősorban népdalozásra, néptáncra és színházlátogatásra terjedt ki. A művészeti nevelőmunka különböző mélységet és alaposságot ért el az egyes kollégiumokban, de mindenütt meglehetősen egységes közízlést terjesztett el, s a felnövő új értelmiség jelentős részét fogékonyá tette a művészet iránt. Ehhez a pozitívumhoz azonban az a negatívum járult, hogy bár ez a fajta művészeti élet magával ragadóan eleven volt, mégis gyakran a felszínen maradt, megismertette a fiatalokat a népdallal, de nem vezette el őket Bartókiig és Kodályig, belekóstoltatta őket a művészeti vitákba, de nem nevelte a művészet alapos és mély megismerésére.

A NÉKOSZ-központ 1947-ben megalakult "kultúrosztálya" a művészeti kollégiumok és központi együttesek ügyeinek intézése mellett a kollégiumok művészeti életének fejlesztését is feladatául vállalta. Meglehetősen sokoldalú tevékenységet kezdtek itt ennek érdekében. Instruktórhálózatot szerveztek, amelynek tagjai pesti és vidéki kollégiumokat látogattak meg, s segítséget nyújtottak nekik abban, hogy a kulturális élet kialakításában a Györffy-kollégiumot követhessék. A Mária Terézia-laktanyában levő kollégiumi helyiségben a kollégiumok művészeti felelősei részére előadássorozatot rendezett a kultúrosztály, ennek keretében a legjobb előadók vilá-

gították meg egy-egy művészeti ág problémáit, valamint a NÉKOSZ kulturális feladatait. Megszervezték a NÉKOSZ könyvtárát, amely inkább könyvtári központként működött, a beszerzett irodalmi és ideológiai könyveket azonnal szétküldötték az egyes kollégiumokba. Műsorközpontot szerveztek, amely az ajánlott dalosfüzete- ket, táncleírásokat, színdarabokat a kollégiumokhoz eljuttatta. NÉKOSZ-daloskönyvet szerkesztettek, amely a népi kollégisták számára ajánlott népdalokat, tömegdalokat, műdalokat, kánonokat s a baráti népek dalait tartalmazta.

A NÉKOSZ kultúrosztálya érdekes kísérletet tett új "tömegtáncok" kialakítására is. Amint említettük, igen sok kollégiumban alakult néptáncegyüttes, s a néptánc alaplépéseit ezenkívül is sok kollégista megtanulta. A táncos összejövetelek, szórakozások alkalmával azonban a néptánc mellett a tangó, a fox s a többi nyugati társasági tánc is dívott, a kollégiumi mozgalomban már alig élt az a felszabadulás előtt elterjedt narodnyik felfogás, amely a néptáncsal ki akarta szorítani a divatos szalontáncokat. Felvetődött azonban a gondolat, nem lehetne-e a magyar néptánc formakincsének felhasználásával olyan kis társasági táncokat alkotni, amelyek a városi élet körülményei között is alkalmasak a közös szórakozásra. A későbbi években egész sereg ilyen tánc született, pályázatok özönét írták ki – kevés eredménnyel. Nem érdektelen megállapítanunk, hogy az első kísérletet a NÉKOSZ tette, amikor két kis tömegtáncot kötelező anyagként adott ki. Ezek a táncok könnyen megtanulhatóak voltak, a néptánc formavilágának azok az elemei szerepeltek bennük, amelyek legközelebb állnak a divatos társasági táncok stílusához. Valóban meg is tanulták őket csaknem valamennyi kollégiumban, és ott szerepeltek a fiatalok mulatóságainak táncrendjén. Ez az első kísérlet tehát egyike volt a legeredményesebbeknek is, mert a legjobban tapintotta ki a szükségletet, és főleg mert volt egy olyan viszonylag széles ifjúsági réteg, amelyre biztosan támaszkodhatott.

Az új kollégiumokban azonban minden igyekezet ellenére sem tudott ugyanolyan intenzív élet – és ezzel együtt ugyanolyan intenzív művészeti élet kialakulni, mint a Győrffy-kollégiumban. A NÉKOSZ-központ azon igyekezett, hogy minél hamarabb minden módszert átplántáljon az egyes kollégiumokba. Ennek az igyekezetnek terméke volt a centenáris munkaverseny s ezzel együtt az ún. "normarendszer" bevezetése. [...]

NDGY Vitányi Iván iratai

87. Faliújság a népi kollégiumokban NÉKOSZ-írányelvek, 1947. március

[...] Milyen témákkal foglalkozzék a faliújság?

Legelőször is legyen egy alapgondolatra felépítve, amely mintegy vezérfonalként húzódik végig az egészen: minden részlet, még a kivitelezés is ezt az alapgondolatot szolgálja, a díszítmények, képek, rajzok ezt illusztrálják. Kidolgozható akárme-lyik gazdasági, társadalmi, történelmi vagy politikai téma az elmondottak szerint. Pl. statisztikai adatokkal, fényképekkel tarkítva leírhatjuk a parasztság jelenlegi gazdasági és társadalmi helyzetét: rövid témafelvázolás, bevezetés után a történelmi fejlődés rövid ismertetése, hogy jutottunk el idáig; milyen rétegek találhatók meg

a parasztságon belül; hogyan élnek ezek; jellemző különbségek pl. a nagygazda és szegényparaszt közt; egyéni élmények riportszerű leírásban, amelyek az elmondottak mellett bizonyítanak; néhány adat földbirtok-megoszlásunk helyzetéről a földreform előtt és után, minél szemléletesebb, annál jobb; néhány jó fénykép; mennyiben volt ez a helyzet helyes vagy helytelen: s végül a következtetések levonása: történelmileg szükségszerű és indokolt volt az, ami elkövetkezett, mit kell tennünk most, hogy a kiharcolt jogokat és a földet megtarthassuk (gazdasági szervezkedés, szövetkezetek, politikai összefogás a másik nagy dolgozó osztállyal, az ipari munkássággal). De ugyanígy kidolgozható, hogy csak néhány példát említsünk, a forradalmak története vagy a magyar ifjúság útja 1848-tól napjainkig; tehát vagy valamely kialakuló folyamat ismertetése, vagy valamely kérdés jelenlegi állásának kereszts metszete. De kidolgozható pl. egy üzem munkásságának helyzete vagy a kollégium szociográfiája vagy a megye birtokviszonyainak átalakulása a földreform következtében. De ugyanekkor ne feledkezzünk meg az aktuális kérdések tárgyalásáról sem, ami legalább ilyen fontos. Föltétlenül kidolgozandók pl. újsághírek és egyebek alapján a fejlettebb tagok bevonásával a világ elnyomott népeinek jelenlegi küzdelmei, szabadságmozgalmai, s ennek a kérdésnek a megvitatása a kollégium egésze előtt. De ne hiányozzék az olyan faliújság sem, amely a kollégium belső ügyeivel foglalkozik. A kollégium történetét például az ünnepélyes évszóra föltétlenül készítsük el, nagy formátumban, szemléletesen, ízlésesen illusztrálva, úgy, hogy a nyilvánosság számára is áttekinthető és tanulságos legyen. Ehhez az anyag gyűjtését már most megkezdhetjük (szervező bizottsági jegyzőkönyv, kivágott újságcikkek, fényképek, egy-két önéletrajz stb.). És főképp a humor ne hiányozzék. Régi hagyomány népi kollégiumainkban a Tüske időnkénti megjelenése, ahol tréfás, de mindenesetre konstruktív formában a kollégiumi élet érdekességeit, de hibáit s az egyes emberek egyéniségében mutatkozó visszasságokat is tárgyaljuk le. [...]

A szabad tájékozódás és szabad kritika jelentős eszközei voltak mindig a faliújságok. Egyéni és társadalomfejlesztő hatásuk komoly távlatokat nyit meg előttünk, s ez az oka, hogy a gondolat és tanulás szabadságának hívei között mindig nagy közkedveltségnek örvendtek. A munkásmozgalmak minden elnyomást kíméletlenül elítélő és a meglevő rendet gyökeréig kritizáló harcos szellemű faliújságjai a dolgozó tömegek nevelése terén nagy hatással voltak és vannak ma is. A faliújság-készítés a népi kollégiumokban is hagyomány. Mi, népi kollégisták is a haladás, a dolgozók, az elnyomottak ügyének harcosai vagyunk. Adjuk ezzel harcos, demokratikus világnézetünk mindennapi kézzelfogható tanulságát.

NDGY KLI NÉKOSZ 1-XI-1

88. Faliújságok a Kálmány Lajos Népi Kollégiumban

Illés Lajos Egy este a Kálmány Lajos Népi Kollégiumban című írásából

A faliújságok

Itt álljunk meg néhány percre. Tallózzunk a gyerekek írásai között. Nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy a faliújságok cikkeiből kialakuló portré minden egyes kollégium tagságát ábrázolja. A felvetett problémák jellemzőek.

Az első – úgy látom – május 1-re készült. A budapesti Szabadság-szobor szabadon átrajzolt alakja mellett öt gépelt cikket helyeztek el. Az épülő Tisza-hídról ír az egyik munkás fia: "Mint a zsákból ömlő dió, csattog a szegecselő... Hidat ver a magyar. Egy véres háború és sok évtizedes gaz politika szakított el partot a parttól és népet a néptől. Az újszegedi kenderfonó búgó kürtje riaszt fel... Ott is kezdődik a munka. Válaszul, mintha baráti üdvözlét küldené a híd... felcsattan egy kompresszor, a riadó hangja hírvivőként fut szerte a Tisza mentén. A népi demokrácia munkása magának épít – hidat ver, amely újból összeköti az embert az emberrel..."

K. Antal, volt béresgyerek legutóbbi olvasmányáról beszél: "Mintha mély álmomból nyílnának szemeim, úgy nyílik szét a sötétség előttem, amikor egy-egy parányi mozzanatot ragadok ki József Attila életéből. Látok mindent, ha odatekintek az üzemek falai közé. Hallom a verejték panaszát... lehánytam már a múlt guano gyanánt rámrakódott hazugságait."

Egy Csongrád megyei újgazda fia meg így emlékezik: "1938. 13 éves voltam. Édesapámmal együtt cselédnek voltunk egy 300 holdas gazdaságban. Közeledett a május 1. Esténként az emberekkel (öten voltak) egy-egy órára összeültünk valamelyik házban, és arról tárgyaltunk, hogy miképpen kellene keresztülvinni, hogy május elsejét megünnepelhessék. Nem tudtuk akkor még félbéreseket, miért olyan fontos az a május 1., hiszen még csak nem is piros betűs ünnep! – Édesapánk tudták. Április utolsó estéjén be is mentek az "úrhoz". Az úr hallani sem akart az ünnepről, leszidta édesapámékat, büdös, munkakerülő kommunistáknak nevezte. Másnap már korán reggel ott volt két csendőr a majorban. Hálával gondolok a felszabadító Vörös Hadsergre, mert most már mink is szabadon ünnepelhetünk..."

A Bartók szövetkezet faliújságján népi motívumokból tervezett ízléses szalagdíszítés fut körös-körül. Martonossy Jóska cikke tűnik fel először. Azt mondja mellett a titkár, hogy az a fiú a kollégium "emlékezőtehetsége". Ezt a cikket is vagy 20 számadattal teletömve, kívülről írta egy vastag könyvből, amit még otthon olvasott a tanító könyvtárából. "Adatok az emberről. Az ember testét 30 billió parányi sejt alkotja... A lírikus szempontjából eolhárfa, amelyen a világegyetem játssza dallamait, a kémikus szempontjából 29 elem bonyolult komplexuma."

Megint K. Antal lírai mondatait olvassuk: "A föld szomjas, víztelen. Nagyot sóhajtott a parasztnép, ha apró barna foltot lát a bárányszerűen. A szél aztán nagy sötét esőfelleggel terel. Lehullatja testét a határra a felleg..."

A március 15. ünnepére kiadott faliújság beszámol a pesti centenárius ünnepségekről, amelyeken – mint itt megtudom – a kollégium tagságának a fele részt vett. Egy munkásgyerek, Sz. Béla, az úttörőcsapat vezetője, ezeket írja: "Ütemes lépések dobbannak mögöttem. Megnyugvás fog el, hisz ezek is azt akarják, amit én. Nem vagyok egyedül, százak, ezrek, milliók akarata, vágya egy az enyémmel..." [...]

Az úttörők, a legfiatalabbak külön újságot adtak ki. Egy munkásgyerek emlékezik a csapatkirándulásra: "A játék befejezése után táborüzenet raktunk. Egy szalonnadarab beleesett a tűzbe, és nagy sístergéssel lángra kapott. Az erdőszélen eszembe jutott egy vessző: Zúg a föld elvtárs..." [...]

89. A Györfly-kollégium 1945-46. évi színházi ügyeiről
Sápi Vilmos színházfelelős beszámolója, 1946. július 1.

[...] Kollégiumunk ifjúsága a műsoron levő darabok iránt komoly kritikával érdeklődött. Az úgynevezett limonádé darabok iránt egyáltalán nem érdeklődött, még kevésbé, hogy meg akart volna nézni ilyet kultúréhségből. A színdarabok, filmek stb. amiket megnéztünk – művészileg, esztétikailag és a haladó szellem tekintetében – komoly darabok voltak.

Az I. félévben a színházi ügyek vezetője Szabó István volt. Az ő ideje alatt a következő darabokat nézte meg a kollégium:

Viharos alkonyat

Orosz emberek

Szent szörnyeteg

Fölszállott a páva

Szent Johanna, amit kétszer is megnézett a kollégium. Az egyik alkalommal Major Tamás vendégeként.

A II. félévben nyolcszor voltunk színházban.

Lumpáciusz Vagabundusz (Nemzeti)

Orosz táncbemutató

Lúdas Matyi (Madách)

Muharay-együttes népballada- és táncbemutatója (Nemzeti)

Isten, császár, paraszt (Nemzeti)

Makrancos hölgy (Művész)

Hajrá (Új Magyar Munkás Kultúrszövetség előadása)

Özönvíz előtt (Madách: Színiakadémiai vizsgálóadás)

Volt néhány jó darab, amit közbejött kollégiumi elfoglaltság miatt nem tudtunk megnézni. Általában az volt a helyzet, hogy nehezen tudta a kollégium idejét egyeztetni az előadásokkal. Operában nem voltunk, mert nekünk megfelelő áron – ha kedvezményes volt is – elfogadható helyet nem kaptunk.

Moziban – a Bodográfon és Tátrán kívül, ahova állandóan járhatnak a tagok – háromszor voltunk, nem a legnagyobb érdeklődéssel: Cirkusz (Omnia), Három kívánság (Uránia) és a Ködös ifjúság (Szabadság). [...]

NDGY KLI GYIK 18-I-4

90. Nagyunkolbász Nemzeti Bizottsága ülésezik

A Györfly István Kollégium pamfletjének forgatókönyve, 1945. december 6.

Színhely: A községháza egyik terme. Időpont: 1945. március

Szereplők: Elnök: Komon István, MKP

Tagok: Dézsa György, NPP

Eke Viktor, FKGP

Stiglinc Jenő, SZDP

Pödör Péter, PDP

Kataszter Mihály, FM Szaksz.

János, altiszt

(A szobában szegényes berendezés, asztal székekkel, a falon Kossuth-kép, Lenin-kép és egy 19-es plakát, ezzel a felirattal: Be a Vörös Hadseregbe!)

(A bizottsági tagok egymás után bejönnek, beszélgetnek egymással. Altiszt bejön, leveszi a 19-es plakátot. Bejön az elnök. Mindenki leül.)

Komon István (Mindenki csendben ül. Megrázza a csengőt.): Igen tisztelt Elvtársak! Nagyunkolbász község nemzeti bizottságának első ülését megnyitom. Jegyzőnek fölkérem Eke Viktor vincellér urat, a Független Kisgazdapárt tagját, hitelésítésre pedig Dézsa György és Pödör Péter elvtársakat. Van szerencsém bejelenteni, hogy mátkól kedve nemzeti bizottság vagyunk. Amikor egy hónappal ezelőtt átvettem a falu vezetését, a magam régi tapasztalatai alapján megcsináltam a községben a szocializmust. Na mög az eltársak is segítettek valamit, amért is jegyzőkönyvi köszönetet mondok – írja Eke úr. – Mert tudják azt az eltársak, nem köll külön mondanom, hogy én régi kommenista vagyok. 17-be, amikor Pétörváron megcsináltuk a forradalmat Leninnel, utána Lenin magához hívatott, vállon veregett, oszt aszonta: "Derék ember kend István eltárs, hát most mán, hogy győztünk, kend hazamehet, osztán használja föl, amit itt tanult." Én hazagyűttem. 19-bü már ismernek, nem köll elmondanom, hogy ki vótam. Aztán a Horthy-rezsimrendszer a föld alá kényszerített. Erről sem kell külön szónokolnom. Most aztán, hogy újra fölvirradt, gondoltam, na István, újra itt az idő, csináld mög, amit 19-be hagytál. Így oszt amikor átvettem a hatalmat, megcsináltuk a nagyunkolbászi tanácsköztársaságot, a munkás-paraszt-katona tanácsot, ment minden, ahogy kellett. 19-be is így csináltuk. A múltkor aztán jött egy fiatalember Debrecenből, valami kollégista vagy mi a fene volt, hogy így mög úgy. E nem jó, a nem jó, hogy ezt másképp köll, azt másképp köll, hogy a koalíció, mög a népfront, mög tömegszervezetök, mög az Isten tudja, mi mindön. Nem tudom, mire jó, amit ezek kísütöttek ott Debrecenbe, mert nálunk én is, a falu is meg van elégedve a mi rendszerünkkel. (Éljen az elnök eltárs!) Most aztán azért kérttem magukat ide, hogy miután megcsináltunk minden pártot, ami dukál a koalíciónak, hát így dolgozzunk tovább, mert tuggyák, a pártfegyelöm, az pártfegyelöm. (Mindenki bólogat; bizony, bizony.) Hát ennyit akartam szólni, mielőtt ülésünket megkezgyük.

Tehát tisztolt Nemzeti Bizottság! Első napirendi pontunk a polgárörtség fölállítása. Azt javaslom, ne vacakojjunk vele sokat, hanem az eddigi vörös örségöt ezután híjjuk polgárörségnek. (Általános helyeslés.) No, akkor ezzel rendbe is vagyunk. Stiglinc: Szót kérek. (Beszéljen, halljuk!) Tisztelt Nemzeti Bizottság! Ha már így vagyunk, ahogy a mi kedves Pista bátyánk fennen bátorzkodott említeni, akkor bizonyára ez a konstelláció oda tendál, hogy a mi egyesült pártunkat szét kell választani. Ha már én lettem a falu szociáldemokrata pártjának az elnöke, mely párt mégis csak idősebb, mint a kommunista párt, és 75 év alatt nagy eredményeket, magas pozíciókat ért el, akkor legyen szabad egy javaslatot tennem. Itt van az én sógorom, aki kocsmát akar nyitni a faluban, és pártom tagja. Indítványozom az igen tisztelt Nemzeti Bizottságnak, hogy az engedélyt adjuk meg neki és foglalkozásának üzésében támogassuk.

Komon István: Szóval Jenő, szétváltunk?

Stiglinc: Természetesen.

K. I. : No jó, maj még tanákozunk.

Pödör: Szóhatok, István?

K. I. : Hát te mit akarsz? No, beszélj.

P. P. : Hát csak azt akarom mondani, hogy itt van ez a Kalász utca, amelyikbe én lakok. Na már most. Kalásznak hítták azt a régi Horthy-féle lányegyesületet is. Na már most. Azt az uccát, amelyikbe én lakok, azt is Kalásznak híjják. E pedig így nem jó. Reakciós név ez a Kalász. Javaslom, hogy változtassuk meg a nevet Kanász utcára. (Diadalittasan leül.)

K. I. : Ki szavaz az indítvány mellett? (Mindenki föltartja a kezét.) Akkor máttól kezdve a Kalász uccát Kanász uccának híjják. (Az altiszthez) Te, János, ezt holnap doboltasd ki. Itt van még az a fiskális?

János: Itt hát, már egy órája vár.

K. I. : Kűggyed csak be. (Ügyvéd be.)

Ügyvéd: Alázatos tisztelem az uraknak, van szerencsém.

K. I. : Hát idefigyejjön Krux úr. Maga nagy gazembör vót világéletibe. Sok paraszt főggyét elkonfiskálta már. Ezért még később számolunk. Érti-e? (Igen, hogyne, de Komon úr kérem...) Most én beszélok. Hány óra van, János? (Fél tíz.) Nohát, most fél tíz van, délután háromra összeírja az összes népellens törvényöket. Érti?

Ügyvéd: De Komon úr kérem, ez lehetetlen.

K. I. : Miii? Lehetetleeeen? Én ezt a szót nem ismeröm. Maga se ismerte, amikor a parasztok főggyét verette dobra. Ha nem lössz mög az összeírás, délutánra, internátusba kűggyük. Érti? Na. Végeztünk, elmöhet. (Ügyvéd megadja magát.) Te pedig János, nyomdába adod, kiakasztjátok, hogy azok a törvényök pedig hónaptú kezdve Nagyunkolbászson nem érvényösek. Na. Ezzel is meglönnénk.

Dézsza: Hát én is szónék valamit. Löhet-e?

K. I. : Szójjá, hát.

D. : Itt van a faluba ez a sok tekergő cigány, egész nap lógnak, meg lopnak. Aztán ez a mi népünk olyan keveset vigadott életébe. Szükség lenne arra, hogy már most szellemileg ártisztikusan is emelkedjön a nép. Ezért az a javaslatom, hogy fogjuk össze ezeket a tekergő cigányokat, fizetünk nekik valamit, oszt azért naponta háromszor térzenét adnak a falu népinek a templom előtt. (Általános helyeslés.) Elhuzatom az én nótám.

K. I. : Hát akkó kimondom, hogy holnaptúl kezdve a faluban naponta háromszor térzene tartatik. Most több tárgy nincs, az ülést bezárom. A legközelebbi ülésön mögcsináljuk a földigénylő bizottságot. Mert aszonta az a kollégista, aki kinn vót a műtkó, hogy helyös, ha evöttük a földet, de most már osszuk is szét. Mögígérte, hogy a bizottság alakulására újra kigyűn.

(Kopogás, ügyvéd be, kalapját gyűrógeti.)

Ügyvéd: Kérem, aranyos jó Komon úr, visszajöttem, nem tudom mögcsinálni, amit kértek.

K. I. : Nem-eeee?

Ügyvéd: Nem, mert kérem ez nem olyan egyszerű. Mert önök azt képzelik, hogy ezt is össze lehet úgy csapni, mint amikor maguk a ganét hányják. Hosszú hónapok munkája ez kérem.

K. I. : No, megcsinálja azt maga gyorsabban is. Megadjuk a módját.
János (kiszól az ajtón): Őrség, vihetik. No, gyérünk ügyvéd úr az internátusba.
Ügyvéd (visszaszól): Hát ez a félelem nélküli élet? Hát ez a demokrácia?

Függöny

NDGY Benedek Árpád iratai 1-a

91. Nagy sikerű estet rendezett a vagongyári MNDSZ a Bartók Béla Kollégium népi csoportjával

Az MNDSZ vagongyári csoportja nagy sikerű műsoros estet rendezett. Gyökeres Józsefné, az MNDSZ helyi titkárnője nyitotta meg a családi ünnepséget, és bejelentette, hogy az ünnepély tiszta bevétele a "Siess, adj, segíts!" céljait fogja szolgálni.

Dr. Molnár Győző rendőrfőkapitány tartotta meg ezután mindvégig nagy érdeklődéssel kísért, értékes előadását. Minden öntudatos magyar nőnek az MNDSZ zászlaja alá kell állnia – mondotta. A magyar nők hozták a magyar szabadságért és demokráciáért a legnagyobb áldozatot, s ezért mindenképpen méltányos, hogy most, a demokrácia felépítésében is kivehessék az őket megillető részt.

Ezután a Bartók-kollégium népi csoportjának bemutatójára került sor. A NÉKOSZ-induló után Rákai István, a kollégium kulturális vezetője mondott rövid megnyitót. Nádasdi József kollégista Ady A márciusi Naphoz, majd a műsor folyamán Petőfi A nép nevében című versét szavalta nagy sikerrel.

Lemhényi Jenő, a Bartók-kollégium igazgatója magyarázta meg ezután rövid, tartalmas beszédben a népi kollégiumok jelentőségét és a Bartók-kollégium különleges szerepét és feladatait a népi kultúra terjesztésében.

Oláh György Ady Emlékezés Táncsics Mihályra című versét szavalta, majd a kollégiumi énekkar magyar katonanótákat énekelt. Magyarruhás kollégisták népi-tánc-bemutatója következett ezután: a komáromi csárdás, kanászfalvi rezgő, kónyi verbunkos.

A kollégiumi énekkar Juhász István vezényletével 48-as katonanótákat adott elő, majd újra megjelentek dörgő tapsok mellett a táncos párok, hogy Kiss Ernő zenéjére román népi táncokat mutassanak be.

A Rákai István ügyes összekötő szövegével kísért műsor után a vagongyári MNDSZ-asszonyok kedvesen megvendégelték a népi kollégistákat, majd a fiatalság táncra perdült, és a késő esti órákig a legjobb hangulatban maradt együtt.

Néplap (Debrecen), 1947. március 18.

92. A népi kollégiumok május 1-i ünnepségei

Pető Sándor levélbeszámolója, 1947. május 3.

Kedves jó Szüleim és Testvéreim!

Május elsején – mint szokás – most is nagy felvonulás volt. Délelőtt 8 órától dél-után 2-3 óráig szakadatlanul tartott a felvonulás. Mi, népi kollégisták is felvonultunk, mintegy 1800-2000-en, nemcsak a pesti népi kollégisták, hanem a vidéki kol-

légiumok kiküldöttei is. Mind az ötven vidéki népi kollégiumból feljöttek öten-öten május elejére. Zárt, nyolcas sorokban vonultunk fel, legelől a Györffy-kollégium. Minden kollégiumnak, a vidékieknek is, egyforma táblája van, amelyre rá van írva az illető kollégium neve és egyforma, nemzetiszínű zászlója. Ezeket nem külön-külön a kollégiumok előtt vitték, hanem egy csoportban az egészet a menet legelején, tehát a Györffy-kollégisták előtt.

Este most is, mint egyéb ilyen alkalmakkor, nagy műsort és táncmulatságot rendeztünk kint Budán, az Áchim András mezőgazdász népi kollégium tenispályáján, a szabadban. Akkor zárt helyiséget nem tudtunk volna találni Budapesten, amelyben mindnyájan elfértünk volna, hiszen ott volt mind a 19 pesti népi kollégium összes tagja és minden vidéki kollégiumból 5-5 tag, azonkívül vendégünk is volt sok.

Részt vettek a műsorunkon az itt-tartózkodó jugoszláv rendőrkiküldöttek és a román kulturális kiküldöttek is. Ők azért jöttek most Budapestre, mert most nyílik meg a magyar-román kollégium, amely azért alakul, hogy így magyar-román diákcseréket lehessen csinálni.

Az esténk nagyon jól sikerült. Volt Bartók-Kodály kórusművek, népdal-feldolgozások, ősi kardvívás-bemutató, népi táncok, és ami a legérdekesebb volt, politikai szatíra, amit mi, Györffy-kollégisták adtunk elő. Egy parlamenti vitát mutattunk be, egy törvényjavaslat tárgyalását, amely a törvénytelen gyermekek törvényesítése vagy nem törvényesítése körül folyt. Tehát mindnyájan képviselők voltunk. Megvolt a jobb- és a baloldal, minden pártnak a képviselői. A Ház elnöke megnyitotta a nemzetgyűlést, és sorban egymás után felkérte a feliratkozott képviselőket, hogy tegyék meg hozzászólásukat a törvényjavaslathoz. Persze az egész igen feszült hangulatban folyt le, állandóan közbekiáltásokkal, hol a baloldal, hol a jobboldal részéről. Volt, amikor a baloldal tapsolt hevesen, ha olyat mondott a szónokló képviselő, volt, amikor a jobboldal tapsolt. Volt néhány személyi megtámadtatás és rágalmazás is, amikor a Ház elnöke megrázta a csengőt, és rendre utasította az illető képviselőt. Az elnök nevéen szólította fel a feliratkozott képviselőket. A neveket úgy választottuk meg, hogy azok valamennyire hasonlítottak azoknak a képviselőknek a nevéhez, akiket utánozni akartunk. Például volt Piros Péter képviselő Veres Péter helyett, Satnya Margit Slachta Margit helyett, Tulok Dezső Sulyok Dezső helyett, a kommunista képviselőnek pedig, aki beszélt Kommun István volt a neve, Marosán helyett Szamosán. A kollégisták úgy voltak kiválogatva, hogy hangmodorban tökéletesen tudták utánozni az illető képviselőket. Ez a szám volt a legmulattatóbb az összes közt. Még komoly államférfiak is majd megpukkadtak a nevetéstől. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

93. Szeberényi Lehel: Az új Magyarország reménysége A népi kollégisták ceglédi kultúrversenye

[...] Elöl tíz nemzetiszínű zászlót lobogtat a szél. A zászlókat csizmás legények viszik. Mögöttük hatos sorokban fiúk és lányok jönnek énekelve. Az új Magyarország reménységei ők, az igazi demokratikus rend első fecskéi: a népi kollégisták. Vezetny-szavak nem hangzanak, mégis oly fegyelmezettek, oly lelkes az énekük.

Táblák jelzik a hat Pest megyei népi kollégiumot, s akik a táblák alatt mennek, most összemérik az erejüket: melyikük hol tart már a népi demokrácia útján, melyikük mennyit értett meg az új szelekből, mennyit tett magáévá.

A ceglédi kultúrversenyhez hasonló nem volt még az országban. A népi kultúrának csak előharcosai, a közösségi munkának csak szószólói voltak. Néhány évvel ezelőtt még arról beszéltünk, hogy meg kell mentenünk pusztuló népi kultúránkat. Ma a jövő értelmisége a népi kultúra gyökereiből táplálkozik.

A versenyzők még véletlenül sem énekelnek mást, mint népdalt, véletlenül sem táncolnak mást, mint a nép táncait, a versek szerzői: Ady, József Attila, a jelenetek vagy dramatizált népmesék, balladajátékok vagy forradalmi, a haladás szellemével fűtött, a nép nagy ügyeivel foglalkozó jelenetek. Mindezek olyan dolgok, ahol az egyéni remekelésnek nincs nagy területe. Szívós közösségi munka szükséges a sikerhez. Így azután az egyes műsorokon keresztül belelátunk a kollégiumok életébe, világosan meg tudjuk állapítani, melyik mennyire éli a jövő életformáját.

A zsűri is ebből a szempontból osztályozza az egyes kollégiumokat. Így került a második helyre Kecskemét, Cegléd elé, pedig talán Cegléd többet produkált, viszont a kecskemétiak szereplésében egy árnyalattal jobban meglátszott a lelkes közösségi munka.

A kétnapos verseny után a ceglédiekkel beszélgetünk. Bizony kicsit dúlnak-fűlnak, hogy lemaradtak, nem tartják igazságosnak az ítéletet. Majd legközelebb mi is Grimm-mesékkal jövünk – duzzog a kecskemétiekre és a zsűri ízlésére leki-csinylőden az egyik.

Mert a kecskemétiak egyszerű népmeséket mutattak be, míg ők komoly számokkal jöttek. Persze, nehéz megérteni a zsűrit. Biztatjuk őket, hogy majd legközelebb ők nyernek, hiszen olyan szép munkát végeznek, hogy ezt könnyen elérhetik.

A pesterzsébetiek első helyéhez kétség sem férhet. De ők aztán meg is dolgoznak érte. Igaz, idősebbek is, mert többnyire dolgozó iskolások. Néhány hónappal ezelőtt a pesterzsébeti kollégium az ország egyik legszegényebb, legmagárahagyatottabb kollégiuma volt, tagjai öntudatlanok és tájékozatlanok voltak. Ma ők irányítják Pesterzsébet szellemi életét, terveik vannak a város ifjúságának összefogására, közös ifjúsági lap megindítására, munkaközösségek alakítására, vitaalkalmak teremtésére. Feladatul tűzték ki azt is, hogy a ma még öntudat nélküli városnak szellemi arculatot adjanak. [...]

Szabad Szó, 1947. június 5.

94. A népi kultúra kollégiumunkban

Horváth Géza propagandatitkár jelentése a tanév kulturális tevékenységéről, a pápai Petőfi Sándor Népi Kollégium 1946–47-es évkönyvéből, 1947. június

A népi kollégium lényegéből természetesen következik a népdalok és általában a népi kultúra művelése. A mai világban nagyon sokan és sokat hangoztatják a népi szót, lassan frázissá válik a régóta hallható kijelentés: visszatérni az ősi hagyományokhoz, a népi jelleghez, mert csak ennek alapján tudjuk felépíteni az igazi, hamisítatlan nemzeti kultúránkat. Napjainkban népi hagyományok művelése két irány-

ban halad. Az egyik rész az egészségtelen és haladásellenes népi romantika iránya, a másik pedig, mely progresszíven értékeli a népi kultúra kincseit, és azoknak alapjaira kívánja felépíteni nemzeti kultúránkat. Az utóbbiakhoz tartozunk mi is, és ebben az irányban folyt kollégiumunkban egész éven át a népdal, népi tánc, népballada, népmese tanulása, művelése.

A népdalok, népballadák és a népi tánc tanítása kollégiumunkban rendszeresen folyt. Egész évben hangulatos órák keretében 150 népdalt sajátítottunk el népdalmestereinktől, népballadát nyolcat tanultunk. Színvonalas kultúrgárdánk műsorán állandóan szerepelt öt-hat népdal, egy-két népballada s a legnagyobb sikert elért népi tánc. Rendszerint legutolsó számnak tartogattuk mindig a táncot, s ifjú, fűrge lábú táncosaink kivágták mindig a rezet. Táncmesterünk, Reichardt Mihály népi kollégista az egész városban, a környéken is ismert már.

De nemcsak gyakorlati, hanem elméleti oktatás is folyt a népi kultúráról. Két külső előadás hangzott el a pentaton és új típusú népdalokról, egy kollégista pedig hazánk népdalterületeiről beszélt. Úgyszólván minden dalt tartalmi vizsgálat alá vettünk. Igyekeztünk beleélni magunkat a népdalköltő érzésvilágába. Népi táncaink, népdal-, citera-, cimbalom- és furulyakíséret mellett előadva valóban népi légkört árasztottak.

De neincsak népdalokat, munkásdalokat is tanultunk, szám szerint tizenötöt.

Egy év munkáját értékelve úgy érezzük, hogy egy kis akarattal többet is tanulhattunk volna. Mégis örömmel kell megállapítanunk, hogy a magyar népdalok, népballadák nevelő ereje, formáló hatása teljesen átalakította kollégistáink lelkületét, mert népdaltól volt hangos a kollégium környéke.

NDGY Csukás István iratai 9

95. Zelk Zoltán: Aranyinda
Népi kollégista barátainak

Énekeltünk, kószolgatva
valamennyi szót,
és úgy, hogy az égő borral
torkunkon lefolyt:
"a szívemet a szerelem
körülfogta volt. . ."

Úgy daloltuk minden cseppje
a szívünkre folyt,
hogyha szólt, hát a szívünkre
cseppent, csak ott szólt:
"a szívemet a szerelem
körülfogta volt. . ."

Ezt fűjtük csak, hogyha mást is,
ha más nóta szólt, abban is csak, mint csalítban
hogyha madár szólt:
"a szívemet a szerelem
körülfogta volt..."

Szekér az idő sarában,
zörgött, zakatolt:
alkonyatból éjszakába,
hajnalba hatolt –
tisztá az ég, csupa csillag,
mégsincs rajta hold!

Reggel aztán, ki látta meg?
talán Irén szólt, ujjával az égre karcolt:
ott repül a hold! –
Megismertem: az én szívem,
az én szívem volt!

Ringott a táj és fölötte,
mint sirály, a Hold.
Azért égett oly pirossal,
mert a szívem volt:
s a szerelem, a szerelem
körülfogta volt...

Március Tizenötödike, 1948. február 6.

96. A sárvári Bartók Béla általános iskolai népi kollégium
vezetőségi gyűlésének határozatai a kulturális munkáról
Jegyzőkönyv, 1947. november 4.

[...] Az igazgató előadja, hogy a kollégiumi normaterv részletes rögzítése a vezető-
társasági ülés feladata.

A tömegéneklés szabad népdalainak jelölik ki a következőket: Szegény legény
vagyok én, Érik a szőlő, Béres vagyok, béres, Gerencséri utca, Ősszel érik, babám,
Arrul alul, Ablakomba, ablakomba, Szőlőhegyen keresztül, Én elmentem a vásárra,
Szegény vagyok, szegénynek születtem, Jánoshídi vásártéren, A munkácsi vásárté-
ren, Madárka, madárka, Erdő nincsen zöld ág nélkül, Amoda egy virág, Tavaszi
szél, Esik az eső, ázik a, A malomnak nincsen köve.

Mozgalmi szabad dalok: Munka hadának a, Geyer Flórián dala, Bunkócska.
Partizán induló, Tito, Beogradina, Kelet felől száll a. – Egy dal még kiválasztatlan.
Külföldi dalok: Burját mongol aratódal, Ta suraszka szigota. – Kettőt még keresni
kell.

Vegyes szabad dalok egyelőre kiválasztás nélkül.

Megállapítja a vezetőség, hogy megfelelő betanítás nélkül a táncokra vonatkozó normát egyelőre nem tudjuk teljesíteni.

Szabad versek között ajánlatos Petőfi: Kisfiú halálára és Megint beszélünk s csak beszélünk.

Kulturális élménynél előre nem tudunk tervet csinálni, legközelebbi terv nov. 7-én a Diadalmas Péter c. film megnézése. Sajnos a helyi Komfort mozi nem hoz megfelelő műsort.

Kórusoknál: a Bicinia Hungarica egyes részei az előirányzatnak megfelelő egyéb kánonokkal együtt.

Zenészeink: Furulya: Roób Vilmos, Helyes Ottó, Sebessy György.

Tambura: Sebessy György.

Hegedű: Kondics L., Hettinger K.

Szájharmonika: Faragó S., Helyes Ottó.

Színjátszó csoport: mesejátékok és szabad egyfelvonásosok vagy színdarabrészek.

Bábjátékot felszerelés híján egyelőre nem tudunk tanulni.

Jegyzőkönyvet felolvastuk, és helyesnek találva aláírtuk.

K. m. f.

Fider Géza s. k.

jegyzőkönyvvezető

Roób Vilmos s. k.

Illés Ferenc s. k.

hitelesítők

Urbán László s. k.

igazgató

Vas megyei Levéltár A sárvári Bartók Béla kollégium iratai 93/1947

97. Műsoros est és zenehallgatás a miskolci Szemere Bertalan Népi Kollégiumban

Naposkönyvrészletek, 1947. december 19., 1948. február 9.

1947. december 19.

[...] Délután 5 órára érkeztek meg vendégeink az addigra szépen feldíszített tanulóba, ahol uzsonnával vártuk vendégeinket. Nagyon sajnáltuk azonban, hogy meghívott vendégeink egy része távol maradt, és még csak be sem jelentette, hogy nem tehet eleget meghívásunknak. Barátaink azonban, akik tényleg együttéreznek velünk, eljöttek. Itt volt Csorba Zoltán tanker. főig., Fekete Mihály főispán, Szkladán Ágoston képviselő, Fabricius László tanfelügyelő, Zsupán László, a ref. gimn., Szabó Jenő, a Tóth Pál nőnevelő igazgatója. A báb-színjátékosok a műsor keretében előadták a Lúdas Matyit. A többi műsorszámot meghívott művészek és egy-két kollégista adta.

Műsor: 1. Karácsonyi népének, 2. Köszöntő. Kovács Tibor közp. ig., 3. Drigo: Szerenád, Toselli: Szerenád, Gordonkán előadja: Koncz Balajthy Árpád gazd. ig., zongorán kíséri: Vojnovszky Árpád, 4. Ady Karácsony c. versét szavalja: Borics Gyula, 5. [olvashatatlan szerző és cím], 6. Kreisler: A szép rozmaring. Szaxofonon előadja: Dénes István, 6. Sinding: Tavaszi zsongás. Zongorán előadja: Simon Dezső,

7. József Attila Betlehemi királyok c. versét szavalja Bálint Márta, 8. Béres János furulyán népdalokat ad elő, 9. Csajkovszkij: Románc, Sarasate: Andalúziai románc. Előadja: Kerner Frigyes, zongorán kíséri: Vojnovszky Árpád, 10. Schubert: Ave Maria. Ének: Fenyves Aliz, gordonka: Koncz B. Á., zongora: Vojnovszky, 11. Brahms: Hat magyar tánc, Eilenberg: Pétervári szánkázás. Zongora: Vojnovszky Á., 12. Bábjáték.

Vendégeink távozása után 12 óráig táncoltunk.

1948. február 9.

[...] 4 órakor közös rádióhallgatás volt. A következő műsorszámokat hallgattuk meg:

1. Weber: A bűvös vadász, 2. Bartók: Három erdélyi tánc, 3. Kodály: Marosszéki táncok és 4. Muszorgszkij: Egy éj a kopár hegyen.

A zenedarabok hallgatásával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy sokat kell fejlődni még a tagság legnagyobb részének (mondhatnám egészének), hogy meg tudja különböztetni (és értékelni is) a zenei értékeket, a valóban maradandó értékes zenei műveket a "sláger"-zenétől és legfőképpen értékelni tudja a kettőt. [...]

NDGY Igó Béla iratai 2

98. Bod László: A bábjátékokról

Részletek a NÉKOSZ kultúrvezetői tanfolyamán tartott előadásból

1948. január 5–15.

[...] Eddig nálunk a közönség nem vette komolyan a bábjátékot, és nem lehetett besorozni a művészetek közé, holott a bábjátékszás művészet. A bábjátékszás művészi lényege az elvontságban, a stilizáltságban van, a hatóereje pedig a groteszk közvetlenségben, ennek következtében hihetetlen erős kapcsolatot lehet teremteni a bábjáték és a közönség között.

A bábjátékszás szelleme s levegője az első pillanatban meg tudja teremteni a közönség és a bábok közötti összjátékot. Ennek az összjátéknak meg kell lennie, mert különben nem ér semmit az egész. Nemcsak gyermekek szoktak beleszólni a bábjáték-előadásba, hanem bele fog szólni igenis az értelmes felnőtt közönség is, mert rá van kényszerítve a jó játék által, ha ezt nem tudja megcsinálni a közönség, nem jó a bábjáték. [...]

Szeretném, ha a népi kollégiumok bábjátéka sikerülne a legeslegjobban, és mi csinálnánk Magyarországon a legjobb bábszínházat. Erre minden remény megvan, és rövidesen minden eszköz is rendelkezésre fog állni.

Ha a bábjátékszás lényegét akarjuk lerögzíteni, akkor mondjuk, hogy a bábjáték lényege nem a természetutánozó játék, nem a természetutánozó megjelenítés, hanem a legteljesebb absztrahálás, a legteljesebb elvontság. Minél közelebb áll a természethez a bábjátékszás, annál rosszabb. Gondolok most arra, hogy láttatok már, vagy látni fogtok olyan bábjátékot, ahol agyon van komplikálva a bábu és közben a lényeg elvész. Miért vesz el a lényeg? Azért vesz el, mert az az édes a bábuban, hogy nem mozog a szája és nem mozog a szeme, s közben tökéletes illúziót tud kelteni

Ha Magyarországon népi figurát, népi hőst akarunk teremteni, most már a ti dolgok, nektek kell kialakítanotok valami néphőst. Egy Vitéz László, aki olyan híres ember, mint Punch, Kasperle vagy Gignol. Vitéz László előbb volt Magyarországon, mint Paprika Jancsi, és nem volt vele semmi baj, míg Paprika Jancsi dívatba nem jött. Vitéz László hetvenkedő, amolyan Hány János-féle, nagyokat mondó alak, aki senkitől sem fél, csak éppen attól, aki meg akarja verni, és a végén mindent kiigazít, bármilyen bonyodalmat is csinált közben. Nagyon alkalmas bábjátásban, nem tudom, hogy miért nem ismerik szélesebb rétegekben, én még soha nem láttam Vitéz Lászlót színpadon, Paprika Jancsit viszont annál többször láttam. De ha nem alkalmas Vitéz László, nincs aktualitása, vagy nincs semmi köze a néphez, akkor a ti feladatotok, hogy olyan figurát tervezzetek, amely világhírűvé válik, állandó bábfigurájává a magyarságnak, amely éppúgy reprezentál minket, mint ahogy reprezentálja Gignol a franciákat.

Milyen lehet egy ilyen népi hős? Feltétlenül olyan, akiben önmagunkat látjuk egy kicsit karikírozva, akivel együtt tudunk gondolkodni, akivel egy a gondolkodásmódunk, aki minket teljes mértékben kifejez. Lehet egy vidéknek népi hőse, pl. Borsodban Visloczky vagy Biharban Csuba Ferenc. A sárkányölésről hallottatok, azt ő csinálta. Ilyeneket kell szerepeltetni. Vagy ott van Hány János, azt már igazán mindenki ismeri, vagy esetleg János Vitéz vagy Toldi Miklós, szóval ki kellene emelni a nagy hőst. Ha csináltok pl. Fejér megyében egy bábjátékot, feltétlenül fog is akadni egy híres ember vagy valami betyár, aki igenis meg merete mondani az igazságot. Csináljunk belőle bábjátékhőst, de ne Paprika Jancsi legyen belőle, hogy röhögni lehessen rajta, hanem úgy, hogy az ember egy kicsit együtt érezhessen vele, mint ahogy Lúdas Matyival együtt lehet érezni, amikor jól elpüföli Döbrögit.

NDGY Az új magyar kultúráért című NÉKOSZ-kiadványból

99. Hazaérkezett Párizsból a NÉKOSZ táncgyűttese

A franciaországi magyarok február 1-i köztársasági ünnepségére kiutazott Párizsba a Vásárhelyi-kórus és a NÉKOSZ táncgyűttese. Az énekkar már korábban hazaérkezett, a táncgyűttesnek azonban még több meghívásnak kellett eleget tennie, s így csak most ért vissza Budapestre. A 15 tagú táncsoport fellépett a Sale Playelben, a Sale Chopinben, Jean Louis Barrault színházában, a Theatre Marignyben, a City Universitaire-ben. Ezen kívül kiutaztak Sallaumines bányavidékére, ahol kétszázötven magyar bányászcsalád előtt tartottak forró sikerű bemutatót. Franciaországi szereplésük olyan eredményes volt, hogy a nyárra máris újabb meghívást kaptak, hosszabb turnéra Franciaországba, Belgiumba, Olaszországba és Jugoszláviába.

A táncsoport Szabó Iván vezetésével egyébként mindenütt eredeti magyar népi táncokat és a népi elemek felhasználásával készült táncjátékokat mutatott be.

Szabad Nép, 1948. február 20.

100. A Színművészeti Főiskola és a Horváth Árpád Népi Kollégium I. konferenciája meghívójának bevezetője 1948. április 8.

Az Országos Magyar Színművészeti Főiskola és a Horváth Árpád Népi Kollégium I. konferenciája 1948. április 8–11-ig [...]

Mi, művészfiatalok, kik az adott világ varázsainak mérnökei kívánunk lenni, összegyűltünk, hogy végre tisztázzuk kérdéseinket, rendezzük dolgainkat. Állást akarunk foglalni a népi demokrácia, a népért való színház és egy új emberi és művészi magatartás mellett. Tudjuk, hogy nagyrészt ránk, fiatalokra hárul a dolgozók szellemi felemelésének küzdelmes, de gyönyörű feladata, ezért szükséges, hogy az eszmei harcban egységesek legyenek soraink. Nem elszigetelten akarunk munkálkodni, minden erőnkkel és tehetségünkkel be akarunk kapcsolódni a dolgozók hatalmas versenyébe az ország újjáépítéséért. Meg kell találnunk a színésznevelésnek azokat a feltételeit, melyek már olyan színészeket nevelnek, akik az új társadalom új közönségének fogják a valóságot újjáteremteni. Talmi és fölösleges lesz, ha értekezletünk még oly értékes szóbeli megállapításait nem követik tettek. Nekünk, fiatal művészeknek, végre cselekednünk kell, és cselekedni is fogunk a nép szolgálatában. [...]

NDGY GYSI NÉKOSZ 220

101. A népi kollégisták művészkonferenciájának határozata 1948. március 9.

Mi, magyar művészfiatalok, népi kollégisták, megvizsgáltuk helyzetünket a világban, a magyar demokráciában és a magyar kulturális életben. Ez után az elemzés után legszögezzük, hogy a béke- és szabadságszerető népek oldalán felvesszük a harcot az imperialista blokkal és annak bármely álarcban jelentkező hazai ügynökeivel szemben.

A gazdasági és politikai hatalomból kiszorult reakció most a kultúra területén próbálja erőt újjászervezni, ezért itt az ideje annak, hogy a reakció bármely formában jelentkező próbálkozásai ellen felvegyük a harcot, és beálljunk az új magyar művészet építői közé. Felismerve a művészet és társadalom szoros összetartozását, a művésznevelésnek eddig nem kísérelt, új, sajátos módszereit akarjuk kialakítani. A közösségi élet és munka, a művészeti alapismeretek és technikai alapismeretek elsajátítása, a társadalmi valóság tudományos és élményszerű megismerése azok a szempontok, melyek művésznevelésünk gerincét képezik. Félreérthetetlenül vállaljuk a nép és a haladó eszmék szolgálatát, felismerve azt, hogy a művészi pályán mind minőségben, mind hatásokban csak közösségi felelősségtudattal lehet haladni. A népi demokrácia perspektívája, a dolgozó tömegek hatalmas kultúrszomja számunkra világos és egyértelmű utat jelent: utat az egészséges realista művészet felé. Saját fejlődésünk eredményei, a társadalom történeti alakulása tényekkel bizonyítja számunkra a marxizmus-leninizmus tanításainak igazát. Emberi

és művészi fejlődésünk érdekében elengedhetetlenül szükségesnek tartjuk a marxista-leninista elmélet elsajátítását, valamint az oktatás területén ennek az elméletnek fokozott érvényesítését. A polgári formalista művészi gyakorlattal, elmélettel szemben állást foglalunk a valóság lényegét ábrázoló s a valóságot formáló, legszélesebb néprétegekhez szóló realista művészet mellett. Harcolunk a polgári dekadens, valóságot meghamisító, tehát népellenes formalista művészet és a giccs minden megnyilvánulása ellen.

1. Követeljük a korszerű főiskolai reformot, világnézeti tárgyak dialektikus materialista világszemléleti oktatását. A legkorszerűbb művészpédagógiai eredmények felhasználásával a művészeti szaktanulmányok haladó szellemű gyakorlati oktatását.

2. Vállaljuk, hogy diáktársaink érdekeit védő szervezetek munkáját aktív részvételünkkel hatékonyá tesszük, és azon munkálkodunk, hogy a világnézetileg, szakmailag határozatlan ifjúságot a helyes perspektívák megmutatásával az országépítő munkába bevonjuk. Részt veszünk a magyar ifjúság nyári kultúrbrigádjának munkájában.

3. Vállaljuk, hogy a saját fejlődésünket elősegítő kollégiumi szervezeti formákat megerősítjük, teljesebb tartalommal töltjük meg, és a munkafegyelmet megszilárdítjuk.

4. Követeljük, hogy a főiskolai képzőművésztelepeket a MEFESZ művészeti bizottsága vegye át, és bocsássa a haladó szellemű művészfiatalság számára. Az új művésztelepek munkájában vegyenek részt a többi művészeti főiskolák növendékei is.

5. Követeljük, hogy a propaganda technikai eszközeit, sajtót, rádiót, filmet stb. fokozottan állítsák a népnevelés szolgálatába.

6. Harcot indítunk az egyes sajtóorgánumokban jelentkező formalista destruktív kritika ellen, és vállaljuk az erőteljesebb részvételt a realista műbírálat területén.

7. Szükségesnek tartjuk a szomszédos népi demokráciák művészifjúságával való kapcsolataink felvételét, megszervezését és művészi eredményeink kicserélését. Kollégiumainkban helyet biztosítunk a baráti szomszéd államok fiataljai részére, akik a magyar művészeti életet akarják tanulmányozni.

8. Az üzemi és falusi dolgozókkal való kapcsolataink elmélyítése érdekében üzemplátogatásokat, falujárásokat szervezünk, részükre előadásokat rendezünk, és aktív részvételt vállalunk kulturális munkájuk vezetésében.

9. Minden erőnkkel és tehetségünkkel bekapcsolódunk a fizikai és szellemi dolgozók munkaversenyébe, az ország újjáépítésére és a hároméves terv sikeréért.

10. Kiépítjük a művész kollégiumok egymás közötti kapcsolatait, és ezt állandósítani fogjuk.

Meggyőződésünk, hogy konferenciánk jó munkát végzett, és helyes utat jelölt ki számunkra. Népi demokráciánk szocialista fejlődéséért fiatalságunk fontos harci területen küzd. Hisszük, hogy a művészet frontján vívott küzdelmünk népi demokráciánk győzelmét teljessé teszi.

Éljen a művészeti népi kollégiumok első konferenciája!

Éljen a dolgozók és a művészfialatok elszakíthatatlan szövetsége!

Éljen az egységes és harcos magyar ifjúság!

Népi Kollégista, 1948. június

102. A Derkovits Gyula Népi Kollégium naposkönyve
a NÉKOSZ művészeti kollégiumainak kongresszusáról
Szehoffner Julianna és Rozbora Béla bejegyzései, 1948. május 10.

Ma indult meg a tanítás ismét a művész kollégiumok között tartott kongresszus után. [...]

A kongresszust a NÉKOSZ a művész kollégiumok között azért tartotta szükségesnek, hogy megtudja az egyes kollégiumok fejlettségét. És fontosnak tartotta, hogy a mai haladó művészetet ismertesse, és hogy a viták folyamán magatartásunkat megismerje.

A kongresszus május hó 5–8-ig, négy napig tartott. A kongresszusra meghívott előadók az egyes művészfialok ismeretét adták a realizmus követelményében. Az előadók Hont Ferenc, Erdei Ferenc, Major Tamás, Pogány Ö. Gábor voltak, akiknek előadásához még többen a meghívott művészek közül és a kollégisták közül hozzászóltak. Az előadásokat azután szövetkezetek szerint megvitattuk, amihez minden kollégista hozzászólt. A szövetkezetekben még egyes kérdéseket, fogalmakat tisztáztunk.

A kongresszus zárónapján a kollégiumok beszámoltak jelenlegi helyzetükről, céljaikról és javaslataikról. Ezeknek az előadásából és betérjesztéséből azután a NÉKOSZ vezetősége összeredményképpen egy javaslatot olvasott fel, amit a kollégisták elfogadtak.

A NÉKOSZ-vezetőség hangoztatta, hogy a képzettségünk alacsony fokú, de azért a kongresszus mégis jó eredménnyel végződött. Bízunk – képzetlenségünk dacára – optimizmusunkban és hiányaink pótlásában. Végül egyes kollégistákat kitüntettek és könyvekkel jutalmaztak. [...]

NDGY Derkovits-kollégium iratai

103. Katalógus a népi kollégista képzőművészek miskolci
kiállításához
1948. április 27.

A képzőművész népi kollégiumok megnyitják a munkásság és parasztság tehetséges fiataljai előtt a művészi fejlődés egészséges útját. Felismerve a művészet és társadalom szoros összetartozását, a művésznevelésnek még eddig nem kísérelt új, saját-

tos módszereit alakítják ki. A közösségi élet és munka, a művészeti alapismeretek és technikai módszerek elsajátítása, a társadalmi valóság tudományos és élményszerű megismerése azok a szempontok, melyek a népi kollégista művésznevelés gerincét jelentik. Ez a nevelés alkalmassá teszi ezt az új művésznevelést arra, hogy a népi demokrácia társadalmába szervesen beleilleszkedve, a társadalmi valóság kifejezésén keresztül, minden nagy művészet igazi szerepét betöltve, valóban népünk tanítója, nevelője, iránymutatója legyen. [...] Ezen az úton indulnak el a népi kollégista művészfiatalok, és vallják nagy tanítómestereik, Derkovits Gyula hitvallását: "Össze kell kötni a képzőművészetet a mondanivalóval. . . Mint festőnek és mai embernek, érzem, hogy kötelességem életünk és társadalmunk jelenségeit maradék nélkül kifejezni."

Derkovits Gyula Kollégium

1. Batári László: Falu. Szénrajz
2. Batári László: Táj. Vízf.
3. Bujda László: Asszony. Szénrajz
4. Debreceni Zoltán: Arckép
5. János Sándor: Akt. Szénrajz
6. Kórusz József: Táj. Pasztell
7. Kórusz József: Vízimalom. Pasztell
8. Kórusz József: Önarckép. Tusrajz
9. Mátrai Ilona: Leányfej. Szénrajz
10. Nagy István: Tájkép. Olaj
11. Nagy István: Ülő lány. Pasztell
12. Nyári Lóránt: Akt. Ceruza
13. Sédai Mária: Fej. Szénrajz
14. Sédai Mária: Tanulmány. Tollrajz
15. Sédai Mária: Tanulmány. Tollrajz
16. Tamási Ádám: Akt. Szénrajz

Dési Huber István Kollégium

17. Andorka Sándor: Külváros. Vízf.
18. Bazsali Ferenc: Önarckép. Olaj
19. Kiss Gyula: Önarckép. Olaj
20. Kiss Gyula: Önarckép. Olaj
21. Littkei József: Munkában. Tusrajz
22. Molnár József: Önarckép. Pasztell
23. Molnár József: Táj. Vízf.
24. Molnár József: Fuvaros. Tusrajz
25. Molnár József: Rajzok. Ceruza
26. Nagy László: Reggel. Tempera
27. Nagy László: Lovak. Olaj
28. Papp Oszkár: Önarckép. Olaj
29. Papp Oszkár: Barkák. Olaj

30. Papp Oszkár: Arckép. Márvány
31. Radó Károly: Fiú. Gipsz
32. Sinka Mátyás: Kislány. Tempera
33. Somogyi Árpád: Önarckép. Márvány
34. Somogyi János: Munkásfej. Olaj
35. Soós Gyula: Táncoló. Fa
36. Szabó István: Asszony. Gipsz
37. Szabó Lajos: Utca. Olaj
38. Szilvássy Nándor: Tanya. Tusrajz
39. Váci András: Fák. Vízf.
40. Veres Lajos: Korongos. Agyag

Nagy Balogh János Kollégium

41. Bíró László: Fekvő. Tusrajz
42. Dallos Ferenc: Munkás. Szénrajz
43. Görög Rezső: Kislány. Szénrajz
44. Kiss János: Kukoricamorzsoló
45. Kiss János: Édesanyám. Ceruza
46. Kiss János: Fej. Szénrajz
47. Kiss János: Virágcsendélet. Tempera
48. Kiss János: Hadirokkant. Tempera
49. Magony Ida: Fej. Szénrajz
50. Mazsaroff Miklós: Nagyanyám. Tus
51. Mazsaroff Miklós: Kaszás. Szénrajz
52. Mazsaroff Miklós: Téli táj. Pasztell
53. Mazsaroff Miklós: Önarckép. Pasztell
54. Nagy István: Rajz. Tusrajz
55. Nagy István: Fej. Szénrajz

Miskolci művészek

56. Bod László: Leány. Portré
57. Bod László: Utcarész. Olaj

58. Bod László: Feleségem
59. Bod László: Utca. Akvarell
60. Bod László: Rajzok
61. Bod László: Férfi tehénnel
62. Bod László: Kisfiú portré. Olaj
63. Bod László: Kisfiú portré. Olaj
64. Bod László: Kisfiú portré. Olaj
65. Bod László: Kisfiú portré. Olaj
66. Bod László: Kisfiú portré. Olaj
67. Bod László: Kisfiú portré. Olaj
68. Bod László: Kisfiú portré. Olaj
69. Imreh Zsigmond: Csendéletek
70. Imreh Zsigmond: Csendéletek
71. Imreh Zsigmond: Csendéletek
72. Imreh Zsigmond: Miskolci utcák
73. Imreh Zsigmond: Miskolci utcák
74. Papp László: Nagybátyám. Toll
75. Papp László: Tusrajz
76. Papp László: Tusrajz
77. Papp László: Tusrajz

78. Nagy Géza: Önarckép
79. Nagy Géza: Rendőrnő
80. Nagy Géza: Női portré
81. Nagy Géza: Lépfő férfi
82. Nagy Géza: Táncoló nő. Relief
83. Nagy Géza: Sirató asszonyok
84. Nagy Géza: Merengő
85. Nagy Géza: Merengő
86. Nagy Géza: Merengő
87. Nagy Géza: Merengő
88. Nagy Géza: Merengő
89. Nagy Géza: Merengő
90. Nagy Géza: Merengő
91. Váradi Sándor: Önarckép
92. Váradi Sándor: Köves út
93. Váradi Sándor: Fazekasnő
94. Váradi Sándor: Relief
95. Váradi Sándor: Relief
96. Váradi Sándor: Relief
97. Váradi Sándor: Relief

NDGY Papp Gyula iratai 7

104. A Zalka Máté Népi Kollégium tánckarának nyilvános szereplései az 1947-48-as tanévben

Tánckarunk a kollégiumi év folyamán a következő nyilvános helyeken szerepelt:

1. 1947. október 12-én	Bőripari Szöv. Cipőgyárban
2. 1947. október 28-án	Pártfogó testületi ülésen
3. 1947. december 6-án	Mikulás-ünnepélyen
4. 1948. január 10-én	NPP V. ker. szervezetében
5. 1948. február 1-én	Dési Huber Kollégiumban
6. 1948. február 2-án	Kossuth moziban, az V. ker. MKP rendezésében
7. 1948. március 10-én	FOK-ban szerepelt a tánckar és az énekkar
8. 1948. március 13-án	Mezőgazdasági egyetemen
9. 1948. március 14-én	Újpesti Soproni Selyemgyárban szerepelt az énekkar és a tánckar
10. 1948. március 20-án	A Csáky utcai Bőripari Szöv. -ben
11. 1948. április 10-én	A Belügyminisztériumban
12. 1948. április 11-én	Szentendrén a műszaki hadosztálynál
13. 1948. április 18-án	Mátraverebélyen szerepelt az ének- és tánckar
14. 1948. május 11-én	Jóvátételi Hivatalban
15. 1948. május 12-én	Hungária Nyomdában
16. 1948. május 14-én	Háros-szigeten a műszaki hadosztálynál

17. 1948. május 16-án	Pünkösdfürdőn
18. 1948. május 18-án	Földművelésügyi Minisztériumban
19. 1948. május 22-én	Marx moziban az Állatorvosi Kongresszuson
20. 1948. május 25-én	Népjóléti Minisztériumban
21. 1948. május 29-én	Széchenyi Kereskedelmi Iskolában
22. 1948. május 12-én	Hűvösvölgyben a dolgozó iskolások ünnepélyén
23. 1948. június 13-án	Duna-Tisza-csatornánál dolgozó brigádnál szerepelt a tánc- és zenekar
24. 1948. május 29-én	Városházán
25. 1948. június 19-én	Dimitrov-kollégium felavatásán tánc- és zenekar
26. 1948. július 3-án	V. ker. MNDSZ-ben

Összesen 26 szereplés.

1948. május 16-án Pünkösdfürdőn a zenekar a rádióban szerepelt

NDGY Zalka Máté Kollégium iratai

105. A békéscsabai Áchim András Kollégium 1947-48-as kulturális munkája

Dér Ferenc kulturális titkár beszámolója, 1948. június

[...] Úgy képzeltem el, hogy nekem, mint a kollégium egyik felelős vezetőjének sokkal többet kell tudnia, mint amennyit tudok. Képezni kell magam ez irányban. Próbáltam magánúton, de nem sikerült. Ekkor hallottam arról, hogy lesz NÉKOSZ kultúrvezetői tanfolyam Budapesten. Örömmel vettem ezt tudomásul, hisz ezt kívántam. [...]

Hazatérve nagy lendülettel fogtam hozzá a kulturális bizottsággal karöltve a munkához. Egész más szemmel láttam a dolgokat, mint azelőtt. Új irányt vett a munka, amely jobb volt minden előbbinél. [...]

Voltak olyan szektorok, melyekhez későn vagy kedvetlenül nyúltunk hozzá. Pl. kórus, színjátszó csoport és a bábjáték kérdéséhez. Zenetanárt kb. egy hónapja tudtunk beszerezni. [...]

Az elvégzett kulturális munkát próbáljuk részleteiben megvizsgálni. Kezdjük a tömegénekléssel. Az előírt 64 dalt megtanultuk, kivéve néhány komplikáltabb számot. Nagyobb nehézség a tanításban, illetve a tanulásban nem volt, mert majdnem valamennyi közismert. Különös élmény volt számomra dalokat tanítani, láttam, hogy a tagság milyen lelkesen és milyen szeretettel éneklé a népdalokat. [...]

A tömegtáncot a tagság kissé idegenkedve fogadta. Nem láttak semmi értelmet benne, s nem tulajdonítottak neki semmi jelentőséget. Ezt az elfogultságot a két táncsal szemben később sikerült feloldanom, s a tagság most is örömmel táncolja a táncokat.

A 10 vers megtanulásával kapcsolatban különbözők voltak a vélemények. Egyesek túlmunkának, mások unalmasnak találták. [...]

A kulturális élet talán az a terület, amelyet nem csak mi, hanem az ország valamennyi kollégiuma legmagasabban túlteljesített. [...]

Táncsoportunk a kulturális élet legmozgékonyabb része. A kötött táncszámainkat megtanultuk többé-kevésbé, de a szabad táncok megtanulásában messze elől jártunk. Ugyanúgy mint a kórus, falujárásokon, ünnepélyeken táncolt, és aratott nagyobb-nál nagyobb sikert. Meg kell említenem azt, hogy az országos 48-as kultúrversenyen Békéscsaba városi viszonylatban harmadik helyezést ért el. [...]

Hat falulátogatásunk alkalmával rendeztünk népi estéket, ahol igyekeztünk a falu népével közvetlen kulturális kapcsolatba kerülni azáltal, hogy népi kultúrát vittünk és hoztunk onnan. [...]

Néhány tagunk népi táncot, népdalt tanított be iskoláinkban, ifjúsági szervezetekben stb. Én a magam részéről rendszeresen jártam a polgári iskolába népi táncot tanítani, az ottani úttörőcsapat kultúrgárdájának. [...]

Munkásságom közben arra törekedtem, hogy a kulturális normát a tagság ne úgy tekintse, mint egy szükségszerű rossz valamit, hanem mint eszközt a művelődése érdekében.

NDGY Békéscsabai Áchim András Kollégium iratai

106. Balázs Béla: Expozé egy NÉKOSZ-filmről

Javaslom egy NÉKOSZ-film munkába vételét. Elvállalom egy ilyen film forgatókönyvének írását és rendezését, illetve művészi vezetését ama "saját produkción" belül, melyet számomra kilátásba helyeztek a magyar filmipar vezetői.

A téma rendkívüli fontosságát és aktualitását bizonyítani nem szükséges.

Két-három parasztfíjű története legyen, a falusi testi-lelki és szellemi nyomorúságból, a német és nyilas éveken, a háborún, a felszabadításon keresztül a földosztásig és a NÉKOSZ-mozgalomig. Befejezése a népi kollégium élete, munkája és diadalmas eredménye.

Dramai bonyodalmú és feszültségű története tipikus, élesen megrajzolt egyéniségeknek. Abban tükröződjének a kor tipikus konfliktusai és szellemi áramlatai. Az új paraszti szellem kialakulásán legyen a fő hangsúly.

A hős (vagy hősök) belső átalakulásában legyen megmutatva az átfejlődés lehetősége és perspektívája. Egy sovíniszta leventeszellemben nevelt, papi befolyás alatt levő parasztyerekből hogyan lesz végül demokratikus gondolkodású és erkölcsű, szocialista paraszt, NÉKOSZ-ifjú? Az új magyar embertípus: a paraszti értelmiség szép és tanulságos példája legyen a hős.

A drámai bonyodalmak és feszültségek a valóság következő konfliktusait fejezzék ki:

A magyar szegényparaszt igazi érdekének összeütközését a földesúri renddel.

A magyar szegényparaszt igazi életérékének összeütközését

– a német imperialista hódítókkal szemben,

– az imperialista háborúval szemben,

– a nacionalista, folklórjelszavakkal magyarkodó és nyilas jelszavakkal szemben,

– a papi butítással szemben.

A dráma cselekvésének központja azonban legyen: hősünknek praktikus küzdelme saját osztályának, környezetének, családjának elmaradottsága és szellemi megbénítottsága ellen és a pesszimista parasztfatalizmus ellen.

Hősünk szellemi ébredése, fejlődési vágya, politikai ébredése, elindulása és találkozási a NÉKOSZ-mozgalommal.

Nagy drámai pátoasz fejezze ki ennek az eszmének új, felszabadító jelentőségét és azt, hogy segítse az új rend és a demokrácia hatalma.

Fontos drámai konfliktusban tükröződjék a szegényparaszt viszonya a munkássághoz. Idegenség és bizalmatlanság, sőt ellenségesség eleinte. Hogyan ismeri fel a munkásságban és a vezető pártjában igazi szövetségést? Hogyan leplezi le a papi hazugságokat, hogy szabadul meg tőle?

A film második felében meg legyen mutatva a családhoz, falujába visszajáró NÉKOSZ-ifjú visszahatása falujára. Roppant nevelő szerepe a tervgazdálkodás irányában is.

Szatirikus formában benne legyen a fiatal parasztértelmiség konfliktusa az elbizakodott és nagyképp polgári intelligencia néhány figurájával.

Míndezek az eszmei motívumok, természetesen maradéktalanul drámai cselekvésben, anekdotikus fényű, ízes történetekben kell hogy megjelenjenek. De a NÉKOSZ-fiatalság élete szinte híradórealizmussal legyen bemutatva.

Ezt persze én magam – és senki maga – ki nem találhatja az íróasztalnál.

Ezt a munkát kollektív munkának tervezem magával a NÉKOSZ-ifjúsággal együtt. Formálisan is szerzői közösségben. A NÉKOSZ-ifjúság önéletrajza készül! Én csak a drámai konstrukciót, a jellemek művészi megrajzolását és filmszerű kifejezését adom. A megformálandó életanyagot a NÉKOSZ-ifjak adják. [...]

A munkát mindvégig a NÉKOSZ erre vállalkozó aktivistáival akarom együtt csinálni, és amennyire lehetséges a filmet is velük játszani. [...]

MTA Könyvtára Kézirattár Ms 5016–10

Testkultúra

107. Sport, testnevelés, táborozás a népi kollégiumokban

Részlet Kardos László Közösségi nevelés és oktatás a népi kollégiumokban című előadásából, 1947. január

[...] Nagy kérdés a kollégiumok életében a sport kérdése, az amatőr sport problémája. Minden kollégium gondoskodjék saját helyzetének megfelelően kollégistáinak sportjáról. Bár a kollégiumok középiskolás ifjúsága rendszeres testnevelésben részesül, tehát fizikai ambícióit részben kiélheti – így vannak kisereszt az egyetemista és főiskolás kollégisták is –, mégis a kollégium adjon a sportolásra külön is lehetőséget. Persze a sport se legyen individuális értelemben felfogott tevékenység, mint ahogyan itt Magyarországon a múlt időkben ezt gyakran felfogták, hanem közös erőfeszítésre és versenyszerűsége irányuljon. Úgy hiszem, hogy ezt a különféle összejátékkal kapcsolatos sportokkal, mint pl. a futball, a röplabdajáték stb. lehetne legjobban elérni, mert ezek azok a sportok, amelyekben a fiatalság a maga sportélményeit a legjobban meg tudja találni. A kollégiumon belül fokoznunk kell a ver-

senyszerűséget, de a különböző kollégiumok egymás között is rendezhetnek sportversenyeket. Például röplabdacsapatokat kellene szervezni, és ezek egymás között vetélkedhetnének. Az igazgatótársaimnak figyelmét fel akarom hívni arra a tényre, ami itt a legfontosabb, hogy a fizikai erőfeszítésekhez hozzá kell szoktatnunk a fiatalságot. Azok az idők, amik ránk következnek, feltétlenül megkívánják azt, hogy fizikailag is erős fiatalságot neveljünk. Ha kollégistáink társadalmi kérdésekben elég tájékozottak lesznek, tanulmányaikat jól végzik, és a fizikai erőfeszítéseket is jól bírják majd, akkor mindenben meg fognak felelni azoknak a követelményeknek, amiket a jövő támaszt velük szemben.

De a sportszerűség mindig játékszerűség is legyen, a játék különféle formáit a sportba is be kell vinnünk. Meg kell találnunk a társas együttélésnek és szórakoztatásoknak a formáit a táborokban, kirándulásokon és a nyaralásokon is. Mi a nyarat arra akarjuk felhasználni, hogy több hetes táborozásra hívjuk össze kollégiumaink fiatalságát. A Balaton mellett lesz egy kastélyunk. A népi kollégiumok már az idén több száz fiatalembert tudnak ott – több turnusban – összegyűjteni. Ennek a nyaraltatásnak a szórakozáson kívül komoly nevelő célja is van. [...]

NDGY KLi NÉKOSZ 12-41

108. A NÉKOSZ sportosztályának 1947-48. évi terve Bevezető, 1947. szeptember

A népi kollégiumok ifjúságának harmonikus nevelése testnevelés, sport nélkül elképzelhetetlen. A testnevelés nem egy szűk tantárgy – mint sokan állítják –, a szellemi és jellemnevelés egyenrangú szerves tényezője. Ennek megfelelően a szellemi neveléssel párhuzamba kell állítani. Mindenütt, ahol szellemi nevelés folyik, testnevelésnek is kell lenni, különben felbomlik a nevelés egysége, harmóniája, és az egyoldalú tevékenységgé válik. A népi kollégiumok ifjúsága csak úgy tudja a reá váró nagy feladatokat elvégezni, ha nemcsak szellemileg, de testben is erősödik. Ezt pedig csak céltudatos és szakszerűen vezetett sportolással tudja elérni. A sportolás önfegyelmező hatása a közösségi érzés, és jellemfejlesztő ereje a testi erőnek, ügyességnek, kitartó küzdőképességnek és ellenálló erőnek egyformán megmérhető teljesítményei útján tudunk eljutni az ép testben ép lélek ideálhoz. Mi a sporttal nem csúcseredményeket és világbajnokságokat akarunk elérni, hanem a sportot is a nevelés szolgálatába állítani. Rá akarjuk vezetni a kollégistákat a testkultúra fontosságára és helyességére.

A sportosztály munkaterve

A tömegsport elveit tartja szem előtt. Célja, hogy minden kollégistát kivétel nélkül bevonjon a sportolásba. Ezért főleg a sport minden ágát felölelő új típusú tömegversenyek bevezetését tűzte ki feladatául. Programja a NÉKOSZ keretein túl már messze tekint, az egész magyar ifjúság megmozgatása a cél. Az új típusú tömegversenyek bevezetése új a magyar sport terén, a legelső kísérlet. S ezért természetesen csak a vázlatot, a keretet közölhetjük. A részletek még sok kutatást és kísérletezést

igényelnek. A sportosztály ezeket a részleteket és a havi munkatervet havonta megjelenő munkafüzetében közli. Jelen tervünk beosztása a következő:

- I. Új típusú tömegversenyek leírása és ismertetése.
- II. Versenysportok.
- III. Általános tervek. [...]

NDGY KLÍ NÉKOSZ 7-II-4

109. Sportnormák, sportdélutánok, versenysportok
A NÉKOSZ sportosztályának körlevele, 1947. október 9.

[...] Kollégiumi normák:

A tömegtorna és a sportjáték leírását, mivel koreográfiáját most szerkesztik, legkésőbb november 1-ig kapják meg a kollégiumok.

Az úszást és a kerékpározást minden kollégium úgy oldja meg, ahogy tudja. Az úszni és kerékpározni nem tudók részére szervezzen úszó-, illetve kerékpártanfolyamot.

A birkózás alapismeretei most vannak nyomtatás alatt. Legkésőbb október 20-ig minden kollégium kézhez kapja.

A távgyaloglás havonta egy alkalommal kötelező. Ezt menetelés formájában, fegyelmetten, a lépésre ügyelve, nótaszóval kell végezni. Ez tulajdonképpen a 48-as marsra való előkészület. [...]

Sportdélutánok

A normák és a jelvénytípusú versenyekre való felkészülés a legjobb mód, ha minden kollégium a hét egy délutánját (2–3 óra) sportolásra fordítja. Ilyenkor elkéri a városban levő sportpályát (téli tornatermet), esetleg meghívott szakelődökkel (testnevelő tanárral) foglalkozik a norma anyagával. Közlök egy példát, hogyan a legjobb és legcélszerűbb egy sportdélután beosztását megcsinálni:

1. Bemelegítő futás (5 perc)
2. Tömegtorna (5–10 perc)
3. Tömeges játék, tréfás staféták stb. (15 perc)
4. Szertorna – atlétika – birkózás forgószínpadszerűen (20–20–20 perc)
5. Sportjátékok (labdarúgás, röp-, kézi-, kosárlabda stb. csapatbeosztással 40 perc)
6. Levezető gimnasztika (5 perc)
7. Szabad foglalkozás (15 perc)

A sportdélutánoknál felhasználhatók azok a könyvek, amelyeket már most küldünk, és amelyeket részben ezután fogunk küldeni. [...]

Versenysportok

A NÉKOSZ-versenyek kerületenként zajlanak le. Egy kerületbe 10 közel eső kollégium tartozik. A kerületi versenyek május hó folyamán kerülnek lebonyolításra,

és 2 napig tartanak. Itt a 10 kollégium legjobbjai az összes sportágakban összemérik erejüket. A csapatbajnokságok is ugyanakkor kerülnek eldöntésre kiesési módszerben.

Az országos bajnokságokat július hó folyamán rendezzük meg. Itt csak kerületi versenyek helyezettei és a standardekot elérő kollégisták indulhatnak, illetve csapatbajnokságnál a kerületek győztesei.

A versenypontra vonatkozó dátumszerű kiírásokat minden hó elején megkapják a kollégiumok. Így október 19–25. között az összes kollégiumnak egy tehetőségkutató atlétikai versenyt kell tartani.

Mégpedig a következő számokkal:

Férfiak: 100, 200, 400 és 1000 m-es síkfutás, magas- és távolugrás és súlylökés. (Alacsonyabb korosztálynál a hosszabb táv elhagyható.)

Nők: 60, 100 és 200 m-es síkfutás, magas- és távolugrás és súlylökés.

Ahol lehetséges, mindkét nemben gátfutás (nőknél 80, férfiaknál 110). Az itt elért eredményekről írásban minden kollégium sportmegbízottja tartozik beszámolni.

Minden kollégiumi sportmegbízottat kérek, hogy a kollégium összes sportmegnyilvánulásairól írásban számoljon be a sportosztálynak. A sportmegbízott az összes évi eredményeket gyűjtse össze és vegye nyilvántartásba, hogy év végén a statisztikai megállapítás könnyebb legyen.

NDGY KLI NÉKOSZ 8-VI-1

110. Sportkérdőív és a miskolci Kossuth Lajos Népi Kollégium válaszai

1947. október 16.

1. A kollégium neve, jellege, taglétszáma, nembeli megoszlása: Kossuth Lajos Kollégium, fiú, 95, középfokú

2. Kollégiumi sportmegbízott: Greisz Bertalan

3. Rendelkeznek-e sportpályával és tornateremmel? Sportpálya van

4. Van-e a városban sportpálya, s kinek a tulajdonát képezi? MMTE, MVSC

5. Van-e a városban használható tornaterem, és kinek a tulajdonát képezi? Ref. és Kat. Gimnázium

6. Van-e a városban sportpálya és tornaterem, kölcsönbe egyszer egy héten megszerezhető-e, ha nem, milyen akadályba ütközik? Megszerezhető

7. A városban levő tornaterem felszerelésének felsorolása:?

8. Van-e a kollégiumnak sportfelszerelése és milyen? Nincs

9. Ha nincs, honnan tudnának felszerelést kölcsön kérni (társadalmi, iskolai, sportegyesület stb.)? Nem tudunk szerezni

10. Van-e a kollégiumnak udvara, milyen nagyságú? Van, sportolásra alkalmas

11. A kollégium székhelyének közelében milyen kirándulásra alkalmas hely van? Bükk hegység

12. Anyagilag mennyit tud a kollégium sportfelszerelésre áldozni? Semmit
13. Milyen felszerelésre lenne okvetlenül szükség? Futball-labda Volleyball-felszerelés. Pingpongasztal és -felszerelés
14. Van-e a városban uszoda? Erzsébet-fürdő fedett uszodája
15. Kerékpárt tud-e a kollégium szerezni? Igen
16. Aktíve melyik sportágban tudna a kollégium működni, ami anyagilag nem jelent kiadást? (pl. Szentesen a MÁV-ban birkóznak) Atlétikával az MVSC-pályán
17. Milyen szakembereket tudna bevonni a kollégium munkájába (pl. testnevelő tanár, sportoktató, edző stb.) Ilyen irányban még nem érdeklődtünk

NDGY Hegyi Imre iratai 13 – a miskolci népi kollégiumok iratai között

111. Sportélet a pápai népi kollégiumban
Farkas József sportvezetői jelentése, 1947. június, a Petőfi Sándor Kollégium 1946–47-es évkönyve

Az egészséges szellemi fejlődés mellett a testi erő gyarapítására is nagy gondot fordítunk. Ezt a célt szolgálja a hetenként kétszer, kedden és pénteken reggel hattól hétig megtartott sportóra. A testnevelés terén a körülményekhez képest igyekeztem a lehető legjobbat nyújtani. Eddig a labdarúgó-, zsinórlabda-, kosárlabda- és az atlétikai szakosztály működik. A reggeli sportórákon a kollégisták 95%-a rendszeresen részt vett. Úgyhogy nagy lelkesedésük pótolta a felszerelés hiányát.

Az egyes szövetkezetek között különböző sportágakban versenyt írtunk ki, melyet minden számban az első szövetkezet nyert meg. A fiúk között több tehetséges sportoló van, akik rendszeres oktatás mellett a magyar sport hasznos tagjai lehetnek. Ezek közül különösen ki kell emelni Farkasdi József, Kovács József, Udvardi Jenő, Verrasztó Pál kollégistákat (labdarúgás), Csizmadia Sándort (kosárlabda) és Tóth Zsigmondot (zsinórlabda).

Sportszertárunk nagyon szegényes. A 48-as terv azonban ezen is segíteni fog, mert sportra komoly összeget irányoztunk elő.

Köszönettel tartozunk Bodony Jenő ipariskolai igazgatónak, aki két vívósíakkal és kesztyűvel ajándékozta meg szertárunkat. Továbbá a Perutz Sportklubnak és a pápai MADISZ-nak, hogy sportpályájukat készséggel rendelkezésünkre bocsátották. A jövőre vonatkozólag nagy terveink vannak: megszervezzük a mezítlás labdarúgó-bajnokságot, és helyben és a környéken a minőségi sport mellett propagáljuk a tömegsportot.

NDGY Csukás István iratai 9

112. Testkultúra Makón
A makói József Attila Népi Kollégium 1946–47-es évkönyvéből

[...] Anyagi forrásaink szegénysége folytán sportfelszerelésre keveset tudtunk fordítani. Mindenesetre első feladatunk a játékidvar rendbehozása volt, mely légögd-

rökkel volt összeszabdalva. Ezután megkezdődhetett a rendszeres reggeli torna, s alkalom nyílt a távolugrás, súlydobás, diszkoszvetés stb. gyakorlására. Május hónap folyamán házi sportversenyt rendeztünk korcsoportok szerint, elég jó eredménnyel. Élénk asztalitenisz-élet volt, és a kollégium rendezte meg a makói asztalitenisz-bajnokságot június hónap folyamán 22 versenyzővel. Legjobb asztaliteniszezőnk Tari János, Süle István és Kovács János voltak. Részt vettek tagjaink az iskolák, a város és a környező falvak sportéletében is. Egy tagunk jó birkózó, többen jó futballisták. Makó város strandfürdőjén a kollégisták számára ingyenes belépőjegyet és kabinhasználatot sikerült biztosítani, úgyhogy az úszás gyakorlására is lehetőség nyílik.

NDGY KLI NÉKOSZ 14-9

113. Egy mondat az első reggeli tornáról

Oláh Margit gyulai népi kollégista naplójából, 1947. október 16.

Ma mosakodás után egy ideig szokatlan dolgot műveltünk: tornáztunk Molnár Erzsike vezetésével, mert ő volt a sportmegbízottunk. Az a néhány gyakorlat, amit végeztünk, fölfrissített bennünket. Az első reggeli torna emléke kellemes mindannyiunknak. [...]

NDGY Oláh Margit iratai

114. Röplabdázunk

Magony Ida naplóbejegyzései a nagymarosi Nagy Balogh János Kollégium sportéletéről, 1948. május 29-30.

Május 29.

[...] Délután a sportkiküldött elméleti oktatást tartott a sportról, a volleyballról, melyre idegeneket is meghívtunk, de 2-3 gyereken kívül más nem jött el. Utána azonnal tréningezni kezdtünk az új pályán, új labdával és hálóval és új ismeretekkel.

Ezt a sportot azután rendszeresítjük kollégiumunkban, és igyekszünk elsősorban a nagymarosi fiatalság között is terjeszteni, megismertetni.

Május 30.

Ezt a napot teljesen a sportnak szántuk. Egész nap volleyballoztunk. Már kezdtünk bejönni a játékba, csak a szabályok pontos megtartására kell jobban ügyelni. A lányok persze a leggyöngébbek közé tartoznak, bár az akarat egyiküknél sem hiányzik, csak az ügyesség. Ej, ej, lányok, miért is hagyjuk magunkat. Este a sportnap lezárásával a sportoktató a legjobb játékosainknak oklevelet nyújtott át. Ezek a fiúk lesznek majd a sport vezetői és oktatói, ha a községben és a vidéken volleyball-tanfolyamot rendezünk.

NDGY Magony Ida iratai

115. Testnevelés a képzőművész -kollégiumban

Littkei József, a Dési Huber István Népi Kollégium volt kollégistája visszaemlékezései, 1971

[...] A sportból is kivettük a részünket, amit ma olyan nehéz, különösen művész-egyetemeken elérni: hogy a sportot komolyan vegyék. A Képzőművészeti Főiskolán elterjedt sportélet is a kollégiumból indult ki. A kollégiumban volt állandó sportélet – akármelyik kollégiumomra gondolok –, mind a két helyen volt röplabdapálya, és egész komoly csaták folytak a röplabdapályán. Ez akkoriban vált divattá Magyarországon, a Szovjetunióból került ez a sport át hozzánk. A főiskolai sport is a kollégiumnak köszönheti létét, hogy ott nagyon erős pingpongsapat, röplabdacsapat, futballcsapat alakult ki, a magja – ismétlem – a kollégiumból sarjadt. Ezt azért mondom el, mert ma akármelyik művészeti főiskolán olyan nehéz egy-egy olyan társaságot összehozni, amely aktívan tud sportolni. Ma mindenféle problémát felhoznak, hogy féltik a kezüket, féltik a kondíciójukat. Pedig egyáltalán nem volt az káros, mert az egész napi ülő- vagy állómunkát megfelelően tudtuk ezzel a sportmozgással ellensúlyozni. A sportot általában késő estig űztük, volt úgy, hogy már a labdát se láttuk, csak éreztük, és – mozogtunk, ha éppen volt rá időnk. Ha este nem volt, akkor meg korán hajnalban, amíg a főiskolára nem kellett menni, addig csináltuk. Ebben ezúttal nem volt versenyszerűség, lehetőleg mindenki részt vett a mozgásban, ez is a szórakozásnak egyik formája volt. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

116. Papp Károly: Új utakon a tömegsport felé

[...] A Sporthivatal felállítása és az egységes kormányprogram megvalósítása új fejezet megindulását jelenti a magyar sporttörténetnek. Lényegében azt, hogy a nép lett az alapja, nem pedig egyes szűk társadalmi rétegek, hivatalos sportpolitikánk-nak is. Fényesen igazolja ezt a már rendszeresen folyó népi bajnokságok és sportágak napja is. Azok a tíz- és százezres tömegek, akik részt vesznek ezeken az akciókon, már eljegyezték magukat a sporttal, és nehezen tudják otthagyni. [...]

Mit jelent ez az új helyzet nekünk, népi kollégistáknak? Mit várhatunk tőle, és milyen feladatokat ró ránk? Ha röviden végigfutunk az eddig megtett utunkon, nem szégyenkezhetünk. Elsők voltunk – az összes mozgalmak között –, akik szervezetteremtették fel a sportot. Bizonyítja, hogy normaszektoraink közé a többi ponttal egyenértékkel iktattuk be. Módszereinkben pedig a demokratikus elveknek megfelelően a tömegsport felé fordultunk. Az új típusú tömegversenyek, a jelvénytörzsek versenyek bevezetése, a népi játékok felelevenítése mind azt bizonyítja, hogy a NÉKOSZ sportvonalon is felismerte a fejlődés irányát, és annak szolgálatába állt. Hogy nem sikerült teljes mértékben megvalósítani, anyagi hiányok mellett éppen a fentebb említett okok járultak hozzá: a hivatalos sportvezetés egyszerűen nem vett tudomást erről a kezdeményezésről, agyonhallgatta, sőt határozottan elnyomta. Amikor a Kommunista Párt sportprogramját meghirdette, a NÉKOSZ az elsők között állt mellette. Sőt az első kezdeményező lépést konkrétan is a Toldi-kollégium megalapításával

a NÉKOSZ adta meg. Ezen túl, megelőzve mindenkit, a Toldi-kollégium augusztus 20-i felhívása már élesen bírálta a testnevelési mozgalom helytelen irányát, és ha halványan is, de megcsillantotta azokat a perspektívákat, amelyeket ma már kor-mányprogramként üdvözölhetünk. [...]

Az új helyzet természetesen új feladat elé állít bennünket, népi kollégistákat. Ma már nincs szükség arra, hogy az új típusú versenyekkel kísérletezzünk. A Sport-hivatal programja is magába foglalja ezeket. A mi feladatunk bekapcsolódni ebbe az egységes programba, és azon lenni, hogy minden pontja minél előbb megvalósuljon. Ezt tartottuk szem előtt akkor, amikor a második félévi normát megváltoztattuk, és fő pontjává a népi bajnokságokba való bekapcsolódást iktattuk. [...]

Népi Kollégista, 1948. május

A NÉPI KOLLÉGISTA KÖZÖSSÉGEK ÉS A TÁRSADALMI VALÓSÁG

A népi kollégiumi szövetség és a népi kollégista közösségek nevelőtevékenységének legfőbb gyakorló terepe: a magyar társadalmi valósággal való eleven és szerves kapcsolat. Ez részben természetesen adott volt, részben a kollégiumok tevékenysége alakította ki és mélyítette el. A spontán társadalmi kapcsolatok eleven osztálykapcsolatok voltak: szerves kötődés a családhoz, a szülőkhöz, testvérekhez, rokonsághoz, a faluhoz, a kisvároshoz, a lakóhelyi társadalmi rétegekhez és intézményekhez, a helyi progresszív társadalmi-politikai csoportokhoz. A kollégiumok ezeknek a kapcsolatoknak a megtartására, megbecsülésére és erősítésére buzdítottak és neveltek, az osztályelkötelezettség gyökereit látták bennük, a hűséget az elbocsátókhoz. Kollektíve maguk is ápolták ezeket a kapcsolatokat falu- és üzemplátogatásaik, politikai vállalkozásaik során, anyagi gondjaik-bajaik megoldáskeresése kapcsán, a kollégiumi társadalmi segítőtevékenységek, mint a "prókátorság", a "legáció", a "patronázs"-akciók szorgalmazása révén. Ezek sorába tartoznak még a népi kollégisták által az ipari vagy mezőgazdasági üzemekben végzett segítőmunkák, rohammunkák, a munkáséletmód tanulmányozására, vizsgálatára szerveződő vállalkozások, közvéleménykutatások, a paraszti és munkásproblémák nyilvánosság elé tárása és sajtópropagandája, a munkás- és paraszti lét szociális bajait feltáró kollégiumi vizsgadolgozatok, életrajzok és magánlevelek, amelyek közül nem egyet ma sem lehet megindulás nélkül olvasni.

A társadalmi valóság feltárása révén fokozható nevelőtevékenység gondolata érlelte meg a NÉKOSZ egyik legeredetibb pedagógiai és egyben tudományos igényű kezdeményezését: a honismereti mozgalmat. A népi kollégisták, a györfysták annak előtte is gyakran és olykor hivatásszerűen is űzték a szociográfiai vizsgálódást, év végi és félév végi vizsgáztatásaik során társadalomvizsgáló és társadalmelemező feladatokat is kaptak. Ezúttal a népi kollégiumi nevelés egyik lényeges előrelendítő erejét látták meg a tömegmozgalomban. A honismereti tevékenység révén megnőtt a kollégisták buzgalma a társadalom módszeres és tudományos feltárására, rövid időn belül több ezer népi kollégista ismerkedett meg a kutatás módszereivel, s 1948 első felére vagy 70 igényes tanulmány is elkészült, amelyek közül néhányat a Valóság folyó-

irat publikált is. Ezekből is kitetszik, hogy a honismereti mozgalom egyrészt hozzájárult a népi kollégisták haladó osztálytudatának, forradalmi társadalmi gondolkodásának fejlesztéséhez, másrészt nemzetben való gondolkodásuk, népi-nemzeti öntudatuk és felelősségtudatuk kialakításához. A bemutatott dokumentumanyagban kicsiben a korabeli Magyarország is felvillan az olvasó előtt.

A valóság ismerete és respekta az alapja a népi kollégiumi közösségek aktív politikai tevékenységének is. A valóságismeret fejlesztette progresszív társadalmi és politikai öntudat alakította és érlelte a népi kollégiumi mozgalmat is egészében önálló harcos forradalmi diákmozgalommá, és vitte bele az egyes kollégiumokat és az egyes népi kollégistákat a progresszív diákmozgalmakba, olykor az országos politikai mozgalmak tevékenységébe is. Nincs ezeknek az éveknek olyan haladó ifjúságpolitikai vállalkozása, amelyben népi kollégisták ne vettek volna részt, tömegesen és az első sorokban. Különösen a diákpolitikában voltak otthonosak, az egyetemi hallgatók és a középiskolás diákok körében. Még az általános iskolás népi kollégisták is megtudták nyerni kisvárosuk diákifjúságának szívét és eszét. Kisvárosokban és vidéki egyetemi székhelyeken a népi kollégisták voltak a helyi diákság, néhol az egész helyi ifjúság progresszív csoportjának a magva, gyakran kemény önvédelmi harcban kollégiumuk védelmében a rágalmakkal, a megfélemlítéssel és nemegyszer az értetlen iskolával és tanintézetrel szemben is. Ugyanakkor a helyi progresszív politikai erőkkkel tartottak eleven politikai kapcsolatot, azoknak voltak gyakori segítői, lelkesen vállaltak részt a helyi demonstrációkban, sajtó- és előadói tevékenységet folytattak, kulturális, népművelő szerepet töltöttek be stb. Jelentős a népi kollégisták szerepe a korabeli parasztfjúsági szervezetek létrehozásában s országos központjaik vezetésében. Korabeli statisztikák és az 1970–71-es ezres nagyságrendű kérdőíves felvétel anyagára támaszkodva – kiderül, milyen jelentékeny mértékben vettek részt a népi kollégisták az egyetemi MADISZ és a MEFESZ munkájában és vezetésében, majd tömegesen a NISZ megszervezésében és vezetésében, az EPOSZ szervezésében és vezetésében, a Diákszövetség szervezésében és vezetésében, az úttörőmozgalomban, a tanoncotthon-mozgalomban, a 48-as ifjúsági bizottságokban. Nem jelentéktelen a népi kollégiumoknak az a szerepe sem, amit mint a fiatal népi értelmiségiek szervezett csapata töltöttek be a közvéleményben, siker szálltak az új iskoláért, az új egyetemért, a demokratikus nevelésért, az iskolák államosításáért, a kultúra demokratizálásáért, a demokratikus művészetekért, a demokratikus kultúrpolitikáért. És nem jelentéktelen az az eszmei szerep sem, amelyet mint a forradalmi értelmiségi ifjúság a szövetség szószékei és akadémiai útján, saját újságjaik és folyóiratuk révén töltöttek be, s az a szerep sem, amelyet a NÉKOSZ központi együttesei, művészeti kollégiumai és konferenciái töltöttek be azáltal, hogy a népi-nemzeti kultúra haladó hagyományainak és a progresszív művészeteknek voltak propagálói.

A népi kollégiumok társadalmi-politikai tevékenysége ezúttal nem a NÉKOSZ köztörténetében betöltött szerepe révén kap hangsúlyt, hanem pedagógiai jelentősége révén. A társadalmi valóság aktív alakításában való részvétel a leghatékonyabb nevelőerő: a diákközéletben, az országos közéletben való aktív részvétel és társadalmi harc nevelte a népi kollégistákban a legtöbbet, ez visszahatott a népi kollégiumok közösségi kohéziójának növekedésére, az ismét a munkában, tanulásban, társadalmi harcban részt vevők teljesítményét növelte.

A népi kollégisták valóságtisztelete, valóságmegismerő vágya, valóságalkító hevülete ezekben az években nem állt meg az országhatárokon, azokon túlra kíváncszott. Nyelvtanulási ambíciójuk is ebből táplálkozott. Ez vitte el a népi kollégisták képviselőit a nemzetközi diákkonferenciákra, a jugoszláv, bolgár, csehszlovák vasútépítő és természetátalakító brigádmozgalmakba. Ez készítette a Valóság folyóiratot, hogy kezdeményező lépéseket tegyen a szomszédos országok, a Duna menti népek folyóiratainak kölcsönös együttműködése ügyében, hogy a népi kollégiumok kulturális csoportokat küldjenek külföldre, ösztöndíjasok százait keletre, nyugatra, hogy elsőnek propagálják Makarencót Magyarországon, hogy elsőnek kérjék progresszív külföldi egyetemi hallgatók meghívását saját otthonaikba. Ez készítette őket arra, hogy ifjú magyar diák- és munkástartestvéreik százait hívják haza kollégiumaikba Kanadából – tanulni.

A népi kollégiumok pedagógiája vitte el a népi kollégistákat oda, hogy a népek barátságának meggyőződéses hívei, az igazi internacionalizmus gyakorlati ápolói legyenek.

Eleven kapcsolat a valóságos élettel

117. Szabó Gergely: A népi kollégiumok és a magyar társadalom

[...] A népi kollégiumi mozgalom hatalmas fejlődésének, a magyar társadalom támogatásának, megbecsülésének és szeretetének titka: a népi kollégiumokban az ifjúság számára biztosított szabad tájékozódási lehetőség a demokrácia határain belül. A népi kollégiumok a demokrácia szabad fórumai. Aki másként képzei el az értelmiség nevelését – akár politikai elfogultságból, akár más okból –, feltétlenül csalódni fog. Vagy szektás – az ismeretek jelentős részétől elzárt –, torz emberekké válnak a fiatalok, vagy ami valószínűbb, fiatalos lendülettel áttörnek a mesterkelt korlátokat.

A népi kollégisták nevelődésük folyamán igen szoros érintkezésben vannak nemcsak elméleti, hanem gyakorlati vonatkozásban a magyar társadalommal.

A kollégiumok körül jelentős mértékben kialakult a diákságból a népi kollégisták baráti köre. Közös problémák közös megoldást igényelnek.

A magyar parasztsággal való találkozást célozzák a falujárások. A kollégiumok fiatalsága igen sok kulturális és politikai vonatkozású összejövetelel bizonyította be, hogy a parasztság fiai nem hagyják cserben fajtájukat, nem lesznek hűtlenek osztályukhoz, ismerik problémáikat, s igyekeznek azokat a megoldáshoz közelebb vinni.

A munkássággal a gyárlátogatások alkalmával találkoznak. Itt alkalmuk van megismerni kollégistáinknak nemcsak a nagyipari termelést, hanem az ipari munkásság életkörülményeit is.

[...] A nagy március hagyományait eleveníti fel s formázza a mai követelményeknek megfelelően a népi kollégisták tábora. S teszi ezt a magyar dolgozó osztályok segítségével, támogatásával, szeretetével és bizalmával, fiatalos lendülettel, a magyar nép haladásába vetett szilárd hittel, a márciusi ifjak példaadó munkáját vállalva a haza és a magyar nép boldogulására.

Március Tizenötödike, 1947. július 12.

118. Parasztszülők sorsa

Kiss Jenő általános iskola 5. o. t. dolgozata a papai Petőfi Sándor Kollégium 1946–47-es évkönyvéből, 1947. június

Mikor kezdtem gondolkodni, és fel tudtam fogni, hogy mi is a parasztszülők sorsa, nagyon, de nagyon elszomorodtam. Most énnekem parasztszüleim életének egyik el nem felejthető szakasza jutott eszembe. Mikor iskolába jártam, éreztem, hogy nekem tanulnom kell. Édesapám arató napszámos ember, az egyik uradalomban dolgozott. Igen sokáig volt annak az uradalomnak munkása. Sokat kellett dolgoznia, s emellett még a sok gond, ami megint nagy teher volt. Naphosszat dolgozott édesanyám is. Egyik parasztnóta vagy népdal is azt mondja, hogy "napkeltétől napnyugtáig kezében a kapanyél". De édesapámnak még tovább is a kezében volt. Mint mondtam, édesapám sokat dolgozott, mégsem volt meg a rendes megélhetése. Mert akinek dolgozott, az arra törekedett, hogy hogyan tudja kínozni, de nem segíteni édesapámat. Hiába kérgekedett meg a tenyere, mégsem volt elegendő kenyere. Megint csak az egyik népdal mondja, hogy "legyen kérges annak is a tenyere, aki miatt nincs a népnek kenyere". Édesapámnak nem volt állása, nyáron aratott és masinázott. Etető szokott lenni. Ott a nagy melegben szenvedett, dolgozott, hogy meglegyen a család megélhetése. Nem lenne szép tőlem, ha azt merném jelenteni, hogy édesapám majdnem az állat helyettesítője volt. Erre tudnék példát mondani. Egyszer, édesapám már ötvenéves volt, és elment masinázni. Azt a gépet az emberek húzták, és köztük az ötvenéves meggyötört édesapám is. Igen bántott engem ez a dolog. Ezért mondtam édesapámnak, hogy ennyire ne erőltesse meg magát. Testvéreimnek is mondtam, hogy ők mondják ezt édesapámnak, mert ha meghal, akkor lesz nagy baj, mely a föld alá ás bennünket. Én is elmondhatom édesapámra, amit Petőfi mondott, hogy "mi ő nekünk, azt el nem mondhatom, mert nincs rá szó, nincsen fogalom".

Sokszor sírtunk édesanyámmal, mikor apám beteg volt. Mert arra gondoltunk, hogy önelkűle el is veszhetünk. De lassan, lassan felnőttem, és segítettem édesapámnak. Amit tettek szüleim értem, azt csak úgy tudom meghálálni nekik, ha tanulok. A szüleim szegények, nem tudtak engem taníttatni. Hogy tanuljak mégis, ezt a népi kollégium tette lehetővé. Befejezésül írom népi kollégista társaimnak: Fel ifjak, fel a szabadságért és küzdeni a boldog Magyarországért!

NDGY Csukás István iratai

119. Egy népi kollégista és családja

Pető Sándor levele Kardos Lászlónak gondjairól, 1947. november 6.

Kedves Laci!

Bocsáss meg, hogy levelemmel zavarlak, de úgy gondolom, nagy elfoglaltságodban így könnyebben és inkább kedvemre el tudok veled egy kicsit beszélgetni, mint-ha személyesen próbálnálak felkeresni.

Néhány engem érintő problémáról szeretnék ebben a levélben veled beszélgetni, bensőségesen, mint ahogy olyan emberrel kell és illik, aki igen közel áll hozzám és sorsomhoz is, mint a NÉKOSZ főtitkára, de még inkább úgy, mint igazgatóm.

Eddig minden problémámat meg tudtam úgy oldani, hogy különösebben külön igénybe vettem volna személyes segítségedet. Talán most is meg tudnám oldani, de csak sokkal körülményesebben. Kár kerülgetni a lényegét, mint macska a forró kását: pénzre van szükségem, valami állandó havi keresetre, amit akárhonnan is, elő kell teremtenem. Szeretném, ha megválasztanátok, amint a múltkor megígérted, a NÉKOSZ gyorsírójának, amiért adnátok némi állandó honoráriumot. Talán tudnék más úton is pénzhez jutni; instruálást kellene vállalnom, mint középiskolás koromban, de nem szeretném az időmet széjjelaprózni, példamutató kollégista akarok lenni továbbra is a Dózsa-kollégiumban úgy is, mint egyszerű kollégista, úgy is, mint a vezetőség tagja, mind az egyetemi tanulmányok és kötelezettségek terén. Részt akarok venni vidéki kollégiumok instruálásában is, száz százalékgig. Szóval nem akarok időt elvenni más módon pénzkeresés céljára, mint csak a NÉKOSZ keretein belül.

Már ötödik hónapja egy fillér jövedelmem nincs. Azaz a múltkor kaptam a NÉKOSZ-tól a Te segítségével 50 forintot, amelyből azonnal elküldtem 30 forintot Kecskemétre az ottani népi kollégiumban tanuló két húgomnak.

Itt kell elmondanom azt, ami miatt ezt a levelet is írtam neked, Nagyon jól ismered a családomat, tudod, hogy kilencen vagyunk testvérek, akik közül két nálam fiatalabb iskolás. Még annak idején, 45-ben, az életrajzomban írtam, hogy rajtam kívül csak egy húgom jár középiskolába, akinek, hogy iskolába járhat, azon kívül, hogy én készítettem elő a tanulmányok terén, az anyagi előfeltételeket is én tettem meg. Most már a demokrácia és a NÉKOSZ jóvoltából — az én igyekezetem mellett — elmondhatom, hogy két kisebb testvérem jár középiskolába, és azon leszek, hogy járjon a még elemista 3 legkisebb is.

Mint ahogyan 45-ben írtam, hogy az akkor családomban rajtam kívül egyedül tanuló húgomnak én teremtettem elő továbbtanulásához az anyagi előfeltételeket, most ez olyan formában áll, hogy nem tudom, mi lenne húgaimmal, akik most tanulnak, ha én nem tudnám őket segíteni.

Az idősebb húgom, aki már régóta tanul, IV-es licista és tanítóképzős. Igen jó tanuló, két kettese volt, könnyen kitűnő is lehetne. Vele van a legnagyobb problémám. Hogy megérthesd aggályaimat, el kell, hogy mondjam, hogy őt a felszabadulás után szüleim Kecskemétre egy magánházhhoz adták be, hogy onnan járjon iskolába. Ezt azonban szüleim nem bírták fizetni, és az olajmalmos nagybátyám feleségének a segítségével, aki akkor húgomat anyagilag nagyon támogatta, hogy bekerülhessen az apácák internátusába, mivel remélte, hogy így húgomból apácát tudnak faragni, bekerült az apácák internátusába. Húgom eleinte igen áradozó leveleket írt akkor nekem a "drága jó néni" iránt való "óriási szeretetéről", az isten csodálatos jóvoltáról, a szép apácaéletről stb., amelyet lehet, hogy örök életére megkedvel. Állandó levelezés és többszöri beszélgetés árán azonban rádöbbenettem húgom a valóságra. Magam határtalanul örültem annak a fejlődésnek, amin húgom keresztülment. (Hat-nyolc oldalas leveleket írtam neki pl. a máj. 1-i felvonulásról, márc. 15-ről stb.) Elég jó kritikával tudta már nézni az apácákat, az ottani interná-

tust stb., és legfőbb vágya volt, hogy népi kollégiumba kerülhessen. Egy 1946-os levelében írja, hogy nem törődik azzal, bármennyire is azt mondják az olajmalmos nagybátyámék, hogy a népi kollégiumokban Lenin-fiúk vannak, ő mégis népi kollégiumba megy, mihelyt Kecskeméten alakul. Mikor az apácák internátusában volt is, állandó nehézségekkel küzdött, mert később nagybátyámék őröla is levették a kezüket. Azonban tavaly is segítettem, amennyire tudtam. Fő célom az volt, hogy lássa, nemcsak az apácák a jók. Megírtam neki, hogy (46 telén) pályázzon a Kádár Kata Kollégiumba. Meg is írta akkor az életrajzát, de mikor az apácák megtudták, hogy egyszerűen ott akarja hagyni őket, főként anyagiak miatt, és hogy népi kollégiumba akar menni, úgy akadályozták meg, hogy elmenjen, hogy egyszerre mindent elengedtek neki, tovább nem olvasták a nevét a tartozók sorában. Fő szándékuk az volt, hogy apácát csináljanak a hűgomból.

Most ez a hűgom, egy másik hűgommal együtt, aki első kerista, a kecskeméti Lorántffy-kollégium lelkes tagja. Azonban kísért a múlt. Most is az apácákhoz jár iskolába, fizetni most sem tud. El van maradva a 30 forint beíratásdíjtól kezdve sokféle más fizetéssel. Az apácák egyelőre nem is nagyon követelik, mert még mindig bíznak abban, hogy csak apácát csinálnak a hűgomból. Hívják vissza az internátusba, ígérik, hogy mindent elengednek neki. Én beszéltem a hűgommal személyesen, bár mindegykor nem volt otthon, mert az apácák ekkor csináltak a növendékekkel lelkigyakorlatot, de nem rösteltem annyi fáradságot áldozni, hogy elmentem Kecskemétre. Tényleg igen jól érzi magát a kollégiumban, aktív, szeret táncolni, moziba járni. Sok feladatot önként szívesen vállal (mozijegy-, színházjegyszerzés stb.), jobban érti a kollégiumot, mint a többi lányok. A szövetkezetekről és a kollégiumi életről pl. a szövetkezetében ő tartott előadást. Az igazgatónőnek mindenben segít, sokszor ő ad még bizonyos dolgokban tanácsot is neki, mert ő énáltalam már jobban ismeri a kollégiumok szervezetét, irányítását, mint az igazgató. Ő maga mondta, hogyha élhet ezzel a kifejezéssel, szinte kedvence az igazgatónőnek. Ezzel szemben az apácák részéről a vonzás olyan nagy – ui, azok azt sem tudják, hogy járjanak hűgom kedvében még azonkívül, hogy mindent elengednének neki –, hogy hűgom a másik hűgomnak tett olyan kijelentést, hogy átmegy az apácákhoz. Akkor pedig a másik hűgomból sem lesz sok minden, és azt hiszem, nem kell részletesen arról írnom, hogy mit jelentene ilyesmi az egész családon belül, különösen az én számomra. Nekem az a célom fiatalabb testvéreimmel, hogy jó demokratákat neveljek belőlük. És ez sikerülni is fog a fentebb leírt hűgommal is, ha anyagilag tudom támogatni. Hiszen máris elég jó demokrata, csak még nagyon rózsaszínben látja a világot. Pl. a kommunistákat szereti, az igazi kommunistákat a legjobb embereknek tartja. Persze meg van győződve, hogy ugyanakkor a jó kommunista igen vallásos is, hiszen csak így tud igazán jó lenni. Tavaly az apácák internátusában már kommunistának titulálták, ő maga pedig parasztpárti jelvényt kért tőlem, hogy azt az internátusban is hordja majd.

És most áll a harc, eldőlése kétséges: vajon az apácák javára és így a sötét viszályhúzóadás javára, hogy pedig az én javamra, az igazi, a demokratikus eszmék javára dől el.

Anyagilag a kisebb hűgom is úgy áll, mint emez, vagy még rosszabbul. Magam sem állok a legrózsásabban, bár ruhám az már van, de pl. kalapom vagy sapkám,

kesztyűm stb. nincs. Lapedőm sincs, mert otthonról képtelenek adni. No, de ezek csekélységek, lényeg a két hűgom körül van.

Nem akarlak tovább untatni, esetleg dühösíteni egyéni nyavalygásommal.

Ezt az egészet csak azért írtam meg, mert arra idő nemigen adódik, különösen a Te óriási elfoglaltságod és kimerítő munkád miatt, hogy ilyen belső dolgokról kicsit is részletesebben beszéljünk. Másrészt pedig érzem, hogy téged egy-egy kollégistád ilyen irányú problémái is érdekelnek.

Szeretettel Pető Sándor

NDGY KLi NÉKOSZ 14-30

120. Mik a teendők falunkban?

Szabó Albert, a debreceni Bartók Béla Népi Kollégium tagjának felvételi vizsgaanyagából, 1947. július 23.

[...] Mik a teendők falumban? Hát Nagykőrös elég nagyocská falu. De teendők vannak! Gazdaságilag:

A rettenetes állapotban levő mezei utak megjavítása. A piacra kerülő áru értéke állandóan csökken emiatt. De magában a városban is rettenetes állapotban vannak az utak. Szükséges lenne egy vásárcsarnok, ahol főleg télen lehetne árulni [...]. Sokkal több zöldségest kellene létesíteni, mert a talaj nagyszerűen alkalmas. Ehhez viszont szükséges lenne megfelelő öntözőberendezés, mert több hold paprika locsolása ilyen meleg nyarakon naponként a legnagyobb nehézségekbe ütközik. Megfelelőbb támogatás kellene az újonnan földhözjutottaknak is, hogy a termelés szintje emelkedjen. Mert ilyen kezdetleges eszközökkel és lehetőségekkel is elismerésre méltót produkáltak eddig. Utoljára hagytam a vasúti összeköttetés kérdését. Vasutat Nagykőröstől a Tiszáig, hogy az ezen a vonalon levő Kécskének és Kocsérnak ne Ceglédre kelljen szállítani. Ehhez járulna még a nagy piaccal és lehetőséggel rendelkező városnak egy konzervfőiskola felállítása, amely konzervmérnököket nevelne ki.

Siralmas a helyzet a kulturális téren. Iskolája még van ugyan, gimnáziuma és tanítóképzője is, de nincsen kulturális élete. Nincsen a városnak egyetlenegy zenekara. A felszabadulás óta nem volt Kőrösön egy hangverseny! Nincsen az iskolák énekkarán kívül semmi más területnek (gyárak dolgozóinak, pártoknak stb.) egy énekkara! Nincsen színháza, amely szolgálná a kulturális haladást. Igaz, két hónappal ezelőtt alakult egy Petőfi színjátszó társulat, amely nevét megcsúfolva eddig két operettet, limonádét adott elő, és nem is fog mást. Sürgősen kellene egy komolyan működő irodalmi társaságot alakítani! Mert az nincsen. Nincsen egyetlen valamirevaló könyvtár az egész városban! Az iskola világháború utáni könyvtárlománya a semmivel egyenlő, mert teljesen elpusztult. Bizony, itt az aratnivaló sok, munkás pedig nemhogy kevés, de egyáltalán nincs!

Politikai teendők: A város politikájában: orvost a tanyákra és hivatali kirendeltségeket, mert tarthatatlan az az állapot, hogy heti placcor egy teljes munkanap rámenjen arra, hogy valami ügyet elintézni bejöjjenek. A város politikai életébe egy kis vérkeringést vinni! Minden Csípkörözsika-álomban alszik! A pártok egyetlen hely

az országban, ahol békeességben vannak, mert egyformán nem tesznek semmit. A tétlenség csendje ez, amelyen segíteni kell, fel kell rázni Nagykőröst! És a gázdálkodó réteg zárkózottságát legyőzni, eloszlatni a bizalmatlanságát, életet vinni a városba, amelyből Erdei Ferenc a Futóhomokjában életet, jövőt látott. [...]

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/2-B-107

121. Népi kollégiumok tervmunkán a csepeli vasgyárban

A Györffy István Kollégium naposkönyvéből, 1947. október 5.

A reggeli ébresztő pontosan hat órakor volt. A tagság pontosan kelt talán azért, mert a téli időszámítás bevezetésével egy órával tovább alhatott. Reggeli torna, reggeli gyorsan következett egymás után, úgy látszik, éreztük a nap jelentőségét. Csepelre indultunk tervmunkát végezni. Hét óra után pár perccel érkeztünk a HÉV-állomásra. Vidáman, nótázva érkeztünk meg a Weiss Manfréd-gyárba. Itt kollégiumonként megkaptuk a feladatainkat. Nagy lendülettel, vidáman végeztük a munkát, ami – utólag bevallhatjuk – nem volt könnyű. Délelőtt folyamán meglátogatott bennünket Boldizsár barátunk. Egész nap, délután majdnem három óráig óriási lendülettel végeztük munkánkat. Csak közben tartottunk pár perc pihenőt, amíg elfogyasztottuk ebédünket.

A mi feladatunk volt egy újjáépülő üzem körül található, ma már fel nem használható tank- és repülőalkatrészek elszállítása. Innen majd az olvasztókemencébe kerülnek, hogy termelőeszközként lássuk hasznukat. Napi teljesítményünk főbb vonásokban: elszállítottunk kb. 60 méterre 32 tonna acélt és 20 tonna vasbetont, ezenkívül rengeteg ócskavasat és fémhulladékot. Ezzel az üzem körül majdnem rendet teremtetünk. A mérnök és egy szakmunkás, aki a munkákat megmutatta, nagyon meg volt elégedve munkánkkal. S megállapítása szerint ugyancsak 45 munkásnál két napba került volna ezt elvégezni.

Három óra után pár perccel a gyár egy központi területén gyülekeztünk. Itt már vártak bennünket a gyár vezetői, vezető munkásai. S időközben megérkezett Rajk László belügyminiszter úr is. Rövid ünneplés következett.

Gyenes Tóni bevezetőjében kifejtette, hogy mi tudjuk, miért csináltuk ezt a munkát. Hogy ez a munka megmutatta erőnket, s az állandó munkánkat elősegítjük. Ezután Drahos Lajos, az üzem egyik vezető munkása fejtette ki, hogy ezzel a munkánkkal is megalapoztuk a munkásság, parasztság és haladó értelmiségiek együttműködését. [...]

Köte Sándor

NDGY KLi GYIK 14

122. Medikus kollégisták a csepeli rohammunkán

A Pápai Páriz Ferenc Kollégium naposkönyvéből, 1948. március 13.

Nevezetes volt a mai nap, mert minden várakozást felülmúló létszámmal vettek részt a külső orvosok a csepeli rohammunkán. Már korán reggel a kollégium udvarán gyülekeztek, és kb. 700-an vonultak el rendezett csoportokban. A túlnyomó

részük rendszeresen dolgozott, amint azt kollégistáink is megállapították. Vacsorát itt-hon kaptak a menzán, majd bort osztottak, és tánc volt reggelig. Azt hiszem, hogy mindenki jól tudja ennek a munkának a jelentőségét. Mint előbb, úgy most is láthatták a csepeliek, hogy a jövő értelmisége nem a dolgozók felett, hanem mellette érzi magát. A szellemi munkás pedig csak úgy tudja értékelni a fizikai munkát, ha maga is ismeri. [...]

Szabó Gyula

NDGY Vizkelety Tibor iratai 4

123. Pető Sándor II. éves bölcsészettan-hallgató jelentése az 1946-47-es tanévben végzett társadalmi munkájáról 1947. június 26.

Szeptember 15-én jöttem fel Somogy megyéből, ahol a nyár folyamán földműves-szövetkezeteket alakítottam, és a kaposvári népi kollégium megszervezése körül segédkeztem.

Szeptember második felében utólagos engedéllyel beiratkoztam az egyetemre, hozzákezdtem tanulni és olvasni, november végén lekollokváltam 12 órából jelesen.

A karácsonyi szünetet legnagyobbreszt otthon töltöttem el olvasással és tanulással, de bejártam a faluba is, ami tőlünk 6 km-re van, sokat beszélgettem a falu vezetőivel a társadalmi problémákról, és kerestük a lehetőséget ezek megoldására. 1947. január 5-én Lajosmizsén a környékbeli középiskolás tanulófiatalsággal megbeszélést tartottunk Kéri Józseffel és Baranyi Gyulával együtt. A megbeszélésre alig 15-en jöttek csak el a nagy hideg miatt. Magam 16 km-ről kerékpárral mentem be a megbeszélésre a 25 fokos hidegben.

Mifelénk szokás kint a tanyavilágban télidőben ún. patkaporos bált tartani, ahová téli estéken összejön a környék lakossága szórakozás és beszélgetés céljából. A karácsonyi szünet alatt szorgalmasan eljártam ilyen helyekre is, hogy minél közvetlenebbé tegyem a kapcsolatokat ahhoz az osztályhoz, amelyből való vagyok.

Állandó levelezést folytattam egyik hűgommal, aki 1946 őszén bekerült a kecskeméti angolkisasszonyok internátusába bentlakó növendéknek. Levelezésem vele azért óriási jelentőségű, mert leveleimmel sikerült feltárni és tudatosítani benne azt a fonák helyzetet, ami az apácák intézetében és az egész apácakérdés körül van. [...]

Ebben az iskolai évben a kollégiumban elhangzott előadásokat – kivétel nélkül – írtam gyorsírással. Gépírásba áttettem, kb. 25 előadást, ami előadásonként kb. 5-6 órát jelent.

A május elsejei nagy NÉKOSZ-ünnepély technikai előkészítését szövetkezetem vállalta, az Ifjúság szövetkezet, amelynek elnöke vagyok. Ebben a munkában a legteljesebb mértékben részt vettem.

Szövetkezetemmel több kirándulást rendeztünk más népi kollégiumok fiatalságával.

Szövetkezetem négy műsoros előadást is tartott különböző szervezetekben, amelyen mindig ott voltam.

Szövetkezetem vállalta a kollégium könyvtárának a katalógizálását. Magam 2300 könyv katalógizálásával járultam ehhez a munkához hozzá, ami cca. 230 munkórát jelent.

Egy hétig tartózkodtam a hatvani népi kollégiumban, és abból az internátusszerű kollégiumból jó népi kollégiumot alakítottam. Azóta is állandó levelezést tartok fenn ennek a kollégiumnak az ifjúságával.

A télen két hétig lenn voltam Bihar megyében, szociográfiai munkát végeztem. Ezt a legnagyobb lelkesedéssel csináltam. Márkus István szavai szerint rendkívül értékes anyagot gyűjtöttem össze gyorsírási tudásom felhasználásával.

Március elejétől kezdve tanítottam egy húgomat a német nyelvre és számtanra, aki csak elemi iskolát végzett, és felvették a Kádár Kata Népi Kollégiumba. Nagyon sokat kellett vele foglalkoznom, hogy valamennyire is lépést tarthasson azokkal a barátaival, akik már mindnyájan végeztek legalább 4 polgárit.

Április elején a MEFESZ KIB ülésén megválasztottak a MEFESZ tisztikarába jegyzőnek. A tisztséget elvállaltam, és a lehető legpontosabban el is végeztem eddig az itt vállalt munkát.

A NISZ országos kongresszusának megrendezésében és annak lefolyásán részt vettem. A NISZ egyetemi csoportjának jegyzője vagyok.

Hatvanban a pedagógusok március havi értekezletén, ahol jelen volt Hatvan és a járás valamennyi tanára és tanítója, előadást tartottam a Györffy-kollégiumról, és a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomról. Előtte két, gyökereiben reakciós beszéd hangzott el, amiknek a tartalmára itt nincs alkalmam kitérni. A lényeg az, hogy nem akadt egyetlen pedagógus sem a mintegy 200–300 közül, aki érdemben hozzászólt volna, ellenkezőleg: viharosan megtapsolták és az égis magasztalták az előadókat. Nekem annyiból érte meg végighallgatni ezt, hogy megtudtam, hogyan lehet ezeknek a szívére hatni, hogyan lehet úgy beszélni, hogy azért az én előadásomat is megtapsolják. Ott ült a város főpapja az első sorban, még az is tapsolt. [...] NDGY Pető Sándor iratai

124. Az esztergomi népi kollégisták társadalmi tevékenysége a környék falvaiban

Gyúszai László visszaemlékezése (1971) és naplójegyzetei (1947. október 18. – november 16.)

[...] Kötelességünknek éreztük, hogy vakációk idején szülőfalunkban és környékén segítsük az ifjúsági mozgalmat. Téli estéken elgyalogoltunk a szomszédos pusztákra, hogy ifjúsági gyűlést tartsunk, vagy megalakítsuk az ifjúsági szervezetet.

A falvakból sereglettünk össze az esztergomi kollégiumba, s vasárnaponként szétáradtunk a környező falvakba. Kezdetben a szegénység késztetett erre, s elsődleges cél a gyűjtés volt, de aztán adni is akartunk, s a falujárások egyre inkább kulturális és politikai missziókká váltak. Minden faluban otthon éreztük magunkat. A városban eleinte egy kicsit idegenek voltunk, mégis bekapcsolódtunk a gazdag hagyományokkal büszkélkedő város kulturális életébe is.

1947. október 18.

Ebéd után a holnapi falujárást beszélgettünk meg. Annavölgyre és Sárísápra megyünk gyűjteni és kulturális műsort adni. Később stúdium volt. [...] Vacsora után próbákat tartottunk.

Október 19.

Ma vasárnap van. Az első vasárnap, amikor kulturális napot rendeztünk falun. Annavölgyön voltunk. Reggel korán keltünk, és sorban, zászló alatt énekelve vonultunk az állomásra. [...] Tokodon szálltunk a vonatról, és gyalogoltunk Annavölgyig. Hűvös őszi nap volt, mert eső után lehűlt a levegő, de mire felkapaszkodtunk a hegyre, senki sem fázott. Mikor a faluba értünk, Pintér jött elénk, és mondta, hogy éppen szakszervezeti gyűlés van. Mindjárt odamentünk, és gyűlés után műsortadtunk (énekeltünk és szavaltunk). Nagy szeretettel fogadtak bennünket. Minden kollégistát elvittek ebédelni. Én átmentem Sárísápra. (Ott is akartunk kulturális napot rendezni, de ez a program zsúfoltsága miatt a jövő vasárnapra maradt.)

Október 26.

[...] Ma Sárísápon voltunk kulturális napot rendezni. A kirándulás nagyon szép volt, de az előadás nem a legjobban sikerült.

November 16.

Ezen a vasárnapon gazdag programunk volt. Délelőtt a Magyar-Szovjet Művelődési Társaságban szerepeltünk énekszámokkal. Este ismét énekeltünk a Magyar Király Szállóban nagy sikerrel. [...]

NDGY Gyűszí László iratai

125. A Györffy-kollégisták a tatabányai bányászok között
Pető Sándor levélbeszámolója, 1946. november 25.

Kedves jó Szüleim és Testvéreim!

[...] Még Tatabányáról nem is írtam. Ma egy hete éppen ott voltunk. Amint írtam, úgy volt: szombaton a 1/2 8-as vonattal indultunk, és de. 11-re értünk oda. Mindjárt lementünk az egyik legmélyebb, 265 m mély tárnába lámpákkal a kezünkben. Bejártuk mérnökök és bányászok vezetésével ezt az aknát és minden zugát. Nem jó volna bányásznak lenni! Embertelen, egészségtelen munka. Még fejtettem a szénét is szénfúróval. Még annyi szén! Naponta 120 vagon szén bányásznak itt. Eznap du. szerepeltünk a tatabányai Népházban, majd az éjjeli szállás úgy volt megoldva, hogy a tatabányaiak közül egyes családok vállaltak közülünk egyet-egyet éjjeli szállásra.

Én egy alumíniumgyári tisztviselőnél voltam. Meg kell mondani, hogy nem született tisztviselő volt a bácsi, hanem bányász munkából lett az, értelmessége folytán. Igen széles látókörű, komoly, demokrata ember, illetve család volt. A bácsi dolgozott annak idején több külföldi bányában is és Tatabányán is. Elosztva mindnyájan másutt aludtunk. Így jól megismertek bennünket a tatabányaiak. Másnap, azaz ma egy hete 9 órára beszéltük meg az összejevetelt. Előtte el lehetett menni a templomba is. 9 órakor meglátogattuk a villanytelepet, amely az ország legnagyobb villanytelepe. Budapest nagy része is innen kapja a villanyellátást. Hatalmas dinamókat, gépeket, kemencéket, hűtőberendezéseket stb. láttunk itt. Utána megnéztük

még az alumínium- és karbidgyárat. A legnagyobb alumíniumgyár ez az országban, nem akarom most azonban a papírt ezeknek részletes leírásával tölteni.

Mindezek meglátogatása után, de. 11 órakor részt vettünk a tatabányai bányász-gimnázium megnyitó ünnepségén. 3 órás műsor volt: bányászdalárda, dalkórusok bányászokból és diákokból, ünnepi beszédek, a végén ismét munkásdalárda és a szózat. Utána az ebből az alkalomból rendezett ünnepi ebéden vettünk részt, a többi vendéggel, illetve a helybeli vezetőkkel stb., kb. 100-an voltunk. Az ebéd tűrhető volt.

Az emelkedett hangulatban Kardos barátunk "emelkedett szólásra". Beszélt a munkás-paraszt összefogásról, a népi kollégiumok jelentőségéről, üdvözölte a bánya igazgatóját és munkásait, amit a legnagyobb lelkesedéssel hallgattak. Bemutattott Kardos minket is, hogy kik vagyunk, bár tudták amúgy is. Beszédét állandóan hatalmas taps és éljenzések szakították félbe.

Még eznap du. 5-kor Bánhidán szerepeltünk, nagy sikerrel, majd az éjjel mulatás volt a tatabányaiakkal, bánhidiakkal, felsőgallaiakkal együtt. A kultúrát illetőleg el vannak a tatabányai bányászok is maradva, mégis egész más itt a helyzet, mint pl. Ladánybenén vagy akármelyik földműves faluban. Itt az egész vidék hatalmas ipartelep, földműves nincs is. Tatabánya, Felsőgalla, Bánhida szinte egyben van. Nem lehet tudni, mikor vagyunk itt vagy ott. Tervbe is van véve, hogy egy várossá alakítják az egészet. Itt mindenütt olyan meleg van, hogy na! Szén doszt. A villanyt mindenütt égetik. Akinek valamilyen kapcsolata van a bányával vagy a gyárakkal, munkás vagy tisztviselő (vagy altiszt), nem fizet a villanyért és szénért semmit. Meg is szenvednek azért érte!

Amint mondtam már, a kultúrában el vannak maradva ezek a munkások is, mégis nagyon nagy a különbség köztük és a földművelő parasztok között. Sokkal szervezettebbek, nagyobb igényűek, mint a parasztember. Rádió mindenütt, persze hangszórós, hiszen nem kell a villanyért fizetni. Politikailag is teljesen egységesek: a legnagyobb részük kommunista, kevesebb a szociáldemokrata. Parasztpártit csak egyet láttunk, egy fiatalembert, aki csak most jött ide Ceglédre lakni. Büszkén vallja magáról, hogy ő az egyetlen parasztpárti, szerte erre a határban. Kisgazdapárti meg még úgy sincs. Igen sokan vannak öntudatos kommunisták, de amellett jó vallásosak is. A zenéhez nagyon sokat értenek. Annak a bácsinak is, akiknél aludtam, van egy szép, hatalmas tangóharmonikája (3000 forintért nem adná oda), már gyerekkora óta kultiválja a tangóharmonikázást.

Ilyenekből tevődik össze a munkásdalárda. Egyetlen kislányuk van, olyan idős, mint a Kata, annak is van külön egy kisebb tangóharmonikája, igen csinos. (Félreértés ne essék, a tangóharmonika a csinos – persze a kislány nem kevésbé.)

Vasárnap este és hétfő reggel közt nemigen aludtunk, hanem részt vettünk ott a mulatásban. Sok helyen volt és van itt vasárnaponként bál, reggelig. Sokkal több idejük van a bányászoknak a szórakozásra stb. -re, mint a földműveseknek. A munkaidő a bányában napi 8 óra. (De ez is elég!) Ittunk tehát, ki-ki a maga módján. Egyesek jól leszítták magukat. Kedv osztán nagy volt. Magam is igen kídanoztam magamat, sokat nem ittam, csak hogy a torkom ki ne száradjon. Így volt, aztán hazajöttünk, jó tapasztalatokkal a bányászoktól. Reméljük, rólunk sem lett rossz véleményük nekik. Egy kis időpocsékolás volt, de megérte. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

126. A békéscsabai népi kollégisták újkígyósi falujárása
A békéscsabai Áchim András Kollégium naposkönyvéből, 1947. október 26.

1/2 7 órakor ébresztő. Előkészületek az újkígyósi falujárásra. Az egész napi élelem a következőkből állott: reggeli tejeskávé, melyből a szófogatlan szakácsné legalább egy 1/2 litert nyomtalanul eltüntetett. (Meg kellene mozgatni a gazdasági bizottság szerveit, hogy ilyen a jövőben többet elő ne forduljon.) Utána elmentünk a vármegyeháza udvarába, ahol szállítókocsra felpakoltunk, és elindultunk Újkígyósra. Ottan az MKP helyi szervezete meleg, barátságos hangon fogadott bennünket. Még a délelőtti folyamán hozzáfogtunk a szociografáláshoz, amely 1/2 1-ig tartott. Ezután az MKP egynéhány lelkes tagja, közös elhatározásból, meghívta a többséget ebédre. Utána 3-kor ismét gyülekező volt, és 5-ig folytattuk a már megkezdett szociografálást. Közben a színjátszó csoport erősen próbálta szerepét, amelynek kezdetét 7-re tűzte ki a MADISZ helyiségébe. A helyiség inegkapása érdekében voltak némi zavarok, pl. vigalmi adó stb. De ezeket az akadályokat leküzdve, végül is hozzáfogtunk az előadás megkezdéséhez. Az előadásra nem várt sokaság gyülekezett. Az egész műsort általános tetszés és fokozott érdeklődés kísérte, ami fényes bizonyíték arra, hogy a békéscsabai népi kollégisták megfelelnek hivatásuknak, és a kitűzött célokat maradéktalanul elvégzik.

Az ebédünk és vacsoránk az otthonról hozott 3 fonott kalács és 2 fasírt volt, sokaknál pedig olajba préselt mogyoró. Hazafelé, mivel csak egy kocsink volt, 14-en jöttünk, a többieket pedig elszállásolták. Este az idő nagyon hűvös volt, sokan megfáztunk. Három kollégista barátunk különböző okok miatt itthon maradt.

Mikor hazajöttünk, felvertük éjjeli álmából a szakácsnőt, és köménymagos levest kaptunk. 1-kor takarodó.

NDGY A békéscsabai Áchim András Kollégium íratái

127. A Pápai Páriz Ferenc Kollégium szociográfiai tábora

A Pápai Páriz Ferenc medikuskollégium a Medikus Körrel együtt elhatározta, hogy nyári szünidejét feláldozva feltárja a magyar falu szociális és egészségügyi helyzetét. E célból a két egészségügyi mintajárásban, Barcsen és Kiskőrösön egy-egy központi tábort létesítenek, onnan mennek meghatározott útiterv szerint kisebb csoportokban a környező falvakba. Az egészségügyi tábor 100 medikusa 58 falu közegészségügyi és szociológiai átvizsgálását, az adatok felvételét és feldolgozását végzi el. A július 17-én kezdődő 4 hetes táborozást egyhetű előkészítő tanfolyam előzi meg.

Szabad Nép, 1947. július 4.

128. Buzsák község kulturális problémái a 3 éves terv kapcsán
Rattay Márta V. f. é. bölcsész, a Kádár Kata Népi Kollégium nevelőtanára szociográfiai dolgozata a fonyódi NÉKOSZ-táborban, 1947. július

[...] A falunak mintegy 2600 lakosa van. Ebből iskolaköteles 307, az I. osztályba járna a legtöbb (72), a VI. -ba a legkevesebb (19). Járna, mert nem ennyi jár. Ebben az évben 65 gyerek egyáltalán nem járt iskolába. Ebből 60% szegényparaszt, a 40%

jobb módú "polgár". Buzsáki terminológiával mindenki paraszt, aki saját földjén dolgozik (újbirthokosokat leszámítva), s iparos, kereskedő gyereke. Indokul valamennyien a cipőhiányt, illetve a tavaszi munkák fontosságát hozták fel. [...]

A 307 tanulóra egy iskola van, az is egyházi. Hat osztály van, erre 5 tanító. Az V–VI. -at 1 tanító tanítja. Az átalakulás csak névleg történt meg. Szakosítás tanerőhiány miatt nem lehetséges. Az egyház meghirdetett két állást, de a Kultusz nem veszi be a státusba. Ezért az egyház vissza akarja fejleszteni népiskolává. Ez ellenkezik a VKM rendeletével.

De hát az egyház nem sokat törődik a rendeletekkel. Egészségtant, fizikát, ásványtant, kémiát a 6 év alatt nem tanultak. Ezzel szemben van heti 4 hittanóra. Nyelvtanítás nincs, helyette gazdasági gyakorlatok, amikor a gyerekek játszanak, vagy a tanítónő kertjét művelik. A fakultatív vallásoktatásról nem hallottak, bár a tanító állítja, hogy "összehívta a "plebs"-et. Kétséges, hogy az egyház ilyen lelkiismeretes lenne a "plebs" irányában. Így állunk a tantárgyakkal. A pedagógusgamtúra kétségbeejtő. A legfiatalabb 43 éves. Valamennyi nőtlen, illetve vénlány, egy családapa kivételével. Természetesen megszáradt, érdektelen emberek, akik kiestek a világból. A 3 éves tervet nem ismerik. Mikor ismertetem, helyeslik, csak nem bíznak benne, és keveslik a rájuk eső részt. Problémák számukra nem léteznek. Legfőbb saját szűk kis egzisztenciájukon belül.

Az iskolaépület. Öt terme van, de csak kettő használható. Az ostrom alatt az ajtókat, ablakokat, padlót elhordták, s még nem tudták újjáépíteni.

Tankönyvek. Az iskolaév újjáépítés miatt későn kezdődött. Ezért a tankönyvek nagy részét már hiába rendelték meg. A III., IV. osztályban még a tanítónak sem volt könyve. Jegyzet sem. A többi osztályban 50%-nak volt könyve. Verset csak egyet tanultak, Petőfi János vitézét. Ezt tudják a VI. osztályban éppúgy, mint a III. -ban. Adynak vagy József Attilának még a nevét sem ismerik. Felmerülhet a gyanú, hogy a tanítók is csak a nevét.

Önképzőköri. Az igazgató szerint működött, a gyerekek nem is hallottak róla. Karácsonykor, március 15-én, május 1-én "vallásos és hazafias" verseket szavaltak. A költők nevét még az igazgató sem tudja.

Könyvtár. Volt egy 117 kötetes tanítói és egy 60 kötetes ifjúsági könyvtár. A tanítói pedagóguskönyvekből állt. De egy szerzőt, egy címet nem tudott az igazgató megmondani. Azt hiszem, nem sokat veszítettünk vele. Az ifjúsági könyvtárral hasonló a helyzet. Volt közte 10 Benedek Elek, a többi ismeretlen. Az ostrom alatt elpusztult.

Továbbtanulási lehetőség. Évente 4–5 gyerek megy más iskolába. Rendszerint a fonyódi polgáriba vagy Veszprémbe, a papokhoz. Eddig a falu a következő értelmiségi embereket adta: 1 mérnök, 1 orvos, 1 tanító és 5 pap. Ez évben hárman mennek a veszprémi gimnáziumba. Latin különböztetire az igazgató készíti elő őket. Havi 15 Ft-ot fizetnek fejenként, de ezt is csak azért, mert ingyen többen tanulnának, és mint az igazgató mondja: "minek tanuljon minden marha".

Pedig tanulnának. Különösen a nincstelen parasztok és a szegény iparosok. Ez a tanulási vágy nem az osztályból való kikívánczozás, hanem mint az egyik parasztember mondja: "annak a kezében van a hatalom, akiében a műveltség". "Éppen a demokráciának kell a népet a műveltséghez juttatni." De ha flát még nem tudja

gimnáziumba adni, városba küldi mesterséget tanulni. Azért, mert "falun még az »intelligencia« is műveletlen".

Progresszió szempontjából két csoportra oszthatjuk a lakosságot. Az értelmiséget most kapcsoljuk ki. Az ugyanis a saját kis egzisztenciáját körülbástyázva, sündisznó módjára meresztli tüskéit a demokrácia felé, közben azonban önvédelemből és öngazdálkodásul felkapott jelszavakat makogva. Tehát a forradalom, a progresszió táborá: az újjazdák, a földnélküliek és az iparosok. Az iparosság a faluban a parasztsághoz tartozónak érzi magát, egyrészt, mert apja még paraszt volt, gyerekei is jobbára parasztcsaládokba házasodnak. Parasztok dolgoztatnak náluk, és terményben fizetnek. A 15-20-30 holdas gazdák konzervatívák, gyerekeiket nem taníttatják, nem akarnak "kisasszonyt" nevelni a lányokból, a tanulásban pedig csak felemelkedést, elurásodást látnak, harcos magatartást és progressziót nem. Ez a magatartás gazdasági helyzetükből adódik.

A népi kollégiumokról már hallottak. Egyelőre paradicsomi távolságban van tőlük, ahova nagyon kevesen juthatnak be. Az igazgató tájékoztatót kapott, de nem olvasta fel. Valahová eldobta, nyilván azért, mert "abban benne van, hogy oda az intelligencia gyermekei nem mehetnek". Felvilágosítottuk. [...]

Általános kultúrélet

Dalárda: az igazgató vezeti. Műdalokat és hazafias dalokat énekelnek. Egy népdalt ismernek (Peng a kasza). Még Kodály biciniáit sem ismeri az igazgató. De most a tanfelügyelő utasítására majd beszerzi.

Műkedvelő gárda: alkalmasszerűen működik. Ha az iskolának elfogyott a pénze. Ez évi műsora: Piros bugyelláris, Vallásos betlehemi pásztorjáték, Hadifogoly -est.

Muharay Magyar játékszínét és Molnár István Élő balladáit ajánlottam. Megígérte, hogy megveszi.

Buzsákon bizony sok szükséglete van a hároméves tervnek kulturális téren. Gyökerezes megoldás volna az iskolát államosítani, mert az egyház az ált. iskolát szabotálni fogja. A szakosítást feltétlen bevezetni, a pedagógusgárdát felfrissíteni és kiegészíteni. Iskolai könyvtárat beszerezni. A tankötelesek iskolalátogatását szigorúbban venni. Olcsóbb tankönyveket, racionálisabb tananyagot.

A falu számára népkönyvtárat, mezőgazdasági szakkönyvtárat, a népművelés megszervezését. Az iskolaépület kibővítését 8 tanteremre. Közvetlen vasúti összeköttetést Fonyóddal a bejáró diákok számára.

Fokozottabb kender- és lentermelést, mert különben a háziipar elszorvad. Szőni a fiatalabb korosztályból már nem tudnak. A szövés folyamatosságára ügyelni.

Mindennek természetesen előfeltétele a 3 éves terv megvalósítása mezőgazdasági vonalon, hogy az életnőv emelkedjék és az ifjúság számára nyitva álljon az út a továbbtanulás felé.

129. A Dési Huber István Kollégium levele a Szakszervezeti Tanácsnak az üzemi kapcsolatok kiépítése ügyében
1948. július 1.

Szakszervezeti Tanács
Budapest

Egy új, egészséges, népért való realista művészet kialakulása érdekében feltétlenül szükséges, hogy a képzőművész fiatalság állandó és szerves kapcsolatot tartson fenn a dolgozó tömegekkel. Éppen ezért kollégiumunk a saját maga és a NÉKOSZ művész kollégistái nevében az irányban folytatott megbeszéléseket a Vasas Szakszervezet kulturális osztályával, hogy népi kollégista és más haladó művészfiatalokat helyezzenek el üzemekben, hogy ott komoly társadalmi élményt szerevezve fejlessék jó irányba művészetüket, és ugyanakkor a munkások kulturális életében aktív szerepet vállaljanak. A részletek későbbi megbeszélés tárgyát képezik.

Kérjük a Szakszervezeti Tanácsot, hogy ez irányú törekvésünket és mozgalmunkat a legmesszebbmenően támogassa.

Népi kollégista üdvözzel:

P. h.

Papp Oszkár s. k.

igazgató

NDGY Papp Oszkár iratai 10

130. A nagymarosi képzőművész-kollégisták szociográfiai tevékenysége Kóspallagon
Magony Ida naplójegyzetei, 1948. május 22., 23.

Május 22.

Ma mindjárt meg is próbáltuk önállóságunkat. Az igazgató úr nélkül indultunk el ebéd után Kóspallagra szociográfiát készíteni. Kiállítást is akarunk rendezni a községben, tehát képeket is kellett hoznunk magunkkal. Ezeket az élelemmel és egyéb poggyászokkal együtt a kocsinkra pakoltuk, és az "Ercsi" húzta. A kocsin csak három fiú jöhetett. A többiek és mi, lányok, gyalog mentünk. Az út kb. 14 km hosszú. De nagyon kellemes volt ez a gyaloglás. Mindkét oldalt szép változatosságban, gazdagon emelkedtek a hegyek. Kb. 1/2 6 óra volt, mire a községbe értünk. Az iskolába mentünk, ott a tanítóval megbeszéltük a dolgokat, és mindjárt hozzáfogtunk a színpad összeállításához, és a képeket elrendeztük a kiállításához. Az előadásunk este 9 órakor kezdődött. A nézők igen szép számmal gyűltek össze. Kiss Jancsi mondott bevezető beszédet, utána szavaló- és énekkórusművek, népdalok, népi táncok, versek és az egyfelvonásos színdarab következett. Mondhatjuk, ez volt az első és legjobban sikerült önálló fellépésünk. Sikerünk láttán igen boldogok voltunk.

Előadás után a község tanítóival a vendéglőbe (kocsmába) mentünk, ahol jó vacsora és borozgatás közben elbeszélgettünk kollégiumi életünkről.

Május 23.

Alig vártuk, hogy reggel legyen. Nem csoda, a szállásunk egy üres lakás volt, ahol a padlón aludtunk, egy-egy pokrócba csavarva magunkat.

Miután újra megbeszéltük a tennivalókat, ki merre menjen, mit hogyan végezzen, a társaság szétszórt.

Kóspallag lakossága kedves, barátságos volt hozzánk. A község maga gondozatlan, igen szegényes képet mutat, de festői szempontból nagyon szép.

Elbeszélgettünk a lakosokkal, akik már tudtak rólunk, és hamar megismertek. Közülük többet le is rajzoltunk. Nagyon érdekes megfigyelni, hogy mivel nem unalmas beállított modell után dolgoztunk, sokkal nagyobb kedvvel és sokkal jobb rajzokat csináltunk. Miután igyekeztünk a legpontosabban és mindent megtudni a községről, és úgy láttuk, már megvan, délután 4 óra tájban hazaindultunk. Megint csak gyalog jöttünk.

A kiállításról meg majdnem el is feledkeztem. Hát ennek nem volt valami nagy sikere. A lakosság értetlenül állt a képek előtt. Sokan nem látták – mert még más-kor sem láttak jó képet sohasem –, hogy mi is szép azon a képen. Bár rámondták, hogy "szép, nagyon szép", de hogy mi, azt maguk sem tudták.

Este, amikor hazajöttünk, nagyjából beszámoltunk az igazgató úrnak, és megmutattuk rajzainkat. Meglepődött egy kicsit az eredményen, és meg volt velünk elégedve.

Ez a nap az előbbivel együtt, azt hiszem, mindnyájunknak feledhetetlen marad.

NDGY Magony Ida iratai

131. Gyenes Antal: Karácsonyi levél

Harmadik esztendejébe lép a népi kollégiumi mozgalom. Majd 3 esztendő s nevelő-munka áll a ma már 170 intézményt számláló NÉKOSZ mögött. Ez alatt az idő alatt számtalan alkalommal fordultunk a kollégistákhoz, élőszóval, a kollégium nevelőin vagy éppen a Népi Kollégistán keresztül.

Most az egyszer nem a kollégistákhoz, hanem a szülőkhöz fordulunk. Szeretnénk egyenként köszönteni azokat az apákat, anyákat, akik féltő szeretettel kezünkre bízták – népi kollégistának adták – gyermeküket, akikkel mi az elmúlt 3 esztendőben megosztottuk a nevelés terhét, igyekezve olyan otthont teremteni a kollégiumokból, amelyek az igazi otthon melegét adják a kollégistáknak. Rengeteg megbeszélni valónk lenne egymással. A magunk részéről először azt szeretnénk elmondani, hogy a kollégium nem pótolja a szülői házat, a szülői nevelést, s a kollégium, bármilyen meleg otthon, nem követeli magának azt a jogot, hogy a szülői otthon helyébe lépjen. Talán le sem kellene írunk ezt a magától értetődő mondatot, ha nem tudnánk, hogy vannak, akik azzal rémítgetik a szülőket: a kollégium el akarja tőlük szakítani gyermeküket. A népi kollégiumi nevelés nemcsak hogy nem akarja helyettesíteni a szülői nevelést, ellenkezőleg: arra épít.

Mi nem akármilyen fiatalokat tömörítettünk a kollégiumokba, hanem olyanokat, akik otthonról hoztak valami nagyon lényeges dolgot, azt, ami a kollégiumban

a legfontosabb tényező: a dolgozó nép iránti hűséget, a munka megbecsülését és a munka szeretetét. Olyanokat válogattunk össze, akik a szülői házban mindezt megtanulhatták és megtanulták, akik a szülői otthonba térve ma is ezekből a "tárgyakból" vesznek iskolát a becsület, a tisztesség, az emberi szolidaritás egyéb "tárgyai" mellett. [...]

A felszabadulás előtt a munkás- vagy parasztember akár el is sirathatta a fiát, ha iskolába adta, mert az vagy beletört az úri törvénybe, s minden sovány konc, melyet juttatott neki a Horthy-rendszer, júdáspénz volt, mert szüleit – szülei osztályát – kellett elárulnia érte, vagy pedig, ha az urak Magyarországa helyett a munkások és parasztok Magyarországot választotta, akkor örökre megbélyegzett ember, szellemi ínségmunkás, állástalan diplomás lehetett belőle. [...]

Most, hogy eljött a karácsonyi szünet, hazaküldjük a kollégistákat. Megmondjuk nekik, hogyan használják fel a szünetet. Mindenekelőtt pihenjenek. Pihenjenek, mert jól dolgoztak, és rájuk fér a pihenés. De azt is megmondtuk nekik, hogy pihenés alatt nem tétlenkedést értünk, hanem olyan foglalatosságot keressenek maguknak, amely különbözik az iskolai és kollégiumi munkától, amely bizonyos fókig újszerű számukra és éppen ezért pihentető elfoglaltság. Lelkükre kötöttük, hogy alaposan nézzenek otthon széjjel. Nézzék meg, hogy alakul az élet otthon a falujukban, a szülői háznál. Oktassák ki a gyereket az otthoni dolgokról. Mondják el neki, milyen az élet, mi a jó és mi a rossz, mi gondolkoztatja otthon az embereket, mik a problémák, hogyan látják az ország és világ dolgát. Mi nem könyvből akarjuk tanítani a kollégistáknak az életet, hanem a valóságból megismertetni, s azt szeretnénk, ha visszatérve a kollégiumba, többet tudnának az ország dolgairól, mert jobban ismerik saját falujuk, saját családjuk problémáit. Mi persze a kollégiumban sem az élettől elszakadva neveljük a kollégistákat. Arra törekszünk, hogy alaposan tájékozódjanak: mi történik Magyarországon, merre vezet a fejlődés útja, mi van kint a világban. Olyan embereket akarunk nevelni, akik nem vakon botorkálnak, hanem nyitott szemmel járnak a világban, s mindenről megvan a jól megalapozott véleményük. Éppen ezért megeshetik, hogy apa és gyerek különböző nézetet vall egy és más dologban. Nem veszélyes ez sem. A veszélyes az lenne, ha nem lenne önálló véleménye, ha nem tanulna meg a saját fejével gondolkodni, ha hozzászokna ahhoz, hogy más véleményét megfontolás nélkül tegye a magáévá. A szünidei tanácsaink között azt is mondtuk a kollégistáknak: otthoni élményekkel, tapasztalatokkal jól megpakolva jöjjenek vissza, de otthon is hagyjanak valamit: kollégiumi tapasztalataikat, kollégiumi tájékozódásuk, tanulmányaik eredményét.

Úgy tekintsek a gyerekeket, mint a tudományok világába bocsátott követüket. Nemcsak maga és a nép javára tanult, hanem szülei számára is, akiket a régi rendszer elzárt attól, hogy alapos társadalmi ismereteket szerezzenek. Ismereteiből szüleinek is kell hogy nyújtson, ugyanakkor, amikor az élet iskoláját végigjáró szülőtől kell hogy megtanulja az élet legalapvetőbb döntő ismereteit.

A régi hajókon mindig fent ült az árbocon egy matróz, hogy vizsgálja a látóhatárt, és jelenthesse társainak a hosszú tengeri út után szabadulást jelentő szárazföld közeledését. A hajó utasai még sokszor csak háborgó tengert láttak, az árbocon ülő matróz már látta a szárazföldet, talán el is feledkezett arról, hogy míg odáig eljut a hajó, át kell vágnia magát a hullámokon. Így van ez sokszor apa és kollégista fia között

is. A szülő csak a napi gondokat látja – hiszen gondja van elég –, a gyerek már a jövőt vizsgálja, s hajlamos elfelejteni, hogy a jelen és a jövő között még számtalan megoldatlan probléma van. Ezért kell a tapasztalatokat kicserélni. A gyerek is tudja, hogy a szocializmusig még rengeteg problémát kell leküzdenünk, sok gondnak kell a nyakára hágni, az apa is látja, amit a fia már megtanult, hogy a végső cél már nincs messze, a gondok és problémák nemcsak hogy nem uralkodnak el rajtunk, ellenkezőleg, céltudatosan, tervszerűen, sorra küzdjük le őket. De ez a most elmondott eset kivétel. A legtöbb esetben apa és fia boldogan ismernek saját gondolataikra a másikéban. Elégedetten állapítják meg, hogy míg távol voltak egymástól, közelebb kerültek egymáshoz. A szülők büszkén állapítják meg, hogy a gyerek nem szakad el tőlük, nem veszi el tőlük senki, ellenkezőleg, szüleiket s szüleiken keresztül az egész dolgozó népet becsülni tanították nekik. A gyerek is boldogan állapítja meg, hogy szülei nem a napi gondokból ki nem látó robotosok, hanem öntudatos munkásai saját és népük jobb jövőjének. Olyan emberek, akik látják az értelmét a munkának, s tudják, hogy ez az ország az ő országuk.

Az idei karácsony ünnepén, amely – hisszük – minden napi gond és probléma mellett mind ez ideig a legörömteljesebb karácsonya a magyar népnek, kívánunk mindőjüknek boldog karácsonyt, békés, boldog újesztendőt.

Népi Kollégista, 1948. december

A társadalmi valóság tudományos feltárása: honismeret

132. NÉKOSZ Honismereti Kalauz

Útmutató a honismereti munka megindításához, 1947. október 8.

Mi a honismereti munka célja?

A honismereti mozgalom megindításával a NÉKOSZ a magyar diákság nevelődésének új útját teremtette meg. Pontosabban a kollégiumi nevelést olyan anyaggal és olyan módszerrel egészítí ki, amely a magyar közoktatásban eddig ismeretlen volt: gyakorlati társadalomkutatással neveli a kebelébe tartozó diákságot társadalomismeretre és társadalomszemléletre.

A magyar pedagógiában új dolog ez. Nem új azonban a kollégiumi mozgalomban. A Győrffy-kollégium tagjai már a kollégium megalakulása idején s azután is éveken keresztül foglalkoztak szociográfiai, néprajzi és társadalomtörténeti kutatással, sőt maga a Győrffy-kollégium is egyetemista néprajzos- és szociográfuskörökből született meg. A Győrffy-kollégisták ott dolgoztak néha Győrffy István professzorunk intézetében és néprajzi kutatócsoportjaiban, majd a Táj- és Népkutató Központ kutatóútjain, gyűjtőtáborain vettek részt, utóbb maguk kezdeményezték és hajtották végre nem egy falu, üzem és külváros társadalomrajzi felvételét. A felszabadulás után – mihelyt a legegyszerűbb politikai és szervezési feladatokon túl volt a kollégiumok ifjúsága – hamarosan újra megindult a kollégisták ilyen irányú munkája. 1947 februárjában a budapesti egyetemi népi kollégiumok 20 tagja három faluban vizsgálta meg tudományos alapossággal a földreform gazdasági és társadalmi hatását. (Lásd

Kota Károly Petőfi-kollégista és Csizmadia Ernő József Attila-kollégista tanulmánya - it Söptről és Okányról a Valóság c. folyóirat 1947. júniusi, illetve júliusi számában.) Ezzel egyidőben megindítottuk a munkástársadalom kutatását is, erről is népi kollégista írta a felszabadulás után az első tanulmányt (lásd Jászai Ilona Györffy-kollégista írását: Egy óbudai téglagyár munkástársadalma. Valóság, 1947. május). Ez év nyarán pedig a Valóság folyóirat és a NÉKOSZ közös honismereti akciójának keretében hét falut dolgoztak fel vidéki kollégistáink az ország minden részében. Már a múlt esztendőben is beleillesztettük vizsgamódszereink közé az ún. villám-szociográfiát, ilyet csaknem minden kollégium ifjúsága végzett már az év végén és a fonyódi nevelőtáborban.

Míndezen munkák alapján azt a tapasztalatot szereztük, hogy a diákságnak a szociográfiai munkába való bevonása rendkívüli eredménnyel jár elsősorban nevelési szempontból.

Diákságunk alig ismeri a társadalmat, amelyben él, s amelyben dolgoznia kell. Azt a szűk kört, amelyben felnőtt (családját, rokonságát, ismeretségi körét, iskoláját, diáktársait, szülőfaluját stb.), nem tudja elhelyezni a magyar társadalom egészében. Nincs társadalmi látóköre, nincsenek reális fogalmai a magyar társadalomról, igen keveset tud többnyire arról, hogy a maga körén kívül hogyan élnek valójában az emberek. S ezt sem a középiskolában, sem az egyetemen nem kapja meg. A honismereti munka tehát mindenekelőtt széles körű, reális ismeretanyagot nyújt neki a magyar társadalomról: elviszi elsősorban a parasztság és a munkásság közé, de a magyar társadalom más rétegei közé is, s ott ennek a munkának során élményszerűen ismerteti meg a legkülönbözőbb rétegekkel és osztályokbeli emberek életével és gondolkodásával.

Mínthogy diákságunknak eddig ismeretei sem voltak a magyar társadalomról, még kevésbé lehetett módszeres, átgondolt, fogalmilag rendezett tudása róla. Diákságunk vagy teljes társadalomtudományi tudatlanságban nőtt fel, vagy romantikus fogalmai voltak a társadalom egészéről s egyes rétegeiről (pl. a parasztságról), vagy – ifjúsági mozgalmak és társadalomtudományi olvasmányok hatására – teljesen szemiatikus, merev elképzelés élt benne a magyar társadalom szerkezetéről, fejlődéséről, életéről is. A honismereti munka ezen a bajon is segít: nemcsak élményszerű tapasztalati anyagot ad a diákságnak a magyar falu és város életéről, hanem módszeres társadalomismeretre, a szerzett tapasztalatok alapos, tudományos feldolgozására is neveli a résztvevőket. Ezzel megadja a társadalomtudományi műveltség alaptudnivalóit azoknak, akik eddig e tekintetben tudatlanságban éltek; reális társadalomlátásra neveli a romantikusan szemlélődő embert, és élettel, magyar valósággal tölti ki a szemiatikus társadalomtudományi gondolkodás fogalmait.

Tapasztalataink szerint a társadalomkutatás rendkívül jó és szükséges eszköz ahhoz is, hogy a körülöttünk levő társadalom problémái diákságunkban tudatosodjanak, e problémák megoldása fölötti gondolkodás a kollégista fiatalság saját, belső, mindennapi ügyévé váljon, s ezen keresztül a magyar politika ügyei is tiszta, helyes, reális világlátásba kerüljenek. A kollégistának a maga tapasztalataiból, a maga – sokszor nehéz – kutatómunkájával kell megismernie a társadalmat, hogy szilárd talajon álló véleményt önmaga formálhasson mindazokban a kérdésekben, amelyek a társadalmat érintik, s amelyek ma politikailag is felszínen vannak. A társadalom

különböző rétegeivel való érintkezés, megbeszélés és módszeres tapasztalatszerzés és ismeretgyűjtés, a szerzett ismeretek átgondolást kívánó, objektív, önálló feldolgozása: mindmegannyi eszköz az önálló politikai véleményalkotás elősegítésére. (Így jutunk oda például, hogy diákságunk ne üljön fel a földreform hatásáról vagy a szövetkezetekről terjesztett rosszindulatú rágalmaknak, de ne fogadja el kritika nélkül ezeknek dicséretét sem, hanem maga alkosson véleményt a maga alapos és rendszerezett tapasztalatai alapján.)

Emellett – s nem utolsósorban – emberek közötti forgolódásra, gyakorlati feladatok megoldásának önálló kitervelésére és e feladatok önálló megoldására, továbbá a gondolkodás és írás munkájára neveli diákságunkat ez a munka, tehát szervesen egészíti ki a kollégiumi nevelés módszereit.

Ez tehát a honismereti mozgalom egyik célja: a társadalomkutatással nevelni a kollégiumok diákságát. Emellett a pedagógiai cél mellett van természetesen tudományos célja is: ezzel a nagy arányokban, az egész országban folyó társadalomkutató munkával valóban fel is tárjuk, fel is fedezzük Magyarországot, a máig is ismeretlen magyar társadalmat.

Nemcsak nevelni akarjuk a kollégiumok diákságát a honismereti munkával, hanem kutatásaikból tanulni is akarunk. Meg akarjuk tudni: hol hogyan élt parasztságunk 1945 előtt, és hogyan él ma; milyen változásokat hozott a földreform és a politikai felszabadulás parasztságunk társadalmi tagozódásában, gazdasági életében, társadalmi és politikai tudatosodásában? Ismerni akarjuk Budapest és a vidék gyárainak, bányáinak, üzemeinek munkásságát, tudni akarjuk, hogyan él, hogyan gondolkodik a magyar munkásság sokféle csoportja és egész tömege. Ismerni akarjuk a magyar értelmiség régebbi és mai sorsát és gondolkodását a legapróbb részletekig, de ismerni akarjuk polgárságunkat, a középosztály és a régi uralkodó osztály maradványainak helyzetét és magatartását is. Alapos, reális képet akarunk nyerni az ország különböző tájainak eltérő állapotáról, s a különféle települési formák (tanya, major, kistelepülés, nagyfalva, kisváros, középszerű város, nagyváros, külváros stb.) teljes társadalmáról, belső szerkezetéről és így tovább. Tudni akarjuk, hogy épülnek fel, és a valóságban hogyan működnek különféle intézményeink a minisztériumoktól a legkisebb falu jegyzői hivataláig, a hatalmas vállalatoktól a sok bajjal küzdő apró szövetkezetekig, az egyetemektől, a Tudományos Akadémiától a népiskoláig. Egyformán ismerni akarjuk a pesti Váci utca és a balmazújvárosi Gyepsor társadalmát, az egyetemi tanár és az analfabéta volt uradalmi cseléd életét és gondolkodását, a Pénzügyminisztérium szervezetét és egy-egy falu adóterhének megoszlását. Minél teljesebb és minél életszerűbb képet akarunk szerezni magunknak és akarunk nyújtani másoknak is. De nemcsak a magyar társadalom mai szerkezetét és életviszonyait kutatjuk, hanem – egyetemista kutatóink és készülő szakembereink bevonásával – a magyar társadalom múltját és fejlődését is, különösen az utolsó száz évben. Ismerni akarjuk a nagybirtokos gazdálkodás fejlődéstörténetét és a nagybirtokos osztály politikai szerepének alakulását éppen úgy, mint a magyar ipar gazdasági történetét és a magyar munkásság kialakulásának és fél évszázados fejlődésének társadalomtörténetét. Ismerni akarjuk a magyar államigazgatás és közoktatás évszázados fejlődéstörténetét éppen úgy, mint a parasztság életformájának és a falusi társadalomnak utolsó korszakbeli alakulását. Pontosan akarjuk látni, hogyan hatott a kapitalizmus itteni kialakulása parasztságunkra, uralkodó osztályainkra,

hogyan fejlődött ki és milyen szerepet játszott az elmúlt évtizedekben a haza, a polgárság és a munkásság és így tovább.

Egyszóval: minél alaposabb, minél teljesebb és minél hitelesebb képet akarunk szerezni magunknak és nyújtani másoknak is a magyar társadalom szerkezetéről, fejlődéséről és a mai állapotáról.

Éppen ezért a honismereti munkát úgy szervezzük meg, hogy mindnyájan tanulhassunk mindnyájunk munkájából, bármely szétszórtnan folynak is az egyes különböző középiskolás és főiskolás kollégiumok kutatómunkái. Az országban mindenfelé folyó honismereti munkát szervesen összekapcsoljuk egymással, s idővel gondoskodunk arról is, hogy az egyetemisták szakszerűbb, tágabb területre kiterjedő és elmélyültebb vizsgálódásai kiegészítsék és betetőzzék a középiskolás kollégisták kutatásait. Az egész mozgalmat pedig úgy irányítjuk, hogy minden apró részletkutatásnak tudományos hitele és értéke legyen, s végül a sok részletből összeálljon a magyar társadalom egészének szerkezeti és fejlődési képe s teljes mai problematikája.

A népi kollégiumok minden vezető emberének és egész diákságának tisztában kell lennie a honismereti mozgalom e kettős – nevelési és tudományos – jelentőségével, ennek tudatában kell részt vennie, s ennek tudatában teljes felelősséggel kell részt vennie a munka megszervezésében és véghezvitelében. [...]

NDGY GYSI NÉKOSZ 92

133. Vásárhelyi Miklós: Tízezer új "falukutató"

Láttuk a fehér inges, piros szekfűs fiatalokat nemzetiszínű lobogók, szabadságharcosaink, költőink, tudósaink képei alatt felvonulni a nép ünnepségein. Táncot jártak, parasztdalokat énekeltek a városiak előtt, akiknek ők hozták el újra falvaink igazi hangját a hamis, émelyítő "magyarnótázás" és szaloncsárdás helyébe. Munkásindulókat, a szomszéd népek dallamait vitték el falura, ahol az ízlést évtizedekig a tingli-tangli rontotta. Földet osztottak, szövetkezeteket létesítettek, sok helyen maguk építették fel hajlékaikat, ők viszik győzelemre a demokrácia ügyét a fasizmustól megfertőzött magyar egyetemeken, ha kedves külföldi vendégeink érkeztek, újjgazdáink, lázas munkában zakatoló üzemeink mellett velük dicsekedtünk volna el legszívesebben.

Ezek a népi kollégisták. Jelenüket százféle megnyilvánuláson keresztül mindenki ismeri. Munkájukkal, harcaikkal, pompás teljesítményeikkel kivívták az ország megbecsülését és szeretetét. A magyar demokrácia büszke arra, hogy a munkás- és parasztszármazású ifjúság egy részének továbbtanulási lehetőséget, kollégiumokat biztosított, amelyeket ezek az ifjak köztársaságunk sziklaszilárd erőideivé építettek ki. De a kollégiumokban nemcsak arról volt szó, hogy elsősorban népi származású elemek fejlődését biztosítsák, és ezzel megváltottassák értelmiségünk összetételét. Nem is egyszerűen demokratikus internátusok ezek, ahol felvilágosodott tudósok, előadók haladó szellemben oktatják a magyar történelmet, irodalmat és természettudományokat. A múlttal szemben természetesen ezek is döntő jelentőségű változások. De a jövő szempontjából ennél is lényegesebb, hogy a népből származó demokratikus tanárok, orvosok, mérnökök jobbak, különbek, "emberebb emberek és magyarebb ma-

gyarok" legyenek a porosz rendszerű iskolákban könyöklő, karrierista, talpnyaló szel-
lemben, állandó felső dirigálás alatt nevelt régi értelmiségnél. Ehhez a jó könyvek és
megbízható tanárok mellett a magyar viszonyoknak megfelelő sajátos, új nevelési rend-
szerre van szükségük. [...]

Az eddig is fényesen bevált embernevelés most új, talán minden eddiginél jelen-
tősebb fejezetéhez ért. Demokratikus mozgalmaink fejlődésében jelentős állomás
volt az, amikor a 30-as évek második felében néhány falukutató író vezetésével
maroknyi egyetemi diákcsoport indult a magyar falu életének tanulmányozására.
Ezeknek a hagyományoknak folytatója az a hétezer diák – tavaszra már tízezen
lesznek – aki most 130 kollégiumból elindulva, a népi kollégista "Honismereti"
mozgalom keretében az egész ország, a falvak, városok, az üzemek és irodák dol-
gozóinak életét akarja megismerni, megismertetni népünkkel. És ugyanakkor a ter-
melés, a nemzet felemelkedése érdekében előre kell vinnie a fizikai és szellemi
dolgozók közötti viszony alakulását. "Ne felejtsetek el, hogy munkátoknak az is
célja, hogy a tanult, de nem úriember figuráját kell megismertetnetek és megked-
veltetnetek a munkássággal magatokon keresztül. A ti üzemi látogatástok nem úri
diákok látogatása egy számukra idegen világban, hanem komoly, őszinte, érdeklődő
családi látogatás." Így szól az a honismereti kalauz, amelyet a gyárakba látogató
diákok kapnak meg sok más anyaggal együtt néhány héttel első munkájuk előtt.

A honismeret gondolata tavasszal vetődött fel, a munka most kezdődött el. A né-
pi kollégisták mindenütt megértették, miről van szó. A valóság megismerése – a leg-
komolyabb nevelési cél, a valóság feltárása – a legkomolyabb tudományos feladat.
Komolyság, felkészültség, kemény akarat, a legnehezebb feladatok kiválasztása
jellemzi ezúttal is a kollégisták munkáját, és ezzel a Honismereti Mozgalom egyik
kiemelkedő nevelési és tudományos, nemzetközi viszonylatban is feltűnő teljesítmé-
nyévé válhat a magyar demokráciának.

Szabad Nép, 1947. december 21.

134. Honismereti mozgalom

Részlet Márkus István tanulmányából

[...] Ebben az évben mintegy kétszáz községben és városban indul meg a mozgalom
adatgyűjtő munkája, mégpedig egységes szempontok szerint, központilag kidolgozott
módszerrel. Egyelőre a kifejezetten szociográfiai tények felvételezése áll a közép-
pontban, de a mozgalom érdeklődése – a hozzáértő pedagógus- és diákgarnitúra ki-
képződésével párhuzamosan – idővel kiterjeszkedik a társadalomtörténet, földrajz
és néprajz területére is. Az egységes szempontok szerint gyűjtött anyag olyan töme-
gével rendelkezünk tehát hamarosan, amilyenre eddig egyetlen tudományos munka-
szervezet sem tehetett szert. Az adatgyűjtés mellett azonnal megindul a helyi feldol-
gozások készítése. Ebben a tanévben mintegy száz társadalmi egység (falu, lakótelep,
üzem, iskola, társadalmi réteg, intézmény) áttekinthető feldolgozását várhatjuk.
Ezek az egyszerű, áttekinthető feldolgozásokon túl elvállalta a mozgalom képzet-
tebb egyetemista garnitúrája, hogy a centenáriumi esztendőben négy-öt társadalmi

egység alapos, részletes társadalomrajzi felvételezését és feldolgozását is elvégzi, s ezzel elindítja a tudományos társadalomrajzi monográfiák sorozatát.

A magyar tudomány számára tehát több tekintetben is gyümölcsöző lehet a Honismereti Mozgalom munkája. Egyrészt eddig ismeretlen adatok tömegének felszínre hozatalát ígérhetjük, másrészt a magyar társadalomrajzi (és utóbb társadalomtörténeti) monográfiák sorozatának hamaros elindítását. Harmadrészt pedig olyan garnitúrának a kiképzését, amelyre a magyar tudományosság a jövőben bizonyosan építhet, és ahonnan ma az annyira hiányzó utánpótlását is remélheti, elsősorban a történelemtudomány és társadalomtudomány területén.

De komoly jelentőséggel bír mozgalmunk a pedagógia és a tudomány szempontján túl a gyakorlati politika szempontjából is, közelebbről: a magyar demokrácia intézményeinek továbbépítése szempontjából. Bizonyára jelentősen hozzájárulunk például gazdasági politikánk megalapozásához és kiépítéséhez, ha egy-két év alatt több száz falu parasztságának és több száz üzem vagy külváros munkásságának gazdasági helyzetéről objektív képet nyújtunk. A magyar szövetkezeti mozgalom további kifejlesztése szempontjából kétségkívül komoly jelentősége lesz annak, ha több száz falu szövetkezeti életéről hiteles adatokat tudunk gyűjteni és feldolgozni. A demokratikus közigazgatás továbbfejlesztése és az esetleges közigazgatási reform előkészítése szempontjából bizonyára nem lesz haszontalan, ha áttekintést tudunk adni néhány száz falu és egyéb egység igazgatási és önkormányzati szerveinek működéséről, társadalmi összetételéről és problémáiról. A magyar közoktatás reformjának továbbviteléhez iskolaszociográfiák egész sorozatával járulhatunk hozzá. A gyakorlati művelődéspolitikát eredményesen szolgálhatjuk azzal, ha falvak, üzemek, külvárosok, lakótelepek tömegének mai műveltségi képét feltárjuk és így tovább. Végül pedig, ezernyi részletből összetevődően, teljes képet adhat majd a parasztság, munkásság és a többi rétegek mai állapotáról, a fejlődés belső folyamatáról.

A Honismereti Mozgalom nemcsak a népi kollégiumoknak belügye. Ügyévé kell hogy váljék a fiatal magyar értelmiség szélesebb rétegeinek is: kapcsolódjanak bele minél többen mozgalmi munkájába, ismerjék meg célkitűzéseit és módszereit, váljaljanak benne teladatokat, Ki-ki ezzel szolgálja legjobban ismereteinek tágulását s a magyar nép és társadalom mai helyzetének és problémáinak megismerését.

Valóság, 1948. január

135. A NÉKOSZ Honismereti Központjának körlevele
Meghívó a központi honismereti konferenciára, 1947. december

Kedves Barátom!

Mint bizonyára értesültetek már, a NÉKOSZ december végétől január közepéig központi konferenciát és tanfolyamot rendez minden kollégium legjobb tagjai számára. E tanfolyamok közül az egyik a Honismereti Mozgalom tanfolyama lesz. Nagyon kérünk, gondoskodj arról, hogy a Pestre felküldendő kollégisták között ott legyenek azok is, akikre a honismereti munka szempontjából legjobban számítani lehet. Nem szükséges, hogy éppen a jelenlegi honismereti titkár vagy a kollégium honismereti

bizottságának tagjai kerüljenek fel, ha ezek történetesen nem a legmegfelelőbb emberek. Inkább annak a szempontnak alapján válogasd ki a tanfolyamra feljövő kollégistákat, hogy kire lehet a jövőben a kollégium honismereti munkáját építeni.

A tanfolyam egyébként kéthetes lesz. Első hetét a magyar falu problémáinak, második hetét a magyar gyári munkásság problémáinak megismertetésére szánjuk. A tanfolyam hallgatói egyrészt előadásokat hallgatnak, és szemináriumokon vesznek részt. Másrészt munkacsoportokra oszolva e két hét folyamán egy-egy falu és üzem tüzetes vizsgálatát is végzik, hogy ezen keresztül a honismereti munka vezetéséhez szükséges elméleti és gyakorlati ismereteket egyformán megszerezzék.

Ennek a tanfolyamnak a hivatása az, hogy az eddig meglehetősen gyakorlatlanul és sok kollégiumban nem kielégítő formában folyt szociográfiai munkát most már komolyabban megalapozza, s annak elmélyítését és továbbfejlesztését elősegítse.

Vannak kollégiumok, amelyek még máig sem küldték be honismereti munkatervüket. Ezeket ez úton felszólítjuk, hogy a tervet még a karácsonyi szünet előtt juttassák el hozzánk.

A központ csak úgy tudja irányítani a honismereti munkát, ha a kollégiumok rendszeresen beküldik jelentéseiket és beszámolóikat. Most – az első negyedév lezárásakor – különösen fontos, hogy áttekintést nyerjünk az eddig végzett munkáról. Kérünk tehát, hogy még a szünet beállta előtt feltétlenül készítsd el a meglátogatott falvakról, üzemekről a beszámolót, és küldd fel a központba! [...]

A kollégium honismereti munkája keretében a második félév folyamán feltétlenül vizsgálatok meg egy-egy ifjúsági intézményt. (A norma 7. szektorának 3. pontja.) Most csak azt kívánjuk tőletek, hogy írjátok meg postafordultával, hogy az ifjúság-szociográfiai munka területén iskolát, iskolai osztályt, internátust, állami vagy egyházi kollégiumot vagy pedig ifjúsági egyesületet választottatok-e. Ezt aszerint döntétek el, hogy a felsorolt intézmények közül melyikkel vagytok olyan jó kapcsolatban, amely lehetségessé teszi az ottani vizsgálódást.

Az elmúlt napokban szétküldtük minden kollégiumnak Nagy István Bémunkások c. könyvét. Ezt a könyvet olvastad el minél több kollégistával! A nevelési osztály nemrég szétküldött könyvanyagából különös figyelmet érdemel a honismereti munka szempontjából Darvas József Egy parasztcsalád története c. könyve és a Szárszó c. kötetből Erdei Ferenc előadása a magyar társadalomról. A következő félévben feltétlenül szervezzétek meg a honismereti olvasókört, s ott ezeket a könyveket és a jövőben leérkező hasonló tárgyú könyveket olvastassátok el és dolgoztassátok fel! Az első honismereti kalauz utolsó lapján közölt jegyzékben felsorolt könyveket egyébként a legtöbb városi közkönyvtárból, továbbá az ifjúsági egyesületekből és a szabad művelődésből többé-kevésbé össze lehet szedni. [...]

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-151/1947

136. Gyenes Antal levele az MKP szervezési osztályának
a NÉKOSZ Honismereti Mozgalma ügyében
1948. január 3.

Magyar Kommunista Párt Szervezési Osztályának
Budapest

Kedves Kovács Elvtárs!

Szövetségünk honismereti mozgalmát, melyet az év elején kezdtünk el, a jövő félévben ki akarjuk terjeszteni és tudományos szempontból is elmélyíteni. Az első központilag szervezett faluvizsgálatok január elején kezdődnek. Falujáró csoportjaink munkája sikere érdekében szükségünk van arra, hogy a helyi pártszervezeteink minden lehetséges támogatást megadjanak csoportjainknak. Szükségünk van a Szervezési Osztály által kiadott olyan utasításra, amely felhívja a pártszervezetek figyelmét szövetségünk honismereti munkájának jelentőségére és arra, hogy ezt a munkát pártunk teljes mértékben támogatja.

Most induló munkánkról – bővebb tájékoztatás végett – a következőket közlöm: Budapestre felhívtuk minden népi kollégium legjobb diákjait, közülük mintegy 120-an január 5-től 17-ig honismereti (szociográfiai) tanfolyamon és falukutatáson vesznek részt. A tanfolyam az agrárkérdés anyagát tárgyalja, a faluvizsgálatok pedig konkrét kutatással vizsik bele diákságunkat a parasztság mai kérdéseibe. A kutatás középpontjába 5 problémát állítunk ki: a földreform kérdését, az újjgazdák gazdasági és politikai fejlődésének kérdését, a szervezetek kérdését, a falusi osztályviszonyok átalakulásának kérdését, végül a parasztifjúság kérdését. A tanfolyam résztvevői csoportokra oszolva egy-egy falut vizsgálnak meg, ezeknek kérdése szempontjából. A falvak kiválasztása most folyik. Annyi már bizonyos, hogy 2 falu Veszprém vm. -ben, 2 Nógrád vm. -ben, 2 Fejér vm. -ben, 2 Jásznagykunszolon vm. -ben, 4 falu pedig Heves vm. -ben lesz. Egy-egy faluba először 10-12 tagú munkacsoport száll ki január 9-én, majd pedig a 13 falu közül kiválasztott 6 faluba (minden felsorolt megye falujába, illetve Heves vm. 2 falujába) 20-24 kollégista megy ki 3 napra január 11-12-13-ára.

Pártszervezeteink a következőkben lehetnek kollégistáink segítségére:

1. A felsorolt problémákkal kapcsolatos útbaigazítások és felvilágosítások.
2. Az írásos statisztikai anyag rendelkezésre bocsátása.
3. Esetleg – ha lehetséges – szállásról és kosztról való gondoskodás, esetleg, ha lehetséges, ingyen vagy olcsón.

Közlöm továbbá a csoportok vezetőjének nevét:

Veszprém megyei csoportvezetők:

Kalmár Árpád Györffy-kollégista és Csizmadia Ernő József Attila-kollégista.

Nógrád megyei csoportvezetők:

Varga József Györffy-kollégista és Kolossa Tibor kollégiumi nevelőtanár.

Fejér megyei csoportvezetők:

Liska Géza József Attila-kollégista és Gyulai Károly Kossuth-kollégista.

Jászsági csoportvezetők:

Kemény István kollégiumi nevelőtanár és Huszár András József Attila-kollégista.

A hevesi csoportvezetők:

Dr. Márkus István, szövetségünk Honismereti Mozgalmának vezetője, Virág Zoltán és Szita Margit Györffy-kollégisták és Szolnoki János Dózsa-kollégista. [...]

Gyenes Antal s. k.
elnök

PIA 274-18-20

137. Telepes falvak kutatása

A NÉKOSZ honismereti osztályvezetője intézkedése, 1948. március 20.

Kedves Barátom!

Az észak-dunántúli kollégiumok önként vállalkozó tagjai számára a húsvéti szünetben 25-től (nagycsütörtöktől) 29-ig (húsvét hétfőig) közös falukutatást szerveztünk. A kutatás helye Agostyán Komárom megyei telepés falu. A kutatás vezetője Kota Károly Petőfi-kollégista.

Nagyon kérek, az önként jelentkezők közül a 2-3 (de legfeljebb 3) legjobb kollégistát küldd Agostyán faluba. [...]

Tekintettel arra, hogy a kollégiumok küldöttei ezen a kutatáson alaposan megismerkednek a telepés falvak Észak-Dunántúlon mindenütt jelentkező problémáival, és megtanulhatják a telepés falu kutatásának módszerét, fontosnak tartjuk, hogy minden észak-dunántúli kollégium elküldje legalkalmasabb tagjait Agostyánba. Természetesen nem kívánjuk a húsvéti szünetet elvenni azoktól, akik azt családjuk körében tudják és akarják tölteni, de bizonyára akad néhány önként jelentkező alkalmas kollégista.

Kérem azonnali intézkedésedet, népi kollégista üdvözléssel

Dr. Márkus István
a Honismereti Osztály vezetője

Győr-Sopron megyei Levéltár Görög Ilona Kollégium iratai NÉKOSZ-iratok

138. Egy honismereti felelős emlékei

Diószegi András visszaemlékezése, 1970

Egyetlen funkcióm volt a NÉKOSZ-ban. Honismereti felelős voltam. [...] A tényleges honismereti munkát tavasszal kezdtük el. Ha jól emlékszem, elég korán, már február végén. Korán tavaszodott, és mód volt kimenni Tápéra, a Szegeddel szomszédos községbe, amely a honismereti kutatás témája volt. Meg kell jegyezni, hogy ilyen honismereti munkát nemcsak mi végeztünk a Móricz-kollégiumban. Végeztek a Kálmány-kollégisták is. Ők Sándorfalvára jártak. Sándorfalva éppen úgy, mint ahogy Tápé, agrárproletárok lakóhelye volt, a lakosság többsége az agrárproletárok közül került ki. Különbség a két község között volt. A Tápé határában elterülő nagybirtok Szeged város tulajdonában volt, Sándorfalva pedig Pallavicíni örgrófoknak

a birtoka. Tápén nem cselédek laktak, hanem föld nélküli agrárproletárok, kisparasztok néhányan. És a századvég óta, attól kezdve, hogy Szegeden gyárak létesültek, dohánygyár, kötélgyár, textilgyár, illetőleg fonó- és szövőgyár, sokféle gyár – a tápéi lakosság itt kapott munkát. Tehát Tápén nemcsak agrárproletariátus, hanem gyári munkás lakosság is élt ebben az időben, sőt talán évtizedekkel korábban is. Talán az is volt a magyarázata annak, az a komplex összetett jelleg, ami miatt éppen azt a községet választottuk. Izgalmas téma volt, és nehéz feladat. A honismereti bizottságot, aminek a vezetésével engem bíztak meg, öt kollégistából szervezték. [...] Mi volt a magyarázata, hogy pont engem bíztak meg ezzel a feladattal, amit én szívesen vállaltam? Azt hiszem, hogy a tél folyamán, az alatt a rövid tartózkodási idő alatt, három–négy hónap alatt, amíg én a kollégiumban voltam, október elejétől január végéig, februárig, kiderült, hogy én elég jól ismerem a szociográfiai irodalmat, ami a harmincas években keletkezett. Valóban igen sokat olvastam, bár nem mindent. Sok mindent már később. Már középiskolás koromban is biztos, hogy olvastam a Puszták népét, Veres Péternek Az Alföld parasztsága könyvét, Erdeinek a Futóhomokját és ott a kollégiumban a tél folyamán, illetőleg nem is a tél folyamán, hanem már a szociográfiai munka közben a magyar parasztságról írt könyvét. Darvasnak A legnagyobb magyar faluját olvashattam ekkoriban. A Féja Viharsarokja, azt hiszem, már a munka befejezése után kerülhetett a kezembe. Hatással volt a szemléletre, ami a tanulmány elkészítésében vezetett és a módszerre, amely szerint én ezt csináltam, két szépíró is. Középiskolás koromban igen sok Móríc-z-regényt megismertem, elolvastam, és valahogy a falu világához bizonyos közeledésnek bizonyos módszerét adta számomra. Továbbá Tömörkény, sőt Gárdonyi, akinek Az én falumját Ifrai szociográfiának lehetne tekinteni – még kisiskolás koromban kedveltem. Most még hozzá kell tenni azt, hogy nekem a nagyszüleim mindkét ágból parasztok voltak, sőt anyai ágról agrárproletárok, tehát magamnak a faluról közvetlen tapasztalataim, élményeim voltak. Magától értetődő volt, hogy hát én mozogni tudtam ebben a közegeben. Még egy érdekes és fontos mozzanat. Középiskolába én Nagyváradon jártam. Ez jó középiskola volt már a két világháború közötti román államiság idején is. Gozsdu-Líceumnak hívták, igen nagy gimnázium, amibe részben román, részben pedig, minthogy Nagyvárad magyar lakosságú volt, többségében emiatt magyar fiúk jártak. Nem nagyváradai születésű voltam, később kerültem, 1940-ben Nagyváradra, harmadikos gimnazista lehettem. Negyvenötben kaptunk egy tanárt, aki szociológiát oktatott számunkra. Ez a régi magyar tantervbe nem volt beiktatva. [...] Nem volt tankönyve ennek a szociológiai tárgynak. Föltételezhető épp azért az, hogy romániai iskolákban sem tanították ezt, ezt csak ő iktatta be a tananyagba. [...]

A Tápén alkalmazott módszerről annyit, hogy igyekeztünk házról házra járni, minden házban annyi adatot begyűjteni, amennyit csak lehetett. A kérdéseink azok megvoltak előre, nagyjából volt egy séma, ami szerint nagyjából kérdezősködni kezdtünk, de följegyeztünk sok minden olyasmit, ami a kérdezősködés közben felmerült és számunkra használható benyomás, adat volt. [...] Itt Tápén virágzott egy sajátos hagyományvilág is, népszokásokat, népdalszövegeket jegyeztünk fel, babonákat, boszorkányhittel kapcsolatos megmaradt emlékeket, sőt élő szokásokat is. A népviseletről próbáltunk leírást adni, a halászatnak a szerszámairól. Tulajdonkép-

pen néprajzi jellegű kutatás is volt, ebben a tekintetben, azt hiszem, hogy abszolút dilettáns jellegű; a néprajzi műveltség kutatása egyébként mérsékeltabb is volt, mint a társadalomtudomány vagy a szociológia. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1970

139. Egyed János: Ifjűmunkások a Ganz vagongyárban

Félévi szociográfiai vizsgadolgozat a Györffy-kollégiumban, 1947. február 12.

A Ganz vagongyár üzemeiben 716 ifjűmunkás dolgozik. [...]

Az ifjűmunkások nagy része pesti vagy Pest környéki. Így a szállás a szülői háznál oldódik meg. A Pest környékiek HÉV-vel vagy vonattal járnak be munkahelyükre. A vidékiek, mintegy hatvanan, tanoncotthonokban vagy éppen albérletben laknak. A Ganz-műveknek, ámbár az ifjűmunkások, tanoncok száma meghaladja a 700-at, ezek közül pedig mintegy 200 szorulna otthonra, egyáltalán nincsen tanoncotthona. Azok, akik mégis tanoncotthonban laknak, mintegy hat tanoncotthonban vannak szétszórva (Vajdahunyad utcai, Király utcai tanoncotthonokban). Ezek a tanoncotthonok az egyház, KIE, KIOE stb. tulajdonai, ahol aztán féltő gonddal őrködnek a tanoncok felett. A Kommunista Pártba nem szabad belépniük, az Internacionálét vagy egyáltalán munkásindulót énekelniük nem szabad. Viszont ha valamilyen segítyt kapnak, azt a vezetők elfeketézik, s ha szólni mernek valamit, úgy a tanoncotthonból való kidobással fenyegetik.

A SZIT helyi csoportja világosan látja, hogy egy tanoncotthonra szükség van. A tanoncotthon-építő mozgalom keretén belül akarnak egy 70–80 személyes tanoncotthont építeni. Ez pillanatnyilag meglehetősen nehéz dolog, mert a Ganz vagongyárat igen megbénította a bombázás, úgyhogy most a NIK minden pénzt a gyár újjáépítésére fordít. Így jó ideig semmit sem tudnak áldozni az otthonépítésre. A SZIT helyi csoportja azért igen aktívan működik a feltételek megteremtésére. Túlmunkával készítenek egy körtörő gépet, szivattyút, melyet egyben az ipari vásáron fognak kiállítani, s melyekből származó összes bevételt a tanoncotthon építésére szánák. Ez az összeg kb. 10 000 forint lesz.

A tanoncok szociális helyzete elrettentő. A tanonctörvény antiszociális vonásain némiképpen a kollektív szerződés enyhít. Egy tanoncnak átlagos hetibére 19 forint. Szerencsére sikerült azt keresztülvinniük, hogy ebédet ingyenesen kapnak, de helyzetükön ez sem javított sokat. Érkezett még valami UNRRA-segély, de kevés és főleg kopott ruhákból állott, szétosztani szinte lehetetlen, mert a társaság szinte 100 százalékban rászorul a segítyre.

A tanoncidő, mint mindenütt, 3 éves. A Ganz-gyárnak külön tanonciskolája és külön tanoncműhelye van. A tanoncok részére a munkaidő heti 48 óra, ebből 1 óra elméleti oktatás. Az első évben a tanoncok a tanoncműhelyben dolgoznak felügyelet mellett, majd kikerülnek a nagy műhelybe, ahol egy-egy segéd keze alá kerülnek, s így sajátítják el a szakmát. A felnőtt munkások részére megnyílt a Dolgozók Gépipari Esti Középiskolája. Ez átlag napi négy órai elfoglaltságot jelent még ráadásul a mindennapi munkára. Ezen az esti tanfolyamon azok a tanoncok is részt vehetnek, akik a tanonciskola követelményeinek eleget tesznek.

A Ganz vagongyárban az ifjúságnak tulajdonképpen csak egy legális szervezete van, a SZIT. Ezenkívül illegálisan működtek a vízcserkészek, de ezeket sikerült felszámolni, és beléptetni az üzem sportegyesületébe. Mostanában kezdte meg a működését a SZIM, de ez is illegálisan. A Szociáldemokrata Párt kebelén belül az ifjúmunkásoknak külön előadásokat tartanak, és külön szervezik őket. Remélik, hogy ezt is sikerül feloszlatni.

A munkásság öntudatosabb, kevesebb része kommunista, a nagyobb rész szociáldemokrata. A munkásegység kisebb-nagyobb sűrűdásokkal, de megvalósul.

A SZIT munkája általában minden vonalra kiterjed, kezdve az érdekképviseléstől egészen a politikai és sportdolgozókig. A tagozatnak külön ifjúsági székháza van, ahol minden héten egyszer üzemnapot tartanak. Ezen rendszerint az aktuális dolgokat beszélik meg, majd előadás következik. Ilyen alkalmakkor rendszerint 120–140 ember jelenik meg. Lehet, hogy még többen is jönnének, de, sajnos, a terem befogadó-képessége nem elég nagy. Egyébként más napokon is feljárnak a székházba, olvasnak, pingpongoznak, sakkoznak vagy éppenséggel beszélgetnek. Könyvtárunk is van, sajnos, eléggé selejtes, ugyanis rendkívül sok volt az indexre helyezett könyv, újakat pedig idáig nem tudtak beszerezni. A tagokban megvan az igény a művelődésre, előadásokat is igen szívesen hallgatnak.

Komolyan foglalkoztatja őket az a kérdés, hogy a 48-as munkából hogyan vehetnek ki részüket.

Számomra igen értékes volt ez az egész látogatás, habár eleinte nem ez volt a célja. De úgy gondolom, hogy eredményeiben sokkal gazdagabb lesz az, mintha egy kollégium vagy tanoncotthon szociográfiáját csináltam volna meg (itt nem volt tanoncotthon). Ha sikerül azt megorganizálnunk, hogy közelebb kerüljünk egymáshoz, úgy azt hiszem, az eredmény nem lesz kétséges. Ők előadókat kértek tőlünk, akik mind politikai, mind műszaki vonalon irányítanák őket. Remélem, hogy ezt a problémát meg lehet oldani, illetve meg fogjuk oldani.

NDGY KLI GYIK 31

140. Molnár Lajos III. éves orvostanhallgató, debreceni népi kollégista szociográfiai felvétele a társulati kereskedelmi iskola pedagógusairól
1947. július

10 órakor érkeztem meg az iskolába. Soha nem voltam itt, de elég hamarosan megtaláltam. De amikor üres tanári szobát és üres igazgatói szobát találtam, valami szorongó érzés fogott el. Olyan csend volt ott, mintha kriptában lettem volna. Egy-két teremből felelős hallatszott ki ugyan, de a folyosón nem volt és nem jött 1/2 11-ig egy lélek sem. Akivel először találkoztam, valami mesteremberféle lehetett, aki ugyan annyit meg tudott mondani, hogy évváró vizsgák vannak. Azt hittem, hogy most már vége mindennek, amikor az emeletről jött egy szürkeruhás, kihajtott ingű férfi a tanári szoba felé. Utána mentem, és körülbelül egy órász beszélgetést folytattam vele:

34 éves, középosztálybeli származású, róm. kat. vallású. Magyar–német szakos, 9 éve tanít már. 3 gyereke van. Vegyes eredménnyel végezte a pályáját. Tanárnak

azért ment, mert ehhez volt kedve és hivatásérzete. Másféle szakképzettsége vagy mesterségbeli tudása, képesítése nincs. Tanfolyamot nem végzett.

VIII. 3. fizetési osztályban van, ami havi 400–420 Ft-ot jelent. Vagyona egy falusi ház 1/4-e. Más úton nem keres, mert a tanítás, önmaga továbbképzése és az anyagi gondok teljes mértékben lekötik. A havi fizetéséből telik egyszeri kosztra, lakbérre, ruhajavításra, de könyvre, utazásra, szórakozásra nem. Még fűtőanyagra is nagy erőfeszítéssel telik. Így a kiadása több, mint a bevétel. Legalább még egyszer annyi fizetésre volna szüksége, hogy könyvet, folyóiratot járasson, hangversenyt, színházat stb. nézhessen meg. Nem dohányzik. A nyaralásra szükség volna, különösen a feleségének, aki beteges, azonban mostani helyzetében erről szó sem lehet.

Mostani anyagi helyzete rosszabb, mint volt a múltban, amit a háborúnak tud be. Azonban haladást és javulást lát már az újjáépítésben.

Anyagi javulást vár a békétől, aztán a gazdasági élet fejlődésétől. Ezt mindenkinek akarni kell, áldozatot kell érte hozni. Különösen pedig várja anyagi helyzetének javulását a 3 éves terv azon megoldásától, hogy ezt a gazdagok, tőkésék, spekulánsok rovására végzik el, vagyis a szegény rétegek jobb sorsát elősegítik. A szakszervezet kormánytestület az ő szervezettségében, de a pedagógusok nagy része nem érdeklődik iránta. A pártokról az a véleménye, hogy azoknak ki kellene dolgozniuk egy egységes magyar nevelési rendszert. Anyagi helyzetének az emelkedését mégis leginkább a világhelyzet javulásában keresi. Ilyen szükségmegoldásnak találja a segítő szervek és szövetségek támogatását is, mert szerinte a pedagógus neveljen, s az állam ennek adjon irányt és anyagi gondok nélküli lehetőséget. A 3 éves terv gazdasági kilátásaitól sokat vár.

Az egészségi helyzetet illetően van jó és rossz irányban is véleménye. Jó és haladás az, hogy fél gyógyszerárat fizetnek. Azonban kíváncsi volna az, hogy az OTBA orvosaival ne csak mint beteg kerülhessenek érintkezésbe, hanem preventíven is, vagyis félévenkénti, évenkénti kivizsgáláson is. Feltétlenül szükséges volna üdülő. Továbbá a fogkezelésre, amit ilyen körülmények között teljes mértékben hanyagolniuk kell.

"Minden tehetséges gyereket ingyen tanítson az állam!"

Véleménye szerint a műveltségénője alacsony. – Körülbelül évente 30 könyvet olvas el. Irodalmi, társadalomtudományi, magyarságtudományi könyveket. Színházban kétszer, moziban háromszor, hangversenyen háromszor, operában egyszer volt. Nem sportol. Baráti köre pedagógusok. Az iskolai tanítás terhe a sok óra, s így nem jut ideje a maga továbbképzésére.

Tanítványairól az a kritikája, hogy nem a tanulásért jönnek, hanem nagyobb része azért jött, hogy úr legyen, és most olyan válságban vannak, hogy azt mondják ezek a fiúk: kár volt tanulni. Történetesen pedig azért, mert úgy látják, hogy az érettségivel ez az "úri élet", "vezetői basáskodás" számukra most nincs biztosítva. Körülbelül 10% jött a tudásvágy miatt, 40% még megváltozik, s így talán 50%-ra tehető azoknak a száma, akik a társadalomba be tudnak illeszkedni, és hasznos, haladó emberek lesznek. – Önálló cikke pedagógiai tárgyú volt. Színielőadást, táncot rendezett, és rendez most is. Tanfolyamot nem akar végezni, mert magát akarja fejleszteni.

Az általános iskoláról az a véleménye, hogy a keret változott, de a lényeg nem. Tankönyvek, tanterv a régi, legfeljebb a zenei neveléssel bővül csak. Sokra értékeli a népfőiskolát, népi kollégiumokat, szabadművelődési előadásokat, ahol társadalomtudományi dolgokat, vagyis azokat tanítják elsősorban, amelyek feltétlenül szükségesek egy haladó embernek, s nem azt, amivel gimnáziumokban teletömik a tanulók fejét. A fakultatív vallásoktatással szemben labilis, amennyiben csak kényszer; a terrorista beavatkozásokat teljes mértékben ellenzi. Mondtam, hogy erről szó sincs, legfeljebb az egyházak részéről történhet, de az a véleményem, hogy ő ebben a kérdésben a fakultatív vallásoktatásnak nem híve. A dolgozók iskoláját helyesli, de nem tartja helyesnek, hogy ott is ugyanazt tanítják, amit gimnáziumban. A 3 éves tervvel kapcsolatosan talán "több lesz a betonpadlós iskola, de nem oldódik meg a kultúra". Ehhez elsősorban a nevelők gerincesége szükséges. Haladóknak kell lenniük a nevelőknek. S mivel a demokrata haladó, így az a véleménye az ország nevelőgarnitúrája nagy részéről, hogy azok nem haladók, s így nem is demokratikusak. A pedagógusok a megbecsülést nem követelhetik ki, legfeljebb kiérdekelhetik. Úgy látja, hogy az igazolványt, érettségít szerző diák és a csak fizetést felvevő tanár között egy cinkossági viszony alakult ki ma. A diákifjúság autonómiájára szükség van. Régi és új tanárok között sok differencia van. Véleménye szerint az öregekkel nem lehet sokat kezdeni, várni se, legfeljebb azt, hogy majd meghalnak.

Tantestületről, vagyis az egész kultúrapparátusról az a véleménye, hogy egy mechanikus gépezet, amelyik még nem foglalja magában a kultúrát. Ellenőrzéssel nem lehet jó nevelési eredményt elérni. Szerinte jó nevelő az, aki a matematikában, de minden tudományban a világgal való összefüggést találja meg. Átképzéssel nem lehet megoldani a problémát. Egy jó nevelő a politikusságot nem tartja veszedelmesnek, sőt szükségesnek. Vallási nevelésre szükség van. Sőt a papoknak még jobb nevelőknek kellene lenniük, mert ők transzcendentális világot is hisznek. (Ezt nem értettem, de ő sem tudott konkrétebb felvilágosítást adni.) "Az a diák haladó, aki politizál." Nevelői szempontok: a tehetségesek jó kiválasztása, jó iskola, jó könyvek és haladó pedagógusok.

A földreformot szükségesnek találja, nagy megmozdulás volt, de nem oldotta meg a parasztkérdést. A szövetkezetek kellene. (Nem fejtette ki erről bővebben a véleményét.) Az üzemi bizottságot illetőleg az a megállapítása, hogy magának a munkásságnak is bele kellene tanulnia a gazdasági és technikai ügyek intézésébe, hogy egy garnitúra fejlődjön ki, és átvegye a vezetést. Úgy látja, hogy ma az üzemi bizottság csak politikai ellenőrző faktor. A kollektív szerződés csak valameddig megoldás. Az újjáépítés sok eredményt mutatott fel a 2 évben. A pedagógusok két pártban lehetnének csak. A Magyar Kommunista Pártban és a Nemzeti Parasztpártban. Éspedig azért, mert ez a két párt haladó.

A pártokkal kapcsolatosan az a véleménye, hogy a Kisgazdapárt addig volt haladó, amíg a nagybirtokosok ellen harcolt, miután ezt kivívta, megállt, és ezért ma már reakciós. Ilyen lesz rövidesen a Szociáldemokrata Párt is, melyről ezt mondja: "Ha akarom, vemhes, ha akarom, nem vemhes." A Kommunista Pártnak van ma mondanivalója, ezért jár az élen, ezért haladó, mert következetesen véghez akarja vinni a munkásság felszabadulását. "Mint Rákosi mondta, az első lépés Magyarorszá-

gon, amikor a polgári demokráciától eltért a magyar politikai irányzat a szocializmus felé." Azonban nem látja biztosnak, bármint hirdeti is a Kommunista Párt, a parasztság felszabadulását. Ez a szerep a jövőben a Parasztpárté lesz. Így a jövőben a Parasztpártot látja haladó pártmak. Attól fél azonban, hogy miután a munkásság majd eléri követeléseit és felszabadulását, akkor megáll, reakcióssá válik, és a parasztság felszabadulásának akadályává válik. Hogy a Parasztpárt ezt véghezviszi, onnan látja, hogy Veres Péter az Agrárrolló könyvében már tudományosan gondolkodik a föld, földjáradék stb. által egy törvényszerűségi realitásról. A veszélyt abban látja, hogy a parasztertermékek árát megszabják, rendőrségileg ellenőrzik, de az iparcikkek árának csökkentésével nem történik semmi, ami a parasztságot feltétlenül forradalmivá teszi, és később a felszabadult munkássággal összetűzőzésbe kerül. Véleménye szerint felszabadulva a parasztság nincs benne a népi demokráciában, s arra kell vigyázni, hogy benne legyen aktívan és haladólag. [...]

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/2-C-73

141. Jászai Ilona: Egy óbudai téglagyár munkástársadalma

A téglagyártás Magyarországon egyike a legrégebbi iparágaknak, már a kiegyezés előtti mérete is majdnem ugyanaz, mint a mai. A legkevésbé központosított iparág, majd minden nagyobb városban található téglagyár és – ha nem számítjuk Budapestet, ahol jelenleg 13 téglagyár működik – egyenletesen oszlik meg az ország területén. Ez vállalkozói szempontból érthető, mert a téglagyárak felszerelése, beindítása a mindenhol meglevő szükséglethez és haszonlehetőséghez képest nem költséges, vidéken ugyanis majdnem mindenhol kézi erővel történik a téglalapállítása.

A téglagyárak meglehetősen egyenletes elterjedtségének az is oka, hogy szervezen beleilleszkednek a kapitalizálódó paraszttársadalomba. A gyártás ugyanis egyrészt csak nyáron lehetséges, a tél hidege teljesen megbénítja a bányászatot és a téglagyártást, szóval idénymunka; másrészt, mert az egész gyártási folyamatban egyedül az égetés igényel szakmunkát. A néhány égetőszakmunkáson kívül a többi munkát betanított napszámosok végzik. Ezzel a mezőgazdaságból megélni nem tudó, szakképzettséggel nem rendelkező szegény parasztság számára igen fontos kiegészítő munkaalkalmat és jövedelmet jelentett és jelent a több mint 250 vidéki – kisvárosi – téglagyár.

Ebből a kettős, átmeneti életformából következik a téglagyári munkásságnak a múltbeli szervezetlensége. Ez az oka aztán a megdöbbentően hosszú – még 1938-ban is 16–17 órás – munkanapnak, a viszonylag alacsony munkabérnek és a gyermekmunkaerő kihasználásának. Mindennek következménye az a sajátos társadalomai helyzet, amit a téglagyári munkásság országszerte elfoglalt a munkásosztályon belül.

A munkásosztály belső rétegződése a szakképzettségben, életszínvonalban, szervezettségben, kulturáltságban meglevő különbségekből ered, s már a múlt század hetvenes éveinek első munkásszervezkedései és mozgalmái óta érlelődik. Ez a rétegződés megnyilvánul a különböző gyárak munkásainak egymáshoz való viszonyában, egymásról alkotott véleményében és főleg a munkásmozgalomhoz való viszonyában. A nyomdászoktól kezdve a vasgyári és textilmunkásokon át a téglagyári munkásságig

sok életszínvonal- és magatartásbeli különbség – néha a felszínen ellentétnek látszó különbség – rétegezi az egyébként egy érdekközösséget alkotó munkásosztályt.

A fővárosi téglagyárak vizsgálatánál még egy új szempont is felmerül. A fővárosi üzemek egy része ugyanis kerámiai munkával is foglalkozik, és mindegyikhez csatlakozik néhány karbantartási (asztalos-, lakatos-, gép-) műhely, amely a téglagyári munkához viszonyítva könnyebb munkát, és ami a fő különbség, szakmunkát jelent. Az ebből következő bérkülönbségek és nem utolsósorban a társadalmi megbecsülés különbsége elég erős rétegeződést rajzol ki egy gyár munkástársadalmán belül is.

A vállalati és társadalmi keret

A munkaközösségünk^x által megvizsgált gyár a Nagybatony-Újlaki Ipari Rt. egyik vállalata. Ma téglá-, cserép- és elektrokerámiai gyártással foglalkozik. A nyolc üzemet magában foglaló vállalat ebből az óbudai téglagyárból nőtt ki. [...]

Az üzemi munka

Jelenleg 470 munkás dolgozik az üzemben, ebből 308 a férfi munkások (65,5%) és 162 a női munkások száma (34,5%). A munkásság egészének 16%-a ifjűmunkás. A munkások döntő többsége a telepen lakó közel 300 munkáscsaládból kerül ki; a női munkások kivétel nélkül az itt alkalmazott munkások feleségei vagy leányai, az ifjűmunkások ugyancsak kivétel nélkül ezeknek a családoknak a gyermekei. (Egyébként a telepi munkásnőknek 10–15%-a a textilgyári alkalmazott.) A telep fiataljainak általában az egyetlen elhelyezkedési lehetőséget a téglagyár nyújtotta, kb. 90%-a itt is maradt, és a vállalat alkalmazottja lett. Ez a magyarázata annak, hogy a gyár szinte teljesen állandó munkásgárdával dolgozik, sőt a mai munkásság zöme már a második és harmadik itt dolgozó nemzedék.

A 470 munkás közül 211 dolgozik a cserép- és téglagyártásnál (44,8%), a kerámiai üzemben 95 munkás (24,2%), a karbantartási műhelyekben foglalkoztatottak, irodai küldöncök, a telepi őrség száma 114 munkás (31%). A téglá-, cserép- és kerámiai gyártásban összesen csak 6 égető szakmunkás dolgozik, a többi munkát betanított napszámosok végzik. A karbantartási műhelyekben viszont közel 20 szakmunkás – asztalos, ács, lakatos, kőműves – dolgozik. Ez jelenti a gyáron belül a munkások legjobban megfizetett, legjobban megbecsült szakmunkásrétegét. Ennek az ellentéte a gyáron belül a bányászok csoportja, akik a legmegerőltetőbb és legkevésbé megfizetett munkát végzik ebben a munkafolyamatban, és éppen ebből eredően ennek a munkaközösségnek az alsó rétegét képviselik. E két véglet között aztán a tulajdonképpeni gyártási folyamatban foglalkoztatott munkások alkotják a középső főt.

A munkaidő minden fázisban heti 48 óra; a hét négy napján 9, egy munkanapon 7 és szombaton 5 óra. A munka reggel 7-kor kezdődik, és egy óra ebédszünettel a hosszú munkanapokon délután 5 óráig tart.

x

A munkaközösség tagjai a szerzőn kívül: Batár Attila, Csizmadia György, Kolossa Tibor, Pintér László, Pongor Éva.

A bérrendszer az órabér és az akkordbér egyesítésén alapszik: az alapórabérhez hozzáadódik a teljesítménybér arányában az akkordbér. A teljesítmény átlagát az ún. "norma" határozza meg. (A norma az egy óra alatt teljesítendő munka mennyiségét határozza meg.) Ez természetesen a gyártás egyes fázisaiban különböző, pl. a bányában négy munkásból álló "parti"-nak 8 kocsira való agyagos földet kell kibányásznia 1 óra alatt; a cseréprésnél dolgozó 3-4 munkásból álló csoport 1500 cserépet készít el stb. A norma által megkövetelt munka nem is egyformán teljesíthető. A bányászok pl. átlagban csak 80%-át tudták elérni, ennek oka megint a gyár különös viszonyaiban rejlik. Az itteni agyag ugyanis sokkal nehezebben lazítható, keményebb, mint a többi fővárosi téglagyárban, és az ezekben megállapított teljesítmény itt még megfeszített munkával is alig érhető el. (Ez az egyetlen fővárosi agyagbánya ahol robbantással kell előkészíteni az agyagos föld kibányászását.) 1947 tavaszán az itteni bányászok kiharcolták a norma új, a helyi körülményeknek megfelelő rendezését. Ennek megint lényeges hatása volt: az addig leginkább a munkásság alján élő bányászcsoporthoz is kezd felemelkedni és beleépülni a szervezett munkások közösségébe, éppen a norma körüli viták és harcok következményeképpen. A cseréprésnél dolgozók átlagos teljesítménye viszont eléri a 120%-ot is.

A különböző munkák megfizetettsége között ma már nincs éles – rétegződésre alapozó – különbség. A bányászok heti bére 100–110 forint, a nyersgyártásban dolgozó férfi munkásoké 90–110 forint, az ugyanitt dolgozó nőmunkásoké már csak 40–70 forint, a szakmunkásoké 120–130 forint hetenként. A kerámiai üzemből dolgozók fizetése sem tér el ettől szembetűnően. A mai bérek – tekintettel arra, hogy a legtöbb családban több pénzkereső is van – a megélhetést általánosságban biztosítják, azonban az életszínvonalban, az életvitelben igen éles különbségek vannak. Ennek fő oka az elterjedt alkoholizmus, mely az itteni munkások nagy részét lumpenproletári életszínvonalon tartja, és ennek megfelelő magatartást alakít ki. A lumpenproletári rétegből emelkedett ki nagyrészt a 30-as években is szervezett munkások vonzására – egy erős, öntudatos munkásréteg. Ez a kb. 80–100 ember jelenleg elevenen él a munkásmozgalomban, ez a telepi társadalom legbiztosabb rétege. Nem tűnt el azután, de jelentőségében csökkent az ún. "munkásarisztokrácia". Ez a néhány család azonban ma már nem mint állandóan szem előtt tartott, irigyelt csoport létezik, hanem szinte teljesen elszigetelten a többitől, hatás nélkül. Nem is élnek benne a telep társadalmában, csak benne laknak. [...]

Valóság, 1947. január

142. A József Attila Kollégium közvéleménykutatása az egyetemen

Az 1946–47-es tanév végén a József Attila Kollégium tagjai közvéleménykutatást végeztek a bölcsészettudományi és a közgazdasági fakultásokon. E két kar hallgatói az egész budapesti tanulói ifjúság jelentékeny hányadát teszik, és ha közvéleménykutatásunk révén értékes és helytálló adatokhoz juthatunk a két kiválasztott kar hallgatóira nézve, ugyanakkor nagy általánosságban megállapításaink érvényesek lesznek a budapesti egyetemi hallgatók összességére nézve is. Nem szabad azonban

figyelmen kívül hagynunk azt a tényt, hogy a két karon összesen 100–100 kérdőívet bocsátottunk ki, és bármennyire igyekeztünk is a hallgatóság szemmel láthatóan különböző rétegeinek mindegyikét arányosan belevonni az adatszolgáltatásba, hangsúlyoznunk kell, hogy a megkérdezettek a két kar hallgatóinak 10%-át sem teszik ki, és így lehetséges, hogy megállapításaink az egyetemi ifjúság összességét tekintve módosításra szorulóknak.

Mit akartunk megtudni a közvéleménykutatással? Azt, hogy hogyan él és hogyan gondolkodik egyetemi ifjúságunk. A kérdőíven szereplő mintegy harminc kérdést a következőképpen csoportosíthatnánk tárgykörök szerint: 1. lakás- és megélhetési viszonyok, 2. szabad idő felhasználása, 3. pályaválasztás, 4. diákpolitika (kari egyesületek), 5. országos politika (a hallgatók viszonyulása a magyar demokráciához, kritikai állásfoglalásuk). [...]

A végső kép, mely közvéleménykutatásunk során kialakult, azt mutatja, hogy egyetemistáinknak csak kicsiny része következetes híve demokráciánknak, a nagy többség, a múlt terhes örökségét hordozva, vakon és tétován tapogatózik a felzárkózás óta alakuló magyar társadalomban. Ezek – bármennyire is próbáljuk enyhíteni bírálatunkat – legjobb esetben is csak szimpatizánsai a magyar demokráciának. Nagy részüknek szociális elesettség, szaktudományos és általános kulturális érdeklődésének alacsony nívója kétséget ébreszt, hogy mint a jövő vezető értelmisége feladatukat kielégítően tudják majd ellátni, világnézeti és politikai bizonytalanságuk pedig ugyancsak kérdésessé teszi, hogy egyáltalán alkalmasak-e a rájuk váró szerep betöltésére. A gyógyítás módjára az a tény mutat, hogy legöntudatosabban dolgozó és világnézeti leginkább tisztult egyetemistáink szinte kivétel nélkül a paraszt- és munkásszármazású hallgatók közül kerülnek ki, nagy részük pedig valamely népi kollégiumnak tagja.

Valóság, 1947. július

Közéleti tevékenység

143. Politika

A NÉKOSZ szervezeti és rendtartási szabályzatából, 1947. október

A népi kollégista politizál. Hazugnak, bűnösnek tartja azt a jelszót, hogy az ifjúság ne politizáljon. Hazugnak, mert azok szokták hangsúlyozni, akiknek politikai szándékaik vannak az ifjúsággal. Bűnösnek, mert az ifjúság politikai félrevezetésének a jelszava ez.

A népi kollégista politizál úgy is, hogy számon tartja a napi politika eseményeit, mert tisztában akar lenni a társadalmi erők pillanatnyi alakulásával. De politizál elsősorban úgy, hogy szenvedélyesen tanulmányozza a társadalmi valóságot, társadalmi ismereteit állandóan tökéletesíti. Igyekszik elsajátítani a társadalom megismerésének objektív módjait, ennek alapján megfigyeléseket gyűjt a társadalomban, megfigyeléseit rendszerbe foglalja, nevelőivel és társaival megvitatja, és igyekszik helyes következtetéseket levonni belőlük.

A népi kollégista megismeri a politikai rendszereket, pontosan tájékozódik a pártok, azok ideológiája és programja felől. Politikai meggyőződését azonban nem kész

formulákból meríti, hanem a társadalmi valóság tárgyilagosa megismerése után, saját erőfeszítéseinek útján jut el politikai meggyőződéséhez, melyet aztán szilárdan, öntudatosan vall. A népi kollégista tudja, hogy minden önálló véleményalkotásra képes, dolgozó magyar állampolgárnak saját magával és társaival szemben is kötelessége politikai véleményét kiformálni és azt a tábort erősíteni, amely legjobb meggyőződése szerint a társadalmi fejlődést, az igazságosságot, a humanizmust, a társadalmi fejlődést szolgálja. A népi kollégisták pedig nemcsak dolgozó magyar állampolgárok, hanem felelős szerepre készülő népi értelmiségiek, velük szemben tehát fokozottabban áll ez a követelmény.

A népi kollégista tiszteletben tart minden becsületes politikai állásfoglalást, s a színvonalas vita eszközét veszi igénybe, ha az nem egyezik az övével. Más egyénisége súlyos megsértésének és saját meggyőződése lealacsonyításának tartaná, ha azt másokra úgy akarná rákényszeríteni, hogy előbb a meggyőzés eszközét sikerrel nem alkalmazta.

A népi kollégista felelősséggel kezeli a politikai kérdéseket, mert tudja, hogy nemzete sorsa, népe jövője a politikai-társadalmi erők harcában dől el. Éppen ezért, ha egyszer legjobb meggyőződése szerint állást foglal, hűséges harcosa annak a tábornak, amelyet a magáénak ismer fel.

A népi kollégista szűkebb társadalma a kollégium, az iskola, az egyetem, az ifjúság különböző rétegei. Politikai meggyőződését elsősorban az ifjúsági társadalmon belül végzett munkán, az iskolai, az ifjúsági egyesületekben edzi. Cselekvő politikázásának területe elsősorban az ifjúsági politika területe.

NDGY GYSI NÉKOSZ 239

144. Györfly Sándor, a MADISZ egyetemi titkára: A főiskolás ifjúságért

[...] Mi, haladó gondolkozású, demokrata fiatalok ígérjük, hogy szorgalmas tanulással – de ha kell, fizikai munkával is – emelni fogjuk az egyetemi oktatás szellemi és anyagi színvonalát. A MADISZ és a Györfly-kollégium diákjai hozták helyre a VI. számú tantermet a Bölcsészkaron 50-50 rohammunkanappal. A technikus MADISZ jár az élen a Műegyetem újjáépítéséért folyó munkában. [...]

A jövőben is mint eddig, mindig kezdeményezői és élharcosai leszünk a diákság szociális problémái megoldásának.

Kívánjuk és követeljük:

- a progresszív tandíj után a progresszív vizsgadíjak bevezetését is,
- az ifjúság képviselőinek bevonását a tanulmányi fokok megállapításában;
- a menzák kibővítését, az ételmezés feljavítását;
- a népi kollégisták étkeztetésének biztosítását;
- az állami és felekezeti kollégiumok rendbehozását, a népi kollégiumok intézményes támogatását.

Kívánjuk továbbá:

- az állami és egyházi kollégiumok diáksága önkormányzati szerveinek nagyobb jogkörét, a népi kollégiumok mintájára a diákonkormányzat bevezetését, új ösztöndíjak alapítását,

rendezzék a tan- és szakkönyvek, valamint a jegyzetek kiadását, fékezzék meg a könyvtüzereket. Létesítsenek állami kiadót. Senki se kereshessen vagyonokat a tanulói ifjúság bőrén;

a közelgő tél nehézségeinek megelőzésére fűtött melegedőket, tanulókat, könyvtárakat, fűtött diákegyesületeket biztosítsanak a tanulóknak. Foglaljon le az állam a 4-500 budapesti kávéház közül 5-6-ot az egyetemi ifjúság részére!

Segíteni kell a szegény diákságot ruhával, cipővel.

Teljesen ingyenes orvosi és kórházi kezelést kell biztosítani a beteg diákoknak.

Felemeljük szavunkat az egyetemek érdekében is. A megrongált egyetemi épületek helyreállításáról, új épületek szerzéséről, ezek beruházásáról és felszereléséről van szó.

Rendezni kell a tanegedszemélyzetnek, de maguknak a professzoroknak az anyagi kérdéseit is.

Ezeknek és még sok más húsunkba, vértünkbe vágó problémának megvitatására rendezzük meg a HALADÓ FŐISKOLÁSOK KONFERENCIÁJÁT. [...]

Ifjúság, 1946. november 8.

145. Gosztonyi János: Építik a NISZ-t a népi kollégisták

Szeptembertől kezdve megkezdtük a Budapest környéki szervezetek látogatását. Decembertől az egész egyetemi csoport munkáját a NISZ első kongresszusa érdekében állítottuk be. Ettől kezdve tagjaink tömegesebben kapcsolódtak bele a vidéki szervezésbe. Elkezdtük a megyei vezetőképzők tartását. Minden vasárnap népgyűlésre jártunk, és tagjaink intenzívebben vették fel a kapcsolatot otthoni szervezeteinkkel. Ebben a hatalmas rohamban, amely pedig sokszor saját szaktanulmányaink rovására ment, az egyetemi csoport mintegy ötven tagja vett részt. [...]

Leginkább a parasztfiatalság azon rétegéből származnak tagjaink, amelyik a múltban a legjobban el volt nyomva; a szegényparaszság, a cselédség és földmunkásság fiaiból. Ezeknek a fiataloknak az élete a kora ifjúságuktól kezdve állandó munka volt. A szórakozás és a művelődés lehetőségeiből a legjobban ki voltak szorítva. Ez eredményezi most azt, hogy vidéki NISZ-tagjainkra ma nagy általánosságban két dolog jellemző.

A szórakozás és a művelődés utáni vágy. Az ország minden részéről olyan kultúra iránti szomjrról számolnak be a jelentések, ami meghalad minden eddigi elképzelést.

A legeldegottabb szervezetből is könyveket és színdarabokat kérnek állandóan. [...]

A tanfolyamvezetők szinte egyhangúan azt állítják, hogy az általuk előadott anyagból legjobban a történelem fogta meg a résztvevőket. Ez természetes is. Fiatalságunk eddig legfeljebb az elmúlt rendszer elködösített és meghamisított történelemtanításából ismerte meg nemzetünk történetét. Most, mikor előadóink más szempontból, a parasztság fejlődése és helyzete szempontjából értékelték ki és tanították a magyarság és a világ történelmét, parasztfiatalságunkban, akik részt vettek ezeken a tanfolyamokon, helyes történelemszemlélet alakult ki.

A másik dolog, amelyről egybehangzóak a jelentések, a parasztfiatalság törhetetlen gazdasági helyzete.

Nemcsak a most földhöz juttatottak gyermekei, hanem még a régi gazdák gyermekei is az elmúlt két esztendőben a leg-ritkább esetben tudtak maguknak cipőt vagy ruhát venni.

Parasztfiatalságunk állati munkát végzett rongyosan és éhesen is, és a magyar demokrácia érdekében, a magyar gazdasági talpraállás érdekében kifejtett munkája minden dicsőretet megérdemel. Sajnos, ez a munka még nincs értékelve. Lapjaink és folyóirataink nagyon keveset foglalkoztak még a parasztfiatalság kétesztendősi erőfeszítéseivel, és az erőfeszítés megfelelő formában sem ismertetve, sem elismerve nincs.

Mi próbálunk most segíteni ezen a helyzeten, és kiadványunkban bővebben foglalkozunk ifjúságunk hősi munkájával, melyet a lehetetlen gazdasági körülmények között önfeláldozóan a földért, a kenyérért, az egész magyar demokráciáért végzett. [...]

Rendkívül fontos tehát, hogy minden szervezetünk élén az arra leginkább rátermett személy álljon. Jól kiművelt és öntudatos vezetőkre és tagokra van szükség vidéken, ezért kell könyveket küldeni tömegével a falukra, ezért kell a tanfolyamokat még sűrűbben megrendezni, ezért kell fiatalságunk iskolába való jutását a mainál sokkal inkább elősegíteni és gazdaságilag sokkal jobban támogatni.

Az Egyetemi Csoport a jövőben még fokozottabban akar a vidéki munkába belefolylni. Még többet akar vidékre járni, és vállalja azt az áldozatot, ami ezzel jár. Meg akarjuk ismertetni magunkat az ország parasztfiatalságával. Be fogjuk bizonyítani, hogy mi olyan értelmiség leszünk, mely sorsközösségben tud élni a néppel, és nem ura, hanem szolgálja a népnek. Tudjuk, hogy nagy munka vár ránk. Nekünk kell hangot adnunk a parasztfiatalság problémáinak. Nekünk kell a hibák és bajok megszüntetésére elsősorban törekednünk, és nekünk legjobban segítségére lenni osztályunknak azért, hogy politikai, kulturális és gazdasági felszabadulása teljes legyen.

Népi Ifjúság, 1948. március

146. Kik ma a nép ellenségei?

Rosta László József Attila-kollégista vizsgadolgozata, 1946. november 12.

Magyarországon, de az egész világon is a fasizmus leverése új helyzetet teremtett a politikai életben. A fasizmus leverésében együtt küzdött a polgári és a népi demokrácia. Céljukat elérték részben. Tehát így a közös ellenfél legyőzése után már egymás ellen fordult a két tábor.

Én különösképpen a magyar helyzetet szeretném részletesebben tárgyalni.

A felszabadulás utáni időben közvetlenül egy ideig ez a polgári és népi ellentét nem alakult ki olyan élesen, mint manapság. Ennek az a magyarázata, hogy még

sok olyan munka volt, amely mindkettőnek érdekében állott, hogy elvégezze. A polgári pártokban meghúzódó földbirtokosok, kapitalisták még nem ocsúdtak föl bénultságukból.

Ez a fölcsozdás azonban annál rohamosabb és erősebb volt. Védekezésül a baloldali, a nép érdekeit védő pártok szorosabb szövetséget kötöttek egymással, és megalakították a Baloldali Blokkot.

Miben állt a nagytőke támadása a nép ellen? Először is a földreform ellen rohantak ki. Azzal az átlátszó indokkal, hogy gazdaságilag romlásba viszi az országot. Nem művelnek meg annyi földet, mintha nagybirtok lenne. Erre nézve csak saját tapasztalatommal cáfolok. Az egyik dunántúli pusztán, ahol 80 család dolgozott, aratásra, cséplésre még 80 summást szoktak felvenni. Most a földosztás után ez a 80 volt cseléd maga elvégzi ugyanezt a munkát hiány nélkül, a 80 summás és az iga-erő nélkül. Az, hogy néhol visszaesések voltak, nem bizonyítja az általános süllyedést, ezek nagybirtok esetén hatványozott mértékben megtették volna. A földesuraink azt akarták elérni, hogy a gazdasági hatalmon keresztül újból megkaparintsák a politikai hatalmat. Ha nem adjuk a gazdasági hatalmat a nép kezébe, úgy jártunk volna, mint 48 után. A baloldali pártok azonban átláttak a szítán, és visszaverték ezeket a próbálkozásokat. Amikor látták, hogy így nem érnek célra, a Kisgazdapárton keresztül azért szálltak síkra, hogy a földadóból ne az újbirtokosokat támogassák, hanem a volt földbirtokosokat kártalanítsák. Természetesen itt is a gazdasági okok mellett politikai okok is vannak. Ti. ha meg is kapták a szegények a földet, ígás-állatot, gazdasági felszerelést nemigen kaptak. Tehát a jobboldal kiindult abból az elgondolásból – helyesen –, hogy az újbirtokosok tőke hiányában nem tudnak semmiféle gazdasági felszerelést beszerezni, és így pár évi kínlódás után az új birtokosok megunják a hiábavaló munkát, és otthagyják a földet. Azonban ezen is keresztülláttak a múlt tapasztalatain tanult (pl. 1918 utáni orosházi földosztás) népi vezetők, és igyekeznek a nagytőke és földesúri elképzelést megghiúsítani. A harc még mindig folyik ebben az irányban, és reméljük, hogy a nép győzni fog ebben a harcban is.

Ott van a malmok államosítása is. Köztudomású az a tény, hogy a malmok hogyan élősködnek a parasztság fölött. Ezért indult meg a Kommunista Párttól az a követelés, hogy a malmokat államosítsák, és így a parasztságnak kedvezményeket tudjanak adni. A nagytőke természetesen ez ellen is a legélesebben állást foglalt a Kisgazdapárton keresztül, nem tekintve azt, hogy a párt paraszti tömegei is óhajtják a malmok államosítását. A küzdelem még itt is folyik.

A földbirtokosok mellett ott van az ipari kapitalizmus. Itt is harc folyik a magas ipari árak ellen. A nagytőke itt is arra törekszik, minél nagyobb keresetet tudjon elérni. A baloldali pártok természetesen ez ellen is küzdenek, reméljük, mihamarabb eredménnyel.

Az ilyen és ehhez hasonló adatokat sorolhatnám a végtelenségig. Nem akartam üres frázisokat, elkoptatott sablonokat írni, hanem megfogható és látható tényeket feltámi. Úgy gondolom, hogy ezzel eléggé meghatároztam, hogy ki a nép ellensége és ki a pártfogója.

147. Milyen legyen a népi kollégisták ideológiája és harci taktikája?

Baranyi Gyula Györffy-kollégista félévi vizsgadolgozata, 1947. február 10.

[...] A munkás-paraszt szövetség ideológiai álláspontja és a munkássághoz és parasztsághoz való **elkötelezés** alapvetően megszabja a népi kollégisták stratégiáját. A taktika milyenségét, a taktikát általában megszabja az adott történelmi helyzet. Mik a taktika lényeges vonásai?

A népi demokráciáért való következetes harc és kiállás az, amely elsősorban megszabja a taktikát. Ebből a szempontból:

- a) kiállás a munkásság és parasztság konkrét követelései, harcai mellett;
- b) harc az értelmiség népi átrétegződéséért, a haladó népi értelmiség létrehozásáért a NÉKOSZ-mozgalom útján,
- c) harc az értelmiségi fiatalság megnyeréséért az egyetemi politika útján,
- d) harc a reakciós egyetemi ifjúság kiszorításáért az egyetemeken és ezzel kapcsolatban;
- e) harc a közoktatás reformjáért és általában;
- f) harc az egész magyar ifjúság demokratizálásáért az ifjúsági szervezetek, pártok, negyvennyolcas mozgalom stb. útján és végül:

g) mozgalom a szomszéd népek ifjúságának megismeréséért, barátságáért, diákcsere, külföldi utak stb. útján, csak a főbb pontok, amelyek megszabják a taktikát.

És itt kapcsolódik össze a népi kollégisták harci taktikája az egész dolgozó réteg, a parasztság és munkásság, a magyar demokrácia egyetemes érdekeivel.

Az előbbiekből egyenesen következik, hogy a népi kollégisták stratégiája megegyezik, beépül a haladó népi erők, a proletariátus stratégiájába. Taktikájában speciálisan az értelmiségi fiatalság, a konkrét és direkt feladatokat vállaló és következetesen véghez vívó népi értelmiség harci taktikája nyilvánul meg.

Összegezve tehát az elmondottakat, a következő konklúziókat vonhatjuk le:

A népi kollégisták ideológiája szorosan beépül a haladó népi erők, a demokrácia élharcosainak az ideológiájába. Ez megszabja annak osztályjellegét, azt, hogy az elnyomott osztályok felszabadulási harcához kötelezte el magát.

Ebből következik harci taktikája is, amikor az osztályok felszabadulásáért vívja harcát, figyelembe véve a harc speciális, konkrét jellegét.

Mindezekből következik az ideológia harcos jellege, a harc következetes, meg nem alkuvó és meg nem hátráló jellege. Mindebből következik az, hogy a népi kollégisták sem lehetnek nyavalygós karrierista, kispolgári individuumok, hanem harcos, kemény egyéneknek kell lenniök, mert ezt követeli a harc.

A népi kollégisták tehát nem valami független, elefántcsonttoronyba zárt, kispolgári álmódosók és reformerek csoportja, akik megelégszenek azzal, hogy önmagukban tisztázták feladataikat, megoldották egyéni és társas problémáikat, hanem le kell vonniok a végső konzekvenciákat származásukból, osztályhelyzetükből és a dolgozó osztályok melletti elkötelezettségükből. Munkát kell vállalni, állani kell a harc elé, nem meghátrálni és visszahúzódní. Harcba nép, munkában értelmiség, azaz a nép harca mellett kiállni és harcolni, és a nép értelmiségeként dolgozni, ez az, amire kötelez a népi kollégisták ideológiai állásfoglalása.

148. Mit kell tenni a magyar ifjúság egységének megteremtésére?

Koroknai Zsuzsa debreceni Bartók Béla-kollégista vizsgadolgozata
1947. július 12.

A magyar ifjúság, mivel a MADISZ mint egységmozgalom megbukott, jelenleg pártokba tömörülve harcol egymás mellett, sőt gyakran egymás ellen. Ebből a ki- vezető utat már megtalálták: először rétegek szerint tömöríteni egységes szerveze- tekbe az ifjúságot, s ezeket a szervezeteket hozni közel egymáshoz.

Így kapott hangsúlyt a SZIT, a MEFESZ, alakult meg a Magyar Diákok Nemzeti Szövetsége, s van megalakulóban az egységes parasztifjúsági szövetség. Ezek meg- alakulása után elsőrendű feladat ezeket a szervezeteket érdekvédelmi harcokban átpolitizálni és egységessé tenni. Az érdekvédelmi harcokban itt beleértem a kultu- rális, oktatási munkát is minden egyes szervezetben.

Ezzel egyidejűleg kell megkezdennünk a szervezetek egymáshoz való közelebb hozását. A legkönnyebb ezt megkezdni kulturális vonalon. Közös kultúrestek, kul- túrversenyek, mint a tapasztalat is mutatja, praktikus "első lépés"-nek bizonyulnak.

Az egymás megismerésére meg kell szervezni az ifjúsági szervezetek üzem-, falu-, egyetem-, illetve iskolalátogatását.

Igen nagy lépés lenne az ifjúsági egység felé, ha minden szervezet megindítaná a maga brigádmozgalmát. A különböző szervezetek brigádjait egy munkaterületre kellene beosztani, itt versenyezve, közös tanulási lehetőségekkel, kultúrprogramok- kal igen közel lehetne hozni a szervezetek tagjait egymáshoz, s a közös munkában csökkenne vagy megszűnne a különböző rétegek fiataljainak egymás iránt most még meglevő bizalmatlansága. A külföldre menő brigádokban később különböző szerve- zetekbe tartozó fiatalok dolgozhatnának együtt.

Lehetne szervezni a munkások a tudományért – tudomány a munkásokért akcióhoz hasonlóan valamilyen ifjúsági segélyprogramot. "Segítsünk egymáson" vagy hasonló címmel, amelyen belül a különböző szervezetek tagjai szervezeten, központi írá- nyítással segítenének egymás munkájában. (Pl. egyetemisták nyelvtanfolyamokat, előadásokat tartanak, a tanoncok megjavítják egy népi vagy állami kollégium zá- rait, ugyanezt parasztvonalon is meg lehetne valósítani.) Az ilyen aprómunka szin- tén közelebb hozza a szervezeteket egymáshoz és a célhoz: az egységes ifjúsági tö- megszervezet kialakításához.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/2-B-59

149. A népi kollégisták segítségével győz a demokratikus
egységfront a bölcsészkar választáson

Szabó Károly Györfy-kollégista naposkönyvi bejegyzése, 1947. október 18.

[...] 7 órakor reggeli, majd Kalmár alakját látom feltűnni igen gyakran, aki láza- san szervez, utasításokat ad, s mindenkit meg akar mozgatni egy szent cél érdeké- ben. A bölcsészhallgatók ma választják egy év lejártáig vezetőjüket. S mint kifej- tette, "ha ezen a választáson a jobboldal, a reakció győz, akkor igen kellemetlen lesz nekünk. De a remény megvan arra, hogy ebből a választásból csak mi kerülhe- tünk ki győztesen." Listavezető: Györfy Sándor, s mellette sorakoznak fel demok-

ratikus ifjúságunk élharcosai, kiváló egyéniségei. Így a háromnegyed nyolckor megkezdett németóra bevégezése után, tehát 3/4 9-kor, tagságunk jelentős része a Szabó Dezső Kollégiumba ment, hogy a választásokkal kapcsolatban s azok lebonyolításában szükséges technikai kérdéseket megtárgyalják. Így pár tagunk kivételével tényleg mindenki bekapcsolódott ebbe az igen fontos választási küzdelembe, aminek természetesen meg is volt az eredménye.

Az ebéd késett, de nem volt nagy baj, mert a tagok még nem voltak itthon. Csupán néhány tag, a röplabdacsapat képviselői igyekeztek volna elmenni, hogy a kollégium nevében győzelemre tegyenek szert, ami azonban nem sikerült.

A választásról megérkezettek örömmel újságoták élményeiket, ami bennünket nem érdekel, csupán csak annyi, hogy a bölcsészhallgatók karán demokratikus ifjúságunk akarata győzött abszolút többségben. Dicséret illeti meg mindazokat, akik ebben a munkában részt vettek, mert ez egy újabb lépést jelent egyetemi ifjúságunk demokratizálódása felé. Ezen keresztül meg lehet hiúsítani a reakciós egyetemisták minden demokráciaellenes kísérletét, s így újabb téglát tettünk le demokráciánk megerősödése érdekében. [...]

NDGY KLI GYIK 14

150. "Bennünk születik újjá a világ: fiatalokban"

Simon Péter Györffy-kollégista naposkönyvi bejegyzése, 1947. november 24.

[...] Ma már Nyugaton is változóban van a világ. Franciaországban, Olaszországban forradalmi állapot van. Az öntudatos dolgozók nagyszerű harcot vívnak. Hiába vezényelnek katonaságot ellenük! Franciaországban nincs kormány, és nincs közlekedés, írják a mai lapok. Hej, ti cudar heréi a világnak: monopolisták, fasiszták, mi lesz veletek? Európa már a miénk lesz! A dolgozók jobb jövőjét építőké.

Ilyen gondolatok rajzanak bennünk. Bizony, a világ baja, vajúdása a mi szívünkben nem zörget hiába. Bennünk is él, bennünk is születik, s talán elsősorban bennünk születik újjá a világ: fiatalokban. Itt Magyarországon elsőnek a népi kollégista flataokban.

Ma tartotta az Apáczai Csere Kollégium első felvételi vizsgáját. A NÉKOSZ mindig új és új intézménynek ad életet. Egy-két év, és kulturális téren, ifjúsági politikában csak rajtunk keresztül történik minden.

Este ismétlődő szemináriumot tartottunk. Az imént pedig az énekkórus első próbája zajlott le. Az idő későre jár. Holnap új munka vár. Én is elteszem magam holnapra. Jóéjszakát.

NDGY KLI GYIK 14

151. Választások a Közgazdászhallgatók Egyesületében

Orosz József Györffy-kollégista naposkönyvi bejegyzése, 1948. február 28.

A félévi kritika-önkritika reggel 5 óráig tartott. Így aztán fél tizenegykor ébresztettünk a mai napon. A tagságot meleg zuhany és finom reggeli várta. Bizony sietni kellett a reggeli öltözközzel, fürdéssel, mert a közgazdászok nagy napra ébredtek

a mai napon. Az 1948-as centenáriumi választás a kari egyesületben ma zajlik le. [...] A választások lezajlása után most nem kis szerénységgel mondhatom, hogy a magyar egyetemi politikában ilyen tiszta és egyhangú választás nemigen zajlott le, mint a mai napon a Közgazdászhallgatók Egyesületében... Most, ha visszagon-
dolunk az elmúlt évekre, vagy akár csak az egy évvel ezelőtti küzdelemre, könnyen megtalálhatjuk azt a fejlődést, amelyet azóta befutottunk. Verejtékes, küzdelmek-
kel teli hónapok után jó most egy kicsit megállnunk, s visszapiillantunk munkánkra
– s egy kicsit gyönyörködhetünk is. [...]

NDGY KLi GYIK 14

152. A sárvári általános iskolás népi kollégisták barátkoznak
a város diákságával

A sárvári Bartók Béla Kollégium jelentése, 1947. június 7.

Az elmúlt hetekben egy meghívás hangzott el a sárvári Bartók Béla Népi Kollégium részéről az Állami Általános Leányiskola vidékről gyalog és vonattal bejáró növendékeihez. A meghívásban ebédre hívták a lányokat, hogy megvendégléjék őket, és megismertessék velük a kollégiumi életet.

Az egyszerű berendezésű kollégiumban virággal díszített terített asztaloknál várta 18 kollégista a kíváncsian tekintgető és mosolygó leányokat, akik igazgatójukkal, Szabó Lászlóval együtt örömmel tettek eleget a meghívásnak. Szíj Rezső kollégiumi igazgató üdvözölte a vendég leányokat, s rámutatott a népi kollégiumi mozgalom célkitűzéseire, s a meghívás közvetlen céljára, hogy ti. a bejáró lányok közelebbről is megismerjék a kollégiumi életet.

Az üdvözlés után megkezdődött a tálalás. Fiúk szorgoskodtak ügyesen hordva a párolgó étellel teli tányérokat, míg a többiek egészen ötletszerűen az Elmennék én tinálatok egy este c. népdallal figyelmeztették a leányokat kedvesen arra, hogy csak a tiszta otthonokba látogatnak el szívesen.

Az ebéd valamivel jobb volt a szokott hétköznapi ebédekénél, de hát most kedves vendégek vannak, s bármennyire is beosztók a kollégiumban, egy árnyalattal jobb lehet az átlagosnál. Utolsó cseppig elfogyott a sóskaleves a lányok tányérjából, az ízletes vágott húst és finom foszlós kalácsot pedig még meg is emlegetik.

Csak most tudják szegénykék, hogy milyen finom is és milyen jól esik a friss ebéd közvetlen a tanítás után, nem pedig 9–12 km-es gyaloglás után vagy több órá várakozás, utazás után du. 4–5 órakor, amikor éhesen, fáradtan nekik kell az ételt megmelegíteniök, vagy esetleg meg is főzniök, mert édesanyjuk a mezőn dolgozik.

Ebéd után részletesen ismertették a kollégiumi életet, és népdalokkal szórakoztatták a vendég leányokat, de könnyű volt ez nekik, mert abból a hatvan népdalból, amit csak az idén tanultak a kollégiumi népdalfélórakon, ugyancsak tellett.

A lányok bizony nem tudtak visszavágni.

Kipirult arccal, csodálkozva hallgatták a fiúkat, dalaikat és magyarázataikat, hogy miért is éneklük ők, és miért is kell ezeket énekelni.

Hol itt, hol ott hangzott el: nekünk is kellene egy kollégium! Bizony kellene sok-sok kollégium még az általános iskolákhoz is. S lányoknak is, mert nemcsak árnya-

lati különbség van aközött, hogy valaki hajnali négykor kel, és négykor ebédel, és esetleg még gyalog tesz meg 10–20 km utat naponta, vagy pedig öt perc alatt, esetleg 15 perc alatt eljut az iskolához, délben pedig meleg étel mellé ülhet tanítás után mindjárt. Nem is beszélve arról, hogy irányítás mellett mennyivel könnyebb a tanulás.

A Bartók Béla Kollégiumtól szép volt, hogy gondolt a leányokra, akiknek talán még terhesebb a bejárás, mint a fiúknak, s akik tanulásukkal és tudásukkal éppolyan mértékben szeretnék segíteni a szebb Magyarország megteremtését, mint a fiúk. Nekik is sokat kellene tanulni, és lehetőséget adni a könnyebb tanulásra, hisz ők lesznek a jövő anyái, s nem mindegy, hogy mit tudnak átadni gyermekeiknek, s milyen szellemben nevelik őket.

Vas megyei Levéltár A sárvári Bartók Béla Kollégium iratai 47/1947

153. Népi kollégisták a makói középiskolás diákság mozgálmaiban

A makói József Attila Népi Kollégium 1946–47-es évkönyvéből, 1947. június

A makói diákifjúság tömegében 46 tanuló számbelileg elvész, a kollégistáink azonban kellő szervezettségük és öntudatos magatartásuk következtében mégis hatással voltak a makói diákéletben. A gimnázium ifjúsági életét a kollégisták és a kollégisták barátai irányították. A gimnáziumi József Attila Diákegyesület elnökévé Tari Jánost választották meg, a kollégium titkárát. A kollégisták harcának eredménye, hogy a gimnázium ifjúsága rendkívül jó diákönkormányzatot harcolt ki magának, és a gimnázium számára megbecsülést szereztek minden megnyilatkozásukkal. A tanyajárásokban, szabadművelődési előadásokban, társadalmi megmozdulásokban a gimnáziumi ifjúság elég széles rétegét sikerült bevonni a kollégisták akciói nyomán. Az év végi választásokon Márkus Rezső lett a diákegyesület titkára, és rajta kívül még 5 kollégista van benne a diákegyesület vezetőségében. De a többi iskola-fajnál is sikerült a kollégistáknak osztálytársaik elismerését és a társaság bizalmát megnyerni.

NDGY KLI NÉKOSZ 14–9

154. A NÉKOSZ -központ oktatási osztályának körlevele
a SZIT megsegítése ügyében
1948. március 4.

Valamennyi főiskolás kollégium Igazgatójának,
Székhelyén

Keves Barátom!

A napokban a Szakszervezeti Ifjómunkás- és Tanoncmozgalom nevelési osztálya azzal a kéréssel fordult szövetségünkhöz, hogy a népi kollégiumok ifjúságának legfejlettebb tagjai tartsanak előadásokat a munkásifjúság számára, és így vegyenek részt politikai-ideológiai képzésében. Egyelőre arról van szó, hogy mind a főváros-

ban, mind a vidéki városokban havonta egy ízben előadókat kérnek a SZIT-napokra, valamint a március közepétől meginduló SZIT-vándoriskolák részére. Kollégistáink egyrészt ismertetnék a népi kollégiumi mozgalmat a munkásifjúsággal, másrészt a SZIT által kiadott brosrák alapján politikai, társadalomtudományi kérdésekkel foglalkoznának.

Azt hiszem, a havi egy vagy két előadás nem jelent olyan megterhelést, amit többen is ne vállalhatnának. Éppen ezért kérek, hogy a legközelebbi kollégiumi esten ismertess levelem tartalmát a kollégistákkal, hass oda, hogy minél többen jelentkezzenek ilyen munkára. A helyi SZIT-csoportok az általunk megadott névsor alapján fogják felkérni kollégistáinkat az előadások megtartására.

Budapest, 1948. év március hó 4.

Népi kollégista üdvözlettel:

Barla Szabó Ödön s. k.

okt. oszt. vez.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-86

155. Medikus népi kollégisták a diákpolitikában

A Pápai Páriz Ferenc Népi Kollégium naposkönyvéből, 1948. május 12.

[...] Este kollégiumi est volt. Pekár Aranka számolt be a vasárnapi kiküldetéséről. Az EPOSZ lánycsoportja küldte ki az anyák napjának a meghallgatására, és hogy az ottani munkáról referáljon. Egész világos képet kaptunk arról a Sárospatak melletti kis faluról, ahol ő volt. Utána Ács Ilona és Tóth Erzsí számoltak be az V. diákparlamentről. A MEFESZ tulajdonképpen a népi kollégistákra építi az egész tervét. Remélem, hogy elég szilárd alap lesz ez. Csak abban vannak kétségeim, hogy mi is megfelelünk-e majd ennek a reménynek. Utána Geiger számolt be a kommunista falujárásról, ti. vasárnap 4 kollégista részt vett a kerületi falujáró csoporttal együtt. Kérte a kollégistákat Geiger, hogy minél többen kapcsolódjanak bele a falujárásba, sok élményt tudnak szerezni egy-egy ilyen alkalommal, mely serkenti őket a további munkára. Több fontosabb esemény nem történt. Tíz óra elmúlt, csendes a ház, én is megyek aludni.

Jó éjszakát!

Márkus Zsuzsa

NDGY Vizkelety Tibor iratai 4

156. A Zalka Máté Népi Kollégium ifjúságpolitikai tevékenysége

A kollégium jelentése 1947-48-ban végzett munkájáról

[...] A NÉKOSZ vezetősége az ifjúsági politikai normát kollégiumunk számára elengedte, mivel kollégistáink nem egyetemisták, nem a délelőtti iskolának a hallgatói, hanem dolgozó iskolások, de azért kollégiumunk vállalt az ifjúságpolitikában 60%-ot.

Mivel a dolgozó iskoláknál semmiféle önképzőkör, a mindennapi kérdések órája nincs beiktatva, ezáltal kollégistáink aktívan nem tudnak részt venni az iskolának ilyenemű munkáiban. [...]

Az ifjúságpolitikai bizottság jelentése

Kollégistáink 70%-a valamely ifjúsági vagy politikai vagy művelődési társaságnak tagja.

Kollégistáink 60% -a 52 község ifjúsági szervezetét (az EPOSZ-t) szervezték meg.

Az egész év folyamán az ifjúságpolitikai bizottság 3 falifjúságot szerkesztett. A bizottság júniusban látogatást tett az EPOSZ budapesti központjában, és felajánlotta segítségét az EPOSZ-szervezési munkában. Üléseit a NÉKOSZ rendtartási szabályai szerint végezték.

NÉKOSZ sajtótermék-terjesztés

Mivel kollégistáink nem nyilvános iskolának a tanulói, ezért nem tudtak kellő eredményt felmutatni a NÉKOSZ-sajtótermékek terjesztésében, de azért 30 db Valóságot az ifjúságpolitikai bizottság értékesített.

Az ifjúságpolitikai bizottság felvette a kapcsolatot az EPOSZ-, MINSZ-központokkal és egynéhány gyár ifjúsági szervezetével (pl. Gyapjúmosó).

Kollégistáink a falu ifjúsági politikájának helyzetét mindig figyelemmel kísérték, ha otthon voltak, és észrevételeiket írásban lefektetve elküldték — értékelve — az EPOSZ-központba.

Kollégistáink 81% -a részt vett vidéki EPOSZ-szervezésben.

A NÉKOSZ részéről történt EPOSZ-szervezésben kétszer 8 kollégistánk vett részt.

Két kollégistánk brigádszervező:

1. Horváth Eta brigádtörzstisztként vett részt a Petőfi ifjúsági árvízmentő brigádban.

Az árvízmentő ifjúsági brigádban a következő kollégisták vettek részt: Horváth Eta, Halmi Imre, Horváth István, Juhász József, Gecsa Gergely.

2. Horváth László a MINSZ brigádosztályán dolgozik mint a helyi brigádok parancsnoka. [...]

NDGY Zalka Máté Kollégium iratai

157. A Magyar Diákok Nemzeti Szövetsége körlevele
a népi kollégiumokhoz segítségért
Tánczos Gábor körlevele, 1948. augusztus 25.

Kedves Barátom!

Bizonyára tudomásod van arról, hogy ebben az évben az állami (köztük a most államosított) internátusokban fokozott lehetőség nyílik a népi demokratikus befolyás érvényesítésére. A felvétel tekintetében (a VKM 48. 458/1948 sz. rendelete, Magyar

Közlöny, augusztus 24. értelmében) egy bizottság határoz, ennek elnöke a tanuló-
orthon igazgatója. Tagjai: annak az iskolának az igazgatója, amellyel kapcsolatban
a tanulóorthon fennáll, a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének, a Föld-
munkások és Kisbirtokosok Országos Szövetségének (FÉKOSZ), a Magyar Szabad
Szakszervezetek Országos Szövetsége és a Szakmaközi Bizottság, valamint a Magyar
Diákok Nemzeti Szövetségének helyi küldöttei. A Diákszövetség a Népi Kollégiumok
Országos Szövetségével történt megbeszélés alapján a helyi népi kollégiumok igaz-
gatóit, akik a felvételi teendőkben amúgy is jártasak, kéri fel, hogy a bizottságban
a Diákszövetséget képviseljék. Az internátusokban öt díjcsoporthoz állapítottak meg:
160, 120, 80, 40 forintos, valamint ingyenes helyekre kerülhet a felvett tanulók-
nak kategóriánként 20–22%-a.

A Ti feladatotok nagyjából olyan lesz, mint egy népi kollégiumi felvételnél.
Biztosítanotok kell az illető internátus megfelelő szociális összetételét. Elsősorban
arra kell törekednetek, hogy az ingyenes vagy olcsó kategóriákba kizárólagosan
iparimunkás- vagy szegényparaszt-származású fiatalok kerüljenek. [...]

Felesleges a felvétel jelentőségét hosszasan ismertetni. Bizonyára nyilvánvaló
előttetek, hogy az állami internátusokban történő változások milyen lehetőséget
biztosítanak a Diákszövetség, a NÉKOSZ és konkrétan a Ti kollégiumotok számára.
Arra kérünk Titeket, hogy azonnal keressetek érintkezést városotok internátusának
felvételi bizottságával, nehogy kimaradjatok annak munkájából. Több internátus
esetén megfelelő számú felvételi bizottság ül össze, mindegyiknél gondoskodjatok
képviseléről. (Városotok internátusait lásd a melléklet szerint.) Amennyiben a bi-
zottság még nem ült volna össze, Nektek kell szorgalmaznotok. A dolog sürgős,
mivel augusztus hó 28-áig kell a kérvényeket elbírálni. Nagyon kérünk, hogy meg-
bízásodat minél pontosabban és politikusabban teljesítsd. A felvétel lefolyásáról
jelentést kérünk a Diákszövetség központjába (VIII., Múzeum u. 11.).

Közreműködésedet előre is köszönve, baráti üdvözléssel:

Budapest, 1948. augusztus 26.

Tánczos Gábor s. k.
főtitkárhelyettes

Baranya megyei Levéltár Martinovics Ignác Kollégium iratai 1948–49

158. Együttműködés a TIOSZ-szal Karcagon

A karcagi népi kollégium naposkönyvéből, 1948. október 10.

A mai nap igen mozgalmas, mivel ma alakul meg Karcagon a MINSZ, s ezzel
egyetemben történik meg a kollégium és a TIOSZ évnitője. Reggel 1/2 8 órakor
történt meg az ébresztés. Előzőleg Sütő Mihály hazament. Ugyancsak eltávozott
a kollégiumból – de titkári engedély és jelentkezés nélkül – Szőcs Gyula, Olajos
László és Veres Árpád. Ez utóbbi mentségére szolgáljon, hogy titkári engedéllyel
ment el, azonban a napost elfelejtette erről értesíteni. A kollégiumból éppen azért
nem távozhat el senki titkári engedély nélkül, mert a tagság készül az évnitőre!
Reggeli után néhány kollégista kivételével – akik a feliratokat készítették – minden-
ki a TIOSZ-orthonba vonult, s a TIOSZ-ifjakkal egyetemben székeket hordott a gim-

názium tornatermébe, mivel itt lesz megtartva a két említett szervezet évnnyitója. Ezután a tagság egy része templomba ment, míg a másik része hazajött. Ebédig többen tanuláshoz láttak. Ebédeléskor mindenki jelen volt. A délelőtti legfontosabb része 11 óra után játszódott le, amikor is az MNDSZ, a SZIT, az EPOSZ és az úttörők jelenlétével megtörtént a kultúrpalotában a MINSZ alakuló gyűlés, melynek pontjai egy szovjet film vetítése és beszédek. [...]

Szűcs Ferenc*

NDGY Barát Mihály iratai

159. Emlékeim a színész népi kollégisták szerepéről
a választási harcban
Szirtes Ádám visszaemlékezése, 1970

[...] Választási idők voltak, választási idő alkalmából volt az is, hogy utcákra, terekre kimentünk, és énekeltünk, szavaltunk, táncoltunk. De nemcsak utcákon, hanem – emlékszem – még ezen a HÉV-en is, ami itt megy előtünk. A szentendrei HÉV-re is felmentünk, és a munkából hazamenő embereknek szavaltam én is... A HÉV-en ki újságot olvasott, ki kártyázott, ki pedig más elfoglaltságot keresett... bámult ki az ablakon vagy aludt... és egyszer csak beugrott oda egy fiatalember, és elkezdett szavalni. Hát furcsa szituáció volt! Soha nem felejttem, hogy volt, aki hallgatott... egy-két taps is összejött... aki nem akart odafigyelni, az nem fűlelt oda, mert az ilyen direkt nevelő, direkt szórakoztató embert a közönség nem szívesen fogadja... majdnem muzsikus cigánynak éreztem magamat. De hát aztán győztesként mentünk haza, úgy éreztük, hogy jó munkát végeztünk, mert ha egy-két ember odafigyelt, akkor mi már jól éreztük magunkat. De ami a legkomolyabb vállalkozásunk volt, azt hiszem, ezt már határozottan tudom: a választások alkalmából mentünk vidékre. Nyitott teherautóra kapaszkodtunk vagy tízen, tizenöten, és összejártuk a bányászlakta területeket, Salgótarjánt, Dorogot, Miskolc környékét... és előadásokat, kultúrmissort tartottunk. Olyan két, két és fél órásakat jelene-tekéből, szavalatokból, énekekből. Ezekén én is részt vettem. Nyakig porosan értünk be minden helyiségbe, és először jól le kellett fürödni, hogy emberek elé mehessünk kultúrát adni, mert hát csupa por volt a fölünk, szánk, minden, mert a nyitott teherautó felverte a port, a padokon rázódtunk, a kocsí agyonrázott bennünket, rossz rugós teherautók voltak. De hát fiatalok voltunk, mit törődünk mi vele. Mentünk. Ma már nehezen tudnám elképzelni, hogy ilyesmibe belemennék, csak olyan fiatal szívvvel, fiatal testtel s romantikusan tud ilyet végigcsinálni az ember. Arra is emlékszem, hogy sokszor nem volt alvóhelyünk. Nem is tudtuk, hogy alszunk. Ha éjjel érkezünk meg valahova, akkor fölörgettük a tanácsházat vagy a kultúrházat, a kultúrház gondnokát, és akkor a kultúrházban a padokon, az asztalokon, a székeken aludtunk. Emlékszem rá, hogy egy helyen egy kórházban kötöttünk ki. Én egy műtőasztalon aludtam végig az éjszakát, aztán másnap úgy mentünk kultúrát adni. És ezért semmi ellenszolgáltatást nem kértünk. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1970

*Nem azonos a Györfly-kollégista Szűcs Ferencsel.

160. A nyelvtanulás jelentősége a népi kollégiumokban
Részlet Kardos László Községi nevelés és oktatás a népi kollégiumokban
című előadásából, 1947. január

[...] Az iskolai oktatásról szólva alapvető fontosságú tehát, hogy a népi kollégistákat az új, modern ismeretekre megtanítsuk. Ehhez kell a nyelvismeret! A népi kollégisták nem ismernek, nem beszélnek, nem tudnak nyelveket. Demokráciánk alakulása itt benn, a mostani határaink között, de egész politikai helyzetünk is attól függ, hogy külpolitikánkat milyen színvonalon tudjuk képviselni. Egész külpolitikai garnitúránk a régi emberekből áll. Polgárokból, urakból, akik elsősorban szerzett pozícióikat tartják meg, másodsorban pedig támaszkodnak arra a régi diplomáciai rutinra és arra a nyelvtudásra és tájékozottságra, amellyel osztályaik bőven rendelkeztek, és amellyel bőven tudták őket ellátni. A mi ifjúságunk is legyen jól képzett, legyen a társadalom formálódásának és reális erőinek ismeretével rendelkező fiatalság.

Találjuk meg azokat az eszközöket, amelyekkel ezt meg tudjuk valósítani. A nyelvtanításnak kollégiumainkban alapvető szempontja legyen, és ennek érdekében mindent kövessünk is el, hogy kollégistáink legalább egy élő nyugat-európai vagy kelet-európai nyelvet megtanuljanak, és ha lehetséges, tanítsuk meg őket egy-egy Duna-táji nép nyelvére is. Az ismeretszerzés, az okulás egyik jó formája az összehasonlítás, vagyis amikor az ifjúság a saját tapasztalatából nyer ismereteket. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha a fiatalságunk ki tud menni külföldre. A Duna-táji államokba és messzebbre is. Minden egyes kollégista lelkébe be kell oltani azt a tudatot, hogy életének első negyedszázadában ki kell jutnia külföldre, és legalább egy évet külföldi országban kell eltöltenie. Azt a tudatot kell belevinni, azt kell megmagyarázni a gyermekeknek, hogy akkor tudnak csak jól felkészült emberek lenni, ha életüknek egy hosszú szakaszát külföldön tudják eltölteni. Ehhez viszont nyelvtudás kell! Minden módon fel kell keltenünk fantáziájukat külföldi országok iránt. Semmiféle áldozattól nem kell visszariadnunk, hogy jó nyelvtanulási feltételeket biztosítsunk számukra. Ennek ezer és ezer módja van. Ha nyelvszakosok vagyunk, ehhez mi magunk is hozzájárulhatunk. Aztán jó nyelvtanárokat szerzünk abban a városban, ahol vagyunk, és korán kezdünk hozzá a nyelvtanuláshoz. Idegen újságok és folyóiratok is elősegíthetik ezt a munkánkat. [...] Nemcsak idegen nyelveket fognak tudni, hanem egész fogalomkörük kibővül. Nagy szükség van erre, mert jelenleg nem tudunk külföldi delegációkat összeállítani és kiküldeni a népi kollégisták közül, mert csak nagyon kevesen vannak olyanok, akik nyelvtudással megállják a helyüket.

Kétségbeejtő az a helyzet, hogy politikailag – kifelé – mi tudnánk képviselni a haladó magyar demokráciát, és ugyanakkor kénytelenek vagyunk eltérni, hogy polgári, sőt reakciós fiatal emberek menjenek ki és beszéljenek azért, mert nyelvtudással rendelkeznek, mert rutinjuk alkalmassá teszi őket az ilyesfajta szereplésre. Nem tudom eléggé hangsúlyozni: mindent kövessenek el a fiatalság nyelvtudásának előmozdítására. [...]

161. A magyar ifjúság külpolitikánk jelentős tényezője

Beszámoltak a prágai diákkonferencia és a romániai út eredményeiről az ifjúsági küldöttek

A prágai diákkonferenciáról és a Romániából visszatért magyar ifjúsági küldöttek a Győrffy-kollégiumban számoltak be útjuk eredményéről a sajtó képviselőinek.

Szalai Béla ismertette a Csehszlovák Ifjúsági Szövetség munkáját, amely elsősorban a széntermelés fokozására, a tanoncok szociális viszonyainak javítására, a honvédek családtagjainak megsegítésére irányul. Az Ifjúsági Szövetség felajánlotta, hogy lapjaiban ismertetni fogja a magyar kormány álláspontját a magyar-szlovák kérdésben, és tájékoztatja a csehszlovák közvéleményt a magyarok ellen elkövetett visszaélésekről is, ha meggyőződik azok igazságáról.

Tardos András a romániai küldöttség útjáról számolt be. A romániai haladó ifjúság – mondotta – igen nagy tekintélynek örvend. Komoly munkát vállaltak az újjáépítésben is. Írók, tudósok és pedagógusok tanácsadó testülete segít az ifjúság nevelésében. A haladó ifjúság következetesen harcol a sovinizmus ellen és azok ellen a régi, reakciós köztisztviselők ellen is, akik sabotálják Groza demokratikus nemzetiségi törvényét.

A magyar küldöttek megállapodtak a haladó ifjúság vezetőivel, hogy a két ország között állandó diák-, munkás- és parasztifjúsági cserét létesítenek, és megszervezik a határvárosok szoros kultúr- és sportkapcsolatait is. Megígérték, hogy gondoskodni fognak az igazi magyar kultúra termékeinek Romániába való eljuttatásáról.

A két beszámoló tanulsága: a magyar ifjúság jelentős tényezője külpolitikánknak, és eredményesen működik hazánk és népünk visszavezetésén a demokratikus népek nagy családjába.

Szabad Nép, 1945. december 11.

162. Szabó Pál: Az Omladinska Pruga

Minél beljebb megyen az ember Jugoszláviába, annál gyakrabban megüti a fülét ez a két szó: Omladinska Pruga. Magyarul: Ifjúsági Vonal.

Ha aztán érdeklődik az ember, hogy mi is ez, ránéznek az emberre, szinte csudálkozva. Hogy még ezt se tudja? Nem tudja, hogy az ifjúság vette kezébe az ország felépítését? (Nem újjáépítését, hanem új ország építését!) Amely kezdődött a romházak eltakarításával, új házak építésével és a múlt évben a Banovići-Brčko vasútvonal megépítésével. Ezt az ifjúság építette meg, nyolcvan kilométer hosszan.

Szép teljesítmény. De meg lehet állítani az ifjúságot, ha megindul? Meg lehet állítani a lavinát, a fergeget vagy a napsütést, vagy még nagyobb hasonlatot mondunk: a fű vagy a fa növekedését? Nem lehet. Éppen úgy nem lehetett az ifjúságot sem. [...]

Mikor én ott jártam, két magyar brigád dolgozott a vasútvonalon. Az egyik a Perőfi brigád, amelynek parancsnoka Somodi Pista Győrffy-kollégista. Házi Vencel, a Vasvári brigád parancsnoka, szintén a Győrffy-kollégium tagja és neveltje. [...]

Rengeteg szín van itt, meg íz, amelyek nagy egésze jelenti azt, hogy Omladinska Pruga. Az Ifjúsági Vonal. Kétszáznegyven kilométer hosszan, a bosnyák hegyek között cseng a kacagás, szól a nóta, robban a kő, bomlik a föld, hidak épülnek, alagutak kukkantanak át a hegyek alatt, szinte rákacsintanak az idegenre. Hogy meg-vagyunk. Készen vagyunk. A lerakott új síneken csillog a fény, s zeng a kalapács kongása. Csengőn. [...]

Búcsúszom tőletek, fiúk, lányok, gyermekek. Búcsúszom tőletek, játék-brigád-parancsnokok, fiatal, szinte még taknyos mérnökhallgatók, fogolyból lett sofőrök, pelyhes állú ácsok, hídverők, sok nyelvet beszélő lányok, akik kétszáznegyven kilométer hosszú vasútvonalat építettek fel, mérő játékból. Búcsúszom tőletek, és innen üzenem, hogy ha egyáltalán lesz béke és testvériség a földön az emberek között, hát ti csináljátok azt meg. Ti vagytok az annyi reménytelenségben, annyi szenvedésben, annyi halálban és tömegsírban butult világ tömegapostolai. A ti ígétek a tiszta emberség ígéje. A ti dolgoz kezetek munkája nyomán áldás fakad a síró kövekből, konok hegyoldalakból, meddő szakadékokból. Ahol ti elhaladtok, bőséggel ontja termését a föld.

Valóság, 1947. október

163. Vincze Imre népi kollégista levele Jugoszláviából,
a vasútépítő brigádról*

Kedves Barátaim!

Május 27-én reggel indultunk el Budapestről, s akkor meggyértem, hogy amint lehet, írni fogok. Ígéretemnek bizony nem nagyon tettem eleget, egyrészt a viszonylag hosszú utazás miatt, másrészt, mert azóta alig volt szabad időm.

Kétnapos hosszú utazás után érkeztünk el állomáshelyünkre, Maglajba. Maglaj tipikus balkáni város, mecsetekkel, minaretekkel és a görögkeletiek jellegzetes ket-
tős keresztű templomaival. Közvetlenül a Boszna partján fekszik, s így annak el-
nére, hogy nincsen rajta a kisebb térképeken, könnyen megtalálhatjátok, mert a Boszna nagy kanyarulatánál fekszik. Különösen érdekes a lakosság népi viselete, hogy mást ne is említsek: a muszlimánok lefátyolozott feleségei és női.

Táborunk két nagy barakkból áll, az ilyen táborok szokásos tartozékaival, tábor-
kapuval, zászlórúddal stb. A tábortól már pár száz méternyire hegyek emelkednek, sziklásak és merészen a magasba szökkenők, tölgyesekkel és fenyvesekkel, néhol kopáran és hófehéren. És hogy mindez még szebb legyen, a szikláról ezüstösen szik-
rázik a hegyi zuhatag, és vidáman játszik az apró és primitív vízimalmokkal.

Naponta négy óraker van ébresztő, munkába öt óraker indulunk. Hét órát dolgo-
zunk naponta, a hegyekről csillézőnk követ a vasúti töltéshez, egy másik csoport földet, ebből építjük a samac-szarajevói vonal töltését. Eddig egy beton vízáteresz-

* Ezt a levelet a József Attila Népi Kollégium Munka szövetkezete kapta Jugoszláviából.

tőt készítettünk, most egy vasúti hídon dolgozunk. Ellátásunk jó és bőséges, naponta egy egész kenyeret kapunk, különösen sok a konzerv.

Bőven vannak sportlehetőségek. A szórakozást szolgálják a filmelőadások és a más táborokkal közösen rendezett műsoros tábortűzek, ezen a téren elsősorban a népi kollégisták tevékenykednek. Fölkerestek bennünket idegen brigádok is. A múlt vasárnap Nemilán voltunk, ahol a külföldi csoportok egész sorát látogattuk meg. Itt vannak a svédek, a dánok, az ausztrálieiak, a palesztinaiak, az arabok és a híres Epon-brigád.

A legnagyobb problémát az jelenti, hogy nem kapunk vagy csak igen ritkán kapunk magyar újságokat, s így alig és főleg megkésve értesülünk az otthoni eseményekről. Képzeltetik, hogy mit jelent a mostani eseménydús napokban másfél hetes újságokat olvasni. Még most sincs mindenről teljesen tiszta képünk, de reméljük, hogy mire visszamegyünk, akkor nem belpolitikai válságokról hallunk, hanem komoly építőmunkáról. Arra kérlek benneteket, hogy írjatok részletes beszámolót az utolsó hetek eseményeiről, valamint arról, hogy a József Attilások végeztek-e valami hasznos munkát e téren. Mi újság a kollégiumban? Hogyan áll a József Attila-szobor ügye? Megvan-e már a 100 személyes kollégium épülete? Az épületet szerezték meg, de az újjáépítésnél már hagyjatok nekünk is valamit!

Maglaj, 1947 június

Népi kollégista üdvözléssel
Vincze Imre

Március Tizenötödike, 1947. július 12.

164. A népek barátságának gondolata a miskolci
leánykollégiumokban
Kiss Józsefné igazgató jelentése az 1947-48-as évről

[...] A kollégiumi nyelvtanulás igen hasznára vált a tagságnak. Fokozta érdeklődésüket az az ígélet, hogy eljuthatnak esetleg a szomszédos államokba. A szomszédos népekről szóló előadások, a faliújságok, idegen népek dalainak tanulása s a tavalyi munkabrigád tagjainak elbeszélései táplálták a barátkozás gondolatát. Az idősebb tagság meg is állapította, hogy mennyivel egészségesebb ez az élet-szemlélet, amely az ország határán kívül más népek sorsát is szívén viseli, mint az elmúlt rendszer álnemzetieskedő törekvései. Mennyivel helyesebb, hogy a revíziós gyűlölet helyett a baráti megértés és együttműködés útját járjuk a Duna-medencében. [...]

NDGY Illés Lajos iratai C-6

165. Fekete Gyula: Kötelező olvasmány – tanároknak,
Makarenko: Az új ember kovácsa

[...] Makarenko könyve igazolja azt is, hogy a jó közösségi nevelés nemcsak hogy nem fojtja el az egyéniséget, hanem mindenből kihozza azt a maximális teljesítményt, amelyre tehetsége, adottságai folytán egyáltalában képes. Önálló, minden

helyzetben, minden körülmények között ítéletre és helyes cselekvésre képes embereket nevel, s lelkesítő, serkentő hatásával az egyénnek olyan értékes szunnyadozó tulajdonságait hozza felszínre, amelyek a magára hagyott, a mások elleni harcban felörlődött emberben örökre elvesznének. Itt nincs szükség túlekedésre, a nehézségekkel szemben nem egy ember áll, hanem az egész közösség.

Makarenko könyvéből mindenki megértheti, hogy a szocialista nevelés célja nem a "futószalagon gyártott gyerek", de nem is a nevelőktől körülrajongott nebáncsvirág, aki kikerülve az életbe, a saját lábában is felbukik. Csak társadalmias környezetben lehet kiegyensúlyozott, szilárd jellemű, építő egyéniségeket nevelni, nem merev dogmák alkalmazásával, hanem a közösségi élet végtelenül színes, változatos eseményeinek, a belső relációk alakulásának okos irányításával, s az izgató és cselekvésre serkentő feladatok felszínén tartásával.

Nagy érdeme Makarenkónak, hogy a gyakorlati módszereit a pedagógia dogmatikus szobatudósainak folytonos támadásai ellenére is következetesen megtartotta, s így eredményeivel tudta igazolni módszerének a helyességét.

Manapság megszoktuk a vitákat, s az is kezd megszokottá válni, hogy a vita csak a legritkább esetben zárul az ellenfél meggyőzésével, hiszen ahány világnézet, annyi nyelven beszélünk, annyi malomban örülünk. Ezért is jelentős alkotás Az új ember kovácsa, mert a tényekkel nem lehet vitázni.

Kétségtelen, hogy minden hivatását komolyan vevő pedagógus hasznosabb és eredményesebb munkát fog végezni, ha megismeri a "Gorkij-telep" történetét.

Március Tizenötödike, 1947. október 10.

166. A magyar és jugoszláv barátság jegyében

Tito kormányfő látogatása a Györfly-kollégium naposkönyvének tükrében
1947. december 7-9.

December 7.

[...] A délután nagy része az esti, Tito előtt tisztelgő felvonulásra való készülődéssel telt el. Végre 6-kor elindultunk, 1/4 7-kor a Vorosilov úti víztoronynál találkoztunk a többi kollégiummal, az állami kollégistákkal, tanoncotthonok ifjúságával, a parasztfiatalok küldötteivel. Kiosztották a fáklyákat, és a mintegy 1500 főnyi tömeg megindult a Vorosilov úton a Horváth Árpád Kollégium, Tito lakása felé. A Györfly-kollégium elől haladt, és így hátranézve át lehetett tekinteni az egész felvonulás méreteit. [...] Hazatérve aztán, miközben fáklyáinkból rögtönzött tábortűzet csináltunk, Kardos Laci beszámolt arról, hogy hogyan folyt le az ifjúsági küldöttség fogadása. [...]

December 8.

[...] A kollégium nagy része a kelebiai vadászat lázában égett.

Bizony, nem kis dolog az, hogy népi kollégisták mennek le Tito marsallal vadászni és szórakoztatni. [...]

December 9.

[...] Ami érdekes történt a mai nap, az kollégiumon kívül történt. Mert az éppenséggel nem érdekes, hogy fát kaptunk, tésztát és papit ettünk. De az igen is az, hogy a vadászat után kollégistáink vállukra kapták Titót és Tildyt, és a két államfő keze önkéntelenül is összefonódott a népi kollégisták vállán. Leírhatatlan az az öröm, ami hazatérő kollégistáinkat fűtötte. Mind egyszerre kezdett mesélni a társalgóban, a mesélő kedvet segítette persze a vonaton elfogyasztott meggylikőr is. A vadászatról és a nagyszerű műsorról különben még igen sokat lehetne írni. [...]

NDGY KLi GYIK 14

Dezső László

167. A Valóság folyóirat szerkesztőségének levele
a szomszédos országok haladó szellemű folyóirataihoz
a kölcsönös együttműködés ügyében
1947. március

A Valóság a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének havonta megjelenő társadalmi, politikai és tudományos folyóirata. Haladó szellemű fiatalok írják: foglalkozik mindazokkal a társadalomtudományi, politikai, közgazdasági és nevelésügyi kérdésekkel, melyek az ifjúságot foglalkoztatják. Különleges feladatának tekinti, hogy a Duna mellékén élő népek baráti és jó szomszédi viszonyát hathatósan előmozdítsa, s ebből a célból állandó, Duna-táj című rovatot vezetett be, melynek cikkei a Magyarországgal szomszédos népek társadalmának történelmi, irodalmi és egyéb problémáit igyekeznek megismertetni a magyar ifjúsággal.

Attól a vágytól vezetve, hogy ezt a népek testvériségét szolgáló, ismeretterjesztő és problématisztázó munkát minél hatékonyabban és minél magasabb színvonalon végezhesse, a Valóság szerkesztősége tervbe vette, hogy állandóan közli a folyóiratában a környező népek haladó szellemű fiataljainak Duna-táji problémákkal foglalkozó írásait. Éppen ezért azzal a kéréssel fordulok ahoz, hogy szervezze meg a folyóiratunk rendszeres külföldi cikkanyaggal való ellátását a következő szempontok szerint.

Folyóiratunknak olyan tanulmányokra van szüksége, amelyek nem általánosságban, hanem konkrétan és részletekbe menő alapossággal tárgyalják a folyóirat problémakörébe vágó témákat. Tehát nem a különböző ismeretterjesztő brosrákban amúgy is megtalálható adatokra, hanem egyéni kutatómunkára épülő, elmélyült tanulmányokra van szükségünk. Különösen az egyetemek szemináriumában készülő dolgozatok, disszertációk részleteire, kivonataira gondolunk mint felhasználható anyagra ezzel kapcsolatban. Egy-egy tanulmány terjedelme 10–20 ritkán gépelt oldal lehet. A tanulmányokat kérjük a szerzők anyanyelvén megírva elküldeni, a lefordításról mi gondoskodunk.

A folyóiratunkat elsősorban érdeklő problémák, cikktémák a következők:

1. Szociográfiai tanulmányok [...]
2. Történelmi tanulmányok [...]
3. Közgazdasági tanulmányok [...]

x

Politikai tanulmányok. [...]

4. Nevelésügyi tanulmányok [...]

5. Tanulmányok az ifjúság problémáiról [...]

Irodalmi tanulmányok (kiemelkedő irodalmi egyéniségek ismertetése), ezen kívül kérünk verseket fiatal költőktől, lefordítás céljából.

Különösképpen érdekel bennünket minden olyan tanulmány, mely az 1848-as forradalmak történetére vonatkozik.

Természetesen nemcsak ezek a témák érdekelnek bennünket; itt inkább csak folyóiratunk főbb problémaköreit vázoltuk. Kérünk ezentúl rendszeres tájékoztatót a könyvújdonságokról, folyóiratokról, illetőleg kérjük a frissen megjelent könyvek, folyóiratok, tankönyvek megküldését, amennyiben ez lehetséges, ismertetés céljából.

Reméljük, hogy ez a törekvstünk, mely a Duna-táji népek kulturális kapcsolatainak ifjúsági vonalon történő kiszélesítésére irányul, nem marad eredménytelen. [...]

NDGY KLi NÉKOSZ 7-I-50

168. A NÉKOSZ vezetőségének levele a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének külföldi progresszív egyetemi hallgatók meghívásának tárgyában
1947. március 19.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének Vezetősége kéri az MKP vezetőségét, hogy az alábbi kérését juttassa el az európai kommunista pártok központi vezetőségéhez.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének a keretébe mintegy 18 főiskolás kollégium tartozik, s ezek közel 700 egyetemi hallgatót foglalnak magukba. Ezekben a főiskolás népi kollégiumokban, amint a mellékelt francia nyelvű tájékoztató is megemlíti, intenzív politikai oktatás folyik, egybekötve egy, a magyar viszonyok között is sajátos társas neveléssel. Amint ismeretes az MKP vezetői előtt is, ennek a nevelésnek az iránya egybeesik a haladó magyar demokrácia fejlődésének az irányával, sőt ennek a fejlődésnek a nevelés és az ifjúsági politika területén lényeges részét alkotja.

A népi kollégiumok elérkezettnek látják az időt, hogy egyet előre lépjenek. A NÉKOSZ felajánlja budapesti és vidéki főiskolás kollégiumait 50–100 külföldi, progresszív egyetemi hallgató számára, akiket egy, esetleg több évre is tagjául fogad. A NÉKOSZ felajánlja, hogy a meghívásra érkező külföldi vendégtagjainak egy évre lakást, ellátást és havi 100 forint stipendiumot ad, biztosítja továbbá a magyar egyetemeken tanulmányaik ingyenes végzését, gondoskodik arról, hogy azok megismerhessék a magyar nyelvet, a magyar társadalom politikai, gazdasági, kulturális helyzetét és problémáit. Ingyenes utazást biztosít Magyarország egész területén.

A NÉKOSZ politikailag a magyar haladás baloldali vonalán áll, a haladó népi értelmiség alakító műhelye.

Fiatal mozgalom. Kiszélesítése a 8 éves multa tekintő Györffy István Kollégium-nak, s csak 1946 júliusában vált országos mozgalommá. Mint fiatal országos mozgalom, Magyarország jelenlegi gazdasági helyzetéhez mérten, most van gazdaságilag megerősödőben.

Közvetlen kérésünk az, hogy a kommunista párt útján válasszanak ki olyan leányt vagy fiút, aki hozzánk való jövetelét politikai feladatnak is fogja fel, és szakmájától függetlenül bel- vagy külpolitikai – vagy azzal kapcsolatos – pályán szándékozik dolgozni. Magyarország ma az európai politika egyik igen tanulságos és újszerű állomása.

Olyan fiatalokat küldjenek, akik egyéniségükben és kultúrájukban is méltóképpen tudják reprezentálni hazájukat és a haladó gondolkodást, és akik képesek arra, hogy a haladó magyar értelmiségi ifjúság életébe bekapcsolódva kölcsönös segítő hatással legyenek.

Kérjük a Kommunista Pártot, hogy ne csak a kiválasztásban legyenek segítségünk-re, hanem a kiutazás szervezeti, anyagi problémáinak megoldásában is. Szeretnénk, ha kérésünk még a félév folyamán teljesíthető lenne.

Szeretnénk elérni, hogy fiataljaink fejlődése érdekében a közeljövőben – hasonló csere alapon – mi is kiküldhetnénk néhány legjobb fiatalunkat az illető ország társadalmának tanulmányozására, megismerésére, látókörének kiszélesítésére.

Az a meggyőződésünk, hogy ezzel a tettünkkel megint csak szolgáljuk a magyar társadalmi fejlődést és a világ ifjúságának nemzetközi szolidaritását.

Elvtársi üdvözlettel
NÉKOSZ-főtitkár

PIA 274-18-20

169. A NÉKOSZ vezetőségének jelentése a Vallás- és
Közüktatásügyi Minisztériumhoz a népi kollégiumokban
tanuló külföldi ösztöndíjasokról
1947. október 30.

Vallás- és Közüktatásügyi Minisztérium X. ü. o.
Budapest

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége jelenti, hogy 1947. szeptember 15.
óta a következő olasz, angol és finn ösztöndíjasok tanulnak kollégiumainkban:

Trevi Flaminio	(sz. Róma, 1925. VI. 10.) közgazdasági hallgató
Masi Alfredo	(sz. Pisa, 1925. XII. 13.) jogász
Jacobs Jean	(sz. London, 1926. IV. 10.) bölcész
Mykkänen Irma	(sz. Helsinki, 1926. IV. 13.) bölcész
Metsistö Olavi	(sz. Helsinki, 1925. X. 14.) közgazdasági hallgató.

Kérjük a Minisztériumot, hogy fent nevezetteknek szeptember 15-ig visszamenő-
en utalja ki a fejenkénti havi 100 Ft ösztöndíjat.

Tisztelettel:
Major László s. k.
alelnök

UMKL XV-2-g-2-1946-48

170. Balogh József: Száz kanadai magyar ifjút vesznek fel a népi kollégiumok

Kanadai utazásaim alatt számos magyar szülővel beszéltem, akik szeretnék gyermekeiket magyar közép- és felső iskolákban taníttatni. Kérdezték tőlem, hogy lenne ez lehetséges? Megígértem, hogy utána fogok nézni a dolognak, és értesíteni fogom őket.

Évégből tettem látogatást a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) központjában Kardos Lászlónál, a NÉKOSZ országos főtítkáránál.

– Van-e lehetőség arra, hogy haladó kanadai magyar szülőknek a gyermekei helyet kapjanak a népi kollégiumokban? – tettem fel közvetlenül a kérdést.

– Határozottan van.

– Hány kanadai ifjúnak lehetne felvételre számítani?

– Így magamtól is ígéretet tehetek 20–25 kanadai magyar ifjú felvételére; valószínűnek tartom azonban, hogy az országos vezetőség hozzá fog járulni száz kanadai magyar ifjú felvételéhez. (Azóta értesítettek, hogy a vezetőség elfogadta a száz kanadai magyar ifjú felvételére tett javaslatot!)

Mivel tudom, hogy a népi kollégiumban lakó tanulók ellátásához csak részben járul ma még hozzá az állam, felvettem a kérdést, hogyan lehetne megoldani azt, hogy a kanadai magyar szülők és általában a magyarság a terhekből arányosan kivehesse a részét?

Mivel a népi kollégiumok itthoni vonatkozásban leginkább csak szegény magyar szülők gyermekeit veszik fel, így erre vonatkozólag határozott megállapodás nem történt. Kardos László a kanadai magyar ifjúsági szervezetek komoly támogatására számított; én viszont – mivel ismerem a kanadai magyar ifjúsági csoportok finansziális viszonyait – annak a nézetemnek adtam kifejezést, hogy kérjük fel elsősorban a gyermekeiket küldő szülőket hozzájárulásra. És biztos is vagyok benne, hogy minden szülő tehetségéhez mértén hozzá fog járulni fia vagy leánya ellátásához, amikor népi kollégiumba veszik fel. Hiszen ha Kanadában küldené városba tanulni a gyermekét, az ellátása, lakása szintén pénzbe kerülne. Egy pillanatig sem tartok tőle, hogy ezen a téren komoly akadály merülhetne fel. Látva azt a végtelen jóakaratot és megértést, amivel a NÉKOSZ vezetői a felvetett kérdést fogadták és ismerve a kanadai magyar szülők odaadó becsületességét, minden kérdést könnyen meg fogunk tudni oldani.

Arra az aggályoskodásomra, hogy a kanadai magyar ifjak egy része nem tud magyarul írni-olvasni, sőt beszélni is hibásan beszél magyarul, Kardos László azt felelte: gyorsan meg fognak tanulni. Vannak itt a kollégiumainkban olyan külföldi ifjak, akik néhány hónappal ezelőtt egy szót sem értettek magyarul, és most folyékonyan beszélnek, írnak, olvasnak. A fő az, hogy meglegyen bennük a tűrhetetlen tanulási vágy, az akarat, a többi menni fog. Majd felállítanak részükre tanulócsoporthoz a magyar nyelv gyors elsajátítására.

Mit tehetünk tehát, ha Magyarországon szeretnénk iskoláztatni gyermekünket?

Vegyük fel a levelezést a Demokratikus Szövetség központjával; írjuk meg oda, hogy gyermekünk milyen iskolába, melyik osztályba jár a jelenben, és milyen pályára szeretne menni? Hogyan tanul a gyermekünk? És talán írjuk meg azt is, hogy mennyivel fogunk tudni hozzájárulni havonta annak ellátási költségeihez.

A Demokratikus Szövetség az összegyűjtött adatokat továbbítani fogja a NÉKOSZ budapesti központjához, és ezzel folyamatba jön gyermekünk felvételének az ügye valamelyik magyar népi kollégiumba, és abba a közép- vagy főiskolába, amelyben tanulni akar; amelybe különbözeti vizsgával a kanadai iskolából átléphet.

Kanadai Magyar Munkás, 1948. február 5.

171. Érkeznek az első levelek tőlük és róluk is

Szöke Vali és Pete Ilona levele a Dózsa György Népi Kollégiumban tanuló kanadai diákokról

[...] Szöke Vali írja, hogy a montreali Juhász Györggyel a Dózsa György Népi Kollégiumban nyertek ők elhelyezést Budapesten. Huszonhetedikén írja, hogy "ma voltunk lent az egyetemen, és kérdésekre kellett felelnünk egy bizottság előtt. Szabó Kálmán, a mi igazgatónk, azt mondja, hogy biztosan fel fognak venni."

"Kissé ideges vagyok – írja a továbbiakban –, mert ez egy új egyetem, az új iskolareform eredménye. Az egyetem eredetileg börtön volt, és átalakították az új Magyar Közgazdasági Egyetemmé... A keleti nyelvekből az oroszot veszem, nyugatiakból az angolt. Budapest nagy város. Kevesebb a rom benne, mint vártam. Az új épületek, különösen a szakszervezetek otthonai gyönyörűek. Az üzletek tele vannak élelmiszerekkel és ruhafélével. Ugyanakkor igaz, hogy sokat kell fizetni egyes dolgokért, de az életszükségleti cikkek nem drágák. Gyümölcs- és főzelékkéféle nagyon-nagyon olcsó. Drága az ajakfesték, a cifra cipők és hasonlóak. Csak hadd panaszkodjanak ezeknek az ára miatt, ha a kenyere és teje megvan a lakosságnak!

Az élelem a kollégiumban jó, egészséges és elég. Nem dűskálkodnak benne, de könnyen meg lehet rajta élni. Én úgy eszem, mint egy ló, és megeszek mindent. [...]

Pete Lonci, a lány, aki az itt mellékelt levelet írja, szobatársam. Ő a harmadik évre megy most, és párttag."

"Kedves Pista bácsi!

Mint Vali szobatársa fogtam neki most az írásnak, hogy beszámoljak arról, hogy fogadtuk mi kollégisták azt a két "kanadait", aki hozzánk került a Dózsa-kollégiumba.

Hát elsősorban is nagyon örültünk nekik, s azt hiszem, hogy ők is érzik ezt. A hivatalos bemutatkozás még nem történt meg. Ez úgy lesz majd, hogy egy este, ha a kollégisták mind együtt lesznek, a titkárunk v. igazgatónk bejelenti, hogy két új kollégistánk is van, s ekkor Vali és Gyurka elmondják, hogy honnan jöttek, miért jöttek, és mik a további céljaik. Utána közösen rázendítünk egy-két népdalra és munkásindulóra, s ezzel végképp befogadjuk őket a Dózsa-kollégium tagjai közösségébe. Persze mi addig is ismerkedünk, barátkozunk, s remélem, hogy ők is megszoktak már.

Mivel mind a ketten Közgazdaságtudományi Egyetemre jönnek, azt hiszem, jó lesz, ha most beszámolok a mi új demokratikus egyetemünkről. A régiről – ahol én már két évet eltöltöttem – csak annyit, hogy gyülekező helye volt a tudománytalan és antidemokratikus professzoroknak. [...]

A harc az új egyetemért tőlünk, demokratikus diákoktól indult ki, s ma már ott tartunk, hogy az új professzorokat már ki is nevezték. Példaként írom csak, hogy történelmet Andics Erzsébet, társadalomtudományt Rudas László, agrárpolitikát Nagy Imre, a földosztó miniszterünk fog előadni. A régi professzorokból csak a javát hagyták meg. [...]

Aki máma tanulni akar nálunk, és van hozzá tehetsége, úgy ennek nincsen különösebb akadálya. Mi arra készülünk, hogy jó demokratikus szakértelmiség legyen belőlünk, mert persze, aki nem hajlandó építeni ezt az országot, annak nem is lesz helye köztünk s »nem leli honját e hazában«.

Valiért ne tessék aggódni, én is és a többiek is szívesen segítünk neki, míg a kezdeti nehézségeken átküzdí magát, és egyenes kerékvágásba jut.

Magamról csak annyit, hogy az én apám is szegény kisiparos. Ketten vagyunk testvérek, a húgom középiskolás és szintén népi kollégiumban lakik. Most leszek harmadéves, tanárnak készülök, s örülök, hogy az első generáció között vagyok, aki az új egyetemen szerez majd diplomát.

Kicsit hosszú lett a beszámoló, most búcsúszom

elvtársi üdvözléssel
Pete Ilona (Lonci)''

Kanadai Magyar Munkás, 1948. október 7.

172. Kanadai népi kollégisták találkozója Budapesten

A kanadai népi kollégisták, akik Budapesten és környékén vannak elhelyezve, október 10-én összejöttek a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) székházában, hogy elmondják eddigi tapasztalataikat és problémáikat. A NÉKOSZ vezetősége nevében Bartha Antal üdvözölte a megjelent diákokat, és felkérte őket, hogy bátran szólaljanak fel, mondják meg véleményüket, kívánságaikat bármilyen témával kapcsolatban, amivel találkoztak. [...]

A felszólalók egész sora következett ezután. Egyesek a behelyezéskor történt tévedések kiigazítása végett, mások felvilágosítás vagy áthelyezés végett szóltak fel. Minden kérdésre választ kaptak a NÉKOSZ megbízottjától.

Barta Lajos kifogásolta, hogy egyesek még nem kapcsolódnak bele a kollégiumi életbe. – Lassan két hete vagyunk már itt, és alkalom van bőven, hogy részt vegyünk a kollégiumunk életében, de egyesek ezt nem próbálták meg. Tetszik nekünk, hogy most körülrajonganak bennünket a kollégiumban, de ha nem veszünk részt a többi kollégistákkal a kollégium életében, akkor el fogunk szakadni tőlük. Meg kell tanulni, hogy mi a NÉKOSZ, meg kell tanulnunk azok élettörténetét, akikről a kollégiumokat elnevezték, és azon kell lenni, hogy minél jobban megismerjük a magyar népi demokráciát.

Juhász György felszólalásában többek közt ezt mondta: – Minden kollégiumban vannak szemináriumok, viták, és tudomásom szerint egyesek nem vesznek részt azokon, sőt még azt sem tudják, hogy miről van szó a szemináriumokban.

A NÉKOSZ megbízottja szükségesnek mondta a szemináriumok látogatását azért, mert ott beszélgetve, szinte játszva ismerhetnek meg olyan politikai és társadalmi kérdéseket, amelyeknek megtanulása könyvekből sokkal nehezebb.

Felszólaltak még különböző kérdésekben: Boda Aranka, Gyemi János, Galán Mihály, Czeglédi János, Sztankovics Barnabás, Hossó Irma, Koncz Böske, Újfalussy Eta, Gottfried János, Pataki Imre és Újfalussy Károly is. [...]

Kanadai Magyar Munkás, 1948. október 28.

173. A Györffy-kollégium igazgatójának levele a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez ösztöndíjas kollégistáknak Szovjetunióba való kiküldése ügyében
1946. október 7.

Miniszter Úr!

A budapesti szovjet követség értesítette a Györffy István Kollégium igazgatóságát, hogy négy Györffy-kollégista számára lehetővé tudja tenni egyéves ösztöndíj adományozásával a Szovjetunióba való kijutást.

A kollégium igazgatósága az ösztöndíj elnyerésére az alábbiakat ajánlja azzal, hogy erkölcsi és politikai megbízhatóságukért a legmesszebbmenően felelősséget vállal:

1. Dr. Medve Zsigmond ügyvédjelölt,
2. Oláh Pál állatorvos,
3. Dr. Tóth Benedek újságíró,
4. Dr. Kerek Gábor kollégiumi igazgató.

Kérjük a Miniszter Urat, hogy az általunk ajánlottak ügyét a legmesszebbmenően támogatni és az ösztöndíjak elnyerését számukra biztosítani szíveskedjék.

Budapest, 1946. október 7.

Dr. Kardos László s. k.

NDGY KLÍ GYIK 21-IX-2

174. Medve Zsigmond szovjet ösztöndíjas beszámoló levele
Kardos Lászlónak Tbiliszből
1947. április 24.

Lacikám!

Nem megfélemezés vagy hanyagság, hogy február 20. óta nem írtam Neked, de bosszant, és nem tudom mire vélni, miért nem írsz, nem válaszolsz leveleimre és távirataimra. A VKT-kollektívának küldtem egy közös levelet, remélem, megkaptátok. Sípósak is szakadatlanul – minden hónapban – írok, és hallgat. Egy kukkot (!) nem tudok felőletek, azt sem, éltek-e, vagy valamilyen fasiszta összekülvés áldozatai lettetek. Oláh Palitól ma kaptam levelet, az első november óta. Ő is panaszkodik, hogy neki sem írtok. Egy fél óra nem sok, szánd rá magad, és írj! Írj pár oldalt!

Ami engem illet, a következőket mondhatom utolsó levelem (február 20-án a követtség útján küldtem) óta:

Disszertációmát befejeztem, összesen kettőszáz gépelt oldal lett, és június végén kell megvédelmeznem nyilvános ülésen hivatalos opponensek és tetszés szerinti hozzászólók kritikája ellen. A szovjet állam és a parasztság a címe, melyben fejlődésében ismertettem a parasztság helyzetét a kapitalizmuson keresztül a szocialista államig. A fejezetek címe: a parasztság helyzete a kapitalizmusban; a parasztság a cári Oroszországban; a parasztság helyzete és állásfoglalása Oroszországban az októberi forradalom előtt; a parasztság és a szocialista forradalom; a parasztság helyzete a Nagy Októberi Forradalom után és a polgárháború; az új gazdasági politika (NEP); a középparaszt és a kolhozépítés; a kulákság likvidálása és az általános kollektivizáció; a kolhozok gazdasági és politikai megerősítése; a parasztság élete a kolhozban; a szovjet parasztság és a Honvédelmi Háború; a szovjet állam és a parasztság jövője. A munkából tökéletesen meg lehet ismerni a parasztság helyzetét a kapitalizmusban és útját a szocializmusig. Lenin azt mondta, hogy az a politika, melyet a szovjet követ a parasztsággal szemben, az egyedüli helyes és alkalmas minden kapitalista állam parasztságával szemben, ha az a szocializmust akarja elérni. Ezt szem előtt tartva írtam, úgyhogy az ott ismertetett lépésekből megismerhetjük a követendő taktikát valamennyi közép-európai állam parasztságával szemben, mely ha lassan is, de egyszer odaér, ahol a szovjet parasztság van, mint Sztálin mondotta. A professzorom, akinek a vezetése alatt dolgozom, ajánlotta az egyetemi tanácsnak, hogy fogadják el doktori disszertációnak, de azért ez esetben elveszteném – hazai doktorságomat, és lefújta a követtség. A szovjet parasztságot tehát áttanulmányoztam, jelenleg India parasztságával és az angol imperializmussal foglalkozom Indiában, hátra van még Kína és Törökország parasztsága. Marx 9. kötetében azt mondja, hogy amikor eltűnik, elsöprődik az angol lendlordizmus Indiában, akkor kezdődik Ázsia szabadsága. Úgy látszik, igaza van, mert Japán lordizmusa már likvidálás alatt áll, bár még cca. száz párt működését engedélyezték az angol és amerikai megszállók, hogy "teljes" legyen a demokrácia. A szigorlatok nem lesznek nehezek, hisz a marxista terminológiát nem magyarul, hanem oroszul tudom.

Ja, van még a grúz nyelv. Saját jószántamból vállaltam. Elég jól beszélem, és lehetőségem van még többet foglalkozni vele, hisz itt mindenki grúzul beszél, és már nekem is több időm van erre. Magyarul decemberben beszéltem utoljára.

Kérelmemre – remélem – a magyar Kultusz is hozzájárul, hogy az ösztöndíjamat még két évre, 1949-ig meghosszabbítsam. A szovjet felsőoktatási minisztérium hozzájárult. Nyáron azonban szeretnék egy pár hétre hazamenni. Úgy néz ki, hogy júliusban talán sor is kerül rá. Oláh erről semmit nem írt, de nem is tudott ilyen lehetőségről. A jövő héten Pjatyigorszkba küldik gyakorlati munkára, ami Tiflisztől nincs messze – összesen 48 óra gyorsvonaton –, és meglátogatom, vagy ő jön hozzám.

A diákvárosból átköltöztem az Orient-Intourist szállóba, hol nagyon jól és kellembesen érzem magam. Jó kaja van; Pesttel, a Regével össze sem lehet hasonlítani. Február eleje óta nyár van. Itt télből nincs átmenet a nyárba, a tavaszt nem ismerik; egyszerre jön a hőség. Február 16-án már 28 fok volt. Az átmenet a márciusi gyakori eső és időnkénti tornádó.

Mintha talán mindenről írtam volna. Most még egyszer kérek, hogy repülőpostán eressz meg litániát, és írd mindenkiről, ki hol dolgozik, és hogy van. Add át mindenkinek üdvözetem, ölel Zsiga. Címem: SSSR Tbiliszi, Medve Zsigmond, vengerszkij aszpirant, Goszudarsztvennij Unyiverszityet, Ulica Marra

NDGY KLi NÉKOSZ 14-29

175. Szovjet ösztöndíjas népi kollégisták nyilatkozatai
a Szabad Nép munkatársának Moszkvában

Mintegy 10 kilométernyire Moszkvától hatalmas, vörös téglás épületsor: a Timirjazev Akadémia. A világhírű szovjet mezőgazdaságtudomány központja ez, kutatólaboratóriumok és tágas tantermek váltják egymást, itt képezik ki a fiatal egyetemisták tízezreit, itt dolgozzák ki a Szovjetunió ötéves terveinek mezőgazdasági részét. Egy kisebb tanteremben vidám társaság gyűlik össze. Tizenketten vannak. Magyarok. A Szovjetunióban tanuló 29 magyar ösztöndíjas "moszkvai részlege". (Tizennégyen Leningrádban, ketten Tifliszben s egy hallgató Kievben van.) Különböző fakultások hallgatói, és most azért jöttek össze, hogy a Szabad Nép munkatársának beszámolójának eredményeikről, tapasztalataikról.

– Milyen a viszony a szovjet diákokkal?

– Színte azt mondhatnám – feleli Kelemen Zoltán, a legidősebb –, nem is lehet szovjet diákok és magyar diákok között "viszonyról" beszélni. Ahogy az orosz diák a mongolról, kirgizről vagy ukránról tudomásul veszi, hogy kirgiz, mongol vagy ukrán, ugyanúgy tudomásul vették rólunk, hogy magyarok vagyunk, és ezzel el is volt a dolog intézve. Egyszerűen úgy kezeltek bennünket, mint a többi közénk tartozót.

– Sok olyan diákkal járunk együtt, aki a Nagy Honvédő Háborúban katona volt, s Magyarországon is járt – szól közbe Szabó Gergely vegyészmérnök, a NÉKOSZ volt főtitkára, aki most az "aspirantúrát" végzi a "festékalapanyagok" című tanszéken a Mendelev-jé-intézetben. – Ezek valamennyien szeretettel gondolnak vissza magyarországi élményeikre. Az egyik elmesélte, hogy részt vett Budapest ostromában, s aztán tovább ment Bécs felé. Egy év múlva keresztülutazott Pesten, és akkor már egy élettől lüktető várost látott a romok helyén. Az újjáépítés gyorsasága, írama az, ami legjobban megszerettette a magyar népet a szovjet katonákkal.

– Ideje, hogy valamit a szovjet egyetemekről, a tanulmányi módszerekről is beszéljünk – mondja most Bán Ákos.

– Bizony, furcsa volt eleinte – nevet Szabó –, hiszen Budapesten a Műegyetemen csak egyetlen tanszék foglalkozik kémiai technológiával, s mikor idekerültem Moszkvába, láttam, hogy itt külön kémiai technológiai intézet van, s ez még négy fakultásra oszlik, ennek egyike az, amelyikre én járok. Ami nálunk otthon egy tanszék, az itt egy több tanszékre oszló egész egyetem vagy intézet.

– Az én esetem is hasonló – mondja Bán Ákos –, a moszkvai Nafta Olajkutató Intézet hallgatója vagyok. Pesti kollégáim bizonyára meglepetéssel hallják, hogy ilyen speciális szakra járok, mint az olaj. Az én meglepetésem még nagyobb volt, amikor az intézet igazgatója megkérdezte, melyiket választom az intézetben belül

fennálló öt fakultás: a geológiai, a fúrásokkal foglalkozó, a finomítással, az olaj-kitermeléssel kapcsolatos építésekkel és az olajszállítással foglalkozó fakultások közül. Ez persze a diákokat nagymértékben hozzásegíti ahhoz, hogy a maguk területén elmélyültebb, pontosabb tanulmányokat folytassanak. [...]

Mielőtt elbúcsúzunk, valamit nagyon a lelkünkre kötnek: az egész Szovjetunióban összesen 29 magyar ösztöndíjas tanul. Ugyanakkor például egyedül Moszkvában 50 albán ösztöndíjas van. A magyar kultuskormányzat feladata, hogy a magyar ösztöndíjasok számát többszörösére emelje. A két nép közeledésében, de a magyar gazdasági és kulturális életben is szinte alig elképzelhető eredményeket hozhat ez az intézkedés.

Szabad Nép, 1948. május 1.

176. Márkus János francia ösztöndíjas kollégista levele
Györfy Sándorhoz munkájáról
Párizs, 1948. január 17.

Sanyikám!

Eddig nem tartottam érdemesnek, hogy írjak, mert apró-cseprő gondjaink biztosan nem érdekelnek benneteket. Most viszont olyan kérdések megoldása előtt állok, ami mindnyájunk szempontjából fontos, és amit csak a Ti segítségetekkel tudok megcsinálni.

Természetes, hogy kérni akarok tőletek. Sikerült érintkezésbe lépnem a DIVSZ-szel, és néha bejárok dolgozni. Most éppen a tanoncmozgalmak nemzetközi kongresszusát készítik elő, amit Lengyelországban szeretnének megtartani. Itt akarják megvitatni a tanoncmozgalmak nevelési feladatait és perspektíváit. Ennek az előkészítő munkálatait most indították el. A munka továbbhaladása és teljesebbé tétele szempontjából szükség lenne a nálunk elért eredményekre. Úgy beszélünk meg, hogy egy tájékoztatót kellene kidolgozni a NÉKOSZ-ról és egyet a tanoncmozgalmáról. Ehhez a két tájékoztatóhoz kérek minden otthon felkutatható anyagot. Ezzel természetesen nem csak a Világszövetség munkáját könnyíteném meg, ami maga is lényeges szempont, hanem a NÉKOSZ is sokat profitálna.

Ugyanakkor a Világszövetség előkészíti egy könyv kiadását, ami a háború előtti és utáni ifjúsági munkatáborokat hasonlítani össze. Itt már nemcsak magyarországi, hanem általában a népi demokráciákból származó minden adatot fel tudnánk használni, sőt szükséges is lenne felhasználni. Kérlek arra Sanyikám, hogy amit meg tudsz szerezni vagy szereztetni, azt küldd el nekem. [...]

Magunkról alig tudok valamit írni. Sokat tanul mindegyikünk. Maga az anyag is hatalmas, s nekünk még súlyos nyelvi nehézségeink is voltak és vannak, persze állandóan csökkenő mértékben. Általában az átlagosan elvégzett anyag a nyelvi nehézségek kiküszöbölésével állandóan emelkedik. Egy érdekes dolog adódhatna itt: a Science Politique tanulmányi és tanítási módszerét kidolgozni. De úgy tudom, hogy erről Mátyás Pali már beszámolt, így én feleslegesnek tartom a szót szaporítani.

Sanyikám! Még egyszer nagyon kérlek arra, hogy a kért anyagokat szedd és szedd össze, és amilyen gyorsan csak lehet, küldd el.

Üdvözlök minden népi kollégistát, mindenkinek a legjobb munkát kívánom, neked pedig előre is köszönöm az elküldendő anyagot. Írj sokat a NÉKOSZ-ról! A belpolitikai helyzettel tisztában vagyunk, de a NÉKOSZ-ról alig hallunk valamit. Írj minél gyorsabban

Jancsi

NDGY GYSI GYIK 242

177. Egyed János szovjet ösztöndíjas levele Kardos Lászlónak
Leningrádból
1948. szeptember 5.

Kedves Laci!

Maholnap egy fél éve, hogy elkerültünk hazulról. Alapjában véve elég hosszú idő, mégis egészen rövidnek tűnik. – Erről akarok neked egész röviden beszámolni.

Az út nagyszerű volt. Moszkvában időztünk két napot, s itt a csoportunkat is két részre osztották. A népi kollégisták közül Tóth Bence, Szabó Gergely, Bán Ákos, Kelemen, Tóth Lajos és Klenzner maradt Moszkvában. Azt, hogy ők mostanáig milyen tevékenységet fejtettek ki, nem tudom. Szabó Gergely Medve Zsiga helyettese, azt hiszem, ezt te is tudod.

Leningrádba Baranyi, Kardos Péter és én kerültünk a népi kollégisták közül. Mindannyian szabályosan elhelyezkedtünk, és nekifogtunk a tanulásnak. Ugyanis az aspiránsok kaptak három hónap nyelvtanulási szabadságot, de mi nem kaptunk semmit. Viszont szeptember elsejéig minden tárgyból le kell vizsgáznunk. Ez meglehetősen nehéz, tudniillik oroszul kell vizsgáznunk, s ahogy én tapasztaltam, az orosz nyelv nem tartozik a legkönnyebb nyelvek közé. Ebből adódott aztán az a helyzet, hogy bizony az embernek minden idejét a tanulásra kellett és kell szentelnie. Így bizony volt olyan hét is, amikor az intézet területét egyáltalán nem hagytam el. S valószínű, hogy ez az év még ilyen remeteév lesz. De ezt meg kellett tenni, hogy jövő évben az ember minden külső akadálytól mentesen tudjon tájékozódni és tapasztalni.

Azt mondhatom, hogy a nyelvnek a nem tudása rendkívül komoly akadály. Az ember amilyen primitívvül tudja magát kifejezni, pont olyan primitívnek érzi magát, persze az a legkellemetlenebb, hogy néha a hallgatóság vagy más emberek is olyanak veszik. (Most persze azt gondolod, hogy ez nálam nem kerül túlságos erőfeszítésbe,)

Így alapjában véve komolyan csak az intézetünk életét ismerem. Természetesen jövőre, azt hiszem, egész más lesz a helyzet, s remélem, hogy ebben az évben meg tudjuk, illetve tudom szerezni azt az alapot, amelyről aztán megkezdhetjük az alapos tanulmányozást.

Most még ehhez annyit, hogy nyáron haza szeretnék menni. Ezért hát fokozottabb aktivitással kell tanulnom, hogy lehetőleg mindenből le tudjak vizsgázni. Remélem, ha nem is teljes mértékben, de sikerülni fog.

Itt általában igen élénk az érdeklődés a népi demokráciák ifjúsági és mindennemű mozgalma iránt. A jugoszlávok, bolgárok, albánok ilyen irányban, úgy vettem

észre, szép tevékenységet fejtettek ki. Komoly faliújságokat szerkesztettek, s rendszert a mondottakat komoly statisztikai és fényképanyaggal támasztották alá. Mi ilyen szempontból nagyon elmaradtunk a többiek mögött. Egy pár árva plakáton kívül alig kaptunk valamit hazulról. A követségünk, sajnos, olyan gyalázatosan működik, hogy az nem közönséges. Pedig hazulról valamit kapni csak a követségen keresztül lehet. – Arra kérnék benneteket, hogy abban az esetben, ha netán nem találunk hazamenni, az új ösztöndíjasoktól, akik között biztos lesznek népi kollégisták szép számmal, küldjétek minél részletesebb és bővebb anyagot! És minden kollégistát szereljétek fel ilyen szempontból, mert itt bizony az ember nagyon önálló életet él.

Ezzel kapcsolatban még annyit szeretnék írni, hogy minden ország egyetemi hallgatói, már akik itt élnek, egy szervezetbe tömörülnek, az ún. zemladcsesztvóba, amelyik alkalomadtán közösen képviseli az ország ifjúságát. A mi nagyobbszerű megmozdulásunk március 15-én volt, amikor mindannyian Moszkvában gyűltünk össze, és nagyobb szabású ünnepséget rendeztünk. Persze, ez az én véleményem szerint, szintén nem sikerült úgy, ahogy kellett volna, éppen az előbbiektől hiányában.

Szóval, itt az embernek számtalan irányú tevékenységet kell kifejtenie. S a magyar népi demokráciát nekünk kell képviselni, mert meggyőződésem szerint a magyar követség nyugodtabban képviselhetné az Osztrák–Magyar Monarchiát, mint a mostani Magyarországot. Éppen ezért lehetőleg ilyen formában is segítsétek rajtunk.

Jövőre, ha a munkád megengedi, gyere ki, Laci! Itt igazán megvan a lehetőség a tudományos munkára, elmélyülésre, mindenre.

Addig is jó munkát kívánok.

Üdvözl: Egyed János

NDGY KLI NÉKOSZ 14–37

178. B. T.: Világifjúsági találkozó a debreceni egyetemen
A NÉKOSZ külföldi ösztöndíjas diákjai a békéről és a népek testvériségéről

A Magyar Ifjúság Népi Szövetsége a centenáris év alkalmából világifjúsági találkozót rendezett az egyetemen.

A Budapestről érkezett vendégek közül csak két magyar volt: a MEFESZ oktatási osztályának vezetője, Tardos András, és e sorok írója, a NÉKOSZ külföldi ösztöndíjas diákjainak kísérője. A többi meghívott sokkal messzebből érkezett hozzánk: volt aki a Gangesz partjáról, ki a Temze vize mellől, a montenegrói hegyek közül, a bolgár síkságról. [...]

Sorban következtek a külföldiek. A Fiatal Magyarország olvasói közül legtöbb jól ismeri Budapest és különösen a pesti diákvilág úde színfoltjait: a NÉKOSZ ösztöndíjas külföldi diákjait. A tizennégy közül csak nyolc tudott lejönni Debrecenbe: három bolgár, két jugoszláv, két hindu és egy angol.

Elsőnek Szuboticki Broniszláv szólalt fel. Ez a jugoszláv fiú tökéletesen beszél már magyarul, nem is igen akarják elhinni neki, hogy külföldi.

– Közösek a feladataink. Együtt kell haladnunk, szorosan egymás mellett, a szocialista társadalmi rend felépítéséért – mondja a NÉKOSZ közkedvelt Brankója.

Dilip Rayhandhuri, a népszerű hindu biológus arról beszél, hogy ők, indiaiak, tudják igazán csak értékelni a szabadságot, és boldog örömmel látják, milyen szabadon dolgozhat, tanulhat a magyar ifjúság. India 200 év óta él elnyomatásban, kizsákmányoltságban. A brit imperializmus uralma következtében Dilip hazájában még ma is a lakosoknak kb. 80–90 százaléka írástudatlan, és évente milliók halnak éhen. Magyarország és a többi népi demokratikus ország példája ad erőt India haladó ifjúságának, hogy tovább folytathassa harcát a szabadságáért.

Óriási tetszés fogadta Dilip beszédét, a debreceniek percekig tartó tapssal fejezték ki meleg együttérzésüket a brit imperializmus rabságában tartott indusokkal.

Jean Jacobs, Anglia kiküldöttje, keményen megbélyegezte hazája mai vezetőinek imperialista politikáját, és ezzel fejezte be beszédét:

– Mi, haladó angol fiatalság, szolidaritást vállalunk a békeszerető népi demokratikus államokkal. Arra törekszünk, hogy a megértés szelleme minél szélesebb rétegekben terjedjen el.

Utolsónak a NÉKOSZ üdvöskéje, az örökké mosolygó, örökké lelkes, nagyszerű kis bolgár medika, Venkova Szlavka szólalt fel:

– A Duna-medence népeinek és a népi demokráciának közös munkával kell dolgozniuk a békéért és a jövő osztály nélküli társadalmának kialakításáért. [...]

A külföldiek a délelőtti lezajlott nagygyűlésen osztatlan sikert arattak. De ünnepelésük, szereplésük ezzel még nem fejeződött be. A Debreceni Szabadságharcos Szövetség szombat este nagyszabású Duna-völgyi estet rendezett az Arany Bikában.

A Duna-völgyi est után a Pestről érkezett külföldiek a Tildy-kollégiumba mentek, ahol ünnepélyes bankett következett.

A debreceniek örökre szívükbe zárták a két hindut, a két bolgár leányt, a két jugoszláv fiút és Jeant, a londoniak küldöttét.

De a külföldiek sem felejtik el egyhamar azt a lelkes ünneplést, amelyben Debrecennek nemcsak ifjúsága, népi kollégistái, de valamennyi demokratikusan gondolkozó polgára részesítette őket. A debreceni Világifjúsági Nap őszinte hitvallás volt a világ népeinek tartós békéje mellett.

Fiatál Magyarország, 1948. június 10.

A TELJESÍTMÉNY-ELŐIRÁNYZATOS NEVELÉSI RENDSZER BEVEZETÉSE A CENTENÁRIUM (1947–48) ÉVÉBEN

A népi kollégiumi mozgalom kiszélesedése, a kollégiumok és kollégisták, valamint a kollégiumi nevelők növekvő száma, nemkülönben a felhalmozódó nevelési tapasztalatok indokolttá tették, hogy a szövetség megkísérelje egységes követelményrendszerbe foglalni nevelési elveit és felvázolni "a népi kollégista eszmény" legfőbb ismérveit. Így látott napvilágot az 1947–48. esztendő teljesítmény-előírányzatához – normákhoz – kötött nevelési szisztémája, amely általánosította, rendszerezte az addigi népi kollégista nevelési gyakorlatot, és megszabta a követelmények tapasztalati úton mérlegelt optimális mértékét. A szisztéma pedagógiai kiaknázására a szövetség bevezette az egyes kollégiumok esztendei teljesítményének versenyszerű

elbírálását is a kollégiumi hálózaton belül. Az újabb magyar nevelés történetében a népi kollégiumok normarendszere volt az első kísérlet egy egységes nevelési program kidolgozására, amely a népi kollégiumok közös pedagógiai modelljeként hivatva volt a mozgalom eszmei és nevelési egységét biztosítani, a kollégiumok közösségi teljesítményét és operabilitását fokozni.

A normarendszer a népi kollégiumi pedagógia több alapvető nézetének szerzett érvényt. Elismerte mindenekelőtt a magas követelmények indokoltságát, a kollégiumi tevékenységi szférák között a szak- és kollégiumi tanulmányok primátusát, az önkormányzati tevékenység társadalmi teljesítmény-jellegét, a kulturális tevékenység kardinális közösségi kohéziónevelő szerepét, a valóság megismerésére és átalakítására irányuló társadalmi-politikai tevékenység pedagógiai jelentőségét és értékét, a kollégiumi közösségen belül a nevelők és neveltek egységét s teljesítményük együttes értékelésének indokoltságát.

A normákhoz kötött népi kollégiumi nevelési rendszer újszerű kísérletének egyes elemeit a mozgalmon belül is vitatták, jöllehet alap gondolatát és főbb nevelési törekvéseit alapján helyesléssel fogadták. Kritizálták, hogy a normák túlfeszítettek, hogy nem eléggé igazodnak az egyes kollégiumtípusok, korosztályok igényeihez, hogy olykor sematikusak és bürokratikusán beállítottak, hogy a teljesítményi szférák egymás között nem eléggé arányosítottak, hogy könnyen kijátszhatók, hogy teret engednek a formális teljesítmények létrejöttének. A kritikákban sok volt az igazság. Persze, sok zavaró mozzanat is közrejátszott, pl. a főiskolai kollégiumok szakosítása, a MAKE és a DOKOSZ beolvadása a NÉKOSZ-ba, amely az egyetemi kollégiumok jelentékeny hányadában megzavarta a norma-előírások szerinti munkavégzést. A közép- és általános iskolák normavizsgái ezzel szemben eredményről és a teljesítmény-előírányathoz kötött nevelés sikerességéről adnak hírt. A kísérletet csak több esztendőös gyakorlat és tapasztalat igazolhatta volna, amely egyben lehetővé tette volna a szükséges korrekciókat és az újabb követelményekhez való igazítást. Erre már nem nyílt mód. Egy azonban minden kétséget kizáróan leszögezhető: a népi kollégiumi normarendszer a népi kollégiumok történetében – minden vitatható eleme ellenére – pozitív szerepet játszott, a szélesedő mozgalom eszmei-politikai-szervezeti egységesítését, összeforrottságát szolgálta.

179. Munkaverseny mint nevelési szisztéma a népi kollégiumokban

A NÉKOSZ-központ körlevele, 1947. szeptember

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége 120 közép- és főiskolás kollégiuma 7000 diákjával együtt egységes nevelőszervezetet alkot. A NÉKOSZ nevelőszervezetének egységét a NÉKOSZ alkotmánya és a szövetség nevelési terve biztosítja.

A NÉKOSZ alkotmánya a szövetség alapszabályzatát, a NÉKOSZ szervezeti és rendtartási szabályzatát és a központi rendelkezéseket foglalja magában. Ez az alkotmány biztosítja a diákonkormányzatnak és a kollégiumi életnek azokat a formáit, amelyek a legeredményesebben szolgálhatják a szövetség demokratikus nevelési elveit.

A szövetség nevelési terve magába foglalja a központ nevelésügyi terveit, a centenáriumi munkaverseny teljesítmény-előirányzatait (normáit), továbbá a kollégiumközi versenyeket és pályázatokat. A szövetség nevelési terve a népi kollégiumi nevelésnek tulajdonképpeni tartalmát adja meg. Jelen füzetnek a célja nem egyéb, mint a szövetség nevelésügyi tervének, pontosabban e terv 1947–48-as tanévre vonatkozó centenáriumi munkaverseny normáinak, továbbá a kollégiumközi versenyek és pályázatok rendszerének ismertetése.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségét egész eddigi működése alatt az a szándék foglalkoztatta, hogy azokat a jó módszereket és eljárásokat keresse és találja meg, amelyekkel a "jó népi kollégista" figuráját a népi kollégisták zöméből kifarahatja. Ebbéli igyekezetében nagy segítségére volt a népi kollégiumok egyeztető és a népi kollégiumok úttörőjének, a Györfly István Kollégiumnak háromnegyed évtizedes gyakorlata. A jó népi kollégista figuráját nem kellett lombikból előállítani, és a hozzá vezető út sem volt járatlan. A jó népi kollégista típusa a teljes ember arcát idézi. A jó népi kollégista komplex emberideál, mint amilyen összetettek a kor szükségletei és maga az az intézmény, amely e szükségletek kielégítésére épült. Jó szakember, alaposan művelt, művésziileg fogékony, fizikailag harmonikusan edzett, a társadalmi problémákat gyökeréig látó, gyakorlati teendők megoldásában otthonos, fejletten társias, speciális ambícióktól is fűtött, határozott és fegyelmezett ember. A kiforrálásra váró emberideál világosan áll előttünk. Még csak annyit: a jó népi kollégista közösségben nevelődik. A jó népi kollégista a diákközség integer tagja. A nevelést értve feltétlenül fejlődő, növekvő tagja, akár egykorúak, akár különböző korúak viszonyáról van szó. Mindebből következőleg jó népi kollégistát csak jó népi kollégista nevelő tud formálni, ami a népi kollégiumi gyakorlatban együtt formálódást jelent. Annak a módszernek tehát, amelyik a jó népi kollégistát igyekszik világra segíteni, együtt formálódási, együtt nevelődési feltételeket és lehetőségeket kell tudni nyújtania a nevelő számára is.

A jó népi kollégista figurájának kifaragására és a jó népi kollégista-nevelői viszony kialakítására vezeti be szövetségünk ez esztendőről fogva minden egyes népi kollégiumába a munkaversenyt, mégpedig annak a teljesítmény-előirányzathoz (normákhoz) kötött formáját.

Ahogy a jó népi kollégista emberideált sem kellett írászтал mellett kiagyalnunk, hasonlóan a jó kollégiumi nevelésnek ezt a fenti módszerét is maga az eddigi gyakorlat és tapasztalat adta.

A normákhoz kötött munkaverseny bevezetése tulajdonképpen nem egyéb, mint az eddigi népi kollégiumi gyakorlatban meglevő nevelői eljárások rendszerezése és kiegészítése, az elvégzendő feladatok gondos proporcionálása, továbbá e feladatok összekapcsolása egy olyan versenyszisztémába, amely egy egész közösség munkaképességét, együttműködését, munkamegosztó és -egybekapcsoló képességét teszi próbára.

A munkaverseny-szisztéma a népi kollégiumok minden egyes életmegnyilvánulását mint nevelésre alkalmas munkaterületeket veszi figyelembe, így a nevelésnek legtágabb értelmezését adja. Alig van munkaterülete a kollégiumi életnek, amelyet ne tudna a kollégisták nevelése szempontjából kiaknázni. A kollégiumot minden egyes részletében és vonatkozásában úgy fogja fel, mint egy hatalmas neve-

lői egységet, amelynek minden egyes részlete alkalmas az embernevelésre. Nem különböztet meg tehát külön kollégiumot, külön apparátust és ezen belül folyó nevelést, hanem minden tényében: gazdasági, politikai, társadalmi, kulturális stb. vonatkozásában nevelésre alkalmas munkaterületeket. Ezért kell ezt a nevelést egységesnek, sokoldalúnak mondanunk.

A normákhoz kötött munkaverseny-szisztéma a nevelésre alkalmas munkaterületeket rendszerbe állítja. A rendszerbe állítás a kollégium egész fejlődésének a szempontjából történik. Fontossági sorrendet állapít meg, és ezt a normaszisztémán belül biztosítja. Ugyanakkor egy időben művelteti a munkaterületek mindegyikét. Gondoskodik a művelési területek egyensúlyáról: minőségi és mennyiségi szempontból. A tapasztalattal és a teljesítőképességgel egyenes arányban álló feladatmennyiséget ró ki.

Mindezek szerint ezt a nevelést rendszeresnek, tervszerűnek, arányosnak, fejlődésbe vágónak, harmonikusnak, kiegyensúlyozottnak kell mondani.

A normákhoz kötött munkaverseny-szisztéma tudatossá teszi a kollégiumi nevelést. Áttekintést ad a növendéknek fejlődése perspektívájáról. Megismerteti képességeivel és azok határaival. Helyes értékrendet alakít ki benne. A munka értelmét tanítja ismerni. Konstrukciók teremtésére teszi alkalmassá.

Élményszerűvé teszi a nevelést a sokoldalúságával és a munkaterületeknek a nevelés síkjába való emelésével. Önállóságra nevel.

A munkaverseny-szisztéma az igazi közösségi nevelés eszköze. A nevelő és a nevelt között arányos munkamegosztás viszonyát teremti meg. A munkamegosztás, a kölcsönös segítség, a társas munka minden fajtáját alkalmazza, és ezekre tanítja meg a növendékeket. Versényszerűsége nevel. Sarkallja az egyéni ambíciókat, és helyes irányba tereli. Maximális teljesítményt hoz ki tagjaiból. Erősíti a munkafegyelmet. Kollektív normák alkalmazásával megakadályozza az egyéni törtétegetést, és helyette a társas produkció élményét hangsúlyozza.

A teljesítmény-előírányzatra épülő munkaverseny méltó tartalmát adja az önkormányzati szisztémán alapuló kollégiumoknak. Komoly autonóm népi kollégium nem is lehet meg nélküli.

Az 1947-48-as centenáriumi munkaverseny normái

Szövetségünk 1947. szeptember 15-től 1948. június 15-ig 9 hónapon keresztül tartó munkaversenyt hirdet a szövetség összes népi kollégiumában. A versenyben minden népi kollégium köteles részt venni, és a tőle telhető maximális erőfeszítést kifejezteni az előírt normák teljesítése, illetve túlteljesítése végett. A munkaverseny első félideje 1947. szeptember 15-től 1948. március 15-ig tart. Második félideje 1948. március 15-től 1948. június 15-ig. Az első félidő munkáját a centenáriumi forduló emeli ki. A másodikét az országos és kerületi versenyek.

A centenáriumi munkaverseny lebonyolítása céljából a kollégium élettevékenységét 10 munkaterületre osztottuk fel. A 10 munkaterület közül 3 az iskolai és kollégiumi tanulmányokat foglalja magába, 1 az ún. kulturális tevékenységeket emeli ki, 1 a testnevelés teendőit, 2 a kollégiumi ifjúság társadalmi tevékenységét szabá-

lyozza, 1 az ún. közösségi élet normáival foglalkozik, 1 teret ad az egyéni és társas vállalkozásoknak, 1 pedig a nevelői testület munkanormáit jelöli meg. A munkaterületek között az elvi előszóban jelzett egyensúlyi viszony áll fenn, amelyet az összkollégiumok mindenkor fejlettsége, fejlődési szempontjai határoznak meg. Egy-egy kollégiumi munkaverseny eredménye az összes munkaterületeken elért összesített munkaeredménnyel egyenlő. A munkaeredményeket %-ban kifejezett viszony-szám jelzi. A munkaverseny menetét a szövetség normaelőírásai szabályozzák. A munkaverseny csak ezek között a feltételek között folyhat le. A normaelőírásokat szövetségünk központi segédletek formájában kollégiumaink rendelkezésére bocsátja. A segédleteket a szövetség folyamatosan megküldi a kollégiumoknak.

A munkaverseny normái egyenes arányban állnak szövetségünk kollégiumai ifjúságának és nevelőkarának teljesítőképességével. Ezt az arányt a múlt esztendei tapasztalatokra és önálló nevelésügyi normavizsgálatokra építi. A szövetség normái teljesíthető feladatok. A feladatok végrehajtásának módzatait és gyakorlati megoldását maguk a kollégiumok kötelesek előkészíteni. A normamunka proporcionálása és a szükséges feltételek előteremtése a kollégiumok önálló leleményére, vállalkozó kedvére, munkalendületére van bízva. Minden kollégium köteles egyéni kollégiumi munkatervet készíteni, amelyet év elején a kollégiumi normaellenőrző lapon a vállalkozások rovatában fel kell tüntetni. Ezek a vállalkozások a munkaverseny keretén belül az előrelátható és teljesíthető kollégiumi tervet jelentik.

A szövetség munkanormái társas, közösségi normák. Közösen végzett teljesítmények közös értékelése a feladat. Egyéni normákat ezúttal még nem alkalmaz szövetségünk, jöllehet az egyes munkaterületeken az egyéni munkavégzésnek a lehető legtagabb teret nyitjuk. Az egyéni képességeket és egyéni teljesítményeket az országos és kerületi munkaversenyeken vizsgáljuk meg és egyben jutalmazzuk.

A nevelői kar normái döntően befolyásolják a szövetség kollégiumainak normaképét. A kollégium ifjúságának és a nevelői karnak munkaeredményei egyúttesen nyújtanak helyes képet egy-egy kollégium teljesítőképességéről. Szükséges, hogy a nevelők és a neveltek munkaharmóniája, munkamegosztása legyen az alapja a kollégiumi normák teljesítésének.

Norma magyarázatok

A munkaverseny végrehajtásának lényeges tudnivalója: a kitűzött feladatokat mind a 10 munkaterületen egy időben, arányosan, egyöntetűen kell végrehajtani, illetve a munkát azonos időben kell vezetni. Az eddigi tapasztalatok szerint az egyes munkaterületeken végrehajtott részmanőverezések (csak egyes munkaterületeknek a növelése, fedőműveletek szervezése stb.) nem vezetnek eredményre.

A munkavezetésre a következő normarendelkezések vonatkoznak:

A munkaverseny összeredményeit a tanulmányi (1-3.) munkaterületeken elért eredmények szabályozzák.

A tanulmányi eredmények szabályozzák a nívót.

A nívó a munkaverseny normáinak az a minimuma, amelyet minden kollégiumnak el kell érnie, ha azt akarja, hogy munkavégzését egyáltalán számításba ve-

gyék. A nívó az 1947-48-as centenáriumi munkaversenyben 60%. [...] Amennyiben a tanulmányi eredmények nem érik el a 60%-ot, úgy az összes többi munkaterületen elért eredményeket az értékelésnél a tanulmányi eredmények nívójára kell lecsökkenteni. Az ilyen munkavégzést nívótlannak hívjuk. Hasonlóan nívótlan annak a kollégiumnak a munkája, amely tanulmányokban eléri ugyan a 60%-ot, de a többi 7 munkaterületen a munkagörbe 60% alá száll. A nívótlan kollégiumokra szövetségünk büntető normaszankciót alkalmaz. (Segédlet: normavédő rendelkezések, normaszankciók.) Az egyes munkaterületeken a normamínusz 40%. Ha a normagörbe egy munkaterületen 40% alá száll, akkor a normaösszeredményeket olyan mértékben kell csökkenteni, ahány %-kal 40% alatt áll a görbe. (Pl. a 4. munkaterületen 30% a munkavégzés; az összteljesítmény 70%, akkor végső soron a teljesítmény egyenlő 60%-kal. $(70\% - 10\% = 60\%)$)

A jó kollégiumok munkaeredményei a nívó és a norma között húzódnak.

Ha egy kollégium a három tanulmányi csoportban elérte a normát, akkor a hét másik csoportban ún. normafeloldást alkalmazunk, azaz a munkateljesítményeknek nem szabunk határt, és minden norma-túlteljesítményt értékelünk.

A szövetség által megjelölt normamaximum 166,1%. [...]

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége 1947-48-as centenáriumi munkaversenyének teljesítmény-előírányzatai (normái)

1. Iskolai tanulmányok	A kollégium tagságának 20%-a jeles,
80%-a jó,
0%-a elégséges
2. Kollégiumi tanulmányok az 1947-48-as centenáriumi esztendő oktatási anyaga.
Előadás: heti 2 óra.
Szeminárium vagy tanulókör: heti 2 óra.
Olvasmányok.	A kollégium tagságának 20%-a jeles,
80%-a jó,
0%-a elégséges.
3. Kollégiumi nyelvtanulás
Kötelező kollégiumi nyelv-
oktatás: heti 2 óra.	A kollégium tagságának 20%-a jeles,
80%-a jó,
0%-a elégséges.
4. Kulturális munka
A. 1. Tömegéneklés	64 dal (50%-a kötött, 50%-a szabad),
1/2-e népdal, 1/8-a külföldi népdal,
1/4-e munkásdal, 1/8-a egyéb.
2. Tömegtánc	2 tömegtánc-koreográfia.
3. Versismeret	10 vers (6 kötött, 4 szabadon választott).
4. Szóló produkció	Az egész tagság 1-1 nívós produkciója
(ének, tánc, ügyesség, hangszer stb.,
10 perces produkció).

5. Kulturális élet
- A kollégium 80% -a kollektíven (ált. és középiskolás diákok havi 1 alkalommal, főiskolás diákok havi 3 alkalommal) színházat, mozit, hangversenyt stb. látogatnak.
- B. 1. Kórus
- 1 kórus megszervezése (legalább a tagság 50% -a), 4 kötött és 4 szabad kórusmű megtanulása.
2. Zenekar
- A tagság legalább 10% -ából álló zenekar 4 kötött és 4 szabad zenekari mű megtanulása.
3. Táncsoport
- 1 táncsoport megszervezése a tagság 10% -ából, 4 kötött, 4 szabad táncmű megtanulása.
- C. 1. Színjátszó csoport
- 1 színjátszó csoport (a tagság 20% -a) szervezése.
- a) 3 kötött egyfelvonásos vagy
b) 3 szabad egyfelvonásos vagy
c) 1 szabad nagy színmű előadása.
2. Bábjáték
- Bábjátékcsoport megszervezése, amelyben a tagság 10–20%-a vesz részt. 4 kötött és 4 szabad bábszínmű előadása.
5. Testnevelés
- A. 1. Tömegtorna
- 1 közös gyakorlat, cca. 10 perces.
2. Sportjáték
- 3 sportjáték.
3. Úszás
- Mindenkinek tudni kell úszni.
4. Kerékpározás
- Mindenkinek tudni kell kerékpározni.
5. Birkózás vagy kötélhúzás
- Mindenkinek tudni kell szabályosan birkózni és a szabályokat ismerni.
6. Távgyaloglás
- 15 km havonta 1 alkalommal, az egész tagság részvételével, összekötve falujárással, 3 óra alatt, 16 éven aluliaknak 8 km 2 óra alatt.
- B. Jelvénytérkép
- A tagság 50% -ának el kell nyernie a korszakportjában előírt jelvényt.
- C. Röplabda
- Mindenkinek kell játszani tudni és a szabályokat ismerni.

6. Társadalmi munka

A. 1. Legáció

3 legációs út egy esztendőben személyenként (iskolalátogatás, ifjúsági szervezet, 48-as bizottság).

2. Prókátorság

5 ügyet képvisel vagy elintéz falujában, környezetében minden kollégista ebben az esztendőben.

3. Társadalmi szervezetben való mozgás

A kollégium tagságának 20%-a 18 éven felüli társadalmi szervezetben tevékenykedik.

4. Patronázs

1 ifjúsági intézmény gondozása (legalább havi 1 látogatás).

5. Pártfogó testületi tagság szervezése

A kollégiumi taglétszámnak kétszerese legyen a pártfogó testületi taglétszám.

B. 1. Falujárás

4 falut látogat meg a kollégium teljes tagságával, a NÉKOSZ előírása szerint.

2. Üzemlátogatás

4 üzemet látogat meg a kollégium teljes tagságával, a NÉKOSZ előírása szerint.

3. Meghívások és vizitációk

10 alkalommal a tagság 25-50%-a.

4. Országjárás

NÉKOSZ-terv végrehajtása.

5. 48-as mars

A NÉKOSZ országos tervének végrehajtása.

C. 1. Faluszociográfia

4 faluban szociográfiai felvétel, teljes tagság (NÉKOSZ-előírás szerint).

2. Üzemszociográfia

4 üzemben szociográfiai felvétel, teljes tagság (NÉKOSZ-előírás szerint).

3. Helyi monográfia

7. Ifjúságpolitika

1. Iskolai szervezetben

A teljes tagság részt vesz, 90% aktívan dolgozik, 10% -a vezető funkcionárius.

2. Ifjúsági társadalmi szervezetben

A teljes tagság 50% -a részt vesz, 30% -a aktívan dolgozik, 20% -a vezető funkcionárius.

3. Ifjúsági szociográfiai felvétel

Központi utasítás szerint.

4. NÉKOSZ-kültagszervezés

Minden 2 kollégista 1 diákot szervez be kultagként.

5. Külföldi tömeglevelezés	Háromszor 2 oldalas levél elküldése évente.
6. NÉKOSZ-könyv, -folyóirat, -hetilap terjesztése	NÉKOSZ-terv előírása szerint.
8. Kollégiumi élet
-		
--	--
1. Kollégiumi hivatali szervek	Heti egy vezetőségi ülés. Évi 2 taggyűlés (választmányi alapszabály szerint).
2. Kollégiumi társadalmi szervek	A NÉKOSZ rendtartási szabályzatának illetékes paragrafusai szerint. Szabályszerű végrehajtás.
3. Kollégiumi rendtartás	A NÉKOSZ rendtartási szabályzat rendelkezéseinek végrehajtása.
4. Kollégiumi est, kollégiumi ünnepélyek	A NÉKOSZ rendtartási szabályzat jó végrehajtása. 20 kollégiumi est, 6 ünnepély.
5. Kollégiumi közmunkák, rohammunkák, csinosítás	Heti 2 óra hasznos munka kollégiumonként (parkírozás, díszítés, virágoskert stb.), tervet kell készíteni.
6. Faliújság	Havonta (szabványméret).
7. Gazdasági autarkia	A költségvetés 20%-ának előteremtése saját szervezése útján. Az állami, vármegyeyi és községi költségvetést nem lehet beleszámítani.
9. Egyéni és társas vállalkozások
- A. Egyéni vállalkozás
1. Kézművesség (ált. isk.)	A teljes tagság 100%-ának részvétele.
2. a) kézművesség (középisk.)
b) képzőművészet
c) szépirodalom
d) tanulmány	A teljes tagság 50%-ának részvétele.
3. a) képzőművészet (főisk.)
b) irodalom
c) tanulmány	
- B. Társas vállalkozás
- Normakeretek közé nem iktatott rendkívüli, alkalmi vállalkozása a kollégium egész tagságának.
10. Nevelői kar munkája
1. A kollégiumi nevelés vezetése	Az 1-9. teljesítménycsoport %-os eredménye.

2. Pedagógiai szakmunka

"Nevelés a népi kollégiumban"

50 oldalas pedagógiai szaktanulmány.

3. Speciális szakmunka

Pedagógus speciális szakmájába vágó szaktanulmány. Önálló szellemi alkotás, legalább 20 oldalas. Képzőművészeknél, zenészeknél is elméleti munka.

4. Társadalmi szereplés

- a) 5 nyilvános közszereplés a kollégiumot érintő tárgykörből (előadás, beszéd),
- b) 3 NÉKOSZ -kapcsolatú jelentős újságcikk,
- c) 1 NÉKOSZ -kapcsolatú önálló társadalmi munka megszervezése vagy felelős vezetése.

NDGY KLi NÉKOSZ 12-46

180. A normarendszer bírálata és javítása

Zentai János, hőmezővásárhelyi népi kollégiumi igazgató levele

Barla Szabó Ödönnek, a NÉKOSZ nevelési osztálya vezetőjének

1947. november 3.

Kedves Döncii!

Leveledre, melyben tapasztalatainkat kéred, a következőképpen válaszolok.

A norma megindítását 50 tagunkkal szeptember 15-én előírás szerint megtettem. A tagság összetétele: 32 általános iskolás (10-13 évesek) és 18 középiskolás. Már a napi, illetve heti program összeállításánál bajok voltak. Beiktattunk heti 2 óra előadást, heti 2 óra szemináriumot, heti 2 óra kezdő és heti 2 óra haladó angol, heti 2 óra kezdő és 2 óra haladó német nyelvórát, 2 óra népdalolást és népitánc-tanulást, 2 óra énekkar és zenekar, és 1 óra politikai tájékoztató. Az időpontokat alig lehetett összeegyeztetni, mert a norma által előírt iskolai egyesületek (önkép-zőköri, iskolai énekkar, sportkör, cserkészcsoporthat, vallásórák) a tagságot délután is iskolába kényszerítik. A program így is túlszűfolt, és a kötelező szilenciumokkal - ami nélkül lehetetlen középiskolási kollégiumokban az eredményes nevelői munkát elvégezni - az egész nap le van foglalva este 9-ig. [...] Megoldás a kollégium iskolává válása lenne. Egy időre a nyelvórákat beiktatni nem lehet, mert vannak, akik mindkettőt tanulják. Így aztán egy nyelvóra alatt vannak, akiknek nincs semmi elfoglaltságuk, ez az idő azonban kell játékra, olvasásra, verstanulásra, iskolai órákra stb. Ez tehát szerintem az első hiba - túlterhelés, túlszűfolttság, ami könnyen mechanikussá teszi a közösség életét. Emellett még a különböző gyűlések, megbeszélések, vitaesték, vezetőségi, szövetkezeti, népbírószági ülések, szóval sok az egész. Kérdés, hogy mikor tud még emellett a kollégista iskolai, ifjúsági és politikai szervezetbe elmenni, és ott munkát is végezni. Semmikor, mert nincs fizikai ideje rá. Vagy ha elmegy, iskolai munkája rovására megy. Mind-

ez menne, ha önfegyelmezett, belső szükségletből cselekvő emberekkel lenne dolgunk, akiknek nem szükséges a szilencium, hanem akkor tanulnak éjjél, amikor idejük van rá, és el is végzik a dolgukat, ha azonban így állna a dolog, nem is lenne szükség kollégiumi nevelésre.

De nem ilyenek; a mi feladatunk, hogy ilyenekké tegyük őket, ehhez azonban hosszú út vezet, és ez elsősorban a körmükre nézésből, rendszeres ellenőrzésből, számonkérésből áll, amely mellett nem lehet lógni. Szóval társadalmi munkát végezni, politikai szervezetekben a pusztá tagságon túl részt venni, szociográfiai, monográfiai munkát végezni, ez mind egész embert kíván. Nekik pedig nincs rá idejük. Ha valamit végeznek is, az csak látszateredmény – gyönyörű statisztikát jelent, de nem sokkal többet. A gyerekeket néha haza is kell engedni stb. Rengeg nehézség van itt. – De talán a felsőévesek, az V–VIII. osztályos gimnazisták még megfelelnek ezeknek a feladatoknak, de mit csinálunk a 10–13 éves gyerekekkel? Ha a nevelők meg a nagyobb diákok állandó velük való foglalkozással be is törik őket, vajon a kívánt lesz-e ennek az eredménye? Nem hiszem, a gyerekek sok játékra van szüksége, mert ez az ő életeleme, és mindent csak játékkal, játékosan lehet neki eredményesen közvetíteni, ez pedig jelen esetben lehetetlen.

Sorra veszem a normapontokat, melyeket nem tartok megfelelőnek:

2. Előadás – szeminárium. Ebben látom a legnagyobb hibát. Az előadás, bármennyire egyszerűsítjük is, nem alkalmas 10–13 éves gyerekeknek. Azoknak mese, események kellene. 4 órát foglalkozunk velük hetente, de semmit sem tudnak megjegyezni belőle. Az ő nővójuknak megfelelő előadást kellene írni, amit a szövetkezetek vezetői szemináriumokon megtárgyalnának velük, és a nagy előadást csak gimnazistáknak tenni kötelezővé. A 2. előadás után és a szemináriummi feldolgozás után megkérdezgettem a jobb kicsiket, mit tudnak az előadásból. Nagy része semmit sem tudott megjegyezni. Egy pedig annyit tudott róla mondani, hogy Kossuth Lajos a jobboldal felé húzott (ami tudvalevőleg nem igaz).

4. A kulturális munkából a zenekar túlzott. Zenekart ugyan össze lehet állítani, de hogy azok zenedarabokat is tanuljanak be, ez sok. Nekünk van kb. 5 citerásunk, 2 furulyásunk és 2 hegedűsünk. Én népdalokat taníttatok velük, és a táncokat kísérik.

5. Sport. A jelvénytörvény még nem általános iskolásoknak való.

6. Társadalmi munkából az általános iskolások részére csak a falujárást és az üzemlátogatást tartanám meg, persze nem szociográfiai feldolgozással, hanem előadással egybekötve.

7. Az ifjúsági politikából az iskolai szervezetekben való részvétel, NÉKOSZ könyv- és folyóirat-terjesztés és kultaszervezés elég. Többre nincs idejük.

8. A gazdasági autarkia követelménye keresztülvihetetlen.

9. Egyéni alkotómunka – legfeljebb a gimnazisták közül 3–4, aki el tudja végezni.

Az egésznél az a megfontolás vezetett, hogy hiába tözzük mi ki a célt olyan magasra, a nevelő hatása kisebb lesz, mint a romboló. Látszateredményekre, felületességre, esetleg csalásra vezet – mert, ha elvégeztetjük a kicsikkel is –, csak belefáradnak, belefásulnak, és célt nem érünk el.

Ezzel egyáltalán nem akarom azt mondani, hogy olyan normát kell csinálni, amit mindenki 100%-ig elvégez, nem, hanem ne követeljünk túl sokat. Ez mecha-

nizál, időt foglal, és nem eredményes, mindenbe belekapunk, és kirakatekereket nevelünk.

Javaslatom: a középiskolás és általános iskolás kollégiumok részére alakuljon a központban is külön szekció, és dolgozzon ki külön tervet. [...]

Népi kollégista üdvözléssel:
Zentai János s. k.

NDGY KLi NÉKOSZ 7-1-26

181. A normarendszer bevezetésének tanulságai

Felszólalások a népi kollégiumok igazgatói értekezletén, 1947. november 30.

Juhász Ferenc (Bessenyei György Kollégium, Nyíregyháza): A normával kapcsolatban elsősorban a legnagyobb jelentőségűnek tartom, hogy a kollégiumok szempontjából is perspektívákat ad. A differencia, amely esetleg a közép- és általános iskoláknál adódik, abban van, hogy a középiskolák számára nincs kidolgozva olyan részletesen, mint a főiskolák kollégiumok számára. Ebből adódik, hogy bizonyos túlterhelés mutatkozik egyes szektorokban a középiskolások számára, ami az én tapasztalatom szerint az iskolai tanulmányok rovására megy. [...]

Major Sándor (Batsányi János Kollégium, Pécs): A szakkollégiumokban nem lehet előtérbe helyezni azt az általános nevelést, amit a normák adnak. [...] Új normapontokat tartok szükségesnek beiktatni a szakkollégiumok részére és egyes pontok eltörlését. [...] Elkövettem azt a hibát, amikor a normát leadták, lelkesedtem érte, és igyekeztem keresztülvinni minden erővel. Azonban kénytelen voltam belátni, hogy ez nem megy, nemcsak a kollégistákon keresztül, hanem én magam sem bírtam teljesíteni, amit én magamnak gyakorlatilag kitűztem. Most sajnos, az a helyzet állt elő, hogy megrokkant az egész kollégium fejlődése. Egész novemberben nem teljesítettük a normát. Az a javaslatom, főiskolák vonalon az igazgatók, illetve a titkárok, azonkívül a NÉKOSZ-központból egy megbízott jöjjenek össze külön értekezletre, és a főiskolák kollégiumok részére más normát dolgozzanak ki, mint a középiskolások részére.

Dr. Horváth Miklós (II. Rákóczi Ferenc Kollégium, Eger): Mielőtt magához a normarendszerhez gyakorlatilag hozzászólnék, és javaslatot tennék, meg kell állapítanom – legalábbis ez a mi véleményünk –, hogy a normarendszernek hatalmas és nagy előnye van. Nem a legkülönbözőbb nevelési elméletek székértelője, hanem azt a célt szolgálja, hogy a paraszt- és munkásifjúságot felszabadítsa az osztálykisebbségi érzésből. Ezt az én kollégiumomnál meg kell említeni, ahol 12-30 éves korig vegyesen 100 kollégista van, és ennek 70%-a parasztgyerek, és tökéletesen kitűntek a norma megvalósításában. Éppen ezért nekünk az volt a tapasztalatunk, hogy semmilyen megerőltetést nem jelent a normának azt a részét megvalósítani, úgyhogy már elértük jóval a negyedévi eredményt, ami ezt a nevelési tendenciát illeti. Elértük az önkormányzati élet megvalósítását és a kollégiumi tanulmányok megvalósítását. [...]

Kamrás István (Misztótfalusi Kis Miklós Kollégium, Pestszenterzsébet): [...] Társadalmi munka-szektor: az iskolai tanulmányok mellett ezt tartom a legfontosabbnak. Itt válik el, hogy ez az az érintkezési felület, amelynek révén a legkor-

szerűbb szellemi irányzathoz hozzáfér a nép. Az a véleményem, hogy ebben a köz-
társasági életformában a kollégiumok ezen a szektoron keresztül kaphatják a legtöbb-
bet, és a társadalom megbecsülése is ezen a szektoron keresztül mérhető. Ezért bár
egyszerre nehéznek látszik a társadalmi munka, véleményem szerint ezt fenn kell
tartanunk és növelnünk kell.

Dr. Obál Béla (Berzsenyi Dániel Kollégium, Sopron): Javaslatomat írásba
foglaltam. Világos, hogy a normarendszer megállta a helyét, sőt európai viszonylat-
ban is szinte egyedülálló. Ezt tovább kell fejleszteni. [...]

Én emigrációban éltem Károlyi Mihállyal, s ez idő alatt tanulmányoztam az is-
kolai rendszereket, s eddigi tapasztalataimat érvényesíttem – mint nyugalmazott
egyetemi tanár. Örömmel hallok, hogy januárban lesz egy konferencia, akkor majd
alkalom lesz részletesen foglalkozni ezzel is. A legsürgősebb szükség van arra, hogy
küzdjünk az ellen, hogy a tanulóinkat a házi feladatokkal olyan túlságosan lefoglal-
ják. [...] Az ifjúságot otthon mással kell foglalkoztatni, a kollégiumokban egészen
új nevelési rendszert kell meghonosítani, nem fogjuk engedni, hogy az iskola a diá-
kok minden idejét lefoglalja, mert demokratikus szempontból is tudjuk, hogy ez
a memorizálás a léleknek csak egyik megnyilvánulása, emellett a produktivitás
szenved, mert kénytelen a gyerek annyit memorizálni, hogy az iniciatíváját lassan
elveszti. Itt két nevelési rendszer áll szemben, itt mi pótolni akarjuk, amit az isko-
la elmulasztott. [...]

Dr. Bolla József (József Attila Kollégium, Kaposvár): Sok felfogást hallot-
tam pro és kontra a kollégiumi normával kapcsolatban. Szomorúan állapítom meg,
hogy a felszólalók nagy része nem az elmélyülést mutatja a normában, hanem szinte
belőlük is az a pesszimizmus szólal meg, amelyet, ha továbbadnak a növendékeknek,
akkor egyáltalán semmi eredményt nem lehet elérni. Az előbb elhangzott felszólá-
lások alapján világos, hogy ez a normarendszer a jövő nevelésének perspektívája,
mely ellentétben áll a mi iskolai nevelésünkkel. Majd másképpen fognak azok a gye-
rekek gondolkodni, ha az iskolában is olyan nevelési elv fog szerephez jutni, mint
minálunk. Például egy VII–VIII. gimnazista vagy IV. éves kereskedelmista, aki
esetleg a fronton is volt, vagy esetleg fogságban is volt, és olyan nevelésben része-
sült, amely nem a mi nevelési ideálunk, ha át is tud állítódni erre az új szisztémá-
ra, megvan benne a visszaesés, a kétségbeesés, előre ugrik, elkedvetlenedik. Ezzel
a dologgal számolni kell. Amellett örvendetes jelenség, hogy a magasabb korosztá-
lyú generációra a normarendszert fel lehet építeni, és végrehajtani is tudjuk. Hal-
lunk illet: az egyéniségnek nincs tere a normarendszerben. Szerintem nagyon is
megvan a tere. Hiszen az iskolában is kijelölik, hogy mit kell tanulni, tehát ott is
normarendszer van. Tehát ezt a normarendszert egy magasabb fejlődési fokon mi
is megcsinálhatjuk. Egyelőre a gyerekanyagnak és a sajátos társadalmi viszonyoknak
szem előtt tartása fontos, mert az iskola és az ifjúság mindig hű tükrre a társadalom-
nak, azok a bajok, amelyek a társadalomban vannak, megvannak az iskolában is.
Tehát, ha nem is tudjuk száz százalékig betartani, éppen erre ad alkalmat a norma,
és épp az a szép ebben a normában, hogy a fejlődést elősegíti, és mindenki az adott-
ságai, a maga képessége szerint teljesíti, amellett szükségessé teszi, hogy mind
a nevelők, mind a neveltetettek egyformán kivegyék részüket. [...]

182. A normarendszer alkalmazásának kérdései, problémák, javaslatok

Halász József, a Györfly-kollégium titkára jelentése, 1947. december 5.

I. Iskolai tanulmányok

A kollégium tagjai ebben a tanévben sokkal komolyabban végzik egyetemi tanulmányaikat, mint az előző félévekben, nagyobb az egyetemi óralátogatások száma, néhány kivételtől eltekintve a kollégiumban érezhető egyre erősödő szakirányú érdeklődés. Megalakultak szakok szerint az egyetemi tanulócsoporthoz, a kollégisták közösen készülnek első félévi vizsgáikra. A tanulást és az elmélyülést akadályozza, hogy a tanulási időt elég sokszor meg kell szakítani különböző elfoglaltságok miatt, amelyek legtöbbször egészen váratlanul jönnek. (Fogadások, látogatások, konferenciák, diákparlament stb.) Akadályozza az intenzív munkát az is, hogy a kollégisták 30%-a részt vesz pl. a központi ének- és tánckar munkájában, ami újabb két est lefoglalását jelenti. **Javaslat:** A budapesti kollégiumokban vagy le kell állítani a külön kórusoktatást, vagy ahol nincs kollégiumi kórus, ott emelni kell a központi kórus tagjainak számát, hogy a kórusal rendelkező kollégiumok tagjait fel lehessen menteni. (Vannak kollégisták, akik heti 5 alkalommal vesznek részt pl. énekkaroktatáson, ami az utazással együtt kb. heti 14 óra elfoglaltságot jelent.) Meg kell szervezni minden kollégiumban a félévi vizsgákra előkészítő szakcsoportokat (szakok és tárgyak szerint), meg kell állapítani a vizsgák időpontját. A szakcsoportok munkáját a csoportból kijelölt kollégistával állandóan ellenőriztetni kell.

II. Kollégiumi tanulmányok

A kollégiumi oktatás helyzete elég nehéz. Két részre tagolható a kollégium, egy fejlett társaságra és az elsőéves kollégistákra. Az idősebb kollégistákat az ifjúsági akadémia előadásai nem elégitik ki, inkább demonstrációt látnak benne, mint tanulási lehetőséget. Az időt azonban így is igénybe veszi. Az idősebb kollégisták jobban egyéni utakon járnak, saját szakterületeiken dolgoznak. Az elsőéves kollégisták oktatása ezért nehezebben megy, mint más esztendőkből. Az akadémiai előadások mellett az eddigi előadók olyanok voltak, akik mind a két társaságot érdekelten tudják (Farkas, Berei, Boldizsár stb.).

A szemináriumi oktatás rendszeresen folyik, vezetői kollégisták (Györfly Sándor, Fekete Sándor, Pataki Ferenc). Havonként általános osztályozó szemináriumot tartunk, ahol az anyagból és az esedékes kötelező olvasmányokról számolnak be a kollégisták.

III. Kollégiumi nyelvtanulás

A nyelvoktatás rendszeresen folyik, franciát, angolt, németet, orosz, szerbet oktatunk a kollégiumban. A nyelvórak mellett működnek a tanulókörök, amelyek sokkal eredményesebbé teszik a nyelvoktatást, mint az előző évben volt. Külföldi címetek nem kaptunk, így személyes kapcsolatainkat felhasználva léptünk érintkezésbe külföldi ismerőseinkkel. A kollégium tagságának 15%-a kapcsolatban van különböző országok fiataljaival.

IV. Kulturális munka

A kulturális munka területén aránylag elég jól állunk. Az évi előirányzat 50%-át már teljesítettük. Megszerveztük a kollégium színház-, mozi-, opera- és kiállítás-látogatását. Minden érdemes színdarabot és filmet megnéztünk. Állandó belépője-gyünk van az Uránia filmszínházba, ahol a rendőr tanosztállyal együtt kívánságunk-ra lejátszott filmeket nézünk meg. Kollégiumi szavalóversenyen ellenőriztük a vers-előirányzat teljesítését. A kollégiumi zenekar és bábjátékcsoport felszerelés és idő-hiányában nem tud vagy csak nagyon nehezen dolgozni.

V. Testnevelés

A kerékpár- és az úszásnorma teljesítése nem ütközik különösebb akadályokba, mivel állandó belépőnk van a Gellért-fürdőbe, s a kollégium rendelkezik kerékpár-ral. A kollégiumnak saját röplabdapályája van, ahol szövetkezetek közötti röplab-daversenyeken tanítjuk meg a kollégistákat a játékszabályokra. Különben részt ve-szünk az országos röplabdabajnokság mérkőzésein, ahol a kollégium csapata elég jó eredménnyel szerepelt.

VI. Társadalmi munka

Az előirányzott legációk és prókatori munkát elvégeztük, a pártfogó testület szervezése nem tartozik bele a társadalmi munka előirányzatunkba, mivel a kollé-giumnak alapszabály szerint nincs pártfogó testülete. Egy üzemet és egy falut láto-gattunk meg eddig. A látogatásoknak szintén erős akadálya az időhiány. Pontosan tisztázni kell, hogy a központ mit ért falujárás alatt, és milyen szociográfiai felvé-teleket akar a falujáró kollégistákkal készíttetni. A hangsúly a felvételen van-e vagy pedig azon, hogy ismertessük a mozgalmat, tájékoztassuk a falu lakosságát, műsrot adjunk stb.

VII. Ifjúságpolitika

Ebben a szektorban is elértük az előirányzatot, sőt egyes szektorokban túlhalad-tuk. (Vezető funkcionárius nem 10% iskolai szervezetben, hanem 20% stb.) Kultag-szervezésben 100%-kal túlteljesítettük az előirányzatot. A Kossuth nevelőtisztí tan-folyam minden tagja kultagunk, azonkívül az egyetemen is szerveztünk 17 kollé-giumi kultagot. A VI. és VII. kategóriának az a hibája, hogy nem elég konkrétan meghatározottak az egyes szektorok, nem is lehet pontosan megérteni (társadalmi szervezetekben való mozgás stb.) J a v a s l a t: A VI. és VII. pontot össze kell von-ni, legalábbis az egyes munkaterületeket. A gyakorlat azt mutatja, hogy azok a kollégisták dolgoznak jól, akik nem 3-4 munkaterületen aprózzák fel erejüket és idejüket, hanem egy területre koncentrálják munkájukat. Pontosabban rögzíteni kell, hogy mi értendő a társadalmi munka és ifjúságpolitika szektorainak egyes pontjai alatt.

VIII. Kollégiumi élet

A kollégium rendszeres vezetőségi üléseit megtartottuk, és az egyes kollégiumi szervek alapszabály szerint végezték munkájukat. A kollégiumban jelenleg 6 szövetkezet működik, átlag 10 taggal. Szövetkezeti gyűléseket tartanak alkalmanként, de kéthetenként egyet feltétlenül. Ilyenkor önkritikai estet tartanak, ünnepélyekre műsort készítenek, faliújságot szerkesztenek, más kollégiumi szövetkezeteket látogatnak, "bizalomtrafikot" szerveznek stb. A kollégium munkáját az egyes bizottságok nagyban elősegítik, így a norma-előirányzat különböző területeire részletesen kidolgozták az évi előirányzatot, és ellenőrzik annak végrehajtását. A népbíróság eddig két ülést tartott, ahol összesen 15 kisebb ügyet tárgyal, 6 esetben népbírósági megrovásban mondta ki ítéleteit. A kollégium napirendje és hetirendje megfelel a rendtartási szabályzatban előírt hetirendnek, eltérések a teljesítmény-előirányzat végrehajtása során merülnek fel. Eddig 4 faliújság jelent meg különböző szövetkezetek szerkesztésében. A kollégium eddigi kiadásainak kb. kétszeresét teremtette elő saját szervezés útján.

IX. Egyéni és társas vállalkozások

Ebben a szektorban nem teljesítettünk mindent előirányzat szerint, bár igaz, hogy az egyes "produktumok" szintén nincsenek pontosan meghatározva. Itt társas vállalkozásainkban mutattunk fel komoly és jelentős eredményeket, amelyeket azonban százalék szerint eddig meghatározni csak körülbelül tudunk, ilyenek pl.: 35 kollégista mint normabiztos vidéken töltött átlag 3 napot, hetenként 25–30 előadást, szemináriumot tartunk az egyes budapesti népi kollégiumokban és tanonckollégiumokban. Csepelen rohammunkán vettünk részt, szerveztük és irányítottuk a Kiss Áron Kollégium elfoglalását. A kollégium kéthetes rohammunkában költöztette át otthonát az Apponyi térről a Vorosilov útra. A kollégium 25%-a vidéken töltött két napot Tito marsall Magyarországon való tartózkodása alkalmával, 4 kollégista a kultuszminisztérium bizottságával végigjárta az összes magyarországi népi kollégiumot. Megszerveztük és irányítottuk a MAKE-kollégiumok látogatását stb.

X. Nevelői kar munkája

Ebben a szektorban a kollégium igazgatója, Kardos László eddig teljesítette a 3. és 4. szektort teljesen, illetve részlegesen. Megírta a speciális szakmunkát: "Munkaverseny mint nevelési szisztéma a népi kollégiumokban." Több NÉKOSZ-kapcsolatú önálló társadalmi munka megszervezésében vagy felelős vezetésében vett részt (Kiss Áron Kollégium elfoglalása, csepeli rohammunka). Egy alkalommal a NÉKOSZ-szal kapcsolatban interpellált a Parlamentben. A Nyilvános közszereplés a kollégiumot érintő tárgykörből c. szektort szintén teljesítettük, sőt többszörösen túlteljesítettük.

Általános megjegyzések

A teljesítmény-előirányzat hibája, hogy nem elég pontosan kidolgozott, sok általánosságot tartalmaz, amit mindenki elég szabadon értelmezhet. Ez ugyan abból

következik, hogy a gyakorlatban most próbáljuk ki először, és a gyakorlat mutatja meg, mennyiben reálisak az egyes előirányzatok. Feltétlenül határozottabban, pontosabban kell körülírnunk az egyes előirányzatokat, mert csak ez lehet a jó ellenőrzés alapja. Szét kell választanunk a közép- és főiskolás kollégiumok, a szakközép- és szakfőiskolás kollégiumok előirányzatát, mert csak így tudunk jó demokratikus szakértelmiséget kinevelni.

Budapest, 1947. december 5.

Halász József s. k.
titkár

NDGY KLi GYIK 22-III-5

183. Vita a normarendszer első félévének tapasztalatairól:
határozati javaslat
Jegyzőkönyv a főiskolás népi kollégiumok igazgatóinak értekezletéről
1948. január 9.

Határozati javaslatok

Elvi észrevételek

1. Irányvétel a szakkollégiumok fokozatos kiépítésére.
2. A munkaverseny munka jellegének a verseny jelleggel szemben való fokozatos kihangsúlyozása.
3. A normák helyes értelmezése céljából kívánatosnak tartjuk, hogy a nevelési osztály márc. 1-ig elkészítse a szükséges központi segédleteket, utasításokat külön főiskolások és középiskolások, valamint általános iskolások részére.
4. A teljesítmény-előirányzat jó végrehajtása érdekében kívánatosnak tartjuk, hogy az egyes kollégiumok az ONB-vel való megbeszélés alapján teljesítmény-előirányzatukat aklimatizálják.
5. Szükségesnek tartjuk az ONB felállítását legkésőbb febr. 1-ig.
6. Az iskolai, illetve szaktanulmányok fokozott kihangsúlyozása végett a 60%-os nívót kizárólag az első szektorra vonatkoztassuk.

Megjegyzések a normaszektorokhoz

I. Iskolai tanulmányok

1. A szektor nevét főiskolásoknál változtassuk meg "szaktanulmányok"-ra. [...]

II. Kollégiumi tanulmányok

1. A központi anyagra vonatkozóan:
 - a) biztosítani kell a Zeneakadémián tartott előadások nívóját,
 - b) nagyobb példányszámú és egyenletesebben elkészített jegyzeteket kell kiadni. [...]

III. Kollégiumi nyelvtanulás

1. Külföldi egyetemi hallgatókat hívunk meg a lehetőség szerint az összes főiskolás kollégiumokba.
2. A szakkollégiumok a szaknyelv tanulására helyezték a súlyt.

IV. Kulturális munka

1. A szektor nevét kulturális életre változtassuk.
2. A versismeret terjedjen ki a vers elemzésére is.
3. Kórus, zenekar, táncsoport esetében a száz százalékos teljesítést jelentse az is, hogy ha a kollégisták 10%-a a központi megfelelő szervezetben aktívan és jól dolgozik.
4. Zenekar helyett zeneismeret.
5. Két színmű, népi játék stb. elegendő. [...]

VI. A sportszektor

1. A birkózás és kötéljáték törlését kérjük.
2. A távgyaloglás értelmezését a következőképpen javasoljuk:
 - a) nem havi, egyszeri 15 km/3 órás gyaloglás.
 - b) menetelések és kirándulások.
3. Javasoljuk egy nagy összefüggő jelvénytérkép verseny kidolgozását az egész sportszektorra.

VII. Társadalmi munka

1. A társadalmi szervezetekben való mozgást a kollégisták 10%-ára korlátozzuk.
2. 2 falut látogatunk meg egy évben.
3. 4 helyett csak egy falu- és egy üzemszociográfiát készítünk. [...]

X. Egyéni és társas vállalkozások

1. A kollégisták 100%-a egy elismert alkotással teljesítse ezt a szektort.

NDGY GYSI NÉKOSZ 198

184. Orosz Lajos félélvnyitó igazgatói referátuma a NÉKOSZ centenáriumi munkaversenyéről az Apáczai Csere János iskolakollégiumban
1948. április 1.

[...] Többben a NÉKOSZ normarendszerével kapcsolatban aggályokat hangoztatják.
[...]

Mi okozza nálunk a gondot?

Mindenekelőtt az, hogy a NÉKOSZ centenáriumi munkaversenyében az iskolai teljesítmények ugyan első helyen szerepelnek, mégis a végső eredmények összehasonlításakor egyenlő súllyal esnek latba olyan területekkel, mint a "kollégiumi" tanulmányok, a kollégiumi kulturális munka, a testnevelés vagy az úgynevezett

társadalmi munka és az ifjúságpolitika. Márpedig egy kollégista munkaidejének nem 1/9-ed része jut az iskolai tanulmányokra. Azt is mondjátok, aki meg akarja nyerni a versenyt, olyan munkaterületekre hajt rá, amelyek a legkevesebb idő alatt a legtöbb százalékot biztosítják. Mi tehát, akik a jelszóval indultunk, hogy minden munkaterülethez képest a legeslegfontosabb feladatunk az iskolai tanulás minél magasabb színvonalon, és ilyen irányú ösztönzést kaptunk eddig az ide el-ellátogató Eötvös-kollégistáktól is, ha nem akarunk megalkudni önmagunkkal, menthetetlenül az utolsók között fogunk kullogni, mert a normarendszer "százalé-
kai" a jobb tanulást nem értékeli kellőképpen.

Beszéljünk erről egy kicsit! Hiszen nem akármilyen mellékes kérdésről van szó. Versenyezni és abban élni kerülni csak akkor lehet, ha az ember meg van győződve a verseny célkitűzéseinek helyességéről, és ha az ember az eléje tűzött feladatokat nemcsak tessék-lássék, a mennyiségi mutatókra tekintve teljesíti, hanem legalább olyan fontosnak tartja a minőséget is.

Hadd mondjam meg mindjárt az elején, hogy a versenyben való részvételünket illetően optimista vagyok, és a NÉKOSZ centenáriumi versenyét nemcsak politikai, hanem pedagógiai szempontból is igen jelentősnek tartom. Nem akarok benneteket becsapni: a normarendszer belső arányaiból fakadó ellentmondásokat én is látom, ezek megszüntetésére a jövő évi tervet illetően javaslatokat dolgozunk ki, és azokat a NÉKOSZ vezetősége elé terjesztjük. [...]

A NÉKOSZ normarendszerének óriási jelentősége, hogy a hagyományos diáktípus-hoz képest, akinek szinte kizárólagos feladata volt otthon a tankönyvek anyagának megtanulása, megfogalmazza a közéletre nemcsak előkészülő, hanem a közéletben lehetőségeihez képest aktívan részt vevő, sokoldalú diák típusát, demokráciánk új emberének, új ifjúságának típusát, aki vállalja a társadalmi haladásért, a dolgozó tömegek anyagi és kulturális gyarapodásáért vívott harcot. Ezért vannak a kollégiumi munkaterületek sorában kiemelve az iskolai tanulmányok mellett a társadalmi munka különböző fajtái (üzemlátogatások, falujárás, társadalmi szervezetekben való részvétel), az ifjúsági politikát irányító szervezetekben végzendő munka, a kollégiumi közösségi élet magas színvonalú, az ifjúsági autonómia kiépítését célzó megszervezése, gazdag kulturális munka, a testnevelés és a sport kiépítése (korántsem a versenysport, hanem a tömegek testi nevelése érdekében).

Hadd szóljak külön olyan feladatokról, amelyek a szellemi munkán kívül a fizikai munka megbecsülését és megszerettetését célozzák: kollégiumi közmunkák, rohammunkák, a kollégium építése, csinosítása, a kézművesség különböző fajtái, esetleg olyan nagyobb közös vállalkozások, amelyeket a kollégium egész tagsága hajt végre.

Sokoldalú tennivalók rendszerbe foglalása, a sokoldalú ember nevelésének "tanterve" ez a versenyterv. Amikor végigtekintünk rajta, azt mondhatjuk teljes felelősségünk tudatában: ez igen jó és igen hasznos terv, végre kell hajtanunk!

Mi nem akarunk belőletek csak a tanulást és a szellemi munkát, csak a könyveket és folyóiratokat becsülő embereket nevelni. Nem akarunk nevelni egyoldalú, könyvek és cédulák közé temetkező könyvmolyokat, valamely szűkre szabott munkaterület korlátozott szakembereit! De ne értsetek félre! Kellenek nekünk a szakemberek, több is, mint eddig és jobbak, mint az eddigiek. De szakmáját is csak az tudja kellő szakszerűséggel és a nép javára művelni, aki széleskörűen tájékozódik,

sokfelé, sok irányban szerez gyakorlatot, gazdagon kifejleszti erőit, és sokoldalú kapcsolatokat teremt itt a kollégiumban társaival, kinn a kerületben más iskolásokkal és szakmunkástanulókkal, pártszemináriumokon, pártnapokon, egyesületekben olyan felnőttekkel, akiknek tudása és élettapasztalata megerősít benneteket a dolgozó nép szolgálatában. A csak a saját dolgaikkal törődő, a csak a saját szakmájukba temetkező emberek korszaka letűnőben van nálunk. "A kút békája nem ismeri az óceánt" – mondja egy japán közmondás. Ne bújjatok hát a kútba, békaperspektíva az! Ismerkedjétek meg az emberi tudás, az ezerarcú emberi munka, az emberekkel való hasznos együtt dolgozás sok-sok lehetőségével. Akinek egyik vagy másik munkaterülethez nagyobb kedve vagy nagyobb hajlandósága van, az majd szakmát választ, és elmélyedhet benne, de mindig azzal a tudattal, hogy egy "óceán" lakója, s nem amolyan "békaperspektíva" örököse.

Talán sikerült valamennyire érzékeltetnem, miért tartom alapvetően pozitívnak a centenáriumi verseny gazdag munkaprogramját. [...]

NDGY Orosz Lajos iratai 53

185. Gyalog Márta–Vitányi Iván: Normarendszer a népi kollégiumok kulturális tevékenységében
Részletek a NÉKOSZ-kollégiumok művészeti nevelő munkája című tanulmányból, 1957

[...] A normarendelkezések igen sok kulturális feladatot is tartalmaztak. [...]

A NÉKOSZ kulturosztyálya nagy buzgalommal látott a terv végrehajtásához. 1947. október 11-én körlevélben tájékoztatta a kollégiumok vezetőit a részletes teendőkről. Ebben felsorolta a kötelező dalokat, kórusműveket, az ajánlott színdarabokat és bábdarabokat.

16 népdalt és 8 tömegdalt sorolt fel kötelező anyagként. (A 16 népdal: Hídló végén, Sej, a tari réten, Barna kislány a konyhában, Széles a Balaton, Elindultam szép hazámból, A kisnyéki rózsás kertek alatt, Zöld erdőben de magas, Huszárgyerek, Háros felől, A bogárdi bíró háza, Húzd rá cigány, Nem porzik már, Ha bemegek, Rászállott a páva, Sej, Nagyabonyban, Fölszántom a császár udvarát. A 8 tömegdal: Köztársasági induló, Carmagnole, Mordvin dal, Szép gyermekem, Ember, ne csüggedj, Föl, koldus véreim, Hej kenyér, barna kenyér, Már termelnek újra a gyárak.)

A "normadalokat" sokszorosított anyag formájában is közreadták a kötelező anyag mellett a javasolt dalokat is hozzávéve, így több orosz népdalt és tömegdalt, a szomszéd népek dalaiból néhányat, néhány kánont és műdalt (pl. Schubert Vadrózsáját).

A kötelező kórusműveket férfi- és női karoknak külön adták meg. Mindegyik számára kötelező volt Bartók Bolyongás c. kóruszama, Kodály egy-két biciniuma, valamint Vásárhelyi és Kerényi kórusgyűjteményének egy-egy darabja. Vegyeskarok számára a biciniumokon és a Kerényi válogatta kórusműveken kívül Bárdos népdalkórusai (Béres vagyok, Komáromi kisleány és Réten, réten), valamint Farkas Ferenc Baranyai lakodalmasa volt kötelező.

A sok kötöttség illuzórikussá tette a NÉKOSZ kulturális tervének végrehajtását. Legtöbb eredményt talán a népdalok és népi táncok tanításában értek el, kórusok,

táncscsoportok is igen sok helyütt alakultak, színjátszó csoportok már kevésbé, báb-játékegyüttesek és zenekarok még kevésbé. A "normák" felülvizsgálására már nem került sor. Ha mód lett volna rá, és a tényleges helyzetet mérték volna fel, bebizonyosodott volna túlfeszített voltuk.

Említtettük már, hogy a Győrffy-kollégium művészeti életében egyoldalúság jelentkezett, a politikai mondanivalót közvetlenül tartalmazó műfajok háttérbe szorították azokat a művészeti ágakat, amelyek kevésbé kapcsolódtak a politikához. Így például háttérbe szorult a műzene, a kollégisták zenei műveltsége hiányos maradt, s ezt a tényt akkor is meg kell állapítanunk, ha a népművészet kultiválásában elért eredményeket igen nagyra értékeljük. A Győrffy-kollégium esztétikai nevelésének ezt a hiányosságát átvette az egész NÉKOSZ. A normarendszer végtelen sok feladatában mindenből csak keveset lehetett nyújtani, így alaposabb zenei műveltség megszerzésére nem kerülhetett sor, sőt a NÉKOSZ idegenül nézett szembe zenei szakkollégiumaival, amelyek a szakmai gyakorlást fontosabbnak tekintették mondjuk a sportnorma megvalósításánál. A NÉKOSZ igyekezete abban állt, hogy a normarendszer segítségével a Győrffy-kollégiumban kialakított népi kollégista típusát általánossá tegyék, arra nem gondoltak, hogy ezt a típust kritikailag vizsgálják, még kevésbé, hogy a különböző szakmát tanuló ifjúság igényei szerint lényegesen módosítsák. Ezért a szaknevelés szükségszerűen háttérbe szorult szinte valamennyi kollégiumban, az igazi népi kollégista szakmája a népi kollégistaság volt.

Mindennek ellenére helytelen lenne, ha a NÉKOSZ munkaverseny- és teljesítmény- (norma-) rendszerétől minden pozitívumot eltagadnánk. Áttekinthetően foglalt össze minden elképzelhető feladatot, amit abban az időben a haladó magyar ifjúságnak végre kellett hajtania, beleértve a művelődés feladatait is. A baj ott volt, hogy ez a rendszer az eszközből céllá nőtt, maga a rendszer lett a fontos.

Nem kétséges azonban, hogy ez az eleven, lendületes, magával ragadó élet (a kulturális élet), ami a kollégiumokban kibontakozott, alapjában véve pozitívan értékelhető. A NÉKOSZ rendszerező törekvései csak részben tudták a spontaneitást megkötni. Az egészséges fejlődés az lett volna, ha a NÉKOSZ mozgalmának ezeket a kulturális nevelés terén is kétségen kívül fennálló pozitívumait megtartják, hibáit lenyesegetik, s úgy teremtenek alkalmas módszert az ifjúság kulturális nevelésére

NDGY Vitányi Iván íratai

186. A NÉKOSZ 1947-48. évi centenáriumi munkaversenyének eredményösszesítője

Készítette a NÉKOSZ oktatási osztálya, 1948. július

I. Iskolai tanulmányok

[...] Centenáriumi norma-előírányzatunkat alapul véve (20% jeles, 60% jó), az eredmények iskolafajok szerint így alakulnak:

Főiskolások	72%
Dolgozó iskolások	84%
Középiskolások	80%
Általános iskolások	100%

Tehát az általános iskolások pontosan teljesítették a normát, míg a középiskolások 80, a dolgozó iskolások 84 és a főiskolások 72% -os normát értek el. A tanulmányi eredmények összevetve:

Kitűnő és jeles összesen	2411	25,3%
Jó	4902	51,2%
Elégséges	2171	22,7%
Elégtelen	78	0,8%
Összesen	9562	100,0%

Együttesen átlag 83% -os normát teljesítettünk. Biztató, hogy a jelesek és kitűnők viszonylag az elégséges felett állanak százalékos értékben. A súlypontot a jörendő kollégisták képezik.

II. Kollégiumi tanulmányok

158 kollégiumban az elmúlt évben tartottak:

kötelező központi anyagból (közgazdaságtan, történelem) kollégiumi átlagban 19 előadást; 20 szemináriumot,

szabad anyagból (irodalom, társadalomtudomány, politika stb.) kollégiumi átlagban 18 előadást, 9 szemináriumot.

Összesen 5830 előadás hangzott el a kollégiumokban, egyre-egyre számítható 37 előadás; 4377 szemináriumot tartottak, melyből egy kollégiumra jut átlag 28.

9562 népi kollégista elolvasott az elmúlt tanévben

1. Szakkönyvet	átlag 6
2. Kollégiumi kötelező olvasmányt
(közg., tört.)	átlag 4
3. Szabadon választott könyvet	átlag 15

III. Kollégiumi nyelvtanulás

9562 népi kollégista 158 kollégiumban nyelveket a következő megoszlás szerint tanul:

Oroszul tanul	1377	14,4%
Angolul tanul	1539	16,1%
Franciául tanul	1167	12,2%
Németül tanul	5068	53,0%
Egyéb nyelvet tanul	411	4,3%
Összesen	9562	100,0%

IV. Kulturális munka

A.1. Tömegéneklés

A kollégisták tudnak egyénenként 56 népdalt, 15 mozgalmi dalt, 8 külföldi dalt, 6 klasszikus dalt.

2. Tömegtánc. Átlag 3 tömegtánc-koreográfiát tanultak meg.

3. Versismeret. Verset tudnak átlag 9-et fejenként. [...]

5. Kulturális élet

158 kollégium 1356 színházi előadás, átlag 8,6

648 hangverseny, átlag 4,1

379 képzőművészeti kiállítás, átlag 2,4

2607 mozit látogatott, átlag 16,5

214 ízben voltak egyéb helyen, átlag 1,3

B. 1. Kórus. 664 kórusművet tudnak, átlag kollégiumonként 4,2

2. Zenekar. 775 népi kollégista tanul zongorázni, ez a kollégisták közül 8,1%

640 hegedül 6,6%

308 harmonikázik 3,2%

1186 furulyázik 12,4%

3. Táncscsoport. Minden kollégiumnak van kisebb táncscsoportja, átlag 5 táncművet tanultak meg.

C. 1. Színjátszó csoport. 458 színművet adtak elő, illetve tanultak meg. Kollégiumi átlag 2,9.

2. Bábjáték. 348 bábszínművet játszottak, átlag 2,2.

V. Testnevelés

A. 1. Tömegtorna

2. Sportjáték. Sportjátékot tudnak a kollégiumok átlag 6,2%.

3. Úszás. 6751 kollégista tud úszni. Ez a szám a kollégisták 70,6%.

4. Kerékpározás. 8051 kollégista kerékpározik, 84,2%.

5. Birkózás vagy kötélhúzás. 5001 szabályosan birkózik: 52,3%.

6. Távgyaloglás. Egy távgyaloglásra jutott 15,3 km, egy-egy kollégiumra 9–3 alkalommal. [...]

C. Röplabda. 9036 kollégista tud röplabdázni, a kollégisták létszámának 94,5%-a.

VI. Társadalmi munka

A. 1. Legáció. Legációs út 1 kollégistára jut átlag 3.

2. Prókátorság. Ügyintézés, 1 kollégistára jut átlag 5. [...]

4. Patronázs: 308 ifjúsági intézményt gondoztunk, egy kollégistára jut átlag 2.

5. Pártfogó testületi tag szervezése: 27 334 a pártfogó testületeink taglétszáma, egy kollégiumra jut 173.

B. 1. Falujárás: 1454 ízben látogattunk falut. Egy kollégiumra jut átlag 9 falu.

2. Üzemlátogatás: 679 üzemben voltak kollégisták. Egy kollégiumra jutott átlag 4 üzem.

Vidéki kollégiumaink nagy része megfelelő üzemek híján inkább falut látogatott.

3. Meghívások, vizitációk. 2007 alkalommal meghívtunk, illetve vizitáción voltunk testvérkollégiumoknál vagy más intézményeknél. Egy kollégiumra esett átlag 13.

- C. 1. Faluszociográfia. 379 alkalommal szociográfiai felvétel falun, kollégiumonként átlag 2. Ebből valóban kész van: 300.
2. Üzemszociográfia. 237 alkalommal szociográfiai felvétel üzemben, átlag kollégiumonként 1, 5. Valóban elkészült a tanulmány 174 üzemről.

VII. Ifjúságpolitika

1. Iskolai szervezetben minden tag részt vesz.
1627 vezető funkcionárius 17, 3%
2. Ifjúsági társadalmi szervezetben 4829 résztvevő 50, 5% [...]
4. NÉKOSZ-kültag szervezés: 5182 kültag szervezése,
egy kollégiumra jut 33 kültag
5. Külföldi tömeglevelezés: 24 861 levél. Átlag 2, 6
6. NÉKOSZ könyv-, folyóirat-, hetilap-terjesztés.
28 686 folyóirat stb. Átlag 3

VIII. Kollégiumi élet

1. Kollégiumi hivatalos szervek: 158 népi kollégiumban az 1947-48-as tanévben vezetőségi ülés volt átlag 35
taggyűlés volt átlag 2
2. Kollégiumi társadalmi szervek:
Szövetkezeti tanácsülés 309, átlag 2
Szabad szövetkezetek száma 1027, átlag 6, 5
Kollégiumi népbíróság 1422 ügyben, átlag 9 [...]
4. Kollégiumi est, kollégiumi ünnepélyek:
2397 kollégiumi est, átlag 22
964 kollégiumi ünnepély, átlag 6
5. Kollégiumi közmunkák, rohammunkák: 483 846 óra hasznos munka,
kollégiumonként heti átlag 2
6. Faliújság. 2038 faliújság jelent meg az év folyamán, átlag 13

IX. Egyéni és társas vállalkozások

A. Egyéni vállalkozás:

1. Kézművesség (általános iskolásoknak): 7813 önálló produktum.
Kollégistánként átlag 5
2. Középiskolások vállalkozásai:
a) Kézművesség: 13 790 önálló produktum, kollégistánként átlag 3
b) Képzőművészet: 14 851 produktum, kollégistánként átlag 3
c) Irodalom: 24 398 szépirodalmi produktum, kollégistánként átlag 4
d) Tanulmány: 7426 tanulmány, kollégistánként átlag 1
3. Főiskolások vállalkozásai:
a) Képzőművészet: 3346 produktum, kollégistánként átlag 2
b) Irodalom: 8155 önálló novella és vers, kollégistánként átlag 4
c) Tanulmány: 2509 tanulmány, kollégistánként átlag 1

B. Társas vállalkozások: 1011 alkalommal társas vállalkozás,
kollégiumonként átlag

6

X. Nevelői kar munkája

[...]

2. Pedagógiai szakmunka. 67 pedagógiai szakmunka, pedagógusonként átlag	0,2
3. Speciális szakmunka. 98 speciális szakmunka, pedagógusonként átlag	0,3
4. Társadalmi szereplés:	
a) 3255 előadás, beszéd stb., pedagógusonként átlag	10,3
b) 1011 újságcikk, pedagógusonként átlag	3,2
c) 853 önálló vállalkozás vezetése, pedagógusonként átlag	2,7

NDGY Orosz Lajos iratai 4

A KÖZÖSSÉG MÉRLEGÉN

A népi kollégiumi nevelés szelektív igényeinek – amelyek már a kollégiumi felvételi vizsgákon is megnyilvánultak – megfelelően zajlottak le a népi kollégiumokban a félévi és a tanév végi vizsgálatok. Az évközi munkavégzés jellemzett igényessége itt is érvényesült. Mindazonáltal ezek a vizsgák nem voltak "szabályos iskolai" vizsgálatok. Mások is voltak, többek is. A diákoknak évközi tanulmányaikról, elvégzett munkájukról, a közösségben elért fejlődésükről sokszínű és vonzó formákban kellett számot adniuk. A közösségben, a közösség előtt, a közösség számára, önmaguknak. A teljesítményt is a közösség bírálta el. Az írásbeli és szóbeli beszámolókat a kollégisták gyakorlati készségét, leleményességét, önállóságát próbára tevő feladatok és megbízások követték. A vizsgáló diákoknak önálló szociográfiai vizsgálatokat kellett elvégezniük, valamiféle társadalmi megbízatást teljesíteniük, a szűkebb – helyi, kisvárosi, városi – környezet nyilvánossága előtt szerepelniük. A vizsgálati periódusok többnyire a "kollégiumi hét" formáját öltötték fel, ez idő alatt bőven volt lehetőség a kollégistáknak életüket, eredményeiket bemutatni – önmaguknak, családjaiknak, szűkebb környezetüknek, barátaiknak, pártfogóiknak.

A vizsgálatok lényegét képezték a fő fejezetek tájékoztatójában leírt kollektív önbírálatok, a közösség színe előtt történő önelemző, önbíráló beszámolók és azok megvitatása. Közösség és egyén vizsgázott ezúttal – összeforrottságáról, belső fejlettségéről, felelősségéről, önnevelő érzéke és képessége fejlődéséről... Igazi kollégiumi közösségekben feszültséggel terhes drámai órák és napok voltak ezek az önvizsgálatok, tisztító, önemésztő, megrendítő – személyiségformáló – hatásokról sok korabeli és mai híradás tud meg számot adni.

Kimondatlanul: a valóságpedagógia szisztémájának alkalmassága, fejlettsége is mérlegre került ezeken a forró hangulatú kollektív konfessziókon. Akkor – 1948 nyaráig – az még legtöbbször jól vizsgázott. A társadalmi fejlődés torzulását legelőbb és legjobban emez érzékeny pedagógiai "műszer" – a közösségi önbírálat – érezte és súlylétette meg: fokról fokra veszteni kezdte őszinte emberi tartalmát, formálisává vált, sőt olykor ellentétébe csapott át, manipulatív eszköz lett a vezetés kezében.

187. Vizsgálati utasítások az 1947-48-as centenáriumi tanév lezárására

A NÉKOSZ-központ körlevele, 1948. június 5.

Kedves Barátaink!

Tanévünk befejezéséhez közeledik. Az elmúlt év szövetségünk életében a szervezeti és szellemi megerősödés jegyében folyt le. Megvalósítottuk 1947-es évvárónk alkalmával meghirdetett programunknak azt a lényeges követelményét, hogy 100 népi kollégiumot szervezünk 10 000 népi kollégistának (kollégiumaink száma ma: 160). Gazdasági vonatkozásban is stabilizálódott kollégiumaink helyzete. A szellemi munka területén tanévünk a munkaverseny jegyében folyt le. Az a tény, hogy intézményünk elsőnek vezette be a pedagógia és a szellemi foglalatosságok terén a munkaversenyt, megköveteli, hogy a legnagyobb gondossággal, alaposítással és lelkiismeretességgel értékeljük ennek az évnek munkáját. Szükséges ez azért, hogy az elmúlt év tapasztalatai és eredményei alapján előkészüljünk, s a következő tanévben megvalósítsuk azokat a – már nagyrésztben meg is kezdett – feladatokat, melyeket március 15-én meghirdettünk, mint a magyar társadalom legutóbbi fejlődési szakaszának döntő követelményét, nevezetesen kollégiumaink politikai elmélet és politikai műveltség terén megvalósítandó döntő színvonal-emelkedését, a szakmai képzésben való alaposabb előrehaladást, az általános műveltség fokozott emelését, az ifjúsági politikában való intenzívebb részvételt, az önkormányzatok tökéletesítését és a szövetség egész hálózata fegyelmi viszonyainak megjavítását.

A tanévnek a megjelölt szempontok szerint való eredményes befejezése tehát igen lényeges és komoly feladatot ró szövetségünk minden egyes tagjára. Ezért a szövetség vezetősége az eredményes munka érdekében átfogó, szövetségünk valamennyi kollégiumára kötelező jellegű programot dolgozott ki. [...]

A tanév befejezése

Június 21-26-ig országos kollégiumi hetet tartunk, melynek keretében:

a) vizsgázik középiskolás kollégiumaink teljes tagsága, a központi kiküldött jelenlétében,

b) részt vesznek a szövetség vezetősége által kijelölt főiskolás kollégisták a nyári program tengelyében álló iskolák egyhetes zárt vezetőképző tanfolyamán. [...]

A kollégiumi hét középiskolás kollégiumainkban a vizsgák alapos lefolytatása, az évi munka kiértékelése mellett arra is alkalmat kell adjon, hogy azok a kollégisták, akik nyári programunkban nem vesznek részt, maradandó közösségi élménnyel gazdagodva búcsúzzanak a kollégiumtól. Tehát a vizsgálatok ne csak referátortól jellegűek legyenek, hanem nevelő, oktató és összefoglaló természetűek, kollégistáinkat ne csak "vizsgálandó anyagnak", de teljes kritikai álláspont elfogalására alkalmas munkatársaknak tekintsük. [...]

A kollégiumi hét programja középiskolás kollégiumainkban

I. nap. A központi kiküldött megnyitja a kollégiumi hetet. A normarendszer első három szektorából való vizsga és ennek értékelése az első nap anyaga. [...]

IV. napon a kritika-önkritika napja lesz. A kollégiumok létszámától függően kerül kritika alá a kollégium tagságának egésze vagy kiemelkedő egyéniségei és gyengébb tagjai.

V. napon délelőtt a kollégium tagsága villámszociográfiai feladatot végez, a vizsgabizottság konferenciát tart, melyen elvégzi az értékelést a lefolytatott vizsga alapján.

Ugyanez a konferencia alkalmas arra, hogy a kollégiumi vezetőség ifjúsági tagjai és a nevelők szűkebb körben kritika-önkritika-alkalmat teremtsenek (10. szektor)

Délután az alapszabályzat 39. és 40. §-a értelmében kollégiumi taggyűlést kell tartani. A taggyűlés választja meg a jövő évi vezetőséget és a közgyűlésre kiküldendő kollégistát, aki minden esetben a júliusi iskolán részt vevő kollégista legyen.

VI. nap. Ünnepléses évvárás. Délelőtt a kollégium teljes tagsága készül az ünnepélyre. Az évváró ünnepélynek pedagógiai, társadalmi értéke van, tehát a legszebb keretek között kell megrendezni, és a legszélesebb érdeklődés központjába kell állítani. [...]

Főiskolás kollégiumok vizsgái

Június 28-29-én szövetségünk valamennyi főiskolás kollégiumában vizsgák folynak. A vizsga anyaga vázlatosan a következő:

I. nap délelőtt egyetemi, illetve főiskolai tanulmányok eredményeinek összegezése, kollégiumi tanulmányok (2. szektor) írásbeli és szóbeli vizsgálja.

Délután és a II. teljes napon kritika-önkritika folyik.

II. nap estéjén értékeléssel, taggyűléssel egybekötött évváró lesz, a NÉKOSZ hagyományos központi évvárója miatt budapesti főiskolás kollégiumaink lehetőleg szűk körű évvárót tartsanak. [...]

Budapest, 1948. június 5-én

Népi kollégista üdvözléssel

Népi Kollégiumok Országos Szövetsége
Vezetősége

NDGY GYSI NÉKOSZ 240

188. Vizsga a miskolci Szemere Bertalan Népi Kollégiumban
Naposkönyvi bejegyzések, 1948. február 20-22.

Február 20.

Megkezdődött a vizsga. Reggeli munkáinkat pontosan végezzük.

Délután vacsoráig tanulással töltjük az időt, mert többen szerepelnek egy önképzőkori előadáson, és így a vizsgának a lényeges része csak este, vacsora után kezdődik.

Azt hiszem, hogy ilyen gyorsan még talán soha nem vacsoráztunk.

8 óra előtt néhány perccel rövid beszéddel nyitotta meg Halász József a vizsgát. Rögtön után megkezdtek az írásbeli tételek kidolgozását. Történelmi és irodalmi tételt kaptunk (a mennyiség nincs beírva). A kidolgozásoknál az elsődleges szempont az volt, hogy átfogó képet adjunk a feltett kérdésekre. Nem okozott különösebb nehézséget a kidolgozásuk, hiszen az első félév folyamán előadások, szemináriumok segítségével alaposan átvettük az anyagot. 8 órától megszakításokkal majdnem 11-ig szántották a tollak és ceruzák a papirost. A szüneteket vidám nótaszóval töltöttük ki. Kissé fáradtan, de a jól végzett munka tudatában hajtottuk álomra a fejünket. Most már sokkal nyugodtabban, mert a vizsgának az első részén átestünk, és már csak kritika-önkritika, önmagunk és egymás kiértékelése van hátra.

Február 21.

Ma kivételesen nem volt reggeli torna, tekintettel arra, hogy tegnap este későn feküdtünk le. Iskolából hazajött mindenki pontosan. 2 órákor megebédeltünk, és 3 órákor pontosan megkezdtek a vizsga második részét, a kritika-önkritikát. A vizsgabizottság tagjai elfoglalták a helyüket, néhány népdal eléneklése és rövid, pár szavas bevezetés után megkezdtek a munkát, amelynek alapján megállapíthatjuk azt, hogy kollégiumunk tagsága a tárgyi ismeretek terén való fejlődés mellett mennyire fejlődött mint közösség.

A vizsgaelőírások szerint mentek a dolgok. De nem volt elegendő az öt perc sem annak, aki önmagáról mondott véleményt, sem annak, aki az önkritikát bírálta. Az idő alaposan elhúzódott, és bizony az éjszakába is belenyúlott a munka, és még úgy is bőven maradt holnapra. 1/2 12 órákor tértünk aludni.

Február 22.

A vizsga utolsó napja. 7-kor ébresztő, 8-kor reggeli, majd utána templomba ment a tagság legnagyobb része. Pontosán ebédeltünk, és nem sokkal ebéd után folytattuk munkánkat, amit 1/2 6-ra fejeztünk be.

Utána következett a vizsgának az utolsó része. Mindenki megkapta a kollégium teljes névsorát, és kettős csoportosítással kellett meghatározni a kollégisták rangsorát. Látszólag könnyű feladat, de amikor megkezdtek, akkor láttuk igazán, hogy nem is olyan egyszerű, és 20 perc alatt (ennyi időt kaptunk a rangsorolás elkészítésére) komoly, nagy feladat helyesen értékelni azt, hogy ki milyen kollégista, és munkája alapján milyen helyezést érdemel meg.

Ez volt az utolsó vizsgatétel, és ezzel az első félévi vizsgánknak a vizsgai részét be is fejeztük, s mindössze a vizsga ünnepélyes bezárása következett.

Megvacsoráztunk. Átalakítottuk a tanulótáncteremmet, és elfoglaltuk helyünket, hogy meghallgassuk Halász Jóskának, a vizsgabiztosunknak a befejező szavait, és utána első félévi munkánkat kétórás tánccal fejezzük be. Nem volt semmi külön ünnepélyesség, s mégis ünnepélyesnek éreztük ezeket a perceket. Halász Jóska röviden elmondotta, hogy mit látott és mit tapasztalt a kollégiumban, és kihirdette

a vizsga eredményét, mely szerint a kollégium tagsága 72,96% teljesítményt ért el. Beszélt arról, hogy feltétlenül meg kell mondania és el kell ismernie azt, hogy jó és fejlődőképes kollégium vagyunk, és munkánk révén az ország legjobb középiskolás kollégiumai között vagyunk. Különösen meglátszott ez a kritika-önkritikánál, ahol kitűnt az, hogy mi a hibája a közösségi életünknek, és kitűnt éppen ezáltal is, hogy felismertük hibáinkat, az, hogy jó kollégium vagyunk. Mint mondotta, volt vizsgabiztos főiskolás kollégiumban, és ha tárgyilagos akar lenni, meg kell állapítania azt, hogy a mi kritika-önkritikánk sokszor mozgott főiskolás színvonalon. Felolvasta azok névsorát, akiket munkájuk és emberi magatartásuk révén mint jó kollégistákat, dicséretben részesítenek: Bolló Bertalan, Pernecky Béla, Szakál István, Szegedi Pál, Gönczi László, Horváth Gyula. Bejelentette, hogy két kollégistának, mivel félévi iskolai eredményük elégtelen, felfüggeszti a tagságát. (Lackó L., Czimre [?] S.) Ezután sikert, jó kedvet, erőt kívánt a további jó munkánkhoz, és a NÉKOSZ-induló eléneklésével befejeztük a vizsgánkat. A befejezés után a Karacs-kollégistákkal műsort adtunk elő, s utána 11 óráig táncoltunk.

A vizsgák befejeződtek. Talán azt kell legelőször megállapítanom, hogy annak ellenére, hogy a célunk nem az volt, hogy minél nagyobb százalékot érjünk el, mégis meglepetés volt számunkra a 72%-os eredmény, és elég kellemetlen meglepetés. Tudjuk azt, hogy ez reális eredmény, de meg kell állapítani, hogy akkor, amikor van olyan miskolci kollégium, amelyik hasonló, sőt jobb eredményt ért el, számunkra ez az eredmény nem kielégítő. A vizsgák ideje alatt a kollégium tagsága kifogástalanul viselkedett. Mindenki jó kollégistához illő komoly magatartást tanúsított. Tárgyi tudás szempontjából igyekeztünk a lehető legjobban felkészülni, és ez meg is hozta az eredményét. És a kritika-önkritika során bátran és határozottan mutatott rá a kollégium tagsága erőnyeire és hibáira egyaránt. A kritikák túlnyomó része tárgyilagos szigorral mutatott rá legrejtettebb hibákra és mulasztásokra.

Amitóta együtt vagyunk a kollégiumban, sokat fejlődött a tárgyi ismeretünk, egyéni és közösségi magatartásunk, jó munkát végeztünk, s ennek a jó munkának a végzésében és a jó eredmény elérésében nagy része van nevelőinknek. Úgy dolgoztak, mint akiknek szívügye a kollégium tagságának a fejlődése, jó munkája. Dr. Kovács Lajos fáradhatatlan munkabíráásával, képzettségével, Papp László, az igazgatónk pedig az emberré való neveléssel segítette elő a jó eredményeket. Feltétlenül meg kell említenünk Kovács Tibort, volt igazgatónk, aki más irányú beosztása és elfoglaltsága révén keveset lehetett ugyan velünk, de akinek a munkája, példaadása és azok a rövid alkalmak, melyeket velünk töltött, komoly nevelő hatással voltak ránk. Ha eredményünk nem is olyan, amilyet vártunk és ahogy szeretnénk volna, ha vannak is hibáink, mégis megállapíthatjuk minden elfogultság nélkül, hogy dolgoztunk, jó munkát végeztünk, és munkánk révén az ország legjobb középiskolás kollégiumai között vagyunk.

NDGY Miskolci népi kollégiumok iratai Igó Béla iratai 2

189. A budapesti Dózsa György Kollégium és a kiskunfélegyházi Móra Ferenc Népi Kollégium félévi vizsgájáról
Pető Sándor levélbeszámolója, 1948. február 20.

Kedves jó Szüleim és Testvéreim!

Hétfőn, kedden és szerdán a Dózsa-kollégiumban és a többi pesti kollégiumban kollégiumi félév végi vizsgák voltak. Ezek a vizsgák ez alatt a 3 nap alatt minden időmet igénybe vették. A vizsga a NEKOSZ-ból leküldött központi tételekből és egyéni kritika-önkritikából állott. A hat kérdés közül, amelyekre írásban kellett felelni, 3 történelmi, 3 irodalmi tárgyú volt. Ez megvolt egynéhány óra alatt. Viszont annál több időt vett igénybe a kritika-önkritika. Ez abból állt, hogy mindenki külön, az egész tagság előtt, elmondta, hogyan áll tanulmányaival, hogy érezte magát ebben a félévben a kollégiumban, mennyit fejlődött, hogy viselkedett stb. Amikor valaki így elmesélte magáról mindazt, amit akart, hozzászólhattott, aki akart. Ez így személyenként igénybe vett átlag 20–30 percet, ami azt jelenti, hogy 80 kollégista esetében két és fél napig tartott, úgyhogy mind a két nap éjfél után 1–2 órakerék feküdtünk le. A vizsgát vizsgabizottság vezette le, amely öt tagból állott, és amelyben én is benne voltam mint olyan, akire szavaztak mint legjobb kollégistára. Ez fokozott munkát jelentett számomra, dolgozatok értékelése stb. A vizsga eredményét már szerdán este 11-kor ki is hirdettük. 31 próbaféléves kollégistát felvettünk a rendes tagok sorába, hatnak meghosszabbítottuk a próbafélévét, 3-at eltávolítottunk, 11-et pedig megdicsértünk. A megdicsérték közt van Bartha Antal is, Borus Józsa is és én is. Lányok közül kettőt dicsértünk meg: Molnár Ilonát és Szekeres Mária.

Alighogy ez a vizsga befejeződött, kellett készülődniem vidékre, ugyancsak vizsgáztatni. Engem ide, Kiskunfélegyházára osztottak be vizsgabiztosnak, a Móra Ferenc Népi Kollégiumba. Ma reggel értem ide. Tegnap du. 1/4 6-kor indultam el Pestről a szegedi gyorsal, de Kecskeméten leszálltam, meglátogattam Marikát és Katát, ott is aludtam, a dolgozók kollégiumában, és ma reggel jöttem Kécskémetről Kiskunfélegyházára. [...]

Szeretett kedves Húgaim!

Kellene még írnom, és írok is kiskunfélegyházai élményeimről. 60 gyereket le-vizsgáztattam. Én vezettem az egész vizsgát, nyugodtan mondhatom, annak ellenére, hogy már harmadéves népi kollégista vagyok, tehát a legöregebb népi kollégisták közé tartozom, és éppen annak a népi kollégiumnak vagyok a tagja, amely a legtöbb nevelést adta, mégis elmondhatom, hogy ez alatt a 4 nap alatt többet fejlődtem öntudatomban, tapasztalatban, mint talán máskor fél év alatt. A vizsgák kitűnően sikerültek. Most volt az első komoly alkalom, hogy pedagógiai képességeimet komolyan kipróbálhattam. Úgy vezettem a kritika-önkritikát, hogy nemhogy izgultak volna a gyerekek, hanem alig várták, hogy sorra kerüljenek, még a legapróbbak is, az ált. 5., 6., 7.-esek. A gyerekek nagyon megszerettek. Sokat beszélgettem velük külön is, mikor szünnet volt. Körülálltak, még a legkisebbek is kérdezgettek. A hatvan gyerek közül hetet a bizottság javaslatomra megdicsért, a leg-

több próbafelvételest felvettük rendes kollégistának, 10-nek a próbaidejét tanulmányi és egyéb gyengeségei miatt meghosszabbítottuk, és csak hármat távolítottunk el, azokat is azért, mert semmi reményt nem adtak arra, hogy valaha is jó kollégisták lesznek. (Az egyik pl. 5-ből bukott, a másik 3-ból.)

Az irodalmi NÉKOSZ-anyagot itt sem vették át. Szeretnék még nagyon sokat, aprólékosan is írni a félegyházi vizsgákról, de egy levélbe nem illik annyi, és az idő is csak múlik.

A Dózsa-kollégiumban most némi szabadosság van. A szorosabb kollégiumi élet: előadások, szemináriumok, nyelvórák szünetelnek. Kissé anarchikus állapot van. Ébresztő van 6-kor, de a felkelés fakultatív. Március 1-ig lesz ilyen könnyed a kollégiumi élet a vizsgák után. Haza is szerettem volna már menni, de nagyon nehezen kerül erre sor. Most, illetve csütörtökön kezdődnek a Györffy-kollégiumban a félév végi kollégiumi vizsgák. Nekünk, öregebb kollégistáknak az írásbelin nem kötelező részt venni, csak a kritika-önkritikán. Önkritikát azonban nekünk is kell mondani. Látnod, én ugyancsak kiveszem a részem a népi kollégiumi vizsgákból.

Annyit dolgozunk, amennyit csak bírunk, ingyen, a NÉKOSZ-nak. Persze nem ingyen van ez, hiszen sokkal többet kaptunk a NÉKOSZ-tól, mind anyagiakat, mind szellemi dolgokat, mint amennyi értékűt mi a NÉKOSZ-ért dolgozunk. Csak felületesen látszik úgy, hogy mi is ingyen dolgozunk, mert ugyanakkor látjuk, hogy más kollégisták még semmi különös dolgot nem csinálnak a tanuláson, saját képzésükön kívül. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

190. Középiskolás és általános iskolás népi kollégisták vizsgafeladatai az 1947-48-as év végén 1948. július

Írásbeli tételek délelőttre középiskolások részére

1. Hazánk gazdasági fejlődése 1848-tól napjainkig.
2. A magyar demokrácia hároméves története.

Mindkét tétel kidolgozására 1 órát kell adni, és idejében figyelmeztetni kell a kollégistákat, hogy fejezzék be a tételek kidolgozását. Egy-egy tétel kidolgozásának terjedelme nem haladhatja meg a 3 oldalt. Utána szóban is meg kell beszélni az egyes tételek helyes kidolgozását.

Tízperces villámtémák

1. Miben áll az úgynevezett dunai konföderáció elve, melyik politikus fejtette ki, mennyiben aktuális ma?
2. Mi volt a Nagyatádi Szabó István-féle kisgazdairányzat vereségének oka?
3. Mít neveznek "harmadik útnak" a politikában, és kik a világszerte közismert képviselői?
4. Európa melyik részét nevezik Bizóniának, és milyen célból hozták létre?

Ezeket a villámtémákat a rendelkezésre álló időtől függően délelőtt vagy délután kell kidolgoztatni, és pontosan 10 percig lehet róluk írni. A villámtémák kidolgozása után a két fő témához hasonlóan meg kell beszélni a kérdésekre adandó legjobb választ.

Írásbeli tételek általános iskolások részére

Az általános iskolások írásbelijét nemcsak témában, hanem időben is élesen külön kell választani a középiskolásokétól. Ha meg lehet oldani, ajánlatos külön teremben lefolytatni az általános iskolások írásbelijét. Az ő részükre hat témát adunk meg. Mindegyik téma kidolgozására 10 perc áll rendelkezésre, közben nagyobb szünetet kell adni. Mivel az ő írásbelijük lényegében véve délelőtt befejeződik, délután tetszés szerinti szabad, önálló kompozíciót írássunk velük abból a témából, mely nekik legjobban megfelel, azzal a kikötéssel, hogy terjedelme két oldalnál nagyobb nem lehet.

1. Miért tartjuk magunkat a dicsőséges emlékü 48-as ifjúság utódainak?
2. Kossuth Lajos.
3. Legkedveltebb verseim. (Mi tetszik benne a legjobban?)
4. Az igazi népi kollégista kötelességei népe iránt.
5. Tanáraid közül kit szeretsz a legjobban és miért?
6. Mit tudsz Rákosi Mátyásról?

NDGY Varga György íratai D-50

191. Vizsgadolgozatok a pápai Szilágyi Erzsébet Népi Kollégiumból

Kovács Aranka ált. isk. 5. oszt. tan., Szabó Júlia tanítóképző 4. oszt. tan., Takács Etelka 6. oszt. tan. dolgozatai, 1948. június

Kovács Aranka: Miért tartjuk magunkat a dicsőséges 48-as ifjúság utódainak?

Mi magunkat azért tartjuk a 48-as ifjúság utódainak, mert ezelőtt 100 évvel az az ifjúság is azokért a célokért küzdött, amiért mi. Ők is a szabadságért és az egyenlőségért harcoltak. Mi őket követjük. Mindenhol ott voltak, ahol szüksége volt rájuk a hazának. Mi is a magyar haza védelmezői akarunk lenni. Ők szembeálltak minden veszedelemmel, s mi is szembe akarunk szállni. Mi is egy szebb, boldogabb és szabadabb Magyarországot akarunk teremteni, és nem hagyjuk, hogy nekünk valaki parancsoljon.

Az igazi népi kollégista kötelességei népe iránt

Az igazi népi kollégista mindig népe javát szolgálja. Ha tévedésbe esik a nép, az igazat mondja neki, s feltárja a valóságot. Nem hazug képet állít a nép elé, hanem mindig a valót. A nép érdekeit szolgálja és nem egyes osztályt. Küzd, dolgozik a népért, segíti, ha kell, a nép érdekeiért harcba száll. Nem hagyja azt, hogy

a nép tudatlan, műveletlen legyen, hanem azt akarja, hogy az országban mindenki felvilágosult legyen. Tanul, hogy időre vezető szerepe legyen, és a nép érdekében fokozottabb mértékben dolgozhasson. Nem engedi, hogy a nép tévesen gondolkozzon. Azért dolgozik, hogy minden parasztcsalád megélhessen, legyen földje, és ne egyesek vagy papok cselédje legyen. Harcol az államosításért, s mindenért, ami a nép javára van. Segít azon, hogy az okos parasztgyerek is felsőbb iskolába kerüljön. Azon van, hogy a falu népe is felvilágosult legyen politikailag is, s lássa világosan, hogy demokrácia csak jót hoz. Körülbelül ezek a népi kollégisták kötelességei.

Szabó Júlia: Miben áll a dunai konföderáció elve? Melyik politikus fejtette ki? Mennyiben aktuális ma?

A dunai konföderáció elvét először 1848 legnagyobb vezéralakja és politikusa fejtette ki. A dunai konföderáció elve abban áll, hogy a Duna-medencében élő népek közös gazdasági, érdekvédelmi szövetségre lépjenek egymással. Ez a szövetség valamennyi Duna-medencében élő népnek előnyére válna. Kossuth a dunai konföderációt a magyarság vezetésével képzelte el. Azért a magyarság vezetésével, mert Magyarország gazdaságilag, politikailag előbbrehaladott volt, mint a többi államok, s a központból ennél fogva kitűnően tudta volna irányítani a föderáció ügyeit.

A kérdés ma újra aktuális, amennyiben a Duna-medence meglevő gazdasági és népességi viszonyai mellett a békés fejlődést szolgáló együttműködés csak így lehetséges. A dunai konföderáció elvét szolgálják ma a gazdasági, barátsági szerződések hazánk és a szomszédos népek között.

Takács Etelka: Melyik film tetszett legjobban és miért?

Egész évben látott filmeim közül a Valahol Európában című film tetszett legjobban. Ez a film azért ragadott meg annyira, mert az elromlott gyerekek életét láthatjuk meg tartalmában. Ami a következőképpen történt. A háború folyamán házaikat lebombázták, szüleik meghaltak. Ezért tehát kénytelenek voltak vándorolni és fosztogatni. Először csak hárman voltak, de azonban később mind többen csatlakoztak hozzájuk. Úgyhogy később már egy egész csapattá vált. Sokat fosztogattak és raboltak. Míg egyszer egy félig lerombolt várba kerültek. Ott felakaszották a vár urát. Valószínű, hogy azért, ami ott van, az övék lehessen. Később kicsivel, amikor még nem halt meg, jött a legnagyobb fiú, és levágta a vár tulajdonosát, és megegyezett azzal. Abba, hogy ezentúl ott laknak. Ahol rossz a fal vagy egyéb, ott megjavítják. De élelemről a tulajdonosnak kell gondoskodnia. Szavukat be is váltották, mert csakugyan szépen nekifogtak az építésnek, és a tulajdonossal nagyon megszerették egymást. De közben nagy baj történt, mert a rendőrség megtudta ezt, és azonnal mentek értük, és el is vitték őket. Azonban akkor a tulajdonos pártjukat fogta, és mondta: "Ezeket nem kell bántani, jó emberek lesznek ezekből, sőt majd ilyen szegények lesznek az ország képviselői is." A rendőrség azért kivallatta őket, és azután visszaengedték őket a várba. Azok pedig ott tovább boldogan éltek. Tehát a tanulság ebből az, hogy az elromlott ember is újra jó lehet, csak segíteni kell rajta. Mert a nyomor kényszere által

züllöttek el. De a tulajdonos segített rajtuk, és újra becsületes magyar emberek lettek. Ehhez Magyarországon hasonlított a szegény nép élete. Ők el voltak nyomva, és ezért ők is úgy akartak maguknak jólétet teremteni, ahogy tudtak. Ezért kicsit ők is elzüllöttek. Tehát nekik is kellett pár olyan egyén, mint a vár tulajdonosa volt. Mégpedig segíteni rajtuk. Hála az Istennek, ezt megtalálta a szegénység. Ezért már örömmel jelenthetjük ki, hogy most népünk legjelentékenyebb emberei a szegénység. Ami legtöbb újgazda. Csakugyan úgy van, mint a vár tulajdonosa mondta. Ezekből kerülnek ki, – amit már most is láthatunk, népünk legfontosabb és leghíresebb demokrata szellemű egyénei.

NDGY Pete Ilona iratai 14, 20, 21

192. A Zalka Máté dolgozó iskolás népi kollégium
vizsgaanyagából
1948. június

1. Antal Géza	Egészségvédelem a Zalka-kollégiumban	10 perc
2. Balogh Béla	Cíteraszóló	20 perc
3. B. Balogh Béla	Milyen a demokratikus tanító?	10 perc
4. Balázs Irén	Hegedűszóló	10 perc
5. Bartalos Béla	Nemzetiségi kérdés	15 perc
6. Báthori Mária	Népi táncszóló	10 perc
7. Bihari László	Külföldi tömeglevelezés jelentősége	10 perc
8. Berek Ilona	Villon-vers szavalása	10 perc
9. Czeichner Gabriella	József Attila: Kései sirató elszavalása	
10. Csenki János	Milyennek láttam a Cseresnyés-kollégiumot?	15 perc
11. Eke Margit	Modern tánc	10 perc
12. Farkas Rita	Nő a középkorban	20 perc
13. Fazekas Erika	A MADISZ szerepe a demokráciában	10 perc
14. Fazekas Márton	A könyvvitel	12 perc
15. Fekete Imre	Miért szeretnék honvédtiszt lenni?	10 perc
16. Frideczki Frigyes	A Psalmus Hungaricus a világ zenetörténetében	20 perc
17. Gál László	A konyhakertészet útja	
18. Gonda Imre	Miért szeretnék mezőgazdász lenni	10 perc
19. Gödér Ferenc	Asztalosmunka	25 perc
20. Gulyás Mihály	A sakkjátszás társadalmi szerepe	10 perc
21. Gyenes Iván	Erőszakelmélet	10 perc
22. Gyűlzi László	Seprűtánc	
23. Halmi Imre	Milyen a jó demokratikus mérnök	
24. Horváth Eta	A sport társadalmi jelentősége	10 perc
25. Horváth Imre	Puskinról	10 perc
26. Horváth László	A brigádmozgalom jelentősége	20 perc
27. Horváth István	Kisebbségi érzés	10 perc
28. Kancz Ottó	Az Élet és Tudomány nevelőhatása	
29. Kelemen Margit	Mátraverebélyi kegyhely	

30.	Kerék Antal	Népi tánc-produkció	10 perc
31.	Kiss András	Birkózás	10 perc
32.	Kiss István	Újságárus-élményei	10 perc
33.	Komócsin Klára	Szaválás	8 perc
34.	Koncz János	Ökölvívás	10 perc
35.	Kovács Dezső	Modern tánc	10 perc
36.	Kovács János	Seprőtánc	
37.	Köbli János	Falujáró élményei	
38.	Kun Erzsébet	A Kommunista Párt jelentősége	10 perc
39.	Lacsny Éva	Iskolaszociográfia	10 perc
40.	Lakos György	Saját versét mondja el	
41.	Lantos István	Egy könyv ismertetése	
42.	Leposa Sándor (kórházban)		
43.	Lippai Sándor	A nyelvtanulás jelentősége	
44.	Lovassy Gyula	Dániai tapasztalatairól	20 perc
45.	Mácsai János	Munkaverseny és normaszámítás	
46.	Márkus Mária	Vas megyei parasztokról	10 perc
47.	Nagy Anna	Egy rajzprodukció	20 perc
48.	Nagy Béla	A matematika és az élet	10 perc
49.	Nagy Erzsébet	Földművesszövetkezetek	10 perc
50.	Nagy Lajos (kórházban)		
51.	Nándori Pál	Az ember tragédiája vizsgálata elvi szempontból	20 perc
52.	Nyári Ottilia	Talajtorna-gyakorlatok	10 perc
53.	Nyéki Tibor	A vitorlázórepülésről	10 perc
54.	Ocskó Mária	Gyermeklelektan	10 perc
55.	Oláh István	Baloldaliság, gyermekbetegség	15 perc
56.	Orosz Sándor	Klarinétszóló	10 perc
57.	Ősz Tivadar	Ökölvívás	10 perc
58.	Papp Ferenc	A szőlőtermelés jelentősége	
59.	Potornai József	Ki a legkedvesebb író?	
60.	Ragó Magda (beteg)		
61.	Sarkadi János	Máriapócs	
62.	Sebestyén Lukács	Egy nehéz matematikai egyenlet megoldása	10 perc
63.	Simon Antal	A malomipar jelentősége	10 perc
64.	Somogyi János	Somogy megye parasztságáról	15 perc
65.	Szabó Attila	Hegedűszóló	15 perc
66.	Szabó Imre	A Nemzeti Parasztpárt szerepe a népi demokráciában	20 perc
67.	Szabó István	A szövetkezeti iskola jelentősége	10 perc
68.	Szállási Árpád	Magyar romantika	15 perc
69.	Szeles Károly	A faliújság jelentősége	10 perc
70.	Szeles Sándor	Milyen volt a cselédember sorsa	10 perc
71.	Szöllősi Dezső	Bendzsósózóló	10 perc
72.	Szűcs Júlia	Kecskemét társadalmáról	15 perc

73. Tercsi József	A tanoncok helyzete a demokráciában	
74. Tohai Ferenc	Békés megye szegényparasztsága	15 perc
75. Tóth György	A nyomdásztságról	15 perc
76. Tóth László	A modern szobrászat	15 perc
77. Tóth Irén	Élményeim a Rákosi gyermekotthonban	10 perc
78. Tollár Ilona	Milyen a jó napközi otthon	15 perc
79. Udvaros Ilona	Énekszám	10 perc
80. Varga Z. János	Miért szeretnék gépészmérnök lenni?	10 perc
81. Varga Mária	Saját versét elmondta	10 perc
82. Varga Sándor	Legkedvesebb költőm	
83. Zámboi Béla	A kevermesi földművelésszövetkezet	10 perc
84. Zöldi Gyula	Egy nevelőtisztnek a demokráciában mi a feladata?	15 perc

Ezenkívül kollégistáink egyenként 2–2 szólóprodukciót tudnak.

NDGY Zalka Máté Kollégium iratai

193. Mik a népi kollégista élet pozitívumai és negatívumai?
 Koroknai Zsuzsa válasza a debreceni Bartók Béla Népi Kollégium egyik vizsgál-
 kérdésére, 1947. július 12.

A népi kollégista élet legfőbb pozitívuma az, hogy egyáltalán: van. A közösségi nevelés óriási előnyeit mindannyian érezzük. Együtt élve megvitatjuk problémáinkat, állandó kritikának vagyunk alávetve, ami mindannyiunk fejlődését biztosítja. S nem egy nyavalygós közösségről van szó, ha népi kollégistákról beszélünk. A népi kollégista szellem egészséges, forradalmi ifjúság szelleme, akik nem valami magaslatról nézik az életet, hanem benne élnek a magyar társadalmi élet problémáiban, és tudatosan meg akarják oldani ezeket a problémákat.

Saját belső kollégiumi nevelésünk ezeknek a céloknak a szolgálatában áll. A kollégiumi autonómia, a belső társadalmi szervek mind erre valók. Meg akarják teremteni az új magyar értelmiséget, akik céltudatosak, a parasztság, munkásság, értelmiség soraiból származnak, ezek problémáit s ezzel az egész magyarság problémáit akarják egészségesen, haladó irányban megoldani. A magunk lábán járunk, erre való az autonómia. Sokan vagyunk, s együtt oldjuk meg a problémákat. Ennek a célnak az érdekében élünk és tanulunk.

Nagy pozitívum még: megadja a népi kollégista élet az anyagi lehetőségeket is a munkára és a tanulásra. Szervezetten együtt vagyunk – mozgalmi munkánk lehetőségét ez biztosítja. Többet és jobban tanulhatunk, mint bárki más, kollégiumi előadások, szemináriumok, irányítás teszi ezt lehetővé.

Negatívum: nem mindig, sőt legtöbbször nem élünk eléggé a tanulás lehetőségével. Elveszünk a részletproblémákban gyakran a napi harcoktól nem látjuk a végcél.

Másik negatívum: nem vagyunk eléggé tudatában annak, hogy nemcsak magunkból akarunk új értelmiséget nevelni, hanem hatni akarunk a többi egyetemistára

is. Túlságosan behúzódnak a kollégiumainkba, s politizálunk ugyan az egyetemen, de inkább konspiratív úton, s elszakadunk az egyetemi tömegektől, nincsenek közvetlen és személyes kapcsolataink.

Ezeket persze változtatni lehet és kell is. Be kell mennünk az egyetemre, s megmutatni, hogy mi többet tudunk, vannak perspektíváink, s lehet minden fiatal értelmiséginek perspektívája ma Magyarországon.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/2-B-58

194. Kollektív önvizsgálat és önértékelés a népi kollégiumokban

Részlet Kardos László Közösségi nevelés és oktatás a népi kollégiumokban című előadásából, 1947. január

[...] A félév végén, az év végén azt a vizsgáló módszert is be kell vezetni, amely az eddigi kollégiumi gyakorlatunkban a leginkább eredményre vezető volt, a nyilvános kritikai alkalmakat. Ez úgy folyik le, hogy az egész kollégium együttesen megválaszt egy vizsgáló bizottságot. A vizsgáló bizottság tagjai között a tisztikar egy része is helyet foglal, s az igazgató elnököl. Majd az ifjúság minden egyes tagja sorban beszámol a félévben tett fejlődéséről. Beszámol a különféle szaktanulmányokban elért eredményeiről, elmondja, egyénisége mit fejlődött, mi felé irányult az érdeklődése, hogyan tárgult a látóköre, terveiből mit tudott megvalósítani stb. A kollégistának saját magukról történő beszámolóinak értelmét, jelentőségét, belső mélységét ki kell hangsúlyozni, törekedni kell olyan atmoszféra megteremtésére, hogy a diákok teljes őszinteséggel beszéljenek. Hogy erre képes, hogy ezt meg tudja csinálni a kollégiumi fiatalság, erre száz és száz példa van, és az sem vitás, ez a kollektív önértékelési alkalom a leginkább alkalmas arra, hogy kihozza belőlük azt, ami bennük van.

A beszámolókat kérdésekkel lehet megtetézni, a személyre irányuló kérdéseket teljes nyíltsággal és őszinteséggel lehet feltenni, a lényeges az, hogy mindez csak a kollégisták saját közössége előtt folyjék le, és a kollégista mintegy önmaga felé nyilatkozzék. A fiatalságból a soron következő beszámoló kollégista kritizálja meg az előtte szólónak a megnyilatkozását, magatartását, ezt könnyen megteheti, hiszen a közösségben egészen együtt vannak, ismerik egymást. Az is egy mód, hogy a különböző szövetkezetekben élő tagságból az illető legjobb ismerőse mondjon őszinte kritikát, azután bárki sorra elmondhatja róla még a maga szubjektív vagy objektív véleményét úgy, hogy végeredményben egy-egy kollégista egész félévi működését, magatartását és fejlődését alaposan körül tudjuk járni és megítélni. Ez utóbbit végül is szóban is, esetleg írásban is a közösség által választott vizsgáló bizottság végzi el, összegezi a plénum előtt.

Az egyéni vizsgáztatás eredményes értékelését számtalan leleményes módszerrel lehet elvégezni. Főiskolás fokon például meg lehet azt csinálni – éppügy, mint a felvételeknél –, hogy vizsgálóíveket osztunk ki a társaság egészének, amelyeken szimultán mindenki mindenkiről bírálatot mond, egyrészt jellemző egyezményes címszavakkal, másrészt értékelő kalkulusokkal. Példa erre a Györffy-kollégium

gyakorlata, amikor is ilyen alkalommal egyidejűleg száz személy mond írásban véleményét, úgyhogy abban a pillanatban, mikor egy-egy kollégista önvallomást tesz, az önvallomást a kollégium minden egyes tagja rögtön írásban kontrollálja, véleményezi, és egyúttal értékelni is tudja. A módszert említve ezúttal nemcsak arról van szó, hogy a kollégisták az egyén fejlődéséről szubjektív beállítás alapján is tudjanak dönteni, hanem arról is, hogy ez a kollektív bíráló módszer alkalmas a kollégiumban végzett más tevékenységek értékelő ellenőrzésére is. Olykor szinte száz százalékos pontossággal meg lehet állapítani a kollektív tevékenység értékét, lemérni a fiatalság fejlődését, meghatározni, kinek milyen a karaktere stb. Kéthárom félév után az ilyen vizsgálatok révén személyre vonatkoztatott pontossággal lehet dönteni, milyen irányú befolyással lehet a kollégium fiatalságát előrevinni.

A mi kollégiumaink mai állapotában azonban ez a szelekció nem mindig célra vezető és nem egyből alkalmazható. A parasztságból és a munkásságból nemegyszer "nem a legjobb" főiskolás típusok kerülnek kollégiumainkba. Gyakran osztályhelyzetüknél, illetőleg osztálysorsuknál fogva makacs individualistákat találunk közöttük, akik éppen a közösségben való együttéléssel szemben mutatnak ellenállást. Ha valamit ténylegesen elő kell segíteni a kollégiumi neveléssel, akkor az pontosan: a közösségi életre való szoktatás. Ezért kell csínján bánni a kollektív önértékelés és társas értékelés eszközeivel. Módjával alkalmazva – célra vezető. [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 12-41

195. Kollektív bírálóívek a Györffy István Kollégium vizsgájáról

1947. január

Bírálóív

Használati utasítás: jellemző címszókkal tárgyilagosan kell megítélni a hallgató félév folyamán tett

a) tanulmányi fejlődését (pl. hanyag, szorgalmas, csellengő, tervszerűtlen, felületes, ingadozó, közösen nem tud tanulni, egyetemet nem látogat, tanulmányilag destruál, kitűnő tanulókör-vezető, sok szakkönyvet olvas, jól érti a szakmáját, sohasem lesz belőle tanár, szakot kellene változtatnia, kínnal tanul stb.);

b) egyéni és társas tudatosodását: kollégiumi stúdiumaiban végzett társadalmi munkájának eredményét; olvasottságát, eszmei fejlettségét (pl. politikai és társadalmi problémák iránt nem érzékeny; ismeri társas feladatait; a régi ideológia maradványait még nem számolta fel; nem ismeri az összefüggéseket pl. társadalmi és művészeti problémák között; ködös, zavaros felfogású; népies; marxista; Veres Péter követője; hívő, de tagadja; félévi kollégiumi stúdiumait elhanyagolta, szemináriumokra nem jár; nyűgnek érzi az előadásokat stb.);

c) jellembeli és magatartásbeli fejlődését: (szociális gondolkodású, jó cimborá, hazug, nyílt, őszinte, valamit leplez, nyavalyog, önzését kezdi levetkezni, következtetéseiben igazságos, tele van ellentmondással, erőszakos, félrevonuló, nem szolidáris stb.).

A bírálóknak nemcsak a vizsgálat során nyert benyomások alapján kell véleményt nyilvánítani, hanem a megbírált kollégista egész félévi ittlétéből és szerepléséből levonható ítéletet kell megfogalmazni. Különösen legyünk körültekintők és alaposak, ugyanakkor tárgyilagosak az új kollégisták megítélésében. A bíráló megjegyzéseket a vizsgáló bizottság véleményének elhangzása előtt rögzíteni kell.

Minden megbírált kollégistának a félévből tett fejlődését összesített relatív értékmérő jeggyel kell ellátni: a, b, c, d, a/b, b/c, c/d.

f. sz.	Név		a	a/b	b	b/c	c	c/d	d
[...]									
12.	D. L.	(73)	-	10	33	24	6	-	-
13.	D. L.	(66)	-	6	35	24	1	-	-
14.	D. Gy.	(71)	14	23	24	9	1	-	-
15.	E. J.	(70)	1	6	30	25	8	-	-
16.	E. L.	(56)	-	-	1	7	26	16	6
17.	F. S.	(71)	54	17	-	-	-	-	-
18.	F. S.	(70)	2	27	30	10	1	-	-
19.	G. Gy.	(66)	-	-	-	3	18	32	13
20.	G. J.	(70)	20	35	14	1	-	-	-
21.	Gy. S.	(69)	52	15	2	-	-	-	-
22.	H. I.	(68)	-	-	3	29	31	5	-
23.	H. J.	(62)	53	8	1	-	-	-	-
24.	H. Gy.	(71)	15	32	20	4	-	-	-
25.	H. A.	(77)	24	33	10	-	-	-	-
26.	H. V.	(73)	2	18	29	21	1	-	-
27.	H. L.	(70)	-	11	37	21	1	-	-

[...]

NDGY GYSI GYIK 195

196. A társas önbírálat hatása a miskolci Rozgonyi Piroska és a Bethlen Kata Népi Kollégiumban
Kiss Józsefné igazgató jelentése, 1948. június

[...] Ahhoz, hogy ki-ki jól megismerje önmagát, a napi lelkiismeret-vizsgálaton kívül nagyon jó eszköz az önkritika, amit kiegészít a tagság tárgyilagosan jóindulatú, de szigorú kritikája.

Nagyon hasznos orvosságnak bizonyult a kritika, bár eleinte igen szokatlan, helyesebben szólva, igen fájdalmas volt a tagság legnagyobb részének leküzdeni a hiúságát, ami mögé a sok hiba megbújt.

Minden következő alkalommal azonban bátrabban és bátrabban viselték el a kritikát, és edzették vele jellemüket.

Az önkritika bevezetésében ki-ki elmondta önéletrajzát, mert abból sok mindent meg lehetett érteni, sok hibának a gyökerét találtuk meg a tagok családi, anyagi körülményeiben, s nagyon sokat az elmúlt háborús világ nehéz éveiben.

Kritika alkalmával nemcsak a hibákat állapítottuk meg egymásról, hanem rámutattunk mindjárt a javítás módjára is. Azután vagy az egyéni foglalkozások során, vagy a következő kritika alkalmával számon kértük, mennyit haladtak jellembeli fejlődésük során. [...]

NDGY III. Lajos iratai C-6

197. Bíráló-önbíráló a debreceni népi kollégiumokban

Simon Ágoston és Lemhényi Jenő visszaemlékezései, riporter Tasi József, 1971

Simon Ágoston: Külön érdekes témája a népi kollégiumnak a bíráló-önbíráló kérdése. Persze, azt mi abban az időben egész másképp gyakoroltuk, mint ahogy ma különböző fórumokon van. Lehet, hogy egyes helyeken ma eléggé formális ez, nem tudom, hogy van. Mindenesetre mi a bíráló-önbíráló-témát nagyon komolyan vettük. Nem ismertünk sem rangot, nem voltak olyan gátolásaink, hogy egy egyetemistát kell megbírálni, vagy magát a kollégiumi igazgatót vagy a kollégiumi titkárt kell megbírálni. Nyíltan, őszintén megbíráltuk. Élesen. Olyasmire is sor került, nem is egy kollégiumban, hogy a kollégiumi igazgatót vagy a kollégiumi titkárt leváltottuk, és másikat választottunk helyette.

Tasi József: Például kit?

Simon Ágoston: Például emlékszem, hogy [Lemhényi] Jenőt is leváltották egy alkalommal. Mi pedig a Csokonai-kollégiumban Kállai Jósikát váltottuk le.

Tasi József: Mindjárt élek az alkalommal, és megkérlek, Jenő bátyám, hogy mondd el a te leváltásodnak a történetét. Lehet, hogy szemtelenség a föltesztett kérdés, de ez is beletartozik a bíráló-önbíráló, illetve a népbíróági tárgyalás címszó alá.

Lemhényi Jenő: Húsz év távlatából visszatekintve a népbíróági tárgyalás! – állok elébe, úgy, ahogy annak idején álltam elébe. Már az egyetemi Bartók-kollégiumban, odakint a Nagyerdei körúton eléggé feszültté vált a helyzet, változtak a körülmények. Én mozgalmi ember voltam azokban az időkben, és elsősorban a mozgalmi munkára fektettem a hangsúlyt, viszont voltak egyesek, akik azt igényelték, hogy az egyetem felé kell fordulni, mások viszont a debreceni egyetemről igyekeztek Pest felé, mert a saját jó értelmű érvényesülésüket egy pesti egyetemen jobban látták megvalósulandónak, mint itt. Továbbá az új kollégiumok létesítése tekintetében keletkeztek bizonyos ellentétek. Nagyon érdekes helyzet alakult ki. Az új Bartókosok és elsősorban az ő-Bartóknak az egyetemi hallgatói szinte vindikálták maguknak a jogot, hogy mindenben ők döntsenek. A leendő kollégiumok igazgatói kiválasztásával kapcsolatban is voltak nézeteltérések. A nézeteltérések oda vezettek, hogy nem egyeztünk, és láttam azt, hogy nem egyezik a véleményem, lemondtam. Az újak – mert 1947 szeptemberében új hallgatókat vettünk fel a kollégiumba –, az elsőévesek nem is tudtak erről az egésztől semmit. Csak azt, hogy Juhász Jóska lett az igazgató. Megtárgyaltuk szépen, ez is nagyon szépen

ment. Összejött egy 10–12 főnyi társaság, megmondták, hogy mi az álláspontjuk, mi a véleményük, nekem mi a véleményem. Én is fenntartottam a magam álláspontját, ők is fenntartották a maguk álláspontját, és utána megállapodtunk, hogy a leghelyesebb az, ha lemondok. Én lemondtam, elfogadták a lemondásomat, és aztán közösen megtárgyaltuk, hogy kit tartunk alkalmasnak arra, hogy a kollégium ügyeit továbbvigye. A legalkalmasabbnak azután Juhász Jóskát találtuk, aki akkor már mint végzett egyetemi hallgató hazament Karcagra, és ott volt kollégiumigazgató. Akkor az egyik kollégista, Varga Éva, hirtelen aznap este elutazott Juhász Jóskaért, és Juhász Jóskát behozták Debrecenbe.

Tasi József: Szóval teljesen demokratikus módon intéztétek el ezt a személyi kérdést?

Lemhényi Jenő: Demokratikus módon, és méghozzá úgy, hogy ebből nem adódott semmiféle sértődés, semmiféle harag. Nem lett semmi következménye. Mondták, hogy azért feltétlenül ragaszkodnak hozzá, hogy maradjak a népi kollégiumban. Én nem maradtam bent, mert új munkaköröm volt már akkor, a 48-as ifjúsági bizottság elnöke voltam, és azt a tevékenységet folytattam azután tovább. Ebben a vonatkozásban aztán az egyes kollégiumokkal tovább együttműködtem. Ez a leváltás nem olyan leváltás volt, mint amit mai értelemben lebukásnak nevezhetünk. Hanem a helyzetnek a közös értékelése és a tanulságok levonása és a kiút keresése. Ugyanígy volt a Kállai Jóska leváltása is. Kállai Jóska és a tagság között bizonyos ellentét támadt, és mindkettő levonta a konzekvenciát. És Kállai Jóska sem sértődött meg, nem haragudott meg. Belátta, hogy a kollégium fejlődése szempontjából az a helyes, az a hasznos, hogyha helyette más veszi át a kollégium irányítását. Kállai Jóska ma is azokkal, akik akkoriban nagyon élesen és nagyon határozottan foglaltak vele szemben állást — a legjobb barátságban van. Ez is mutatja a NÉKOSZ-nak a belső demokráciáját. A valódi belső önkormányzatra vall, hogy az ilyen leváltások nem váltak egzisztenciális kérdéssé, nem váltak örök haraggá, hanem az érveknek a csatájává, és az érveknek az összeütközéséből a fejlődés szempontjából helyes és a fejlődést elősegítő érv került ki győztesen. Ezt mindenki belátta. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

198. Emlékezés a Horváth Árpád Népi Kollégium kritika–önkritika alkalmaira Bacsó Péter visszaemlékezése, 1970

[...] Úgy emlékszem, hogy általában a kritika–önkritikának a rítusszerű visszatérése félévenként történt. Itt rendre fölállt a kollégium minden egyes tagja, s a kollégium közössége előtt elmondta, hogy mennyit fejlődött ő az elmúlt félév alatt, hogy szerinte mik a hibái, és mik az erényei; és ehhez mindenki hozzászólt. Ez mai szemmel nézve egy kicsit élve boncolás volt, meglehetősen kegyetlen dolog, mégis végső soron meglehetősen önismeretre és saját magával való szembenézésre tanította az embereket. Ami az úgy demokratizmusát illeti, ezeken az esteken, amik rendszertint reggelig is eltartottak, ezeken a kollégium legkisebb tekintélyű tagjai is el-

mondhatták, sőt el is mondták véleményüket, nagyon élesen és minden szorongás nélkül a kollégium vezetőiről. Nekünk is, akik akkoriban a kollégium vezetői voltunk, nagyon sokban megmosták a fejünket, mi sem menekültünk ez elől. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1970

199. Kritika-önkritika a szegedi Kálmány Lajos

Népi Kollégiumban

Díoszegi András visszaemlékezése, 1970

[...] Nagyon gyakran sor került saját és egymás méricskélésére, haszonnal, azt kell mondjám. Később, amikor egyetemista lettem, és ugyancsak csináltuk ezt, arról rossz emlékeim vannak, kicsit már arra ment, hogy aki könnyűnek találtatott, annak következményei is voltak. Itt – a kollégiumban – ha valaki könnyűnek találtatott, azt csupán abból a szándékból bírálták, hogy javítson dolgain, és olyan megnyilatkozások, bírálatok hangzottak el, hogy segítsenek annak, aki erre rászorult. Azt se mondanám, nem értek egyet még most sem azokkal, akik ha ezt az egész kritika-önkritika-játékot azóta nagyon elhibázottnak és fölöslegesnek tartják. Mindenesetre nagyon homogén közösség kell hozzá, olyan közösség, aminek a morálja, etikája nagyjából azonos.

Később ott adódtak, azt hiszem, a bajok, hogy olyan közösségek is élni próbáltak vele, ahol ezek a feltételek hiányoztak. Talán ez volt egy kicsit ennek a kritika-önkritikának a baja, hogy a mértékegység nem volt egészen precízen kidolgozva. Az volt elsősorban a mértékadó a kritika-önkritikánál, hogy ki milyen közösségi ember, ki milyen közösségi munkát végzett. A közösségi munkába az, hogy az iskolában ki milyen munkát végzett, nem tartozott bele, jöllehet ennek is bele kellett volna tartoznia. Talán ha egy kicsit szélesebbre vontuk volna akkor a követelményeket, az használt volna. Így is azért sok haszna volt ennek. Sok haszna volt például nem lehetett kikerülni a kollégiumnak mint intézménynek a nyitott szeme elől, és ebből mindenki profitált. Még az is profitált, akit egyszer-egyszer elmarasztaltak ezeken az estéken. Nálunk nagyobbbrészt esti program volt a kritika-önkritika. A mai kevésbé őszinte világunkban ez már nem tűnik időszerűnek. Még emlékeknek is kicsit kísértetjárásnak hangzik. De én azt mondom, hogy ennek akkor volt funkciója és haszna is. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1970

200. A szombathelyi népi kollégium közössége a mérlegen

Hadnagy László igazgató jelentése, 1948. június

[...] A közösségi szellem minél előbbi kialakítása végett minden közösségi ügy megbeszélését az egész tagság előtt tartottam, hogy egymás iránti és a kollégium anyagi és szellemi javai iránti felelősségérzetet a tagok mindegyikében felkeltsem. Ezért hetenként rendszeresen tartottam egész esztendőn át taggyűlést, s ezeket előkészítő heti vezetőségi üléseket is. Ez a gyakori komoly közösségi tárgyalás állandó

kritika-önkritikával egybekapcsolva volt nevelési munkám sarkalatos alapja egész éven át, s minden eredményünk ebből indult ki. [...] Munkámat a munkaverseny meghirdetése tette egyértelművé és még jobban céltudatosá. A tagság nagy lelkesedéssel fogadta a verseny gondolatát, csak akkor szédült meg egy kicsit, amikor a falon meglátta a normatáblázat szektorait. Igen komoly nevelői munkát igényelt megértetni a tagsággal azt, hogy a munkateljesítményt egységben lássa, s meglássa a rubrikák mögött azt a nevelési célt, amely a minden oldalról képzett, fizikai, szellemi, értelmi, művészeti szempontból készséggel rendelkező, politikailag élenjáró értelmiség kialakítására vette az irányt. Kollégistáim hamar megértették, és mindvégig nagyon lelkesen dolgoztak normaeredményeinkért. Taggyűléseken többször megbeszéltem velük a saját maguk ellenőrzésének módjait. Bevezettük az egyéni és kollégiumi munkanapló vezetését, amelyeket kritika-önkritika-estjeinken nagyszerűen fel tudunk használni. A munkaverseny minden tagot munkájával a közösség iránt felelősséggel töltött el, senki nem dolgozott önmagáért, s kitűnő pedagógiai eszköz volt arra, hogy egyéni munkánkat közösségivé tegyük, s egyéni munkánk iránt a közösség felé felelősséget érezzünk.

A kollégiumi nevelést rajtam kívül még két nevelőtanár végezte. Felosztottuk magunk között az ellenőrzés munkáját is, így mindig valaki közülünk kéznél volt, bármilyen probléma is került elő. A kollégium nagy része az év elején túlságosan önállótlan volt. A diák-önkormányzatot főleg az új kollégisták nem értették meg a kollégiumon belül. Itt is komoly nevelői munkát kellett végezni. Az önállóságra, szabadságra és felelősségvállalásra való nevelés ezért első félévi munkám, taggyűléseink, kritika-önkritika-estjeink központi témája volt. [...]

A félévi vizsgálatok lehetővé tették erőink újabb felmérését, tagjaink még alaposabb megismerését. Iskolai eredményeink a következők voltak. Jeles 14%, jó 52%, elégséges 29%, elégtelen 5%. A félévi vizsgákon nagyon komoly és kérlelhetetlen kritikát gyakoroltunk első félévi munkánk felett. A kritika, önkritika és a félévi vizsgák eredményeképpen 4 kollégista került ki a kollégiumból, így elértük azt, hogy közvetlenül a második félévi munka megindulásakor teljesen egységes, egyszellemű közösségben érző és gondolkodó tagság mérte fel erejét, és vállalta a sokkal céltudatosabb munkát. Hatalmas javulást fogadott csaknem minden tagunk az év végére, s hogy szavukat megtartották, csak az iskolai tanulmányokra utalok, ahol a félévi normaviszonyszám 70, az év végi pedig 96. A félévben kikerült tagok helyére 4 új tagot vettünk fel, akik közül 3 nagyszerűen bevált, 1 pedig családi viszonyai miatt (apja halála) kénytelen volt hazamenni. Igen nagy segítségemre volt nevelői munkámban a központ ebben az időben. A 48-as ünnepségeken való részvétel reménye hatalmas ösztönző erőt adott tagságunknak, nem volt más dolog, mint ügyesen és gazdaságosan kihasználni azt. A nagy márciusi napok pedig olyan élményt jelentettek mindannyiunknak, olyan lenyűgöző hatást váltott ki bennük a NÉKOSZ hatalmas egységes táborának ereje, hogy olyan öntudatra tettek szert, amit megint nagyszerűen kamatoztattunk. Minden tag érezte ezután a pesti út után, hogy milyen tisztesség kollégistának lenni. És miután befelé az egység helyreállt, kifelé kezdtük mozgalmunkat terjeszteni, s ez a társadalmi mozgás szintén nagyon komoly eredményekre vezetett. [...]

201. A centenáris munkaverseny eredménye

Igazgatói és nevelési értekezleteink alaposan megvizsgálták a tavalyi centenáris munkaverseny lényeges hibáit, amelyek ezt a rendszert elszigetelődésünk szervezetévé tették. Ugyanakkor kollégiumaink nevelési munkájának egységesítése, munkánk területeinek a kijelölése és a munkatervnek a helyes alapgondolata a versenyszerűség döntő és megőrzendő pozitívumát jelentik múlt évi tervünknek. Maga az a tény, hogy kollégistáinkat és kollégiumainkat a nevelési terv olyan erőfeszítésre készítette, mint amit a centenáris versenyben "kiváló kollégium" címet elért kollégiumok eredményként felmutattak, döntő értelmét adják múlt évi munkánknak.

Nem kis feladatot oldottak meg szövetségünk legjobb középiskolás kollégiumai, amikor nevelési rendszerünk minden fogyatékosága ellenére is teljes erejük latba vetésével iskolában, diákszövetségi és társadalmi munkákban, kollégiumban dicsőretre méltó eredményt mutattak fel, és éppen ebben a munkaversenyben nőttek szövetségünk legjobb kollégiumaivá.

A NÉKOSZ a szövetség legjobb kollégiumait kiváló kollégium címmel, NÉKOSZ-zászlóval és díszoklevéllel fogja megjutalmazni.

Főiskolás kollégiumok centenáris munkaversenyének eredményét az Országos Normabírószág nem mérte le, mivel az áprilisi szakosítás megbontotta a munkaversenyünkben elinduló kollégiumok kereteit, és a MAKE és DOKOSZ fúziójával teljességgel új kollégiumokat hozott létre.

A "kiváló kollégium" címet az Országos Normabírószág határozata szerint a következő kollégiumok nyerték:

1. Szemere Bertalan Kollégium, Miskolc
2. Petőfi-kollégium, Pápa
3. Zalka Máté Kollégium, Budapest
4. Kossuth Lajos Kollégium, Miskolc
5. Kálmány Lajos Kollégium, Szeged
6. Arany János Kollégium, Budapest
7. Táncsics Mihály Kollégium, Szentes
8. Apáczai Csere János Kollégium, Budapest
9. Ady Endre Kollégium, Csongrád
10. Esze Tamás Kollégium, Budapest
11. Szilágyi Erzsébet Kollégium, Orosháza
12. Rozgonyi Piroska Kollégium, Miskolc
13. Ady Endre Kollégium, Hatvan
14. Mészáros Lőrinc Kollégium, Szolnok
15. Bartók Béla Kollégium, Sárvár
16. Szilágyi Erzsébet Kollégium, Pápa
17. Dobó Katica Kollégium, Budapest
18. Szabária Kollégium, Szombathely

EGYKORÚ TANULMÁNYOK ÉS ELMÉLETI ÍRÁSOK A NÉPI KOLLÉGIUMI KÖZÖSSÉGEKRŐL ÉS A NÉPI KOLLÉGIUMI NEVELÉSRŐL

A népi kollégiumi közösségek világát és a népi kollégiumi nevelést elemző egykorú tanulmányok és elméleti írások – mint az előbbi fejezetek dokumentumai is – bemutatják, hogy mind a kollégiumi szövetség vezetői, mind az egyes népi kollégiumok vezető pedagógusai rendkívüli tudatossággal elemezték és értelmezték saját közösségformáló tevékenységüket, kollégiumi nevelői gyakorlatukat, és vizsgálódásaik eredményeit igyekeztek a pedagógiai elmélet szintjén is megfogalmazni. A nevelési tapasztalatok megbeszélésének, elemzésének, elméleti feldolgozásának színterei a kollégiumi nevelők gyakori tanácskozásai, konferenciái, kongresszusai és a szövetség központi pedagógiai szemináriumai voltak. Ezekben a műhelymunkákban a korszak több jeles pedagógusa és pszichológusa is részt vállalt, és a népi kollégiumi nevelési rendszer fejlesztéséhez lényegesen hozzájárult. A szövetség központi pedagógiai szemináriumának a munkájában, 1947–48-ban, a szövetség 22 vezető tagja rendszeresen és tevékenyen részt vett, áttanulmányozta a legfontosabb korszerű nevelési szakirodalmat, szakszerű pedagógiai, pszichológiai, szociológiai felméréseket és elemzéseket végzett, a kollégiumi nevelési gyakorlat leglényegesebb problémáit szakmai vitákon tisztázta. Az elméleti műhelymunkákból kivették részüket a java népi kollégiumi pedagógusok is, akik értékes dolgozataikban vizsgálták és összegezték kollégiumaik nevelési tapasztalatait.

202. A NÉKOSZ I. országos nevelésügyi konferenciája

Kardos László, a NÉKOSZ nevelési osztályvezetőjének összefoglalása

[...] A konferencia kiindulópontja, de tárgyalásainak nagyobb része a Györffy István Kollégium nevelési rendszerének elemzése volt. A Györffy István Kollégium mint a legrégebb népi kollégium kialakult elvekkel és módszerekkel támasztotta alá a konferencia központi témáját, és jöllehet, a főiskolás népi kollégiumok típusát képviselte, a középiskolás kollégiumok nevelési elveinek és módszereinek meghatározásához is alapvető szempontokkal járult hozzá.

Fontosabb megállapításokként – tételszerűen leszűrve – a következőket idézhetjük:

"A Györffy István Kollégium kezdeményezése – mégpedig pontosan a diák-autonómián felépülő kollégium típusának bevezetése – forradalmian újszerű volt a harmincas évek végén a nevelés területén, nem tekintve ennek a lépésnek politikai és egyéb társadalmi vonatkozásait. Az ügy azóta megtett fejlődése: a kollégiumi kérdés elvi és gyakorlati kifejtése – elég csak sajtónkat, folyóiratainkat és a különböző szervek munkásságát e tekintetben figyelembe venni – igazolja ennek a kezdeményező lépésnek az indokoltságát és fontosságát. A régi közép- és főiskolás neveléssel szemben a Györffy-kollégium szabadságot és bizalmat szavazott a diákságnak. Az autonóm népi kollégium alaptípusának megteremtésével és annak gyakorlati munkájával igazolta, hogy a paraszt- és munkásfiatalság, de egyáltalán a fiatalság képes önállóan és szabadon fejlődni, képes eredményeket produkálni a saját önkormányzati feltételei között mind a szaktanulmányok területén, mind a szabad társadalmi stúdiumokban, képes mind morális, mind társadalmi ma-

gatartás tekintetében egy társiasabb, közösségibb embertípust kialakítani. Amint az elmúlt évek gyakorlati munkája igazolta: ez az együttes a társas fegyelemnek, az összműködésnek, a szolidaritásnak olyan példáit produkálja, amelyre csak a közösség, a fejlett kollektívum képes. A Györffy István Kollégium munkássága a munkás- és parasztfiatalok nagykorúságát, de vele együtt az igazi demokratikus társas formák közösségteremtő, csoportteremtő, társias szellem- és magatartás-, csoportszellem-teremtő képességét igazolja. A népi kollégiumok igazi demokratikus mivoltát nemcsak a bennük megvallott politikai és társadalmi elvek, de maguknak a népi kollégiumoknak a demokratikus szervezete igazolja, és biztosítja. De ez azt is igazolja, hogy a demokratikus elveknek és szerveknek következetes és kérlelhetetlen alkalmazása feltétlen társas és politikai progresszivitáshoz vezet el."

"A Györffy-kollégium típusától előrefejlődve és terebélyesedve meg kellett találni azt a formát, azt a nevelési szisztémát – az önkormányzatnak azt a módszerét –, amelyben az összes népi kollégiumok ifjúsága megtalálhatja a maga haladásának és önálló fejlődésének feltételeit. Erre a problémára válaszol a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének a szervezete és ennek a szervezetnek az alapszabályzata. A népi kollégiumok nevelésügyének szabadságát, az összes népi kollégiumok nevelésügyének egységes irányát a NÉKOSZ alapszabályzata biztosítja. A NÉKOSZ alapszabályzata a diákönkormányzat legfejlettebb szervezeti feltételeit nyújtja. [...]

A NÉKOSZ alapszabályzata lehetővé teszi a teljesen autonóm tagkollégiumoknak és a központi alapszabályzat alapján működő helyi kollégiumoknak egy egységes szervezeten belül való zavartalan együttműködését, a kollégiumokon belül pedig az összes demokratikus – társas – együttélési lehetőségeknek a kiaknázását. A NÉKOSZ alapszabályzata nem merev sablon, alkalmas arra, hogy jogi kötöttségein belül a szükséges funkciókat annyi társadalmi szervvel egészítsék ki, amennyit a kollégiumok az adott feltételek között megkívánnak, és amelyek szabad lehetőséget nyújtanak a tagság öntevékenységének kifejtésére. A diákönkormányzatok jogi biztosítékait és perspektíváit a NÉKOSZ-alapszabályzat illetékes paragrafusai részletesen tárgyalják: ezek azt igazolják, hogy a népi kollégiumok intézménye a magyar diákságot fejlettnek, nagykorúnak ismeri el, és kezébe meri adni saját nevelésének azokat az intézményeit, amelyek műveltségének, érettségének, önállóságának, méltóságának – korosztályai szerint – megfelelnek. Erre a bizalomra a főiskolás népi kollégista diákság igennel válaszolt, minden ok megvan arra, hogy a középiskolás népi kollégista diákság ugyanezt a feleletet adja."

"Népi kollégiumaink alapvető szervezeti és működési formája az autonómia vagy önkormányzat. A népi kollégista diákság közösségi alakulásának legfőbb eszköze. Legsajátosabb formáját a főiskolás diákság népi kollégiumaiban találjuk meg. Miről van itt szó: egy fiatal közösség a saját nevelődésének feltételeit, irányítóit, szervezőit a saját soraiból választott és megbízott azonos korú fiatalokra bízta, alkalmazva a demokrácia minden testületi szabályát: más szóval neveletlenek nevelnek neveletleneket, ami – egyébként is ismerve ifjúságunk társadalmi körülményeit, eddigi fejlődésének momentumait – egyáltalán nem elhanyagolható szempont. Mégis a nevelődésnek – a társas önnevelésnek – ez a formája adja meg a legnagyobb lehetőséget a helyes szelekcióra, a ver-

senyszerű együtt fejlődés kibontakozására, az egyéni képességek helyes elhelyezkedésére, a társas és irányítói ambíció kifejlődésére, a társas ellenőrzés és a társas fegyelem, a közösség iránt való felelősség kifejlesztésére. Igaz, a művelődésnek nem a legegyszerűbb formája az, amikor a fiatalok teljesen a maguk erőfeszítésére, eszességére és felkészültségére kénytelenek támaszkodni, de az is igaz, hogy nincs jobb iskola az önállóságnál és a saját erőfeszítésből születő eredményes munkálkodásnál. A középiskolás diákság autonóm életénél már más nevelési tendenciák is érvényesülnek, nevezetesen az, hogy aránylagos fejletlensége miatt – már a főiskolához viszonyítva – a középiskolás diákság élén hivatott vagy tanult nevelőnek kell állnia. Ez nem zárja ki a középiskolás diákságnak a főiskolásokhoz hasonló demokratikus közösségi működését, hanem csak módosítja, amennyiben a szabad forma-, szervezet-, munkateremtésben, az eljárásokban, tervekben érvényesül a tapasztalt felnőtt irányítása. A középiskolai népi kollégiumok autonómiájának az a maximuma, ha a nevelő úgy tudja irányítani a középiskolás kollégista diákság együttélését, hogy az alig veszi észre, természetesnek veszi, sőt igényli, mindezt pedig magának a diákságnak az autonómiájában részt vevő minél nagyobb számú képviselőjével egyetértésben teremti meg.

"Főiskolás tapasztalataink azt mutatják, hogy ifjúságunkat úgy lehet önállóságra, öntevékenységre, gyakorlatias munkára, kombinációs feladatok teljesítésére ránevelni, ha nemcsak beszélünk nekik ezekről a feladatokról, hanem őket magukat e feladatok tengelyébe állítjuk, rájuk is bízunk, és el is várjuk tőlük a munkának pontos, szakszerű elvégzését. Itt az az elvünk: nem kell félni a fiatalokra – jól válogatott fiatalokra – felelősségteljes munkát bízni. Sőt, meg kell azt is mondanunk: válogatni, szelektálni, értékelni nem tudunk helyesen, ha éppenséggel nem jól méretezett munkákon keresztül mérjük le a ránk bízott fiatalság munkabírást, felelősségérzését, találékonyságát, rugalmasságát, érdeklődését, társas hajlamait. Mind a középiskolás, mind a főiskolás kollégiumokban bátran kell részletfeladatokat bízni a diákságra. Képességeikkel arányos feladatokat, és ezek elvégzését feltétlenül és következetesen követeljük meg tőlük."

"A kollégiumokat úgy kell felfogni és úgy kell megérteni, mint egy egységes feladatkomplexumot, amelyben a tagok mindegyike meg kell hogy találja a maga közös feladatát azon kívül is, hogy önmaga fejlődését a saját tanulásával és dolgai rendben tartásával előmozdítja. A kollégium az egész tagság tulajdona és közös produktuma, amelyhez kiket-kiket személyes élmények serege köt. (Igen szemléletesen lehet látni ezt azoknál a kollégiumoknál, amelyeket tagságunk saját erejéből épített.) A kollégium otthon, amelynek fenyegettetése az egész bennél proletárfiatalság egzisztenciális érdekeit, de kiharcolt önállóságát is érinti. A fenyegetést visszautasítani közös kötelesség, amely alól senki sem vonhatja ki magát. A kollégium üzem, műhely, ahol a lehető legjobban lehet közösen dolgozni. Ezt a közösséget megőrizni alapvető munkaerkölcs."

"A jól működő kollégium harmonikus munkaegység, amelyen belül az intézmény terheit arányosan, a képességek szerint osztják el, és teljesítmények alapján értékelnek, juttatnak, jutalmaznak, fejlesztenek. Az arányosságból ered a munkaintenzitás, a teljesítmények nagysága. A munkavégzés lelkiismeretességét és precizitását a kollégium közösségében kialakuló

társas fegyelem kell hogy biztosítsa. Ezt az állandó, naponként megújuló kollektív önkritika és szervezett bizalmi kontroll biztosítja. A kollégiumi közösség a maga produktivitását minden nap előrevívó gyakorlatias tetteken, cselekedeteken, munkán ellenőrizze! A kollégium el kell hogy mélyítse a mindennapi munka eredményességében és tisztességében való hitet. A gyakorlati, reális munkaszemlélet mellett meg kell, hogy őrizze a kollégium ifjúsága a munka iránt való idealizmusát, és komoly, messzi távlatú ambíciókat sajátítson el. Az ambíció foglalkoztatásának módszereiben feltétlenül alkalmazni kell az ideális munka verseny legkülönbözőbb változatait. Versenyszerű munkában és vállalkozásokban mutathatja meg a kollégista ifjúság önállóságát és találékonyságát. A kollégiumi közösségben való bennélést élménnyé kell tenni, nem kell félni az újszerű, szokatlanabb vállalkozásoktól, kísérletektől. Mindezt könnyed, sokszor játékos módszerekkel is meg kell támogatni."

"A közösségre nevelő összes lehetőségek mellett persze nem szabad elfeledkezni azokról a veszedelmekről sem, amelyek egy ilyen kollektív együttélésben érhetik a tagságot. Nem szabad a szervezetet túlkomplicálni, a tagságot munkával, feladatokkal túlterhelni, az ellenőrzést tűrhetetlenségig gyakorolni, a tagságot vegzálni vagy a játékoságot fokozni, és komolytalanná tenni a nevelőformákat. Nem szabad kalandokba bocsátkozni, mesterkéltséget okozni azáltal, hogy mindenáron a formákhoz ragaszkodunk. Az őszinte, nyílt, közvetlen, kölcsönös közlékenységet letörni. Az ifjúság idejével visszaélni. Az ifjúság figyelmét szervezeti kérdésekkel elterelni a lényegről: a saját társas típus kialakításának öntudatos munkálásától."

"A közösségalkotás nem lehet öncél, hanem módszer és forma ahhoz, hogy belőle kollektív hajlamú értelmiségieket neveljünk."

"A jó közösség szerencsés és sikeres aránya és egyensúlya a szervezetnek, a közösségibb típusú egyéniségek bizonyos percentjének és a zömöt alkotó többségnek. Ezért alapvető szempont a kollégiumi közösség alakításánál a szelekció, a jó szelekció kérdése."

"A jó közösség nem az egytípusúaknak az egyítése, kizárólagos egyítése. Ezért utópisztikus és nem is egészséges a kitűnőek iskolájának a tendenciája, ami az elit-nevelés polgári gondolatával rokon terv. A jó közösség a legkülönbözőbb karakterológiai típusoknak – persze egészséges típusoknak – egy olyan egyensúlya, amelyben a társiasabb típusok minősége kitűnik, és ezeknek intézmény- és tekintélyteremtő készsége és képessége érvényesül. A helyes közösségnevelés tendenciája a kollektív típusok érvényre juttatásának az útja."

"A népi kollégiumok egész atmoszférájának kell sugároznia a népi jelleget. Ezt adja meg a tagságnak a dolgozó néposztályokba való begyökerezése, ezt nyújtja és kell nyújtania a demokratikus rendnek és szervezetnek, a társas érintkezés formáinak. A népi kollégiumokban kell kialakuljon a népi értelmiség magatartásának egész szokásformája, etikettje, modor-, viselkedés-, ízlésformája is."

"Ezek és még hasonló elvi megfontolások után nem is lehet kétséges, hogy a népi kollégiumok közösségteremtő képessége és ezekben a közösségekben kialakuló társias, kollektív, közösségi típusú emberek, értelmiségi fiatalok

mind nagyobb és nagyobb mértékben szaporodó száma dönti el a ma és holnap értelmiségi fiatalságának, de az egész magyar fiatalságnak is az alakulását és vele együtt az egész társadalomét."

A konferenciának a népi kollégiumok lélektani kérdéseire vonatkozó állásfoglalása is a fentieket erősítette.

"A haladó modern nevelés leglényegesebb alapelveinek egyike a szociabilitás fokozása, vagyis a társiasítás. Ennek eszköze nem lehet más, mint a társas életet alkotó, ha úgy tetszik, mindennapi demokrácia, amely kifejezést talál a nevelés önkormányzati rendszerében. Ennek előfeltétele elsősorban a demokratikus nevelői légkör, amelyből hiányzik mind a fegyelem feladása, mind pedig a ráhagyás. Az első feladatának a kohézió növelését, a munkakészség fokozását tekinti."

További feltétele a szociabilitás fokozásának a tradíció kiépítése, ennek viszont szükség szerű feltétele a közösségi élet szabályainak, formáinak betartása, a törvényesség tiszteletben tartása a vezető részéről, a foglalkoztatás, az emberek helyes felhasználása társadalmi szerepük és lélektani adottságaik alapján. [...]

Valóság, 1947. február

203. Nagy László: Egy népi kollégium szociográfiája

A budapesti Dózsa György Kollégium

A kollégium az egyik pesti ifjúsági mozgalom kis csoportjából, a "Falu-Budapest Munkaközösségből" nőtt ki. Ezt a társaságot néhány pesti értelmiségi fiatal hozta össze; jellegzetes típusai az ún. "népiesek"-nek; Szabó Dezső indította őket, Németh Lászlón mélyültek el, s Karácsony Sándor közelében szívták magukba a másik ember filozófiáját. Közben cserkészkedtek, vallásos mozgalmakban vettek részt a felszabadulás után, aztán megismerkedtek a társadalomtudományokkal is, s így szinte szükségszerűen jutottak arra a gondolatra, hogy népi kollégiumot kell alapítaniuk. Elképzelésük szerint kollégiumukban együtt nevelkedtek volna az egyetemisták a középiskolásokkal és a paraszti dolgozó iskolásokkal, ifjúmunkásokkal. A szándék persze heterogén társaságot hozott össze a későbbi Dózsa György Kollégiumban: különféle rétegeket, a rétegekben is egymástól elütő egyéneket; s hogy mennyire volt hasznos ez az "együtt nevelkedés", azt a kollégium félesztendei munkája, a különféle rétegek fejlődése mutatja a legjobban.

I. Dolgozó iskolások

V. M. született Pilisen, 22 éves, a dolgozók gimnáziumának II. osztályába jár. Szülei másfél holdas szegényparasztok, az apa és az anya egyaránt szívbeteg. Mindketten az egyik vallásos szektának tagjai és lelkes hívői. Első élménye: a libapáspártorkodás, az első "komoly" könyv, amit szülei a kezébe adtak: Bunyin Zarándokútja. Ezt aztán további vallásos tárgyú könyvek és hitmélyítő hetilapok követték. A fiúnak a szekta összejöveleteire szorgalmasan el kellett járni, s mint életrajzában írja: apja irgalmatlanul eldöntötte, mikor egyszer 13 éves korában moziba szökött. "Pedig a mozi a szépséget és az igazságot jelentette nekem" – írja. 15 éves korában

Pestre került egy bolgárkertészetbe, majd a Magyar Élet könyvkereskedésbe kifizetőnek. Itt ismerte meg jóformán az összes népi írók munkáit. A kollégiumba azért kéri felvételét, mert "belenehezül az otthoni sárba".

A kollégium fő rétegére, a dolgozó iskolásokra leginkább ez a sors a legjellemzőbb. A szülők a falu szegényparasztságához vagy éppen proletariátusához tartoznak. Ez a helyzet aztán rendszerint súlyos családi bajokkal jár együtt, lelki deformálódást okoz, s súlyos nyomai erősen érezhetők még ma is rajtuk. Az előbb leírt sors szenvedője például csendes, befelé néző és befelé élő fiú, keveset beszél. Felmelegedni csak azok iránt tud, akik az övéhez hasonló problémák felvetésével közelednek feléje. Viszonyát a társaival ez az elzárkózás határozza meg; mindenki szereti, tiszteli, mert okos, mert művelt, mert ráérez olyan problémákra is, amikre a többiek nem, de egy kicsit mindenki fél tőle. Jellemző, ahogy az életrajzában a moziból kijövő lányokról ír: "Szerettem nézni őket, de beszédbe elegyedni nem mertem velük. Mert azok szépen voltak felöltözve..."

Ennek a típusnak egy szenvedelye van: a mozgalmi élet. A tanulás, az iskola mindennapos dolgai nemigen érdeklik őket. Az irodalmat sem tudják iskolásan rendszeresen olvasni: azok a művek a fő élményeik, szinte csak azokra nyílnak fel, amelyekben saját maguk sorsát, lelkiségét ismerik fel. A mozgalom számukra az a szilárd talaj, amire ráállhatnak, ahol egyéni sérelmeiket, bajaikat meg tudják gyógyítani. S nem rossz mozgalmi vezetők: szinte csodálatos, hogy egy-egy társuk lelkének legapróbb mozdulatait is milyen ösztönösen és milyen éles szemmel veszik észre.

Mi lesz a sorsuk ezeknek a parasztság legmélyéből feltörekvőknek? Bírják-e a szelídebb körülmények között tán többre jutottakkal a versenyt, előre tudnak-e jutni, le tudják-e győzni a maguk defektusait? Hihetjük, hogy a kollégiumi nevelés a maga közösségi módszereivel kigyógyítja őket bajaikból. Fél esztendő alatt, bár sok incidenssel, bajjal és veszekedéssel, de mégis megbecsülést szerezhetnek maguknak.

Persze a szociális elnyomottság, a kuszált családi helyzet, a bomló paraszti társadalom sokszor annyira elnyomorítja az ilyesféle sorsok szenvedőit, hogy felszabadulásuk is kétségessé válhatik. Az egyik kollégista például a hajdúsági proletariátusból származik, ráadásul árvaházban nevelkedett; ma Erdeit, Acsádyt, Németh Lászlót olvas, de lelke legmélyéig beivódott a jobbágyi alázat. Önálló véleménye nincs. Alacsonyrendűségi érzései vannak, s ez sokszor torz irányokba tör ki nála. Karrierista lesz. Van olyan is, akit egészen megzavart a hirtelen rááramló sokféle tudomány: művészettel foglalkozik, és elolvassa a konyhafilozófusok és dilettáns műtörténészek műveit is. Egészet persze nem tud összerakni belőlük; világnézete zavaros kotyvaléka az individualista világnézet egy-két jelszavának.

A dolgozó iskolások második rétege sem dicsekedhet jobb körülményekkel. De mint a születési adatok és az életrajzok mutatják, a második réteg tagjai, ha szegényparaszti szülők gyermekei is, olyan vidékről jöttek, ahol a paraszttársadalom még nem indult bomlásnak. Az egyik, Kalotaszegről Pestre került dolgozó iskolás szüleinek is például mindössze 2 és fél hold földje van, de ő már a VII. gimnáziumot elvégezte magánúton, a VIII. osztályt és az érettségit pedig már mint egyetemista, jeles eredménnyel. Ezek a fiúk valamennyien jeles tanulók, a problémáik azonban egészen mások, mint az előzőeknek: sokkal egyszerűbbek. Az ő igényük mindössze a tanulás, a minél előbbre kerülés. Jellemző, hogy a kalotaszegi fiú pél-

dául jól ismeri a népi irodalmat, a népi irodalom problematikáját azonban csak jel-
szószzerűen és sematikusán tudja látni. Ugyanígy a palócföldről Pestre felkerült zene-
művészeti főiskolai hallgató is, aki egyike a legtehetségesebb növendékeknek, kitű-
nő eklektikus tudással rendelkezik, de csak az a megfogható számára, ami nem
esik túl az értelemmel felfogható dolgok területén. Érdekes például, hogy oldották
meg a két különböző rétegbe tartozók a kollégiumi dolgozat feladatát: A falum
társadalmi és gazdasági helyzetét. Az első csoportba tartozók többnyire a szubjektív
véleményüket mondták el, a paraszti társadalom megrokkadását ábrázolták, míg
a második csoportba tartozók "adatgyűjtők" voltak: átböngészték a községháza iratait,
etimologizáltak a község nevéen, aprólékos részletességgel foglalkoztak és feldolgoz-
ták a birtokviszonyokat, az egyes gazdaságok állományát stb. A "tudományos" érté-
ke ezeknek az utóbbi dolgozatoknak volt meg, a hitele inkább az előzőeknek. A fel-
adat természetesen az, hogy rendszeres munkára szoktassák a kollégiumban az előző
réteghez tartozókat, a másodikban levő fiatalokat pedig ráébresszék az egyszerű sé-
mákon túl levő dolgokra is.

II. Egyetemisták

A paraszttársadalom legmélyéről elindultak zavarai, bizonytalansága követhető
a kollégium egyetemistáinak vizsgálatánál is. Az egyik zalai szegényparasztfiú pél-
dával kilenc testvére közül egyedül került gimnáziumba. Jelesen érettségizett, ma
elsőéves bölcsészhallgató. Az elmúlt idők összes ideológiai zavarosságait felgyűjtötte
magába. A "nemzeti-népi szociáldemokráciáról" beszél, kínosan vigyáz arra, hogy
jó modora legyen, úri fiú módjára viselkedjék, apró bogot köt a nyekkendőjére,
és díszszekendőt hord. A kollégiumnak csak rövid ideig volt tagja, sorsa azonban
jellemző általában arra, hogy mi lett egy parasztfiúból, ha iskolába, ha egyetemre
került a múltban. A dolgozó iskolásokban is élő belső gátlásokat, az ifjúság "jobb
köreiben", tánciskolában, zsúrokon való feloldódás már elnyomta. Külsőleg teljesen
hasonulnak az ilyenek többi társukhoz, s a gyors hasonulás eredménye aztán, hogy
minden erőfeszítésük ellenére, ők az egyetem "bugrisai". Persze, ha a látszólagos
felszabadulás pózával jelentkeznek, könnyen válhatnak vezérévé ferde törekvéseknek.
Érdekes, hogy valóságos helyzetüket mennyire takarják, szinte öntudatlanul is,
és mennyire menekülnek valami hazug, felszínes romantikába. Az egyik Fejér me-
gyei szegényparasztfiú például a legmagabiztosabb viselkedésű volt a kollégiumban,
afféle "vezértípus", öblös hanggal, mindenkit lehengerlő modorral, s mégsem jutott
el tovább Szabó Dezső parasztromantikájánál. Furcsa, hogy saját sorsa elől menekül-
ve még a parasztságot is idealizálta, s hogy egyszerűen nem volt hajlandó felismerni
a valódi helyzetét annak a társadalmi osztálynak, amelyikből ő is jött. Hogy ez fé-
lelemre vezethető vissza, több őszinte vallomásából kiderült. Fél attól, öntudatlan-
ul, hogy elveszti az egyetemen a parasztfiúi becsületet, ha nem úgy állítja be
magát, mint valami romantikus Bőjthe Jánost. A fasiszmus ifjúsági mozgalmainak,
a Turulnak, az ébredőknek részben az ilyenfajta ifjúság volt a tömege, és hasonlók
voltak a vezérek is: mert mint forradalmárok is félénkek, megalkuvók, a romanti-
kába, a ködbe menekülnek, mert alapjában véve, ha szidják is a polgárságot,
ez csupán irigység, mert nekik is tetszik az az élet: bállokkal, zsúrokkal, össztáncok-
kal, kedves enyelgésekkel. . .

Hogy valaki ettől az úttól megmeneküljön, éber figyelemre, kemény önkritikára és meg nem alkuvásra van szüksége. A többi parasztszármazású egyetemistából nem lett "vezér". A baj ezeknél az, hogy a paraszti sor lenyomottsága még ma is érződik rajtuk. Őket látva, elhiheti az ember, hogy valóban megalázó volt a múltban parasztdiáknak lenni. Mert ma is csendesek, szerényen meghúzódnak. A figyelő tekintet azért jól látja, hogy lassan belenőnek a dolgokba, a rájuk bízott feladatokat pontosan, lelkiismeretesen elvégzik. A közösségi nevelés rájuk is, mint a dolgozó iskolásokra, hatalmas felszabadító hatással van: van köztük, aki félév elején még csak önmagában töprengett, hangját nemigen lehetett hallani. Ma már a kollégium vezetői közé tartozik. S ki állítaná, hogy az ilyen fejlődés nem biztosabb, mintha hirtelen feldob valakit a többiek rajongása és a mások hiúsága?

III. Polgári szakadárak

A kollégium tagjai között külön színt képvisel a polgári származásúak csoportja. Különböző utakon és különböző okokból kerültek népi kollégiumba; lássunk néhányat közülük is.

Az egyik szakadár apai részről "második generációs". Apja Fejér megyei kisparaszti családból származik. Pesten iparossegéd lett, majd harmincéves korára – a négy polgári elvégzése után – a postán tisztviselő. Az anya szintén hivatalnok, de ő egy tisztántúli lesüllyedt kurtanemes famíliából való. Így találkozott a családban az emelkedő parasztság és a süllyedő dzsentriosztály. A fiú első élményei: a társadalmi ellentétekből fakadó családi perpatvarok. Hosszú ideig falusi rokonainál nevelkedett, ahol szintén nem a Szabó Dezső-i "áldott parasztságot" ismerte meg: a falu közel fekszik Budapesthez, a család paraszti tagjai kofálkodásból élnek. "Szobájukban ott áll a luxusrádió, de babonások és egymásra irigykedők" – írja életrajzában. Az iskolában a VI. gimnáziumig eminens tanuló, attól kezdve közepes, az érettségije jó eredményű. Visszaesése egybeesik a pubertáskori zavarokkal: ebben az időben ismerkedett meg a népi irodalommal is. Az iskola nem érdekelté sohasem. "Mindig disszidens voltam" – írja a továbbiak során. Szenvedélyesen próbált szabadulni rossz családi körülményeitől. Volt cserkész, dolgozott vallásos mozgalomban, önképzőköriben, de lassan ezekről a helyekről is "kisüllyedt", pedig mindegyik egzisztenciális ügy volt számára. A felszabadulás után lábra kapott politikai mozgalmak egyikében, a Nemzet Parasztpártban aztán megtalálta a maga helyét. A családjától egyre távolabb került, így jutott aztán népi kollégiumba.

A kollégium másik polgári származású tagja is ilyesfajta: ő azonban nagypolgári családból származott. Érdekes, hogy gyermekkori élményei a munkássághoz fűzik: hosszú ideig anyalföldi munkásrokonainál nevelkedett. "Mikor visszakérültem szüleimhez, többé már nem találtam bele abba a környezetbe, amit a faragott asztalok és székek meg a perzsaszőnyegek jelentettek." Sorsa ugyanaz, mint az előző fiúé: a felszabadulás előtt "harmadik utas", majd parasztpárti, végül népi kollégista.

Mi ezeknek a "polgári szakadároknak" a legjellegzetesebb vonása? Mint a dolgozó iskolások első rétegéből valók, ők is egy bomló társadalmi osztály menekültjei. Előző életük tapasztalata volt, hogy úgy, ahogy ők éltek, nem lehet élni. Ezért ők is szenvedélyes barátai a mozgalomnak: ketten közülük például egyetemi tanulmányai-

kat sem végzik, hogy minél többet dolgozhassanak. Mi az igényük a népi kollégiumok közösségével szemben? A legmeglepőbb az, hogy nem akarnak "vezetők", vezérek lenni. Inkább afféle mozgatók, embereket elindítók: nevelők. Nem is születtek vezérnek. Rágódó, problémázzgató fajta ez, hosszan eltűnődik a felvetett kérdéseken, s elsősorban a maga számára válaszol. A kollégium közösségének mégis lelkes, jól beilleszkedő tagjai. Ami gátlást magukkal hoztak, alázattá finomult bennük; mi most itt a népet ismerjük meg, a dolgozó iskolásokban meg a parasztfiúkban – mondják. Jellemző, hogy ezeknek a "szakadároknak" az ötlete volt az, hogy dolgozó iskolásokat és egyetemistákat együtt kell nevelni. Persze, mint ez a példa is mutatja, még sokszor eltévesztik a mértéket, helytelenül ismerik fel a feladatokat. Azonban a legmesszebb ellátó, legszélesebb horizontú ifjúsági réteg mégiscsak ez, hiszen előző életük során nemcsak a rossz társadalmi berendezkedés bajait figyelhették meg, hanem megnyíltott előttük a világnak, a szellemi, művészeti életnek olyan területe is, ami a parasztságból nemrég felkerültek számára mind ez ideig zárt volt.

Persze nem minden polgári szakadárt hoztak a családi bajok vagy a társadalmi megrendülés a népi kollégiumba. A másik típus társadalmi élete harmonikus volt: rendszerint kis- vagy nagypolgári otthonokban nevelkedtek fel. Az előnyös anyagi helyzet hamar könyvekkel is megajándékozta őket, a társadalmi pozíció lehetővé tette, hogy sokat mozgolódjanak az elmúlt idők szellemi, társadalmi elitjében. Hozzájuthattak a szocialista tudomány teoretikusaihoz is, a népi írók műveihez ugyancsak; s így olvasva győződtek meg arról, hogy tulajdonképpen ingó talajon állnak. Míg az előző típust inkább élményei vitték szinte feltarthatatlanul a népi kollégiumba, a másodikat az észérvek, a racionális belátás. Az előzőnek gátlásai vannak, a másodiknak a tantételek, az ideológia biztos palástot ad a társadalmi helyzetéből fakadó zavarok leküzdésére. Ez a második fajta az, mely a racionális eszméket, észérveket, a társadalomtudomány bonyolult tételeit sűrűlti a paraszti sorból nemrég felkerültek felé – és eredménnyel. A felvételi vizsgán még azt mondták a dolgozó iskolások közül némelyek, hogy a népi demokrácia tulajdonképpen kommunizmus. Most már látják a különbséget, s igenlik azt, amit ma Magyarországon a népi demokrácia érdekében csinálnak. "Félelmei" azért ennek a típusnak is vannak, különösen az olyan dolgok felé, amiket észérvekkel nem lehet megfogni, ami túl van a tudományos kétszerkettőn, amikre nem ad magyarázatot a kiskaté. A problémák lényege sokszor formává sikkad az ilyen agyakban. Egy-egy levezetésük, elmemutatványuk nagyszerű produkció: sokan érzik azonban azt, hogy a briliánsan csoportosított érvek között sokszor éppen a lényeg vész el: az, amiben a népi kollégiumokban felnövő ifjúság több lehet a mai magyar értelmiségnél. Ám, ha a hibájára rámutattunk ennek a típusnak, el nem tagadhatjuk nagy erényét is: ők nyitják meg a fejeket a racionális gondolkozás számára; rendszeresebb és módszeresebb tanulásra, gondolkozásra szoktatják a kissé még romantikus felszabadulási gőzben élő parasztfiúkat. "Ablaknyitók" ők, kései s ma már szerencsésen szaporodó típusa a szocializmus mozgalmait elindító, vezérlő ideológusoknak.

A polgári származásúak között vannak olyanok is, akiket nem a társadalmi megrendülés vagy az ésszerű belátás hozott népi kollégiumba, hanem egyszerűen sorsuknak mostoha alakulása. Ezek a fiatalok még nagyon sok tekintetben "örzik" magu-

kat, oltalmazták egyéni életüket. Sérelemük is jellegzetesen egyéni sérelem, bajaik szintén. Az egyik közülük egyházi iskolába jár. Az ő problémája: a két ellentétes világ, ellentétes nevelési rendszer közötti hányódás. Mikor a kollégiumba kerültek, a népi kollégium fiataljaival homlokegyenest ellenkező, individualista, arisztokratikus világnézetük volt. Fél esztendő alatt aztán súlyos vívódásokkal ők is sokat változtak, engedtek valamit régi megrögzöttségükből. Ma már "lojálisan" nézik a többieket, s igyekeznek hasonlítani, bár nem mindig sikerrel. Ha hosszabb ideig sodródnak a népi kollégiumok mozgalmában, tán eljön az az idő, mikor ők sodornak majd, bár társadalmi helyzetük elég súlyos lelki és szellemi deformáltságot okozott.

Röviden áttekintve, ilyen elűtő színekből, ilyen elűtő elemekből állt össze a Dózsa György Kollégium. Ha ehhez még a tanulmányi, képzettségbeli nivellálódást odavesszük, aztán a különböző rétegek különféle elfoglaltságát, láthatjuk, hogy milyen hatalmas nehézségekkel kell megküzdenie a kollégium nevelőinek és tagjainak egyaránt. Hogy ez a küzdelem mennyire sikerült, azt ilyenformán lehet röviden felvázolni:

I. A középiskolások, dolgozó iskolások és egyetemisták együtt nevelésének elve csak igen nehezen és súlyos, elkerülhetetlen zavarokkal oldható meg. A "közös kollégium" gondolatáról tehát le kell tenni. Ám ez nem jelenti azt, hogy le kellene tenni a dolgozó iskolásokról is. S itt a Dózsa-kollégium első félévének legdöntőbb jelentősége: megmutatta ez a félév, hogy a dolgozó iskolás diákság számára érdemes is, és kell is külön kollégiumot csinálni. Amennyire látható az előbbiekből, ennek a rétegnek külön problémái vannak, tanulmányi, de egzisztenciális tekintetben is. A paraszti sorból ők még csak hónapokkal ezelőtt kerültek fel; természetes, hogy rengeteg belső gátlással kell megküzdeniük. A néhány felvázolt sors azonban azt mutatja, hogy van közöttük sok olyan, aki a maga erejéből fel tudott emelkedni az egyetemi diákság szellemi képzettségéig. Ha meggondoljuk, hogy vidéken mennyi tanulásra váró, tanulni akaró parasztfiatal van, aki eddig nem tudott iskolába járni, a dolgozó iskolás kollégiumok felállítása szinte égetően szükségszerű és sürgős. Persze, nem várhatók csodák a dolgozó iskolásoktól sem, és ami a legfőbb: egészen új nevelési módszert kell kidolgozni számukra. Gimnáziumi tanulmányaik eredménye is azt mutatja, hogy ha az eddigi tanmenet nem volt jó a rendes iskolákban, szinte katasztrofálisan rossz a dolgozó iskolákban. Gyakorlatiasítani kell az iskolai oktatást – röviden csak ennyit mondhatunk – szidomítani a dolgozó iskolások igényeihez, fejlettségéhez. Sajnos, még ennek megtörténtével is rengeteg probléma marad megoldatlanul, mert ebben a rétegben van a legtöbb ellentét tanulmányi és fejlettségi téren. De eltagadhatatlan, hogy éppen a dolgozó iskolásokból válhat a népi értelmiség legjobb rétege: ők lesznek a jövő faluvezetői, jegyzői, szolgabírái, alispánjai, szociális titkárai.

2. A népi kollégiumok kapuját meg kell nyitni az odacsapódó polgári származásúak előtt is. Hogy a közösségi nevelésnek milyen döntő hatása van rájuk, az éppen a Dózsa-kollégiumban mutatkozott meg a legjobban. Amellett tudásuk, képzettségük rendkívül hasznos lehet a kollégium többi tagja számára. Írtuk már: ők azok, akik egy életforma, egy társadalmi szerkezet tarthatatlanságát, bukását legjobban meglátták, "bőrükön érezték". Természetesen ma még elsődlegesebb fontosságú

a paraszt- és munkásszármazású fiatalok felvétele, már csak szociális szempontból is, azonban a népi kollégiumok jelentősége túlnő a szociális segítségnyújtás feladatán, sőt még a parasztság és munkásság társadalmi harcának megvívásán is. Újfajta értelmiségszocializációs helyei a népi kollégiumok, s így a jövőben ki kell terjeszteni a mozgalmat az egész mai iskolarendszerre. Persze, a mai diákságból kevés az, aki népi kollégiumba való. De ezt a keveset nem szabad veszni hagyni. Sőt, ha kell, meg kell keresni őket, mint ahogy megkeressük a paraszt- és munkásfiatalkat is.

Valóság, 1947. március

204. Az új pedagógiai rendszer

Hegedűs Géza a fonyódi táborról, 1947

Ma már minden hozzáértő előtt kétségtelen, hogy az a munka, amelyet a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége – a NÉKOSZ – végez, olyan jelentős tény a pedagógia történetében, amelyhez foghatót aligha mutat fel az utolsó másfél évszázad.

A polgári életforma kialakulásának idején, a XVIII. század folyamán, a neveléstudomány előharcosa, a svájci Pestalozzi, megteremtette azt a pedagógiai rendszert, amelyet a kor igénye megkövetelt, s az emberré formálás technikája azóta többé-kevésbé az általa mutatott úton haladt tovább. Ez kielégítő is volt mindaddig, amíg a társadalmi eszmény a polgári demokrácia volt. Hanem amióta a fejlődés eljutott a népi demokráciához, sőt sok helyütt a szocializmus követelményeihez, azóta minden nevelő jól tudja, hogy új módszereket kell találni. Az új emberideál lényegesen különbözik nagyapáinktól, és a nevelésnek egyik legfontosabb – és az egész társadalom szempontjából döntő jelentőségű – feladata, hogy a gyermek olyan ifjúvá, majd az ifjú olyan felnőtté váljék, aki a lehető leghasznosabban illeszkedik társai közösségébe. Ennek pedig az az előfeltétele, hogy az egyén maga is azt az életformát érezze legjobbnak, sőt legkellemesebbnek, amely embertársaira is a legnagyobb tekintettel van. Ugyanakkor azonban arra is vigyázni kell, hogy az ifjú ne veszítse el önálló egyéniségét, ne legyen a betanult szabályok szajkója, hanem éppen saját kifejlesztett egyéniségével illeszkedjék be a közösségbe. Szóval: a mi társadalmi eszményünk megkívánja, hogy az egyéniség és a közösség teljes harmóniában álljon egymással. Ezt – jól tudjuk – nem szolgálja az a magatartás, amelyet a tökéletes termelés szabad versenyes korszakából örököltünk, hiszen annak az életeszmeénye a minden akadályon keresztül gátlatlanul érvényesülő ember, aki egyéni vágyainak bármikor feláldozza társai érdekét. De ugyanígy szöges ellentétben áll életeszmeényünkkel a fasiszta nevelés terméke: az elmechanizálódott, egyéniségét és saját felelősségtudatát teljesen elvesztett parancsteljesítő gép.

Az új idők emberének más fajtájúnak kell lennie, az új idők erkölcstana másfajta nevelést kíván, érzi, tudja és hangoztatja ezt minden nevelő. De aki ismeri a NÉKOSZ munkáját, azt is tudja, hogy éppen minálunk kialakulóban van most egy új pedagógiai rendszer. [...]

Foglaljuk össze egész röviden a jelentőségét. Ez a jelentőség kettős: először is módot ad a legeslegszelebb néprétegeknek, elsősorban a szegényparasztság-

nak és a szegény munkásságnak, hogy tanulni képes gyermekeik valóban eljussanak az értelmiségi pályákra. Lakással, ellátással és a tanulás előfeltételeinek megteremtésével biztosítja az új értelmiség kialakulását; másodsor, de nem másodsorban, nevelése azt az embereszményt szolgálja, amely megfelel a népi demokrácia erkölcstanának. Ennek az útja alapos történelmi-társadalmi öntudatosítás, amely egyre fokozottabban társul a szakképzéssel. Módszerük egy sajátosan romantikus pátoz állandó ébren tartása. A kollégisták úgyszólván szüntelen izgalommal veszik tudomásul az új ismereteket, és egyéni élményként élik át saját szociális magatartásukat. A népi kollégium individuális élménnyé, egyéni teljesítménnyé teszi a társadalmi értékű magatartást.

Ezt a módszert a gyakorlat alakította ki. A nagyhírű Györfly-kollégium a maga testén kísérletezte ki a tennivalókat, sőt maga alakította ki a számunkra annyira megfelelő emberideált. A györflysták régebbi évfolyamai ma már egyúttal az egész NÉKOSZ nevelőivé váltak. De az érdemben mindenesetre legelső Kardos László, a Györfly-kollégium igazgatója és a NÉKOSZ oktatási vezetője, aki rendszerre alakította és tudatosította a gyakorlatot. A nevelésnek ez az új módszere – alighanem a történelem számára is – az ő nevéhez fűződik.

Persze ez a nevelőmozgalom még a kezdet kezdetén van. Hetven kollégium, mintegy ötezer diák: ez a mai helyzet, mely remélhetőleg rövidesen a kétszeresére emelkedik. De a cél még sokkal azután van. Hiszen Magyarországnak egészen új értelmiségi nemzedékre van szüksége, hiszen a mélységekben nagyon sok a tanulásra alkalmas ifjú, és aki az új közmorál nevelője akar lenni, annak végeredményben az egész magyar társadalmat egy kissé át kell formálnia. [...]

Jövendő, 1947. szeptember 11.

205. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének 48-as centenáriumi pedagóguspályázata

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége a magyar nevelés ügyének előmozdítása, a pedagógustársadalom legjobbjainak felkutatása és méltó jutalmazása, valamint az 1948-as centenáriumi év megünneplése céljából az ország valamennyi pedagógusa részére nyilvános pályázatot hirdet a Magyar nevelés új útjai címmel.

A pályázaton részt vehet az ország minden pedagógusa (tehát: egyetemi tanárok, tanárok, tanítók, óvónők, védőnők, kollégiumi igazgatók és nevelők, elméleti pedagógusok és általában mindazok, akik valamely neveléssel kapcsolatos intézmény munkatársai). A pályázat jeligés. [...]

A Valóság könyvkiadó a legkiválóbb pályaművek megjelentetéséről gondoskodik, s valamennyi pályaműnek könyv alakban vagy a Valóság folyóiratban való közlési jogát fenntartja magának.

Minden pályázónak a következő négy tételt kell kidolgoznia:

1. Hogyan lettem nevelő? (Egy magyar nevelő életrajza.) Minimális terjedelem 5 ritkán gépelt oldal vagy ezzel azonos terjedelmű olvasható kézirat.
2. Nevelői munkásságom pedagógiai tapasztalatai és eredményei. (Tapasztalatok, kísérletek, kezdeményezések, eredmények, kudarcok.) Minimális terjedelem 15 ritkán gépelt oldal.

3. A magyar nevelés új útja. (A közösségi nevelés problémái.) Minimális terjedelemben 20 ritkán gépelt oldal. Ebben a tanulmányban a közösségi nevelés egész problematikája vagy annak egyes részletkérdései dolgozandók ki. Figyelembe vehető szempontok: milyen közösségformáló erők működnek a mai magyar társadalomban; milyen zavaró körülmények gátolják a közösségi nevelődést az iskolában és az iskolán kívül; milyen tantervvel és milyen tankönyvekkel lehet a legjobb eredményt elérni a közösségi nevelés terén az általános iskolában, gimnáziumban stb.; politikai és osztályszempontok a nevelésben (munkásifjak, parasztfiatalság, katonafülcok stb. speciális nevelési problémái, a különböző ifjúsági szervezetek szerepe a nevelésben); a városi, falusi és tanyai iskolák nevelési problémái; állami és egyházi iskolák; dolgozók és parasztdolgozók iskolái; a művelődéstől elzárt vagy egyéb speciális csoportok (lelencek, bűnözők, fogyatékosok) nevelése; műhelygyakorlatok és munkaoktatás az iskolában; kell-e érettségi; diákönkormányzat, önképzőkörök; család, templom, baráti kör stb. szerepe a nevelésben; milyenek legyenek az új napközi otthonok stb. stb.

4. A kollégiumi nevelés szerepe az új magyar társadalom kialakításában. (Népi kollégiumok, állami, egyházi és szakkollégiumok, diákotthonok, internátusok.) Minimális terjedelemben 10 ritkán gépelt oldal.

Természetesen az itt előírt terjedelemtől hosszabb pályaművekkel is lehet, sőt kívánatos pályázni.

Csak azok a pályamunkák vétetnek figyelembe, amelyek a pályázat mind a négy pontjának kidolgozását tartalmazzák.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége ezt a pályázatot azzal a meggyőződéssel hirdeti meg, hogy ily módon nemcsak komoly, tudományos nivót felmutató pedagógiai tanulmányok megírására ösztönöz, hanem a legcélszerűbb új magyar nevelési metódus gyakorlati megvalósulását is hatásosan előmozdítja, és reméli, hogy a pályázaton a magyar pedagógustársadalom tagjai minél nagyobb számban vesznek részt.

Valóság, 1947. november

206. A NÉKOSZ központi pedagógiai szemináriuma
1947. november 11.–1948. március 16.

Mérei Ferenc szemináriumvezető összeállítása 1970-ben a szeminárium három hallgatója és a szemináriumvezető egykorú jegyzetei alapján

Témaköre: Demokratikus nevelés – pedagógiai realizmus – a magyar köznevelési reform – a NÉKOSZ-pedagógia.

Időtartama: 1947. november 11-től 1948. május 16-ig, keddi napokon.

A szemináriumot vezette: Mérei Ferenc.

Olvasmányi és vizsgálati beszámolók: A szemináriumon több beszámoló hangzott el. A vizsgálati beszámolók célja az volt, hogy tudatosítsák a NÉKOSZ-pedagógiát, a kollégiumi rendszer helyét és funkcióját a magyar köznevelésben. Az olvasmányi beszámolók célja az volt, hogy a megbeszélésen az aktuál-

lis pedagógiai vitákhoz (demokratikus iskolareform, egyházi nevelés, egyetemi autonómia stb.) szükséges érvelésünket megalapozzuk.

A vizsgálati beszámolók valószínűleg nem teljes jegyzéke:

1. Nevelői hatások a NÉKOSZ-ban. Barla Szabó Ödön beszámolója. A hatásvizsgálat kategóriarendszereinek kidolgozása.
2. A nevelő hatások kollégiumi kategóriarendszerének vizsgálati ellenőrzése két kollégiumban. (Három hónappal az első beszámoló után.) A NÉKOSZ Neveléstudományi Munkacsoportjának vizsgálata. Boglár András.
3. Nevelési értékek a NÉKOSZ-ban. Vizsgálati kategóriarendszer. Barla Szabó Ödön.
4. A nevelési értékek a NÉKOSZ-ban – felmérés két kollégiumban. A NÉKOSZ Neveléstudományi Munkacsoportjának vizsgálata. Boglár András.
5. Önismereti felmérés a kollégiumi nevelő hatásról. A NÉKOSZ Neveléstudományi Munkacsoportjának összeállítása.
6. A NÉKOSZ helye a közoktatás rendszerében. Gyenes Antal összeállítása.
7. A népi kollégisták társadalmi származásuk, műveltségük, tanulmányaik szerint csoportosítva. 6000 kollégista adatai. Gyenge Zoltán összeállítása.
8. A NÉKOSZ-nevelők pedagógiai-szociológiai-világnézeti szempontból. Boglár András összeállítása.

Olvasmányi beszámolók:

1. Mátrai László: Haladás és fejlődés. Ismerteti K. Nagy Magda
2. Kemény Gábor: Demokratikus iskolareform. Ismerteti Balyó Mária
3. Durkheim: Nevelés és szociológia. Ismerteti Pongor Éva
4. Molnár Erik: Dialektika című könyvének pszichológiára vonatkozó fejezetei Ismerteti Boglár András
5. Bognár Cecil: Nevelő hatások lélektana, különös tekintettel a klerikális pedagógia felfogására. Ismerteti Makó Erzsébet
6. Hegedűs Géza: A népi kollégiumok nevelési és oktatási rendszere. Ismerteti Csukás István

Ajánlott olvasmányok a szemináriumi megbeszéléshez:

Rousseau: Emile

Pestalozzi: Lénárt és Gertrud

Makarenko: Az új ember kovácsa

Földes Ferenc: Munkásság és parasztság kulturális helyzete Magyarországon

Faragó László: Iskola és társadalom

Kiss Árpád: Nevelési reformok

A szemináriumi előadások anyagát a rendelkezésre álló jegyzetek alapján összejevetelenként tagolva ismertetjük.

1. A pedagógia jelenségvilága

A nevelés társadalmi meghatározottsága. Minden nevelési módszer, minden intézmény vizsgálatakor meg kell kérdezni, hogy ki nevel, kit nevelnek, hogyan és miért folyik a nevelés.

A mi számunkra, a mi helyzetünkben az alapkérdés az, hogy demokratákat neveljünk. Ennek feltétele: demokratikus módszerek alkalmazása. Ennek viszont az a veszélye, hogy a nevelőket, akikre ezt a feladatot bízuk, más osztály más feladatára nevelte. S még ha jó szándékkal vállalják is a demokratikus fejlődés eszméjét, nehezen tudnak változtatni a neveltetésükből, középosztályi helyzetükből származó konformizmuson. A konformizmus pedig ellene mond a demokratikus átalakulásnak, még akkor is, ha haladó tartalmat közvetít.

Egy nevelési folyamatban tehát a módszer ellentmondhat a tartalomnak (a nem demokratikus módszer hatástalanná teheti a demokratikus tartalmat). Ez egyike a jellemző pedagógiai ellentmondásoknak; az elmélet és a gyakorlat ellentmondásának a körébe tartozik, s az adott történelmi helyzetben súlyos ellentétekben mutatkozhat meg. Elemezni fogjuk a mai magyar pedagógiát jellemző ellentéteket, hogy ezekből bontsuk ki az ellentétek feloldásának lehetséges útját: a pedagógiai realizmust. Ennek az elemzésnek alapján a magyar nevelésügy hic et nunc belső erőviszonyai alapján öt olyan pedagógiai elvet fogalmazhatunk meg, amelyekben a különböző irányok, áramlatok szembenállása nyomon követhető. Ezek:

1. Az egyenlő esély elve. Ezt a népnevelés hívei képviselik; ellenfeleik egy régi rendszer maradványait, az osztálynevelést védelmezik.

2. Az öntevékenység elve. A módszertani haladók hirdetik; a konzervatívok nagy befolyású tábora küzd ellene.

3. Az alkalmazkodás elve. Az irreális igényekkel fellépő avantgardistáknak és a közoktatásügyi reform egészét áttekintő csoportnak a konfliktusa.

4. Az iskolaközpontú nevelés elve. Egyik oldalról a pszichologizmus fenyegeti a gyermekközpontúság gondolatával, a másik oldalról a túlzott szociologizmus, amely nem számol a gyermekkel mint egyénnel.

5. A ténykutatás elve. Ez a doktrínerek és az üvegháziak ellentétességéből bontakozik ki.

2. Az első ellentét: osztálynevelés és népnevelés

Az osztálynevelést a Klebelsberg-féle iskolarendszer jelenti a tízéves korú trifurkációval, a népiskola (elemi iskola zsákutcájával, az érettségihez, főként a gimnáziumi végzettséghez vezető utak lezárásával bizonyos rétegek előtt). Ennek következményét mutatja Földes Ferenc felmérése. Az osztálykiváltságot jelentő iskoláztatással szemben a mi közoktatási reformunk a népnevelést, a tanszabadságot, az egyenlő esélyt nyújtó iskolarendszert akarja megvalósítani. Ennek két alapvető intézménye: az általános iskola, amely megszünteti a zsákutcát, és a népi kolégiumok hálózata, amely az általános iskolával adott egyenlő esélyt reális megvalósításának a feltétele.

Az osztálynevelés és a népnevelés ellentéte most az általános iskola kérdésében éleződött ki, s a színvonalvitában nyilvánult meg. Az általános iskola hívei szerint ez az iskolatípus közös törzsműveltséget, a lakosság döntő részének magasabb színvonalú oktatást nyújt, s mindenkifölött egyenlő esélyt biztosít. Ellenzői (a klérus, az elitnevelés hívei és a népi demokrácia politikai ellenfelei) szerint az általános

iskola uniformizál, nincs tekintettel a hajlamokra; alacsonyabb szinten nivellál; nem képez elitet, a színvonal romlik.

Erre viszont az általános iskola hívei azt válaszolhatták, hogy a közös törzsanyag mellett szabadon választott képességfejlesztő órák is vannak, s főként az új módszerrel (csoportmunka, önkormányzat) lehetővé teszik, hogy a jók és a kíváncsiak képességtöbbletüket a közösségi munkában érvényesítsék.

3. A második ellentét: haladók és konzervatívok

A szeminárium egyik tagja, Bognár Cecil konzervatív, klerikális pedagógus szövegéből kiindulva ismerteti a konzervatív nevelő hatásokat (szoktatás, idomítás, parancs, büntetés-jutalmazás, értékrendszer kialakítása, az "eredendő bűn" ellen-súlyozására).

Ezzel szemben a mai haladóknak, köztük a NÉKOSZ-pedagógiának hatásrendsze-re: közösségi kohézió, közösségi hierarchia, társadalmi tevékenység, társadalmi norma stb.

Még nyilvánvalóbb a két irányzat ellentéte az oktatási módszerek kérdésében. A konzervatívok oktatását a receptivitás elve jellemzi, ennek megfelelően a memorizálás és a testi fenyítés. A tanítás a receptív rendszerben "lélekölő gimnasztika" (Szent-Györgyi A. kritikája); a legfőbb erény az engedelmesség. A haladók (a mai haladók, mert hiszen minden kornak megvoltak a maga haladói) az önállóságra és a belátásra próbálják alapozni módszerüket.

Az ellentéteket bonyolítja, hogy sok olyan tantestület van, amely feltétlen híve a népnevelésnek, de módszertanilag konzervatív. Az általános iskola és a kollégiumi rendszer mellett van ugyan, de abban is tekintélyelvű légkört próbál fenntartani, mert erre képezték, ebben járatos.

Ezzel szemben vannak olyan pedagógusok, akik az öntevékeny, belátáson alapuló módszer hívei, de szemben állnak az általános iskolával és a népi kollégiumokkal; szívesen valószínűsítik a haladó módszereket, de nem ebben az iskolarendszerben, hanem az osztálynevelés iskolahálózatában.

Nem kétséges, hogy a népnevelés konzervatívjai ma közelebb állnak hozzánk, mint az elitnevelés haladói, de együtt állásunk nem indokolhatja a meglevő ellentétek elhallgatását.

4. A harmadik ellentét: avantgardisták és alkalmazkodók

Durkheim *Nevelés és szociológia* című könyvét elemeztük. Alaptételei: a nevelés társadalmi tény; mint ilyen, vizsgálható; a nevelés teszi az embert emberre; az eredményes pedagógia feltétele, hogy a társadalmi helyzetnek és perspektívának hű kifejezése legyen. Ez a tétel már összefügg a pedagógiai realizmus kiindulásával.

Durkheim gondolatából kibontható a módszertani szempontból haladó pedagógián belül kibontakozott ellentét: az avantgardisták és az alkalmazkodók konfliktusa.

A konzervatív neveléssel szemben minden haladó irányzat gyökeres reformot sürgetett mind a tananyagban, mind a módszerekben. Érvük: a gyerek fejlődésmenete általános emberi vonás; a gyermeklélektan eredményein alapuló pedagógiai reform általános érvényű, tekintet nélkül arra, milyen országban és hány helyen próbálták ki.

Ellenérvek: a "gyermek" ebben az értelemben absztrakció; a tapasztalatok csak a konkrét helyzethez igazodva realizálhatók. A nevelés szerves egység; a módszer a nevelőktől függ, akik alkalmazzák. A módszertani váltakozásoknak feltétele a nevelők és a szülők áthangolása stb. A reform ezért csak lépésről lépésre haladhat. Az Októberi Forradalom után a Szovjetunióban a nyugati kísérleti iskolák számos módszerét ültették át. A gazdag felszerelést és képzett nevelői kart igénylő módszerek elbuktak, mert a gazdasági-kulturális-politikai elnyomás évszázadai kevés és rosszul felszerelt iskolát, analfabéta tömegeket, alacsony képzettségű népiskolai nevelőgárdát hagyott örökölni. Kiderült, hogy pedagógiai módszerek csak hosszú előkészület után ültethetők át, előbb a feltételeket kell megteremteni.

A megoldás a feltételekhez alkalmazkodó reform, kísérleti iskolákkal, amelyek kipróbálják és továbbadják a reformlépéseket.

5. A negyedik ellentét: pszichologizmus és szociologizmus

A magyar neveléstudomány is jellemző, világjelenség is. Az egyik felfogás: a pszichológia eredményeiből kiindulva fogalmazni meg a nevelés feladatait: az iskola igazodjék a gyerek érdeklődéséhez. Ez a gyerekközpontú pedagógia Rousseau öröksége; ide tartozik a pszichoanalízis pedagógiai hatása is. Az avantgádizmushoz kapcsolódik a polgári szektalizációk egyike. Ugyanakkor a konzervatív nevelés militáns ellene fele.

A második felfogás: a nevelést kizárólag a társadalmi érdek szabja meg, érdeklődéstől és egyéni különbségektől függetlenül. Antipszichologizmus. Veszélyes út, a konzervatív irányzatok szívesen támogatják, mert inkább hajlik a szigorra.

Tőlünk mindkettő idegen. Nekünk az érdeklődésvezérlést kell egyeztetni a társadalmi igénnyel és a rendjelszavával, s óvakodnunk kell a pedagógiai irracionálitástól és anarchiától.

6. Az ötödik ellentét: doktrína és gyakorlat

Ez a neveléstudomány céljának, módszereinek és értékelésének a kérdéscsoportjára vonatkozik. Eredete tudománytörténeti. Az egyes tudományágak fokozatosan szakadtak le a filozófiától mint mindent magába foglaló törzstudománytól. Utolsónak vált ki belőle a pszichológia és a szociológia; a neveléstudomány mindmáig nem szakadt le. Megmaradt spekulációnak. Nincs jelenségtana, nincs módszere. (Vigyázat, a neveléstudomány nem egyenlő a neveléssel!) A nevelőaktus tényei helyett az értékeket rendszerezi.

G. Politzer bírálata a hagyományos pszichológiáról (definiálni tudja a fogalmakat, de feltárni és befolyásolni a jelenségeket nem) a pedagógiai tudományokra is érvényes.

A doktrínapedagógiával szemben kialakult kísérleti iskolák mozgalma ugyanazt a szerepet játssza a pedagógia történetében, mint az utópista szocialisták a társadalomtudományban. Jelentőségük nem a "kísérletben" rejlik, mert hiszen azt nagyrészt irreális feltételek közt hajtják végre, hanem a kritikai munkában. Eredménye korlátozott, mert nem a köznevelés rendszerében valósult meg.

E két ellentétes irány az eljövendő ténykutató pedagógiának az eredőit adja. Ennek ma még legfeljebb a szükségletét érezzük. Igen valószínű, hogy a NÉKOSZ ennek az ellentétnek egyik lehetséges feloldása: reális társadalmi feltételek között folyó alapvető újítás a pedagógiában.

7. A pedagógiai realizmus

Az itt áttekintett pedagógiai ellentétek világában új pedagógiai irányzat bontakozik ki, amelyet a népi demokrácia követelményei és feltételei szabnak meg; ez az, amit pedagógiai realizmusnak nevezünk. A szót Durkheim is használta, és értette ezen a reáliákkal folyó szemléletes oktatást a verbálissal szemben.

Mi pedagógiai realizmuson, amint ezt látni fogjuk, adott társadalmi igényekhez alkalmazkodó, a termelőerőkkel összhangban levő, a jövőbe mutató nevelést értünk, amely a társadalmi valóságból meríti a rendszer, a módszer, a tananyag problémájának a megoldását. Történelmi példák alapján nagyjából ilyen lehetett a kolostori iskolák pedagógiája, de ide sorolhatók a XX. század olyan valóságkiindulású kezdeményezései is, mint Makarenko telepe.

A magyar nevelési helyzet elemzéséből az ismertetett irányzati ellentétek feloldási kísérleteként kifejezhető a pedagógiai realizmus rendszere. Összefoglalva:

1. Társadalmi irányulás.
2. Globalitás, azaz minden nevelés a köznevelési hálózathoz kapcsolódik, csak így lesz teljes értékű. Ebben az értelemben sem fogadható el az egyházi iskolák és a magániskolák léte.
3. Ténykiindulású – nem ideálmeghatározású, nem eszménypedagógia, hanem az adott valóságos helyzetből indul ki. Például Marx gondolatai a gyári iskolákról; ez az elgondolás sem a pedagógiai társadalmi eszményből, hanem az adott feltételekből, a gyerekek konkrét helyzetéből indult ki.
4. Az együttes beilleszkedés elve.
5. Az együttes élmény személyiségformáló hatására épített pedagógia.
6. A magas teljesítmény elve. Rehabilitálni az iskolai követelményt.

8. Nevelői hatások a NÉKOSZ-ban

Szemináriumi előadások Barla Szabó Ödön elemzése és a NÉKOSZ Neveléstudományi Munkacsoport felmérése alapján. Az elemzés anyaga: egyéni kikérdezések, valamint a csoportos megbeszéléseken, szövetkezeti keretben nyert adatok. Eszerint a kollégisták számára a NÉKOSZ pedagógiai hatásformái fontossági sorrendben a következők: közösségi élet (egymásmellettiség); kritika, önkritika (mint az élmények feldolgozásának különösen megvilágított módja); falulátogatás, gyárlátogatás, szociográfia; közös kivonulás (spontaneitás, erőmutatás); kollégiumi küldetés ("legáció"); kollégiumi előadások, szemináriumok; felvételi vizsga stb.

Boglár András több csoportban végezte el ugyanazt a vizsgálatot. Eredménye a választípus gyakoriságának százalékos feltüntetésével: közösségi élet, szövetkezet (99); viták (48); szemináriumok (44); tömegmegmozdulások (35); filozófiai és közgazdasági szemináriumok anyaga (7); együttesen megnézett filmek (7).

A nevelési értékek vizsgálata. A felmérés módszere a "Ki a legjobb kollégista és miért?" kikérdezés. Gyakorisági sorrendben: a kollégiumért minden áldozatot meghoz; lelkes, lendületes, kivágja magát; ideológiailag kiforrott, jó marxista, társai iránt érdeklődő, türelmes; jó mozgalmi ember; értelmes; öntudatos; objektív; jól tanul; jól beilleszkedik a közösségbe.

Önismereti vizsgálat. Kikérdezés arra vonatkozóan, hogy milyen mértékben és miben érzi a kollégista, hogy változott a kollégiumban (fél év alatt), a gyakoriság százalékos feltüntetésével: ideológiai változás, az osztályélmény tudatosulása (38); önálló lett, lendületesebb (14); nyilvános szereplési készsége fejlődött (10); gátlásai csökkentek (10); fegyelmezettebb lett, önfegyelme jobb (7).

9. A globalitás elve

A pedagógiai realizmus elvrendszerének fontos tétele. Számunkra minden nevelés – köznevelés! Mindig az egész iskolarendszert kell vizsgálni, csak így kerülhet sor bármilyen jelentéktelennek látszó reformra is. Példák az 1945 előtti iskolarendszerből, amelyben a globalitásról eleve szó sem lehetett, hiszen minden egyháznak saját iskolarendszere volt. Így elsorvadt a politechnikai hangsúlyú reáliskola, zsákutca volt az óvónőképző (egy óvónő nem lehetett képzőintézeti tanár); ipariskolák, tanonciskolák tökéletes zsákutcák voltak. Nem mérlegelték azt a funkciót, hogy ezeknek az iskoláknak kiválasztási szerepük is lehet.

Ha a globalításban következetesek vagyunk, az egyetemi reformban igazodunk az országos tervhez, és a várható műszaki fejlesztésnek és a közigazgatási reformoknak megfelelően fejlesztjük a felsőoktatást és a kollégiumot.

Mindaz elválaszthatatlan a színvonal emelésétől, a magasabb követelményektől. Az Eötvös-kollégium elemzése: teljesítményének titka az erős szelekció, valamint a koncentrált és elmélyült képzés. A NÉKOSZ ezt így nem követheti. Társadalmi feladatának megfelelően az átlagra is irányulnia kell, mégis emelni a színvonalat. A művelődés stratégiáját kell módosítanunk: jobban tanítani az olvasására; kiemelni a készségek fejlesztését s főként megbecsülni a teljesítményt.

10. Az együttes beilleszkedés elve

Pszichológiai tapasztalat: serdülők csoportjaiban mutatkozik egy pozitív tendencia – együttesen válni felnőtté, együttesen illeszkedni be a társadalomba. Ennek világszerte kétféle megoldási mintáját ismerjük: az önkormányzatot és a cserkészetet. Bírálatok. A cserkészet rögzíti a serdülő életformát, ez a pedagógiai gyengéje; még súlyosabb, hogy eljegyezte magát a politikai konzervativizmussal. Az iskolai önkormányzatok veszélye, hogy igazi társadalmi feladatok nélkül játékká válnak. Az önkormányzati rendszert tovább kell fejleszteni, reális társadalmi funkciót be-töltő szervezetté, országos ifjúsági mozgalom keretében.

A kollégiumok: önkormányzatok; éppen reális funkciójuk (önszabályozásuk, a saját ügyükben való döntés) révén mutatják az együttes beilleszkedés törekvésének jó megoldását: az önkormányzattal rendelkező iskolakollégiumok szervezését. Ebbe az irányba kell haladnunk.

11. Az együttes élmény

A pedagógiai realizmus mind a hatások, mind az értékek szempontjából megújítja a nevelést. Legfontosabb: az együtteség teljesítményfokozó ereje. Az együttes élmény kísérlet részletes ismertetése és értelmezése.

Ezt a nevelői hatást legjobban a mi kollégiumaink értékesítik. Minden vizsgálat azt mutatja, hogy a kollégisták az őket ért hatások közül a közösségi hatást emelik ki. Az összesített eredmény nem értékelhető, minthogy a kikérdezettek ismerték a kollégium pedagógiai irányzatát, s így akaratlanul is ebben az irányban torzítottak. De a felsorolt közösségi hatások nagy változatossága, élményrészletekben való gazdagsága mégis amellől szól, hogy ez a hatás jelentős volt a fejlődésükben. Ezzel szemben az egyéni hatások felemlítése nemcsak ritkább volt, hanem kevesebb élményanyagot is tartalmazott, több volt benne a szólam.

Az együttes élményt a vizsgálat szerint a kollégisták elsősorban önkormányzataikban éltek át: a közösségi határozatokban, a közösség nevében kimondott ítéletekben, abban a módban, ahogy a közösség reagál a közösséget ért sérelemre.

Ugyanígy kidomborodott a kollégiumi vizsgálatok során a közösségi hatás az értékkategóriában is.

NDGY KLI NÉKOSZ 13-18

207. Vas Károly: Nevelés a celldömölki Felsőbüki Nagy Pál
Népi Kollégiumban
1948. június

I. Társadalmi összetétel és társadalmi környezet

A társadalom mint a sok rekeszű és mégis egy háló, közvetlen befolyása alatt tartja mind az egyént, mind azokat az intézményeket és szerveket, amelyek benne élnek. Semmiféle emberi tevékenység nem mentes saját társadalma adottságaitól, akár a kielemezhető társadalmi akarat irányával egyező, akár az azzal ellentétes irányban akarja működését folytatni.

A kollégiumnak mint nevelőintézménynek számot kellett vetnie mind tagságának társadalmi összetételével, mind annak a közelebbi és távolabbi környezetnek a társadalmával, amelyben él, s amelyre hatását kifejteni szándékolja.

A kollégiumba felvett 30 tag társadalmi megoszlása származás szerint a következő:

Földműves	22	73,3%
Falusi iparos	3	10,0%
Falusi értelmiségi	3	10,0%
Szövetkezeti boltkezelő	1	3,3%
Bányamunkás	1	3,3%
Összesen	30	99,9%

Fenti adatok világosan megmutatják, hogy a kollégisták társadalmi szempontból nézve meglehetősen homogének: 90% -uk falusi kétértelmű dolgozók gyermeke. Azonban elnagyolnánk a dolgot, ha valamennyit egyformának vennénk, különösen a kollégiumhoz, illetve az abban intencionált neveléshez való viszonyulás tekintetében. Nagyok az eltérések 1. mind a szociális ráutaltság, 2 mind a magukkal hozott beállítottság, a demokráciához való viszonyulás dolgában.

Az ugyan kétségtelen, hogy valamennyi szegény, azaz mélyen a 20 hold alatti parasztok közül származik, de tanulásuk lehetősége mégsem a kollégiumi tagság elnyerésének függvénye, mert 5 (Bognár Ferenc, Horváth Imre, Horváth Ernő, Kiss Lajos és Varga Imre) kivételével valamennyi vagy az iskola székhelyén annyira közeli faluban lakik, hogy a bejárás még gyalog sem embertelenül nehéz, kerékpáron meg 10–20 perces utazást jelent, vagy vasút melletti faluban, s így bejárásuk még könnyebb. Ez roppant tárgyi fontosságú adottság, s hatását számításba kellett venni mind a kollégium benépesítése, mind a kollégiumi nevelés módszerének megválasztása tekintetében.

Nem egységes a demokráciához való viszonyulásban sem, többségük viszonyulása a demokráciához nem pozitív. Az első csoportban felvettek közül a demokráciához pozitíven viszonyul Bognár Ferenc, Kurányi László, Kurányi Tibor újjazdza származását, Széll János községi körjegyző fia és Uranovics Imre, egy feldűlt proletárcsalád gyermeke. A többenél a demokráciáról magával hozott ítélet vagy egészen kedvezőtlen, vagy a demokrácia nemigen ismerése miatt közömbös. A kollégiumban folyó nevelés irányától az utóbbiaknak szinte kivétel nélkül viszolygott a háta, nem utolsósorban azért, mert a mi tájunk jellegzetes települési formája a kistelepülés, s a népi kollégiumokról terjesztett hírek e kistelepülések feudális hagyományok s az ottmaradt vagy odahúzódtott feudális elemek légkörében élő parasztjaira igen elvadítóan hatnak. Szinte kivétel nélkül minden szülő mellemnek szegezte, hol alázatosan kérve, hol sunyin gyanúsítva a kérdést: nem neveljük-e istentagadásra gyermekeiket; igaz-e, hogy a kollégium kommunista agitátorképző? Egyik (Stocz József izsákfai lakos) szóról szóra ezt mondta: Maga becsületes embernek látszik, mondja meg hát, mit csinál, ha orosz katonák jönnek gyerekeinkért, hogy orosz katonának vigyék el őket? Olyan légkör volt az, hogy abban legalább akkora merészség és optimizmus volt a kollégium megalapítása és benépesítése, mint ekkora hit és bizalom az igazság erejében. A teljes képhez hozzátartozik az is, hogy a kollégium székhelye, Celldömölk se nagyon jeleskedik demokratikus beállítottság dolgában. Ez a 6000 lakosú község tipikus kispolgári telep. szellemileg papi (a 700 éves dömlői apátság, a 200 éves kiscelli búcsújárás, a legnagyobb magyar evangélikus közösség, artikuláris hely) befolyása alatt áll. Egyébként persze az is tévedne, aki a vallásosság mértékét mérné a hagyományos vallási alkalmakon való megjelenés, a zárandoklatok és körmenetek népességével. Rukha ez, külsőség vagy a legjobb esetben szokás: az itteniek menthetetlenül kispolgárok, a pörkölt, a fröccs, a kugli és a kártya emberei, annyira, hogy e kellékeket nemcsak a 3 Vasutas Kör, hanem a Katolikus Kör is elengedhetetlennek tartja akkor, ha embereket, főként férfiakat akar összehozni. Egyetlen jelentős sziget ebben a kietlen és nívótlan környezetben az MKP néhány értékes vezetője és tagjai közül az igazán proletárok. Már jelentéktelenebbek, de mégis valami az NPP a maga földhöz juttatott parasztjaival és néhány, népi íróktól megfertőzött, de náluk meg is rekedt értelmiség

tagjával. Igen változatos bár, de lényegében ez az a társadalmi környezet, amelyben a kollégium létesült. Könnyű elgondolni, hogy ilyen társadalom milyen tartalommal töltötte meg fiatal kollégistáink lelkét, és hogyan fogadta a kollégium létét egyáltalán.

Az első komoly nehézség a kollégium benépesítése körül mutatkozott. Az alapításkor nem volt komolyabb ellenállás, mert ez a társadalom tiszteli a hatóságot, a hatóság emberei pedig az ügy mellett állottak. De mikor meghirdettem a felvételi pályázatot, mindössze az a hat növendék jelentkezett, akinek demokratikus beállítottságáról már szóltam. Kiterjesztettem a felvételt az általános iskolára is: beadta jelentkezését 8 gyermek, de három nap múlva 6 riadt arcú szegény szülő jelent meg nálam, és visszavonta a jelentkezést. Köztük volt négy olyan, akinek tehetséges 14 éves fia naponta 6–8 km távolságról gyalog járt iskolába. Mikor arról faggattam őket, mi az oka visszatáncolásuknak, sok kertelés után végre kinyögték, hogy féltik gyermekeiket a kollégiumtól, rossz híre jár ennek az intézménynek. A hír forrását persze harapófogóval sem lehetett belőlük kihúzni.

Mit tehettem? Gimnáziumi igazgatói minőségemben a bejárást igazgatói engedélytől tettem függővé, a jelentkezők száma így felszaporodott 26-ra. Tartottunk nekik egy látszólagos felvételi vizsgálatot, önéletrajzzal, egy kis értelmiségi vizsgálattal s néhány, igen óvatos, csak a földreform értékelését tartalmazó, a demokratikus érzület fokát kutató kérdéssel, és – valamennyit felvettük. Ezzel az anyaggal indultunk el. Később kiderült, hogy 4 eleve azzal a szándékkal jött be, hogy a telet átvészelik, és talán különösebb lelki kár nélkül költözhetnek ki a kollégiumból, ha megjön a tavasz. Ez a négy pontosan abból a két faluból való, ahol a feudális erők hatása a környék általános képénél is erősebben érvényesül: Vásárosmiskéről és Izsákfáról. Addigra az egyik mégis annyira megszerette a kollégiumi életet, hogy sűrű könnyhullatással vallotta be: szülői kényszer tudja csak kivinni a kollégiumból. A szülői kényszer okára éles fényt vet az, hogy ennek a gyermeknek a bátyja hamarosan kiszökött nyugatra.

II. A kollégium feladata

Méltán vetődhetik fel az olvasóban az a kérdés, hogy az adott és leírt társadalmi helyzet mellett nem volt-e kár erőszakolni a kollégium létesítését? Nem, mert éppen ezek a körülmények és adottságok azok, amelyek kijelölik a kollégium hivatását. Celldömölkön 1947. február 1-én a kollégium igazgatójának vezetésével nyílt meg egy új gimnázium. Ez az intézet kezdő jellegénél fogva szerencsére hagyománytalan: nem tapad hozzá az a társadalmi réteg, illetve e réteg szemlélete, amelyre annyira jellemző a visszavágyódás a múltba, egy hamis értéktudat szenvelgése és a beteges sértődöttség mérgezett levegője. Lehetőség nyílik tehát arra, hogy ezt az intézetet valóban demokratikus értelmiséget nevelő és igazán demokratikus szemléletet sugárzó szellemi központtá fejlesszük. Az első csonka tanév azonban arról győzte meg az igazgatót, hogy a hiányzó tradicionális és beteges hagyományok abban a pillanatban odaférkőznek az intézethez szinte természetes vonzódásuk következtében, amikor az igazgatói teendőik elsokasodása miatt közvetlen nevelőtevékenysége lehetetlenné válik. Kétségtelen volt, hogy ez az eset tanügyigazgatásunk jelen-

legi rendje mellett már a második tanévben előáll. Ha tehát azt nem akarja, hogy ez az új gimnázium menthetetlenül úrképző intézménnyé silányuljon, gondoskodnia kellett volna, hogy közvetlen befolyása alá vonja a növendékek bármilyen kicsi, de szellemileg értékes és demokratikus szempontból fejlődőképes seregét.

Emellett persze arra is szükség volt, hogy a népi kollégiumok szellemi légköre, nagyobb horizontot átfogó közössége és fiatalos rugalmassága adja azt a keretet, amely ezt a külön sereget összefogja, vagyis: nem valamilyen internátus kellett, hanem olyan otthon, amely magától is demokratikus irányban hat mind autonómiája, mind nevelőeszközei révén. Az új gimnázium mint egyetlen középiskolája ennek a forgalmi, gazdasági, igazgatási és természeti egységnek, a Kemenesaljának és a Somlóalja északnyugati tájának (összesen 55 kistelepülés, szinte egészében kistelepülés 50–60 000 lakosával) hivatott arra, hogy ebből a hatalmas társadalmi alapról kivonja és kiképezze a szellemi életre fogékony, tehetséges gyermekeket. Ám ha nincs gondoskodás mindjárt az elején arról, hogy a vidék fiatalságának az iskola központján lakókkal egyenlő feltételek mellett lehessen tanulni, akkor ez a gimnázium is osztozik a többi kisvárosi gimnázium sorsában: elnévőtlanodik, mert társadalmilag Celldömölk kispolgárságára, a falusi értelmiségre és néhány beteges ascendizmusban élő jómódú parasztra támaszkodik egyrészt, meg azért, mert szellemére is ez a környezet ül rá, és nyomja le a maga szintjére. Ezt a sorsot elkerülendő akart az igazgató a NÉKOSZ-hoz fűződő kapcsolatain, az ügyvel együtt növekedése emlékein és az együtt munkálkodás élményein kívül is mindenáron népi kollégiumot. Kellott annak lendülete, úttörése a magyar nevelés irracionális hagyományoktól sűrű bozótjában, kellott dialektikus szellemisége, beágyazottsága azokba a társadalmi rétegekbe és népi mozgalmakba, amelyek az új Magyarország alapját teszik.

Az elmondottak indokolják azt is, hogy ennek a kollégiumnak a nevelő munkája nem egy belső tenyésztet, hanem kezdettől kezdve kifelé is irányuló, a gimnázium egész ifjúságát célba vevő tevékenység. Megalakulásának előkészítésében a gimnázium első évfolyamának forradalmi hevületű helybeli tanulói jelentős részt vettek, azzal a tudattal, hogy maguknak is építik a szellemi várat, ahonnan "megforgatják az egész világot" (a népi kollégiumok indulója ma is a gimnázium legkedveltebb és az első tanítási napon megtanult menetelő dala). Köztudatba vittük, hogy a kollégium a gimnazistáké, a négy általános iskolás csak azért került bele, mert a gimnazisták nem töltötték meg a férőhelyet. A gimnázium ifjúságának így is 25–30%-a volt kollégista, s ez a tény magától oda hatott, hogy a két intézmény a legteljesebb mértékben összefonódjék. Attól a perctől tehát, amikor a kollégium úgy-ahogy közösségnek volt mondható, s ahogyan a kollégisták politikailag öntudatosodtak és aktivizálódtak, maguktól belenyúltak a gimnázium ifjúsági köreinek életébe, irányító tevékenységük, szervezett fellépésük és vitatkozó kedvük nyomán kezdtek "fényes szelek" fújni az egész ifjúság között. A kollégium mindinkább az egész ifjúság megbeszéléseinek középpontja, a kezdeményezések elindítója és az ifjúság szellemének legerősebb befolyásolója lett. Minden erőltetés nélkül került a 48-as ifjúsági bizottság, az önképzőkör és a diákszövetség vezetése kollégisták vagy kültagok kezébe, s elmondhatjuk azt, amit igen kevés gimnázium mondhatna ilyen nyugodt öntudattal: gimnáziumunk valóban demokratikus szellemű nevelőintézet. Nem véletlen, hogy az egész iskola két legerősebb tehetségű és legforradalmibb VI. osztá-

lyos diákja felvételét kéri a kollégiumba, helybeli létükre is: a kollégium vonz, s talán ez a legnagyobb eredmény, mit ebben a rövid életben a kollégiumi közösség elkönnyvelhet. Ha a későbbiek során arról kell beszámolnunk, hogy kollégiumunk élete nem egy ponton különbözik a többbitől, annak okát abban a szimbiózisban kell keresni, amiben a gimnáziummal él.

III. Közösségi nevelés

Eddigi nevelésünk társadalmunk hierarchikus tagozódása és autokratikus vezetése következtében nem tudott mit kezdeni a közösségi nevelés feladatával. Ebből következik, hogy a liberalizmus individualizmusán nevelkedett ember éppen olyan idegenül és tétován él a népi demokrácia közösségeiben, mint a tekintélyi elven nevelt, aki megszokta, hogy ne csak a célt mutassák meg neki, hanem még az oda vezető utat is kicövekeljék előtte. Mivel hiányzott a demokratikus rendszer és életforma, szükségszerűen hiányzik társadalmunkból az a mennyiségű demokratikus, közösségi magatartású ember, amely mennyiségre új társadalmunknak feltétlenül szüksége van ahhoz, hogy az új rendszert ne idegenül hordja, hogy abban ne érezze magát idegenül és kellemetlenül.

Az iskola is függvénye a társadalomnak, s ha egy társadalom tekintélyelvű, akkor a nevelése is az, sőt nevelői is azok. Innen van, hogy a közösségi ember nevelésére szavakat és elméleteket kiagyalni ugyan tudnak, de olyan eleven rendszert, nevelői eljárást, sőt: nevelői magatartást és életformát kialakítani, amelyből valóban közösségi emberek nőnek ki, nem tudnak. De ilyent átültetni sem lehet egyik országból a másikba. Nem lehet, mert ahol valóban vannak közösségi nevelésre képes intézmények, ott azért vannak, mert a társadalom rendje és állapota ezt lehetővé tette. De ami pl. a szocialista társadalomban jól fungál, nem biztos, hogy a tekintélyi elven felépült s így beidegződött társadalomban is jól fungál abban a pillanatban, mihielyt a társadalom alépítményében, a gazdasági életben elindult valamilyen, a szocialista gazdaság felé irányuló kezdeményezés.

Megmérhetetlenül jelentős dolog tehát az, hogy abban a pillanatban, amikor a magyar forradalom az első súlyos évén és a legelső nagy harcon, a földbirtokreformon átesett, akadt hazánkban egy kicsiny sereg, olyan fiatalokból, akik a közösségi emberré nevelődés gyakorlatát a maguk autonóm intézményében végigcsinálták, és a szorító szükséglet számára gyümölcsözővé tették a népi kollégiumi mozgalom elindításával.

Mi adja a közösségi ember fogalmi jegyeit, honnan vegyük azokat a magatartástípusokat és erkölcsi elveket, amelyeket a közösségi nevelés zsinórmértékévé tegyünk? Olyan gondok ezek, amelyeknek feloldását csak valóságos ifjú közösségek gyakorlatából nyerhetjük. Mik jellemzik az igazi közösségi embert? Először is az, hogy minden tag egész egyéniségével benne él a közösségben. Nem lóg ki belőle, nincsenek közösségtől "független ügyei", nincs individualista értelmű "magánélete". 2. Tevékenyen, pozitíven van a közösségben, dolgozik érte, és számít rá. Terveket sző, azokat végrehajtja, ha tudja egyedül, ha nem, a közösség segítségével. Tanácsot kér, segítséget tud adni, és vár, vezet és engedelmeskedik, aszerint, hogy a helyzet vagy tehetsége mire utalja. Magától értetőd-

dően vállal feladatokat, és szegyenkezés nélkül mond le, ha a kivitel során gyengének s így alkalmatlannak bizonyult. 3. Egyéni érdekeit úgy szolgálja, hogy abból a közösségnek is haszna legyen. 4. Részese a közösség bizalmának úgy is, hogy előtte nincs titok, de úgy is, hogy neki sincsenek titkai. A titkolódzó tag gyanús, kiülnek rá a kíváncsiság jegyei, s ilyen esetben a közösség vagy észre téríti, vagy kiiktatja magából. De őrzi is azokat a közös terveket és élményeket, amelyek nem tartoznak másra, csak a közösségre. A közösség bizalmával visszaélni a legnagyobb véték, rongyemberség. 5. Magatartása egyértelmű: nincsen kétféle erkölcsi mértéke házi és külső használatra, a képmutatás ismeretlen.

A nevelőintézmény csak akkor tud ilyen közösségi embereket nevelni, ha maga is közösséggé válva az ilyen embertípus sokoldalú gyakorlótere is tud lenni. Magába kell olvasztania az egész ifjút, eleven munkaközösséggé kell válnia, nevelők és növendékek közös műhelyévé. Az erre irányuló szándék azonban mindaddig jámbor óhaj marad, amíg a növendék nem kap az intézmény életében tényleges szerepet, s ezt a szerepet nem teszi rendszeressé egy jól működő szabálykeret.

Ahogy a mi kollégiumunk 1947. november 4-én végre abba a helyzetbe jutott, hogy tagjait befogadhatta, a fent körvonalazott elvek szem előtt tartásával azonnal megkezdődött a közösség kereteinek (szövetkezetek), az önkormányzati szerveknek a kiépítése. Megtartottuk az első taggyűlést, s megválasztottuk az első, ideiglenes tisztikart. Utóbbi mandátuma egy hónapra szólt, azért, mert "lakva ismerszik meg az ember", s így derül ki, alkalmasak-e a megválasztottak feladatuk betöltésére. Az óvatosság jogosságát igazolta az idő. Meghatároztuk a napi- és hetirendet, s elkezdődött nagy csetlés-botlások között a közös élet. Ezeknek a botladozásoknak volt egy sereg tárgyi oka. Így mindenekelőtt az, hogy mindenben hiányt szenvedtünk. A beköltözött 26 tagnak összesen 14 ágy állott rendelkezésére, ágyfelszerelést pedig mindenki magával hozott. Két nagy termünk közül az egyikbe belepréseltük a 14 ágyat, az összeillőket jól összepásszíttuk: Így tudtunk a 26, majd 30 tagnak helyet biztosítani. Úgy feküdtek, mint a hering, s az igazgatót bizony annyiszor verte ki a hidegláz, ahányszor csak eszébe jutott: mi lesz itt, ha valami járvány talál kiütni köztük? Nem ütött ki. Szekrényeink, székeink és asztalaink sem voltak. Még szerencse, hogy pontosan erre az időre került hajléktalan sorba a gimnázium egyik osztálya. Hamarosan betelepítettük a kollégium második nagyobb termébe: így lettek padjaink, és így lett – legalább délelőttre – tüzelőnk. Ez a hallatlan zsúfoltság és szegénység tartott ápriliséig, akkor kaptuk meg a központi emeletes ágyakat, akkor tudtuk a helyiséget rendszeresen kihasználni, szövetkezeteket akkor szétválasztani, külön ebédlőt alakítani, irodát berendezni stb.

Ezek a tárgyi nehézségek sokban akadályai voltak annak, hogy az első időben kialakuljon a kollégiumi közösség, de ugyanakkor hősi erőfeszítések, lemondások, megalkuvások egész tömegével tették ezt az időszakot hőskorszerré, élményekkel gazdaggá, s ezek az élmények mégiscsak összeforrasztóivá lettek a közösségnek.

Ugyancsak mély közösségi nevelőtényezők voltak a közös munkálatok, amelyekre hamarosan, a kollégium megnyitása után sor került. Ilyen munka volt az őszi esőzések idején a kollégium kertjének megmunkálása. Először takarítani kellett. El kellett hordani azokat a romokat, amelyeket a bombázás hagyott hátra, el azokat a legkülönbözőbb roncsokat és útkövezet-maradványokat, amelyek a katonai

gépjárműjavító műhelyből maradtak vissza. Utána következett az ásás. A hallatlanul, szinte országút-keménységűre agyontömött, kb. 500 négyzetméter nagyságú kertet sormunkával ástuk fel. Ebben a munkában igazgató és növendékek egyforma lelkesedéssel vettek részt. Itt tapasztalták először a tagok azt, hogy a kollégium valóban közössége a nevelőknek és a tagoknak. De nemcsak a közös munkában tapasztalhatták ezt. A kollégiumi élet hétköznapijaiban olyan nevelői magatartásnak voltak tanúi, hogy eleinte szinte nem tudtak hová lenni a csodálkozástól. A kollégium (és gimnázium) igazgatója minden kérdésben úgy tárgyalt velük, mint komoly, a közös ügyek szempontjából értékes és egyenrangú felekkel. Szórakozásait megosztotta, együtt énekelt, örült és búsult velük. Ugyanezt a magatartást tanusította a kollégium nevelőtanára és gondnoka is, s ez annál kellemesebb s egyben meglepő tapasztalat volt számukra, mert valamennyien egyben a gimnáziumnak is tanárai, s ottani magatartásuk következetesen egyező volt a kollégiumival. Ez a nevelői magatartás sokban hozzájárult nemcsak a kollégium, hanem egyben az egész gimnázium közösséggé válásához, s ezt mint páratlan intézeti sajátosságot már ezen a ponton sietek leszögezni.

Azért természetesen nagy túlzás lenne azt állítani, hogy a közösséggé formálódás hamarosan megtörtént. A keretek hamarosan elkészültek: megtartottuk első taggyűlésünket, s megválasztottuk az ideiglenes vezetőiséget. Meghatároztuk a napi- és hetirendet a következőképpen:

Napirend:	6 óra:	ébresztő
	6. 15-ig:	reggeli torna
	6. 45-ig:	mosakodás, rendrakás
	7. 30-ig:	tanulás
	7. 45-ig:	reggeli, iskolába menés
	13-tól 14. 30-ig:	ebéd
	15-ig	szabadidő
	15-17-ig:	I. stúdium v. iskolai elfoglaltság
	17-17. 30-ig:	szünnet
	17. 30-19-ig:	II. stúdium
	19-19. 30-ig:	vacsora
	19. 30-21-ig:	kollégiumi munka
	21-22-ig:	komoly egyéni munka (tanulás, szeminárium)

majd 22-kor takarodó.

Hetirend: Hétfő: napirend szerint, este népdaléneklés
 Kedd-csütörtök: 15-16-ig: kollégiumi nyelvórák, este Ifjúsági Akadémia
 Szerda-szombat: 15-16-ig sportkör
 Csütörtök este: népdaléneklés, kulturális munka
 Péntek este: szeminárium
 Szombat este: színház, mozi stb. vagy kollégiumi munka
 Vasárnap: ébresztő 7-kor, de. istentiszteletek, szabad foglalkozás, délután sport és tanulás

A tisztikar választása mindjárt igazolta a nevelők rossz sejtelmeit. Megválasztották titkárnak a legnagyobb szájú, de egyben a legelvadultabb individuumot. Ez – de hogyan is értelmezte volna másként – a titkári tevékenység lényegét abban látta, hogy az igazgatói hatalom egy része rászáll, amivel élve, sőt visszaélve, parancsokat osztogatott, s egyáltalán valami diktátorfióka magatartását vette fel. A vezetőség is meglepődött ezen a rendkívüli és az iskolai életben a fiún eddig nem tapasztalt hatalmi tudaton és magatartáson. Négy szemközt próbáltuk rávezetni a helyes magatartásra és az önkormányzat lényegére: arra, hogy akaratát vagy elgondolását ne parancsszerűen közölje a tagsággal, hanem kezdeményezzen, alakítson ki kezdeményezésének közhangulatot, csináljon néhány taggal egyetértve közvéleményt, tegye a kezdeményezést közüggé, a szabályok kereteit pedig őrizze, sőt ellenőrizze stb. Megjelöltük a szövetkezetalakítás fontosságát s ezek szerepét, éppen a közösségi élet kifejlesztésében – hiába. Multak a napok, sőt a hetek, közben megalakítottuk a szövetkezeti kereteket is, de a kollégium élete változatlanul zavaros, az ellenszenv az ifjúsági titkárral szemben a komolyabb tagokban napról napra nőtt, a cimboraságra hajlamosak viszont apró szabálytöréseik elnézése érdekében mellette sorakoztak fel. A komolyabb tagokon keresztül megpróbáltunk ellenanyagot képezni, ám a kollégium abban a pillanatban anarchikus képet öltött, mihelyt a felnőtt vezetők kihúzták a lábukat. Erre pedig igen gyakran került a sor, mert a nevelői munka egyben a gimnázium és a dolgozók gimnáziumának munkáját is kénytelen volt ellátni, s így bizony nagyon sokszor magára maradt a mi anarchikus ösztönű tagságunk. Olyan nevelő kellett volna ebben az első időben, aki egész délutánját a kollégiumban tudja tölteni. Jellemző, hogy ilyen nevelőt, bár ideje miatt a nem gimnáziumi tanárok közül megtehetette volna nem egy pedagógus, nem találtam: igen gyanús volt előttük a kollégium.

Valamit segített a népbíróság, de csak kezdetben. Tagjai kifogástalan komolysággal látták el tisztüket a tárgyalás és az ítélet alkalmával, persze megfelelő arányérzék nélkül akartak büntetni, nemegyszer kéjjel és drákói módon, de arra őket sem lehetett rávenni, hogy őrrei legyenek a közösség rendjének "hivatalon" kívül is.

Mindebből két dolog vált nyilvánvalóvá: 1. az, hogy egy tekintélyuralmon felépülő társadalom minden intézménye (család, iskola, hivatal stb.) is tekintélyi alapon áll, tagjai tehát ezt az életformát érzik természetesnek és a közösségit természetellenesnek; 2. az, hogy a vezetők is csak tekintélyi alapon tudják a közös életet elképzelni. Átmenetileg – s ilyen átmeneti időnek tekintettük a karácsonyi szünetig tartó 6 hetet – kíméletlen szigort helyeztünk hát kilátásba a rendbontókkal szemben, és rajtaütésszerűen ellenőriztük őket. Ez a bakamódszer annyit használt, hogy legalább a stúdiumok rendjét – ha csendjét nem is – biztosítani lehetett, akkor is, ha felnőtt vezető nem volt jelen.

Láttuk: ebből a hordából csak akkor lesz közösség, ha élményeket tudunk nekik adni, méghozzá közeli célkitűzéssel, mert az olyan távoliakra, mint a félévi normavizsga, kollégiumok közötti verseny, ha reagáltak is, de annyira mégsem, hogy ezek közvetlen, mindennapi feladataik végzésére is serkentően hatnának. A népdal-éneklések alakultak ilyen élményszerű alkalmakká először. Tagságunk előzmények nélkül való volt: azaz cigánydalokon és slágereken kívül csak mutatóba és iskolai

használatra tudtak egy-egy népdalt. Éktelen, nyakatekert, érzelgős óbégatásuk nem egyszer keserítette el a nevelőket, különösen az igazgatót, aki közvetlen közelből élvezhette azokat. Eleinte minden este, sőt a villanykorlátozások jóvoltából minden nap 17–19 óra között is, énekeltünk. Estéről estére kaptak egy kis ízelítőt a magyar népdal eredetéről, tulajdonságairól, életformához való tapadásáról, majd lassan arról a felemás társadalmi fejlődésről, ami parasztságunkat feudális viszonyok között felejtette, s arról, hogyan akart ebből a helyzetből kijutni, hogyan hagyta el, tudatosan és sietve, mindazt a kultúrát, ami akár magát, akár mást nehezen hordott társadalmi helyzetére emlékeztette. Rámutattunk arra, hogy az osztálytársadalom milyen kultúrát adott az elhagyott régiért, hogy tehát gazdasági és társadalmi ki-
 semmizettségükkel hogyan járt együtt szellemi kifosztottságuk is. Ezek a megbeszélések, éneklések, összehasonlítások egyre forróbb hangulatúak lettek, s egy hónap múlva, amikor már tudtak vagy húsz népdalt, már napközben is felcsendült egyik-másik szép dallam, s tagjaink észrevették, hogy a népdal éneklése ma nemcsak szórakozás, hanem állásfoglalás is. Állásfoglalás, ha még nem is az új társadalom mellett, de mindenesetre már a régi ellen. Igen nagy érzelmi átalakulás volt ez egy hónap alatt, s mindenesetre biztató ígéret a további fejlődésre. Nagy élményt jelentett a kollégium megnyitó ünnepélye. A kollégium egyedül még nem merte vállalni a műsort fiatalsága és rendezetlen belső élete miatt, így a gimnázium segítségét vettük igénybe. Néhány önálló számmal azért a kollégium is szerepelt: megtanultak két kórust, egy csokor népdalt, több szavalatot, de ami igazán fűtötte őket, az annak a reménye, hogy találkozhatnak eleven györfyfásokkal (ezekről is tudtak már akkorra egyet-mást) a megnyitóra várt központi kiküldöttek személyében. Az ünnepélyes megnyitó szép volt, de a központi kiküldöttek elmaradtak. Ám az átutazó főtitkár elé mégis kisereglett a társaság, s a főtitkár, akin látszott az elcsigázottság, néhány közvetlen szóval kárpótolta őket. A hatalmas tömeg, amely az ünnepély számaint végigtapsolta és végiglelkесedte, a különböző hatóságok és a központ üdvözlő szavai és távirata azt jelentette számukra, hogy létezésünkre felfigyelt a hivatalos és nem hivatalos társadalom, és várakozással tekint életünk elé. Kezdtünk magunkra adni valamit.

Következő nagy élményünk az első falujárás volt, ami a kollégiumi kulturális munkának nagy lendületet adott. Falujáró munkánk színhelyül a 6 km-re eső Mihályfát választottuk. Mindenáron színdarabot akartak tanulni erre az alkalomra, hozzá is láttak az "Úrhatnám kovácshoz". Roppant lendülettel fogtak neki. Azt hittük, ezen a ponton nyújtják majd az első önálló teljesítményt. Nagyon tanulságos história volt ez. Töméntelen próbát tartottak, szinte minden este elővették a darabot, de a szerepek megtanulásáig nem jutottak el. Jellemző példa a 15–16 éves gyerek extrovertáltságára: amit közösen kell csinálni, abban még csak benne van, de amihez apró egyéni munka kell, arra nem viszi rá a lélek, a közösség ma még nem olyan intenzív, hogy rá tudná szorítani. Elérkezett a falujárás napja, de a színdarab még mindig nem volt kész. Két mihályfai kollégistát egy nappal előbb haza-küldtünk szálláscsinálónak. A feladatot jól megoldották. 2–3 kollégista egy háznál nyert elszállásolást, este pedig összedoboltuk (szóról szóra, mert a kisbíró nem volt található, csak a dobja) a népet, hogy hallgassa meg a kollégisták előadását. Még otthon nagy aggodalmaskodás közben kérdegették, mit fogunk előadni. Az igazgató

csak annyit mondott: amit tudtok. Persze nyugodt volt, mert akkorra azért már ment néhány kórus, tudtunk egy sereg népdalt, ismertünk öt-hat normaverset, táncscoportunk is megkezdte működését, szóval volt valami a tarsolyban. A műsort útközben állítottuk össze, a szereplők legnagyobb megrökönyödésére. Az igazgató előadását: A népi kollégiumi mozgalom és a parasztság, úgyesen körítettük hangulatos műsor-számokkal. A hatás nagy volt, különösen a gyerekek kedveltek meg bennünket nagyon, akiket közös éneklésbe fogtunk. A műsor második felében már az ételesebbek is velünk fújták azokat a dalokat, amelyeket már régen eltemetettnek hittek. A tagokat pompásan megvendégelték, biztatgattak bennünket, hogy gyűjtsünk valamit, de mi egyelőre megelégedtünk az erkölcsi sikerrel, annál is inkább, mert másnap irgalmatlan eső kerekedett, s nekünk hétfőre még tanulnivalónk is volt. Hazajöttünk hát a zuhogó esőben, egy szép és gazdag élménnyel meggyarapodva. Dalunk ekkor verte fel először Celldömölk környékét: a falujárás annyira befűtötte a népet, hogy nem tudtak, bár fáradtak voltak, némán végigmenni a községen. Az első falujárás nagyszerű sikere sok esti beszélgetés során mélyült igazi közösségi élménnyé, s hatása alatt minden nagyobb értelmet nyert, és minden jobban ment. Ha a kulturális normát valamelyik tag resten teljesítette, felhangzott az óvás: aztán talán szegyenben hagysz bennünket, ha a legközelebbi falujárás alkalmával az igazgató ur útközben pont téged és pont ezzel a számmal tűz a műsorra? Erre az időre esik a kollégiumi röplabdapálya elkészítése és primitív felszerelésének megszerzése. Egy szétnyírt halászhálóból készítettünk hálót, egyik tag odaadta a futballját, a terepet planíroztuk, s ha primitíven és a labda nehézsége miatt itt-ott ujjficamokkal terhelten is, de volt közös szórakozásunk, a saját emberségünkéből. A szövetkezetek is megmozdultak, s amennyire a zsúfoltság mellett lehetett, tényezők lettek a közösségi életben. Tevékenységük eredményeképpen ugrott ki néhány tagunk kezdeményezőkéssége és szervezőereje, kezdett tehát kirajzolódni a szünidő utáni újjászervezés lehetősége és az új vezetők kiválogatásának lehetősége.

December 20-án egyhónapos szünidőre ment a tagság, s ha még nem is kész közösségi tagokként, de már mindenesetre beoltva. A vakáció alatt két tagunk részt vett a központi szociográfiai, illetve kulturális tanfolyamon, felvételre jelentkezett négy új tag, kettő idegenből, kettőt már a kollégium vonzott helyből. Mi mégis az idegeneknek örültünk, mert mindegyik népi kollégiumból jött, az egyik Pápáról, a Petőfiből, a másik Pestről, a Puskásból. Bennük jól befűtött, a közösségi életben jártas és azért lelkesedő tagokat reméltünk, és várakozásunk nem csalt meg. A két tanfolyamistával együtt ez már – gondoltuk – komoly magja lehet az egészséges belső életnek, s – lett is.

A második időszakot tehát már teljes létszámmal (30) kezdtük. Újjászerveztük az egész kollégiumot, s az új vezetőség, amelynek már az első időszakból megalapozott tekintélye volt, feladata magaslatán állott. Az anarchikus képet mintha lerafordították volna a kollégium életéről: maguk a tagok állapították meg, hogy ez a kollégium gyökeresen különbözik attól, amit egy hónappal ezelőtt elhagytak. A napi-rend, amelynek az első időszakban az étkezési időn kívül csak a reggeli torna volt az önként megtartott pontja, most valóban kerete kezdett lenni a közös életnek. A közösségből kilógó emberek persze ezután is voltak. A legkilógóbb azonban az első titkár, hamarosan elhagyta a kollégiumot, egy elment katonának, a maradék pe-

dig inkább maga érezte magatartása hátrányait, mint a tagság. A szövetkezetek komolyan fogták tagjaikat: közelgett a normavizsga ideje, a félévi bizonyítvány is sarkallt, a diákból sikerének reménye is kecsegtetett. Szóval oda jutottunk, hogy embereink a közös ügyeket sajátjuknak kezdték érezni, és komolyan nekifeküdtek a munkának.

Az első idők tanulságát: azt, hogy egy kezdődő közösségnek nemcsak a távoli, hanem egy közvetlen közeli célt is látnia kell ahhoz, hogy működni, élni tudjon, most kamatoztattuk.

A 15-16 éves fiúk, mint már említettük is, elvont célokért, mint pl. saját fejlődésük, nem tudnak lelkesedni, nekik közeli feladat és megmutatkozás kell. Alkalmat kell nekik adni arra, hogy kis részeredményeiket is közönség elé vigyék, s így, mások tetszésén mérjék meg saját teljesítményeiket.

Kitűnő eszköz erre az előírt 20 kollégiumi est és a 6 ünnepély, de esetünkben ez a szám teljesíthetetlennek bizonyult. Tagságunk túlnyomó többsége ui. olyan gimnazista, aki az alsó négy osztályt polgárban, hozzá pontosan a háború utolsó éveiben végezte. Ennek következtében előképzettsége mind tárgyi, mind formális szempontból gyatra. Elemi dolgokat nem tudnak (pl. helyesírásuk kétségbeejtő), gondolkodóképességük teljesen kidolgozatlan, agyuk merő parlag. Nekik a gimnázium felső osztályainak tananyaga túlságosan nehéz, különösen azért, mert ezen a fokon az egyes tárgyak logikai felépítettségének meglatására és a sajátos logikai összefüggésekben való eligazodásra, ítélet- és következtetésalkotásra esik a legnagyobb hangsúly, a legfőbb követelmény. Ha a mi tagjaink leírt szellemi adottsága mellett rámegegyünk a 20 kollégiumi estre és a 6 külön kollégiumi ünnepélyre, az iskolai tanulmányok terén katasztrófába visszük őket. Így mindössze vagy tíz kollégiumi estet tartottunk, külön kollégiumi ünnepélyt pedig csak négyet. Viszont annál több megmutatkozási alkalom nyílt a gimnáziumban és a demokratikus ünnepélyekkel kapcsolatban. S itt érdemes megjegyezni, hogy amíg kezdetben mi szorultunk rá a gimnáziumra műsorszámokért, később a kollégium maga is tartott gimnáziumi ünnepélyt és megemlékezést (pl. május 1.), támogatottból így fejlődöttünk lassan támogatóvá, mind ötletadásban, mind megvalósításban. Erre az időszakra esik, mint nagy esemény, a diákból, a félévi bizonyítvány, a birtokívek kiosztása különböző falvakban, a köztársasági emlékünnepély, március 15-e, április 4-e, május 1., a Vasutas Szakszervezet munkásíróankétja, a Csokonai-együttés néptánc- és népballada-bemutatójának megszervezése, a centenáriumi kultúrversenyek megrendezése és az azokon való részvétel helyben és Szombathelyen, a nevezetesebb szabad művelődési előadások látogatása az MKP szervezetében, a vasi írók bemutatkozása stb. stb.

Bár a kollégium ezeken a rendezéseken nem külön, hanem gimnáziumi tanulótársaikkal együtt vett részt, mégis ügyeltek arra, hogy a kollégium saját arculatát megmutathassa. Felvonulásokon a gimnáziummal együtt volt, de külön tömböt alkotott azon belül. Emellett ezek a szereplések a belső életre is komoly, serkentő hatással voltak. A tagok politikailag egyre öntudatosabb demokraták lettek (1. a köv. fejezetet), társadalmi kapcsolataik és a kollégiumi szellemi ráhatás következtében sok munkás- és mozgalmi dalt tanultak, vidámak és szabadok voltak minden megnyilvánulásukban, s ahol megjelentek, vidám és mégis fegyelmezett magatartásukkal, harcós dalaikkal kellemes fel-tűnést keltettek.

Tavasza már szervezett munkára vállalkoztak. Igényeltünk egy 1400 négyzetméteres kertet, ennek, valamint a kollégium belsőségének megművelését, elveteményezését és gondozását már maga a kollégiumi vezetőség irányította. A tagságot ötös munkaosztatokba sorolta (azért ennyibe, mert ennyi volt a szerszám), kijelölte az egyes osztatok munkaidejét és helyét, ellenőrizte a végzett munkát mind mennyiségi, mind minőség tekintetében. Ennek köszönhető, hogy a munka idejében elvégzettetett és hozzá kitűnően. Külső rohammunkát is végeztek a sporttelep, a kórház, az állami kisdudó építkezési és bontási munkálatainál.

Még kellemesebb meglepetést hozott a szellemi igények állandó fokozódása. Felvették a kapcsolatot a megyei kollégiumokkal, kiadványokkal, könyvgyűjtő akciókat indítottak és vezettek le, hogy demokratikus irányú érdeklődésüket komoly és értékes műveken elégíthessék ki.

Egyáltalán: a kollégisták 3 havi közös élet után a gimnázium ifjúságának motorja lettek a demokratikus szemlélet és a demokratikus ifjúsági közösségek kialakítása terén. Mozgásuk magabiztosabb, egységes fellépésük fontos dolgokban átütő erőt adott nekik, minden ifjúsági szervezet vezetése természetesen, tehát minden erőltetés nélkül került a kollégisták kezébe. Önképzőkör, 48-as ifj. bizottság, Diák-szövetség teljesen kollégista irányítás, következképpen teljesen kollégista szellem alatt áll. Erős radikalizmus, fel-feltörő forradalmi lendület sodorja a gimnázium ifjúságát, a kollégium fontos diáktanácskozások színhelye, sőt a tanév végére a legjobbak vágyának tárgya lett. A gimnázium szellemi elitjének és harcok lendületének forrása és tárháza egyben. A kollégiumba való bejutás nagy eredménynek tűnik a kívülállók előtt, a tagság elvesztése súlyos csapásnak a tagok előtt. A tagság elvesztésének egyszeri megvillantása elég volt pl. ahhoz, hogy a sok külső munka és napirend megtartásának elégtelen belső ellenőrzése miatt lesüllyedt 3/4 évi tanulmányi eredmény megjavítására hatalmas lendületű szervezett tanulás induljon meg a kollégiumban. Ezen a tényen lehet legjobban megmérni a fejlődést: azok a tagok, akiket erős nyomással lehetett csak a kollégiumba behozni, feltétlenül nagy csapásnak éreznék már a tagság elvesztését.

IV. Politikai nevelés

1945 óta minden, a nép igazi érdekeit célzó átalakulás vagy kezdeményezés a legszorosabb kapcsolatban áll a politikai élettel. A népi kollégiumi mozgalom a gyökeresen megváltozott politikai körülmények között indulhatott csak el, és az indulás óta elért politikai fejlődés tette számára lehetővé azt, hogy kinőve a gyermekcipőből, ma már minden komolyan gondolkodó nevelő előtt úgy szerepeljen, mint a magyar nevelés megújításának egyik korszakos jelentőségű intézménye. Ebből megint az következik, hogy maga a mozgalom sem szakadhatott el a politikai élettől, hanem annak állandó éber figyelője, nyomon követője, sőt ha erre szükség van és volt, a maga szellemi és tömegerejével cselekvő részese lett. Ha ezt akarta tenni, már pedig ezt kellett tennie, akkor nem tekinthetett el attól, hogy a politikai nevelés feladatával szembe ne nézzen.

A népi kollégiumokban tudatos politikai nevelés folyik, és a haladásellenes erők ezt a tényt vetik legtöbbször a népi kollégiumok szemére kollektíve is, eseten-

ként is. Abból az elvből indulnak ki – s ezt az elvet a régi világ hazug tényeiből káros illúzióként hordja magával közvéleményünk –, hogy az iskola ne neveljen politikára napi politikai értelemben. Holott tudnunk kell, hogy már maga ez az elv is egyfajta, igen határozottan retrográd irányú politikai nevelés eredménye. A politika csak úgy tud vékony rétegek uralmának biztosítékává lenni, ha annak napi eseményeit és történéseit tabunak tekinti a társadalom, különösen pedig az értelmiség, mint amely a változásokat a politikailag iskolázatlan tömegek felé értelmezni szokta. Az igazi demokráciának pontosan fordított a feladata: politizálnia kell a társadalmat s politizálnia kell az ifjúságot is, hogy ne vak eszköze, hanem cselekvő része legyen a sorsát irányító politikai életnek.

A kollégiumokban s így a mi kollégiumunkban is folyó politikai nevelésnek van elvi és gyakorlati része és oldala. Az elvi oldal egységes minden kollégiumban: a tagoknak el kell jutniuk a szellemi fejlődésnek arra a fokára, ahol a társadalom fejlődését, a fejlődés törvényeit megértik, ennek alapján a mi társadalmunk jelenlegi helyzetét felmérik, megállapítják a fejlődés irányát, s felmérik az ebbe az irányba eső gazdasági és politikai erőket. Gyakorlatilag ennek a célnak az elérése több úton lehetséges, természetesen a nagy elvi kérdések szem előtt tartása mellett.

Mi a gyakorlati politikai nevelés elsőrendű feladatának tekintettük az eleven közösségi élet kialakítását. Az igazi emberi közösség autonóm emberekből áll, akik a közösségi életben tevékenyen részt vesznek, begyakorolják azokat a képességeket és ösztönöket, amelyek a közösség életében nélkülözhetetlenek. Ha valahol nincs jó közösségi élet, jól funkcionáló ifjúsági önkormányzat, akkor ott a szó igazi értelmében politikai nevelés nem folyhat.

Éppen ezért ennek az évnek a legfőbb feladata a közösségi élet kialakítása volt. (L. előbbi fejezet.) A terület jellemzett társadalmi képe és ennek megfelelő politikai beállítottsága is arra intett bennünket, hogy ne ajtóstul rohanjunk a házba, mert így esetleg többet ártunk, mint használunk. A kollégium politikus beállítottságától rettegő szülőket és gyermekeket nem rettenthettük meg azzal, hogy abban a pillanatban, mikor a kollégiumba beteszik a lábukat, a politikai élet eleven sodrába állítjuk őket. Nem tehettük ezt azért sem, mert meggyőződést, nem pedig politikai jelszavak elültetését akartuk elérni, azaz nevelni őket. Éppen ezért negatívummal kezdtük: elszigeteltük a kollégiumot azoktól a társadalmi elemektől és tényezőktől, amelyek káros hatással voltak tagjainkra kollégiumi életük előtt. Nem adtunk ugyan támadási felületet sem valami merev ellenszeggüléssel, de úgy intéztük a kollégium életét, hogy ahhoz haladásellenes erők hozzá nem férkőzhettek. Ugyanakkor kiépítettük a kapcsolatot azzal a társadalommal, amelyik a demokratikus Magyarország alapját adja: a munkásság és a parasztság népi szerveivel: az MKP-val, NPP-vel, UFO SZ, FÉKOSZ, NISZ felé terjesztettük ki kapcsolatainkat. Ezt azt jelentette, hogy látogatókat ezektől a szervektől fogadtunk, előadásainkra és rendezvényeikre eljártunk, a magunkéira ezeket hívtuk, segítséget tőlük kértünk és nekik adtunk, a nevezetesebb politikusokat, ha községünkben megfordultak, meghívtuk a kollégium meglátogatására. Így járt nálunk Olt Károly, Erdei Ferenc, s a látogatásuk alkalmával tartott beszéd vagy elbeszélgetés igen mély nyomokat hagyott kollégistáink életében. De még többet jelentettek a népi kollégisták látogatásai, elsősorban Gosztonyi Jánosé, aki az év folyamán sokszor megfordult

nálunk, de a többieké is, akik ezen a környéken élnek. A fiatalok legjobb neve-
lői a fiatalok.

A szellemi nevelést, mint említettük, a népdalon keresztül adagolt társadalom-
történettel kezdtük, majd a centenáriumi év anyagával folytattuk. A központi
anyag kiválóan teljesítette a hozzáfűzött reményeket. Reális történet szemléletre ne-
velte tagságunkat. Megértették, hogy a történelem eseményeit csak a mindenkori
gazdasági és társadalmi élet tüzetes elemzése után értékelhetjük a valóságnak meg-
felelően. Az egységes szemlélet szerves egészbe foglalta az utolsó száz év történel-
mének különböző szektorait – politikai, irodalmi, gazdasági, társadalmi életét.
Hatásos és meggyőző erővel mutatta meg, hogy az emberi élet éppen úgy egységes
volt a múltban, mint a jelenben, s ezért minden olyan szemlélet, amely egymástól
elszakítva ábrázolja az élet egyes részeit, csak ködösítésre, nem pedig az egész
igazság megragadására alkalmas. Az ifjúsági akadémiák azért örvendenek nagy nép-
szerűségnek a tagság előtt, olyannyira, hogy amikor az összezsúfolt munká miatt
egyik-másik programszerű idejéről elhalasztódott, maga a tagság követelte minél
sürgősebb pótlásukat, sőt a tanév vége felé már a kultagok is engedélyt kértek arra,
hogy meghallgathassák azokat. A hatás a politikai élet napi problémái iránti érdek-
lődés fokozódásában jelentkezett. Tagságunk legnagyobb része teljesen apolitikus
állapotban került a kollégiumba. Az élt a lelkében a politikáról, ami otthoni kör-
nyezetük ítélete volt: hol becstelen, hol meg veszélyes dolognak tartották, amivel
szemben az egyetlen helyes magatartás a minél távolabbra húzódás, a bele nem
avatkozás. Az előadások természetesen nem egy alkalmat adtak arra, hogy a jelen
demokratikus törekvéseit történelmi háttérrel lássuk el: ilyenkor nemegyszer nyilat-
koztak meg, s fejezték ki azt a véleményüket, hogy most kezdik érteni a politika
lényegét, meg azt is, hogy kinek érdekében való az, ha az ifjúság s általában a
dolgozók társadalma a politikától távol tartja magát. A politikai nevelés kitűnő
eszköze a falu- és az üzemszociográfia. Ez teszi képessé a tagságot arra, hogy tudo-
mányos, mert tényekre alapuló képet alkosson magának a magyar életről, hogy le-
tudja írni a társadalom nagy részének a helyzetét, azt értékelni tudja, és a fejlődés
útját ki tudja jelölni. Mi rendszeres üzemszociográfiai munkát végeztünk az ajkai
szénbányában egy iskolai kirándulás keretében, még a kollégium megnyitása előtt,
de a már felvett kollégistákkal. A bánya történetének adatait, a bányászat elsa-
játításának módját és a bányászok életszínvonalát, valamint politikai, társadalmi és
kulturális életét feltűntető adatokat gyűjtöttünk, s hogy ebből feldolgozás nem lett,
azon múltott, hogy az adatokat összegyűjtő kollégista nem időben s így már csak
hiányosan kapta meg az anyagot. Faluszociológiai tevékenységünk színhelye a köze-
li Kemenesmihályfa volt. Ezt a munkát a nevelőtanár felügyelete mellett az a kol-
légista vezette, aki a januári kéthetes szociográfiai kiképzésen részt vett. Az egész
tagság kb. kétharmada tevékenyen részt vett a gyűjtés és a feldolgozás munkájában,
az eredményt még az év végi normavizsga előtt fel is küldték. Jellemzett politikai
nevelésünk eredményeként tagságunk a tanév vége felé belenőtt a politikai életbe.
Nemcsak abból lehetett ezt a tényt megállapítani, hogy demokratikus ünnepélyeken
szervezett formában, felkészülve és önkéntesen, saját kezdeményezésükre vet-
tek részt, hanem abból is, hogy az aktuális politikai eseményekbe öntevékenyen
bele is kapcsolódtak. Az iskolák államosításának idején, pontosan akkor, amikor

az események forrpontra felé közeledtek, az igazgató tanulmányi felügyelői látogatást végzett Nagykanizsán, s itt kapta a távirati értesítést a NÉKOSZ központi igazgatói értekezletére való meghívásról. Nagykanizsáról egyenesen Budapestre utazott, s amit ott az államosítással kapcsolatban az értekezlet mint kollégiumi feldatot előírt, hazatérve meg akarta valósítani a kollégiumban. Amikor ismertette a tenni-valókat, kiderült, hogy a tagság távollétében azok legnagyobb részét már önként megvalósította és végrehajtotta: taggyűlést hívtak össze, kimondták az államosításhoz való csatlakozásukat, nyilatkozatot írtak erről alá, és azt eljuttatták az MDP helyi szervezetéhez, nagyarányú agitációba kezdtek tanuló társaik és szülőik körében stb. Mindezt pedig úgy értük el, hogy előbb a demokratikus politikai állásfoglalás szellemi alapjait raktuk le, tehát meggyőződést alakítottunk ki, és ebből önként jött meg a helyes állásfoglalás és a jelen politikai létének helyes megítélése. Az megint csak természetes, hogy nem mindegyik kollégista érkezett el a politikai öntudatosodásnak erre a fokára. Egy azonban tény: mindegyik megindult a politikai öntudatosodás útján, kb. 60%-uk pedig olyan magasra eljutott, hogy további nevelésük már öröm lesz.

NDGY Illés Lajos iratai C-1

208. Kardos László: A népi kollégiumok pedagógiai jelentősége
Részlet A népi kollégiumok című tanulmányból, készült az UNESCO
utrechti, augusztusi egyetemi kongresszusára, 1948 májusában

[...] Felmerül az a kérdés: milyen is valójában az a nevelői munkásság, miben áll a népi kollégiumok nevelői munkássága, amelynek segítségével a magyarországi népi kollégiumok nagy kultúrpolitikai jelentőségre tettek szert.

A népi kollégiumok kialakulásának spontán körülményeiből következik, hogy a népi kollégiumok kialakulását semmiféle előzetes spekulatív tényező nem befolyásolta, ugyanez a megállapítás vonatkozik az intézmény teljes kibontakozására is. A népi kollégiumok az eleven valósággal való legszorosabb kapcsolatban formálódtak azzá, amilyeneknek mi ismerjük. Ez nem azt jelenti, hogy a népi kollégiumok kialakításában nem szerepelt egy eleve eltervelt pedagógiai álláspont, hanem azt, hogy a népi kollégiumoknak nevelői felfogása és eljárása az adott körülményeknek megfelelően alakult ki, azaz egy bizonyos pedagógiai realizmus érvényesült. Ma már módunkban áll a népi kollégiumi nevelést több esztendő távlatából elemzésnek vetni alá, és az említett pedagógiai realizmus jegyeit kifejteni.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége egy hatalmas organizáció képét mutatja, amelyet a demokratikus centralizmus elve hat át. Az egyes kollégiumok, középiskolások és főiskolaiak, egyetemiek saját maguk irányítják az életüket két-három évenként választott vezetőséggel. A főiskolai és egyetemi kollégiumok teljes autonómiában élnek, ami azt jelenti, hogy a vezetőket a saját kebelükből, a legfejlettebbek közül maguk választják meg, mely választást a központ hagyja jóvá. A középiskolai kollégiumok félautonómiát élveznek, mert igazgatójukat csak jelölhetik, de azt a szövetség vezetősége hagyja jóvá. Az egyes kollégiumok vezetősége önállóan vezeti a kollégiumokat, az új tagokat ők veszik fel, a régieket ők szelektálják

az egész közösség bevonásával, a központi munkatervet saját erőikből, a saját belátásuk szerinti beosztásban hajtják végre, felelősen irányítják a tagság tanulmányi, kollégiumi morális életét. Saját kollégiumi szerveikkel ellenőriznek, irányítanak, büntetnek stb. Gazdaságilag is önállóan járnak el a központ irányítása alapján.

A szövetség vezetőségét időszakról időszakra a legfejlettebb kollégiumi vezetők-ből és tagokból álló közgyűlés által választják. A szövetség vezetősége szakosztályain keresztül – gazdasági, kulturális, oktatási, sport-, honismereti, külügyi és nyilvántartási osztályok segítségével – irányít, ellenőriz és fegyelmi ügyekben jár el, és végrehajtja a közgyűlés és az időszaki konferenciák határozatait.

A szövetség minden egyes kollégiuma azonos rendtartási és szervezeti szabályzat útján – tehát egy jól kidolgozott szabályrendszer útján – határozza meg a kollégiumi élet általános irányát. Ugyanekkor évről évre kibocsátott munkaterv alapján szabja meg az évről évre elvégzendő munkát, amelyet teljesítmény-előírányzatokhoz, normákhoz kötött munkaverseny formájában hirdet meg.

Erre a szervezetre, az említett szabályrendszerre és időszaki munkarendszerre épül a népi kollégiumi pedagógia, amelyet mi joggal nevezünk demokratikus közösségi nevelésnek.

Népi demokratikusnak mondjuk mind tartalmi, mind pedig formai, azaz módszertani szempontból.

Népi demokratikus, mert főleg munkás- és parasztszármazású diákság teremtett otthonot ezekben a kollégiumokban, és ez döntően meghatározza jellegét.

Népi demokratikus, mert az egész kollégiumnak és benne a népi kollégistáknak fejlődése szorosan összefügg – mint kiinduló és mint célpont – az egész magyar népi demokrácia gazdasági, politikai fejlődésével, és léte csak ebben az összefüggésben érthető és indokolható meg.

Módszertani szempontból haladásnak mondjuk ezt a nevelést, mert olyan értéket tart szem előtt, és olyan nevelői hatásokkal, eljárásokkal dolgozik, amelyek a népi demokratikus nevelést jellemzik. Nevezetesen ez a nevelés közösségi nevelés. A neveltet élő közösségben vizsgálja, nem elszakítva társaitól, közösségi hatásoknak teszi ki, és a közösségre nézve hasznos tulajdonságokat igyekszik benne ki-fejleszteni.

A népi kollégiumok önkormányzatban nevelik kollégiumi diákságukat, kollégistát a kollégium igazgatója, titkára, gazdasági titkára, könyvtárosa, kulturális vezetője, honismereti vezetője, a népbíróság elnöke, az alapegységeknek, az ún. szövetkezeteknek a vezetői stb. És itt az a lényeges, hogy ezek a funkciók – és ezek együtt mint önkormányzati szervek – nem üres vagy játékos formát jelentenek, hanem eleven, felelősségteljes szerepeket. A népi kollégiumi önkormányzat és a népi kollégiumi funkció önállóságra, öntevékenységre, vezetésre, kezdeményezésre, felelősségre neveli a népi kollégistákat. A népi kollégiumokban az önkormányzat nemcsak felső vezetést jelent, hanem lemegy szinte az utolsó kollégistához, és azt is bevonja valamilyen formában az önkormányzatba, és felelőssé teszi az egész tagságot érintő közös feladatokban. A kollégiumi élet belső rendje tele van olyan szervekkel és szerepekkel, amelyek egyaránt kihatnak minden kollégistára. Ez azért döntő, mert az autonómia nem szigeteli el a kollégistát a kollégistától, hanem jobban összeköti egymással. Ez áll kifelé is. A népi kollégiumok önkormányzata az autonómián

keresztül kapcsolódik a legelevenebben a külső, társadalmi munkába. A népi kollégiumok a mi kollégistáinknak a legjobb iskolái, és nem véletlen, hogy a magyar ifjúság és a fiatal magyar értelmiség vezetői kerülnek ki közülük. Jellemző a népi kollégiumokon belül a nevelőnek és a neveltnek az egymáshoz való viszonya, két okból is: pl. a főiskolás kollégiumokban a nevelő személye is kollégista, aki társas szelekció útján kerül képességei alapján a vezetésre, ugyanakkor mint vezető ugyanannak a társas életnek, társas munkának, üzemnek dolgozó tagja marad. A magyarországi népi kollégiumokban a nevelő és a nevelt viszonya együtt nevelődési viszony, ami még jobban kiemeli a népi kollégiumok közösségi jellegét.

A népi kollégiumok az autonómiában, közösségben együtt élő fiatalság nevelése leghatékonyabb eszközének tekintik a közösségi élményeket. Több esztendő gyakorlat és kutatás igazolja, hogy a közös munkában, a közös élményekben megszokozódik a közösség és benne az egyén ereje és így munkateljesítménye és annak minősége is. Az a tény, hogy a magyar népi kollégisták maguk építették, maguk szervezték és maguk vezetik kollégiumaikat, az a tény, hogy közösségi alkalmaknak egész sora és az ezekből kialakult tradíciók sokasága kötötte és köti össze a népi kollégistákat, olyan eredmény, ami meglátszik a magyar népi kollégisták társadalmi alkotásain, egyéni munkáin, tanulmányi és kollégiumi sikerein. Itt kell kiemelni két közösségi élmény funkcióját: az azonos osztályélmények közösségi átélésének és tudatosításának szerepét és az ún. mozgalmi-társadalmi élmények emberformáló jelentőségét. Mindkettő a népi kollégiumi közösségi nevelésnek olyan eszköze, amely döntően vitte előre a kollégisták fejlődését a közösség felé, ugyanakkor egyéni katarzisokon keresztül helyesen formálta jellemüket. A népi kollégiumok gyakorlata igazolta hazai viszonylatban az együttes élmény pedagógiájának vitathatatlan igazát. Ugyancsak igazolta azt a hatalmas közösségi elvet, amely a hosszas és szorosan együtt nőtt társas csoportokra jellemző: az együttes beilleszkedés elvét.

A népi kollégiumi pedagógia nevelői hatásai között messzire ki kell emelnünk az ún. kritika-önkritika szerepét, amelyen a közösségi ellenőrzésnek állandó gyakorlatát kell érteni, amely szervesen beleépült a kollégiumok életrendjébe, és a felvételektől kezdődően a legkülönbözőbb formákban végigkíséri kollégistáinkat egészen a vizsgálatokig. A népi kollégiumi kritika-önkritikák olyan társas formák, amelyeket egy kollégium csoportosan vagy az egész kollégium jelenlétében gyakorol. Az eddigi gyakorlat szerint a társas kritikai alkalmak messzire "kiemelik" a népi kollégisták öntudatát; nagymértékben járulnak hozzá, hogy levetkezzék hibáikat, fogyatékosságait, ugyanakkor el tudjanak indulni egy olyan úton, amelyen pozitív és társias vonásaik fejlődnek ki. A népi kollégiumi gyakorlat eredményének tekinthetjük, hogy a társas kritikai alkalmak nem váltak merő formalizmussá, ugyanakkor nem lettek öncélúakká sem. A népi kollégiumi kritika-önkritikának következetes, nevelő szándékú alkalmazása legfőbb biztosítéka a népi kollégiumok fejlődésének.

Lényeges szerepük van a népi kollégiumi élet kialakításában és az egyes népi kollégista emberi megformálásában azoknak az ún. társadalmi hatásoknak, amelyek társadalmi munka és csoportosan végrehajtott fizikai munka formájában jutnak megnyilvánulásra. Mindkettő lényeges szerepet kap kollégiumi életünk két központi vállalkozásában: a kollégiumi munkaversenyben és az ún. honismereti mozgalomban. A kollégiumi élet normákhoz kötött munkaverseny formájában zajlik le. Nos,

a munkaverseny 10 munkaszektora között, amelyek felölelik a népi kollégisták iskolai és kollégiumi tanulmányait, kulturális és sportéletüket, kollégiumi belső életüket, szerepel három lényeges szektor: az ifjúságpolitikai munka szektora, az ún. társadalmi munka szektora és az egyéni és társas vállalkozás szektora. Ezekben a szektorokban fejeződnek ki azok a feladatok, amelyek a legszorosabban kötik össze népi kollégistáinkat a társadalmi valósággal és azok problémáival, a mindennapok aktualitásával. Társadalmi feladataikat is mindig konkrét társadalmi munka formájában kapják, és az a lényeges: hogy viszonyuk a társadalmi tényezőkhez nemcsak értelmező, szemlélődő, hanem aktív bekapcsolódást jelentő viszony, amely mindig felelősséggel jár. A népi kollégisták társadalmi munkája, akár fizikai, akár szellemi munka, szorosan összefügg a mindennapi termelőmunkával, ami egyúttal a dolgozó néposztályokkal való legszorosabb kapcsolatot is jelenti, s mint ilyen, a legjobb nevelőforma. Az a tény, hogy a társadalmi természetű munkák csakúgy, mint a többi népi kollégiumi tevékenységek, munkaverseny formájában, mégpedig normákhoz kötött formában zajlanak le, a kollégisták, illetve a kollégiumok egymáshoz való viszonyát ideálisan versenyszerűvé teszi, aminek hatalmas nevelői értéke van. Azt az eredményt, hogy a népi kollégiumok rövid idő alatt jelentős nivóra emelkedtek tanulmányaikban, a kollégiumi és társadalmi munkában, azt a kollégiumközi munkaversenynek köszönhetik. Említést tettem a honismereti munkáról: ezen a tevékenységen olyan tudományos és kutatómozgalmat kell érteni, amely organikus formában irányítja a népi kollégisták érdeklődését a természeti, társadalmi, gazdasági és ezekkel összefüggő történeti, kulturális, politikai stb. problémák felé, és amely konkrét, a magyar valóság módszeres, tudományos, szociográfiai, ugyanakkor mégis célszerű társas vizsgálatát jelenti. A honismereti munka tantervszerűen épül bele a kollégiumi munkarendbe, és a kollégisták kollégiumi életük alatt hosszabb-rövidebb időn keresztül gyakorolják.

Míndezebből az is kitűnik, hogy a kollégiumi nevelés szelleme ténykutató, és mindig a reális felé irányul. Ezt az álláspontot tükrözi mindaz a tananyag is, amivel a kollégistáknak kollégiumi tartózkodásuk alatt meg kell ismerkedniük, és ezt fejezi ki a valóságos élettel való szerves kollégiumi kapcsolatok rendszere is.

Még egy pedagógiai vonást ki kell emeljek, ami a fentiekkel összefügg. A népi kollégiumokban a népi kollégistáknak sokat kell tanulniuk és sokat kell dolgozniuk. A kollégiumi munkaverseny normái magasak, felülmúlják jóval az átlagos magyarországi diák elé tárt követelményeket. A tapasztalat és a vizsgálatok azt mutatják, hogy ez helyes. A magas követelmények a népi kollégisták munkateljesítményét 20–25%-kal a tavalyi fölé emelték. A népi kollégiumok a teljesítmény elve rehabilitálásának az álláspontján vannak. Ezt célozzák a magas normák, ezt a szakkollégiumok és ezt az elmélyült tanulmányoknak a kollégiumi munka központjába állítása.

Az elmondottak a magyarországi népi kollégiumok nevelésének lényeges vonásai. Ezek a vonások minden kétséget kizáróan a mi pedagógiánk társadalmi irányulásáról tesznek tanúbizonyságot. A nevelői munkánkban érvényesülő nevelői értékek – mint a haladó politikai öntudat, közösségi érzés, a társadalmi munkában való aktivitás, a szociális penetráció, a szociabilitás, a komoly szakképzettség és az egyetemes kultúra ismerete, az egyéni jellem társias kiépülése stb. – azt mutatják, hogy mi

olyan képességeket igyekeztünk a népi kollégistákban kifejleszteni, amelyek a mi új demokráciánk építésére teszik képessé őket. Ebben van a népi kollégiumi nevelésnek mélyen népi demokratikus mivoltja.

NDGY KLI NÉKOSZ 7-I-3

5. FORGÓSZÉLBEN. . .

A NÉPI KOLLÉGIUMI MOZGALOM UTOLSÓ ESZTENDEJE, 1948–1949

A népi kollégiumi szövetség az 1948–49-es tanévet rendkívüli események közepette nyitotta meg. Az MDP Politikai Bizottsága 1948. szeptember 18-án tette közzé határozatát a NÉKOSZ ügyében, amelyben súlyosan megbírált a mozgalmat, és vezetői egy részét leváltotta.

A határozat a NÉKOSZ vezetőit a kommunista párt és a munkásosztály vezető szerepének lebecsülésében, antileninista ideológia terjesztésében, a nacionalizmus és a paraszttromantikus népiesség iránti engedékenységekben, az ifjúsági mozgalmatól való tartózkodásban, a demokratikus ifjúsági szervezetek lebecsülésében, a szakmai képzés érdekeinek elhanyagolásában marasztalta el. A hibákkal megvádolt kommunista vezetők helyett új vezetőséget bízott meg a szövetség vezetésével, kötelességévé téve: a munkásszármazású diákok számának hathatós emelését, a demokratikus ifjúsági mozgalomban és szervezeteiben való intenzív részvételt, a kommunista párt, a munkásosztály ideológiájával szemben álló antileninista nézetek felszámolását és az iskolai-szakmai képzés érdekeinek biztosítását. Ez a határozat egyébként a NÉKOSZ-t "alapjában véve egészséges mozgalom"-nak ítélte. Révai József a NÉKOSZ kommunista aktívája előtt részletes beszédben indokolta a politikai bizottság határozatát, főleg azzal, hogy a NÉKOSZ-problémák nagy országos kérdésekkel függnek össze, olyanokkal, amelyek nemcsak a NÉKOSZ-ban vannak napirenden. A helyzet Magyarországon is, nemzetközileg is bonyolódik, a harc élesedik – mondta. A harcra fel kell készülni, rendbe kell hozni házunk táját, a kommunista pártban napirenden van a rendcsinálás, s aki nem odavaló, eltávolítják. Az ifjúsági mozgalomban is rendet kell csinálni, annál is inkább, mivel az ifjúsági front nem túl erős szakasza a párt demokratikus arcvonalának. Ezért került sor a NÉKOSZ-ra, a NÉKOSZ vezetőinek hibáira. A NÉKOSZ kommunista vezetőinek "főben járó bűne" – ahogyan mondta – a munkásosztály vezető pártjának, a kommunista párt vezető szerepének a lebecsülése. Minden további hiba csak járulékos. A NÉKOSZ kommunista vezetői elszigetelték magukat és másokat is a kommunista párttól. Többek között nem akarták magukat alávetni az ifjúsági mozgalom irányítását kézben tartani hivatott kommunista pártszervnek, az MKP, majd az MDP Ifjúsági Bizottságának. Meg kell hát teremteni a NÉKOSZ-nak és a NÉKOSZ kommunistáinak hatékonyabb pártellenőrzését, a kommunista párt illetékes vezető szerveinek alá kell rendelni őket, s jobban be kell vonni őket a pártmunkába és a magyar ifjúság demokratikus tömegszervezeteinek tevékenységébe. Beszéde zárórészében Révai József újfent leszögezte, hogy a NÉKOSZ-mozgalmat egészséges mozgalomnak tartja, és a NÉKOSZ-nak az új arculatú, demokratikus értelmiség kialakításában továbbra is nagy missziója van. De

egyben – a NÉKOSZ jövőjét érintve – kijelentette, hogy "a NÉKOSZ nem szól örökre". Az új helyzetben nincs szükség a NÉKOSZ autonómiájának fenntartására, azt fokozatosan felszámolják, a szövetséget a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium alá rendelik, és rövidesen – néhány éven belül – az állami kollégiumok keretében szánnak majd neki új és jelentős feladatot.

Hogyan történhetett meg mindez? Az, hogy alig néhány hónappal a NÉKOSZ nyilvános – s legfőképp a kommunista párt kezdeményezte – társadalmi elismerése után, amelynek során a szövetséget, a szövetség tevékenységét a legmagasabb köztársasági kitüntetéssel jutalmazták, s vele együtt Kossuth-díjjal tüntették ki, amelynek során – többek között az MKP vezetői – a NÉKOSZ-t követendő példának állították a haladó, demokratikus ifjúság elé, a szövetséget és vezetőit ilyen súlyosan megbírálták és elmarasztalták? A választ teljes tudományos egzaktussággal ma még aligha lehet megadni – mindenekelőtt a hazai proletárdiktatúra kialakulási körülményeinek részbeni feltáratlansága miatt –, legfőbb motívumaira azonban rá lehet mutatni.

Mindenekelőtt alapvető változások álltak be a nemzetközi politikában, amelyek hazánkat, társadalmunkat igen közelről érintették. A népi demokráciákban a kommunista pártok a forradalmi erők támogatásával a politikai hatalom kizárólagos birtokosai lettek, és proletárdiktatúrákat hoztak létre. Objektíve kiterjedtek a szocializmus pozíciói, a szocializmus kilépett egy ország keretei közül. A politikai vezetés azonban hosszú ideig nem tudta helyesen megfogalmazni az új helyzetből adódó teendőit. Ezzel magyarázható, hogy a szocializmusra kedvező objektív társadalmi-politikai változások első időszakában a szocializmusba való átmenet kérdésében elmulasztották a nemzeti és társadalmi sokszínűség követelményeit elemezni és érvényesíteni. A Tájékoztató Iroda által képviselt kommunista pártok – köztük a magyar kommunista párt is – a szocialista társadalom felépítésének alapkérdéseiben éles ellentétbe kerültek a jugoszláv kommunista párttal, amelynek tevékenységét határozatukban elítélték. A proletárdiktatúra hazánkban 1947-ről 1948-ra fordulón jött létre, és fejlődése 1948 nyarára vett lényeges fordulatot. A jugoszláv kommunista párttal való konfliktus 1948 tavaszára bontakozott ki, júniusban már meg is született a Tájékoztató Iroda határozata a jugoszláv párt ellen.

Az új hatalmi helyzetben 1948 tavaszától folyamatosan lényeges változáson esett át a magyar kommunista párt politikája: részben felülvizsgálta korábbi álláspontját, és a már fellépő személyi kultusz szubjektivizmusának hatására szakított a széles demokratikus forradalmi erők szövetségén alapuló népi-nemzeti egységfront politikai fel fogásával, részben – épp e torzult politikai koncepció talaján – a kommunista politikai erők erőteljes, nemegyszer erőszakolt szelektálását és fokozott koncentrációját vitte végbe, hogy feladatát, a szocialista intézmények gyors bevezetését végrehajthassa. A politikai és állami, a gazdasági és társadalmi, az ideológiai és kulturális élet minden területén lázas tevékenység vette kezdetét, hogy a szocializmus alapjait minél előbb le lehessen rakni. A koncentrált erőfeszítések, a gazdasági és társadalmi élet számtalan területén kétségtelenül eredménnyel jártak. Mindazonáltal csakhamar súlyos negatív jelenségek is mutatkoztak. Az új politikai koncepciónak ez a gyors realizálása, a hatalmi erő túlzott és egyoldalú igénybevétele a kivitelezés módszerében, a gyakorlatban a kommunista párt szövetségi politikájának, a munkás-paraszt szövetségnek, a párt és a nép kapcsolatának lazulásával járt együtt, a

pártban magában pedig a pártdemokrácia fokozatos felszámolására vezetett. Mindezt tetézte, hogy a párt vezetésében a politikai szubjektivizmus és indokolatlan bizalmatlanság is kezdte éreztetni romboló hatását. Így adódott, hogy a negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején számos demokratikus szervezet, intézmény, mozgalom, a szocializmus kivívásában oly nagy szerepet játszó, az osztályharc tüzeiben kikovácsolódott sajátos harci forma, kezdeményezés, kísérlet és értékes politikai, szellemi és morális személyi erő is, amely mind pozitív szerepet játszhatott volna a szocializmus alapjainak lerakásában, sorra elsorvadt, vagy áldozatul esett a türelmetlenségnek, a gyanakvásnak, az önkényességnek.

Ez utóbbiak sorában kell említeni a népi kollégiumokat.

E gyorsan változó politikai körülmények között a népi kollégiumok jövője is mint probléma merült fel: hogyan tovább? A NÉKOSZ mint nevelőintézmény és mint diákmozgalom is lényegénél fogva az akkori népfrontpolitika szabad és autonóm politikai-pedagógiai organizációja volt, amely jórészt kommunista vezetéssel a szocializmus perspektívájában sikerrel nevelte tagjait forradalmi gondolkozásra és demokratikus magatartásra, amelynek sajátos önállóságát eladdig maga a kommunista párt is szavatolta. Mi lesz vele az új helyzetben? Megmaradhat-e hivatása és tevékenysége addigi organikus bázisain, vagy az új politikai helyzet majd új igényeket támaszt munkájával szemben? NÉKOSZ maradhat-e a NÉKOSZ? A frissen felmerült kérdés eldöntésére – még kevésbé megoldására – a NÉKOSZ vezetőségének már ténylegesen nem maradt ideje. Közbeszólt a Tájékoztató Iroda említett júniusi határozata, az MDP megváltozott politikájának számtalan döntése s mindezekről bátorítva az a türelmetlen kommunista ifjúságpolitika is, amely elérkezettnek látta az időt, hogy a torzult konstrukciójú proletárdiktatúra teremtette politikai integrációs igény szellemében soron kívül napirendre tűzze a NÉKOSZ "ügyét".

Az MKP, majd az MDP Ifjúsági Bizottsága ügybuzgalmának hátterében az a közel egyeztetendő vita is meghúzódott, amelynek tárgyát a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének önkormányzatán alapuló társadalmi és politikai önállósága képezte, s amelyhez való ragaszkodása miatt az Ifjúsági Bizottság a szövetség kommunista vezetőit pártszerűtlenséggel vádolta, többször "önbírálatra" kényszerítette, s végül is a kommunista párt legfelsőbb vezető szervei elé idéztette megítélésért és példás döntésért.

Az MDP Ifjúsági Bizottságának lépését a NÉKOSZ ügyében, bár másodlagosan, siettetten a politikailag legérzékenyebb győrfyfysták egy csoportjának fellépése is. A "NÉKOSZ-probléma" előérzetében, az új pártpolitika lelkes és gyanútlan hívei-ként, "a baj megelőzése végett", egy deklarációban maguk hozakodtak elő a NÉKOSZ "elfajulásával", amelynek tüneteit a jugoszláv kommunista párt "hibáival" vetették egybe. Ez a tény is, mellette az is, hogy a NÉKOSZ Vasvári Pál Akadémiája felvételi vizsgáin a kollégisták szóba hozták és vitatták a jugoszláv kommunista párt ellen készülő – nyilvánosságra még nem hozott – állásfoglalást. Mindezek Rákosi Mátyás és Farkas Mihály személyes ellenszenvét is felszították a NÉKOSZ ellen, és meggyorsították az Ifjúsági Bizottság fellépését a NÉKOSZ ügyében.

1948 július végén Farkas Mihály elnökletével, Rákosi Mátyás aktív szerepével, a kommunista párt legfőbb vezetőinek és az érdekelteknek a részvételével lezajlott az ún. NÉKOSZ-ügy tárgyalása, amely az ismertetett párthatározatot eredményezte. A tárgyalás a példa statuálását szolgálta. A NÉKOSZ-modell nem illett bele a meg-

változott politikai viszonyokba, autonóm társadalmi-pedagógiai organizációja – jöllehet kommunisták vezették – ellentmondott a szélsőségesen centralizálódó és a nagypolitika egyoldalúságait hordozó kommunista ifjúságpolitikának. A NÉKOSZ-t be kellett illeszteni a Rákosi Mátyás politikai koncepciójával eltorzított proletárdiktatúra ifjúságpolitikájába. De integrálni csak úgy lehetett, ha előbb megfosztják autonóm jellegétől, ezért vált szükségessé, hogy a mozgalom sajátos önállóságát és ezzel összefüggő más jellegzetességét pártszerűtlenségnek, pártellenességnek tüntessék fel. Ezzel az eljárással váltak a NÉKOSZ éveken keresztül kiemelt erőnei ezúttal hibákká. Szeptemberben ezeket a dogmatikus-szektás döntéseket fogalmazta Révai József a kommunista párt politikai bizottsága határozataivá, és értelmezte a NÉKOSZ kommunista aktívája előtt. A népi kollégisták egy része számára már akkor – a tudomány számára azóta – világossá lett, hogy az ún. "NÉKOSZ-ügy" politikai konstrukció volt, amely e torzult politikai viszonyok között a politikailag objektív szükségszerűség látszatában a szubjektív önkényesség erőinek játékaként láttott napvilágot, első, de nem utolsó példajaként a személyi kultusz következményeként született koncepciók határozatoknak és ítéleteknek.

A NÉKOSZ-határozatot a népi kollégiumok megdöbbenéssel fogadták, tapasztalataik ugyanis nem egyeztek a határozat megállapításaival. De a NÉKOSZ életében is betöltött szerepe folytán oly nagy volt a kommunista párt tekintélye, oly eleven a népi kollégiumokra gyakorolt erkölcsi befolyása, hogy a kollégiumok és a kollégisták nem tudták kivonni magukat a határozat hatása alól. Közben a politikai jobboldal is kihasználta a helyzetet, hogy a sajtóban kifejezze kárörömét a népi kollégiumokat ért kritika felett. A NÉKOSZ új vezetősége példásan visszautasította a jobboldal támadását, egyben kampányt indított a népi kollégiumokban az MDP kritikájának és a vele kapcsolatos Révai-beszédnek a feldolgozására. Ennek eredményeképpen jelentek meg a kollégiumokról és a kollégiumoktól a hibákat magukra vállaló cikkek és mazochista hibakereső jelentések, de olyan állásfoglalások és jelentések is, amelyek elutasították, hogy a népi kollégiumokat ért vádat magukra vállalják.

A szövetség az 1948–49-es tanévet új népi kollégista vezetőséggel kezdte meg. A szövetség elnöke Szalai Béla, főtitkára Gyenes Antal, a nevelési osztály vezetője Székely Lajos lett. Az esztendő második felétől, mivel Gyenes Antal átvette az Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatal (ODKH) vezetését a minisztériumban, a főtitkár szerepkörét Pataki Ferenc, a nevelési osztály addigi helyettes vezetője látta el.

Az új vezetőség munkájának irányát az MDP PB szeptemberi határozatai szabták meg, annak a szellemében járt el, s az azokban foglalt követelményeknek tett eleget. Mindenekelőtt újjárendezte a szövetségnek a kommunista párttal való kapcsolatát, megeremtetette a szövetség hatékonyabb és szigorúbb pártellenőrzését, megerősítette a kommunista párttagok vezető szerepét a szövetségen belül, továbbá rendezte az egyes népi kollégista párttagoknak az MDP-hez való aktív viszonyát. Társadalmi autonómiáját a szövetség ezúttal csak a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium illetőségi körén belül gyakorolta, megtartva gazdasági és nevelésügyi önállóságát. A minisztérium, a népi kollégiumok életében először, a szövetség esztendei költségvetését teljes egészében vállalta. A szövetség az 1948 ősze óta működő kollégiumi hivatallal szorosan együttműködött. A mozgalmon belül megnőtt a szövetség központi szerepe, és szorosabb lett az egyes népi kollégiumok kapcsolata a központtal.

A kollégiumok felett központi kollégiumi tanács jött létre, a legjobb pedagógusokból széles instruktori és szakfelelősi hálózat létesült, a központban önálló káderosztály állott fel, az egyes kollégiumokkal rendszeresebb hivatali kapcsolat épült ki. Mindez a kollégiumi élet szervezeti, személyi, közéleti és pedagógiai problémáinak hatékonyabb támogatását volt hivatva szolgálni. Intenzívebb lett a központ beavatkozása az egyes kollégiumok önkormányzatába, különösen a kollégiumi igazgatók kinevezése kérdésében, de más személyi kérdésekben is.

A kollégiumok közösségi élete megszenvedte az egyre gyakoribb és közvetlen központi beavatkozást. Ez megérződött az egyes kollégiumok vezetésén, az önkormányzati szervek működésén. Sok minden megszűnt vagy formálissá vált. A népbíró-ságok helyébe fegyelmi bizottságok jöttek létre, amelyekben az igazgatóé lett a döntő szó. A kollégiumi szövetkezetek szerepe sajátságosan megnőtt, amennyiben a szövetkezeti elnökök a vezetőség tagjai lettek, de megszűnt a szövetkezeti tanács, maguknak a szövetkezeteknek a tevékenységi köre pedig beszűkült. A bíráló-önbírálóban nőtték a formális elemek. A közösségen belül – népi kollégiumokról lévén szó – különösen rossz vért szült a tagság származás és pártállás szerinti fokozott káderezése és minősítése, a szelekciónak mint központi szabályzó elvnek – gyakran adminisztratív – érvényesítése. A függésnek a népi kollégiumokban eladdig nem ismert légköre alakult ki a kollégiumi közösségeken belül.

A nevelés kérdése ebben az esztendőben is központi helyet foglalt el a szövetség programjában. De eléggé leegyszerűsített értelmezésben. A normaszisztémát mint átfogó pedagógiai követelményrendszert a szövetség feladta, csökkentett normát vezetett be – az iskolai és kollégiumi tanulmányokkal a központjában. Ezen kívül néhány ún. szabad normát preferált, mint pl. a társadalmi vállalkozások, a kulturális tevékenység, de szabott keret nélkül. A kollégiumi oktatás-képzés tartalmát központi vezérfonal alapján egyetemlegesen a marxizmus-leninizmus különböző szintű politikai-ideológiai tanfolyamai tették ki – előadásos és szemináriumszerű formában. A szocialista ideológia elmélyítése végett a szövetség rövidebb-hosszabb idejű iskolákat hozott létre, ilyen már működött 1948 nyarán is, és ezúttal 1948–49 őszén is, telén is. Nagytényben a szövetség állandó jellegű pedagógusiskolát tartott fenn, ahol már állami kollégiumi igazgatók is tanultak. Ezeket az iskolákat sok-sok száz NÉKOSZ-pedagógus és népi kollégista végezte el. A Honismereti Mozgalom tevékenysége az új körülmények között leszűkült, majd megszűnt. Gyérült a falu- és üzemlátogatások száma is. Megszűnt a Valóság folyóirat, amelyet röviddel annak előtte mozgalmi lappá akartak átalakítani. Nem jött létre a Vasvári Pál Akadémia. Megszűntek a központi kórusok, a sportélet a kollégiumi kereteken kívülre helyeződött. Általában a korabeli ifjúságpolitikának az az intenciója érvényesült, hogy lehetőleg minden kollégiumi tevékenység – kivéve a szorosan vett tanulmányokat – kultúra, sport, társadalmi vállalkozás kerüljön át a kari diákszervezetekbe, az ifjúsági egyesületekbe, a Diákszövetségbe.

E folyamattal szemben a szövetség bizonyos erőfeszítéseket is tett a kollégiumi mozgalom helyzetének és funkciójának az új politikának megfelelő újjáértelmezésére. Nagy gondot fordított a szakszerű pedagógiai irányításra, és sikerrel közvetítette a szovjet pedagógia javáinak (Makarenko) termését. E célból indította útjára az esztendőben a szövetség a Népi Kollégiumi Nevelő című szakfolyóiratot,

amelynek a cikkein azonban már észrevehetően érződtek a kibontakozó dogmatizmus tünetei.

Meglepő élénkséget mutatott a NÉKOSZ nevelői tevékenységének a másik oldala: a társadalmi valósággal teremtett aktív kapcsolat ebben az esztendőben sajátos túlpolitizált "akciópedagógiában" nyilvánult meg. Az MDP határozata intencióinak megfelelően – az ifjúságpolitika igényeit messzemenően teljesítve – egyoldalról a népi kollégisták minden eddigénél tömegesebben vettek részt az ifjúsági szervezetek munkájában, más oldalról maga a kollégiumi mozgalom is belevetette magát a politikai akciókba (Mindszenty elleni demonstrációk, EPOSZ-szervezés, országgyűlési választási agitáció stb.). Jól tükrözik ezt a folyamatot a Népi Kollégista korabeli cikkei, amelyek egy sajátos politikai konformizmus kialakulásának és erősödésének is tanúi.

A NÉKOSZ életében bekövetkezett változások ellenére a népi kollégista közösség az 1948–49. esztendőt is tanulásban és munkában hasznosan és tartalmasan töltötték el, és az ilyen közösségekbe csöppent új tagok is közösségi élményekkel gazdagodtak. Naplók, kollégiumi beszámolók tanúsítják ezt. A szövetség vezetői maguk is több alkalommal – jelentéseikben, konferenciákon – pozitíven értékelték évi munkájukat, a NÉKOSZ-kritika után fél évvel summásan azt jelentették, hogy kijavították a hibákat, s később azt is, hogy jelentékeny előrehaladást tettek. A jelentésekből kitetszően: megjavult a NÉKOSZ kapcsolata az MDP-vel, lényegesen emelkedett a munkásszármazású kollégisták és nevelők száma az egyes kollégiumokban, jelentékenyen növekedett a kommunisták száma a tanári karban és az egyetemisták között, emelkedett a kollégisták és nevelők marxista-leninista ideológiai szintje, figyelemreméltóan javult a tanulmányi színvonal, megszilárdult a kollégiumi fegyelem és erkölcs. Emez értékelések birtokában a szövetség tagsága és vezetése joggal érezhette, hogy az esztendő eredményesen telt el, s hogy a mozgalom nyugodtan belemehet új s ezúttal végső vállalkozásába: 160 kollégium helyett 500 kollégium fiatalságát nevelheti majd a népi kollégiumok tapasztalataival.

A népi kollégiumi szövetség ugyanis II. közgyűlésére készült, hogy számot adjon a népi kollégista tagságnak és a közvéleménynek évi végzett munkájáról, és döntsön a jövő sorsáról s egyben elhatározó lépéséről, az államosított kollégiumokkal való egyesüléséről s ennek kapcsán önkéntes feloszlásáról, államosításáról, az egyesülésben elfoglalandó organizáló és nevelői szerepéről. Egy esztendő reális tervezetesei és konkrét döntései húzódtak meg a szövetség szándéka mögött: a népi kollégiumok pedagógiai és mozgalmi tapasztalataival nevelni az állami kollégiumok diákságának tíz- és tízezerrel igényes szakműveltségre, demokratikus magatartásra, szocialista öntudatra. A szövetségnek ezt a szép tervét azonban keresztülhúzta az országos politika krízise: Rajk László letartóztatása, megvádolása és a nyomában felszított tömegszenvédegy. És az a tény, hogy a NÉKOSZ-t a rövidesen megrendezésre kerülő per Rajk-ellenes bizonyítékként szándékoztak felhasználni. A Rajk-per kapcsán a NÉKOSZ-t is a vádlottak padjára ültették. A pert ismertető "Kék könyv" tanúsága szerint: a NÉKOSZ nacionalista alapokon álló szervezet, amely a fővádlottat a magyar nemzeti erőket vezetőjeként népszerűsítette. Támadta a polgári és egyházi sajtó, és támadta az MDP sajtója is. A népi kollégistákat "Tito janicsárjaiként" aposztrofálták. Révai József – Lukács Györgyöt bírálva – kijelentette: "a NÉKOSZ-tapasztalatok

alapján elegünk volt a »partizánokból«. Az MDP Politikai Bizottsága 1949 nyarán határozatot hozott a NÉKOSZ feloszlatásáról és államosításáról. A NÉKOSZ léte még "kijavított" formában vagy bármilyen más szerepkörben sem volt összeegyeztethető a személyi kultuszba torkolló Rákosi-féle politikával, annak torz megnyilvánulásaival, az igazi népfrontpolitika felrúgásával, a dolgozó parasztság elleni erőszakkal. A NÉKOSZ-ra ebben a politikában végérvényesen nem volt szükség. Így lett másodszor is egy politikai koncepció áldozata. A Politikai Bizottság határozatát az MDP egyik vezetője közölte a III. közgyűlés helyszínén a szövetség vezetőivel, és beszédében kiemelte, hogy Rajk révén "az imperialisták ügynökei vetették ki hálójukat a NÉKOSZ fiatalságára", s a NÉKOSZ hálás lehet a pártnak, hogy ebből a veszélyből kimentette. Ilyen körülmények között mondta ki a NÉKOSZ közgyűlése a szövetség "önkéntes" feloszlását, és kérte a népi kollégiumok államosítását. És így nem lett a volt NÉKOSZ 500 állami kollégium nevelőjévé, mert a kollégiumokban rövidesen nem lett szükség igazi nevelőkre, s mert rövidesen már nem is léteztek igazi kollégiumok.

A feloszlatast követő fél évtized az egykori népi kollégiumi mozgalom megítélésének mélypontja volt. Itt-ott megmaradt vagy lappangó pedagógiai maradványait, a "NÉKOSZ-szellem" alkalmi felbukkanásait hivatalosan írtották, sok volt népi kollégista vezetőt és egyszerű volt kollégiumi tagot is megbélyegeztek, hátrányba sorítottak vagy úzóbe vettek. A volt népi kollégiumok egy részét megszüntették, a megmaradtakat az állami kollégiumokkal együtt diákszállóvá fokozták le.

A NÉPI KOLLÉGIUMOK TEVÉKENYSÉGÉNEK DOGMATIKUS BÍRÁLATA,
AZ MDP POLITIKAI BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A NÉKOSZRÓL,
1948. SZEPTEMBER 18.

A NÉKOSZ-t 1948 nyarán sújtó súlyos pártkritikát kiváltó objektív és szubjektív tényezők közül ezúttal a párt Ifjúsági Bizottsága és a NÉKOSZ kommunista vezetői között folyó egyeztetendő vitára kell rámutatni. A vita tárgyát a népi kollégiumi szövetség önkormányzaton alapuló társadalmi és politikai önállósága képezte, amelynek a jogosultságát az Ifjúsági Bizottság vezető ifjúságpolitikuskainak a többsége mindvégig vitatta, nem nyugodván bele abba, hogy nem rendelkezhetik kizárólagos joggal a NÉKOSZ-szal. Az említett ifjúságpolitikuskok magatartását a NÉKOSZ társadalmi-politikai minőségével és a szövetség vezető kommunistáival szemben sajátos ambivalencia jellemezte. Az írott forrásokból úgy tűnik ki, a NÉKOSZ társadalmi-politikai-pedagógiai jellegét és szerepét nem értették, egyszerűen a kommunista párt egyik ifjúsági tömegszervezeteként fogták fel, amelyet kötelességük a párt napi politikájának szellemében irányítani. Más oldalról, nem tudták, mit kezdjenek a kommunista párt néhány főbb vezetőjének állásfoglalásával és magatartásával, akik – nagyon tisztában lévén a NÉKOSZ korszakos jelentőségével és sajátos társadalmi minőségével – maguknak tartották fenn a jogot, hogy a párt nevében a NÉKOSZ felől nyilatkozzanak és határozzanak. Ambivalenciájukat erősítette, hogy nehéz munkájukban, az ifjúság megnyerésében, demokratikus megszervezésében és nevelésében, különösen a diákifjúság, az értelmiségi fiatalság és a parasztfiatalság körében a népi

kollégiumok ifjúságára nagymértékben támaszkodhattak, és tapasztalhatták, hogy a népi kollégisták nagy és erős rokonszenvező tábor tudtak megnyerni az ifjúság körében a progresszió számára. Ehhez járult, hogy a NÉKOSZ főttkára, utóbb az elnöke az Ifjúsági Bizottság tagjaként a bizottság munkájában 1946 és 1948 között mindvégig részt vett, és szerepet vállalt a demokratikus ifjúsági politika alakításában. Mindazonáltal a NÉKOSZ-szal szemben való fenntartásuk nem csökkent, sőt már-már gyanakvássá fajult. Több ízben a párt legfőbb vezetői elé idéztették a szövetség kommunista vezetőit, a kollégiumi mozgalom ügyét a legfelsőbb pártszervek előtt tárgyalatták, célt így sem érhetek. A fordulat 1948 tavaszán következett be, a megváltozott politikai helyzetben napirendre kerültek a nagypolitika torzult koncepciójától terhelt kommunista ifjúsági politika integráló feladatai. Az Ifjúsági Bizottság tehát az országos ifjúságpolitika kizárólagos irányítójaként léphetett fel a NÉKOSZ-szal szemben, és a jugoszláv kommunista párt ellen készülõ bíráló légkörében a kommunista párt legfőbb vezetőit is maga mellett tudhatta. Különösen Farkas Mihálynak, az ifjúsági ügyek legfőbb pártirányítójának a szerepe vált ezúttal perdöntõvé, aki 1948 tavaszától személyes ellenszenvet is táplált a NÉKOSZ-szal szemben. Így történt, hogy a NÉKOSZ vezető kommunistáit "önkritikára kényszerítették", majd elégedetlenek lévén ezzel is, hathatósabb lépésekre készültek. Ennek az ideje érkezett el 1948 júliusában.

Ma is tanulságos egymás mellett látni a kommunista párt vezető ifjúságpolitikusaik és országos vezető politikusaik néhány korabeli állásfoglalását és nyilatkozatát a népi kollégiumi mozgalomról.

1. Az eltúlzott önállóság

Vezetõ kommunista politikusok és ifjúságpolitikusok a népi kollégiumi mozgalomról, 1946-48

1946. december 5.

- "Csak a kollégisták segíthetnek az egyetemi káderproblémák megoldásában."
- "A MADISZ-nevelésnél többet és jobbat kapnak kollégiumban. Tanuljanak, ne legyenek elvonva a kollégiumi életből."
- "A NÉKOSZ-ban dolgozó elvtársak igen jól dolgoztak. A napi politika terén ne legyünk türelmetlenek a NÉKOSZ-szal szemben. Lassú fejlődést kell kívánni, ne akarjuk a kollégistákat rögtön a napi politikai munkába belevetni. [...] Semmi esetre sem szabad a MADISZ-nak ráerőszakolnia magát a népi kollégiumokra."*

1947. január 8.

[Rákosi Mátyás:] "Látnunk kell, hogy nagy politikai harcok előtt állunk, amelyben szükségünk van a NÉKOSZ vezetőire és diákjaira. Ez a harc nem fog 1947-ben befejeződni, hanem számíthatunk rá, hogy 1957-ben is lesz egy és más tennivalónk. Később a NÉKOSZ jelentősége a jövőben csak nőni fog, és azt hiszem, hogy nem

* Az MKP IB ülésének jegyzőkönyve, PIA 274-18-6

túlzok, ha kijelentem, hogy a NÉKOSZ a demokráciával fog fejlődni vagy visszafejlődni, mérni lehet majd rajta, hogy – megértsék – milyen erős a demokrácia. [...] Segíteni fogunk a NÉKOSZ-nak abban, hogy döntő szerepe legyen a demokratikus és politizáló magyar ifjúság és később az egész magyar nemzet vezető rétegének kinevelésében.”^x

1947. március 29.

[Vezető kommunista ifjúságpolitikusok nyilatkoznak:]

– “Az a véleményem, hogy a NÉKOSZ-mozgalom öncélúvá kezd válni. Hogyan nyilvánul meg ott a pártnak a vonala?”

– “A NÉKOSZ valóban egy nagy nevelőintézmény, amelynek van ifjúságpolitikája.”

– “Túlértékeltem a NÉKOSZ-t eddig, azért követeltünk tőlük olyan nagy dolgokat. Megláttam most vidéken egy pár népi kollégiumot. Azt hittem, hogy a NÉKOSZ már a mienk, rájöttem, hogy ez nem egészen így van, a NÉKOSZ csak a mienkké teszi az embereket, amihez hosszú és fáradtságos harc kell.”^{xx}

1947. október 22.

– “Az MKP helyettes főtitkárát [Farkas Mihályt] láttuk vendégül. [...] Felvázolta az egységes magyar munkáspárt perspektíváját is. [...] Ifjúsági vonalon, mint mondtotta, nem volt komoly eredmény: nem adtunk új ideált az ifjúságnak, nem találták meg a széthúzó ifjúsági szervezetek a fiatalságot érintő fő problémákat. Nincs népszerű ifjúsági szervezet. Ezen változtatni kell, mert az ifjúság többsége még ma is a reakció karmaiban van. A NÉKOSZ – szerinte – egy biztató pozitív új jelenség az ifjúsági mozgalomban. A NÉKOSZ-nak, benne a Györfly-kollégiumnak az ifjúság ideológiai központjának kell lennie, s nekünk törnünk kell a fejünket, hogy egy nagy nemzeti demokratikus ifjúsági mozgalmat hozzunk létre. Miszerintünk a magyar munkásosztály vezetői bízhatnak bennünk, 1948-ban az ifjúság döntő többsége a népi kollégisták mögött sorakozik fel.”^{xxx}

1947–48 fordulóján

[Révai József:] “A magyar ifjúság, a magyar diákság demokratikus és szocialista arculatának kialakításához nem csak egyetlen út vezet. A magyar ifjúság demokratikus és szocialista nevelését számtalan forma és szervezeti megoldás segítheti elő. Közülük az a legelfogadhatóbb, amely ezt a célt a leghatékonyabban szolgálja. A népi kollégiumoknak eddigi eredményeik alapján megvan a joga, sőt kötelessége, hogy a saját útját járja.”^{xxxx}

^xNDGY KLI NÉKOSZ 12–45

^{xx}MKP IB ülésének jegyzőkönyve, PIA 274–18

^{xxx}NDGY KLI GYIK 14

^{xxxx}NDGY KLI NÉKOSZ 14–49

1948. március 18.

[Vezető kommunista ifjúságpolitikus:]

– "Pártunk új ifjúsági politikájának helyessége és a tömegekbe való lehatolása a március tizenötödiki megmozduláson domborodott ki először. [...] 5000 népi kollégista, köztük 2000 vidéki vonult fel fegyelmezetten. A népi kollégiumok a vártnál sokkal apolitikusabbak voltak. A KP befolyása nem mutatkozott meg felvonulásukon. Jel-szavaikban talán a legtöbbször náluk hallottuk a »Péter bácsi« -t."*

1948. április 7.

[Vezető kommunista ifjúságpolitikusok:]

"A párt egyik legszebb munkája a NÉKOSZ megalakítása volt. Az ifjúsági mozgalom legerősebb oszlopa a NÉKOSZ. Mégis a párt ifjúsági munkájának más területén dolgozó elvtársak és a NÉKOSZ között hol burkolt, hol nyílt súrlódások vannak.

A NÉKOSZ jelentése nem tartalmaz elég mély önkritikát.

A NÉKOSZ vezetője Kardos. Az ő egyénisége nyomja rá bélyegét az egész mozgalomra. Addig, míg meg nem változtatja, nincs biztosíték arra, hogy a NÉKOSZ viszonya a többi ifjúsági szervezetekkel és a párttal megváltozzon.

A NÉKOSZ egész munkája nem a párt ifjúsági mozgalmába illeszkedik bele. Eltitkolják terveiket, s amikor már végrehajtják, akkor kapcsolják be a pártot. [...]

A fő hiba a párt szerepének leértékelése. A másik az, hogy Kardos elvtársat megszárdította a NÉKOSZ komoly sikere.

Mióta a PB ezt megtárgyalta, és a Szervező Bizottság határozatokat hozott, alapvető fordulat a mozgalomban nem történt. Ez elsősorban Kardos elvtárs hibája. Önkritikát kellene gyakorolnia, amire szükség van, hogy a NÉKOSZ bázisa lehessen a pártnak."

"A NÉKOSZ-nak a párt és az ifjúsági szervezetek felé rossz volt a kapcsolata. Bennünket az érdekel, hogy ebben a kérdésben gyakoroljanak önkritikát. Ez nem történt meg. Nem érezzük azt, hogy a NÉKOSZ-szal mi szervesen egymáshoz tartozunk."

"A párt ifjúsági politikájának végrehajtásáért hosszú ideig kellett harcolni a NÉKOSZ vezetőivel."

"A népi kollégiumokban sajnálatosan rossz népi kollégista szellem alakult ki. Az eltűzött önállóság odáig jutott, hogy a NÉKOSZ-t szembeállította a párttal. Taktikáztak a párttal szemben. Elzárkóztak a párttal szemben. Úgy elszigetelődtek a párttól, mint akinek nincs is joga beleszólni a munkájukba. Nemcsak a kollégiumokban élő párttagok pártszerűtlen nevelése volt a hiba, hanem az ott élő összes kollégistáké.

A szervezeti sovínizmus bizonyos mértékig nem hiba, de akkor igen, ha ennek pártellenes illata lesz."

Gyenes Antal: [a személyi kritikát gyakorló elvtárs] "hozzászólásának alaphangját vissza kell utasítani, mert a hibákért én vagyok felelős, helytelen dolog, hogy mindenért Kardost teszik felelőssé. [...]

*Előterjesztés az MKP IB elé: A március 15-iki mozgósítás értékelése. PIA 274–18

Azzal, hogy még egyszer átdolgozzuk ezt a kritikát, azt a benyomást keltik bennem, hogy erre a munkára mi nem vagyunk alkalmasak, mert alapjában véve a másik [ti. önkritika] is ugyanez lenne.

Megértettem a párt kritikáját, de a jogos kritika sem mindig jogos. Mi nem tudjuk vállalni a felelősséget az újonnan felvettek, illetve a most hozzánk csatlakozott (DOKOSZ, MAKE) új kollégistákért, de tudjuk vállalni és vállaljuk is mindenkiért, aki három éven át nevelődött népi kollégiumban. "

Kardos László: [a személyi kritikát gyakorló elvtárs] "hozzászólása a bizalmatlanságból indul ki. Az az igaz, amit Gyenes elvtárs mondott. A NÉKOSZ-ban kollektív munka folyik, mindent bizottságok tárgyalnak meg. "x

2. Szél fúvással nem indul...

Kardos László visszaemlékezése, 1969

1948. március 15-e – az 1848. március 15-én történeti szerephez jutott értelmiségi ifjúság forradalmi teljesítményének centenáris emlékünnepe – a népi kollégiumok fiatalsága alig néhány esztendőös tevékenységének elismerésével köszöntött be. A "100 népi kollégiumot – 10 000 népi kollégistát" ígérő jelszó erre a napra valósággá vált. A kormány a kollégiumi szövetséget nevelési teljesítményéért az évfordulóra alapított Kossuth-díj első jutalmazottjaként tüntette ki, a dekórumosztó bizottság ajánlójának szavai szerint azért is, hogy: az új társadalmi rendszer, mindenekelőtt a demokratikus jövő alapját képező új szellemű ifjúság érdekében végzett munkát tisztelje meg. E napon tűzte ki a köztársaság elnöke a Györfy István Kollégium vezérlobogójára a köztársaság legnagyobb kitüntetését, s egyben azzal adta át ezt a zászlót a szövetség fiatal kollégistáinak: járjanak további sikerrel azon az úton, amelyet ez az anyakollégium tört számukra, s amely ez alkalommal is példát mutat számukra, amennyiben az e napon végbement önkéntes feloszlásával mintegy jelképesen megnyitja a népi kollégiumok életének új periódusát, a szakkollégiumokét, az intenzív tanulás, a fokozott szakmai felkészülés feladatát középpontba állító fejlődés korszakát. A centenáriumi napok eseményeire s az azt követő hónapokra mint életük legtisztább és legértelmesebb élményeire emlékeznek vissza maiglan is a volt népi kollégisták. Rajk László is minden bizonnyal a kollégiumi szövetséggel együtt végzett sikeres munka jóleső érzésével tekintett alá e napon a népi demokrácia vezérkarában az Operaház erkélyéről az ifjúság széles oszlopaiban előtte lelkesen vonuló népi kollégisták ezreire, és önfeladt örömmel vett részt népi diákbártaí széles táborának népi rendőr tanosztálya tisztjeivel és legénységével közösen rendezett nagyszabású néptűnnepevényén. S a népi kollégisták őszinte rokonszenvét és ragaszkodását mint áldozatos munkájának és megértő gondoskodásának természetes következményét érezhette át majd később is a felszabadulás napját és a május 1-ét ünneplő népi kollégisták személyét körülvevő rajongásában, és így élhette át azt a kevéssel korábban belülgymnizsziertsege 2. évfordulójára rendezett ünnepi színházi estét is, amikor is a szövetségnek általa életre segített központi művészeti együtteseí legszebb műsoraikkal kö-

x MKP IB ülésének jegyzőkönyve. PIA 274 – 16-16

szöntötték őt, és a szövetség vezetősége a népi kollégisták legnagyobb kitüntetésével, a Vasvári érdemjellel tisztelte meg. Ezekben a hónapokban úgy tetszett: a kommunista államférfi és a népi kollégisták – az ország gyökeresen megváltozó viszonyai közepette – bár nagyobb követelményeket igénylő, felfokozott és felelősebb, mindazonáltal nyugodt alkotó periódusnak nézhetek elébe.

Nem így történt. A gyanútlanul ünnepélyes és sokat ígérő felszín alatt a történeti erők egészen más jövőt készítettek elő Rajk Lászlónak is és a népi kollégiumi mozgalomnak is. Rajk László 1947–48 fordulóján és az azt követő hónapokban – a NÉKOSZ-vezetés belső személyi konfliktusainak értelmezése és orvoslása során – meggyőző erővel bizonygatta előttünk: bajaink gyökere abban leledzik, hogy nem elég mélyen észleljük társadalmunk korszakos átalakulásának tényét, az ország vezető erejévé váló kommunista, majd az egyesült munkáspárt, a dolgozók pártja helyzetéből adódó új feladatokat és emez új feladatok megkövetelte új politikai stratégia és taktika követelményeit. Az ország rövidesen a szocializmus alapjai lefektetésének előkészítő stádiumába jut, ez a történeti fordulat egy új nemzeti egység halaszthatatlan megteremtésének követelményét írja elő. Minden – a demokratikus átalakulás elmélyítését, a szocializmus jövőjét őszintén igénylő – szervezett társadalmi erőnek ennek az egységnek a megteremtésére és erősítésére kell törekednie. Csak a valóban demokratikus, szocialista és kommunista társadalmi és politikai erők optimális koncentrátsága és alkalmazásuk maximálisan demokratikus politikai módszerei teszik majd lehetővé, hogy az ország népe a szocializmus irányába történő eme kétségtelenül roppant kockázatos, mindazonáltal elodázhatatlan korszakos lépést igényelje, részt vegyen benne, és társadalmi érdekei minimális veszélyeztetésével végre is hajtsa. Szövetségünknek mindebből következőleg – úgymond – az eddiginél is nagyobb hajlékonyságot és alkalmazkodóképességet kell tanúsítania, ha azt akarja, hogy e történeti fordulatban az eddiginél is sikeresebben működjék közre. A népi demokráciákban is – megítélése szerint – érettek a körülmények az alapvető szocialista intézmények bevezetésére, szocialista útra térésük egyidejű ténye, addigi és várható tapasztalataik és eredményeik minden bizonnyal hazai szocialista vállalkozásunkat is segíteni fogják. Történeti lépésünk legfőbb külpolitikai garanciáját a Szovjetunió létében, segítségében és tapasztalataiban látta, ingadozás nélkül hitt vezetőiben és az általuk képviselt aktuális szocialista politikai koncepció egyetemes érvényében. 1948 tavaszáig sohasem járt a Szovjetunióban. Látogatása utáni közlései arról tanúskodtak: tapasztalatai kedvezőek voltak. Mély meggyőződéssel hitte, hogy a szocializmus hazai bázisainak megteremtését célzó fordulat időszerű, előkészítése körültekintő, "fent" és "lent" megvannak a politikai-társadalmi feltételei, meggyőződéssel hitte, hogy a soron következő forradalmi lépések a dolgozó néposztályok "politikai teherbíró" képességével arányosak, s így azok a lakosság többsége elemi demokratikus érdekeinek és jogainak sérelme nélkül realizálhatók. Minden bizonnyal számolt nehézségekkel, meglepetésekkel és megpróbáltatásokkal is, hisz gyakorlati és realista politikus volt. Lehetek általunk nem vagy alig ismert belső rossz érzései, csalódásai és fenntartásai is egyes vezető politikus társaival szemben, erről nekünk fiatalabbaknak, a politikai felső vezetés környékén megfordulóknak is voltak áttételes információink, mindazonáltal a kétely és az ingadozás legcsekélyebb jele nélkül állott ké-

szen arra, hogy legjobb tehetsége szerint segítse a hazai szocializmus megalapozásának és kiépítésének ügyét, amely ezúttal élete, küzdelme céljának és értelmének közeli megvalósulását is jelentette volna számára.

Nem érthette meg. A korabeli nemzetközi és hazai politika bonyolult arcvonalán a szocializmus vélt érdekeinek védelmében áldozatul dobták oda az önkénynek, koholt vádak alapján bíróság elé állították, meggyőztették, megalázták, kommunista hitében megcsúfolták, és mint a szocializmus nyílt és aktív ellenségét – elpusztították.

A népi kollégiumok szövetsége s a népi kollégiumok sem érthették meg a szocializmus megalapozásának korszakát, ugyanannak az önkénynek estek áldozatául, mint Rajk László, holott lényegük és teljesítményük szerint a legjobb szándékaikkal és képességeikkel állottak a hazai demokratikus és szocialista fejlődés ügyének szolgálatában.

A népi kollégiumok szövetségére 1947 ősze óta egyre erősödő politikai nyomás nehezedett. A koalíciós pártok jobbszárnya már kezdettől fogva gyanakvással és rosszindulattal fogadta a népi kollégiumok megerősödését és fokozódó hatását az ifjúságpolitikában, álcázott kommunista szervezeteknek hirdette a közvélemény előtt, félt növekvő forradalmiságuktól, rágalmakkal illette őket, és mindenféle manőverrel bomlasztásukra törekedett. Az 1947-es választások után – pillanatnyi vélt fölényük tudatában – a klérus és a politikai jobbszárny pártjai nyílt támadást indítottak ellenük, támadták őket a parlamentben és lapjaikban, a tanintézetekben pedig nehezítették a népi kollégisták tanulási feltételeit és életkörülményeit. A népi kollégiumok állták a harcot, és a reváns kollégiumi mozgalmakat is – a népfrontpolitika jegyében – sikeresen leszerelték, a szövetség jellegét és egységét megőrizték.

Politikai nehézségekkel kellett megküzdeniök 1947–48 fordulóján és az azt követő hónapokban a népi kollégiumoknak a fennállásukat, a létüket leginkább biztosító és támogató progresszív politikai erők, így a kommunista párt táborán belül is: mindenekelőtt az általános demokratikus ifjúsági politikai szervezetek és szervek értetlenségével és túlzott követelményeivel szemben. A hivatalos forradalmi demokratikus ifjúsági politika, amely ugyan mindvégig joggal szövetségesének és részének tudhatta és értékelhette a népi kollégiumi mozgalmat, ebben a korszakában – amikor is a politikailag egyre divergensebb körülmények között, egyre nehezebben tudott megbirkózni az előtte álló kardinális feladattal: a demokratikus ifjúsági egység megteremtésével és megőrzésével – egyre kevesebb megértést kezdett tanúsítani a népi kollégiumok sajátos helyzetével, sajátos ifjúságpolitikai operációs módszereivel és kivált specifikus nevelési szisztémájával szemben. Egyre több hajlandóságot mutatott arra, hogy a kollégiumok fiatalságát, a kollégiumi szövetséget – annak sajátos minőségéből fakadó eredményei feláldozásával is – merőben a napi politikai feladatok tengelyébe állítsa, és kizárólagos irányítása alá vonja. Napirenden voltak a nézeteltérések és a kommunista párt legmagasabb fórumai előtt történő szemrehányások és felelősségre vonások. A kollégiumi szövetség vezetőségének többsége ezeket a törekvéseket kritizálta, és velük szemben a maga álláspontját: az országos ifjúságpolitika akcióival egybehangolt, de a saját autonóm operációs és nevelési mozgáskörének és mozgási tevékenységének feltétlen fenntartását védelmezte, mivel azt tényekkel bizonyíthatóan a demokratikus és szocialista fejlődés érdekében hatékonynak és eredményesnek ítélte. A tárgyalások és viták hosszú során át ezekben az ügyekben

a saját igazának tudatán kívül maga mellett érezhette a kommunista párt vezetőinek, köztük Révai Józsefnek és Rajk Lászlónak is az igenlését és összhangot teremtő eligazítását. 1948 nyarára fordulón ez a helyzet gyökeresen megváltozott. A NÉKOSZ "önálló" útjának bírálata élesedett. A kommunista párt országos vezető szerepét megalapozó nagy társadalmi-politikai fordulat merőben új helyzetet teremtett. A progresszív társadalmi erők centralizálását végrehajtó Rákosi-féle pártvezetés az országos ifjúsági politikát is a vezetés és az irányítás konformista kizárólagosságának útjára terelte. A centralizáló regularizálás a NÉKOSZ életére is kihatott. 1948. március 15-e másnapján Révai József, aki alig néhány hónapja még a népi kollégiumok "saját útját" deklarálta, nagyhirtelen a NÉKOSZ-t már külön színeiért bírálta. A "hivatalossá" vált ifjúsági politikai vezetők a kommunista párton belül egyre határozottabban léptek fel a kollégiumi szövetséggel szemben, s példás ügybuzgalommal szedték elő vélt vagy tényleges hibáit. A NÉKOSZ végleges "regulázása" előrevetette az árnyékát. Hiába tett meg mindent a szövetség az országos politikai fordulattól következő szükséges adaptáció irányában: létrehozta a szakkollégiumokat, szorgalmazta a kommunista pártszervezetek felállítását magukban a kollégiumokban, elindította a Vasvári Pál Akadémiát, amelyet annak előtte a kommunista párt sorozatos politikai bizottsági tárgyalásain elfogadtak. . . A helyzetet bonyolította, hogy az új társadalmi és politikai szituációban a túlpolitizált légkörű kollégiumi szövetségben is és magában a kollégiumokban is, a Rákosi vezette pártpolitika abszolút centralizációs törekvésének vonzásában, a kommunista párt eddigi óriási társadalmi és erkölcsi sikereinek hatására spontánul, őszintén és fenntartás nélkül s ezért bizonyos mértékben kritikátlanul is, rohamosan megindult az erők új csoportosulása, újfajta orientációja és egyben alkalmazkodása is. Nem véletlenül legelőbb a Györffy-kollégisták körében. Már fél esztendővel annak előtte az "öreg" györffysták egy csoportja maga hozakodott elő a párt előtt a kollégiumi mozgalom vezetésének problémájával, személyi kérdésekben csúcsosítva ki a szövetség "bajait", amelyeket akkoriban lényegében Rajk László politikai bölcsessége terelt a megoldás felé. 1948. július 10-én, a szövetség megalakulásának második évfordulóján, a fiatal györffysták egy csoportja "lázadt fel", s túlzott politikai igazodási törekvéseitől és a Tájékoztató Irodának a JuKP ellen hozott határozata friss élményétől sarkallva egy deklarációban fejtette ki véleményét: a kollégiumi szövetség "elfajult", és elfajulásának tünetei közel "azonosak" a jugoszláv kommunista pártéval. Ez a deklaráció végleg betetőzte a NÉKOSZ sorsát, annál is inkább, mert egyoldalról a népi kollégiumok annak idején ismertek voltak a jugoszláv ifjúság iránt táplált barátságukról, más oldalról a jugoszláv kommunista pártot érintő határozat előtt annak készülésétől véletlenül és véletlenül tudomást szerezve a Vasvári Pál Akadémia felvételi vizsgáján vitatták a készülő állásfoglalást, amelynek a híre Rákosinak és legszűkebb körének személyes ellen-szenvét keltette fel a NÉKOSZ vezetőivel szemben. A pohár betelt. Az események gyorsan követték egymást.

1948. július utolsó napjaiban a Magyar Dolgozók Pártjának a PB, a KV és az SZB tagjaiból összevont bizottsága, amelyen – Rajk László kivételével – Rákosival az élen a legtöbb vezető kommunista politikus részt vett, az Ifjúsági Bizottság előterjesztése alapján bírálattal illette a NÉKOSZ-mozgalmat, s a népi kollégiumok vezetőségét súlyos hibákban: többek között a kommunista párt és a munkásosztály vezető szerepé-

nek a lebecsülésében, antileninista ideológia terjesztésében, a nacionalizmus és a parasztromantikus népiesség iránti toleranciában, az ifjúsági mozgalomtól való tartózkodásban, a demokratikus ifjúsági szervezetek lebecsülésében, a szakmai képzés érdekeinek elhanyagolásában marasztalta el. A hibákért felelős vezetők leváltását javasolta, és bizottságot nevezett ki a NÉKOSZ átszervezésére. A vitában felszólaló ifjúsági vezetők egyike a Vasvári Pál Akadémiát mint a párt ellen irányuló összeesküvés szervét aposztrofálta, egy másik vezető ifjúsággopolitikus Rákosi Mátyás személyének az egyik kollégiumi szövetségi vezető részéről történt állítólagos becsmérlését is jónak látta "érvei" között bevetni. Révai József felszólalásában kijelentette, hogy "a NÉKOSZ-szal kicsiben az történt meg, mint ami nagyban a jugoszlávokkal".

Így fordult hát minden visszajára és fonákjára a kommunista párt felső vezetésének a NÉKOSZ tevékenységét és vezetését érintő vitájában és döntésében, amely aztán végleges formáját az MDP az év szeptemberi PB-i határozatában nyerte el. Itt nyert végleges és koncepciózusan negatív megfogalmazást a politikailag objektív szükség-szerűség látszatában a szubjektív önkényesség erőinek játékeként a magyar népi diákság első forradalmian nagyszabású szervezete és mozgalma, amelynek rövid két-három esztendőös tevékenységét a kommunista párt határozatáig a magyar népi demokrácia minden őszinte híve – s hogy az ellentmondás még szembetűnőbb legyen: részben maga ez a párthatározat is – kimagaslóan pozitívnak és eredményesnek értékelte.

1948. augusztus első napjaiban Rajk Lászlót leváltották belügyminiszteri tisztségéből. Utóbb, 1949. szeptember 30-i beszédében Rákosi Mátyás ezt így indokolta: "Amikor Rajkot tavaly augusztus első napjaiban eltávolítottuk a Belügyminisztériumból, ez nem valami véletlenség volt, mint a váratlanul elsült puska lövése, hanem hosszú hónapok érlelték meg. Éberségünk felfokozására felbecsülhetetlen szolgálatot jelentett a Kommunista Pártok Tájékoztató Irodájának tavaly júniusi határozata. És külön hálával kell megemlékeznünk nagy tanítónkról, Sztálin elvtársról, aki azzal, hogy a jugoszláv árulókról kíméletlenül lerántotta a leplet és biztos kézzel mutatott rá a tennivalókra, bennünket is helyes útra vitt. Nem véletlen, hogy a Tájékoztató Iroda határozatának nyilvánosságra hozatala után öt héttel Rajkot leváltottuk a Belügyminisztériumból."

Leváltása időpontjában Rajk Lászlóval – az ülésközi szünetben – a parlament folyosóján együtt ültünk, és beszélgettünk. A NÉKOSZ-t ért bírálat és a magam baja foglalt le egészen. De ez sem akadályozott meg, hogy észre ne vegyem feltűnő sápadtságát és azt a mély rezignációt, amely mondanivalójából is és hangjából is kiértékelte. Okát akkor még nem tudhattam. Leváltásáról még nem volt tudomásom. A NÉKOSZ ügyével hozakodtam elő, nem emlékszem, tudott-e róla? A kollégiumi mozgalom jövője aggasztott, s megdöbbenésemről adtam tudomást a történetek fellett: nyíltan beszéltem, régebben is mindig, akkor is úgy éreztem, az őszinteséget becsüli. Rajk László a bírálat kapcsán a történetek kikerülhetetlenségéről beszélt, feltűnő halkán és monotóniával ejtve ki a szavakat, beszélt azokról a nehézségekről, amelyekkel a kommunista pártnak mint az ország vezető erejének meg kell küzdenie, arról hogy erős fronthehelyzetben vagyunk, s hogy a körülmények logikája olykor kegyetlenül fájdalmas lépésekre is kényszeríti a vezető kommunistákat. A NÉKOSZ-ra vonatkozóan máig megmaradt bennem bizakodó véleménye, amely az ifjúság nevelésének

emez új formájának szölt. "Csak demokratikusan nevelt ifjúság tarthatja fenn a szocializmus rövidesen megvalósulásra kerülő új rendjét. És a népi kollégiumok úttörő szerepe és értékes tapasztalatai elvitathatatlanok. Ez az ifjúság olyan mélyen rajta hagyta a nyomát a demokrácia arculatán, hogy annak meglesz a gyümölcse. Válságokon keresztül végül is a szocializmusé a jövő. Személyi válságokon – úgy látszik – az egyes kommunistáknak is át kell esniök. E nélkül – úgy látszik – nincsen előrehaladás. Nehézségek és megpróbáltatások előtt állunk, ezzel számolnia kell annak, aki a szocializmus ügye mellett tette le a garast."

Ekkor beszéltem vele utoljára.

1948. szeptember 19-én a Szabad Nép közzétette az MDP Politikai Bizottságának határozatát a NÉKOSZ helyzetéről. Ezt követően a tanév kezdetén Révai József a népi kollégisták százai előtt nagy beszédben fejtette ki és értelmezte a párt határozatát. A NÉKOSZ volt vezetőit és a NÉKOSZ tartalmát érintő kemény és kíméletlen bírálat után, a rá nézve jellemző és egyben meglepő fordulattal annak a reményének adott kifejezést, hogy a szövetség immáron új vezetőséggel az élén, okulva a szervezet keserű hibáin, szorosan felcsatlakozva a kommunista párthoz és az ifjúsági szövetséghez, eredményekben gazdagabb jövőnek néz elébe, mert mint mondta, a "NÉKOSZ-ban fent is és lent is, a vezetésben is és az egyes kollégiumokban volt jó is. Nem is kevés jó – ezt nem tagadja senki. Ez a mozgalom alapjában véve egészséges mozgalom."

1948. szeptember végén a NÉKOSZ-ügy felelősségének kritikus következményeire várva kérésemre fogadott Rákosi Mátyás. Fél-háromnegyed órás kedélyesen kegyetlen hangnemben lefolytatott beszélgetés során a népi kollégiumi mozgalomról szó szerint a következőket mondta: "Bevallom, már hosszú ideje gyanakvással és fenntartással tekintettem a NÉKOSZ-ra. Nem tagadom, kezdetben mozgékonyasága, leleményessége, tevékenysége, különösen a győrfyfystáké, rám is nagy hatással volt. Ezért is támogattuk magukat. Később fenntartásaim növekedtek, ahogyan erről is, arról is informáltak az elvtársak, beszámoltak viselt dolgaikról, a vitáikon elhangzottakról, az ifjúsági szövetségben a vezető elvtársakkal folytatott nézeteltérésekről. Nem is értem, Rajkot és Révait is azért küldtük magukhoz, hogy segítsenek maguknak, és mégis baj történhetett. Úgy látszik, fenntartásainknak lett igazuk. Meg is mondom magának, miért. Nézze, én a szocializmus dolgait még a régi nagy-könyvből tanultam. Ebből megtanultam, mi a párt, mi a felépítése, szerepe a szocialista forradalomban, hogy kell azt vezetni... Tanultam, hallottam tömegszervezetekről, transzmisszióról, meg arról, mi a párt és az állam viszonya... De arról sehol sem olvastam és hallottam, hogy a szocializmus útján népi kollégiumok is vannak, és hogy azokkal is építik a szocializmust. A népi kollégiumokról egy szó sincs abban a régi nagykönyvben, és nem is hiszem, hogy szükség van rájuk. Majd nézze meg, hogy mit csinálók én. Révait holnap kiküldöm az üzemekbe, a munkások közé, majd azokat visszük be az egyetemekre és a főiskolákra."

Ekkor beszéltem vele utoljára.

3. "Szövetségünk új korszaka"

A NÉKOSZ Kommunista Bizottságának jelentése az MKP Ifjúsági Bizottságának, Gyenes Antal előterjesztése, 1948. április

A népi kollégiumi mozgalom alig kétosztendős. Első kollégiumaink 1946 szeptemberében nyíltak meg. A népi kollégiumok és a népi kollégisták számának növekedését a következő adatok mutatják:

1946 szeptemberében	44 kollégium	1627 diákkal
1947 júniusában	71 kollégium	2870 diákkal
1947 szeptemberében	124 kollégium	6067 diákkal
1948. március 1-én	133 kollégium	6680 diákkal
1948. március 10. után	158 kollégium	8298 diákkal

Ezek a számok világosan mutatják mozgalmunk első periódusának legjellegzetesebb vonásait:

1. Mozgalmunkban mindenekelőtt a szervezési munka kereteinek kitágítására irányuló erőfeszítés dominált.

2. Ezzel kapcsolatban erőteljes társadalmi hatást kellett kifejtenünk, meg kellett nyernünk a társadalmat a népi kollégiumi mozgalomnak, hogy fejlődésünket biztosíthassuk. Erőteljes, reprezentatív munka, sok társadalmi szereplés tette lehetővé, hogy kereteink majd tízezres ifjúsági tömeg befogadására lettek alkalmassá.

3. Ezzel a rohamos és fokozatos szervezeti fejlődéssel kapcsolatban: szövetségünket ma még nem lehet egységes, egyforma igényeket kielégítő szervezetnek tekinteni. Vannak kollégiumaink, amelyek kétévesek, és vannak nagy számban, amelyek néhány hónaposak. Csak ennek a szempontnak a figyelembevételével vállalhatjuk a felelősséget kollégiumaink összetételéért, neveléséért, politikai és tanulmányi színvonaláért. Különösen vonatkozik ez arra a volt MAKE- és DOKOSZ-tagságra, amelyet hat héttel ezelőtt kellett átvennünk, s amelynek átnevelése erőteljesen és többnyire sikerrel folyik.

Hiányosságok, hibák

Ez a rohamos fejlődés a népi kollégiumi nevelés minden kétségtelen pozitívuma mellett sem nélkülözte a hibákat, és számos területen hagyott hiányosságokat. Ez részben gyors fejlődésünk, nevelőtestületünk tökéletlenségéből, az akkori társadalmi és ifjúságpolitikai helyzetünk, részben a központi vezetés hibáiból következett.

1. A hibák legsúlyosabbika: a szövetség jól működő pártszerű vezetésének a hiánya, a legutóbbi időkg. A kommunista kollégisták pártszerű nevelésének elhanyagolása.

2. A népi kollégista testületiség szellemének helyenkénti egészségtelen szervezeti sovínizmussá fajulása.

3. Szövetségünk első periódusában a társadalmi, politikai és ifjúságpolitikai helyzettel magyarázható avantgardista szellem helyenkénti egészségtelen és a pártszerű munkát veszélyeztető kinövésai.

4. Az ifjúságpolitikai munka másodrendű kezelése a kollégiumok belső szervező és nevelő munkája mellett.

5. Ideológiai tisztázatlanság különösen a fiatal kollégiumokban (verespéterianizmus stb.).

6. Állandó és intenzív központi irányítás és ellenőrzés elégtelensége a gyors szervezeti növekedéshez képest, elsősorban elegendő számú és jó minőségű központi instruktorgárda hiánya miatt.

7. Az ifjúsági önkormányzatok működésének helyenkénti egészségtelen kinövése.

8. Anyagi eszközeink korlátoltsága miatt csak filléreket fordíthattunk nevelésre. és nevelési terveinket emiatt csak részben tudtuk megvalósítani.

Szövetségünk új korszaka

A magyar társadalmi helyzet alapvető megváltozása, az ifjúságpolitikai helyzet alakulása s végül, de nem utolsósorban a szövetség szervezeti megerősödése új feladatok elé állított bennünket.

Szövetségünk szervezeti kiépítését a jövőben sokkal kisebb tempóban és az új szempontok figyelembevételével folytatjuk, és inkább szervezetünknek az új helyzetből következő kiegészítésére és átalakítására szorítkozunk. A szervezési munka háttérbe szorul, és szervezetünk minőségi átalakításának, az új helyzethez való átalakításának adja át a helyét.

1. A pártszerű népi kollégista munka biztosítására létrehoztuk a szövetség Kommunista Bizottságát, mely pillanatnyilag személyi összetételében megegyezik a szövetség vezetőségével. Hogy ezt az ideális helyzetet fenntarthassuk, kérjük, hogy az Ifjúsági Bizottság vegye revízió alá az Ifjúsági Titkárságnak azt a határozatát, mely szerint Abód Lászlót be kell vonnunk a vezetőségbe.

A bizottság ideiglenes jelleggel működik, kérjük végleges jóváhagyását. A Kommunista Bizottság a párt felé felelősen vezeti a szövetséget, irányítja a kollégista kommunisták pártszerű nevelését, összefogja a kollégiumok kommunista aktíváit.

2. A kollégiumokban a kommunista nevelés és a felelősség pártszerű biztosítására kommunista aktívákat hozunk létre. Pártaggá csak az válhatik, akit a kollégiumi aktíva erre javasol. Az aktíva munkáját az igazgató vezeti, ott ahol egyelőre még nem kommunista az igazgató, a kollégium egyik pártmunkás diákja. Az aktíva szervesen kapcsolódik az illető város ifjúságpolitikai szerveihez és a szövetség Kommunista Bizottságához.

3. Az ideológiai színvonalat magasabb fokra kell emelni kollégiumainkban, ki kell küszöbölni a fiatalabb kollégiumainkban még ma is meglevő ideológiai zavarokat. Ezt szolgálja mindenekelőtt nyári nagyarányú oktatási programunk, de már ebben a félévben is az oktatási munkának és a kollégiumi estéknek fokozottabb beállítása a politikai nevelésbe.

4. Az ifjúságpolitikai munka terén az utóbbi időben lényeges előrehaladás történt. Mind a MEFESZ, mind a diákszövetségi munka területén egyre több kollégistánkat foglalkoztatjuk. A nyilvántartási osztály kádermunkája fokozatosan küldi be legjobb kollégistáinkat az ifjúságpolitikai munkába. A főiskolás kollégiumok szakosítása hatalmas előrehaladást jelentett ezen a területen, a MEFESZ vonalán, a Diákszövet-

ség kiépítése tökéletes együttműködésben történik szövetségünk és a Diákszövetség között. A jövő tanévre az ifjúsági kádermunkát és káderellenőrzést tökéletesítjük, a Diákszövetség és főiskolás munka mellett erőteljes irányt veszünk az úttörőmunkára. (400 pedagógiai főiskolást és 400 középiskolást küldünk be az úttörőmozgalomba.)

5. Az új korszak egyik legfontosabb mozzanata a szakirányú érdeklődés fokozása és a szakképzés elmélyítése. Ezt a célt szolgálta a budapesti kollégiumok teljes szakosítása, melyet követni fog az ősszel a középiskolás kollégiumok – a lehetőségekhez mért – szakosítása. A szakosítás hozzájárul a kollégiumot az iskolához és a fakultáshoz, az iskolai és a kari szervezethez. A budapesti szakosítás kitűnő eredményekkel járt, visszaesés nem mutatkozott, pedig 600 volt MAKE- és DOKOSZ-tagot is ez alkalommal olvasztottunk be szervezetünkbe.

6. A következő hetekben a legszigorúbb és legésszerűbb embergazdálkodást vezetjük be kollégiumainkban, mely minden kollégista maximális, de arányos foglalkoztatását biztosítja. Az elv az, hogy minden kollégistának meglegyen a különleges feladata – a kollégiumon belül vagy kívül –, amelyért felelősséggel tartozik. Munkájukat a központ megfelelő szervei ellenőrzik.

7. A félév végére a főiskolás szakkollégiumok közreműködésével a szövetség vezetősége felderíti a magyar társadalom értelmiségi munkaerőszükségletét. Az így felderített szükségleteket vesszük alapvető szempontnak szervezetünk átalakításánál és további kiépítésénél.

Az értelmiségi munkaerő-gazdálkodás szolgálatába állítjuk kollégiumainkat mind főiskolás, mind középiskolás fokon. A mutatkozó szükséglethez képest egyes kollégiumokat öszre átszervezünk, összevonunk, más területen újabb kollégiumokat hozunk létre. Ezzel kapcsolatban megszervezzük tagjaink pályaválasztási irányítását.

8. Szövetségünk szervezetét racionálisabbá és centralizáltabbá tesszük. E célból most újabb instruktorokat állítottunk be, és számukat öszre még fokozzuk. Megszilárdítjuk a szövetség belső fegyelmét elsősorban a kommunista kollégiumi aktívákon keresztül. Még jobban kiépítjük a nyilvántartási osztályt, és újabb munkatársakat vonunk be az oktatási osztályra.

Reszortmunkatervek

1. Oktatás. A kollégiumok befejezik a centenáris munkaterv oktatási programját. (NÉKOSZ-akadémia: Magyarország 100 éve, politikai gazdaságtan.) Az oktatási osztály előkészíti a nyári egyhónapos NÉKOSZ-iskolákat, melyeken 500 főiskolás és 500 középiskolás legfejlettebb kollégistánkat vesszük keresztül. Még ebben a hónapban megindítjuk az iskolavezető-képző tanfolyamot. Az oktatási osztály átvizsgálja és egységesíti az új szakosított kollégiumok szakmunkatervait. Megkezdjük az előkészítést a jövő évi oktatási munkaprogramnak.

A szövetség neveléstudományi munkacsoportja fokozatosan feldolgozza a népi kollégiumi nevelés pedagógiai eredményeit.

2. Kultúra. Ebben a félévben befejezi a centenáris munkaprogramunk kulturális szektorát, és felkészül a jövő évi kulturális munkára. A kollektív szereplést központba állító kulturális munkát (kórus, zenekar, bábjáték stb.) elsősorban az ifjúsági szervezetekbe vesszük át, míg a kollégiumban az eddiginél sokkal elmélyültebb

egyéni kulturális művelődés (irodalom, zene, képzőművészet) lehetőségeit terem-
jük meg. A kulturális osztály összefogja a művészeti kollégiumok munkáját. Nyáron
kulturális tanfolyamokat rendez a jövő évi, az eddigitől minőségileg eltérő kulturális
nevelés biztosítására.

3. Sport. A testedző munkát és ezzel kapcsolatban a katonai nevelést fokozzuk
kollégiumainkban. Mindig teljes összhangban a MEFESZ, a Diákszövetség és a Sza-
badságharcos Szövetség munkájával. Nyáron káderképző tanfolyamot rendez sport-
osztályunk.

4. Honismeret. A centenáris munkaprogramot ebben a félévben befejezi, és fel-
készül a nyári munkára. Az egyhónapos iskoláinkat elvégzett 500 közép- és 500 fő-
iskolás diákunkat 2 hetes társadalomkutató munkára állítjuk be az ország valame-
lyik megyéjére központosítva ez irányú tevékenységünket (előreláthatólag Borsod
megye). A honismereti munkát minőségileg átalakítjuk. Az eddigi sok szempontból
önként, passzív társadalomkutató munkát aktív, beavatkozó honismereti munkává
alakítjuk át, és teljesen beállítjuk a hároméves terv, a közigazgatás átszervezésére,
a mezőgazdaság átszervezésére, a szabad művelés átszervezése stb. szolgálatába.

A honismereti munkát fokozatosan kiterjeszteni kívánjuk a középiskolás és főis-
kolás szervezetekre, ezért már a nyáron bevonunk nem kollégistákat is a munkába.

A honismereti osztály a nyári munka előkészítésére agrártudományi és üzemtudo-
mányi munkacsoportot szervezett, a szakkollégiumok a maguk területén készülnek
a nyári kutatómunkára.

5. Nyilvántartás. Apparátusát még jobban kiépíti. Fokozza a káderellenőrzést,
megszervezi a kollégiumokban a munkaerő-gazdálkodást, nevelőtestületünk felfris-
sítésének előkészítését még ebben a félévben befejezi, folytatja a kollégiumszer-
vezést azokon a területeken, ahol ennek szüksége mutatkozik.

6. Külügy. Irányítja és ellenőrzi az idegen nyelv-tanulást a kollégiumokban, ve-
zeti a külügyi megbízottakból álló munkacsoportot, gondoskodik a külföldi ösztön-
díjasok foglalkoztatásáról, szervezi és ellenőrzi a külföldi levelezést, a kollégiumo-
kat külügyi anyaggal látja el.

7. Sajtó. Szerkeszti a Népi Kollégistát, szervezeti közlönyünket. Irányítja a kol-
légiumok sajtómunkáját, gondoskodik a mozgalmunk eredményeit publikáló belföldi
és külföldi kiadványokról.

8. Gazdasági osztály. Ebben a hónapban elkészíti a jövő évi költségvetésünket,
mely már sokkal inkább tekintettel lesz szövetségünk nevelési feladataira, mint
az eddigi hónapról hónapra készített és elsősorban az elsődleges életszükségleteket
tekintetbe vevő költségvetések. Gazdasági szervezetünket központosítjuk, budapesti
kollégiumainkat már most túlnyomó részben központilag látjuk el élelmiszerekkel
és tüzelővel. Még ebben a hónapban megszervezzük országos arányban a központi
ellátást.

9. Nevelőtestület. Nevelőtestületünket kommunista testületté alakítjuk át. Ne-
velőink 1/4 részét a nyár végén leváltjuk. A nyáron 1 hónapos iskolákat rendezünk
pedagógusainknak és azoknak a pedagógusoknak, akiket az ősztől kezdve be akarunk
vonni a szövetség munkájába.

Összefoglalva: A népi kollégiumi nevelés feltételei megváltoztak, mozgalmunk
egészen új feladatok előtt áll. Az új feladatokra való felkészülés közben al-

kalmunk van kiküszöbölni szervezetünkben azokat a hibákat és hiányokat, amelyek-
től nem volt ment a mozgalmunk fejlődésének első periódusában.

Az új korszakot: a szakembernevelésre való fokozott irányvétel, nevelésünk el-
mélyítése, ideológiailag, politikailag magasabb szintre emelése és az jellemzi,
hogy fokozottabban gondolkozunk az egész ifjúsági keretekben, fokozottabban ér-
zünk felelősséget az egész ifjúsági mozgalommal szemben.

PIA 274-18-15

4. Meghívó a népi kollégiumok kommunista aktívájának ülésére

1948. május 10.

Eltársak!

A politikai életben és a kollégiumok életében beállott változások szükségessé
tették, hogy kollégiumaink legfejlettebb kommunistáit értekezletre hívjuk össze.

Az értekezlet célja a megváltozott politikai helyzetnek megfelelő népi kollé-
gista magatartás kialakítása és tudatosítása, a kommunisták új feladatainak kijelölé-
se a belső életre és az ifjúságpolitikai munkában való részvételre vonatkozóan.
Végül a kollégiumokban folyó fokozott fontosságot nyert kádermunka szervezeti
felépítése, kapcsolódása a központhoz és az egyes karokhoz.

Időpont: 1948. május hó 13. csütörtök reggel 8 órakor. Hely: NÉKOSZ-központ
nagytermében.

Az előadásokat Gyenes Antal és Gyenge Zoltán elvtársak tartják.

A megjelenés a meghívottak számára kötelező!

Budapest, 1948. május 10.

Szabadság!

Gyenes Antal s. k.

NDGY GYSI NÉKOSZ 187

5. A NÉKOSZ körlevele a nyári NÉKOSZ-iskolákról

1948. június

Szövetségünk nyári munkájának középpontjába az oktatást helyeztük. Nyári oktatási
munkánk legfontosabb formája 26 központi iskolánk lesz. Ebből 10 iskolán főiskolá-
sainkat, ugyancsak 10-en középiskolásainkat és 6 iskolán jelenlegi és leendő nevelő-
inket képezzük ki, illetőleg ismertetjük meg a marxizmus-leninizmus legfontosabb
elvi és gyakorlati kérdéseivel. Az iskolák július elsején kezdődnek, és 33 napig
tartanak, úgyhogy augusztusban újabb turnusban tudjuk vinni a diákjainkat és nevelő-
inket a központi iskolákba.

Az iskolák szervezete

Minden egyik iskola 50 hallgatót foglal magában. Szálláshelyül a legmegfelelőbb budapesti népi kollégiumokat használjuk fel. A kollégium vezetősége 6 tagú, ebből három előadó, akiket az iskolák megkezdése előtt kéthetes vezetőképző tanfolyamon képezünk ki. A három előadó közül kerül ki az iskola igazgatója és két szeminárium-vezető. Ők tartják meg az előadásokat, illetőleg ők adják meg egy-egy téma feldolgozására a vezérfonalat. Az iskola résztvevőiből a központ jelölése alapján demokratikus úton választja meg az iskola tagsága a titkárt, valamint a kulturális és sport-vezetőt. Ők is tagjai az iskola vezetőségének. Hetenként egy ízben a vezetőség tagjai szabad időben megbeszélést tartanak a felmerülő tárgyi és személyi kérdésekről. Az iskola résztvevői szervezeteket alkotnak. Természetesen az iskolán az autonómia egészen más jellegű, mint az állandó kollégiumi viszonyok között. [...]

Az iskola tananyaga

Az iskola összesen 25 ideológiai és politikai szempontból fontos témával foglalkozik. Az oktatási anyag kiválasztásánál figyelembe vettük azt, hogy valamennyi főiskolás kollégistánk politikai gazdaságtanból vizsgázik év végén, azonkívül valamennyi kollégiumunkban Magyarország 100 éve címen történelmi és gazdasági előadássorozat folyt, melyből valamennyi kollégista szintén vizsgázik.

Egy-egy téma feldolgozása egy napot vesz igénybe. A 25 legfontosabb témán kívül hetenként háromszor, hétfőn, szerdán és pénteken ifjúságpolitikai, pedagógiai és speciális NÉKOSZ-kérdésekről az előadók, illetőleg a tanfolyam résztvevői félórás előadást tartanak. Ezekhez a kiselőadásokhoz sillabuszt adunk ki. [...]

Tanmenet a főiskolák és pedagógusiskolák részére

[...] Esti kiselőadások:

1. A Győrffy-kollégium története
2. A NÉKOSZ két éve
3. A NÉKOSZ-nevelés
4. Makarenko
5. A magyar ifjúsági egység kialakulása
6. A MINSZ és a réteg-egységsszervezetek
7. MEFESZ (a középiskolások diákszövetsége)
8. A demokratikus köznevelés hároméves eredménye és feladatai
9. A főiskolai (középiskolai) reform
10. Az egyházi iskolák államosítása
11. A magyar értelmiség útja
12. Kultúra és demokrácia
13. Rákosi Mátyás élete

6. V. Nagy Lukács Györfy-kollégista levele Korda Bélához, a szolnoki Mészáros Lőrinc Népi Kollégium igazgatójához 1948. június 1.

Leveledet megkaptam. Elég nehéz helyzet elé állítasz, hiszen arról van szó, hogy a NÉKOSZ politikájának viszonyát határozzam meg az egyes pártokhoz, de főleg a Parasztpárthoz. Engedd meg, hogy minden bevezetés nélkül hozzá is fogjak e probléma tárgyalásához. Szívesen teszem ezt annál is inkább, mert benned egy olyan embert ismertem meg az elmúlt nyáron, aki tud elfogulatlanul gondolkozni, és aki fölé tud helyezkedni pártpolitikai kérdéseknek.

Valóban sok igazság van abban a néhány sorban, amelyet a NÉKOSZ-kiküldött beszédéből idéztél. A tévedés csak ott van, hogy politikánkban nem állott be változás. A Györfy-kollégium kezdettől fogva a legkövetkezetesebb és legradikálisabb ideológia mellett, a marxista-leninista ideológia mellett foglalt állást. És a Györfy-kollégiumból kinőtt NÉKOSZ is ezt az irányvonalat követte. Természetesen régebben sokkal jobban kellett alkalmazkodni a koalíciós politikához. Viszont ma, amikor "gyorsuló tempóban haladunk a szocializmus felé...", a NÉKOSZ is nyíltan megmondhatja, hogy a leghaladóbb világnézet van a zászlajára tűzve, és ezt nem most, de már kezdettől fogva követi. A marxista-leninista világnézetet valljuk magunkénak, és azt szeretnénk, ha ezt a legfejlettebb nézetet minél többen elsajátítanák, és minél többen meggyőződnének ennek igazságáról. Természetesen vidéken módosul a helyzet. Ott még jobban figyelembe kell venni parasztságunk magatartását és lassúbb fejlődését. Hogy ezt hogyan oldják meg vidékenként és kollégiumonként, az rátok van bízva. A ti ügyességeteken múlik, hogy a helyi körülményeket figyelembe véve a legzökkenőmentesebben teljesítsétek ezt a feladatot. Én úgy érzem, hogy pedagógus annál szebb feladatot ma nem is vállalhatna. Természetesen tisztában kell lenni azzal is, hogy minden szépsége mellett ez végtelenül nehéz feladat is.

Egészen joggal kérdezed, Béla, hogy hogyan találják meg helyüket ebben a helyzetben a parasztpártiak? Meg kell Neked vallanom, hogy a mi kollégiumainkban felnevelkedett parasztpártiak és kommunisták között nincs lényeges különbség. A munkaterületük különbözik, de a nézetük egy, mert tudják, hogy a leghaladóbb világnézet nemcsak a munkásság, hanem a parasztság számára is a legtöbbet jelenti.

Nem az a lényeges tehát, hogy ki milyen pártban dolgozik, hanem az, hogy ki hogyan szolgálja a népi demokráciák előrehaladásának az ügyét. Kollégistáinkat kemény harcosokká, a legkövetkezetesebb demokratákká kell nevelnünk, ehhez pedig a legjobb fegyver a marxista-leninista világnézet. Egyedül ezzel mérjük az emberek fejlettségét és nem azzal, hogy milyen pártban van.

Azt hiszem, elég világosan és őszintén kifejtettem felfogásunkat, már amennyire ilyen röviden ki lehetett. Én bízom benne, Béla, hogy ezt megérted, és ismerve haladó gondolkodásmódodat, tudom, hogy nem fog rád ez kellemetlenül hatni, és nem fog benned meghasonulást előidézni.

Budapest, 1948. június 1.

Baráti üdvözléssel
V. Nagy Lukács s. k.

NDGY Korda Béla iratai 4

7. A Györfly István Kollégium Kommunista Bizottságának
előterjesztése a NÉKOSZ helyzetéről
1948. július 10.

A Györfly István Kollégium Kommunista Bizottsága 1948. július 9-én rendkívüli ülést tartott, amelyen a következő elvtársak vettek részt: Fekete Sándor, a Vasvári Pál Akadémia titkára, Györfly Sándor, a NÉKOSZ oktatási instruktora, Halász József, a MEFESZ főtitkára, Hartai András, a NÉKOSZ sportosztályának vezetője, Liptai Ervin, a Vasvári Pál Akadémia könyvtárosa, Pataki Ferenc, a MEFESZ nyilvántartási osztályának vezetője, Filip Sándor, a Györfly István Kollégium gazdasági titkára és Szabó Kálmán, a Dózsa György Kollégium igazgatója.

A GYIK KB megállapította, hogy a népi kollégiumi mozgalom igen nagy részben a NÉKOSZ vezetői működésének eredményeképpen súlyos válságba került. A GYIK KB megvitatta a válságba került NÉKOSZ helyzetét, s a következő határozatot hozta:

I. A NÉKOSZ vezetőinek kritikája

A Györfly István Kollégium Kommunista Bizottsága megállapította:

1. A NÉKOSZ jelenlegi vezetői nem értették meg a párt vezető szerepét, történeti jelentőségét, s lebecsülték a párt szerepét a népi kollégiumi mozgalomban. A NÉKOSZ jelenlegi vezetői a NÉKOSZ-on belül elkonspirálták a pártot, mint magánemberek emelkedtek ki a kollégiumi mozgalomból, s ennél fogva a NÉKOSZ-on belül nem domborodott ki a párt és a kommunisták vezető szerepe. A NÉKOSZ jelenlegi vezetői a kommunista öntudat fölé emelkedő népi kollégista öntudatot és szolidaritást alakítottak ki, s ezzel megnehezítették és veszélyeztették a népi kollégisták kommunistává való fejlődését.

2. A NÉKOSZ jelenlegi vezetői megszádltek a kollégiumi mozgalom nagy eredményeitől s a társadalom részéről feléjük áramló megbecsüléstől. Elbizakodottság, saját szerepük túlértékelése, más ifjúsági szervezetek lebecsülése, hatalmi mámor lett úrrá a NÉKOSZ vezetőiben.

3. A NÉKOSZ vezetői között a munkatársi viszonyt a személyi versengés, az őszinteséget a mozgalmon belüli konspiráció, az együttműködést az egyeduralomért folyó klikkharc váltotta fel.

4. A NÉKOSZ vezetői a mozgalmon belüli demokratikus centralizmust a diktatúrával, a kritika-önkritikát a hibák elkenésével váltották fel.

5. A NÉKOSZ vezetői csak szavakban szívlelték meg a párt segítő figyelmeztetését, de gyakorlatilag nem láttak hozzá a hibák gyökeres felszámolásához és jóvátételéhez.

6. A NÉKOSZ-központon belül úrrá lett a formalista bürokrácia. A központ elszakadt s elszigetelődött a mozgalomtól, vezető szervből utólagosan jóváhagyó és adminisztráló hivatallá süllyedt le. Az oktatási és káderosztály belefulladt az elé tornyosuló feladatokba. A régen erős, dinamikus NÉKOSZ-központ a belső rothadás állapotába került.

II. A NÉKOSZ válságba jutásának okai

1. A NÉKOSZ-vezetők elcsúszásának egyik leglényegesebb oka az volt, hogy gyakorlatilag a mai napig sem tudtak radikálisan leszámolni a paraszti osztálygyőkekből eredő narodnyikizmussal. 1946 őszén, a Györffy István Kollégium III. konferenciáján még a kollégiumi mozgalom legfejlettebb tagjai is azt tartották, hogy "Magyarországon a parasztkérdés sokáig döntő kérdés lesz", hogy emiatt "a népi kollégisták a parasztság értelmisége kell, hogy legyenek", "parasztpolitikát" kell, hogy folytassanak.

A NÉKOSZ élkáderei letisztázták önmagukban ennek az álláspontnak a helytelenségét, de nem marxista módon, mert a mozgalom kezdeti időszakában szükséges taktikának hazudták önmaguk előtt azt, ami meggyőződésük volt korábban. Ebből következett az, hogy gyakorlatilag egyetlen lépést sem tettek előre a narodnyik ideológia elleni elvi harc útján. 1947-re ugyan elszigetelték Veres Pétert a kollégiumok többsége előtt, de módszerük a verespéterianizmus ellen inkább személyi destrukció volt, mintsem elvi kritika.

A NÉKOSZ vezetői hiába akarják taktikává minősíteni 1947 elejéig vallott narodnyik elméleteiket, a tények megcáfolják őket: 1947 tavaszáig még a Györffy-kollégiumban is a "numerus nullus" elv uralkodott, a végzett kollégisták hatására, de Gyenes és Kardos elvtárs beleegyezésével is. A NÉKOSZ vezetői tehát azért nem tudták radikálisan felszámolni a mozgalomban lábra kapott nacionalista, antiszemita elméleteket, mert belőlük is inkább csak "kihalt", mintsem szívós harcban elpusztult a narodnyikizmus.

2. Sajátos módon keveredett a NÉKOSZ vezetőiben a narodnyik ideológia a kispolgári doktriniséggel. Ennek kettőnek a kereszteződésekképpen olyan intellektuel anarchizmus jött létre, amelynek legmegrögzöttebb képviselője Kardos László, s amelynek legjellemzőbb vonása a párt lebecsülése. Ez az intellektuel anarchizmus szervezetenleg olyan autonomizmust eredményezett, amely a NÉKOSZ függetlenségét a párttól féltette, s a pártfegyelem vonalán olyan pártszerűtlenséget, amely önmagát, a párt illetékes szerveiben néha ténylegesen meglevő, de legtöbbször csak vélt vagy kitalált hibáival próbálja megokolni. Ebből az intellektuel anarchizmusból nőtt ki "a NÉKOSZ mint élcsapat" hamis és kártékony teóriája, amely hamis önértékelésre vezetett a mozgalmon belül, nagymértékben sértette az Ifjúsági Titkárság és az ifjúsági mozgalom vezetőit, elrontotta a párt és a NÉKOSZ közötti viszonyt, igen nagy mértékben eljátszotta a népi kollégisták becsületét a párt előtt. A mozgalom utolsó periódusában különösen Gyenes elvtárs felelős ezért, mert ő képviselte a NÉKOSZ-t az Ifjúsági Bizottságban.

3. Mindezekhez a hibákhoz az járult hozzá, hogy a NÉKOSZ vezetői nem becsülték meg eléggé az elmélet szerepét önmaguk kommunistává nevelésében. Nem tördtek eleger a marxista-leninista elmélet elsajátításával, nem tudtak felemelkedni a "frázismarxisták" színvonaláról, összehasonlítva a kollégiumi mozgalom legfejlettebb tagjaival, elméleti fejlődés tekintetében magán a NÉKOSZ-mozgalmon belül is elmaradtak.

Elméleti képzettségük hiányosságaiából is eredt az a súlyos mulasztásuk, hogy nem tették problémává a munkásosztály fiainak alacsony százaléku részvételét a kollégiumi mozgalomban, s nem tudtak erős és szerves kapcsolatot kiépíteni a munkásosztállyal.

III. A NÉKOSZ belső története

A GYIK KB megtárgyalva a NÉKOSZ válságának tüneteit és okait, röviden összefoglalta a népi kollégiumi mozgalom fejlődését, a mozgalmon belüli harcokat, hogy ezzel a történelmi analízissel segítse megrajzolni a NÉKOSZ felemelkedésének útját.

Az 1946 júniusától 1947 szeptemberéig tartó szakaszban születik meg nagy részben a Györffy István Kollégium proletár elemeiből az a kommunista mag, amelynek vezető tagjai a Györffy István Kollégium Kommunista Bizottságát alkotják. A mozgalomnak ebben a szakaszában e csoport a kollégiumi mozgalmat vezető Kardos László mellett áll, s őt lényeges kritika nélkül támogatja. 1946 szeptemberében a GYIK III. konferenciáján az első ellentétek a kollégium jellegének meghatározása körül alakulnak ki, amikor a mai Kommunista Bizottságnak több tagja a kollégium egyoldalú, paraszti jellege ellen foglalt állást.

A NÉKOSZ gyors fejlődésével egy ütemben s egyrészt annak következtében kibontakoznak azok az ellentétek, amelyek klikkharcokba vezetik a NÉKOSZ-t. Ezekben a harcokban a Györffy-kollégium akkori vezetősége, jórészt a mai Kommunista Bizottság, Kardos László mellett foglal állást, aki hibái ellenére is helyesebb álláspontot foglal el, mint az Erdei Ferenc és a Végzett Kollégisták Testülete többsége részéről képviselt egyrészt jobboldali, másrészt szubjektív kiindulópontú kritika. E harcok eredményeképpen Kardos és Gyenes elvtársak helyzete a NÉKOSZ-ban megerősödik, a VKT visszavonul.

1947 októberében kezdődik el a NÉKOSZ történetének az a szakasza, amelyben Gyenes és Kardos elvtársak között éles személyi ellentét alakul ki. Ennek az ellentétnek mozgató ereje a hatalmi vágy, a személyi vetélkedés. A GYIK vezetősége ebben a harcban nem támogatja Gyenes elvtársat, aki kizárólag Kardos személyének eltávolításával óhajtja a NÉKOSZ belső kérdéseit megoldani, de nem támogatja Kardos elvtársat sem, aki szintén egyeduralmi helyzetet akar biztosítani maga számára a NÉKOSZ-on belül. Ekkor már világosan megkülönböztethető a GYIK KB-nak a szembenállása mind a két, az elvi kérdéseket elkenő, személyi harcokat előtérbe helyező törekvéssel szemben. A GYIK vezetőségének tagjai a nyílt elvi kritika és önkritika alkalmazásában látták a helyzet megoldásához szükséges módszert. A több ízben összehívott kritikai megbeszélés azonban a végzett kollégisták opportunista mesterkedései miatt elmaradt.

A meghíúsult önkritika-kísérletek után a GYIK vezetőségének tagjai a NÉKOSZ-központ megkritizálását tűzték napirendre. Ezen a vezetőségi ülésen kritizáltuk a NÉKOSZ-mozgalom legfőbb hibáit, köztük Kardos elvtárs helytelen politikai irányvonalát és antipatikus viselkedését, pártszerűtlenségét. E határozat aláírói akkor már egységesen követelték a hibák kijavítását, a NÉKOSZ-központ átszervezését, a mozgalom helyes útra terelését. Ezen a kritikai alkalmon egyedül Kardos elvtárs képviselte a NÉKOSZ vezetőségét, azonban az elhangzott kritikát nem továbbította a NÉKOSZ vezetősége felé.

1947 végén a magyar demokrácia fejlődésében alapvető fordulat történt. A NÉKOSZ vezetői – politikai képzetlenségük, belső viszályuk miatt – nem ismerték fel a mozgalom számára az új helyzetben adódó új feladatokat.

Decemberben a végzett kollégisták újra akcióba lépnek, a párt elé viszik a NÉKOSZ belső ügyeit. Ekkor pártunk Rajk elvtársat bízta meg a NÉKOSZ-ügyek rendbehozatalával. A Rajk elvtárs által vezetett bizottság határozata értelmében Kardos és Gyenes elvtársaknak továbbra is együtt kellett dolgozniuk. A kívánt együttműködést egyrészt Gyenes elvtárs kisajátító törekvései gátolták meg, másrészt a Kardos és Gyenes elvtársak között épp ezért tovább éleződő személyi vetélkedés. Ezzel a NÉKOSZ-központ csődbe jutása jelentősen meggyorsul. A Györffy-kollégium ebben a periódusban oszlik fel. A Györffy István Kollégium vezetői egymástól elszigetelt munkaterületekre kerülve nem tudnak sem a NÉKOSZ-központ munkájába beleszállni, sem egymás között a felmerülő kérdéseket kellő mértékig megbeszélni.

Ez az objektív tény azonban csak kisebb részben menti fel a felelősség alól a GYIK KB tagjait, akik maguk is áldozatául esnek annak az illúzióknak, hogy a márciusban lefolyt formális önkritika alapján megjelölt együttműködés be fog következni Kardos és Gyenes elvtársak között. A felületen jelentkező személyi torzskodás miatt nem ismerték fel a mozgalom válságának alapvető okait, amelyeket az sem oldott volna meg, ha történetesen Kardos és Gyenes elvtársak együtt tudtak volna dolgozni.

Még veszélyesebb hibája volt a GYIK KB tagjainak, hogy a csőd felé haladó NÉKOSZ-mozgalom észrevett hibái felett opportunista módon próbáltak szemet hunyni. A NÉKOSZ autonomizmusának őket is megzavaró hamis ideológiája és mozgalmi sovinizmusuk miatt félték a párt előtt feltárni és elismerni a NÉKOSZ-mozgalom belső gyengeségeit. A párttól függetlenül, kizárólag a NÉKOSZ belső kérdéseként kívánták azokat kezelni és kiküszöbölni. Így egészen az utolsó eseményekig a GYIK KB tagjai sem tudtak megszabadulni az elemzett kártékony ideológiai maradványoktól, s ezért terheli őket is súlyos felelősség a NÉKOSZ mai válságáért. A GYIK KB, egyetértésben Györffy Sándornak az ülésen gyakorolt önkritikájával, úgy találja, hogy ebben a kérdésben kiemelkedő felelősség terheli a NÉKOSZ mai válságáért, ennek akuttá válásáért.

Ez év tavaszán pártunk Szervező Bizottsága előtt Kardos és Gyenes elvtársak elpleplezték a döntő hibákat, és elkenték a párt kritikáját a mozgalmon belül. Bár formálisan önkritikát hangoztattak, gyakorlatban nem helyezkedtek a kommunista önkritika álláspontjára. A Kommunista Bizottságot egészében a NÉKOSZ vezetőségével azonosították a NÉKOSZ kommunista aktívájának megkérdésezése nélkül, és a Györffy-kollégium Kommunista Bizottsága tagjainak véleménye ellenére.

A NÉKOSZ pártmunkás aktíváját egyetlen egyszer – a formai megalakulás alkalmával – hívták össze. A NÉKOSZ-on belül az azóta eltelt három hónap alatt sem folyt le átfogó, intézményes kommunista önkritika.

Ebben az időben válik nyilvánvalóvá a GYIK KB tagjai előtt a megoldás gyors szükségessége és helyes útja.

Három esemény segítette elő döntően a bizottság álláspontjának kialakulását. Pár nappal ezelőtt a bizottság néhány tagja részt vett a NÉKOSZ vezetőségi ülésén. Ekkor lepleződött le egészében előttünk a NÉKOSZ-központ belső rothadtsága. Ugyanakkor a bizottság néhány tagjának a párt felső szerveivel való közvetlen kapcsolatba kerülése révén (Köznevelési Bizottság, Oktatási Bizottság, Szervezési Bizottság stb.) feltárult, hogy mennyire elmergesedett a párt és a NÉKOSZ viszonya. Ehhez a két tényhez járult hozzá a Tájékoztató Iroda határozatának publikálása

a JuKP helyzetéről. A Tájékoztató Iroda, valamint pártunk Politikai Bizottságának határozata, Rákosi elvtárs Sportcsarnokban elhangzott beszéde és a Tájékoztató Iroda határozatának nemzetközi visszhangja döbrentette rá a GYIK KB tagjait arra, hogy milyen veszélyekkel járhat a narodnyik, anarchista-nacionalista ideológia maradványainak további megtűrése a mozgalomban, hova vezethet a párt szerepének lebecsülése, a sikerektől való megszédülés és a demokratikus centralizmus megszüntetése.

Ez segítette hozzá a GYIK KB-t, hogy az egyetlen lehetséges és szükséges eszköz-höz, a kíméletlenül őszinte kritika és önkritika fegyveréhez nyúljon.

A GYIK KB megállapította, hogy a párt segítsége nélkül, csupán a NÉKOSZ belső erőire támaszkodva, nem lehet újjászervezni és felerősíteni a válságba került mozgalmat. Ilyen kísérlet eleve eredménytelen idővesztegetés, káros következményekkel járó erőlködés lenne.

IV. Kiút: erős kommunista vezetés megteremtése a NÉKOSZ-ban

Ennek előfeltételei:

1. a NÉKOSZ proletárbázisának kiszélesítése,
2. a NÉKOSZ és a munkásosztály szerves kapcsolatának megteremtése,
3. szoros, egészséges kapcsolat kiépítése a párt illetékes szerveivel,
4. működő, a legfejlettebb kommunistákból álló Kommunista Bizottság megalkotása,
5. a belső demokrácia újjáépítése és felerősítése a központon belül, a központ és az egyes kollégiumok között, az egyes kollégiumokon belül,
6. tényleges pártmunkás aktíva kialakítása a kollégiumokon belül,
7. ideológiai színvonalunk emelése, a marxizmus-leninizmus fokozottabb és módszeresebb oktatása,
8. harc a narodnyik és anarchista ideológiák maradványai ellen, a GYIK KB határozatának megmagyarázása a népi kollégista aktíva számára,
9. jelentősebb és szervezettebb bekapcsolódás az ifjúsági mozgalomba.

V. Személyi javaslatok

1. A GYIK KB helyesli a Szervező Bizottság döntését Kardos elvtárs akadémiai igazgatóságát illetően. Megrója Kardos és Gyenes elvtársakat az elkövetett hibákért, s felszólítja őket, hogy mondjanak le a NÉKOSZ főtítkári, illetve elnöki tisztségéről.

2. A GYIK KB abban látja a kibontakozás további személyi előfeltételeit, hogy olyan ideiglenes Kommunista Bizottság alakul, melynek tagjai kommunista önkritikát gyakorolva biztosítékot tudnak nyújtani a NÉKOSZ helyes irányba való térítésére. A GYIK KB úgy találja, hogy addig, amíg a Kommunista Bizottság megválasztásának időpontja elérkezik, a következő Ideiglenes Bizottság tudná megoldani a NÉKOSZ-ra váró feladatokat:

elnök: Tőkés Ottó

titkár: Balyó Mária

tagok: Benedek Árpád,
Fekete Sándor,
Gyenge Zoltán,

Györffy Sándor,
Halász József,
Hartaí András,
Pataki Ferenc,

B. Szabó Ödön,
Szabó Kálmán és
Szalai Béla.

VI. Összefoglalás

A GYIK KB javasolja a Magyar Dolgozók Pártja Szervező Bizottságának, hogy a NÉKOSZ kérdését tűzze napirendre, s kéri a bizottságot, hogy a NÉKOSZ részéről Kardos és Gyenes elvtársakat, az Ifjúsági Bizottság részéről Hollós és Nonn elvtársakat s a GYIK KB részéről Fekete és Györfly elvtársakat hívja meg a NÉKOSZ kérdésének tárgyalására.

A GYIK KB átérzve a maga felelősségét is abban, hogy a NÉKOSZ-mozgalom ilyen válságba került, nem tudott mást tenni, mint vállalni előterjesztésének következményeit, abban a meggyőződésben, hogy pártunk segítségével jóvá tudja tenni elkövetett hibáit is, s fokozottabb éberséggel és nagyobb eredményességgel tudja szolgálni osztálya és nemzete ügyét.

Budapest, 1948. július 10-én

a NÉKOSZ megalkotásának 2. évfordulóján

NDGY GYSI GYIK 268

8. Az MDP Szervező Bizottságának határozata a NÉKOSZ ügyében*

1948. július 20.

Az SZB megbízza Donáth Ferenc, Nonn György, Horváth Márton, Mérei, Hollós Ervin, Fekete, Gyenes és Szalai Béla elvtársakat, hogy készítsenek a NÉKOSZ ügyében komoly dokumentumot, amely tartalmazza a NÉKOSZ hibáit, azzal kapcsolatban becsületes kommunista önkritikát, a NÉKOSZ szerepét és a jövőbeni feladatait. A dokumentumot terjesszék a titkárság jóváhagyása után a NÉKOSZ kommunista aktíva-ülése elé (felelős Nonn György elvtárs, határidő: 3 hét).

Az SZB a küldött albizottságot megbízza, tegyen a NÉKOSZ vezetőségére név szerinti javaslatot.

Az SZB úgy határoz, hogy a kiküldött bizottság dolgozza ki a NÉKOSZ-központ vezetésének pártszerű formáit, a NÉKOSZ-on belül létesítendő pártszervezet feladatait és az egyes kollégiumok kapcsolatait a helyi pártszervezetekhez.

NDGY GYSI GYIK 270

9. Az MDP Politikai Bizottságának határozata a NÉKOSZ helyzetéről

A népi kollégiumi mozgalom, mely azzal a céllal indult, hogy a dolgozó osztályok, elsősorban a munkásság és parasztság gyermekeinek közép- és felsőfokú oktatását lehetővé tegye, és segítsen megszüntetni a régi vagyonos osztályok műveltségi monopóliumát, komoly eredményeket ért el. A NÉKOSZ kötelékében 1946-tól több mint 160 kollégium alakult, csaknem 10 000 diákkal. Ezt a nagy jelentőségű mozgalmat a párt kezdettől fogva minden erővel támogatta, és védelmezte a reakciós támadásokkal szemben. A NÉKOSZ egészséges fejlődését az egész demokrácia a ma-

*1948. július 23-án érkezett Györfly Sándor címére.

ga ügyének tekintette, épp ezért joggal elvárta a NÉKOSZ felelős vezetőitől a demokrácia és annak vezető osztálya, a munkásosztály ügyének hű szolgálatát. Éppen ezért szemlélte a párt fokozódó aggodalommal a NÉKOSZ vezetőinek sorában fellépő beteges jelenségeket, melyeknek elterjedése immár szükségessé teszi a nyílt bírálatot.

A Politikai Bizottság megállapítja, hogy a NÉKOSZ, különösen a Györfly-kollégium kommunista vezetői, élükön Kardos László elvtárrsal, súlyos hibákat követtek el.

1. Megfeledeztek arról a döntő szerepről, amelyet a munkásosztály és a párt a NÉKOSZ-mozgalom életre hívásában és megerősítésében játszott. A kollégiumi nevelésben nem a munkásosztály és annak vezető pártja iránti hűség szempontjait dombozították ki, sőt egyenesen eltitkolták pártunk szerepét a magyar nép felszabadításában, a demokrácia megteremtésében, a NÉKOSZ életre hívásában. A NÉKOSZ kommunista diákjait ideológiailag és szervezetenként elszigetelték a párttól. Marxista-leninista nevelés helyett zavaros antileninista ideológiát terjesztettek, valamiféle önálló "NÉKOSZ-öntudatra" neveltek. Kivonták magukat a párt irányítása és ellenőrzése alól.

2. A NÉKOSZ kommunista vezetői megengedhetetlen liberalizmust és türelmeséget tanúsítottak a marxizmus-leninizmussal élesen szemben álló parasztimádó ideológiával szemben, nem vették fel a harcot a népi romantika, a paraszti elkülönülés, a faji ideológia megnyilvánulásával és képviselőivel szemben, nem világosították fel a NÉKOSZ parasztsorból származó diákjait arról, hogy ez az ideológia káros magára a parasztságra.

3. Elzárkóztak a párt vezetése alatt dolgozó ifjúsági mozgalomtól és diákszervezetektől, a népi kollégistákat nem az egész demokratikus diákmozgalommal való szolidaritásra, a közös munkában való részvételre, a hibák kiküszöbölésénél való segítségre nevelték, hanem gögös elzárkózásra, a demokratikus ifjúsági szervezetekben való munka lenézésére és lebecsülésére.

4. A NÉKOSZ kommunista vezetői a lelkiismeretes szakmai kiképzés érdekeit is elhanyagolták. A kollégiumokban olyan szellemet növeltek naggyá, amelynek következtében a diákok fölényesen elfordultak az egyetemi tanulástól, és elmaradtak tanulmányi eredményeikben.

5. Mindezekhez a hibákhoz a NÉKOSZ egyes vezetőinél a kommunista erkölcs súlyos megsértése, magánéletük megengedhetetlen felbomlása is járult.

A Politikai Bizottság megállapítja, hogy az elkövetett hibákért a felelősség egy része azokat a pártszerveket is terheli, amelyek nem figyeltek fel a NÉKOSZ vezetésében mutatkozó egészségtelen jelenségekre, nem jelezték idejében a veszélyt pártunk vezetőségének.

A Politikai Bizottság felelősnek érezve magát a nagy jelentőségű és komoly érdemeket szerzett népi kollégiumi mozgalom jövőjéért, a kollégiumi mozgalom egészséges fejlődése érdekében a következőket határozza el:

a) visszahívja és más munkára osztja be a népi kollégiumi mozgalomnak azokat a kommunista vezetőit, akik az elkövetett hibákért elsősorban felelősek;

b) a NÉKOSZ új vezetősége kommunista tagjainak kötelességévé teszi, hogy a népi kollégiumokban lényegesen emeljék a munkásszármazású diákok számát, akiket a régi vezetőség úgyszólván távol tartott a kollégiumoktól;

c) a NÉKOSZ vezetőségében dolgozó kommunisták kötelessége megszüntetni a népi kollégium diákjainak eddigi elkülönülését a középiskolai és főiskolai demok-

ratikus diákmozgalomtól és szervezetektől. A demokratikus öntudatnak általában magasabb fokát elért népi kollégiumi diákoknak egyenesen kötelessége, hogy segítsenek és élen járjanak az elmaradottabb középiskolai és főiskolai diákság demokratikus nevelésében, szervezeteiben, megerősítésében;

d) a NÉKOSZ vezetőségében dolgozó kommunisták kötelessége komoly eszmei felvilágosítással leküzdeni az eddigi zavaros, pártellenes ideológiát; fel kell világosítani a kollégiumi diákokat a párt vezető szerepéről, a munkásosztály ideológiájával szemben álló "népi" romantika reakciós jellegéről. Ugyanakkor komoly és lelkiismeretes szakmai képzést kell biztosítani a kollégiumokban, és arra kell törekedni, hogy a rendszeres és fegyelmezett iskolai tanulás elhanyagolásának hangulatait véglegesen felszámolják. A népi kollégiumoknak ki kell tűnniük abban, hogy az általánosnál jobb nevelést nyújtsanak diákjaiknak, nemcsak politikai, hanem szakmai szempontból is.

A Politikai Bizottság meg van győződve arról, hogy a NÉKOSZ eddigi kommunista vezetőinek hibáit gyorsan és eredményesen ki lehet javítani, és a károkat, melyeket a kollégiumi mozgalomban okoztak, gyorsan jóvá lehet tenni. A NÉKOSZ alapján véve egészséges mozgalom, melynek egészséges káderei vannak, és így a párt segítségével és irányítása mellett gyorsan le fogja küzdeni az egyes vezetők eltévelyedéseinek káros hatásait.

A Politikai Bizottság felhívja a népi kollégiumok diákjait, kommunistákat és nem kommunistákat, hogy egyesült erővel tegyék jóvá az elkövetett hibáikat, szüntessék meg a NÉKOSZ elzárkózását a munkásosztály vezető pártjától, segítsék a Magyar Dolgozók Pártját a kultúra, a közép- és főiskola meghódítására irányuló törekvéseiben a magyar dolgozó nép gyermekei számára.

Szabad Nép, 1948. szeptember 19.

10. Hollós Ervin és szerzői kollektívája:^x Az ifjúság eszmei-politikai nevelésének kérdései a magyar kommunista mozgalom dokumentumaiban – különös tekintettel a főiskolai diákság nevelésére, 1918–1972

[...] A népi kollégiumok fiatalságát váratlanul érte 1948 őszén az MDP Politikai Bizottságának határozata a NÉKOSZ-ról. A pártbírálat felnagytitotta és általánosította a NÉKOSZ egyes kollégiumaiban jelentkező hibá-

^xA szerzői kollektíva tagjai: dr. Hollós Ervin kandidátus, tanszékvezető docens, Gál Lajos, az MSZMP KB Politikai Főiskola adjunktusa, dr. Ladányi Andor kandidátus, a Felsőoktatási Pedagógiai Kutató Központ tud. főmunkatársa, dr. Molnár István, a BME Tudományos Szocializmus Tanszék adjunktusa, dr. Németh József, a BME Tudományos Szocializmus Tanszék adjunktusa, dr. Petrus György kandidátus, az Ifjúsági Lapkiadó igazgatója, Pósa Zsolt, az MTA Pedagógiai Kutatócsoport tud. főmunkatársa, Roder Imréné, a BME Tudományos Szocializmus Tanszék adjunktusa, dr. Svéd László kandidátus, az MSZMP KB Párttörténeti Intézet tud. főmunkatársa.

kat, s így több vonatkozásban torz megállapítást tartalmazott. Nem volt igaz az az állítás, hogy a NÉKOSZ elszakadt a párttól, zavaros antimarxista ideológiát terjesztett, a demokratikus ifjúsági szervezetekben való munka lenézésére, lebecsülésére nevelt.

A határozat megjelenése összefüggésben volt a kezdődő politikai torzulásokkal, a személyi kultusz kialakításával. Érezhető volt benne a türelmetlenség az ifjúsági mozgalom szervezeti széttagoltságával szemben. Bizonyos fokig ennek a türelmetlenségnek is tulajdonítható, hogy 1949-ben a NÉKOSZ-t feloszlatták, a kollégiumokat államosították. A legszomorúbb az volt, hogy az államosított kollégiumokban nem hasznosították a népi kollégiumok pozitív nevelési tapasztalatait, elsovasztották hagyományait. [...]

Tájékoztató. Filozófia, politikai gazdaságtan, tudományos szocializmus. A Művelődésiügyi Minisztérium Marxizmus–Leninizmus Oktatási Főosztálya, 1973, 3.sz., 74–75.

11. Révai József: A NÉKOSZ helyzete és feladatai

Előadás a NÉKOSZ kommunista aktíváján, 1948, szeptember 21.

A Szabad Nép közölte az MDP Politikai Bizottságának határozatát a NÉKOSZ helyzetéről. Miért hoztuk ezt a határozatot? Mi jogosította fel a Magyar Dolgozók Pártjának Politikai Bizottságát arra, hogy a NÉKOSZ ügyében ilyen határozatot hozzon, és ennek a szervezetnek belső dolgaival foglalkozzék? Miért hoztuk ezt az igen komoly határozatot nyilvánosságra? Miért hoztuk a határozatot? Azért, mert baj volt a NÉKOSZ-ban. Miért foglalkoztunk a NÉKOSZ belső ügyeivel? Mert felelősek vagyunk a NÉKOSZ-ért, mint mindenért, ami ebben az országban történik. És miért hoztuk nyilvánosságra a határozatot? Azért, mert túl komoly dolgokról van szó, mert az a meggyőződésünk, hogy suttogva, fülbesúgással ezeket a hibákat korrigálni nem lehet. Azért hoztuk nyilvánosságra a Politikai Bizottság határozatát, mert azok a kérdések, amelyek a NÉKOSZ bajaival és a bajok orvoslásával kapcsolatban felmerültek, nemcsak NÉKOSZ-kérdések. Összefüggnek a nagy, országos kérdésekkel, olyanokkal, amelyek nemcsak a NÉKOSZ-ban vannak napirenden.

A helyzet Magyarországon is, nemzetközileg is bonyolódik. A harc élesedik. Ilyen helyzetben a harcra való felkészülés döntő feltétele, hogy rendbehozzuk saját házunk táját, rendezzük sorainkat, és ami baj, egészségtelen tünet, eltévelyedés van saját sorainkban, azt kiküszöböljük, leküzdjük. A felkészülés döntő feltétele, hogy szervezeten és ideológiailag összebbzárjuk annak a pártnak sorait, amely egyedül alkalmas fegyver és eszköz népünk kezében arra, hogy úrrá legyen a bonyolódó helyzeten és a tornyosuló nehézségeken. A rendcsinálás a saját házunk táján egyáltalában nem szorítkozik a NÉKOSZ soraira. Az egész nagy családban, amit a párt jelent, napirenden van a rendcsinálás: felülvizsgáljuk egész párttagságunkat és eltávolítjuk, akik nem közénk valók.

Rendezni a sorainkat, erről van szó a NÉKOSZ esetében is. Itt kapcsolódik be Politikai Bizottságunk határozata egész politikai munkánkba, a párt előtt álló időszerű nagy feladatokba. Rendezzük sorainkat, ez azt is jelenti, hogy rendet csinál-

junk ifjúsági mozgalmunk terén azokon a pontokon, azokon a szakaszain ennek a frontnak, ahol baj van, ahol nincs rend, így többek között a NÉKOSZ-nál is. Az ifjúság soraiban rendet csinálni: ez azért szükséges, mert valljuk be, az ifjúsági front nem túl erős szakasza a mi demokratikus frontunknak. [...]

Az első kérdés és az alapkérdés ebben a határozatban az, hogy egészségtelen, helytelen viszony alakult ki a NÉKOSZ vezető körei, vezető kommunista káderei és a párt között. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy ez a kérdések kérdése. Minden további hiba, ami a NÉKOSZ-ban történt, járulékos. A fő hiba ez volt: a Kommunista Párt, a vezető munkáspárt szerepének bűnös lebecsülése és a lebecsülésnek megfelelő viszony kialakítása a NÉKOSZ vezető kommunista gárdája – és általában a NÉKOSZ-ban dolgozó kommunisták – és a párt között. És ez nem kis hiba! A marxizmus-leninizmusban óriási fontosságú a párt szerepéről szóló tanítás. Aki ezt nem érti, semmit nem ért meg a leninizmusból. [...]

Ha van egyáltalán főbenjáró bűn a mi mozgalmunkban, akkor ez főbenjáró bűn volt. Kardosék elszigetelték magukat és másokat a Kommunista Párttól. Az ideológia, amelynek alapján ezt tették, talán nem volt tézisekben, cikkekben vagy könyvekben részletesen kidolgozva, de eleven volt a NÉKOSZ egész légkörében. Ez az ideológia valami olyasmi volt, hogy a NÉKOSZ-ban dolgozó kommunista elvtársak valamiféle különleges lények, akikre nem vonatkozik mindaz, ami a "közönséges" "halandó" kommunistákra vonatkozik. Rájuk nem vonatkozott a pártfegyelem, a párhűség, rájuk nem vonatkoztak a Kommunista Párt szervezeti felépítésének szabályai, rájuk nem vonatkozott az a tétel, hogy rendszeres pártmunkát kell végezni. Ők – e szerint az ideológia szerint – különleges gyerekei a pártnak, különleges szabályok kell, hogy irányítsák munkájukat. [...]

A NÉKOSZ vezető kommunistái nem akarták alávetni magukat annak a pártszerveletnek, amelynek – a mi pártunk felépítésénél fogva – kezében kellett tartania az ifjúsági mozgalom irányítását. Lenézték az Ifjúsági Bizottságot, kijelentették, hogy azokat a különleges módszereket, azt a különleges életet, azokat a különleges feladatokat, amelyek a NÉKOSZ előtt állanak, egy ilyen szerv, mint az Ifjúsági Bizottság, nem tudja megérteni, megoldani. Ehelyett mint "különleges lények" igényt tartottak arra, hogy a Politikai Bizottság egyes tagjaival való közvetlen személyi kapcsolatokkal helyettesítsék a pártszervi kapcsolatokat.

(Kardoséknak, kedves elvtársak, derogált a Nonn vagy Hollós elvtárrsal érintkezni, és velük megbeszélni a NÉKOSZ kommunistái előtt álló feladatokat, sokkal kényelmesebb volt, sokkal inkább hízelgett nekik, ha Rajk elvtárrsal vagy velem tartották a kapcsolatot.)

Mi volt a mögött az elképzelés mögött, hogy rájuk nem vonatkozik az, ami "közönséges halandó" kommunistákra vonatkozik? Mi rejlett amögött, hogy Kardosék különleges szervezeti elveket tartottak önmagukra nézve érvényesnek? Emögött – nevezük nevén a gyereket – közönséges kispolgári intellektuális anarchizmus állott. Emögött az az elképzelés volt, hogy a pártfegyelemben, a párt szervezeti életébe való beilleszkedés valami szörnyű dolog, és olyan különleges lényeknek, mint amilyenek ők voltak, joguk van kivonni magukat ezek alól a szabályok alól. A párt-hoz való viszony ilyen felépítése mögött az az elképzelés volt, hogy a párt valami kaszánya vagy talán valami börtön is, és ebből a börtönből, ebből a kaszányából,

ebből a pártfegyelemből "szabadulni kell". És ha valakiknek "joguk van szabadulni", akkor ők azok. A párt valami szürke és unalmas dolog – gondolták és hirdették –, színes dolog, ahogyan ők élnek és dolgoznak a maguk különleges szabályai szerint. [...]

Ez a párttól való elszakadás nyilvánult meg a NÉKOSZ vezető köreinél. Kifejlesztettek a NÉKOSZ-ban egy külön öntudatot, az úgynevezett "NÉKOSZ-öntudatot". A forrása ennek az volt, hogy mérhetetlenül túlbecsülték a Györfly-kollégium szerepét a magyar fejlődésben általában és a NÉKOSZ kialakulásában és fejlődésében különösen. A NÉKOSZ-ban elterjedtek voltak azok a nézetek, amelyek szerint a Györfly-kollégium harcolt igazán és úgyszólván egyedül a fasizmus ellen, ők csinálták a földreformot és a Györfly-kollégium mozgalma fejlesztette naggyá a NÉKOSZ-mozgalmat. [...]

Nem akarjuk a fürdővízzel együtt a gyereket is kiönteni. Senki sem akarja tagadni mindazt, ami a Györfly-kollégium múltjában pozitív és előremutató volt. Ellenkezőleg: mi vagyunk az elsők, akik mindig azt mondjuk, hogy a progresszív nemzeti hagyományokat ki kell bányászni és tudatosítani kell. Mi vagyunk az utolsók, akik letagadjuk a Györfly-kollégium és a Györfly-kollégisták érdemeit a múltban, sőt: nemcsak nem tagadjuk le, hanem hangsúlyozzuk ezeket az érdemeiket. Tudjuk és hangsúlyozzuk, hogy a Györfly-kollégium megalakulása és a 30-as években a Györfly-kollégium helytállása a Horthy-rendszer nehéz légkörében, lényegében harci pozíció, sündisznóállás volt a magyar feudalizmus és kapitalizmus, a magyar fasizmus akkori elnyomó rendszerével szemben. Nagy érdeme a Györfly-kollégiumnak, hogy egyáltalán napirendre tűzte a dolgozó osztályokból – persze elsősorban a parasztságból – származó fiataloknak főiskolákra való juttatását. Kétségtelen tény – és nagy érdeme a Györfly-kollégiumnak, hogy kádereket nevelt a magyar demokrácia számára. Ezeket a kádereket a magyar demokrácia bátran felhasználta, és sikerrel tudta felhasználni. [...]

A Györfly-kollégiumnak komoly hibái voltak. Az első és döntő hiba az, hogy tele volt paraszttromantikával. A Györfly-kollégium múltjában a marxizmus nem szerepelt, vagy ha szerepelt, akkor a mellékszobában és a melléklépcsőn szerepelt. Hiba volt és negatívum volt a Györfly-kollégium múltjában egy bizonyos "sziget-ideológia", befelé fordulás, nemtörődés a magyar társadalom egészének harcaival és problémáival, az az elképzelés, hogy az adott társadalmi és politikai helyzetben is el lehet valamit érni, csak ügyesen kell manőverezni, és csak a Györfly-kollégium falain belül kell ébren tartani a demokratikus népi ideológiát. A Györfly-kollégium – hogy ezt a maga szigetpozícióját fenntartsa – kénytelen volt nem mindig egészen tiszta kapcsolatokat tartani az uralkodó rendszer egyik vagy másik képviselőjével.

Én nem akarom bolygatni a Györfly-kollégium történetét, azonban érdemes volna megvizsgálni a Zsindely családdal való kapcsolatokat. Nem mondom azt, hogy ezek a kapcsolatok teljesen elvetendőek voltak. Zsindely Horthynak volt a minisztere, és a kapcsolatok nyilván azt célozták, hogy ilyenformán biztosítsanak valami legitimitást, valami támogatást még az akkori rendszer részéről is. De nem kellett, semmivel sem fizetni ezekért a kapcsolatokért? Az hiszem, kellett, ha egyébbel nem, azzal, hogy a Györfly-kollégium megmaradt sündisznóállásnak, megmaradt "szigetnek", nem igyekezett összekapcsolni a maga sorsát az akkor is működő – és az egész

ország, az egész magyar politika méreteiben működő – haladó erőkkal. Hogy nevén nevezzem a gyereket; a "támogatás" az volt, hogy a Györfy-kollégium csak elkésve, csak sporadikusan merte és tudta felvenni a kapcsolatot a forradalmi magyar munkásmozgalommal. [...]

A "NÉKOSZ-öntudat" elnyomta a kommunista öntudatot. Értékesebbnek tűnt a NÉKOSZ-ban dolgozó kommunisták szemében is – hát még a többi szemében –, mint a párthoz való tartozás öntudata. [...]

Mindezt kiegészítette egy elképzelés a NÉKOSZ vezető szerepéről. A NÉKOSZ-ban burjánzott az, ami a magyar és a nemzetközi ifjúsági mozgalomban már évtizedek óta a múlté: az avantgardizmus, az az elképzelés, hogy az ifjúságnak valami különleges élenjáró szerepe van. Innen eredt az a nézet, hogy csak a NÉKOSZ-ban folyik igazi nevelés, még az igazi kommunista nevelés is a NÉKOSZ-ban történik. Az az elképzelés burjánzott a NÉKOSZ vezető köreiből, és tőlük áterjedt az egész mozgalomra, hogy a NÉKOSZ-ifjúságból kell kikerülnie a magyar demokrácia vezető gárdájának, és máshonnan nem is kerülhet ki. [...]

Valahogy az volt a helyzet, Kardosék a kommunistákhoz való viszonyt ugyanígy képelték el, mint a Zsindelyekkel való kapcsolatot: a Kommunista Párt egyes vezetőihez való jó barátsággal akarták megvásárolni azt, hogy ők magukban maradjanak, és a Kommunista Párt annak rendje és módja szerint ne szóljon bele a NÉKOSZ dolgaiba.

Hogyan állunk ezzel az autonómiával, általában az ifjúsági autonómiával? Az ifjúsági autonómia – minél magasabb korosztályokhoz tartozik az ifjúság, annál inkább érvényes ez – feltétlenül szükséges és feltétlenül jó dolog. Azért jó, mert az ifjúság autonómia nélkül – mindig hangsúlyozom, bizonyos határok között levő autonómia nélkül – nem nevelheti magát fegyelemre, munkára, felelősségre. Az autonómia út és eszköz arra, hogy az ifjúság sajátos lelkivilágának és problémáinak megfelelő módszerekkel illeszkedjék bele fokról fokra a felnőtt társadalmába, hogy szinte játszva megtanulja a felnőtt, az igazi társadalom törvényeit, hogy tudatosodjék benne saját életének összefüggése a társadalom életével. Ennek az autonómiának hívei és megvalósítói vagyunk mi is az ifjúsági mozgalmakban, az ifjúság életében.

De van az ifjúsági autonómiának ezen a marxista értelmén kívül egy anarchista értelme is. Ez abban áll, hogy az ifjúsághoz nincs senkinek köze, az ifjúságnak senkitől sincs tanulnivalója, és meg kell mondani, hogy az autonómiának ilyen anarchista értelmezésével a NÉKOSZ fő ideológusánál, Kardos Lászlónál gyakran találkozunk. Egyik cikke, amely a Valóságban jelent meg 1947. februárban, a NÉKOSZ pedagógiai alapelveit a következőképpen határozza meg: "Egy fiatal közösség az, amiről itt szó van – mondja –, amely saját nevelődésének feltételeit, irányítóit, organizálóit a saját soraiból választott és megbízott azonos korú fiatalokra bízta, más szóval: neveletlenek nevelnek neveletleneket." Hasonló: "Igaz, a nevelődésnek nem a legegyszerűbb formája az, amikor a fiatalok teljesen a maguk erőfeszítésére, eszességére és felkészültségére kénytelenek támaszkodni, de az is igaz, hogy nincs jobb iskola az önállóságnál és a saját erőfeszítésből születő eredményes munkálkodásnál." És végül azt mondja: "A kollégium otthon, amelynek fenyegettetése az egész bennélő proletárifjúság egzisztenciális érdekeit, de ki -

harcolt önállóságát is érinti." – Ki fenyegette, kivel kellett harcolni? Ez már nem Zsindelyék, Horthyék idejében íródott, hanem akkor, amikor mindenki becézte, és mindenki támogatta a NÉKOSZ-t. A fenyegetést visszautasítani? Kivel szemben kellett visszautasítani az ilyen állítólagos fenyegetést? Hogyan lehet Kardosnak ezt az állásfoglalását másképp értékelni, mint a párt részéről jövő "beleszólási kísérletek" ellen?

Ez az elmélet, az autonómiának ez az anarchista, individualista felfogása az alapja annak, hogy minden ellenkező látszat ellenére apolitikus szellemben nevelődött a NÉKOSZ. Apolitikusság annak ellenére, hogy rengeteg szeminárium folyik marxista-leninista politikai témákról. Kardos mindig elmondta beszámolóiban, hogy mik a nevelés alapelvei, mik a közösségi nevelés princípiumai a NÉKOSZ-on belül, de nagyítóval kell keresni az utalást ezeknek a pedagógiai elveknek az összefüggésére a munkásmozgalommal, egész Magyarország átalakításával. Ezeket a pedagógiai elveket: "neveletlen nevel neveletleneket", úgy alakította ki, hogy hátat fordított az új Magyarországnak. [...]

Nézzük meg a másik alapvető hibát. A parasztimádatról, paraszttromantikáról van szó. (Az elvtársak tudják, hogy a NÉKOSZ-ban igen hosszú ideig tulajdonképpen egy közös uralom volt. Parasztpárt és Kommunista Párt, hogy úgy mondjam, közösen tartották kézben a vezetést. Az egyenlőség elve alakult ki a Kommunista Párt és a Parasztpárt között, talán nem is egyenlőség elve. Kommunista nem gondolhat harag és elkeseredés nélkül olyan jelenetekre, hogy a NÉKOSZ fiataljai egy május elsején vagy március tizenötödikén szépen rendben, fegyelmezetten felvonulnak Budapest utcáin, és ugyanakkor, amikor a felvonuló dolgozó tömegek százezrei Rákosi elvtársunkat éltették, akkor a rendben, fegyelmezetten és gyönyörűen felvonuló NÉKOSZ-fiatalok – megint nincs pártkülönbség – nem Rákosit, hanem Péter bácsit, Veres Pétert éltették. Ez nem személyi ügy, ez politikum. Hogy ki, milyen szervezet kit éltet, elsősorban abban fejeződik ki, hogy kit tart ideáljának, és hogy a NÉKOSZ-ban – amelynek vezetése legalább szám szerint a kommunisták kezében volt, párttagjainak kezében volt – kifejlődhetett egy olyan szellem, hogy a diákok többsége nem Rákosi Mátyást, hanem Veres Pétert tartotta ideáljának. [...])

Elvtársak! Ami Veres Péterre vonatkozik, vonatkozik a Parasztpártra is. Nem mondok semmi rosszat a Nemzeti Parasztpártra, különösen mióta nem a mi segítségünk nélkül rendre-sorra úrrá lett a soraiban kezdettől fogva meglevő mindenféle ellenséges, zavaros és a munkásosztállyal, a kommunistákkal szemben még a reakciós osztállyal is paktálni kész elemei fölött. Rendes párt, teljesíti misszióját a Parasztpárt, de azért nem lehet az elefántot a bolhával összehasonlítani, nem lehet különbséget nem tenni a Parasztpárt és a Kommunista Párt között. Már pedig ez történt a NÉKOSZ-ban, ez történt az azt vezető kommunisták hozzájárulásával vagy hallgatóságos tűrése mellett. Szégyen gyalázat!) Mi volt ennek az alapja? Az, hogy a NÉKOSZ-ban dolgozó kommunisták nem sajátították el a marxizmus ábcéjét. Nem tanulták meg, hogy a vezető osztály a szocializmusért, a mindenféle kizsákmányolás megszüntetéséért vívott harcban a munkásosztály.

Bizonyítsam, hogy nem tanulták meg? Ott a statisztika. A NÉKOSZ tagjai között mindössze 11 vagy 12% a munkásdiák. [...]

A NÉKOSZ göggyével és elzárkózásával, a párthoz való helytelen viszonyával függött össze, hogy hátat fordított a harcnak, amelyet a párt a magyar ifjúságért folytatott. [...]

A NÉKOSZ-ban uralkodó szellem egyik legrosszabb jellemvonása, hogy hosszú ideig elhanyagolták a komoly szakmai tanulást, kiképzést. [...]

Nem lehet nem beszélni még egy kérdésről, amelyről Politikai Bizottságunk határozata szintén megemlékezik: a NÉKOSZ bizonyos vezetőinek erkölcsi süllyedéséről, magánéletük megengedhetetlen bomlásáról. Meg kell mondanom, hogy az úgynevezett "nemi felszabadításnak" a légköre, amelyet egyes vezetők a NÉKOSZ-ban tenyésztettek, teljesen idegen a mi erkölcsünktől, és a mi erkölcsünkkel szemben áll, dekadens kispolgári erkölcs, reakciós elmélet, amelyet ki kell irtani sorainkból. [...]

Nehogy valaki azt vesse szememre, hogy csak a rosszat ábrázoltam, tudatosan tettem így. De ez korántsem jelenti azt, hogy a párt ne látná; ez a mozgalom alapjában véve egészséges mozgalom: hogy a párt ne látná; a NÉKOSZ káderei alapjában véve egészséges, rendes fiatalok, akikre építeni lehet, és akikre a jövőben építeni fogunk.

(A jövőről szólva fel kell vetni a kérdést, hogy örökre szól-e a NÉKOSZ? Nem szól örökre, és ezen nem szabad sajnálkoznia egyetlen kollégistának sem. Mi nem a keretbe, hanem a lényegbe, nem a formába, hanem a tartalomba vagyunk szerelmesek. Nem az a fontos, hogy a magyar ifjúságot megnyerjük a demokrácia és a kommunizmus számára a NÉKOSZ-szal, hanem az a fontos, hogy megnyerjük. Nem az a fontos, hogy új értelmiséget neveljünk ki okvetlenül a NÉKOSZ-szal, hanem az a fontos, hogy új értelmiséget teremtsünk és neveljünk ki. Lehet, hogy előbb-utóbb ezeknél a céloknál és az értük való harcban a NÉKOSZ mint keret, feleslegessé válik, de nem biztos, hogy a NÉKOSZ eddigi szervezete útján. Más szóval: lehet és valószínű, hogy előbb-utóbb sor kerül sokkal szélesebb és általánosabb keretek lerakására, amelyekbe a NÉKOSZ eddigi tapasztalataival, eddigi kádereivel, mindazzal, ami a NÉKOSZ-ban pozitív és előremutató, beolvadhat. Sőt, már el is kezdtük ezt. Amikor a NÉKOSZ megalakult, az állami kollégiumok mellett szemben ellenséges kollégiumok voltak, a kultuszminisztérium lényegében az ellenség kezén volt, az iskolák, főiskolák, középiskolák jelentős része az ellenség kezén volt. Amikor 1946-ban a NÉKOSZ-t meg kellett csinálni külön az ellenséges kollégiumoktól, külön a kultuszminisztériumtól, szemben bizonyos fokig még a főiskolákkal is. Azóta egy és más történt, a kollégiumok túlnyomó része állami kollégiummá vált, és az állam mi vagyunk. A kultuszminisztérium – bár nem mondom, hogy ott minden fenéig tejfel – azért mégsem az, ami Keresztury idejében volt, az iskolákat is kézbe vesszük, és egyre inkább vesszük kézbe, ami magában az iskolában történik; a tanítást nemcsak a fő-, hanem a középiskolában is. Kérdés, hogy szükséges-e ilyen körülmények között – amelyek egészen mások, mint az 1946-os körülmények – változtatlanul fenntartani a NÉKOSZ-t? Sőt felmerülhet az az aggodalom, nem válik-e a megváltozott viszonyok között a NÉKOSZ úgy, ahogy eddig kialakult, akadályává annak, hogy sokkal szélesebb méretekben dolgozhassunk, – a tanulás céljának? Azt hiszem, igen. Elvtársak, most nemcsak az a feladat, hogy a NÉKOSZ-ban levő tízezer diákot ápoljuk, és segítjük előre

fejlődésükben, hanem az a feladat, hogy azt a sokkal nagyobb létszámú gyereket, diákot, akik az állami kollégiumokban vannak, és akiket most még nagyobb számban akarunk a fő- és középiskolákba bevenni a munkásság és a dolgozó parasztság sorából, ezekre érvényesítsük a mi befolyásunkat. Felesleges úgy, ahogy 1946-ban történt, fenntartani a NÉKOSZ-nak azt az önállóságát és különállását, ami – tekintve az akkori iskolákat, az akkori kollégiumok többségét és az akkori kultuszminisztériumot – helyes volt. Egy lépést előre megyünk, a NÉKOSZ egyesületet – amely a Belügyminisztérium alá tartozott – a kultuszminisztérium alá fogjuk rendelni, fenntartva ugyan bizonyos fokig a NÉKOSZ önállóságát, de sokkal jobban biztosítva az eddiginél az általános állami kultúrpolitika tényezőinek és – tegyük hozzá, emögött mi vagyunk – a Kommunista Párt vezetését és befolyását a NÉKOSZ nevelő munkájába. Azt hiszem, nem kell itt a részletekbe mennem, az út, ahová megyünk, és amelyen ez az első lépés, a NÉKOSZ-nak is az államosítása. Ne felejtsetek el azonban, hogy a NÉKOSZ talán jövőre, talán két év múlva – időpontot nem tudnék erre mondani –, a NÉKOSZ államosítása egyben azt jelenti, hogy az összes többi és a NÉKOSZ-on kívül álló kollégiumokat viszont bizonyos értelemben – persze nem Kardos-féle értelemben – nékoszosítjuk. Ha tízezer kollégista a maga körében marad, vagy ha tízezer nékoszista nékoszistává tesz százezer gyereket, azt hiszem, ez az utóbbi jobb, és a kollégiumokban élő fiataloknak ide kell hatniuk.) [...]

(Működik már – azt hiszem – a NÉKOSZ Kommunista Pártbizottsága, amelyet a párt Ifjúsági Bizottsága nevel annyiban, amennyiben ifjúsági mozgalmi kérdésekről van szó, és a párt Köznevelési Bizottsága irányít, amennyiben nevelési, pedagógiai, tudományos, főiskolai kérdésekről van szó. Minden főiskolában, minden főiskolai kollégiumban meg kell ugyanezt csinálni, amennyiben nincs. A kommunista kollégistáknak alapszervezetbe kell tartozniuk, mégpedig az egyetemi üzemi párt-szervezetbe kell tartozniuk, és az egyes főiskolai kollégiumokat a pártbizottságai kell, hogy ellenőrizzék, hogy a kollégista párttagok dolgoznak-e a párt alapszerveiben, aktívak-e ott.)

Az első döntő feladat az elkövetett hibák korrigálására: pártszerűvé tenni a viszonyt a párthoz, megszüntetni azt a helyzetet, hogy a NÉKOSZ kommunisztái szabadosok legyenek.

(Be kell jönniök ebbe a "kaszárnyába", ami a párt, be kell olvadniuk az életébe, dolgozniuk kell benne.) A kollégiumi pártoktatásban a legközelebbi időben, a fő hangsúlyt azoknak a kérdéseknek megtárgyalására és megtanulására kell helyeznünk, amelyeknek tisztázatlansága forrása volt az eltévelyedéseknek és zavaroknak

A másik feladat: rendbehozni a saját házunk táját a szakmai képzés terén. [...]

A harmadik feladat: aktívan részt venni a magyar Ifjúság demokratikus tömegszervezeteinek munkájában, a MEFESZ-ben, a Diákszövetségben, az Úttörőknel, az egyetemi és középiskolai tanulókörökben. Ki kell küszöbölni az elzárkózásnak azt a szellemét, amely megfertőzte a nékoszistákat.

Elvtársak! Hadd higgyem, hogy ez a kemény és szokimondó kritika, amit pártunk alkalmazott a NÉKOSZ-szal szemben, nem fogja elkedvetleníteni az elvtársakat. (Immár két és fél – három hónapja foglalkozunk üléseknek és megbeszéléseknek egész során a NÉKOSZ ügyeivel.) Az, hogy ilyen szokimondó és szigorú bírálattal illertük a NÉKOSZ-t, egyben azt jelenti, hogy megtettük a szemrehányásokat ön-

magunk felé is. Mi is hibásak vagyunk. Az, hogy ilyen szigorú bírálatot gyakoroltunk, azt jelenti, hogy a segítség a NÉKOSZ-nak a hibák korrigálására, az új feladatok megoldására még nagyobb lesz a párt részéről az eddigénél. Nem kis feladatok azok, amiknek megoldásához a NÉKOSZ-ban dolgozó fiatal kommunisták segítségét kérjük. A NÉKOSZ-nak – akár ilyen, akár amolyan szervezeti keretben, missziója van.

(A baj éppen az, hogy a NÉKOSZ régi vezetői, akiket mi most eltávolítottunk, nem értették meg komolyan, hogy milyen nagy missziója van a NÉKOSZ-nak. A fő bűnük az, hogy ennek a missziónak teljesítését gátolták. Missziója van – azt mondtam –, és nélkülözhetetlenek ennek a munkának az elvégzésénél.) Egy új magyar értelmiség kialakításánál a dolgozó osztály gyermekeiből, a munkások és dolgozó parasztok sarjaiból nélkülözhetetlenek maguk, elvtársak, a magyar ifjúság kialakításában, egy új arculatú, demokratikus ifjúság kialakításában nélkülözhetetlen a NÉKOSZ. Nélkülözhetetlen az új magyar demokratikus és szocialista szellemű iskola kialakításában, mert azzal, hogy államosítottuk az iskolákat, még korántsem fejeztük be ezt a munkát. Más szóval nélkülözhetetlen egy új országnak, a szocialista Magyarországnak megerementésében.

(Ez nem kis dolog, hanem nagy dolog, és ha most ráborítottuk egy kicsit az elvtársakra a vizes lepedőt, bíráltuk magukat, nemcsak Kardosunkat, hanem kicsit az egész NÉKOSZ-t, akkor ennek az az oka, hogy alkalmassá akarjuk tenni a mi fiataljainkat, akik talán legközelebb állnak a szívünkhöz, a NÉKOSZ fiataljait alkalmassá akarjuk tenni arra, hogy ebben a munkában segítsenek nekünk, a pártnak segítsenek, amely Rákosi elvtárs vezetése alatt a győzelem felé vezet!)*

Révai József: Élni tudtunk a szabadsággal. Szikra, Budapest, 1949, 644–668.

Eredeti Jegyzőkönyv, 1948. szeptember 21. NDGY Dudás Gyula iratai C-1

12. Parragi György: A NÉKOSZ-szekta halála

Az elmúlt hét legnagyobb és legérdekesebb eseményét jelentette az MDP Politikai Bizottságának határozata és Révai József előadása a NÉKOSZ-ról, a Népi Kollégiumok Országos Szövetségéről. Ez a határozat már azért is nagy jelentőségű, mert a NÉKOSZ-ba tartozik több mint 160 népi kollégium, amelyekben tízezer magyar diák nemcsak lakik, kosztol, de szellemileg, politikailag is formálódik, fejlődik.

Akik a mai magyar ifjúság fejlődésének különböző mozzanatait, hangulatait, tájékozódásait, elgondolásait, magatartásait közelről figyelik, már régóta tudták és érezték, hogy a kollégiumok szellemi légkörét bizonyos fertőző forrásokból táplálkozó bacilusok töltik meg. Ezek fertőzete következtében egy új nékoszista diák-típus alakult ki, mely mint elkényeztetett gyermek, elvárta, hogy becézzék, teynyéren hordják, hízelegjenek neki, körüludvarolják, mint melegházi növényt ápolják, óvják a hideg széltől, forró napsugártól. Mindezért azonban a társadalomnak

*A zárójelék közé zárt szövegrészek az eredeti jegyzőkönyvből valók.

nem adtak mást, mint a bennük felgyülemlett és mesterségesen kitenyészített kari gögőt, ahogy Révai József nagyon találóan elnevezte: túltengő "NÉKOSZ-öntudatot". [...]

Mint minden szekta, a NÉKOSZ-szekta is a társadalom, ez esetben az ifjúság többi részétől való elkülönítésre vezetett. Önteltségükben, anyagi biztonságukban, "Herzpinkli"* szerepükben különbeknek tartották magukat, mint a többi gürcölő, éhező, tanulmányaikban elmélyülő, a tömegek szociális, nagy politikai küzdelmeibe beleilleszkedő és azokban a névtelen katona pátosz nélküli hősiességével, jutalmat, kitüntetést nem váró áldozatkészségével részt vevő ifjak. Szuverén vagy ahogy ők mondták, "autonóm" göggel néztek le mindent és mindenkit, ami és aki körülöttük élt. Legtöbbször a proletár lét mélységéből jöttek, és harcot hirdettek a polgári életforma ellen, lefitymáltak mindent, ami polgári származású, polgári ízű, és közben maguk minden anarchisztikus fölénymutatásuk ellenére tipikusan kispolgárokká alakultak át, akik azt képzelték, hogy körülöttük forog az egész világ.

Volt néhány kifejezésük, amit lépten-nyomon szajkóztak. Azt hitték, hogy a paraszti életformához való hűség kimerül a csizmaviselésben. Holott hiába jártak hivalkodva csizmában és nyakkendő nélkül, parasztosan gombolt nagy, nyílt gallérú ingben a pesti flaszteren és az egyetemek folyosóin, itt Pesten hamar elszakadtak az igazi paraszti életforma erényeitől: az egyszerűségtől, a bensőséges, csendes lélettől, a nagyzolás, a gög elkerülésétől, a szegények kincsétől: a tiszta hittől. Mindenáron "fenegyerekeknek" akartak mutatkozni és olyan individualistáknak, mint amilyen egy Shelley, egy Byron volt, amilyent Nietzsche, Sartre művei hirdetnek ideálként. Fő ideológusuk, a most visszahívott Kardos professzor ezeket az anarchista hajlamokat és eltérélyedéseket még nagyra növesztette bennük. A nietzschei "úri morált" követték, amely igazi nagypolgári erkölcstelenséggel azt hirdette, hogy a kivételes hatalmú, helyzetű, képességű férfinak mindent szabad a kiszolgáltatott nővel szemben, a NÉKOSZ-szekta tagja, akár csak a nietzschei, D'Annunzio-i Übermensch, túl van a jó és rossz határain, őket nem kötelezi az átlagemberekre érvényes erkölcsi törvény. Külön erkölcsi törvény alá tartoznak. Semiramis királynő törvénye alá, melyet e szavakban őrzött meg a latin krónika: "Licitum quod libitum." Mindent szabad, ami jólesik. [...]

Ezt az erkölcsi szabadosságot szinte célként és követésre méltó normaként tűzte ki Kardos professzor sajtáságos pedagógiai elmélete, amely azt hirdette, hogy ez az erkölcsi és politikai autonómia arra való, hogy "neveletlenek neveljenek neveletleneket". Ez más vonatkozásban azt jelenthetné, hogy gyilkosok, tolvajok, zsebmeteszők és más börtöntöltelékek neveljék tisztességre a társadalmat.

A NÉKOSZ-szekta jellegét kidomborította még zagyva ideológiájuk, amely annak ellenére, hogy hirdetői szabadalmazott baloldaliaknak nevezték magukat, sok ponton érintkezett az összeesküvők titkos "magyar szabadkőművességével", a sámán mítosz beteg agyú prédikátoraival. Ők is a parasztromantikába, a faji mítoszba, a rög és vér rosenbergi elméletébe, a "sziget-teóriába" szédültek bele. Az egész világot egy falusi parasztháznak szerették volna látni, kicsi ablakokkal, virágos tornáccal, kontyos zsuptetővel, banyakemencével. Ennek a tornácára kiül a magyar,

*"Kivétel", elkényeztetett csemete.

pipázik, kiköpköd az udvarra, és belenéz a semmibe és azt mondja, "hinnye, de jól érzem magam e paraszti életformában". [...]

A NÉKOSZ-szekta alól most kihúzták a gyékényt. A szekta volt, és már nincs. Élete tévelygés volt, ezért halálán nincs okunk szánakozni.

Magyar Vasárnap, 1948. szeptember 26.

13. A NÉKOSZ-t "bírálja" Parragi a Magyar Vasárnapban károsan, rosszul, helytelenül

Az MDP Politikai Bizottsága is bírálta a NÉKOSZ-t. De az MDP bírálata segíti a NÉKOSZ-t munkájában, Parragi agyon akarja ütni. Az MDP a paraszttromantikát azért ítéli el, mert ez az ideológia a munkás-paraszt szövetség gyengítéséhez vezet, a munkásosztály vezető szerepének lebecsülését jelenti.

Parragi jobbról támadja a népieseket, és a parasztkapitalistákat állítja oda eszményképnek. Az MDP alapjában véve helyesnek, támogatandónak tartja a kollégiumi mozgalmat, Parragi azért ír a hibákról, hogy megkongathassa a lélekharangot a NÉKOSZ felett. Az MDP bírálata hangsúlyozza, hogy a NÉKOSZ komoly sikereket ért el a népi értelmiség nevelésében; sőt Révai elvtárs előadása félreérthetetlenül megmondotta, hogy a NÉKOSZ-nak ezen a téren missziója van. A kommunista bírálatnak éppen az volt a célja, hogy a NÉKOSZ-t alkalmassá tegye missziójának elvégzésére, hogy a NÉKOSZ-t erősítse! Parragi szerint viszont a NÉKOSZ-mozgalom "élete tévelygés volt, ezért halálán nincs okunk szánakozni".

Szánakozásra annál kevésbé van ok, mert a NÉKOSZ nem halt meg, ellenkezőleg: most, a mi bírálatunk után újjászületik. Parragi a mi hátunk mögül, a gyógyuló és erősödő NÉKOSZ-ra próbál lövöldözni: ne csodálkozzék hát, ha abba a gyanúba kerül, hogy neki nem az fáj, ami a NÉKOSZ-ban rossz, hanem az, ami jó.

Szabad Nép, 1948. szeptember 28.

14. A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége vezetőségének válasza Parragi Györgynek Körlevél, 1948. szeptember 30.

[...] Parragi nem volna a NÉKOSZ ellensége, ha nem kísérelné meg, hogy átlátszó módon, Révai Józseffel látszólag azonos álláspontonról ne próbáljon alávaló rágalmakat szórni a NÉKOSZ munkás- és parasztfiatlaira. Mi fáj Parraginak? Nem az, hogy a népi kollégisták hibákat követtek el, hanem az, hogy azok számára, "akik a proletár lét mélységéből jöttek" a kritika irányítójaként mutatja az utat a hibák kiküszöbölése, a mozgalom megerősítése felé. Nem a népi kollégiumi mozgalom hibái fájnak Parraginak, hanem a kollégiumok léte és a bennük tanuló 10 000 munkás- és parasztfiatal ereje, tudományszomja és immár biztosan előremutató útja.

Céljának – a NÉKOSZ bemocskolásának elérésére nem riad vissza ezeknek a fiataloknak a gyalázásától sem. "A nékoszista diáktípus – írja – elvárta, hogy mint melegházi növényt ápolják." Járt-e 1946–47-ben Parragi olyan kollégiumban, ahol

teleken át fűtetlen, ablaktalan szobákban, nem kielégítő koszt mellett jobban tanultak a kollégisták, mint azok, akiknek a nevében beszél? Tudja-e azt Parragi, hogy a vidéki kollégiumokban ruhátlanok, rongyos cipőjük a kollégisták, hogy nincs váltásnyi fehérneműjük, és hogy Pesten Zuglóból és Budáról gyalog járnak az egyetemre, mert nincs villamospénzük? Mondjuk el azt, hogy a népi kollégisták nagy százaléka gyomorbajos? Tudja azt Parragi, hogy mekkorák a "proletár lét mélységei"? Azoknak a nevében gyalázza a népi kollégista fiatalokat, akik a bélista és a népbíróság után egzisztenciájukat veszítették, akik az egyetemeken a fasizmus rohamcsapatát jelentik, és életre-halálra szóló ellenségei a munkás- és parasztfiataloknak.

"Mindezért azonban a társadalomnak nem adtak mást – írja –, mint a bennük felgyülemlett kari gőgöt." Az a tény, hogy 10 000 munkás- és parasztyerek eljutott a tudomány világosságához, hogy a középiskolás kollégiumokban a kollégisták általában jórendű tanulók és 15% kitűnő, hogy az egyetemek legjobb szakemberei között ott vannak a kollégisták, mindez Parraginak semmi. A hazugság a legolcsóbb és leg-hitványabb módja a rágalmazásnak. [...]

Hajdú-Bihar megyei Levéltár Molnár Anna Népi Kollégium iratai

15. A szegedi népi kollégiumokról

Olyanok számára, akik nem figyelték kellő elmélyedéssel az ifjúsági élet alakulását, meglepetéssel hatott az MDP Politikai Bizottságának határozata a NÉKOSZ helyzetéről, majd Révai elvtárs beszéde a NÉKOSZ kommunista aktívájának értekezletén. Mindkettőnek azonban szükségszerűen be kellett következnie, és megnyugtató az a tudat, hogy a NÉKOSZ vezetői túlnyomó többségükben helyes önkritikát gyakoroltak, elfogadták a figyelmeztetést, és elindultak a helyes úton. Most válik csak igazán lehetősége annak, hogy betöltsék azt a hivatást, amelyet a Magyar Kommunista Párt nyomban az induláskor kitűzött a népi kollégisták elé: "Kovács legyetek a magyar ifjúságért vívott harcban."

Nálunk ugyanis nehéz körülmények között indult meg a mozgalom, és hosszú időn keresztül csak a munkásosztály és a dolgozó parasztság támogatását élvezte. Sokan egyenesen ellenségesen szemlélték az induló fiatal mozgalmat, így a jobboldali szociáldemokraták és a Kisgazdapárt egyes köreiből is. Ez azután bizonyos elzárkózottságot eredményezett a kollégisták részéről, mintegy politikai antitoxint váltott ki belőlük. A baj ott kezdődött azonban, amikor ebből a merev magatartásból később sem engedtek, holott a politikai veszélyeztetettség már megszűnt, és a helyzet átalakulásával elzárkózásra már nem lett volna szükség. A kollégisták maguk is, ha részt vettek a pártmozgalomban, legtöbbször nem egyénenként vettek részt a munkában, hanem valósággal a kollégium egy-egy darabját, egy-egy közösségét igyekeztek oda átvinni. Túlságosan megmaradtak tehát a szűk kollégiumi körben. Ebből fejlődött ki Szegeden is a "NÉKOSZ-öntudat" túltengése. [...]

Megállapíthatjuk, hogy a szegedi népi kollégiumok vezetőinek is sokat kell helyrehozniuk. A vezetők azonban valamennyien helyesléssel hallgatták végig Révai elvtárs építő kritikáját. Nem szabad azonban arról sem megfeledkeznünk, amit

Révai elvtárs beszéde végén mondott, hogy "a NÉKOSZ-ban természetesen több volt a jó, mint a rossz". Ez a megállapítás igen biztató, annál is inkább, mert az idei munka már az új szellemben indult meg. Nagy ütemben megkezdődött Szegeden a kollégisták ideológiai képzése. Megkezdődtek a "fejtárgító" előadások minden kollégiumban, amelyek felszámolják a népi romantikus ideológiát, megismertetik a diákokat a parasztkérdéssel és a szövetkezeti mozgalom problémáival. Ezek az előadások nem különülnek el a MEFESZ-ben és a pártszervezetekben folyó előadásoktól, hanem azok elmélyítését szolgálják, és a kollégistákat szeminárium vezetésére teszik alkalmassá.

A középiskolás kollégiumok bekapcsolódása a Diákszövetség munkájába jóval intenzívebbé vált. A Diákszövetség városi vezetőségével együttműködve máris megtörtént a legfejlettebb kollégisták bekapcsolása. Munkájuk alapos elvégzését a kollégium vezetősége és aktívája is ellenőrzi.

Az egyetemista kollégiumok tagjai hasonlóképpen nagy intenzitással kapcsolódnak bele a MEFESZ munkájába. Eddig ott inkább csak – látszólagos – politikai irányító szerepet játszottak. Ezentúl a mozgalom munkája is sokkal inkább a karhoz kapcsolódik, és így a kollégisták is szakmai vezetők, tanulóörök irányítói – és ezen keresztül valóban politikai irányítók is lesznek.

Délmagyarország, 1948. szeptember 28.

16. A NÉKOSZ vezetőségének körlevele a népi kollégiumok igazgatóihoz a Révai-kritika feldolgozásáról
1948. szeptember 29.

Kedves Barátom!

A Magyar Dolgozók Pártja kritikájának következetes érvényesítése, kollégistáink tájékoztatása és a NÉKOSZ ellen meginduló reakciós támadások szükségessé teszik, hogy október hó 4-én, hétfőn este kollégiumi est keretében, a mellékelt anyag alapján, igazgatóink minden kollégiumban részletesen foglalkozzanak a NÉKOSZ kérdéseivel. [...]

Vázlat a kollégiumi est anyagához

[...] A reakció azt hiszi, hogy hibáink feltárása, az önkritika olyan gyenge pontokat jelent, ahol sikeresen támadhat nemcsak a NÉKOSZ, hanem ezen keresztül valamennyi demokratikus ifjúsági szervezet, de az egész magyar demokrácia ellen is. A népi kollégiumok és demokráciánk ellenségei azt hiszik, hogy a hibák bevallása vagy azok vállalása gyengít. Lenin és Sztálin arra tanítanak, hogy hibáink kíméletlen feltárása megedz, keményebbé tesz és megerősít. [...]

Parragi György volt az, aki megindította a NÉKOSZ elleni támadásokat, amit valószínűleg, sőt bizonyosan egész hadjárat fog követni. [...]

Mik a legfontosabb eszközei és érvei a reakciónak a NÉKOSZ elleni támadása során?

1. Parragihoz hasonlóan a lélekharang megkondítása a NÉKOSZ felett, a kollégisták megzavarása, elkészerítése, pesszimizmusra készítése, szembeállítás a Magyar Dolgozók Pártjával. [...]

Soha ilyen bízón és optimistán nem nézhettük a NÉKOSZ jövőjét, amely felé az MDP Politikai Bizottságának határozata mutatja az utat. Soha inkább nem volt érdemes népi kollégistának lenni, mint most, amikor méltóaknak kell lennünk mozgalmunk hibáinak kiküszöbölésével a magyar dolgozó nép és pártja bizalmának. Soha nem volt több okunk optimistán nézni mozgalmunk jövőjét, mint most. A reakciós támadások, nemcsak Parragié, de minden valószínűség szerint a Ti kollégiumok esetében a helyi reakció támadásai ezt az optimizmust akarják összetörni a népi kollégistákban, és így akarják őket eltávolítani az MDP-től.

2. Azokat az elsősorban erkölcs terén elkövetett hibákat, amiket a határozat csak egy-két emberre vagy legfeljebb egy-két kollégiumra vonatkoztatott, a reakció általánosítani fogja, és itt fog legélesebben támadni és rágalmazni. "A NÉKOSZ legfőbb összefogója az erkölcsi zuhlottság és szabadosság volt" – mondja Parragi. A vidéki kollégiumokat is támadni fogják a népi demokrácia és mozgalmunk ellen-ségei azzal, hogy "nálatok ugyan nincs hiba, de a szomszéd városban vagy a másik kollégiumban szörnyű állapotok vannak". A kollégisták szüleit és magukat a kollégistákat kísérli majd meg behálózni a reakció, elsősorban a klérus agitációja, hogy hagyják el a kollégiumokat, illetve ne engedjék oda a fiaikat, mert ott teljes erkölcsi zuhlottság honol. [...]

3. "Az MDP, a kommunisták elfoglalták a NÉKOSZ-t, bolsevizálták a kollégiumokat" – fogják mondani. Persze, ezt már nem újságcikkekben, hanem suttogva és alattomosan.

"A NÉKOSZ eddig úgy-ahogy független és valamennyire önálló volt, de ennek most vége" – halljuk már most is.

Mi eddig sem és soha sem tagadtuk azt, hogy az MKP-nak, majd az MDP-nek döntő befolyása volt és van a mozgalmunkra, és nincs miért tagadni, hogy a NÉKOSZ megeremtése, megerősödése, elsősorban ennek a pártnak köszönhető. Nincs azonban arról szó, hogy a kritika valamiféle okkupációt jelentett volna. A NÉKOSZ irányítása a központ és az egyes kollégiumok kommunista és nem kommunista funkcionáriusainak a feladata, és következő évi munkájuk döntő értelme az elkövetett hibák kiküszöbölése. "Az MDP nem akarja dróton rángatni a NÉKOSZ-t" – mondotta Révai – "ugyanakkor azonban döntő szava van a NÉKOSZ életében, mint ahogy mindenben, ami országunkban történik." [...]

5. "Elszíntelenítik a NÉKOSZ-t, kaszárnnyá teszik, nem engedik a kollégistákat többet népdalokat énekelni és táncolni" – fogják mondani.

Révai József a NÉKOSZ egyik döntő pozitívumaként jelölte meg éppen azt, hogy összegyűjtötte a magyar népi kultúra kincseit, és jó részben átadta azt a munkás-mozgalomnak is. Világos, hogy továbbra is ezen az úton járunk, és ezt – csakúgy, mint valamennyi rágalomnak a cáfolatát – következő munkánk, a hibák kijavítása fogja jelenteni. [...]

Utaljatok arra, hogy az MDP kritikája után kapott a NÉKOSZ az 1948–49. esztendő első felére 10 és fél millió forintot az államtól, szemben az 1946–47. egész év 3 millió forintjával, és ez elsősorban és kizárólag az MDP kívánságára történt. Tehát az elméleti megerősítésünk a bírálathoz – anyagilag is úgy alapozódott meg, mint eddig még soha.

17. A Dési Huber István Kollégium állásfoglalása
az MDP Politikai Bizottságának határozatával kapcsolatban
Jelentés a NÉKOSZ nevelési osztályának, 1948. október 5.

1. A Dési Huber István Kollégium kommunistái és kommunista vezetői sokszor előbbre helyezték a kollégium ügyét a Képzőművészeti Főiskola pártcsoport, illetve később pártszervezet (FP) ügyénél. Az a helytelen és pártszerűtlen elképzelésük volt, hogy tekintettel az FP akkor még gyenge szervezeti formáira és oktatási munkájára, a kollégiumban kádereket nevelnek az ifjúsági mozgalom, az FP számára az FP nélkül. Ez kétségtelenül hibás és pártszerűtlen elgondolás és eljárás volt, mert a párt számára pártnak kell kádereket adni és nevelni, bár a kollégiumi nevelés ért el bizonyos eredményeket. De egyrészt a marxizmus-leninizmus bizonyos mértékű tárgyi tudása még messze nem jelenti a valóban bolsevik, pártszerű magatartást, és ezért bizonyos fókig nem kommunista kollégisták sokszor képzetebbek lehettek párttagoknál, és ez azt a téves felfogást erősítette, hogy nem fontos a párthoz való szervezeti tartozás. Súlyosbítja ezeket az a tény, hogy vitattuk a kollégistáknak a párthoz való tartozásának szükségességét, és fejlett kollégistákat párton kívül hagyunk. Másrészt épp a kommunista kollégisták hibáját súlyosbítja, hogy nagyrészt kivonták magukat a kollégium kedvéért az FP oktatási és egyéb munkájából, és elsősorban a kollégiummal törődtek, és így nagymértékben hibásak abban, hogy az FP későn indult be, és hogy a párttagság elméleti színvonala meglehetősen alacsony. Döntő hiba volt, bár a túlsúlyolt normaprogrammal némileg magyarázható, a kollégista kommunisták külön egységbe való szervezése, ami bizonyos fókig elszigetelte, sőt elszakította szervezetileg az FP-től, és nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a második félévben ez az egység mint az FP egyik egysége, gyenge és széteső munkát végzett. Komoly hiba volt a kommunista kollégisták részéről a párttagság, tagdíj rendezésének elhanyagolása.

2. Az elmúlt tanévben, különösen annak első felében a kollégiumban igen nagy tért hódított a parasztromantika, narodnyikizmus, a parasztpártiak és a NISZ-tagok száma jóval felülmúlta a kommunistákét, és más reakciós ideológiák (pl. jóga) is elterjedtek. A reakciós ideológiák ellen csak megkésve és hibás módszerekkel harcoltunk. Megelégedtünk marxista szemináriumok tartásával, ahol ezeket az ideológiákat igyekeztünk visszaverni, de egyrészt az aktuális brosúrairodalmat nagyképűen lebecsülve rögtön a filozófiai anyag ismertetésére tértünk, elszakítva ezáltal az elméleti oktatást a valóságtól, másrészt az elméleti tisztázódást nem használtuk ki szervezetileg a párttagság nevelésével. A kollégium tagságának szociális megoszlása sem volt kielégítő a sok kispolgári elem miatt. Az üzemi festőiskolákkal való kapcsolatok kiépítését és az ottani propagandát is elhanyagoltuk, bár ehhez a hibához az üzemi festőiskolák sokszor helytelen, szektás jellegű szereplése is hozzájárult.

3. Az ifjúságpolitikai munka terén helytelen kirakatpolitikát folytattunk, a kollégistáknak kollégiumi munkával való túlterhelésével (norma) szinte lehetetlenné tettük a főiskolai ifjúsági körbe való bekapcsolódásukat, megelégedtünk a nagy akciókban, pl. választásokban való részvételünkkel, és szinte szavazógépszerű működésünkkel és egyes kollégistáknak vezető funkciókba való helyezésével. A többi ifjúsági tömegszervezettel jóformán semmit sem törődtünk.

4. A szakmai képzést másodrangúvá süllyesztettük, és elhanyagoltuk. Súlyosbítja ezt a helyzetet az is, hogy arccal az ideológia felé, valamint az "úttörő nemzedék" önfeláldozásának hamis jelszavaival igyekeztünk ennek elméleti alapot adni. Műhelymunka programjainkat a gyakorlatban nem tudtuk keresztülvinni, nagyrészt gazdasági helyzetünk rendezetlensége miatt. Művészettörténeti oktatásunk terve nem volt reális a szövetkezetekben, és a főiskolán amúgy is helytelen szempontokkal tanult anyag gyorstalpaló, felületes átvételére szorítkozott. Az elméleti órák és szemináriumok munkafegyelme meglehetősen laza volt. Az előkészítősök munkafegyelmét sem tudtuk megszilárdítani, a főiskola adta lehetőségeket nem használtuk ki kellőképpen.

5. A kollégisták magán- és erkölcsi élete rendezetlen, egyesek pedig az ellenkező végletbe, az önmegtartóztatás egészségtelen formájába estek.

6. Meg kell állapítani, hogy az általános fegyelem és munkafegyelem és az autonómia teljesen téves felfogása az anarchista autonomizmus jelenségének és klikkek kialakulását eredményezte. A kollégium vezetősége maga is beleesett ebbe a hibába. Elszakadt a kollégium többi tagjától, és sokszor álradikális módszerekkel és intézkedésekkel, túlméretezett tervekkel akarta a kollégium rendjét fenntartani, szalmalángszerűen hozott határozatokat, és azok végrehajtását nem ellenőrizte kellőképpen.

Mindezekből megállapítjuk, hogy az MDP Politikai Bizottság kritikája kollégiumunkra is teljes mértékben vonatkozik, de egyszersmind komoly segítséget és iránymutatást ad hibáink felismeréséhez és ösztönzészt azok kijavításához. Helyesléssel és örömmel vettük tudomásul az MDP Politikai Bizottságának és Révai elvtársnak ránk vonatkozó kemény, de jóindulatú és irányt mutató bírálatát, és azt komolyan kiértékelve és tudatosítva önmagunkban, érdemleges önkritika gyakorlása után teljes erőnkkel vállaljuk a hibák kiküszöbölését.

NDGY Papp Oszkár iratai B-14

18. Az orosházi népi kollégium tagságának állásfoglalása a NÉKOSZ-kritika ügyében

Jelentés a NÉKOSZ nevelési osztályának, 1948. október 5.

Az 1948. évi okt. hó 4-én este megtartott kollégiumi estén a 109/1948 nev. o. sz. körleveletek alapján részletesen foglalkoztunk a kitűzött bel- és külpolitikai eseményekkel (Visinszkij-beszéd, nehézipar, szövetkezetek, okt. értekeztet, Földművelésügyi Minisztérium és MAORT-szabotázs, tagzárlat, munkásifjak taníttatása).

Ismertettük az MDP kritikáját, a kritika egyes pontjait kollégiumunkra konkrétizáltuk, és a következő megállapításokra jutottunk:

1. Az öntömjénezés: A kollégista öntudat káros felduzzadása kollégiumunkban csak egy-két esetben nyilvánult meg. Mindössze 2-3 tagunk volt, aki nem kívánatos fokon és mértékben fejlesztette helytelen irányba kollégista öntudatát. Ezekkel a tagság zöme már annak idején állandó harcban volt, és túlkapásaikat, elhajlásait igyekezett tompítani.

2. Elzárkózás: A kollégisták elzárkózását más ifjúsági egyesületek elől nem lehet megállapítani. Kollégistáink élénken részt vettek a diákszövetségi munkában megalakítása első napjától, sőt annak legtöbb esetben funkcionáriusai lettek. Együttműködtek kulturális téren az úttörőkkel, a gimn. népi együttesével, jártak a szomszédos falvakba előadásokat tartani, labdarúgó- és röplabdamerkőzésekre hívták ki a helybeli ifjúsági egyesületeket és a honvédséget. Hogy e tekintetben munkájukat nagyobb arányokban nem fejthették ki, annak oka inkább az, hogy maguk az ifjúsági egyesületek éltek laza egyesületi életet.

3. Elszakadás a párttól: Igaz, hogy nem állottunk szorosan a párt mögött. De ebben nem is segített előre bennünket senki, sőt maga a vezetőség és az iskolák igazgatói is ellene voltak annak, hogy a diákság, ha még kollégista is, pártmunkában vegyen részt. Hivatkoztak az akkori hivatali rendelkezésekre, amelyek szerint a diákság ne működjék pártokban, és amelyek még azokból az időkből származtak, amikor nem dőlt el demokráciánk sorsa: népi vagy polgári demokrácia leszünk-e, s ezeket a rendelkezéseket állításuk szerint azóta sem hatálytalanították. Ennek ellenére volt MKP-s tagunk, és a kollégium tagsága is nagy fejlődésen ment át az év végéig.

4. Autonómiával való visszaélés: E tekintetben semmi panasz nem fordult elő kollégiumunkra sem az iskolák, sem a hatóságok, sem a központ, sem a személyzet, sem magánosok részéről. Ellenkezőleg: a kollégium éppen legválságosabb napjait élte át autonómiájának ügyes alkalmazásával minden zökkenő nélkül, és a tagságot közösségi érzületre és felfogásra nevelte.

5. Paraszttromantika: Kétségtelen, hogy a munkásság vezető szerepét nem hangsúlyoztuk munkánkban, de ugyanakkor tudatos paraszttromantikát sem folytattunk. Mindössze annyit tettünk, hogy igen nagy lelkesedéssel és nem eredménytelenül feködtünk rá a népdal- és táncitanulásra, és számos előadást tartottunk a környéki falvakban és tanyaközpontokban.

6. Szakmai képzés elhanyagolása: Ez valóban megtörtént, s főleg olyanoknál, akik éppen diákpolitikai vonalon fejtettek ki irányító munkát. Viszont, akik ilyen irányban közömbösek maradtak, meg tudták tartani a nívót. A jelen iskolaévtől kezdődően a feladatok megosztásával és az egész tagság munkába szolításával tehermentesülnek a tavalyi diákvezetők, és a szakmai képzés megmaradhat a kívánt szinten.

7. Kispolgári dekadencia: Valamennyi tagunk szegény sorsú szülők gyermeke, agrárproletár lévén, ilyenről nem beszélhetünk, és vád nem is érhet bennünket.

Milyen támadásokat és rémhíreket terjesztettek kollégiumunkkal szemben?

Több tagunk vallomása alapján a kollégiumot főleg az erkölcstelenség, azaz valálatalanság vádjai érték. Főleg ilyen vádakait hánytak a kollégium felé a klerikális reakció hívei. Kifogásolták egyesek azt, hogy a két helybeli kollégium fiú- és leánytagjai együtt tanulják a népi táncokat a késő délutáni órákban, és közös énekkarban szerepelnek. Pedig ugyanez történik az iskolákban is.

Azok a szülők, akik a kollégiumok lényegével nem voltak tisztában, és beugrottak a reakciósvad vádjainak és a rémhíreknek, hajlandók voltak esetenként elhinni, hogy a kollégiumokban – így a mienkben is – partizánok nevelése folyik, akiket

majd kivisznek Oroszországba. A tájékozatlanságra nézve mi sem jellemzőbb, hogy az idén jelentkezők szüleinek egy része azt hitte, hogy a kollégium valamilyen új iskolatípus, ahol valamilyen pályára készítik elő a tagságot. Megütődtek azon kijelentéseinken, hogy be is kell valamelyik iskolába iratkozniok, és a kollégiumban csak ellátást és lakást kapnak, azonkívül tanulmányaikra felügyelnek, és az iskola munkáját bizonyos tekintetben kiegészítik.

Támadások manapság is érik nap mint nap a kollégiumot, különösen egyházi exponensek részéről, akik sok kínálkozó alkalmat felhasználnak arra, hogy kollégistáink és kollégiumunk tekintélyét és jó hírnevét aláássák.

A tagság ezeket a nevetséges és rosszhiszemű vádakat egyhangúlag visszautasítja, és minden alkalmat meg fog ragadni, hogy a rémhírek terjesztőit, valamint azokat, akik e rémhírek terjesztőinek hitelt adnak, éppen az ellenkezőjéről győzze meg.

Az MDP kritikáját illetően pedig köszönetét fejezi ki a munkásosztály vezetőinek a jóindulatú figyelmeztetésért. Ígéri, hogy az eddig elkövetett hibákat azzal teszi jóvá, hogy szorosan ragaszkodik a kijelölt úthoz és a célokhoz az újonnan kinevezett vezetőség irányítása alatt, minél nagyobb mértékben támogatva a munkásosztály gyermekeinek kollégiumba juttatását, erősítve a maga erejéből is a munkásosztály szerepét és harcát a szocialista Magyarország felépítéséért. Szorosabbra fűzi kapcsolatait az MDP-vel oly formán, hogy időnként előadókat kér, és az MDP előadásait is meghallgatja. Iskolai tanulmányait a lehető legnagyobb mértékben lelkiismeretesen elvégzi, élen jár az iskolák közötti tanulmányi és demokratikus nevelést célzó versenyekben, a Diákszövetség és más ifjúsági szervezetek munkájában. Egyszóval: minden erejével azon lesz, hogy méltó legyen "A jó kollégista" elnevezésre.

Ezen jelentés a vezetőség közös munkája és a tagság közös elhatározásának eredménye.

Éljen az újjászervezett Népi Kollégiumok Országos Szövetségének demokratikus mozgalma!

Éljen a Tanulj jobban mozgalomért dolgozó magyar ifjúság!

Éljen a szocialista Magyarországért küzdő NÉKOSZ!

Orosháza, 1948. október 5.

Csende Béla jegyző s. k.

Kara Mihály s. k.
Borbély István s. k.
Manczur Ferenc s. k.
Golyós László s. k.
Tóth Ervin s. k.
Petőcz Sándor s. k.
Utris Pál s. k.
Domján Lajos s. k.
Oláh Ferenc s. k.

Bakos István s. k.
Sárközi Mihály s. k.
Kiss János s. k.
Szabó Imre s. k.
Bars László s. k.
Horváth Imre s. k.
Petróczy István s. k.
Szentpáli Pál s. k.
Csécsi István s. k.

Benkő Imre s. k.
Varga András s. k.
Bottyán János s. k.
Matolcsi Béla s. k.
Baranyi István s. k.
Törőcsik József s. k.
Szita Imre s. k.
Galyas István s. k.
Kiss Imre s. k.

A NÉKOSZ vezetésében elkövetett hibákról, kijavításukról és a követendő útról hozott igen komoly és figyelmet keltő határozatot az MDP Politikai Bizottsága, s ugyanerről beszélt részletesen Révai József a NÉKOSZ kommunista aktívájának értekezetén. Ez a figyelemreméltó és jelentős esemény szükségessé teszi, hogy a magunk részéről is hozzászóljunk a NÉKOSZ kérdéséhez. [...]

Amint Révai József részletesebb kritikájában kifejti, lényegében három ponton követtek el súlyos hibákat a kollégiumi vezetők, s ezeknek a következményei egyre szélesebb területen kezdtek megnyilvánulni. Ez a három pont a következő: a kollégisták helytelen viszonya a parasztsághoz, a kollégisták helytelen viszonya a munkásosztályhoz és végül az a helytelen törekvésük, hogy elszigeteljék magukat az ifjúsági mozgalom szélesebb köreitől.

Ami a parasztsághoz való helytelen viszonyukat illeti, atekintetben egyetértünk mindazzal, amit az MDP határozata kifejezett. Egyetértünk azzal, hogy a NÉKOSZ köreiből helytelen parasztimádó ideológia fejlődött ki, és annak alapján helytelenül és romantikusan szemlélték mind az egész parasztságot, mind pedig a saját paraszti származásukat. Ugyanaz a veszedelem ez, ami a Bolyai-kollégium idejében fenyegette a fiatalokat, s amit a Györffy-kollégium idején már nagy részben sikeresen lektüzdöttek, de ami később a NÉKOSZ-mozgalom keretei között újra felültette a fejét. Van azonban hozzátennivalónk ehhez a kérdéshez.

Nemcsak azt a hibát követte el Kardos László és a többi NÉKOSZ-vezető, hogy a parasztimádat hibájába esett, hanem azt is, hogy ugyanakkor elszigetelték magukat a parasztság valóságos politikai és társadalmi harcaitól, és míg egyfelől öntudatukban hamis parasztromantikát tenyésztettek ki, addig gyakorlati magatartásukban lenézték és fölényesen lekezeltek a parasztság mindennapi harcait. Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk; hogy mind a földosztásban, mind a földművesszövetkezetek megszervezésében rendkívül komoly és értékes munkát végeztek a kollégisták. Azonban már ebben a munkájukban is érezhető volt egyfelől ideológiájuk romantikára hajlamos parasztimádata, másfelől pedig fölényes elvonatkozásuk a parasztság mindennapi életének apró gondjaitól és küzdelmeitől. Ezt mi kezdtől fogva veszedelmes eltévelyedésnek ítéltük, és egyformán bíraltuk Kardosék elvont népi romantikáját és fölényes elvonatkozásukat a parasztság mindennapi társadalmi és politikai harcaitól.

Tökéletesen egyetértünk azzal is, amit az MDP határozata a munkásosztályhoz való helytelen viszonyukról mond. Tökéletesen egyetértünk azzal, hogy a kollégiumokban a parasztszármazású diákok mellett mind több munkásszármazásúnak is kell lennie, és azzal is, hogy az egész kollégiumi mozgalomnak fel kell ismernie a munkásosztály vezető szerepét és a munkásosztály ideológiájának jelentőségét. Mindezzel egyetértünk, de ehhez is van hozzátennivalónk.

A kollégiumi vezetők hibája nemcsak abban mutatkozott meg, hogy nem ismerték fel a munkásosztály vezető szerepét és különösképpen a munkásosztály pártjának az irányítását, hanem abban is, hogy általában minden vezető politikai erőt lebecsültek, és igyekeztek elszigetelni magukat. Ugyanezt a magatartást tanúsították a Parasztpárttal szemben is. Miközben narodnyik hajlamaik helytelen parasztimá-

datra ragadták őket, ugyanakkor lebecsülték és szinte semmibe vették a Parasztpárt-
nak mint a dolgozó kisparasztság szervezett politikai mozgalmának mindennapi
harcait és munkáját. Mi természetesen elsősorban a Parasztpárttal szemben tanúsít-
ott helytelen magatartásukat tettük szóvá. De eközben az is kiderült, hogy a Pa-
rasztpártot nem azért veszik semmibe, mert a munkásosztály pártjának vezető sze-
repét tartják mindenekfelett fontosnak, hanem ellenkezőleg, azért becstelték le
a Parasztpártot, mert minden pártot, minden vezető politikai erőt illetéktelennek
tartottak arra, hogy vezetését magukra nézve elfogadják és kövessék. A hiba, hogy
nem ismerték fel a munkásosztály pártjának irányító szerepét, megduplázódott
azzal, hogy minden vezető politikai erő szerepét, így a Parasztpártét is, lebecsülték.

Végül a harmadik hibaforrás, hogy elszigetelték magukat az ifjúsági mozgalom
szélesebb köreitől. Ez szülte a túltengő NÉKOSZ-öntudatot, és ez szülte azt a kis-
polgári anarchizmust, amely éppen úgy, mint magánéletükben megnyilatkozott.
Az MDP bírálatainak idevágó pontjaival is teljes mértékben egyetértünk. És nem
most értünk egyet, hanem kezdettől fogva arra irányítottuk kritikánkat, hogy a kol-
légiumi mozgalom vezetőinek helytelen elzárkózását és kispolgári anarchizmusát
minél hatásosabban visszaszorítsuk.

Most, hogy az MDP teljes politikai tekintélyével kimondta a bíráló szót, és be-
lenyúlt a kollégiumi mozgalom vezetésébe, örömmel üdvözljük régóta hangozta-
tott kritikai szempontjaink hatásos és súlyos érvényesítését. Azt is teljes együttérzés-
sel üdvözljük, hogy az MDP felelős vezetői a követendő útra nézve nagyon komoly
és nagyon határozott útmutatást adtak a kollégiumi mozgalom vezetőinek. A dolog
természete szerint, az MDP Politikai Bizottságának bírálata és útmutatása elsősor-
ban a kollégiumi mozgalom kommunista tagjainak szól. Szükséges és helyes tehát,
hogy mi a nem kis számú parasztpárti kollégistáknak is hasonlóképpen félreérthet-
len és határozott útmutatást adjunk. Most is elmondott és más alkalommal is kife-
jezett kritikánkon túl egy alapvető és döntő szempontra kell itt rámutatnunk.

A NÉKOSZ parasztpárti kollégistáinak is meg kell szívnem mindazt, amit az
MDP bírálata magában foglal, mert ezt a mi parasztpárti elveink és törekvéseink
is megkövetelik. [...]

Szabad Szó, 1948. október 10.

20. A NÉKOSZ-kritika hatása a debreceni népi kollégiumban Kovács Alajos visszaemlékezése, riporter Tasi József, 1971

Tasi József: Hogyan érintette Önöket az 1948 nyarán és szeptemberében bekö-
vetkezett bíráló, a NÉKOSZ elleni bíráló, és az a bizonyos Révai-beszéd?

Kovács Alajos: Hogy őszinte legyek, nem tudom, másban mit váltott ki,
mert nyílt színen nem nagyon lehetett, nem nagyon merte senki bírálni. De meg-
hökkentünk, valahogy úgy fogalmaznám meg József Attilára gondolva: nem is tud-
tuk, hogy miért bántanak minket. Egyrészt értetlenül álltunk az egész előtt, nem
értette az ember. Az az igazság is hozzátartozik ehhez, hogy az értetlenség után
az embernek szinte mazochista, önkínzó gyötrelmet okozott, hol is hibáztuk el,
mit csináltunk rosszul? Egyszerűen nem értettük, és sokszor – ma már mosolygok

ezeket a dolgokat – azt mondtam magamban: biztos azért nem értem az egészet, mert én nem vagyok igazi proletár, mert parasztszármazású vagyok. Ilyen gúgyosságig is eljutott az ember az önmarcangolásban, mert azért csak komolyan vette az ügyet. Én például személy szerint ellenállni nem gondoltam, úgy véltem, ezt a párt mondja, biztos, igaz is lehet. Az igazság megvallása kedvéért: részdolgokban kételkedtem, de általában a kritika jogosságában nem. [...] Még a gondolatától is irtózott akkor az ember, hogy a párt irányvonalával szemben álljon. De mégsem értettem az egészet, mert mindent olyan jól akartunk, mindent lobogva csináltunk. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

21. A Vasvári Akadémia felszámolásáról, a Györffy István Kollégium Kommunista Bizottságának előterjesztéséről és a Révai-kritikáról

Fekete Sándor visszaemlékezése, riporter Tasi József, 1971

Tasi József: Milyen emlékei vannak a Vasvári Akadémiáról?

Fekete Sándor: A Vasvári Akadémia lett volna életemben az ellenállási mozgalom után talán a második legnagyobb szabású vállalkozás. Azonban, mint ismeretes, az akadémia terve kudarcot vallott, nem a terv miatt, amely részletes, kitűnő és nagy távlatú volt, hanem a politikai helyzet teljes módosulása miatt. Ez a politikai akadémia azt jelentette volna, hogy a magyar dolgozó osztályok fiaiból egy kollégista szisztémájú intézményben vezető politikusokat és közigazgatási szakembereket nevelnek. A kollégium terveit több hónapos, sőt talán még annál is hosszabb ideig tartó közös munkában, Kardos László irányításával dolgoztuk ki, meg is jelent egy füzet Gyenes előszavával, Kardos László és az én tanulmányommal. E füzet egyebek között a kollégiumtervezet programját és célkitűzéseit is tartalmazta. Ez a Vasvári Akadémia előkészítő tanfolyamot tartott, ahol részben a párt különböző szervei által, részben saját kádermunkánk alapján kiválogatott emberek képességeit egy nyáron át felmérhettük. Azonban addigra már világossá vált, hogy egy ilyen típusú intézmény tartósan nem tud megmaradni a magyar közéletben; a Rákosi-féle politikának nem volt szüksége arra, hogy öngazgatáson alapuló, harcosan politizáló, az ország közügyeinek intézésében jogot igénylő demokratikus intézménynek teret engedjen. Világossá vált, hogy a kollégiumi mozgalom napjai, hónapjai meg vannak számlálva, és különösen világossá vált, hogy a kollégiumi mozgalom saját politikai főiskolájának megteremtésére nincs lehetőség.

Tasi József: Konkrétan hogyan számolták föl a Vasvári Pál Akadémiát?

Fekete Sándor: A Vasvári Pál Akadémia felszámolása – hogy úgy mondjam – együtt járt az egész NÉKOSZ elleni szervezkedéssel. Mert azért az nem egyszerűen a párt vezető szerveinek fellépése volt, hanem a párt hivatalos ifjúsági vezetői között nem egy olyan akadt, aki személyes féltékenységből, a DISZ háttérbe szorítása miatti aggodalomból külön buzgóságot is mutatott ebben az ügyben. Különböző politikai bizottsági ülések következtek, egyik a másik után. Emlékszem az egyikre, Kardos, Gyenes, Györffy és én voltunk jelen, és ahol Rajk már nem volt ott, Révai még

többé-kevésbé közvetítő módon igyekezett azért valamit menteni a kollégium vívmányaiból, Rákosi-Gerő-Farkas azonban a leghatározottabb és legellenségesebb módon nyilatkozott a kollégium módszereiről, szervezési elveiről. Úgy emlékszem, 1948 nyarának végén mondták ki azt véglegesen, hogy a Vasvári Akadémia megszűnik. A továbbiakban már nem folytattunk szervező munkát, jellemző azonban, hogy még az előkészítő tanfolyam növendékei közül is igen sokan később tekintélyes funkciókat foglaltak el a párt, a közigazgatás, a Belügyminisztérium, a külügyi szolgálat és más területeken. Tehát jó lehetett a válogatás, ha még ezen az alsóbb szelektáló fórumon is egy csomó tehetséges fiatal gyűlt össze.

Tasi József: Ebben az időben, 1948 nyarán, ha jól tudom, a Györffy István Kollégium Kommunista Bizottsága levelet intézett a Magyar Dolgozók Pártja vezetőségéhez. De talán ennek a történetét Ön mondaná el.

Fekete Sándor: Az előbb már jelzett körülmények között egyre több jel mutatott arra, hogy a kollégiumi mozgalmat, a Vasvári Akadémiát, az egész hatalmas vállalkozást veszély fenyegeti. Erről én egy írásos memorandumot készítettem a kollégium vezetőszámára, amely – Györffy Sándor meg is találta – tartalmazza azt, hogy a kollégium célba van véve. Ez a memorandum elmondja, hogy a párt, amely egy kivételével megsemmisítette az ellenséget, most a szövetségesek felé fordul, s azokat igyekszik teljesen megingatni maradék autonómiájukban. A baj csak ott van, hogy minket "szövetségesnek" kezel, és nem "elvtársnak". Elmondja, hogy az ifjúsági autonómiát, a karakterformálási módszereket, az embervizsgálati, felvételi és vizsgáztatási módszereket veszélyezteti egy pártiskolai, merev, sematikus formalizmus.

Később, amikor ennek egyre több jele mutatkozott, s Kardos személyét problematikusként kezelték, és mint olyan embert tárgyalták, aki esetleg pártserfűtlenségével befolyásolja a tagokat, akkor néhányan elhatároztuk, hogy Kardosék feláldozásával megpróbáljuk megmenteni a kollégiumi mozgalmat. Sebten létrehoztuk azt a Györffy-kollégium Kommunista Bizottsága elnevezésű szervet, amely – természetesen – előzőleg soha nem működött, miután ilyen nevű intézményünk, szervünk nem volt, de ahhoz, hogy a párt előtt felléphessünk, kreálni kellett egy ilyen szervezetet. Ez a bizottság egy platformot dolgozott ki: "elébe ment" annak a kiritikának, melyet a párt már akkor hangoztatott, s amelynek még erősebb megfogalmazására – feltehetően – már javában készültek, másrészt viszont igyekezett a kollégium vívmányaiból amit lehetett, megvédeni. Addigra azonban már kialakult a kollégiumi mozgalom fokozatos felszámolásának terve, és ezt megállítani nem tudta a mi akciónk. Túlzott taktikázásból, "manőverező" gondolkodásból született, és szerencsétlen eredménnyel záródó vállalkozás volt ez az egész Györffy-kollégiumi Kommunista Bizottság-akció, mindazonáltal nem áll, hogy a kollégiumi mozgalom bukását – merőben – ez idézte elő. Alapvető történelmi okok, a magyar népi demokrácia jellegének átalakulása, a sztálini szisztéma teljes átvevése vezetett oda, hogy a kollégiumi mozgalom, ez a sajátosan magyar és demokratikus intézmény, lehetetlenné vált az új körülmények között.

Mélyszéges elkeseredéssel fogadtam az egész változást, ez volt az egyik legnagyobb csalódásom a népi demokrácia történetében. Megdöbbentett az a rengeteg politikai csalárdsággal kevert módszer, amellyel a kollégiumi mozgalmat kiiktatták

a magyar közéletből. Ekkor rendült meg először a bizalmam Révaiban, a párt több vezetőjében. úgy láttam, hogy ha bizonyos érdekek úgy kívánják, a legsajátosabban magyar jellegű és legfigéretesebb vállalkozásokat is hajlandók felszámolni, csak hogy ezzel bebizonyítsák: nem térnek el egy jottányit sem bizonyos előírt modellektől. Ha már Révainál tartunk, és itt lapozgatjuk ezt a híres 48. szeptemberi beszédet, hadd jegyezzem meg: különösen lehangoló ebben a beszédben az, hogy Révai itt még a kollégium védelmében lép fel, és olyanokat mond, hogy "nem akarjuk a fürdővízzel együtt a gyereket is kiönteni", majd később azt mondja, hogy "tudjuk, hogy a kollégium magja egészséges, autonómiára szükség van" stb. A valóságban azonban elsősorban a gyereket akarták kiönteni. A fürdővíz persze nem volt túlzottan tiszta, de a fürdővízben található piszok csak ürügy volt arra, hogy a gyereket radikálisan ki lehessen hajítani, nemcsak a fürdőkádból, hanem az összes létező életlehetőségek közül, és ez a beszéd talán csak arra kellett, hogy egy átmaszkírozási időt adjanak még ahhoz, hogy az államosítás után radikálisan és gyökeresen meg lehessen szüntetni az egész kollégiumi mozgalmat.

Nincs elég ismeretem ahhoz, hogy mindezt a párton belül is kialakult nézeteltérésekhez kapcsoljam. Személyes tapasztalataim szerint azonban Révai egy ideig, kb. a jugoszláv ügyig, csakugyan őszintén törekedett a szocializmus sajátosan magyar útjának kimunkálására. A jugoszlávok elleni kritika azonban megijesztette, s ettől kezdve a népi kollégiumi mozgalmat sem merte tovább védeni, majd később hozzájárult a mozgalom teljes felszámolásához. E kérdés igazi megvilágítására csak akkor leszünk képesek, ha ismerni fogjuk mindazokat a körülményeket, amelyek a negyvenes évek végén Révait eredeti felfogásának fokozatos felszámolására készítették.

NDGY Magnós interjúk, 1971

22. Hogyan és milyen körülmények között, milyen gondolatokkal és érzésekkel váltam meg a népi kollégiumtól

Válasz a NÉKOSZ-kérdőív 25. kérdésére, 1971

A Györffy-kollégiumból titkárnak kerültem át a Szabó Dezső, majd a Hajnóczy-kollégiumba. Megtiszteltetésnek, bizalomnak s – az anyagiakat tekintve – segítségnek tekintettem a kollégiumi változást. A kollégiumtól az ismeretes NÉKOSZ-bírálat után váltam meg. A NÉKOSZ új központi kiküldöttje és a jogi kar pártszervezetképviselője nekem is a fejemre olvasta a NÉKOSZ általános "hibáit". Az ún. Révai-kritika gondolatmenetét komolyan feldolgoztam magamban. Akkoriban igyekeztem őszintén elhinni állításait, sok bíráló megjegyzését el is fogadtam. De ahogy a Rajk-ügy kapcsán nem tudtam elhinni Tókéss Ottóról és másokról, hogy árulók, ugyanúgy e kritikából sem tettem magamévá, hogy a kollégiumi mozgalomban bárki pártellenes célokat követett volna a vezetők közül. A kollégiumi bírálat keserű szájízot adott. Nem a tényleges hibám feltárása és elemzése miatt. Ilyen alig volt. Az bántott, hogy durván előkészített volt minden, az ember akár a falnak beszélhetett, s akadtak jó néhányan a kollégisták közül, akik hajlandók voltak – mechaniku-

san, belső meggyőződés nélkül – a rájuk osztott szerepkört eljátszani. Leváltottak, majd a kollégium elhagyására is felszólítottak. Egyik kollégista társammal albertbe költöztem. Ezt már könnyebben elviseltem. Egyetemi tanulmányaim vége felé jártam, tanulásom útja nem szakadt meg.

NDGY Kérdőívekre adott válaszok 1005

AZ UTOLSÓ TANÉV, A NÉPI KOLLÉGIUMI MOZGALOM CENTRALIZÁLÁSA ÉS BÜROKRATIZÁLÁSA

A népi kollégiumi szövetség 1948–49-es tanéve – politikai-pedagógiai tartalmát tekintve – új és más korszak a népi kollégiumi mozgalom történetében. Míg az előző korszakban a kollégiumi mozgalom – a NÉKOSZ eredeti pedagógiai koncepciójának megfelelően, az autonóm diákközösségi keretek optimális felhasználásával – egy differenciált és széles népi-nemzeti forradalmi erőknő felépülő, a szocialista inté-tűciókat is felölelő népi demokratikus társadalom perspektívájában nevelt és építke-zett, addig ebben az esztendőben kizárólagosan a már funkcionáló proletárdiktatúra ifjúságpolitikájának vált rendkívül intenzív társadalmi-politikai képzőiskolájává és nevelőintézményévé. A kollégiumi szövetségnek ez az átalakulása igen sok ta-nulással szolgál, annál is inkább, mivel ez a formálódás maga a Rákosi teremtette politikai voluntarizmus türelmetlen és dogmatikus ifjúságpolitikai közegében zajlott le. Természetesen a szövetség életének ez az új korszaka is túlnyomórészt a moz-galom régi tagságára, a kollégiumok régi közösségeire, a szövetség alapszerkezeté-re, a régi népi kollégiumi tradíciók sokaságára, nevelési gyakorlatának sok hagyó-mányára s a kollégisták változatlan forradalmi lelkesedésére és vállalkozó kedvére épült. Ennyiben ebben a korszakban is az évtizedes kontinuos népi kollégiumi szellem munkálkodott, amely – nem kétséges – a szövetség az esztendei politikai és pedagó-giai eredményeiben is testet öltött. Mindazonáltal a jelen tájékoztató nem a kollé-giumi élet folytonosságára irányítja a figyelmet, hanem azokra az új kollégiumi je-lenségekre és folyamatokra, amelyek ebben az esztendőben egyre inkább a centra-lizálódás és bürokratizálódás jegyeit viselték magukon.

Az új feladatoknak megfelelően a szövetség szerkezetén belül lényeges eltolódá-sok történtek – mindenekelőtt a centralizáció irányába. A központ irányító, igazga-tó, beavatkozó, mozgató szerepe megnőtt, új központi testületi szervek, új osztá-lyok, instruktorok és szakfelelősök kezdtek működni. A központ és az egyes kollé-giumok között az érintkezés megsokszorozódott: jellemző szimptóma, míg az előző korszakban egészében véve mindössze több százra rűgott a körlevelek, utasítások, igazgatási iratok száma, addig most egyetlen év alatt – ezernyre. A szelekció, a személyi politika döntő szerve a központ káderosztálya lett: a kollégiumok vezető posztjaira való kiválasztásban és a tagság összetételének meghatározásában egyre fokozottabban érvényesítette befolyását. Mindez fokozta a központtól való függést. Az MDP PB határozatának érvényesítése következtében megváltoztak a szelekció szempontjai: a népi kollégiumok, amelyek különben lényegükön fogva az ország legkülönbözőbb szegény és dolgozó paraszt- és munkásrétegeinek diákgyermekait foglal-

ták magukban, most kitüntetten az iparimunkás-származású diákokra orientálódtak. Míg korábban a kollégiumok mérsékelt arányban a néphez, a progresszióhoz vonzódo értelmiségi és polgári fiatalokat is befogadtak maguk közé, most ezek jó részét mint osztályidegeneket kiszelektálták. A progresszió fogalmát korábban a népi kollégiumokban a demokratikus és szocialista közgondolkodás, nézetek és magatartás általános organikus terjedése tette és jellemezte, most élesebben kezdtek elkülönülni egymástól a kommunista nézeteket szervezeten valló párttagok és a demokratikus-szocialista nézeteket képviselő pártönkívüliek. S mivel a ki hova tartozik rövidesen szelektációs szempontként is jelentkezett, nem ritka esetben egyfajta konformista magatartás kialakulására vezetett a kollégiumokban.

Az egyes népi kollégiumokon belül a korábbi közösségi élet demokratizmusa is módosult, a kollégiumi élet is a centralizálás irányába látszott alakulni. Megnőtt az igazgató, a vezetés szerepe, módosult – s részben csökkent – az ún. belső szabad társadalmi mikrointézmények, a szövetkezetek, népbíróságok stb. befolyása és tevékenysége.

A nevelés oktatáscentríkussá vált, amit – az iskolai, főiskolai és kollégiumi tanulmányokat illetően – pozitív tényként is kell értékelni. A kollégiumi belső oktatás azonban, amely korábban a sokszínű konkrét történeti-társadalmi valóság feltárásával vezette el diákjait a progresszív vagy éppenséggel a marxista politikai-ideológiai álláspontok igenléséig és elsajátításáig, most merőben a korabeli pártoktatás alapfokú és középfokú marxizmus-leninizmus politikai-ideológiai tanfolyamának meglehetősen leegyszerűsített anyagát sajátította el a kollégiumok nevelőivel és diákjaival. Ennek önmagában szintén megvolt az értelme, csak nem tette maradandóvá és élményszerűvé a tárgyalt tananyagot. Ehhez járult, hogy a kollégiumi nevelés már kezdte elhagyni, sőt végül egészen el is hagyta a honismereti tevékenységet, a társadalmi vizsgálódással együtt járó üzem- és falulátogatásokat, általában a konkrét valóság elemzésével való nevelést, így az oktatást hasznos támaszpontjaitól fosztotta meg. Az oktatási formák eléggé tényközlőkké és értelmező jellegűekké váltak, elmaradtak a viták, a vélemény- és nézetütköztetések, következésképp az ezekből született élmények ismerettrögzítő szerepe is elmaradt.

A korábban sokszínű kollégiumi élet bizonyos célirányos egyszerűsödésen esett át. Az egységes kollégiumi követelményrendszer – a normarendszer – megszüntetésével és módosításával az oktatáson kívül csak szabad normatívák tették lehetővé a belső foglalkoztatást. A szabad normák közt a kulturális tevékenységgel, a szabad társadalmi vállalkozásokkal és az ifjúságpolitikával szemben léptek fel követelményekkel. Ezeknek a tendenciája azonban kifelé irányult. A régi széles kollégiumi, kollégiumközi, sőt társadalmi méretű kulturális és sporttevékenység (szövetségi kórusok, országos kulturális és sportversenyek, vetélkedők, szövetségi elméleti és kulturális nevelési kiadványok, folyóirat) ugyanis megszűnt, abból az ifjúságpolitikai megfontolásból következően, hogy a kulturális életnek, szórakozásnak, testnevelésnek az ifjúsági szervezetek legyenek a központjai, a kollégiumokból minden ilyen tevékenység kerüljön át oda. Így ürült ki eléggé jelentékeny mértékben a kollégiumi lét belső világa, s a közösségi élet meglehetősen "üresjárat" lett. A kritika-önkritika éppen ezért sokat veszített régi bensőségességéből, és meglehetősen formálissá vált. A személyiségfejlesztés indukátorai gyakran a kollégiumi falakon kívül működtek,

a kollégiumi kollektív önkontroll már nem saját élményekre és saját megfigyelésekre, többnyire csak külső információkra szorítkozhatott.

A kollégiumon kívüli tevékenység minden kétséget kizáróan megnövekedett, ilyen tömegesen ritkán vettek részt népi kollégisták az ifjúsági szervezetek munkájában, és a saját külső politikai vállalkozásaikat is ilyen tömegesen hajtották végre. Csakhogy "a valóság átalakításának" ez a formája meglehetősen egyoldalú volt: a népi kollégisták kizárólag az ifjúságpolitika vagy az országos politika ún. akcióit vagy kampányait hajtották végre, amelybe – nem lehet tagadni – hatalmas lelkesedéssel vetették bele magukat. Mindazonáltal ezek nem pótolhatták a kollégiumok és a kollégiumi szövetség saját – ezúttal hiányzó – társadalommegismerő, társadalomformáló vállalkozásaiból várható nevelői élményeket és nevelői hatásokat.

Összefoglalóan azt mondhatjuk: a népi kollégiumok és a népi kollégiumi szövetség az 1948–49-es tanév végére egyrészt korábbi teljes igényű kollektivisták karakterét és nevelői potenciálját feladni kényszerült, másrészt tevékenységének új keretei között is – jóllehet egyoldalú, torz és voluntarista ifjúságpolitika szolgáltatásban – figyelemreméltó társadalmi-politikai teljesítményre volt képes. A szövetség vezetői és tagsága méltán várhatta hát, és várta is, hogy olyan megütszélő feladatot bízna majd rá, mint az 500 magyar állami és államosított kollégium tíz- és tízezernyi diákjának nevelése.

23. Szalai Béla levele Szabó Gergelynek – Moszkvába –
az 1948–49. esztendő országos politikai és ifjúságpolitikai
változásairól és feladatairól
1948. október 6.

Kedves Gergely!

Leveledet ma kaptam meg, és miután van egy kis időm, sietek is mindjárt válaszolni.

Hosszú beszámolót persze nem érek rá írni. [...]

Néhány szót a gazdasági és politikai helyzetről. Pártunk előtt álló feladatok közül a következő 4 a legfontosabb:

1. A klerikális reakció elleni harc fokozása azzal a céllal, hogy országunkban felszámoljuk az imperialisták által irányított valamennyi csoportosulást.
2. A nehézipar fokozott építésével megteremteni a lehetőségét az egész magyar ipar gyorsabb fejlődésének és mezőgazdaságunk géppel való ellátásának.
3. Falun szervezetek kiépítésével mezőgazdasági termelésünk színvonalának emelése és a dolgozó parasztságnak a falusi kizsákmányolókkal, a kuláksággal való szembefordítása.
4. Elsősorban párttagságunk, de azon túl egész dolgozó népünk ideológiai és kulturális színvonalának emelése. Ezek ma legfőbb kérdéseink, amelyeknek megoldására mozgósítja pártunk dolgozó népünket.

Néhány szót írok még az ifjúsági politikáról. A Magyar Ifjúság Népi Szövetsége – mint bizonyára tudod – március 15-én alakult a rétegszervezetek szövetségéként. Egy rétegszervezete van minden ifjúsági rétegnek. Így a munkásifjúság egységszer-

vezete a SZIT, teljes nevén: Szakszervezeti Ifjűmunkás- és Tanoncmozgalom; a parasztfifűsűg szervezete az Egysűges Parasztfifűsűg Orszűgos Szűvetsűge (EPOSZ); az egyetemistűkű a MEFESZ, a kűzűpiskolűsűkű a Diűksűvetsűg, a serdűlű ifjűkű az űttűrűmozgalom. A felsoroltakon kűvűl – amellyek egyűttesen alkotjűk a Magyar Ifjűsűg Nűpi Szűvetsűgűt –, műs politikai jellegű szervezet nincs, kivűve a cserkűsz-szűvetsűgűt, amely a kűzeljűvűben fog az űttűrűmozgalomba beolvadni.

A MINSZ rűtegyszervezetei az űtűbbi idűben gyorsan fejlűdnek. A magyar demok-rűcia űltalűnos fejlűdűse elűsegűti űs meggyorsűti az ifjűsűgi mozgalom erűsűdűsűt. Az ifjűsűgi szervezetek fű munkűja most minden vonalon a termelűsi versenybe valű bekapcsolűsa az ifjűsűgnak. Ennek űrdekűben a SZIT az űzemekben ifjűsűgi munkabrigűdokat szervez; az EPOSZ falun ugyancsak fű feladatűnak tartja a mezűgazdasűgi munkaverseny fokozűsűt. De műg az egyetemeken űs kűzűpiskolűkban is ifjűsűgi egyesűleteink legfűbb feladata a tervgazdűlkűdűs kűzvetett szolgűlata, tanulműnyi szűnvonal nűvelűsűvel a jobb szakemberkűpzűs elűsegűtűse.

A NűKOSZ űgyeirűl rűszletesen nem űrok. Jelen levelemhez mellűkelem Rűvai elvtűrsnak a NűKOSZ kommunista aktűvűja elűtt tartott beszűdűt, amelybűl meg-lűthatod, milyen alapos munkűt vűgzett a Politikai Bizottsűg, űs milyen vilűgosan megszabta a NűKOSZ-ban dolgozű kommunistűk elű a hibűk kijavűtűsűnak űtűjűt. Az űj vezetűsűg hozzű is lűtott műr a pűrt űtmutatűsűi alapjűn a munkűhoz. Vannak is műr kezdeti eredműnyek. Semmi kűtsűg nem fűrhet ahhoz, hogy a hibűkat ki fogjuk javűtani, űs a NűKOSZ betűlti a pűrt űltal rűbűzott szerepet.

űrdeklűdsz az űj vezetűsűgrűl. Tagjai a kűvetkezűk: elnűk Szalai Bűla, fűtitkűr Gyenes Antal, titkűr Nagy Balűsz, nevelűsi osztűlyvezetű: Szűkely Lajos (Szeged), helyettese Pataki Ferenc űs Magyarfalvi Lajos, a kűderosztűly vezetűje Balyű Műria, helyettese Szűsi Gabriella, a gazdasűgi osztűly vezetűje Ambrus Ferenc, a 2 al-elnűk kűt vidűki tanűr.

Legkűzelebb talűn majd hosszabban űrok, most este 7 űra, űs műg be kell mennem a Pűrtkűzpontba.

Hallottam, szűmodra jűl megy a munka. Kűvűnom, hogy tovűbbra is eredműnyesen dolgozzűl.

Barűti űdvűzlettel:

Szalai Bűla s. k.

NDGY Szabű Gergely iratai 2

24. A NűKOSZ munkaprogramja az 1948-49-es tanűvre 1948. oktűber

[...] A NűKOSZ-t olyan szervezettű kell tenni, amely alkalmas a pűrt űltal rűbűzott feladatok tűkűletes ellűtűsűra. Ennűlfogva meg kell teremteni a hibűk űs hiűnyok kikűszűbűlűsűnek feltűteleit.

A hibűk kikűszűbűlűsűre irűnyulű program elkűszűtűsűben figyelembe kell venni azt, hogy a NűKOSZ űtmeneti szervezet, a feladatűt egy-kűt űven belűl űt kell adnia a VKM-nek, illetve a MEFESZ-nek, a Diűksűvetsűgnek űs az űttűrűmozgalomnak – űppen az egűsz kűzoktatűsűgy demokratizűlűsűnak –, amelyben a NűKOSZ is szerepet jűtsűk elűrehaladűsa folytűn.

A NÉKOSZ feladata az, hogy a rendelkezésére álló idő alatt kiküszöbölje a szervezetébe helyenként már mélyre hatolt hibákat, hogy ennél fogva kitűnő – jó részben kommunista – kádereket tudjon adni nagy tömegben, mindenekelőtt a létrehozandó egységes kollégiumi mozgalomnak.

A NÉKOSZ feladatai:

Feladatunk mindenekelőtt az, hogy a Politikai Bizottság kritikáját megszívlelve, a hibák mélyére hatolva, a párt kritikájának szellemében megkezdjük a harcot azok kiküszöbölése ellen.

1. A szövetség összetételét származási szempontból egészségessé kell tenni, lényegesen növelve az iparimunkás-származásúak arányát, ugyanakkor csökkentve a középrétegekből jövőkéét. Törekedni fogunk arra, hogy az iparimunkás-származásúak aránya elérje egész tagságunk 1/4-ét, s ugyanakkor emelkedjen az agrárproletár-származásúak arányszáma.

Oktatási programunkban gondoskodunk arról, hogy a munkásosztály vezető szerepét a kollégistákkal megértessük, a még meglevő ideológiai zavarokat a munkásparaszti szövetség tartalma, a munkásosztály szerepének értékelése körül – kiküszöböljük. Fokozott éberséggel folytatjuk ezen a területen az ideológiai harcot, jól tudva, hogy nemcsak a meglevő hibákkal kell megküzdenünk, hanem éppen mert az osztályharc a parasztságon belül kiéleződik, kollégistáink egy része szülein keresztül ki lesz téve a kis- és középparasztság egy része ingadozásának. A hibák kiküszöbölésén kívül az a feladat is hárul ránk, hogy az osztályharc kiéleződésének periódusában a kis- és középparaszti-származású kollégisták szülein keresztül, lehetőségeinkhez képest, fő céljaink mellett a parasztság egy része felé is közvetítsük a párt politikáját.

2. A párthoz fűző viszonyt megjavítjuk, megteremtjük a szilárd, állandó, szervezett pártirányítás feltételeit a szövetség központjában és a kollégiumokban. Érvényre juttatjuk az egész szövetségben a párt élenjáró szerepét.

Elősegítjük a kommunista kollégisták pártszerű nevelődését. Kiküszöböljük azt a kommunista típust, amely marxista "műveltségben" tekintéllyel rendelkezik, de ugyanakkor felelőtlenségével, a párttól való elszakadtságával erkölcsileg a posványban van.

Kiküszöböljük azt a helytelen, sőt veszedelmes vélekedést, amely elsősorban a Györfly-kollégiumban jelentkezett, s onnan sugárzott ki néhány kollégiumba, nevezetesen, hogy Magyarországon két szervezet nevel kommunistákat, a párt és a népi kollégium, csak éppen a népi kollégiumi kommunista nevelés színesebb a párt "vulgáris" neveléséhez képest.

A kollégiumokban eddig is rendszeresített önkritika-kritikát kiszélesítjük, és az eddigi, főleg személyi hibákat boncolgató bírálat helyett egészséges, a munka-erkölcsöt és egyéni felelősségtudatot fejlesztő kritikává tesszük. A vezetésben rendszeres és nemcsak szavakban kimerülő kritikát alkalmazunk.

3. A kollégiumi szektarianizmus szervezett rendszerét: a tavalyi munkaverseny-rendszert átdolgozzuk, a kollégistákat a tanulás háttérbe szorulása nélkül a széles diákrétegek között való mozgás felé irányítjuk. Megköveteljük a kollégistáktól

az állandó, rendszeres MEFESZ-, diákszövetségi, illetve úttörőmunkát, elsősorban a tanulókori munkát.

Legjobb kádereink közül már most nagy számban emelünk ki és adunk át a felállítandó kollégiumi hivatalnak és a tanügyi igazgatóságoknak. Az állami kollégiumi szervezet kipróbált káderekkel való megerősítését tovább folytatjuk, és egyelőre még szórványosan egész kollégiumokat betelepítünk az állami kollégiumokba.

Az állami kollégiumok átnevelését alulról is támogatjuk, intenzívvé tesszük a kapcsolatot népi és nem népi kollégiumok között. A népi kollégiumi nevelés pozitívumait felülről és alulról ható munkával fokozatosan bevezetjük az állami kollégiumokba.

4. Az erkölcsi lazulás jelenségeit megszüntetjük. Megszilárdítjuk a munkaerkölcsöt, megszüntetjük a "hivatásos" kollégisták felelőtlen, létezésüknél fogva is destruáló típusát.

Megszüntetjük a Györffy-kollégium két újabb kori termékét és a velük kapcsolatos ideológiákat: a karrierizmus elburjánzását és a nemi szabadosság kártékony elméletét és gyakorlatát.

5. Az iskolai tanulmányokat, a szakmai elmélyítést programunk és nevelőmunkánk középpontjába állítjuk. Munkaversenyt ennél fogva csak két területen indítunk a kollégiumok között: az iskolai, illetve egyetemi tanulmányok és a marxista-leninista oktatásból álló kollégiumi tanulmányok területén. Nemcsak előírjuk a fokozott tanulást, hanem erre lehetőséget is teremtünk. Megjavítjuk a kollégiumi instruálást.

Kollégiumok számára épült központi munkaprogramba minimális teljesítményként az átlagos iskolai színvonalat lényegesen meghaladó színvonalat követelünk meg. (Jórendű átlag.) A tavaly elért átlagszínvonalat vesszük a jövő évi minimumnak.

6. A szövetség eredményes munkájának biztosítására

- a) jó központi apparátust teremtünk;
- b) szervezettebbé tesszük a központ és a kollégiumok közötti kapcsolatot;
- c) megszilárdítjuk a fegyelmet (azonnal felállítjuk a fegyelmi bizottságot, és kemény szankciókat alkalmazunk);
- d) egyszerűsítjük a kollégiumok belső szervezetét, jobban hozzáhangolva az új típusú kollégiumi munkához;
- e) új rendtartási szabályzatot készítünk;
- f) emeljük nevelőtestületünk elméleti és pedagógiai színvonalát, ugyanakkor tekintélyüket emeljük a szövetségben és a kollégiumokban;
- g) bevezetjük az egyéni és kollégiumi munkatervrendszert, szigorú ellenőrzéssel, a munkastílus és a munka eredményességének megjavítására.

7. A kollégiumi nevelés és a kritikai tevékenység középpontjában eddig a társiaságra, közösségi életre való nevelés volt, a közösségi, társas magatartást jórészt elsősorban a kollégium közösségére vonatkoztatva. A jó kollégista legfőbb erénye a kollégiumon belüli társias viselkedés volt, s nem mindig tartozott a legfőbb erények közé a fejlett munkaerkölcs. A szövetség munkájában a nevelés és a kritika középpontjába a jövőben a munkához való viszonyt tesszük, nem hanyagolva el a társiaságra való nevelést sem.

I. A nevelési terv általános jellemzése

A múlt évi kollégiumi nevelés területeit és irányát a kollégiumaink között folyó országos munkaverseny határozta meg.

Pozitívuma volt a normaversenynek, hogy az új NÉKOSZ-pedagógusok számára is, akik azelőtt talán nem is hallottak kollégiumi és közösségi nevelésről, a normában előírt konkrét megvalósítandó feladatok megmutatták, hogy melyek azok a munkaterületek, amelyeket szövetségünk a kollégiumi nevelés szempontjából lényegesnek tart, és a fő munkaterületeken belül milyen módszereket lát helyesnek.

Igen nagy mértékben a normaversenynek az eredménye az a tény, hogy kollégiumi pedagógusainknál nagyjából felszámolódott az a kezdetben gyakran megnyilvánuló két véglet, amelyek közül az egyik szerint az internátusokhoz hasonlóan csak az iskolai tanulmányok ellenőrzése és bizonyos fokú kollégiumi fegyelem tartása a feladata a kollégiumi nevelésnek, míg a másik véglet az iskolai tanulmányokat lebecsülve a kollégiumi nevelést csak egy magas fokú önkormányzati élet vagy a kulturális élet, esetleg ifjúságpolitikai és társadalmi munka területére csökkentette.

Pozitívumai mellett azonban a múlt évi normarendszernek komoly hibái voltak. Egyrészt a 10 munkaterület között, amelyet múlt évi normarendszerünk versenyszerűleg mért, szerepeltek olyanok, amelyek a valóságban nem túlságosan lényegesek, ugyanakkor a legfontosabb szektorok, különösen az iskolai és kollégiumi tanulmányok magas fokú teljesítése a normaversenyben nem jelentett többet a jelentéktlenebb szektor előírásainak formális teljesítésénél. Az egyes nevelési területek követelményei túlságosan magasak voltak, ez gyakran az előírások felületes és formális teljesítéséhez (pl. tartalom nélküli ifjúságpolitikai funkciók halmozása) vezetett, a kollégiumi nevelést részben mechanikussá és formálissá tette, részben kollégistáink felületes munkamódszerében nyilvánult meg.

Az idén a nevelési területek helyes arányát és az egészséges versenyszellem kialakítását egy arányos és minimális Kötelező Szövetségi Program meghatározásával és a minimális programot teljesítő kollégiumok között reális és nem a formalitások rögzítésén alapuló Országos Kollégiumközi Munkaverseny kiírásával kívánja biztosítani.

A Kötelező Szövetségi Program hat munkaterületet foglal magában, mégpedig:

1. az iskolai tanulmányok,
2. a kollégiumi tanulmányok,
3. az ifjúságpolitikai munka,
4. a kulturális munka,
5. a sport,
6. a honismereti munka területét.

A Kötelező Szövetségi Programot mint minimális követelményt teljesítő kollégiumok az Országos Kollégiumközi Munkaversenyben vesznek részt, mely munkaverseny azonban a formális verseny elkerülése végett csak az első két munkaterületre, tehát 1. az iskolai tanulmányok, 2. a kollégiumi tanulmányok területére terjed ki.

A munkaverseny eredményei alapján a Kötelező Szövetségi Programot teljesítő kollégiumokat négy minősítést jelentő kategóriába osztjuk, míg a programot nem teljesítő kollégiumok az 5., a leggyengébb minősítést jelentő kategóriába kerülnek. [...]

A kollégiumi tanulmányokkal kollégistáink ideológiai színvonalának emelését, általános műveltségük elmélyítését, kiszélesítését és idegen nyelvi készségük és tudásuk fejlesztését kívánjuk előmozdítani. Ezt a célt szolgálják;

a) a társadalomtudományi körök, a kötelező és ajánlott olvasmányokkal,

b) a kollégiumi estek a kiselőadásokkal, a politikai beszámolókkal és az interpellációs estekkel,

c) a szépirodalmi kötelező, ajánlott olvasmányok,

d) a kéthetenkénti dolgozatírás,

e) a kollégiumi nyelvoktatás.

A társadalomtudományi körök célja, hogy kollégistáinkat a marxista-leninista elmélet alapvető elemeivel megismertessük, ezt elmélyítsük. A társadalomtudományi körök az első félévben a társadalmi formák fejlődését, a másodikban a munkásmozgalom-történetet tárgyalják. [...]

A heti kollégiumi estek célja az aktuálpolitikai kérdések állandó tisztázásán túl a marxizmus-leninizmus nagyjai életének ismertetése, kultúrpolitikai kérdések vizsgálása és a kollégiumi élet állandó kritikája és javítása. Ennek érdekében az egy hónapra eső négy kollégiumi est közül kettőn kiselőadást, egyen bel- és külpolitikai beszámolót és egyen interpellációs estet, illetve a félév első és utolsó hónapjában önkritikát tartunk, ezenkívül minden héten egy rövid heti politikai összefoglalót. [...]

PIA D-6

26. A NÉKOSZ új központi tananyaga

Hirdetmény a debreceni Csokonai Vitéz Mihály Népi Kollégiumban

1948. szeptember 10.

Megérkezett a központ év eleji oktatási anyagának terve, amely szerint mi is meg fogjuk kezdeni a kollégiumi tanulást. Egyelőre egy háromhetes anyagot fogunk átvenni a következő rend szerint:

Szeptember 13-tól október 7-ig minden hétfőn, szerdán és pénteken reggel, iskolába menés előtt tartunk egy kb. 30 perces ismertető előadást az anyagról, minden szövetkezet megkapja a szükséges könyveket, és másnap estig alaposan elolvasa mindenki (jegyzeteket kell készíteni az olvasottakról). Minden kedden, csütörtökön és szombaton kb. 2 órás szemináriumot tartunk az előző nap kiadott anyagból. Három szemináriumi csoport lesz, ezeknek a vezetőit és beosztását csak később állapítjuk meg.

A tanulás pontos anyaga és időbeosztása a következő:

Szeptember 13. reggel: bevezető előadás. 14 - én este: szeminárium 1. A népi demokrácia út a szocializmus felé, a népi demokrácia kérdése. Kötelező olvasmány: A népi demokrácia út a szocializmushoz (Pártoktatás vezérfontalai, 4. sz. füzet). Olvasmány: Révai: Népi és polgári demokrácia, Rákosi: Tied az ország, magadnak építed.

Szeptember 15., szerda reggel: bevezető előadás. 16-án este (csütörtökön) szeminárium 2. Munkásosztály, munkáspárt, a munkásosztály szerepe a népi demokráciában. Köt. olv.: sokszorosított vezérfonal. A munkásosztály új helyzete és szerepe a népi demokráciában (Pártoktatás vezérfonalai, 5. sz. füzet). Olvasmány: A marxista-leninista párt szerepe a munkásmozgalomban (Pártoktatás vezérfonalai 1. sz. füzet), Sztálin: A leninizmus kérdései VIII. fejezet.

Szeptember 17., péntek reggel: bevezető előadás. 18-án, szombat du. szeminárium 3. Az MDP munkája az ország építésében. Köt. olv.: Rákosi: Építjük a nép országát (mezőhegyesi beszéd), MDP-programnyilatkozat. Olvasmány: A felszabadulástól az egyesülésig (Szikra kiadó), Gerő és Révai referátuma az egyesülési kongresszuson.

Szeptember 20., hétfő reggel: bevezető előadás. 21-én, kedd este szeminárium 4. A falu fejlődése és a parasztság kérdése. Köt. olv.: Sokszorosított vezérfonal. Gerő: A szövetkezetekkel a dolgozó parasztság felemelkedéséért. Olvasmány: Nagy Imre: Virágzó mezőgazdaságért, jómódú parasztságért, Nagy Imre: Agrárproblémák (41-74. és 101-126. old.).

Szeptember 22., szerda reggel: bevezető előadás. 23-án, csütörtök este: szeminárium 5. Népi romantika, narodnyikizmus. Köt. olv.: A bolsevik párt történetéből az I. fejezet 2-3. rész. Lukács György: A népi irodalom múltja és jele (NÉKOSZ-akadémiai előadás). Olvasmány: Lukács György: Népi írók a mérlegen. Révai: Marxizmus és népiesség.

Szeptember 24., péntek reggel: bevezető előadás. 25-én, szombat du.: szeminárium 6. A NÉKOSZ története. Köt. olv.: sokszorosított brosúra.

Szeptember 27., hétfő reggel: bevezető előadás. 28-án, kedd este: szeminárium 7. Az iskolák államosítása, egyház és demokrácia kérdése. Köt. olv.: Egyház és demokrácia (Pártoktatás tavaszi vezérfonalai). Olvasmány: Révai: Az egyház és demokrácia kérdéséhez (sportcsamoki előadás), Mód Aladár: Egyház és demokrácia (Társadalmi Szemle II. évf. 12. száma).

Szeptember 29., szerda reggel: bevezető előadás. 30-án, csütörtök este: szeminárium. A béke ügye a két táborra szakadt világban. Köt. olv.: Reakciós erők harca a világpolitikában (Pártoktatás vezérfonalai, 6. sz. füzet). Olvasmány: Zsdanov: A nemzetközi helyzetről, Farkas M.: Kommunista pártok a békefront élén.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-317/1948

27. A népi kollégiumok új nevelési programja

Jegyzőkönyv a sárvári Bartók Béla általános iskolás népi kollégium vezetőségi gyűléséről, 1948. szeptember 30.

Felvertük a sárvári Bartók Béla Népi Kollégium vezetőségi gyűléséről 1948. szeptember 30-án du. 2 órakor. [...]

Igazgató beszámol a szeptember 22-i igazgatói konferenciáról és a NÉKOSZ-ban történt személyi és iránybeli változásokról. A sárvári kollégium az első 18 kollégium között van, és a kiváló kollégium címet nyerte el. Százalékeredményünk

101 százalék. Mint általános iskolás kollégium tehát az ország legjobbjai közé kerültünk, amit a múlt évi rendszeres és jól kidolgozott munkarendnek lehet köszönni. Ebből az a tanulság, hogy még ha az idén nem is lesz olyan szigorú normarendszer, mint az elmúlt évben, mégis kétmarokra kell fogni minden munkalehetőséget. A kollégium ötszázkötetes könyvtárát fog kapni év végéig folyamatosan. Változott a tanulmányi százalék normamínimuma, míg tavaly 20% jeles, 80% jó volt a norma, az idén 100% jó a norma, vagyis az új osztályozási rend szerint általános 5-ös osztályzatnak kell kijönni a norma eléréséhez. A kollégiumi tanulmányokban a nyelvtanulás és a kollégiumi tanulás együtt számít. Más területeken alkalmassági versenyek lesznek, de külön normaterv kidolgozva nincsen. A vezetőség ezentúl csak egyféle gyűlést tart: külön bővített vezetőségi gyűlés nem lesz. Megszűnik a szövetkezeti tanács is, a szövetkezeti elnökök felett a titkár lesz. Kollégiumi bíróság nevet kap a régi népbíróság.

Vázolja az igazgató a NÉKOSZ főbb hibáit, és ismertetése nyomán a vezetőség megígéri, hogy az új kollégiumi évben tanulva a múlt hibáiból, a leggyengébb ponton, a tanulmányi vonalon lényeges változást törekszik elérni. Helyesli a vezetőség a NÉKOSZ új vezetőségének programját. [...]

Dénes László s. k.
jegyző

Helyes Ottó s. k.
Roób Antal s. k.
hitelesítők

Urbán László s. k.
igazgató

NDGY A sárvári Bartók Béla Kollégium iratai 58

28. A szakfelelősi hálózat kiépítéséről

A NÉKOSZ-központ levele a debreceni Ságvári Endre Kollégium vezetőségének
1948. október 28.

Kedves Barátaim!

A kollégiumok és a központ munkájának állandó összhangja, szerves kapcsolata alapvető feltétele a kollégiumok és a központ jó munkájának egyaránt. Ennek megteremtése érdekében nem elegendő azonban a központi instrukciók rendszeresége, a kollégiumok rendszeres jelentései, a vezetőség és a kollégiumi munkatársak látogatásai. Szükségesnek látszik a kollégiumok havonként többszöri rendszeres meglátogatása. Így munkájukat közvetlenül figyelemmel tudjuk kísérni, és az egyes kollégiumok gyakorlatában jelentkező egészséges kezdeményezéseket egész kollégiumi hálózatunkra ki tudjuk terjeszteni és érvényesíteni tudjuk. Ezentúl kollégiumaink munkájának ellenőrzése szintén feltétele szövetségünk jó munkájának. Ezeknek biztosítása érdekében szerveztük meg szakfelelősi hálózatunkat.

A szakfelelősök főiskolás kollégiumi igazgatók, akik a hozzájuk tartozó szak-kollégiumokat rendszeresen látogatják, részt vesznek különböző megnyilvánulásainkon, így a vezetőségi üléseiken is, és ellenőrzik a központi nevelésterv pontos és lelkiismeretes végrehajtását. A szakfelelősök minden hónapban részt vesznek a szövetség bővített vezetőségi ülésein. Beszámolnak tapasztalataikról, a központ

és a kollégiumok munkájának hiányairól. Ezáltal válik lehetővé az állandó rendszeres, szerves kapcsolat a kollégiumok és a központ között. A kollégiumotok szakfelelőseül Kovács Alajost, az Ady ált. isk. kollégium igazgatóját bíztuk meg. Kérünk, segítsd őt munkájában! Népi kollégista üdvözlettel:

Szalai Béla s. k. Gyenes Antal s. k.
elnök főtitkár

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-328/1948

29. Kádermunka

A NÉKOSZ nyilvántartási osztályának körlevele a káderfelelősökhöz
1948. november 5.

Kedves Barátom!

Mellékelten megküldjük és kijelöljük a kádermunkánkhoz nélkülözhetetlen káderirodalom legfontosabb alapelveit magában foglaló tanulmányokat.

Ezeknek alapos áttanulmányozása nélkül kádermunkánk tervszerűtlen lenne, és perspektívtalanná válna. Éppen ezért fontosnak tartjuk, hogy a legsürgősebben tanulmányozd át.

Sürgősen értesíts bennünket levélben, hogyan áll a kádermunka kollégiumotokban. A kari MEFESZ nyilvántartási osztály vezetőjével megbeszélded-e a kollégisták kari MEFESZ-munkáját?

Az anyag a következőkből áll:

1. Popova: Kádermunka a szakszervezetekben (részletek)
2. Marcel Servin: A kádermunka lenini elvei (mellékelve)
3. Sztálin: A leninizmus kérdéseiből, a XVIII. Pártkongresszuson elmondott beszámolójából a 262. oldaltól a 268. oldalig
4. Rákosi: A fordulat éve c. könyvéből a káderesek értekezletén mondott beszéde.

P. h.

nyilv. o. vezető

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-326/1948

30. A debreceni káderfelelős jelentése a káderirodalom tanulmányozásáról és a kádermunka átvizsgálásáról 1948. november 10.

Kedves Barátom!

Megkaptam és áttanulmányoztam a leküldött és kijelölt káderirodalmat, s ennek alapján átvizsgáltam az egész eddigi kollégiumi kádermunkát. A következőt tartom szükségesnek jelenteni:

1. Mint az áttanulmányozott káderirodalom is fokozatosan felhívta rá a figyelmet, a kádermunka egyik leglényegesebb feladata a kollégiumi és a kollégisták által kollégiumon kívül végzett munkák állandó ellenőrzése, kiértékelése, a hibák kimutatása és kijavítása. Ezért iktattuk programunkba, s tartottuk meg folyó hó

6-án és 7-én az elmúlt hónapi végzett munkánk kiértékelését. Nagyon világosan kijöttek a hibák, a nehézségek, amelyeket a következőkben foglalhatok össze:

Mivel összesen 10 fejlettebb népi kollégistánk van, s mivel eddigi egyetemi ifjúsági káderpolitikánk hibásan csak jórészt a kollégiumok felé irányult, s a kollégiumokon kívüli egyetemisták tömegével nem törődött, az egész debreceni egyetemi MEFESZ-munkát jórészt a kollégistáknak (Ságvári, Bugát) kell végezni. Ezért van az, hogy kollégiumomnak az a 6 tagja, aki a debreceni MEFESZ központjában dolgozik, s ugyanakkor kollégiumi munkát is kell végeznie, szakmailag nem tud a kívánt mértékben haladni. A hiba kiküszöbölésére az alatt leírt módon hozzákezek, de inkább a hiba jövőbeni elkerülésére tudok lényegesebb lépéseket tenni. A hibára én is, mint már többen, figyelmeztettük az egyetemi káderest, s kollégiumomban pedig a legkeményebben hozzákezdtem az utánpótlás neveléséhez. Erről a következőket jelentem: a felvett 21 új kollégista közül 6 minden tekintetben jó, kitűnő munkát végzett az elmúlt hónap alatt, ezek közül 2 szegényparaszt-, 3 munkás- és egy értelmiségi származású. 11 jó közepes munkát végzett (azok ezek, akik valamilyen munkarészletben gyengébben produkáltak). Ebből a 11-ből 3 szegényparaszt-, 3 munkás-, 3 értelmiségi és 2 kisiparos, kiskereskedő származású. Nem megfelelő munkát végzett az elmúlt hónap alatt 4 kollégista, ezekből 2 tisztviselő, 1 polgári és csak 1 munkásszármazású. (Ez az egy azonban klerikális vonalon is nagyon gyanús.) [..]

3. Tudom, hogy állandó jellegű feladatomban az éberség, s minden olyan törekvés felszámolása, mely fejlődésünk útjában áll. Ezt a legtermészetesebben nem végezhetem el magam, ezért kiépítettem kollégiumunkban a felelősök hálózatát, akik vagy az egyetemi munkában, vagy a kollégiumi életben találkoznak közvetlenebbül a tagsággal, a kiadott munkák végrehajtását ellenőrzik, s általában a kollégistákról közvetlenebb ismeretség alapján tudnak véleményt mondani, s nevelésükben közvetlenebbül részt venni.

4. Nagyon komolyan átvizsgáltam a tagságot az esetleges klerikális reakcióval való szimpatizálás szempontjából. Annál komolyabb ez az ügy, mert olyan értesülések jutottak tudomásomra, hogy kollégiumomban is be van épülve a klerikális reakció. 6 kollégistánk végzett katolikus iskolában, s ezek közül alapos vizsgálat után háromra merjük ráfogni, hogy esetleg beépített ember. Kettő közülük nagyon erős kollégista, mind szakmailag, mind ideológiailag az elsők közé számít, de még máig is találni barátai közt régi osztálytársait. A harc edzi a kádereket, s az mutatja meg, ki vállalja velük a harcot, s ki nem riad vissza tőle. Ezért állandó ellenőrzés mellett egyiket szövetkezeti elnöknek, másikat gazdasági vezetőnek választottuk, s az egyetemen is nyílt kiállásra kényszerítjük, közben állandóan beszélgettünk velük, minden megmozdulásukra figyelünk. Már sokkal kevésbé gyanúsítható 2 protestáns iskolában végzett kollégistánk, de föltétlenül fokozott figyelmet kívánnak. [..]

6. Papokkal nagyon bő számítás szerint is 12 ember tart fenn kapcsolatot, ezek azok, akik nagy ritkán még el-elmehetnek a templomba. Rendszeres templomlátogató nincs köztük. Ezekben láttam lényegesnek jelentésemet megadni. Népi kollégista üdvözléssel:

Debrecen, 1948. november 10.

P. h.

káderfelelős

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-527/1948

31. A debreceni Ságvári Endre Népi Kollégium jelentése
a klerikális reakció elleni harcról, a kollégium
ideológiai képzéséről és általában a kollégiumi munkáról
1948. november 15., 18.

A 12-i kollégiumi estünkről a következőket jelenthetem. A kollégiumi estet nagyon komolyan kellett vennünk, mert kollégiumunkban is fennáll a veszély, hogy vannak, akik kapcsolatot tartanak fenn klerikális papi körökkel. Éppen ezért kellő módon előkészítettük az estet. 11-én minden szövetkezetben megbeszélték a kérdést, meg a vallás kérdését is, hogy a kollégiumi esten a klérus politikai reakcióját világosan felismerhessék.

A kollégiumi est előadója Juhász József volt. A megadott utasítások szerint készült fel. Már az előadást is fokozott figyelem kísérte, mely megsokszorozódott a hozzászólásoknál. Nagyon sokan szóltak hozzá a kérdéshez. [...] Megbeszéltük a folytatandó harc módszerét, s a kollégisták szerepét ebben a harcban.

Amikor a távirat megszavazására került sor, meg nem szavazási probléma fel sem vetődhetett, azonban azoknál, akik már előzőleg is megfigyelés alatt állottak, határozott zavarodottság látszott, a távirat megszavazásához – meglehet – csak a tömeghangulat vitte őket. Világosan bebizonyosodott, hogy ezekre az emberekre fokozott figyelemmel kell lenni, és a vallásos problémáikat minél hamarabb megoldásra segíteni. A kérdések megoldását részint a szövetkezeti elnökökre, részint a titkárra bízom, de mint az egész kollégium egyik legégetőbb kérdésével, magam is állandóan foglalkozni fogok.

Szemináriumok: október hónapban mind a 3 szeminárium megvolt a központ által előírt anyagból. [...]

Ha lemérjük ideológiai oktatásunkat, a következőket kell megállapítanunk: noha formálisan minden előadás megvolt, s az előadás megfelelően folyt, nem volt meg a kívánt eredmény. Abban látjuk fő okát, hogy a kollégisták közt egy egészen veszedelmes opportunizmus fejlődött ki, a problémákat elhallgatták, és szinte az látszik, hogy csinálják, mert muszáj. Nagyon komoly hiba volt oktatásunkban az, hogy nem tudatosodott eléggé az anyag elvégzése közben a párt szerepe, az, hogy a párt ideológiája az, amit most tanulunk. Így a NÉKOSZ-kritika ezen a pontján nem sokat tudtunk fejlődni. Nagyon kemény kritikát kell mondanunk abból a szempontból is, hogy ideológiai képzésünket nem tudtuk gyakorlati szempontból kiértékelni, tananyagyszerű megtanulnivaló lett az ideológiai anyag. Kollégiumi vezetőségi ülésen kiértékeljük ezeket a hibákat, és – most nem részletezem bővebben, de – határozottan megtettük a lépéseket a kiküszöbölésükre. [...]

Jelentésem elfogadását kérem.

Kollégista üdvözléssel:

32. A NÉKOSZ-kritika után . . .

A miskolci Szemere Bertalan Népi Kollégium naposkönyvéből
1948. október 5–13.

Október 5.

Reggeli után 8 kollégista iskolai osztályával Egerbe ment kirándulni, kik egyúttal meglátogatták mindkét egri népi kollégiumot. Délután a tagság jó része a vármegyeháza dísztermében tartott MINSZ Diákszövetségének összehívott ülésén volt. Jellemző ez ránk és a miskolci diákságra egyaránt, hogy a városi vezetőség tagja a sportfelelős kivételével mind kollégista, hogy az egyes iskolák funkcionáriusai jórészt a kollégistákból kerülnek ki. Mindkét előadást Szemere-kollégista tartotta: Puruczky Béla: ifjúságpolitikai beszámoló, eddigi eredményeink; Papp György: programunk az 1948–49-es iskolai évre. De nem dicsőség ez nekünk. Nem vagyunk mi karrieristák. Ellenkezőleg, ez a helyzet feltárja előttünk, hogy milyen nagy feladat előtt állunk, mennyit kell dolgoznunk, míg úgy átalakítjuk a miskolci diákságot, hogy annak minden egyes diákjából megbízható haladó diák legyen. [. . .]

Október 8.

[. . .] Ebéd után a színjátszó csoport a Bíró Máté balladájának III. és IV. képét próbálta, egyik táncscsoportunk a volt zárda tornatermében népi táncot tanult. A tanulókör-vezetők a MINSZ nagytermében tartott városi értekezleten voltak, hol Heiczmann János Szemere-kollégista tartott előadást. A délutáni szilencium aránylag fegyelmezetten folyt le. Este Seres János tartott előadást: Az igazi hazafiság címmel, melyben rámutatott a múlt hazafiságára, ismertette a helyes hazafiságot, és hangsúlyozta a munkásosztály vezető szerepét. Az előadás végére megérkezett Szalai Béla, a NÉKOSZ elnöke, s az MDP kritikájáról vitatkoztunk, beszélgettünk 11.30-ig. Ekkor a tagság nagy része lefeküdt, egy pár kollégistával azonban Szalai fél kettőig folytatta a vitát.

Október 12.

Ma a színjátszó csoport tagjainak hanyag megjelenése miatt csak vacsora előtt lehetett megtartani a próbát. Vacsora után 25 Szemere- és 4 Kovács-kollégista a volt Katolikus Kör épületében levő tanoncotthonba ment (igazgatója egy tavalyi "szemerrista"), hogy ott egy kis rögtönzött, közvetlen kulturális műsorral megmutassuk nekik, mit és hogyan dolgozunk, s egyúttal közelebb kerüljünk ezekhez a dolgozó ifjakhoz. A tagság itthon maradt része az Igazi hazafiság c. előadásból tartott szemináriumot. A tanoncotthonban tartott műsoron látszott, hogy nem egy előkészített, kidolgozott műsor volt. Ennek ellenére elfogadható volt, célunkat elértük vele, megnyertük a tanoncifjak tetszését, vele együtt közvetlen barátságukat. [. . .]

Október 13.

[. . .] A kollégiumi órán egy pár népdal, mozgalmi dal eléneklése után Igó Béla felhívta a szövetkezetek figyelmét a kritika-önkritika elkezdésére, fontosságára,

majd felkérte Bojszko Imrét, hogy a tagság előtt mondja el önbírálatát. Az önkritika – tekintettel arra, hogy Bojszko új kollégista – eléggé kimerítő és őszinte volt. Az önkritikát meglehetősen éles kritikák, viták követték, melyek eredménye a következő megállapítás volt: Bojszko 6 éven keresztül reakciós papi nevelésben részesült a Fráter-gimnázium internátusában. Ez a nevelés rányomta bélyegét egyéniségére, gondolatvilágára, magatartására egyaránt. Éppen ezért neki jól kell beilleszkedni a munkába, komolyan kell neki venni a kollégiumot, hogy innen demokráciánk értékes embereként kerüljön ki az életbe.

NDGY A miskolci Szemere Bertalan Kollégium iratai A-2

A dél-dunántúli népi kollégiumok területi instruktorának körlevele a NÉKOSZ-induló éneklési módjának ügyében
Kaposvár, 1948. november 13.

Valamennyi Népi Kollégium Igazgatójának,
Székhelyeiken

Kedves Barátom!

Látogatásaim alkalmával több kollégiumban tapasztaltam, hogy egyes kollégiumokban a népi kollégista induló éneklése közben felállnak. Azt hiszem, tudomásod van arról, hogy felállni csak a nemzeti himnuszok és az Internacionálé éneklése közben szoktak.

A NÉKOSZ véleménye szerint a NÉKOSZ-induló éneklésekor való felállás vagy egyszerű tájékozatlanságból vagy pedig a NÉKOSZ-öntudat túltengéséből származhat, éppen ezért fontosnak tartjuk, hogy a kollégium ifjúságát tapintatosan figyelmeztessék, hogy amennyiben bevették ezt a helytelen szokást, hagyjatok fel vele.

Kaposvár, 1948. november 13.

területi instruktor

Baranya megyei Levéltár Martinovics Ignác Kollégium iratai 30/1948-49

34. Korda Béla igazgató jelentése a NÉKOSZ
nyilvántartási osztályának a pécsi Martinovics Ignác
Kollégium ügyeiről
1948. november 15.

November 10-én délben érkeztem Pécsre, és átvettem a kollégium vezetését. A viszonyokat valamivel jobbnak találtam, mint amire a Budapesten olvasott jelentésből gondoltam. Dénes Béla nevelőtanár elég jó rendben tartotta a kollégiumot.

A délszlávok ügyét megbeszéltem Aczél György MDP vm. párttitkárral. Tanácsa szerint, Gyenes Antal telefonutasítására megengedtem a külön szobába költözést és külön szövetkezet alakítását. Ezt egy igen barátságos hangulatú értekezleten adtam tudtukra. A kollégiumi közös munkába annál inkább bevonom őket.

A tagság ideológiai fejlettsége és öntudata egyelőre igen gyenge. A szemináriumon a tagság nagy részét passzívnak találtam, különösen a délszláv fiúkat. Bátor, biztos hozzászólást keveset hallottam. A fegyelem azonban, a napirend betartása jó, a szobák rendje és tisztasága kifogástalan. A kollégiumi tanulást a nevelőtanár és Sári Ferenc tanítóképzős szemináriumvezető jól és pontosan vezetik. Dénes Béla egy kicsit több gyakorlattal és tapasztalattal igen jó kollégiumvezető lesz.

13-án DIVSZ-ünnepély volt a tanulókör-vezetők és összekötő tanárok részvételével. Részt vett tagságunk 50%-a. Az előadók megemlékeztek a zalaegerszegi diáksztrájkról [...]. A tiltakozó táviratra vonatkozó indítványozásra a szobán forgó gimnázium néhány tanulója tüntetően kivonult. Két tagunk felszólalt. Egyik, szintén ottani diák, elég langyosan és kétkulacsosan. [...]

Pécs, 1948. november 15.

Népi kollégista üdvözléssel
Korda Béla igazgató

Baranya megyei Levéltár Martinovics Ignác Kollégium iratai 29/1948

35. A NÉKOSZ-központ körlevele a klérus elleni harc kiéleződésével kapcsolatos feladatokról
1948. november 24.

Kedves Barátom!

A péntek esti kollégiumi esten – amely interpellációs alkalom –, szervezzél meg egy olyan felszólalást, amit a legfejlettebb kollégisták egyike mondjon el, s amelyben hívja fel a kollégium tagságának a figyelmét arra, hogy a klérus elleni harc kiéleződése kapcsán rendkívül fontos feladatuk és kötelességük, hogy szüleiket rendszeres levélírást útján tájékoztassák, neveljék és előkészítsék a klerikális reakciónak és fejének a közeli felszámolására. Rendkívül fontos, hogy a felszólalás alaposan előkészített legyen s még egy-két – szintén előkészített – felszólaló foglalkozzék e kérdéssel, lehetőleg konkrét példák kapcsán. A kollégium azonban semmiképpen se tegye kötelezővé a levélírást, hanem csak a figyelmet hívja fel rá, és önként vállalt kötelességgé tegye. A kollégium vezetőségének legfejlettebb tagjai ezen túl még egyéni beszélgetésben is foglalkozzanak és beszélgessenek azokkal a kollégistákkal, akikről feltehető az, hogy nem hajlandók vállalni ezt a feladatot, vagy megírnák haza, hogy a kollégium kötelezővé teszi. Ezen túl gondoskodjatok arról, hogy kivétel nélkül minden kollégista részt vegyen az egyetemi agitációs munkában, és aktív részese legyen a klérus elleni harcnak, amely most döntő szakaszához ért. Különösen azoknak a kollégistáknak a munkáját figyeljétek az egyetemen, akik még ingadoznak, és akik számára vízváltató kell, hogy legyen ez a munka. A hetenkénti kollégiumi estek előtti politikai beszámolóknak rendszeresen és állandóan vessétek fel konkrét példák kapcsán a klérus elleni harc kérdését, és tartsátok ébren, sőt fokozzátok a kollégisták jó hangulatát.

Mindezeknek a lelkiismeretes és körültekintő végrehajtására ismételten felhívjuk a figyelmeteket.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-354/1948

36. Helyes - helytelen

Helyes az, hogy a kollégiumok vezetőségei rendszeresen és szigorúan ellenőrzik a társadalomtudományi körök kötelező olvasmányainak jegyzetelését.

De nem helyes az, hogy az orosházi Táncsics Mihály Kollégium a jegyzetelés terén mulasztókat az első esetben a déli kenyéradag elvonással, másodszori alkalommal az egész napi kenyéradag elvonással bünteti. Az ilyen fizikai jellegű büntetési módoknak nincs pedagógiai értékük, és nem tartoznak a mi nevelőeszközjeink közé. [...]

Helyes, hogy kollégistáink szerte az országban komoly küzdelmet folytatnak a narodnyikizmus felszámolásáért.

De nem helyes, hogy egyes kollégiumaink helytelenül értelmezve az MDP bírálatát, a narodnyikizmus elleni küzdelem jelszavával leplezve nem énekelnek népdalokat, és nem táncolnak népi táncokat. Emlékezzünk arra, hogy Révai József milyen elismerően beszélt a NÉKOSZ-nak a népi kultúra művelése területén elért eredményeiről.

Népi Kollégista, 1948. november

37. A NÉKOSZ vezetőségének határozata a József Attila Kollégium ügyében 1948. december

A NÉKOSZ vezetősége és Fegyelmi Bizottsága együttes ülésén a budapesti József Attila bölcsész-kollégium helyzetét megvizsgálva a következő határozatot hozta:

A József Attila Kollégium vezetősége súlyos és megengedhetetlen hibákat követett el, amelyek nyomán a kollégium a bomlás jeleit hordta magán. A József Attila Kollégium hibái kijavításának feladatát a NÉKOSZ vezetősége vette kézbe, mivel a kollégium vezetőségét alkalmatlannak ítélte a hibák kiküszöbölésére, és mivel ezek a hibák alkalmasak voltak az egész népi kollégiumi mozgalom kompromittálására.

Az MDP bírálatára leszögezi, hogy a NÉKOSZ-mozgalomnak missziója van az új magyar értelmiség formálásában, és döntő feladata az ifjúsági mozgalomban végzett munkában. Az MDP bírálatára mozgalmunk egész életére szólóan kollégiumaink és kollégistáink számára beláthatatlan erőforrásokat nyitott, nincs tehát népi kollégisták számára súlyosabb hiba és mulasztás, mint a kritika semmibevétele.

Megállapítja a NÉKOSZ vezetősége, hogy a József Attila Kollégium vezetősége lelkiismeretlenül és súlyos felelőtlenséggel elhanyagolta a kollégium munkájának irányítását, ellenőrzését és a bírálatnak a kollégium életére való alkalmazását, úgyhogy a kollégium szakmai munkája, belső élete és morális egysége felbomlott.

Nem törekedett a kollégium vezetősége a kollégium egészségtelen szociális összetételének megváltoztatására, elhanyagolta a kollégiumban levő egészséges, proletárszármazású elemek fejlődésének segítését.

A kollégium életében túrhetetlen kollégiumi arisztokrácia alakult ki, amely megkülönböztetett bánásmódot, indokolatlan és alaptalan tekintélyt igényelt és teremtetett magának, és ezzel a belső demokratizmust felrúgta. Ez az arisztokrácia egyrésztől azokból a régi, 2-3 éves kollégistákból adódott, akiknek munkaerkölcs és általában munkája ma is a régi NÉKOSZ súlyos hibáit hordja. Másrésztől egyes kollégisták, akik mozgalmi funkcionáriusok, felelős munkájukkal összeegyeztethetetlen lazasággal és felelőtlenséggel viseltettek a kollégium iránt. Munkájukkal a kollégiumban levő politikailag fejletlen kollégisták példaképeivé kellett volna válniuk, helyette fejlődésük akadályozóivá lettek.

A NÉKOSZ vezetősége ezzel kapcsolatban leszögezi, hogy valamennyi kollégistának – tehát a felelős és fontos mozgalmi munkát végzőknek is – teljesíteniük kell a kollégium iránti minimális kötelezettségeiket, és vállalniuk kell a kollégium fegyelmi szabályzatát – annál is inkább, mivel a kollégisták példaként tekintenek rájuk.

A József Attila Kollégium helyzetét az ebbe súlyossá, hogy a kollégium vezetősége azonossá vált a kollégiumi arisztokráciával, s a kollégium életétől idegen csoportot alkotott, amely terrorisztikus módszerekkel megakadályozta a kollégisták egészséges kritikai hangját, elkénzte a kollégiumban mutatkozó hibákat, és túrhetetlen liberalizmussal viseltetett a kollégium hibái iránt.

A kollégium belső fegyelme felbomlásához túrhetetlen erkölcsi félresiklások jártak éppen a kollégium vezetősége egyes tagjainak részéről. A kollégiumban megengedhetetlen és rothadt kispolgári anarchista nézetek alakultak ki és váltak gyakorlattá a nemi erkölcs kérdésében. Ezeket a nézeteket a kollégium egyes tagjai, akik ezeket a hibákat elkövették, a kollégium előtt a kommunista erkölcs megvalósítása-ként tűntették fel. A valóságos kommunista erkölcsöt – amely minden esetben alá van rendelve az osztályharc, a mozgalom érdekeinek – felcserélték kispolgári individualista erkölccsel, amely nem veszi tekintetbe a mozgalom érdekeit, és azt rákényszerítették a kollégiumra.

A NÉKOSZ vezetősége leszögezi, hogy a Magyar Dolgozók Pártja bírálata támaszkodva kíméletlenül fel fog lépni minden hasonló jelenséggel, és kiirtja mozgalmunkból a burzsoá erkölcs elméletének és gyakorlatának maradványait.

Míndezenek a hibák a József Attila Kollégiumban egyúttal súlyos elméleti tévedésekre is alapozódtak, és lényegében a munkásosztály elméletétől és harcainak gyakorlatától idegen és ellenséges befolyást jelentettek a kollégium életében.

Ugyanakkor leszögezi a NÉKOSZ vezetősége, hogy a József Attila Kollégium egészséges erőkkel is rendelkezik, amelyek biztosítékát jelentik a kollégium megerősödésének és fejlődésének – az akadályok eltávolítása után.

A József Attila Kollégiumban tapasztalt és úrrá lett ellenséges ideológiai befolyás ellen a NÉKOSZ vezetősége a Magyar Dolgozók Pártjának útmutatásaira támaszkodva szüntelenül és a legélesebben harcolni fog. Felhívja a főiskolás kollégiumok figyelmét arra, hogy vizsgálják meg önmaguk munkáját, emeljék a kollégiumok politikai színvonalát és éberségét, növeljék a proletár elemek befolyását

a kollégium vezetőségében, és tegyék a kollégium munkájának nélkülözhetetlen és állandóan jelen levő fegyverévé a kritika-önkritikát.

A NÉKOSZ vezetősége és Fegyelmi Bizottsága a vizsgálat lefolytatása után a kollégium egész vezetőségét leváltotta, és 8 kollégistát – köztük a kollégium igazgatóját – kizárta a kollégiumból.

NDGY Rác Endre iratai 4

38. Az első félév a miskolci népi kollégiumban

Rem Kálmán naplójegyzetel, 1948. október 7.-1949. február 6.

1948. október 7.

Kollégiumi órán a Március Tizenötödikéből olvastam fel a tagságnak az igazi boldogságról.

Október 8.

Kollégiumi órán Vizi Berci tartott előadást Szövetkezettel a parasztság felemelkedéséért címmel. Előadás közben érkezett meg Szalai Béla, a NÉKOSZ elnöke.

[...]

Október 11.

Vacsora után Komáromi Béla tartott előadást A népi romantika és a narodnyikizmus címen. Mivel délután mindent megtanultam, a kollégiumi óra után megírtam egy jelentést.

Október 12.

Az iskolában jelentkeztem a Szabadságharcos Szövetség motoros kiképzésére. Az osztályból és az iskolából nagyon sokan jelentkeztek, mert még egyelőre a Diákszövetség öttusabajnoksága néven ismerik. Kollégiumi órán a tegnapi estétől volt szemínárium.

Október 14.

1 óra után a Parasztpártba mentem el, de nem volt ott senki. Hazajöttem, és a ma távollétemben tartott társadalomtudományi előadást vettem át. Ebéd után jelentést írtam. 5 - 1/2 7 óráig szemínárium volt, 7-kor vacsora.

Október 15.

6-7-ig németóra volt. Kollégiumi óra nem volt, s én a Diákszövetség fegyelmi szabályzatát gépeltem.

Október 16.

Ebéd után megtudtam, hogy a József Attila pártszervezet ma este 5 órai kezdettel avatja új székházát és zászlóját. A kollégium képviselőjében elmentünk négyen. A műsor – kisebb hibákat leszámítva – jó volt. A műsorból minden szám a mai demokratikus rendszert kívánta, és nagyon helyesen a múlt németbarátságot és a nagykapitalista Amerikát gúnyolta ki. Ez a műsor nagyon hosszú volt, egészen 1/2 10 óráig tartott. Ugyanakkor a Kovács-kollégiumban is tánc- és kultúrest volt.

Október 21.

Ebéd után tudtam meg, hogy a kollégium tagsága szombaton községembe jön Komszomol-estet tartani. Sokat beszélgettünk a témáról Béla bátyámmal.

Október 22.

Délután, ebéd után, hazautaztam a Komszomol-estet előkészíteni.

Október 23.

Reggel visszautaztam Miskolcra. Úgy volt, hogy délután autóbusszal megyünk Igricibe, de 2 órakor közölték, hogy a kocsí nem jön, így kénytelenek voltunk vonattal utazni. Az iskolában pakoltunk be, és megvacsoráztunk. Az előadás a községházán volt, utána tánc.

Október 25.

Este a feudalizmusról volt szeminárium.

Október 28.

Este, kollégiumi órán, Komszomol-estet rendeztünk.

November 5.

Kollégiumi óra nem volt, hanem vezetőségi ülés volt, ami nagyon sokáig tartott. [...]

November 10.

Este a kollégiumi órán Gönczi László tartott beszámolót a DIVSZ-ről. A beszámoló után Komáromi Béla beszélt a népi kultúráról és a hazaszeretetről.

November 11.

Este kollégiumi órán népdalokat tanultunk, és a szövetkezeti elnöknek számoltunk be az eddig végzett munkánkról.

November 12.

Kollégiumi órán Vizi Berci tartott előadást a kapitalizmusról és a klasszikus kapitalizmusról. Előadás után Gimesi István kerületi instruktor tette meg észrevételeit a kollégiumunkról.

November 13.

A mennyiségtant nem tudtam megérteni, azt újból át kell venni az új kollégiumi számtantanárral. Az a baj, hogy még nincs itt. Ebéd után gépelni akartam a jelentkezéseket, de a titkár nem engedte, hanem azt mondta, hogy a közmunkából nekem is ki kell vennem a részem. Ki is vettem, mert 1/4 4-től 5-ig dolgoztam, 1/2 6-kor a tegnap este leadott anyagból készültem a szemináriumra. 8 órakor pontosan megkezdtek a szemináriumot, és 1/2 10-ig tartott. Utána vezetőségi gyűlés volt.

November 15.

Kollégiumi órán Komáromi Béla tartott előadást az imperializmusról.

November 16.

Kollégiumi órán Komáromi Béla tartott előadást a marxi esztétikáról. Utána kollégiumi bíróság volt.

November 17.

Kollégiumi óra alatt meglátogatták kollégiumunkat az MDP Dózsa pártszervezetének kiküldöttei. A látogatás után Gribovszky László tartott előadást a klerikális reakcióról. Az előadás után több tagnak volt kétes kérdése, és ezekre Komáromi Béla felelt. [..]

November 19.

1/2 5-6 óráig tanulókörön voltam. A tanulókört itt, a kollégiumban tartottuk meg, mert itt több időnk van, mint az iskolában. Vacsora után jelentést és kérvényt gépeltem. A szerencsi csokoládégyárba akarunk menni holnapoz egy hétre, és meg akarjuk nézni a cukor-, cukorka- és csokoládégyárat is. Kollégiumi órán Gönczi László tartott előadást a magyar kapitalizmus kialakulásáról.

November 21.

Ebéd után 3-ra az Uránia moziba mentünk testületileg az Orosz kérdés című filmet megnézni.

November 25.

Kollégiumi órán Komáromi Béla tartott előadást A narodnyikizmus és a népi romantika címen. Előadás után a tagság engem bízott meg a kollégium EPOSZ-patro-

náló csoport vezetésével. Hatalmas munkát bízta rám. Kollégiumi óra után jelentést gépeltem. A tagság elfogadta azt a javaslatot, hogy a napi postát Komáromi Béla, Gribovszky László és én vehetem csak fel. Az egyes iskolák igazgatóságának megírtam azt a levelet, amelyben a Szerencsre jövő fiúkat kértük el. [...]

November 27.

Vonattal Szerencsre utaztunk. Megnéztük a gyárat. Este 1/2 7-kor a szomszédos Bekecs községben tartottunk kultúr műsort. A község nem messze van Szerencstől, így gyalog is ki tudtunk menni. Előadás után visszajöttünk Szerencsre. Elhatároztuk, hogy hajnalban visszautazunk Miskolcra. Az éjjelt az iskolában töltöttük, jó hangulatban.

November 28.

Hajnali 3 órakor indultunk, és 5 órakor érkeztünk Miskolcra.

November 29.

Kollégiumi órán Puruczky Béla tartott előadást A szocializmus és a proletárforradalom címen. A tanulóban nem volt meleg, ezért a hálószobában tanultunk. [...]

December 1.

Kollégiumi órán Árokszállási Zoltán tartott értékes és nívós előadást. Az egysejtűtől az emberig címmel. Kollégiumi óra után vezetőségi ülés volt. A tárgysorozatot nem tudtuk megtárgyalni, mert későre járt már az idő. [...]

December 5.

A főutcán sétáltunk, amikor egy kollégistákkal megrakott autó állt meg mellettünk. Hárman felültünk. Akkor tudtuk meg, hogy a Tard határában levő Klementina tanyára megyünk, ahol most avatják a századik traktorállomást. Az ünnepély szép volt. Mikor először szántott a traktor, filmezték, és én is ott álltam a traktor mellett.

December 6.

Kollégiumi órán Gribovszky László tartott előadást A Szovjetunió megalakulása, harc a szocialista iparosításért, a mezőgazdaság kollektivizálódásáért címen. Utána taggyűlés volt arról, hogy a tagság kit jelöl a szovjetuniói ösztöndíjas tanulmányútra. A gyűlés sokáig elhúzódott. [...]

December 10.

Ebéd után tanulókörbe mentem. Kollégiumi órán szeminárium volt a hétfő esti anyagból. Szeminárium előtt a tagságról statisztikát készítettünk. Szeminárium után a statisztikát összegeztük Gyenes Vincével. Beszéltem Vizi Bercivel, azt mondta, hogy holnapra írjam meg az önéletrajzomat a 3 hetes diákszövetségi iskolára.

December 11.

1/2 12 órától a színházban volt diákszövetségi nagygyűlés, előadója Subik István országgyűlési képviselő volt. A diákság hatalmas üvöltéssel tiltakozott Mindszenty politikája ellen. A gyűlés után a diákság tüntetve vonult végig a főutcán a Minorita rendház elé. Az utcán hatalmas kiabálással vonult végig körülbelül ezer diák. A rendház előtt is nagyon kiabáltuk a különböző Mindszenty-ellenes jelszavakat. A rendház ajtaját bezárták a papok, és azt mondták, hogy csak 1 órák fogadnak. Később azt mondták, hogy csak egy pap van odahaza, az meg velünk érez. Mikor indulni akartunk már visszafelé, akkor már két papot láttunk az ablakban. A hatalmas tömeg szervezett, zárt rendben vonult el. Kollégiumi órán dolgozatot írtunk. Még mindig nem döntöttem a diákszövetségi iskolával kapcsolatban. Érzem, az iskolám iránt felelősségem, elhatároztam a jelen pillanatban, hogy megírom az önéletrajzomat, és beadom, azzal a reménnyel, hogy hátha nem hívnak be. Majd lesz valahogy, ha behívnak is. Az iskolájáért mindent meg kell tennie egy népi kollégistának.

December 12.

Délután megírtam az önéletrajzot. Végleg eldöntöttem, hogy elmegyek az iskolára, mert mindent el lehet venni az embertől, csak a tudást nem. Minél többet tud egy ember, annál nagyobb hasznára tud lenni hazájának. Én a szocializmust építő Magyarországnak hasznos polgára akarok lenni, és ezért kell tanulnom.

December 13.

Az osztálybizalmiakat óráról behívták a tanácsadó tanár a tanáriba, és azt határozták, hogy a 3 hetes diákszövetségi tanfolyamra a mi osztályunkból Hídvégi Elek megy. Mikor megtudtam, nem tudtam, hogy örüljek-e vagy szomorkodjam. Egyrészt örültem, mert a szünetet odahaza tölthetem, másrészt szomorkodtam, mert nem látom helyesnek, hogy jövőre ő legyen az iskola főtitkára. Politikai álláspontját nem találom helyesnek. Nagyon izgatott, hogy egy olyan ember megy most is, aki nem megfelelő, csak az a fő, hogy osztálybizalmi legyen, pedig nem is nagyon bírja az osztály bizalmát. Ebéd után megkérdeztem Vizi Bercit, és azt mondta, hogy több mint valószínű, hogy nem fog menni, és még jelölve sem lesz. Ez megnyugtató, mert szerettem volna, illetve szeretném, ha én mennék el, mert az megfelelné egy pártiskolának, olyan anyagot tanulnánk. Mindig vágytam egy ilyen iskolára, már a múlt nyáron szerettem volna elmenni a NÉKOSZ-iskolára is, de nem lehetett. Este előadást tartott Puruczky Béla A népi demokrácia út a szocializmushoz címen. Előadás után meg a Diákszövetségnek dolgoztam.

December 14.

Szilencium ideje alatt a gazdasági hivatalban Komáromi Bélával gépeltem. Szerettem volna tanulni, mert holnapra sokat kell, de nem azért vagyok a kollégium jegyzője, hogy más gépelje a jelentéseket. Megtudtam, hogy behívnak a 3 hetes tanfolyamra, mert a 3. osztályból csak engem jelöltek. [...]

December 20.

Ebéd után nem sokat tudtam tanulni, mert 5 órakor kollégiumi bírósági ülés kezdődött. Egészen komoly vádak merültek fel az egyes tagok ellen. Albert Józsefet, Váradi Lászlót, Pálosi Lászlót és Szabó Józsefet kizártuk a kollégiumból.

December 21.

Ebéd után taggyűlés volt. Kollégiumi órán Gribovszky László számolt be, hogy milyen munkát kell elvégezni egy kollégistának a szünetben az ifjúságszervezés terén.

December 22.

11 órakor indultunk el a Zenepalotába, ahol a lánykollégistákkal közösen karácsonyfa-ünnepélyünk volt. A terem teljesen meg volt telve lányokkal és fiúkkal. Az ünnepély végén ajándékokat osztottak ki. Meglepődtem, mikor a tanár úr az én nevem mondja, és egy borítékot nyújt át, mondva, hogy diák-vezetőképző iskolára megyek. Izgulva bontom fel a borítékot, és megnyugodva olvasom, hogy az iskola Mezőcsáton lesz.

December 27.

1/2 3 órakor elindultam gyalog Mezőcsátra, az iskolára. Az első benyomásom a tanfolyamról az, hogy nem lesz olyan komoly, mint amilyennek én gondoltam.

December 29.

Délután egy előadásban átvettük a társadalmi formák fejlődését. Egyénileg, tanulókörben és szemináriumon. Nem is lesz olyan könnyű ez az iskola, mint ahogy gondoltam. Úgy látom, hogy teljesen előkészített bennünket a politikai életre.

1949. január 3.

Délelőtt A népi demokrácia út a szocializmushoz című előadás volt.

Január 5.

Délelőtt Mindszenty ellen tüntettünk. Este Az értelmiség helyzete és jövője című előadást hallgattuk.

Január 6.

Ma a Magyar Kommunista Pártból volt előadás.

Január 15.

Ma ér véget a tanfolyam. Reggeli után megírtuk a 6 kérdésből álló dolgozatot. Nem nehéz kérdések voltak, de ennek ellenére mégsem sikerült a legjobban. A 11 órás vonattal akartak a fiúk hazamenni, de nem jött pénz és vasúti igazolvány sem.

s így nem mehettek haza. Én gyalog is hazamehettem volna, de nem engedtek el. Pestről telefonáltak, és azt mondták, hogy 2 órákor itt lesz Kerek Gábor, a Diák-szövetség országos főtitkára. * [..]

Január 17.

Ma reggel már 6 órákor volt az ébresztő. Nem mentem iskolába. Ebédig tanultam, de 3 órákor már EPOSZ-megbeszélésen voltam. Megbeszélés után Vincével a városban voltunk, és tiszteletjegyeket hordtunk. Este kollégiumi órán Komáromi Béla tartott előadást Épül a szocializmus. A parasztság útja címen. Ezt az anyagot már átvertük a vezetőképző iskolán. Az előadás szerintem gyenge volt. Előadás után vezetőségi ülés volt, és a kollégiumi jegyző tisztsége alól felmentettek, mert sok dolgom lesz az EPOSZ-szal és a Diák-szövetséggel. Már én is gondoltam arra, hogy lemondok e tisztségről, s így nagyon örülök a felmentésnek.

Január 18.

Még ma sem voltam iskolában, hanem a szombaton rendezendő farsangi bálra hordtuk a meghívókat és tiszteletjegyeket Gyenes Vincével. Egészen délután 2-ig jártuk a várost.

Január 19.

Még ma is kellett volna hordani a báli jegyeket, de én már nem akarok hiányozni. Kollégiumi órán előadás volt a klerikális reakcióról. Vacsora után hozzáfogtam az elmaradt jegyzőkönyveket megírni, és ez éjjél után 3/4 1-ig tartott.

Január 20.

Nagy Kálmán tanár úr megbízott a Diák-szövetség könyvtárának kezelésével. [..]

Január 21.

Délelőtt három órán keresztül a könyvtárban voltunk. Ebéd után az EPOSZ-ba mentem megbeszélésre. A megbeszélés csak 6-kor kezdődött, és én mondhatom, egész délután ott ültem. Szomorúan jöttem haza 7 órára, mert nem úgy lett, ahogy én szerettem volna, tudniillik Kelemérbe akartam menni. [..] de nem sikerült. Kelemérbe egyáltalán nem megy senki. Én Sajóládra megyek Magvetőt terjeszteni. Kollégiumi órán szeminárium volt. [..]

Január 23.

Reggel 6 órákor akartam felkelni, de csak 7-kor ébresztettek fel. Már azt gondoltam, hogy a vonatról lemaradok, de azért kimentem az állomásra, és szerencsés voltam, mert a vonat még nem ment el. Alsózsoltáig mentem vonattal, és az állomáson egy lovaskocsit kaptam, amivel elmentem Sajóládra. Először az EPOSZ-tit-

*Kerek Gábor a Diák-szövetség elnöke volt. Kerek Gábor szóbeli közlése.

kárhoz mentem, és ő elmondta, hogy a szervezetben nagy hibák vannak. Vezetőségi ülést nem lehetett összehívni. Onnan elmentem az elnökhöz, és kitűnt, hogy a titkár és az elnök között van az ellentét. Az elnöknel volt egy megyei kiküldött, aki a szervezetet akarta rendbe szedni. Egész délelőtt nem tudtam semmit csinálni. Az elnöknel ebédeltem, és ebéd után indultam vele Magvető-előfizetőket gyűjteni. Az egész faluban csak 5 előfizetést szereztem. Elmentem egy taggyűlésre. Ott a tagság eldöntötte, hogy a titkár vagy az elnök marad benn a vezetőségben. Úgy döntöttek, hogy a titkár marad, és az elnök megy. Már sötét volt, amikor elindultam az állomásra. Egész úton gyalog jöttem. Hazajöttem, bepakoltam holnapra a táskámba, és lefeküdtem. [...]

Január 27.

Délután a MINSZ-ben voltam. Este a Szabadságharcos Szövetség célállvó tanfolyamán voltam. Ma is későn fektüdtem le. [...]

Január 29.

Ma csak 11-ig volt tanítás, mert 11 órától tanári osztályozó konferencia volt. Ismét a MINSZ-be mentem tanítás után, de az eredmény az lett, hogy még most sem tudták megmondani, hogy holnap kapunk-e autót, és ha kapunk, akkor melyik községbe megyünk ki a kultúrcsoporttal. Csak délután mondták meg, hogy nem kaptunk autót, és így nem megyünk sehova. Este kultúrestünk volt, vendégeink is voltak: az óvónőképző kollégiumának tagjai. Műsor után tánc volt.

Január 31.

Ma elmentem iskolába, de órán nem voltam, mert egész délelőtt a könyvtárban voltunk Vincével. 12 órakor megkaptuk a bizonyítványt. Egy hatosom, tíz ötösöm, három négyesem és egy hármasmom van. Az eredmény nagyon elkeserített, mert hármast nem vártam. Megtűdtem, hogy a diákok között pénzsegélyt fognak kiosztani. Nekem is nagy szükségem lenne pénzre, és ezért szóltam Vízi Bercinek, hogy ha lehet, nekem is adjanak, de ő azt mondta, hogy nem lehet. Ez is elszomorított. Délután a könyvtárban voltunk, és sokat dolgoztunk.

Február 1.

Ma nem volt az iskolában tanítás, csak ünnepély. Reggel ismét a könyvtárban voltunk, és már befejeztük a munkánkat. Az ünnepélyen osztották ki a jutalmakat. Még mindig vártam, hogy kapok valamit, de nem kaptam semmit. Mérges lettem, mikor láttam, hogy olyan fiúk is kaptak, akik egyáltalán nem érdemelték meg. Ez elvette a kedvemet a munkától teljesen. Olyanok is kaptak, akik egyáltalán nem viszik előre a fejlődést, sőt még hátráltatják. Nem csoda, ha ilyen igazságtalan pofonok után nincs az embernek kedve a munkához. Délután szeminárium volt és olvastam. [...]

Február 4.

Reggel későn keltem fel, mert a múlt éjjel későn feküdtem le. Ebéd után megkezdődött a félévi kollégiumi vizsga. Csak írásban volt, de nagyon könnyű volt. Meglátogatott bennünket Juhász Endre tanár úr is, de csak rövid ideig volt itt. A vizsga egész délután tartott, így holnapra nem tanulhattunk.

Február 5.

Az iskolából egy órán hiányoztam, mert a Pártbizottságon és a MINSZ-ben voltam. Ma délután is folytak a kollégiumi vizsgák. A mai anyag: mindenkinek 5 percig kellett beszélni egy megadott témáról. Ez sem volt nehéz. Este rádiót hallgattam, amely a Mindszenty-per vád- és védő és az utolsó szó jogán elmondott beszédekét közvetítette. Ma este későn feküdtem le, mert a beszédek hosszúak voltak.

Február 6.

A mai nap a kollégiumi vizsgánknak a gerince volt. Ma volt a kritika-önkritika. Ma egész nap csak kritizáltunk, de mivel sokan vagyunk, csak a fele tagság élt önkritikával. Délután már csak azok kerültek sorra, akiknek a tagságuk vitás volt. Közöttük volt Gyenes Vince és Ruszkai István is. Vacsora után vezetőségi ülés volt, és ott minden embernek megbeszéltük az eredményét. Sajnos, 10 tagot ki kellett zárunk a kollégiumból, közöttük Gyenest, Ruszkait és Barna Sándort is, akik jó barátaim. Mindent megtettem azért, hogy itt maradjanak, de hiába. Nagyon sajnálom őket, hiszen jó barátaim voltak, de nem tudtam eredményt elérni érdekében. [...]

NDGY Rem Kálmán iratai 1

39. A Bolyai János természettudományi kollégium vezetőségi ülése a kollégiumi oktatásról
Jegyzőkönyvrészlet, 1949. január 9.

Pál Lénárd kollégiumi igazgató ismerteteti a napirendet:

kollégiumi munkabeszámoló, a vezetőségi tagok aktivizálása, a Kommunista Bizottság munkája, új káderek beosztása, új hetirend, gazdasági kérdések, tagfelvételi kérések.

Pál Lénárd rögtön előljáróban figyelmezteti a kollégium vezetését, hogy a kollégiumi életünk csak akkor lesz eredményes, ha a vezetőség tagjai aktív munkájukkal ezt lehetővé teszik.

Szekér Gyula a következő beszámolóban az eddig eltelt félév kollégiumi munkabeszámolójában adott felvilágosítást.

Oktatási kérdések: a kollégiumi oktatás az év megkezdés után, később indult be kollégiumunkban, s általában a késői kezdés miatt rendszertelenség, elnagyoltság és kapkodás jellemezte. A vezérfonalak általában könyvek referátumai voltak. A szemináriumvezetés körül is súlyos hibák találhatók. A szemináriumok váltott

vezetése nem vált be. Túl mechanikussá vált a szeminárium, a napi problémákat nem tudtuk bevonni a szemináriumainkba, s nem lettek a tagok kellőképpen aktívizálva. A szeminárium kritikára szorul. Az elkövetkező időkben szükségszerűvé válik, hogy a kisebb létszám miatt összevont szemináriumot tartsuk egy vezetővel, ebben kompromisszumos megoldásra vagyunk kénytelenek. Határozat: ebben a félévben egy szemináriumot fogunk megszervezni egyetlen vezetővel, azaz a szemináriumok vezetője mindig az illető vezérfonal leadója lesz. Ez a határozat csak erre a félévre vonatkozik.

Szakmai kérdések: Grausz Tamás szakfelügyelő elfoglaltsága miatt nem tudta teljesíteni szakmai felügyelői tisztségét. A szakviták felvetése esedékessé válik, de azt már csak a következő félévre tudjuk bevezetni. A nyelvoktatás terén az elmúlt félévben igen nagy hiányokat szenvedtünk a NÉKOSZ rossz adminisztrációja miatt, mivel a nyelvtanárok hasznavehetetleneknek bizonyultak. Ezenkívül hiba volt még az is, hogy nem tudtuk tagságunkban tudatosítani a nyelvoktatás és a nyelvtanulás fontosságát. Szükséges, hogy rövid időn belül nyelvtanári értekezletet hívjunk össze, ennek elvégzésére a vezetőség tagjaiból megbízunk egy nyelvoktatási felelőst. A következő hét csütörtökéig nyelvtanári értekezletet hívunk össze, ezért Prágai Dezső a felelős mint a nyelvoktatási ügyek kollégiumi ellenőre. [...]

NDGY Szekér Gyula iratai B-1

40. Meghívó a NÉKOSZ IV. középiskolás nevelési
konferenciájára
1949. január 15.

Kedves Barátom!

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége 1949. január 21., 22. és 23-án tartja IV. középiskolás nevelési konferenciáját. A konferenciára valamennyi igazgató barátunkat meghívjuk.

A konferencia napirendje a következő:

Január 21., péntek

- 1/2 9 A konferencia megnyitása (Gyenes Antal)
- 9 Politikai beszámoló (Szalai Béla)
- 1/2 11 Beszámoló az elmúlt félév nevelési munkájáról. Az MDP bírálatának hatása kollégiumainkban (Székely Lajos)
- 1/2 3 A magyar köznevelés aktuális kérdései. A kollégiumi mozgalom perspektívája, feladataink az állami kollégiumokkal való egyesülés érdekében (Mérei Ferenc)

Január 22., szombat

- 8 A kollégium belső élete (autonómia, szervezetek, vezetőség, kollégiumi bíróság) (Juhász Ferenc)

9-12 A téma csoportonkénti feldolgozása

2-1/2 5 Csoportvezetők beszámolóí, Összefoglalás, válasz

5 Politikai nevelés kollégiumainkban (ideológiai oktatás, kollégiumi estek stb.) (Pataki Ferenc)

Január 23., vasárnap

8 A kollégiumi nevelés néhány kérdése (kollégista és az iskola. Diákszövetség és EPOSZ-munka, munkafegyelem, ellenőrzés, munkabeszámoló, önkritika-kritika, félévi vizsgák) (Magyarfalvi Lajos)

1/2 10 Csoportonkénti feldolgozás

2-4 Csoportvezetők beszámolóí, összefoglalás, válasz

5 II. félévi nevelési program ismertetése (Székely Lajos)

7 Székely Lajos referátumának vitája

9 A konferencia bezárása (Szalai Béla)

A konferencia jelentősége túlnő a szokásos méreteken, mert egyrészt megvizsgálja a NÉKOSZ kritika utáni helyzetét, felveti az állami kollégiumokkal való egyesülés problémáit, s ezenkívül jelentős területeken véglegesen tisztázza a népi kollégiumi nevelés alapelveit és módszereit. Éppen ezért valamennyi igazgatónk figyelmét felhívjuk arra, alapos felkészüléssel, a konferencián való lelkiismeretes munkával járuljon hozzá a vázolt nagy problémák megoldásához. [...]

Népi kollégista üdvözléttel:

Székely Lajos s. k.

nevelési osztályvezető

NDGY Varga György irataí D-61

41. A salgótarjáni népi kollégium vezetőségének felterjesztése ezüstkoszorús NÉKOSZ-jelvénnel való kitüntetésre
1949. február 26.

Kedves Barátaim!

792/1949 nev. o. számú megkeresések alapján ezüstkoszorús NÉKOSZ-jelvénnel való kitüntetésre a február 25-i taggyűlés hozzájárulásával Gulya Pál, Miklós Endre és Kecskeméti Sándor nevű kollégistáinkat hozom javaslatba.

Gulya Pál kollégiumunk titkára, a kereskedelmi középiskola IV. éves tanulója kárpasztói származású, általános tanulmányi eredménye közepes ugyan, de a jelesrendűségtől nem áll messze, a Diákszövetség tanulóköri tagja, s mint ilyen, igen aktív tevékenységű, egyben a Márciusi Kör tagja, terjesztője és propagálója a Március Tizenötödikének. Az EPOSZ-patronáló csoport tevékeny tagja, a szupatarki EPOSZ-szervezet megszervezésében komoly tevékenységet fejtett ki, s a karácsonyi szünetben ott is kiváló munkát végzett. Kollégiumi tanulmányaiban kitűnő eredményt ért el, ideológiailag a legfejlettebb kollégistánk, mint kollégiumi titkár nagyon lelkiismeretes, kitűnő funkcionárius, közösségi magatartása a legpéldaadóbb.

Miklós Endre a vezetőségünk jegyzője, a kereskedelmi középiskola IV. éves tanulója, munkásszármazású, általános tanulmányi eredménye közepes, a jelesrendűséghez közel álló, diákszövetségi alelnök, tanulókori aktív tag, jelenleg diákszövetségi szemináriumvezető. Az EPOSZ-patronáló csoport tevékeny tagja, kollégiumi tanulmányait kitűnően végezte, társadalomtudományi kör vezető, ideológiailag a legfejlettebbek egyike, általános közösségi magatartása jó, példaadó.

Kecskeméti Sándor a nyilvántartások vezetésében kitűnő segéderő, gimn. VI. o. tanuló, agrárproletár származású, általános tanulmányi eredménye jeles, diákszövetségi tanulókör-vezető, kitűnő munkás, tagja az EPOSZ-patronáló csoportnak, a karácsonyi EPOSZ-munkát igazán jól végezte, a kollégiumi tanulmányokat kitűnően végezte, ideológiailag jól fejlett, társadalomtudományi kör vezetője, közösségi magatartása példaadó, mint szervezetzeti elnök kitűnő munkát végez.

Salgótarján, 1949. február 26-án

Népi kollégista üdvözlettel
Dr. Ravasz Dezső
igazgató

NDGY Salgótarjáni Diákotthon Irattára 121/1949

42. Jelentés a NÉKOSZ féléves helyzetéről az MKP
Ifjúsági Bizottsága számára
1949. február 21.

A párt Politikai Bizottságának kritikája után az volt a NÉKOSZ vezetőségének a feladata, hogy a kritikát az egyes kollégiumok munkájára alkalmazza, és biztosítsa a hibák kijavítását; érvényesítse a párt politikáját a népi kollégiumi mozgalom minden területén, és ezzel elejét vegye új hibák elkövetésének. [...]

1. [...] A kollégiumok tagságának szociális összetételén alapvető változást ez ideig nem sikerült végrehajtani, azonban bizonyos előrehaladást minden területen elértünk. Az elmúlt napokban vizsgáltuk meg mozgalmunk szociális összetételét, és ez a következőképpen fest: a proletár- és szegényparaszt-származású kollégisták összetagságunk 46,7%-át adják. [...]

Jelentős javulást idézett elő az 5 egyetemi előkészítő szakérettségis kollégium felállítása, amelyek tagsága a jövő félévben döntően megjavítja főiskolás szak-kollégiumaink tagságának szociális összetételét. [...]

A NÉKOSZ-központban kommunista bizottság működik, amely pártszerű munkájával biztosítja, hogy a NÉKOSZ-központ feladatait jól lássa el, és a párt politikáját minden munkaterületen érvényesítse. Minden főiskolás szakkollégiumban háromtagú kommunista bizottság működik. [...] Középiskolás kollégiumainkban tanár- és diákfelelős van, a tanárfelelős közvetlenül a helyi pártszervezet titkárától kap irányítást. [...]

Főiskolás kollégistáink 37,7%-a tagja pártunknak, és a párttagok 27%-a pártmunkás, míg a középiskolás kollégistáknak kb. 12%-a párttag. Ezen a téren egyes helyeken, elsősorban főiskolás kollégiumokban komoly hibák vannak, mint pl. az állatorvos-kollégiumban, ahol a tagságnak mindössze 14%-a párttag, és nincs közöttük pártmunkás.

A kollégisták párthoz való viszonya megjavulása következtében csaknem teljesen felszámolódott a népi kollégista öntudatnak a párthoz való tartozás fölé helyezése. Egy-két helyen jelentkezik a párt lebecsülése olyan formában, hogy a kollégista párttagok szívesebben járnak kollégiumi szemináriumra, mint pártszemináriumra, arra hivatkozva, hogy a kollégiumi szemináriumok jobbak. (Pl. a bölcsész-karon két elvtárs ezért maradt ki pártszemináriumról.) [...]

2. [...] A párt Oktatási Bizottsága által jóváhagyott és módszereiben is megjavult oktatási programunk és munkánk végrehajtásával sikerült a kollégisták nagy többségével megértetni a munkásosztály vezető szerepét, a munkás-paraszt szövetség értelmét és a falu szocialista fejlődésének legfontosabb kérdéseit. [...]

Ma kollégiumainkban nem a népi írókra alapozódó népi romantika a nagyobb veszély, hanem az, hogy mivel kollégistáink aránytalanul nagyobb százaléka kis- és középparaszt, ki van téve ezek ingadozásának és a kulákság befolyásának. Ez a probléma a középiskolásoknál vetődik fel élesebben, ahol a szüleikkel való kapcsolat sokkal elevenebb és rendszeresebb, mint a főiskolásoknál. Ezen a téren mozgalmunk szociális összetételének megváltozása jelent majd – oktatási munkánk vonatkozásában is – komoly változást és fejlődést.

Kollégiumaink vezetésében – annak ellenére, hogy állandóan javul a helyzet az új pedagógusok kinevezésével – nem sikerült megfelelő súlyt biztosítani a proletár elemeknek, igen sok helyen a kollégiumok vezetőségében még olyan arányban sem részesednek a kollégium proletárszármazású tagjai, mint a kollégium tagságában. Középiskolás igazgatóink és nevelőtanáraink közül még mindig van néhány, aki parasztromantikával fertőzött, akiket még mindig nem tudunk átnevelni, de a pedagógushiány miatt eddig nem tudunk leváltani. [...]

3. [...] Jelenleg a főiskolás kollégisták valamennyien részt vesznek a MEFESZ-, illetve a diákszövetségi és úttörőmunkában. A diákszövetségekben a klerikális reakció elleni harc szervezése munkájának az élén [állnak]. A Mindszenty-ellenes nagy diák-tüntetés megszervezői között majd mindenütt az első sorokban voltak a népi kollégisták (Szentés, Szeged, [Eger], Zalaegerszeg stb.). Néhány példa: a főiskola népi kollégisták a MEFESZ tagságának kb. 10%-át jelentik, ugyanakkor a MEFESZ funkcionáriusainak 54%-át. (Ezen a téren még hibák is mutatkoznak, pl. a szegedi orvoskaron, ahol 600 egyetemistából 50 kollégista, viszont a funkcionáriusok 85%-a népi kollégista.) Ugyanez a helyzet a budapesti művészkarokon, úgyhogy most inkább arra kell törekednünk, hogy nem kollégista funkcionáriusokat is hozzanak fel a diák-szervezetek. A Diákszövetség nem egészen pontos értékelése szerint iskolai és városi titkáraink 55–60%-a középiskolás népi kollégista. [...]

4. [...] Kollégisták tömegei ma jóval intenzívebben tanulnak, mint tavaly. Kivételesen minden kollégista részt vesz a MEFESZ és a Diákszövetség tanulóköreiben. Jó részben felszámoltuk azt az elméletet, hogy a politikailag jól képzett kollégistáknak nincs szükségük szakmai képzettségre, mivel úgysem a szakmájukban fognak dolgozni. Főiskolás kollégistáink között igen sok gyakornok és intézeti tag van, a professzorok véleménye csaknem egyértelműen igen jó a kollégisták szakmai munkájáról. A középiskolás kollégiumokban, amelyekre a kritika sokkal kevésbé vonatkozott, a tanulmányi színvonal továbbra is jó.

Ha jelentős is az előrehaladás ezen a téren, még nincs minden rendben. A politikailag legfejlettebb kollégisták, akik a kollégiumokban és az egyetemi mozgalomban vezető funkciókat töltenek be, a mozgalmi munkában való túlterhelésük miatt elmaradnak szakmai tanulmányaikban, noha ők jelentik mozgalmunk legjobb kádereit. [...]

A következő félévi munkák alapvető feladatai:

a) Tovább kell törekednünk a kritika állandó szem előtt tartásával a még meglevő hibák kijavítására, elsősorban a párthoz való viszony további megjavítására. A döntő kérdés itt az, hogy a kollégiumi kommunista bizottságok irányítását átvegyék az egyetemi alapszervek, és rendszeresen irányítsák őket. [...]

b) A következő félévben és a jövő évi felvételekkel mozgalmunk szociális összetételében döntő változást kell létrehozni az osztályidegenek eltávolításával, másrésztől az új felvételek kizárólagos osztályszempontot érvényesítő megszervezésével. [...]

c) A klerikális reakció a sorozatos vereségek után a népi kollégiumokkal kapcsolatban is taktikát változtatott. Tavaly még kívülről támadta a kollégiumokat, az utolsó hónapokban már ezt a munkát összekötötte a kollégiumokba való beépüléssel. A kollégiumok kommunista bizottságaival és vezetőségével megszerveztettük a politikailag ingadozó kollégistákkal való egyéni foglalkozást és a gyanús elemek figyelését. A munka eredményeként az ellenség több ügynökét sikerült leleplezni és eltávolítani, úgyhogy egy-egy kizárás a kollégisták számára komoly nevelő alkalmat jelentett. Ennek a munkának a további szervezésére és ellenőrzésére a következő félévben még fokozottabban kell ügyelni. [...]

d) Új probléma és új feladat az, hogy a kritika után egyes kollégiumok vezetői – azon a címen, hogy fel kell számolni a szektarianizmust, és át kell vinni a politikai, szakmai, kulturális és egyéb oktatási és nevelőmunkát az egyetemre és az egyetemi mozgalomba – internátusokká akarták átalakítani a kollégiumokat. [...]

e) A kritika nyilvánosságra hozatala után a közhivatalokban és intézményekben a reakciók és a határozatot félreértő párttagok sok helyen akadályozták a NÉKOSZ munkáját, sőt még egyes funkcionáriusok is megbélyegzetteként kezelik a népi kollégistákat. Rákosi elvtársnak a Központi Vezetőség ülésén a NÉKOSZ-ra vonatkozó megállapítása javított a helyzeten. Kérjük, hogy a fenti helytelen nézetek eloszlására a NÉKOSZ-ban mutatkozó kezdeti eredmények nyilvánosságra hozatalában nyújtson segítséget az Ifjúsági Bizottság.

f) A párt Politikai Bizottsága a NÉKOSZ-kritika alkalmával mozgalmunk feladatává tette, hogy a NÉKOSZ hibáit kijavítva és kollégiumainkat megerősítve ezzel teremtsük meg az állami és népi kollégiumi hálózat egyesítésének egyik feltételét. Úgy ítéljük meg a helyzetet, hogy a kritika nyomán a népi kollégiumi mozgalom a hibák kijavításában előrehaladt, és erősödött, amit a következő félévben tovább kell fokozni, és így véleményünk szerint észre végrehajthatjuk az egységes állami kollégiumi hálózat megeremtését. [...]

Mozgalmunk következő félévi munkájának alapvető feladata tehát az, hogy úgy javítsuk munkánkat, hogy a szeptemberi egyesülés után a népi kollégiumok helyes módszereivel át tudjuk alakítani a szociális összetételükben és politikai fejlődésükben is hátrább álló állami kollégiumokat.

NDGY Pataki Ferenc iratai 2

43. A népi kollégiumi mozgalom fél évvel a párt bírálata után

[...] Fél év telt el: komoly változások fél éve a népi kollégiumok számára. A kollégiumi mozgalom a párt bírálatát elfogadta, és nagy általánosságban jól fogadta. [...]

Mindenekelőtt ami az alapvető kérdést illeti, rendeződött a kommunista kollégistáknak a párthoz való viszonya. [...] Persze e téren vannak még hiányosságok, kísértének a régi hibák. Rejtett formákban még felüti a fejét a párt lebecsülése és a párttal való kapcsolat lazítására irányuló törekvés. [...] De ezek csak szórványos jelenségek. Ami általános: a párt vezető szerepének elismerése, s ez másfelől a "NÉKOSZ-öntudat" egészséges eltűnését is jelenti.

Nézzük a parasztromantika kérdését. Az e téren elkövetett hibák jelentős mértékben arra vezethetők vissza, hogy a kollégiumoknak már szociális összetétele is egészségtelen volt, a paraszti kollégistákkal szemben a munkásosztály fiai elenyésző kisebbségben voltak. [...] A felvilágosító munka nem maradt hatástalan. Sőt rögtön fel kell hívni itt a figyelmet némely túlzásra is. Voltak, úgy látszik, vezetők, akik félreismerve a munkás-paraszt szövetség igazi tartalmát, a paraszti kollégistákban holmi "másodrendűség" érzését ültették el. Az ilyen káros, romboló túlzások ellen magától értetődően éppúgy fel kell lépni, mint a narodnyik zavarosságok ellen. De legfőképpen biztosítani kell a szociális összetétel megváltoztatása révén a munkásosztály megfelelő súlyát a kollégiumokban. [...]

A legkomolyabb javulás talán az ifjúsági mozgalomhoz való viszonyban tapasztalható. Szinte nincs is kollégista, aki valamilyen formában ne venne részt a MEFESZ vagy a Diákszövetség munkájában. Bekapcsolódásuk szemmel láthatólag fellendítette az ifjúsági mozgalmak munkáját, és meggyorsította a diákság demokratizálódását is. A rendszeres mozgalmi munka természetesen komoly nevelőerő is. De épp az e téren elért komoly eredményekre való tekintettel fokozott figyelemmel kell lenni az újabb keletű veszedelmekre. Van kollégium, amelynek lakói szinte teljesen feloldódtak az ifjúsági mozgalomban, és kollégiumukat már csak amolyan intézményszámként tekintik, ahová inkább csak hálni, enni, esetleg tanulni járnak. Nem kevésbé káros az is, hogy némely egyetemen vagy főiskolán a mozgalmi vezetők nagy többsége népi kollégistákból kerül ki. Ez a túlzott buzgalom alkalmas arra, hogy elriassza a nem kollégista, párton kívüli, de demokratikus ifjúságot. És végül a legsúlyosabb probléma: a nyakló nélküli politizálás eltéríti a kollégistákat fő feladatuktól: a tanulástól.

A tanulási szellem terén vannak talán amúgy is még a legnagyobb hiányosságok. [...]

Mi tehát a kollégiumok félévének mérlege? Kétségkívül döntő javulás van – természetesen nem minden hiba, probléma nélkül. A hibák még éberebb felismerése és még alaposabb kiküszöbölése a feltétele annak, hogy az ország demokratikus közvéleménye ismét osztatlan bizalmába fogadja a népi kollégiumokat. Ezen felül a NÉKOSZ előtt ma már egy új feladat is áll. Egyre kevésbé távoli jövő kérdése az egységes kollégiumi hálózat megteremtése, és ennek előkészítésében komoly szerepe van a népi kollégiumoknak. Rájuk vár a feladat, hogy az állami kollégiumokban levő nagy létszámú diákfiatal előrehaladjon a politikai öntudat terén. Hogy ezt megtehessek, s közben saját problémáikat is megoldhassák, még nagyobb hűséggel kell követniük a párt irányítását.

Szabad Nép, 1949. február 26.

44. A Népi Kollégista vezércikke Rákosi Mátyás

57. születésnapja alkalmából

[...] Rákosi Mátyás az egész magyar nép és az egész magyar ifjúság nagy tanító-mestere. Az ő példája áll valamennyiünk előtt. Az ő munkája az, amely biztosítja a mi munkánk eredményeit, mely megteremti a jó munka lehetőségét.

Nekünk népi kollégistáknak, külön is hálával kell fordulni Rákosi Mátyás felé. Ő volt az, aki megszabta mozgalmunk fejlődését, ő adta meg a helyes irányt, ő irányította azt a bírálatot, amely mozgalmunkat érte, és ő volt az, akinek valamennyien köszönhetjük az azóta elért eredményeket. [...]

Népi Kollégista, 1949. március

45. A népi kollégiumok hírei: változások a NÉKOSZ vezetőségében

A NÉKOSZ vezetőségében változások történtek. Gyenes Antal, eddigi főtitkárunk az Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatal vezetője lett. Helyére Pataki Ferenc, a nevelési osztály eddigi helyettes vezetője került. Szászi Gabriella, a nyilvántartási osztály helyettes vezetője eltrávozott a szövetségtől. A pedagógusok irányítását Magyarfalvi Lajos és dr. Rácz Endre vették át. A középiskolás nevelési alosztály vezetője Szokolszky István alelnök, a főiskolásoké pedig Hardy Gyula volt szakfelelős lett. Az instruktori hálózat irányítója Juhász Ferenc alelnök, az újonnan szervezett sajtópropaganda alosztály vezetője pedig Illés Lajos igazgató lett. [...]

Nagy kitüntetés érte Nagy Sándor népi kollégista társunkat, akinek nemrég jelent meg Az Úr jó vitéze c. könyve. Megkapta a Kossuth-díj irodalmi kisdíját, a legszebb magyar kitüntetés. Ugyancsak Kossuth-díjat kapott dr. Peja Győző, az ózdi népi kollégium igazgatója is, a közoktatás területén végzett munkájáért. Az indokolás kiemeli azt, hogy népi kollégiumot is szervezett. [...]

A NÉKOSZ II. főiskolás nevelési konferenciája március 6-8-ig zajlott le. Ez volt az első eset, hogy a konferencián részt vettek az állami kollégiumok igazgatói is. A három napig tartó megbeszéléseken előadást tartott Szalai Béla, a NÉKOSZ elnöke, Pataki Ferenc főtitkár, Székely Lajos, a nevelési osztály vezetője és Hardy Gyula főiskolás előadó is. A konferencia részletes ismertetésére még visszatérünk.

Népi Kollégista, 1949. március

46. Mérei Ferenc: Új feladatok előtt

[...] Az Országos Kollégiumi Tanács elkészítve az elmúlt fél esztendő munkájának mérlegét, megállapította, hogy a népi kollégiumok megértették az MDP Politikai Bizottságának bírálatát, átdolgozták, tudatosították e bírálat vezető elveit, s legnagyobb részét már eddig kijavították hibáikat, s így erejük javát a tanulmányi munka fokozására fordíthatják. A kollégiumi nevelés egészére kiterjedő pártbírálat óta a pedagógiai és nevelési módszertani kérdésekben is megindult a kollégiumokban a tudato-

sítási folyamat. A kollégiumi nevelők előtt tisztázódott, hogy sem az önkormányzat, sem a fegyelem nem öncél, ami önmagában nevel, hanem nevelő hatásuk elsősorban a kitűzött céltól, az ideológiai tartalomtól s a magyar társadalom egészének nagy átalakulásában való szerepüktől, funkciójuktól függ. E tudatosítási folyamat elmélyültségét mutatták a kollégiumi nevelői konferenciák, a kollégiumi nevelésről íródott cikkek és disputák. S mindez egyben megmutatta, hogy szükség van olyan folyóiratra, amely több mint 400 állami és népi kollégiumunk nevelői számára a kollégiumi munka döntő ideológiai és módszertani kérdéseit ismerteti, lehetővé teszi, hogy a nevelők erre vonatkozó problémáikat felvessék, tapasztalataikat kicseréljék, eredményeiket megvitassák. Ez tette szükségessé a Népi Kollégiumi Nevelő megindítását.

E tájékoztató közlöny legfontosabb feladatai közé tartozik, hogy a népi kollégiumok fejlődési eredményeit az MDP Politikai Bizottságának iránymutató határozata alapján bírálja, értékelje; a népi kollégiumok kialakult, értékes tradícióit összefoglalva ismertesse, mintegy átvehetővé, hasznosíthatóvá tegye. E feladatok megoldása során a közlöny hasábjain fel kell mérülnie a kollégiumi nevelési módszer kritikájának, s a kollégiumok mindennapi életéből kiemelve kell tudatosítanunk – s ha kell, bírálunk – a kollégiumi nevelők tetteit irányító ideológiai irányulást.

Népi Kollégiumi Nevelő, 1949. március

47. Szokolszky István: Autonómia a népi kollégiumokban Tanulmányrészlet, 1949

Nevelésünk önkormányzati elvei

Mikor a NÉKOSZ hadat üzen az avantgardista autonómiának, nyilvánvalóan nem a pedagógiai konzervativizmusnak tesz engedményeket. Nem akar visszatérni a polgári nevelésnél még sokkal korszerűtlenebb, ásatagabb autokratikus neveléshez. Akik az autonómia ártérítkezésében valamiféle visszatérést, restaurációs kísérletet szímatolnak, nem látnak tovább az orruknál.

Az autonómiának testületi vezetéssé való átalakítása, az ifjúsági önkormányzatnak a demokratikus centralizmus irányában történő továbbfejlesztése; a fejlődés megszabta követelmény. És hogy ennek a fejlődésnek a perspektívái mennyire előre mutatnak, arra utal a közösség vezetésének Makarenko szerinti harmadik fokozata, amely nálunk természetesen még sehol sem valósulhatott meg, de amely felé mint végső cél felé éppen az autonómia új megfogalmazásán keresztül haladunk.

A harmadik fokozat Makarenko szerint az, amikor már az egész közösség követel. Amikor már "összeforrott hangban és stílusban, akkor a nevelő munkája már matematikai pontossággal megszervezett tevékenységgé válik". – "A Dzszerzsinszkij-kommunában elértem, hogy a közösség maga jelentős, alkotó, szigorú, pontos és tudatos hatóerővé vált." – "A Dzszerzsinszkij-kommunában töltött utolsó 5 esztendőben már semmit sem követeltem. Ellenkezőleg: úgy léptem fel, mint a közösség követelésének fékezője, mert a közösség rendszeresen túlzásba megy, és igen sokat követel az egyéntől. Így vezetett ez az út a »szervező diktatórikus közösségi követelés hátterébe beágyazott szabad követelésig« ."

Így oldható meg dialektikus módon az a mesterséges ellentét, amelyet a polgári társadalom fejlesztett ki nevelő és ifjúság között. A közös célért végzett munkában a vezetés kérdése megszűnik "presztízskérdés" lenni: tisztán a munkamegosztás kérdésévé egyszerűsödik. Makarenko írja: "Minden vitám a pedagógusokkal, régi közoktatásügyi emberekkel ebből a páros elképzelésből fakadt: tanár kontra tanuló. Ismétlem, ilyen pár nincs. Van iskola, szervezet, közösség, a munka közös stílusa."

– "A tanárok közössége és a gyermekek közössége nem két közösség, hanem egy."

Persze ahhoz, hogy a vezetésnek ezt a harmadik fokát elérhessük kollégiumainkban, még messzebb kell jutnunk a szocializmus építésének útján. Öntudatos marxista-leninista nevelők kelljenek hozzá, és a dolgozó magyar nép fiaiból, leányaiból álló öntudatos, "boldog és szigorú" fiatalság. És a NÉKOSZ-mozgalom minden múltbeli hibája ellenére, a kritika után megvan a remény rá, hogy ilyen pedagógusgárda és ilyen fiatalság fog kinevelődni a népi kollégiumok falai között a szocializmus számára.

Népi Kollégiumi Nevelő, 1949. március

48. Pataki Ferenc: Politikai nevelésünk kérdései

Tanulmányrészlet, 1949

[...] Mi a feladata és perspektívája a kollégiumainkban folyó oktatási munkának? A kiindulási pontunk feltétlenül az, hogy kollégiumaink funkciói nem örökkévalók, és társadalmunk fejlődésétől függően változnak. Következésképpen oktatási munkánk szerepe sem örök. A népi kollégiumi mozgalom megalakítása után közvetlenül, az elszigetelődésünk idején, kollégiumaink kizárólagosan vállalták és végezték a kollégisták politikai oktatását. Akkor ez bizonyos fókig indokolt volt, a csaknem teljes egészében változatlan középiskola és kultuszapparátus mellett, sőt ennek ellenére. Ugyanakkor az ifjúsági mozgalmak – nem kis részben épp a kollégisták elszigetelődése következtében – gyengék, s nem tudják vállalni a kollégisták politikai nevelését.

Ma Magyarországon a munkásosztály van hatalmon, ez pedig nemcsak az államhatalom birtoklását jelenti a munkásosztály számára, hanem elméletének vezető szerepét az iskolákban, kultúrában is. Jelenti azt, hogy a munkásosztály elmélete, a marxizmus-leninizmus, a magyar nép uralkodó ideológiájává vált, s az iskolai oktatásban is egyre inkább döntő szerephez jut. Világos bizonyítékai ennek az általános iskolák új tankönyvei és a gyökeresen új főiskola, a közgazdaságtudományi egyetem. Az sem kétséges, hogy a kultúrröfordalom szervezésével középiskoláink és többi egyetemeink is hasonló úton járnak. Ezzel együtt, s ebben a kollégistáknak nem kis részük van, szüntelenül és rohamosan erősödik az ifjúsági szervezetek, a diákmozgalom nevelő s oktató munkája. Kollégiumaink különálló, sőt kizárólagos ideológiai oktatási feladatai tehát néhány éven belül megszűnnek, s átveszi azt az új iskola s a Komszomolt egyre jobban megközelítő ifjúsági mozgalom. Ebben a perspektívában szüntettük meg pl. már az elmúlt évben a főiskolás közgazdász kollégiumaink külön oktatását. Ez rögtön utal arra is, hogy főiskolás kollégiumaink külön oktatási munkája minden bizonnyal előbb megszűnik, mint a középiskolás. Ennek

az időpontja mindenekelőtt az iskolák átalakításától s az ifjúsági mozgalom megerősödésétől függ, s mindkettő kialakításának munkájában élen kell járnunk a kollégistáknak. Mindaddig azonban – hangsúlyozom – döntő feladatunk ideológiai oktatási munkánk színvonalának szüntelen emelése és módszereinek javítása. [...]

Minden egyes kollégistát tudatos harcosává kell tennünk a társadalom megváltoztatásának, annak a harcnak, amely az új társadalom felépítéséért folyik. Megint csak Lenin mondja, hogy "az iskolában eltöltött tanulási idő alatt az embereket a kizsákmányolók elleni szabadságharc részesévé kell tenni". Ebben a harcban való részvétel nem egyes nagy, hősi cselekedeteket jelent, mint a földreform lebonyolításában vagy a NÉKOSZ megteremtésében való részvétel, hanem a mindennapok szürke hétköznapi tetteiből, egy jól levezetett tanulókörből, jól végzett diákszövetségi munkából, EPOSZ-munkából, jeles iskolai dolgozattól, az iskolában végzett, a közömbös fiatalokért folyó nevelőmunka határfokának növeléséből, az iskola átalakításáért folyó harcból áll.

Mindez a harc pedig, a helyzetéből adódóan legforradalmibb s legkövetkezetesebb osztály, a munkásosztály vezetésével folyik, és csak ennek szüntelen biztosítása esetén lehet sikeres. A munkásosztály vezető szerepének megvilágítása, a munkásosztály történeti szerepe megértésének kifejlesztése jelenti ma a legközvetlenebb harcot a narodnyikizmus ellen, ami a még ma is túlnyomóan kistemelői osztálybázisunk miatt szüntelenül fenyeget. Semmit sem ér a munkásosztály vezető szerepének teoretikus megtanulása, ha kollégistáink a mindennapi életben nem tudják meglátni megnyilatkozását. [...]

A munkásosztály vezető szerepének és győzelmeinek szervezője a munkásosztály pártja és élcsapata: a Magyar Dolgozók Pártja. A kommunisták pártja hozta létre mozgalmunkat, mutatott rá hibáinkra, erősített meg újra, és szüntelen segítségével s vezetésével ma is irányítja nevelődésünket. [...]

Rákosi Mátyás pártja adott nekünk mindent, és ennek a pártnak a vezető szerepe jelenti további sikereink egyetlen biztosítékát. Ezt a szeretetet kell kifejlesztenünk minden egyes kollégistánkban a mi eszünk, a mi becsületünk, ragyogó jövőnk s a Magyar Dolgozók Pártja iránt.

II. félévi oktatási munkánk anyaga a Szovjetunió. A Szovjetunió verte le a magyar nép bilincseit, és a szovjet hősök vére indította el népünket a szabadság útján. A szovjet katonák harca nyomán születtek meg népi kollégiumaink, s nyílt meg kollégistáink számára a tudomány erődjének bevételeéhez vezető út. A mi utunk lényegileg azonos a Szovjetunió útjával a szocialista társadalom felépítése során. Ifjúsági mozgalmunk szüntelen a Komszomol példáját idézi, s a Komszomol útján járva akar a Magyar Dolgozók Pártja hűséges segédcsapata lenni. A Szovjetunió szeretetének erősítése és növelése, a Szovjetunió megismertetése legfontosabb feladataink közé tartozik, és éppen ez a feladata II. félévi oktatási munkánkknak. [...]

Befejezésként ismét Makarenkóra utalva még egy módszertani kérdést. Makarenko Válogatott pedagógiai tanulmányaiban elmondja azt, hogy egy fiatal szovjet pedagógus tanulmányt írt arról, hogy "hogyan neveljünk gyermekeket szovjet hazaszere-tetre". Ebben a tanulmányban idézi ez a fiatal pedagógus a gyerekeknek a szavait, hogy az igazi szovjet hazafi legyen bátor, önfeláldozó stb. Makarenko erre azt kérdezte: hogyan próbálta ki azt, hogy a gyermekei valóban önfeláldozók, valóban bátrak?

Nos – hát ha mi nem próbáljuk meg szüntelenül és napról napra azt, hogy kollégistáink valóban gyakorlati munkájukban értik a munkásosztály vezető szerepét, szereplik a magyar munkásosztály pártját és a Szovjetuniót, s a hazáért valóban mindenre készek, akkor politikai nevelő munkánk csak teoretikus, a gyakorlattól elszakadt és elvont oktatássá válik. A marxista-leninista elméletnek, amelyet kollégistáink tanulnak, a legmélyebb lényege éppen az, hogy gyakorlati harcokban formálódott s a gyakorlati harcok irányítójáé, ahogy Kalinyin mondja: "A marxizmus-leninizmus az ember legerősebb támasza a gyakorlati életben." Kollégistáink ideológiai oktatásának, a szemináriumoknak tehát szüntelenül és elválaszthatatlanul együtt kell járniuk a gyakorlati harcokban, az osztályharcban való tevékeny részvétellel az iskolában, a tanuló körben, a falusi osztályharcban, az EPOSZ-munkában. Mindenekelőtt az iskolai tanulmányok politikai feladatként való felfogásában kell bizonyítaniuk szüntelenül kollégistáinknak, de nevelőinknek is azt, ami végső célja nevelőmunkánknak, hogy mindennapi életünk gyakorlatává tették: "marxistának lenni annyi, mint alkotónak lenni" (Kalinyin).

Népi Kollégiumi Nevelő, 1949. március

49. Szalai Béla megnyitó beszéde a NÉKOSZ II. főiskolás
nevelési konferenciáján
1949. március 6.

[...] Közel fél év telt a tétényi konferenciánk óta. Elérkezett az ideje, hogy most, a tanév I. felének lezárása után tanácskozássra ülünk össze. Ha visszanezünk az elmúlt fél évre és az előző, a tétényi konferenciánkra, megállapíthatjuk, hogy az első konferenciánk, a tétényi, a kritika határozata után nagyjában és egészében helyesen mutatta meg azt az utat, amelyen haladniuk kell főiskolás kollégiumainknak. Részletkérdésekben és követendő módszerek tekintetében azonban ezen a konferenciánkon még sok volt a bizonytalanság, az ingadozás. Két héttel a párt emlékeztető határozata után ült össze a tétényi konferencia, és az nem volt elégséges idő ahhoz, hogy a kollégiumi mozgalmunk egész problematikájára, minden részletkérdésére alaposan fel tudjuk dolgozni, konkretizálni a párt nagy jelentőségű határozatait.

Most a feladat abban áll, hogy 1. először is lemérjük a félévi munka eredményeit, 2. ezen túl kijelöljük a további feladatokat, az új feladatokat, amelyek ma már sok tekintetben mások, mint fél évvel ezelőtt voltak, 3. harmadsorban most már a párt kritikája után fél évvel, sok gyakorlati tapasztalat alapján a párt határozatait feldolgozzuk, konkretizáljuk kollégiumi mozgalmunk minden részletkérdésére, nevelésünk egész módszerére, és ezzel megmutassuk a helyes utat a további haladás útján.

Először vesznek részt konferenciánkon állami kollégiumi igazgatók, állami kollégiumi vezetők. Jelenlétük új feladatainkra és mozgalmunk perspektíváira mutat. Nem titok ma már, hogy ha jól dolgozunk – és reméljük, nem lesz hiba a munkánk körül –, ha nagy hibát nem követünk el, akkor ez év őszén, szeptember körül a két kollégiumi mozgalom egyesül. Az állami kollégiumi igazgatók, vezetők

– sokkal nehezebb körülmények között kezdtek munkához, mint a mi igazgatóink. Rosszabb volt az állami kollégiumokban a szociális összetétel, rosszabb volt a hallgatóság politikai színvonala, nehezebbek voltak a gazdasági viszonyok a kezdeti időben. Nekünk tehát, népi kollégiumi vezetőknél, igazgatóknál, titkároknál elsőrendű feladatunk és döntő kötelességünk, hogy az állami kollégiumok vezetőit segítsük, hogy a kollégiumainkban kikísérletezett és bevált módszerek meghonosodjanak az állami kollégiumokban, vagy – amennyiben már csíráiban megvannak, vagy kezdenek meghonosodni – továbbfejlesszük az állami kollégiumokat, segítsük további fejlődésüket, hogy ez év őszére az állami kollégiumok a legjobb népi kollégiumok színvonalára emelkedhessenek.

Most, amikor az elmúlt félévi munkánkról kell kritikát mondani, értékelni kell az előző félévi munkát, nagy segítség számunkra ismét a párt értékelése, amit a Szabad Nép múlt szombati száma hozott le. Ez az értékelés nagyon pozitív, általános fejlődést állapít meg a népi kollégiumi mozgalomban. Valóban, ha viszszatekintünk félévi munkánkra, azt látjuk, hogy állandó emelkedés mutatkozik – ha be is csúszik néha kisebb hiba, mutatkozik itt-ott ingadozás –, örömdolgozat fejlődés nyomja rá a bélyegét múlt félévi munkánkra. [...]

NDGY Pataki Ferenc iratai 6

50. Pataki Ferenc: Főiskolás kollégiumaink helyzete és feladatai
Referátum a NÉKOSZ II. főiskolás nevelési konferenciáján
1949. március 6.

[...] Egy félévi munka után megállapíthatjuk, hogy kollégiumaink általában elfogadták a párt kritikáját, helyesen ismerték fel feladataikat, és ma főiskolás kollégiumaink, de egész mozgalmunk a párt szüntelen segítségével előrehaladtak a hibák kijavításában, és egyre inkább alkalmasak a szocializmus építésének viszonyai közötti munkára.

A kritika alkalmazása terén azonban egyes kollégiumainkban komoly hibákat tapasztaltunk, aminek nyomai még ma is élnek. Mik voltak a legfontosabbak? Legtöbb helyen a kritika meg nem értése következtében túlzó elhajlások jelentkeztek, mint amilyen pl. az, hogy kollégiumokban nem énekelnek népdalokat. Ebből komoly politikai hibák is származhatnak. A Bereczky-kollégiumról éppen ennek következtében elterjesztették az egyetemen azt, hogy a parasztságot lebecsülik, semmibe veszik, és mindebből politikai tőkét kovácsolt az ellenség a kollégium ellen. A határozat értetlen alkalmazásának legveszélyesebb formája, amelyik alapvető ellentétben áll a kritika lényegével és szándékával, a kollégiumok likvidálására irányuló törekvés. Egyes kollégiumaink vezetői azt hitték, hogy a kritika azt jelenti, hogy teljességgel fel kell számolni a kollégiumok tudatos nevelőmunkáját, és – ahogy egy kollégiumban megfogalmazódott – a kollégiumokat felsőbbrendű internátusokká kell átalakítani. Az egyik közgazdász igazgató barátunk szerint akkor, ha az egyházi és reakciós kollégiumok jó fasisztákat neveltek úgy, hogy pusztán ellenőrizték a reakciós professzoroknál letett vizsgák eredményeit, elégséges lesz az, ha a mi kollégiumaink is csak ezt teszik, mert hiszen mondjuk, aki Nagy Tamásnál kitűnőre kollokvál, azzal biztos minden rendben van.

Ezt a hibás nézetet tükrözi pl. a Bolyai János Kollégium jelentése, amely szerint rövidesen nem lesz szükség a NÉKOSZ-ban nevelési osztályra. Legvilágosabban utal azonban erre a hibára a József Attila Kollégiumról hozott és valamennyi kollégiumban megvitatott határozat. [...]

Nem kevésbé súlyos hiba a kritika fölötti napirendre térés is, aminek két formája tapasztalható. Az első legvilágosabban a Horváth Árpád Kollégium vizsgálja tükrözi. Ahol annál a vizsgatémánál, hogy mi az MDP bírálatainak jelentősége az elmúlt félévi munkánk számára, fölvetették a kollégisták, hogy jó lenne feleleveníteni a határozatot, hiszen olyan régen volt már. A másik az, ami sok kollégiumban volt tapasztalható, hogy a kritikát formálisan, elvileg, általánosságban elfogadták, de a kollégium gyakorlati munkájából nem tudták kihámozni megjelenési formáit, és nem tudták alkalmazni a kollégium mindennapi életére.

Ha a kritika minden pontjából csak egyet fogadunk el azért, hogy a többi ne érezzük kötelezőnek magunkra, akkor az az egész kritikának a meg nem értését és a figyelmen kívül hagyását jelenti. Ez a hiba legtöbbször ott jelentkezik, ahol a kritikának csak a szakmai munkára vonatkozó szempontját emelik ki, mint pl. a Pápai Páriz és a Monostori-kollégiumban, de csak azért, hogy az összes többi, tehát a mozgalmi munka, az ideológiai képzés alól felmentve érezzék magukat, éppen a kritikára támaszkodva (Áchim).

Éberem kell ügyelnetek arra, hogy a kritikát abban a szellemben kezeljék, amiért azt a párt hozta, "a kollégiumi mozgalom egészséges fejlődése érdekében". Ennek a feladatnak a másik, számotokra adódó része az, hogy élesen fel kell venni a harcot minden esetleges jelentkező restaurációs törekvessel szemben, amelyek különböző rejtett formákban ismét jelentkezhetnek. Pl. a Bartók-kollégiumban előadássorozatot akartak rendezni a kollégiumon belül a marxista zeneesztétika kérdéseiről arra hivatkozva, hogy az egyetemen nincsenek olyan fiatalok, akik megértenék. A Berzeviczy-kollégiumban az őszi munka indulása idején a kollégium vezetősége olyan álláspontot képviselt, hogy a kollégiumot népi kollégium mivoltánál fogva eleve megilleti bizonyos számú funkció a kari mozgalomban. A Lajta Béla Kollégium II. éves építészei egy brigádot alakítottak, kizárólagosan kollégistákból, de MEFESZ-brigád címmel, és hosszas, kemény vita után sikerült meggyőzni őket ennek a helytelenségéről. [...]

Az elmúlt félévi munkánk minden eredménye az itt elért előrehaladásnak, a párthoz való viszony rendezésének, a párt vezető szerepe biztosításának köszönhető. Mindenekelőtt rendeződött főiskolás kollégistáink 37%-át jelentő kommunista kollégistáinknak a párthoz való viszonya. Ma már valamennyi kommunista kollégista eleget tesz a párttal szembeni kötelezettségének. Megnőtt kollégiumainkban a párt szeretete, és elmondhatjuk, hogy nincs ma a kollégisták számára nagyobb dicsőség, mint tagja lenni a munkásosztály pártjának, annak a pártnak, amelynek az élén valamennyi magyar fiatal példaképe, Rákosi Mátyás halad.

Mindezek az eredmények elsősorban a főiskolás kollégiumokban a párt által létrehozott kommunista bizottságoknak köszönhetőek, amelyek biztosították a párt vezető szerepét a kollégiumokon belül. Nincs ma már egyetlen kollégista sem, aki ne fogadná el a párt vezetését. A párt egyetemi alapszervei közvetlenül és szüntelenül figyelemmel kísérik és segítik a kollégiumokat. A párt alapszerveinek állandó tájé-

koztatása és közvetlen irányításának elfogadása valamennyi főiskolás kollégiumunk igazgatójának kötelessége, mivel ez jelenti a még meglevő hibák gyors kijavítását s új hibák jelentkezésének kiküszöbölését. [...]

Általában elmondhatjuk, hogy megnövekedett kollégiumainkban a proletárfegyelem és éberség. Az utóbbi terén azonban még komoly tennivalók vannak. Az osztályellenségnek a kollégiumokkal szemben is változott a taktikája, s a kollégiumainkba is igyekezett beépíteni a maga embereit, hogy a kollégium munkáját züllesszék és akadályozzák. A kollégium életében szüntelen éberség nélkül súlyos hibák adódhatnak. (Berzeviczy-kollégium vezetőségi ülésének állandó napirendje volt a klerikális reakció elleni harc jelenlegi fázisának a tennivalói, de nem tudták, ki járt a kollégisták közül egyházi iskolába. A Gábor Áron Kollégium tagságának 27%-a Nyugaton járt, Magyaróvár, Lajta Béla.) Az ellenség ma kollégiumainkon belül nyilvánvalóan nem politikai oppozícióval jelentkezik, hanem a leggyakoribb formája épp az apolitizmus, a politikai kérdésekkel való foglalkozás elutasítása, leggyakrabban a szakmai munkára való hivatkozással. A kollégiumban az éberség fokozása különösen azokkal szemben, akik a kollégiumban megalkuvók, opportunisták, egyre fontosabb feladat az osztályharc éleződése idején. [...]

A kritika nyomán végzett munkában legdöntőbb előrehaladást az ifjúsági mozgalmakkal szembeni elszigetelődés felszámolása terén értük el. Ma kivétel nélkül valamennyi kollégista részt vesz az egyetemi mozgalom munkájában, és az egyetemi mozgalom kádereinek 55–60%-át népi kollégisták jelentik. [...]

Ma a legfontosabb feladat az, hogy a mozgalmi munkában túlterhelt kollégistákat tehermentesítsük, s lehetetlenné tegyünk azt, hogy mozgalmi munkájuk akadályává váljék tanulásuknak. [...]

Az elmúlt félévben ezen a téren is jelentős előrehaladást értünk el. A kollégisták ma csaknem kivétel nélkül rendszeresen tanulnak, járnak egyetemre, és a mozgalomban túlterhelt kollégistákat kivéve valamennyien részt vesznek a MEFESZ tanulókörökben.

A szakmai munka javulását igazolják az I. félévi vizsga eredményei, amelyek főiskolás kollégiumaink történetében eddig soha nem tapasztalt eredményeket mutatnak fel. Ugyancsak ezt igazolja az a tény, hogy ma már 40-en felül van főiskolás kollégiumainkban a gyakornokok, tanársegédek száma, és ez a szám állandóan emelkedik. [...]

A II. félév feladata lesz az, hogy munkánkat elmélyítsük, és új súlypontokat alakítsunk, mint elsősorban a tudományos jellegű szakmai munka tényleges kialakítása, szociális összetétel megjavítása és az új formájú kollégiumi nevelési feladatok megszilárdítása. [...]

NDGY Pataki Ferenc Iratai 6

51. Székely Lajos: A főiskolás kollégiumok nevelési módszerei
Részletek a NÉKOSZ II. főiskolás nevelési konferenciáján elmondott referátumból, 1949. március 7.

[...] Tervünk szerint a kollégium vezetősége áll: az igazgatóból, titkárból, káderekéből, a szövetkezeti elnökökből és a legfontosabb párt- és MEFESZ-funkciókat betöltő egy, nagy kollégiumoknál maximálisan két kollégistából. A jegyzői feladatokat az egyik szövetkezeti elnök látja el. [...]

A vezetőség munkáját kiegészíti sokkal inkább pedagógiai célzattal, mint eddig, a kollégiumok fegyelmi bizottságának működése. A fegyelmi bizottság tagja az igazgató, a titkár és egy szervezetzeti elnök. A fegyelmi bizottság súlyosabb fegyelmi ügyekben alapos kivizsgálás után hoz döntést, s fegyelmi eseteknek megfelelő megtárgyalása, valamint a fegyelmi bizottság és vezetőség állásfoglalása után az egész tagság elé kell – nagyon ritka kivételtől eltekintve – kerülnie. Az egész közösség állásfoglalása ezekben a kérdésekben nagyon fontos pedagógiai alkalmat jelent egyrészt a fegyelmi ügygel terhelt felé, aki a fegyelmi bizottság határozatában az egész közösség véleményét észlelheti, másrészt valamennyi kollégista felé, akik egy-egy fegyelmi ügyben személyes ítéletet mondanak önmaguk számára is, tehát szükségképpen levonják a megfelelő következtetéseket. Egyes kivételes esetekben, amikor a fegyelmi bizottság tárgyalása is nevelő hatású, a fegyelmi bizottság nyilvánosan is letergyalhat fegyelmi ügyet. [...]

A kollégiumi nevelés legjelentékenyebb része a szervezetekben konkretizálódik, ilyen módon a szervezetzeti élet indokolatlan elszegényedése, amelyről a múlt félévben több ízben beszámoltak kollégiumi vezetőink, lényegében a kollégiumi élet, a tervszerű kollégiumi nevelés intenzitásának csökkentését jelenti. Nem gondoltunk természetesen arra, hogy a szervezetek feladatának kiemelésével valamilyen módon a régi túlszervezett és elszigetelt szervezetet restaurálását tűznénk napirendre. Alá kell húznunk, hogy a szervezetzeti élet döntő tartalma a szakmai és mozgalmi munka állandó segítése és bírálata és ezen keresztül a kollégisták nevelése. A szervezetek munkája tehát: az egyetem felé irányul, de ez természetes folyamánya kollégiumaink és egyben szervezetjeink új helyzetének, új típusú munkájának. A szervezetek munkájában állandóan vissza kell tükröződni az alapelvnek, hogy öncélú kollégiumi munka nincs, a kollégiumi élet minden esetben az egyetemi feladatokra készít elő, másrészt viszont a szervezetet adta feltételek között ezekre maximálisan fel kell készíteni a kollégistákat.

Az elmondottakból kiderül, hogy a kollégium nevelő funkciójában a szervezetzeti elnökök jelentik a kollégium nevelőgárdáját, nagyon fontos helyen állanak. [...]

NDGY Pataki Ferenc iratai 6

52. 1949. március 15.

Pető Sándor naplójegyzete, 1949. március 15.

Minden kollégista saját szakjával vonult ki, én a latin szakosokkal. A bölcsészkarról 9 század vonult fel, a latin és orosz szak egy századot alkotott. Egy-egy század 96 főből állt. [...] A 9 század alkotott egy ezredet. Az ezredek századokra oszlottak, egy század pedig hat rajból állt. Az ezredparancsnok Batár Attila volt. A latin–orosz ezred parancsnoka Falus Róbert. A latin szakon: Haholt Rózsa, Versényi György és én. Az ünnepély alkalmával a fiatalság fogadalmat tett a béketábor mellett, az imperialisták ellen. Beszédet mondtak a Hősök terén: Farkas Mihály honv. miniszter és Nonn György, a MINSZ főtitkára. A 15-i felvonulást megelőzően két délután menetgyakorlatok voltak. Az egyetemisták itt sok forradalmi és munkásdalt és indulót megtanultak.

NDGY Pető Sándor iratai

53. Jelentés a miskolci népi kollégisták EPOSZ-szervező,
Magvető-terjesztő munkájáról
Miskolc, 1949. március 27.

Edelény községben voltam. Dél előtt a helyi MDP-titkárral és az EPOSZ-titkárral beszéltem. Mindketten kérik, hogy legközelebb hozzájuk menjünk a kultúrgárdával. Ezenkívül kérik a miskolci központot, hogy szíveskedjenek mielőbb elintézni a tagkönyvek és a bélyegzők leküldését, mert már régen leküldték a pénzt érte. Tagkönyvek nélkül nem akar senki sem dolgozni a szervezetben. Este taggyűlés volt, amelyen ismertettem rövid beszédben a Magvetőt, és felkértem őket az előfizetésre. Az újságokat (30 db) eladtam. Azonban az előfizetési lapot otthagytam a titkár-nál, hogy írja össze, mert nekem már indulnom kellett a vonathoz. A titkár pár na-pon belül beküldi az úrlapot az előfizetők névsorával.

A szervezetnek 30 tagja van. Helyiségük még nincsen, de most már épülőben van egy rongált lakás. A felszerelést várja a futballcsapat. Az MHK-mozgalomba 127-en neveztek be.

Miskolc, 1949. március 27.

"Egységben a hazáért!"
Radványi László
Kossuth-kollégium

NDGY Rem Kálmán íratái 2

54. A mi feladatunk
Pataki Ferenc cikkéből

A magyar nép május 15-én, két esztendő után, ismét választani fog. Az új választá-sok értelme és szükségessége – bizonyosra vesszük – egyetlen népi kollégista előtt sem kétséges. [...]

A választási munkában való részvételünk népi kollégiumi mozgalmunk nagy vizs-gája és nevelési munkájának nagy próbája lesz. Háromnegyed évvel ezelőtt hang-zott el a Magyar Dolgozók Pártja bírálata, és azóta napról napra előbbre haladunk, erősödünk, keményebbé és öntudatosabbá váltunk. Nos hát, a választási munkában, amelyben minden egyes kollégistánk részt vesz, vizsgáznunk kell a határozat óta először az egész dolgozó magyar nép, kommunisták és nem kommunisták előtt arról, hogy mennyire vagyunk jó harcosai annak az ügynek, amelynek eddigi eredményein-ket, tudásunkat s életünk értelmét köszönhetjük. A választási munkában vizsgálík minden egyes kollégistánk arról, és így szavaz, hogy mennyire látja a munkásosztály szerepét, a falu fejlődésének útját, s mennyit haladt előre politikai öntudatosodása, egyszóval a dolgozó nép iránti hűségben. [...]

Népi Kollégista, 1949. április

55. A választási harcban

Jegyzőkönyv a Ságvári Endre Népi Kollégium vezetőségi üléséről
1949. április 11.

D. M. igazgató üdvözlöi a vezetőség tagjait, és bejelenti, hogy a mai vezetőségi gyűlésnek egyetlen tárgysorozati pontja van: beszámoló a kollégiumi igazgatók budapesti gyűléséről és az ezzel kapcsolatban felmerült kérdések.

Az egész kollégiumi mozgalom a legjelentősebb szakaszához érkezett el, s a Magyar Dolgozók Pártja, a legteljesebben bízva a kollégiumokban, az elkövetkező hetekben nagyon fontos feladatot bíz rájuk. Először is azt kell leszögeznünk, hogy a mi nevelésünk állandóan konkrét. Ez azt jelenti, hogy állandóan a társadalmi helyzetből nézzük, hogy mit követelünk nevelésünktől. Ilyen konkrét nevelési tényező lesz a következő hetekben az a feladat, amellyel a párt a kollégiumokat megbízta.

Az ország helyzete elérkezett oda, hogy új választásokat kell kiírni. [...] Ebben a választási harcban segítünk mi a pártnak. [...]

A szövetkezeti vezetők még ma este szövetkezeti gyűlést tartanak, ahol mindezt közlik a kollégistákkal. Minden kollégistának részt kell venni a munkában. A debreceni kollégistákat a vidékieknek meg kell hívni magukhoz. Tudatosítani kell, hogy nagyon lényeges a családi agitáció. Holnap reggel taggyűlésen ismerteti az egész húsvéti munkát Durkó. Az 5 éves tervről Hársfalvi, a Népfrontról Földényi, a béke kérdéséről Kónya tart rövid vezérfontalat. 22-én éjjélkor véget ér a szünet, ekkorra minden kollégistának be kell jönni, s szombat délig jelentést kell adni a húsvéti munkájáról mindenkinek. Munkájáról mindenkinek állandóan választási naplót kell vezetni.

Húsvéti szünet után két alkalommal 20-25 főből álló csoporttal falura megyünk agitálni. A falusi kiszállások előkészítésével a vezetőség Sz. G. -t bízta meg, aki egy héttel hamarabb kimegy az illető faluba, és ott előkészíti a csoport munkáját.

A vezetőség megvitatta a beszámolóval kapcsolatban felmerülő kérdéseket, majd a gyűlést bezárta.

Kiss Éva s. k.

K. m. f.

jkv.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/2-E-14

56. Jelentés a húsvéti választási agitációról, Ófehértó
községben

Hársfalvi Péter beszámolója, 1949. április 23.

Ófehértó községben összesen két kollégista volt odahaza, én és Pásztor István. Volt még két Kossuth-akadémista is, ezek közül csak az egyik volt fellelhető, Sebők István.

Hiba volt már az indulásnál az, hogy nem beszéltük meg részletesen a munkát, és nem volt a hármunk munkája sem tervszerű. [...]

Az első napok hangulati tapasztalatai nagyon lehangoltak. Az volt a jó, hogy rögtön a párthoz mentem a hallott dolgokkal, és a párt vezetőjével, Nagy Sándorral beszéltem át.

Az első csoportba tartoznak a fejlődéssel, a falusi osztályharccal, a mezőgazdaság átszervezésével járó nehézségek, kifogások, főleg ezek is a jövőtől való félelem és bizonytalanság formájában megjelent kérdések. A traktorállomás, gépesítés, szövetkezés, életszínvonal kérdése stb. Nagyon igaz az a tétel, hogy mindenki társadalmi és gazdasági helyzetéből kiindulva ítéli meg a világot. Ha igaz is, mert feltétlen igaz, hogy az életszínvonal emelkedik, mégis gazdasági hiányosságokról hallani a legtöbb szót. Az életszínvonal emelkedése falun olyan formájában jelentkezik, hogy akinek egy tehene volt, [ma] kettő van, akinek nem volt fogata, ma van, akinek nem volt gazdasági felszerelése, lassan beszerzi; persze emellett a ruházkodás terén valóban hiányosságok vannak, noha 45-höz képest óriási itt is a változás. De az önálló kiskapitalista parasztbirtok a beruházásba öli a legtöbb pénzt, aminek a hasznát azután várja, no és a kamat várása és a szövetkezeti termelés, az önálló paraszti birtok felszámolásának jövője összeütközik, megrémíti, elkeseíti. Nem nagy hiba mégsem. Mert, és ez a döntő, ha a szövetkezeti termelés az ötéves terv folyamán bebizonyítja gazdasági eredményeivel a szövetkezeti termelés előnyét, hogy a szocializmus magasabb rendű és kultúrájú parasztagdálkodást létesít, aminek hasznát, javát saját bőrén tapasztalja, akkor az lesz a legdöntőbb érv, bizonyíték politikai, gazdasági irányvonalunk helyessége mellett az ő szemükben.

Nagyon megütötte és elkeseítette az embereket, hogy a parasztságról – kis- és középparaszttól a falu zöme – szövetségesként beszélünk, és a burgonya árát 25 forintról 15-re szállították le. Hogy ez milyen meggondolásból eredt, pillanatnyilag lényegtelen, mert a parasztember csak azt nézi, mi a kára ebből, ha nagy, akkor szid mindenkit, ha haszon, áld mindent és mindenkit.

Összefoglalva és értékelve a helyzetet, ha jól felkészült és népszerű falusi funkcionáriusok kezében van a falu, akkor nem veszélyesek a jelen és jövő gazdasági bajai vagy vélt bajai elleni kifogások, orvosoltatásai is nagyon megszervezhetők.

Nagyobb baj az, hogy azok miatt a szükségsszerű idegenkedések miatt – ahelyett, hogy felvilágosítanák a népet – nálunk mindenkit reakciónak bélyegeznek. Ehhez járul, hogy a pártot a helyi funkcionáriusai nem tudják megszerettetni és elismertetni a néppel, csak a párton belül van Ófehértón demokrácia.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/2-G-9

57. Tanuljunk tőlük

A pápai Petőfi Sándor és a Szilágyi Erzsébet Kollégium jelentése, 1949

[...] Első feladatunk a falu lakosságának a mozgósítása és rokonszenvének megnyerése volt.

Hatos sorokba álltak fel a kollégisták, elől 6 lány összekarolva, utánuk 6 fiú és így tovább. Víg énekszóval, lassú menetben bejártuk az egész falut. A nótaszóra a lakosság mind az utcára özlött. Nyolc kollégistát pedig a daloló menet után informáló – röpagitációs munkára állítottunk be. A daloló csoport időnként megállt, s énekelve bevárta az informáló párokat.

Ez a módszer kítűnőnek bizonyult. A lakosság egy része a kapukból odajött hozzánk, s beszélgetni kezdett velünk. Ezt a munkát 1/2 8 órára fejeztük be. Utána a

tagság felkereste szállását. A falusi gyerekek – kik állandóan nagy rajokban követtek bennünket – percek alatt örömmel mindenkit szállására vezettek. A kollégisták szállásukon azután a háziak körében ügyes agitációs munkát végeztek az este. [...]

Vasárnap reggel a közös találkozó 8 órakor volt. Elpróbáltuk a műsort, s elvégeztük a terem dekorálását.

Templom után a "különleges munkacsoportok" megkezdték munkájukat. Három csoport – beosztva hozzájuk 1-1 helyi EPOSZ-tag – a Magvető terjesztési agitációval kapcsolatosan, összesen 21 előfizetőt gyűjtöttünk. Egy csoport kinyomozta az általános iskolás VIII. és VII. osztályos tanulók neveit, s szüleiket meglátogatták.

A kultúrcsoport az összesereglett fiatalokat népdalokra és indulókra tanította. A tánccsoport tagjai megtanítottak igen sok kapacitálás árán 8 fiatalnak egy egyszerű csoportos népi táncot.

A sportcsoport 6 tagja rohammunkával röplabdapályát állított fel. Délelőtt 6, délután 8 fiatalot megtanítottak a szabályokra s a játékra. Állandóan nagy érdeklődés kísérte ezt a munkát. A játékot igen megszerették.

A legnagyobb népszerűséget a falu gyerekseregével foglalkozó leánycsoportunk vívta ki. Még a délelőtti folyamán munkába fogták a gyerekeket, meséltek nekik, dalokra tanították őket, s egy páros táncra (A bogárdi bíró háza) is megtanították őket. Gyorsan, ügyesen megtanulták a következő kánonokat, illetve dalokat:

Dalra fel pajtás, Zöld levél, Áll egy ifjú nyírfá a réten, Szép gyermekem...

Ebéd után pedig igen nagy közönség jelenlétében népi játékokat tanítottak. Pl. Csákvári csacsi...

A csoportok munkája, amelyben minden tag részt vett, rövid ebédszünet megszakítással 3-4 óráig tartott. 4 órakor kezdtük meg mintegy 1 és 1/2 órás műsorunkat, jobbra a központtól ajánlott számokkal. A műsor középpontjában a politikai jellegű ünnepi beszéd állott. A műsor után a leánycsoport, a tánccsoport folytatta munkáját, amelybe már kérés nélkül is bekapcsolódott a falu ifjúsága.

Közben összehívtuk az EPOSZ-titkár vezetésével azokat a tagokat, akik munkánk során leglelkesebben segítettek bennünket, s belőlük megszerveztük a 10 tagú Magvető Gárdát. Rögzítettük feladataikat általában, s a következő időszak (május 1., választási felvilágosító munka stb.) küszöbön álló feladatait. Ez volt munkánk utolsó pontja. Este 1/2 8 órakor indultunk vissza, s 1/4 12 órakor érkeztünk haza.

Úgy érezzük, jó munkát végeztünk. Erre a másfél napra sikerült megmozgatnunk az egész falu ifjúságát s a felnőttek jó részét is. Állandóan körülöttünk volt a falu népe, mintegy 2-300 ember. A felnőttek is rokonszenvvel kísérték munkánkat. [...]

Népi Kollégista, 1949. május

58. A NÉKOSZ-vezetőség körlevele valamennyi főiskolás kollégium igazgatójának az MDP Központi Vezetősége határozatának feldolgozásáról
1949. június 18.

Kedden, június 21-én este 1/2 9 órakor kollégiumi estet tartunk valamennyi főiskolás kollégiumban, amelyen a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége és Központi Ellenőrző Bizottsága határozatát és vele kapcsolatban a trockizmus és nacionalizmus kérdését tárgyaljuk meg.

A téma feldolgozásához csatoltan küldünk Rákosi Mátyás: A jugoszláv Trockisták és imperialisták rohamcsapata c. brosrájából 6 db-ot. Ezenfelül használjátok fel az előadás kidolgozásánál Bethlen Oszkár cikkét a Szabad Nép június 12-i, vasárnapi számából. Amennyiben nincs meg a kollégiumban, feltétlenül szerezzétek meg. Használjátok fel ezen felül a Szabad Nép csütörtöki, 16-i számában és szombati, 18-i számában a Trockizmussal kapcsolatban megjelent cikkeket, valamint a Párttörténetből a következő részeket (3. kiadás): [...]

A leküldött anyag alapján a kollégium igazgatója részletes előadást tart; utána vitassátok meg a kérdést. A vita színvonalát néhány előre elkészített hozzászólással biztosítsátok. A beszámolóban a következő szempontokra feltétlenül ügyeljete:

1. A kérdést semmiképpen sem elvont, teoretikus kérdésként vitassátok meg. Élesen mutassatok rá, hogy a Trockizmus nem egyszerű elhajlás a párt irányvonalától, nem egyszerű frakció, hanem az imperialisták ügynöksége a párton belül, a szocializmus építésének ellensége, tehát az imperialisták ügynöksége a párton belül, tehát az imperialisták, a volt uralkodó osztály hatalmának visszaállítását készíti elő.

2. Néhány kollégiumban felfigyeltünk arra, hogy elsősorban politikailag fejletlen kollégisták reagáltak a kritikára. Sokszor olyanok kezdtek fecsegni róla, akik eddig nem túlzottan érdeklődtek a belpolitikai kérdések iránt, szakmájukra vagy egyébre való hivatkozással. Ha ilyet tapasztaltatok, vizsgáljátok meg, nem tudatos zavarkeltésről van-e szó.

3. Rá kell arra mutatnotok, hogy egyesek kispolgári jólétesültséggel tárgyalták a várható fejleményeket, a határozat körülményeit, ostoba módon az ellenség uszályába kerülve fecsegték. A fecsegők ellen élesen fel kell lépnetek.

4. Ki kell domborítanotok, hogy a Trockista, kártevő kémcsoport leleplezésével az MDP, vezetőnk a szocializmus építéséért, egységbe zárközött Rákosi elvtárs köré.

5. Ugyanakkor mutassatok rá, mit jelent a továbbiakban számunkra a határozat: fokoznunk kell az éberséget mindenfajta, a kollégiumban és azon kívül meghúzódo ellenséges elemmel szemben, kíméletlenül fel kell lépni minden elhajlás ellen. A tanulás fegyelmét meg kell szilárdítanunk.

Fokozottan felhívjuk figyelmeteket arra, hogy a kérdés politikai jelentőségére való tekintettel gondosan és alaposan készítsétek elő a kollégiumi esetet, és biztosítsátok a kérdés megvitatásának politikai színvonalát.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár Ságvári Endre Kollégium iratai 669/1949

59. Közép- és általános iskolás, egyetemi és főiskolás kollégiumok szelekciójának szempontjai

Az ODKH és a NÉKOSZ-központ közös körlevele, 1949. június 17.

Csatoltan megküldjük az év végi szelekció szempontjait tartalmazó utasításainkat. Felhívjuk igazgatóink figyelmét, hogy alaposan tanulmányozzák át, és minden egyes pontját a leglelkismeretesebben tartsák szem előtt. Kollégiumaink jövő évi benépesítésének jó feltételeit csak így módon biztosíthatjuk.

Budapest, 1949. évi június hó 17-én

Az MDP építő bírálata óta a népi és állami kollégiumok hatalmas fejlődésen mentek át. A megváltozott nevelési módszerekkel és az egyre céltudatosabb félévi és év végi szelekciókkal elértük, hogy kollégiumaink szociális összetétele, kollégistáink tanulmányi eredménye és ideológiai képzettsége döntő mértékben megjavult. [...]

Ezeket az eredményeket a meglevő kereteink között jelenleg az év végi szelekcióval fokozhatjuk. A mostani szelekciónál a vizsgabizottságoknak megváltozott feladatai lesznek. Éspedig azon túl, hogy sokkal jobban kell előkészíteniök, mint az előzőeket, a kizárásra a NÉKOSZ-központnak csupán javaslatot kell tenniök. Ezeknek a javaslatoknak alapos voltától függ, hogy mennyire tudjuk kollégiumaink szociális összetételét, tanulmányi színvonalát és általában kollégiumaink nővóját emelni. [...]

Az év végi szelekció során el kell távolítani:

1. A még bentlevő osztályidegen és deklasszáldott elemeket. [...] Kivételt csak olyan esetekben tehetünk – ami középiskolásoknál alig található –, amikor a gyerek teljesen szakít addigi életével, nem tartja fenn a kapcsolatot sem szüleivel, sem hasonló osztálybeli barátaival, és a demokráciához való hűségét diákszövetségi munkájával, politikai állásfoglalásával és emberi magatartásával be is bizonyítja. [...]

2. [...] Azokat, akik [...] felelőtlenségből és hanyagságból a közepes tanulmányi eredményt nem érték el, el kell távolítani. Kivételt képeznek ez alól a fejlődőképes proletárszármazásúak. [...]

3. Az elmúlt év politikai eredményei, pl. a klerikális reakció elleni harc, a kulákkérdés, a szövetkezeti kérdés, a választásoknál felvetődő elvi kérdések nyilatkozásra és állásfoglalásra készítették a meghúzódotkat és a csak kötelező munkát végzőket is. Ezek a megnyilatkozások a diákszövetségi és a kollégiumi munkával egyetemben megmutatták kinek-kinek politikai megbízhatóságát. Általában azok, akik a felvetődő kérdésekkel szemben helytelenül foglaltak állást, nem végzik jól sem diákszövetségi munkájukat, sem kollégiumi munkájukat. [...]

4. Ki kell zárnunk a kollégiumból azokat, akik magatartásukkal akadályokat gördítenek a jó közösségi szellem kialakulása elé, pl. akik a kollégiumi estekről, szemináriumokról, szövetkezeti munkakritikákról többszöri figyelmeztetésünk ellenére is elmaradnak, elkésnek, vagy azoknak menetét zavarják. A közösségi magatartás minősége jól mérhető azon keresztül is, hogy miként bánt a kollégista a kollégium vagyontárgyaival.

Az MDP kritikája óta az igazgatóink a legéberebben szemlítették a tagságot, s a legkisebb avantgardista megnyilvánulásnál is a legkérelmezhetlenebb kritikát gyakorolták az illetők felett. Ennek ellenére még mindig vannak kollégiumainkban a nevelőkkel szembehelyezkedő, a fegyelmet nem tűrő, a kisebbekkel mit sem törődő, sőt azokat lenéző kollégisták. Igazgatóinknak nem kell különösebben megmagyarázni, milyen káros hatással van ezeknek a magatartásuk a kollégiumi életre. [...]

Jelenleg az 5., 6., 7. osztályos általános iskolásaink közül azokkal, akik a szelekció után is bent maradtak, közöljük, hogy középiskolás kollégiumaink egyes jellegét ösztől kezdve megszüntetjük. Ezért ők valamelyik általános iskolai tanulóorthonba kérik felvételüket. Elsősorban azok, akiknek lakóhelyén 8 osztályú általános iskola nincs, másodsor, akiknek rendkívüli anyagi viszonyai feltétlenül szükségessé teszik kollégiumban való elhelyezkedésüket. [...]

[A főiskolás és egyetemi kollégiumok]

A szelekció módszere:

Eltérően az eddig kialakult gyakorlattól, a mostani félév végi vizsgáknál végrehajtandó szelekció alkalmával a kollégium vezetőségének nincsen joga kizárási határozatot hozni. A kollégium vezetősége csupán kizárási javaslatot tehet. A kizárási javaslatot meg kell tárgyalni a kari pártszervezettel (amennyiben párttagról van szó) vagy a kari MEFESZ-szervezettel (amennyiben pártönkívülről van szó), és amennyiben a kari pártszervezet vezetősége vagy a MEFESZ vezetősége a javaslatot jóváhagyja, csak azután lehet a kizárási javaslatot a kollégium taggyűlése elé terjeszteni. A kollégiumi taggyűlés jóváhagyása után a kollégium igazgatójának a kizárási javaslatot azonnal fel kell küldeni a NÉKOSZ-központ nyilvántartási osztályára, és miután a kollégium igazgatója megkapta a választ, csak azután lehet a határozatot végrehajtani. [...]

A félévi szelekció szempontjai:

1. Osztályszempontok

[...]

a) Az év végi szelekció során el kell távolítani a kollégiumból a még benn levő osztályidegen, deklasszáldott elemeket. A szelekció, mint már említettük, elsődlegesen politikai kérdés, tehát nem engedhetjük meg, hogy kollégiumainkban kulák, tőkés, nagykereskedő stb. származású elemek legyenek.

b) Olyanoknak sem lehet helye a kollégiumban, akiknek szülei a régi rend elnyomó szerveinek (csendőrség, rendőrség, katonaság) aktív részesei voltak, vagy akik a múltban jelentős pozíciót töltöttek be (jegyzők, tanácsnokok, bírák), és a felszabadulás után bélistázták őket, vagy igazolási eljárás során múltbeli fasiszta cselekedetük miatt alkalmatlanoknak minősültek, és így a népi demokrácia nem tart igényt szolgálatukra. [...]

c) A szomszédos népi demokráciákból származó, Magyarországra átszökött vagy áttett kollégisták száma igen nagy kollégiumainkban. Többen közülük politikai okok miatt szöktek át. [...] Ilyen kollégistáknál nem egy esetben előfordult vagy előfordulhat, hogy a sovínizmusnak, nacionalizmusnak a bázisát, csíráját jelenthetik az egyetemen és a kollégiumban.

Igen gondosan és alaposan meg kell vizsgálni az ilyen kollégisták helyzetét, különösen azokét, akik 47-ben, 48-ban vagy éppen 49-ben jöttek át Magyarországra. [...]

d)[...] Nagyon gondosan kell elbírálni a kollégiumokban elég nagy számban levő kispolgár-, szegény értelmiségi és középparaszt-származású kollégisták helyzetét. [...]

2. Politikai megbízhatóság

a) A politikai megbízhatóság ismérve az, hogy kinek milyen a Szovjetunióhoz, a párthoz való viszonya. Akik legkisebb mértékben is lebecsülik a Szovjetuniót vagy a pártot, feltétlenül megbízhatatlanok politikailag. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének, Ellenőrző Bizottságának "a trockista kémcsoporthoz tartozó" szülő határozata igen keményen és világosan utal erre. Ennek a határozatnak a szellemében, erre támaszkodva ítéljük meg a kollégisták munkáját, fejlődését.

b) A politikai megbízhatóság egyik igen jó ismérve az év közben végzett mozgalmi munka. A mozgalmi munkához való viszony megvizsgálása alkalmas arra, hogy – az osztályszempontok figyelembevételével – megmutassa minden egyes kollégista politika arcát. [...]

c) Igen éberrel kell figyelnünk a legkisebb ideológiai elhajlásra, ami még mindig tapasztalható egyes kollégistáknál. Alaposan meg kell vizsgálni a marxizmus-leninizmussal szemben álló ellenséges ideológia képviselőit, különösen a narodnyikizmus kérdését. [...]

d) Ebbe a kategóriába tartozik a sovinizmusnak, nacionalizmusnak és kozmopolitizmusnak a kérdése is, amire már az első pontban utaltunk az úgynevezett "menekültekkel" kapcsolatban. [...]

e) Egyes kollégiumban komoly veszélyt jelent a vallásos köntösbe bújtatott pacifizmus. [...]

3. Tanulmányi munka

Ennek a kérdésnek fontosságát már igen sokszor kihangsúlyoztuk. Az év végi szelekciónál a döntő szempontok egyike lesz. Különösen fontos ez a szempont azoknál a szakoknál, amelyek elsősorban vannak hivatva arra, hogy az ötéves terv szakmehasználatát kielégítsék. [...]

4. Az erkölcs

a) Itt elsősorban a kollégisták munkaerkölcsét kell megvizsgálnunk. Egyes kollégiumokban ez meglehetősen alacsony fokon áll. [...]

b) Elő kell vennünk a nemi erkölcs kérdését is. Több kollégiumban még mindig hibás, laza, felelőtlen a viszony a leány- és fiúkollégisták között. Ez ellen igen élesen kell küzdenünk. Vigyázni kell azonban, nehogy az ellenkező végletbe essünk. Egyes kollégiumokban, ha egy fiú- és leánykollégistát többször együtt látnak beszélgetni, ebből helytelen következtetéseket vonnak le, megokolatlanul fegyelmi eljárást indítanak ellenük.

A szelekció végrehajtásában támaszkodjatok a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozatára, és tanuljatok belőle éberséget, következetességet, keménységet, de ugyanakkor felelősséget is az emberekkel szemben, akik amint tudjátok, a legértékesebb tőkét jelentik számunkra.

NDGY Varga György iratai A-112/1949, 129/1949

60. Év végi beszámoló a debreceni Ságvári Endre Népi
Kollégium 1948-49. évi munkájáról
Jelentés a NÉKOSZ nevelési osztályának, 1949. július 9.

A félévzáró vizsga lefolyásáról a következőket jelenthetem. A vizsgát július hó 7-én és 8-án tartottuk, a NÉKOSZ-központ által előírt menetrend szerint. [...] Az írásbeli tételek kidolgozása a kijelölt időben megtörtént, átlageredménye (1-től 4-ig pontozva): 1, 51. (A vizsgatételek közül legjobban az első tétel kidolgozása sikerült, a második tétel kidolgozásánál sok új szempontot kaptunk, de sok dolgozat csak általánosságban mert a kérdéssel foglalkozni. A trockizmussal kapcsolatban nagyon jól leírták, mi a trockizmus, milyen a viszonya a nacionalizmussal, de arról kevesen írtak, ami a cím volt: Miért a legveszedelmesebb eszköze az imperialistáknak? Legkevesbé az Ifjómunkások szerepe az ifjúsági mozgalmakban című vizsgatételt tudták kollégistáink megfogni, történelmileg idézték a példákat, és csak kb. 60% tudott nyíltan a lényeges pontra, a munkásifjúság által vezetett egységes ifjúsági szervezetre előremutatni. Az utolsó kérdés agyonbeszéltsége ellenére is lényegében jó fogalmazást kapott.) [...]

A kritika-önkritikát a központ engedélyével közös kollégiumi kritikát tartva végeztük, de összeegyeztettük a központ körlevelében előírtakkal úgy, hogy a közös kritikán minél gyorsabban haladjon a kritika, s ugyanakkor a lehető legalaposabb is legyen. A közös kritikát megelőzte a szervezetek kemény kritikája, ahol minden egyes kollégista megtartotta önkritikáját, a szervezeti tagok hozzászóltak, és így írásban lerögzítve kialakult a szervezet véleménye minden egyes kollégistáról. Ez az írásbeli vélemény került a vezetőségi gyűlés elé, ahol másodszor hánytuk meg a kollégisták kérdését, a kollégiumi szelekció szempontjából. A vezetőségnek a végső megállapítása ebből a szempontból az lett, hogy a kollégium egész tagsága személy szerint olyan haladást tett, hogy senkit sem ítél a kollégiumból eltávolításra, és csupán 3 kollégistánál (Bögel, Gyarmati, Hégely) ítél keményebb, nevelési szempontból a kellenénél talán kicsit szigorúbb kritikát, de úgy ítéli, hogy ez a kritika elegendő ahhoz, hogy a következő félévben ezek a kollégisták az egyesült kollégiumi mozgalomban jó munkát végezzenek. Az így már szervezeten és vezetőségi gyűlésen áttárgyalt vélemény a szervezeti vezetők előterjesztése alapján került az össztagygyűlés elé, és így röviden, de mégis egészen alaposan sikerült a kollégium tagságát egy nap alatt végigbírálni. [...]

Az MDP Politikai Bizottsága határozata tükrében a következőkben mérhetjük le egyéves haladásunkat:

[...] Párthoz való viszony: A kollégiumban ezen a téren állandó jellegűen pozitív kiértékelést kellett alkalmazni. [...]

A kollégium szociális összetételének megváltozása:

Kollégiumunkban 1948-49-es tanév I. féléve elején 30% körül volt a proletárelem. Tervszerű neveléssel és éberséggel azt sikerült elérni, hogy félév végére a szociális összetétel 53%-ra emelkedett egy csomó kizárással, lecsökkentve a kollégium létszámát (ezáltal hatóerejét is) 27-re. A kollégium tagjai a félév folyamán történt nevelés közben és a kollégiumban már meglevő proletárelemek kitűnő munkája alapján belátták, mit jelentenek ezek kollégiumunkban, így egy tervszerű

felkutatási akciót rendeztek az egyetemen, ref. kollégiumban stb. A II. félév elejére sikerült 12 új proletárszármazású kollégistát felvenni a kollégiumba, s ezáltal a kollégium szociális összetételét 60,42%-ra emelni, miközben a taglétszámot is 27-ről 41-re emeltük, [...]

NÉKOSZ-öntudat kérdése:

Úgy sohasem jött ki, hogy a párttal szemben emelték volna ki kollégistáink a NÉKOSZ elsőbbségét, de bizonyos nyomait láttuk az ifjúsági politikában és bizonyos mértékig a kollégiumok között. [...]

Mozgalmi munka:

Kritikánknak ez a pontja az egyetlen, ahol az utolsó féléves munkát sajnos negatívan kell kiértékelni az első féléves megfeszített mozgalmi munkával szemben. [...]

Kollégistáink tanulmányi munkája:

Talán ezen a ponton értettük meg és sikerült a legminőségibb jellegű változást kihoznunk a bíráló pontjai közül. [...]

Munkaerkölc, szexuális erkölcs:

[...] Reggel 5-től este 10-ig állandó jellegű, komoly tanulás folyt kollégiumunkban, [...] A munkának ennyire előtérbe nyomulása eredményezte azt, hogy a kollégiumban a szexuális erkölcs kérdése nem okozott problémát. A kollégiumban alakultak ki párok, de ezek egymást a munkában segítették, mint azt a kollégium vezetőségi ülése megállapította, és állandó jelleggel ellenőrizte, mindig komoly, közös szakmai munkát végeztek.

A fent elemzett pontok alapján elmondhatjuk azt, hogy a kollégiumunk az MDP bírálata óta a kritika 5 pontja közül 4-ben feltétlenül pozitív fejlődést mutat, egy pontban, a mozgalmi munka kérdésében az első félév nagyon pozitívan kiértékelhető munkája után a második félév munkája a gyenge tanulókori munka miatt negatívan értékelhető ki. [...]

Népi kollégista üdvözléssel:

Durkó Mátyás
igazgató

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/4-681/1949

61. Eredményekben gazdag év volt

Jól vizsgáztak a vegyészmérnök kollégisták című cikkből

[...] Hardy Gyula, a kollégium igazgatója elmondja nekünk, mit fejlődött az Irinyi-kollégium. [...]

- Jó tanulmányi eredményeinkre jellemző, hogy a kollégiumban hat demonstrátor van, akik már is önálló kutatómunkát végeznek az egyes tanszékeken, és ezek közül három nagyüzemi munkás gyermeke. Azt hiszem, ez is bizonyíték arra, hogy a munkásosztály fiainak igenis ott a helye az egyetemeken, a tudományos kutatás minden vonalán, mert elsősorban ők biztosíthatják a szocializmus építését tudományos életünkben.

- Kollégiumunkból ősszel hárman mennek ki a Szovjetunióba. Mlakár Rezső bányamunkás fia, Németh Gyula és Kovács István szegényparasztok gyermekei.

– Hogy egy-két példával megvilágítsam a kollégisták fejlődését a párt kritikája óta, hallgasd meg talán Kovács István és Karácsony Dezső esetét. Kovács István barátunk, aki most a Szovjetunióba megy, első félévkor még nem nagyon erőltette meg magát, nem tudatosította magában a párt őszi kritikáját. Félévkor kollégista társai keményen megbírálták lemaradását. Ekkor értette meg Kovács Pista, hogy mi a feladata, és most az év végi vizsgák alkalmával eddig csak jeles kollokviumai vannak, amellel pedig ebben a félévben komoly mozgalmi munkát is végzett.

– Karácsony Dezső esete még érdekesebb. Harmadéves vegyészmérnök-hallgató, az MDP tagja, ennek ellenére első félévben nem tanult. Még elmaradt vizsgái is voltak félévkor. A kollégium kommunista tagjai ezért a gyenge eredményért nemcsak megbírálták, hanem a pártnak is jelentették ezt, és Karácsony Dezsőt tagjelöltté minősítette vissza a párt. Karácsony Dezső ebből a példából láthatta, hogy a párt mennyire komolyan veszi a szakmai munkát, és milyen szigorúan bánik azokkal, akik nem járnak elől a jó, példamutató munkában. Összeszedte minden erejét, és ma nincs kitűnőnél rosszabb kollokviuma, a MEFESZ-ben pedig évfolyamtitkár. Nyáron a hatvani cukorgyárban dolgozik majd, és a második félévben tanúsított jó munkája miatt most már reméli, hogy ismét tagja lehet a pártnak.

– Röviden egy-két példával megvilágítva tehát láthatod, mennyit fejlődünk ebben az évben. Ki kell hangsúlyoznom, hogy a választási munka nagymértékben hozzájárult ezekhez a jó eredményekhez. A választási munka előtt még voltak hibák a kollégisták közösségi és munkaszellemében. Választási feladataik végzése közben egygyé kovácsolódott a tagság, és ez a nagy lendület, lelkesedés, amit a választás idején tapasztaltunk, tovább élt a tanulás munkájában, ami nem kis mértékben járult hozzá az eddigi sikerekhez.

– Még csak annyit, hogy a kollégisták nyáron valamennyien üzemekbe mennek, hogy ott a helyszínen gyűjtsenek gyakorlati tapasztalatokat szakmai munkájukban, és még szorosabb kapcsolatba kerüljenek a munkásosztállyal, amelynek fáradhatatlan munkája és harca révén lehetünk mi ma népi kollégisták, s lehetünk az egyetem szorgalmas hallgatói, a népi demokráciánk értelmiségi dolgozói.

Népi Kollégista, 1949. július

62. A Nagy László Népi Kollégium év végi eredménye

A Gellérthegy legszebb villájában, ahol valaha Vida Jenő iparmágnás, a magyar szénkapitalisták fejedelme élte fényűző életét, ma a jövő pedagógusai tanulnak. A 3 éves terv keretében újjáépített kollégium kitűnő lehetőségeket teremt a kollégisták számára a szakmai elmélyüléshez. A jól felszerelt könyvtár, a Magyar Dolgozók Pártjának a kritikája után helyes irányban fejlődő kollégiumi nevelés a tanulóifjak segítségére siet, hogy jó pedagógusokká váljanak.

A kollégium szociális összetétele ma már sokkal egészségesebb, mint egy évvel ezelőtt volt, de rámutat arra is, hogy az összetétel javítása fokozható, és őszre még inkább tükrözi majd a munkásosztály vezető szerepét. 24,2%-a a tagságnak üzemi munkás és bányász gyermeke, 22,1% agrárproletár- és szegényparaszt-származású, 4,2% elhagyott árvagyerek, 9,5% középparaszt-származású. A többi kisfizetésű értelmiség, illetve altisztnek, rendőrnek gyermeke.

Ezek a fiatalok a népi demokrácia és népi kollégium nélkül nem tanulhattak volna. Tanulmányi eredményeik azt bizonyítják, hogy megértették, hogy csak úgy válhatnak haladó szellemű, jó pedagógussá, ha szakmai téren komoly munkát végeznek, és a népi demokrácia által biztosított jó tanulási lehetőségeket alaposan kihasználják. A kollégisták 45,3%-a végzett kitűnő és jeles eredménnyel, 51,5%-uk jó, illetve közepes átlageredményt ért el, 4,2% elégséges rendű.

Tanulmányi eredményük statisztikája egyrészt a jól végzett munkát tükrözi, másrészt rámutat arra, hogy ezen az eredményen lehet és kell is javítani, és nem vitás, hogy amilyen mértékben javul a kollégium szociális összetétele, ugyanolyan arányban javul majd a tanulmányi eredmény is.

A Nagy László Kollégium tagjai jól felismerték a szociális összetétel fontosságát, és már tavasszal tagtoborzó brigádokba tömörülve szervezték és szervezik a most érettségizett munkás- és szegényparaszt-származású fiatalokat a pedagógus főiskolákra és népi kollégiumokra.

Az ifjúsági mozgalomba való bekapcsolódás a Magyar Dolgozók Pártjának kritikája után ugyancsak javított a tanulmányi eredményeken. A Nagy László-kollégisták jó munkát végeznek a MEFESZ-ben, és ez a jó munka meglátszik tanulmányi eredményeiken is.

Fiatal Magyarország, 1949. július 6.

63. A Csakonai Vitéz Mihály általános iskolakollégium Somogyi Tóth Sándor visszaemlékezése, 1971. május 13.

Alakult: 1948. augusztus 25.

Megszűnt: 1949. június

A fenti adat tanúsítja az iskolakollégium röpké életét és kibontatlan lehetőségeit. Célja az lett volna, hogy az Apáczai Csere középiskolás iskolakollégium aléptíme legyen.

Néhány megmaradt jegyzőkönyv tanúsága szerint a kollégium 28 taggal indult (5. osztályosok), a tervek szerint a következő években kellett volna teljes felsőtagozattá épülnie fokozatosan.

A szervező bizottság tagjai voltak: Lázár György, Orosz Lajos, Illés Lajos, Barcza Mária, Tóthné Soós Ibolya, Sós Júlia, Tóth Sándor (megbízott kollégium igazgató). Iskolaigazgató: Komár Pál, később Falus Róbert.

Alakulási jegyzőkönyv szerint 100 kérvényből választottuk ki a 28 fiút, megtartottuk a felvételi vizsgát. Az iskola engedélyezése nagyon nehezen ment, valójában csak 1949 tavaszán kaptuk meg, addig engedély nélkül – és persze zűlő körülmények között – működött a kollégium és az iskola.

Épület: a volt Kádár Kata Kollégium épülete (Bp. XI., Somlói út 9.).

A kollégium vezetősége: Tóth Sándor igazgató, Diószegi István titkár, Andorkó Gyula gondnok és úttörővezető. Volt egy altiszt is (Lajos bácsi), teljes nevére nem emlékszem. Egy instruktor is közreműködött: Fauszt Miklós.

Az iskolában a következők tanítottak: részben Eötvös-kollégisták, Komár Pál, Kicsi Sándor, Vekerdy Sándor, Sárosi Bálint, Czine Mihály, Ferenc Magda, Ruttkay Kálmán; sajnos, teljes névsort nem adhatok.

Miután működési engedély nem volt, a tanárok részben társadalmi munkában, részben alacsony díjazás mellett tanítottak, meglehetősen rendszertelenül, bár lelkes, felkészült és tehetséges fiatal emberek lévén, a mostoha viszonyok ellenére is igen eredményesen.

A második félévben a munka rendszeresebbé vált. A tanárok feladata volt az is, hogy új, speciális tanterv kidolgozásához gyűjtsenek szempontokat, egészítsék ki a tankönyvek ideológiai és egyéb hézagosságait.

A kollégium ifjúsági titkára előbb Réti György, majd (az ő lemondása után) Sali Attila.

Összetétel: 50% munkásszármazású, 15% paraszt, a többi értelmiségi és alkalmazott.

A tagság négy tanulókörre oszlott, itt – naponta – közös tanulás folyt. Később tanulópárokkal is kísérleteztünk, majd úttörőrsi szervezeten belül (hármás) tanulócsoportok alakultak.

Előbb külön szervezet volt, majd nagyjából az örsi szervezet alapján módosultak a szervezetek.

A megmaradt néhány jegyzőkönyv tanúsága szerint eleven, sőt forradalmi szellemi élet folyt a Csokonaiiban. A közösségi nevelés eszméjét és gyakorlatát szívesen, kezdeményezően fogadták el a fiúk, elég erős avantgardista jelleggel. (Mindenki tegeződött mindenkivel, tartalmas, de meglehetősen nyers kritikai-önkritikai hang uralkodott, az "ideológiai" kifejezés például általános használatba került, az ideológiai tudás értékmérő volt stb.)

A napirend körülbelül megegyezett a többi kollégiumokéval, ez azt is jelenti, hogy bár volt játék, de nem elegendő, kissé koravén tagságunk lett, csak ösztönösen figyeltünk az életkori sajátosságokra.

Az oktatás és nevelés elméleti alapja a NÉKOSZ középiskolai anyaga volt, szemináriumszerű feldolgozásban, egy jegyzőkönyv szavai szerint kissé "leszűkítve".

A tagok fő feladata az volt, hogy a kerület közeli iskoláiban – legalábbis a képzetebbek – örsvezetői vagy hasonló funkciót vállaltak. Ezt rendkívül komolyan és rengeteg vitát provokálva végezték a fiúk.

Tanulmányi versenyben vettünk részt. Az ember élete című könyvet feldolgoztuk, volt táncsoport, versmondók csoportja, újságmegbízott ("ideológiai felelős"), népdalfelelős, tisztasági felelős, kéthetenkénti munkaértékelés.

Különösen a félévi értékelés volt figyelemre méltó. Óriási aktivitással beszéltek (beszéltük) meg a munkát, és kivétel nélkül mindenki megkapta közösségi értékelését. Úgy látszott, hogy az iskolakollégium közösséggé kezd alakulni, tagjai megértik önmaguk és a társadalom átalakításának lényegesebb feladatait, az iskola is tudatosan kezdett működni (székesfevárosi tanterv alapján a Cukor utcai gyakorló iskola támogatása stb.).

Ez azonban már a NÉKOSZ elleni nagy támadások ideje volt. A NÉKOSZ nevelési osztálya fegyelmi vizsgálatfélélt indított, kb. azzal az indoklással, hogy rend-

szertelenek az órák, nem vezetik a naplókat, avantgardista szellemiség uralkodik, mind igaz volt, csak hogy egy ilyen vállalkozásnál eléggé érthető. A baj az volt, hogy a támadást már baljós jelnek kellett tekinteni.

Nyilvánvalóvá vált, hogy a következő évben a Csokonai már nem működhet. Így is lett.

NDGY Kollégiumtörténetek 9

64. Így írnak rólunk

Az év végi vizsgák, a kollégiumi év befejezése többször foglalkoztatta a magyar sajtót. De írtak egyéb riportokat is a népi kollégiumokról.

A szombathelyi VASMEGYE ezt írja: "Több tucat aláírással ellátott levél érkezett tegnap az MDP városi szervezetének titkárságára. Ebben a Szabária Népi Kollégium vezetősége és tagsága meleg szeretettel köszöntik a magyar dolgozó nép vezető pártját, a magyar dolgozók szeretett vezérét, Rákosi Mátyás elvtársat évzáró vizsgálataik befejezése alkalmából.

– Mi, népi kollégisták – olvassuk a levélben –, jól tudjuk: tanulmányainkat az tette lehetővé, hogy a nagy Szovjetunió Sztálin bölcs vezetésével legyőzte a fasisztust, megteremtette Magyarországon a munkásosztály vezetésének, a szocializmus építésének alapjait, és ma is öröködik a béketábor élén, biztosítja számunkra a békés építőmunkát. Ezért száll forró köszönetünk a Szovjetunió és nagy vezére, Sztálin felé."

A ZALA ezt írja: "A keszthelyi általános iskolás népi kollégiumok növendékei június 20–21-én vizsgáztató bizottság előtt tettek tanúságot arról az ideológiai képzettségéről, melyet második otthonukban szereztek egy esztendő lepergése alatt. A diákok szebbnél szebb, tartalmas dolgozatokat írtak arról, milyen jól érezték magukat a kollégiumokban, mi mindenben részesültek a népi demokrácia jóvoltából, milyen nagy jelentőségű dolog az, hogy tanulhatnak. Egész új világot tárnak fel előttünk, ahová azelőtt nekünk behatolni nem volt szabad. Hála legyen érte Rákosi pajtásnak! – írja az egyik kis diáklány, Bedő Erzsike, aki Göcsejből került Keszthelyre.

– Ma már a tanulás nem a kiváltságosok lehetősége – írja a másik. A vizsgáztató bizottság mind a leány-, mind a fiúkollégiumokban a legteljesebb megelégedéssel tapasztalta, hogy a tanulók valamennyien méltók arra az állami támogatásra, amellyel továbbtanulásuk biztosítható. Senkit sem javasoltak eltávolításra, sőt inkább dicsérrel ismerték el azt a hatalmas fejlődést, amelyen az ifjúság átment."

A TOLNAMEGYEI HÍRLAP így ír: "A Gyenis Antal népi leánylíceumi és gimnáziumi kollégiumok pénteken este együttesen tartották meg hangulatos záróünnepélyüket. A köztársasági induló után Sarkantyú Simon kollégiumi tanácselnök, kollégiumi igazgató tartotta meg évi beszámolóját, melyben rámutatott a kollégiumi munka hatalmas eredményeire, mely főleg a tanulmányi előmenetel terén mutatkozik. Így a népi kollégium 54 növendéke közül 23 kitűnő, 26 jeles eredménnyel végzett. Elismeréssel szólt az MDP támogatásáról, majd a jövő feladatait ismertette."

SOMOGYI NAPLÓ: [...] "Az eltelt évről a kollégium igazgatója számolt be. Beszélte a NÉKOSZ életében beállt változásról, amely a Magyar Dolgozók Pártja építő kritikája nyomán következett be. Megállapította, hogy a párt kritikája megváltoztatta a kollégisták viszonyát a tanuláshoz. A félévi 5, 1-es tanulmányi eredményt 5, 7-re javították, és így jóról jeles lett a József Attila Kollégium. Az igazgató beszámolója után Molnár Zoltán, az MDP megyei titkára a Magyar Dolgozók Pártja és a Népfront nevében mondott köszönetet a kollégistáknak jó munkájukért, kihangsúlyozta, hogy ezen a jó munkán keresztül a kollégium komoly tényezővé vált a város életében. Összehasonlítva az elmúlt évváró ünnepélyt a mostanival, megállapította, hogy ennek az évnek a beszámolója jobb tanulmányi eredményekről beszél."

A KIS ÚJSÁGBAN ezt olvassuk: "Grófi ház volt mind a két villa. Egy-egy család lakta. Ma 76 népi kollégista fiú és leány barátságos, meleg otthona. Buda egyik "előkelő" villanegyedében, a Gellérthegy oldalán áll ez a kollégium, Áchim András nevére keresztelték. Lakóinak 13%-a munkás, 42%-a kis- és szegényparaszt, 14%-a középparaszt, 31%-a értelmiségi szülők gyermeke. Hét kollégista bolgár és albán. A tanulók vizsgaeredményei: 46 kitűnő és jeles, 29 jó, s mindössze egy elégséges. Az ősszel öten szovjet ösztöndíjjal a Szovjetunió agrár egyetemére mennek, és ott folytatják tovább tanulmányaikat." A cikk így fejeződik be: "Boldogan, nyugodtan adhatja a munkás, dolgozó paraszt és haladó értelmiségi szülő tanulni vágyó gyermekét magasabb iskolába, mert az iskolázás többé nemcsak az ő vállát nyomja. A népi demokrácia segítő és örökös karral támogatja a magyar jövő fiatal tudósait, tanárait és szakembereit, akik már a dolgozó nép világából érkeznek, hogy ahhoz mindig hívek maradjanak, és szolgálják tovább legjobb tudásukkal."

A NYÍRSÉGI MAGYAR NÉP ezt írja: "Pénteken este több száz kollégista és nevelő gyűlt össze a Petrőczy Kata Leánygimnázium tornatermében, hogy ünnepélyes keretek között fejezzék be évüket, kiértékeljék eddig végzett munkájukat. Az ünnepségen megjelent Gyenge Károly elvtárs, a Magyar Dolgozók Pártjának megyei titkára és Lajtai Endre elvtárs, a Magyar Dolgozók Pártja városi szervezetének titkára is. Az ünnepi beszédet Lajtai Endre elvtárs tartotta, aki kihangsúlyozta, hogy mind a nevelők, mind az ifjúság soraiban fordulat állott be, és ezt a fordulatot elsősorban a Magyar Dolgozók Pártja vezette népi demokrácia eredményeinek köszönheti.

– Eredményeinket tovább kell fejleszteni – mondotta –, a szocialista magasabb rendű társadalom kialakításához magasabb rendű munka, magasabb rendű kultúra szükséges. A nevelők tanítsák az ifjúságot a Szovjetunió és Sztálin szeretetére. Pártunk és Rákosi Mátyás szeretetére. A Szovjetuniót, Sztálin elvtársat szeretni annyit jelent, mint a magyar népet szeretni.

A kollégisták és nevelők lelkesen és viharosan éltették a Szovjetuniót, Sztálint, Rákosit, majd Tóth Lajos kerületi instruktor beszámolója után színes és értékes kultúrmműsorral ünnepelték évvárójukat."

A GYŐRMEGYEI HÍRLAP a kollégiumi hálózatról ír: "Közüoktatási rendszerünk lassanként teljesen megújul. Egyre inkább leveti régi jellegét, a feudális-kapitalista jellegét, ami szükségszerű velejárója volt a kultúra kisajátíttóságának, és kialakul új népi jellege, ami viszont annak természetes következménye, a dolgozó nép vette birtokába, mint a földet és a gyárat. A mai iskolákban már az államalkotó nép fiai

készülnek, hogy minél jobban megállhassák helyüket azokon a munkahelyeken, ahová a demokrácia majd állítja őket. A nagy nemzeti cél szolgálatában állnak a népi kollégiumok is. A népi kollégiumok száma szinte hónapról hónapra növekedett, és ma már 161 népi kollégium működik, falai közt nem kevesebb, mint 23 ezer kollégistával. Az ötéves terv is nagy figyelmet szentel a kollégiumok ügyének, és gondoskodik arról, hogy a kollégisták száma az ötödik tervév végével elérje a 38 000-et." [...]

Népi Kollégista, 1949. július

A NÉKOSZ UTOLSÓ KÖZGYÜLÉSE, 1949. JÚLIUS 10.

65. Gyenes Antal előterjesztése az MDP Köznevelési Bizottságának a népi kollégiumok államosítása ügyében
1948. július *

1. Magyarországon összesen 500 tanulóotthon (internátus, kollégium) van. Ezek közül 160 a NÉKOSZ keretei közé tartozik. A többi 340 közül mintegy 300–320 kerül államosításra. (E szám még azért nem határozható meg pontosan, mert a tanulóotthonok közül néhány egyházi épületekbe ékelt vagy iskoláktól független, és így nem esik az államosítás törvénye alá.)

Az államosításra kerülő tanulóotthonokat közoktatásügyi programunknak megfelelően elsősorban olyan gyerekek és ifjak számára kell fenntartani, akik kollégiumon kívül – anyagi okok miatt – tanulmányaikat nem tudják elvégezni.

Ezért szükséges, hogy a volt felekezeti kollégiumokban is bevezessük a NÉKOSZ-nál már bevett szelekciós rendszert. Ez természetesen csak az újonnan belépőkre vonatkozna. Mindenki, aki az internátusokban bent van, továbbra is bent marad.

Mínhogy a volt felekezeti internátusokban levő ifjúság világnézetileg s így tanulmányilag is erősen elmaradott, szükséges, hogy az átvett tanulóotthonokban belső kollégiumi munka induljon. Ebben ugyancsak a NÉKOSZ-rendszert kell követni.

A NÉKOSZ-rendszerre való áttérés csak fokozatosan történhet, félévenként terjeszkedve újabb és újabb átvett tanulóotthonokra. Ily módon 2 és 1/2–3 év alatt mind a 300, ma a NÉKOSZ keretein kívül levő tanulóotthon is áttérhetne a komoly kollégiumi munkára.

* A tervezetet az MDP Köznevelési Bizottsága 1948. szeptember 7-i ülésén tárgyalta. Jelen voltak a KB tagjai, az ülést Révai József vezette. A napirend 2–4. pontja tárgyalásánál jelen volt: Gyenes, Szalai, Szirbik, Vidos, Csukás. Határozatok: 2. pont: A kollégiumi hivatal élére politikailag erős pártemberek (Újhelyi, Ilku, Balogh Elemér, Zöld) kellenek. A 3. és 4. pont a kollégium felépítésével foglalkozik szervezeti vonatkozásban. 5. pont: A NÉKOSZ munkaprogramja: háromtagú munkabizottság végzi a felülvizsgálatot (Horváth M., Kállai Gy., Mérei F.).

2. Ezeknek a feladatoknak a megoldásához szükséges, hogy a NÉKOSZ különállása megszűnjön, és államosítva legyen.

Az alaprogram itt a következő:

A NÉKOSZ-t államosítani kell, mind a többi tanulóotthonok fejlődése, mind a népi kollégiumok további fejlődése szempontjából, de az államosítást csak úgy szabad végrehajtani, hogy a népi kollégiumi mozgalom sértetlen megmaradjon, sőt tovább fejlődjön. Erre szükség van azért, mert ifjúsági vonalon változatlanul a NÉKOSZ a legjobb káderkiválasztó és világnézeti nevelőintézmény. [...]

A népi kollégiumi mozgalom, a népi kollégiumi nevelés nagy tekintélyre tett szert hazai és nemzetközi viszonylatban. A feladat tehát nem az, hogy a meglevő 160 népi kollégiumot internátusi nivóra fejlesszük vissza, hanem az, hogy a meglevő 340 állami internátust fejlesszük fokozatosan népi kollégiummá. [...]

NDGY GYSI NÉKOSZ 236

66. Rövidesen egyesülnek a NÉKOSZ és az állami kollégiumok

Az állami kollégiumok igazgatói szombaton reggel megkezdték első kétnapos értekezletüket, amelyen nevelési programjukat beszélik meg.

Kelen Béla elvtárs megnyitója után Gyenes Antal, a NÉKOSZ főtitkára szólalt fel. Kiemelte: a fejlődés mai szakaszában szükségtelen kétfajta kollégiumi típus fenntartása. Nincs messze már az az idő, amikor a két intézmény összeolvasztásának előmunkálatait megkezdik. A népi demokráciának sok ezer új értelmiségre van szüksége, s ezek nevelését a NÉKOSZ egymagában nem tudná elvégezni. Meg kell tehát rövidíteni azt az időt, amely az egységes kollégiumi típus megteremtéséhez szükséges. A népi kollégiumok nevelői minden tapasztalatukat készséggel bocsátják az állami kollégiumok nevelőinek rendelkezésére, hogy megvalósíthassák az előttük álló nagy feladatokat.

– Meg kell változtatni az állami kollégiumok szociális összetételét – mondotta Gyenes elvtárs. – A diákság szociális összetétele tükrözzé az egész társadalmat. Hamarosan elkövetkezik az az idő, amikor ötszáz állami kollégium neveli majd a munkásság, dolgozó parasztság és haladó értelmiség fiait a magyar demokrácia szolgálatára olyan értelmiséggé, mely nem tétlen szemlélője, hanem harcos katonája a magyar fejlődésnek. [...]

Szabad Nép, 1948. december 5.

67. A népi kollégiumi hálózat nem átmeneti intézmény

Pataki Ferenc: A népi kollégiumok szerepe a beiskolázási akcióban

[...] Az MDP Központi Bizottságának március 2-i határozata leszögezi, hogy az 5 éves terv során a népi kollégisták számát – elsősorban munkás- és parasztszármazású fiatalokból – közel kétszeresére, 38 ezerre emelik a terv beruházásai. A népi kollégiumi hálózat tehát nem átmeneti intézmény. Noha elsődlegesen a kényszerűség hozta létre, ma már továbbra nézve alapozza meg iskolaügyünk gyökeres átalakítását, jelentékeny szerepe van mindennekeltűt iskoláink szociális

összetételének gyökeres megváltoztatásában, segítője, gyorsítója és döntően fontos eszköze annak a folyamatnak, amely iskoláinkat egyre inkább alkalmassá teszi a munkásosztály hatalmát építő értelmiség nevelésére. [...]

Köznevelés, 1949. április 15.

68. Pataki Ferenc: Az egyesülés küszöbén

[...] A fordulat éve előtt helyes és szükséges politika volt a népi kollégiumok különállását megőrizni, mozgalmi lendületüket, nevelőmunkájukat külön felhasználni, és a döntő feladatok felé irányítani. A fordulat éve az államhatalmat teljes egészében a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály kezébe adta. Az államhatalom a szocializmus építésének eszközévé, tehát a kultúrröfordalom szervezésének eszközévé vált. Politikai fejlődésünknek azok a feltételei, amelyek a fordulat évéig a NÉKOSZ különállását indokolták és szükségessé tették, a fordulat éve után elhárultak, és napirendre került a kollégiumi mozgalom szerves beillesztése az államhatalomnak az iskolák meghódítását szolgáló eszközei közé. Napirendre került a szélesebb és nagyobb keretek lerakásának a feladata, a kollégiumi nevelés terén, döntően éppen a NÉKOSZ nevelési tapasztalataira támaszkodva. [...]

Az elmúlt év során, a kritika óta végzett munkájukkal a népi kollégiumok kijavították hibáikat, s ennek a munkának a nyomán alkalmassá váltak a munkásosztály hatalmát építő értelmiség nevelésére. Alkalmassá váltak arra, hogy alapját jelentsék az egységes kollégiumi hálózatnak, s magasabb fokra fejlesztve átvigyék oda mindazt, amit a népi-kollégiumi mozgalom háromesztendő története s ezt megelőzően a Győrffy-kollégium munkája előremutató és pozitív eredményként kialakított.

Ezzel a fejlődéssel párhuzamosan az állami kollégiumok előrehaladása is egyenes vonalú volt. Az állami kollégiumok szociális összetétele, tanulmányi színvonala s nevelési munkája már nem jár messze a népi kollégiumoktól. Az egyesítés végrehajtásának egy évvel ezelőtt meglevő akadályai elhárultak az útból, ugyanakkor az egyesítést most már sürgető feltételek természetesen magasabb fokon vetik meg az egyesülő kollégiumi hálózat alapját. [...]

A NÉKOSZ a párt segítségével sikerrel végezte el feladatát. Komoly munkát végzett a párt vezetésével a volt kizsákmányoló osztályok műveltségi monopóliumának megszüntetésében, fiatal kádereket nevelt, s segített megvetni alapjait az egységes kollégiumi hálózatnak, amely az ötéves terv végére harmincnyolcezer munkás- és parasztfiatal számára nyújt nevelési formát és anyagi segítséget. Elérkezett az idő, hogy mindezeknek az eredményeknek továbbfejlődését, arányainak megnövekedését biztosítsuk, s átvigyük az egységes kollégiumi hálózatba mindazt, ami a NÉKOSZ néhány esztendő munkájának előrevívő eredménye, és az eddigi 160 helyett 500 és még több népi kollégiumot teremtsünk.

A NÉKOSZ, mint szervezet megszűnik ugyan, de méreteiben hatalmasra növekedve dolgozik majd a népi kollégiumok hálózata, és népi kollégisták tízezrei fejlesztik tovább a párt segítségével a NÉKOSZ minden előrevívő hagyományát és eredményét. A NÉKOSZ eredményesen segített a pártnak a szocializmus építéséért folyó harc egy szakaszában, s ennél nincs számára nagyobb dicsőség.

Népi Kollégiumi Nevelő, 1949. május

69. A NÉKOSZ vezetőségének beszámolója a szövetség

III. közgyűlésén

1949. július 10.

[...] Mindenekelőtt két tény adja meg mostani közgyűlésünknek a jelentőségét. Ez az első alkalom, amikor egy esztendő munkája után beszámolunk arról, hogy a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának háromnegyed évvel ezelőtt elhangzott bírálata segítségével az azóta eltelt időben mennyit fejlődött mozgalmunk.[...]

Más oldalról a mostani közgyűlésünknek kell megvizsgálnia a NÉKOSZ szervezeti elhelyezkedését a magyar társadalomban, és a vizsgálat eredményeként határozni kell róla.

Az utolsó félévben munkánk egyik központi kérdése volt az, hogy felkészüljünk az egységes kollégiumi hálózat megalkotására. Mostani közgyűlésünkön kell megteremtünk a mi mozgalmunkban ennek a szervezeti feltételét. [...]

A határozat a népi kollégiumi mozgalom jövőjéért született, és ilyen módon is kell kezelnünk. A népi kollégiumoknak a párt vezetésével dolgozó, politizált fiatalsága eredményesen tud segíteni az iskolai munkán túl a demokrácia politikai harciban is, a magyar ifjúság szervezeteinek a keretében, amint azt a választási munka meggyőzően bizonyította. [...]

A népi kollégiumoknak a Népfront választási diadalában való részvétele mozgalmunk történetének legeredményesebb korszaka volt. A párt vezetésével és a MINSZ keretében kollégistáink a választási harc hetei alatt alapos politikai felkészítés után a választás előtti 4 szombat és vasárnapon közel 600 falut látogattak meg, ahol agitációs munkával, kultúrmunkával, az ifjúsági szervezetek segítségével több száz-ezer embert mozgattak meg, s jelentős segítséget nyújtottak a pártnak és a Népfrontnak. [...]

Döntő feladat volt és – meg kell mondanunk – maradt továbbra is az, hogy kollégiumaink szociális összetételében a munkásosztály hatalmát kifejező helyzetet teremtsünk. A párt határozata az őszi felvételek után érte mozgalmunkat, amikor már nem volt módunk arra, hogy alapvető változást idézzünk elő. Az év során pedig két módszer állott rendelkezésünkre a szociális összetétel javításában: egyrészt kollégiumainkban a határozat után is benn levő osztályidegenek eltávolítása, akik egyes részükben különben is szemben álltak a határozattal, nem fogadták el azt, és helyenként destruálták. A másik módszer az volt, hogy a középiskolákban és egyetemeken bennlevő és nem kollégiumban lakó, munkásszármazású fiatalokat kollégiumainkba hozzuk. Ilyen módon tehát először a félév során, majd a II. félév alatt értünk el bizonyos előrehaladást. [...]

Döntő fordulatot a népi kollégiumok szociális összetételében az őszi felvételek fognak előidézni, amikor az első szakértségs kollégisták, akik az elmúlt évben is népi kollégiumokban laktak, bevonulnak főiskolás kollégiumainkba, és amikor a párt beiskolázási akciója során általános és középiskolás kollégiumainkba is elsősorban a munkásosztály és szegényparasztság gyermekei kerülnek be. [...]

Politikai nevelő munkánk eredményeként elmondhatjuk, hogy a narodnyikizmus ma már nem jelent közvetlen veszélyt kollégiumainkban, de ameddig szociális összetételünkben nem hajtunk végre döntő változást, veszélye mindaddig adott. [...]

Amikor a határozat segítségével revízió alá vettük nevelési munkánk módszereit és elveit, és ártrendeztük kollégiumaink belső életét, felszámoltuk a túlszervezettséget, amely az elszigetelődés keretét jelentette, akkor munkánkban a párt határozata mellett mindenekelőtt Makarenkóra és Kalinyinra támaszkodunk. Az elmúlt évben, de különösen az I. félév végétől pedagógusainknak és magunknak is mindennapi kenyerévé tettük a szovjet pedagógia tanulmányozását, és valóban kimeríthetetlen segítséget kaptunk. Ennek köszönhető az, hogy sikerült világosan megszabnunk a kollégiumok nevelési feladatait oly módon, hogy a kollégiumok feladata az, hogy felhasználva a kollégium közösségét, minden rendelkezésünkre álló eszközzel segítsék az iskolai nevelő munkát, a tanulmányokat, segítsék a diákmozgalmak harcát a diákifjúság átalakításáért, és ezen keresztül segítsék a pártot. [...]

Pedagógusaink egy részében erre megvolt a hajlandóság, és az még inkább figyelmeztet a szovjet pedagógia további sokkal alaposabb tanulmányozására. Ezzel a folyamattal párhuzamosan törekedünk arra, hogy pedagógusaink elméleti színvonalát, szociális összetételét szüntelenül javítsuk, s a pedagógustársadalom legjobb-jait hozzuk kollégiumaink nevelőműhelyeibe, ahol Makarenko és Kalinyin pedagógiai elveinek átültetésében munkálkodunk, és ahonnan természetesen nem hiányozhatnak a legjobb pedagógusok sem. Ezért az elmúlt évben állandó központi pedagógusiskolát hoztunk létre, ahol 200 népi és állami kollégiumi nevelőt vittünk át egyhónapos ideológiai iskolán, ahol a marxista-leninista elméleteken kívül Makarenko és Kalinyin munkáit is tanulmányozták. [...]

Főiskolás kollégistáink év végi vizsgái, kollokviumai, szigorlatai még csak részben fejeződtek be. A félévi eredményekkel összehasonlítva azonban megállapíthatjuk a döntő haladást. [...]

Középiskolás kollégiumaink tanulmányi eredményei szintén ugrásszerűen javultak a II. félévben. [...]

Révai elvtárs egy évvel ezelőtt felvetette azt a kérdést, hogy "...örökre szól-e a NÉKOSZ? Nem szól örökre – mondotta–, és ezen nem szabad sajnálkoznia egyetlen kollégistának sem." [...]

A népi és állami kollégiumok egyesítése, a magyar állam egységes kollégiumi hálózatának megteremtése egy évvel ezelőtt került napirendre, amikor a NÉKOSZ autonómiája, az államhatalomtól való szervezeti függetlensége szükségtelessé vált. Ugyanakkor égető feladat lett a szélesebb és általánosabb keretek lerakása az egyházi kollégiumok államosításával és azzal, hogy az állami kollégiumokban a demokrácia erői átvették a vezetést. Egy évvel ezelőtt elsősorban a NÉKOSZ-ban megnövekedett hibák, más oldalról az állami és volt egyházi kollégiumokban levő súlyos nehézségek miatt az egyesülést nem lehetett végrehajtani. Valamennyien tudjuk, hogy az egyesülés a mi mozgalmunk vonatkozásában szervezetenként a NÉKOSZ feloszlását, különállásának, szűk határainak felszámolását jelenti. Úgy, amint a Politikai Bizottság egész határozata mozgalmunk programját jelentette. Révai elvtárs szavai is ezt jelentették számunkra. Az elmúlt évben úgy kellett dolgoznunk, hogy kijavítsuk mozgalmunk hibáit, kifejtsük és megtisztítsuk a NÉKOSZ tapasztalatait, pozitív és előremutató eredményeit, és ezzel megteremtjük az egyesülés egyik feltételét. [...]

Az egységes kollégiumi hálózat kialakításában nélkülözhetetlenek a NÉKOSZ nevelési tapasztalatai s nélkülözhetetlenek a népi kollégiumok pedagógusai és káderei. Valamennyi kollégistánkat méltán lelkesítheti és töltheti el örömmel az, ami az elmúlt évi eredményes munkánk bizonyítéka, hogy a párt alkalmasnak tartja mozgalmunkat és kádereinket arra, hogy az egyesüléskor építsen rájuk, és új, nagyobb feladatokra vezérelje őket.

Mi úgy hisszük, hogy a népi kollégisták nem fogják rosszul megoldani ezt a feladatukat. A NÉKOSZ hároméves története tapasztalatokban rendkívül gazdag és tanulságos, és igen sok tanulságát, tapasztalatát át fogják majd kollégistáink és pedagógusaink vinni az egységes hálózatba. A legfontosabb és mindenekelőtt való tanulsága, amely egyedül lehet bizonyítéka az egységes hálózat jó munkájának, s ami a NÉKOSZ történetének legdöntőbb tanulsága, az, hogy csak a párt vezetésével, csak a pártra támaszkodva, csak a párt iránti odaadó hűséggel lehet jó és eredményes munkát végezni. [...]

NDGY Pataki Ferenc iratai 4

70. Horváth Márton: Az ifjúság helyzete és feladatai

Felszólalás a NÉKOSZ III. közgyűlésén

Ma, amikor világviszonylatban és Magyarországon is hatalmas előretörésről számolhat be a szocializmus ügye, a legnagyobb hiba volna az ellenséget lebecsülni mind világviszonylatban, mind pedig magyar viszonylatban. Az elmúlt hetek tanulságai után különösen hangsúlyozni kell azt, hogy az ellenség nem tette le a fegyvert itt, Magyarországon sem. Az ellenség hajlandó fegyvert cserélni, de addig, amíg a kapitalizmusnak akár csak a maradványai is életben vannak, addig veszélyt jelent, addig harcol, olyan eszközökkel és fegyverekkel harcol, amit a sarokba szorított, kétségbeesetten küzdő vadállatnál lehet látni; kétségbeesett eszközökkel, kalandor módszerekkel, mindazzal, ami elrugaszkodik az erkölcsről, emberi magatartástól, mindazzal, amit megtanultunk a kapitalizmus legbrutálisabb jelentkezési formájában, az imperializmusban, a fasizmusban.

Az éremnek csak egyik oldala az, ha felsoroljuk győzelmeinket 1945 óta egészen az ideai választásig, egész dolgozó népünk nagy csatlakozásáig a párthoz, a párt politikájához. Az éremnek másik oldala az, hogy minél gyengébb az ellenség, annál vadabb, kétségbeesettebb fegyverrel támad.

Arról a trockista kémbandáról van szó, melyet néhány héttel ezelőtt tettünk ártalmatlanná. Miért tartozik ide különösen ez a kérdés? Azért, mert ha megemlékezzünk a tavaly szeptember 19-i határozatról, arról a kritikáról, amit a párt hozott a NÉKOSZ-mozgalom hibáiról, akkor ma van egy és más, amit hozzá kell fűznünk ehhez a kritikához. Most tűnik ki igazán, hogy milyen veszélyben volt az ifjúság, amely csaknem ezeknek a kártevő banditáknak karmai közé került. Nagyon jól tudják – sokan egyéni és személyes tapasztalatból –, hogy Rajk és az uszálya menyire megkísérelt tömegbázist szerezni az ifjúság körében. Nem mulasztotta el soha, ha egy vidéki városba került, hogy meglátogassa a népi kollégiumi mozgalmat,

és nem mulasztotta el soha a népi kollégiumok centrumában, Budapesten is híveket toborozni a párt ellen.

Ki kell egészítenünk azt, amit általánosan a hibákról, a múlt maradványairól, a narodnyik vonásokról mondtunk; ki kell egészítenünk azzal, hogy az imperialisták ügynökei vetették ki a hálójukat a NÉKOSZ fiatalására. A NÉKOSZ ifjúsága hálával tartozik a pártnak azért, mert belenyúlt ebbe a helyzetbe, és olyan stádiumban nyúlt bele, amikor még mi magunk sem láttuk a veszély teljes nagyságát, ami az ifjúságot fenyegette. Azt kell látnunk, hogy nem valamiféle narodnyik maradványok, nem valamiféle párton kívüli és többé-kevésbé zavaros ideológia hálójában volt az ifjúság, nem, az imperialisták vetették ki, az ellenség, szó szerint véve: az ellenség vetette ki a hálóját az ifjúságra. [...]

Amikor a NÉKOSZ-nak – amely nagy kezdet volt, és nagy veszélyeket rejtett magában – búcsút mondtunk, és az állami kollégiumok egységes területére költöztünk, akkor hagyjuk ott mindazt a hanyagságot, mindazt a felületességet, ami még a múltnak az árnyéka, lenyomata volt.

Amikor kihangsúlyozzuk a munkának a döntő fontosságát, nem azt kívánjuk, hogy az ifjúság elforduljon a politikától. Igaz, hogy a NÉKOSZ megégette a kezét a politikában. Igaz, hogy különböző politikai kalandorok megpróbáltak visszaélni az ifjúság politikai érdeklődésével, és a reakció, a nyílt reakció ugyanezt tette, ez mégsem ok arra, hogy úgy viselkedjünk, mint a kisgyermek, aki egyszer megégette a kezét a kályhánál, és nem mer soha többé odamenni. Nekünk magától értetődően szükségünk van a politikára is, mi nem akarjuk lekopírozni azt a szemellenzős embert, akire a kapitalizmusnak volt szüksége, aki nem látta, milyen szörnyű élet veszi körül, aki meg volt elégedve azzal a marék szénával, amit oda-dobtak neki, és aki, ha ráhúzták a szemellenzőt, egész nap húzta a kapitalisták szekerét. Mi olyan értelmiséget akarunk, amely ért – és jobban ért, mint bárki elődei közül – a maga szakmájához, de érti a társadalmi összefüggéseket, és munkájának értelmét is ismeri. Aki látja azt, hogy nemcsak dolgozni, hanem harcolni is kell – és hosszú időn keresztül kell harcolni – munkája eredményeinek megvédéséért. [...]

A párt harcol, és az ifjúság feladata, hogy segítse a maga munkájával, a maga harcával, és ha ezt megteszi, akkor nem hibákról fogunk beszámolni, ha majd az állami kollégiumok problémáit vitatjuk meg, hanem a győzelmek sorozatáról.

Köznevelés, 1949. július 15.

71. A NÉKOSZ-mozgalom utolsó esztendeje

Horváth Márton visszaemlékezése, 1973

Negyedszázad távolsága és főleg az önmagunkhoz annyira tapintatos pszichológiai szelektálás kitörülte emlékezetemből a fentebb közölt felszólalást. Abba a korba jutottam, amikor az igazi meglepetéseket már nem a jövőmtől, inkább a múltamtól várhatom. Ilyen emlékeztetővel szolgáltak e dokumentumkötet szerkesztői, amikor szembesítettek felszólalásommal, és felkértek, hogy beszéljek annak háttéréről. A történelminek nevezhető távolság nemcsak nehezíti, hanem könnyíti is a

feladatot, kívülről tudom nézni akkori magamat. Kerülni fogom a mellverdeső önbírálat fülsértő hangjait, és magyarázkodás helyett magyarázattal próbálok szolgálni.

Néhány szót a felszólalás létrejöttének külső körülményeiről. 1949 nyarán a Politikai Bizottság határozatot hozott a NÉKOSZ feloszlataására. A határozatot Révainak kellett volna képviselnie és indokolnia, de a közgyűlés időpontjában betegsége akadályozta. Így került rám a sor egy rögtönzött felszólalás erejéig, mely gyorsírói jegyzetek alapján megszerkesztetlenül jelent meg később a Köznevelésben. Nyers formájában árulkodóbb a felszólalás, akaratlanul hívebben fejezi ki a kor politikai atmoszféráját. Az érvelés teljes hiánya jellemzi, nem indokolja, hanem befejezett tényként közli a NÉKOSZ feloszlataását. A kollégiumi mozgalmat imperialista úgynökök szabad vadászterületének tünteti fel, a "narodnyik maradványok" a kulák érdekeket szolgálják, olyan hangot ütöttem meg, amelyet pl. az egyházi iskolák álmossításánál soha nem használtunk.

A fordulat évében tehát a NÉKOSZ a párt első számú kedvencéből ellenséges veszélyterületté változott. Az indulás idején, amikor még a népi demokráciát a plebejus polgári forradalom államának tekintettük, a NÉKOSZ e forradalom elsőszülöttjei közé tartozott. A földkérdés megoldása volt soron, leghűbb politikai szövetségünk a parasztpárt balszárnya volt, a kollégiumi mozgalom kereteit az indulásnál szükségszerűen elsősorban a progresszív parasztfiatalság töltötte ki. Eleinte helyesen ismertük fel, hogy ez nem hátrány, hanem előny. Nem tévesztettük össze a kollégiumokat a pártiskolákkal, külön arcukat volt, szövetségi politikánk győzelme, népi kádereképző, a munkás-paraszt szövetség nevelési bázisa.

Két évvel később nem a NÉKOSZ, hanem a politikánk változott meg, amikor az 1948-as sztálini meghatározás értelmében a proletárdiktatúra azonnali "bevezetése" mellett döntöttünk. Ismeretes, hogy ez politikai gyakorlatunkban a párt és a nép kapcsolatának gyengülésével, a munkás-paraszt szövetség lazulásával járt együtt. Ez a fordulat kihúzta a talajt a kollégiumi mozgalom alól, a párt bírálata egyre élesebbé vált. 1948 szeptemberében a Politikai Bizottság határozatot hozott a NÉKOSZ-ról, Révai ezúttal még érvelő hangot is használt. A határozat "hibákat" állapított meg, egyoldalúan és eltúlozva. A NÉKOSZ addig sokat dicsért önkormányzati szellemét nagy hirtelen pártyszerűtlen magatartásnak minősítettük. Ezen az alapon bíráltuk a "NÉKOSZ-öntudatot", bár az efféle testületi önértzet minden egészséges avantgarde ifjúsági mozgalom sajátja. A paraszti érdekek minden jelentkezését narodnyikizmusnak bélyegeztük. Kifogásoltuk a munkásfiatalok hiányát, bár számuk meredeken emelkedett, a végén 20-30%-ot ért el, ami az adott körülmények között komoly eredmény volt. Soha nem merült fel a nacionalizmus vagy a szovjetellenesség vádja, a NÉKOSZ-fiatalságot a haza iránti hűség és a Szovjetunió, valamint a szomszédos népek iránti barátság egyszerre jellemezte.

Az 1948. szeptemberi bírálatban feloszlataásról szó sem esett, a határozat leszögezte, hogy a hibákat gyorsan és eredményesen ki lehet javítani, a NÉKOSZ alapjában véve egészséges mozgalom. Háromnegyed évvel később a NÉKOSZ harmadik közgyűlésén közöltem a pártutasítást a mozgalom feloszlataásáról és a kollégiumok államosításáról, a NÉKOSZ vezető káderei is a helyszínen vettek erről tudomást.

A felosztatás módját és időpontját a Rajk-per határozta meg. Ezzel lényeges kérdéshez érkeztünk: a koncepciós perek háttére nélkül lehetetlen megérteni a NÉKOSZ-mozgalom tragikus végét. A pereket gyakran személyi önkénnyel magyarázzuk, mintha csak szubjektív okai lettek volna, és összpolitikánktól függetlenül vagy annak ellenére jöttek volna létre.

Ez nem így van. A perekben volt politikai koncepció, s ez szorosan összefüggött a fordulat évében kialakult helyzettel. [...]

A koncepciós perek első áldozata 1949 nyarán a NÉKOSZ-mozgalom volt. Megvoltak a mozgalom hiányosságai, de a felosztatás kimondásában nagyobb súllyal estek latba erényei. A NÉKOSZ léte nem volt összeegyeztethető politikánk bizonyos torzulásával, elsősorban a dolgozó parasztság ellen irányuló adminisztratív erőszakkal, melynek súlyos következményei az ötvenes évek elején bontakoztak ki. Ez volt a felosztatás fő politikai oka, de még súlyosabb tény, hogy a mozgalom felszámolását összekapcsoltuk a Rajk-üggyel, tehát egy koncepciós per részévé tettük. Ez felmérhetetlen károkat okozott a NÉKOSZ-aktíva legöntudatosabb, politizáló részében. Ennek a dokumentumkötetnek a megjelenése a jóvátehetetlent nem teszi jóvá, de – ha késve is – befejezi a rehabilitáció folyamatát, és visszatükrözi a hatalmas tömegmozgalom történelmi jelentőségét.

NDGY Horváth Márton iratai, visszaemlékezések, 1973

72. A NÉKOSZ III. közgyűlése a népi kollégiumok államosítását kérte

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége 1949. július 10-én tartotta III. rendes közgyűlését. Ez a közgyűlés határhő volt a kollégiumi mozgalom életében nemcsak azért, mert ez volt az első alkalom, amikor a Magyar Dolgozók Pártjának kritikája óta felmérhette eredményeit, hanem azért is, mert az eredmények alapján megvizsgálhatta helyét a magyar közoktatásban, és új helyzetéről határozatot hozhatott.

A Magyar Dolgozók Pártja 1948. szeptember 21-én megbírálta a népi kollégiumokat. A bírálat több szempontból tárgyalta a NÉKOSZ munkáját, és felfedte azokat a hibákat, amelyek a mozgalmat helytelen útra terelték. A NÉKOSZ súlyos mulasztásokat követett el a Magyar Dolgozók Pártjához való viszonyában. Lebecsülte a párt irányító szerepét, és elszigetelve nemcsak a társadalomtól, hanem a párttól is, élte a maga külön életét. A kritika után a NÉKOSZ új vezetősége elsőrendű feladatának tartotta, hogy ezt a súlyos hibát kijavítsa. Az év végi eredmények azt mutatják, hogy ezen a téren döntő változás állt be az év folyamán. A népi kollégisták közel kerültek a párthoz, szeretik és mélységesen tisztelik a munkásosztály élcsapatát és annak nagy vezérét, Rákosi Mátyást. Jelentős részük tagja a Magyar Dolgozók Pártjának. Munkájukról számot adnak a pártnak, és szigorúan szem előtt tartják annak útmutatását. [...]

A NÉKOSZ eredményeit összegezve megállapítható, hogy a Magyar Dolgozók Pártjának múlt őszi határozata meghozta a kívánt eredményeket. A kollégiumi mozgalom szüntelenül szem előtt tartotta a párt utasítását, és minden erejével igyekezett a hibákat kijavítani. Csak ezek az eredmények tették lehetővé, hogy

a NÉKOSZ III. közgyűlése meghozhatta fontos határozatát, amelyben felosztatását és a kollégiumok államosítását kérte. Ez a határozat azt jelenti, hogy ösztől kezdve a népi kollégiumok, egyesülve az állami kollégiumokkal, sokkal szélesebb területen, nagyobb lehetőségekkel használják fel az elmúlt év tapasztalatait, azokat a módszereket, amelyeket a Magyar Dolgozók Pártja adott. A népi kollégiumok eredményeik alapján alkalmasak lesznek arra, hogy a kiszélesedett kollégiumi hálózatban tovább fejlődjenek, és a Magyar Dolgozók Pártjának további útmutatása alapján az új kollégiumi hálózat még jobb munkát végezzen.

Cs. E.

Fiatál Magyarország, 1949. július 20.

73. Milyen érzésekkel és gondolatokkal váltál meg a népi kollégiumodtól?

Válaszok a NÉKOSZ-kérdőív 25. kérdésére, 1971

1948 nyarán, őszén a mozgalomban mindinkább adminisztratív, bürokratikus elemek kezdtek jelentkezni. "Az apparátus kezdett működni." Az osztályvezetők kezdtek "berendelni" bennünket. A kihallgatásokra, jelentkezésekre gyakran várakozni kellett. (Az osztályvezető mással tárgyal stb.) A központban kezdtek szokatlan beszédstílust használni (fölköttes, fölkényeskedő, számonkérő stílust). [...]

1945-47-ben a kollégisták párttagság szempontjából részben az MKP-ba, jórészt az NPP-be tartoztak, jó részük párton kívüli volt. Reakciós pártokba tartozó kollégisták nálunk nem voltak. A párthoz való tartozásból ezekben az években nem csináltunk ügyet. (Fontosnak azt tartottuk, hogy ne legyen osztályidegen, értelmes, becsületes legyen.) Én egyébként kommunista voltam, és azt tartottam – vagy inkább ösztönösen éreztem –, hogy a kollégiumok állandóan forró katlanában a tagság fejlődése szükségszerűen a kommunista párt felé tart. Tényleg, gyakorlatilag is ezt tapasztaltam. 1948 nyarán kezdtem figyelni arra, hogy egyesek "kezdenek pártpolitikát csinálni". Kezdték látni azt is, hogy erre ösztönzést, megbízást kívülről, valahonnan az MKP vezető szerveitől kapnak. Kezdték a kollégiumi tagokat osztályozni, megbízhatók, nem megbízhatók, kezdték a tagokat figyelni, ki mikor, kinek, mit, hogyan mond stb. Akkor kezdtem hallani nyomatékosan az "éberségről". [...]

– 1948-ban a Szovjetunióba kerültem egyetemre. Ekkor a kollégiumi életben, sajnos, már jelen volt a gyanakvás, a politikai bizalmatlanság, betűragás. A légkör eléggé kellemetlenné vált, bár még kedveltem a kollégiumot. Untam és nem is egészen értettem a NÉKOSZ-bírálatot, az ugyanis nem a valóságban meglevő hibákat tette szóvá, az azokból való kiútra nem utalt. Révai Józsefet a bírálat időpontjáig tiszteltem, ettől kezdve növekvő ellenszenvvel néztem, bár tudását, felkészültségét ma is értékelem. 1948-ban már lábra kapott a kincstári szellem, az autonómia megnyírbálása, a valóságos eszmei harcot, összecsengést a megalkuvás, megfűrés, hazudozás váltotta fel. Akik másként képzeltük a harcot a hibák ellen, hallgattunk, visszahúzódtunk. A terepen váratlanul vagy talán nem is váratlanul a kincstári optimisták jelentek meg. Ők uralkodtak, de nem vezettek. Elmentem különösebb sajnál-

kozás nélkül. Mikor 1949-ben újrán szabadságra hazajöttem, a NÉKOSZ már nem volt, hiányzott. Hiányoztak a barátok, a megértés, [...]

– Elküldtek a kollégiumból. Kollégiumi tagságom megszüntetésével az utcára kerültem, egy falumbeli munkás fogadott be magához, aki a Standard rádiógyárban dolgozott, egy ágyban aludtam vele két hétig, míg kaptam egy külön ágyat. Nemcsak én voltam persze az egyedüli, akinek kiadták az útját, voltunk akkor vagy harmincan hasonló sorsúak, előzően vitattuk meg, hogy nem hisszük, hogy Rajk László áruló lenne. "Hivatalos előadó" állította Rajk bűnösségét, mi ehhez hozzászóltunk, másnap távoztunk a kollégiumból. Tartottam attól, hogy az egyetemről is eltanácsolnak, ami az állatorvosi szakon be is következett. A párttagsági revízió után az új tagkönyvemet nem kaptam meg, megindokolás nélkül. Ösztöndíjam nem volt. Érzéseim a magam és a kollégium további sorsára nézve igen vegyesek voltak. [...]

– A mi iskolánkat és kollégiumunkat már előbb felszámolták, mint a NÉKOSZ hivatalos feloszlata. Magam és a társaim hibának éreztük, és lévén túlzásokra hajlamos középiskolások, egyenesen tragédiának. Kerestük egymást, mint az elszakított testvérek, 1949 őszén még szerveztünk egy kollégiumot, de ez már ösztönös volt. Mi kollégiumot akartunk, a feletteseink pedig diákszállót. Végül is nekik lett igazuk. [...]

– A NÉKOSZ feloszlata után ismét szüleimhez költöztem, majd mint ösztöndíjas hallgató Szófiába utaztam. Életem első nagy csalódása volt a NÉKOSZ feloszlata, melyet ezért a kor legsúlyosabb tévedései értékelésekor az elsők között kell megemlíteni. A NÉKOSZ feloszlata utáni kritikus időket nagy nehezen vészeltem át, hiszen – ez köztudott – hosszú ideig idegösszeomlással kínlódtam. [...]

– 1949 nyarán megtudtuk, hogy a NÉKOSZ-t feloszlatták, de épületben, kollektívában megmaradtunk, s hittünk, bíztunk benne, hogy eddigi szép, nemes elveinket továbbra is gyakorolhatjuk. Részben "félreértéseknek" s a "külső-belső osztályharc éleződése" következtében a párt által nem óhajtott, de magasabb szempontok miatt szükségszerű rossznak fogtuk fel ezt is, akárcsak a Rajk-pert, a letartóztatásokat. (Itt jegyzem meg, hogy naív hitemben a Rajk-pert, Rajk László elítélését és kivégzését csak színjátékként tudtam elfogadni. Hittem benne, hogy Rajkot átmenetileg eldugták valahová, vagy álnéven él tovább, de nem bírtam elhinni a kivégzést.)

Az átalakulás, a tartalmi csökkenés aztán fokról fokra következett be, s közben annyi minden változott – 48-as lelkesedésünk számára érthetetlenül – a külső világban is (főleg a falu világában, mellyel kontaktusom állandó maradt, s ez idő tájt következett be gimnáziumbeli népi kollégista barátnőm kizárása a kollégiumból, egyetemről a "kulákság" vádjával, igazságtalanul), hogy lassacskán teljesen elutnyultunk. A harmadik egyetemi tanévet már még szakosítottabban, szétdobva; másik épületben, teljesen "diákszálló" jellegű kollégiumban töltöttem. Zsúfolt, hideg, rideg épület egy pesti utcában (Reviczky u.); a régi kedves kollektív élet teljes hiánya, bürokratikus intézkedések stb. Ezek után az utolsó tanévet már inkább albérlésben töltöttem, közigazdászhallgató öcsémmel együtt lakva. (Ez is hideg volt ugyan télen, mert nem volt tüzelőnk, könyvtárakba jártunk tanulni, de az utolsó év végi szigorlatokra mégis jobban lehetett tanulni! A hajdani, mindent nyúj-

tó (tanulási lehetőséget, értékesebb emberré válást) kollégium ide silányult hát. Maradt egy szép álom; az 1948-49-es Bolyai-kollégium. [...]

- 1949 tavaszán - mint ellenséget - eltávolítottak a kollégium életéből. "Bűneimet" a mai napig sem közölték velem. Sokáig csak megalázás ért. Igazam tudatában, csak erősítette a kollégiumba vetett hitem. [...]

- Rendeleti úton szűnt meg a kollégium. Annak miértjét feszegetni nem állt módomban. Fájdalmas tény volt. Nekem és még egy-két társamnak különösen rossz volt, mert "helyhiány" miatt a városból is elhelyeztek egy faluba, a nyergesújfalui Irinyi János gimnázium és kollégiumba, mint utolsóéves ott érettségiztem. [...]

- Mikor 1949-ben a párt felosztó határozatát meghozta, úgy éreztem, életem legszebb korszakát szakították meg, és vették el tőlem. Ezt az érzést nem lehet leírni. Azt hiszem, ez volt az MDP-nek egyik legnagyobb tévedése a sok közül. Létrehozott és megszüntetett. Nagyon nagy hiba volt. Megválásom 1949-ben közvetlen a világifjúsági találkozó előtt történt. A Somlói úti Gábor Áron Kollégiumban laktam. A kollégiumokat igénybe vették a VIT-re érkező külföldi diákok elhelyezésére. Nekünk Újpestre kellett volna költözni egy iparitanuló-otthonba. A határozat birtokában, tudva azt, hogy már csak rövid időre költözhetek vissza, határoztam el végleges megválásomat a NÉKOSZ-tól. Mint Tamási Áron kis Ábelje, összecsomagoltam szegényes cuccaimat egy lepedőbe, vállamra vettem, és hosszú vándorlás után megérkeztem Pista bátyám VII., Dob u. 16. I.6. sz. alatt bérelt társbérleti szobájába albérlőnek. [...]

NDGY Kérdőívekre adott válaszok 1115, 1249, 1294, 1554, 3008, 1357, 1017, 2325, 4018

A NÉPI KOLLÉGIUMI MOZGALOM MARADVÁNYAINAK FELSZÁMOLÁSA, A KOLLÉGIUMOK DIÁKSZÁLLÓVÁ DEGRADÁLÁSA

A népi kollégiumok feloszlását és államosítását követően kezdetét vette a volt népi kollégiumok maradványainak felszámolása, de maguknak a kollégiumoknak mint nevelőintézményeknek a degradálása is.

A volt NÉKOSZ-t a Rajk-per kapcsán mint "az imperialisták vadászterületét", a népi kollégistákat mint "Tito janicsárjait" aposztrofálták. Példáján okították a magyar ifjúságot; hogyan nem kell és nem szabad nevelni a magyar diákságot. Pedagógiai hagyományait irtották. A Valóság folyóirat összes példányait az antidemokratikus és fasiszta irodalommal együtt a volt népi kollégiumok könyvtáraiból bevonatták. A kollégiumok szervezetéből a "szövetkezeteket" mint a "közösségi élet akadályait" kiiktatni rendelték. A kollégiumok vezetőit mint állami alkalmazottakat nevezték ki, formális önkormányzatokat teremtettek, a kollégiumokat rendtartási intézkedésekkel keresztül-kasul regulálták. A kollégiumi élet belső tevékenysége merőben az ifjúsági szövetség munkáját volt hivatott alátámasztani. Minden egyre centralizáltabb, egyre bürokratizáltabb, egyre konformistább lett. Az egykori kollégiumi lét teljes kiürülésének jegyeit már le sem lehetett tagadni. 1950 tavaszán az MDP KV határozata a VKM Kollégiumi Hivatalát is érintette, "a bűnös vezetőséget" különféle jogcímenek

leváltották, ezáltal az utolsó ott dolgozó népi kollégista pedagógusokat is kiűzték. 1950-ben az MDP kiadta a PB és KV határozatait: a NÉKOSZ-ügy mint "az ellenség ellen hozott határozat" szerepelt benne együtt a Rajk- és a Mindszenty-üggyel. 1950. augusztus 24-én a VKM rendeletet adott ki a kollégiumi hálózat átszervezéséről, a NÉKOSZ-hagyományok felszámolásáról. A volt kollégiumok sorsa beteljesedett, nevükben is, tartalmukban is diáktothonok, majd diákszállók lettek. Végül is az egykori egyetemi és főiskolai népi kollégiumokat – hogy a kontraszt teljes legyen – a Belkereskedelmi Minisztérium felügyelete alá rendelték.

74. Az Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatal körlevele
a főiskolás kollégiumok igazgatóinak a Rajk-per
feldolgozásáról és az év eleji teendőkről
1949. szeptember 14.

[...] A Rajk László és társai által elkövetett hazaáruló és összeesküvő tevékenység mélységes felháborodással és gyűlölettel tölt el bennünket. A vádiratban ismertetett részletek fényt derítenek arra a romboló tevékenységre, amellyel Rajkék éppen a népi kollégistákat akarták eszközül felhasználni. A Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának egy évvel ezelőtt elhangzott kritikája és szüntelen segítsége halálos veszélytől mentette meg kollégistáinkat. Látnunk kell, hogy a párttal való szembefordulás, a munkásosztály lebecsülése, az iskolai tanulmányok elhanyagolása, a "NÉKOSZ-gögg" és az elszigetelődés az ifjúsági mozgalmaktól, a kollégisták egy részében mesterségesen kitenyésztett karrierizmus és erkölcsi züllés egyaránt az ellenség céltudatos rombolómunkájának volt az eredménye. Most, amikor teljes egészében kibontakozik előttünk a veszély nagysága, forró hálával kell gondolnunk a Magyar Dolgozók Pártjára és nagy vezetőinkre, Rákosi Mátyásra, nemcsak azért, mert megmutatták a kollégiumokban mutatkozó döntő hibákat, hanem mert világosan kijelölték a kollégiumok fejlődésének perspektíváját is a szocializmus építésének korszakában. [...]

A Rajk-ügynek megfelelő ismertetésére és feldolgozására használjuk fel a f. hó 17-i, szombati első kollégiumi estünket. A beszámolót szokás szerint az igazgató tartja. [...]

El kell érünk, hogy a kollégiumi esten felszólalásokban és egységes állásfoglalásban megmutatkozzék, hogy kollégistáink kivétel nélkül látják az imperialista ellenség romboló munkáját, a melyek leleplezésekor érzett felháborodásunkból és gyűlöletünkől a szilárdabb helytállásnak, nagyobb éberségnek, eredményesebb munkának kell megszületnie.

Helyes, ha kollégiumaink a kollégiumi est alkalmával a Rajk-banda iránti gyűlöletüknek, valamint a párt iránt érzett hálájuknak levélben vagy táviratban adnak kifejezést. Ebben fogadják meg, hogy fokozott munkafegyelemmel, jó tanulással és a párthoz való hűséggel válaszolnak Rajkék aljas terveire. [...]

Hajdú-Bihar megyei Levéltár Ságvári Endre Kollégium iratai, 733/1949

75. "Elegünk volt a partizánokból!"

Révai József Megjegyzések irodalmunk néhány kérdéséhez című tanulmányából
1949

Jó néhány hónapja folyik nálunk nyilvános vita Lukács György elvtárs irodalmi-esztétikai elméleteiről. Ennek a vitának nemcsak az országban, hanem nemzetközileg is komoly visszhangja volt. [...]

Nem akarom megismételni mindazt, ami a párt és az író viszonyának Lukács-féle értelmezése ellen, Lukács elvtárs "partizán"-elmélete ellen a vitában elhangzott. Lukács elvtárs ebben a kérdésben is önkritikát gyakorolt, sajnos ebben sem elég következetesen: "...maga a partizán kifejezés – írja – elméletileg helytelen, mert a mai partizán éppen az itt fontos problémák szempontjából semmiben sem különbözik a sorkatonától". Nyilván azt jelenti ez, hogy a partizánharcot is a párt vezeti, a partizán is pártfegyelem alatt áll, tehát az író viszonya a párthoz ugyanaz, akár sorkatona, akár partizán.

Ezzel azonban a kérdést aligha intéztük el. Lukács elvtárs ily módon valóban inkább csak a kifejezést vonja vissza. A hiba lényege azonban nem a kifejezésben rejlett. Partizán és sorkatona között igenis van különbség harcmodorban, taktikában. A mi viszonyaink közt, különösen a kultúrfronton, a "partizán" a párttól való függetlenség hangsúlyát kapta. A NÉKOSZ-tapasztalatok alapján elegünk volt a "partizánokból".

Társadalmi Szemle, 1949. augusztus

76. Az ODKH körlevele a Valóság valamennyi régi számának bevonásáról

1949. szeptember 26.

[...] Tudomásunkra jutott, hogy egyes kollégiumaink könyvtárában antidemokratikus, sőt fasiszta könyvek is találhatók, annak ellenére hogy a könyvtárak abban a részben, amelyet nem központilag szerveztünk meg, már több ízben szelekciót hajtottunk végre. Még mielőtt módunkban állna lejuttatni kollégiumainkba a kiselejtezendő könyvek jegyzékét, felhívom Igazgató Kartársat a Valóság c. folyóirat valamennyi régi számának bevonására, valamint azoknak a könyveknek a selejtezésére, amelyek Igazgató Kartárs megítélése szerint politikai, eszmei és művészi szempontból nem ütnek meg a kívánt mértéket. E könyveket további intézkedésig jegyzékkel Igazgató Kartársnak kell megőriznie.

A miniszter rendeletéből:

Székely Lajos s. k.

nevelési osztályvezető

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatal
bélyegzője

753/1949

Hajdú-Bihar megyei Levéltár Ságvári Endre Kollégium iratai 253/1949

77. A főiskolás kollégiumok nevelési programja 1949–50-es tanév

A kollégiumok 1949–50. tanévi nevelési programját az egy évvel ezelőtti elhangzott, NÉKOSZ-t ért pártkritika határozza meg.

Most a Rajk-per anyagából még élesebben bontakozik ki az a veszély, amely a népi kollégistákat fenyegette: Rajkék a kollégistákat az imperialisták eszközévé próbálták züllesztetni. A párt kritikája és szüntelen segítsége kiragadta a kollégistákat a kémbanda befolyása alól, és nemcsak a súlyos hibák kiküszöbölésére adott szilárd alapot, hanem egyben meghatározta a kollégiumok fordulóját a szocializmus építésének korszakában.

Ennek megfelelően alapvető feladataink az elkövetkező tanévben:

a) Biztosítani a párt és a munkásosztály vezető szerepét kollégiumainkban, elmélyíteni kollégistáinkban a párthoz való ragaszkodást és a munkásosztály vezető szerepének megértését.

b) Elősegíteni kollégistáink között a Szovjetunió megismerését, fokozni a Szovjetunió iránti szeretetet.

c) A kollégisták iskolai tanulmányait maximálisan támogatni, különös tekintettel a kollégiumokba bekerült nagyszámú munkásfiatalra.

d) Megóvni kollégistáinkat mindenfajta ideológiai elhajlástól és segíteni őket abban, hogy elsajátítsák a marxizmus-leninizmust.

e) Elősegíteni, hogy a kollégisták az ifjúsági mozgalomban minél eredményesebb munkát végezzenek.

E feladatok megoldására a kollégiumi nevelés valamennyi eszközét (politikai beszámolók, egyéni foglalkozás, újságolvasás, faliújság, szépirodalom, dekoráció stb.) igénybe vesszük.

Döntő fordulatot kívánunk végrehajtani a kollégiumok rendjében és fegyelmében. Nevelésünk lényeges célkitűzése lesz a kollégisták köztulajdonhoz való viszonyának megjavítása.

A minden kollégistára érvényes szervezett kollégiumi elfoglaltság főiskolás kollégiumainkban heti 2 óra kollégiumi est.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár Ságvári Endre Kollégium íratái 758/1949

78. Szövetkezetek az egységes kollégiumi hálózat kollégiumaiban

Jegyzőkönyv a Bolyai-kollégium vezetőségi üléséről, 1949. október 4.

Napirend: 1. Jegyzőkönyv ellenőrzése,
2. Múlt heti munka kiértékelése,
3. Jövő heti munkaterv elkészítése.

A múlt kollégiumi est keretében Rákosi Mátyás beszédét hallgattuk meg, és heti munkánkat lerontja, hogy a beszédet nem beszéltük meg részletesen.

A kollégium tagjai általában komolyan veszik a szakmai munkát. A szövetkezeti elnököknek oda kell hatniuk, hogy a tagok fokozottabban használják ki a szomba-

ti és vasárnapi napot. Egyrészt ennek érdekében a szövetkezeti elnökök járjanak utána, hogy tagjaik hol és mivel töltik szabad idejüket, nehogy az esetleges rossz társaságuk kedvezőtlenül befolyásolja fejlődésüket.

A kollégiumban megindultak a matematikai tanulókörök, amelyek előreláthatólag nagy segítséget fognak nyújtani a tagságnak.

A reggeli felkelés és tornával kapcsolatos lazaság mutatkozott a tagság körében. Ennek felszámolásáért a szöv. elnökök felelősek.

Heti program: Pénteken este kollégiumi est lesz, amelynek tárgya: Rákosi Mátyás beszámolója. Ugyanaz lesz a tárgya a szombati szövetkezeti estnek is, továbbá a bemutatkozások befejezése. Ezen szövetkezeti esten s egyáltalán a jövőben a szövetkezeti elnökök tudják meg, hogyan viszonyulnak a tagok a valláshoz, és milyen hatása van a reakciós körökben a hittan eltörlésének. Az elnökök tudják meg azt is, illetve hassanak oda, hogy a tagok kedvező befolyást gyakoroljanak szüleikre is ebben a kérdésben.

Meg kell érdeklődni a tagoktól, hogy milyen hatása volt a hazairt levélnek. [...]

NDGY Szekér Gyula iratai B-8

79. A Ságvári Endre Kollégium levele a Rózsa Ferenc

Kollégium vezetőségének: versenykihívás és együttműködési javaslat

1949. október 14.

Kedves Elvtársak és Barátaink!

A Ságvári-kollégium tagsága a mai kollégiumi esten nagy örömmel fogadta az ODKH központi Versenyszempont adását, és megértette a kollégiumi rendtartás, tisztaság, dekorációs verseny elvi, ideológiai jelentőségét. A szövetkezetek versenyezve hívták ki egymást, vállalták a közös helyiségeink feldíszítését és vállalták, mind az egész kollégium tisztasága, dekorálása szempontjából, mind a kollégisták alapvető munkája, az egyetemi mozgalmi s tanulóköri munka szempontjából. Ez utóbbiról kissé bővebben is kell írnunk. Úgy látjuk, hogy a kollégiumon belül a szövetkezeteknek és a két bölcsész-kollégiumnak egymás között is nem szakmai versenyt kell indítani, hiszen ez a verseny kint, a karon fog megindulni és lefolyni, hanem egy olyan versenyt, mely azt méri le, hogy melyik kollégium változtatta, aktivizálta, nevelte át a legjobban a kollégium szakjának megfelelő egyetemi szakokat, melyik szakon tudták a kollégiumon kívül állókat jobban bevonni a minőségi tanulóköri munkába, ezáltal a versenyszerű minőségi tanulásba.

Egészen konkrétan a verseny lemerésére a következőket javasoljuk: a rend-, tisztasági, dekorációs verseny lemerésére alakítsunk egy öttagú bizottságot, mely a versenyidő 3. hetének lejártá után összehasonlíttja a két kollégiumot. A bizottság tagjai lennének: a két kollégium titkára, valamint szakértetségizős, TTK-s és a Kossuth-kollégium egy-egy felkért tagja.

A verseny második részének elbírálását úgy látjuk jónak, ha a verseny irányítóját és szervezőjét, a Központi Egyetemi Pártszervezet vezetőségét kérjük meg arra,

hogyan bírálja el, melyik szakkollégiumnak megfelelő szakokon volt minőségibb jellegű az egész szaknak az átpolitizálása és megváltoztatása, a kívülállóknak a minőségibb szakmai munkába való bevonása. Mi tehát a magunk részéről vállaljuk a nyelvek (orosz, angol, francia) és a magyar szak területét, és titeket a földrajz és történelem területén hívunk ki.

Egy másik probléma is felvetődött kollégiumi estünkön az egyéni munkamegajálásokkal kapcsolatban. Béládi Miklós ajánlotta azt fel, hogy a normája teljesítésén felül számos irodalmi kiselőadást vállal, amelyik az egyetemen kevésbé ismert modern irodalmunk átértékelését próbálja adni. [...]

Ugyanakkor felajánljuk a kollégiumunk érdeklődését az egy hét múlva általatok megrendezendő hasonló történelmi tárgyú kiselőadásra, és meghívunk benneteket az általunk folyó hó 30-án tartandó másik kiselőadásra, mely a modern szovjet irodalomról fog szólni. Versenykihívásunk és meghívásunk elfogadását várva eredményes jó munkát kívánunk. [...]

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-784/1949

80. Riedl Béla nevelőtanár levele Ujj Irén kollégiumi igazgatónak a diákotthoni állapotokról
1949. augusztus 1.

[...] Unják magukat a leányaink. Úgy látom, hogy a volt NÉKOSZ-tagok sokkal fejlettebbek, mint a többiek, és a kiegyenlítődés nem megy zökkenő nélkül. Nem a fejletlenebbeket emelik felfelé, hanem a fejlettebbeket húzzák le, és ez igen demoralizálja a társaságot. A dekorálás nevelőeszköz, de csak dekorálással nem lehet szocialista embertípust összeragasztani. [...]

NDGY Ujj Irén iratai 12

81. A soproni kollégisták levele Ujj Irénhez, volt nevelőjükhöz, a kollégiumi élet elsivárosodásáról
1949. december

Édes Irénkénk!

Esti tanácskozáson vagyunk az Ifjú Gárda hálóban. Visszaidezzük a múltat és a veled eltöltött éveket, most látjuk igazán, kit veszítettünk el. Elmúlt a "vezetőségi", illetve tanácsulés Ili tant vezetésével. Összevetettük a múlt és a mostani vezetőségit. Ez még nem hozott számunkra örömet.

Csak a "kimenőelvonás" szép szava röpköd felénk. Nevelési módszer: aki késik egy-két percet a kimenővel, az egy hétig napos lesz!!!

Most zárult le nemrég a negyedév, a IV. osztály lett az első. Utána az óvósok és a II/A osztály. Visszasírjuk a meleg családi hangulatot, azokat a szívből jövő beszámolókat, az igazi nevelői magatartásod. [...]

Kicsi Irénkém! A múltkori ittléted alkalmával nem tudattál bennünket, de én megálmodtam, hogy itt jártál. Nagyon sivár a kollégiumi életünk, nem áll másból, csak kimenőelvonásból. Most már jobban érzem magam, mert az előbbi helytelen megállapítással szemben ideggyengeség következett be nálam, és kezeltetem magam. A fejfájást pedig vérszegénységem okozza. Ugye, Irénkém, minden embernek adagol a sors elegendő keserűséget, de el kell tűnünk. Csókol: Lujza. [...]

NDGY Ujj Irén iratai 11

82. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium körlevele
a kollégiumi hálózat átszervezéséről, a NÉKOSZ-hagyományok felszámolásáról
1950. augusztus 24.

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
Budapest V., Szalay u. 10-14.

Tárgy: Diákköthonaink szervezete, szempontok
a szeptemberi teendőkhöz

1071-101-2/1950. V. Főoszt.

Előadó: dr. Ibos Ferenc

Valamennyi közép- és általános iskolai diákköthon Vezetőjének,

Székhelyén

I.

Kollégiumaink az elmúlt iskolai év folyamán kétségtelenül számottevő eredményeket értek el mind a tanulmányi munka, mind a politikai nevelő munka területén. Eredményeink mellett azonban olyan hibák is akadtak, amelyek a legszorosabb összefüggésben voltak kollégiumi hálózatunk NÉKOSZ-hagyományokon alapuló jellegével, amelyeket – mint az idei tanév tapasztalatai is igazolják – csak akkor külszöbölhetünk ki, ha egész kollégiumi hálózatunkban gyökeres átszervezést hajtunk végre.

A VKM kiértékelve az elmúlt tanévet, figyelembe véve legjobb gyakorló pedagógusaink véleményét, egész kollégiumi hálózatunkat átszervezte. Az átszervezés különösen három fő kérdéssel foglalkozik:

1. a diákköthon és az iskola viszonya;
2. a diákköthon és a DISZ viszonya;
3. a diákköthon belső szervezete.

Mielőtt még a részletekre kitérnék, közölni kell, hogy a tervezet értelmében a VKM a kollégium elnevezését megváltoztatja, és helyette a diákköthon elnevezést vezeti be. A névváltozás abból a célkitűzésből fakad, amely megvalósítandó feladatként áll közép- és általános iskolás diákköthonaink előtt. A diák-

otthoni nevelés célja és feladata eszerint: az iskola és a DISZ nevelő-oktató munkájának alátámasztása, a szülői háztól távol levő diákok számára otthon biztosítása. [...]

A diákotthonok belső szervezete:

a) A diákotthon élén az otthon vezetőjéből, nevelőiből, gondnokából, a DISZ-felelősből, a szülői patronázcsoport választmányának elnökéből álló tanács áll. A tanács irányítja az otthon egész életét, ellenőrzési köre nemcsak az otthon belső életére terjed ki, de ellenőrzi a tanulók iskolai, iskolán kívüli munkáját, magatartását is. Elsőrendű feladata, hogy az iskola és diákotthon között, valamint a DISZ között nagyon szoros kapcsolatot teremtsen.

b) A tanács élén az otthon vezetője áll, aki egyénileg felelős az egész tanács munkájáért, aki lényegében az egész tanács munkáját irányítja. Elsőrendűen felelős a diákotthon nevelési, tanulmányi kérdéseiről, de felelős ezen túlmenően a diákotthon gazdasági vonatkozású kérdéseiről is.

c) A szövetkezeti rendszert megszüntetjük. Az otthon tanulói az iskolai osztályok szerint alkotnak egy-egy tanulócsoportot. A tanulócsoportok szervezésénél számszerűség szempontjából rugalmasan kell eljárni. Arra kell törekedni, hogy egy tanulócsoportban 13-tól kevesebben ne legyenek, de 17-től többen sem. A csoport élén a tanulmányi felelős áll, aki csoportja egyéni tanulásáért, annak zavartalanságáért, folyamatosságáért felelős. Rendszeresen nyilvántartja csoportja iskolai szereplését is, és azt az otthon vezetőjével, az iskolában történő osztálykiértékelések alapján hetenként írásban közli.

Vegyes diákotthonok esetén a csoportok szervezésénél, amelyeket a diákotthon vezetője szervez, a szakszempont figyelembevételével kell eljárni. (Ha pl. pedagógiai és általános gimnáziumi tanulók vannak egy otthonban, az egyik iskolatípus növendékeiből és a másik iskolatípus növendékeiből is létszámukhoz mérten külön-külön csoportot, illetve csoportokat alakítanak.)

d) A tanulmányi felelősöket az azonos osztályokba járó munkás- és szegényparasztszármazású tanulókból választja az otthon tagsága, figyelembe véve a DISZ, az otthonvezető útmutatásait. Az I. osztályosoknál a tanulmányi felelős az első negyedében III.-os vagy IV.-es tanuló, helyettese azonban I.-s.

e) Látjuk tehát, hogy a tanulócsoportok tartalma – mint nevük is mutatja – a tanulás, a tanulmányi munka jó megszervezése. Mind tartalmukban, mind formájukban alátámasztják a közösségi nevelés alkalmait és lehetőségeit. Nem mondva csinált közösségek, hiszen az iskolai osztálygondozáson épülnek, nem áll ellentétben a szervezett, a csoportos tanulás alkalmával, hanem az egyéni tanulás központi kérdéssé való tételével, azt a legmesszebbmenően alátámasztja. Kiküszöböli a "neveletlenek nevelnek neveletleneket" elvet, hiszen a pedagógusoknak irányításukban döntő szerepet biztosít, de figyelembe veszi az együttélés adta lehetőségeket is. A szoba-beosztást nem teszi uralkodó tényezővé, így a mozaikok a bomlást, illetve nagy szobák esetében a formátlanságot, vagy az ennek következtében kialakult klikkeket lényegében kiküszöböli.

f) A szobák rendjének fokozottabb biztosítása végett rendfelelősöket kell beállítani. Feladatuk a szobák rendjének biztosítása, semmi más feladatuk nincsen. A vezetőségnek, illetve tanácsnak nem tagjai. Kijelölésükről szobánként a diákonthon vezetője gondoskodik. Megbízatusuk egy napig tart, s közülük a diákonthon vezetője által kijelölt tanuló látja el a naposi szolgálatot. [...]

II.

A diákonthonok nevelési célkitűzéseiről, a diákonthonok tanulmányi munkájáról külön nevelési programban adunk útmutatást a diákonthonok vezetőinek. Központi kérdései nevelési programunknak: elmélyíteni a Szovjetunió, a párt iránti szeretetet, feltétlen odaadást, szocialista hazaszeretetre, a munkához való szocialista viszony kialakítására nevelni a tanulókat. Fegyelmezett, jó közösségi embereket nevelni, akik tudják, mivel tartoznak pártunknak, dolgozó népünknek, akik a tanuláshoz szükséges minden eszközt és szükséges előfeltételt megteremtettek számukra.

A nevelő munka a párt irányítása, ellenőrzése mellett történik. Alapvető feladat tehát a párttal való szoros és rendszeres kapcsolat kimélyítése. Nevelési programunkban központi helyet kell hogy elfoglaljon a béke, a béke megvédőinek kérdése s ezzel párhuzamosan a termelés kérdése. [...]

NDGY A veszprémi Batsányi János Kollégium iratai 17

83. Summázat

[...] A párt leleplezte Mindszenty hazaáruló terveit, és az ifjúság többsége nem Mindszenty, a háború, a pusztulás útját választotta, hanem a népi demokrácia segítője lett. Az ellenség nem nyugodott ebbe bele, Tito ügynöksége, a Rajk-féle banda is megpróbálkozott azzal, hogy az amerikai imperialisták és Tito fasiszta bandájának megbízásából az ifjúság egy részét felhasználja a népi demokratikus állam megdöntésére. A Rajk-per fényt vetett arra, hogy hogyan igyekeztek a Trockisták a NÉKOSZ-on keresztül az ifjúság között befolyásra szert tenni. De a mi pártunk, Rákosi elvtárs ébersége elhárította ezt a veszélyt is az ifjúság feje felől. A dolgozó és tanuló fiatalok a NÉKOSZ esetéből megtanulták, hogy boldog jövőjük egyetlen útja a párt által mutatott út. [...]

Kommunisták harca a magyar ifjúság boldog életéért. (Brosúra) Athenaeum, 1950, 148-49.

84. "Diákszálló lettünk"

Az orvoskollégisták visszaemlékezései

dr. Nász István egyetemi tanár (Mikrobiológiai Intézet)

[...] A közismert pártkritika elhangzása után hivatalosan megszűnt a NÉKOSZ, ami a kollégiumra is rányomta bélyegét. Természetesen a megszűnés nem egyik napról a másikra történt, és élesen nem is volt érezhető. Mégis lassanként átalakult,

s a régi kollégiumból diákszálló lett. Elcsökevényesedtek fokról fokra a régi jó szokások, megszűnt az az igazi közösség, a bensőséges hangulat, melyet mi hoztunk létre, s ezáltal megszűnt igazi értelemben vett kollégium lenni, mint ami az első időkben volt.

dr. Márton István tanársegéd (I. Belklinika)

[...] Nem értettem egyet a kollégium megszüntetésével, amely életrendünket megváltoztatta, a szabad kritikai szellemet megszüntette. Feladatainkat már nem mi alakítottuk ki, és ez az önkormányzat csökkenéséhez vezetett. Kevesebb társadalmi akciót szerveztünk, de a szakmai képzés kollektivitása is szétdarabolódott. Aztán egy nap azt mondták, nem kell többé kollégium. Nem is értettem meg, miről van szó, amikor az érveket ismertették – röviden: diákszálló lettünk [...]

Orvosegyetem (Visus), 1970. április

85. A Belkereskedelmi Minisztérium felügyelete alatt...

[...] Az egyetemi és főiskolai népi kollégiumokat 1949-ben az OM felügyelete alá helyezték, majd 1950-ben átadták egy, a Belkereskedelmi Minisztérium felügyelete alá tartozó kereskedelmi szervnek, a Tanfolyamellátó Vállalatnak. E kereskedelmi vállalat, amelynek elsődleges feladata a gazdasági üzemeltetés volt, nem biztosította még a nevelés alapfeltételeit sem: az igazgató a nevelő alkalmazásában csak kiadást látott, a diákönkormányzatban pedig veszélyt a fegyelmezetlenség, az avantgardizmus felélesztésére. Így és ezáltal sikerült a kollégiumok helyén szervezett diákszállókat csaknem teljesen lezülleszteni.^x [...]

^xGyetvai András: Az egyetemi, főiskolai diákközházak időszakos kérdéseiről. Felsőoktatási Szemle, 1956, 7-8. sz. 406. l. Hivatkozik rá – dr. Bernáth József: Fényes szellők (A népi kollégiumokról) című tanulmányában, a 83. oldalon. Tanácskönyvkiadó, 1970.

III. A NÉPI KOLLEGIUMI MOZGALOM TÖRTÉNETI ÉRTÉKELÉSÉHEZ, 1949–1977

A népi kollégiumok története – nehéz kezdeteivel, fényes felívelésével, belső megtörtetésével és tragikus végével – az ötvenes évek mélypontján zárult le. De nem véglegesen. A történelem még utójátékot tartogatott számára; a korrekciót. A mozgalmat megszületésének 10. évfordulóján rehabilitálták, 25. évfordulóján múltjával és egykori nevelteivel szembesülhetett.

A népi kollégiumi mozgalom élettörténetéhez szervesen és elválaszthatatlanul hozzátartozik utókora is: a mi közelmúltunk és jelenünk. A történelemben valaha is szerepet játszott mozgalom életképességét, történeti-társadalmi teljesítményét méri: mint vélekednek felőle évtizedek múltán egykori tagjai, harcosai, nevletjei, harcostársai, kortársai, barátai és ellenségei. Mennyire áll is ez a népi kollégiumi mozgalomra, amely egyidejűleg forradalmi diákmozgalom és forradalmi pedagógiai intézmény is volt, s a "fényes szelek" tíz-tizenötezer fős diáknemzedékét bocsátotta útjára, amelynek történeti léte a magyar történelem sorsfordító évtizedét – a vérben és szennyben összeomló Horthy-Magyarországot s a romokból, nyomorúságból, a munkások és parasztok élni akarásából és forradalmi erőfeszítéséből megszülető népi demokrácia korszakát – ívelte át? Mint vélekszik, emlékezik és ítél a népi kollégiumi mozgalomról utóbb a saját nemzedéke, a kortársi generáció s mindazok, akiknek egykor szívügye volt, hogy a munkások és parasztok első generációs diágyerekeiből nevelődjék ki mind tömegesebben a magyar nép organikus értelmisége? Ilyen dokumentumokból áll össze kötetünk záró fejezete. Ha az előző kilenc fejezet egy nemzedék egykorú önvallomása, ez a tizedik ugyanennek a generációnak emlékirata. Tanulságos az egykori konfessziót a mai memoár lapjaival egybevetni! "A fényes szelek népi kollégista nemzedéke" egészében a magyar értelmiségbe emelkedett. Kötetünk szociológiai táblázatai tájékoztatnak arról, hogy ez a népi értelmiség társadalmunk milyen rétegeiben lelhető fel. Ebből kitetszik, hogy zömében a magyar társadalom és ezen belül az értelmiség derékhadában találja meg működési terét, egy jelentékeny hányada pedig – a hasonló korú s azonos nagyságrendű értelmiségi csoportok társadalmi teljesítményét sokszorosan meghaladva – a társadalom és az értelmiség legfelsőbb szférájában helyezkedik el. Az emlékezésekben, reflexiókban, értéktételekben megszólal ez a zöm, a népi kollégiumi mozgalommal kapcsolatos kérdőfüzeteket közel ezer volt népi kollégista töltötte ki: pedagógusok (nem véletlenül igen nagy számban), társadalomkutatók, politikai dolgozók, művészeti szakmák képviselői, és szót kapnak országos rangú szakemberek, írók, költők, mű-

vészek, politikusok is, akiknek a hangja ezúttal elegyedik az ország máshonnan jött, nem népi kollégista vezető szakembereinek, íróinak, művészeinek, politikusainak hangjával.

Miről is szólnak ezek a dokumentumok, milyen véleményt formálnak ma az egykori népi kollégiumokról, s az emlékezők gondolataikat hogyan gondolják tovább? A dokumentumok két évforduló – a tizedik és a negyedszázados – köré csoportosulnak. Az időpontok kismértékben eligazítanak az írások természetéről is.

A tizedik évforduló körüliek – közelebb az egykori mozgalom világához – a NÉKOSZ korabeli rehabilitálásának tanúi, az ifjúsági szövetség vezetői programjukba iktatják a népi kollégiumok reorganizációját, egyes kollégiumokat népi kollégiumi mintára szerveznek át, a kommunista párt, az ifjúsági szövetség lapjai és folyóiratai az egykori NÉKOSZ politikai és pedagógiai érdemeit méltatják, a Hazafias Népfront is népi kollégiumi mozgalmat szervez. A legtöbb cikk a népi kollégiumok pedagógiai tapasztalatait értékeli, és felhasználásukat ajánlja a közoktatásnak.

Negyedszázad múltán – a népi kollégiumok történeti teljesítménye és pedagógiai értékei iránt megértőbb korszakban – a művészet, a tudomány, a pedagógia – és a politika is – pártfogásába veszi az egykori népi kollégiumi mozgalom ügyét. Jancsó-Hernádi Fényes szelek című filmje országos vihart kavart, egy egész országot vitázik afelett: hitelesen ábrázolták-e a művészek az egykori népi kollégiumok világát vagy sem? Rágalmazták-e vagy sem a film alkotói a NÉKOSZ társadalmi teljesítményét? A műalkotásból levonható tanulság érdekében feláldozható-e a történeti hűség? A sikeres filmből később színpadi mű is lett. A film felkavarta vitából a volt népi kollégisták levonták a konzekvenciát: az egykori népi kollégiumok hiteles élet-történetét és társadalmi pedagógiai teljesítményét tudományosan fel kell tártani és a közvélemény rendelkezésére bocsátani. Így indult útjára a Magyar Tudományos Akadémia gondozásában az a tudományos vállalkozás, amelyből a jelen könyv született. E vállalkozás folytán az ország minden részéből érkező levelekből, nyilatkozatokból, a kérdőfüzetek válaszaiból, magnós interjúkból állt össze a fejezet anyaga is. A művészet a népi kollégiumi mozgalom ürtügyén a kor lényegét akarja megragadni, a tudomány hiteles tényanyagon a mozgalom fejlődésének és sorsának fő vonulatait és objektív belső törvényszerűségeit kívánja feltárni, a volt népi kollégista közvélemény mindezek kapcsán egykori élményeit, emlékeit, a saját egyéni fejlődésében betöltött szerepét emlegeti fel, azon túlmenően a mozgalom történeti-politikai-pedagógiai jelentőségét széljegyzeteli, a mai pedagógia és kultúrpolitika azt firtatja, mit hasznosíthat a mai szocialista nevelésügy a NÉKOSZ nevelési tapasztalataiból.

A hang is, a tartalom is minden eddiginél kritikaibb, egyben önkritikusabb, éppen ezért a lényeghez közeljáróbb.

Emlékek és vélemények, korszakos megállapítások és szubjektív részletmegjegyzések, ítéletek és javaslatok kavarognak e dokumentumok sorai között, állásfoglalások és nézetek, amelyek történeti érdemén, azon felül vagy azon alul értékelik, vagy éppenséggel elítélik az egykori mozgalmat és nevelőintézményt, írások, színesek és rajongók, szárazak vagy tartózkodók, egyben azonban mind megegyeznek: ma sem közömbösek iránta. A kérdőívek válaszeinak abszolút többsége, a visszaemlékezők és reflektálók többsége úgy emlékezik a fényes szelek korszakában

a népi kollégiumokban eltöltött éveire, mint életének legmeghatározóbb szakaszára, nosztalgiával, ahogyan az otthonra, a család meleg világára szokás. "Két-három esztendő tölthettem én életem során másutt is, különféle iskolákban, egyetemen, ösztöndíjasként, katonasorban, tudományos intézetekben, a mozgalom posztjain is, ezek közül bármelyik nyugodtan kiiktatódhatott volna életemből, életpályám, sorsom, magatartásom, jellemem nem sínylette volna meg, de a népi kollégiumban töltött két-három esztendő nélkül nem volnék az, ami. Ott tanultam eszmélni, embert, közösséget, osztályt becsülni és szeretni, ott népért, nemzetért, társadalmi forradalomért hevülni és harcolni. A népi kollégiumi esztendőket én nem cserélném el semmire." Ez a visszaemlékezések alaphangja. Ez egy nemzedék, a fényes szelek népi kollégista nemzedékének alapélménye, amelynek melege máig átjárja a felnőtt és felelős népi értelmiség személyes érzelmeit és tudatos állásfoglalását is.

1. Csanádi Imre: Bornemissza Péter^x
1955

Mikor még Bécsbe tanuló ifjú voltam...
ijesztettek sokképpen, hogy ne prédikálnék...
Egyfelől félttem, másfelől égett a szívem,
és talán az oldalamon is kifakadt volna,
ha az számot fel nem tátottam volna. (1578)

Pörnye kerengett mi országunkon,
 eget beborítván,
rángó tetemek nyárson nyuvadtak,
 felhőkre vonítván,
jámbor kegyesek nyúlként inaltak,
tort ült vala hitvány.

Por tölcserében ördög sikoltott,
 ördög hahotázott,
viskók tört hátán, rúgván-tapodván,
 ördög csorda páرزott,
ördög-tisztartók vontak vad sarcot,
vérünkkel viráگزót.

Kevély németek, pogány törökök
 minket környülvettek,
magyari urak fertelmességet
 kedven cselekedtek,
kushadni akkor, nem-látni-szólni
 oltalmasnak tetszett.

^x A népi kollégisták találkozásján felolvasta a szerző.

Mitévő legyen, nyelvén akinek
szavak dagadoznak?
fojtja torkába: oldalán is ki
sebbel fakadoznak, –
feltátja száját, félvén is hősen
támad a Gonosznak!

Csanádi Imre: Ördögök szekerén. Magvető, Budapest, 1963, 309.

2. Káros jelenségek az ifjúság körében

Juhász Ferenc pedagógus hozzászólása Pataki Ferenc: Makarenko műveinek jelentősége pedagógiai tudományunk s nevelési gyakorlatunk fejlődése számára című előadásához, 1954. május

[...] Az ifjúság gyakorlati nevelésével foglalkozom magam is, ezenkívül számos kollégával, főiskolai, középiskolai és általános iskolai, iparitanuló-iskolai tanárokkal, nagyrészt tanítványaimmal s ezek százaival rendszeresen tanácskozva e kérdéstről, egyhangúlag megállapították, hogy a lelkesen, odaadóan dolgozó ifjúság soraiban mind nagyobb mértékben kezd eluralkodni a cinizmus és a passzivitás, apolitikus magatartás, sőt ellenséges hangok is igen gyakran hallhatók még. A napilapok is foglalkoztak azzal mint tipikus jelenséggel, hogy tiszteletlenek az idősebbek iránt, nem értékelik eléggé azt a segítséget, amelyet a szocialista állam biztosít nevelődésükhöz.

Anélkül, hogy e rövid hozzászólás keretében vállalkozhatnék e kérdés alapos vizsgálatára, szeretnék felvetni néhány gondolatot, melyek esetleg segítenek a kérdés megoldásában.

Szerintem mindenekelőtt a következőket kell megvizsgálni:

1. Melyek a legtipikusabb, nem kívánatos jelenségek a fiatalság magatartásában? Ezeket gyakorló pedagógusoktól, az ifjúság felelős vezetőitől kell összegyűjteni.
2. Elemeznünk kell azokat az okokat, amelyekre e jelenségek visszavezethetők.
3. Meg kell szerveznünk, a közösségi nevelés tisztázott céljait szem előtt tartva, a módszereket, szervezeti formákat, amelyek között eredményesebben folyhat ifjúságunk szocialista nevelése.

A második kérdést, vagyis a káros jelenségek okait illetően a következőkben szeretném elmondani véleményemet.

1. Az ifjúság nevelődését, fejlődését nagymértékben megnehezítette az a körülmény, hogy a felszabadulás óta a legkülönbözőbb hatások érték, sokszor a legellenértétebb irányú hatások. Így például igen hosszú időn keresztül intenzíven érvényesült a klerikális reakció és egyéb idealista irányzatok befolyása. Ma sem mondhatjuk még el nyugodtan, hogy az ifjúság bármelyik rétege is teljesen mentes lenne ezekről a befolyásoktól. Közvetlen a felszabadulás után az avantgardizmus ütötte fel a fejét. A legkülönbözőbb politikai irányzatok, ellenséges csoportosulások éppen ennek segítségével igyekeztek biztosítani befolyásukat az ifjúság jelentékeny részére, így akarván kivonni azt a párt irányítása alól. Rajkék a NÉKOSZ-t és a különböző ifjúsági szervezeteket ilyen irányba befolyásolták. Szembeállították az ifjúságot

az öregebbekkel, az ifjúságot tekintették élcsapatnak s nem a pártot. Az avantgardizmus jelenségeivel még ma is gyakran találkozunk, bár ez a jelenség ma már közel sem olyan tipikus, mint ezelőtt két-három évvel is volt. A spontaneitás elve ugyanilyen rombolóan hatott az ifjúság soraiban. Ez az elv a következőkben nyert megfogalmazást, például a NÉKOSZ-nak az 1948-as pártkritikát megelőző időszakában, neveletlenek nevelnek nevelőt. Ez az elv az ifjúság számára szükséges és elengedhetetlen tapasztalt pedagógusok részéről folyó nevelői hatások alól akarta kivonni a fiatalságot, és tisztázatlan, sokszor ellenséges szándékok prédájává tenni. A helytelenül értelmezett ifjúsági autonómia csak függvénye volt az előbbi két jelenségnek.

A fenti ellenséges szándékokra visszavezethető hatások mellett érvényesültek még nem ellenséges célzatú, de eszmeileg tisztázatlan és feltétlenül romboló hatású ellentétes nézetek, tanítások a tudományok különböző területén. Így például még ma is tanítanak a szocialista pedagógiával ellentétes didaktikai elveket, de a tudományok egyéb területén is tapasztalunk hasonló jelenségeket.

A felsoroltakon kívül nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a párt gyakorlati politikájában, illetőleg az új kormányprogrammal bekövetkezett változások lényegének a megértése a tapasztalat szerint még felnőttek számára is sokszor komoly nehézségekbe ütközött. [...]

MTA Társadalmi-Történeti Osztályának Közleményei, 1954, V. 1-4. sz. 339-340.

3. A magyar ifjúság ügyében

Tizenöt fiatal író javaslata, 1954. október

Az itt következő tervezet aláírói – a magyar ifjúság sorsáért, jövődjéért felelősséggüket érző fiatal írók – előljáróban határozottan és félreérthetetlenül le kívánják szögezni: az ifjúsági mozgalom egészséges továbbfejlődését, formáinak, módszereinek, egész tartalmának gazdagodását, nevelő befolyásának kiszélesedését és elmélyülését csak akkor érhetjük el, ha a DISZ-t az eddiginél is következetesebben a párt ifjúsági szervezetének, a magyar ifjúság egységes tömegszervezetének, a kommunista nevelés százezres fiatal tömegeket átfogó hatalmas intézményének, a párt által meghatározott politika tevékeny segítőjének tekintjük, és mindent megteszünk, hogy a valóságban is ezzé legyen. [...]

Annak érdekében, hogy a DISZ-t valóban vonzó, gazdag tartalmú, az ifjúság valamennyi rétegét és korosztályát lekötő és nevelő ifjúsági szervezetté tegyék, amely képes legyen a maga rendkívüli politikai feladatát betölteni hazánkban,

hogy a DISZ ne csak az ifjúság fiatalabb, szórakozni és sportolni vágyó elemeit, hanem a tanulni és fejlődni vágyó érettebb, komolyabb, igényesebb fiatalok széles rétegét is vonzani tudja falun és városban, üzemben és főiskolán egyaránt,

hogy a DISZ egy merev apparátus által "mozgatott" laza, elmosódó "tömegszervezetből" a fiatal, dolgozó közösségek szilárd rendszerévé váljék,

hogy az ifjúság különböző rétegeinek – a munkás-, paraszt- és diákrétegnek – egymástól való mai távolsága és merev elkülönítettsége megszűnjék, s a magyar ifjúság egysége a DISZ-en belül élő valósággá váljék,

hogy kialakíthassuk a DISZ keretein belül a kommunista és hazafias nevelésnek immár nemcsak elvi, hanem gyakorlati, és pedig konkrét módszerekben és nevelési eredményekben megtestesülő, egységét, hogy a marxizmus-leninizmus forradalmi elméletét ifjúságunk saját élményeivel, tapasztalataival, aktív közéleti munkával kapcsolatban, e tapasztalatok és élmények rendszeres elemzése és értékelése közben sajátítsa el, hogy tehát fiatalságunk számára az elmélet igazságát élményszerűvé tegyük, a megszerzett és leszűrt tapasztalatot pedig általános érvényű tanulássá tegyük,

hogy végül, mindezen keresztül rövid idő alatt felneveljük elsősorban azt a száz-
ezres, tevékeny, jól dolgozó és derekasan tanuló, öntudatos, a szocializmus épít-
ésében helytálló, kulturált, hazájában otthonosan mozgó, önálló gondolkodású aktí-
vát, amelyre az ifjúság milliós tömegének megnyerésére mindenekelőtt szükségünk
van,

javasoljuk a következőket:

1. A DISZ honismereti mozgalma. [. . .]

2. A DISZ téli parasztiskolái (parasztkollégiumai). [. . .]

3. A DISZ népi kollégiumai.

Ahhoz, hogy a DISZ megteremthesse a maga szilárd bázisát és a jövőben kibonta-
kozó sok irányú munkájának lelkes, elszánt, több ezer főnyi aktívját a középisko-
láknak és főiskoláknak, továbbá az ifjú segéd munkások és szak munkások között,

ahhoz, hogy a kollektívában való nevelés hallatlan pedagógiai lehetőségeit minél
előbb az ifjúsági mozgalom újjáélesztésének szolgálatába és a jövőbeni kommunista
nemzedék kialakításának szolgálatába állíthassuk,

ahhoz, hogy a közép- és főiskoláinkon elterjedt kispolgári individualizmus,
üres cinizmus, perspektívatlanság s mindenféle ellenséges áramlatok erővel szem-
ben igazán felvehesse munkás-paraszt-értelmiségi diákságunk legjava a harcot,

ahhoz, hogy a szakmai tanulás minőségi követelményeit komolyan emelhessek
iskoláinkban és főiskoláinkban,

ahhoz, hogy az ifjúság munkások különböző rétegeibe s különösen a segéd munkások
és kész, fiatal szak munkások sorába bevihezzük a kommunista szervezetség elemeit
véleményünk szerint meg kell szervezni a DISZ népi kollégiumait, egyrészt
az ifjúság munkásságát, másrészt a diákság minőségileg és politikailag megválogatott
széles csoportjai számára.

A kollégiumi nevelés elveit s jelentőségét e helyen nem kívánjuk kifejteni, elég
talán, ha Makarenko kipróbált elméletére s a népi kollégiumi mozgalom 1941-1949-
es fejlődésének pozitív tapasztalataira utalunk. [. . .]

Főiskolás vonatkozásban az Eötvös-kollégium típusú, magas színvonalú nevelőin-
tézsmény visszaállítása, illetve megteremtése lehetne a közösségi nevelés megerősít-
ésének egyik útja, valamennyi fontosabb egyetemünk mellett.

Felmerülhet az a gondolat is: nem volna-e jó például az agráregyetem, mező-
gazdasági akadémiák, pedagógiai főiskolák, orvosi és állatorvosi egyetemek mellé
olyan, speciális célú kollégiumokat létesíteni (természetesen a mai diákszállok
átalakításával), amelyek a falura készülő jövőbeni agronómusok, tanítók, orvosok,
állatorvosok stb. társadalmi-politikai felkészítését vállalnák magukra – olyan fel-
adatot tehát, amelyet maga az egyetem és főiskola a maga oktatási rendszerébe

aligha illeszthet be. A magunk részéről helyesnek tartanánk, ha egyetemi diákságunknak azt a részét, amely diplomát szerezve falura kerül, egy-két év kollégiumi, közösségi nevelés útján ébresztenénk rá hivatástudatára, ismertetnénk meg – például kollégiumi honismereti munkaközösségek keretében – a falu gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális viszonyaival, hoznánk közeli érintkezésbe – már egyetemi éveitől kezdve – a parasztsággal.

Ugyanilyen helyesnek látszik, hogy a jövőbeni üzemi mérnökök önként kollégiumba tömörülő java rétege a kollégium keretében és közösségi munkái során mélyen megismerkedjék a munkásosztály életével, a munkásmozgalom történetével, s olyan közvetlen élményerejű politikai nevelést kapjon, amely lehetővé teszi, hogy valaha is a munkásosztály történelmi érdekei ellen dolgozzék.

Középiskolás vonatkozásban a kollégiumi közösségi nevelés sokféle formája, változata képzelhető el. Annyi bizonyos, hogy valamennyi középiskolánknak jót tenne, ha diákotthona erős szervezettű, mély közösségi hagyományú, harcos magatartásra nevelő kollégiummá alakulhatna át. Ismét megkapnánk azt a törzset, a munkás-paraszt diákságnak azt az öntudatos, fegyelmezett tanulót, politikailag haladó, markáns gárdáját, amely magához vonzaná a többség érdeklődését, s amely egyben a középiskolák honismereti munkájának s egész DISZ-munkájának magvává válhatna.

Itt ismét felmerülhet a régi ellenérv: a diák tanuljon, és ne töltse idejét a mozgalom szervezésével stb. stb.

A kérdés azonban az, hogy milyen értelmiségre van szükségünk?

Nyilván nem olyanra, amely egyedül megtanult, könyvekből és előadásokból elsajátított szakmájához ért, s egyéb nem érdekli. A mi új értelmiségünknek – akár falun, akár városon – közeleti embernek kell lennie, a dolgozó nép aktív barátjaként, politizáló szakemberként kell leélnie életét. Ilyenné pedig világosan csak akkor nevelődik, ha egész nevelési rendszerünkben párhuzamosan és egymást segítően, kiegészítően halad a szakmai tanulás és a felelős, tartalmas mozgalmi munka.

A nép sorsáért, jövőjéért való felelősség nemcsak érzés és tudatos meggyőződés dolga. Értetni kell a társadalmi munka, helyzetelemzés, meggyőzés, a tömeg előtti beszéd, szervezés és politikai oktatás technikájához is: ennek a munkának módszereit is tanulni kell hosszú éveken át.

Egyebek között ezért van ma is szükségünk kollégiumokra, a DISZ népi kollégiumaira.

Helyesnek tartanánk továbbá, ha a nagyüzemekben, bányákban, nagy építkezéseken dolgozó fiatal segédmunkások és szakmunkások számára – ott, ahol ez lehetséges – főközetben olyan munkásotthonokat (s ifjúságkollégiumokat) építenénk, ahol a munkás megtalálja a kulturált élet feltételeit, s ahol a kollégiumi önkormányzat, maga a kialakuló kollégiumi közösség ugyancsak bizonyos határozott követelményekkel lép fel az ott lakó ifjúság munkájával, magatartásával szemben.

Végül soron rendkívül hasznosnak tartanánk, ha ifjúsági mozgalmunk önmaga megújítása érdekében s a párt által elébe tűzött feladatok teljesítése érdekében a Honismereti Mozgalom különféle közösségeinek, a téli parasztkollégiumoknak, a főiskolák, középiskolák, ifjúságkollégium- és iparitanuló-kollégiumoknak olyan szerves,

lépcsőzetes, egymásba kapcsolódó rendszerét hozná létre, amelyekben évről évre sok tízezer fiatal nevelődne a DISZ harcos, aktív tagjává és válnék – egy-egy kisebb közösség, de végeredményben az egész ifjúsági mozgalom hatalmas közössége – segítségével mindinkább kommunista emberré, jövőnk tudatos építőjévé. [...]

Világos dolog, hogy e tervzet elfogadása esetén a DISZ járási, megyei és országos apparátusának egyik legfőbb feladata a következő években az e tervben foglalt új mozgalmi és közösségi formák életre segítése, gondos támogatása, figyelmes tanulmányozása és általános irányítása lenne. Az irányítást természetesen nem a jelentések megkövetelése és utasítások szétosztása értelmében gondoljuk. Élő mozgalmat, autonóm közösségekből összetevődő hatalmas aktív szervezetet irányítani csak gondos figyelemmel, mondhatnánk módszerekkel lehet.

A DISZ országos központjában fel kellene állítani a Honismereti Mozgalom osztályát, a téli parasztkollégiumok osztályát, a diákkollégiumok osztályát és az ifjúság-munkás-kollégiumok osztályát.

A kollégiumok igazgatóiból és nevelői karából meg kellene szervezni a DISZ országos nevelőtestületét s ezen keresztül a DISZ megyei nevelőtestületeit mint a DISZ egész nevelőmunkájának erős, öntudatos, felkészült gárdáját. E nevelőtestületnek jelentős hatáskört kellene biztosítani ifjúsági szövetségünk egész munkájában, vezetésében.

Véleményünk szerint ez az az út, amelyen haladva a DISZ mint a párt ifjúsági szervezete, valóban a magyar ifjúság kommunista nevelésének hatalmas tényezőjévé válhat.

Erdei Sándor	Sarkadi Imre
Kardos László Kossuth-díjas	Sipos Gyula
Kónya Lajos Kossuth-díjas	Szeberényi Lehel
Kuczka Péter Kossuth-díjas	Tamási Lajos
Máriássy Judit	Tardos Tibor
Márkus István	Urbán Ernő Kossuth-díjas
Mesterházi Lajos	Varga Domokos
Nagy Péter	

NDGY KLi NÉKOSZ 14-48

1. A TIZEDIK ÉVFORDULÓ JEGYÉBEN

4. Hasznosítani kell a NÉKOSZ-mozgalom jó tapasztalatait
Volt népi kollégisták találkozója a Kossuth-klubban

[...] A NÉKOSZ volt vezetőinek szombat esti baráti összejövedele előkészítője volt a tízéves évfordulónak.

Az est során a DISZ Központi Vezetősége nevében beszédet mondott Hollós Ervin, a DISZ KV titkára. Hollós elvtárs elmondotta; a DISZ KV szükségesnek tartja, hogy ismertesse az ifjúság, a közvélemény előtt a NÉKOSZ helyes, igazságos értékelését.

– A NÉKOSZ a magyar kommunista ifjúsági mozgalom egészséges, erős hajtása volt, és részét képezte annak a harcnak, amelyet pártunk a felszabadulás után a magyar ifjúság megnyeréséért, az új értelmiség kialakításáért folytatott – mondotta.

Hangsúlyozta, hogy a NÉKOSZ-mozgalom elválaszthatatlanul hozzátartozik népi demokráciánk történetéhez, és szerves részét képezi a kommunista ifjúsági mozgalomnak. A Györfly-kollégisták, majd később a NÉKOSZ-isták részt vettek a politikai harcokban, s tüntetéseken, s ezzel is segítették győzelemre juttatni pártunk ügyét.

– Természetesen a NÉKOSZ-nak is voltak hibái, s helyes volt, hogy ezeket a hibákat a párt bírálta, és fellépett ellenük – folytatta Hollós Ervin. – De úgy gondoljuk, hogy az, ami 1949 után – az ismeretes események következtében – történt, súlyos hiba volt, a NÉKOSZ-t indokolatlan vádak érték.

A DISZ Központi Vezetőségének titkára ezután rámutatott arra, hogy a népi kollégista mozgalom sok ezer tehetséges, becsületes, új értelmiségi fiataalt adott az országnak, akik ma a legkülönbözőbb helyeken dolgoznak, s jól megállják a helyüket. A NÉKOSZ jó tapasztalatairól szólva elmondta: a DISZ Központi Vezetősége – eltérően az elmúlt évek hibás gyakorlatától – szükségesnek tartja, hogy az ifjúsági mozgalom a jövőben felhasználja ezeket a tapasztalatokat a fiatalok nevelésében, a közösségi élet kialakításában, a kollégiumi életben.

Ezután színes kultúrműsor kezdődött, amelynek során felléptek azok a színművészek, énekesek, zeneművészek, akik egykor tagjai voltak a NÉKOSZ-nak.

Szabad Nép, 1956. június 10.

5. Márkus István: Legyenek-e újból népi kollégiumok?

Gondolatok a volt népi kollégisták találkozója után

[...] A NÉKOSZ-ra vonatkozó új álláspont nem csupán azért örvendetes, mert viszsza tekintően igazságot szolgáltat néhány méltatlanul elmarasztalt elvtársnak (a Györfly-kollégium s a NÉKOSZ megteremtőinek s egykori vezetőinek), s ezzel együtt egy méltatlanul befektetett nagy és tiszta ügynek, amelybe annyi ifjonti lelkesedés, felejtethetetlen jó szándék és okos pedagógiai megfontolás adta bele a magáét... Még fontosabb és még jobb az, hogy ezután már – legalábbis, ami az ifjúsági mozgalmat illeti – nyitva áll a kapu, amelyen át beléphetünk saját igazi múltunkba, komoly körülnézésre, tiszta fejtérjárássra. Költőibb hasonlattal élve: hozzákezdhetünk, hogy eltakarítsuk az omladékot egy berobbantott politikai s pedagógiai kincsesbánya bejárata elől, s a ráakódott sártól, portól, hamutól megtisztogatva hozzuk felszínre ismét a magyar kommunista pedagógia első nagy korszakának oda temetett kincseit. Nem azért, hogy a múzeumba tegyük őket. Hanem, hogy mielőbb ismét felhasználásra, alkalmazásra kerüljenek.

Bizony – kevesen tagadhatják, s már kevesen is tagadják – ráfér oktatásügyünkre és ifjúsági mozgalmunkra ez a múltból való gazdagodás!

Szerencse, hogy

ez a kincsesbánya közel van, hozzáférhető. Ha már a nagy követ elhengergettük a bánya bejárata elől, megkezdhetjük a kincsek kicsákányozását, felszállítását.

De ne áltassuk magunkat azzal, hogy ez könnyű és hamari munka lesz. Főképp a megrostálás emészt fel előreláthatólag sok időt és erőt. Mert rostálni is kell. S jó, ha keményen elszánjuk magunkat jó előre, hogy mentesek maradjunk mindkétféle elfogultságtól. Attól az elfogultságtól is, amely gyanakodva méregeti a felszínre kerülő anyagot, csupán azért, mert ebből a bányából érkezik. És attól a másikkajta, nem kevésbé veszedelmes elfogultságtól is, amely minden rögcskét örökbecsűnek és azonnal hasznosíthatónak vél, ugyancsak egyedül azért, mert ebből a bányából jön elő.

Amellett azt is jó előre számításba kell vennünk, hogy ami jó volt 1945-ben vagy 47-ben, nem biztos, hogy jó és használható ma, 1956-ban és holnap, 1958-ban, 1960-ban. [...]

Jó néhány hozzáértő ember alapos, egyénileg is elmélyült, kollektív anyaggyűjtő-elemző-értékelő munkájára van szükség ahhoz, hogy a kollégiumi múlt hasznos tapasztalatait beleépítsük a közeljövő magyar pedagógiájába és ifjúsági mozgalmába.

De ezt az anyaggyűjtő, elemző, értékelő munkát kezdjük el inkább ma, mint holnap.

Addig is néhány gondolat és néhány kérdés mintegy előlegként, gondolatmozdítóként, vitaanyagként.

Amit feltétlenül meg kell menteni, fel kell támasztani, minél előbb, minél szélesebb körben, minél bátrabban és sokszerűbben alkalmazni kell, az: a kollégiumi nevelés alapelve. Maga a kollégiumi elv.

Ez a "kollégiumi elv" lényegében azonos Makarenko nevelői rendszerének alapeszméjével: a közösségi elvvel.

Nem minden nevelőintézmény (iskola, diákothton, ifjűmunkásotthon stb.) közösség. Automatikusan, "magától" erre irányuló szándék és erre alkalmas módszer nélkül egyetlen iskola, diákothton, iparitanuló-otthon stb. sem válik szocialista közösséggé. Annak, hogy a szocialista közösség kialakuljon, és a benne rejlő rendkívüli nevelőerő érvénybe lépjen, meghatározott feltételei, mondhatni szabályai vannak.

A nevelés – természetszerűleg – azt jelenti, hogy a fiatalokkal szemben bizonyos, céljában és alapelveiben meghatározott, következetesen felépített, növekedésükkel együtt fejlődő követelményrendszert támasztunk. És ugyanakkor segítünk nekik abban, hogy meg is felelhessenek e követelményeknek. A folyamat lényege az, hogy a követelmények, amelyeket a nevelő (lényegében a társadalom nevében, a társadalom meghatalmazásából és a társadalom érdekében) támaszt, előbb-utóbb a nevelődő fiatal belső magatartási szabályaivá válnak; a külső követelmény belső követelménnyé, önként vállalt követelménnyé alakuljon át.

A közösségi nevelés azt jelenti, hogy e követelményt, illetve a követelmények meghatározott, korosztály szerint továbbfejlődő rendszerét nem egyedül a pedagógus, hanem maga a fiatalokból álló kollektíva hordozza és képviseli tagjai irányában. A pedagógus legfőbb szerepe ez esetben az, hogy elősegítse és irányítsa e közösség szerveződését, és jó mederben tartsa annak munkáját, mindinkább lábra állítsa a közösséget, és elég erőssé tegye arra, hogy önmagát kormányozza és nevelje.

A közösségépítő (szocialista) nevelés óriási előnye a közösséget nem építő neveléssel szemben az, hogy hihetetlenül meggyorsítja azt a folyamatot, amelynek során a nevelő követelményei a fiatalok belső, jól ismert, elfogadott, átél és vállalt magatartási követelményeivé válnak.

Nagyon leegyszerűsítve a dolgot: ez volt Makarenko csodálatos eredményeinek titka. És ugyanez volt a Györfy-kollégium és a népi kollégiumok javának pedagógiai titka.

Ez az az elv, ez az a pedagógiai csodaszer, amelyet a felszabadulási években kezdtünk ismerni és alkalmazni (legjobb pedagógusaink iskolákban, iparitanuló-otthonokban, úttörőcsapatokban persze azóta is alkalmazzák), de amelyről azután közoktatásunk egész rendszere – nem utolsósorban a személyi kultusszal összefüggő hibák, az ifjúsággal szembeni bizalmatlanság, az egyetemeken is mesterségesen élezett osztályharc, a középrétegekből származó fiatalsággal és magukkal a pedagógusokkal szemben való bizalmatlanság következtében, továbbá pedagógiai rendszerünk túlzott központosítása és bürokratizálódása következtében – némileg elvben is, gyakorlatban pedig még inkább eltávolodott. (Vajon mi történt volna Makarenkóval, ha történetesen 1950 táján kezdi meg Magyarországon pedagógiai kísérleteit?)

Ehhez az alapelvhez kell visszatérnünk ma.

Végezetül – mert több nem telik a terjedelemből – néhány rövid kérdés, amelyekhez az olvasó véleményét, hozzászólását várjuk:

Legyenek-e újból népi kollégiumok hazánkban?

Az Öbtös-kollégium típusa vagy a Györfy-kollégium típusa az, amire ma inkább szükségünk van az egyetemek mellett?

Szükség van-e hazánkban a veszélyeztetett gyerekek (elhanyagolt, igen szegény, félárva stb. gyerekek) külön kollégiumaira általános iskolás és középiskolás fokon?

Folytathatók a kérdezősködést. Vitaindításnak azonban ennyi is elég.

Művelt Nép, 1956. június 24.

6. Rozsnyai Istvánné: Gondolatok a népi kollégisták találkozásán

[...] Aki valaha népi kollégista volt, vagy közelről látta e mozgalom céljait, egész munkáját, az csak feltörő örömmel üdvözölhette a DISZ Központi Vezetőségnek határozatát, a népi kollégiumi mozgalomra vonatkozó részét. Annál is inkább, mert ifjúsági szövetségünk ezzel az első nagy lépést tette meg annak érdekében, hogy az elmúlt esztendőben kialakult és már-már megkövesedett hamis megítélés helyett e mozgalom ismét a valóságnak megfelelő értékelését nyerje társadalmunk közvéleménye előtt.

A találkozón szinte pillanatok alatt úgy éreztem, mintha a régi NÉKOSZ-rendezvények egyikén volnék. Mintha Benedek Árpád csak most hagyta volna abba a vezénylest, és csak közvetlen folytatásra szólítana fel: "Hát ifjú barátaim, mit is énekeljünk?" Mintha csak tegnap hagytuk volna abba az éjszakába nyúló beszélgetéseket, vitákat, mintha csak az imént találkoztunk volna a felszabadultságnak, az alkotni vágyásnak megannyi jelével. A fiatalos közvetlenség és lendület, amit oly sokszor hiányolunk ifjúságunk magatartásából, most szinte testet ölt. [...]

A találkozó forró hangulatában önkéntelenül is kiegészítettem sorainkat. Kulcsár Erzsikét, Bárány Jánost, Ujj Irént, meg a többieket látom magam előtt, akikkel együtt voltunk a József Attila Kollégiumban, és megannyi közös emlékét idézem.

Látom, amint a kétes hírfű Magyar utcai "Splendid" szálló tábláját leverve, mint jogos tulajdonosok birtokba vesszük a sötét, dohos szobákat, hogy gyertyafény és "zörgő" bableves mellett, éhesen, de annál lelkesebben kezdjük munkához. Az egyik erőforrás: a tudásszomj és az az elhatározás volt, hogy nem hátrálunk, mert kötelez a várakozás, amivel népünk tekint fiai felé. A másik: a felszabadulás utáni magyar társadalom demokratikus erőinek összefogása és segítő keze, mellyel mozgalmunkat erősítette.

Jó újra közöttünk látni Mező elvtársat, aki annyi szeretettel és gondoskodással közvetítette hozzánk a párt segítségét. Vajon emlékszik-e még, hányszor zaklattuk napi gondjainkkal a budapesti pártbizottságon? Mi emlékezünk. És jól tudjuk azt is, hogy a párt hívó szavára siettek segítségünkre a Kistext, a Shell-gyár, a MÁVAG és a többi üzemek munkásai is. Kezük nyomán gyűlt ki a villany fénye sötét szobáinkban, lett otthonosabbá kollégiumunk és egyre könnyebbé, szebbé életünk.

A feltörő emlékek közt nehéz rendet teremteni. Salgótarján: az első közös kollégiumi kirándulás célja. Megyünk, megyünk a föld alatt, görnyedve az alacsony járatokban. Nagy csöppekben hull ránk a víz, és összemosódik arcunk verejtékével, pedig csak szemléltői vagyunk a nagy munkának. A tanulság elevenebb volt valamennyiünk számára, mintha köteteket olvastunk volna bányászaink hősi erőfeszítéseiről.

Ahogy múlnak a percek, úgy villannak fel a kollégiumi élet emlékei. Hallom a napos kiáltását, amivel ébresztőre szólít. Érzem tagjaimban a "reggeli torna" frissítő mozdulatait, de jól emlékszem zsörtölődéseinkre is, hiszen olyan jó lett volna aludni még egy kicsit. Visszagondolok a kollégiumi nyelvórákra. Ezeket is reggel tartottuk, még az egyetemi órák előtt. A mindig jókedvű Nyíró Lajos, aki a franciaórákat vezette, forradalmi indulók és kedves sanzonok tanításával igyekezett érdekesebbé tenni számunkra a grammatika elsajátítását.

A sokszínű öntevékeny élet szerves részeként bontakozott a kollégium kultúr- és sportmunkája. Ki felejtethné el azt az érzést, amit a Magyar Pamutipar vagy a MÁVAG ifjúmunkásaival közösen rendezett műsoros esten aratott siker ébresztett bennünk? Vagy lehet-e elfelejteni az ünneplést, amelyben a fiúkat részesítettük, mikor hazahozták az "Országos Népi Röplabdabajnokság" második helyezettjének érmét?

Emlékezem az egyetemi kollokviumokra való közös felkészülésekre, de arra is, hogyan egészítette ki ezeket a tanulmányokat a kollégiumi oktatás rendszere. A magyar irodalom és történelem legjobb szakértői jöttek el hozzánk akkor, amikor az egyetem még az idealizmus fellekvára volt. Előadásaink nyomán a tanulókörökben és a szemináriumokon meginduló viták tűzében formálódott felfogásunk, világnézettünk. Ezt segítették elő olvasmányaink is. Sokszor talán nem is voltunk mindennek tudatában. Én nem sejtettem például, hogy mit jelent majd számomra Makarenko életművének megismerése, amikor a kötelező kollégiumi olvasmányok listáján életemben először találkoztam nevével és vettem kezembe Az új ember kovácsát.

Most a pedagógus szemével nézve, más világításban látom azt is, hogy az egy szobában lakó kollégisták kis közösségeinek, a "szövetkezeteknek" élete a közösség formálásának alapját képezte. Nem tudom, merre vagy most, Liska Géza, de hiszem, nem neheztelsz meg, ha felidézem, hogyan késztetett szövetkezeted közvéleménye annak megértésére: nem lehet lakat alá zárni az otthonról kapott ennivalót. Csak azért teszem, hogy érzékeltessem, hol kezdődött azoknak a követelményeknek a sora,

amelyek alapján a félévet, évet záró kollégiumi megbeszéléseken az őszinte bírálat erejével a "jó kollégista" eszményéhez mértük fejlődésünket.

"Jó kollégista" – ebben foglaltuk össze magunknak azokat az erkölcsi normákat, amelyeket megköveteltünk egymástól, önmagunktól, s amikor ezek megvalósítására törekedtünk, voltaképpen a kommunista ember eszményéhez közeledtünk.

Ahányan voltunk, annyi felől indultunk el e felé az eszmény felé.

A megszépítő messzeség nem feledtetni velem a hibákat, amelyeket eközben elkövettünk. De ahogy itt most körülnézek, mégis az a meggyőződés erősödik bennem, hogy a népi kollégiumi mozgalom elég erős volt ahhoz, hogy többségünkben a párthoz hű népi értelmiséget neveljen. Azzá lett Ernő, aki a pataki kollégium protestáns puritanizmusát hozta magával, Lajos, aki híres volt közöttünk Németh László iránti rajongásáról, Mária, akit annyiszor megmosolyogtunk buzgó templomba járásáért és még olyan sokan mások, akik ma fontos és felelősségteljes posztokon tesznek tanúbizonyságot erről a hűségről. Ma már az indulás különbsége csak ifjúságunk emléke és az a nagyszerű tudat, hogy társaink fejlődésében nekünk, a kollégium akkori kommunista fiataljainak is részünk van. [...]

Köznevelés, 1956. július 1.

7. A NÉKOSZ megalakulásának évfordulóján

Tíz évvel ezelőtt született a NÉKOSZ. 1946. július 10-én a Győrffy-kollégium ifjúságának évzáró ünnepélyén a kollégium 100 tagjának elhatározásaként jelentették be a népi demokratikus kollégiumokat építő mozgalom megindítását.

Nem sokkal ezután szerte az országban egymást követték az új kollégiumokat köszöntő ünnepélyek, alig volt olyan magyar város, ahol ne hangzottak volna fel a népi kollégisták forradalmi indulójának hangjai: "Sej, a mi lobogónkat fényes szellők fújják." A Győrffy-kollégium s nyomában a Petőfi Sándorról, Zrínyi Ilonáról, Dózsa Györgyről, Áchim Andrásról, József Attiláról, Ady Endréről, Móricz Zsigmondról és történelmünk más nagyjairól elnevezett kollégiumok mintegy 10 000 fiatal magyar értelmiségi nevelésének váltak nagyszerű intézményeivé.

A kollégiumi mozgalmat kezdeményező győrffysták a fasizmus sötétségének idején szervezték meg az első népi kollégiumot, legharcosabb tagjai voltak az egyetemi hallgatók illegális mozgalmának, s a felszabadulás után a földosztásban, a szövetkezet-szervezésben, majd a népi kollégiumi mozgalom szervezésében lelkesen, harcos kedvvel álltak a munkásság és a parasztság oldalán.

A Győrffy-kollégisták legjobb hagyományai teljesedtek ki a NÉKOSZ-mozgalomban. A nékoszisták részt vettek a politikai harcokban, az első sorokban meneteltek az 1945-ös, 46-os és 47-es nagy tüntetéseken, ott voltak a jugoszláviai Ifjúsági Vasút építésénél, száz és száz földművesszövetkezet megalakításánál. A kollégiumok alkotó hazaszeretetre, demokratikus, önálló gondolkodásra, közösségi szellemre nevelték tagjaikat. A kollégista nevelés formái nagyszerű lehetőséget adtak arra, hogy az új népi értelmiség a szakmai ismeretek elsajátítása mellett az építőmunka aktív résztvevőjévé váljék.

A kollégiumi mozgalom egészséges erejének bizonyítéka, hogy a NÉKOSZ – népi államunk támogatásával – alig két év alatt több mint száz kollégiumot hozott létre. Az itt nevelődő s munkában összeforrt, fegyelmezett ifjúság óriási többsége ma népi demokráciánk legfontosabb munkaterületein dolgozik, közülük számosan vezető posztokon működnek.

Pártunk minden erejével támogatta a kollégiumi mozgalmat. A NÉKOSZ megindításakor a kommunista miniszterek jelentős anyagi támogatást harcoltak ki a kollégisták számára, pártunk a továbbiakban is védte, oltalmazta a NÉKOSZ-t a reakció dühödt támadásaival szemben.

A NÉKOSZ-mozgalomnak voltak bizonyos hibái is, amelyek főleg a fordulat éve után éreztették káros hatásukat az értelmiség nevelésében. Ez szükségessé tette a NÉKOSZ bfrátatát, szükségessé tette a munkásosztály és a párt vezető szerepének mélyebb megértését és biztosítását követelő kritikát. Később azonban – az 1949-es ismert események következtében – indokolatlan vádak érték a NÉKOSZ-t, amelyek végül a kollégiumi mozgalom megszüntetéséhez vezettek.

A közelmúlt eseményei lehetővé tették a népi kollégiumi mozgalom helyes értékelését is. Bebizonyosodott, amint erre a DISZ Központi Vezetőségének legutóbbi ülése is rámutatott, hogy a NÉKOSZ a magyar kommunista ifjúsági mozgalom egészséges, erős hajtása volt, és részét képezte annak a harcnak, amelyet pártunk a felszabadulás után a magyar ifjúság megnyeréséért, az új értelmiség kialakításáért folytatott. Ma már teljesen világos, hogy a NÉKOSZ-mozgalom a fiatal magyar demokrácia egyik legnagyobbalkotása volt, népi ifjúságunk alkotó erejének terméke és bizonyítéka.

Tíz esztendővel ezelőtt a kollégiumi mozgalom megindításáról beszámolva azt írta a Szabad Nép, hogy a népi demokratikus kollégiumokat építő mozgalom megszületése "sokáig emlékezetes ünnepe marad fiatal demokráciánknak". A mai évfordulón a volt népi kollégisták jogos megelégedettséggel tekinthetnek vissza akkori munkájukra.

Ez az évforduló egyszersmind arra is figyelmeztet, hogy ifjúsági mozgalmunkban és egész nevelőmunkánkban fel kell használnunk a közösségi nevelés és a kollégiumi élet pozitív tapasztalatait. A NÉKOSZ-flatalság forradalmi szellemet, lelkeséget, hazaszeretetet, alkotó tettvágyat sugárzó munkája ifjúsági mozgalmunk értékes hagyomány, amelyet ápolnunk és hasznosítanunk kell új ifjúságunk és az egész szocialista építés javára.

Szabad Nép, 1956. július 10.

8. A NÉKOSZ születésének tizedik évfordulójára

[...] A XX. kongresszus nyomán növekvő új, tisztultabb és igazabb közéleti és politikai szemlélet tette lehetővé, hogy a DISZ KV legutóbbi ülése a szükséges felelősséggel megállapítsa: a népi kollégiumi mozgalom pozitív szerepet töltött be új népi értelmiségünk felnevelésében. Így megteremtődtek a feltételei annak, hogy méltóképp, igaz módon emlékezzünk a most tízéves kollégiumi mozgalomról.

Ezernyi ifjú és leány – ma megannyi értelmiségi munkása szocialista rendünknek – küszködött az elmúlt években azzal, hogy kollégiumi éveinek nem fakuló emlékét,

forradalmi szenvedéllyel teli légkörét szemérmesen magába rejtse, titkolja, gyakran önmaga előtt is hibának vélje. Pedig a forró közösségi élmények, a forradalmi tavasz lelkes éveinek csatái és hajnalokba nyúló vítái a kollégiumi szobákban ezreknek adtak indíttatást, útravalót, amely a párthoz, a szocializmus ügyének önfeláldozó szolgálathoz vezetett. Ezek önnön életének példája, mindennapos tapasztalata tanúsította, hogy az élet és az elmúlt években meghonosodott szemlélet között szakadék tátong. Jó, szükséges és igazságos hát e szakadékot betemetni. Vissza kellett adni a népi kollégisták ezreinek a múlt élményeinek keserű szájíz nélküli szép emlékét, a jogos büszkeséget, a népi kollégista mivolt indokolt és nyíltan vállalható önértétét. [...]

Kétségtelen, hogy nevelésügyünk és ifjúsági mozgalmunk hatékonyabb és vonzóbb lesz, ha merít a kollégiumi nevelés tapasztalataiból. Hiszen a népi kollégiumi mozgalom sikeresen alakított ki a kollégisták zömében olyan erényeket, amelyeknek formálására ma különösképpen szükség van ifjúságunk nevelésében: a szenvedélyes közéleti politikai életben való tevékeny részvétel igénye; a marxizmus-leninizmus állhatatos, kritikus, vitatkozó, a magyar valósággal szüntelenül összevetett tanulmányozása; közösségi szolidaritás s a vidám, gazdag, romantikus ifjúsági élet igénye és gyakorlása. Nem a NÉKOSZ emlékének formális emlegetésére, hanem tapasztalatainak kézzelfogható gyümölcsöztetésére van tehát szükség. Ez azt jelenti, hogy a meglevő kollégiumokat, diákszállókat formáljuk olyanná, hogy felhasználhassák és felhasználják a NÉKOSZ értékes tapasztalatait, s hasznosítanunk kell ezeket az ifjúsági mozgalom más területein is. A DISZ KV határozata alapján az intéző bizottság már hozzáfogott e munkálatokhoz, e tapasztalatok feldolgozásához.

Bőséges tehát azoknak a kötelékeknek a száma, amelyek a 10 éve alakult s ezernyi fiatalban oly mély nyomot hagyott népi kollégiumi mozgalmat szocialista rendünkhöz, pártunk ügyéhez fűzik. De a legerősebb kötelék mégis az a tízezer volt népi kollégista, akiknek első eszmei-emberi forrongása, a párttal és a szocializmus eszméivel való életre szóló találkozása a kollégiumi közösségekben zajlott le. S a kollégista mozgalom életrealitását híven mutatja, hogy a párt egész sor fontos posztra emelt olyan fiatalokat, akik a NÉKOSZ-ban nevelkedtek – a minisztertanácstól az üzemekig, gépállomásokig és iskolákig, a Nemzeti Színház színpadától Kossuth-díjas írók során át a tudományos intézményekig és a pártfunkcionáriusok nagy felelősséggel seregéig megtalálni őket. Az ő odaadásuk a szocializmus eszméihez, a XX. kongresszus szelleméhez, a párthoz, a leninizmushoz, ez a NÉKOSZ munkájának legigazabb dicsőrete. S egyszersmind ez a biztosítéka is annak, hogy a volt népi kollégisták, mint eddig, ezután is odaadóan, híven dolgoznak pártunk vezetésével népi demokráciánkért, jövőnkért.

Szabad Ifjúság, 1956. július 10.

9. - r. gy. -: A kollégiumi nevelésről

[...] Ma sokat emlegetjük a fiatalság forradalmi lelkesedését, s ezt a lelkesedést többnyire fájón hiányoljuk. Akik pedig így beszélünk, kimondva vagy ki nem mondva a népi kollégiumok példáját forgatjuk fejünkben. Tíz esztendeje immár, hogy ez a mozgalom elindult, s hogy olyan rendkívüli gyorsasággal lett a demokratikus fiatalság teremtményének legfőbb megtestesítőjévé. A népi kollégisták lelkesek vol-

tak, mert büszkék voltak népünk szocialista forradalmára, s arra, hogy ebben maguk is önként, felelős módon és jelentékeny feladatok megoldásával vehettek részt. Ez a rendkívüli hőfokú lelkesedés volt az oka annak, hogy egész népünk olyan gyorsan rokonszenvébe fogadta a népi kollégiumi mozgalmat. Ezért van az is, hogy igen sokan nem tudunk – de nem is akarunk – szabadulni attól a mély hatástól, amelyet ez a mozgalom úgyszólván mindannyiunkra tett, elsősorban olyanokra, akik részt vettünk benne. S ezért volt nagy vesztesége ifjúságunknak is, de forradalmunk egész ügyének is, hogy e mozgalomnak előbb büszkesége tört meg, majd cselekvési szabadságát veszítette el, azzal pedig megszűnt aztán a mozgalom fennállásának értelme is. Az alig háromszázéves mozgalom ifjúságunk – és nemcsak ifjúságunk – forradalmi fejlődésének nagy kárára megszakadt, és nem volt, az adott viszonyok közt nem lehetett folytatása.

Ilyenformán a Győrffy-kollégium s a belőle kisarjadt népi kollégiumi mozgalom ma már nem jelenlevő valóság – pedig az is lehetne –, hanem csak hagyomány. Mégpedig nem kellőképpen értékelt és mindeddig nem is eléggé elemzett hagyomány. Hátralevő fontos feladat, hogy e nemes és értékes mozgalom történeti emlékét megtisztítsuk a mocsoktól, amit annak idején az ellenforradalmi jobboldal kent rá, s félretegyünk azt a képet is, amelyet később a szektáriánus baloldaliaskodás festett róla. Itt persze csak felsorolásszerűen lehet utalni egy-két fontosabb dologra.

Ilyen mocsok például az a vád, hogy a mozgalom idegen talajból sarjadt, nem magyar. Ezt mondotta a reakció akkor, amikor a népi kollégiumokat a kommunista párt "janicsárnevelő" intézményeinek becsmérelte. De ilyesfélét állított a szektás baloldaliaskodás is, amikor e mozgalmat ellenséges befolyás alatt létrejöttek, sőt külföldi hatalmak aknamunkájának, álcázó fedőszervnek igyekezett feltüntetni. Egyik vádaskodó tábor sem foglalkozott azonban azokkal a tényekkel, amelyekre a népi kollégiumok védelmezői mutattak rá: a régi protestáns kollégiumok és a népi kollégiumok közötti hasonlóságokkal. A régi protestáns kollégiumok a XVI. és XVII. század folyamán azzal a forradalmi harccal kapcsolatban keletkeztek, amelyet a mezővárosok polgársága és a parasztság, mintegy a "harmadik rend" egyrészt a feudalizmus erői ellen, másrészt a nemzeti függetlenség kivívásáért és fenntartásáért folytatott. E forradalmi mozgalomnak nem volt értelmisége; ilyen értelmiséget kellett az akkor keletkezett kollégiumoknak nevelniök. Itt, ezekben a kollégiumokban bukkannak fel történelmünk első diákautonómiái. Ezek azzal is összefüggésben vannak, hogy a mozgalom sokáig igen szegény volt "kiművelt emberfőkben", s ez arra kényszerítette őket, hogy "neveletlenek neveljenek neveletleneket": a tanár felsőbb "klasszisok" diákjait tanította, s ezek az öregebbek tanították a kisebbeket. Még természetesebb volt tehát, hogy a diákság maga intézte pénzügyeit, maga bíráskodott fegyelmi ügyekben stb., a tanároktól gyakorta csak jóváhagyásukat kérve ki, s hogy mindezeknek a teendőknek ellátására maga által választott s a tanári testület által többnyire csak megerősített önkormányzati funkcionáriusai voltak. A forradalmi erők bizalma volt ez ifjúságunk forradalmi energiái iránt. S hogy ez a bizalom nem volt vak, azt mutatja sok egyéb közt az is, hogy a debreceni kollégium diákautonómiáját 1792-ben szüntették meg a hatóságok a párizsi események hatására. Ez a forradalomtól, a demokratizmustól rettegő hatalmak bizalmatlansága volt az ifjúsággal szemben. Ami a népi kollégiumokat illeti, azok azzal a forradalmi harccal kapcsolatban

keletkeztek, amelyet a munkásság és a parasztság vívott a tőkés világ, az ember mindenféle elnyomása, mindenféle társadalmi igazságtalanság ellen s egyben nemzeti függetlenségünkért is. Ennek a forradalmi mozgalomnak is új kommunista értelmiség-re volt szüksége; s a népi kollégiumi mozgalom nemcsak azt tudta és hirdette, hogy a munkások és parasztok gyermekeit megfelelő százalékban kell középiskolákba, egyetemekre és főiskolákra juttatni, hanem azt is, hogy e fiatalokat nevelni is kell arra, hogy igazi forradalmárok, következetes demokraták, újfajta értelmiség – és valóban értelmiség lehessenek. S nem is csak azt tudta ez a mozgalom, hogy ezt kell csinálni, hanem tudta is csinálni ezt; valóban nevelte, formálta az új értelmiséget – következetes forradalmárrá, kommunistává, művelt értelmiséggé, lelkes és igaz emberekké. De emellett a népi kollégiumoknak ezeken túlövő feladatuk is volt. Nemcsak értelmiséget kellett nevelniük a munkásságnak és parasztságnak, hanem harcba kellett indulniuk a művelt munkásért és parasztért is, a műveltség kiváltságainak megszüntetéseért. Ez új vonás bennük a régi protestáns kollégiumokkal szemben. De aligha lehet azt állítani, hogy nemzetietlen vonás. Művelt munkást és parasztot vagy a néphez hű forradalmár értelmiséget természetesen nem lehet arisztokratikus formák közt nevelni, s természetes, hogy a népi kollégiumokban igen magasrendű diákautonómiát építettek ki. Emellett a "negyedik rend" forradalmi mozgalma is szegény volt akkor még nálunk "kiművelt emberfőkben". Azok a nevelők, akik a kollégiumokat vezették, ha jól dolgoztak – s túlnyomó többségükben jól dolgoztak –, kezükben tartották a vezetést. Mint ahogy Makarenko irányító szerepét sem csökkentette telepeseinek nagyfokú autonómiája, még az sem, hogy ezek a telepések olykor-olykor le is szavazták őt. De a népi kollégiumi nevelők, akik beletartoztak neveltjeik életközösségébe, s alávetették magukat az általuk vezetett közösség szabályainak és törvényeinek (Makarenko óta tudjuk, hogy enélkül nincs pedagógiai közösség és nincs demokratikus nevelés), maguk sem tudták még igazán, milyen embernek kell lennie annak, aki szocialista társadalmunk igaz tagja és igaz építője akar lenni. Ők maguk is a maguk vezette közösségben nevelődtek igazán demokratákká, szocialistákká, forradalmárokká. Ilyenformán szükséghelyzetként alakult ki, hogy bizonyos értelemben "neveletlenek neveltek neveletleneket". Emellett azonban minden igazi pedagógus tudja, hogy aki nevel, az annál jobban dolgozik, minél inkább nevelődik és alakul maga is a maga közösségében. Legkevesbé a terrorista nevelőt formálja saját nevelőmunkája. S vajon ki mondhatná azt is jó lélekkel, s különösen melyik volt népi kollégiumi nevelő mondhatná, hogy egykori népi kollégiuma fegyelmezetlenebb volt, mint az a közösség vagy inkább gyermekserég, amelyet most nevel? Vajon sokan elmondhatnák-e közülük, hogy mai neveltjeik jobban megbecsülik őket, mint egykori népi kollégistáik? A népi kollégiumok sajátos diákautonómiája tehát, mint alapvető nevelési elgondolásuk, népünk akkori – és ma is fennálló, messzi távlatokba ható – forradalmi feladataiból sarjadt, s épp ezért mutat különös belső rokonságot a magyar nevelés történetének egyes régi, ugyancsak forradalmi hagyományaival. A vád, amely a népi kollégiumokat a nevelők tekintélyének aláásása és háttérbe szorítása miatt érte, maga is ennek jele. Aki ismeri a magyar nevelés történetét, az tudja: évszázados múltú és folyton megújuló vád volt a régi protestáns kollégiumokban folyó nevelés ellen, hogy a nevelők "elkeverednek" a diákokkal, hogy nem tartják meg az illő távolságot stb. Főleg ezzel távolították el például 1795-ben Debrecenből Csokonait, de alig

valamivel később ugyanez a vád érte ugyanott az ő tanítványát, a kiváló későbbi matematikust és vegyészt, Kerekes Ferencet is. A népi kollégiumokat ért ilyen természetű vádakban, úgy látszik, ez az ősi per folyt tovább. Az "avantgardizmus" vádja azonban nemcsak vagy talán nem is elsősorban a nevelők lebecsülésére vonatkozott, hanem talán még inkább arra is, hogy a népi kollégiumok nem domborították ki kellőképpen a párt vezető szerepét. Összefügg ezzel és igen hasonló ehhez a narodnyikság vádja is, amely a munkásosztály vezető szerepének elhomályosítására vonatkozott. Sok mindezt lehetne itt minden lehetséges szempontból beállítani, és sürgető is volna, hogy egyszer már valóban elvégezzük ezeket az itt szükséges "szembesítéseket". [...]

Sok szó esett egykor arról is, hogy a népi kollégisták nem tanultak kellőképpen, lebecsülték a tanulást. Igaz, voltak itt kedvezőtlen jelenségek. Csakhogy amikor az első kollégiumok létrejöttek, az ifjúság bizony nem volt abban a helyzetben, hogy legfőbb gondja a tanulás lett volna. Akkor még elsősorban a tanulás feltételeit kellett megteremteni. Az ország népet s vele a kollégistákat is, az elpusztult gazdaság, a nyomor fojtogatta. A kollégisták mégis együtt tartották, végezték – egyelőre úgyahogy, de sokan közülük még így is kiváló minősítésekkel – iskoláikat vagy a főiskolai vagy egyetemi fél éveket, s közben kivették részüket a kemény politikai harcokból is, "ütötték a reakciót, ahol érték", ahogyan ezt egy öreg munkás, régi illegális párttag mondta egyszer, akkoriban róluk. Nem volt ez könnyű dolog, kellett ehhez állhatatosság, áldozatvállalás, elvhűség. Később aztán változtak a körülmények, s akkor szakkollégiumok alakultak, sőt alakult egy iskolakollégium is, s ezeknek neveltjei kiemelkedő eredményeket értek el tanulmányaikban. Nagyszabású előkészítő munka folyt a Vasvári Pál Akadémia megindításához, amely a népi kollégiumokon belül is fordulatot teremtett volna a marxista társadalomtudományok elmélyült tanulmányozásában. S mindehhez ott volt alapnak a gondolat szókimondó szabadságán nevelkedett bátor vitaszellem, amelyet a kollégiumok erősítettek és tápláltak, s amely annyira jellemezte a legjobb, legnevesebb kollégiumok légkörét, mindenekelőtt a Györfly-kollégiumét. Ebben az időben – 1947 második felében – kezdett elmélyülni a kapcsolat a népi kollégiumok és az Eötvös-kollégium közt is, nemcsak az Eötvös-kollégium politikai balratolódása szempontjából údvös módon, hanem a népi kollégiumokban folyó tanulmányok elmélyülésének javára is. S ugyanakkor – 1947 végén és 1948 elején – már erőteljesen jelentkezett a marxista tudományosság igénye a tudományok minden területén, s jelentkezett a tömegek erős világnézeti igénye az új tudományos eredmények és értékelések elsajátítására. Alighanem megvolt tehát minden feltétel ahhoz, hogy a népi kollégisták egyszerű forradalmi lendületének legfőbb energiáit a tudományok elsajátítására, művelésére és továbbfejlesztésére összpontosítsák. S ekkor történt, hogy megszakadt a kollégiumok fejlődésének pompás lendülete.

A népi kollégiumok és az Eötvös-kollégium már említett kapcsolatáról még külön is kell szólnunk. Az 1895-ben alakult Eötvös-kollégium századunk első felében híres fellegvára volt a szabadgondolkodásnak. Az Eötvös-kollégiumnak hagyománya volt a rendkívüli tudományos igényesség és az a minden haladást pártoló szelleme a gondolkodásnak, amely nem ismer megmerevedett tekintélyeket, a tudományos szabadság megcsonkítását el nem tűri, s ezért a társadalmi haladás ügyével, a demokratizmus fejlődésének ügyével is leginkább rokonszenvezik, ha ugyan nem azonosul vele. Legkiválóbb tudósaink egész sora nevelkedett az Eötvös-kollégiumban, s itt nevelkedett

nem egy kiváló forradalmár, az illegális párt nem egy kiváló harcosa is. S amikor már érlelődtek annak a feltételei, hogy a népi kollégiumok nagy forradalmi energiáit a tudományokra, a tudományos munkára összpontosítsuk, nem egy fiatalban rémlett fel a nagyszerű lehetőség, hogy a népi kollégiumok átvegyék az Eötvös-kollégium hagyományait a rendkívüli tudományos igényesség terén, s párosítsák azt egyrészt a maguk világnézeti igényességével és bátorságával, másrészt a maguk termékeny – eszmeileg is megtermékenyítő – politikai aktivitásával. S ennek megvolt a tényleges lehetősége.

Voltak azonban olyan dolgok is, amelyekről nem esett szó a népi kollégiumok munkájának felmérésénél.

Mindenekelőtt nem esett szó arról, hogy amikor a népi kollégiumok a maguk tagjait közvetlenül bekapcsolták – igen változatos módokon – a politikai tevékenységbe, s így a közvetlen gyakorlati politikai cselekvést nagy fontosságú szerephez juttatták az egyéniség kialakításában, a nevelés munkájában, akkor a nevelés eddigi történetében csak sejtett, csak alkalmasszerűen kiaknázott, de valójában teljesen ismeretlen lehetőséget fedeztek fel, amelynek jelentősége rendkívüli, s amelynek jelentősége a demokratizmus kibontakozásával, a kommunizmus felé való haladásunkkal egyre növekedni fog. De nem esett szó arról sem, hogy ez a saját arculattal és értékkel rendelkező nevelési rendszer és mozgalom Makarenkótól függetlenül, Makarenko ismerete nélkül olyan közösségi nevelést teremtett, amelynek leglényegesebb vonásai azonosak a nagy szovjet pedagógus korszakalkotó pedagógiájának döntő sajátosságaival. Pedig ma már világos a kérdés ismerői előtt, hogy a makarenkói pedagógia értékesítésének legigazabb és legjárhatóbb, de talán egyetlen lehetséges útja nálunk: a népi kollégiumok közösségeihez hasonló közösségek létrehozása. S ez annál jobban van így, mert ezt a pedagógiát a magyar pedagógusok százai és százai jelentős sikerrel végezték, elsajátították, tudják, ezt nekünk, úgyszólván, nem is kell már külön tanulnunk. De a népi kollégiumok pedagógiája egyben a makarenkói pedagógia továbbfejlesztése is, magyar viszonyok közt, de talán ennél egyetemesebb érvennyel is. Hiszen a népi kollégiumi mozgalom ahhoz mutatott utat, hogy az ilyen természetű nevelést nevelői közösségek nagy sokaságára terjesszük ki, országossá, általánossá tegyük. S így a népi kollégiumok az igazi alkotó pedagógiai tevékenység lehetőségeit nyitották meg országszerte. A lelkes kollégista fiatalsággal ugyanis könnyebb volt a pedagógus munkája, s ez mindenképpen nagyobb lehetőségeket nyújtott a pedagógusok kezdeményezéséhez, tehetségük, fantáziájuk kibontakozásához. A kollégiumokban nem hajcsároknak kellett lenniük, hanem valóban nevelőknek, akiknek tekintélye nem a fiatalok félelméből, hanem tenni akarásukból sarjadt, tehát igazi tekintély volt. Feltéve persze, hogy e pedagógusok tudtak élni az adott lehetőségekkel. [...]

Új Hang, 1956. július

10. Faragó László levele Szabó Gergelynek

Nagykőrös, 1956. augusztus 6.

Kedves Barátom!

[...] Beigazolódott az, hogy a népi kollégiumi gondolat, alkotás s munka igazi érték volt. Tekintélyes anyagi áldozattal, önzetlen szellemi munkámmal megszerveztet s 3 éven át vezetett nagykőrösi népi kollégiumban én is arra törekedtem, hogy az

valóban népi kollégium legyen. Ezért Nagykőrös egész lakossága, népe, párt- és osztálykülönbség nélkül szerette, becsülte, támogatta is kollégiumunkat.

Úgy emlékszem, hogy a szövetség részéről Te voltál az, aki meglátogatnál bennünket, amikor Szathmári Imre feketei tanyájára, gyümölcsösébe rándultunk ki. Ott láthattad, hogy párt- és osztálykülönbség nélkül milyen szeretetben részesítették a körösiek a népi kollégistákat s általában a népi kollégiumi gondolatot s intézményt. Pedig a kollégisták nem körösiek voltak, hanem más vidéken élő szegény, dolgozó, munkáscsaládok gyermekei!

A nagykőrösi népi kollégisták nemcsak azt tanulták meg, hogy mi a valódi demokrácia, szocializmus, hanem azt is, hogy mi a tiszta erkölcs, az igaz becsületes élet. Igaz, hogy a rohamok méhében született normáknak nem voltam híve, mert féltettem a zsendülő gyermekeket az idegösszeroppanástól. A képmutatásoknak, összevissza való kapkodásoknak, hiúsági törtéteseknek sem volt helye a mi népi kollégiumunkban. De az is igaz, hogy az életbe kikerült kollégistáink nagyon szépen megállták a helyüket mindenütt és mindnyájan.

77-ik életévemet járom. Testém, lelkem, eszem, becsületem még ép, egészséges. Sokat láttam, sokat tapasztaltam. Tagja vagyok az MDP-nek. Megláttam a hibákat, de megláttam az alkotásokat, a jókat, az eredményeket is. Ma is tisztán látok. Látom, hogy még ma is legnagyobb baj a bizalmatlanság és bizonytalanság. Azt is tudom, hogy mi a bizalmatlanság oka, mert ösmerem a népet s a valódi helyzetet.

Nem folytatom tovább. Munkásságodat kísérje siker, s méltó elismerés! Ezt kívánja igaz szívből a Rád mindig szeretettel emlékező:

Faragó Laci bátyád

NDGY Szabó Gergely iratai 3

11. László Imre, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektorhelyettese:
Ne csak beszéljünk a kollégiumokról

[...] A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem már most, az ősszel kezdődő új tanévben hozzáfog, hogy három diákotthonát fokozatosan kollégiummá fejlessze. Erre a lépésre bátorítanak bennünket az egyetemek mind nagyobb önállóságának és a felsőoktatás decentralizációjának első biztató jelei és azok az eredmények is, amelyeket a DISZ egyetemünk hallgatói körében elért.

Hogyan fogunk hozzá?

A kollégiumok elsősorban azzal válnak a kollektív nevelés műhelyeivé, hogy tagjaik általánosan elfogadott és önkéntesen betartott szabályok szerint élnek. Hangsúlyozom: tagjaik, nem pedig lakóik. Mi is a kollégiumi ifjúság önigazgatásának elvét tartjuk szem előtt. Kollégiumaink közvetlen vezetését a választott diákvezetőség feladatává tesszük. A diákvezetőség munkáját a választott kollégiumi titkár irányítja. A kollégium diákvezetőségének munkájához a diákbizottsággal egyetértésben az egyetem által megbízott kollégiumi igazgató ad segítséget. Az igazgatók egyetemünk oktatói közül kerülnek ki, s munkájukat egyelőre nem főfoglalkozásként látják el.

A diákotthonok eddigi ifjúsági bizottságai életképtelenek voltak, mert lényegében nem volt hatáskörük. Mi a kollégium belső fegyelmének megóvására teljes jogot

akarunk biztosítani a diákvezetőségnek. Jelentős beleszólása lesz ennek a vezetőségnek a kollégium anyagi ügyeibe is. [...]

Megszervezzük a szobaközösségeket. A szobaközösség – munkakollektíva. Tagjai állandó segítséget nyújtanak egymásnak a tanulásban, bírálatukkal megakadályozzák a jellembeli hibák kifejlődését. Az önző magatartást, a cinizmust, a felelőtleniséget csak a közösség nevelő ereje tudja meggyőzéssel megsemmisíteni.

Nem hiányozhatnak a szobaközösségek terveiből olyan törekvések sem, hogy egyetemi szünetekben közösen járják az országot, vagy közösen vállaljanak pénzkereső munkát egy-egy külföldi utazás megvalósítása érdekében.

Fontos szerepük lesz az időszerű politikai, nemzetközi közgazdasági, irodalmi, művészeti kérdésekkel foglalkozó előadásoknak is, melyeket vita követ.

Szükségesnek tartjuk azt is, hogy egy-egy gazdasági szakember rendszeres kapcsolatot teremtsen egyes szobaközösségekkel. Helyes lenne, ha az ipar, a belkereskedelem, a pénzügy vagy a külkereskedelem területén dolgozó gazdasági szakembereink ilyen patronáló kapcsolatot alakítanának ki, állandó útbaigazítást adnának hallgatóinknak, és a gyakorlati munkában előforduló fontos kérdésekre irányítanák figyelmüket. Felbecsülhetetlen értéke lenne ennek a jobb politikai és szakmai felkészültséggel rendelkező káderutánpótlás érdekében.

Örömmel látnánk olyan patronálókat is, akik kidolgozandó feladatokat is adnának a szobaközösségnek vagy egy-egy tagjának. Ezeket a feladatokat össze kell hangolnunk az egyetemi munkával, a termelési gyakorlattal, hiszen a kollégiumi nevelésnek együtt kell haladnia az egyetemen folyó neveléssel, ki kell egészítenie, hatékonyabbá kell tennie azt.

A patronáló munkában különösen számítunk a volt közgazdász népi kollégisták – a Dózsa- és a Kossuth-kollégium tagjai – segítségére. [...]

Irodalmi Újság, 1956. augusztus 25.

12. Az MDP Politikai Bizottságának határozata a kollégiumi mozgalomról

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének Politikai Bizottsága, megvizsgálva a népi kollégiumi mozgalom megítélése és a kollégiumi nevelés kérdései kapcsán kialakult vitát, a következőket határozta:

A volt népi kollégiumi mozgalom – egyes hibái ellenére is – a magyar kommunista ifjúsági mozgalomnak alapjában egészséges hajtása volt, amely pozitív szerepet játszott az új szocialista értelmiség nevelésében.

Tanulóifjúságunk szocialista nevelésének megjavítása, közoktatásügyünk fejlesztése szükségessé teszi, hogy az egyetemek, főiskolák és középiskolák mellett működő diákotthonokat, diákszállókat fokozatosan és kellő körültekintéssel kollégiumokká alakítsuk át, és így gyökeresen megjavítsuk a tanulóifjúság szocialista közösségi nevelését. A hazánkban nagy múltú visszatekintő, a gyakorlatban helyesnek bizonyult kollégiumi közösségi nevelés intézményét szocialista nevelésügyünk és ifjúsági mozgalmunk szerves részévé kell tenni. Az új kollégiumok kialakításakor a mai körülményeknek megfelelően fel kell használni a régi népi kollégiumi mozgalom (NÉKOSZ) nevelési vív-

mányait, egészséges tapasztalatait. Meg kell vizsgálni a volt Eötvös-kollégium szakmai nevelési rendszerét is abból a szempontból, hogyan lehet alkalmazni annak pozitív tapasztalatait.

Az új kollégiumok törekedjenek arra, hogy a közösségi érzéstől áthatott, az értelmiségi hivatásra felkészült, szakmailag magasan képzett, a hazához, a dolgozó néphez hű, a párthoz és a marxizmus-leninizmushoz ragaszkodó ifjúságot neveljenek.

A kollégiumok ifjúsági önkormányzata segítse elő a szocialista demokratizmus kifejlesztését ifjúságunk életében és az ifjúság társadalmi felelősségtudatának fokozását. Gondoskodni kell arról, hogy a kollégiumi ifjúság ne különüljön el az egész diákság életétől, hanem ellenkezőleg, aktívan vegyen részt a középiskolák és az egyetemek ifjúsági mozgalmában. Az új kollégiumok működési feltételeinek megfelelő kialakítása érdekében támaszkodni kell a legszélesebb társadalmi öntevékenységre és kezdeményezésre, különböző tömegszervezetek és a Hazafiak Népfront hozzájárulására és támogatására is.

A kollégiumok megalakítása során tekintetbe kell venni a korábban működő népi kollégiumokétól eltérő mai feltételeket, és ezért körültekintő, gondos tudományos-pedagógiai vizsgálatokkal kell kialakítani az új kollégiumok munkájának gyakorlati formáit és módszereit.

A Politikai Bizottság felhívja a DISZ Központi Vezetősége és az Oktatásiügyi Minisztérium figyelmét arra, hogy tegyék meg a szükséges intézkedéseket a kollégiumi rendszer kialakítása és a kollégiumi nevelés pedagógiai kérdéseinek kidolgozása céljából.

Szabad Nép, 1956. szeptember 16.

13. Pataki Ferenc: A szocialista nevelés és a népi kollégiumi mozgalom

Az elmúlt hónapokban a népi kollégiumok kérdése ismét számottevő társadalmi rétegek figyelmének középpontjába került. Csaknem az egész magyar sajtóra kiterjedő vita pezsdült a kollégiumi nevelés kérdéseiről, a NÉKOSZ politikai és pedagógiai megítéléséről. A Politikai Bizottságnak a kollégiumi mozgalomról szóló határozata összegezte a vita tanulságait és gyakorlati következtetéseit. Hasznosnak és pozitívnak ítélte a NÉKOSZ szerepét nevelésügyünk s szocialista értelmiségünk fejlődésében, és szükségesnek tartotta a kollégiumi nevelés helyes elveinek újjáteremtését. [...]

A népi kollégiumi mozgalom nem véglegesnek vallott és sémává merevített nevelési dogmákkal indult útjára. Szakadatlan belső forrongás és érlelődés hevíttette, s a kollégiumok belső élete, az iskolához való viszonya, a társadalmi valósággal való kapcsolata gyakorta módosult. A NÉKOSZ – bizonyos tekintetben – országos méretű szocialista pedagógiai kísérlet volt. A népi kollégiumi mozgalom fejlődése azonban 1948 őszén megtorpant, majd pedig 1949 őszén maga a mozgalom is megszűnt. Hozzá kell azonban tenni, hogy 1948–49 során – számos egyházi kollégium államosítása s az állami kollégiumokban a népi kollégiumi nevelési formák eredményes felhasználása következtében – kiterjedtek a kollégiumi nevelés arányai. Fejlődésünk reális szükségleteként merült fel ekkor a különböző kollégiumi típusok

egységes kollégiumi rendszerben történő egyesítése. E folyamatot is derékba törték a vizsgálandó körülmények. Nevelésügyünkben így mindmáig eltűnt a kollégiumi típusú nevelőintézmény, átadván helyét a diákszállóknak. [...]

Ma már teljességgel nyilvánvaló, hogy a kollégiumi mozgalom felszámolása, nevelési tapasztalatainak elhallgatása és megbélyegzése súlyos károkat okozott. Elsősorban azért, mert a NÉKOSZ helytelen politikai megítélése a kollégiumi nevelés pedagógiai koncepcióját is diszkreditálta. E körülményt különösen fiatal értelmiségünk nevelése sínylette meg. Az elkövetkező periódusban szükségképpen szűkebbé váltak az ifjú szocialista értelmiségi ember kritériumai. Az elvben helyes, de a gyakorlatban számtalanszor eltorzított osztályismérvek mellett háttérbe szorultak az új népi értelmiséggel szemben támasztott jellemi, erkölcsi, közösségi és közéleti követelmények, a társadalmi és közösségi felelősségtudat és társadalomformáló szenvedély. A kollégiumi közösségi formák felszámolásával és a pedagógiailag teljesen értéktelen, sőt egyenesen káros diákszállók létrehozásával megnőtt az ellenőrizhetetlen, spontán hatások befolyása az ifjúságra, erősödött a burzsoá individualizálódás és az idegen eszmei hatás. A kollégiumi közösségeknek a nevelődést különlegesen meggyorsító hatása ugyanis éppen abban rejlett, hogy a szakadatlan, tudatosan alakított közösségi együttlét átfogta a kollégisták egész életét, és közösségi, tehát szocialista vonásokat rögzített bennük. Így minimálisra szűkítette az ellenőrizhetetlen, spontán nevelői hatásokat, és a közösségi élet gyakorlatában állandóan napirenden tartotta a szocialista értelmiséggel szembeni követelmények egész rendszerét. A diákszálló atomizált és individualizált életmódja, az ilyen életmód gyakorlása és rögzítése, párosulva társadalmi-politikai fejlődésünk negatív vonásainak hatásával, naponta cáfolta vagy képmutatással változtathatta legszebb szavainkat a közösségi érzésről, az egyéni és közérdek szocialista viszonyáról. Vitathatatlan igazság ugyanis, hogy a fiatalok öntudatát, jellemét és magatartását nemcsak általában korunk és társadalmunk tipikus, tehát szocialista vonásai határozzák meg, hanem a neveltek életének konkrét viszonyai, mindennapi életük és munkájuk konkrét megszervezése, tartalma és hatásai. Ezeknek kell maradéktalan és lényegi összhangban lenniük társadalmunk jellegével, fejlődési tendenciáival. Naiv felfogás azt vélni, hogy egy iskola, üzem vagy termelőszövetkezet automatikusan szocialista irányba formál, mert szocialista termelési viszony kifejezője. Dezorganizált, a valóságos, összeforrott közösségi szervezetnek híjával levő iskola, termelőszövetkezet vagy üzem éppen anarchikus, individualista és önző vonásokat is fejleszthet.

Különlegesen világossá tette és világos távlatba ágyazta a kollégiumi nevelés ügyét az SZKP XX. kongresszusa. Ismeretes, hogy Hruscsov elvtárs beszámolójában részletesen foglalkozott az iskolainternátusok (iskolakollégiumok) létrehozásának feladataival. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy hazánkban a NÉKOSZ kereteiben már működött ilyen szocialista nevelőintézmény az Apáczai Csere iskolakollégium formájában, és rövid idő alatt kiemelkedő eredményeket ért el.) Számosan nem értik kellően, hogy a XX. kongresszus e kérdésre vonatkozó határozata óriási elméleti

jelentőségű: egy olyan folyamat elindítója a Szovjetunióban, amelynek során megteremtik az ifjúság nevelésének új rendszerét. E rendszer lényege éppen a kollégiumi közösségi formának mint a kommunista nevelés szükségszerű formájának teljes kiépítésében rejlik. Az SZKP Központi Bizottságában a közelmúltban tanácskozás zajlott le az iskolakollégiumok létrehozásáról. A Pravda vezércikke, összefoglalva a tanácskozás fő elvi következtetéseit, a következőket írja: "Az SZKP XX. kongresszusának határozata, a gyerekek nevelése új állami rendszerének létrehozásáról, kivívta a szovjet társadalom, a szülők és a pedagógusok széles körű támogatását. Az iskolainternátusok alapeszméje, amely megkülönbözteti őket a közönséges iskoláktól, abban rejlik, hogy bennük a pedagógusok oktatói-nevelői ráhatása átfogja a gyermek egész életét... Ezekben az intézményekben teljességgel meg kell valósítani a diákok tanulása termelőmunkával történő összekapcsolásának lenini követelményét. Az iskolainternátusoknak a jövőben a felnövekvő nemzedék általános középfokú és politechnikai képzése alapvető formájává kell válniuk országunkban." Ha ebbe a tágabb összefüggésbe és távlatba illesztjük a népi kollégiumok nagy, szocialista nevelési kísérletét, világossá válik, hogy a kollégiumi mozgalom a szocialista nevelésügy fejlődésének fő irányában jött létre. Nem véletlen, hogy a NÉKOSZ gyakorlata ösztönösen és nagyjából kevésbé tisztán és kevésbé világosan megfogalmazva, ugyanazokhoz a nevelési elvekhez jutott, mint Makarenko, a zseniális szovjet pedagógus, a kommunista nevelés legnagyobb mestere és elméleti művelője. Ezért a NÉKOSZ tapasztalatainak elemzése, pedagógiai tartalmának pontos formába öntése szocialista építészünk előrehaladtával mind égetőbben merül fel. [...]

Társadalmi Szemle, 1956. szeptember

14. Levél a Hazafias Népfront kollégiumi előkészítő bizottságának

Enyedi G. Sándor levele, 1956. október

A mai sajtóban olvastam a Hazafias Népfront Kollégiumi Előkészítő Bizottságáról.

Hónapok óta figyelem, hogy alakul a népi kollégiumi mozgalom, hiszen a szívemhez nőtt. Nem csoda, hiszen a középiskolai népi kollégiumok legfiatalabb s legöregebb igazgatója voltam. Ott voltam az ünnepélyes alakulóján, első útba indító megbeszélésén, értekezletén 1946. október végén, de a temetésén is 1949-ben.

A gyulai Dózsa György, majd a Pálffy Albert Népi Kollégiumot vezettem, majd Diákotthont 1954-ig. Azóta tanácselnök vagyok Gyulán.

Vártam a szeptemberi megbeszélésre a meghívást. Sajnos kifelejtettek.

A gyulai népi kollégium szervezésén, megteremtésén 1946 nyarán sokat dolgoztam. Ma is büszkén gondolok vissza erre és az azt követő évekre, hiszen 21 éves fejjel lettem ott igazgató, ez a mozgalom faragott belőlem embert.

Ezt a levelet azért írom, hogy ha segítségre szükség van, amelyből én is kivethetem a részem: erőmhöz képest nagyon szívesen, örömmel megteszek minden tehetőt.

Enyedi G. Sándor

Gyula, Klapka Gy. u. 11.

NDGY KLÍ NÉKOSZ 14-39

15. Kádár János: Társadalmunk fontos szerepe az oktatási rendszer fejlesztése

Részlet a Kulich Gyula Kollégium ifjúsági gyűlésén elhangzott beszédéből

Valamit arról, hogy mi az, ami ne legyen a kollégiumban. Bizonyos szemlélet ellen szeretnék harcolni. Nem hiszem, hogy itt van, nem tapasztaltam, de kizártnak sem tartom, hogy ilyesmi előforduljon. Egy élményemen keresztül akarom ezt érthetővé tenni. Bizonyára jól ismerik ennek a kollégiumi rendszernek az őseit, a NÉKOSZ-t, a népi kollégiumokat. A háború idején, a régi uralkodó rendszerrel szembeni harcban született a Györffy-kollégium, majd a felszabadulás után a szabadság viszonyai között szélesebb keretet öltött: ez volt a NÉKOSZ. Megfordultam ott, nem is egyszer, és beszélgettem a fiatalemberekkel. Megkérdeztem a fiúkat: tulajdonképpen mit gondoltok ti erről a kollégiumról, általában miért vagytok itt, mire való ez a kollégium? Nem egy azt a választ adta, amit egyébként akkor a szájukba rágtak: ez a népi kollégium neveli az állam jövője vezetőit. Én azt mondtam nekik, olyan intézményt még nem láttam, ahol államférfiakat nevelnek vagy az állam vezetőit. Ez nem létezik, ez abszurdum. Nem lehet államtitkári iskolát alapítani vagy miniszter iskolát, mert senki sem tudja, való-e miniszternek vagy nem. Ilyen iskolába nem lehet beíratkozni, mert ha beíratkoznak, és ilyen szellemben nevelkednek, szomorú következménye lenne, mint az akkori kollégiumi nevelésnek. Én nagyon tiszteltem azt a nevelést, ami a háború alatt a Györffy-kollégiumban volt, majd később a NÉKOSZ megtisztítása után. De volt két-három esztendő, amikor beteg és torz dolgok kerültek előtérbe a népi kollégiumban. [...]

Köznevelés, 1962. május 15.

16. Lukácsy Sándor: A Valóságról

Memoárokat én írni nemigen fogok, nem való arra a memóriám. Annyi adatot, évszámot, megymást hurcolok fejemben a reformkorból, a francia forradalmakról, hogy a magam élete már-már alig fér bele, legalábbis éles emlékkép csak kevés; nyilván alkatom ilyen.

A Valóságról tehát csupán töredezett és homályos emlékezésekkel szolgálhatok. De a szűk és meredek lépcsőt még jól látom magam előtt, amint néhányan fölfelé kapaszkodunk rajta Szabó Zoltán szobája felé, aki ott, a Bajcsy-Zsilinszky út végén álló házban, a Magyar Közlönyt szerkesztette. Az emeletre felérni nem okoz lihegést: húsz-egynéhány évesek vagyunk, Eötvös-kollégisták. A hivatalos lap helyiségeiben Szabó Zoltán és egy-két Györffy-kollégista, mi fogjuk megalapítani az első budapesti folyóiratot. A dátum: 1945 nyara; a Magyarok akkor már megvolt, de még a korábbi fővárosban, Debrecenben.

Kié volt az ötlet, ki hívta össze a társaságot, nem tudom, talán akkor sem tudtam. Kapacitálásra nem volt szükség; noha – Szabó Zoltánt, Márkus Istvánt és Kardos Lászlót kivéve – talán egyikünk sem írt addig egyetlen sort sem, egészen természetesen tartottuk, hogy "az új magyar értelmiség folyóirat"-át (ez lett az alcím) mi fogjuk írni, sőt szerkeszteni; ekkora volt annak az évnek önbizalma, vegetációs

ereje. Szándékról, tervről alig folyt vita, hamar egyetértettünk; gondot csupán a cím okozott. Az alapítók többé-kevésbé népi gyűllekezet lévén, egymás után kerültek elő javaslatul a mezőgazdasági eszközök s fogalmak: Borona, Új Eke, Kalász, Barázda, effélék; végül valaki – szerencsére – kibőkte; hogy Valóság; ez megtetszett, tömören hirdette, amit akartunk, s újnak is véltük, merthogy József Attila már szerkesztett azonos című folyóiratot, magam filosz is csak néhány hónap múlva tudtam meg véletlenül.

A főszerkesztő Szabó Zoltán lett, jobbkeze Márkus István, kiadói főnök szegény Czibor, és alakult egy szerkesztő bizottság, melynek tagjai többször cserélődtek; én a harmadik számtól kezdve kerültem bele hivatalosan, de megbeszéléseken részt vettem korábban is, valahányszor a munkatársak gyarapodó köre összegyűlt, egy ízben talán azért, hogy a második szám tervét elkészítsük, ekkor már saját helyiségünk volt (csak tudnám, hol), szó közben egyszer csak Szabó Zoltán tapsolt (biztos, hogy nem tette, mégis így él emlékezetemben: ahogy egy keleti meséhez illik), mondom tehát, Szabó Zoltán tapsolt, nyílt az ajtó, belépett nagy kötegekkel szuszogva egy hordár, s letette elénk az első szám friss példányait, az Antiqua Nyomda csodaszép betűivel, az első számokat, melyekben mi, akkor ott együtt levők, csaknem valamennyien először jelentünk meg: húszéves parasztfiúk, akik pályaválasztásukról talán még nem döntöttek, de már szétosztottak megyényi földet, kezdő tanárok, akik eszméikkel nemcsak a filológiát akarták forradalmasítani, nagy álmú fiatal művészek és egyetemisták, s a tündöklő leány, aki úgy űlt közöttünk ifjúsága diadalában, ahogy csak a francia forradalom leánya trónolhatott, a Szépség Istennője képeiben, a Notre Dame oltárán – szétkapkodtuk az első példányokat, és szívtuk, szívtuk a nyomdafesték illatát; Szabó Zoltán hatásos rendezőnek bizonyult.

Később már nem volt minden ilyen szép. A koalíciós politika beleszólt dolgainkba; Bibó cikkéből nagy vihar támadt, főfő párttekintélyek vitája, mert akkor még valóban vitatkozni kellett. Szabó Zoltán elkedvetlenedett, kivált, hamarosan Márkus is; 1947 áprilisától egyedül szerkesztettem a folyóiratot.

Gondolom, az utókor nem tartja, színvonalát tekintve, amolyan ifjúsági folyóiratnak a Valóságot; pedig szerzőinek többsége egészen fiatal volt. Persze írtak bele idősebbek, még az öreg Károlyi Mihály is; de én munkatársakat a sokasodó népi kollégiumokból toboroztam. Gyakran vándorló szerkesztőségünknek egy ideig az akkortájt görögös nevét viselő ifjúsági szervezetek (EPOSZ, MIOT stb.) egyike adott szállást egy kőkövű konyhahelyiségben; a szomszéd (padlós) szobában Sipos Gyula szerkesztette a Március Tizenötödike hetilapot, együtt indultunk el esténként valamelyik kollégiumba, előadást tartottunk, s aztán biztattuk hallgatóinkat; írjanak. Írtak is, politikai cikket, közgazdasági vagy pedagógiai tanulmányt, irodalmi esszét, könyv- és tárlatkritikát; a Valóság mindennel foglalkozott, s egyaránt közölte a fiatal képviselő parlamenti interpellációját vagy az ifjú zeneszerző dalát József Attila versére és bontakozó művészhelyességei első rajzait. Pályakezdő történelemszövegek egész csoport tolongott a Valóság körül: Spira György, Sándor Pál, Heckenast Gusztáv s még mások; a centenáriumi év buzgalmában írtak 48-ról; ha ma tudós szakmai vitát folytatnak velük, nyilván nem sejtik, hogy első komolyabb ismereteiket a reformkorról, magam akkor még csak irodalmár s annak is francia, az ő zsengéikből merítettem, de legalább jó helyről, hisz a Valóságban megjelent értekezéseiket ma is

gyakran idézi a tudomány. Folyóiratunk fő műfaja mégis inkább a szociográfia volt. Kutatócsoportokat, ösztöndíjas tanulmányutat szerveztünk (Rajk adott rá pénzt), s épp hogy leérettségizett diákok írtak a szabolcsi szektákról vagy az újpesti HPS-gyárról, Kota Karcsi Söptéről készített kitűnő szociográfiát.

De hova lett Kota Karcsi? A Valóságban fellépett fiatalok legtöbbször nevével ma könyvek címlapján, hangverseny- és kiállításlapokon találkozom, némelyikük azonban eltűnt a szemem elől. S a többi szétrebbent (pedig már kezdtünk szépen összeszokni csüttörtök estéken a Centrál kávéház hosszú asztalánál); a tizedelés évei a Valóság munkatársait sem kímélték: ez meghalt, amazok a börtöncellák sápadtságával arcukon kerültek elő esztendőik múlva.

A Valóság ezt már nem érte meg. Baljós előjel: Derzsi Sándor egyik szép verse miatt Révai megmosta a fejem: nem tudtam vele egyetérteni, akkor sem. Aztán jött a NÉKOSZ megbírálása, folyóiratunk a népi kollégiumok lapja volt: lehűlt körülötte a levegő, s épp akkor, amikor tevékenységi köre terebélyesedni kezdett (már könyveket is adtunk ki), 1948 nyarán lehúztam a redőnyt.

Megítélni, hogy mi volt hasznos és mi maradandó a Valóság munkájából, nem az én feladatom. Én csak azt mondhatom, hogy magam mire emlékszem vissza legszívesebben, s mi tagadás, büszkén: a Valóság új költőnemzedéket segített nyilvánossághoz. Szépirodalmat kezdetben ritkán közölt, Illyés egy szép bokor versét, kivételképp, de később már rendszeresen, bár mindig csak keveset, válogatva, Juhász Ferenc-től, Kuczkától, Rába Györgytől s más kortársaimtól. Egyszer egy bicegő fiú keresett föl a köves konyhahelyiségben, nagy nyaláb kéziratot meg rajzot hozott. Öt versét, egy rajzát s prózában írt önvalloását adtam ki egyszerre, ez volt a bemutatkozása, s nevet is én adtam neki: volt már egy Nagy László munkatársunk (ma B. Nagy), ezért a költőnek, faluja, Felsőiskáz után, F. Nagynak kellett lennie.

Úgy érzem, nagyon régen volt ez: a költő – akkor ifjú paraszt-Apolló – ma már teljesen ősz, szomorú, mint Berzsenyi, és poétának semmivel sem kisebb.

Vida Sándor: Valóság, 1945–48. Repertórium. Népművelési Propaganda Iroda, 1975

2. NEGYEDSZÁZAD MÉRLEGÉN

17. Erdei Ferenc emlékei a Bolyai-, a Györffy-kollégiumról és a népi kollégiumokról
1968. február 27.

A Bolyai-kollégium szervezésekor én már nem voltam diák. Szegeden elvégeztem az egyetemet, s falukutató íróként kerültem kapcsolatba a Bolyai-kollégium fiataljaival. Mint idősebb, kicsit kívülről jól megfigyelhettem, hogy mi is történt itt voltaképpen. Ez a kollégium egész más eredetű volt, mint az Eötvös, amiről Mód elvtárs beszélt. Itt az volt a kiinduló gondolat, hogy egyetemre juthassanak azok a szegényparasztyerek, akik másként nem juthattak volna egyetemre.

(Erdi elvtárs ezután utalt arra, hogy a Bolyai-kollégiumban kezdetben még nem volt egységes ideológia. Reformista gondolatok keveredtek – legalábbis a kollégium patrónusai részéről – a középosztály felfrissítését célzó törekvésekkel, de voltak

a fiatalok között olyanok is, akik már ekkor kapcsolatban voltak a munkásmozgalommal és a párttal. Pl. Gyenes Antal és Hegedűs András elvtárs. A többség számára a kollégium az értelmiséggé válás útját jelentette. Már itt, de még inkább a Györffy-kollégiumban elindult a politikai nézetek érelődésének a folyamata is. Olyan kohóká váltak ezek a kollégiumok, ahol a különböző nézetek összekapcsolódtak, és hónapról hónapra tört előre a baloldali gondolkodás, érelődött az egyértelmű antifasiszta magatartás s a marxista gondolkodás.)

Én a Királyi Pál utcában emlékezem a legnevezetesebb vitára – folytatta Erdei elvtárs. – Feleséggemmel együtt jártunk oda, ott is ismerkedtünk meg. Heves vitákban cseréltük ki tapasztalatainkat, s amire észrevettük, megállapíthattuk, hogy íme, már csak három, már csak ketten vannak, akik még ellenállnak a marxizmusnak, sőt a végén már csak egy maradt. Végül uralkodóvá vált a végső eredményben marxista bázisú és a munkásmozgalommal szolidáris köztudat a kollégiumban, bár sohasem pusztult ki későbbben sem a jobb értelemben vett népi-paraszti elem gondolkodásukból.

Mi volt a kollégium tevékenysége? Amikor a Györffy-kollégium még csak egyedülálló magként létezett, a belső, kollektív élet és a rendszeres politizálás jelentette a tevékenység zömét. Ez akkor is megmaradt, amikor a kollégium aktivitása fokozódott, mert ebben volt tulajdonképpen ereje. A kollégiumi élet kollektív megszervezése egészen az ún. szobaszövetkezetekig (alapközösségekig), a közös erőforrások kollektív bölcsesség útján való felhasználása, ebben rejlett az az erő, amiből azután mozgalom lett a felszabadulás után, amikor létrejött a népi kollégiumok széles hálózata. Különösen kezdetben, 1944-ben Debrecenben lehetett jól érzékelni, hogy milyen energia rejlik ebben a kezdeményezésben. Amikor ugyanis Debrecenben meghoztuk a rendeletet a földreformról, és március 15-e után az akkor már felszabadult megyékben embereket kerestünk, akiket földosztó biztосként küldhettünk ki, ezek többsége Györffy-kollégista volt. Valahonnan előkerültek. Ki Kárpátaljáról, ki valahonnan máshonnan a bujdosásból, és bizony ők nagyon sok grófi földet elosztottak. Nagyon ügyesen és nagyon szívből végezték ezt a feladatot. Támogattuk őket hivatalos eszközökkel is. Amikor kezdetben én voltam a belügyminiszter, akkor én is segítettem házat foglalni nekik, kollégiumok számára, amikor pedig Rajk lett a belügyminiszter, ő még többet tett értük, külföldi utakat is biztosított részükre stb. Így aztán gomba módra nőttek ki a földből a népi kollégiumok, széles hálózattá fejlődtek. Helyrehozhatatlan kár, hogy a személyi kultusz felszámolta őket. Hiszen a kommunista párt hí szövegségei voltak a kollégisták személy szerint és kollektívan is. Igaz, hogy hangot kapott a mozgalomban néhány meggondolatlan nézet is, mégis súlyos hiba volt felszámolni azt az értékes tőkét, ami a mozgalomban összekovácsolódott.

S most néhány szót arról, ami tanulságul szolgálhat a mának, mint figyelemre méltó örökség. Az aktív kollégiumi élet mintáját látom a népi kollégiumokban, egy olyan kollégiumi élet mintáját, amelyben az élet minden megnyilvánulásának sajátos dinamikája, kollektív íze, sava, borsá van, a kollektív együttélés romantikával telített, egészen kalandos és az ősi, történelmi példákat követő módjai tűnnek fel. Nagyon színes, érdekes, kollektív életet éltek, még akkor is, ha egyikük-másikuk házasa volt. Így szert tettek a szocialista együttélésnek mindenfajta tapasztalataira.

A szakmai munka, a tanulás kétségtelenül nem volt erős oldala a Györffy-kollégiumnak, bár a szélesebb körű népi kollégiumi mozgalom idején már ez a munka is mind jobban előtérbe került. [...]

Befejezve visszaemlékezését, Erdei elvtárs újból kifejezte sajnálatát a népi kollégiumi mozgalom megszüntetése miatt. Utalt arra, hogy ő sokat vitatkozott és harcolt a NÉKOSZ vezető embereivel, mert nem értett egyet egyes törekvésekkel, így pl. a "kitűnőek iskolájával" sem, mégis különös megrendülés volt számára a mozgalom megszüntetése.

Akkor úgy éreztem – mondotta –, hogy elvágta valamit. Egy olyan történeti hagyományt, ami még ma is él. Nem múlik el hét, hogy ne találkozzam Vásárhelyen vagy Székesfehérvárott, középiskolában, egyetemeken vagy az akadémián olyannal, aki népi kollégista volt. Érdekes, hogy valahogyan mindig kiderül, hogy a politizáló készségnek, a nemzeti haladásnak és a szocializmus és a nemzet ügye összekapcsolásának népi vonása rendszerint felismerhető bennük. Ebből fakadnak kritizálható vonásaik is, de végeredményben olyan erő volt ez a mozgalom, amely nagyon sok kiművelt emberfőt adott a mai vezető gárdának. Sajnos nem volt egyenes folytatása, s most a minisztérium illetékeseinek mindent össze kell kötnöni, hogy a megváltozott körülmények között ilyesvalami legyen.

Jegyzet:

1968. február 27-én este, nyolc órakor került sor a tegnap és a ma kollégistáinak találkozájára. Aligha lehetne – a sablonosság veszélye nélkül – jelzöt találni annak a hangulatnak a jellemzésére, ami a levegőben vibrált, amikor egybegyűlt a konferencia "tisztelet kollégiuma", hogy szót váltson a mai kollégiumok nagyhírű elődjéi, az Eötvös-kollégium, a Bolyai, a Györffy, a NÉKOSZ kollégiumainak, valamint a haladó diákmozgalmak megjelent neves képviselőivel.

Ezt a légkört csaknem három napon át érelték a közös gondokat mérlegelő előadások, viták, szekciómegbeszélések, amelyek tovább gyűrűztek a vendéglátó kollégium klubhelyiségeiben spontán verbuválódott asztaltársaságok esti beszélgetései, poharazgatásai közben. [...]

Mindez benne izzott a levegőben, amikor Széchy Éva dr., a konferencia vezetője – aki maga is régi NÉKOSZ-kollégista –, bemutatta a vendégeket. Üdvözlő szavai nyomán felharsanó taps köszöntötte Mód Péter elvtársat, a külügyminiszer helyettesét, Erdei Ferenc akadémikust, a Hazafias Népfront főtitkárát, Köpeczi Bélát, az ELTE rektorhelyettesét, az Akadémia levelező tagját, Szabó Kálmánt, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektorát, a közgazdasági tudományok doktorát, Molnár János dr. művelődésügyi miniszterhelyettest és Horváth Teri színművésznőt, a haladó szellemű kollégiumi és ifjúsági mozgalmak tevékeny résztvevőit, volt szervezőit és pártfogóit. [...]

Összefoglalta: Juhász Ferenc, az Eötvös Loránd
Tudományegyetem adjunktusa

Széchy Andrásné (szerk.): A szocialista kollégiummá fejlesztés útján.
Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont, Budapest, 1968, 77–82.

18. Köpeczi Béla a kollégiumi hagyományokról
1968. február 27.

A népi kollégiumi mozgalom – és én most elsősorban a Györfy-kollégiumról beszélek, amelynek a vitáira magam is eljártam mint Eötvös-kollégista – olyan történelmi periódusban alakult ki, amikor társadalmi követeléseket kellett győzelemre vinni, azokkal az eszközökkel is, amelyekkel az egyetemi ifjúság egy része, legáltalában része rendelkezett. Ez nyilvánvalóan más történelmi helyzet volt, mint a mai, vagy amilyenek a Bolyai-kollégium megalakulását megelőző idők voltak. Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között – természetes módon – nemcsak a politikai érdekek kerültek az előtérbe, hanem arra sem volt alkalom, lehetőség, hogy kiforrtja magát a népi kollégiumi mozgalom. Meg kell jegyezni, hogy nemcsak a népi kollégiumokat szüntették meg a személyi kultusz hibáinak hatására, hanem az Eötvös-kollégiumot is, tehát ebben a sorban osztoztak a kollégiumok, még ha az indokok különbözőek voltak is. [...]

Egy megváltozott világban kell nekünk a régi hagyományokhoz visszanyúlni, és méríteni belőlük azt, ami ma szükséges és hasznos. Úgy gondolom, hogy a kollégiumi rendszernek óriási múltja és sok változata van. Én még egy olyan kollégiumban is éltem, mint a kolozsvári református kollégium, még ilyen emlékeim is vannak.

Ebből a kollégiumi múltból mindenekelőtt a közösségi nevelést kellene kiemelni, annak jó, kikristályosodott, sokszor kipróbált formáit. A pedagógiában kevés vadonatúj dolgot találunk. Tehát bizonyos kikristályosodott formákat, amelyek már beváltak, érdemes nekünk is átvennünk. . .

A nagy közösségekben a kis közösségek kialakításáról is kell szólnunk. Fel kell használnunk a hagyományokból mindazt, ami a szakmai képzés elmélyítését szolgálja. És lehetőséget kell adni arra, hogy nyelvtanulásban, az általános műveltség kiszélesítésében, tehát a látókör bővítésében nyújtsanak többet kollégiumaink, vagyis: egyre inkább a szakkollégiumok felé kellene törekednünk. [...]

Széchy Andrásné (szerk.): A szocialista kollégiummá fejlesztés útján. Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont, Budapest, 1968. 89-92. .

19. A Fényes szelek forgatása előtt

Beszélgetés Jancsó Miklóssal a NÉKOSZ-korszakról, 1968

[...] – Miről szól legújabb filmje, a Fényes szelek?

– Nem a valóságból vett történet, csak a motívumai valóságosak. Sűrítve próbálja felhasználni azokat az élményeket, melyeket személyesen megéltünk. Hernádi is népi kollégista volt, én is. A sztori 1947 táján játszódik, konkrétan nem meghatározott időpontban. Arról szól, hogy egy népi kollégium huszonöt tagja megszáll egy egyházi iskolát, és át akarja formálni azt a saját képére. Az akció során a kollégisták között különféle nézetek ütköznek össze: szélsőséges, anarchista, balos, jobbos álláspontok és természetesen olyanok is, amelyek hangoztatói képesek józanul felmérni a történelmi helyzetet. A történetben megpróbálunk felidézni valamit abból a csodálatos ifjúkori élményünkből, melyet óriási lendület és őszinte hit jellemzett; amikor tapint-

ható valóságnak tűnt a NÉKOSZ-indulónak az a sora, hogy "Holnapra megfogadjuk az egész világot". Annak ellenére, hogy saját ifjúságunk volt ez a kor, nem kezeljük nosztalgiával, még kevésbé székepszissel. A negyvenedik életévén túl hajlamos az ember arra, hogy túl hidegen és szkeptikusan szemlélje a saját ifjúságát – és a mai ifjúságot is. Mi olyannak akarjuk ábrázolni, amilyen a valóságban volt.

– Engedjen meg egy mellékes kérdést: miért Fényes szelek a cím, és nem "szellők", ahogyan az induló kezdősora átment a köztudatba?

– A cím egyébként még nem végleges, de az induló első sorában ez a szó szerepel. Az induló úgy született, hogy Kardos László többeket felkért, írjanak indulót számunkra, s Vásárhelyi Zoltán, a kitűnő muzsikusz találta a "Sej, a fekete hattyú" kezdetű, gyönyörű népdalt, amihez Jankovich Ferenc írt szöveget, s ez a vers így kezdődik: "Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fújja." Ezt elég nehéz énekelni, s mert a vers második szakaszában egyébként is előfordul a "szellő" szó, az éneklés nyomán a szöveg első sora tévesen ment át a köztudatba. És azért is ez a cím, mert a "szél" és a "szellő" hangulata között nagy a különbség, a dinamika és az erőteljeség szempontjából.

– A Fényes szelek röviden elmondott tartalmából olyasmit sejteni, mintha jelentünk problémáinak s különféle álláspontjainak és karaktereinek genezisé; a csírázás pillanatát kívánná ábrázolni...

– Részben valóban erről van szó. De a kép korántsem teljes, hiszen annak idején a baloldali ifjúsági mozgalomban sem a NÉKOSZ volt az egyetlen szervezet, a film tehát egy kiragadott szervezet történetének is csak egyetlen kis epizódját ábrázolja. De akkoriban működött a MADISZ is, a MEFESZ is, sőt parasztpárti és szociáldemokrata ifjúsági szervezet is. A Fényes szelek tehát csak egyetlen kiemelt részlet, egyetlen kis szelete az egésznek. Nem a NÉKOSZ vagy más ifjúsági szervezet történetének filmje, hanem reflexió arról a korról.

Filmvilág, 1968. augusztus 15.

20. Szemes Piroska: Ankét a Fényes szelekről

Egykori népi kollégistákkal ültünk le a Pilvax fehér asztalához, s feljegyeztük véleményünket az ugyancsak volt népi kollégista Jancsó Miklós legújabb filmjéről. Jogászok, tanárok, mérnökök, írók, művészek, tudományos területen dolgozók – temperamentumuk, történelem- és művészetszemléletük, igazság- és szépségkereső szenvedélyességük szerint – nyilatkoztak a Fényes szelek című filmről s a "fényes szellők" korszakáról.

Szabó Andrásné, a Zrínyi-, majd a Győrffy-kollégium tagja, tanár: Nekem tetszett a film. Sűrítve minden benne van, ami az ifjúsági mozgalomra jellemző volt.

Szabó András dr. jogász, a Petőfi-kollégiumból: Nekem is nagyon tetszett. Ami hiányzik, az a kollégiumok kollektív szellemének a bemutatása.

Somogyi Árpád Munkácsy-díjas szobrászművész: A Fényes szelekből mindent vállalom, ami dal... Egyébként nem tudom elfogadni, mert a NÉKOSZ-ra nem volt jellemző az anarchia. Mi komolyan vettük azt, hogy a történelmi lehetőséggel egybeesik művészi vagy más értelmiségi pályához vezető utunk.

Halász József dr., a Györfy-kollégium volt titkára, majd a Madarász-kollégium igazgatója: A NÉKOSZ éppen nem anarchista kivonulásai miatt volt jelentős, hanem azért, mert szervezetten készült a jövőre. Maga Révai József is hivatkozott erre a Györfyvel kapcsolatban, amikor azt mondta: volt egy fiatal garnitúra, amely céltudatosan készült a jövő népi értelmisége kiművelésére [...]

Somogyi Árpád: Nekünk nem kellett olyan eszközökhöz folyamodnunk, amilyeneket a filmben Jancsó ábrázol, a NÉKOSZ ürügyén. Emlékszem, nyolcadikos gimnazista voltam, amikor először találkoztam kollégistával, aki a karcagi piactéren tartott nagygyűlést. Korántsem olyan agresszívan, mint a filmbéli, vitát provokáló lányok... Elmondta a gyűlés előtt, hogy "nálunk, kollégistáknál az a szokás, hogy bemutatkozunk egymásnak". Megmondta, hogy hívják, honnét jött, kik a szülei. Nekem ez nagyon tetszett, hiszen én is népi származású voltam, s jól emlékszem még, amikor kollégista koromban így állított be hozzám a most már Munkácsy-díjas Kokas Ignác: művész szeretnék lenni, vegyetek fel, én is asztalos fia vagyok...

(E sorok jegyzetelője megkéri a félszáz tagú társaságot: próbáljanak elvonatkoztatni a történelmi kortól, s mint ebből kiemelt műalkotást vizsgálják a filmet.)

Rajk Lászlóné: Egy ilyen intézményt nem lehet úgy beállítani, még művészi szándékkal sem, hogy egy későbbi korszak eltorzulásait tulajdonítja neki.

Dr. Halász József: Sok mindenhez joga van egy művésznek, de történelemhamisításhoz nincs joga. Nekem barátom Jancsó, ettől a tényről függetleníteni is tudom magam. A NÉKOSZ-ra a humanitás volt jellemző, a rendre való törekvés, a demokratikus gondolkodás, az eszmeileg szembenállók meggyőzése. Emlékszem, amikor a Madarászbába kerültem, éjszakákon át latolgattuk, hogyan csoportosítsuk a politikailag érettebb kollégistákat, hogy minden szobába jusson belőlük, s észérvekkel közelebb hozzák hozzánk azokat, akik ideológiailag elkülönültek. Nem kellett nekünk vitákat provokálnunk, azok maguktól adódtak, és éppen ez nem tűnik ki a filmből!

Dr. Kardos László, a NÉKOSZ volt főtárgyalója: Mert nem is ezt akarja bemutatni Jancsó, hanem a NÉKOSZ egy epizódján keresztül a forradalom modelljének deformálódását...

(Vannak pillanatok, amikor a jegyző nem tud lépést tartani a közbeszólások tempójával, így csak a gyorsírással jegyzetre támaszkodhat – a nevek megjelölése nélkül.)

– Éppen ez ellentartozunk! A feleségem, aki nyolcadikosok osztályfőnöke, el akarta hozni a diákjait. Lemondott róla.

– Az én fiam azt mondta: ha ilyenek voltak, ti kollégisták, akkor nem csoda, ha feloszlatták a NÉKOSZ-t.

– Az én lányom kijelentette: "A mai huligánok szelíd tanítványai lehetnének csak a NÉKOSZ-istáknak!"

Halász József dr.: Megint visszatérek a humanitásra. Nem mondom meg, ki az illető, mert sokan ismeritek közülünk: már fél éve volt a kollégiumban, nagyon rendes, törekvő fiú. Odajön hozzám egyszer, és azt mondja: "Nem voltam őszinte, tudom, hogy el kell mennem a kollégiumból, ugyanis rendőri felügyelet alatt állok." Kiderült, hogy még középiskolás korában demokráciaellenes röpcédulákat terjesztett. Kollégiumi ülés elé került az ügye, de addigra már annyira megismerték és megszerették a tagok, hogy nem tartották ellenségnek. Akkoriban rendeztük be a kollégiumot, s Rajk László szerzett nekünk ágyakat. Elmondtam neki, hogy mi van a fiúval. Rajk vette a telefont, átszólította Szabónak a Thököly útra, hogy vegyék le róla a rend-

őri felügyeletet. Ma egyik vidéki vállalatunk szakembere, és ahányszor feljön Pestre, azt mondja, mindig elmegy a Thököly útra...

– Ebben igaza van a filmnek: a kollégistaságot magadban hordod, mint a leprát... Mohácsy László dr.: Akkor is célját tévesztette a film.

Dr. Kardos László: Mi lett volna a célja?

Somogyi Árpád: Az igazságot művészien elmondani!

Mohácsy László dr.: Én nem vagyok illetékes, hogy dramaturgiailag, művészi kivitel tekintetében értékeljem a filmet, de mondanivalójában hamis. Aki az 1945–48-as időt ebből ismeri meg, hamis képet kap.

– A művésznek joga van elvonatkoztatni! (közbeszólás)

Somogyi Árpád: Ha a tejet sokáig pasztörizálják, elvész.

Fekete Gyula, író: A film ürügy arra, hogy kifejtsem egy elvont álláspontot: nevezetesen azt, hogy minden hatalom tisztességtelenné tesz. Ehhez a nézethez felhasználni egy olyan szervezetet, amely nem kompromittálta magát, engem mélyen felháborít. Tiltakozom az ellen, hogy a tízezer népi kollégista nyakába varrja a személyi kultuszt, ürügyül használja fel a mai kor anarchista diákmozgalmai ábrázolására...

Dr. Gyenes Antal szociológus: A lányom azt kérdezte tőlem: jó a film? Nekem tetszett, mondtam. A NÉKOSZ-ról szól? Nem! Kár – mondta... Kétségtelen, hogy a jelzett kort illetően csak a táncok, a dalok hitelesek, de akik ismerjük Jancsót, tudjuk, hogy filmjeiben nem tárgyi hitelességre törekszik, hanem egy elvont gondolat kibontására, illusztrálására. Ez esetben egyszerűbb ez így, mint a valóságos szituációt visszaadni... Szerintem a művészi szabadság alapján joga van...

– Formailag-tartalmilag ismételni is?

– A Szegénylegényekre gondolsz?

– Például arra is.

Dr. Kardos László: Elképzelhető az is, hogy egy művész egész életét egy problémakörnek szenteli. Ehhez joga van!

(Néhány kivétellel valamennyi résztvevőnek az a véleménye: joga van a művésznek egy úgy ábrázolójaul szegődni, csak történelmet hamisítani nincs joga.)

Dr. Gyenes Antal: Kétségtelen, hogy Jancsó progresszív társadalmi hatást akar elérni. Elgondolkodtató: vajon ez-e a módja ennek, s nem éppen túl konfúzus hatást vált ki? Mert az alapgondolata a hatalommal való visszaélés. Lehet, hogy ha történelmileg is hitelesen ágyazza be ezt a gondolatot, meggyőzőbb. Így valóban nem tud kellően bizonyítani...

Major László közgazdász: Jancsó nagy melléfogása, hogy nem motiválja a forradalmat, így a beavatatlan nem tudja, mi miért történik.

Az ankét jegyzője nem filmesztéta. Csak művészettisztelő mozilátogató.

És maga is kollégista volt...

Nők Lapja, 1969. február 22.

21. Fekete Sándor: Folyosói szimpozium a Fényes szelek című filmről

[...] Csabai: Voltak hibái is a NÉKOSZ-nak, nem arról vanszó, de mégiscsak kegyetlenség most már a fényes szellők korát is deheroizálni, hogy az egész huszonöt évből semmi se maradjon, még a kezdő évek lobogásának emléke is hamuvá szürküljön. [...]

Sándor: Mi mind a négyen kollégisták voltunk, mint minden ember, szeretjük ifjúságunk bolond, bízó s talán boldog éveit, de ha most lefest minket két művész, aki bizonyos fokig kívülről nézett bennünket (Hernádi s ha jól tudom, Jancsó is csak a vége felé, nem sokkal a kapuzárás előtt került a kollégiumi mozgalomba), nem mondhatjuk a portré cáfolatául, hogy mi nem ilyennek látjuk magunkat. [...] Nekem tetszett a film, mert illúzióim roncsait is segített eltemetni. A Fábán Pista meg a Madrid határán meg a többi dal, amelyben egy nemzedék eltiporhatatlannak vélt hitét rikoltoztuk világgá, úgy hangzott most a fülemben, mint a gyászdalok sorozata, mint a kihasznált és kicsúfolt, meggyalázott és megölt ifjúság komor búcsúztatója. Ez a magyar filmművészet Illusions perdues-je... B. Nagy Laci nyugodtan felcserélhette volna a kritikája címébe tett kérdőjelet felkiáltójellel: ez csakugyan a fényes csalatás leleplezése, a legesleg...

Domonkos: Hagyjuk a felsőfokokat. Jancsó túl értékes és túl fontos művész ahhoz, hogy szuperlatívuszos ömlengésekkel árásszuk el. Ilyesmivel aligha győzzük meg az ellenfeleket, de a kételkedőket sikerrel elriasztjuk Jancsótól. [...]

Csabai: Megengeditek, buzgó bajnokai a szabadságnak, hogy a magamfajta konzervatív-dogmatikus-talmudista is kifejtse véleményét? Beleférek a demokráciá-tokba?

Domonkos: Bele. De a te fő erőőd nem az érveidben rejtezik. Egészen másban. [...]

Csabai: A film, észreveheti a vak is, nem a kollégiumról szól. A NÉKOSZ csak ügy arra, hogy az eddig 49 körül lefékező kritikát egészen a kezdetekig lehessen ösztökélni. A kollégisták és a kolostoriak ellentéte az egész 45-ös alaphelyzetet kívánja jelképezni: egyfelől a forradalmi élcsapat, másfelől a passzív, dermedt, papok vezette tömeg. Az élcsapat, mint a Vörösinges egyik mondata céloz is erre, nem teljesen a saját erejére támaszkodik... Ráadásul naiv humanista lelkesekből és terrorra hajlamos számító lelkesekből áll, vezetőik pedig – lásd a zárójelenetet – cinikus manipulátorok. [...] Nos, kérem, én egész egyszerűen visszaautasítom a demokrácia hőskorának ezt a sűrítmenyét, amely nem a "kollégisták", hanem, alig leplezett módon, a "kolostoriak" szemszögéből állítatott össze. [...]

Sándor: Menjünk sorjában. A film elején a kollégisták elindulnak, hogy vitatkozzanak, tárgyaljanak a kolostoriakkal. A film elején megállítják a rendőröket, de hogy miért, s hogy azok is a kolostorba robognak-e vagy sem, nem tudjuk, mert a Jancsó-filmek dramaturgiája időnként egyszerűen megfejtethetetlen... mint maga az élet. De ez mellékes. Az a lényeg, hogy a naivul erőszakos, kezdeti kolostori fel-lépés után a Vörösinges megérti: módszert kell változtatni. Sikerül is megnyerni a bizalmatlan kolostoriakat. Már-már egy termékeny együttműködés látszik kibontakozni, amikor megérkezik az exkollégista rendőr, s arra akarja felhasználni a kollégistákat, hogy segítsenek neki elfogni a letartóztatandó kolostoriakat. Függetlenül most attól, hogy e fiatalok bűnösök vagy sem, ha vitatkozni, tárgyalni megyünk valahová, a vitát ne kombináljuk letartóztatással, mert – mint a Vörösinges megérti – mindent elrontunk. A meggyőzés és az erőszak összekeverését, a vita rendőri akcióba való fullasztását a film képei egyértelműen elítélik, ezen vitatkozni sem lehet. A zavart az okozza, hogy a végén, nem kis meglepetésre, az exkollégista rendőr alakja dicsőül meg. A hívek bizonyára ezt is meg tudják magyarázni, mert olyan homályt Jancsó nem tud pro-

dukálni, amit kellő adag dialektikával meg ne lehetne fehériteni. Számomra azonban ez a vég egy szép film gyengéje marad, amire nem érdemes sok szót pazarolni.

Csaba i: A film ezzel az egész rendőri beavatkozással későbbi dolgokat antedatál. A fényes szellők korszakára nem volt jellemző az ilyesmi.

Domonkos: Csak így látjuk, mert a későbbiek rálicitáltak a kezdeti hibákra. Jövő korok történészei, légy nyugodt, találnak majd olyan aktákat, amelyek a későbbi konstrukciók perektől nem is lesznek túl messzire. De a filmnél maradván: én a címet kifogásolom. Olyan címet kellett volna találni, amely egyértelműen utal arra, hogy nem a népi kollégistákról lesz szó, akik 45–48 között nem díszes népviseletben, hanem kopott katonaköpenyegben, gyalog, vonattetőkön vagy ponyvás teherautókon járták az országot, puliszkát zabáltak, tetves-rühes vackokban háltak, s közben földet osztottak, szövetkezeteket és kollégiumokat szerveztek, s méghozzá nem "állami forradalmárokként", hanem egy részben még ellenséges államapparátussal dacolva, s nem zsidókat rejtegető papokkal, hanem igazi reakciósokkal verekedve. Mert bármilyen "dogmatikusan" hangzik is ez ma, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy ebben az országban népnyzó, németbérenc, úri brigantik is éltek, s nekünk harcolnunk kellett ellenük. Vagyis olyan címet szerettem volna, amely jelzi: nem a kollégiumi mozgalomról, hanem egy kollégiumi történet kapcsán általánosabb érvényű dolgokról lesz szó. [...] Minden hasonlat sántít, az allegóriák, parabolák pedig gyakran angolkórosak is. A társadalmi test a maga egészében nem fér el egy történelmi parabolában, egy másfél órás film keretei között még kevésbé. Vagyis ezúttal annyit elfogadok a véleményedből, hogy a tényleges cselekményen túlmenő jelbeszéd egyszerűsít, túloz, esetleg torzít is. A valóságos történelmi konfliktusnak csak két szélső elemét látjuk itt: a felforgatókat és a passzív gyűlölettel védekezőket. Kimaradnak a két erő között mozgó, ingadozó tömegek, a reakció aktív vezetői stb. De Jancsóék nem is akarhatták az egész 45–47-es alaphelyzetet extenzív totalitással felvázolni, hanem a kezdő állapot egyik sajátos mozzanatának kiemelésével az egész későbbi fejlődés egyik meghatározó hibáját szerették volna parabolikus formában megragadni.

Fekete: Próbáld magyarul folytatni.

Domonkos: Köszönöm az intést. Egy mesét láttunk, amely rólunk szól. Rólunk: akik 45-ben egy undorító, zúllott és szétvert világ romjain tiszta hittel új életet akartunk teremteni, még közelebbről, rólunk, mai negyvenesekről, akik akkor a küzdelem leglelkesebb osztagai voltunk. Keserves terhekkel indultunk: a háborúval járó szörnyűségek és veszteségek egy része a mi számlánkra került, külső erők ügynökeinek rágalmaztak bennünket, s ráadásul tapasztalatlan buzgóságunkban még az agitáció módszereit is el-elvétettük, mint a kolostort megszálló kollégisták. Ennek ellenére – s ezt a film hivatkozás nélkül, de félreérthetetlenül érzékelteti – hitünk ereje, a múltat vádoló igazságunk és jövőt ígérő magabiztosságunk megtörte a gyanakvást, a bizalmatlanságot, és hódítani tudott. S ha a Vörösingések demokráciát, humánusmot követelő és érvényesítő programja valósul meg, ez a hódítás kiteljesedhetett volna. De nem ez történt. Miért, miért nem, a film nem elemezheti, csak jelképez, a vak erőszak hívei kerekedtek felül a forradalom táborában, sőt még ők is csak eszköznek bizonyultak egy felettük álló, cinikus csoport kezében. E csoport hangadóit nem ismerték a magyar valóságot, a demokráciát ideiglenes, kényszerű rossznak tekintették, az erő és a propaganda bűvös hatásában bízva legyőzni, nem meggyőzni akartak.

A tiszta hitű Vörösinges nem kellett nekik, mert úgy találták, hogy nem eléggé kezelhető. A Vörösinges helyébe kerülő vezér, a készséges erőszakos már nem tudta vonzani a kolostoriakat, így hát kénytelen volt azok közül a selejtre támaszkodni: a gerinctelen hazudozókra, a hajlongókra, akik saját testvéreiket is el fogják adni. A felső irányítás – amikor kellett – az engedelmes erőszakost is áldozatul dobta, mert csak a célok szentsége számított, az elv és az egyén mellékessé vált. Ez a film képlete. Szerintem – az egyszerűsítések és a néhol tetten érhető elfogultságok ellenére – a magyar filmművészetben először érzékelteti egy olyan történelmi korszak néhány döntő vonását, amelyben a forradalom legőszintébb híveit megtizedelték, de a volt ellenfél leghitványabb elemei közül jó néhányan fokozatosan előtérbe kerültek.

Csaba i: Épp ezt bátorzkodtam tagadni. Azt a korszakot elsősorban talán mégsem a hibák jellemzik, hanem az eredmények.

Domonkos: Lassan meg kell szoknunk, hogy egy művészi alkotásnak nem ugyanaz a dolga, mint egy történelmi tanulmánynak vagy kongresszusi beszámolóknak, s még csak nem is hasonlítható a feladata egy ünnepi vezércikkéhez. Mellesleg ez a képlet a Rákosi-rend konstrukciós pereihöz is kínál adalékot: amikor egy olyan vonal erőltetését kezdték meg, amely a magyar valóság történelmi igényeivel nem egy ponton ellenkezett, természetesen azok az emberek kerültek gyanúba, akik közelről ismerték a hazai adottságokat és a nyugati demokráciákat, akikről feltételezni lehetett, hogy az erőltetett vonallal szemben adott pillanatban – mondjuk 49-ben! – ellenállást tanúsíthatnak. [...] Mellesleg a népi kollégiumi mozgalmat is azért számolták fel, mert felépítésének demokratizmusa, forradalmi lendülete nemkívánatossá vált olyan helyzetben, amelyben a forradalmi lendületnél hasznosabbnak ígérkezett a centralista fegyelem. Ezért sajnálom egy kicsit, hogy a filmet, ezt a szemnyitó parabolát épp a NÉKOSZ ürügyén csinálták meg. De hát egy filmet le is kell forgatni, s ha ennek...

Sándor: Szűzanyácskám, milyen naivak vagytok mindketten, te "konzervatív" Csaba i és te "haladó" Domonkos! Úgy vitatkoztok a filmről, mintha valami mucsai zugpolitikus s nem egy európai horizontú művész dolgáról lenne szó. [...] Mít sóhajtoztok, fiúk, hajdani ifjúságotok emlékeit dédelgetve, hiszen félrevezettek benneteket! Azt hittétek, a történelmet csináljátok, s közben belőletek csinált pojcákat és balekot a történelem. Az egyik jelenetben a Vörösinges bedobja a "vita"-témát: "Első pont: mi az egyén szerepe a történelemben?" Látszatra csupán a fiatalok neofita buzgóságának ironikus ábrázolását szolgálja e jelenet, igazában azonban az egész film keserű alapkérdését találja elénk: Az egyén nemcsak a történelmet, még a saját sorsát sem tudja irányítani. [...] A Szegénylegények elintézte a 48-as romantikát: a "szabadságharcosok" egymást árulják el benne. A Csillagosok egy másik legendát tett ad acta. Most a Sej, a mi lobogónkat nosztalgikusan dűdölő, pocakos negyveneseket vágta mellbe Jancsó: a ti fényes szellőtök csak egy fajtája a keleti szélnek. Ez is, az is, szalmalángtüzeket ébreszt, mint a film befejező része szimbolizálja, s aztán nem marad más utánuk, csak hamu és pernye.

Domonkos: [...] Természetes, hogy 1968-ban, húsz évvel a NÉKOSZ után, nem lehetett úgy csinálni filmet erről a mozgalomról, hogy közben ne vegyék tudomásul újabb, ebben vagy abban hasonló mozgalmak olykor izgató és biztató, máskor lehangelő tanulságait. S nem lehet úgy hinni, mint húsz évvel ezelőtt. A filmből

keserűség is árad, de a történelmi üttévesztés felidézésével mégiscsak az annak idején elnyomott s most újra kibontakozó demokratikus fejlődést kívánja szolgálni.

Fekete: Mi a véleményed, a film szerint indokolt-e bizonyos fokig a Vörösinges bukása, szükségszerű-e, hogy ebben az új kibontakozásban ne vehessen részt, a süllyesztőbe kerüljön stb.?

Domonkos: Más a szükségszerű, és más az indokolt. A Vörösinges bukása szükségszerű volt, mert morális elvekhez ragaszkodott egy olyan korban, amely a morál ellen dolgozott. De hogy véglegesen a süllyesztőbe kerüljön moralizálása miatt? Hogy ezt még csak "bizonyos fokig" is "indokoltnak" tartsam? Nem, barátom. Bocsnat a parlagi kifejezésért... no mégsem... inkább parlamenti modort erőltetek magamra: a filmből sem olvastam ki olyan tanulságot, hogy csak az államreazon óvatos bölcseinek juthat szerep a kibontakozásban. A demokratikus fejlődés egyik mércéje, szerény véleményem szerint, éppen az, hogy mennyire kapcsolódhatnak be ismét az úgybe azok, akik ennél vagy annál a fordulónál morális aggályaik miatt összeültek a nyers valóság követelményeivel, de tetteikben egyértelműen a szocialista eszmény vezette őket.

Sándor: Már amennyiben egyáltalán óhajtanak még ügyeket intézni.

Domonkos: Legalábbis fele annyi jogot kaphatnának, mint azok a kezes csúszó-mászók, akik soha nem kerültek konfliktusba semmilyen hatalommal, mert soha nem is voltak elveik. [...]

Fekete: Maradjunk a Fényes szeleknél. Jancsó ezúttal is illúziókat akart rombolni, de úgy érzem, ő sem úzött csúfot abból, ami ifjúságunkban csakugyan szép volt, mert ő is hisz bizonyos pótolhatatlan emberi értékekben.

Csabai és Sándor: (egyszerre): Jancsó és a hit! Hernádi és a hit!

Domonkos: De egyik lettetek hirtelen! Szerintem is hisz. Van, aki folyton a hitről és az eszméről prédikál, de közben egészen másra gondol. S van, aki keserűen megfricskázza mítoszainkat, de közben vérzik a szíve, s ez a vér vörösre festi a Fényes szelek hősné ingét is. És van, aki bohócsípát csap a fejébe, de közben...

Sándor: Hát ez megható. Most már csakugyan nincs más hátra, énekeljük el a Sejt, a mi lobogónkat...

Fekete: Nosztalgiaából? Iróniából?

Domonkos: Nálunk szabadság van. Ki-ki gusztusa szerint.

Fekete Sándor: Folyosói szimpozion, melyből végre mindenki megtudhatja érdekes-e élni és küzdeni (vagy nem). Magvető, Budapest, 1970, 215-253.

22. Sipos Gyula: Lassan utódainké lesz az ország

Azok a kedves fiatalasszonyok, akik oly szépen járnak az utcán, akik oly okosan és annyi gonddal próbálják berendezni a maguk életét: a lányaink. Azok az ifjú munkások, tudósok, szakemberek, akik olykor dörömbölve is helyet követelnek maguknak: a fiaink.

Ha megkérdéném tőlük: mit tudnak a Györffy-kollégiumról, talán megrándítanak a vállukat. Semmit. Alig valamit.

Emlékeznek azok a tízezrek – tanárok és volt diákok –, akik már a fõlszabadulás után, a Fényes szellõk idején, megismerték a népi kollégiumok emberformáló mozgalmát, s azok a mai problémákkal szembenézõ emberek, akiket magyar és forradalmár hitük a múlt igaz megismerésére készítet.

A Gyõrffy István Kollégium szerepérõl megszületése pillanatától folyik a vita, föl-fõllángolva még napjainkban is, amikor pedig megszüntetése óta húsz év telt el. A fõlszabadulás elõtt Milotay István, a magyar szélsõjobboldal vezérpublicistája azt írta, hogy az egyetemeken a "fõldalatti baloldali szervezkedés forrása a Gyõrffy-kollégium", a "bolsevizmus hazai ügynõkeinek agitátorképzõ iskolája", "egy magyar paraszt-szovjet elõkészítõi". "Mindezt persze, azzal a feltétellel, hogy a »nemzeti« és »úri« Magyarországnak el kell buknia a német érdekbõl, s német rablánccon vívott küzdelmében, hogy Sztálinék mint szabadítók megjelenhessenek a Kárpátok liágóin, és õk, a nagy összeomlás diadalában, kibontott lobogóval elibéjük mehessenek, úgy is, mint Gyõrffy-kollégium" (Új Magyarország, 1944. május 4.).

"Ezt a munkát sok-sok száz kollégiumban kellene folytatni" – írta Veres Péter. "A Gyõrffy-kollégisták – az új népi értelmiségnek ezek a nagyszerû pionírjai" – így Darvas József, Rajk László: "Valóban nagy és történelmi jelentőségû az a kezdeményezés, amit itt a Gyõrffy-kollégium bejelentett..." "Érdeme a Gyõrffy-kollégiumnak, hogy beleplántálta a fiatal magyar értelmiségbe a történelmi népi hagyományokhoz való fordulás szellemét" – mondta Révai József. Rákosi Mátyás pedig 1946-ban teljes támogatást ígérve ismerte el "azt a lendületet, a demokráciának azt a tiszta megértését, azt a munkaszeretetet, morális erõt, amit a Gyõrffy-kollégium munkájában lépten-nyomon tapasztalunk". S alig két év múlva, közvetlenül a népi kollégiumi mozgalom megszüntetése elõtt: "Bevallom, már hosszú ideje gyanakvással és fenntartással tekintettem a NÉKOSZ-ra... Úgy látszik, fenntartásaimnak lett igazuk. Meg is mondom, miért... Én a szocializmus dolgait még a régi nagykönyvekbõl tanultam... Tanultam, hallottam tömegszervezetekrõl, ifjúsági szövetségrõl, nõszövetségrõl, szakszervezetrõl, transzmisszióról, meg arról, mi a párt és az állam viszonya... De arról sehol sem olvastam és hallottam, hogy a szocializmus útján népi kollégiumok is vannak... A népi kollégiumokról egy szó sincs a régi nagykönyvben, és nem is hiszem, hogy szükség van rájuk." [...]

Most, amikor rég nem látott barátokkal találkozom, amikor régi iratokat, fényképeket forgatok, magam sem akarom elhinni, mi mindenben tudtunk részt venni mi ötvenen, az alatt a rövid két-három év alatt is. Megteremtettük és megvédtük önkormányzatunkat, kialakítottuk nevelési rendünket. Mi például nem papírforma szerint vettük föl az új tagokat a kollégiumba, hanem egyhetes táborozás után, melyen a régiek és a jelöltek együtt dolgoztak, beszélgettek, szerepeltek, és senki sem tudta, ki az igazgató, ki a jelölt. Népfõiskolát szerveztünk, melynek bentlakó hallgatói kertészeti oklevelet kaptak, eljártunk a Vasasokhoz és a MÉMOSZ-ba, illegalitásban élõ kommunistákkal kirándulásokra, megszerveztük a Parasztszövetség fõiskolás szakosztályát, vándorkönyvtár-mozgalmat a falunak, röpcédulákat az egyetemekre, a Béképárt nyomtatványait ezer címre, munkás-paraszt-értelmiségi ifjúsági ankét, önálló balladaest a Városi Színházban, fiókkollégium szervezése Debrecenben, kezdeményezése Pécsen, tanfolyam kubikusoknak, határjárások, elõadások, szerkesztõségi munka... És szerelmesek voltunk közben. És sokan közülünk kenyérkeresõ mun-

kát is végeztek... És tanultunk. – Nemcsak az egyetemen. A miénk volt az első magyar kollégium, mely tagjai számára kötelezővé tette egy nyugati és egy szomszéd országbeli nyelv tanulását.

Hogyan futotta minderre az erőnkől? Nem azért látjuk-e ma mindezt olyan szépségesnek, mert akkor voltunk fiatalok?

Nemcsak azért. Akkor éreztük életünkben először és leghatározottabban, hogy cselekvő formálói vagyunk a magunk sorsának, egy nép sorsának. S hogy nemcsak önmagunkban, hanem ezer meg ezer emberrel együtt. A munkások, akik eljártak előadásainkra, a földmunkások, parasztszövetségi ifjú gazdák, az édesanyák, akik bujdosásunk idején szállást adtak, és féltőn betakartak bennünket, a lányok, akik vállalták mellettünk a harcot is, a börtönt is, mind úgy érezték: a magunk igazi otthonát tudjuk megteremteni ebben az országban. Ha megfogalmazatlanul is, sejtettük: közeledik az a történelmi perc, amikor ennek a népnek egészséges életőstöne találkozik a forradalommal.

Mikor letartóztattak, anyám fogadalmat tett: ha fia élve kiszabadul, ő halála napjáig minden pénteken szigorú böjtöt tart. S ma betegen, idősen még mindig megtartja ezt a böjtöt.

Miért mondom el ezt? Mert talán példáz valamit abból, hogyan voltunk mi forradalmárok. A következő írásokban nem hőseket szólamtatok meg. Nem is mindig azokat, akik a közélet fórumán leginkább láthatók voltak. De – úgy gondolom – mindig arról, ami a jelenben hasznos emlékezés, a jövőre nézve pedig hasznos tanulság.

Sipos Gyula: Akkor voltunk fiatalok. Nők Lapja, 1969. december 6.

23. Soós Levente: A népi kollégisták évtizede: 1939–1949

Harminc évvel ezelőtt, 1939 decemberében alakult meg az első népi kollégium. A mai fiatal nemzedék már nem sokat tud ennek a népi értelmiségi ifjúsági mozgalomnak régen lezajlott, korán megszakadt történetéről. Vagy talán nem is igaz, hogy nem tud róla? Mendemondák, legendák keringenek: "Az volt az igazi!" "Ma is példa lehetne!" Mások, talán egy kis lelkiismeret-furdalást is érezvén, lezárt ügynek akarják tekinteni az egészet, mondván: kár fölmelegíteni ezt a históriát, oly régen volt, és olyan mások a mai viszonyok, hogy még csak történelmi tanulságképpen sem szolgálná a márt.

Mi most itt nem akarunk mást, mint a rendelkezésre álló adatok, tények alapján bemutatni a mozgalom rövid történetét. Legendát is oszlatva és talán görcsöt is oldva. [...]

A történelmi tényezők ritka szerencsés találkozása segítette és virágoztatta ki a népi kollégiumi mozgalmat: a fasiszta társadalmi rendszer összeomlása, az addig elnyomott néposztályok önmagukra ébredése, a demokratikus és szocialista politikai erők kibontakozása. Ennek köszönhető, hogy a népi kollégiumokban a munkás- és parasztszármazású diákok rövid idő alatt osztályaik legjobb képességeit hozhatták a felszínre. S ha netán voltak is a népi kollégiumi mozgalomban és tagjaiban fogyatékoságok, emberi gyengeségek, fölényesség, indulatosság, erőszakosság, mégis megállapítható, hogy sohasem veszítették el az emberi mértéket, ellenfeleikkel

szemben sem váltak kíméletlenné, soha nem váltak öncélúan hatalmaskodókká. A kollégiumi közösségek fegyelme eleve lehetetlenné tette bármiféle elvadulásukat. Az a természetes büszkeség, amely a népi kollégista diákokat kivétel nélkül eltöltötte, nem ok nélkül való; volt mire büszkének lenniük, forradalmi teljesítményeik jogos büszkesége töltötte el őket.

A NÉKOSZ nem volt avantgarde abban az értelemben, ahogyan később híresztelték róla, és nem igaz az az állítás sem, mely szerint külön utakon járt volna a kommunista párttól. A NÉKOSZ a kommunista mozgalom elveinek és munkájának tiszteletében nevelte tagságát. A kommunista párt vezetői – köztük nemegyszer Rajk László és Révai József is – a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak a népi kollégiumokról és a népi kollégistákról. A NÉKOSZ pedagógiai elveit és gyakorlatát elismerték, és meg is védték minden jobboldali és ultrabaloldali támadással szemben.

Mindezek megállapítása után érthetetlen és megdöbbentő volt az a fordulat, amely 1948 nyarán bekövetkezett: a NÉKOSZ megbírálása és ezt követően, egy év múlva a felszámolása. A proletárdiktatúra megteremtése ezt önmagában véve semmiképpen nem indokolta, mint ahogyan nem indokolta az ötvenes években bekövetkezett torzulásokat, törvénytelenégeket sem.

Föltámasztható-e ma, vagy helyesebben szükséges-e, érdemes-e föltámasztani a népi kollégiumokat? A régi formában nyilván semmi esetre sem. Sajátos történelmi korszakok hozták létre ezt a progresszív ifjúsági tömörülést és mozgalmat, élete történelmileg meghatározott volt. Mégis, nevelési elvei, a társadalmi aktivitásnak a szakmai képzéssel való szerencsés párosítása követendő példa lehetne ma is. Tanulmányainak figyelembevételét nemzeti önismeretünk és önbecsülésünk megkívánja. Az a nemzedék, amely e kollégiumok falai között nevelkedett, ma a szocializmust építő magyar társadalom derékhada. Nekik is tartozunk ennyi elismeréssel.

Népszabadság, 1969. december 12.

24. A népi kollégiumok története dokumentumokban

Beszélgetés egy készülő kiadványról

Az MTA Történettudományi Intézetének keretében nemrégiben széles körű kutatótevékenység indult meg a közelmúlt egyik jelentős forradalmi diákmozgalma, a népi kollégiumi mozgalom történetének a megírására. Ennek a vállalkozásnak az indítékairól, a várható eredmények tanulságairól, a munkálatok mostani állásáról beszélgettünk a dokumentumgyűjtemény szerkesztő bizottságának tagjai közül Csatári Dániellel, a Párttörténeti Intézet csoportvezetőjével, Kardos Lászlóval, a Néprajzi Múzeum tudományos főmunkatársával, Szabó Kálmánnal, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektorával, valamint Ránki Györggyel, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete igazgatóhelyettesével. A dokumentumgyűjtemény főszerkesztője a munka céljairól nyilatkozott.

– A Tudományos Akadémia megtisztelő megbízásából fogtunk ebbe a vállalkozásba – mondotta bevezetőül. Örömmel, mert mi, akik fiatalon e hajdani diákmozgalom tevékeny részesei voltunk, a kort és eseményeit mindmáig életünk tiszta és harcos élményeként őrizzuk magunkban. De némi szorongás is van bennünk: vajon az

évtizedek távlatából a maga igazi valójában tudjuk-e felmutatni a mozgalom küzdelmeit, hétköznapijait, szereplőit? A férfikor derekán hajlamosak vagyunk múlt ifjúságunkat megszépítő fényben látni és láttatni. A tárgyilagosság igényétől indítva választottuk hát munkánk műfajául a dokumentumgyűjteményt, az objektív történeti emlékek közvetlen közreadását.

Eredeti és egyidejű levéltári, irattári és magánkézben levő publikálatlan és publikált forrásanyag – kis részben visszaemlékezések – alapján sokoldalúan óhajtjuk megismertetni és dokumentálni a népi kollégiumoknak – az egykor diákmozgalomnak és nevelési intézménynek – történeti-társadalmi helyét, szerepét és teljesítményét hazai történetünk sorsfordító évtizedében. Bemutatni az anyakollégiumnak, a Györffy István Kollégiumnak, majd szülöttének, a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) 160 kollégiumának és mintegy 15 ezer diákjának politikai és társadalmi tevékenységét az ország demokratikus, illetőleg szocialista átalakításában.

A hivatásos történész – aki életének egy korszakában maga is népi kollégista volt – arra mutatott rá, hogy a népi kollégiumi mozgalom kibontakozása, tevékenysége elválaszthatatlan attól a forradalmi kortól, amely 1945-ben, hazánk felszabadulásával kezdődött. E mozgalom ezer szállal kapcsolódott a történelmi idő egész bonyolult osztályharcához, nemkülönben a többi korabeli munkás, paraszt és értelmiségi ifjúsági szervezet működéséhez. Egyedül, önmaga történetéből nem fejthető meg tehát a népi kollégiumi mozgalom sem. Ezért is lenne célszerű, ha a többi autonóm ifjúsági mozgalom, szervezet is összegyűjtené múltja dokumentumait, megírná a maga történetét. E NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény segíteni fog ebben, annál is inkább, mert az egykori kollégisták maguk is ott bábáskodtak a MADISZ, a MEFESZ, a TIOSZ és a többi korabeli forradalmi ifjúsági szervezet és mozgalom megszületésénél – szerepet és részt vállalva bennük.

– A népi kollégiumok tapasztalatai nagyon sokat adhatnak a mának is – mondotta a pedagógus.

– A mai fiatalok körében is erős a törekvés a kollégiumi közösségi élet kialakítására, tartalmassá tételére. A művelődésügyi kormányzat erőteljesen támogatja törekvésünket. Nem véletlen tehát, hogy a nevelőtanárok és a fiatalok legjava élénk érdeklődést tanúsít a népi kollégiumok ügye iránt. Haladó hagyományt keres, amelyből erőt merít a diákkormányzat legmegfelelőbb működési elveinek kialakításához, és segítséget kaphat olyan formák megtalálásához, amelyekkel ezek a szocialista szellemiségű közösségek aktív tényezővé válhatnak a tanulmányi színvonal javításában, a KISZ-munka kibontakoztatásában és egyáltalán a közéleti tevékenységben.

Az utóbbi időben – mint ismeretes – csökkenő tendenciát mutat a fizikai dolgozók gyerekeinek számaránya mind a középiskolában, mind a felsőoktatásban. Tudjuk, hogy a kormányzat a kollégiumi férőhelyek számának növelésével és sok minden más eszközzel igyekszik ezen a tendencián változtatni. A népi kollégiumok tapasztalatai bizonyára itt is segítséget nyújthatnak.

– Az MTA Történettudományi Intézete örömmel és készséggel karolta fel a NÉKOSZ történetére vonatkozó dokumentumkötet elkészítésének tervét – folytatta az intézet igazgatóhelyettese. – Intézetünk úgy véli, hogy a NÉKOSZ történetére vonatkozó dokumentumok összegyűjtése és később esetleges nagy tudományos monográfia elkészítése jelentős hozzájárulást nyújthat népi demokráciánk kulturális és politikai

fejlődése történetének megírásához. A NÉKOSZ története rendkívül fontos, lényeges alkotóelemét adhatja értelmiségünk történetének, a magyar szocialista értelmiség kialakulása folyamatának, összetételének, politikai, szakmai fejlődése vizsgálatának. Nem kétséges, hogy helyes lenne, ha erőink elegendők lennének az értelmiség fejlődése szélesebb körű, átfogóbb, valamennyi áramlatot felölelő vizsgálatára. [...]

Népszabadság, 1970. február 12.

25. Közös sors és közös cél kovácsolt össze bennünket

Gyúlsi László Egy népi kollégista naplójából című írásának bevezetése

[...] Népi kollégista voltam én is, a mozgalom kezdetétől a végéig. 1946 őszétől 1949 őszéig. Számomra a népi kollégiumok megalakulása jelentette az igazi felszabadulást. Amikor a felszabadító harcok szülőfalumtól két-három falu közelségben folytak, a nyilasok elhurcoltak. Tizenötévesen, a legfiatalabb, legkisebb és legvéznaabb voltam azok között a levették között, akiket Németországba hajtottak. 1946 tavaszán hazaszöktem, s itthon nagyon örültem annak, hogy apám 5 hold földet kapott, de elkeserített, hogy továbbra is részesaratók maradtunk. Szerettem volna folytatni a tanulást. (A felszabadulás előtt a polgári iskola második osztályát végeztem el.) Apám viszont úgy gondolkodott, hogy mivel több földünk van, jó lenne, ha ott-hon maradnék. Én menekülni akartam. – Ha az őszi munkát elvégezzük – gondoltam – beállok inasnak valamelyik iparozhoz. Ilyen töprengések között ért a hír 1946 őszén, hogy Esztergomban népi kollégium alakul, s a tanulni vágyó tehetséges munkás- és parasztfiatalok számára ingyenes ellátást biztosít.

Határtalan volt az örömöm. Igaz, hogy a legszükségesebb ruha, cipő, ágynemű előteremtése is gondot okozott a családnak, de azért valahogy mindent megszereztünk, és november 5-én hátamon egy parasztszákkal bevonultam az esztergomi Vak Bortyán Népi Kollégiumba, a Kossuth Lajos utca 65. szám alá. Ott már néhány, magamhoz hasonló fiatal volt. Nem kellett a szegénység miatt szégyenkezni, mert ők is éppen olyan szegények voltak. Hamarosan jó barátságot kötöttünk, mintha régóta ismertük volna egymást.

Így kezdődött.

Aztán ott voltam a NÉKOSZ minden jelentősebb megmozdulásán. Még abban a tanévben elvégeztem magánúton a polgári iskola III–IV. osztályát. Szorgalmam jutalma volt, hogy 1947. május 1-én Pesten vehettem részt a felvonuláson. Ekkor voltam életemben először Pesten. A Derkovits-kollégium látott vendégül bennünket. A nyári szünetben pedig a Balaton mellett, Fonyód-Bélatelepen táborozhattam a NÉKOSZ-táborban. Ekkor láttam először a Balatont. A szórakozás és a pihenés mellett rendszeresen tanultunk. Emlékezetesek maradnak az ott elhangzott előadások. (Különösen Fekete Sándor előadássorozata 1848-ról.) Elmentünk a közeli somogyi falvakba, pusztákra mint "falukutatók" és "agitátorok". A tábor végén az egyik vizsgafeladat egy szociográfiai leírás készítése volt. Akkor kezdődött a hároméves terv. 1947. augusztus 1-ére vírpadó éjszaka riadó volt a táborban. Sorakozó után munkához láttunk. (A tábort rendeztük, szépítettük.) Jelképesen így emlékeztünk meg a hároméves újjáépítési terv kezdetéről.

Egy alkalommal elmeséltem ezt tanítványaimnak, s ők nevettek rajta. Mi azonban komolyan vettük a lelkesedést, amely nélkül elképzelhetetlen lett volna a népi hatalom megteremtése, megvédése és az ország újjáépítése. (Természetes az is, hogy két évtized távolsága eltorzítja az egyes eseményeket, ha kiragadjuk őket a történelmi körülmények közül.) Nem tudom már, mit írhattam a táborról egyik kollégista barátomnak, de a válaszelevélből tudok idézni: "El tudom képzelni, milyen jó tábor lehetett, mikor egy ilyen szinte alvó lelket így meg bírt indítani. Soraid képzeletben lángoltak előttem, s az ilyen láng ha végigfut a titkos lelki szikrákon, mindent felgyújt."

1947 decemberében részt vettem a NÉKOSZ országos kulturális tanfolyamán, amelyet Budapesten a Mária Terézia-laktanya épületében rendeztek. Emlékszem, Balázs Béla, Hegedűs Géza és más neves előadók tartottak előadásokat. Kiállításokat látogattunk, megnéztük és megvitattuk a Valahol Európában és A diktátor című filmeket. Népdalokat, néptáncokat tanultunk. Operában voltunk.

Amit megtanultunk, mindjárt tovább is adtuk. A város, Esztergom minden megmozdulásán részt vettünk. A mi szereplésünk nélkül nem múlt el ünnepély. Szavaltunk és énekeltünk. Bemutattuk többek között Sárközi György Dózsa-drámáját. Kötelességünknek éreztük, hogy a vakációk idején szülőfalunkban és környékén segítünk az ifjúsági mozgalmat. Téli estéken elgyalogoltunk a szomszédos pusztákra, hogy ifjúsági gyűlést tartsunk, vagy megalakítsuk az ifjúsági szervezetet. A falvakból sereglettünk össze az esztergomi kollégiumba, s vasárnaponként átáradtunk a környező falvakba. Kezdetben a szegénység készítetett erre, s elsődleges cél a gyűjtés volt, de aztán adni is akartunk, s a falujárások egyre inkább kulturális és politikai missziókká váltak.

1948 januárban felvételemet kértem a budapesti Zalka Máté Népi Kollégiumba. Itt folytattam tanulmányaimat. A nagyobb lehetőségek csábítottak Esztergomból a fővárosba. Valóban kevesebb volt az anyagi gond, több a szellemi lehetőség. A kollégiumi előadásokon ismerkedtünk a marxizmussal. Most is őrzöm még azt a füzetet, amely a kollégiumi előadásokról készített jegyzeteimet tartalmazza. 1948. február 24-től június 18-ig 18 előadást hallgattunk. [...]

Részt vettem az 1948. március 15-i budapesti felvonuláson, amely emlékezetem szerint a NÉKOSZ legnagyobb és legszebb megmozdulása volt. A felvonulás után valamelyik kollégium udvarán gyűltünk össze többen. Veres Péter és Erdei Ferenc is ott voltak.

Emlékszem Veres Péter rögtönzött beszédére. Elismeréssel nyilatkozott a népi kollégisták fegyelméről, erőt sugárzó felvonulásáról. Ezt mondta: "Önkéntelenül is vigyázzba álltam az emelvényen, amikor a népi kollégisták fegyelméről sorait megláttam."

Lelkesedés és önfegyelem jellemezte a kollégiumi közösséget. Közös sors és közös cél kovácsolt össze bennünket. Sokat éhezünk, szegényen, szűkös körülmények között éltünk, de a világ megváltására készültünk. A mozgalom indulója is ezt fejezte ki: a szabadság zászlaja alatt indultunk harcba, hogy megváltoztassuk a világot. [...]

26. Veres Péter jegyzetei a Györffy-kollégisták első nemzedékéről és arról, hogy miért nem írta meg trilógiája befejező részét

[...] Az egész népi mozgalomnak s benne persze a Bolyai-, majd Györffy-kollégiumnak volt egy kis "narodnyik" – népi, protestáns és nacionalista (nemcsak patrióta, bár az is) – "stich"-je. Igenis volt, de nem hitleri fasisztoid, hanem kuruc turanoid értelemben. Olyanféle bennszülött-szolidaritás. Egyenes vonal ez a Gellért püspök el-
leni indulattól máig.

Volt ellenben – hogy is mondjam? – valami kölyök machiavellizmus is. Ezek az okos parasztfiúk elfogadták a nagyúri fejések, elsősorban Zsindely államtitkárek s talán még távolabbról ugyan, de Teleki Pál és Antal István (időnként miniszter) segítségét is, hogy fenntarthassák és tovább erősíthessék az ő kis forradalmi szervezkedéseiket. De hát a fejésekben nem volt? De mennyire volt! Mindegyik persze csak olyan magyar módra, kissé primitívül és gyermetegül, átlátszóan.

x

(A kommunista párt részéről) nemcsak a népi írók "jobbszárnyával" szemben és a hozzájuk igazodó népi értelmiség irányában volt bizalmatlanság, hanem a forradalmiságban következetes és szövetséges Nemzeti Parasztpárttal, sőt még a párthű forradalmár értelmiséggel is. (Lásd a NÉKOSZ feloszlását.) [...]

Veres Péter: Szárszó. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1971, 148–149., 126.

A Próbátétel után én kitértem a napi feladatok írói illusztrálása elől, és a Pályamunkásokat, majd a Szolgásgot és a Szegények szerelmét írtam.

Égésben véve a Három nemzedék címen indult trilógián dolgoztam. Hét évig. Később A Balogh család történetére változtattam a címét. Hogy miért? Azért, mert a harmadik nemzedék a NÉKOSZ ifjúság lett volna (már a Szegények szerelmében meg is jelenik a fiatal Balogh Imre), de mire idáig jutottam, a NÉKOSZ-t szétszórták. Ezt az ügyet, a forradalmi népi ifjúság sorsát már csak elkenni vagy összezagynivalni lehetett volna, de az ilyesmi nem megy nekem. [...]

Új írás, 1970. január. Válasz a folyóirat körkérdésére: "Művei közül melyikben sikerült a legtöbbet kifejeznie a negyedszázados átalakulásból?"

27. Fizikus, orvos és színész népi kollégiumi élményeiről
Pál Lénárd, Lapis Károly akadémiai levelező tagok, Szirtes Ádám színművész visszaemlékezései

Pál Lénárd: [...] 1945 őszén kerültem a Petőfi-kollégiumba, amelyik – legjobb tudásom szerint – a Györffy-kollégium után a második népi kollégium volt az országban. Valahányszor eszembe jutnak az akkori idők, az első, ami megfogalmazódik

bennem: egy bizonyosfajta nosztalgia az iránt az őszinteség, egyenesség iránt, amely nagy ragaszkodásokban és jól meghatározott elutasításokban nyilvánult meg. A politikai jelszavak egyszerűek voltak, a hovatartozást könnyen el lehetett dönteni. Az ilyen helyzetekben a tiszta eszméknek nagy a vonzóereje. Bonyolultabb viszonyok között nehezebb valamit fehérnek, egy másik valamit pedig feketének nevezni, pedig végső soron, amikor elhatározásra kell jutni, mindig egyértelműen kell állást foglalni. Emlékeimben az akkori mozgalomról sok ilyen egyértelmű állásfoglalás él.

Hadd idézzem fel az 1948-as centenáriumi évet. Számomra ez nemcsak azért nagyon nevezetes visszaemlékezés, mert előttem van az ifjúság színpompás centenáriumi felvonulása, hanem azért is, mert a népi kollégiumi mozgalom keretében ebben az évben alakultak meg a szakkollégiumok. Ezekben a kollégiumokban az általános politikai nevelő munkán kívül új és alapvető követelmény jelent meg: a szaktudományok minél jobb elsajátítása. Ekkor lettem a Bolyai János Kollégium igazgatója, ahol fizikusok, matematikusok, vegyészek, biológusok laktak és éltek együtt. Nehéz életű, szegény sorsú munkás- és parasztfiatalok küszködtek a matematikai analízis rejtelveivel, és sokan közülük e küzdelemben élre törtek. A volt Bolyai-kollégisták közül sokan váltak szakmájuk tudós művelőivé, sokan lettek ipari, gazdasági vezetők, és ebben nem csekély része van annak is, hogy ott a kollégiumban felismertük, hogy az általános politikai célkitűzésekhez csak a szaktudományok elsajátításán és alkotó művelésén keresztül vezethet az út. Ma talán mindez magától értetődőnek látszik, de azok, akik jól emlékeznek az első évek ifjúsági mozgalmainak légkörére, biztosan tudják, hogy milyen jelentős fordulat volt a szaktudományok elsajátításának meghirdetése.

Tisztaságra, őszinteségre, gerincességre, határozni tudásra ma is éppen annyira szükség van, mint régen. Mindehhez azonban a konkrét tudás nélkülözhetetlen. Jól tesszük, ha megőrizzük a régi erényeket, és azokat az új követelményekhez nemesítjük. A népi kollégiumi mozgalomnak pedig sok megőrzésre méltó erénye volt.

Lapis Károly: Negyedéves orvostanhallgató koromban, 1947-ben kerültem a Pápai Páriz Ferenc Népi Kollégiumba, és ez meghatározó esemény volt egész további pályafutásomra. Nemcsak azért, mert így vált lehetségessé, hogy Romániából való hazatérésem után orvosi tanulmányaimat egyáltalán megszakítás nélkül folytathassam, hanem azért is, mert a kollégiumi közösség kohójában formálódtam a csak szigorlatokra készülő diákból a közügyek iránt érdeklődő és azok alakulásáért felelősséget érző szakemberré. Kollégiumunk közösségét őszinte légkör jellemezte, ahol nemritkán szenvedélyes, nyílt vitákban tisztázódtak a nézetek. Egy-egy lakószoba tagságát tömörítő – szövetkezetnek nevezett – kisebb közösségek pedig szinte a családot jelentették számunkra, melyen belül a kollektíva kritikusan nyesegette kisebb-nagyobb hibáinkat, s kollektív bölcsességgel segített megoldani komolyabb problémáinkat.

A tagságot mohó érdeklődés jellemezte szakmai, kulturális és politikai kérdések iránt egyaránt, és kollégiumunk biztosította is az érdeklődés színvonalas kielégítését. Igen-igen változatos hatások értek bennünket, talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy sokan – menet közben – szakmát változtattak. Ez azonban az akkori nagy társadalmi átalakulások idején nem volt rendellenes. Bárhová kerültek is azonban a kollégisták, egy bizonyos: cselekvésüket, életszemléletüket alapvetően befolyásoló élményekkel

távoztak. Ez különben érdekes módon, csak hosszú évek múltán, 1960-ban, angliai tanulmányutam során tudatosodott bennem. Hét végére egyik kollégám hívott meg otthonába. Rövid beszélgetés után kiderült, hogy angol felesége egy évig népi kollégistaként Magyarországon élt. Rendkívül pozitívan értékelte az itt töltött esztendőt, s a gyerekeik is úgyszólván többet tudtak édesanyjuk életének arról az egy esztendőjéről, mint a többi fiatal éveiről. A család azóta többször járt Magyarországon, s nemigen hiszem, hogy van sok más idegen nemzetiségű család, mely olyan figyelemmel kísérné életünk alakulását, társadalmunk fejlődését, olyan őszintén osztogna a sikerek feletti örömeinkben, és oly féltő szemmel boncolgatná a sikertelenségek, hibák okát.

Anélkül, hogy misztifikálni akarnám a kollégiumi közösségek pozitív nevelőerejét, szeretném, ha középiskolás korba lépő fiam valami hasonló közösségben formálódhatna emberré.

Szirtes Ádám: Kicsit megilletődve gondolok vissza rá, hogy én voltam a Horváth Árpádról elnevezett színész-kollégium első és egy ideig egyetlen lakója. Csodálatos honfoglalás volt, élménye egy életen át elkísér. Előtte hónapokig albérletben laktam. Pénzem nem lévén, kijártam én is hajnalonként villamossal a budai hegyekbe, és cipeltem haza a fát. Azzal fizettem a főbérlet. Megváltásnak éreztem, amikor Gobbi Hilda kezdeményezésére megalakult a színész-kollégium. Egy romos házat kaptunk a Vilma királynő úton, magunknak kellett eltakarítanunk a téglát, törmeléket, szemetet, s úgy-ahogy rendbehozni és felszerelni a szobákat. Emlékszem, az első napon kinéztem magamnak egy sarokszobát. Az ablakok helyét be ragasztottam papírral, s mivel ágyak akkor még nem voltak, a padlóra terítettem le szegényes cókómókomat. Az egyik falon egy elárvult Shakespeare-kép lógott – mint egyetlen dísz a szobának –, az alatt feküdtem. Később a szomszédos romos épületből szereztem egy matracot, még később vaságyakat kaptunk a honvédségtől, úgyhogy életünk egészen komfortossá vált.

Mit köszönhetek a kollégiumnak?

Ebben a romos épületben, a kollégium közösségében lettem én igazán emberré. Napszámosként, summásként, cséplőmunkásként közösségekben éltem addig is, de ez a közösség szabadított fel. Itt kezdtem figyelni a világra, emberekre, művészetre, irodalomra, itt kezdett kiegyenesedni bennem a lélek. Napról napra annyi felszabadító ismeret, élmény szakadt rám, hogy szinte roskadoztam alatta. Ez a közösség ajándékozott meg két tündéri ember és pályatárs – Soós Imre és Horváth Terike – barátságával is. Sose felejttem el a napot, amikor Soós Imre megérkezett. Akkor már jó idő volt. Soós Imre a hosszú gyaloglás után vállára akasztott csizmával lépett a kollégiumba, s úgy állt ott előttünk mezítlábasan, kicsit szorongva, kicsit hetykén, mint egy népmesehős. Amíg élek, nem tudok kitörölni az emlékezetemből egy képet: a poros, izzadt lábnyoma ott maradt a parkettán. Jelképként hordom magamban most már mindörökké ezt az emléket. Így indultunk, ennyire mélyről léptünk át az új világba.

Vannak derűs emlékeim is, szép számmal. Hadd mondjak el közülük egyet. Akkor már a másik épületben laktunk, a Földtani Intézettel szemben, annak a háznak a pincéje tele volt német katonaruhákkal. Amikor szemet hordtunk vagy takarítottunk, ezekbe öltöztünk. Látva a nagy garmada ruhát, engem egyszer megkísértett az ördög.

Akkortájt nagyon rosszul álltam ruha dolgában, cipőm, nadrágom elrongyolódott, összefogtam hát két-három katonaruhát, kivittem a Telekire, és eladtam. Az árán új cipőt és ruhát vettem, szépen kiöltözködtem, sőt még arra is maradt pénzem, hogy egy jó paprikás csirkét fizessek magamnak. A kollégiumban nem kényeztettek el bennünket a koszttal, szinte mindig éhesek voltunk. De aztán eljött a legközelebbi kollégiumi est, az akkor szokásos kritika-önkritikával. Én is kutattam magamban, kerestem a bűnömet, és nem volt nehéz rátalálni az új nadrágra meg paprikás csirkére. Megmondjam-e vagy sem? Fél óráig kínlódtam és verejtékeztem, míg végül is – akkor még mindannyian romlatlan emberek voltunk – fölálltam, és előadtam az én nagy vétkemet. Egészen megkönnyebbült akkor a lelkem. Kovács András volt akkor az igazgató, ő már akkor is bölcs ember volt, föloldozott engemet a bűneim alól.

Sommázva emlékeimet: én csak a legjobb szívvvel tudok visszagondolni a kollégisták ember- és jellemnevelő közösségére. Nekem különösen sokat adott a kollégium. Itt bukkantak rám 1948 tavaszán azok, akik a Talpalatnyi földhöz szereplőket kerestek. A kollégiumi szobában birkóztam éjszakákon át Góz Jóska szerepével, életem első nagy művészi feladatával. Nekem valóban a "talpalatnyi földet" jelentette a kollégium, ahol megvethettem a lábamat.

Köznevelés, 1970. április 3.

28. Az első debreceni népi kollégium és a kollégisták

Lemhényi Jenő visszaemlékezése, 1970

"A NÉKOSZ fejlődését az egész demokrácia saját ügyének tekintette" – állapította meg a párthatározat. A debreceni kollégiumépítő mozgalmat valóban minden demokratikus erő támogatta. A szervezők, akik minden remélhető támogatót felkerestek, sehol sem találkoztak merev elzárkózással. Még az izraelita hitközség is támogatást nyújtott: a hét egy estéjére ingyen engedte át a kollégiumtól pár száz lépésre fekvő, akkor még működött, de azóta már lebontott fürdőjét. Az újságokban közzétett egyetlen rövidke cikk és felhívás hatására a magánosok százai juttatták el a kollégiumba egy-két ajándékkönyvüket. A honvédszenekar a kollégium javára rendezte 1946 augusztusában első nyilvános térzenéjét a Déry téren, amelyre az érdeklődők százai mentek el, nemcsak a régen hallott fúvószena, a boldog békehangulat kedvéért, hanem azért is, hogy a felállított perselyekbe behullassanak az állami pénzverdeből csak nemrég kikerült értékes forintokat. Így az induláskor a kollégium vezetősége már pár száz forint készpénzzel is rendelkezett.

Sok barátja volt a kollégiumnak [Debrecenben]. Sokan voltak, akik minden kérés vagy felszólítás nélkül, csupán azért, mert eszükbe jutott, vagy útjuk arra vezetett, felugrottak a kollégiumba, hogy elbeszélgessenek a kollégistákkal. Asztalos Sándort, Balázs Bélát, Balogh Elemért és feleségét, a volt Győrffy-kollégista Kutrucz Gizit, Balogh Istvánt, Csenki Imrét, Gáll Györgyöt, Juhász Gézát, Karácsony Sándort, Koczogh Ákost, Komjáthy Istvánt, Komlóssy Sándort, Kondor Imrét, Kónya Lászlót, Lukó Gábort, Ménes Jánost, Radó Istvánt, Újfalussy Józsefet és másokat is gyakran lehetett látni a kollégium társalgójában, a kollégisták gyűléseiben. 1946 karácsonyának

szombatján Révész Zsóka, a püspök lánya süttekkel, süteményekkel és szaloncukorral felpakolva szaladt fel a kollégiumba, és varázsolt a hazamenni nem tudó kevés kollégistának meleg, családias karácsonyi estét. Ezen az estén állított be a kollégiumba egy tizenöt–tizenhat éves középiskolás kislány azzal, hogy ő mindenképpen kollégista akar lenni. Hiába magyarázták neki órákon, majd napokon át, hogy ez nem megy olyan simán, felvétel sincs, hely sincs, menjen szépen haza, és jelentkezzen majd júniusban. Szikszay Margit azonban nem tágitott; sírt, ordított, kérlelt, könyörgött, hogy ő nem megy el, neki nem kell ágy sem, megalszik a padlón is, csak maradhasson. Nem lehetett elkergetni, s egyike lett a legelkeszebb kollégistáknak. Az ilyen és ehhez hasonló eset nem volt egyedülálló. Egy szerény, félénk, kopott ruhájú fiú egy napon szintén bekopogtatott a kollégiumba, s halk hangon, de makacs elszántsággal előadta, hogy ő zeneszerző akar lenni, segítsenek neki. Segítettek is. Ma köztisztviselőként álló zenetanár és karmester. A kis Jósikát a józsai tanyavilágból hozta be a kollégiumba a rendőrség. Családja rettenetes nyomorban élt, s az anya egy napon ki akarta irtani a gyerekeket. Kettőt meg is ölt, Jósika csak egy kapavágást kapott a fejére. A rendőrség Jósika sorsát elrendezettnek találta azzal, hogy behozták a kollégiumba. El is rendeződött. Éles eszlő, szorgalmas fiú volt. A nagyobbak nagy-nagy szeretettel foglalkoztak vele, s ő csillapíthatatlan mohósággal tanult. Két évet végzett egy alatt, s ma egyetemi adjunktus. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy bárkit is a kollégium tett azzá, ami lett. A kollégium mindenki életében kicsinyke állomás volt, s legfeljebb csak a pályakezdshez nyújtott segítséget, csak a kezdeti lendületet adta meg. Kinek többet, kinek kevesebbet.

A kollégiumi évek egyeseknek múltó, másoknak maradandó élményeket jelentettek. Az életsorsok igen szerteágazóak. Van, aki szakmunkás, s van olyan – kettő is –, aki miniszterhelyettes lett, de van s volt a kollégisták között állami gazdasági igazgató és két téesz-elnök is. Sokan jelentkeztek még 1948-ban az újjászervezett néphadseregbe, akik azóta már főtisztek. A legtöbb természetesen értelmiségi: jogász, közgazdász, tanár, mérnök, orvos, újságíró, író, kutató lett. Soknak volt egyenes és folytonosan felfelé ívelő a pályája, de soknak többszörösen töredezett, tele hullámhegyekkel és völgyekkel. Sokan maradtak meg olyanoknak, aminek a saját nagyságuktól megszédült, magas pozícióba kerültek a mindennapi munkájukat végző szorgos tömegeket nevezik nagyvonalúan és lekezelően: "egyszerű" és szürke "kisemberek"-nek. De ezeknek az embereknek az élete is tartalmas és színes, és munkájukkal a dolgozó tömegek részeként hozzájárulnak a szocializmus építéséhez, mint ahogyan ezt teszi a műszerész Szabó László, a villanyszerelő Magyar Lajos és a Debrecenből naponta busszal Józsára kijáró tanító, Rácz Róza is. A népi kollégiumok nemcsak azokra lehetnek büszkéek, akiknek nevével a régi kollégistatársak nap mint nap találkozhatnak, mert miniszterek, miniszterhelyettesek, nagykövetek és attasék, professzorok, tudósok, írók, művészek lettek, hanem azokra is, akik nevét nem ismeri ugyan az ország, talán egy város sem, de ahol vannak, becsületesen végzik a munkájukat. [...]

NDGY Balázs Béla iratai 21

29. Népi kollégiumi éveim

Varró József visszaemlékezése, 1970. április 13.

[...] A Györfy-kollégiumba 1945 augusztusában kerültem be. A kollégiumi életből megmaradt emlékeim három csoportba foglalhatók:

1. Emberi fejlődésemre gyakorolt hatások

2. A társadalmi mozgalmakban betöltött szerepünk

3. Az egyetemi ifjúság és a népi kollégiumi mozgalom keretében elért eredmények.

1. Személyes fejlődésemben az igazi öntudatra ébredés, a tudatos emberi létezés kialakításának kohója volt számomra a kollégium. Eszközei:

a) A közösség kialakulásának egyszerű, hétköznapi gondjai, a háború utáni megélhetés közös nélkülözései, a szobaközösségek stb.

b) Az izzó hangulatú kollégiumi esték, az egymásnak való számadások, a nyílt fórumon való fellépés megtanulása, de még a műsoros esték népdalai, indulói is.

c) A kollégiumi politikai fórumok politikai-világnézeti szemléletet és tudást formáló ülései. Az önkormányzati gyakorlat számos későbbi önálló kezdeményezés előiskolája volt.

d) Ma visszagondolva hibaként ítélem meg: az egyéni és közösségi érdekek összehangolásában néha kiütköző uniformizáltságokat. A teljes értékű, igazi közösség nem csak követel, hanem segítséget, anyagi és szellemi biztonságot, védelmet is nyújt az egyének számára, az egyének legjobb tulajdonságainak, alkotókészségének kibontakozását biztosítja, ez adhat közös érdekeltiséget. [...]

2. A társadalmi mozgalmakban való részvételünk emlékei közül a következők hagytak mai napig élő nyomot bennem:

- 1945 őszén és 1946 tavaszán a politikai reakció restaurációs törekvéseit fékező, sőt féken tartó tüntetésekben való részvételeink, a "krumpliosztások", a szénkirakások a vagonokból stb.

- 1946-47 során a népi kollégiumok és a földművesszövetkezetek országos szervezésében való gyakorlati részvétel. A magam részéről Abaúj megyében dolgoztam. A szikszói és az abaújszántói kollégiumok alapvetésében vettem részt, és számtalan földművesszövetkezetet szerveztem. E munkákkal, meggyőződésem szerint, jelentős szerepet tölthettek be a kollégisták a falu politikai életének kialakításában s a baloldali erők előretörésének szervezésében falun.

- Különösen emlékeztetek az 1945-ös és 1947-es választások politikai harcaiban végzett gyakorlati tevékenységünk, a baloldali erők győzelme érdekében. [...]

3. Az egyetemi ifjúság és a népi kollégiumi mozgalom keretében elért eredmények közül a következőket említem:

[...] - 1946 augusztusában az Áchim András Kollégium megszervezését kezdtük el. Az alapvetést Berecz Istvánnal kezdtük meg, majd csatlakoztak hozzánk Tóth A. Ernő, Szabolcs István és mások.

- 1946-47 telén megkezdtük a Somogyi Imre Kollégium (szakérettségis) szervezését, és 1947 februárjában ünnepélyesen megnyitottuk.

- Ugyanazon a télen a Tessedik Sámuel Kollégiumot (FISZ-irányítású) átszerveztük a NÉKOSZ keretébe, mely később Bereczky Máté Kollégiumra változtatta nevét.

- A Györfly-kollégium agrárszakos tagjai kezdeményezői és cselekvő megszervezői voltunk az "évszázados adósság törlesztésének", az önálló magyar Agrártudományi Egyetem megeremtésének.

- Az egyetemi élet demokratizálásáért folyó politikai harc vezetői voltunk. Magam az Agrártudományi Egyetem MADISZ-titkára, a MEFESZ-ben képviselője voltam. 1947 tavaszán szerveztük meg Martonvásáron az országos agrárfőiskolás találkozó "juniálisát".

- Tildi István biztosította az egyetem új tangazdaságát Martonvásáron, a volt Dreher-uradalomból.

- A NÉKOSZ vezetőségének irányításával a Somogyi-kollégisták vezetéssel végezték el a volt Mária Terézia-laktanya elfoglalását a jobboldali kollégiumi alapítás elől, 1947 őszén. [...]

Ma sem érthető azonban számomra két dolog:

Egyrészt, hogyan történhetett az, hogy a kollégisták közül sokan, azok, akik cselekvő alakítói voltak a népi demokratikus, majd a szocialista társadalmi forradalom végigvitelének (sokkal inkább, mint néhányan azok, akik "karriert" értek el) a legnehezebb kezdeti időktől, s akik a "cikk-cakk" politikai időkben is józanabb, az egész társadalom fejlődésének érdekeit kifejezőbb felfogást vallottak, és cselekvő gyakorlatot végeztek, mégis háttérbe szorultak vagy az útszélre sodródtak (tisztelet a kivételeknek) a társadalom állami, párt, gazdasági és politikai, kultúrpolitikai stb. vezetőposztjairól, sőt nemegyszer megbélyegezettek vagy legalábbis "gyanúsak" lettek.

Másrészt hogyan van az, hogy azok a volt népi kollégisták, akik, úgy vélem, ma is a szocialista forradalom tisztességes haderejéhez tartoznak, jobbról is, balról is kétkedő megítélést, ma is az igazságukért harcoló állapotot nyernek jutalmul. [...]

NDGY Levelek a szerkesztő bizottsághoz, dokumentum jellegű visszaemlékezések 17

30. Tóth Pál: NÉKOSZ-találkozó Miskolcon, 1970. augusztus 22-23-án
Kovács Tibor, Varga Gáborné, Hegyi Imre előadása

Pontosan 25 évvel azután került sor a Nehézipari Műszaki Egyetemen a borsodi és miskolci népi kollégisták találkozójára, hogy Miskolcon megalakult az első népi kollégium. [...]

Az egykori 500 miskolci és borsodi népi kollégista közül mintegy 80-90-en jöttek el a találkozóra. [...]

A szombati nap előadását Kovács Tibor, a volt borsodi népi kollégiumok főigazgatója tartotta. Rövid, kötetlen és igen érdekes előadásában a miskolci népi kollégiumok megalakulásáról beszélt. [...]

Pontosan 25 esztendővel ezelőtt, 1945. augusztus végén alakult meg Miskolcon az első népi kollégium, a Petőfi-kollégium, még jóval a NÉKOSZ megalakulása előtt. [...]

1945 szeptemberében kezdte meg munkáját a Petőfi-kollégium Miskolcon, ahol mintegy 50, nagyjából bányász-, szegényparaszt- és munkásgyerek elhelyezését sikerült megoldani. Amit lehetett és amit tudtak, a gyerekek maguk csinálták meg,

és akadtak lelkes, önzetlen emberek, akik egyetlen fillér nélkül vállalták ezeknek a fiatal embereknek a gondozását, nevelését. Kovács Tibor elmondta, hogy ő maga is másutt kereste kenyerét, ugyanakkor a kollégium igazgatói teendőit is ellátta. Az egészségügyi felügyeletet Adorján Imre dr. vállalta, egyetlen fillér fizetség nélkül, és még gyógyszer is szerzett a kollégium lakóinak.

1946-ban már 3 kollégium, 1947-ben pedig 8 népi kollégium működött Miskolcon, összesen 500 hallgatóval. Az előadó hangsúlyozta, hogy a népi kollégiumok egész fennállása alatt, elsősorban a kollégiumok lakóinak áldozatkészsége, elkötelezettsége és tenni akarása volt a legdöntőbb tényező. [...]

1947-ben a népi kollégiumok megkapták az egykori huszárlaktanya épületeit; egyben ez volt a kollégisták legnehezebb nyara is, hiszen maguknak kellett az épületeket rendbehozni, berendezni, és hogy milyen körülmények voltak ott, arra elég egyetlen példa: 100 emberre jutott egyetlen vízcsap. Itt helyezték el azokat az ifjúmunkásokat, tanulókat is, akik korábban az Árpád utcai bordélyház egyik részét látták, miközben a másik fele tovább "üzemelt". Természetesen ez az állapot nem maradhatott sokáig fenn, de mint epizód, nagyon jellemző volt. De az is, hogy a középiskolákban még híre, hamva sem volt az orosz nyelv tanulásának, a népi kollégiumokban rendszeresen tartottak orosz nyelvi kurzusokat.

Kovács Tibor elmondotta, hogy az egykori 500 miskolci népi kollégista mintegy harmadrészének további sorsáról van tudomása. Ennek az egyharmadnak viszont 20%-a orvos, 20%-a jogász, közgazdász, mozgalmi, tanácsi szolgálatban álló tanár, 20%-a mérnök, műszaki egyetemi oktató, egyetemi tanár és 40%-a pedagógus lett. A pedagógusok egyharmada iskolaigazgató, főiskolai és egyetemi tanár lett az elmúlt 25 esztendő folyamán.

Augusztus 23-án tartott ankét első előadója dr. Varga Gáborné, a Borsod megyei Tanács VB elnökhelyettese volt. Előadásában, a NÉKOSZ-hagyományok szerepe ifjúságunk nevelésében, lényeges és izgalmas közéleti problémák egész sorát vetette fel.

A NÉKOSZ legfőbb célja annak idején az volt, hogy megteremtse azokat a feltételeket, amelyek biztosították egy új, népi származású értelmiségi réteg kialakulását. Azok a módszerek, amelyeket ennek a célnak a szolgálatába állítottak, és amelyek a NÉKOSZ egész nevelési, pedagógiai és politikai arculatát jellemezték, jó néhány követendő és megszívlelendő tanulsággal szolgálnak a mai kollégiumok számára is. [...] A ma fiataljainak számot kell vetniök azzal, hogy szocialista társadalmunkban, konszolidált viszonyok közepette ezeket a hagyományokat másként kell kamatoztatni a mindennapi életben, mint 20 vagy 25 évvel ezelőtt. [...]

25 évvel a felszabadulás után megint társadalmi aktivitást és megkülönböztetett figyelmet kell szentelni a fizikai dolgozók gyerekeinek továbbtanulását illetően. Komoly figyelmeztetés ez számunkra, és ennek a társadalmi problémának megoldása egyik legfontosabb feladatunk kell hogy legyen.

A fizikai dolgozók gyermekeinek továbbtanulásával kapcsolatosan hangzott el a találkozó utolsó nagy figyelmet kiváltó előadása, az előadó Hegyi Imre, a Hazafias Népfront megyei titkára. [...]

Kiemelte, hogy azok az üzemek, amelyek ebben a kérdésben igen sokat tehetnek, ösztöndíjakkal, anyagi támogatás megszervezésével, sajnos alig tesznek vala-

mit. Felháborítónak tartja, hogy ma felelős, népből jött vezetőknek kell magyarázni, hogy miért járuljanak hozzá a fizikai dolgozók tehetséges gyermekeinek továbbtanulásához, illetve ezek segítéséhez. [...]

Borsodi Szemle, 1970. október

31. Emlékeim a Derkovits-kollégiumról

Beck András visszaemlékezése, 1970

[...] A kollégiumok történetének megírását több mint helyeslem, szükségesnek tartom. Nem szabad feledésbe menni ennek a mozgalomnak, amely az ötvenes éveket megelőző történelmi periódus ragyogó jelensége volt, és amelynek tanulságaival az ifjúságnevelés és továbbfejlődés egyik legfontosabb tapasztalatává kell válnia. [...]

A Derkovits-kollégium - az első képzőművészeti kollégium - jelentőségét vizsgálva, meg kell állapítanom, hogy elgondolásának nyomatéka szakmai vonatkozású volt, és ha mégis a kollégiumok történetéhez tartozik, ez azért van, mert a NÉKOSZ-mozgalom kerete nélkül nem lehetett volna megvalósítani. [...]

Amikor 1945 őszén létrehoztam a budai Képzőművészeti Szabadiskolát, csak egy egyszerű hiány betöltésére vállalkoztam. [...] Az iskola két lelkes növendékével, Nagy Istvánnal, aki sajnos fiatalon elhunyt, és Kucs Bélával 1946-ban megalakítottuk a Derkovits-kollégiumot.

Az együvé tartozás érzése magától értetődő természetességgel alakult ki, és a növendékek művészi előmenetele tüneményes méreteket öltött. Elképzelhetőnek látszott, hogy nem is nagyon sokára - legalább néhányuk - részt vehet majd a művészeti közéletben. [...]

Mi volt új magában a tanítási módszerben, mit jelentett a kollégiumi szellem a nevelésben, hogyan vált ez kiegészítőjévé és szerves tartozékává a művészeti fejlődésnek, mi volt a további perspektíva, mi volt a művészeti célja az intézetnek? Mert azt itt mindjárt le kell szögezni, hogy a Derkovits-kollégiumot csak átmeneti formának tekintettem egy távolabbi cél megvalósításához. [...]

Sem a mindenáron való befolyásolni akarás, sem a minden felelősségtől való szabadulni akarás nem lehet a tanítás helyes elve.

Kétségtelen, hogy a modern művészet túlságosan kiforratlan, sőt sokszor látszólagos ellentmondásban van önmagával, és ez megnehezíti az elvek tisztázódását. De vannak alapelvek, amelyek változatlanok minden időben, mert az ember alapvető tulajdonságaiból és képességeiből következnek. Fennáll továbbá a művészettörténeti elemzés lehetősége, amely éppen a művészet funkciójának és nézőpontjainak változására tanít stb. Szóval hosszú sora van annak, amit tanítani lehet. A lényeg azonban az, hogy semmit sem szabad ráerőszakolni a növendékre. Neki mindig azt kell éreznie, hogy saját kérdéseire kap választ. Olyan természetesen kell fejlődnie, mint ahogy pl. egy növény fejlődik. Úgy is lehetne mondani, hogy "folyamatosan" - mindig összhangban önmagával. Ez volt a Derkovits-kollégium tanítási elve.

Tagsága majdnem teljes egészében vidékről feljött paraszt-, bányász- és munkásgyerekből állt. A tehetség mérlegelése igen szigorú volt, mert a jelentkezőknek kb. 7-8%-át vettük csak fel. (Kb. 24 taggal indultunk, mely létszám később 37-re emel-

kedett. Többet nem is akartunk.) A "szűrésben" részt vettek a kollégium vezetőségének növendék tagjai is, ami lehetővé tette a szellem egyöntettségének kialakulását.

A növendékek túlnyomó többsége teljesen iskolázatlan volt. Úgy a művészet, mint általában a kultúra terén való teljes tájékozatlanságuk óriási feladatot rótt az iskola tanáira. Lényegesen nagyobb utat kellett megtenniük ezeknek a fiataloknak, mint a Képzőművészeti Főiskola érettségizett növendékeinek, és mindezt kevesebb töressel.

Az intézet fennállásának 3 művészképző esztendeje alatt a szakterületen elért fejlődés olyan látványos volt, hogy büszkén lehetett mutogatni külföldieknek, hazaiaknak egyaránt. A negyedik esztendő, a szakérettségire való felkészülés időszaka hasonlóan szép teljesítményt hozott az általános műveltségben elért eredmény szempontjából.

Hogy a tagok a kollégiumban teljesen otthon érezték magukat, és az eddigi – noha teljesen elűtő – életük szerves folytatását látták benne, ez a NÉKOSZ-szellem eredménye volt. De hogy mekkora jelentősége volt harmonikus fejlődésük szempontjából a tanítási módszernek, az leginkább azon a törezen mérhető le, ami akkor állt be, amikor államilag megszüntették az intézményt, és bedugták őket a Képzőművészeti Főiskolára. Sajnos, a háromévi oktatás nem lehetett elég ahhoz, hogy ellent tudjanak állni a főiskola pusztításának. Olyan talajvesztettség érzés fogta el őket, hogy még évtizedek múlva is honvágyuk volt – sokaknak még ma is van – a kollégium után.

[...]

A Derkovits-kollégiumban kapott szárnyakat a Képzőművészeti Főiskola alaposan megnyírálta, és a képzőművészet napszámosait csinálta egy részükből, akik később beálltak a Képzőművészeti Alap zsánerfestőinek sorába. (Milyen fájdalmas hír volt ez nekem.) De jó néhányan mégis túléltek az 50-es évek szellemét, és jó vagy nagyon jó művész vált belőlük.

De hol van ez mindattól, amit én vártam tőlük képességük és az első években elért eredményeik alapján. Ha a csoport együtt marad, a magyar művészet fejlődésének kovásza válhatott volna belőle. Különösen, ha a Derkovits-kollégium szabad szellemében fejlődnek tovább. De milyen is volt a működése ennek az iskolának?

Kmetty János és Koffán Károly komoly és lelkes segítségével kezdtem meg a munkát. Mikor egy alkalommal kb. két hónapig külföldön voltam, távollétem alatt Medgyessy Ferenc vállalta a szobrászok korrigálását. A művészettörténetet Rabinovszky Máriusz tanította, a magyar irodalmat pedig Tolnai Gábor. Az éneket és zenét Szervánszky Endre vezette. (A zene beiktatását fontosnak tartottam, mert az éneklés gátlásmentes kiélésre szoktat.) A tervek szerint be akartuk még iktatni az anatómiát és az építészeti alapelvek ismeretét is.

Kmetty Jánossal és Koffán Károllyal megállapodtunk abban, hogy a rendszeres (akt és ruhás) "stúdiumokon" kívül állandóan serkentjük a növendékeket saját élményeikre támaszkodó kompozíciós tevékenységre, hogy a tanulás ne csupán passzív elsajátítás legyen. Ezzel biztosítottuk, hogy azonnal és állandóan "szókins" váljék ismereteikből, hogy a régi és az új élményanyag eggyé gyűrődjék, azaz hogy a növendék megmaradjon mindig önmaga, csak bővülő tudással. [...]

A művészettörténeti oktatásnak elsősorban az érdeklődés felkeltése, a műtárgyak és művészeti korszakok analízise volt a lényege. Már csak a növendékek történelmi ismereteinek hiánya miatt sem lehetett elkezdni a teljes művészettörténeti áttekintést. Ezt későbbre terveztük.

A kollégium vezetőségi ülésain nemcsak az általános nevelési problémák voltak napirenden, hanem az iskola szakmai kérdései is. A növendékeknek tehát megvolt a lehetőségük, hogy beleszóljanak az oktatási problémákba. Ez persze magából a NÉKOSZ-kollégiumok szerkezeti felépítéséből is automatikusan következett, de egyezett az én elveimmel is, hiszen a célom az volt, hogy felelősségtudatra és önállóságra szoktassam őket. Így olvadt volna össze a kollégium élete az iskoláéval, ha elegendő idő lett volna hozzá, és jött volna létre az a legmodernebb oktatás, amit most mindenütt (itt, Franciaországban is), igyekeznek megvalósítani – 25 évvel később.

De nem szabad elfelejteni, hogy egy iskola életében három év rendkívül kevés. Különösen akkor, ha a növendékek előképzettsége ilyen csekély, és a tanárok telve vannak ugyan jóakarattal, de viszonylag kevés tanítói gyakorlattal rendelkeznek. Rengeteg külső akadály is volt. Hónapok mentek el a műtermek felépítésével, s mert a kollégium saját erejéből csinálta, ez nagymértékben megnövelte az összetartozás érzését. Állandó anyagi nehézségekkel küzdöttünk, noha nemegyszer találkoztunk szép, nemes gesztusokkal. Így pl. az első télen a dorogi bányászok vállalták a kollégium szénellátását, mert "a mi fiaink tanulnak ott". De igénybe kellett vennünk minden pártoló tagot, személyes összeköttetéseket, barátokat, sőt saját jövedelmem is úgyszólván teljes egészében ráment. Szerencsére, feleségem mindenben őszinte lelkesedéssel támogott.

De minden nehézségből még jobban megerősödve, megedzve, egyre jobban összeforrva kerültünk ki. Talán azért is, mert végül mindig győztünk. Egészen addig, amíg magával az állammal álltunk szemben. A felosztatás ellen természetesen semmit sem tehettünk. [...]

NDGY Levelek a szerkesztő bizottsághoz

32. Közösségi ember csak igazi, demokratikus közösségben nevelhető

Varga Mihály levele a szerkesztő bizottsághoz, 1970. augusztus 10.

[...] Szerintem a népi kollégiumok gondolata aktuálisabb, mint valaha. Szerintem a társadalmi dezinfekció egyre szorongatóbb kényszere csakúgy, mint a munkásparaszt értelmiségi utánpótlás még szorongatóbb helyzete, újra napirendre fogja tűzni a kérdést. Még egy körülmény: a demokratizmus gyakorlását az iskolában, a diákok folyamán kell elkezdeni, a "keretek" ugyanis itt teremthetők meg viszonylag a legkönnyebben, a "hatásfok" itt lenne a legnagyobb, az ebben az életkorban ért hatások vagy szerzett benyomások az egyént alighanem élete végéig elkísérik. [...]

A Makarenko és a NÉKOSZ által gyakorlatilag egyaránt igazolt tapasztalat ("közösségi embert csak közösségben lehet nevelni") már régen az objektív törvényszerűség rangjára emelkedett (amit negatív is ékesen igazol az a kétségtelen tény, hogy ennek az objektív törvényszerűségnek a fölírása katasztrofális következményekhez vezetett), mivel pártunk végcélja (egy kommunista, azaz közösségi társadalom felépítése) nem változott, csupán a feltételek lettek ehhez sokkal jobbak. A szocialista demokratizmus elmélyítése ma már közvetlen feladatként szerepel a munkás-

paraszt kormányzat programjában, s mivel az említett feladat egyik láncszeme sem ragadható meg eredményesen a NÉKOSZ "megszüntetve megőrzött" továbbfejlesztése nélkül, úgy vélem, a mozgalom elemzése során feltétlenül szem előtt kell tartani – legalább munkahipotézisként – egy ilyen perspektívát.

Mindig is szívügyem volt és maradt e mozgalom (azt hiszem, nálam ez az a bizonyos "lepra", amelytől aligha fogok már megszabadulni), s a valóban demokratikus közösségek abszolút szükségességének gondolata igaz – csupán a szovjet irodalom sfőleg Makarenko kapcsán – mindenütt ott bujkál cikkeimben (pl. Kritika, 1968, 11. sz. 48.; Kortárs, 1970, 7. sz. 1138.), de "átok" ez rajtam, erről nem tehetek.

Attól a szándéktól vezéreltetve, hogy a dokumentumkötet minél tartalmasabb, mélyebb és átgibtőbb erejű legyen, engedjétek meg, hogy leveletem néhány (új szempontokat nektek aligha nyújtható) szerény óhajtással zárjam:

1. A dokumentumok minél sokoldalúbban bizonyítsák:

a) ez a fiatalság "harcba nép, munkában értelmiség"!

b) ez a fiatalság (az avantgardizmus vádjával szemben): igenis, "a haladó kultúra élcsapata"! (Azóta sem volt nemzedék, amely a saját népe kultúráját oly mértékben birtokba vette volna!);

c) "országban, népben gondolkodni, a problémákról kertelés nélkül szólni, a vitákban a problémák gyökeréig hatolni, önállóan dönteni és társadalmi felelősségérzetel cselekedni" (szavak és tettek egysége; a párt nem vitaklub, de egy értelmiségi mozgalomban az érdemi viták rendszere a fejlődés egyik legszükségesebb előfeltétele);

d) példamutató, őszinte internacionalizmus (a más népekhez és kultúrájukhoz való viszony);

e) a "titok" és "csodaszer" nyitja; a demokratizmus (önkormányzat), a demokrácia mindennapos gyakorlása, hogy érzékelhető legyen, az olvasónak a különbség a népi és a mostani kollégiumok között;

f) kritika, önkritika; a demokratikus közösség kritikája szigorú, de rendszerint bölcs és igazságos; a kollégiumi önkritikák és a későbbi megalázó, formális és képmutató "önkritikák" közötti különbségről;

g) a felelőtlen rágalmak miatt érinteni a koedukáció, a két nem viszonyát (sem-mivel sem volt alacsonyabb rendű a munkás- és parasztfiatalok szex-morálja, mint a polgári csemetéké, sőt!);

h) a mozgalom hallatlanul erős, pozitív kisugárzó hatása a nem kollégiumi ifjúságra!

2. A bevezető tanulmányban (vagy még inkább egy NÉKOSZ-ról szóló tanulmánygyűjteményben?)

a) mutassunk példát arra, hogyan kell egy életerős, nagy perspektívákra jogosító mozgalom eredményeit, hibáit dialektikusan, árnyaltan elemezni, s itt – a hibák elemzésénél – legyünk könyörtelenek, de egy forradalmi, szocialista elviség jegyében történjen mindez; [...]

b) feltétlenül mutassunk rá arra, hogy a NÉKOSZ – Makarenkótól függetlenül, de számos ponton feltétlen összhangban vele – egy nagy horderejű társadalmi-pedagógiai objektív törvényszerűséget fedezett fel (közösségi ember csak igazi, demokratikus közösségben nevelhető), s a mozgalom – minden(erősen felnagyított)hibája ellenére –

a haladó, forradalmi értelmiség nevelésének mindmáig legjobb iskolája, s ha csírájában is – az igazi népi demokrácia egyik legkorszerűbb modellje volt. A NÉKOSZ megszüntetésével légüres tér támadt. [...]

NDGY Varga Mihály iratai 2

33. Simon István: A fizikai dolgozók gyermekeinek továbbtanulásáért
Az Országgyűlésben elhangzott felszólalásból

[...] Iskolarendszerünkről tudjuk, mit fejlődött s a kormányzat milyen erőfeszítéseket tett, hogy a múltbeli nagy lemaradást mielőbb behozzuk. Tehát nem taglalom a pozitívumokat. Nincs azonban még megoldva – és erről sok szó esett mostanában – a fizikai dolgozók gyermekeinek megnyugtató tanulási lehetősége. Különösen a vidéki, elsősorban az úgynevezett hátrányos adottságokkal rendelkező területek fiataljaira vonatkozik ez. Akárhogy nézzük, igen nagy számot tesz ki ez a valóságosan is széles réteg. Történtek már anyagi intézkedések a támogatásukra, de őszintén szólva, ez a támogatás nem megnyugtató. Úgy érzem, az a tény, hogy külön foglalkoznak ezekkel a gyerekekkel a nevelők, egyrészt megkülönböztetést jelent. (Talán mondani se kell, hogy nem pozitív értelműt, s így a fizikai dolgozó szülőket zavarba hozza.) Másrészt az is kétséges, mi a reális eredménye ennek a külön segítségi módnak. Általában ugyanis olyan helyeken van erre a külön segítségre, támogatásra szükség, ahol az iskola adottságai – a városiakhoz képest – eléggé korlátozottak. S ha egy képesítés nélküli nevelő nem tudja az órán megtanítani – mondjuk – oroszra a tanyasi parasztyereket (nyilván megvan az oka, miért), akkor nem tudja a külön foglalkozásokon sem. A gyerek tehát valahol eleve lemarad a jobb körülmények között tanuló társaitól. S így aztán az a fura helyzet áll elő, hogy ez az osztály, mely évszázadokig – sanyarú helyzete ellenére – ontotta a tehetségeket, olyan színben tűnik fel, mintha jobb módra kerülve ezt a tulajdonságát elvesztette volna. Holott csak arról van szó, hogy a kis falusi, tanyasi gyerek az osztott vagy félig osztott általános iskolából a gimnáziumba hátránnyal kerül, négy év alatt nem biztos, hogy a jeles érettségig feltornássa magát, más, egyéni képesség alapján való kiválasztódásra pedig az iskolában ma nincs lehetőség. Én is egyetértettem azzal, hogy az osztályszempontokat eltöröljük az egyetemi fölvételénél, de hogy a felsőfokú tanintézetekben a munkás- és parasztyerekek számaránya ne csökkenjen évről évre, valahol nagyon alul kell kezdeni általában, már az általános iskola ötödik osztályánál, a segítsé. (Mellesleg jegyzem meg: az orosz szakot kivéve, számoljuk meg, hány munkás- vagy parasztszármazású gyerek van a pesti bölcsészkar modern nyelvi szakain.)

Javaslom, hogy a Művelődésügyi Minisztérium vidéki pedagógusok bevonásával vizsgálja meg, nem lenne-e célszerű a külön támogatásra, előkészítő tanfolyamokra fordított összegeket – esetleg nagyobb távon koncentrálva – kollégiumok, állandó napközik építésére fordítani, s ily módon kialakítani egy nagyobb méretű kollégiumi hálózatot, s mondjuk, egy tízéves tervidőszakban elérni, hogy a hátrányos helyzetben levő iskolák felső osztályos tanulói fokozatosan a központibb helyeken levő iskolák mellett működő kollégiumokba, napközikbe kerüljenek. Akár társadalmi összefogás-

sal a hajdani népi kollégiumi rendszert – melyet valaha a dogmatikus elfogultság szüntetett meg – újra a mi, mai szocialista igényeinknek megfelelően föléleszteni. [...]

Népszava, 1971. január 10.

34. Célt adó közösségben

Illyés Gyula Sorsproblémákról című cikkéből, amelyben kifejti gondolatait Lukács György Magyar irodalom – magyar kultúra című könyvével kapcsolatban

[...] Sokan csak bajosan tudják elképzelni manapság, amikor ifjú értelmiségeink zömének a vidéki állás afféle száműzetés (indokolhatóan), hogy volt fiatalság, mely tízezerszámra szánta magát tanyákra, pusztákra, kültelkekre, külvárosokba tanítani, orvosolni, igazgatni népet, élethivatásként, tehát még netán nélkülözve is boldogan, mert célt adó közösségben. A népi, a Györffy-kollégiumok korszaka volt ez – Ady, Móricz, Bartók, Kodály hatásának – ez a valóság talajába áthatolt sarjadéka, egy szíveket is mozgósítani tudó irányítás jóvoltából. Ugyanők ezrével mentek nyaranta a szomszédos államokba ingyenes vasútépítés, vízierőmű-csinálás révén is megvalósítani a dunai népek Ady kívánta egyetértését: begyógyítani a kölcsönösen kapott s adott sebeket. Így rengeteg adatot tudnék felsorolni arra is: tapintható remény, hogy a nemzeti közösségek egy egészséges nemzetköziség keretében alakuljanak ki. Aztán mindazok a szép szavak is, melyeket akkor reális programként ismételtünk, te is, én is – messianisztikussá hígultak, ismételni fölösleges események hatására.

A kevesek egyike vagy, aki szívósan ragaszkodsz ezekhez a hajdani – messze távlatú – reményekhez. Épp ezért szeremélek visszavonni a közeli feladatokhoz, a kiindulás feltételeinek megteremtéséhez. Meggyőződésem, hogy a népek nagy közösségének jó megvalósítását a magunk szűkebb közösségének kialakításával kell kezdenünk. Azzal fejezem be, amit már megpendítettem. Föl kell tárnunk a mai ismereteink (s tapasztalataink, keserű élményeink) birtokában, új vizsgálat alá kell vennünk népünk sajátos kérdéseit; előbb magunk között, majd együtt azokkal, akiknek ezekhez közül van. [...]

Népszabadság, 1971. február 14.

35. Dudás Gyula levele Kardos Lászlóhoz a NÉKOSZ megalakulásának 25-ik évfordulója alkalmából
1971. június 20.

Drága Lacikám!

Úgy gondolom, nem lesz haszontalan, ha (csak) e pár sorra is felhívom a figyelmet. Azt ugyan nem tudom megítélni, hogy a dokumentumgyűjtemény számára jelent-e még valamit... Nekünk, Dudásoknak (7-en vagyunk) azonban mindent...

Ma is nyíltan és őszintén valljuk, hogy a felemelkedésünk (eszmei és anyagi), a reménytelenül nyomortúságos sorsunk (falusi proletárok voltunk) jobbra fordulását mi a NÉKOSZ-nak s személy szerint néked is köszönhetjük.

S hogy e sorokat most – üdvözlét vagy ha úgy tetszik üzenet formájában – oly szívesen küldöm Hozzád, annak az a magyarázata, hogy a Dudás család életében bekövetkezett "nagy fordulat" a negyedszázados évfordulójához közeledik...

Ebben az évben lesz ugyanis 25. éve annak, hogy odahaza, Lajosmizsén nagyon nehéz, válságos napokat, hónapokat élt át – a legpuritánabb párttitkár vezetésével – az egész Dudás család. Jó apám, tudod, soha sem fogadott el semmiféle "juttatást", s a szerény fizetését is csak a felső szervek hosszas rábeszélésére, majdnem kétévi ingyenrobot után vette fel először. (Vagy talán akkor sem?... Édesanyám szerint nem. Ez utóbbit ma már nagyon nehéz kibogozni. Egy biztos, a drága Öreg még ma sem érti egészen: miért jár "fizetség" a pártmunkáért?) Nos, a lényeg: mivel akkor más kereseti forrásunk viszont nemigen volt (hiszen akkoriban édesanyám is "csak" aktív pártmunkásként – MNDSZ-elnök – tevékenykedett, s a bérelt kis kertünk hozama csak a létminimumot fedezte, sőt azt sem), édesanyám annyira legyengült, hogy tüdővérzést kapott. Éhező testvéreim is a szó szoros értelmében csak vegetáltak...

Számomra akkor csak egy út maradt a választhatók közül: elbúcsúzni szeretett kollégiumomtól, és visszatérni a szülői házba, hogy munkát vállaljak, és segítsen bajba jutott szüleimet és testvéreimet. Kényszerű tervemről senkinek sem szóltam (még a lajosmizsei kollégista társaimnak sem). Hozzád fordultam, de a rövidre tervezett búcsúzásom éjfél utánig elhúzódó (természetesen a szokásos "letolásoddal" jól bevezetett) hosszú beszélgetéssel folytatódott, majd a számonkra sorsdöntő határozatok, "hadítervek" kidolgozásával ért véget.

Azon az emlékezetes éjszakán nemcsak a kollégiumot "mentetted" meg a számomra, hanem mindannyiunkat Magad mellé szedted! Így került fel a kollégiumba először az Aliz, majd később a Jancsi, azután az Éva, s végül, 1947 őszén a többiek is – mind az utolsó szálig...

Nos, hát ezért sem közömbös számunkra a NÉKOSZ helyes értékelésének az ügye, s nem mindegy, mit tudunk belőle tanulságképpen átmenteni a jövő ifjúsága számára... [...]

Szerény munkátokhoz jó egészséget, sok erőt kívánunk.

Dudás Gyuszi

NDGY KLI NÉKOSZ 14-43

36. "Nem hívőnek kell lenni, hanem tudatos hitvallónak"

Csontos Magda visszaemlékezése kollégiumi éveire, 1971. augusztus

Az utolsó generációhoz tartozom. Nekünk, nekem, már egészen más volt a kollégium, mint a legendás első nemzedéknek, de azt hiszem, mégis ugyanaz. A koncepció, a cél és a megvalósítás eszközei olyan tiszták, szilárdak, határozottak voltak a Györffy-kollégiumban, hogy az emberformálásnak ellenállhatatlan atmoszférája teremtdött meg. Én is boldogan változtam ebben a rendkívüli, sosemvolt és megismételhetetlen világban a régiek, az előttünk járók példája szerint.

Még nem voltam 18 éves, amikor először hatott rám a kollégium sugárzása. Az a rövid idő, amit a feloszlásig ott tölthettem – akkor éreztem, később már tudtam is –, meghatározó lett az egész életemre. Nehéz közölni, mi is történt ott velünk, pateti-

kusnak tűnhet a lelkesedésünk, rajongó túlzásnak a kívüllállók szemében. Pedig hát úgy igaz minden, ahogy mi érezzük, s ahogy ma már bizonytalan krónikák is mesélik.

Attól a perctől kezdve, hogy az első kontaktus még 1947 nyarán létrejött, éreztem, hogy változik minden bennem. Még az Apponyi téri kollégiumba látogattam be véletlenül. A kollégium kiállításra készült. Nagy munka folyt, a tablók között fehér inges fiúk nyüzsögtek. Nekem úgy tűnt, valami hatalmas erő, biztonság és vidámság van jelen velük együtt. Az én életemből mindez hiányzott akkor, már csak ezért is szerettem volna mindjárt az első órában közéjük tartozni.

Nyár végén, egy balatoni felvételi táborban telítődött meg tartalommal a csodálatom. Előadások, beszélgetések, a házmagasra lobogó tábortüzek körül a népdalok új távlatokat nyitogattak. Úgy éreztem, csoda történik velem, és soha, ma sem kell megértő -lenéző, a fiatalság naivitásának szóló mosolygással visszaemlékezni erre az időszakra. Ma is hiszem, csoda történt akkor, és később is, már ősszel, a kollégiumban.

Kudarccok sorozata ért. Az előadásokon, a kollégiumi szemináriumokon rendre kiderült, mennyire nem tudok semmit a világ legfontosabb dolgairól. A kollégiumban megtanítottak arra, hogy ezt is tudjam. Sokszor és nagyon szégyelltem magam, fájdalmas felismeréseket hoztak a kudarcok, de soha nem megaláztatást. És mindig adtak valami előre vivő tudást. A követelés mindig kemény volt, határozott, de tiszta, egyértelmű, és a teljesítésében erős, baráti kezek segítettek. Etikai és világnézeti alapelvekké tisztult le bennem a mindennapok gyakorlata.

– Nem elhinni kell a dolgokat – mondták az első szemináriumon. – Ne fogadj el semmit, ami meggyőződéseddel ellenkezik, csak akkor, ha végiggondoltad, megbizonyosodtál róla. Nem hívőnek kell lenni, hanem tudatos hitvallónak.

Egy beszélgetés közben Kardos Laci valami ilyet mondott: "Az ember ne érje be szurrogátumokkal." Néhány mondat után kiderült, nem tudom, mi az a szurrogátum. Azóta sem felejtettem el, a nagyképtűség pillanataiban évekkal később is felőlött bennem Kardos csodálkozó pillantása: Ha nem tudod, miért nem kérdezed meg? Hogyan beszéljessünk, ha nem érted, amit mondok?

Hasonló apróságok álltak össze egységes emelőerővé, és segítettek helyes önismertethez, társadalmi tisztánlátáshoz. – Formáld magad, hogy hasznára lehess a világnak a magad helyén. Ha picike is ez a hely, akkor is nagy fontossága lehet. Annyi lesz, amennyivel te magad megtöltöd – ez vált vérré bennünk.

A kollégiumban önként is szívesen vállalt kötelességgé változott minden. A tanulás, az önnevelés, hat órakor a reggeli toma az udvaron, utána, még álmosan az angolórák vagy a népdaltanulás, az egyetemen a politikai viták és a harsogó tüntetések a belvárosban a kommunista párt jelszavaival.

"A honnak egy igaz zászlója van, ezt mi álljuk körül." Naponta erre a Petőfi-sorra néztünk föl a kapunál, amikor hazaértünk a kollégiumba, akkor már a Vorosilov útra. Micsoda tudat volt ez! Egyikünk sem értelmelte úgy, hogy csupán mi, Györfy-kollégisták. Milliókkal éreztük egymáshoz tartozónak magunkat az egy igaz zászló körül. Éreztük súlyát, felelősségét és boldogságát ennek a helyzetnek.

Soha vizsga akkora izgalmat nem jelentett életemben, mint az első félévi kollégiumi vizsga. Féltem, és kívántam, hogy a szigorú mérlegre kerüljek. Megszoktuk, hogy naponta mérlegen vagyunk, hiszen mindig nagyon odafigyeltünk egymásra, de

a vizsga sokkal több volt ennél. Feszültségével együtt hasznára vált az egyénnek és a közösségnek is.

Számot adni dolgainkról, őszintén és pontosan, a teljes közgyűlés előtt, ezt az igényt életre szólóan fejlesztette ki bennünk a kollégium. Hasznos fegyvelmező erő lett a számadási kötelezettség érzete, nemcsak akkor, sokkal később is, bár beszámolni nem volt kinek. Hosszú évek múlva is nemegyszer tettem mérlegre az életemet úgy: hogyan ítélné róla a kollégium. És a bizonytalanságok idején jó lett volna, nagyon kellett volna, ha meg is tudhatom.

NDGY Levelek a szerkesztő bizottsághoz, dokumentum jellegű visszaemlékezések 59

37. Gosztonyi János: A fényes szellők nemzedéke

25 évvel ezelőtt alakult a NÉKOSZ

Ezernyi hajdanvolt népi kollégista ült le ez év telén, egy meglehetősen hosszúra sikerült kérdőív elé, hogy számot vessen kollégista múltjának emlékeivel, és beszámoljon mai tevékenységéről, életéről. Korai volna még elébe vágni a kérdőívekből kirajzolódó kép részletes elemzésének, hiszen az adatok feldolgozásának java még előttünk áll. De már az első áttekintés is meggyőző alapot nyújt egynémely ítélet megfogalmazásához.

A volt népi kollégisták csaknem kivétel nélkül a mai harmincöt-ötven éves szocialista értelmiség képviselői, tagjai. Szinte mindannyian arról vallanak, hogy a kollégista éveikben oly mélyen átélt politikai elkötelezettség ma is elevenen él bennük. S bár értelmiségi szakemberekként tevékenykednek társadalmi életünk legkülönbözőbb területein: vidéki iskolákban és fővárosi egyetemeken, akadémiái kutatóintézetekben, mezőgazdasági és ipari vállalatokban, a művészet különböző ágaiban, politikai és államhatalmi szervezetekben, szűkebben vett szakmai tevékenységük mellett mindegyikük életében ma is szerepet játszik a közéleti érdeklődés és tevékenység, legtöbbjük elkötelezte magát a magyar népi demokrácia forradalmi erői mellett.

Amikor a népi kollégiumi mozgalom megszületésének negyedszázados évfordulójára emlékezünk, nem pusztán egy évfordulót, egyszeri eseményt akarunk felidézni. Az egykori népi kollégiumok egyik legnagyobb történeti érdeme talán éppen az, hogy alig egy esztendővel a felszabadulás után a magyar marxista mozgalom részeként a nevelésügy, az ifjúsági mozgalom, a néphez hű értelmiség megteremtése területén alkottak olyan forradalmi hagyományokat, amelyeknek korábban alaposan szűkében voltunk. [...]

A népi kollégiumok kezdeményezése a magyar társadalom haladó, forradalmi erőinek olyan széles körű fellendülésével kapcsolódott össze, amely biztos alapot teremtett ahhoz, hogy a paraszt- és munkásgyerekek iskolázásának ügye valóban népi támogatásra támaszkodhassék, s egyúttal az államhatalomnak a pozícióit is igénybe vehesse, amelyek a haladó erők, mindenekelőtt a kommunisták befolyása alatt állottak. [...]

A népi kollégiumok intézménye nemcsak a szervezők és támogatók teljesítménye volt, hanem a beözlő paraszt- és munkásdiákoké is: kollektív alkotás, amelynek a létrehozása az érdekeltek önálló és aktív részvételével folyt le. A közös orthon fel-

építése, a kollégiumok közösségének kialakítása, életformájának és tevékenységének megteremtése az egykori népi kollégiumi tagság közös műve volt. Pedagógiai lényegük is jórészt ebben jutott kifejezésre. [...]

Az induló népi kollégiumi mozgalom – rövid évek alatt igazi népmozgalommá vált. A kor forradalmi erőinek, mindenekelőtt a kommunistáknak a segítségével elsőnek tört utat az addig elnyomott néposztályok gyermekei számára – a magasabb kulturális szintek felé. [...]

A népi kollégiumi mozgalom mindössze három évet ért meg. Az első olyan intézmény volt, amely népi demokráciánk legkorábbi korszakában a szocialista értelmiség kinevelését jelölte alapvető feladatának. Az általa elindított generáció túlnyomó többségének egykorú és azóta is tanúsított társadalmi magatartása és elkötelezett szocialista arculata a bizonyítéka annak, hogy ezt a feladatát nem látta el rosszul.

A népi kollégiumok tömeges megjelenése – a kollégiumok pusztá léte és tevékenysége – jelentékeny mértékben hozzájárult a felszabadulás utáni évek közoktatásának és pedagógiájának demokratizálásához, a nevelésügy haladó erőinek tömörítéséhez. A magyar nevelésügy történetében a népi kollégiumok pedagógiai gyakorlata – forradalmian új jelenség volt, s egybehangzott a szocialista nevelés legjobb tapasztalataival a Szovjetunióban, mindenekelőtt Makarenko életművével. A kis közösségek önkormányzatra épülő belső világa, öngazgatásának demokratikus rendje, a kollégiumi nevelés összekapcsolása az aktív társadalmi-politikai tevékenységgel, a társas bírálatnak akkor még újszerű és őszintén folyó gyakorlata és hitele, a felszabadult, friss vitakészség, az egyéni kezdeményezésnek és öntevékenységnek tág teret nyitó pedagógiai módszerek, a kollégiumi belső rendszeres oktatás szocialista iránya és sok egyéb tényező együttesen a népi kollégiumokat egyrészt elkülönítette a korabeli iskolai és nevelési rendszertől, másrészt ezek megreformálását is siettetete.

A népi kollégiumok fontos részét képezték a korabeli haladó ifjúsági mozgalmaknak. Egészükben maguk is ifjúsági mozgalmat alkottak, tagjaik révén pedig a haladó ifjúsági szervezetek vezetésében és munkájában is részt vettek. [...]

1948 tavaszáig a népi demokratikus erők, élükön a kommunista párttal, mély megértéssel és rokonszenvvel kísérték a népi kollégiumoknak ezt a fejlődését. 1948 nyarán mindez ellentétébe csapott át, a NÉKOSZ "gyanússá" vált. A NÉKOSZ vezetése hiába kísérelte meg a tényleges hibák kijavítását – szakosította a kollégiumait, a szakstúdiumokat helyezte tevékenységének központjába, intézményeiben pártcsoportokat szervezett –, Rákosi Mátyás kijelentette: a NÉKOSZ-ra nincs szükség a szocializmusban! A NÉKOSZ – további egy esztendei korlátozott működés után – 1949. július derekán megszűnt. Mai történeti ismereteink birtokában világos, hogy a NÉKOSZ is az akkori politikai torzulások és törvénytelenységek áldozata lett.

Két évtizednél több telt el azóta. Azok a sajátos történeti körülmények, amelyek a népi kollégiumi mozgalmat megszülték, nem teremthetők újjá. A történelem új utakon jár. A régi típusú népi kollégiumi mozgalomra ma bizonyára nincs szükség. De a szocialista nevelés és a kommunista ifjúságpolitika hatékony formáinak kialakítása ma sem nélkülözheti a NÉKOSZ haladó hagyományainak felhasználását, a politikaiakat sem, a pedagógiaiakat sem. Az egykori népi kollégisták pedig a mai szocialista értelmiség soraiban jó érzéssel gondolhatnak vissza arra, hogy ifjúságukban részesei lehettek szocialista társadalmunk alapozásának. Múltjukhoz úgy méltóak igazán,

hogy aktívan segítik ifjúságunk szocialista nevelését, részt vesznek társadalmunk aktuális politikai, társadalmi feladatainak megoldásában.

Népszabadság, 1971. július 18.

38. Büszke vagyok ma is arra, hogy együtt dolgozhattam a József Attila Kollégium nagyszerű, lelkes gárdájával Kádár János levele a József Attila Népi Kollégium megalakulásának 25. évfordulójára szervezett találkozó résztvevőikhez, 1971. szeptember 9.

Tisztelt Elvtársak! Barátaim!

A budapesti József Attila Népi Kollégium megalakulásának 25. évfordulójára szervezett találkozó kezdeményezői mint akkori, úgynevezett "patronálót", meghívtak az ünnepségre. A meghívást őszintén köszönöm, de más irányú elfoglaltságom miatt, sajnálatomra, nem tudok élni vele. Ezúton küldöm szívből jövő üdvözetem a kollégium egykori vezetőinek, tanárainak, nevelőinek, a volt kollégistáknak, a találkozó minden résztvevőjének.

A budapesti József Attila Népi Kollégium megalakulása része volt azoknak az erőfeszítéseknek, amelyeket a hatalomra jutott dolgozó nép tett az uralkodó osztályok műveltségi monopóliumának megtörésére, a munkás- és parasztfiatalok tanulási, művelődési lehetőségeinek biztosítására. A kollégium megalakítása fontos politikai tett volt, mert tömörítette azokat a munkás- és parasztfiatalokat, akikre a népi hatalom támaszkodni kívánt. Ma, negyedszázad távlatából jóleső érzéssel elmondható, hogy azok a célok, amelyekért a József Attila Népi Kollégium vezetői, oktatói, az ott nevelkedett munkás- és parasztfiatalok is becsülettel küzdöttek, teljesültek: szabad, szocialista hazában él népünk, s ebben a történelmi átalakulásban az Önök munkája is sikereket értelt.

Az egykori kollégisták ma meglelt emberek, a társadalmi élet különböző területein végzik munkájukat. Életüknek, tevékenységüknek ma is lelkesítő céljai vannak: a szocializmus teljes felépítése Magyarországon. Kérem Önöket, hogy amikor felidézik az elmúlt negyedszázad emlékeit, akkor gondoljanak rá, hogy a nép ügyének, a társadalmi haladásnak a szolgálata ma is éppen olyan szenvedélyességet, határozottságot és következetességet, a mindennapi életben való helytállást követel, mint a népi hatalom megszilárdításának első éveiben.

Felidézve a több mint két évtizeddel ezelőtti időket, büszke vagyok ma is arra, hogy akkoriban, Mező Imre elvtárral szorosan együttműködve, kapcsolatban voltam és együtt dolgozhattam a József Attila Kollégium nagyszerű, lelkes gárdájával. Amikor ismételten köszöntöm az ünnepi találkozó résztvevőit, szívből kívánok valamennyiüknek sok sikert, jó egészséget; teljesüljenek vágyaik társadalmunk, szocialista hazánk javára, személyi boldogulásukra.

Budapest, 1971. szeptember 9.

P. H.

Szívélyes üdvözléssel:

Kádár János s. k.

NDGY József Attila Kollégium iratai, Kádár János levele

39. Vass Henrik: Vallomás – a pápai népi kollégistákról

[...] Akik gyermekfejjel érték meg 1945-öt, szabadságunk hajnalát, akik mint népi kollégisták innen indultak Pápáról, ma a tudomány, a kultúra, az állami és politikai élet különböző területein viszik tovább az elődök munkáját. Méltóan. Közülük többen az első életindító gondolatokat még tőlünk kapták, és az értük és a velük folytatott munka számomra mindig emlékezes maradt.

Szívesen őrzöm közös emlékeinket. Nem is tudom, nem is akarom feledni az ország szinte első népi kollégistáit, azokat a munkás- és parasztfiatalokat, akik ma is egy életet élnek velem, egyazon jövőért munkálkodnak, és akik – úgy tudom – velem egyformán, szeretettel őrzik ezeket az életre szóló pápai emlékeket. Lehet, hogy nem mindenben ugyanúgy gondolkodunk, van, amit nem egyformán fogalmazunk a tegnaptól és talán a mártól sem. De nem lehet büszkeség nélkül arra gondolni, hogy közülük szinte mindannyian hűek maradtak ifjúkoruk eszményeihez. Tudom ezt Bíró Pistáról, a lobogó hajjú, nyugtalan, filozofnak készülő vezető mérnökről; a tudóssá vált egyetemi tanárokról, az örökké töprengő Tokodi Gyuláról, a reakciós tanárokkal állandóan harcban álló, halk szavú Simon Péterről, Pölöskei Ferencről; a mindig tervezgető színház- és filmkritikussá lett Illés Jenőről; a hirtelenszőke Szép Zsigárról, a törékeny, éhesen is mindig mosolygós Nagy Zoliról, az egyetemet végzett politikai munkásról vagy a "majdnem szomszédom" pöttöm, orvostudóssá növekedett Tömböl Teriről. Szívesen gondolok azokra a felnőttekre, barátaimra, akik ezekben az országot formáló években itt éltek, tanultak vagy tanítottak: a közéleti tudós-akadémikus Lőrincze Lajosra és okosan kedves, kitűnő feleségére; Csoóri Sándorra és Rab Zsuzsára; Csukás Istvánra és Nagy Lászlóra, mindazokra, akik velem együtt büszkék arra, hogy itt születtek, itt indultak el mai életükhöz, itt töltötték tanuló- vagy munkáséveik egy részét. [...]

Napló (Veszprém), 1972. június 17.

40. "Hadd tegyek bizonyosságot a hűségükről is..."

Németh László levele a pápai találkozó résztvevőikhez, 1972. június 16.^x

Mintegy harminc éve a képzőtársaság hívására érkeztem a városba. Nem először. Ez az utazás az én eklézsiatalogatásaim sorába tartozott, amelyeket hol Móríc Zsigmond káplánjaként, hol a magam kezdeményezésére végeztem akkoriban. A százéves önképzőkör is csak ürügy volt; amit meg akartam ismerni s gondolni is, ha kell, a pápai eklézsia volt. Miféle eklézsia? Az, amellyel azokban a kivételesen veszélyes időkben – 41-ben vagyunk – a magyar irodalom, gondolkozás, zene szórta be Sárospataktól Sopronig, Kassától Szegedig országunkat.

Akkori előadásom az önképzőkörök feladatairól, úgy hiszem, helyesen jellemezte az addig fellépett, fellépőben levő nemzedéket. Az első – az Adyé, Móríczé, Bartóké, amelyben az eltemetett magyar és emberi mélységek a legnagyobb sívárság idején

^x Felolvasta Bessenyei Ferenc 1972. június 16-án a pápai irodalmi esten.

formni, szökni, bugyogni kezdtek — az alapítók nemzedéke volt. A második a mienk, az Illyés Gyuláé, Veres Péteré, ebben nem támadtak tán akkora tehetségek, de a magyar sorskérdések az európai távlatban kezdtek egy magyar világnézetfélévé összeállni. A harmadik nemzedéknek, szólt a jóslat, tán ekkora írói sem támadnak majd, de ennek kell a magyar szellem tanításáért helytállnia, azt életre fordítani. Az önképzőkörökhöz intézett szózat erre próbálta innét Pápáról a harmadik nemzedék alakuló eklézsiáit előkészíteni.

A mi nemzedékünk egyik szárnya, a szociográfusi, feltámasztotta, újrafogalmazta a százados veszélytudatot, s széles körben keltette fel az érdeklődést a magyar sorskérdések iránt. Más írók a magyar élet és társadalom modelljét próbálták — alapján szocialista modelljét — a szívekbe írni, amelyben a magyarság megújulhat, erejét kifejtheti, s amelyhez ellenséges történelmi erők közepette is ragaszkodhat. Akkor már az utóbbi látszott a legfontosabbnak. A történelem megindult, az a remény, hogy kis országunk a maga emelte modell szerint rendezheti be életét, meghíúsult (az én Utolsó kísérlet című regényem már ezt a reményt parentálta el). De ha Európa a népek igényeinek szabad érvényesülését nem is engedi meg többé — kevesebb lesz, ami közt választhatnak, s több, amihez alkalmazkodniuk kell —, maga a modell s az eklézsiák, amelyek szívükbe zárták, nem válnak fölöslegessé, azt, ami e népekben szívós és elpusztíthatatlan, a fejlődés előbb-utóbb respektálni és használni fogja. Az eklézsiálatogatás célja ekkor, 41-ben már e szívósság edzése volt.

A kép, amelyet az eklézsiálatogatások során kaptam, általában kedvező volt, és Vásárhely mellett itt, Pápán a legmeglepőbb. Amit prédikálni akartam nekik, ők már csinálták is. S ezt nem is akkor éreztem így, harminc év távolából még szebbnek, fontosabbnak tűnik a szerep, amelyet indulásukkor játszottak. A mi nemzedékünk legjobbjai magányos alkotók voltak, akik munkájukkal elfoglaltan csak egy-egy, sokszor bizalmatlan oldalpillantással mérték fel egymás teljesítményeit, s tulajdonképp ennek az ifjúságnak a szívében váltak egy nemzedékké, amely gyűlölködéseikkel, elvi ellentéteikkel nem törődve, magyar szempontból fontos mondanivalójukért fogta egybe őket, Erdélyi Józseftől Erdei Ferencig. Aki egy-egy konferenciájukon, mint az első szószói, megfordult, az elhiszi, hogy nem volt magyar nemzedék, amely ekkora várakozással, fiatalos hittel, bennünket is meglepő tájékozottsággal tekintett a lassan-lassan világosodni kezdő jövő felé, mint ez, amely számban is olyan jelentős volt, hogy első körültekintésével megötszörözte, megtízszerezte az igazi olvasók rétegét.

A németek még Sztálingrád felé nyomultak, de ők már a barakkok közt s száz más helyütt egy aranykor képét szőtték, amelynek a létrehozásában az ő ifjúságuk is értelmet talált. Aranykor: ez lett volna a regény címe is, amelyben azt akartam jóval később megírní, mi lett a következő két évtizedben abból a tíz-tizenöt fiatalból, akiket az ország különböző tájairól összeverődve, ennek az aranykornak a megéjrt álma tett barátokká. A regény persze korántsem lett volna olyan ragyogó, mint a címe. Mert, ha ez a nemzedék volt a legnagyobb reménnyel, a legnagyobb készültséggel induló, ez lett a legtragikusabb is. A negyvenes években érettségizett korosztályok mostanában ünnepeleék, ünneplik érettségijük 25 éves fordulóját. Úgy gondolom, tanulságos lett volna vagy lenne még most is egy statisztikafélet összeállítani: hányan estek el közülük még a háborúban, hányan pusztultak el később, járták meg a börtönt,

sodródtak külföldre, nyomódtak a mélybe, vagy jutottak a képességeikkel arányos szerephez, s lettek kiváló tudósok, mint az, aki aggályai meghallgatására, egy kis beszélgetésre félrevont. Azt a példátlan szétszóródást, de a maradék szívósságát is, amelyet a regényemben ábrázolni akartam, tán egy ilyen országos statisztikából derülhetne ki igazán.

Az Aranykort én persze nem írtam, nem írhattam meg, hisz a nemzedéki katasztrófának csak körvonalait láttam, néhány hajótöröttjét ismertem; a téma, talán a legnagyobb, amit az élet az irodalomnak kínál, a résztvevőkre vár. Újabban vannak is, akik hozzányúltak, Somogyi Tóth Sándor regényét például (Próféta voltál, szívem) azért olvastam nagy érdeklődéssel, mert szembefordult házaspárjában a megpróbált nemzedék két képviselőjét, a kitartót s az elzúllót állította szembe.

A nemzedék legjellemzőbb alakulata, mint tudjuk, a NÉKOSZ volt. A vidéki, többnyire kisparaszt-származású, szocializmussal eljegyzett fiatalság nagy része, amelyhez én is szoltam, a népi kollégiumokon át indult meg a méltó munkateret ígérő közélet felé. A nagy csapás, amely szétszórta őket, a Rajk-per volt. Megtizedelésük, csalódásuk története azonban ezzel nem ért véget. Sőt, mintha tartana még ma is.

Nos, énnekem nincs személyes okom ezt az ifjúságot védenem, nehéz éveimben nemigen volt, aki fölkeresett, bátorított vagy éppen védelmezett volna. De azért nem tartom igazságosnak a summás ítéletet. Ha azt a religiót, amelyet belőlünk szíttak, nem is tudták államvallássá tenni – ezt nem is vártuk tőlük –, az, hogy a szocializmusunknak magyar színe is támadt, nekik is köszönhető. Ahol egy magyar tanár, műzeumigazgató, rádiós, színész, karmester, íróféle nehéz misszióként vállalta, hogy szerény eszközeivel olyasmit hozzon létre maga körül, ami a hajdani eklézsiákra emlékeztet, ott többnyire e tragikus nemzedék sok mindenben átment tagjai bukkannak elő. Különösen feltűnő ez, ha a fiatalabbakkal hasonlíttuk össze őket, akik az ő irodalmi, zenei vallásuk helyett a beatzenén nőnek fel, s nem a Móricz Zsigmondok, hanem tudjuk, kik a klasszikusai. Én, aki részvétlenségükből elég fájdalmas ízelítőt kaptam, hadd tegyek bizonyosságot a hűségükről is...

NDGY Illés Jenő iratai

41. Sípó Gyula: Kovász

Bontják, lebontják a pusztát.
Itt ettem az első kenyeret.
Szülőházam fundamentumán bogáncs nő.
Hazaviszem, őrizze a kegyelet.

x

Tizenkét megyei földosztó-biztos
s néhány járási. Negyvenötben
ennyi volt Györffy-kollégista.
Nem dicsekszem, csak idejegyzem,
hogy már én is el ne felejtsem.
Ezt írtam emlékeztetőül
ezerkilencszázötvenötben.

x

Ennek a pusztának Kardos Laci volt a földosztó-biztos. (Szerettük ezt a szót, emlékeztetett tizenkilencre, meg a népbiztosok legendáira.) Illyés Gyulát is idecsalta földosztáskor. Illyés apja valamikor itt volt gépész az uradalomban, s ha ő nem is, fia megérte az uradalmi földek szétosztását.

x

Tizenkét gyermeket szült
mindkét nagyanyám.
Minden héten hat kenyeret sütöttek.
A legnagyobból is egy fél kenyér
kellett a göboly mellett hetelő gyerekek.

x

A kovászt úgy őrizték,
akár a tüzet
a Veszta-szültek.

x

Mi még azt hittük gyerekkorunkban,
kovász nélkül élni se lehet,
kovász nélkül nem sütnék kenyeret.
A sütőház helyén is dudva nő
és nem segíthet az emlékezet,
ha a régi utakra gondolok,
könnyen mai gödörbe léphetek.

x

Hat kenyér. És megmaradt a kovász,
mely holtában, félretéve is él,
s amely nélkül sose volt kenyér.

x

Én a forradalmárokról beszélek.
Az emberiség kovászáról.
Közöttünk élnek
néha szürkén, fölismerhetetlenül.
De ami feszül, ami mozdul,
általuk él.
Nélkülük nincs szabadság, tisztesség,
nem kel föl a nap
és nincs kenyér.

Sipos Gyula: Könnyű érzékszég. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1969, 106-108.

[...] A pártbírálatot értetlenséggel fogadtuk. Hogy egy vicces dolgot mondjak, én ebben az időben, amikor ez a dolog történt, vidéken voltam egyhónapos pártmunkán mint népnevelő, falusi agitátormozgalmat szerveztem Szatmár megye egyes járásai-ban. Szóval éppen az volt meglepő számomra, hogy ugye én is pártmunkára voltam kiküldve, mégpedig a NÉKOSZ és a pártközpont által közösen szervezett akció kere-tében, tehát addig nem volt tudomásom arról, hogy a NÉKOSZ a politikai aktivitás hiányában szenvedne, vagy a párttal rossz lenne a kapcsolata, bizonyos nézeteltéré-sektől eltekintve. Nagy csodálkozással olvastam a határozatot az újságban, gyorsan bementem a mátészalkai népi kollégiumba, és megkérdeztem ott a gyerekeket, hogy mit tudnak erről vagy mi ez, de ők sem voltak okosabbak, mint én. Azután volt ott egy pesti orvoskollégista fiú, aki Szalkára való volt, otthon volt szabadságon, és ő mondta nekem, hogy kik vezetik pillanatnyilag a NÉKOSZ-t; de hogy az egész dolog mögött tulajdonképpen mi van, azt ő sem értette, noha akkor jött Pestről. Értelmes ember volt, tehát nem benne volt a hiba. A "kritika" nagy meglepetésként ért bennünket, kollégistákat. Amilyen persze az ember, és amilyen az akkori szellem volt, hát egyrészt a legtöbb emberben volt bizonyos opportunizmus, kellő számmal akadtak, akik ott pártszerűen megismételték az ismeretes vádakát; másrészt pedig arra kell gondolni, hogy voltak ott mindenféle személyi ellentétek, politikai ellen-tétek, voltak például a Kardos Lacinak olyan személyes tulajdonságai, amelyeket sokan nem szerettek. [...] Olyan népi kollégistát nehezen tudok elképzelni, akinek az lett volna a véleménye, hogy a határozat szövege, úgy ahogy van, megfelel a valóságnak. Ez elképzelhetetlen. Én igazán elég szemellenzős voltam abban az időben – hogy ezt a kifejezést használjam –, de egy percig sem jutott eszembe, hogy én eddig esetleg bekötött szemmel jártam, és minden úgy van, ahogy a határozatban, és nem úgy, ahogy én láttam. Tehát ennyiben ez a határozat már akkor is egy igazságtalan dolog volt. Persze önmagában véve egy szigorú határozat még nem nagy baj, ha a végrehaj-tás utána normális. De hát itt ismeretes, a végrehajtás lényegében a NÉKOSZ fokoza-tos likvidálásából állt. Először ez fokozatosan ment végbe, mint ismeretes, először meg is maradt a NÉKOSZ név, azután létrejött az ODKH mint egy ilyen szuper-NÉKOSZ. Egy viccben érdemes elmondani, hogy ennek a nevét – ODKH (Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatal) – a kollégisták úgy hangoztatták egymás közt: Ó, De Kurva Hiva-tal! Ami persze nem olyan nagy szellemesség, de benne van, amit a kollégisták tény-leg gondoltak, gondoltunk az ODKH-ról, erről a ránk telepített bürokratikus dögvész-ről, aminek élén ugyan kollégisták voltak, persze ezek ki lettek válogatva valamilyen szempont szerint, de ennek ellenére csak egy hivatal volt, és nem egy általunk elfoga-dott szerv, mint azelőtt a NÉKOSZ vezetősége. Az kétségtelen, hogy az ötvenes évek során a NÉKOSZ a maga eredeti formájában nem maradhatott volna fenn, már csak azért sem, mert abban a formában nem is lett volna szükség rá, a kollégiumokat az állami költségvetési alapból lehetett már fenntartani. Elvégre a mi időnk jelentős ré-sze "támálással" telt el, különböző intézményekben, vendéglőkben, eszpresszóban stb., és hát erről a jogunkról szívesen lemondtunk volna. Tehát nyilván a NÉKOSZ-

nak át kellett volna alakulnia. Nyilvánvaló, hogy a NÉKOSZ-nak az ilyen spontán jellege, az ilyen pedagógus nélküli jellege mindenképpen meg kellett volna hogy szűnjön, de az az egészséges forradalmi szellem attól még megmaradhatott volna, és a spontaneitásból is megmaradhatott volna annyi, amennyire egy politikai mozgalomnak szüksége van. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

43. Emlékeim a Pápai Páriz Ferenc Kollégiumról
és a Révai-kritika hatásáról
Vekerdí László visszaemlékezése, 1970

[...] Forgách Péter, Németh Ferenc és Bartha Ferenc alakították ki a Pápai Páriz Kollégiumnak a jellegzetes szakkollégiumi vonalát, ahol a hangsúly a szakmai tanulás biztosítása volt, hiszen az orvostanhallgatók eléggé elmaradtak sok pesti főorvos gyerekéhez képest, ez természetes. Nemegyszer súlyos harcokat kellett vinni, hogy ne jelentéktelen egyetemi csetepatékra vonják el az egész idejüket, hanem engedjék az embereket tanulni. Itt volt a Pápai Páriz Kollégiumnak óriási és egyik halhatatlan érdeme, azt hiszem, hogy a lehetőségekhez képest elsőrendű tanulási körülményeket biztosított, mert könyveket is szereztek Forgách Péter és Németh Ferenc, Bartha Ferenc pedig igyekezett humánus és emberi légkört teremteni. [...]

A Pápai Páriz igyekezett a közösségi életet a szakmai fejlődés érdekében megszervezni, és elég nagy szabadságot tudott a kollégiumon belül kialakuló kisebb baráti köröknek biztosítani. Például Vízkelety Tibor körül alakult ki – emlékezetem szerint – az egyik legérdekesebb és legfontosabb kis baráti együttes, ahol olyan kiválóságok találkoztak, mint például Csabadi György, aki ma egyetemi professzor. Jóban voltak akkor Antoni Ferenccel, aki az Atomenergia Bizottságnál működött évekig Bécsben. Ide tartozott Lázár József, aki ma a Korányi kórház mérgezési osztályánál dolgozik, és felsorolhatnék sorban még egy sereg jelentős nevet a mai egészségügyi, orvosi pozícióban, nem mindig látványos, de majdnem mindig nehéz és szép helyeken. Egy időben a kollégiumtitkár Geiger József volt, aki ma az egyik legkiválóbb körzeti orvos az országban, Jakus Károly például, aki ma akadémiai levelező tag és egyetemi professzor, már ott kitűnt páratlan koncentrálni tudásával és szorgalmával. Vagy ott volt például Nász István, aki már akkor a mikrobiológiai és patológiai könyveket bújtja, vagy a Szerb Ica, akinek a tehetsége már akkor kitűnt, vagy Török Eszter, most Manchesterben nemzetközi meghívásra egy fontos továbbképzésen vesz részt, és az István kórházban, a IV. számú belklinikán adjunktus. [...]

Az előadásokra általában pontosan jártunk, sőt figyeltünk és hallgattunk is. Azután az élet nagyobb része a tanulással telt, sokszor éjfélleig is, reggel különféle nyelvórák, egy időben még normatáncolás is volt... Nehézségek is előfordultak, egyik a NÉKOSZ-nak egy ilyen vállalkozása – a háború a DOKOSZ ellen. A főhadiszállás ott volt a Pápai Párizban, és jelentős erővel és teljesítménnyel vettünk benne részt. A tanulásnak és az ilyenfajta foglalkozásoknak az összekapcsolása az akkori időnek a lelkes és fűtött hangjából következik. Mindnyájan úgy éreztük, azon túl, hogy tanulunk és orvosok leszünk, még van feladatunk. Lehet, hogy ez ma nevetségesnek lát-

szik vagy naivitásnak, de akkor a legtöbben, akikkel én beszéltem vagy jóban voltam, azt éreztük, hogy itt ránk számítanak. Ez az érzés rettentő sok erőt és fantasztikus lelkesedést adott mindaddig, amíg azt nem kezdte tapasztalni az ember, hogy itt gyanakvás, bizalmatlanság és teljesen érthetetlen rosszindulat kezd érvényesülni, egészen addig, amíg Balogh János híres nyilatkozata el nem hangzott. Balogh János – el ne felejtsem említeni – az egyik legfontosabb személy volt a Pápai Páriz Kollégiumban, az ő kifogyhatatlan humora, fanyar szatíráérzéke és hallatlanul erős valóságérzéke, bár nem volt semmiféle formális vezetőégi szerepe, a kollégium egyik legfontosabb determinálója volt. Megint egy jó példa arra, hogy a NÉKOSZ-kollégiumokban hogy tudtak igazán tehetséges és igazán nagyszerű emberek funkció nélkül is, tisztán emberi értékeikkel példát és formát teremteni. Balogh János a Pápai Páriz Kollégium levegőjét határozta meg, sokszor csak egy-egy közbeszólásával. Ő mondta nagyon találóan, hogy a NÉKOSZ-t nem a hibáiért, hanem az erényeiért szüntették meg. Mindaddig, amik ezek ellen az erények ellen nem harcoltak végzetes és teljes erővel, addig a hibák tulajdonképpen eltörpültek ezek mellett az erények mellett. Csak amikor aztán az erényeket teljes erővel lefaragták, akkor jöttek fokozatosan elő a hibák, és a NÉKOSZ végképp elorvasztódott, úgy, mint annyi sok más értékes kommunista kezdeményezés. [...]

Kétségtelen, a NÉKOSZ-on belül is volt egy csomó türelmetlenség, sokszor egészen kiváló, tulajdonképpen megnyerhető, derék emberek iránt is. Debrecenben jól emlékszem például – s máig szégyellem – a kampányt, amit az ottani egyetemisták katolikus pátere ellen folytattunk. Az a páter egy egészen derék és nyilvánvalóan talpig becsületes ember volt. Nem is az, hogy ellene harcoltunk, hanem ahogyan csináltuk. Bementünk az egyetemi előadásaira, ottan zavart keltettünk nem oda tartozó megjegyzésekkel, szóval a formák ellen harcoltunk. Ilyen türelmetlenség máshol még súlyosabban előfordult, például népi kollégisták is részt vettek, sajnos, az Eötvös-kollégium ellen irányuló támadásokban, bár az Eötvös-kollégium felszámolását szerencsére egyáltalában nem népi kollégisták csinálták. [...] Az ilyen jellegű türelmetlenséget, aminek egyik jele például a DOKOSZ elleni háború is volt, a NÉKOSZ-on belül is kétségkívül észlelni lehetett. Másik hibának említhetem a kritika–önkritika formáival való visszaélést, ez sokszor értelmetlen önvájkálásokba és emberek okatlan meghurcolására is vezetett. Ez is kétségtelen. Látható volt, bár én azt kevésbé láttam, a NÉKOSZ-on belüli ún. káderpolitikának is negatív jelei: emberek indokolatlan kiemelésével, kedvezményes helyzetbe juttatásával, persze mindez – amint később rájöttem – elenyésző csekélység volt. Ami hiba a NÉKOSZ-ban 1948 után megtalálható volt, az nagyon kicsiben éppen az volt, amit 49 után nagyban gyakorolt az államvezetőség. Itt megint csak Balogh János mondását tudom hangsúlyozni, és éppen itt kap a véleménye nagy jelentőséget: a mozgalmat nem a hibáiért szüntették meg, hiszen a NÉKOSZ hibái később országos méretűvé nőttek. Ezért – hogy úgy mondjam – a NÉKOSZ-t meg kellett volna dicsérni. Hogy a NÉKOSZ-t megszüntették, az az erényei miatt történt, amiket aztán később egyáltalában nem fejlesztettek tovább. [...]

Hogy a NÉKOSZ érdemeiből, pozitív hagyományaiból mit lehetne ma is hasznosítani? Ez a legnehezebb kérdés, erre egyáltalában nem tudok válaszolni. A mai kor sokkal tudományosabb, mint az a kor, amelyben mi felnőtünk, erre már csak a külön tudománnyá fejlődött ifjúságzociológia és ifjúságkutatás alapján lehetne és kellene

választ adni. Hiszen amiért az ember elfogódottá válik – ha az akkori fiatalságát a mai élethez hasonlítja –, éppen az, hogy azt a szenvedélyességet, azt az érzést, hogy az emberre szükség van, elvesztettük azóta. [...] Az akkori helyzetet, amikor az ember szükségesnek, sőt, hasznosnak érezte magát, nagyon nehéz a mai talán realitásabb helyzettel összehasonlítani, nem tudom, mit lehetne ebből a felfogásból, a mai körülmények között hasznosítani. Fogalmam sincs róla. Egyet mindenesetre, és ezt talán kellene is: a nemzetköziségnek és a békés egymás mellett élésnek az eszméjét, az ifjúság nemzeteken túli erejét és érvényét, a szomszédos államok ifjúságával való tényleges és aktív együttműködést, azt, hogy például Magyarországon a fiatalok ismerjék és szeressék a Korunkat, azt, hogy a pozsonyi Irodalmi Szemlét legalább annyira olvassák, mint a Valóságot. De hát olvassák-e egyáltalán a Valóságot is? Nagyon nagy kérdés! Azt, hogy egymásban ne csak vetélytársat lássanak, ne is csak segítőtársat, de olyan természetesen éljenek együtt, mint egy-egy jól sikerült NÉKOSZ-szövetkezetben éltek egykor az emberek, hogy ne a sikerélményt keressék, hanem megtalálják egymás megbecsülését.

NDGY Magnós interjúk, 1970

44. Új hang a magyar színpadon és a magyar filmen,
a Horváth Árpád Kollégium indulása
Fehér Imre visszaemlékezése, 1971

[...] Nem is tudom, honnan jutott időnk akkoriban annyi mindenre. Többször összeszámoltam már, romos volt a kollégium, reggelente öttől fél hétig a tetőt javígtattuk a fejtünk felett. Nekem a főiskolán akkoriban 50–55 órában volt hetenként, hiszen mindent tanulnunk kellett, amit egy színésznek tudnia kell, csak még valamivel többet. Közben átjárógtunk a déli ebédszünetben vagy esténként az egyetemre Lukács Györgyöt, magyar irodalmat, művészettörténetet hallgatni. Voltak a kollégiumi programok is, 11-kor még magánéletet is éltünk, szórakoztunk is. És néha-néha aludtunk is egy kicsit. Az egyik "legdöbbenetesebb" emlék, élmény, ami visszamarad abból az időből, hogy milyen törhetetlen szomjival próbáltunk mindenféle tudást megszerezni magunknak. A tanulás a legkülönbözőbb formákban: szervezett, szervezetlen, egyéni formákban, ez volt a fő jelszó, ezt megvalósítva igazoltuk, hogy komolyan vesszük azt az alapjelszót: "kiművelt emberfőkké kell válnunk". Közben működött a főiskolának egy diákszállásféléje, amit akkoriban kollégiumnak neveztek, a Horváth Árpád Kollégium. Mi azt a feladatot kaptuk, próbáljuk ezt kicsit szervezettebb, valóban népi kollégiummá alakítani. Az akkori helyzetre az a jellemző – koalíciós időszakot éltünk –, hogy a koalíció nemcsak a kormányzásban jelentkezett, hanem az egyes intézményekben is, így például a főiskolának éppenséggel három igazgatója volt, a legkülönbözőbb pártállású emberek. Működött ezen kívül egy – kicsit magánvállalkozásból indult, államosított formát fölvevő – színészképző iskola is. Ez a kollégium inkább csak a szegényebb diákoknak volt a lakóhelye, ha úgy tetszik, diákszállása. Programja az ideig azonban nem volt. Ez szembeszökő volt. Ahogyan megpróbáltuk meghódítani bizonyos sorrendben a földet, a gyárakat, a bankokat, az üzemeteket, és szemet vetettünk a kultúrára is: voltak azért olyan területek, amik egy kicsit a perli-

fériára estek, így a társadalomban valamiképp úri huncutságfélének tartották ezt az egész színészetet, ahová "elmélyült, érzékeny lelkű emberekre" van szükség – mint mondták –, olyanokra, akik otthonról, von Haus aus hozzák magukkal azt az általános műveltséget vagy kultúrát, ami nélkül faragatlanok maradnak az emberek. Erre a kifinomultabb érzéseket kívánó pályára a népfalak alkalmatlanok. Így a régi közvélemény! – Amikor Kovács Andrással, Szilágyi Alberttel átkerültünk ebbe a kollégiumba, elsőnek mindjárt az a gondolat vert gyökeret bennünk, hogy népi kollégiumot népi diákokkal, parasztfiatalokkal kell csinálni, és meg kellene próbálni, be kellene bizonyítani, hogy nem valamilyen specifikus szakma ez a színészet, hanem ez is egy olyan terület, ami meghódítható. És meghirdettük az első felvételit, ahová ötvenével, százával hoztuk fel az erre kedvet érző vidéki, városszéli, falusi fiatalembereket, hogy a színészet furcsa útját meghódíttassuk velük. Sokszor leírták már, olvashattuk, hogyan jelent meg Soós Imre mezítláb, egy pár csizmával a vállán a kollégiumban. Nem azért nem hordta, mert nagyon meleg volt, hanem mert csizmát nyáron nem használ az ember, mert kopik. Jöttek a többi fiatalemberek, 15–16 évesek, nagyjából egy-egy operett dal tudva vagy egy-egy versikét elmondva, de magukkal hozták azokat az élményeket, érzéseket, amit – azt hiszem – kibontva, kiművelve, olyan hangon szólaltattak meg, ami azelőtt magyar színpadon, magyar filmen ilyen mélységekben szinte ismeretlen fogalom volt. [...]

Az a generáció, amely akkor betört a magyar színészetbe, hogy csak néhány nevet említek: Szirtes Ádám, Soós Imre, Horváth Teri, Berek Kati, Váradi Hédi, Póta Irén és folytathatnám ezt a sort, az bebizonyította, hogy a képességek, ha a gátlásokat nem erősítjük, hanem oldjuk bennük, adott esetben robbanhatnak, és soha nem látott eredményekre képesek. Éppen ezért a Horváth Árpád Kollégium helyzete a NÉKOSZ-kollégiumokon belül is csaknem egy-másfél év alatt teljesen megváltozott, ebből a kicsit periférián levő intézményből fejlett közösség lett, tagjait alaposabban megismerve, megszerették őket, és egy idő után aztán már nem volt olyan NÉKOSZ-összejövetel, ahol Horváth Árpád-kollégista ne lett volna jelen. Hiszen nagyon sokat jöttünk össze mi akkoriban. Azt hiszem, sikerült kicsit megvalósítani abból, amin mostanában annyit vitatkozunk, hogy a munka mellett a közös szórakozást is próbáljuk megszervezni és biztosítani. Egy-egy ilyen kollégiumi összejövetelen egy idő után mindig eseményszámba ment, ha az ott jelenlevő Major Tamás vagy Gobbi Hilda vagy mások egy-egy verset elszavaltak. Később aztán ugyanígy lelkesedtek azért, ha Szirtes Ádám vagy Soós Imre vagy a többiek mondtak el egy-egy verset. A mi munkánk tehát alapvetően az volt: tanulni és közben a kultúrát terjeszteni. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

45. A Horváth Árpád színész-kollégium, a népi kollégiumok és a Fényes szelek Bacsó Péter visszaemlékezése, 1971

1947-ben kerültem a kollégiumba. Itt elsősorban nem az anyagi vagy egzisztenciális helyzetem folytán lettem népi kollégista, hanem elsősorban a kollégiumi mozgalomnak az eszmei sodra, vonzása révén. A legjobb barátaim mind kollégisták voltak,

a főiskolán, ahol én tanultam, az élenjáró csapat a kollégisták csapata volt, és úgy éreztem, hogy szorosabban tudunk együtt dolgozni, ha együtt is lakunk, így kerültem a kollégiumba.

A kollégium vezető egyéniségei és köztük a legjobb barátaim – Kovács András, Fehér Imre – mind filmrendező kollégáim voltak, Jancsó Miklós, aki egy évfolyammal alattam járt, Szilágyi Albert, aki ma színházi rendező Győrben; ez volt az élesztő gárdája a főiskolának, de ehhez tartoztak színészek is, Szirtes Ádám, Soós Imre, Horváth Teri, Gyurkovics Zsuzsa, Földes Gábor. Ők voltak a főiskola magva, amely minden akciót vezetett, és élesztő csapata minden mozgásnak, ami a főiskolán történt. [...]

Ezek az évek voltak talán a legszebb éveim. Ez tényleg a "fényes szeleknek" a korszaka volt. Tudom persze, hogy objektíve nagyon sok hibát is követtünk el, olykor olyan dolgokban voltunk radikálisak, amikkel sok becsületes és jóindulatú embert magunk ellen haragítottunk. Mégis azt kell mondanom, ezek az évek adták nekem az igazi közösségi élményt, azt a nagyon jó csoporttudatot, azt, hogy én egy olyan csoport tagjai közé tartozom, akik nagyszerű dolgokat csinálnak, akik a magyar művészeti élet legtisztább, legelvszerűbb emberei szeretnének lenni. Rengeteget jártunk vidékre. Később az egész NÉKOSZ-t átalakították, egy vizsgarendszert dolgoztak ki Kardosék, ún. normarendszert: emlékszem, én Makóra mentem le, a makói két kollégiumnak voltam a vizsgabiztosa, egy fiú- és egy leánykollégiumnak. Heteket töltöttem Makón, és nagy politikai küzdelmeim is voltak. 18–19 éves voltam ott Makón, amikor öreg tanárokkal kellett megbirkózni és átalakítani az egész nevelési rendszert, meglehetősen izgalmas dolog volt ez számomra. Mint népi kollégista voltam lent Jugoszláviában vasutat építeni, ami szintén kemény dolog volt, emlékszem, hajnali 3–4 órakor keltünk fel, és napi 9–10 órát dolgoztunk. Én a tetőfedő brigádban voltam, és mint életem legeredményesebb korszakára emlékszem vissza erre a korszakra. Azt hiszem, a legelsőrendűbb élmény egy ilyenfajta közösségi csoporttudat volt, amit az ember ott kapott, az, hogy a kollégiumhoz tartozott, mindent a kollégiumért csinált, a közösség hatására egészen fantasztikus dolgokat tudtunk végrehajtani. [...]

A Fényes szeleket nagyon jó filmnek tartom. Itt készült az 1-es stúdióban, amelynek a vezetője vagyok, és én harcoltam ki, hogy a film megszülethessen. Ugyanakkor bizonyos fokig értem a körülötte folyó szenvedélyes vitát is, mert én is NÉKOSZ-ista voltam, és megértem azt a kicsit romantikus és nosztalgiákkal teli szemléletet, ahogy a mai negyvenévesek visszaemlékeznek saját 20 éves korukra. Azért bonyolult ez a kérdés, mert az egész NÉKOSZ kérdése is magában hord ellentmondásokat. A NÉKOSZ tudniillik – véleményem szerint – az akkori társadalmi fejlődésnek talán legdemokratikusabb alternatíváját adta. Tényleg egy nem felülről létrehozott, hanem alulról, a földből kinőtt demokratikus szervezet volt, amely azután később mégsem tudta kivonni magát azok alól a módszerek alól, amelyek jellemezték az akkori politikai életet: tehát bizonyos voluntarizmus alól, a szövetségesek fel nem ismerésétől, és olyan erőszakos manipulációs módszerektől is, amik jellemezni kezdték az akkori politikai életet. Mi is, igazunk tudatában – ma már úgy érzem – néha meg nem engedett eszközökkel igyekeztünk meggyőzni, kényszeríteni azokat az embereket, akiket helyesen nem ellenfeleinknek tekintettünk. Véleményem szerint a Fényes szelek, bár időben kissé későbbi korszakot is felidéz, ez volt a vita egyik magva, felfedte

a NÉKOSZ-nak azokat az ellentmondásait, amelyek az egész akkori magyar fejlődésnek az ellentmondásai voltak. Én a Fényes szelek mellett foglalom állást, mert ami kritika van benne, az nem elsősorban a NÉKOSZ-nak a kritikája, de ugyanakkor megértem azt a hatalmas vitát is, ami a filmet követte. A sors iróniája – és jó iróniája –, hogy a NÉKOSZ-gondolat reneszánszát, illetve a NÉKOSZ történetének reneszánszát a Fényes szelek indította el, azóta van az az izgatott kutatás a NÉKOSZ körül, mióta a Fényes szelek megjelent. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

46. A népi kollégiumokról és a Fényes szelekről

Tasi József beszélgetése Jancsó Miklóssal és Hernádi Gyulával, 1971

[...] Tasi József: Milyen indítékok alapján kezdett Ön hozzá alkotótársával, Hernádi Gyulával a Fényes szelek című film elkészítéséhez?

Jancsó Miklós: Nagyon komoly a kérdés. Soha nem tudjuk az indítékainkat, hogy miért kezdünk egy forgatókönyvet írni. Egyszerre mindig sok forgatókönyvet írunk. A Fényes szelek idején is volt legalább két másik forgatókönyvünk is, úgy, ahogy most is van több. Nem is egyszerűen forgatókönyvek ezek, inkább hosszú szinopszisok, és mindig azt mondjuk, hogy azt csináljuk meg, amire pénzt adnak. Akkor a Fényes szelekre pénzt adtak, ezért készült el. Hogy mik voltak az indítékok? Nyilván azok, amelyek mindenkinek. Emlékeinkben ez fölmerült, reagálni akartunk rá. De ezen kívül még sok minden fölmerül az emlékeinkben, és nem akarunk rá reagálni. Úgy-hogy ezt nem tudom így konkrétan megmondani.

Tasi József: Az Ön konkrét személyes emlékei hogyan jelentkeznek ebben a filmben? És mely emlékei jelentek meg a vásznon?

Jancsó Miklós: Hát nem gondoltam ezt sem végig. Személyes emlékeim? Amit a film "nékoszos" bírálóinak jó része mond, az valószínűleg igaz, hogy a népi kollégiumok általában nem lehettek olyan hangulatúak, mint ez a film, ez inkább a Horváth Áprád Kollégiumra vagy arra a szakmai körre vonatkozik, amiben mi éltünk. Tehát, hogy mondjam, ez sokkal anarchikusabbnak és kevésbé fegyelmezettnek tűnik így utólag, mint valószínűleg más népi kollégiumok. De számomra ez az emlék maradt meg, és ha tényleg valamit így történelmileg, tartalmilag bírálni lehet a filmben, akkor az valószínűleg az, hogy benne összekeverem a hangulati-mozgalmi elemet a tartalmival. Valószínűleg a három-négy vezető kollégiumnak az egész légköre nem volt ennyire anarchikus és liberális. Nem tudom egyébként. Tényleg nem tudom megmondani. Nem tudom, milyen volt a Györffy, milyen volt a Petőfi, nem tudom, milyen volt az Arany János Kollégium világa. Ezeket én nem ismerem. Bennem az a nagy konglomerátum, az állandó fesztiváljelleg, az "arénozásnak" egyfajta hangulata maradt meg és ugyanakkor az a bizonyos komoly szándék a világ megváltoztatására.

Tasi József: Beszélgetésünk közben megérkezett Hernádi Gyula is, Jancsó alkotótársa. Megkérdem, neki milyen emlékei vannak a népi kollégiumokról?

Hernádi Gyula: Azt hiszem, hogy a lehető legintenzívebb és legjobb emlékeim, majdnem olyanok, mint az első szerelem vagy az ember születésének az elvesztése vagy

megtalálása adott pillanatban. Tudniillik a Szovjetunióban voltam 3 évig hadifogságban; 44-ben kezdtem el a medicinát, akkor októberben bezárták az egyetemeket, hazamentem, és 45-ben hadifogságba kerültem. Nem voltam ugyan katona, de hát ez előfordult abban az időben, leventeként Nyugatra akartak vinni, és megszöktem, így kerültem hadifogságba. Két és fél évig voltam távol, 47-ben jöttem haza. Természetesen első dolgom az volt, hogy újra megpróbáljak az egyetemre menni, és akkor találtam meg a NÉKOSZ-ban, illetőleg a Pápai Páriz Kollégiumban egy pár győri bencés diák barátomat, illetőleg osztálytársamat. Németh Gyula, ő volt a kollégium titkára akkor, elvitt Bartha Ferihez, aki az igazgató volt. Akkor voltak éppen a felvételek, augusztusban a pótfelvételik, és sokat beszélgettünk Barthával, Forgách-csal, Némethel. Fölvettek a kollégiumba. Mondhatom, hadifogság után, ami egy elementáris negatív élmény volt, becsöppenni a közösségnek, a meleg közösségnek egy fura, pozitív légkörébe, ez olyan volt, mintha az ember egy hideg fürdőből egy nagyon tiszta, meleg fürdőbe kerül. Szinte euforisztikus állapotba kerültem mindjárt az első időben. Főleg attól, hogy az egész NÉKOSZ világa, a kollégiumi élet szervezete annyira másfajta volt, mint amilyent én a nagyon erős cezúra, a hadifogság előtt a győri bencés gimnáziumban, és egyáltalán 1945 előtt megszoktam, mindez annyira előzmény nélküli volt, hiszen én negyvenötöt, a felszabadulást hadifogságban éltem át, tehát tulajdonképpen negatív élményként. Nekem ez volt a felszabadulás, mint "par excellence" felszabadulás: a kollégium. Így hát egy óriási érzelmi, indulati pluszt is jelentett számomra. [...]

Tasi József: Az előbb már kérdeztem Jancsó Miklóstól, most hadd kérdezzem meg tőled is, milyen motívumok indítottak benneteket a Fényes szelek című film elkészítésére? Téged konkrétan a forgatókönyv megírására.

Hernádi Gyula: Ezzel kapcsolatban azt szeretném elmondani, hogy most tartották az Országház Étteremben a Pápai Páriznak az összejövételét, amelyen egy páran, ketten-hárman rettenetesen megtámadtak: elárultam a NÉKOSZ-t Jancsóval, a Fényes szelekkel. Ott megpróbáltam megválaszolni, miről is volt a filmben szó. Először is nem a NÉKOSZ-ról és nem elsősorban, azt hiszem, ezt nem nehéz megállapítani. A NÉKOSZ csak modellje ennek az egész ügynek. Az volt a fő vád ellenünk ebben a beszélgetésben, hogy miért pont a NÉKOSZ-t választottuk, amikor ott voltak a többi szervezetek, amelyek sokkal inkább alkalmasak lettek volna ábrázolásra, éppen negatív jelenségeik miatt, miért pont az egyik legpozitívabb szervezetet választottuk ki. Erre mondtam, hogy pontosan azért választottuk ki, mert a NÉKOSZ hordozta magában a legpozitívabb, a legnemesebb elemeket. És mivel mi azt akartuk megmutatni, hogy az egész forradalmi periódus, amelyik a legnemesebb elemeket hordozta magában, az egész 45 utáni időszak hogyan romlott el végül is 49-ben, a személyi kultusz időszakában, ezért ehhez pontosan ezt a legpozitívabb szervezetet kellett – véleményem szerint – kiválasztani, hogy a film tárgya a legmodellszerűbb és legigazabb legyen. Egy általánosabb érvény aspektusából. Szerintem csak a partikuláris és teljesen kisgyőrfysta patriotizmus az, amelyik ezt elítéli, és amelyik azt hiszi, hogy attól, hogy a Fényes szelekben felismerhetők a NÉKOSZ-nak különböző formái, attól a NÉKOSZ mint olyan ítéltetik el és ítéltetik meg. Nem beszélve arról, hogy azt is mondtam ott a fő felszólalónak: véleményem szerint ő maga és a többiek is, akik itt ülnek, a Balázsovits Lajos megszemélyesítette figurát képviselték annak idején és nem

a fehéringeseket és nem a Drahota Andrea figuráját. Úgy látszik, hogy olyan inget is magukra vesznek néha az emberek, amit az ember nem nekik szánt.

Tasi József: Most végezetül azt szeretném megkérdezni, immár Hernádi Gyulától és Jancsó Miklóstól együttesen, véleményük szerint mi lenne az a pozitívum a NÉKOSZ hagyományaiból, amelyet ifjúságunk nevelésében ma is hasznosíthatnánk?

Hernádi Gyula: Sokan azt mondják, hogy a mai megváltozott formák között nem érvényesek azok a pedagógiai, illetőleg kollégiumi elvek és formák, amiket a NÉKOSZ-ban gyakorlatként alkalmaztak. Szerintem közülük sok mindent át lehetne venni. Természetesen az idő közben megváltozott, hát a megváltozott időnek megfelelően átalakítva, de az alapkonstrukciót föltétlenül megtartva. Pontosan azt a szabad, demokratikus vitalégekört, azt az egész együttélési formát lehetne átvenni. Talán valamit le lehetne faragni abból a kezdeti nagyon entuziasztikus, nagyon erős programgazdagságból, ami a néptánctól kezdve, a mindennapos kollégiumi estektől a mit tudom én meddig terjedt, amely egy kicsit neofita mindent akarást takart, de egyébként – szerintem – az alapkonstrukciót minden további nélkül meg lehetne valósítani. [...]

Jancsó Miklós: Én hadd fogalmazzam kicsivel tömörebben és agresszívebben: a forradalmi demokrácia az, ami a NÉKOSZ-ból hagyományként tovább él bennünk, és ami máig is hiánycikk. Az életben való közvetlen részvételnek az iskolája a kollégium, ez majdnem az egyetlen alkalmas forma arra, hogy a valódi értékek kibontakozzanak. Egyébként nem egyszerűen a Kardos Laci találománya ez, hiszen az emberiség történelme erre már adott példát, az angol, amerikai college-forma volt a minta – azt hiszem –, ahonnan vették ezt. De tényleg azzal a plusszal, hogy ezt hazánkban egy forradalmi ifjúság teremtette meg a közvetlen demokrácia szellemében. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

47. A NÉKOSZ emlékezete

Hegedűs Géza visszaemlékezése, 1971

[...] 1945 májusában érkeztem haza, és már napok múlva elfoglaltam régi állásomat az Anonymus könyvkiadónál, ahol azelőtt lektor voltam s hazaérkeztemtől kezdve irodalmi vezető. Alig néhány hete lehettem itthon, amikor az Anonymusnál felkérészt Kardos László, mondván, hogy Szemerényi Oszvald küldte hozzám. Szemerényi ifjúkori jó barátom volt, akkor az MKP központjában az Értelmiségi Bizottság titkára. Később ő volt a Magyar–Szovjet Társaság főtitkára, a szanszkrit nyelv és az összehasonlító indogermán nyelvészet egyetemi tanára. Szinte pillanatokkal a Rajk-per előtt elhagyta az országot, azóta világhírnű nyelvész: a londoni University College és a freiburgi egyetem professzora. [...]

Felejtethetlen ez az első megbeszélés Kardossal ott az Anonymus szobájában. Kardos szó szerint ezt mondta:

– Mi most megcsináljuk a Györfy-kollégiumot, és egyelőre te leszel a tanári kar. Megkérdeztem, melyik tantárgyból; azt felelte: valamennyiből.

Mire én:

– Milyen tantárgyak lesznek?

Erre ő:

– Majd kitalálod.

Hát ez nagyon nekem való feladat volt.

Helyiség már akadt: az egykori KMAC (Királyi Magyar Automobil Club) az Apponyi téren, ahol azonnal elkezdtük a tanítást. Tanterv még nem volt, de tanítás már igen. [...]

A Győrffy-kollégiumi – majd NÉKOSZ-beli – oktatómunka határozta meg 1945 és 1948 között egész elméleti-ismeretterjesztő tevékenységemet. A Győrffy-kollégium szükségletéből ismertem meg a szélesebb körű kulturális szükségletet is. Úgy gondoltuk, kell egy demokratikus hangvételű, demokratikusan széles olvasórétegekhez szóló, könnyen hozzáférhető magyar történelmi áttekintés. Az Anonymus, ahol akkor még egy ideig irodalmi vezető voltam, hozzájárult egy népszerű ismeretterjesztő sorozat szerkesztéséhez és nagy példányszámú olcsó terjesztéséhez. Ez lett a Századok és tanulások című, havonként megjelenő, nagy alakú füzet sorozat, amelyet én szerkesztettem, és azoknak az éveknek politikai beállítottsága alapján pártkoalíciós megfontolásokkal íratam felváltva kommunista, szociáldemokrata, parasztpárti és kisgazdapárti tudósokkal és publicistákkal. Huszonnégy füzetben foglaltuk össze a magyar múlt, főleg az alig vagy egyáltalában nem tanított népmegmozdulások eseményeit és összefüggéseit. Ugyanakkoriban megbeszéltem a rádió akkori elnökével – Ortutay Gyulával – és a rádió irodalmi osztályának akkori vezetőjével – Kolozsvári Grandpierre Emillel –, hogy amit én magyar történelemként tanítok a Győrffy-kollégiumban, azt kéthetenként ismétlődő sorozatban összefoglalom a rádió nyilvánosságának. Ebből az előadássorozatból lett a Bevezetés a magyar társadalomtörténetbe című könyvem. [...]

Amikor megkezdődött a NÉKOSZ szervezése, a Győrffy-kollégiumban kialakított komplex tantárgyra mindenütt szükség volt, de néhány kollégium igényelt kifejezetten magyar történelmet is, másutt részletesen kívánták ismertetni a társadalmi formák fejlődésének marxista elméletét, és akadt kollégium, ahol kifejezetten magyar irodalomtörténetet kértek. Mindezt én tanítottam. Ettől kezdve a NÉKOSZ-nál hivatalosan "központi tanár" volt a címem (azt hiszem Kardos László találta ki, havi fizetésem ezért 500 Ft volt). Ma már elképzelhetetlen, hogyan is tudtam ellátni 1947–48-ban, hogy egyszerre voltam tanár a Győrffy- és a József Attila Kollégiumban, a Színművészeti Főiskolán, a Pedagógiai Főiskolán, a Külügyi Főiskolán, filozófiatörténetet tanítottam az egyetem esti tagozatán, osztályvezető voltam a városházán és irodalmi rovatvezető előbb a Köztársaság, majd a Jövő című hetilapnál. Heti 28–30 órát tanítottam, és ezenközben rendszertelenül, de állandóan előadásokat tartottam a Petőfi-, a Zrínyi Ilona és a Zalka Máté Kollégiumban, alkalmanként még újszólván valamennyi többi budapesti kollégiumban és igen gyakran vidéki kollégiumokban is. [...]

A NÉKOSZ megalakulása után az oktatási kísérletek legfontosabb színtere a József Attila Kollégium lett. Kezdetől végig tanítottam itt, részt vettem már a szervezésében is. (Párhuzamos életrajzok című regényemben az ott szereplő fiktív kollégium szervezésének példája, habár erősen stilizáltan, a József Attila Kollégium kezdeteinek története volt.) Ennek a kezdetei is anekdotába – vagy hőskölteleménybe – illenek.

Egy nap Kardos László közölte velem, hogy valahonnét szerzett ötven lepedőt, ez már alapja lehet egy új kollégiumnak, még csak épület kellene hozzá, most elmegy Rajkhoz, hátha kap tőle egy megfelelő házat (Rajk akkor belügyminiszter volt, és ha

szabad ideje akadt, bármikor bemehettünk hozzá akár egy fekete melletti beszélgetésre. Ezt a kort és körülményeit Kettesben a tragédiával című regényemben meséltem el.) Másnap Kardostól megtudtam, hogy megkaptunk egy romos házát a Magyar utcában, azelőtt kupleráj volt. Ott lesz a József Attila Kollégium, a tagság már megvan, Gyenge Zoltán az igazgató. Még fel kell építeni, de az oktatás már megkezdődhet.

Aznap este mar ott voltam. Tél volt, fűtés még nem volt. Télikabátban voltunk valamennyien. A tagság fele a padláson építkezett, a másik felével elkezdtük a beszélgetést. Úgy határoztunk, hogy az utóbbi százötven év magyar történelméről és irodalmáról lesz szó. Én tehát elkezdtem a felvilágosodásról beszélni. Közben a még lyukas mennyezeten át téglatörmelék hullott le, egy féltégla éppen mellettem. Ez senkit sem zavart, nyugodtan folyt a beszélgetés arról, hogy Voltaire eszméi hogyan jelentkeznek Bessenyeinél és kortársainál. – Másfél órával később váltottak. Akik eddig hallgattak, felmentek építeni, akik addig építettek, lejöttek, és én újra elmondtam a magyar felvilágosodás kezdeteit.

A József Attila Kollégiumban előadott irodalmi anyagból készült Magyar romantika című könyvem, amely segédkönyv lett a NÉKOSZ-kollégiumokban. [...]

A József Attila-beli pedagógiai tevékenység legérdekesebb kísérlete egy kutatómunka terve volt. Tervbe vettük, hogy végigkísérjük, hogyan alakul a társadalmi osztályok képének kibontakozása a magyar irodalomban. Együtt vázoltuk fel a tennivalót, és a tagság nekifüлт végigolvasni a könyvek százait és kijegyzetelni a jellemző megálapításokat. Akadt egy könyvkiadó (Parnassus), amely hajlandó volt könyvsorozatot csinálni kutatásaink eredményeiből. Az első kötet, A polgárok útja el is készült. Kollektív munka volt. Azt hiszem máig is az egyik legérdekesebb irodalomszociológiai kísérlet minálunk. A következő kötetek az arisztokráciát, a parasztságot, a munkásságot és a művészetelmiséget vették volna célba. De a többi kötetre már nem kerülhetett sor a NÉKOSZ feloszlata miatt. A polgárok útját már kritikai vita sem követte: a NÉKOSZ-ról sokáig nem lehetett jót mondani. És erről a gyűjteményről nem lehetett volna csak rosszat mondani.

Nemcsak az volt az érdeme, ami benne volt, hanem az a pedagógiai eredmény, hogy a diákok saját munkával élík át az irodalmat: könyvet hoznak létre tanulmányaikból. Ez a munkapedagógia eredetileg egykori tanárom, mesterem, Wajthó László módszere volt. Ő állított bennünket diákkorunkban a Bessenyei-kutatás szolgálatába, és éreztette meg a könyvcsinálás gyönyörűségét tanulás közben. Wajthó módszerét próbáltam kiszélesíteni egy komplex irodalomszociológiai oktatómunkában. Ezt a módszert is – azt hiszem – folytatni lehetne a pedagógiában, mint a NÉKOSZ gyakorlatának nem kevés eredményét. (Hadd írjam ide, hogy A polgárok útja munkaközösségének tagjai: Bárány János, Gacsályi Géza, Kulcsár Erzsébet, Magyarfalvi Lajos és Tokody Gyula voltak.)

A kamaszos NÉKOSZ-öntudat, a tanulás mozgalomjellege, a történelmi feladat énekes-táncos átélése, a közösségtudat mámore, az újvilág-építés tudata olyan atmoszférát teremtett, amelyben a legszárazabb tudnivaló adat is gyönyörűséggé vált. Soha azóta művelődni akarás ilyen erotikus erejű közös megnyilvánulásával nem találkoztam. Engem személy szerint is magával ragadott ez a NÉKOSZ-szellem. Életem legnagyobb szerűbb korszakaként emlékszem azokra a rövid évekre.

És külön kell néhány szót szólni a Horváth Árpád Kollégiumról. Ez szorosan együttműködött a Színművészeti Főiskolával. Színész-kollégium volt, a főiskola patronálása alatt. Nemegyszer elmosódott a határ főiskolai óra és kollégiumi óra között. Amit a főiskola zárt tantárgyai során nem lehetett elmondani, abból kollégiumi órákat csináltunk. De – mivel akkoriban a főiskolát folyton építették – nem egy tantárgy szerinti órát is a kollégiumban tartottunk.

A NÉKOSZ-oktatók és a tanulók példaszerű baráti egység volt. Mindenki tegezett mindenkit ... és ez nem ment a tekintély rovására. Engem valamennyi NÉKOSZ-gyerek tegezett, és keresztnévemen szólított, de sohase történt meg, hogy ez a viszony bármilyen fölösleges bizalmaskodással a tanári tekintély rovására ment volna.

A Horváth Árpadosoknak (Soós Imre, Horváth Teri, Berek Kati és kortársaik) olyan jó stílusérzékük volt, hogy a kollégiumban tegeztek és Gézának szólítottak, ugyanők a főiskolában magáztak és tanár uraztak. Én is iskolai óráimon magáztam őket, a kollégiumban tegeződtünk. Ez nem tőlem indult ki, hanem tőlük: stílusérzékük volt.

Én magam saját fejlődésemben is nagyon sokat köszönhetek ennek a NÉKOSZ-élménynek. Ott tanultam meg tanárnak lenni, ott bontakozott ki pedagógiai gyakorlatom, ott kapcsolódtam élményszerűen korunk történetéhez, amit az Európa közepén regényciklusában igyekszem kifejezni. (Nem véletlen, hogy ezekben a regényekben oly gyakran bukkan fel a különböző népi kollégista.) [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

48. Az együttes élmény a Dózsa György Kollégiumban

B. Nagy László visszaemlékezése, 1971

[...] 1946 elején, kora tavasz tájékán kerültem be egy romos Damjanich utcai épületbe. Úgy festett, mint Gorkij Éjjeli menedékhelye, és ebből lett aztán a későbbi Dózsa-kollégium. Ebből a Damjanich utcai tömegszállásból, amelyik egy nagy bérházban volt, a szomszédos Dózsa György útra mentünk át, a valahai Batizfalvy Szanatórium épületét foglaltuk el, amelyik szintén romokban hevert. A dolog lényege az, hogy a Dózsa-kollégium mint olyan még NÉKOSZ viszonylatban is partizán vállalkozásnak számított. Ezt nyomatékosan szeretném hangsúlyozni, mert a NÉKOSZ-kollégiumoknak egy igen jelentős része nem – hogy is mondjam csak – központi szervezés vagy direktíva útján született, hanem az ifjúság spontán kezdeményezései nyomán, és a Dózsa az egyik ilyen spontánul alakult kollégium volt, szóval a mozgalomnak a föltételei megvoltak benne. Mondom, partizán vállalkozás volt. Eléggé romantikus ideákkal kezdtük el ezt a kollégiumot szervezni, odacsődült végeredményben mindenki, akinek nem volt lakása, vagy boldogtalanul élt a szüleivel, vagy fölkerült Budapestre és tanulni akart. Szóval a legkülönbözőbb típusok, ifjúmunkások, középiskolások, parasztyerekek, voltak úrifiúk is, polgárfiúk is, akik vágyódtak a közösség után, és azok is helyet kaptak nálunk. Ez a kollégiumcsinálás nagyon jó vizsga volt, függetlenül attól, hogy ki honnan jött. És nemcsak vizsga, hanem egységesítő, összeforrasztó erő volt, az, hogy végeredményben a semmiből megcsináltuk... nem is az, hogy az épületet helyrehoztuk, meg ilyesmi, hanem az, hogy a semmiből összekovácsolódott, összeverbuválódott egy tűrhető közösség. [...] Elég rossz körülmé-

nyek között éltünk. Hát eleinte olyan, hogy is mondjam, olyan paradicsomkerti anarchizmus uralkodott, az édeni anarchizmust nem arra értem, mint hogyha minden nap jóllaktunk volna, de ez valahogy nem is látszott fontosnak. Emlékszem egy jelenetre, amikor valahonnan Kőbányáról a villamos útközjén szállítottunk egy bogrács babcsuszpájzot a kollégiumba, valahonnan összetarháltuk. De... ez is egy kaland volt. Szóval semmiképpen sem akarom ezt mint panaszt vagy – mit tudom én – mint a küzdelmes ifjúság manifesztumát említeni, mert mi nagyon jól éreztük magunkat ebben a nyomoronc életmódban. És hát meglehetősen szabadosan éltünk. [...]

Hogy milyen is volt a kollégiumi élet, egy napunk, hát 20 év elmúltával nagyon nehéz erre a két vagy két és fél boldog esztendőre így visszaemlékezni. Talán olyanok, akik szépprózai hajlammal rendelkeznek, azok talán el tudják mondani, ilyenek is akadnak a valahai nékoszisták között. Most, hogy nekem mit jelentett a NÉKOSZ, a kollégiumi szisztéma, meg a kollégiumi rend? Hát a NÉKOSZ-ban és a hétköznapijában is az volt az izgalmas, hogy minden egyes nap, sőt minden egyes óra valahogy fölfedezést jelentett, kölcsönösen egymás számára. Szóval, fölfedeztük egymást. Ez hát a közösségi nevelésnek – azt hiszem – az ábécéje, hogy ezt az együttes élményt, az ehhez való légkört meg tudja teremteni. Ez a légkör akkor spontánul alakult ki. Például az én napjaim a Dózsában egészen másképp teltek, mint a többi – így nevezem – egyszerű kollégiumi tagé. Tudniillik akkor én már a Szabad Szónál újságíróskodtam, tehát én, hogy is mondjam csak – rossz szóval élve – szinte előkelő idegen voltam abban a kollégiumban. Szóval nekem úgy telt a napom, hogy reggel bementem a szerkesztőségbe dolgozni, délután hazajöttem. [...]

Kollégiumi barátaim között említhetem... nagyon nagy barátságban voltunk Vigh Rudolf-fal, aki népzene kutató lett. Ő is a 17–18 év körül járt akkor, fiatal volt, és Bogácsról származott föl Budapestre öccsével együtt, akiből aztán katonatiszt lett később. Benne is az volt a hihetetlenül izgalmas, hogy borotvaéles esze volt. [...]

Mivel a NÉKOSZ-ban, ugye, művészeknek, parasztszármazású, munkásszármazású tehetségeknek kell előjönni, és Vigh Rudi a zenével foglalkozott, én eldöntöttem, hogy én belőle zeneszerzőt csinállok. Ez ellen ő rettenetesen tiltakozott mindig, ő nem muzsikus, már úgy értem, nem zeneszerző. Egyébként igen kitűnően fuvalázott, és Kodály Zoltánnak lett aztán tanítványa, és nagyon szeretett, mondhatni, szinte fogadott fia a tanár úrnak. [...] Nagy Lászlóra, a költőre, ő hívta föl az én figyelmemet. Képzelmű, hogy én ott vagyok, már újságíró, sőt egy ifjúsági lap szerkesztője is, és él a kollégiumban egy költő, akiről ma már nyílt titok, hogy zenije ennek az időszaknak, és akkor egy 17 éves fiatalember nyomja az orrom alá Nagy László akkori verseit. Hozzá kell tennem azt, hogy Nagy László viszont elszántan védekezett az ellen, hogy ő költő volna, mert képzőművész akart lenni. És ha mondjuk az a pedagógiai furor a Vigh Rudi esetében részemről mellétalált, Nagy László esetében, ha egyáltalán valami befolyásom volt vagy lehetett rá, nem hibázott, szóval mindenestre a szímatom jó volt, mert miután Vigh Rudolf megmutatta nekem Laci verseit, három sora után rájöttem arra, hogy költő és nagy költő lesz belőle. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

Noha én már 1945-ben tudtam, hogy létezik egy Györfy-kollégium nevezetű intézmény, csak 1946 őszén jöttem fel Pestre. Az is véletlen volt, hogy én éppen akkor a Falu-Budapest Kollégiumba betaltam. Ez tulajdonképpen a régi Dózsa-kollégiumnak az elődje. Néhány kollégista hozta létre, szurdokpüspöki tanoncgyerekekkel. Talán innen volt az az elnevezés, hogy Falu-Budapest. Egyrészt pesti fiúk, szegény gyerekek, másrészt pedig vidéki fiúknak a társulása. [...]

A Dózsa szelleme – azt mondhatnám – teljesen az önkéntes munkavállaláson alapult, és a nagy erőfeszítés, a kollégiumi élet létrehozásához szükséges feltételek megteremtése összekovácsolta a tagságot. A közérzet, a közhangulat itt nem volt olyan sokféle, egységesebb volt, mint későbbi kollégiumi éveimben tapasztaltam. A Dózsa szűz lelkek társasága volt, és éppen ezért volt szép. A későbbiekben a katonás fegyelem lett a lényeges a sok jó mellett persze, és talán kellett is ilyesmi. Mégis az emlékezetem szerint ezt látom olyan bántónak a későbbiek folyamán, főleg már a József Attila Kollégiumra érve. [...]

Akkor nagyon örültem neki, hogy az ifjúsági lapok, a Valóság, érdeklődtek a verseim és a rajzaim iránt. Adtam is nekik. Persze most már kicsit szégyellem magamat ezekért a versekért is és rajzokért is. De hát mindegy, ezen már nem lehet segíteni. Szóval mindenképpen azt kell mondani, hogy nem voltunk elzárva a közléstől. És ami pedig kiemelendő: a Valóság című folyóirat Lukácsy szerkesztésében a költői pályámra döntő indítékul szolgált. Ott jelentek meg a verseim, azt hiszem, hét versem jelent meg 1947 karácsonyán, ha jól emlékszem.

Azonnal felfigyeltek a verseimre, és kitűnő tehetségnek ítélték meg, amit én nem igen akartam elhinni. Hála istenkének. 1948 áprilisában, májusában, gondolom, akkor jelent meg néhány versem a Valóságban, mit Péter bácsi is olvasott, Veres Péter. És ha szép emlékről szeretnék beszélni, akkor ezt az emléket a szép emlékek közé sorolnám. Péter bácsi akkor honvédelmi miniszter volt, és a nagy fekete autóját elküldte értem a kollégiumba. A Kovács bácsi, aki a sofőrje volt, bejött a kollégiumba, és engem keresett, hogy a Péter bácsi nagyon kíváncsi rám, mert tetszenek a verseim neki, és látni akar. Így kerültem be a Honvédelmi Minisztériumba. Ami a különös volt, hogy a Péter bácsinak szárnysegédei voltak, piros nadrágos tábornokfiúk, vagy nem tudom, milyen rangúak. Meg is mutatta, hogy ez egy Eszterházy fiú. Ezek minket kiszolgáltak. "Fiaim, hozzatok sört ennek a költőnek!" – mondta. Nagyon megtisztelve éreztem magamat. Péter bácsi persze nem ivott sört, hanem a mellette levő kis kukoricahajból csinált, úgynevezett cekkerből kivette a tejesüveget. Egy zöld tejesüveget, ami kukoricacsutkával volt bedugva, és azt itta sör helyett, ami megint csak meghatott engem. A versekre került a sor. Elmondta, hogy mennyire tetszenek neki a verseim. Egnéhány intelmet is – az ő módján – megeresztett. Elmondta, mi a véleménye a költészetről, és hogy lehet igazi költészetet csinálni. Az életből és nem az irodalomból. Emlékszem még egyik intelmére, például: aki a Dunába dugja az ujját, az, ha azt hiszi, hogy fürdött, hát akkor nagyot téved. Hát, körülbelül úgy kell fölfogni az irodalmi munkálkodást, hogy az életben meg kell fürödni. Teljesen, nem csak a kisujjunkat bedugni. Akkor is aktuális volt ez, meg most is, azt hiszem, és

örökké az lesz. De nem is ezek az irodalmi útbaigazítások hatottak meg tulajdonképpen, hanem a bizalma. Ahogy rámnézett, ahogy hitt bennem. [...]

Fordítani diákkoromban kezdtem, de ez más igényű munka volt. Szinte kutatómunkának vagy eligazodásnak számít. Egy Heine-verset fordítottam diákosan. Tulajdonképpen 48-ban kezdtem fordítani, akkor sem műköltészetet, hanem népköltészetet. Mégpedig úgy, hogy barátom volt Vigh Rudolf, most népzene kutató, akkor Kodály szeretett kis tanítványa. Ő nem tudom mennyi idős volt, de nem volt több 19–20 évesnél, talán még annyi sem volt, mikor vállalkozott egy gyűjtemény összehozására, Népek dalai címen. Ebbe a gyűjteménybe fordítottam én az ő kérésére bolgár, román, ukrán, orosz népdalokat. Ami nagyon nehéz volt tulajdonképpen, mert a kottaismeretem sem volt olyan megbízható, hogy önmagam el tudtam volna végezni. Segített nekem. Ilyenképpen egy csomó népdalt lefordítottam, ezek közül ma is énekelnek néhányat. Például: Te kedves Lizicám című vagy a Túl az erdőn, túl a réten kezdetű lengyel népdalokat, egy-két szerbet, főleg szerbet, a bulgárok nem sikerültek annyira. Most már jobban megcsinálnám őket, biztos. Szóval a műfordításokat ezzel kezdtem. Ezzel kezdtem orosz szakos koromban, ami nem tartott tovább három hónapnál. 1949-ben Lukácsy Sándor megbízására, illetve kérésére kezdtem orosz verseket is fordítani. Azt hiszem, ilyen módon Vértess György segítségével kerültem ki aztán 1949 őszén Bulgáriába, egyéves ösztöndíjjal. [...]

Még Dési Huberes voltam, amikor Juhászt megismertem. Mégpedig úgy, hogy ő Kormos Pistát, Kuczkát ismerte, és ilyen módon tudta meg, hogy hol lakom, és keresett meg a kollégiumban egy délelőtt. Éppen napos voltam, úgyhogy megtalált. Nem voltam a főiskolán. És hát hamarosan barátok is lettünk. [...]

Nagyon elfogultak voltunk, és azt gondoltuk, hogy a szocialista költészetet nekünk kell megcsinálnunk, létrehoznunk, akiknek valamiképpen közülük van a dolgozó néphez. Onnan valók, ismerik a kétkezi munkát stb. stb. Szóval ilyen meggondolásokból, amit ma már nem tartok olyan feltétlen kritériumnak. Persze mondtam is, hogy ez akkor volt, 20 éves koromban, Feri még fiatalabb is volt. Ezek az elfogultságok akkor reális alapúak voltak, mert akkor valóban nagy forradalmi lendületben élt az egész ország. Főleg a fiatalság, és a fiatalság kizárásos alapon gondolkodik. Ez az egyik jellemzője, hál' Istennek.

Juhász Ferenc nem bírta a József Attila Kollégiumot,^x én sem nagyon szívleltem, de jobban el tudtam viselni. Ő megnősült. Elvette az ugyancsak kollégista Szeverényi Erzsébetet, és elköltözött a felesége szüleihez. Nagyon fontos volt ez az elutazás. Akkor kezdett tulajdonképpen költő lenni, komolyan írni verset, volt ideje is. Nem voltak kenyérgondjai, se anyagi gondjai, sem helyiséggondja nem volt. Ez a távollét körülbelül két-három hónapig tartott. Akkor ő vissza akart kerülni Pestre, de nem kollégiumba. Az ilyen felruccanások idején nálam szállt meg a Ferenc, az én Dési Huber-beli kis padlásszobámban, ahol én már nem mint kollégista éltem, hanem mint egy régi kollégista, akit azzal becsülnék meg, hogy egy időre szállást adnak neki. Ez volt az, amikor tulajdonképpen egy szobában éltünk pár napig a kollégiumban külön. Egyébként meg kell jegyeznem, hogy nagy dolog volt neki az a két-három nap is, amit ott kibírt, mert rengeteg poloska volt, amik engem nem bántottak, de őt nagyon szerették. [...]

^x Az 1948–49-es József Attila NK-ról van szó.

A Dózsában nem volt nagy könyvtárunk, pláne a kezdeti időkben nem volt. Alig volt egy-két könyv. De mégis ez a szegény Dózsa azzal, hogy én ott éltem, nem tudom milyen véletlen folytán adott a kezembe egy Csokonai-kötetet. Egy régi piros Franklin-kiadásút. Csokonait én ismertem előbb is, de hát csak azokat a verseit, amiket iskolában tanultunk vagy olvashattunk. Rávetettem akkor Csokonaira magamat, és azt hiszem, hogy a későbbi költői munkásságomra ez a Csokonai-kötet hatalmas hatással volt. Majdnem úgy, mint József Attila versei. No, a Dózsában, mondom, nem voltak könyvek, legalábbis abban az időben, de azért költészetről beszélgettünk, és noha nem volt az irodalom szakos kollégium, kitűnő előadókát hívtunk meg, és nemcsak politikai, társadalmi tudásunk, a társadalomról alkotott képünk formálódott, hanem az irodalomról, a művészetéről is sokat tudtunk meg. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1970

50. "Elsősorban a közösség volt nagy hatással rám"

Simon István emlékei a József Attila Népi Kollégiumról, 1970. április 22.

1947 őszén jöttem haza hadifogságból, természetesen még érettségi bizonyítvány sem volt a kezemben. Tehát kb. fél év kellett ahhoz, hogy letegyem a hetedik, illetve a nyolcadik gimnáziumi osztályból a vizsgákat. 1948 júniusában érettségiztem, három hét múlva a falumból – ahol éltem – feljöttem Pestre anélkül, hogy tudtam volna, hova kerülök. A bölcsészkar folyosóján egy hirdetést láttam, amin faluról vagy tanyáról fölkerült fiatalokat verbuváltak népi kollégiumokba. Többek között szerepelt itt a József Attila Kollégium neve is mint nyelvszakos, de elsősorban mint magyar szakos bölcsész-kollégium. Fogtam magamat, elmentem a kollégiumba, ahol a legnagyobb meglepetésemre nagyon kedvesen vártak. Nagyon kevesen voltak, hiszen szűnidő volt, néhányan tartózkodtak csak ott, többek között az igazgató is, aki rögtön azzal kezdte, hogy van-e szállásom? Mondtam, hogy nincs, nem ismerem Budapestet. Fölajánlotta, hogy aludjak ott, adtak kosztot, mindent. Így kerültem rögtön be a kollégiumba, illetve nem kerültem be a kollégiumba, hanem mondták, hogy akkor nyugodtan utazzak haza, kapok értesítést a felvételi vizsgára. Valóban augusztus elején meg is kaptam az értesítést. Följöttem, és a Szabadság-hegyen, az Adonis utcában találkoztam aztán a későbbi kollégiumi társaimmal. Nagyon kellemes volt már az első benyomás is. Nagyon örültem neki, hogy majd ilyen gárdával lehetek együtt. Az első éjszaka – ugye így tapogatózva, ismerkedve – a szobatársak között volt többek között Juhász Ferenc is, akit ott ismertem meg. Az a néhány napos, talán négy-öt napos felvételi vizsga is nagyon komoly szinten folyt le. Nagyon maradandó élményt hagyott bennem. Utána én még egyszer hazautaztam, és szeptembertől aztán a kollégium tagja lettem, sajnos csak egy évig. Nemcsak azért, mert a NÉKOSZ megszűnt, hanem anyagi okoknál fogva nekem muszáj volt átmennem az Eötvös-kollégiumba. Oda is örömmel mentem természetesen, ott az ellátás, egyéb miatt könnyebb volt a továbbtanulásom, mint a NÉKOSZ-ban.

A József Attila Kollégium közösségében nagyon jól éreztem magamat. Ennekem nem volt ismeretlen a közösségi szellem. Bár ha lehet úgy mondani: a kollégiumi élet a színe volt, akkor a fogság a visszája az egésznek. Ami nekem óriási élményt jelen-

tett az első perctől kezdve, hogy – amint megjöttem, ugye, több évet távol töltve Magyarországtól – nemcsak egy új országot találtam, hanem egy új szellemet is. Ezt a szellemet először én a kollégiumban éreztem meg. Megkapott a demokratizmusa ennek az egész légkörnek, amibe belecsöppentem, azonkívül az, hogy az ember valamiképp fontos csavarnak érezte magát a szellemi életben. Ez a mi számunkra, falusi gyerekek számára azért volt nagyon érdekes, mert eléggé bátortalanok voltunk, és elég nagy kisebbségi érzés volt bennünk. Ezt ott rögtön, szinte hetek alatt le kellett vetkeznünk ahhoz, hogy egyáltalán meg tudjunk maradni a kollégiumban. Ilyen értelemben döntő hatással volt rám ez a kollégium. Itt léptem át tulajdonképpen azt a küszöböt, ami nélkül az ember szellemi életet nem élhetett volna, ha ott marad vidéken. Nem ismertem volna meg ezt az új szellemiséget, ami akkor jellemző volt az egész országra, de elsősorban ifjúságára. Kik voltak rám nagyon hatással? Hát, ha szabad ezt mondani, először személytelenül, hogy valóban ez a közösség. Ott ismertem meg, hogy létezik egy másfajta közösség is, mint az iskolai közösség. Tehát, amikor egyenrangúnak érzi az ember magát, és nemcsak tagja a közösségnek, hanem bele tud olvadni őszinte szívvvel és egyetértéssel abba a közösségbe, amit magának vall. Mégis személy szerint, mivel én már korábban írogattam, és titokban, meg nem is olyan titokban íróknak, költőknek készültem, ahogy említettem, kollégista társaim voltak Juhász Ferenc, Nagy László, Tóth Gyula és néhány olyan barátom, aki később is komoly szerepet vitt itt a közéletben vagy a szellemi életben. Kettőt tudnék itt említeni: például Lengyelfi Miklóst, aki később híres népi táncos lett, vele voltam egy szobában. Kis Csaba, aki ma washingtoni tudósítója az MTI-nek, vele is együtt voltam, sőt vele együtt kerültem át az Eötvös-kollégiumba. És sorolhatnám még a neveket, de szeretném kihangsúlyozni, hogy elsősorban maga a közösség az, ami igazán nagy hatással volt rám.

NDGY Magnós interjúk, 1970

51. "Hogyan éreztem magam? Kettősséggel tudok válaszolni" Juhász Ferenc visszaemlékezése, 1971

A Tenyészet országa előszavában beszéltem arról, hogyan kerültem én 1948-ban a József Attila Népi Kollégiumba. Előzményeiről hadd mondjak néhány szót. Én Bián születtem, Budapesttől 20 km-re. Onnan jártam be Budapestre középiskolába, a Márvány utcai Kossuth Lajos kereskedelmi iskolába. Mindennap vonattal reggel 5–6 között jöttünk be Budapestre, és estefele az 5 órai, 6 órai vonattal mentünk haza. Ez az állapot engem már a háború után, 1945 végén, 1946 elején nagyon fárasztott, és nehezen elviselhetővé vált, ezért megpróbáltam itt a városban egy albérltet keresni. Laktam is albérltetben az Üllői út 67/C számú épületben két vagy három hónapig. De hát akkor volt az infláció, mi nagyon szegények voltunk, apám keresete még arra sem volt elég, hogy némi élelmet szerezzünk. Én annak idején sokat tartózkodtam Hantai Simon barátomnál, aki akkor fejezte be a Képzőművészeti Főiskolát, akkor nősült, és fiatal feleségével a Damjanich utcai, azt hiszem Damjanich utca 30- vagy 28-as számú házban lakott. Ez a lakás számomra a Budapesti tartózkodásnak szigete vagy menedéke volt, de nemcsak számomra, mert az egy óriási, számomra legalább-

is óriási, polgári lakás lévén, egy fiatal festőkből álló társaságnak lett voltaképpen a tanyája. Ott ismerkedtem meg Hantai Simon kollégáival, fiatal festőkkel, fiatal szobrászokkal. Emlékszem Silholm Ádámra, a szobrászra, Rózsa Györgyre, akinek az édesanyjái volt – emlékezetem szerint – a lakás, Böhm Lipótra természetesen, az akkor fiatal zeneszerzőre vagy tán még főiskolás zeneszerző-növendékre, Sárközi Istvánra, Weigl Juditra. Hantai Simonék lakásában gyűltünk össze váratlan időben és váratlan pillanatokban. Ott némi ennivaló is volt néha, cigaretta mindig, és hát ott kezdtük alakítani a magunk eszmélkedését. Dehát én nem lakhattam azért folyamatosan Hantainál, annak ellenére, hogy egy faluból valók vagyunk, és voltaképpen együtt nőttünk fel, én őt az én első tanítómnak vagy mesteremnek merném nevezni a művészetben. A vele való barátságom számomra rendkívül hasznos volt szellemi, művészeti tekintetben. Bejárhattam a főiskolára, a főiskola menzáján étkezhettem, a főiskola könyvtárát használhattam, ott láttam először pl. Csontvály-képeket. Annak idején volt egy nagy Csontvály-kiállítás a főiskola folyosóin. Ott ismerkedtem meg a festőnövendékekkel, ott hallgattam akkor azokat az előadásokat, amiket irodalomról, filozófiáról tartottak a főiskolán különböző emberek, esztéták, írók, kritikusok. Számomra nagyon emlékezetes Cs. Szabó Lászlónak egy Rilke-előadása... Mondom, Hantainál nem lehetett állandóan lakni. Ez azt jelentette, hogy én időnként hazajártam a szüleimhez Biára. De ezt a bejáró életmódot nagyon-nagyon nehezen viseltem már, nagyon nehezen tudtam anyagilag is, meg fizikailag is vállalni, úgyhogy 1948 tavaszára-nyarára máreleg depresszív állapotba kerültem, és a kétségbeesésnek a mélyén élve azon tűnődtem, mit is kellene vagy mit is lehetne tenni? Akkor jelent meg – úgy emlékszem – a Szabad Népben a népi kollégiumok pályázati felhívása. Én ezt a pályázatot elolvastva írtam egy levelet a József Attila Kollégium vezetőségének, remélve, hogy a levelemre választ is kapok, és be fognak hívni fölvételi vizsgára. A levélre megjött a válasz. A felvételi vizsga valahol a Szabadság-hegyen, egy elhagyott kastélyban volt, ahol is körülbelül százan fiúk és lányok összegyűltünk, találkoztunk, és írásbeli és szóbeli felvételi vizsgát tettünk. Vizsgáztatóink az idősebb kollégisták voltak. A vizsga eredményét emlékezetem szerint még aznap közzétették velünk; velem is, hogy szeptember elsejével bemehetek lakónak a József Attila Kollégiumba. Pontosan nem emlékszem a felvételi vizsga minden momentumára. Mindenesetre nekem a személyes életemben, a belső életemben is ez a társaimmal való első találkozás nagyon nagy változást jelentett. Én nagyon magányos és nagyon szorongó fiú voltam, magamba zárkózó és nehéz természetű. Először éreztem azt, hogy egy olyan közösségben vagyok, amelyik felszabadítja bennem a jókedvet, a vídamságot, föllobbantja bennem azokat a lángokat, amikre voltaképpen mindig vágyódtam. Ezek ennek a Szabadság-hegyi másfél napnak a legszebb emlékei: a társakkal való megismerkedések, azok a szorongások, hogy vajon fölveszik-e az embert a kollégiumba vagy nem, mert hiszen utólag jött rá az ember, de akkor is érezte, hogy az élete fordulójáról van szó, valamilyen módon most valami egészen más kezdődik. Ezt beszéltek, ezt tárgyaltuk voltaképpen a megismerkedésünk utáni első délutánon és az első éjszakán. A felvételi vizsga másnap volt. Emlékezetem szerint tőlem írásban is és szóban is József Attiláról kérdeztek. Bizonyára voltak politikai természetű kérdések is, de hogy ezek mik voltak, azt nem tudnám megmondani.

A József Attila Kollégiumba 1948. szeptember elsején mentem be. Akkor már bizonyos mértékig számon tartott fiatal költőként. Ezt azért említem, mert ez a fiatal költőség bizonyos mértékig meghatározta a kollégiumban való rövid életemnek a történetét. Természetesen egymást kerestük az akkor fiatal költők, az akkor versírók. Így aztán pillanatokon belül megismerkedtem Nagy Lászlóval, aki szintén a József Attila Kollégiumba került át a Dési Huberból és azt hiszem a Dózsa-kollégiumból. Ő először a Dózsa-kollégiumban volt. Megismerkedtem ott az első nap Simon István-nal, aki egy ideig szintén a József Attila Kollégium tagja volt, továbbá egy nagyon kedves és nagyon tehetséges, lobogó természetű fiúval, Tóth Gyulával. Mi aztán négyen rögtön egy kis csoporttá verődve éltük a magunk fiatal költőéletét, ami anynyiban különbözött a kollégiumi társakétól, a lányokétól és a fiúkétól is, hogy nekünk már egy-egy versünk itt-ott megjelent, némi tiszteletdíjat is kaptunk ezért, tehát valamivel több pénzünk volt, mint a kollégistáknak általában, és ezzel valami közös örömet vagy közös jót tudtunk magunknak teremteni. Vettünk egy-egy százas csomag cigarettát, azt együtt szívtuk. Együtt olvastuk a folyóiratokat. Akinak volt pénze, az megvett egy-egy folyóiratot. Együtt jártunk el esténként különböző helyekre. A Lövölde téren volt egy kicsi kocsmá, ott szoktunk beszélgetni. Együtt mentünk színházba, könyvtárakba, könyvkereskedésekbe stb. Ha arra kell válaszolnom, hogy a kollégiumban hogyan éreztem magam, akkor kettősséggel tudok válaszolni. Az előbb említettem, bizonyos szempontból nagyon jól, felszabadultan, nagy örömmel éltem ott, hozzá kell tennem, hogy ehhez nagyon hozzájárult az is, hogy a kollégiumi társak is és a kollégium akkori vezetősége is nagyon szépen és nagyon erősen kimutatta a szeretetét irányomban. Általában nagyon szerették a versíró fiatalokat. Hát ez nagyon jó volt. De ami már akkor érezhető volt, amit persze az ember csak később tudatosított magában, hogy a későbbi esztendőik szelleme bizonyos mértékig már kezdett a kollégium életébe beszivárogni. Nem tudom, minek nevezhető ez, legegyszerűbb, ha talán a dogmatikus szellem beszivárgásának és beáramlásának mondanám. Minden tréfa nélkül mondom: bizonyos mértékig egyre inkább katonai módszerek vagy katonai szellem hatotta át életünk hétköznapijait. Ez az, amit én nagyon nehezen viseltem el. Akkor már egyre erőteljesebben és egyre sűrűbben gyakoroltatták a kollégium tagságával az önkritikákat, állandóan számon tartották szinte minden percét, minden óráját az embereknek. Különböző vádak és vádpontok emelkedtek ki a csöndből hirtelen és váratlanul. Ezek azok a dolgok, amik nekem nem tetszettek, amiket én nem szerettem, amiben – mondjuk azt az elemi és természetes és szép szabadságot, amit élni véltem társaimmal, befűstöltni, beködösíteni vagy elhomályosítani láttam. Sokáig én nem voltam a kollégium lakója, mert megismerkedtem leendő feleségemmel, úgyhogy mi 1948 novemberében összeházasodtunk. Feleségem szülei Békés megyében, Meggyesegyházán élvén, meglátogattuk őket, és mire visszajöttünk, akkor már a kollégium vezetősége nem tartotta lehetségesnek, hogy a kollégium lakói legyünk. Bár azt kértem tőlük, hogy ameddig nem tudunk egy albérletet szerezni, addig én a régi szobámban legyek, és feleségem is a régi szobájában legyen, de hát ezt nem engedték meg nekünk. Indokokra már nem emlékszem, nem tudom pontosan, hogy miért. Ezután jött egy két-három hetes nehéz állapot, amikor feleségem egy pesti rokonához költözött, én meg Nagy Lászlóhoz, aki átment a Dési Huber Kollégiumba. A Dési Huber Kollégium-beli padlásszobájába

költöztem, amíg aztán Nagy László jóvoltából a Szív utcában egy albérlethez jutottunk. [...]

A kollégiumban mi költők annyira egymással éltünk, annyira egy csoportban és egy világnak vagy egy leendő eszmélkedésnek vagy egy költészeti létnek a csíráit próbáltuk ott kibontakoztatni vagy megvalósítani, hogy ez a teljes önmagunkban való élés kevés lehetőséget hagyott nekünk arra, hogy másra is figyeljünk. A kollégium igazgatója akkor Magyarfalvi Lajos volt, a kollégium vezetésében Bárány János, Tokodi Gyula, Rozsnyai István és később Rozsnyai Istvánné, Pápa Ilona voltak benn, a velük való ismeretségem és barátságom azóta sem szakadt meg. [...]

Emlékezetem szerint engem Nagy László vitt el a Valóság szerkesztőségébe; a Valóság, amit akkor már olvastam és nagyon szerettem, szerkesztősége a Rákóczi úton volt valahol. Nagy László vitt el a szerkesztőségbe Lukácsy Sándorhoz, öneki mutattam meg a verseimet, aki a versek közlésére azonnal vállalkozott. A magam emlékezetében az első Valóság-beli közlésemet, a Mózes című verset, ami később a Szárnyas Csikó című első verseskötetemben Aranyborjú címmel jelent meg, tettem az első megjelenésnek. Sokat jártunk Nagy Lacival be a szerkesztőségbe, Lukácsy Sándor mindig szeretettel és barátsággal fogadott bennünket, ki is alakult egy közlést vállaló viszony Lukácsy és köztünk.

Említettem, mi mindig Hantai Simonnál gyűltünk össze, ott szerveződött meg nemcsak a fiatal festők, szobrászok, költők csoportja, hanem az az első antológia is, amit emlékezetem szerint Kuczka Péterrel az Athenaeum Könyvkiadóhoz vittünk el, de az Athenaeum Könyvkiadó a kiadását nem vállalta. Nyilvánvaló, ennek az antológiának a szereplőit vitte át aztán Kuczka Péter a Valósághoz, és így jelentünk mi együtt meg mint egy leendő könyvbeli antológia szerzői gárdája a Valóság hasábjain. Az antológia, sajnos, nyomtatásra nem került. Az antológiát Hantai Simon készítette, talán ez a legpontosabb fogalom, mert hideg tűkarcok sorozatából áll ez az antológia. Hantai minden költőnek egy versét karcolta lemezre, és minden verset illusztrált. Az antológia szereplőjéhez egy nevet még hozzá kell tennem: az antológiában Pilinszky János is szerepelt a Csak azt feledném, azt a franciát ... című versével, illetve akkori című versével, mert Pilinszky kötetében azután ez a vers Francia fogoly címmel jelent meg. [...]

A beszélgetésünk elején említettem, hogy bennem – hogy mondjam – a szívemben és az eszmélkedésemben a kollégiumba való kerülés elemi változást hozott létre. Megérezte velem azt a tavaszi szagokkal tele elemi szabadságot, amire én mindig vágyakoztam. Hozzá kell tennem, hogy ezekben az években, mind az azóta eltelt esztendőben is, minden rendkívül gyorsan történik, szinte egymásba sűrűsödnek a nagyon változékony történelmi esztendők, és azt hiszem, hogy a személyes sorsunk is ilyen robbanékonyan egymásba sűrűsödő változások halmazából áll. Ha arra gondolok, hogy én 1944 novemberében, 16 éves éppen hogy elmúltam, már katonaszökevény voltam, mert be kellett volna vonulnom Pesthidegkútra katonának, akkor megjelent egy rendelet, hogy a 16 évet betöltötteknek katonának kell menni – és 1945 szeptemberében, mikor az iskolámba visszatértem, osztálytársaim fele háborús halott volt –, és arra gondolok, hogy már 1943–44-ben, az 1943–44-es év fordulóján, magában az 1944-es esztendőben is, de akár az 1945-ös esztendő első néhány hónapjában is milyen reménytelenül éltünk, és milyen reménytelen volt minden hétköznapiunk,

és milyen elképzelhetetlenül nehéz volt nekem ebből a Budapesttől csak 20 km-re levő faluból is fölkerülni a fővárosba, akkor azt mondhatom, hogy a kollégiumba való kerülés nekem ennek a kőgömbyszerűen bezárt reménytelenségnek a fölrobbanását, föl-törését jelentette, amelyből, talán komikusnak hangzik, de fiatalon is megfiatalodva kerültem ki. Én 16–18 éves koromban tele voltam depresszióval, ami nyilvánvalóan a szegénység depressziója volt, az életkörülmények okozta depresszió is volt. Apám súlyosan tbc-s volt, és ez a tuberkulózis egy életerős embert lökött már 42 évesen halálba, és én ezt a haldoklást voltaképpen 4–5 éven át együtt éltem át apámmal. Mindezek a motívumok okozhatták azt a feneketlen reménytelenséget, amiből a kollégiumba való kikerülés pillanata is és a kollégiumban való tartózkodás napjai is föl-építették mintegy a jövőbenezés és a jövőbelátás szigetét. Nekem a kollégiumba való kerülés valami felszabadulást, valami nehéz, nagyon bánatos, nagyon kemény, nagyon elviselhetetlen állapotból való kiszabadulást jelentett. Valóban a szívem robbant akkor föl, és ez a robbanás indította meg azt a friss életkedvet, amit minden kritikusi hiedelem ellenére máig is a magaménak tartok. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

52. "Tölteni kéne beléjük abból a hitből, ami bennünk volt"

Horváth Teri visszaemlékezése, riporter Tasi József, 1970

Tasi József: Az Ön művészi világképének a kibontakozását és gazdagodását mi-
ben segítették elő a kollégiumban eltöltött évek?

Horváth Teri: Azt mondom, hogy az első és alapvető fundamentuma az én emberségemnek, az én életismeretemnek, és a fiatalságom legszebb éveit itt töltöt-
tem. Úgyhogy innen vannak a legszebb emlékeim is. Vállalom, mindennel együtt
vállalom ezeket az esztendőket, jóval és rosszal együtt. Több volt benne a szép, mint
a csúnya.

Tasi József: Emlékszik-e még a művészeti kollégiumok első konferenciájára
a Park klubban, ami 1948 – azt hiszem – májusában volt, és ezt megelőzte áprilisban
a színész-kollégium művészeti konferenciája.

Horváth Teri: Jaj, azok a konferenciák nagyon színesek voltak, mert akkor
összeterelődött az egész nyáj, és nagyon-nagyon sokan voltunk. Ezeket a fehéringes
fiatalokat nagyon jó volt látni. Sok-sok barát volt köztük. És a Park klub! Az a mi
birodalmunk volt tulajdonképpen. Sokat romantikáztunk ott, emlékszem. Nyári
este fürdőruhában felmáztunk a kerítésre, Berek Kati, Szemes Mari, Gyurkovics
Zsuzsi és én, és ott sötétben táncoltunk, mórrikáltuk magunkat, bolondok voltunk,
és boldogok voltunk. A mi birodalmunk volt az a csudálatos romantikus kert.

Tasi József: Azért említettem a művészeti kollégiumok konferenciáját, mert
ekkor bizonyos esztétikai kérdésekről is szó volt. Úgy tudom, népi realizmusnak
nevezték azt az irányzatot, amelyet később fél év vagy egy év múlva már szocialista
realizmusként tartottunk számon. Hogyan érintette Önket ez az eszmei és stíluscate-
gória annak idején, és mi a véleménye a szocialista realizmusról?

Horváth Teri: Én abban az időben, sem most, sem egész életemben az izmu-
sokkal nem sokat törődöm. Mert valahogy engem az élet mindig annyira leköt, hogy

a saját belátásom szerint intézem a dolgokat. És élelem az életemet, ahogy én jónak látom és becsületesnek hiszem. Úgyhogy ezek a fajta konferenciák nekem megint csak olyan óriás tehertételnek tűntek fel tulajdonképpen. Hiszen én abban az időben még elég gyerek is voltam, nem sokat tudhattam én hozzászólni az esztétikai kérdésekhez. Hát csak ezt tudom magának mondani, sajnos, erről. Szervezeti és eszmei kérdésekbe én abban az időben egyáltalán nem szóltam bele. Mások vezettek minket.

Tasi József: Értem. Még egy esztétikai jellegű kérdésem lesz. Arra talán könnyebb a válasz. Mégpedig az, hogy vajon Ön szerint a színjátszás is megvalósíthatja-e a népművészet és az úgynevezett magasművészet bartóki szintézisét?

Horváth Teri: Azt hiszem, hogy egyáltalán nem zárja ki a kettő egymást. Nem lehet különválasztani a népművészetet a művészettől, mert az is művészet, és ha azt valaki magasabb fokon csinálja, az mindenütt a világon érdekes, azt hiszem. Az egyetemes lesz, azt hiszem, mint Bartók. Bartók is a népzenei kezdte, és egy csodálatos egyetemes zenét csinált, ami mindenütt a világon érdekes. Hát jó lenne Bartóknak lenni, jó lenne ilyen csodálatos lángelmének lenni! De az ember próbálja saját kis területén megcsinálni azt, hogy mindig igaz legyen, mindig magyar legyen, s a népének a sajátosságai mindig benne legyenek abban, amit csinál az ember. Én erre törekszem. Bármennyire is nem volt ez divat, bármennyire is más irányzatok voltak, én úgy hiszem, hogy ez az én dolgom.

Tasi József: Köszönöm. Gondolom, a színész is sokat tanulhat a néptől, a néphagyománytól, a népi színjátszás hagyományaitól, amely bizonyos fokig még ma is él, ha nem is másban, a gyermekjátékokban és az egyes szokásjátékokban, mint a betlehemezés, a passió.

Horváth Teri: Azt hiszem, ez a színjáték őse. Magyarországon különösen. És milyen szép volt látni a tévében és milyen sikere volt váratlanul ugye a Hej pávának! Erről beszéltünk először, amit Vass Lajos olyan csodálatosan, remekül csinált. Végigvezette országszerte, a népdalokat felkutatta. Ez egy nagyon-nagyon szép kezdeményezés volt, és nagyon-nagyon üdvözlendő hozzá hasonlókat. Akár más területen. Szélesítsük ki így azokat az ereket, amikből a mi népünk táplálkozik és halad az Óceán felé, hogy Ady hasonlatával éljek.

Tasi József: Köszönöm. Utolsó kérdésem az lenne még, hogyan ítéli meg mai szemmel a népi kollégiumokat, a népi kollégiumok működését, és vajon a népi kollégiumok rendszeréből, pedagógiai és nevelési rendszeréből van-e valami, amit a mai ifjúság nevelésében is alkalmazni tudnánk?

Horváth Teri: Hát ha jól megfigyelte, én végig elmondtam magának azokat a dolgokat, amik nekem tetszettek, és azokat a dolgokat, amik nekem nem tetszettek. És ha visszapörgetjük, akkor meg is hallja, hogy erre a kérdésre én már válaszoltam. Nem tartom követendőnek azokat az üléseket, azokat a szentgyónásokat és azokat a kínzásokat és azt a fajta furcsa kritikusságot, ami akkor frászban tartotta az emberi lelket. Ezt nem szeretem, ezt nem tartom követendő példának. Nem tartom követendő példának a hosszú kérdőíveket sem, nem tartom követendő példának azt sem, hogy sokan laktunk egy szobában, azt sem, hogy szalmazsákon aludtunk, mert minket a szükség kényszerített erre. Nem tartom követendő példának azt sem, hogy éppen fehér inget kelljen mindenkinek viselni, mert minket arra is a szükség kényszerített, de hát bizonyos időben egy történelmi szituációban ez nagyon jó volt és igaz.

De most nagyon örvendtem, mikor a Műszaki Egyetem kollégiumába bementem, csudálatosan szép luxushotelt láttam. Azt mondom: Istenem, milyen jó ezeknek a gyerekeknek, ketten laknak egy szobában, nem zavarják egymást, tudnak tanulni, dolgozni, felkészülni az életre, a pályára. Ez jó dolog. Csak valahogy tölteni kéne beléjük abból a hitből, ami bennünk volt meg van is. Mert én ma is hiszek az emberben. Elfelejtettem magának elmondani, hogy emlékszem egy gyászos nagygyűlésre, ami a Városi Színházban zajlott le. Mondták – nagyon izgatottan –, de mindenki ott legyen! És mindenki ott volt. És emlékszem, ott volt arról szó, hogy eltörölték a népi kollégiumot, a NÉKOSZ-t mint szervezetet, és helyébe lépett a diákszálló. És ez a nap nekem nagyon, de nagyon emlékezetes, ahogy ezek a fehéringesek szomorkodtak. Tulajdonképpen, azt hiszem, nem sokan értették belőle a dolgokat, hogy miért volt, hogy volt. Hát ezt nem is feszegetem azóta. Illetve magamban feszegetem, ha feszegetem, és fájó, hogy úgy elvágta az egészet, mint egy folyót, mikor eltérítik a medrét egy más irányba.

Tasi József: Ez a dátum, amit az előbb említett, 1949. július 10-e volt. Ezt megelőzte egy másik, hasonlóan szomorú dátum, mai szemmel szomorú dátum, 1948. szeptember 18-a. Amikor is megjelent a Szabad Népben az emlékezetes pártbírálat a NÉKOSZ-ról, és ezt követte Révai beszéde három nap múlva a NÉKOSZ aktívái előtt. Tulajdonképpen akkor kezdődött a NÉKOSZ hanyatlása.

Horváth Teri: Igen. Aminek az lett a következménye, hogy eltörölték. De minket, akiket a NÉKOSZ nevelt fel, nem lehetett eltörölni. Mit itt vagyunk, dolgozunk és vagyunk.

NDGY Magnós interjúk, 1970

53. Gyakran mondják: "A népi kollégiumban meglepő gyorsan, sőt gyökeresen változtak és alakultak át az emberek." Egyetértesz-e ezzel a megállapítással? Ha igen, milyen irányú volt ez a változás, és miben látod az okát? Ha nem, miért alakult ki benned másfajta vélemény?
- Válaszok a NÉKOSZ-kérdőív 19. kérdésére^{*}

1255: [...] A meglepő, gyors változások legtöbb tekintetben szükségszerűek voltak. Az a summás gyerek, aki eddig remény nélkül vágyott tanulni, s most álmait megvalósulnak, mindent elkövet, hogy feloldódjék abban a közösségben, mely őt segíti. Volt, aki nemcsak fürdőszobát, angol W. C. -t, de túlkrót sem látott még, s mikor bejön, félszeg, esetlen. Három hét múlva azonban kezdi környezetét megszokni, biztonságot nyer, mert vidám baráti közösség szemmel-szóval biztatja: csak rajta, tiéd az ország! Persze, ha csúfolnák, még félszegebb lenne, s elmenekülne. Ráadásul, ha még a tanulásban is sikerül eredményt elérnie, akkor megtörténhetik, hogy az eddig néma, zárkózott ember a gyűlésen felszólal, és kitarja boldog szívét társai előtt. [...]

^{*} A válaszokat névtelenül, az azonosságai szám feltüntetésével közöljük.

1359: Az Áchim-kollégium, majd ennek testvérintézménye, a Somogyi Imre Népi Kollégium ifjúsága zömmel falusi, szegényparaszt-szülők gyermekei voltak. Ezek magukkal hozták a szolgasors, az úri Magyarország számos terhes örökségét, s a kulturálatlanság, hiányos műveltség társadalmi félszegségét. Ezek felszámolásában valóban gyökeres változás következett be, gyors volt, továbbá az új társadalom, a népi demokrácia, a szocializmus eszméi elfogadása és azokért való őszinte hit és lelkesedés, ezekért való önzetlen munka. Igen lassú volt az alapos szakmai tanulmányokban való elmélyülés.

1502: Feltétlenül egyetértek a fenti megállapítással. Sőt ebben látom a kollégiumi rendszer egyik fő fogyatékoságát. A legtöbb esetben "előélet" nélküli alanynak tekintették a bekerülő diákot, aki azonnal és minden belső ellenállás nélkül tudja befogadni a számára merőben új szemléletet. Természetesen szép számmal voltak, akik képesek voltak az újat ilyen gyorsan befogadni, viszont igen sok fiatalban zavart, ellenérzést, sőt törést idézett elő a gyors változás.

2021: Én nem éreztem gyökeres változást, inkább azoknak a gátlásoknak a fel-szabadulását, megkülönböztetéseknek, megalázásoknak a megszűnését jelentették számomra, amelyek az előző évek során alakultak ki bennem. Egyszerűen embernek éreztem magam! A kollégium nem új világnézetet adott számomra, hanem öntudati szintre emelte azt, amit az anyatejjel kezdtem magamba szívni. Életkori sajátosságomnak megfelelően romantikát is nyújtott.

2204: [...] Mi, fiatalok, mindenre fogékonynak bizonyultunk, ami jó. Ez talán mindig jellemző az ifjúságra. A kollégiumi szellem nyíltsága, embersége kitért a mi lelkünket, és mint a szivacs szívtuk magunkba mindazt, amit kaptunk. Olyan tiszta, érthető és szép volt, amit tanultunk, hogy akár tűzbe mentünk volna azokért az elvekért. Akkor még nem szennyezték be a párt politikáját kalandorok, akkor még nem volt "biztos üzlet" a párt politikáját magunkénak vallani. Mi a nép fiai voltunk, és megmutatták nekünk a nép felemelkedésének útját, sőt erre az útra nekünk kellett volna rávezetni apáinkat, testvéreinket. Mint kollégisták is sokat tettünk ennek érdekében. Ennél lelkesítőbb feladat nem lett volna. Hát ezért váltunk azzá, amivé lettünk.

2422: A kollégiumi közösségnek valóban nagy és gyors emberformáló hatása volt. Ez áradt a kollégium egész atmoszférájából, a kollektív szellemből, az emberközel-ségből, a jó politikai hangultból, a jövőbe, tudományba vetett hitből, a jó vitaszellemből, a kollégiumi önkormányzat egész mechanizmusából, reális osztálypolitika-viteléből s főleg a marxizmus-leninizmus megismeréséből. A kollégiumi közösségben az ember erősebbnek, magabiztosabbnak érezte magát. Szembe mert szállni az igazságtalansággal. A kollégium jól tudta ötvözni a szakmai tudást a politikai mozgalmi harcokkal, a világnézeti tudással. A kollégium magas fokú öntudatot adott az embernek. Kifejlesztette a tanulóban az akaraterőt, a perspektivikus életlátást.

3016: [...] Útkereső, forradalmár szellemű fiatalok voltunk. Mindent másként és jobban is akartunk csinálni, mint elődeink, közöttük a szüleink. Ehhez a vállalkozáshoz a kollégium nemcsak célokat, módszereket, hanem nagyon termékeny légkört, értelmünket és érzelmeinket egyaránt foglalkoztató közösséget adott. Az individuális érvényesülés eszményét a közös boldogulás hevülete, a hagyományos családi érzelmű oldódást a szobaközösségek jelentették, a társas társadalmi ellenőrzést pedig a kollé-

gumi gyűlések önvizsgáló, önelemző és objektíve bíráló fórumai biztosították. Mind-mind olyan tényezők, amelyeket az addig volt polgári nevelésben egyikünk sem ismert, és amelyek együtt gyors változást eredményeztek.

Nemcsak a politikát akartuk másként, demokratikusan csinálni, hanem az emberi élet minden területén, család, lakás, erkölcs stb. forradalmi változásokat melengetünk magunkban. Megvetettük a polgári, kispolgári érzést! Ha utópiával is néha!

3055: Nem értek egyet, túlzásnak tartom. Farkasokból bárányokká váltak (vagy fordítva) a kollégiumban az emberek? Nem. Először is: amikor én a kollégium tagja lettem, nagyon alapos felvételi vizsgával "szűrte" ki a vezetőség a jóval nagyobb számú jelentkezőből azt az embert, a néhány tucat fiatalt, aki próbaidőre a kollégium tagja lett. Valahogy, ahogy visszaemlékszem, minden "kiválasztott" volt már valaki, határozott politikai célokat vallott, átlagon felüli képességgel rendelkezett stb. A kollégium csak "csiszolta" (igen gyorsan) az embereket, tudatosította bennük azt, ami addig csak ösztönös volt. A "megállapítás" talán így helyesebb: a kollégium vezetése (és közössége) szelektált magot helyezett jó talajba, és ennek a természetben is megmutatkozott az eredménye!

3064: Igen, egyetértek ezzel a megállapítással. Ez a jelenség azonban a felszabadulás utáni kollégiumi életre volt inkább jellemző. A régi györfystákat is átgűrta a kollégium közössége, de annak idején ez nimbusz nélkül, kiforratlanabb körülmények között talán lassabban ment végbe, de állítom – sokkal mélyrehatóbban. A felszabadulás után a Györfy-kollégium nimbusza, a marxista ideológia szabad hatása, a társadalmi-politikai életben végbement gyökeres változások óriási erővel segítették a "gyökeres változást és átalakulást". Kitaposottabb volt a kollégiumi önkormányzat útja, egyértelműbben rendelkezésünkre álltak az eszközök, támogatást kaptunk a nép "sűrűjétől" csakis, mint a haladó politikai vezetőktől.

A kollégiumok zárt közössége is segítette ezt a változást. A felszabadulás utáni "lendületes" kor is ebben az irányban hatott. Külön tanulmányt kellene – érdemes is lenne – írni, mély társadalmi elemzéssel, mert csak így lehetne megérteni és megmagyarázni igazán az 1946–47-ben megalakult 88 kollégium igazi történetét – hogy is mondjam csak – a társadalmi valóságból kiindulva, nem önálló "NÉKOSZ-öntudatként", hanem a magyar változások szerves részeként. Egy ilyen elemzés keretében lehetne helyére rakni a népi kollégiumi mozgalmat, igazságot szolgáltatni a "túlkapásokkal", kritikákkal szemben is, de saját magunk mindent megszépítő fiatalkori reminiscenciájával szemben is.

NDGY Kérdőívekre adott válaszok 1255, 1359, 1502, 2021, 2204, 2422, 3016, 3055, 3064

54. Kollégiumod belső világában mit tartottál vagy tartasz rossznak? Mit szemléltél és mit szemlélsz kritikával és fenntartással?

Válaszok a NÉKOSZ-kérdőív 23. kérdésére

1005: Az önkormányzat helyes elvének túlhajtását, túladminisztrálását, formalizmusát. (Úgy emlékszem, oktanul sok időt töltöttünk kollégiumi alkotmányterv közös elkészítésével, tisztí rangok, népi bírók választásával, formális szövetkezeti

közgyűlések tartásával. Tag- és tagjelölti minősítésekkel, később a NÉKOSZ-normarendszer kidolgozásával stb.) Megmozdulásaink "szervezett spontaneitását", mert lelkesedésünket jobbnak, magunkat többnek mutattuk, mint ahogy a valóságban volt. Manipulációs tendenciákat ébresztett bennünk ez a gyakorlatban, a szakembert szakbarbárnak tartottuk, az általános mozgalmi vezető ideáltípusunkhoz képest.

2628: Egyszerűen nincs negatív élményanyagom! A tanulás és tudatos emberre válás mindeddig legideálisabb közegének tartom. Az egyéni ambíciókat sohasem önmagáért keltette életre a NÉKOSZ; úgy érzem, ezek az ambíciók mindig egészséges szinkronban voltak a közösség, a kollégiumi kollektíva tágabb érdekeivel, céljaival. A NÉKOSZ-t ért későbbi kritikával nem tudtam s ma sem tudok egyetérteni. Révai bírálata koncepció és konstruált bírálat: szinte fantomkergetés. Nem tagadom: egyoldalúan pozitív véleményemnek igen erősek az érzelmi indítékai, gyökerei. Másrészről ma is vallom: a dolgozó szülők gyermekeinek továbbtanulási (és egyáltalán tanulási!) törekvéseit azóta sem tudjuk olyan hatékonyan és ezreket érintően segíteni és biztosítani. Pedig ez – 1949-től napjainkig – egyfolytában napirenden levő s társadalmi-politikai kérdés!

3045: Kifejezetten rosszra nem emlékszem, ma sem ítélek annak semmi lényegest. A kritika a kollégiumi élet lényege volt, mert jelmondatul mi is vallottuk: "De omnibus dubitandum." Közösségünket, egymást állandóan kritikusan nézegettük. De ez nekem tetszett. A Révai-féle kritika és a mi 1948-es "önkritikánk" manipuláció eredménye volt: hazugság, koncepció. Mai szemmel nézve inkább az ellenkezője az igaz. Mivel az MKP balszárnya [...] és az ifjúságpolitika részéről egyre erősödő kritikával illeték szerintük túlságosan "népfrontos" politikai vonalunkat, e vád ellen védekezve mi is túlságosan "balosan-vonalasak" lettünk [...]

3057: Elvárták a kollégiumi társak (a vezetőség még inkább), hogy gyorsan számolja fel az egyes ember saját, nem megfelelő nézeteit. Én – ma is – a gyors változás mögött vagy felületességet, vagy mindenekelőtt megbízhatatlanságot, vagy mind a kettőt látok. A komoly leszámolás – világnézeti síkon – az ember különböző nézeteivel, nem egy-két hónap kérdése. A kollégium e tekintetben nem volt türelmes eléggé. Fejlődésre képtelennek minősített tagokat azért, mert egy év alatt nem változtak meg teljesen, nem küzdöttek le vallásos és kispolgári nézeteiket (18-19 éves fiatalokról van szó).

3033: Óriási előnye volt annak, hogy mi magunk voltunk saját nevelőink. Élményt jelentett a 18-24 éves fiataloknak az, hogy feladatunk, felelősségünk volt, s hatalmas pluszt jelentett a későbbi életünkben, hogy már akkor kitapasztaltunk, megtanultunk számos olyan vezetési módszert, alapelveket, amelyeket később jól hasznosíthattunk. Hogy eközben hibáztunk is? Természetesen. De később az életben biztosan kevesebbet, mint azok, akik a vezetési alapiskolát nem fiatalon, a kollégiumban, hanem felelős vezetői poszton járták ki.

Talán sokaknak furcsa, de egyik hibának tartom, hogy néha túl szigorúak voltunk önmagunkhoz. Olyan követelményt állítottunk magunkkal szemben, amelyeket nem tudtunk teljesíteni. Kétségtelenül bizonyos értelemben "elit" társaságnak tartottuk magunkat, s lenéztük, bizonyos mértékig szemben állónak tartottuk a kívülállót. E vonatkozásban bizonyos "bölcesség" hiányzott belőlünk, bár a zárt kollégiumi közösség óhatatlanul ilyen következményekhez vezet. Ezt nem tudtuk jól feloldani.

3070: Elhanyagoltuk egyéni életünket, anyagi értelemben is. És erre nem is készültünk fel. Politikailag bizonyos fokig befelé fordulás következett be. Azt hittük, minden az ölünkbe hull magától. Ez nagy hiba volt. A NÉKOSZ-mozgalom szétvérese után sokáig nem találtam magamra, s nem leltem helyemet a társadalomban sem. Szóval nem készültünk fel az életre hétköznapi értelemben. Nem teremtettünk meg mindent egyéni életünk jó feltételeihez. Pedig az élet elsősorban ez: család, gyerekek, munka, gondok, szórakozás, s ha úgy tetszik, munkahely, villamos, piac, ruházkodás, havi fizetés, lakás, kórház, patika, főlé- és alárendeltség, főnök-beosztott stb. S bizony a tulajdonképpeni élet kívülrekedt a kollégiumi nevelés ajtaján. (Csak a főiskolás kollégiumról beszélek.)

2428: Azt hiszem, hogy rossz a kérdés. A kollégiumi élet és általában a NÉKOSZ rossz vagy rossznak hatott mozzanatai, oldalai, főként a mértéktelenség különböző formái, természetes velejárói voltak egy kamaszintézménynek és egy kamaszkornak. Ilyen szempontból a békési kollégiumban az volt rossz, hogy nem volt felnőtt vezetője, s így a kamasz sajátosságok a normálisnál erőteljesebben érvényesültek.

2432: Az önkormányzatban vezető szerepet vívó fiataloknak kevés idejük volt a tanulmányi munkára. Az iskolai életben a tanító tanárok is gyakran elnézték hiányos felkészülésüket, mely a politikai szervező munkából eredt. Kezdetben is szinte arisztokráciának számítottak már, és később íratlanul azokká is váltak, és hatalmat élveztek. Ki is használták ezt a politikailag nem megbízható vagy ingatag tanárok megfélemlítésére. Beleszólási jogot gyakoroltak a tanár munkájába. Voltak olyanok, akiket javaslatukra el is bocsátottak.

2269: Igen sok jót és szépet éltem meg a kollégiumban, ezért nehéz "rosszat" írnom róla, de ilyen is volt, ha nálunk nem is nagy számban. Melyek?

1. Néhányan túlságosan gyorsan akarták megváltani a világot. (Én is!)
2. Már akkor érződött a párt politikájában (MDP), hogy a szó és a tett nincs szinkronban. Ez sokunkat elgondolkoztatott, de hittük, hogy azt kell csinálnunk, amit "felülről" mondanak.
3. Az elítélt (jogosan!) avantgarde szellem nem mindenütt alakult ki egyformán. Nálunk nem volt olyan szélsőséges, mint más helyeken.
4. A kollégistákkal szemben egyes tanárok elnézőbbek voltak, s ez nem mindenkinek vált előnyére.
5. Kár volt a NÉKOSZ felett pálcát törni, mert okosabb politikával át lehetett volna menteni jobban forradalmi értékeit.

NDGY Kérdőívekre adott válaszok 1005, 2628, 3045, 3057, 3033, 3070, 2428, 2432, 2269

55. Hogyan értékeled a népi kollégiumok diákságának és magának a népi kollégiumi mozgalomnak politikai-társadalmi szerepét?

Válaszok a NÉKOSZ-kérdőív 39. kérdésére

2651: Mai szemmel megítélve, a népi kollégiumok az adott korban és társadalmi helyzetben jól betöltötték történelmi szerepüket. Lehetőséget adtak sok száz tehetséges munkás- és parasztfiatalnak arra, hogy képességeiket kibontakoztassák a szocialis-

ta társadalom javára. A kollégiumok eszmei-politikai nevelő hatása nyomán a szakmai tanulmányok mellett sok száz fiatal ismerte fel osztályhelyzetét, és tudásának gyümölcsöztetésével lett hű harcosa új rendünk építésének. Szerintem az új szocialista értelmiség kialakításában egyik legjelentősebb szerep a népi kollégiumoknak jutott, és egyben a legnehezebb is. Ezt a szerepet az adott lehetőségek és körülmények közt a népi kollégiumok tisztességesen be is töltötték. [...]

1249: Az alapvetően pozitív szerep nem homályosítja el az eszmei-politikai kiforratlanságból következő hiányosságokat. Jelentős volt, mert először tett kísérletet valóban demokratikus, haladó, sőt szocialista törekvésű diákönkormányzat, nevelési elvek, módszerek kialakítására. Reakciós népi kollégistáról nem tudok, legfeljebb kiforratlan egyénekről. Önzetlenségre, közéleti felelősségre, tisztakezűségekre nevelt, ezt gyakoroltatta a kollégiumon belül is, kívül is. Mint minden tömegmozgalomban, itt is volt selejtes, hitvány ember. De csak kevés volt azok között is a reménytelen eset, sajnos a mozgalom felszámolása után már lehetetlen objektíven megítélni a gyenge emberek megnevelésének lehetőségeit. Szelekció volt, s ez néha igen szigorú formában történt. [...] Amennyire ismerem – és valamelyest ismerem – a magyar értelmiség történetét és fejlődését, hasonló jellegű szervezett utánpótlás és céltudatos nevelés ismeretlen volt. A NÉKOSZ nem futhatta ki magát, nem bizonyíthatta be tényleges lehetőségeit. Tagadhatatlanul nagy potenciális lehetőségekkel rendelkezett, és rövid idő alatt sok szép eredményt tudott felmutatni, ami a magyar nevelés és társadalomtörténet számottevő hagyománya. Most már csak hagyománya, befejezetlen fejezete.

1294: A népi kollégiumok szervezete olyan szerencsés ötvözet volt, mely egyesítette magában a felszabadulás előtti Györfy-kollégium harcos, forradalmi szellemét az Eötvös-kollégium "csak tudományos" szellemével. A kollégiumi tagság elnyerése dicsőség volt és komoly feltételekhez kötött; elsősorban tanulmányi eredményhez, másodsorban a szociális rázorultsághoz és a származáshoz. A jelentkezők kiválogatása bentlakás mellett egy hétig tartott, mely idő alatt a tagjelöltek a legkülönbözőbb közös program résztvevői és szereplői voltak, pl. önéletrajz nyilvános elmondása, melynek során a kollégiumi tagok feltett kérdéseire válaszolt, magyar és külföldi irodalmi ismeret, rögtönzött előadások formájában, közös szórakozáson (kirándulás, sport, tánc), közmunkán való magatartás megfigyelése, társadalmi-politikai ismeretek, vitakészség stb. stb. Véleményem szerint ez a kiindulási alap biztosította a kollégiumok további sikereit, igaz, hogy felvételt nyerni egy kollégiumba akkor nehezebb volt, mint az egyetemre vagy valamelyik pártba. A személyi kultusz idején ezt félremagyarázták, mintha a kollégiumi tagságot többre tartottuk volna, mint a párttagságot. [...]

2188: A népi kollégiumi mozgalmat mai szemmel még pozitívabban értékelem, mint kollégista koromban. Akkor jól éreztem ott magam, ma tudom, hogy az életem leglényegesebb fordulatát az ott kapott benyomások határozták meg. Gondolom – remélem! – ez nemcsak rám, hanem sok volt kollégista társamra is vonatkozik. A mozgalom leglényegesebb politikai-társadalmi szerepét abban látom, hogy a közösségi nevelést tűzte ki céljául, hogy vonzó közösségeket tudott létrehozni. Olyan ideálokat állított az ifjúság elé, s rajtuk keresztül olyan életeszményt, akikért s amiért lehetett lelkesedni! Egyáltalán: tudomásom szerint a legpozitívabb kísérlet

volt arra vonatkozóan, hogy a nevelés terén tegyünk valamit a közösségi társadalom kialakításért.

3034: Segítette a demokratikus átalakulást, a diákság körében bázist teremtett a további társadalmi-politikai fejlődéshez, elősegítette a munkás- és parasztfiatalokból új értelmiségi réteg kialakulását forradalmi úton, előbb, mint ahogy ehhez állami vonalon a feltételek létrejöttek volna (pl. egyetemi reform), s e feltételek kialakításához is hozzájárult. Segített ezt az új értelmiségi réteget a párt befolyása alá vonni. A koalíciós idők politikai harcaiban – egyes szubjektív momentumok, túlkapások el-
lenére – előremutatón verte ki részét, s a haladás legaktívabb erőihez tartozott. Mint szervezetnek az életrevalóságát mutatta az is, hogy a MAKE és a DOKOSZ szervezetében jelentkezett versenytársak lényegében a NÉKOSZ-t próbálták utánozni, inkább kevesebb, mint több sikerrel. A diákság politikailag legaktívabb, legütközpe-
sebb [...] rétege a kollégiumok tagjaiból és külső baráti körükből került ki.

1030: Más spontán népi szervek, mozgalmak mellett (földosztó bizottságok, első üzemi bizottságok stb.) a népi kollégiumok megszületése és rövid élete is objektív bizonyítéka annak, hogy az 1945 utáni éveket nemcsak illúzióktól eltelev, hanem
reálisan is jogos volt mint a nagy remények korszakát felfogni és átélni. A népi kollégiumok azt bizonyítják, hogy a magyar múlt legjobb és elevenen élő ha-
gyományait folytatva, az új nagy lehetőségeket realizálva az emberek, a fiatalok képesek életüket szabadon, saját közösségük törvényeit követve berendezni és alakíta-
ni, a kisközösségeket egyszerre állítva a részt vevő egyének és az őket útra bocsátó
nagy társadalmi osztályok szolgálatába. Hogy a népi sorsból kiemelkedve – megfelelő
társadalmi körülmények között – kontaktusban lehet maradni az "alul levőkkel", sőt
tudatos szószólóikká, "prókátoraikká" lehet válni, ha kell, még a hatalom képviselői-
vel is állva a vitát. Hogy létezik a manipulált pszeudoközösségeken kívül más alterna-
tíva is, hogy a kollektívizmus modern útjai járhatók, hogy a szocialista kollektíviz-
mus és a közösségi demokrácia egymást feltételező egységet alkotnak.

De a népi kollégiumok sorsa memento is. Nemcsak első áldozataivá, hanem – fő-
leg működésük végső szakaszában – közreműködőivé is váltak mindannak, amit a sze-
mélyi kultusz fogalomkörével szokás jelölni. De nem is lehet naptári napot vagy
korszakot kijelölni: eddig abszolút pozitív, ettől abszolút negatív minden. A NÉKOSZ
ellentmondásos korának gyermeke volt; mindenekelőtt történelmi, nemzetközi jelen-
tőségű modellje a kulturális forradalom egy olyan "avantgarde-jának", amely a nép-
ben gyökerezve nem jut az avantgarde-elszigeteltség és az arisztokratizmus örök sor-
sára, másrészt viszont tárgya, majd egyre inkább eszköze is az antidemokratikus ma-
nipulációnak, így: saját maga sírásója is.

3061: [...] A kollégiumok megtanították tagjaikat a társadalmi együttélés
legemberibb szabályaira, a magas fokú demokráciára. Nem elégedtek meg azzal,
hogy maguk megismerkedtek a marxista-leninista világnézettel, nem befelé fordultak,
hanem környezetükre is hatni akartak, és hatottak is. Így nemcsak sokoldalú érdeklő-
dést fejlesztettek ki tagjaikban a társadalom kérdései iránt, de kialakították bennük
az igényt a tenni akarásra is, képessé is tették őket a tenni tudásra. A felszabadulás
után, társadalmi fejlődésünk legkritikusabb helyzetében jelentett a kollégiumi ifjúság
nagyon őszinte, lelkes és tevékeny bázist, melynek főiskolai rétege az országos poli-

tikai életben is komoly segítséget jelentett, az ifjúság életének demokratizálódásában pedig történelmileg is fontos szerepet töltött be. [...]

3008: A népi kollégiumi mozgalom egész diákságával és vezérkarával együtt olyan erőt képviselt, amellyel az új típusú marxista-leninista népi értelmiség kineveléséért folytatott harcban a legeredményesebben tudott mozgósítani, cselekedni. S ugyanakkor a szocializmus ügyét is vonzóvá tudta varázsolni minden más, hasonló céllal létrehozott (vagy már meglévő – pl. Eötvös-kollégium) nevelőintézménnyel, ifjúsági szervezettel, sőt egyes pártokkal szemben is.

Az a tény, hogy a népi kollégiumok diáksága minden jelentősebb politikai-társadalmi harcból és eseményből tevőlegesen kivette a részét – földreform, demokratikus pártok, ifjúsági szervezetek, nőszövetség stb. létrehozása, országos választások, agitációs nevelőmunkák üzemben és falun, népi kollégiumok szervezése, tsz-szervezés stb. –, mind önmagáért beszél. Túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy a Győrffy-kollégium, illetve a NÉKOSZ diákságának politikai-társadalmi szerepét és annak jelentőségét a magyar ifjúsági mozgalom története legjelesebb fejezetei között kell kiemelnünk.

3045: 1939–44 között a Bolyai-, majd a Győrffy-kollégium a Pilvaxhoz (Petőfiék, Vasváriék), illetve a Galilei Körhöz hasonlítható jelentős szerepet játszott a népi demokratikus forradalom előkészítésében. Milotayék jól érzékelték, hogy a népfront-mozgalom egyik legjelentősebb szellemi műhelye, Kovácsa a Győrffy-kollégium.

1945-ben a földreform végrehajtásában játszott szerep is ezt igazolta. 1946–48 nemhiába a "Fényes szellők" korszakaként vonult be a történelembe. A népi kollégiumok a nagy néptömegek szemében a népi demokrácia egyik legszimpatikusabb vívmánya voltak, ugyanakkor különösen a parasztság (akkor még a lakosság abszolút többsége) az ifjúság és az értelmiség körében a népi demokratikus fejlődés "vivő" erői. A Rajk-perben vált ország-világ előtt nyilvánvalóvá, hogy a józan népfrontpolitika támaszát képező NÉKOSZ miért is vált szálkává a Rákosi-féle szektás-dogmatikus irányzat szemében?!

Ezért oszlatták fel 1949 őszén, illetve bírálták 1948 nyarán.

NDGY Kérdőívre adott válaszok 2651, 1249, 1294, 2188, 3034, 1030, 3061, 3008, 3045

56. Két évtized távlatából miben látod az egykori népi kollégiumok életének pedagógiai tartalmát? Hogyan értékeled módszereit és hatékonyságát?

Válaszok a NÉKOSZ-kérdőív 41. kérdésére

1269: A magyar neveléstörténet nem ismer hatékonyságában eredményesebb nevelési szervezetet a NÉKOSZ-nál! A kollégiumi mozgalom a régi és leghaladóbb pedagógiai nevelési intézmények nyomán haladva (Sárospatak, Szarvas stb.) ugyanazt az utat választotta: az együtt lakó, egy közösségben élő kollektívák nevelési egységét, amit jó érzékkel fejlesztett a makarenkói eszmékhez hasonlóan modern pedagógiai közösségekké, melyekben az önnevelés, az öngazgatás, a diákönkormányzat (kollégista szobaszövetkezetek) szerepét tudta olyan nevelő tényezővé tenni, mint a NÉKOSZ

felszámolása óta még semmilyen szervezet! A magyar oktatásügy és nevelésügy mai holtpontjáról való kimozdításának egyetlen lehető útja a NÉKOSZ hagyományainak szervezett folytatása!

1294: A csaknem hasonló koriakból alakult kollégium bizonyos autonómiát élvezett, önellátó volt, hivatalos állami támogatás nélkül, közületek és egyes személyek adományaiból tartotta fenn magát. Ez nem hatott "alamizsnának", hanem "népi támogatásnak" (az is volt!). A "függetlenség" és az "autonómia" növelte a felelősségünk érzetét, és szorosabbá tette a hasonló kollégiumok közötti kapcsolatot, mely szinte "katonás" volt és fegyelmezett. – Vezetőink éppolyan tagjai voltak a kollégiumnak, mint a többi "szürke" tag, a nevelő, vezető és a tag között nem alakult ki ellentét, mert pl. lényeges különbség nem volt, hasonló szakmát tanultunk, a vezetőket választottuk magunk közül, társadalmi munkaként látták el feladataikat, ez tekintélyt és megbecsülést adott nekik. Bizalommal fordultunk hozzájuk, tanácsaikat megfogadtuk, mert azok őszinték és a legjobb akaratúak voltak. Nyitott lap volt életünk egymás előtt, nem volt és nem lehetett olyan titkunk, amit ne közölhattünk volna őszintén bármelyik kollégista társunkkal, ebben fejlesztett bennünket a 19. század kritikai gyakorlata, nem volt kisebbségi érzésünk, ezáltal a közösségben való "feloldódás" tökéletessé vált. A szabad viták hevében a külső szemlélő heterogén társaságnak hitt volna bennünket, ugyanakkor ha cselekedni kellett, az egység tökéletes és szilárd volt! Vitatkoztunk mindenről, és e viták nagyban hozzájárultak látókörünk kiszélesedéséhez, tudásunk gyarapításához. Előadókat hívtunk, és élveztük a vitákat, nem lehetett előttünk "kényes" kérdés, amit alaposan ne boncolgattunk volna. Ezért voltunk "veszedelmes társaság" nemcsak a reakciónak, hanem a dogmatizmusnak is.

1320: Pedagógiai tartalmának lényegét abban látom, hogy közösségi embert igyekezett formálni, s egyben arra is tanított, hogy egy-egy közösség önmaga hogyan szervezze és irányítsa a saját életét, vagyis hogyan éljen a saját demokráciájával és autonómiájával. Szerintem a NÉKOSZ-időszak kevés volt ahhoz, hogy nevelési módszerei kiforhassák magukat, hatékonysága ennek ellenére is igen pozitívan értékelhető.

1516: A kollégiumok nevelési hatásának intenzívitása abban volt, hogy 1. az önkormányzatnak valódi szerepe volt életünkben, 2. a légkör (a közvélemény) nyílt és őszinte volt, 3. a pozitív emberi jellemvonások vonzása szabadon érvényesült, 4. a közösségi közeg olyan volt, hogy abban ki-ki egyéniségét megőrizhette, illetve szabadon bontakozott ki, 5. mindent komolyan csináltunk, mert politikai-társadalmi munkánk valóságos volt (nem művi-mesterségesen átpolitizált feladatokat kellett végrehajtani, például egy valóságos falut kellett a választáson az MKP céljainak megnyerni), 6. amit tettünk, saját fiatalos stílusunk, ritmusunk szerint tettük.

2021: Az egész közösség érdekelt volt a kollégiumi élet színességétében, a kialakult normák betartásában.

A közösség értékelt, bírált és dicsért. Nem én találtam ki, de vallom, hogy az ifjúság ezerszemű óriás. Többet meglát, és sokszor könyörtelenebbek, mint a felnőttek.

A közösség ellenőrzésével sikerült az egyének érdeklődését olyan irányban kibontakoztatni, amellyel az egész társadalom hasznára váltak, illetve válhattak a későbbiek során.

A vezetők is leszálltak a katedráról, és emberi közelségből, mint idősebb, tapasztaltabb fivér segítettek a közösségen belül az egyéni képességek maximális kibontakoztatásában.

2033 : Azt hiszem, azt a jelszót ítélték el talán – éppen pedagógiai szempontból – leginkább, hogy "neveletlenek nevelnek neveletleneket". Azt hiszem, ez a jelszó a középiskolás kollégiumokra kevésbé vonatkozott, hiszen ott szakavatott pedagógusok is nevelték a neveletleneket. Az önkormányzat a főiskolás kollégiumokban pedig élet-szükséglet volt mindig, és az is marad. A NÉKOSZ szerintem alkalmas keret volt arra, hogy a felnőtt diákifjúság megfelelő tartalommal töltsen ki az önkormányzati formát. És középiskolás szinten is bekövetkezett volna rövid időn belül a diákönkormányzat kiegyensúlyozottsága.

3061 : Munkára, cselekvésre készítetett. Az ember legyen igényes magával szemben. Törekedjék a tudásra, az ismeretek megszerzésére. Mindez nemcsak egyéni cél, hanem a közösség érdekében is történjék az egyéni képességnek megfelelő hatáskörben. Hami, tevékenykedni, önzetlen közéleti életet élni. A nevelés eredménye volt, hogy az ifjúsági mozgalomban, de a társadalmi élet egyéb területén is, mind nagyobb mértékben érezhető volt a kollégisták tevékenysége. Különösen meglátszott hatása, amikor megszüntetése után az ifjúsági mozgalom is formálissá, bürokratikussá vált.

NDGY Kérdőívekre adott válaszok 1269, 1294, 1320, 1516, 2021, 2033, 3061

57. A mai társadalmi körülmények között – véleményed szerint – mit és milyen területen lehetne hasznosítani az egykori népi kollégiumok társadalmi és pedagógiai tapasztalataiból? Válaszok a NÉKOSZ-kérdőív 42. kérdésére

2628 : Bár tudatában vagyok a megvalósítás számos nehézségének, mégis megkockáztatom a következőket: a középiskolás és főiskolás kollégiumok mai meglevő rendszere és hálózata mellett, vele párhuzamosan, ki lehetne építeni a legpozitívabb NÉKOSZ-tradíciókon és tapasztalatokon nyugvó kollégiumi hálózatot. (Országos méretekben!) Fő feladata: a legjobb, legtehetségesebb munkás- és parasztszármazású gyerekek (fizikai dolgozók) tanulását és továbbtanulását szervezni, elősegíteni. Világnézetileg egyértelműen mellettük álló, kiváló pedagógusok irányításával folya a kollégiumi munka és az egész kollégiumi és tanulmányi élet. Az igazi tehetségek gyűjtőmedencéi lehetnének ezek a kollégiumok, amelyek biztosítják az ifjak tehetségének valóban sokoldalú kibontakozását. Tanulás- és tudománycentrikus profiljuk mellett is sokszínű, önállóságra, konstruktivitásra ösztönző, élményekkel dús életeri tudnának teremteni. Olyan szellemet kellene meghonosítani bennük, hogy valódi "büszkeséget" jelentsen a tagjuknak lenni. Manapság, amikor különböző társadalmi-szociológiai okok miatt csökkenő tendenciát mutat a fizikai dolgozók gyermekeinek tanulási és továbbtanulási kedve – és amikor ezt megállítandó törekvéseink nem járnak a kívánt eredménnyel –, társadalompolitikai szempontból hasznos küldetést, funkciót tudna betölteni egy "NÉKOSZ-szellemű" kollégiumi mozgalom újraépítése. Állítom: a vázolt javaslat megvalósításának ma sincsenek nagyobb akadályai és nehézségei, mint a felszabadulást követően, a NÉKOSZ-hálózat kiépítése idején voltak! És a haszna sem lenne kisebb!

1222 : A NÉKOSZ-t konkrét társadalmi-történelmi körülmények szülték. Feloszlása akkor történt, amikor még igen nagy fejlődési lehetőségei lettek volna. Ma

a mozgalom minden célkitűzésének, szervezeti formájának és eljárásának felelevenítése történelmietlen, anakronizmus lenne. Ennek ellenére igen sok a ma is hasznosítható elem mozgalmunkban. [...]

Társadalmi és politikai tapasztalatainkat az egész ifjúsági mozgalomban hasznosítani leheme és kellene. Elsősorban a közéleti felelősségtudat és tevékenység fejlesztése; a színes, eleven, politikai légkörű szervezeti élet kialakítása; a társadalmi, művészeti élet aktuális problémáinak szenvedélyes kutatása és vitatása; az igényes tudásszomj, kulturális igény és önképzési kedv felkeltése; az egymást segítő, egymásért felelősséget érző közösség kialakítása stb. terén lehetne egykori mozgalmunk pozitív tapasztalatait hasznosítani.

1269: [...] Mai oktatásügyünk annyira elburokratizálódott, hogy abból a kimozdítást nagyobb forradalmi lendület, ugrás nélkül elképzelni sem tudom. Az ugráshoz jelenleg pedig nincs meg a forradalmi robbanást igénylő feszültség!

Ifjúsági, politikai, mozgalmi szervezeteink is hivatali apparátussá lettek, nem olyan mozgékony, minden változási igényre érzékenyen reagáló műszerek, mint a mi 45-ös évekbeli politikai szervezeteink voltak! Akkor mi órák, sőt percek alatt döntöttünk, és akciókra készenlétben álltunk, de ma minden akcióhoz a szervezeti hierarchia különböző fokán álló bizottságok határozata, sőt anyagiak vonatkozásában a rovatokra elfogadott költségvetési terve szükséges! [...] A NÉKOSZ rugalmas nevelési módszerei nem képzelhetők el a mai megcsontosodott, megmerevedett oktatási-igazgatási rendszer keretei között!

Mégis: a tanyai kollégiumokban, nevelőotthonokban, KISZ-es politikai iskolákon, ifjúsági szervezetekben, táborokban, sőt még a napközi otthonokban is leheme a kollégiumi tapasztalatok egyes elemeit hasznosítani! Ehhez azonban a mai pedagógustársadalom hozzáállásán és a pedagógusok társadalmi rangján (megbecsülésén) is változtatni kellene! Ugyanakkor a nem pedagógus mozgalmi vezetőknek pedagógiát kellene tanítani!

1306: Ma az úttörőségtől a pártig sima az út, legsimább akkor, ha a gyerek példás, szerény, szorgalmas. De nem olyan sima, ha külön véleménye, észrevétele van. A gyerek megtanulja a szöveget, megtanulja, hogy "aktív" legyen, és sima az útja.

Azzal már nem törődünk, ha útközben egy-két embert letapos, ha funkcióját a maga hasznára fordítja. Pl. az egyetemi KISZ-vezetőknek akkor is az egyetemen kell maradniuk, ha szakmailag gyengébbek.

Ez ugyan nem válasz a kérdésre, de benne van, hogy mi az, amit hasznosítani lehetne. Olyan nevelést, ami ellenkező jellemvonásokat alakít ki. Helyesen kell összekapcsolni a harcot és a politikai munkát. Nem szabadna engedni, hogy jobban érvényesüljön a gyengébb képességű, vagy azért, mert ő többet nyűzsög, vagy mert a szülei többet tudnak nyűzsögni.

Nem politikai pátoszok ismételtesére kell megtanítani az ifjúságot, hanem a jellemük legyen közösségi és az erkölcsük szocialista.

Ha 49-ben nem törik ketté az egészségesen fejlődő értelmiség nevelését, ma talán több nevelő lenne képes szocialista típusú nevelésre.

3070: Elkéstünk vele. Nem tudjuk feltámasztani. Más kor, más feltételek, más ifjúság, minden más. Hogy hogyan lehetett volna a népi kollégiumi mozgalmat továbbfejleszténi, nem tudom. De az a közösség biztosan megtalálta volna a módját

annak is. A kollégiumok túl fiatalok voltak, amikor szétverték őket. Nem tudtak még szinte gyökeret sem eresztetni. Újrakezdeni nincs sok értelme. A legalapvetőbb dolog hiányzik: a nagy társadalmi és politikai célok. Ezek nélkül pedig nincs életképes (nem mesterségesen összetartott) mozgalom.

Másrészt pedig: a gondolkodás, szemlélet, vitatkozás, a társadalmi kérdések megítélésének azt a természetes módját, ahogy mi azt akkor meggyőződésből csináltuk, ma nem lehet sem "hasznosítani", sem bevezetni. Nem megy ez parancsszóra. Nincs meg ehhez a megfelelő légkör. Az ifjúságnak távlatok kellenek, nagy célok.

Szóval: a feltételek hiányoznak.

1030: A "mit lehet ma hasznosítani?" kérdésre egyesek azt mondják: semmit. De ennek nem a formális mindent az igazi cáfolata. A NÉKOSZ igazi hagyományainak legrosszabb követése lenne, ha formálisan csak átfestենék például a diákotthonok cégtábláit... Igaz, hogy közoktatásunk és közművelődésünk legsúlyosabb gondja, a munkás- és parasztszármazású fiatalok kulturális felemelkedésének megoldatlansága, a tanulóifjúság (és általában az ifjúság) intézményes közösségi nevelődésének – mondhatni – teljes hiánya stb. Újra és újra szinte vádlóan idézik fel a népi kollégiumok egyszer már elért eredményeit. De a NÉKOSZ (és általában a "fényes szellők" korszak) példája mélyebb társadalmi-politikai, nemzetpedagógiai tanulságokat kínál követésre, mint pusztán egyik vagy másik módszer használhatóságának méricskélését. E tanulságok (és a NÉKOSZ itt már inkább szimbolikusan szerepel) olyan, jóval általánosabb kérdésekhez vezetnek, mint amilyen a nemzeti-társadalmi érdekeknek a tömegek értő-alkotó közreműködésével való realizálása, a manipulált és tovább manipuláló pseudoközösségek helyébe lépő igazi demokratikus közösségek perspektívája stb. (A NÉKOSZ-tanulságokhoz természetesen mindenestől hozzátartoznak a bukács és az oda vezető út keserű és csak önkritikusan feldolgozható tapasztalatai is.)

3055: [...] Az 50-es évek "lepkefogó" (gyámkodó) politikai gyakorlatának következményeképpen az egyetemi hallgatót – nagykorúsága ellenére – éretlennek tartjuk még arra is, hogy a legegyszerűbb ügyekben döntsön, nemhogy kollégiumi közösséget irányítson. Ennek eredményeképpen sokban nincs is hajlandóság arra, hogy egy kisebb vagy nagyobb közösség gondjait-bajait "vállára vegye". Egyetemeink oktatómunkája sokkal színvonalasabb, mint 25 évvel ezelőtt volt, a nevelőtevékenység azonban nem az egyetemeken, kollégiumokban, hanem mázsányi tervben, előterjesztésben, jelentésben, továbbá ezemiy bizottság, albizottság, al-albizottság, munkacsoport stb... ülésezéseiben folyik. Csak akkor hasznosíthatmánk a NÉKOSZ időálló pedagógiai tapasztalatait, ha nemcsak szakembereket képeznénk, hanem felelősségtudattal átítatott vezetőket, akiknek módot adnánk arra, hogy vezetői képességeiket a gyakorlatban is kibontakoztathassák.

4023: Nekünk meg kellett küzdeni az anyagiakért (keveset, de mégis, pl. ki-festettük a kollégiumot) és a szellemiekért is. Nem megtanulni kellett a nézeteinket, hanem átélni. De kíválasztottak voltunk, a marsallbotot a kezünkben tartottuk. A mai fiatalok úgy érezhetik, hogy ők egy lyuk a gépi adatfeldolgozás megfelelő helyén. A KISZ-tagság, a kollégium, különböző klubtagságok nem jelentenek különbséget, mindenkinek van lehetősége mindenre, anélkül hogy küzdeni kellene érte, vagy legkevesebbet is kellene tenni. A mai társadalmi viszonyok között nem a kollégiumokban kell a NÉKOSZ nevelési tapasztalatait megvalósítani, hiszen a jelenlegi

kollégista és otthonlakó között csak lakóhelyi különbségek vannak, de nem társadalmiak. Elsősorban abban látnék lehetőséget, hogy az ifjúsági szervezetben kellene olyan klubokat vagy egyéb csoportokat létrehozni, ahová az odatartozás magatartásbeli, gondolkodásbeli, tanulásbeli és munkaterületén kötelezettséget jelentene, de nem statisztikai jelentésben, hanem ténylegesen. Élmények nélkül nem lehet lelkesedést vámi, még őszinte meggyőződést sem.

NDGY Kérdőívekre adott válaszok 2628, 1222, 1269, 1306, 3070, 1030, 3055, 4023

58. "Egy szocialista pedagógia új formájának kikristályosodási bázisa volt ez a népi kollégiumi mozgalom"

Darvas József, Kardos László, Györffy Sándor és Tasi József beszélgetése a népi kollégiumokról, 1971

[...] Kardos László: Most van 25 esztendeje annak, hogy a tömeges népi kollégiumi mozgalom megszületett. Ennek a megszületéséről, körülményeiről, az egésznek a jelentőségéről milyen emlékeid vannak? Annál is inkább kérdezzük ezt, mert a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomnak – hivatalos szóval – ügyvezető elnöke lettél. Hogy tekintesz vissza erre az egész alakuló mozgalomra, ebben hogy ítéled meg a te szerepedet? – erre vagyunk kíváncsiak.

Darvas József: 1946 hallatlanul nehéz esztendő volt. Ki kit győz le, merre fog dőlni a belső harc a világpolitikai konstelláció következtében? Ez ma is úgy él bennem, mint egy több szempontból lidérces esztendő. Talán éppen a Kürt utcából jöttünk egyszer Révaival, mert valahol a Dob utcában történt vele ez a beszélgetés, ma is előttem van a jelenet, amikor egy őszinte pillanatában Révai azt fogalmazta meg, hogy: nem tudom, mi lesz? Akkor annyira élére volt állítva a politikai helyzet ebben a relációban: Szovjetunió, Amerika. Előre tud-e menni ez az egész demokratikus fejlődés, vagy pedig belebukunk az egészbe, és a kisgazdapárti politika győz? Annyira éles volt, hogy ő, aki nyilván sokkal többet látott, mint én, ő is így tette fel a kérdést. Ebbe az egészbe – nagyon borús esztendő volt, borús hónapokkal – valami különleges reménységet vitt a népi kollégiumi mozgalom. Akkor arról még – éppen a politikai konstelláció miatt –, hogy kormányprogram legyen a népi értelmiség, paraszt- és munkásfiatalok tömeges kinevelése, arról szó sem lehetett. A kultuszkormányzat, de egyáltalán az egész hivatalos politika sem vállalhatta. Hogy ezen a ponton, legalább ezen az egy ponton egy győzelemnek a kezdete bontakozik ki, mert az bontakozott ki, ez valami nagyon jó reménység volt. Nem akarok nagy szavakat mondani, majdnem az egyetlen biztos támaszpont volt ebben az időben, a jövő perspektíváját bontakoztatta.

Györffy Sándor: Az Egyetemi Színpadon ezt úgy fogalmaztad meg, hogy a földosztás mellett, ami a nagybirtokrendszer felszámolását, a földmonopólium megszüntetését jelentette, a népi kollégiumi mozgalom kibontakozása volt életed másik nagy élménye, ami az uralkodó osztályok szellemi monopóliumának a valóságos megtörését és valami újnak a kibontakozását jelentette.

Darvas József: Amint az előbb is mondtam, csak talán még személyesebben fogalmaztam meg a dolgot az előbbieken, mert tényleg erre a 46-os évre, nem tu-

dom, ti hogy emlékeztek, de azért hallatlanul nehéz év volt. Hallatlan nehéz év volt, és az egyetlen biztató mozdulás ez a mozgalom volt akkor.

Kardos László: Azt kérdeznénk meg, hogy ez a reménység tehát így realizálódott, mert aztán két év alatt tízezernyi meghaladó diákfiatalság mozgalmává vált, intézményekkel, 160–170 intézménnyé nőtt fel végeredményben, és te mint ügyvezető, aki részt vettél ezeken a felsőbb szintű konferenciákon, véleményedet elmondottad, visszatekintve erre a klasszikus két évre, 1946–47 és 1947–48-ra, amíg tehát a Révai-féle kritika el nem hangzott, ennek a politikai jelentőségét miben látod, és miben a pedagógiai jelentőségét?

Darvas József: A politikai jelentőségét részben már az előbb is próbáltam itt megfogalmazni. Ami pedig álmaimban élt – akkor ezt a szót, hogy kulturális forradalom, tulajdonképpen még nem használtuk –, a kultúra demokratizálódása volt, egy igazi népi értelmiség, amelyik nemcsak – hogy úgy mondjam – a néppel rokon-szenvező értelmiség, hanem a népből fölnőtt és a népet értő és szolgáló értelmiség. Ennek a kibontakozása ekkor történt. Tehát a kulturális forradalom első nagy lépése a népi kollégiumi mozgalom kibontakozásában történt meg. Ez volt az egyik nagy jelentősége. A másik pedig, ami jót elmondtam a Györfly-kollégiumról, hogy az mint kollektív nevelő szerv milyen remek eredményeket hozott, akkor vált ez tömegessé tulajdonképpen. Már nem 50–100 embernek, hanem több ezer embernek a családjává vált. Tulajdonképpen egy szocialista pedagógia új formáinak kikristályosodási bázisa volt ez a népi kollégiumi mozgalom.

Tasi József: Vagyis mi tetszett Darvas elvtársnak a népi kollégiumokban?

Darvas József: Tele volt kinyílt, felelős érdeklődéssel minden iránt. Ez volt a legelső. A nemzeti sorsproblémák iránti hallatlan fogékonyság és tiszta lelkeség. Elkoptatott szavak ezek, de hát ez így van. A másik pedig a közös gondolkodásnak az az eleven árama. A közös gondolkodásnak és az egymást erősítő közös felelősségnek az atmoszférája, ez a másik nagy dolog. Tényleg egymást nevelték az emberek, egymást irányították, formálták. Próbálgattak valamit, amit most úgy emlegetünk, hogy szocialista demokrácia – ezekben a közösségekben.

Kardos László: Szükségszerű volt-e a NÉKOSZ feloszlatása, és miért került tulajdonképpensor, a te véleményed szerint, ennek az egész mozgalomnak felszámolására?

Darvas József: Azt hiszem, túlmutat önmagán ez a kérdés. Az egész Rákosi-féle politikának egyfajta szubjektív torzulása, nyilvánvalóan ez volt az oka. Bár jel-szavakban sokszor nacionalista volt ez a politika, a Rákosi-féle politika, de tulajdonképpen azt a természetes nemzeti közgondolkodást, amelyet a népi kollégiumok képviseltek, ezt gyanakvással fogadta. A másik, hogy ezek a gyerekek oly módon éltek közel főleg a parasztság problémáihoz, és nemcsak a parasztságéihoz, hogy – amennyire visszaemlékszem – abszolút lelkes hittel hittek tulajdonképpen mindenben, ami történt, de azért azokból a népi gondokból, ösztönösen formálódó kritikai elemekből, amelyeket Rákosiék nem szívesen néztek, sok mindent fölhoztak. Képviseltek valamit, valami latens, nem ellenzékiiséget, hanem latens politikai elemet. Ez a másik. A harmadik pedig talán éppen az, amit az előbb erényként mondtunk, hogy a szocialista demokratizmusnak a műhelyei voltak ezek a kollégiumok, és ez a politika ezt nem szerette. [...]

59. "A NÉKOSZ tudatosította a pedagógiai erőfeszítés
jelentőségét a társadalom átalakításában"

Mérei Ferenc visszaemlékezése, 1972

Mit jelentett és mit jelent számomra a NÉKOSZ?

Nem sokkal a felszabadulás után Kardos László, a Györfy-kollégium igazgatója kollégiumukba invitált. Megmutatta a kollégiumot, elmondta terveiket, és kérte, csatlakozzam felnőtt barátként a bontakozó kollégiumi mozgalomhoz.

Ahogy megismertem világukat, a kollégiumokat és főként a kollégistákat – eszmeiségüket, értékképző szenvedélyüket, meggyőződésük hőfokát –, boldogan álltam melléjük, és velük maradtam jóban-rosszban, mindabban, amit a történelem a lelkes embereknek tartogat.

A kollégium sok munkát adott: pedagógiai-pszichológiai előadásokat tartottam, nagy kiterjedésű szociometriai és személyiség-lélektani vizsgálatokat végeztem a Györfy-kollégiumban; pedagógiai szemináriumokat vezettem a NÉKOSZ központjában; részt vettem a kollégiumi pedagógusok számára tartott nyári továbbképzésben; 1948 őszétől 1949 májusáig a Kollégiumi Tanács elnöke voltam. A kollégiumi gondolat mellett maradtam a NÉKOSZ megszűnése után is, mint az egyik pedagógiai eszményképem, az a sárospataki tanár, aki a kuruc-labanc háború időszakában majdnem húsz évig követte kollégiumát a bujdosásban.

Mi is az a kollégiumi gondolat, amelyet a NÉKOSZ alakított ki és hordozott, amely életem nagy pedagógusi élményét adta, pszichológiai vizsgálataimat inspirálta, pedagógiai felfogásomat, értékrendemet, társadalmi magatartásomat alapvetően befolyásolta?

A népi kollégiumi mozgalom tudatosította a pedagógiai erőfeszítés jelentőségét a társadalom átalakításában. Tudatosította, hogy a forradalmi változásnak olyan nagy kiterjedésű nevelői munka a feltétele, amely nem redukálható a cselekvésre mozgósító agitációra, hanem az értékrendszert, az életvezetést áthangoló mélyreható személyiségformálást feltételez. Különösen fontos lehetett ez 1945 és 1949 között, amikor az új világ megteremtéséért már nem kellett barikádokra menni, hanem a vallási, faji, sovíniszta előítéletek hálójából kellett kiszabadulni, a parancsuralmi szokásokat kellett levetkőzni, a fasiszta maradványokat kellett kigyomlálni az életből, rátanulni a demokratikus életmódra, a közösségi autonómiára, amelyet az elnyert szabadság kínált.

Ehhez a feladathoz egyik döntő eszköz a pedagógia. A népi kollégisták nem spekulációval jöttek rá erre, nem könyvből tanulták, hanem saját élményük, társadalmi igényük vezérelte őket. Az emberi átalakulás igénye irányította próbálkozásukat. Az új lehetőségekből azt olvasták ki, hogy itt a pillanat, amikor műveltek lehetnek, tanulhatnak, megismerhetik a tudás titkát és gyönyörét. Ezt az élményt fogalmazták meg pedagógiai mozgalmuk célkitűzésében, ezt a vágyat realizálták tantermekben és szemináriumokban, intézményekben, egész autonóm világukban.

S ezzel egy pillanatra helyreállították az ember befolyásolására irányuló erőfeszítések helyes arányát a szocialista mozgalom történetében. Az agitációt – mint mozgósítást a közvetlen cselekvésre – visszatették a taktikai eszközök tárába, és megmutatták, hogy a világ átalakításának mozgósító eszköze az embernevelés, tehát a mélyreható pedagógiai munka.

A társadalom átalakításához önmagunkat és társas környezetünket is át kell alakítani; egymást neveljük, és így válunk az egész nemzet alakítójává, nevelőjévé.

A neveléstörténelemben valószínűleg ez az egyetlen olyan intézményrendszer, amely pedagógiai alaporientációval akar megoldani közéleti feladatot. Közösség, amely azért jött létre, hogy saját tagjait és az ő közvetítésükkel az egész országot nevelje. Önnevelés, egymást nevelés és nemzetevelés egybevonása.

Maga a célkitűzés rokonságban van az avantgardista pedagógiával, mert gyökereken szakít minden autokratikus-paternalis magatartási mintával, minden pedagógiai dogmával, bízik a neveltek önerejében, a szabad cselekvés formáló hatásában. Mégis észrevehetően különbözött a legtöbb pedagógiai avantgarde-től, mert a közéleti felelősséget, a társadalmi célt elsődleges értéknek tekintette. Pedagógiai önvezérlés és közéleti felelősség egysége adta ennek a sajátos népi avantgarde-nek a jellegét.

Amikor 1948 elején megfogalmaztam azt a javaslatot, hogy a NÉKOSZ-t, főitkárának, Kardos Lászlónak a személyében a kormány Kossuth-díjjal tüntesse ki, a népi kollégiumok nevelésének módszerét három hatással jellemeztem. Az első az együttes élménynek, különösen a közös döntésnek az indulati többlete. A második az osztályhelyzetnek, a társadalmi helyzetnek a tudatosítása: a "honnan jöttem – hová megyek" kérdéskör önismereti feltárása saját élménnyel. A harmadik a közéleti hatásnak, a szociális penetranciának a lehetősége: tevékeny, tudatos együttes részvétel a társadalom alakításában. Ez a közéleti tevékenység nem játékos, amint gyakran láttuk az iskolai önkormányzatokban, hanem a magyar társadalomnak, a demokrácia fejlesztésének a létkérdéseit érintette.

S erre azok az évek kiváló lehetőséget kínáltak. Magyarország társadalmilag elmaradt ország volt; az emberek viselkedése, igénye, ítéletrendszere, főként a falvakban még a gazdasági viszonyokhoz képest is elmaradt. Babonás, haladástól idegen emberek; vallási előítéletek a test elismerésével, a higiéniával, a tömegsporttal szemben; régen túlhaladott táplálkozási és öltözködési hagyományok; megrögzött káros nevelési szokások; a világiasság hiánya az életvezetésben, az emberi kapcsolatokban.

Ebbe az elmaradottságba avatkozott be a NÉKOSZ. Az avantgardizmus túlzásaival ugyan, de megtanította a kollégistát arra, hogy amit tanult és tapasztalt, azt adja tovább. Érezze, hogy a nevelői feladat nem korhoz és diplomához kötött. Ha bármikor hazamegy, ő maga is nevelő: nevelője testvéreinek, családjának, szomszédságának, falujának, saját szüleinek is, mert olyan tapasztalatokhoz és ismeretekhez jutott, amelyet azok helyzetüknél fogva még nem tudatosíthattak. A kollégista megtanulta, hogy a nemzet nevelője: egy nemzetet kell a haladásra nevelnie. Szóljon bele az életbe, abba, hogy racionálisabban osszák be a munkát, ismerjék meg a gépeket, a szövetkezeti összefogást; ne hagyja, hogy verjék a gyerekeket, zsarnokoskodjanak a fiatalokkal; avatkozzon be, ha úgy látja, hogy kiskirálykodnak az emberek felett.

Ez a folyamat a közvetlen demokrácia erőinek mozgósítása volt, a társadalmi fejlődés és igény fejlesztése, s ebben a NÉKOSZ mint a magyar társadalom egyik haladó rendszere kitüntetett szerepet kapott.

A NÉKOSZ-nak nagy érdeme, hogy sok ezer fiatal tanított vagy legalábbis próbált tanítani a közvetlen demokrácia gyakorlására. Ennek elsődleges eszköze a kollégiumi

kisközösségek, "szövetkezetek" kialakítása. A kollégiumnak ezek a legkisebb egységei szabályozták a mindennapi életet; figyelemmel kísérték tagjaik tanulmányait, a közösségi feladatokban való részvételét, a kollégiumi rendhez való igazodását. A kisközösségekben kellett megtárgyalni a személyi problémákat. Ilyen probléma rengeteg akadt. Sok gyerek családja ellenére jött a kollégiumba: a család vallásos, régimódi maradt, a gyerek viszont eltávolodott a vallástól, és új irányba indult el. Ezeket a konfliktusokat is a kisközösségekben kellett elmondani, megbeszélni. Biztos, hogy nem mindig végezték jól ezt a feladatot, hiszen az ilyen munkához hosszú tapasztalat kell. Mégis úgy láttam, hogy a kollégisták hónapról hónapra érlelődtek ennek az igazi pedagógiai feladatnak az ellátására. Az emberi együttélés demokratikus levegőjű szabályozásához kiemelkedő jelentőségű volt az, amit a NÉKOSZ-ban kritika-önkritikának neveztek. Sokan támadták a NÉKOSZ-t azért, hogy "lelkizik". Igaz, előfordult, hogy egy-egy ember megbeszélése 5-6 órát tartott. Erről kell elmondanom egy élményt.

A Nagy László pedagógiai kollégiumban részt vettem egy szövetkezeti ülésen, amelyen 8 órán át tárgyalták egy tagjának, Bogdán Irén kollégistának a viselkedését. Nehezen alkalmazkodott a kollégiumi szabályokhoz, sok konfliktusa volt. A hét emberből álló kis szövetkezet végigvette ennek a lánynak az életét, irányulását, kötődéseit. Felmérte viselkedésének megragadható indítékait, mai nyelven fogalmazva szociálpszichológiai explorációt végzett. Mint tanár egyszer sem szóltam bele a vitába. Teljesen lebilincselte az a mód, ahogyan ez a lány, aki egyébként tanítványom volt, ott megnyilvánult, személyiségében kibontakozott. Belelátott alkalmazkodási zökkenőibe, de önkritikájában csak a tárgyi vonatkozásokig ment, nem adta fel magát. Bizonyos dolgokat belátott, másokat visszautasított, s mindvégig megőrizte függetlenségét. Több mint húsz év után találkoztam Irénnel, aki most egy vidéki város nagy iskolájának az igazgatója; ő is pozitívan emlékszik vissza a nehéz élményre, úgy érzi, inkább emelkedett, és semmiképpen sem tört meg abban a konfrontációban.

E húsz év alatt nemegyszer kerültem olyan helyzetbe, ahol az én alkalmazkodási zökkenőimről volt szó. Többször jutott eszembe Bogdán Irén olyankor, amikor az én felelősségemet, alkalmazkodásomat, tetteimet tárgyalták, tűzték napirendre, sokkal hosszabban, mint 6-8 órán át. Azt hiszem, a Nagy László Kollégiumnak ez a kiscsoport-ülése is arra tanított, hogy a kritikai-önkritikai konfrontációban eljuthatunk a társas alkalmazkodáshoz, anélkül hogy földelnánk személyiségünket. A kollégiumi kisközösségek arra törekedtek, hogy szembesítsék az embert önmagával, elemezzék viselkedésüket, s ne "megdarálják", hanem a belátás irányába vezessék. Lehet, hogy ez nem mindig sikerült, de ez az irányulás a korszerű szociálpszichológiai orientációjú pedagógia szellemét tükrözi.

A NÉKOSZ-szal való kapcsolatom felmérhetetlen jelentőségű volt életemben. Meghatározta gondolataimat, és éppen úgy formálta személyiségemet, mint azokét, akikét nekem mint tanárnak kellett formálni.

A NÉKOSZ megerősítette bennem azt az életvezetési módot, hogy a környezetemet minden helyzetben, bármilyen sorsban is, pedagógiai környezetté hangoljam; neveljem azokat, akikkel együtt élek, együtt dolgozom, és vállaljam azt, hogy ők is nevelnek, alakítanak engem. Mintha az életnek ez a pedagógiai strukturálása a szocialista meggyőződés megnyilvánulása lenne.

Úgy látom ma is, ahol egykori kollégisták vagy a kollégiummal kapcsolatba került emberek vannak, ezek mindenütt valami hasonló nevelői légkört teremtenek.

A NÉKOSZ, ez a plebejus-avantgarde kezdeményezés, a társadalmi cselekvés személyiségformáló hatásának sokszorosán igazolt marxizmus tételét érvényesítette intézményes keretben, pedagógiai mozgalmaként, s a szocialista eszmény és a nemzeti igény egységében próbálta megoldani, drámai konfliktusok között nehéz történelmi feladatát.

NDGY Mérei Ferenc iratai

60. Magamnál többé a népi kollégiumok tettek

Csontos Magda: Beszélgetés Kardos Lászlóval

"Mikor azt kellett volna mondani: föld, azt hallottam, hogy lélek és nevelés. Mikor: kenyér, bér – akkor meg: erkölcs és szellem. Mikor: jog és kényszer – akkor: történelem." Lukács György Népi írók a mérlegen című tanulmányában idézi ezeket a szavakat. Eredetileg a szárszói konferencián, 1943-ban hangzottak el egy alig 24 éves fiatalember felszólalásában. A felszólaló a Györfly István Kollégium igazgatója volt, dr. Kardos László, később a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének főtitkára. Neve – amelyhez jelentős tudományszervező és tudományos munkásság is fűződik, a legutóbbi időkből a vallási közösségek szociológiai vizsgálata – elválaszthatatlan a NÉKOSZ-étől.

Nemcsak vezető tisztségviselője volt a szövetségnek, hanem személyes barátja a kollégisták ezreinek, eleven példa, mérték, kifogyhatatlan erőforrás – nevelő a szó klasszikus értelmében. Elsődleges alkotója "a valóság pedagógiájának", amelynek szellemében a szövetség kiépítette a maga teljes nevelési rendszerét; teremtett nemcsak kollégiumokat egyetemistáknak és általános iskolásoknak, hanem felállította a saját középfokú iskolakollégiumát és felsőfokú politikai főiskoláját is. Hivatásukra felelősséggel készül, a dolgozó osztályok iránt ésszel és szívvel elkötelezett fiatalok tízezres serege növekedett ennek a pedagógiának a hatósugarában. Dr. Kardos László a Györfly István Kollégium igazgatójaként, a NÉKOSZ teljesítményeiért a legelső kitüntetétek között kapott Kossuth-díjat 1948. március 15-én.

Beszélgetésünk a "fényes szelek" korszakát előkészítő időkbe visz vissza bennünket.

x

– Az Egresdő úti parányi lakásban, az alig ötven négyzetméteren a könyvek uralkodnak; ennyi a vagyon. A magnetofont is csak úgy tudom bekapcsolni, hogy előbb lerakodunk a könyvespolcra, szabaddá tenni a konnektort. Az otthoni környezetben, a szíves vendéglátást érezve személyes jellegű az első kérdés: milyen volt kora ifjúsága?

– Magyar-olasz szakos tanármak indultam, de már az alapvizsgák után néprajzi stúdiumok, mellettük a szociológia és az antropológia foglalkoztattak. A Márciusi Front zászlóbontása engem is közelről érintett. Nemsokára lelkesen bekapcsolódtam a szervezett falukutató mozgalomba. Györfly professzor néprajzi tanszéke, a falukutatásban

részt vevő, a realitások iránt fogékonyabb népi írók hatása – közöttük Erdei Ferencé, Veres Péteré, Illyés Gyuláé, Darvas Józsefé – egyre mélyebben vittek be a néprajzba, az irodalmi szociográfiába, szociológiába. A negyvenes évek elején ezekből a tárgyakból végeztem. Én voltam az első Magyarországon, aki a Horthy-korszakban szociológiából doktorált és diplomát nyert. Szociológusnak és etnográfusnak tekintettem hát magam, annál is inkább, mert még diákkoromban – szociológusként – az egyke problematikájával foglalkozva tagja lehettem a Teleki Pál Intézetnek. Akkor egyébként már egy másik stúdiumot is folytattam: a marxizmussal való ismerkedésem az 1937–38-as esztendőkre esik.

Sokat formált rajtam az is, hogy jóllehet szegényebb néposztályból származtam, igen korán kitekinthettem külföldre. Elsőéves koromban, szegénylegény módjára nyakamba szedtem országot, világot. Egy évi házitanítóskodásból szerzett pénzen kiutaztam Firenzébe, második szülőhazámba. Közel fél évet tölthettem Olaszországban, csavarogva, ismerkedve, hazai észleleteimet konfrontáltatva a külföldiekkel. Szerencsémnek tartom, hogy már fiatal korban, elég differenciáltan szembekerültem a század társadalmi problémáival.

– Tudjuk, 1939-ben Györfly professzor kezdeményezése nyomán a Parasztfőiskolások Közossége létrehozta a Bolyai-kollégiumot, amely később felvette a Györfly István Kollégium nevet. Mindebben szerepe volt. Hogyan jöttek létre az idevezető kapcsolatok?

– Az egyetemi évek nemcsak tudományosan csatlakoztattak a társadalom életéhez, hanem azzal is, hogy 1937-től részt vettem az ifjúsági mozgalomban. A kor kormányzati mozgalmain belül én, szerencsémre és érdeklődésem folytán, a baloldali csoportosulásokhoz kerültem közel. Így 1937–38-ban a Szabad Szó újsághoz tartozó agrárszocialista körökkel is kapcsolatokat tudtunk teremteni. Okkal használom a többes számot, mert ekkor már – és ez is nagyon lényeges mozzanata indulásomnak – sohasem voltam társak nélkül. Ezek a társak velem egyívásúak, egy érdeklődésűek, többnyire azonos osztályból származók voltak – Fehér Gyula, Gyenes Antal, Sipos Gyula, Hegedűs András, Szűcs Ferenc –, az együttesség vitt bele minden vállalkozásba. És ez az eszmei barátság, úgy tűnik, most már halálomig kísér.

Sok kapcsolatot nyújtott a néprajzi tanszék, a PFK. Mindkettő nyílt viták színtere is volt. Hétről hétre parasztagdák, parasztfírók jöttek ott össze a fiatalokkal és a népi írókkal, és viták közben tisztáztak alapvető kérdéseket. Közülük elsőként a földkérdés szerepelt, és az: hogyan tud segíteni magán a nép, hogy korszerű, demokratikus világot teremthessen a maga számára? Történelmi stúdiumaink és a marxista hatás nyomán nem volt nehéz legjobbainknak már akkor a nép fogalmában benne tudni minden dolgozó osztályt, főként a szociális felszabadulásukért küzdő szegényebb rétegeket.

A Bolyai- és a Györfly-kollégiumot a háború előtt parasztkollégiumnak könyvelték el. Helyénvalóan, mert a többség paraszti származású volt. De nem csak az. Illusztrációként hadd említsem a magam furcsa helyzetét. A történelmi Magyarországon születtem, Tótkeresztúron, a mai Križevciben. Családom 1924-ben repatriált. Budapest külvárosába kerültünk, Rákospalotára, majd Újpestre. Esmélésem korszakát itt éltem át a nagyváros külvárosában, munkásnegyedben. Apám, kisbirtokos család tagjaként két és fél hold földet örökölt, de csak harmincéves korában. Előbb, 16 éves koráig a mezőgazdaságban dolgozott, akkor jutott eszébe, hogy szakmát tanul. Dunántúli mestereknél volt szabósegéd, majd Bécsben egy nagyobb manufaktúra munkása. A háború vetett

véget ipari pályafutásának, hazakényszerült a falujába, ahol a családi örökségként rámaradt földet művelte. Anyám cseléd lány volt felnőtt koráig, míg apám el nem vette. Amíg én a falukutató mozgalomba be nem kerültem, munkásszármazásúnak tartottam magam, s csak akkor tudatosítottam, hogy a parasztsághoz is tartozom.

Nem volt nehéz egyensúlyt teremtenem magamban, s úgy hiszem, sokan vagyunk, akik értelmiségi szintre vergődve azt érezzük: egyaránt tartozunk az ipari munkásszertályhoz és a parasztsághoz. Az én szociális miliőmben egyébként beletartozott a kispolgári kisemberek világa is, meg az, hogy az országnak olyan vidékéről jöttem, ahol több náció békességben élt együtt: horvátok, szlovénok, karantánok, németek, magyarok. Mindezek következtében mentes voltam a kor sok előítéletétől, és így később, a népi kollégiumi mozgalomban élményeim alapján, könnyebb volt megértenem és alakítanom társaim gondolkodását, magatartását.

– 1942-ben egyhangúan választották a Györfly-kollégium igazgatójává. Arra a választásra sokan figyeltek annak idején. A kor jelentős szélsőjobboldali publicistája, Milotay István például, aki 1944-ben, az Új Magyarország című lapban többek között "a zsidósággal barátkozó", "borzasszörű fogcsikorgató népi csikaszoknak" nevezi a györflystákat, ezt írta róla: "A kollégium ifjúsága a maga kebeléből választotta igazgatóját – pontosan az ismert bolsevista recept szerint –, s arra már Kovács Imrénének volt gondjuk, kinek a kezébe kerüljön a vezetés." Hogyan történt ez a választás?

– Demokratikus volt, mindenki megvallhatta a maga álláspontját, és hiába akarta a kollégiumra erőszakolni a maga jelöltjét a hivatalos pártfogó testület. Mint kiderült, az akkor mintegy hatvanfős közösségünk azért választott engem, mert kivétel nélkül mindenkinek olyan impressziója volt, hogy van valami személyes kapcsolat közöttünk. De hozzá kell tennem azt az objektív dolgot, hogy formailag is megfeleltam, mert akkor már abszolváltam, kiharcolt autonómiánk, alapszabályzatunk pedig előírta, az igazgató csak végzett ember lehet. Hozzájárult az is, hogy a Bolyaiban 1941 óta működött már egy – barátainkból álló – kommunista sejt. Ők fontosnak tartották, hogy a kollégium vezetését rám bízzák. Akkor én, mint végzett, negyedfél éve már nem a kollégiumban éltem. 1942 tavaszán ennek a sejtnek néhány tagja – Gyenes Antal és Kovács Gyula, Fehér Lajos vezetésével – megkerestek és felkértek, vállalnám-e az igazgatóságot, ha a közösség bizalma is úgy kívánja. Megválasztottak. Nagyon komolyan fogtam föl a dolgot, nem is tartottam magam egészen megfelelőnek a feladatra. De mindent elkövettem, hogy elérjük az alapcél, egy olyan közösség létrehozását, amelyben társaim jól érzik magukat, ahol jól lehet tanulni, s ugyanakkor az egész közösséget föl lehet használni nagyobb progresszív társadalmi vállalkozások végrehajtására. Ezt akartam minél hívebben szolgálni.

– Tudósnak készült, s hirtelen pedagógussá kellett lennie egy olyannyira ellenzékiek politikai közösségben, hogy az nem is volt veszélytelen. Nehéz lehetett.

– Valószínűleg nem volt idegen a természetemtől. Már csak azért sem, mert rendelkeztem egy tiszteletre méltó emberi tulajdonsággal, amelyet remélem holtomig megőrzök: az érdeklődéssel. Minden érdekelt, a világot élhetőnek tartottam, sok dolgot érdekesnek a megismerésre. Később azt tapasztaltam, hogy ezt a meggyőződést át lehet adni másoknak is. A fölfedezés és földolgozás öröme túl az átadás öröme mindig vonzott. Pedig nem készültem pedagógusnak, inkább filozófus természetem voltam. Sőt – bevallom – eredetileg orvos-biológus szerettem volna lenni.

A körülmények tettek pedagógussá. A Bolyai-kollégium közössége, amelyben én is vezetőségi tag voltam. Az érdeklődés, az előítéletektől való mentességem, a tolerancia, a társítóképesség és effajta készségeim ebben a közösségben tudatosodtak és érlelődtek.

– A Györfly-kollégiumról sok forrásból meríthetünk ismereteket, legújabbán a most megjelent Valóság pedagógiája, közösségi nevelés a népi kollégiumokban című könyvből. A Bolyai-kollégiumról kevesebbet tudunk. A népi kollégiumok pedagógiájának első tapasztalatai ott halmozódtak. Hogyan?

– Az a pedagógia aközben született, hogy tettük, amit kellett. Minket a szociális kényszer hozott össze, hajlékot kellett teremtenünk, hogy tanulhassunk. Kicsiben kezdtük. Kibéreltünk egy emeletet a Királyi Pál utca 12. számú házban. Beköltöztünk tízen, aztán húszan, azután harminc–negyvenen. S ha már együtt voltunk, valahogy el kellett rendeznünk az életünket. Ehhez vezetőt kellett választanunk. "Igazi demokráciával" csináltuk ezt: birkózással döntöttünk. Boros Lajos, akkor nagy barátom, amolyan kubikosgyerek, mindenkit földhöz vágott. Nos, ez tréfa volt, de valóban létezett ott egy primer demokrácia, amely később tovább épült. Programot is adtunk az életünknek: ez időszaki megbeszéléseinkből nőtt ki, a Parasztfőiskolások Közösségének vitái adták a mintát. Fórum kellett, ahol gondolatainkat, terveinket megbeszélhetjük: a fórum szükségszerűen létrejött a kollégium plénusaként. Szombat esténként mindig előadást szervezett. Előadókat hívtunk. Kit hívhattunk? Azokat a progresszív értelmiségieket, akiket lehetett. A népi írók közül a legjavát, a polgárok közül szintúgy, vagy azokat a marxista munkásokat, akikkel ebben az időben már kapcsolatot tartottunk. A MÉMOSZ-ból például, amelynek akkori vezetője, Somogyi Miklós az első látogatónk volt, vendégünk az alakuláskor.

De nemcsak beépítettük a külső világot, mi magunk is szerepet kértünk benne. Tanfolyamot indítottunk kubikosoknak, szociográfiai mozgalmat kezdtünk, amely valójában csendes agitáció volt azok körében, akikről mi információkat szereztünk, és módszeres kontaktust eredményezett munkásokkal, szegényparasztokkal. Akcióink szemináriummá, tehát belső oktatássá alakultak. Az együttélés nagy tömbjét már ezekben az időkben lebontottuk. Azok a társak, akik egy szobában húzódtak meg – szabad választás szerint –, kapcsolataikat önálló kapcsolatként tartották. Így alakult ki a szövetkezetek magja is. A kodifikált Györflyben a szövetkezetek már ténylegesen egy nagyobb közösség mikroközösségeként kezdtek működni azonnal és sikeresen. Annál is inkább, mert ezekben a primer közösségekben nekünk még alapvető szociális feladatokat kellett ellátnunk: főznünk kellett, élelmiszert beszerezni, tartálékolni. Mindaz tehát, amit a világ később, mint népi kollégiumot regisztrál, a Bolyaiban elkezdve és a felszabadulás előtti Györflyben folytatva, organikusan épült föl azokból a szükségszerűségekből, amelyeket az élet ránk kényszerített.

– És milyen elvek, megfontolások, ismeretek szerint építették ki az együttélés szabályait, rendszerét?

– A demokrácia természetes alap volt ehhez. Vagyis természetes volt, hogy titkos választással kell választani a vezetőséget, hogy minden döntést kollektív kontroll alá kell rendelni, hogy bizonyos funkciók ellátására bizottságot kell kiküldeni, időnként be kell számoltatni az embereket, a fegyelmi ügyeknek szigorú és emberséges megoldást kell találni – ez mind természetes volt. Belejátszott ebbe sok minden. A gyerekeink jó része az ország különböző kollégiumaiban nevelődött középiskolásként, hozták magukkal

a nagy református és katolikus kollégiumok bizonyos demokratikus hagyományait. Tanultunk a munkásmozgalomtól, az illegális tevékenységből, amelynek már néhányan részesei voltunk: a tradíciók átvételéből megtanultuk, hogyan működnek együtt kisközségek. Világos képünk volt a polgári testületiségről, ennek elemeit is átvettük. Ami demokratizmusunkat nem csökkentette, sőt erősítette, hogy a másféle osztálybázison felhasználtuk a polgári demokratikus testületiség eredményeit: alapszabályzatunkba iktattuk a közgyűlést, a választmányt, a szeniorok és felelősök rendszerét.

A primer szükséglet kikényszerítette primer közösség differenciáltabbá épült, tudatossá lett a belső önnevelés, élni kezdett az önkontroll. Amit unos-untalan, néha rossz felhangokkal emlegetnek, a kritika-önkritikára, a társas önbírálatra nekünk elengedhetetlenül szükségünk volt. S nemcsak fölfedni, szóvá tenni fogyatékoságokat, hibákat, hanem tudomásul is venni, hogy segíthessünk. Egymásért küszködtek az emberek, azért, hogy tartsuk meg egymást. Amit mi a valóság pedagógiájának nevezünk – korabeli a kifejezés –, az a világ valóságának napenkénti tudomásulvételét jelentette annak érdekében, hogy társadalmi céljainkat egyszer megvalósíthassuk. A valóság pedagógiája: az életet birtokba kell venni, mert csak ez után lehet megváltoztatni. Minden lépésünk súlyával számoltunk, hiszen ellenséges világban élünk, amelyben cselekvéseink következménye létkérdéssé változhatott. Hibáink többszörösen visszahatottak, mint ahogy erőneink pozitív hatását is mérhettük. Próbáinkban fedeztük föl a közösség erejét. A nagy bravúr: hogy ezt átérték, megértették az erőteljes individuumok is. Mert hiszen nem egy sereg jámbor ember verbuválódott össze a kollégiumban az anyagi célok vagy a társadalmi érvényesülés érdekében, hogy egy tudott vagy kevésbé tudott cinikussággal, valamilyen kollektív avatott céllal a maga világát szerkessze meg. Nagyon is erőteljes individuumok kerültek össze, a paraszti, a munkáslét az erősen sarkított polgári társadalomban alaposan kifejlesztette őket. Azt tanulták, hogy csak magukra számíthatnak, eszerint éltek. Belőlük voltunk képesek közösséget teremteni. Az együttélésben csiszolódva ráébredtek: micsoda erőt képviselnek együtt. Azt értették meg, hogy a közösség nem valami különlegesen kiválogatott társaság, amely nélkülözi az individualitást. A közösség individuumok együttese, szerencsésen kombinált és demokratikus mechanizmus által társítva, amely képes belátásra, sőt magatartásuk megváltoztatására bírni az embereket. Ennek az a feltétele, hogy tudatos, elfogadható cél, humánus áramkör fogja őket össze úgy, hogy lássák: egymásra már szükségük van, egymás nélkül már nem érzik olyan jól magukat, mint egymással, barátság szálai szövök át együttesüket. Nem elvtelen vagy egyoldalú barátságok, hanem amelyek mindig beletorkollnak egy nagyobb kollektíva – osztály, nemzet – világába, a progresszív társadalmi cselekvésbe.

– Mondhatjuk azt, hogy a kollégiumi közösséget az osztályélmény tudatosítása és a társadalmi cél szervezte? És ennek jegyében született meg egykor a "Harcban nép, munkában értelmiség" jelszó?

– Igen, az azonos kiindulás és a cél. A kettő nem is választható el egymástól. A mi céljaink úgy jöttek létre, hogy fölfedeztük azonos osztályélményeinket. Ezeket az osztálytudatosság színvonalára emeltük, majd ötvöztük a politikai tudatossággal. És a politikai tudatosság minket a progresszív politika oldalán csoportosított. A primer osztályélményt tehát a progresszív politikai tudatosság színvonalán összesítettük, ami már azt is jelentette számunkra, hogy az osztály gondjait-bajait meg kell valahogy oldani.

Kezdetben még csak egy osztályra gondoltunk, tehát a parasztság szegény rétegeire, ekkor azonban már az egész társadalomban kezdtünk gondolkodni. Mert a Györfly István Kollégium, jóllehet szegényparaszti bázisú volt, de olyan családok háttérével, amelyek a parasztság mobil részéhez tartoztak. Az apák megpróbálták már a munkássorsot, sőt munkásokká váltak. Nekünk nem volt nehéz egyetérteni abban, hogy a munkás-paraszt szövetség szükséges, hogy a munkások és parasztok érdeke közös. Nem is tudok olyan kollégistáról, aki ezidőtől paraszti osztálykorlátoltságban élt volna közöttünk, jóllehet korábban kísérthette a romantikus népiesség és a néphagyományok túlértékelése, amely szerint a parasztságot illető úgy tekinteni, mint a társadalmi erényeknek valamilyen rezervátumát.

A parasztság felszabadulásának lehetőségét mi a dolgozó osztályok társadalmi felszabadulásában láttuk. A "Harcban nép, munkában értelmiség" jelszó a Györfly István Kollégium háború alatti életének az utolsó előtti szakaszában eléggé közkeletű volt, és 1945-ben újra fölmerült. Egyszerűen ténymegállapítás volt. Mi már nem vagyunk parasztok: mi parasztnak, munkásoknak, kisembereknek a gyerekei voltunk. A mi munkánk: értelmiségi tevékenység. De politikai célkitűzésünk: népünk társadalmi, szociális felszabadítása egyoldalról, más oldalról – ami ezzel szorosan összefüggött – a nemzeti függetlenség. A nemzeti függetlenség ügyét alapvető emberi demokratikus követelésnek tartottuk, s egész náciellenes harcunknak egyik gyökere volt. Nincs igazi társadalmi felszabadulás, ha nem tudunk nemzeti függetlenséget kivívni. Bennünk, a mi világunkban, legjobbjainkban e kettő – problémátlan tényként élt. Ezért is csatlakoztunk egészünkben az antifasiszta küzdelemhez, és jutottunk el oda, ahová egy közösség optimálisan képes, hogy osztályelkötelezettsége mélyen begyökerezett tényéből következően, önmaga veszélyeztetettségével is vállalja társadalmi céljait. Munkánkban értelmiség, harcban nép – a mi konkrét helyzetünket fejezte ki. Nem diákosan, programként agyaltuk ki ezt, hanem mint élményeink és tudatos politikai törekvéseink egyik fajta megfogalmazását használtuk. Másik jelszavunk az illyési jelmondat volt: "Azt, hogy a nép fia vagy, igazolnod, sejh, ma nem azzal/Kellene: honnan jössz, – azzal, ecsém: hova mész!"

– A Györfly-kollégium alapszabályzatából kitűnik, hogy a kollégium szervezetében jelentős szerep jutott a Végzett Kollégisták Testületének. Az igazgató ennek is tagja, a kollégium tisztikarába pedig beletartozott a VKT elnöke, aki egyben kollégiumi felügyelő is volt. A VKT 25 taggal képviseltette magát a kollégiumi közgyűlésen. Kik voltak ennek a tagjai, milyen szerepet töltöttek be?

– Egyetemi tanulmányaikat bevégezt, a termelőmunkába, a közéletbe, a társadalmi küzdelmekbe magukat bevető társaink 1945-ben nem széledtek szét, nem adták fel társas együttélési igényüket. Az új kollégiumi alapszabályzat nyújtotta lehetőségnek megfelelően együtt maradtak, s amíg lehetett, négy esztendőn át, ki magányosan, ki párostul, később gyerekestül is – 35–40 család, illetőleg "öreg" kollégista – tagja lett a hazánkban minden bizonnyal első értelmiségi kommunának. Közös szállást szereztek maguknak, kollektív lakást, egy egész szállodát a Svábhegyen, majd – ezt elcserélve – a város központjában. A kollektív igényeket, az étkeztetést, a gyermeknevelést, a közös munkát, művelődést, szórakozást kielégítendő nagy erőfeszítéssel megteremtették az együttélés technikai feltételeit és társas rendjét. Együttlakásuk vége felé már egy e célra speciálisan megtervezett hatalmas kollektív lakóház-otthon reális tervét

mozgatták a megvalósulás felé ... Az egykori kollégiumi lét legszebb hagyományait vitték tovább, vállalták a kollektív együttélés kis és nagy gondjait, vállalták társas fegyelmét, támogatták egymás társadalmi törekvéseit, közös vállalkozásokba fogtak, segítették és bírálták egymást, és lelkesen teljesítették az új Györfly-kollégista generáció, majd nem kis részt az egész NÉKOSZ-nemzedék nevelési gondjaiból folyó kötelezettségeket is. Együtt maradtak, mert diákkori alapélményük: lehetséges autonóm demokratikus kisközösségeket létrehozni, s e kisközösségekben tartalmas és szép életet teremteni, mélyen ösztöneikbe és tudatukba ivódott: együtt maradtak, mert együtt tartották őket ifjúkori emlékeik, egymás iránti baráti kapcsolataik, és legfőképp az imént emlegetett társadalmi cél és feladat: egy új demokratikus társadalom megteremtésének szenvedélye és elkötelezettsége. Értékes szakembereket, politikusokat, államférfiakat, írókat, újságírókat, költőket, közfunkcionáriusokat nevelt és serkentett ezekben az években ez a kommuna, amely mentes volt a mindenkori kommunák gyakori különbségeitől, a világgal való különféle meghasonlottságoktól. A mi kommunánk nem kivonulás volt a társadalomból, hanem éppenséggel bevonulás, kollektív bevonulás oda, progresszív célokkal, kollektív etikával és elkötelezettséggel. A Rákosi-féle vezetés természetszerűleg ennek az ígéretes és tanulságos társadalmi alakzatnak sem kedvezett. Tragédia: épp azok az emberek verték szét – a népi kollégiumi mozgalommal együtt –, akik egy kollektív társadalom hitgerjesztő ígéretével jöttek haza az emigrációból.

– A Györfly-kollégium történetének néhány szakasza szorosan kapcsolódik a magyar köztörténehez. A háború előtt részt vett a demokratikus szervezkedésben, az antifasiszta ellenállási harcban; a felszabadulás után bekapcsolódott a földosztásba és a nagypolitikai küzdelmekbe. 1947-ben például nyolc nemzetgyűlési képviselő került ki a tagságból. Országos jelentőségű volt az új magyar értelmiség megteremtéséért vállalt erőfeszítés: a népi kollégiumok hálózatának létrehozása is. Az a munka sok meg nem értéssel és kudarccal is járt, gondolok például a NÉKOSZ váratlan fölosztására és Kardos László félreállítására. Hogyan néz vissza a megtett útra, érdemes volt-e élete sokféle kínálkozó lehetősége közül éppen a NÉKOSZ útját elfoglalni?

– Nemcsak magam döntöttem erről korábban sem: 1945-ben sem, amikor elhatároztuk: mozgalommá terebélyesedünk. Szükség volt rá. Szívesen vettem részt 1945–1948 között is a népi kollégiumi szövetség létrehozásában és kifejlesztésében, ami a györflysták utolsó nagy fegyverténye volt. Együttes szerepük ezzel be is fejeződött, a történelem további lehetőségeket nem nyújtott közösségüknek. Később már egyénileg kellett letenniük a garast.

És természetesen érdemes volt. Nem bántam meg, hogy a sors erre a sajátos pedagógiai szerepre készítetett, bár nem voltam pedagógus. De kiderült, képes voltam megtanulni hatni az emberekre, s mindig volt szívem ahhoz, hogy az új helyzeteket tanulmányozzam, megértsem, hozzájuk idomítsam magam. A népi kollégiumi korszakra mint tartalmas emberi létre emlékszem vissza, akár a kollégistáim. Úgy éreztük: a magunk dolgát tesszük, otthon vagyunk ebben a világban egészen. Kevés generáció lehetett annyira otthon ebben a hazában, mint mi akkor. Hogy közös életünket átélhettük, ez megérte az erőfeszítést, és utána mindenféle kudarcot és félresikerültséget, ami elkövetkezett. Elmondhatom: engem teljesebb emberré, magamnál többé a népi kollégiumok tettek.

mint ahogy bizonynal hozzájárultam én is, hogy a népi kollégiumok a maguk virágkorában azzá lettek, amik voltak.

Köznevelés, 1975. május 2.

61. A NÉKOSZ megalakulása 30. évfordulójának jegyében:
1976. december 1.

a) Fekete Sándor: Szerencsés nemzedék

Először rajongtunk, s a "holnapra megforgatjuk" öntudatával vetettük bele magunkat a történelemcsinálásba. Mindenkinél jobban értettünk a politikához, a történiához, a pedagógiához, az ifjúsági mozgalomról nem is beszélve.

Azután elkövetkeztek a kritikus évek, amikor jól felfogott érdekből – vagy ami rosszabb: önmagunkat is áltatva – veresni kellett a mellünket, s életrajzainkban egyre sötétebb lapot kapott hajdani népi kollégista múltunk.

Most pedig büszkélkedünk, nosztalgizunk, mintául kínáljuk magunkat a felnővekvő ifjúságnak. "Igazodjatok a mi múltunkhoz", mondjuk, magabiztosan, s megsértődünk, ha a fiatalok nem mindig érzékenyülnek el fényes szellős emlékeinktől.

Nem túloztuk el egy kicsit a rajongást, aztán a mellverdeső megbánást, s most a hivalkodó nosztalgizást?

Minek tagadjam, magam is hajlamos voltam olykor a népi kollégista öntudat túlgesztésére. S ha olyan mai harmincasokkal találkozom, akik tíz évvel ezelőtti, hosszú haját növesztő beat dallamokat doboló parányi lázadásaikra emlékeznek büszkén, vagy mai huszonévesekkel beszélgetek gyönyörű iskolákban, pazar klubokban, amelyekben bágyadtan faggatnak "a mindennapok forradalmiságának" (lehetőleg kényelmes és kockázat nélküli) módjairól, nos, ilyenkor még most is elfog némi elégedettség: az utánunk következő nemzedékek egyikéhez-másikához képest valamivel több jogunk van arra, hogy ifjúkorunkat dicsfénybe vonjuk.

De ha kísérletet teszünk arra, ami a legnehezebb, tudniillik saját ifjúságunk higgadt értékelésére, ha tudatosan óvjuk magunkat a megszépítő messzeség okozta optikai csalódásokról, belátjuk, hogy életünknek e vitathatatlanul legszebb időszakát legalább két okból szerényebben illik megítélnünk.

Először is azért, mert ebben a fényes múltban nem minden tőlünk fénylett: a világ-történelem egyik legnagyobb fordulata dolgozott a kezünkre, a magyar történelem új rendszert teremtő változása emelt a magasba bennünket.

Mondjuk ki egészen egyszerűen – kivételes szerencsénk volt. Beleszülettünk egy új világ születésébe, államalapító ifjúsággá lehettünk, mert épp akkor alapozódott az új állam. E szerencse nélkül a mi nemzedékünk erejéből sem tellett volna többre, mint dühödt füstölgésekre, vereséges csatákra, egy mozdíthatatlan gát keserves csapdosására. A történelmi földindulás lökte félre a gátat, s nyitott utat előttünk.

Igaz persze, hogy nem mindenki mert rálépni erre az útra. Böven akadtak habozók, óvatosak vagy éppen dacos ellenkezők, akik csak sokkal később váltak az új rendszer híveivé – olykor nálunk is buzgóbb, mert sosem rakoncátlankodó híveivé. Kisebbség voltunk, az az igazság, kockázatot is vállaló élcsapat, s nem rossz erre emlékezni.

De hogy olyan kisebbség lehettünk, amely köré többség szerveződhetett, ahhoz mégiscsak az a bizonyos történelmi szerencse kellett, az, hogy világfelforgató szelek fújják ama szabadságjelszóval díszített lobogót.

S a másik ok, amely némi szerénységre inthet bennünket: a világ felforgatása nem teljesen úgy sikerült, mint ahogy azt annak idején, immár harminc évvel ezelőtt reméltük.

Itt persze fordítva is érvényes, hogy sok kudarc nem rajtunk múlt. Ahogyan a mindent előlről kezdés lendülete a közösségi demokrácia felé segített bennünket, a dogmákká hűlő hitek korszakában történelmi kényszerűségek fékezték a demokrácia szocialista kibontakozását. De ha a kezdeti dicsőségből kiigényeljük a magunk részét, nem háríthatjuk el azt a felelősséget sem, amely a későbbiekért nehezedik ránk – a fényes szelek eszmények háttérbe szorulásáért.

Ez a felelősség annál is inkább kötelez, mert közben "középnemzedék" lettünk, a társadalom minden területén ma a mi nemzedéktársainkat látjuk a vezető posztok többségében. Kényelmes, de méltatlan megoldás volna most a múltat lobogtatni mintául – kínáljuk fel e célra inkább jelenlegi eszméinket, tetteinket.

A múlt egyébként is ritkán ad mintát a jelennek, a mi esetünkben erre különösen kevés az esély. Ifjúságunk nekünk kedves emlék, szolgáljon másoknak tanulsággul, tárjuk a világ, az új nemzedékek elé történetünket, dokumentumainkat, de tegyük egyértelműen, köntörfalazás nélkül világossá minden érdeklődő fiatal előtt: azt, amihez világok felfordulása kellett, ugyanúgy semmiképpen sem lehet reprodukálni békés reformos idők kelts közepén. Tárgyilagosan, mondhatni tudományos higgadsággal meg kell jelölni a "kollégista módszerekben" azt, ami ma is beépíthető nevelési szisztémánkba, de nem szabad illúziókat keltve minden további nélkül folytathatónak hirdetni a lényeges pontokon nem folytathatót.

Csak azért, hogy mozgalmas ifjúkora legyen minden új nemzedéknek, tíz évenként nem lehet szétverni egy társadalmat. Szétverni különben is azt a rendet kell, amely másként nem javítható, s amely szét is verhető. Márpedig ha egy nevelési rendszer célja a világ megforgatásához öntudatos embereket teremteni, módszerei nem lehetnek mindenben alkalmasak annak a rendnek, amelynek tartós távlata a folyamatos építés, a javító reform.

A népi kollégiumi mozgalom mégis tapasztalat, a korok különbségei ellenére is. Igényli az elemző feldolgozást, a hiteles magyarázatot. Ez a tapasztalat azonban nem utánczánandó mintát kínál, hanem ösztönzést arra, hogy a mai viszonyainknak megfelelő módon újítsuk meg nevelési rendszerünket.

A kollégiumok mindenképpen a demokrácia iskolái voltak, s a mostani nevelésnek is a demokratikus szocializmusra kell irányulnia. Az egykori kollégisták mégsem múltukkal szolgáltathatják a legjobb példát, hanem a jelenükkel. Nem az őrzi a jó népi kollégista hagyományt, aki az ifjúságnak leglelkesebben dicséri hajdani példánkat, s közben a saját posztján fáradtan, rutinból vagy éppen közönnyel "ugyintéz", hanem az, aki nem felejtette el, mi volt a lobogónkra írva, s a maga lehetőségei szerint konokul dolgozik azon, hogy a szocializmus minden nappal közelebb kerüljön eszméinkhez.

Köznevelés, 1976. június 25.

b) Illyés Gyula: Nemzedékről nemzedékre

Beszéd a NÉKOSZ megalakulásának 30. évfordulójára rendezett ünnepi esten,
a Madách Színházban

A NÉKOSZ – egy lett nemzedék?

Sajnos, nemzedék nem lett.

De hogy lett-e?

Nem ifjú az, aki nem kíván, akár szeleburdian, forradalmat. De a berendezkedő forradalmak soha a történelemben nem kívánták különösképpen a fiatalokat belebeszélésre; legkevésbé a szeleburdiakat persze.

Logikusnak is tetszik.

Akik valami, emberöltőkön is túli, nagy cél felé haladnak, nemigen ismerik a nemzedéki kérdést. A végtelen jövő előtt mindenki fiatal. Ha százéves a forradalom, akkor a százévesek a fiatalok, e logika szerint.

De engem foglalkoztat a nemzedékek sorsa. Az irodalom például a nemzedékekkel lép, ha előre lép. Vannak korszakok, amidőn a szellemi élet stagnál, de akkor nem is volt nemzedék. Arany és Ady nemzedéke közt ki ne érezne űrt? Pedig ott is volt nagy költő; a nagy magányos: Vajda. Irodalmunk nem egy ilyen kiesést ismer. Így hiányzik egy nemzedék Csokonai és Vörösmarty közt. Az a nemzedék például, amely még élőnek látta Adyt: eltűnt, megölte a háború, világgá sodorta a forradalom leverése utáni visszahatás. Itt is csak magányosok vannak. Még Kassák korosztálya sem tudott nemzedéket teremteni.

Ilyen eltűnt nemzedéknek tartom azt is, amelynek a NÉKOSZ lehetett volna a törzsgárdája.

Ez még nem tűnt el. Fiatalon: olyan idősén, mint Petőfi és Vasvári, nem jutott szerephez. De itt van férfiként, benőtt fejelággal, sőt beforrt fejsebekkel. És most mintha ilyenén is kímélvelt főket kívánna az idő is.

Bármennyire vitézek népe is nemzetünk, a magyar nép mindig a béke korszakaiban tudta megmutatni, képes-e igazán az életre és a szabadságra: a küzdelemre.

A béke tehát ró ránk annyi feladatot, mint a harcok ideje. Ha nem többet.

Tán ezért is kell tudatosítani magunkkal, hogy – béke van. Teremtésre, alkotásra kötelező.

Körülöttünk ugyancsak zajlik a világ. De itt, valljuk be, igazi békebeli béke van. Szélcsend. Szélárnyék.

Azért nem érzékeljük vajon eléggé, mert "a béke nem más, mint két háború közti szünet"? Ezt modern elme nem vallhatja. A két világháború közti szünet mintájára nem menthetjük föl magunkat a béke kötelessége alól, hogy most is csak szünetünk van a második és a harmadik világháború közt.

De mi teendője is lehet ma itt egy olyan nemzedéknek, amely nemzet is akar lenni, vagyis szolgáló rész a dolgozó népben? Amilyen például annak idején a népfőiskolák örököse, még a NÉKOSZ is megpróbált lenni?

Vajda János magányos sziklafalként meredt ki a tengerből, de alatta mégis szikla-hegy feszült, az nyújtotta föl. A NÉKOSZ korának nemzedékéből így állt ki nem is egy-egy sziklaszál, hanem sziklacsücs-koszorú. De maga a nemzedék nem lett külön hegység a történelmi tudatban. Holott méltó – egészében is – a kiemelkedésre, ma is.

Híszén képviselt is valamit. Valami sajátosat. A nemzetre nézve sorsdöntően fontosat.

De mi lehet ma a teendője?

Mi lehet vajon a teendője ma bármily középnemzedéknek a már letűnő öregek s a már föltűnő fiatalok közt?

Igazi versenytársaik és esetleges elhomályosítóik nem az előttük járók. Hanem az a legújabb – legeslegújabb – nemzedék, mely ismét európai látókörű, s épp ezért veszi valóságosan számba a magyar földi végeznivalót. Annak sajátosságait.

Hogy még erről is egy szót?

A múlt század legjobbjai, a "Világ szabadság" meghirdetői azt hitték, hogy már századunk a testvérien egyesült nemzetek százada lesz; hogy a világforradalom már az első világháború után megteremt olyan nemzetköziséget, mely a maga materiális alapozottságával tartósabb lesz a vallások kereteinél is.

És mivel is kell szembenéznünk?

Világszerte az emberiség anyanyelvi és etnikai keretekbe tömörülve valószínűsítgatja a századra hárult nagy feladatokat, elsősorban az ember ember által való kizsákmányolásának és bármilyen megkülönböztetésének megszüntetését. Ez a törekvés oly mértékben növekszik, hogy már nemcsak országok és nemzetek, hanem néptöredékek, százezres nyelvcsoportok igénylik, hogy ezt a feladatot saját keretükben teljesítsék. Aki bízik abban, hogy az emberi fajta végül nemzetközi lesz – azaz international sera le genre humain –, az annyi csalódás után végső hitét abba vetheti, hogy a világ szabadságnak mégiscsak fölrakandó épülete az így külön-külön kigyúrt téglákból kaphat biztos alapot. Ha azok összeilleszthetők lesznek, nemcsak formára, hanem anyagra is.

Ezt a szót, hogy magyar sorsproblémák, csak célzatosan leírni valamikor "nacionalizmusnak" minősült. A kifejezés régi, azokat a nemzeti kérdéseket jelenti, melyek nemzedékekre nyúlnak vissza, s tán csak nemzedékek fognak megoldani. Nevezzek meg egyet.

A világ tizenöt millió magyarjából csak tízmillió él a magyar államban. Minden harmadiknak magyar a származása, azaz anyanyelve folytán hátrányos szociális állapotot örököl. Botorság és felelőtlenség volna ezt, mondjuk, választási jelszavakban hangoztatni. Valószínűleg nemzedékek türelmes erőfeszítése, okos munkája hozza meg a békés megoldást.

A tanács pedig erre a munkára? Az a nemzedék, amelynek receptet kell adni, nem külön nemzedék, hanem csak jó esetben követő, rossz esetben utánkullogó csapat. A recept ilyenkor a levegőben van, az újjban bizsereg.

Én láttalak benneteket annak idején a Királyi Pál utcai szálláson hevílni. De derékgig meztelenül követ csákmányozni is balkáni hegyek vízerőmű-építésén. Az ifjúság szóra bennem nem az a kép merül föl, hogy valaki a tv-ben harminc év előtti szaxofont harsogtat, és negyvenéves férfiként fart riszál. Van vállalás, amely távol tartja a vénülést és halálunk percéig szép mulatság, férfimunka lehet.

Új Tükör, 1976. december 12.

c) Nagy László: Emlékezem

Reflexiók az ünnepi esten elhangzottakhoz és a képzőművész népi kollégistákról készült tv-filmhez

Nagy idők tanúja – e kurta önjellemzést kölyökkoromban betűzgettem egy vándorköltő neve alatt. Most majdnem a nevemhez is odaragad, míg figyelem a képernyőn az emlékeztető, de szűkkeblű riportfilmet a képzőművész népi kollégiumokról. De ésbekapok idejében. A "tanú" meghatározás mellőzendő, hiszen a nagy időknek cselekvői voltak a kollégisták. Hogy később igazi alakítók nem lehettek, nem rajtuk múlt. Bár erről is lehetne elmélkedni, s kiszülhetne az ellenkező. A csak tanúk: szemlélődnek csupán, rosszabb esetben megfigyelnek és elítélnék. Akadnak ilyenek is, nem tudva a törvényt: "Csak ami lesz, az a virág." De meglehet: nálunk is jobban tudták.

Kérem, ne másítsák meg a szavakat. Fényes szellők – így a helyes. Fényes szelek – így helytelen és illemtelen. Ne fogják ránk a szeleket. Nem mi voltunk. Inkább szelecskéket mondjanak, szavaljanak, nyomtassanak. És ne hívjanak minket nemzedékek. A népi kollégistáknak nincs nemzedéke, ahogy volt Vasváriéknak. Higgyenek Illyés Gyulának, ő mondta az emlékesten. Illetve emlékalkonyon. Mert hagyjunk helyet a hármasságnak: alkonyat, est, éj. Persze, nem kellett volna akkorát akarni, hinni, csalatkozni és elvérezni. Gyerekek, holtak és elevenek, örvendjenek, megkaptuk a mikulási ajándékot! – Tehát, fényes szellők: ideje jött a magvetésnek. Az éhes gyerekek (köztünk többen a földosztás dicsfényével) inkább ettek ígét, mint kenyeret. 1946: szakácsnénk, a kedves Karola (kezében hetven parola) sírt, mert csak "makai" vöröshagymával szolgálhatott. Bekötött szemmel is könnyezve haraptuk s gondoltunk egyik pártfogónkra, Erdei Ferencre, mert lehet, ő juttatta a ríkatató almat. Kár, hogy nincs rólunk ilyen fotó, most láthatná az ország. 1947 nyara: újabb otthonalapítás, most a képzőművész főiskolásoknak. Pályázathirdetés. Jönnek a nagyszénási lányok. Faggatja őket Cseh Miklós, a rékasi bicskás, aki melleleg Joyce Ulyssesét is majdnem kívülről tudja. Aki később mint műkritikus, a művészet páratlan szerelmese, a gellért-hegyi asszonyszobrot megközelíteni merte, merően esztétikai érveléssel. Munkátlanul halt meg nemrég, az alkohol csillaga fényeskedjék neki! Ez a gyutacs szemű Miklós faggatja őket, közben ül az asztalon klottgatyásan. Micsoda zsványtanya – gondolhatják ők. De Fábián Rózsa marad. Hajdani fotó a képernyőn: ragyog a mi Rózsánk. A két szoba kicsi, özönlenek a gyerekek – Erdélyből, Felvidékről is. Szalmazsákok, irány az Andrássy út, a Weiss Manfréd-villa! Fél év múltán kiűztünk onnan. Kép: Czinke Ferenc magyarázza grafikai sorozatát, a Koskirályt, aki bűneiért kítünteteti magát, akit megnyúznak végül. Legalább a mesében legyen igazság. Czinke, Czinke... ha már a szárnyasoknál tartunk, várom, de nem jön Kokas, akire a neve nem illik, nincs szemétdombja, de a festészetben hatalom. S hol a "nagyágyú", Vigh Tamás, a szobrász? Akit Ferenczy Béni a legjobb tehetségnek tartott már akkor. Mire való ez a túlzott szerénység, fiúk? Egykori vádak: a népi kollégisták mértéktelenül tüntetnek, mászkálnak az országban, illemtéktelenül avatkoznak ügyekbe, paráznák, elhanyagolják szakmájukat. Utóbbira a válasz mostani, immár mosolygó: jobban tudtunk komponálni, mint ez az operatőr, aki a képernyő jobb szélén egy beszélő orrot igen sokáig otthagy, jelezve az emlékezés komolyságát.

Kép: a kollégium erkélye, első emelet. A film elejében villan föl ugyan, de utoljára hagyom, pusztán kompozíciós meggondolásból. Az erkély üres, pedig ott kéne ülnöm, mint rács közt, a berekesztettség, a megrekedtség szimbólumaként. Nap süti az erkélyt, de üres. Ide szoktam föllebegni kintről s be a horkoló szobába, ha éjszaka tértem haza. Itt üldögéltem 48 tavaszán, előttem sudár huszárákácok rezegtek a fényeske szellőcskék-től. Sej... sejtettem, hogy nem lehetek nemzedék, ezért vettem elő Csokonai Vitéz Mihályt, szegényt, aki tudvalevőleg nem volt nemzedék. Innen észleltem, hogy miniszteri kocsi jön értem, Veres Péteré, aki óhajtotta látni a piktor-poétát. Történik-e ilyesmi manapság? Hej, mostani kis idő, te önző, kicsinyes idő!

Új Tükör, 1976. december 19.

d) Sütő András: Tűzfelölösök

Levél Kardos Lászlóhoz a NÉKOSZ megalakulásának 30. évfordulóján

Kedves Laci!

Emlékező ünnepségetekhez sok sikert kívánok, mondom ezt némi szomorúsággal is, hogy itthonvaló dolgaim miatt nem lehetek közöttetek. Az alkalom arra készítet mégis, hogy népi kollégista múltamon csöppnyit eltűnődjem: hogy is kerültem én Mátyás király színe elé, minek utána Bethlen Gábor nagyenyedi hajlékát odahagytam volt az útját kereső vándor nyugtalanságával. Kolozsvárott ugyanis a nagy király szülőházának falai között lelt otthonra a Móricz Zsigmond Népi Kollégium. Aki semmit sem, vagy keveset tud róla, megkérdezhetné: s valóban csupa csizmás, posztóruhás, szeplőtelenül népi, vagyis szegényparaszti serege voltak a jövődönék?

A kezdeményezők – úgy vettem észre – másként gondolták el a toborzást. Jómagam a felvételi vizsgán elmondtam ugyan a mezősegi szegénységet, meg azt is, hogy pigmeusok módjára nőttünk fel az uradalmak árnyékában, vagyis hogy: ettünk labodalevest, erdei salátát, gombát, mezei sósát, galagonyát, kökényt, káposztatorzst, vackort, vadcseresznyét, dongó hasából cseppentett mézet, vércsetojást – a szilvماغot is feltörtük akár egy kastélyt –, és ettünk kalászból markunkba dörzsölt búzát, döblecet, mézgát, csipkebogyót, szedret, kecskemód rágcsaltuk az édes levelű fákat, ettünk patogatott kukoricát, napraforgómagot és tökmagot, kendermagot, szójababot, cukorrépát s mi mindent, hogy miként a fák, fölneveljük magunk. De étrendünknek nem érhettem a végére; nagynevű és közügyekben is nagyhasznú egyetemi tanárunk azt kérdezte tőlem: vajon tudom-e mit evett Darwin Károly bátyánk? Nem voltam bizonyos benne, de rávág-tam menten: Tejes kávét mazsolás kuglóffal.

Tehát akkor őt felvehetnők-e népi kollégistának?

Akkortájt már sejtettem valamit abból, hogy Darwin, aki a legnagyobb csapást mérte az egyház ideológiájára, végül is fényes papi segédlettel temertette el magát, s Marx iránt sem mutatott valami nagy barátságot, de mindezek ellenére megenyhültem iránta, mondván a professzor úrnak: Vegyük fel őt is, ha lehet.

No, csak azért mondom – idézte szabadon Illyés Gyulát a professzor –, mert nem az a fontos, honnan jön az ember, hanem: hová megy.

Azzal próbáltam őt megnyugtatni, hogy én a magam részéről feltétlenül Darwin és Marx irányába igyekszem, bár ami Darwin bátyánkat illeti: az otthoniak, a refor-

mátus atyafiak már is kifogást emeltek a tudománya ellen. Vagyis, hogy ők kitartanak Ádám s Éva mellett.

Ami pedig a jövőt és a menetet illeti: utólagosan szólva hozzátenném az illýési gondolathoz: embere szabja meg, hogy mikor melyik a fontosabb, hogy a kétágas kútnak melyik vedre szalad föl üresen, s melyik merítkezik meg a súlyos gondok kifogyhatatlan vizéből. Láttuk ugyebár: be sokan jöttek jó helyről, s mentek el rossz helyre; mezítlábas korokban korpacibérét kanalaztak ugyan, de most Clevelandból avagy Torontóból tiltakoznak a népi kollégiumok valamikori plebejus eszméi ellen, hogy egyebet most föl ne emlegessünk. De az is igaz, hogy Tamási Áron nem lett volna, akivé lett, ha történetesen nem Farkaslakáról, hanem New Yorkból indul egy farmemadrágos Ábellel. Az irányzék jó lehet: de ha üres a tarisznya, ha nincs benne az otthonnak, a kétkezű gondjának-sorsának, múltjának, jelenének s verejtékes hánykolódásban megálmodott jövődjének hamubasított pogácsája: a ragaszkodás testetlen marad, s az elméleti magasságban, a népelettől távol, könnyen elsenyvedhet és válhat szalonforradalmisággá.

Kedves Laci, jó barátaim, azzal zárom levelem, hogy mi, az ezerkilencszáznegyvenötös esztendő kolozsvári népi kollégistái: népi urbánusok és urbánus népiek, kuglófósok és labodalevesen nőttek, a megsejtett korparancs jegyében, a szív és elme, a magunk sorsa iránti elkötelezettség okos egységének szellemében – úgy cselekedjünk, hogy megmaradjunk –, Mátyás király kandallójában közösen tartottuk ébren a tüzet. Így lettünk valamennyien tűzfelelősök.

Marosvásárhely, 1976. november 25.

Szeretettel ölel
Sütő András

Új Tükör, 1976. december 26.

SZOCIOLÓGIAI–STATISZTIKAI TÁBLÁZATOK A VOLT NÉPI KOLLÉGISTÁK ÉLETÚTJARÓL

A volt népi kollégisták életéről és tevékenységéről című kérdőíves vizsgálat kiegészíti, teljesebbé teszi a dokumentumokból kirajzolódó képet. Tájékoztatót ad a kollégiumok tagságának szociális összetételéről, a kollégisták nevelődésének körülményeiről és a népi kollégiumi mozgalomról alkotott mai véleményükről.

A kollégisták származását, családjuk szociális viszonyait mutatja be táblázataink első csoportja (1–7. táblázat). A kollégisták apjának 1945 előtti foglalkozását, a család vagyoni viszonyait ismertető táblázatok meggyőző és teljes képet tárnak elénk. A kollégisták paraszti származású része az 1945 előtti dolgozó parasztság minden rétegét képviselte: egyaránt került ki a kis- és középparasztok, a törpebirtokosok és a volt föld nélküli agrárproletárok gyerekeiből. 1946–48-ban azok lehettek főiskolás-egyetemista kollégisták, akiket családjuk – sokszor a legnagyobb áldozattal – a szükséges előzetes iskolai végzettséghez már eljuttatott. A felemelkedésre törekvő, legmobilabb rétegek gyerekeiből kerülhettek ki leginkább az első népi kollégisták. Nagyarányú társadalmi mozgást fejeznek ki az 1945 utáni foglalkozási és vagyoni viszonyok is: a földreform földhözjuttatottainak, a nincstelenségből törpebirtokossá, törpebirtokosból kis- és középparaszttá emelkedők útját kísérhetjük nyomon táblázatainkon. A fiatalabb kollégista nemzedék körében viszont egyre nő az 1945 előtti nincstelenség és törpebirtokos agrárrétegek aránya a kollégisták szülei között. A népi kollégiumi mozgalom társadalmi összetételének szerves fejlődését fejezik ki ezek az adatok.

Adatainkból az is kiderül, hogy az ipari munkásság gyerekei kezdettől fogva milyen számottevő arányban szerepeltek a népi kollégisták között. A NÉKOSZ tehát egyaránt volt a munkás- és a parasztszármazású fiatalok továbbtanulásának intézménye. A mozgalom nyitottságára vall, hogy nem zárkózott el a kollégium vonzáskörébe került értelmiségi és szegényebb kispolgári rétegekből származók felvételétől sem.

A népi kollégiumi közösségek tevékenységéről szól a táblázatok második csoportja (8–13.). Kollégiumi éveik során a kollégistáknak mintegy fele (magasabb fokú kollégiumtípusokban kétharmad része) töltött be kollégiumi tisztséget. Táblázataink bemutatják azokat az emberi, magatartásbeli értékeket, amelyek egyaránt szólnak a népi kollégisták korabeli értékrendjéről és arról, hogy az azóta eltelt évtizedek folyamán mit őriztek meg ezekből a volt kollégisták. A kollektívista magatartást, népi demokratikus elkötelezettséget, aktív részvételt

a társadalom demokratizálásáért folytatott küzdelmekben, valamint a jó szakmai-tanulmányi munkát helyezték előtérbe a válaszolók, amikor azt fogalmazták meg, hogy "mi jellemezte az igazi népi kollégistát". A képet azok a táblázatok teszik teljessé, amelyek összefoglalják a kollégiumi belső életnek és a kollégiumok külső vállalkozásainak tevékenységformáit, valamint a kollégistáknak az ifjúsági mozgalomban betöltött tevételes szerepét.

A volt népi kollégisták az 1970-es évek elején - ezt a címet adhatnánk azoknak a táblázatoknak, amelyek a megkérdezés időpontjában (1970-71) érvényes helyzetképet adnak a kollégiumi évek óta befutott életútról (14-17.) A főiskolás-egyetemista kollégiumok tagjai szinte kivétel nélkül megszerezték az egyetemi, illetve főiskolai diplomát. A száraz statisztikai adatok nyilván nem fejezhetik ki az eddigi életutak változatosságát, de a maguk nyelvén mégis nagyon sokat tudnak mondani: aligha van még egy ilyen nagy létszámú közös indulási csoport, amelynek tagjai ilyen nagy arányban kerültek volna a társadalmi munkamegosztás legfelső szintjeire. A túlnyomó többség természetesen értelmiségi munkakörben tevékenykedik. Ha a többnyire hátrányos indulással járó családi művelődési környezetre gondolunk, akkor különösen feltűnő, hogy a volt főiskolások, egyetemisták és Győrffy-kollégisták közül milyen magas az értelmiségi kategórián belül is az egyetemi oktatók, tudományos kutatók, művészek és újságírók aránya. Szakképzettségüket tekintve a volt népi kollégisták között a legkülönbözőbb értelmiségi szakterületek képviselőit találhatjuk meg: pedagógusokat, közgazdászokat, jogászokat, orvosokat, mérnököket, agrárszakembereket stb.

A népi kollégiumi mozgalom mai értékeléséről szól táblázataink utolsó csoportja (18-20.). A megkérdezettek nagy többsége saját egyéni fejlődése sorsfordító állomásának tekinti a népi kollégiumot. Ugyanilyen pozitívan ítélik meg a NÉKOSZ társadalmi-politikai szerepét a munkás-paraszt származású fiatalok továbbtanulásának biztosításában, az új, népi származású progresszív értelmiség kialakításában, a kor társadalmi küzdelmeiben való aktív részvételében, a kollektivista magatartás kifejlesztésében. Ugyanakkor a volt kollégisták közvéleménye korántsem kritikátlan a népi kollégiumi mozgalommal szemben. A megkérdezettek háromnegyed része (a Győrffy-kollégisták közel 85%-a) tesz kritikai észrevételt, említ kisebb-nagyobb hibát, negatívumot, működési zavart a népi kollégiumokkal kapcsolatban a kérdőív különböző kérdéseire adott válaszaiban (19. táblázat).

A vizsgálat rövid leírása

A kérdőíves vizsgálat 1970-1971-ben folyt le. Összesen 905 kérdőívet töltöttek ki a volt kollégisták. Ebből 722 képezi a vizsgálat mintacsoportját. A népi kollégiumi mozgalom csúcspontján mintegy 10 000 népi kollégistáról beszélhetünk, ennek mintacsoportunk 7,2 százalékát képviseli. A mintavétel azonban szükségeszerűen magán viseli a vizsgálat jellegének következményeit. Sajátos történelmi-szociológiai vizsgálódásról van szó, egy több évtizeddel korábban működött szervezet tagságát igyekeztünk rekonstruálni, amelynek pontos statisztikai adatai és korabeli névsorai nem maradtak fenn kielégítő módon. Összesen 5000 (nagyreszt utólag összegyűjtött) név és cím állott rendelkezésre a mintacsoport kialakításához. Jogos az a fel-

tételezés, hogy az annak idején aktívabbak jelentkeztek elsősorban, ezekre emlékeztek inkább a névsorok mostani összeállítói is. Ebből az következik, hogy mintánk feltehetően a népi kollégistáknak az átlagosnál valamivel kiemelkedőbb részét képviseli.

A mintacsoport számszerű adatait az 1. táblázat mutatja be, mégpedig abban a legfontosabb tagozódásban, hogy a megkérdezett milyen iskolafokozatnak megfelelő kollégiumtípus tagja volt. Ennek megfelelően a többi táblázatban is főiskolás-egyetemista, középiskolás és általános iskolás kollégisták és egyéb kollégisták csoportjai szerepelnek (egyéb: védőnőképző, ápolónőképző, szakérettségis stb.), néhány táblázatban pedig a rövidség kedvéért csak az egész mintacsoport összesített adatai és a Györfly-kollégisták adatai. Aki az évek folyamán több kollégiumtípusban is tag volt, azt a magasabb iskolafokozatnak megfelelő kollégiumtípushoz soroltuk. A volt Györfly-kollégisták a korabeli arányuknak megfelelően szerepelnek a főiskolás-egyetemista kollégisták csoportjában. Róluk ezenkívül lényegében teljes körű adatfelvétel is folyt. Így a Györfly-kollégisták külön rovatban is szerepelnek táblázatainkon (összevonva a mintában szereplők és nem szereplők adatait).

Az 1. táblázat létszámadatai után a többi táblázaton csak százalékos megoszlásokat közlünk. (A létszámadatok jelentősebb, pl. adathiány miatti eltérését külön jelezzük. A százalékszámokat egész számra kerekítjük, 0 ott szerepel, ahol van előfordulás, de kerekítve sem éri el az 1 százalékot, - a jele annak, ha egyáltalán nincs előfordulás.)

Megjegyzés: A közölt táblázatok egy része (13., 18., 19., 20.) a kérdőív fontosabb nyílt kérdéseire adott szabadon fogalmazott válaszszövegek szociológiai feldolgozását tartalmazza. A válaszszövegek tartalmi elemzésével bontottuk ki a válaszok legjellemzőbb tendenciáit és struktúráját sűrítve kifejező tartalmi jegyeket, és mutatjuk be ezek előfordulási arányait. E tartalmi jegyeket, kategóriákat, motívumokat nem feltétlenül a táblázatokban szereplő megfogalmazásban említették a megkérdezettek, bár igyekeztünk a válaszok legjellemzőbb szóhasználatát is alapul venni kategóriáink kialakításánál. Indokolt esetekben a kérdőív legkülönbözőbb kérdéseire adott válaszokból is összegyűjtöttük és összeítve vettük figyelembe az azonos témakörbe vágó motívumokat. (Az összefoglaló jellegű nagyobb nyílt kérdésekre az egész mintacsoportnak általában mintegy 2-10%-a, a Györfly-kollégistáknak 5-11%-a nem válaszolt.)

1. táblázat

A mintacsoport tagozódása kollégiumtípus szerint
Nemek szerinti (százalékos) megoszlás

Kollégiumtípus	A mintacsoport tagozódása		Nemek szerinti megoszlás, %		
	fő	a mintacsoport %ában	férfi	nő	összesen
Főiskolás, egyetemista	262	36,3	85	15	100
Középiskolás	371	51,4	78	22	100
Általános iskolás	53	7,3	62	38	100
Egyéb	36	5,0	36	64	100
Együtt	722	100,0	78	22	100
Györffy-kollégium (a mintacsoportban szereplők és a mintacsoporton kívüliek együtt)	113		94	6	100

2. táblázat

Születési korcsoportok. A születési hely településtípusa (százalékos megoszlás)

Kollégium-típus	Születési korcsoportok								A születési hely településtípusa				
	1910-1918	1919-1921	1922-1924	1925-1927	1928-1930	1931-1933	1934-1936	1937-1939	össze-sen	Budapest	vidéki város	község	összesen
	között született												
Főiskolás, egyetemista	1	3	18	42	35	1	-	-	100	8	33	59	100
Középiskolás	-	2	3	13	41	37	4	0	100	5	20	75	100
Általános iskolás	-	-	-	2	2	22	68	6	100	8	29	63	100
Egyéb	3	14	14	25	36	8	-	-	100	14	19	67	100
Együtt	1	3	8	23	36	21	7	1	100	7	25	68	100
Györfy-kollégium	3	17	30	40	10	-	-	-	100	6	28	66	100

3. táblázat

Az apa foglalkozása 1945 előtt (százalékos megoszlás)

Kollégiumtípus	Föld nélküli mezőgazdasági dolgozó (1 hold alatti föld)	Törpe- birtokos (1-5 hold)	Kis- és középparaszt (6-25 hold)	Munkás (ipari, közlekedési, kereskedelmi)
Főiskolás, egyetemista	11	9	13	30
Középiskolás	19	17	13	32
Általános iskolás	26	18	10	32
Egyéb	20	15	15	35
Együtt	17	14	13	31
Györfy-kollégium	15	10	27	25

Értelmi- ségi,* vezető állású	Tanító	Közép- szintű, állam- apparátusi (községi jegyző)	Egyéb szellemi és irodai dolgozó	Kisiparos, kis- kereskedő	Gazdag- paraszt	Összesen
10	5	6	3	13	0	100
2	3	2	1	11	0	100
-	-	-	6	8	-	100
-	3	-	3	9	-	100
5	4	3	2	11	0	100
2	3	1	3	11	3	100

* Felsőfokú végzettséghez kötött foglalkozású. Vezető állásúak közé a községi jegyzőnél magasabb beosztású vezetőket soroltuk, ezek aránya az egész mintában nem egészen 0,5%.

4. táblázat

Az apa foglalkozása 1945 után, a kollégista kollégiumba kerülésekor (százalékos megoszlás)

Kollégiumtípus	Föld nélküli mezőgazdasági dolgozó (1 hold alatti föld)	Törpe- birtokos (1-5 hold)	Kis- és középparaszt (6-25 hold)	Munkás (ipari, közlekedési, kereskedelmi)
Főiskolás, egyetemista	6	10	24	26
Középiskolás	7	19	32	27
Általános iskolás	5	22	36	28
Egyéb	9	17,5	44	17,5
Együtt	7	16	30	26
Györffy- kollégium	5	11	30	16

Értelmi- ségi, vezető állású	Tanító	Közép- szintű, állam- apparátusi és politikai (községi jegyző, párttitkár)	Egyéb szellemi és irodai dolgozó	Kisiparos, kis- kereskedő	Gazdag- paraszt	Összesen ^x
7	6	5	4	11	1	100
2	3	2	1	7	0	100
-	-	3	3	3	-	100
-	4	-	4	4	-	100
4	4	3	2	8	0	100
5	5	5	7	11	5	100

^x A meghalt, ismeretlen és nyugdíjas apákat nem számítva. Az 1945 előtt kollégiumba kerülteknél hiányzik az ide vonatkozó 1945 utáni adat. (A mintacsoport 549, a Györffy-kollégium rovata 57 megkérdezett adatait tartalmazza.)

5. táblázat

A kollégisták családjának vagyoni állapota 1945 előtt (százalékos megoszlás)

Kollégiumtípus	Semmiféle ingatlan nincs a család birtokában	Csak lakóház	1 hold alatti telek	1-5 hold föld
		van a család birtokában ^x		
Főiskolás, egyetemista	35	8	20	18
Középiskolás	30	9	18	27
Általános iskolás	41	15	9	25
Egyéb	31	8	19	25
Együtt	33	9	18	24
Györfy-kollégium	21	5	18	18

6-10 hold föld	11-25 hold föld	26 hold vagy több	Egyéb lényeges vagyontárgy (műhely, üzlet, bérház) ^{xx}	Összesen
van a család birtokában ^x				
8	8	1	2	100
11	4	1	0	100
6	4	-	-	100
11	6	-	-	100
10	5	0	1	100
16	16	3	3	100

^xTelek-, föld- és egyéb tulajdon birtoklása esetén a táblázat nem veszi figyelembe, hogy ezeken kívül a család rendelkezik-e lakóházzal vagy sem.

^{xx}Az előbbi rovatokban részletezett földtulajdonok birtoklásával vagy anélkül.

6. táblázat

A család vagyoni állapota 1945 után, a kollégista kollégiumba kerülésekor (százalékos megoszlás)

Kollégiumtípus	Semmiféle ingatlan nincs a család birtokában	Csak lakóház	1 hold alatti telek, föld	1-5 hold föld	6-10 hold föld	11-25 hold föld	26 hold vagy több föld	Egyéb lényeges vagyontárgy (műhely, üzlet, xx bérház)	Össze- sen xxx
Főiskolás, egyetemista Középiskolás Általános iskolás Egyéb	33	8	15	18	16	7	1	2	100
	21	7	14	27	24	6	0	1	100
	20	13	6	31	23	7	-	-	100
	28	8	14	22	20	8	-	-	100
Együtt	25	8	14	23	21	7	1	1	100
Györfy- kollégium	23	4	11	21	18	12	5	6	100

x Telek-, föld- és egyéb tulajdon birtoklása esetén a táblázat nem veszi figyelembe, hogy ezeken kívül a család rendelkezik-e lakóházzal vagy sem.

xx Az előbbi rovatokban részletezett földtulajdonok birtoklásával vagy anélkül.

xxx Az 1945 előtt kollégiumba kerülteknél hiányzik az 1945 utáni adat (a mintacsoport 712. a Györfy-kollégium rovata 66 megkérdezett adatait tartalmazza).

7. táblázat

A szülők politikai aktivitása 1945 után, a kollégista kollégiumba kerülésekor (százalékos megoszlás)

Kollégiumtípus	Demokratikus politikai-társadalmi szervezet			Összesen ^x
	aktivistája, funkcionáriusa	tagja	nem tagja	
Főiskolás, egyetemista	9	36	55	100
Középiskolás	14	36	50	100
Általános iskolás	25	35	40	100
Egyéb	8	25	67	100
Együtt	13	35	52	100
Györfy-kollégium	11	47	42	100

^x Az 1945 előtt kollégiumba kerülteknél hiányzik az 1945 utáni adat (a mintacsoport 714, a Györfy-kollégium rovata 66 megkérdezett adatait tartalmazza).

8. táblázat

A népi kollégiumba kerülés útjai

Milyen személyes hatásra vagy intézmény közreműködésével lett népi kollégista?
(százalékos megoszlás)

Kollégium-típus	Népi kollégista vagy kollégiumhoz közel álló ismerősök személyes hatására	Olvasta a NÉKOSZ vagy más kollégium felhívását	Saját maguk szerveztek kollégiumot, és csatlakoztak a NÉKOSZ-hoz	Baloldali pártok, tömeg- szervezetek és aktivisták toborzására
Főiskolás, egyetemista	38	10	9	10
Középiskolás	32	10	3	9
Általános iskolás	17	4	-	13
Egyéb	9	28	-	18
Együtt	32	11	5	10
Györfly- kollégium	58	15	1	6

Tanárai, szülei, rokonai vagy más felnőtt ismerősei tanácsára	MAKE-, ill. DOKOSZ- kollégiumi szervezetek csatlakozásá- val vagy valamely kollégium "nékoszosí- tásával"	Az egyetem- re, iskolára kerüléssel együttal népi kollégista is lett	Egyéb szervezeti és személyes hatásra	Csak anyagi, egzisztén- ciális okokat említ	Összesen
7	5	5	8	8	100
16	3	2	6	19	100
42	-	2	10	12	100
6	3	27	6	3	100
14	3	4	7	14	100
12	-	-	6	2	100

9. táblázat

Milyen kollégiumi tisztséget töltöttek be a kollégisták?
(százalékos megoszlás)

Kollégium-típus	Igazgató	Titkár	Vezetőségi tag	Egyéb tisztség	Nem volt tisztsége	Összesen
Főiskolás, egyetemista	12	13	26	13	36	100
Középiskolás	-	13	26	11	50	100
Általános iskolás	- ^x	- ^{xx}	4	13	83	100
Egyéb	-	11	20	8	61	100
Együtt	4	12	24	12	48	100
Györffy-kollégium	24 ^{xxx}	19	20	2	35	100

^x Igazgató csak főiskolás, egyetemista kollégista lehetett.

^{xx} Az általános kollégiumokban általános iskolás volt a titkár, de az általános iskolás kollégisták jelentős része középiskolai kollégium tagja volt, ahol a titkár természetesen a középiskolások közül került ki.

^{xxx} A Györffy-kollégisták közül többen más kollégiumokban lettek igazgatók.

A kollégium életének legemlékezetesebb eseményei, tevékenységformái
(A "Milyen jelentősebb kollégiumi eseményekre emlékszel?" - kérdésre adott válaszok hány százaléka tartalmazza az alábbi eseményeket, tevékenységformákat.)^{*}

Események, tevékenységformák	Egész mintacsoportnál	Györffy- kollégistáknál
Kollégiumi gyűlések, estek, interpellációs estek	40	50
Kritika-önkritika estek	10	12
Kollégiumi vizsgák	5	2
Szobaszövetkezeti élet	3	6
Kollégiumépítés, munka a kollégiumért, kollégiumszervezés	18	27
Kulturális élet, népdaléneklés, néptánc stb.	25	11
Sportélet, kirándulás	6	5
Közös szórakozások, vacsorák, Mikulás- estek stb.	8	9
Társadalomtudományi, irodalmi, művészeti előadások, kollégiumi képzés, NÉKOSZ- akadémia	8	16
Neves politikusok, művészek, tudósok látogatásai	14	30
Külső politikai, ifjúságpolitikai, társa- dalmi tevékenység	34	38
Falujárás, üzemlátogatás, szociográfiai tevékenység	26	8
Közös NÉKOSZ-vállalkozások, táborok, iskolák, ünnepségek, felvonulások	24	20

^{*} Az egyes kérdőívek válaszai általában több formát, eseményt is említene, ezért százalékos előfordulásuk együttesen többet tesz ki 100%-nál.

11. táblázat

Részvétel az ifjúsági mozgalomban a kollégiumi évek folyamán (százalékos megoszlás)*

Kollégiumtípus	MADISZ és (vagy) MINSZ rétegszervezeteinek (MEFESZ, Diákszövetség stb.)			NISZ	
	országos	nem országos	tagja	tagja	funkcio- náriusa
	funkcionáriusa				
Főiskolás, egyetemista	6	51	32	4	6
Középiskolás	1	54	29	2	1
Általános iskolás	-	47	36	-	-
Egyéb	-	25	39	3	-
Együtt	2	51	31	3	2
Györfy- kollégium	14	45	14	8	5

* Egyes válaszokban egynél több szervezet vagy funkció megnevezése szerepel, ezért százalékos előfordulásuk együttesen többet tesz ki 100%-nál.

1982. évi 42. sz. törvény a köznevelési törvény módosításáról

1982. évi 42. sz. törvény a köznevelési törvény módosításáról

FISZ vagy SZIM tagja vagy funkcionáriusa	Cserkész vagy vallási egyesület tagja	Egyéb ifjúsági szerveze tagja	Nem volt tag
2	3	4	9
1	1	8	14
-	3	4	15
3	-	3	33
2	2	6	13
-	4	14	19

12. táblázat

Mi jellemezte "az igazi népi kollégistát"?

(A kérdésre adott válaszok hány százaléka tartalmazza az alábbi vonásokat) *

Kollégiumtípus	Kollektivitás, jó közösségi magatartás, felelősség a közösségért	Jó szakmai, tanulmányi munka, állandó önképzés, sokoldalú műveltség megszerzésére való törekvés	Tevékeny részvétel a társadalmi- politikai küzdelmekben
Főiskolás, egyetemista	74	72	51
Középiskolás	79	64	45
Általános iskolás	75	59	18
Egyéb	76	55	28
Együtt	77	66	44
Györfy- kollégium	72	61	55

* Lásd a vizsgálat leírásához fűzött megjegyzést. Az egyes kérdőívek választai általában több vonást, ismérvet soroltak fel, ezért ezek százalékos előfordulása együttesen többet tesz ki 100%-nál. A kérdőívek egy részén technikai okból ez a kérdés nem szerepelt. A válaszok száma ennél a kérdésnél az egész mintacsoportban 596 (a Györfy-kollégisták közül 87).

Haladó világnézet, marxista világnézet, ideológiai képzettség, progresszív, baloldali gondolkodás	Őszinteség, egyenesség, nyíltság, igazságosság	Hűség a néphez, kiállítás a munkások és parasztok mellett	Kritikai szemlélet, vitaszellem, bátor kiállítás, szókimondó bírálat	Kizárólag egyéb vonást, tulajdonságot említett
56	28	30	23	1
34	37	34	19	2
20	41	14	20	-
38	31	10	10	4
41	34	30	20	2
60	36	44	14	1

13. táblázat

A népi kollégisták külső kollégiumi vállalkozásokban való részvétele^x
(százalékos megoszlás)

Kollégiumtípus	MKP-, MDP- és NPP- szervezetekkel kapcsolatos tevékenység, választások, földosztás és más országos tevékenység	Kollégiumszervezés, instruálás, patronálás	Ifjúsági szervezetekkel kapcsolatos tevékenység
Főiskolás, egyetemista	61	48	50
Középiskolás	45	18	42
Általános iskolás	15	4	23
Egyéb	56	22	25
Együtt	49	28	43
Györfy- kollégium	67	74	53

^x Az egyes kérdőívek válaszai általában több külső vállalkozást is említene, ezért ezek százalékos előfordulása együttesen többet tesz ki 100%-nál.

Falujárás, földműves- szövetkezetek, tsz-ek szervezése és segítése	Rohammunka, munkakampá- nyok, építkezések	Falu- és üzem- szociográfia, honismereti mozgalom	Kulturális, népművelési kollégiumon kívüli tevékenység	Tudományos tevékenység (egyetemi reform előkészítés stb.)
29	18	22	42	14
39	8	30	61	2
21	4	2	47	-
39	17	14	56	6
34	12	24	53	6
36	12	11	27	16

14. táblázat

Legmagasabb (máig elért) iskolai végzettség (százalékos megoszlás)

Kollégiumtípus	Általános iskola	Középiskola	Csak politikai felsőfokú végzettség
Főiskolás, egyetemista	-	3	1
Középiskolás	1	13	4
Általános iskolás	13	21	4
Egyéb	6	22	6
Együtt	2	10	3
Györffy-kollégium	-	3	2

* Olyan végzettségek tartoznak ide, amelyek azóta érettségihez vannak kötve (pl. ÁVI stb.).

(Kardos II. 38. oldal)

Főiskola	Egyetem	Egyéb végzettség*	Összesen
16	80	-	100
21	60	1	100
25	35	2	100
19	39	8	100
19	65	1	100
7	88	-	100

15. táblázat

Máig elért legmagasabb szakképzettség (százalékos megoszlás)

Kollégium-típus	Tanító és óvónő	Tanár	Művész	Könyvtáros, levéltáros, népművelő	Közgazdász (egyetemi végzettséggel)	Jogász
Főiskolás, egyetemista	-	29	5	2	8	10
Középiskolás	4	33	2	1	4	4
Általános iskolás	2	24	-	-	2	4
Egyéb	3	17	8	-	-	3
Együtt	2	30	3	1	5	6
Győrffy-kollégium	-	23	3	3	19	18

Kollégium-típus	Műszaki	Közgazdász	Mezőgazdász	Egészségügyi (védőnő is)	Gép- és gyorsíró, irodai dolgozó
középszintű szakképzettséggel					
Főiskolás, egyetemista	0	0	-	-	-
Középiskolás	4	6	1	0	1
Általános iskolás	16	8	4	2	8
Egyéb	-	6	-	31	-
Együtt	3	4	1	2	1
Győrffy-kollégium	-	2	-	-	-

Egyéb társadalom- tudományi értelmiségi	Orvos, gyógyszerész	Mérnök (egyetemi végzettséggel)	Agrár- szakember (egyetemi végzettséggel), állatorvos	Egyéb természet- tudományi értelmiségi	Egyéb értelmiségi
5	11	14	13	2	0
2	4	16	8	2	4
-	2	12	6	2	-
3	5	15	19	-	-
3	6,5	15	10,5	2	2
5	3	9	12	-	1

Egyéb	Szakmunkás (ipari, közlekedési, kereskedelmi)	Mezőgazdasági szakmunkás	Nincs szakképzettsége	Összesen
0	-	-	1	100
2	1	0	1	100
2	6	-	-	100
-	-	-	-	100
1	1	0	1	100
-	-	-	2	100

16. táblázat

Jelenlegi foglalkozása (százalékos megoszlás)

Kollégium- típus	Vezető állású		Értelmi- ségi ^{xxx}	Egyéb szellemi, középszintű szakember	Fizikai dolgozó	Összesen
	I. ^x	II. ^{xx}				
Főiskolás, egyetemista	10	11	77	2	0	100
Középfiskolás	9,5	20	59	10	1,5	100
Általános iskolás	-	18	39	33	10	100
Egyéb	-	11	54	29	6	100
Együtt	8,5	16	64	10	1,5	100
Győrffy- kollégium	22,5	13,5	64	-	-	100

^x Pl. főhatóság vezetője, megyei tanács elnöke, kiemelt nagyvállalat igazgatója stb.^{xx} Pl. főhatóság osztályvezetője, járási tanács elnöke, közép- és kisvállalat vezetője stb.^{xxx} A vezető állású értelmiségiek a vezető állásúak rovataiban szerepelnek.

17. táblázat

Az értelmiségi foglalkozásúak részletes megoszlása^x
(megoszlás a megfelelő kollégistacsoport egész létszámának százalékában)

Kollégium-típus	Általános és középiskolai tanár	Felsőoktatási oktató és tudományos kutató ^{xx}	Művész, újságíró	Könyvtáros, népművelő stb.	Közgazdász
Főiskolás, egyetemista	13	28	7	2	1
Középiskolás	22	12	5	2	1
Általános iskolás	15	12	2	-	-
Egyéb	23	11	8	-	-
Együtt	18	18	6	2	1
Györfy-kollégium	3,5	36,5	7	2	2,5

Kollégium-típus	Jogász	Orvos, gyógyszerész	Műszaki értelmiségi	Agrár-értelmiségi, állatorvos	Egyéb értelmiségi	Összesen
Főiskolás, egyetemista	6	8	6	4	2	77
Középiskolás	1	3	7	5	1	59
Általános iskolás	2	2	6	-	-	39
Egyéb	3	6	-	3	-	54
Együtt	3	5	6	4	1	64
Györfy-kollégium	6	2	2	-	2,5	64

^xA 17. táblázat a 16. táblázat "Értelmiségi" rovatát bontja fel a különböző értelmiségi foglalkozásoknak megfelelően.

^{xx}Azok a műszakiak, orvosok, agrárszakemberek, közgazdászok stb. akik a felsőoktatásban, illetve tudományos kutatóként tevékenykednek, nem a szakmájuk szerinti, hanem ebben a rovatban szerepelnek.

18. táblázat

A népi kollégiumi időszak szerepe a megkérdezettek egyéni fejlődésében
(A válaszok hány százaléka tartalmazza az alábbi momentumokat.)^{*}

A kollégiumi időszak hatása	Egész mintacsoport	Győrffy- kollégisták
"Emberre tett", "azzá tett, aki vagyok"	28	36
Pozitív erkölcsi, általános emberi szemé- lyiségvonásokat fejlesztett ki	18	10
Gátlásokat, kisebbségi érzéseket segített leverkőzni	6	5
Lehetővé tette az értelmiségi szak- emberre válást	16	13
Az eredeti osztályélményt a tudatosság fokára emelte	6	7
Kifejlesztette az elkötelezettséget, a ma- radandó hűség érzését a dolgozó osztá- lyokhoz	4	4
Közéleti, baloldali, progresszív maga- tartást alakított ki, ízig-vérig demokra- tává, szocialistává nevelt	26	34
Közösségi, kollektivistá magatartást alakí- tott ki	23	12
Marxista világnézetre nevelt	24	15
A népiességtől elvezetett a marxizmushoz	2	6
Olyan társadalmi-erkölcsi magatartásra nevelt, amely a személyes érvénye- nyesülés szempontjából nem volt hasznos	6	10
Illúziókat alakított ki, a valóság ezeket ké- sőbb megtépázta	2	3

^{*}Lásd a vizsgálat leírásához fűzött megjegyzést.

Az egyes kérdőívek válaszai általában több momentumot is tartalmaznak,
ezért ezek együttes százalékos előfordulása többet tesz ki 100%-nál.

Hibák, negatívumok a népi kollégiumokban

Mi volt a kollégium belső világában vagy általában a népi kollégiumi mozgalomban rossz, hibás, helytelen? Mit szemlélte, illetve szemlél kritikával és fenntartással?
(A kérdésre adott válaszok hány százaléka tartalmazza az alábbi hibákat, negatívumokat, működési zavarokat.)^{*}

Kollégium-típus	A tanulás, a szakmai képzés elhanyagolása, háttérbe szorulása	Pedagógiai fejletlenség, kiforratlanság, éretlenség	Rossz pedagógusok, rossz tanári vezetés, rossz igazgató	A "NÉKOSZ- norma" (teljesítmény- előirányzatos munkaverseny) hibái
Főiskolás, egyetemista	22	8	2	4
Középiskolás	7	7	9	4
Általános iskolás	-	7	2	-
Egyéb	3	6	3	-
Együtt	12	7	5	3
Györfy- kollégium	32	7	-	4

^{*} Lásd a vizsgálat leírásához fűzött megjegyzést.

Az egyes kérdőívek általában több hibát, negatívumot, működési zavart is említettek, ezért százalékos előfordulásuk együttesen többet tesz ki 100%-nál.

19. táblázat folytatása

Kollégium-típus	Kollégiumi egység hiánya, széthúzás, káros heterogenitás	A szoba- szövetkezetek működési zavarai, túlzott egyenlődsi a szövet- kezetekben, őszintétlenség a kollektivi- tásban stb.	Sok felesleges fecsegés, üresjárat, formalizmus	Karrieristák beszivárgása a kollégiumi- munka, egyes hangadó karrie- risták káros hatása
Főiskolás, egyetemista	2	4	5	6
Középiskolás	7	1	1	3
Általános iskolás	2	2	-	-
Egyéb	17	-	-	9
Együtt	5	2	2	4
Györffy- kollégium	3	3	-	2

Az egyéniség integritásának, szabad fejlődésének megsértése, indokolatlan korlátozása	Demokratizmus hiánya, kritika elfojtása, kollégiumi vezetők kultusza	A kritika-önkritika elfajulása, igazságtalan alkalmazása	Fennhéjázás, agresszivitás a nem kollégistákkal szemben	Túlzott politizálás, "forradalmi" frázisok
16	20	13	7	11
12	10	5	7	8
15	4	2	7	11
20	29	6	6	11
14	14	8	7	10
16	14	4	5	11

1. A kritika-önkritika elfajulása, igazságtalan alkalmazása
 2. Fennhéjázás, agresszivitás a nem kollégistákkal szemben
 3. Túlpolitizálás, "forradalmi" frázisok
 4. Demokratizmus hiánya, kritika elfojtása, kollégiumi vezetők kultusza
 5. Az egyéniség integritásának, szabad fejlődésének megsértése, indokolatlan korlátozása

19. táblázat folytatása

Kollégium típus	A dogmatizmus, a külső politika "személyi kultuszának" jelentkezése a kollégiumok életében	Manipulációs tendenciák, gyanakvás, bizalmatlanság jelentkezése	A párt vezető szerepének lebecsülése**	Túlzott "NÉKOSZ-öntudat", avantgardizmus, anarchizmus, az autonómia eltűlése**
Főiskolás, egyetemista	10	7	0	7
Középiskolás	6	3	2	7
Általános iskolás	4	-	-	2
Egyéb	6	3	3	3
Együtt	7	4	1	6
Györfy-kollégium	8	3	2	13

** A NÉKOSZ helyzetéről szóló 1948. szeptemberi határozat egyes megállapításaival egybevágóan feltüntetett hibák. A fenti határozat a tanulás, a szakmai képzés elhanyagolását is megállapítja, a megkérdezettek válaszaiban ez a probléma e határozattól eltérő módon is szerepel.

Népi romantika, parasztimádó ideológia, "narodnyikizmus" **	A munkásosztály vezető szerepének lebecsülése, munkásszármazású fiatalok alacsony részvételi aránya a kollégiumokban **	Elzárkózás a dolgozó ifjúság mozgalmaitól, a diákszervezetektől **	A szocialista nemi erkölcs normáinak megsértése, szexuális szabadság **	Az anyagi ellátás elégtelensége, anyagi visszaélések a kollégisták terhére
5	2	3	3	1
4	1	2	1	9
2	-	-	-	9
-	-	3	9	-
4	1	2	2	5
5	2	5	2	2

A népi kollégiumi mozgalom társadalmi-politikai szerepének jellemzése és értékelése
(A kérdésre adott válaszok hány százaléka tartalmazza az alábbi meghatározó jegyeket.)*

A kollégiumi mozgalom társadalmi-politikai szerepe	Egész mintacsoport	Győrffy-kollégisták
Munkás- és parasztfiatalok továbbtanulását, értelmiségivé válását biztosította, úgy is mint diákszociális intézmény	43	30
Az új társadalom új, haladó népi értelmiségét alakította ki	39	62
Olyan értelmiséget nevelt, amely hűséges az útjára bocsátó dolgozó osztályokhoz, szerves kapcsolatban marad velük	10	14
Haladó, marxista világnézetet adott	15	7
A kollégistákat a népi demokrácia, a szocialista rendszer odaadó híveivé nevelte	17	13
Megfelelő új vezetőket nevelt ki a népi demokrácia, a szocializmus számára	20	6
Tagjait a korszak nagy társadalmi küzdelmeinek, egy új társadalom megalapozásának résztvevőivé tette	36	41
A NÉKOSZ jelentős ifjúságpolitikai tényező volt, szerepe kiemelkedő az ifjúság demokratizálásában	44	46
Igazi demokratikus közösségeket fejlesztett ki	8	11
Magas színvonalú demokratikus önkormányzatot valósított meg	4	2
Igazi közösségi embereket, kollektivistá embertípust alakított ki	14	7

* Lásd a vizsgálat leírásához fűzött megjegyzést. Az egyes kérdőívek válaszai általában több meghatározó jegyet is tartalmaznak, ezért ezek százalékos előfordulása együttesen többet tesz ki 100%-nál.

*

A kérdőívek adatait a NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény szerkesztő bizottságának szociológiai munkacsoportja dolgozta fel a KSH Társadalomstatistikai Igazgatósága segítségével. A szociológiai vizsgálat teljes anyagát Tánczos Gábor: A népi kollégisták útja 1939–1971 című kiadvány tartalmazza (Statistikai Kiadóállalat, 1977).

A NÉPI KOLLÉGIUMOK CÍMJEGYZÉKE

A közölt dokumentumok – hol részletes beszámoló, hol csak rövid utalás formájában – bemutatták már az olvasónak a különböző típusú népi kollégiumok nagy többségét. Az alábbiakban – az utólagos rekonstrukció hibalehetőségeivel számolva felsorolást kívánunk nyújtani az összes népi kollégiumról. A népi kollégiumok fennállásuk rövid néhány éve alatt az állandó változás, fejlődés, alakulás és átalakulás stádiumában éltek. Ezért jegyzékünk a népi kollégiumok hálózatának nem egy adott pillanatra rögzített keresztmetszetét mutatja, hanem az egész NÉKOSZ-időszak hosszmet-szetét: ezért több kollégiumnév és cím szerepel a listán, mint amennyi valóságosan egy időpontban működött. (Például: a szakosítás előtti ún. "régi" Petőfi Sándor Kollégium és a szakosítás utáni Petőfi Sándor történetiskollégium külön-külön feltüntetve.)

Az első időszak egyes típusú kollégiumai (pl. Debrecenben, Pécsen, Sopronban) később szétváltak főiskolák, illetve középiskolák kollégiumokra, majd a főiskolák kollégiumok is szakosodtak, külön bölcsész, jogász, orvos stb. szakkollégiumok jöttek létre. Az 1946 őszen megnyíló vidéki középiskolák fiúkollégiumok az esetek többségében 1947 vagy 1948 őszére megszervezték egy leánykollégium megnyitását is.

Címjegyzékünk a NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény különböző állagaiban található felvételi tájékoztatók, nyilvántartások, kollégiumfelsorolások, iratok alapján kísérel meg rendszerezett, összesítő képet adni a népi kollégiumok világról.

1948 márciusában a Magyar Kollégiumi Egyesület (MAKE) és a Dolgozók Kollégiumának Országos Szövetsége (DOKOSZ) egyesült a NÉKOSZ-szal, 1948 áprilisában ezen a megnövekedett bázison került sor a népi kollégiumi hálózat átszervezésére, az egyetemi és főiskolák kollégiumok teljes szakosítására.

1946 őszen, a népi kollégiumok tömeges alakulásának idejében a 11–14 éves diákok még "gimnazisták" vagy "polgári" iskolába járnak, tehát az akkori terminológia szerint már "középiskolások". Az általános iskola fokozatos kiépülése következtében viszont az 1948–49-es tanévben ez a korosztály már általános iskolák. Ennek megfelelően a népi kollégiumok is osztódnak: létrejön a külön középiskolák és a külön általános iskolák kollégiumtípusa a nagyobb városokban.

A népi kollégiumok nagy családjához hozzátartozott néhány olyan intézmény is, amely jogilag ugyan nem a NÉKOSZ keretében működött, de pedagógiai módszereit alkalmazta, konferenciáin, táborain, előadássorozatain, demonstrációin részt vett. Ezek jegyzékét külön közöljük.

A népi kollégiumok fejlődéséhez hozzátartozott többszörös költözködésük is, egyre nagyobb épületekbe. Címjegyzékünk ezért néha több lakcímet is tartalmaz.

Az 1948–49-es tanévben egyre szorosabbá válik a NÉKOSZ és az 1948 őszén létrehozott Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatal (ODKH) együttműködése gazdasági, szervezeti, mozgalmi és pedagógiai téren egyaránt. Megkezdődött az ODKH-hoz tartozó kollégiumok "nékoszosítása", ennek következtében sok "állami" kollégista is népi kollégistának érezte-tudta magát. Ezt a folyamatot szakította félbe a NÉKOSZ 1949. július 10-i feloszlatása.

Jegyzékünk az 1948–49-es időszakból csak azokat a kollégiumokat tünteti fel, amelyekről több dokumentum alapján is megállapíthattuk, hogy a NÉKOSZ-hoz tartoznak. Mindazonáltal az utolsó tanévre vonatkozó adatoknál mutatkozhatnak bizonytalanságok: hiányozhatnak jegyzékünkben egyes legkésőbb alakult, népi kollégiumként működött intézmények, amelyek NÉKOSZ-jellegének jogi elismerésére már nem került sor, másrészt előfordulhat, hogy népi kollégiumként szerepel néhány, az ODKH-hoz tartozott állami kollégium.

I. Az 1945 előtti népi kollégiumok

Neve	Címe	Fennállásának ideje
Bolyai-kollégium	Bp. IV., Királyi Pál u. 12.	1939-42
Györfly István Kollégium	Bp. IV., Királyi Pál u. 12.	1942-45
Györfly István Kollégium	Debrecen, Veres u. 10.	1942-44

II. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének alapító kollégiumai

Györfly István Kollégium	Bp. IV., Apponyi tér 1., Bp. XIV., Vorosilov út 29/B	1945-48
Petőfi Sándor Kollégium	Bp. XI., Kelenhegyi út 25.	1945-48

III. Budapesti egyetemi és főiskolai népi kollégiumok

Neve	Jellege	Címe	Fennállásának ideje
Áchim András	mezőgazdász	II., Vöröshadsereg útja 7/23.	1946-49
Balassa János	orvos	VIII., Üllői út 47/49.	1948-49
Bartók Béla	zeneművész	VII., Vilma királynő útja 33.	1946-49
Bereczky Máté	kertész	II., Vöröshadsereg útja 23., VIII., Derék u. 10.	1948-49
Berzeviczy Gergely	közigazdász	I., Várfoke u. 12., VII., Vilma királynő útja 26.	1948-49
Bolyai Farkas	gépészmérnök	XI., Fehérvári út 13.	1948-49
Bolyai János	természet-tudományi	XII., Bolyai u. 11.	1948-49
Csokonai Vitéz Mihály	vegyes	VIII., Üllői út 47/49.	1948-49
Dési Huber István	képzőművész	VI., Andrássy ut 116., VII., Damjanich u. 6., VII., Vilma királynő útja 26.	1947-49

Neve	Jellege	Címe	Fennállásának ideje
Dózsa György	vegyes, közgazdász	VII., Dózsa György út 82/B	1946-48 1948-49
Gábor Áron	technikus	XI., Somlói út 26.	1949
Gorkij	orosz nyelvszakos	XI., Bérc u. 5.	1948-49
Hajnóczy József	jogász	XII., Adonis u. 4., II., Garas u. 2.	1948-49
Horváth Árpád	színművész	VI., Vilma királynő útja 26., XIV., Vorosilov út 59., XIV., Vorosilov út 29/B	1946-49
Irinyi János	vegyésmérnök	XI., Orom u. 12., XI., Kelenhegyi u. 39.	1948-49
József Attila	vegyes	IV., Magyar u. 34., XIV., Thököly út 82.	1946-48
József Attila	bölcsész	VI., Bajza u. 31.	1948-49
Kossuth Lajos	vegyes	IX., Üllői út 47/49.	1947-48
Kossuth Lajos	közgazdász	XI., Kelenhegyi út 36., VIII., Lendvai u. 28.	1948-49
Kis Áron	népi tánc- és zeneművészeti	VII., Üllői út 47/49.	1947-49
Kőrösi Csoma Sándor	nyelvész	VIII., Bródy Sándor u. 4., I., Dezső u. 3.	1948-49
Lajta Béla	építész	XI., Kelenhegyi út 34.	1949
Latinka Sándor	mezőgazdász	III., Kunffy Zsigmond u. 114.	1949
Madarász László	jogász	XIV., Thököly út 82.	1948-49
Misztótfalusi Kis Miklós	vegyes	XX., Iskola u. 3., Pesterzsébet, Flóris u. 77.	1946-48
Monostori Károly	állatorvosi	VI., Benczúr u. 34., VII., Garai u. 5.	1947-49
Nagy László	pedagógiai főiskolai	VII., Vilma királynő útja 39., I., Bérc u. 15.	1947-49

Neve	Jellege	Címe	Fennállásának ideje
Pápai Páriz Ferenc	orvos	IX., Üllői út 80.	1946–49
Petőfi Sándor	történész	VIII., Eszterházy u. 24., XIV., Vorosilov út 59.	1948–49
Rózsa Ferenc	iparművész	III., Zivatar u. 14/C	1949
Szabó Dezső	vegyes	VIII., Eszterházy u. 24.	1946–48
Tánc- és kórus- művészeti	tánc- és kórus- művészeti	II., Szilágyi Erzsébet fasor 10., III., Búzavirág u. 16.	1947–48
Toldi Miklós	testnevelési	I., Naphegy tér 1., XII., Győri út 13.	1947–49
Vásárhelyi Pál	mérnök	II., Bolyai u. 11., XI., Kelenhegyi út 25.	1946–49
Zrínyi Ilona	vegyes	VII., Vilma királynő útja 38.	1946–49

IV. Vidéki egyetemi és főiskolai népi kollégiumok

Neve	Székhelye és jellege	Címe	Fennállásának ideje
Bartók Béla	Debrecen vegyes	Nagyerdei u. 46.	1946–48
Bugát Pál	Debrecen orvos	Nagyerdei u. 74.	1948–49
Földes Ferenc	Debrecen pedagógus	Magos György tér 18/C	1948–49
Tildy Zoltán	Debrecen bölcész- jogász	Simonyi u. 19.	1948
Ságvári Endre	Debrecen bölcész- jogász	Simonyi u. 19.	1948–49
Szántó Kovács János	Keszthely mezőgazdász	Festetich kastély, Szabadság u. 1.	1947–48
Batsányi János	Pécs vegyes	Széchenyi tér 9., Heim Pál u. 4.	1946–49

Neve	Székhelye és jellege	Címe	Fennállásának ideje
Doktor Sándor	Pécs orvos	Pozsonyi u. 3.	1948–49
Katona József	Pécs vegyes	Bajcsy-Zsilinszky út 7.	1947–48
Tavassy Lajos	Pécs pedagógus	Deák u. 8.	
Bolyai János	Sopron mérnök	Rákóczi út 37., Gesztenye u. 2.	1947–49
Apáthy István	Szeged orvos	Bem tábornok u. 3., Vásárhelyi sugárút 1., Dózsa tér 1.	1947–49
Irinyi János	Szeged természet- tudományos	Boldogasszony sugarút 4.	1949
József Attila	Szeged pedagógus	Tisza Lajos körút	1948–49
Móricz Zsigmond	Szeged vegyes	Vásárhelyi sugárút 1.	1946–49

V. Budapesti általános és középiskolás népi kollégiumok^x

Neve	Jellege	Címe	Fennállásának ideje
Arany János		VI., Eötvös u. 23/A	1946–49
Dobó Katika		II., Vöröshadsereg útja 101.	1947–49
Esze Tamás		X., Család u. 36., I., VárfoK u. 12.	1946–49
Hámán Kató		Pesterzsébet, Ady E u. 77.	1948–49
Kádár Kata		Szilágyi Erzsébet fasor 10.	1946–49

^x A férfiakról elnevezett intézmények fiúkollégiumok, a nőkről elnevezettek leánykollégiumok.

Neve	Jellege	Címe	Fennállásának ideje
Martos Flóra	ápolónőképző	VII., Rákóczi út 4.	1947-49
Móricz Zsigmond		XI., Nagyboldogasszony útja 51.	1948-49
Puskás Tivadar	ipari középiskolás	IX., Üllői út 47/49., VIII., Múzeum u. 3.	1947-49
Ságvári Endre		VIII., Eszterházy u. 24.	1948-49
Táncsics Mihály		Újpest, Deák Ferenc u. 79., Szt. István tér 18.	1946-49
Teleki Blanka	nevelőnőképző	II., Virágárok u. 8.	1946-49
Térszili Katica	általános iskolai	XI., Somlói út 26., Adonis u. 4.	1948-49
Varga Katalin	ápolónő- képző	XIV., Délibáb u. 24., V., Szalay u. 3.	1946-49
Zalka Máté	dolgozó iskolás	V., Hold u. 27.	1947-49
Zrínyi Ilona		XIII., Teve u. 32.	1948-49

VI. Vidéki közép- és általános iskolás népi kollégiumok

Neve	Székhelye	Címe	Fennállásának ideje
II. Rákóczi Ferenc	Abaújszántó	Jászai tér 10.	1946-49
Petőfi Sándor	Aszód	Gyalogsági laktanya	1946-49
Görög Ilona	Baja	Erzsébet királyné u. 9.	1947-49
Móricz Zsigmond	Baja	Dózsa György u. 1.	1946-49
Tóth Kálmán	Baja	Deák Ferenc u. 5.	1946-49
Madách Imre	Balassagyarmat	Deák Ferenc u. 11.	1946-49
Irányi Dániel	Békés	Petőfi Sándor u. 33.	1947-49
Áchim András	Békéscsaba	Gyulai u. 2.	1946-49
Lórántffy Zsuzsanna	Békéscsaba	Deák Ferenc u. 1.	1947-49
Arany János	Berettyóújfalu	Honvéd u. 9.	1946-49

Neve	Székhelye	Címe	Fennállásának ideje
Szendrey Júlia	Bonyhád	Kossuth u. 53.	1948-49
Dózsa György	Cegléd	Széchenyi u. 16.	1946-49
Felsőlúki Nagy Pál	Celldömölk	Gyarmati tér 4.	1947-49
Ady Endre	Csongrád	Kossuth u. 67.	1946-49
Ady Endre	Debrecen	Nagyerdei krt. 46.	1948-49
Csokonai Vitéz Mihály	Debrecen	Hatvan u. 6.	1946-49
Lőrántffy Zsuzsanna	Debrecen	Nagyerdei krt. 32.	1947-49
Molnár Anna	Debrecen	Hatvan utca 6.	1947-49
Gyenis Antal	Dombóvár	Szabadság u. 8.	1946-49
Cecel Éva	Eger	Klapka u. 7.	1948-49
Dobó Katica	Eger	Klapka u. 8.	1947-49
II. Rákóczi Ferenc	Eger	Hatvanezred u. 3.	1946-49
Népi Leánykollégium	Esztergom	Kossuth u. 61.	1947-49
Vak Bottyán	Esztergom	Kossuth u. 65.	1946-49
Kiss Bálint	Gyoma	Rákóczi u. 8., Vöröshadsereg u. 8.	1946-49
Vak Bottyán	Gyöngyös	Jókai u. 20.	1947-49
Dózsa György	Gyömk	Deák tér 548. hrsz.	1946-49
Dr. Kovács Pál	Győr	Batthyány tér 25.	1946-49
Szilágyi Erzsébet	Győr	Bissinger sétány 16.	1947-49
II. Rákóczi Ferenc	Győr	Bajcsy-Zsilinszky út 33.	1948-49
Dobó Katica	Gyula	Városház u. 16.	1947-49
Dózsa György	Gyula	Kossuth u. 7.	1946-49
Pálffy Albert	Gyula	Kossuth u. 26.	1948-49
Tessedik Sámuel	Gyularemete		1948-49
Boda Katalin	Hajdúböszörmény	Rákóczi u. 44.	1948-49
Petőfi Sándor	Hajdúböszörmény	Kálvineum u. 10.	1946-47

Neve	Székhelye	Címe	Fennállásának ideje
Sillye Gábor	Hajdúböszörmény	Kossuth tér 18.	1946–49
Ady Endre	Hatvan	Verbőczy u. 13.	1946–49
Cseresnyés*	Hódmezővásárhely	Holló u. 26., Lázár u. 10.	1946–49
Lórántffy Zsuzsanna	Hódmezővásárhely	Holló u. 26.	1947–49
Népi Kollégium	Jászapáti	Barkóczy tér 48.	1948–49
Hajnóczy József	Jászberény	Kossuth u. 35.	1948–49
Berzsenyi Dániel	Kaposvár	Fő út 22.	1948–49
József Attila	Kaposvár	Apponyi u. 16.	1946–49
Györfly István	Karcag	Varró út 21.	1947–49
Katona József	Kecskemét	Nagykőrösi út 13.	1947–49
Lórántffy Zsuzsanna	Kecskemét	Nagykőrösi út 13.	1947–49
Szántó Kovács János	Kecskemét	Parasztfőiskola	1947–49
Tiborc	Kecskemét	Izsáki út 20.	1947–49
Csányi László	Keszthely	Szabadság u. 1.	1948–49
Móra Ferenc	Kiskunfélegyháza	Deák Ferenc u. 7.	1946–49
Szendrei Júlia	Kiskunfélegyháza	Deák Ferenc u. 16.	1947–49
Dózsa György	Kiskunhalas	Népliget u. 1.	1947–49
Nagy Imre	Kisújszállás	Széchenyi u. 7.	1947–49
Petneházi Dávid	Kisvárd	Iskola tér 2.	1947–49
Diószeghy Sára	Kunszentmárton	Kossuth tér 295. hrsz.	1947–49
Kossuth Lajos	Kunszentmárton	Mátyás király út	1947–49
József Attila	Makó	Köztársaság tér 10.	1946–49
Kossuth Zsuzsa	Makó	Sztálin út 20.	1947–49
Móricz Zsigmond	Mátészalka	Rákóczi u. 19.	1947–49
Népi Kollégium	Mátészalka	Rákóczi u. 21.	1947–49

*Jogelődje: Tanyai Tanulók Otthona, Hódmezővásárhely, Csengettyű u., 1939–41.
Cseresnyés-kollégium, 1942–46.

Neve	Székhelye	Címe	Fennállásának ideje
Hunyadi Mátyás	Mezőkövesd	Holló Kálmán u. 6.	1947-49
Törő Pál	Mezőtúr	Kossuth u. 23.	1947-49
Bajomi János	Miskolc	Apponyi u. 66. Kassai út 4.	1947-49
Balázs Ferenc	Miskolc	Kassai út III. sz. pavilon	1947-49
Bethlen Kata	Miskolc	Kassai út 48.	1947-49
Fazekas Mihály	Miskolc	Kassai út II. sz. pavilon	1947-49
Karacs Teréz	Miskolc	Fazekas Kálmán u. 5., Mindszent u. 20., Farkas Kálmán u. 2.	1946-49
Kossuth Lajos	Miskolc	Apponyi út 66.	1946-49
Rozgonyi Piroska	Miskolc	Kassai út III. sz. pavilon	1947-49
Szemere Bertalan*	Miskolc	Görgey u. 24., Szeles u. 66.	1946-49
Dózsa György	Mohács	Kossuth u. 71.	1947-49
Széchenyi István	Mosonmagyaróvár	Széchenyi u. 6.	1946-49
Szondy Zsuzsanna	Mosonmagyaróvár	Szabadság u. 99.	1947-49
Bocskai István	Nagykálló	Debreceni út 545. hrsz.	1948-49
Apáczai Csere János	Nagykőrös	Kecskemét u. 20.	1946-49
Áchim András	Nyíregyháza	Béla u. 1., Szabadság tér 1.	1947-49
Benczúr Gyula	Nyíregyháza	Véső u. 1.	1947-49
Bessenyei György	Nyíregyháza	Béla u. 1.	1946-49
Rozgonyi Piroska	Nyíregyháza	Kossuth u. 36.	1947-49
Szilágyi Erzsébet	Orosháza	Táncsics u. 14.	1946-49
Táncsics Mihály	Orosháza	Dózsa György u. 14.	1946-49

* Jogerlődj: Petőfi Sándor Diákotthon, Miskolc, Görgey A. u. 24., 1945-46.

Neve	Székhelye	Címe	Fennállásának ideje
Ady Endre	Ózd	Vasút u. 3.	1946-49
Kocsi Csergő Bálint	Pápa	Szent László u. 12.	1947-49
Petőfi Sándor	Pápa	Zimmermann u. 13.	1946-49
Szilágyi Erzsébet	Pápa	Korona u. 42.	1947-49
Ady Endre	Pécs	dr. Heim Pál u. 4.	1946-49
Martinovics Ignác	Pécs	Széchenyi tér 9., Mária u. 4.	1947-49
Türr István	Pécs	Széchenyi tér 9., Bajcsy-Zsilinszky u. 8.	1947-49
Varga Katalin	Pécs	Arany János u. 1., Móricz Zsigmond u. 1.	1946-49
Petőfi Sándor	Salgótarján	Nagylaktanya	1946-49
Lórántffy Zsuzsa	Salgótarján	Füleki út	1946-49
Kádár Kata	Sátoraljaújhely	Esze Tamás u. 14.	1947-49
Kossuth Lajos	Sátoraljaújhely	Molnár Ilona u. 14.	1946-49
II. Rákóczi Ferenc	Sátoraljaújhely	Andrássy u. 10.	1948-49
II. Rákóczi Ferenc	Sárospatak	Erdélyi u. 1.	1948-49
Bartók Béla	Sárvár	Batthyány u. 41.	1946-49
Berzsenyi Dániel	Sopron	Rákóczi út 37.	1946-49
Görög Ilona	Sopron	Várkerület 88.	1947-49
Tessedik Sámuel	Szarvas	Szabadság u. 6.	1947-49
Bem József	Szeged	Vásárhelyi út 2.	1948-49
Bíró Szép Anna	Szeged	Bem u. 3., Dózsa György u. 8.	1947-49
Kálmány Lajos	Szeged	Vásárhelyi sugárút 2.	1946-49
Kossuth Zsuzsanna	Szeged	Hattyas sor 6.	1948-49
Mészáros Lőrinc	Szeged	Kálvária u. 11.	1948-49
Pázmány Péter	Szeged	Kálvária u. 11.	1947-48
Rozgonyi Piroska	Székesfehérvár	Dózsa György tér 2.	1947-49
Táncsics Mihály	Székesfehérvár	Nagy Sándor u. 13.	1946-49

Neve	Székhelye	Címe	Fennállásának ideje
Béri Balogh Ádám	Szekszárd	Garai tér 3.	1946–49
Táncsics Mihály	Szentes	Kiss Bálint u. 3.	1946–49
Madách Imre	Szentgotthárd	Széchenyi u. 17.	1946–49
Mészáros Lőrinc	Szolnok	Felszabadulás tér 1.	1946–49
Takács Éva	Szolnok	Szabadság tér 6.	1947–49
Szabária	Szombathely	Kisfaludy u. 16.	1946–49
Pécs Antal	Tatabánya	Semmelweis u. 197. hrsz.	1947–49
Kossuth Lajos	Tokaj	József Artila u. 2.	1947–49
Budai Nagy Antal	Törökszentmiklós	Kossuth tér 6.	1947–49
Ady Endre	Vác	Konstantin tér 4.	1948–49
Batsányi János	Veszprém	Jókai Mór u. 40., Rákóczi tér 22.	1946–49
Bányai Júlia	Veszprém	Jókai út 48.	1948–49
Batsányi János	Zalaegerszeg	Rákóczi út 30.	1946–49

VII. A NÉKOSZ különleges intézményei, iskolakollégiumai

Neve	Székhelye	Címe	Fennállásának ideje
Vasvári Pál Akadémia		Bp. XIV., Vorosilov út 29/B	1947–48
Apáczai Csere János (kísérleti gimnázium és iskolakollégium)		Bp. X., Család u. 42.	1947–49
Csokonai Vitéz Mihály (általános iskolás iskolakollégium)		Bp. XI., Somlói út 9.	1948–49
Derkovits Gyula (képzőművészeti iskolakollégium)		Bp. II., Hermann Ottó u. 5.	1946–49

Neve	Székhelye	Címe	Fennállásának ideje
Hédervári általános iskolai kollégium és körzeti állami általános iskola	Hédervár	Khuen-Hédervári kastély	1946-52
Nagy Balogh János (képzőművészeti iskolakollégium)	Nagymaros	Zoltán u. 9.	1946-49
Somogyi Imre (mezőgazdasági egyetemi előkészítő tanfolyam)		Bp. II., Vöröshadsereg útja 7.	1947-49
Ormánsági Dolgozó Tájékoztató Képzős Népi Kollégium	Sellye	Baranya megye	1947-49

VIII. Népi kollégiumi pedagógiai módszereket alkalmazó, a NÉKOSZ-szal együttműködő intézmények

Neve	Címe	Fennállásának ideje
Állami Védőnőképző Intézet (iskolakollégium)	Bp., Gyáli út 4.	1946-49
Ének- és Zeneiskola (iskolakollégium)	Békéstarhos	1946-52
Mocsáry Lajos Népi Kollégium (A Román-Magyar Társaság és a NÉKOSZ keretében működött kollégium)	Bp. VI., Munkácsy Mihály út 15.	1946-49
Táncsics Mihály Ifjűmunkás Kollégium (tanoncotthon, megalapítói a Dózsa György vegyes kollégium volt tanonc-kollégistái)	Bp. XIV., Hermína u. 2.	1946-49

A KÖTET ILLUSZTRÁCIÓINAK JEGYZÉKE

I. Bolyai-kollégium, 1939–1942

1. A Parasztfőiskolások Közösségének jegyzőkönyve a parasztkollégium létesítéséről, 1939. október 22.
2. A Tájkutató Intézet tábora. Kiskunhalas, 1939. Erdei F., Fehér Gy., Mády Z., Márkus I., Boros L., Tálasi I. és több későbbi Bolyai-, illetve Györffy-kollégista
3. Györffy István: "A Teremtő a tehetséget urnak, parasztnak egyformán adja. Csak a sors mostohasága s társadalmi berendezkedésünk fogyatékosága az oka, hogy annyi népi tehetség kallódik el."
4. A Bolyai-kollégium épülete a Királyi Pál és a Képiró utca sarkán
5. A Bolyai-kollégium tanulószobájában, 1940. Gyenes A., Fehér Gy., Sipos Gy., Jakab Zs.
6. A Bolyai-kollégium tanulószobájában, 1940. Tildi I., Lovas L., Fehér Gy., Boros L., Sinka I. és több Bolyai-kollégista és vendég
7. A Bolyai-kollégium kutatócsoportja Kiskunfélegyházán, Bankfaluban, 1941. jan. 18. -febr. 1. Csanádi I., Mészáros S., László I., Böszörményi A., Boros L., Kardos L., Bíró Z., Pál J., Székely S.
8. Kirándulás a Pilisbe, Szurdokvölgye, 1941. A kiránduló csoporttagok között Tőkés O., Gyenes A., Hegedűs A., Kerek G., Szakál P., Tóth B., Egyed I., Erdélyi J., Fehér L., Sipos Gy., Bíró Z., Vásárhelyi M., Jakab Zs.
9. A legelső kollégiumi naposkönyv címoldala, 1941. október 31.
10. Szabó Endre rajza 1941-ből: Előadáson a Bolyai-kollégiumban

II. Györffy István Kollégium, 1942–1945

11. Zilahy Lajos vezércikke a Hídban a Györffy István Kollégium megalakulásáról, 1942. június 15.
12. Urak. A Györffy István Társaság Gamma-gyári baráti összejevetele, ahol a Györffy-kollégisták is részt vettek
13. Népfiak. A Györffy-kollégisták csoportja: Böszörményi A., Kovács L., Lovas L., László I., Komló L., Gulyás Gy. és mások
14. A Györffy István Kollégium alakuló közgyűlésének jelenléti íve, 1942. február 25.
15. A Györffy István Kollégium egyik tanulója Egyed I., Mészáros S., Szakács A. és mások

16. Sziijártó Lajos bölcsészhallgató kollégiumi beszámolója, 1942. június 13.
17. Hol állok én? Vizsgadolgozat a Györffy-kollégiumban (Hegedüs András, 1942. június)
18. A parasztság megszervezése. Vizsgadolgozat a Györffy-kollégiumban (Mészáros Sándor, 1942. június)
19. Kollégiumi napló, 1942. Fazekas Béla naplójának első oldala
20. Jelenléti ívek a Györffy-kollégiumban tartott előadásokról:
 - a) Erdei Ferenc: A magyar mezőgazdaság fejlődése és egy szövetkezeti iskola-gazdaság terve. 1943. október 2.
 - b) Veres Péter: Szocializmus – nacionalizmus, 1943. október 9.
 - c) Mód Aladár: Mezőgazdaság és Magyarország társadalmának kialakulása. 1943. október 23.
 - d) Markos György: Tervgazdaság a mezőgazdaságban. 1943. november 6.
21. Jelenléti ívek a Györffy-kollégiumban tartott előadásokról:
 - a) Nagy István: Irodalom és társadalom. 1944. február 5.
 - b) Balogh Edgár: A politikus Ady. 1944. március 18.
22. A Györffy István Kollégium győztes futbalcsapata ("Tiszántúl" csapata) 1942 őszén. Gyenes A., Szűcs F., Tóth B., Sziijártó L., Szabó G., Kázmér S., Nagy L., Pál J., Tőkés O., Juszko J., Filip S. ... és Kerek G.
23. A Györffy István Kollégium kulturális csoportja, 1942. Turán P., Mészáros S., Pál J., Bandi D., Horváth L., egy hölgy, Szűcs F., Kerek G., Gulyás Gy., Szabó E., Lovas L.
24. Balladaest, 1942. Bíró Zoltán és Horváth István kardtánc
25. A Györffy István Kollégium balladaestje a Városi Színházban, 1942. november 16. Szűcs Ferenc a párjával táncol
26. A Györffy István Kollégium balladaestjének műsorfüzete, műsoroldal
27. Kirándulás a budai hegyekben, 1941. A Györffy-kollégisták illegális kommunista csoportja, köztük Gyenes A., Fehér L., Kovács Gy., Bazsik R., Barla Szabó Ö., Szántó M.
28. Kirándulás a Rózsika-forráshoz. Györffysták és barátai, Tőkés O., Szűcs F., Kardos L., Sipos Gy., Rostás G., Dancs J., Makó E. és több kollégista
29. Györffysták a tatai népfőiskolán, 1942. A népfőiskolások között Sipos Gy. és Komló L.
30. Meghívó a népfőiskolai vezetők és nevelők országos konferenciájára, 1942. november 27. Összehívók: a Györffy István Kollégium, az SDG Kabay Márton Köre és a Magyar Élet könyvkiadó vállalat
31. A Györffy István Népfőiskola tagjai. Balról jobbra, felső sor: Tóth G., Árvai J., Gyarmati K., Máté I., Leposa S., Bartalos B., Ungvári L., Molnár S., Fekete L., katonaruhában Turán Pál. A középső – ülő – sor: Dávid I., Nagy M., X. Y., Egyed I., X. Y., Kuti L., Csöndör L., alsó sor, balról jobbra: Fodor D., Varga I., Sinkó L., Kovács S.
32. A Györffy István Kollégium alapszabályzatának címlapja
33. A Györffy István Kollégium igazolványa, 1943. szeptember 15.
34. A Györffy István Kollégium folyóirata – az ÍRÁS – első példányának címlapja, Rózsadomb, 1943. március

35. Az ÍRÁS tartalomjegyzéke
36. A debreceni Györffy István Kollégium kollégistáinak egy csoportja, 1943.
Gazda D., Madarász L., Fésűs L., Medve Zs., Bereczky G., Tamás I.
37. A Györffy István Kollégium 1943. március 15-én néma tüntetés keretében megkoszorúzza Petőfi szobrát a Parasztszövetség vezetőivel és a munkások és parasz-
tok íróival együtt: Darvas J., Erdei F., Földeák J., Illyés Gy., Kovács I.,
László Gy., Vaád F.
38. A PFK 1943. március 5-i ülésén részt vevők kérdőíves anyagának egy oldala
(Soós Gábor)
39. A dunavecsei felvételi tábor. Somodi I., Erdélyi J., Machó J., Gyenge Z., Ola-
jos M., Medve Zs., V. Nagy L., Gosztonyi J., Gyenes A., Kéri J., Pallosi Gy.,
Kelemen néni, Kardos L., Kelemen Zs., Halász J., Kelemen Z., Jakab Zs.,
László I., Filip S., Szűcs F. kollégisták és a vizsgázók egy csoportja
40. A balatonszárszói konferencia 1943 augusztusában. Jöcsik L. beszél, a hallgatósá-
gban Veres P., Böződi Gy., Majláth J., Darvas J., Kardos L., Erdei F.
41. A munkás-, paraszt- és értelmiségi ifjúság ankétbizottsága ifjúságvédelmi tör-
vényt szorgalmazó programjának első és utolsó oldala. 1943 augusztusában
a balatonszárszói konferencián olvasta fel Palotás Mihály ifjűmunkás
42. Meghívó a Magyar Parasztszövetség Parasztfőiskolás Szakosztályának február 10-
én tartott összejövetelére, 1944. február 8. Aláíró: Horváth Lajos szakosztályi
elnök
43. Györffy István professzor sírjánál, 1942. október 6. A sírnál: Szabó E., Komló L.,
Zsindely Ferencné és több kollégista
44. A Györffy István Kollégium új épületének alapkőletétele, 1943. október 6.
A résztvevők között Zsindely Ferenc miniszter, Viski Károly professzor és a kol-
légisták
45. A Györffy István Kollégium Zombolya utcai új épületének alapkövébe elhelye-
zett okmány fotokópiája 50 Györffy-kollégista aláírásával, pecséttel
46. Egy a Györffy István Kollégium 1943-44-es faliújságjai közül: a "Március 1943"
című faliújság
47. A Györffy István Kollégium faliújságjaiból, 1943
48. A Györffy István Kollégium faliújságjaiból, 1943-44
49. Képek a Györffy István Kollégiumról:
a) Friss Újság, 1942. november 7.
b) Friss Újság, 1944. március 9.

III. A független, szabad demokratikus Magyarországért! 1944

50. Internált Györffy-kollégisták: Komló László, Medve Zsigmond. Az internáltak
névjegyzéke, 1944. április
51. Medve Zsigmond nyilvántartási lapja a horthysta rendőrségen: "kommunista-
gyanús, a debreceni kollégium és a Bolyai budapesti internátus között összekötő-
[ként] működött az őrizetbe vételég." 1944. április
52. Az Új Magyarság 1944. május 4-i címlapja Moltay István A Györffy-kollégium
c. vezércikkével

53. Mester Miklós miniszteri biztos levele Szathmáry Lajoshoz, a Györffy István Kollégium kinevezett igazgatójához. A levél cégjelzése az új viszonyokra utal
54. Illegális megbeszélés egy újpesti kocsmában, 1944 tavasza–nyara. Gyenes A., Komló L., Szűcs F. és Kardos L.
55. A Györffy-kollégisták egy csoportja (Gyenge Z., Sipos Gy., Kardos L., Kutrucz G.) az új Szent János kórház kertjében, 1944 nyara
56. Szabad Diákfront, a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmának lapja, első szám, 1944. szeptember. Vezércikke: Petőfi útján. Fotokópia a lap elejéről és záradékáról (a Felhívásról)
57. A Magyar Diákság Kiáltványa, 1944. november 7. Kiadója a Magyar Diákok Szabadságfrontja
58. Ifjúnunkások! Parasztifjak! Diákok! Röplap, 1944. november 18. Kiadója a Magyar Diákok Szabadságfrontja
59. Magyar Értelmiségi Ifjak! Röplap, 1944. december végén. Kiadója a Magyar Diákok Szabadságfrontja, a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma
60. Szijjártó Lajos érettségire készült fényképe, 1940
61. Szijjártó Lajos Györffy-kollégista mártír emléktáblája a Királyi Pál utca 12. számú házon

IV. A népi demokráciáért! 1945

62. A Györffy István Kollégium rendkívüli kollégiumi gyűlésének jelenléti íve, 1945. 1945. február 3.
63. A Györffy István Kollégium új otthona: Apponyi tér 1. (ma: Felszabadulás tér)
64. A Györffy István Kollégium kongresszusa, 1945. május 31. – június 4. A záróülés résztvevői között: Révai J., Kovács I., Rákosi M., Kéthly A., Majláth J., Darvas J., Viski K. és a kollégisták
65. A Györffy István Kollégium új alapszabályzata. Jóváhagyta a belügyminiszter 1945. augusztus 14-én. Az alapszabály első és utolsó oldala
66. A Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség szervezéssel bízta meg Pál József Györffy-kollégistát, 1945. február 27.
67. A Nemzeti Parasztpárt Központi Titkárságának megbízólevele Fekete Gyula részére, 1945. január 31.
68. Horváth Lajos Györffy-kollégista megbízó levele Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye földbirtokreformjának végrehajtásával kapcsolatban, 1945. március 21.
69. Gyenes Antal megbízólevele a földreformrendelet végrehajtásának ellenőrzésére az ország egész területére vonatkozóan, 1945. július 25.
70. Elindult két levél. A kolozsvári Móricz Zsigmond Kollégium felhívása az I. Ferdinánd király egyetem román diákjaihoz és a Györffy-kollégium ifjúságához. A kolozsvári Világosság publikációja, 1945. június 7.
71. Lellei napok, a Magyar Ifjúság c. ifjúsági lap képes riportja a magyar egyetemi ifjúság szervezetének (MEFESZ) megalakulásáról

V. A Györffy-kollégisták új nemzedéke felkészül

72. A Györffy István Kollégium igazgatója megnyitó beszédét tartja, 1945. szeptember 24.
73. A Györffy-kollégium megnyitása, Moór Gyula, Nagy Ferenc, Erdei Ferenc. A Magyar Ifjúság képes riportja, 1945. szeptember 24.
74. A Györffy-kollégium megnyitása. A hallgatóságban Révai József, Vörös János, Gyöngyösi János, Rónai Sándor. A Magyar Ifjúság képes riportja, 1945. szeptember 24.
75. A Györffy-kollégium megnyitása, 1945. szeptember 24. A hallgatóságban Nagy Ferenc, Veres Péter, Bereczky Albert
76. A Györffy István Kollégium lányszövetkezete megbeszélést tart, 1945 ősze. Görög V., K. Nagy Magda, Ijjász J., Sándor A., Balyó M., K. Nagy Margit, Karsai É., Tóth E.
77. A Györffy István Kollégium egyik fiúszövetkezete csomagot bont, 1945 ősze. Közöttük: Egyed J., Székely G., Berecz L., Dudás Gy., Tóth J., Soós Gy.
78. A Györffy István Kollégium tagsága tájékoztatót hallgat, 1945
79. A Györffy István Kollégium társalgója, 1945-46
80. A Györffy István Kollégium énekkara az ÁVI-ban, 1946. november 17.
81. A Györffy-, az Eötvös- és a Petőfi-kollégium kivonuláson. A Györffy-kollégisták az Eötvös-kollégium táblája előtt vonulnak, 1946. május 1.
82. A Petőfi Sándor Kollégium megalakulása. Beszédet mond Rajk László, a kollégiumi PT elnöke, mellette Somogyi Imre alelnök, mellettük Bogoly István igazgató, Pál Lénárd kollégiumi titkár és Balogh István gazdasági titkár
83. A Györffy István Kollégium igazgatójának levele, amelyben közli a GYIK választmányának határozatát és hozzájárulását: Major László, Kázmér Sándor, Keserű János átkerülését a Petőfi-kollégiumba, 1946. április 6.

VI. A mozgalom megszületése és első eredményei, NÉKOSZ, 1946

84. A Györffy István Kollégium fiatalságának felhívása a magyar társadalomhoz a demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom ügyében, 1946. július 10. Az eredeti kiáltvány fogalmazványának fotokópiája
85. Tildy Zoltán köztársasági elnök üdvözlí a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat, 1946. július 10.
86. 1946. július 10. A hallgatóságban Rákosi M., Tildy Z., Szakasits Á., Veres P., Rajk L., Andics E., Darvas J., Brankov Lázár, Majláth J., Rajk Lászlóné és mások
87. Illusztráció a kultuszminiszter beszédéhez: a kultúra könnyűlovassága = Györffy-kollégium, a kultúrpolitika nehézzhadserege = kultuszminisztérium. Ludas Matyi, 1946. július
88. Népi kollégiumokat! Propagandakiadvány
89. Népi kollégiumokat! Röplap, 1946 nyara

90. A debreceni Nemzeti Bizottság, a Bartók Béla Kollégium kiáltványa a népi kollégiumok ügyében
91. Felvételi hirdetés, NÉKOSZ, Pécs
92. Segítség a népi kollégiumoknak! A miskolci kollégiumok felhívása
93. A ceglédi kollégium a népi kollégiumok támogatására szólít fel
94. Adakozzunk a népi kollégiumoknak! A Móra Ferenc Népi Kollégium felhívása, Kiskunfélegyháza
95. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara-ősze
96. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara-ősze
97. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara-ősze
98. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara-ősze
99. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara-ősze
100. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara-ősze
101. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara-ősze
102. Pesterzsébet – a város népi kollégiumáért!
103. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara-ősze
104. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara-ősze
105. A Zrínyi Ilona Kollégium megnyitója, 1946. november 29. Erdei F., Majláth J., Rákosi M., Hajnal I., Vas Z., Révai J. és a fiukollégista vendégek
106. A Pápai Páriz Ferenc Népi Kollégium megnyitása, 1946. október 12. A vendégek között: Szent-Györgyi Albert és Bajor Gizi
107. Tanulószoja a József Attila Népi Kollégiumban az indulás időszakában, 1946
108. Az "ős"-Bartók Népi Kollégium, Debrecen, 1946. Bartók Béla Népi Kollégium
109. Az Áchim András Népi Kollégium tagjainak egy csoportja: Sándi O., Györffy B., Pintér Gy., Lőrincz Gy., Rédei I., Páli J., Tóth B., Kampó J.

VII. A népi kollégiumi mozgalom hőskora, 1946–1948

110. A Petőfi-kollégium tagsága a szakosítás pillanatában, 1948. április 10.
111. A Derkovits Gyula Kollégium tagsága
112. A Horváth Árpád színész-kollégium csoportképe, 1948. június. Állnak: Váradi Hédi, Szénási Ernő, Szilágyi Albert, Kolonits Ilona, Jancsó Miklós, Nádas László, Soós Imre, Halda Aliz, Katona Ferenc, Horváth Teri, Lénárt Judit, Balázs Éva, Nagy György, Földes Gábor, Gera Zoltán, Kovács János, Szirtes Ádám, Egresi (Göböl) István. Ülnek, guggolnak: Mezei Éva, Bacsó Péter, Horn Géza, Darázs Léna, Kovács András, Fehér Imre, Petrik József, K. Nagy Magda, Magyar József, Varga András
113. Groza Péter Balázs Bélával, a Mocsáry Lajos Kollégium igazgatójával beszélget a megnyitó ünnepségen, 1947. május 3.
114. A Mocsáry-kollégisták egy csoportja, 1947. december 11.
115. Az Áchim András Népi Kollégium felvonulása több ezer más népi kollégistával, 1947. május 1.
116. A Somogyi Imre mezőgazdász szakérettségis népi kollégium évvárója, 1948
117. A Pápai Páriz Ferenc Népi Kollégium tagsága, 1946–47
118. A Vásárhelyi Pál technikus kollégisták egy csoportja, 1948

119. A debreceni Bartók Béla Népi Kollégium ("ős"-Bartók) teljes tagsága, 1946-47
120. A szegedi Kálmány Lajos Népi Kollégium és a szegedi Móricz Zsigmond Népi Kollégium tagsága, 1947-48
121. A budapesti Teve utcai Zrínyi Ilona Népi Kollégium, jobboldalt Kiss Ilona igazgató, 1947-48
122. A budapesti Dobó Katica Népi Kollégium kivonul, baloldalt az igazgató, Bajáki Vera
123. A budapesti Térszili Katica Népi Kollégium iskolai tablója, 1948-49. Felismerhetők: Víg M., Major M., Horváth K., Szabó K., Birkás V., Gyurkó É
124. A Misztótfalusi Kis Miklós Népi Kollégium leánykollégiumi részlege. Balról jobbra: Rác Dezső (titkár), Miskolczi Éva, Kamrás István (igazgató); az ablakban: Márkus Erzsébet, Giday Kálmánné (a leánykollégiumi részleg vezetője), Nincsics Kata és Maróczy József. Az ablak előtt: Hegedűs Zoltán (gazdasági titkár). Dian Éva, Pápai Miklós, Fodor Sándor, Bucsek István
125. A nyíregyházi Benczúr Gyula Népi Kollégium, 1948. szeptember. A széken ül: Szilágyi Albert, az országos központ kiküldötte, Pirigy István igazgató, Borka Sándor nevelőtanár
126. A nagykovácsi Apáczai Csere János Népi Kollégium igazgatója (Faragó László), tanári kara és diáksága
127. A berettyóújfalui Arany János Népi Kollégium nevelői kara és tagsága, középen: Sárdi János igazgató
128. Az ózdi Ady Endre Népi Kollégium fiútagsága
129. A kiskunfélegyházi Móra Ferenc Népi Kollégium "nagy családja", nevelők, diákok
130. A békéscsabai Áchim András Népi Kollégium fiúcsoportja, 1948-49. Ács, Molnár, Barabás, Köszötl, Kiss Károly, Sulyok, H. Szabó, Sulya Imre, Szatmári Pál, Moróc-Pfeff (Forgó), Kiss András
131. A miskolci Szemere Bertalan-kollégisták a kollégium gyümölcsösében, 1947-48
132. A pápai Petőfi Sándor Népi Kollégium fiúkollégistái, 1948. január
133. A pápai Petőfi Sándor Népi Kollégium leánykollégistái, 1948. január
134. Leánykollégisták csoportja a miskolci Karacs Teréz Népi Kollégium teraszán, közöttük: Zófi Ella, Kiss Margit és Pongor Éva Györffy-kollégista
135. A debreceni Csokonai Vitéz Mihály Népi Kollégium tagjainak egy csoportja, 1949. május 22. Ádám K., Kozma P., Szeifert I., Németh L., Füleki T., Ferge S., Kovács M.
136. A balassagyarmati Madách Imre Népi Kollégium tagsága
137. A Szabária Népi Kollégium 1948-ban végzett növendékei
138. A Györffy István Kollégium ifjúságának felvonulása, 1947. május 1.
139. A népi kollégiumok felvonulása, 1947. május 1.
140. 1947. március 15-én a Nemzeti Múzeum előtt
141. 1947. március 15-én a Nemzeti Múzeum előtt
142. A NÉKOSZ első igazgatói értekezlete, 1946. november 1-2. A képen: Kerek Gábor, Kardos László, Szabó Gergely, Darvas József, Gyenes Antal és néhány tanár

143. A NÉKOSZ első nevelésügyi konferenciája a Györffy István Kollégiumban, 1947. január 3–9. Az elnökségben Gyenes A., Darvas J., Veres P., Szabó G., Donáth F., Kardos L.
144. A NÉKOSZ első nevelésügyi konferenciája, 1947. január 3–9. A részt vevő nevelők egy csoportja, közöttük: Palkó I., Szombathely, Peja Gy., Ózd, Székely L., Szeged, Rácz S., Budapest, Major L., Budapest, Hídvégi M., Budapest, Lemhényi J., Debrecen, Jóboru M., Budapest
145. A NÉKOSZ első nevelésügyi konferenciája, 1947. január 3–9. A részt vevő nevelők egy csoportja, közöttük: Sárdi J., Berettyóújfalu, Bolla J., Kaposvár, Benczúr B., Székesfehérvár, Szokolszky I., Veszprém, Giday K., Makó, Lénárth E., Budapest, Szászi G., a NÉKOSZ-központ titkára
146. Centenárium nagygyűlés a Műegyetemen, 1947. március. Szabó Gergely, a NÉKOSZ főtitkára beszél, az elnökségben Szalai Béla, Csűrös Zoltán professzor
147. 1947. július 10. Kardos László beszámol a népi kollégiumok egyeztetendő munkásságáról és a szövetség centenárium tervéről
148. 1947. július 10. Gyenes Antal, a szövetség elnöke beszél
149. 1947. július 10. Veres Péter beszél
150. 1947. július 10. Rákosi Mátyás beszél
151. 1947. július 10. A hallgatóságban Bolgár E., Tildy Z., Dinnyés L., Rákosi M., Révai J., Erdei F., Molnár E., Kossa I.
152. 1947. július 10. A hallgatóságban Karácsony Sándor, Bereczky Albert, Kodály Zoltán, Kádár János
153. 1947. július 10. A hallgatóságban Zsirai I., Münnich Ferenc, Rajk Lászlóné, Tímár Mátyás, Illyés Gyula és felesége, Kovács Máté, Jócsik Lajos, Szebenyi Endre
154. A NÉKOSZ rendes évi közgyűlése, 1947. július 11. Az emelvényen Szabó Gergely főtitkár, az asztalnál Kerek G., Szászi G., Kardos L., Gyenes A., Pintér Gy., a NÉKOSZ vezetőségének tagjai
155. A NÉKOSZ rendes évi közgyűlése, 1947. július 11. A résztvevők között Fekete S., Filip S., Halász J., Györffy S., V. Nagy L., Nyilas J., Faggyas K., Mányik P., Fazsi H., Benczúr B., Palkó I., Rácz S., Beck A., Gosztonyi J., Papp O.
156. A NÉKOSZ országos évnyitó konferenciája, az 1947–48-as centenárium tanév programja, 1947. szeptember 12.
157. A NÉKOSZ-nevelők konferenciája, 1948. január 4–10.
158. Kerek Gábor Györffy-kollégista, az MDNSZ elnöke megnyitja a szövetség Ifjúsági Akadémiáját, 1948. január 8. Az elnökségben Várhegyi György, Bóka László, Kerek Gábor, Köte Sándor
159. A MEFESZ diákszlámentjén Szalai Béla Györffy-kollégista, a MEFESZ elnöke beszél
160. A népi kollégisták centenárium ünnepélye a rendőr tanosztály laktanyájában, 1948. március 15.
161. A népi kollégisták centenárium ünnepélye a rendőr tanosztály laktanyájában, 1948. március 15. A képen Györffy-kollégisták: Horváth I., Tőkés O., Major L., Szűcs F. és felesége, vendégek: Orbán L. és felesége, Kádár J., Donáth F., Major T., Hont F., Beck J.

162. A NÉKOSZ rendkívüli centenáriumi közgyűlése a Városi Színházban, 1948. március 16. A Györffy István Kollégium önkéntes feloszlásának bejelentése és a Vasvári Pál Akadémia létesítésének meghirdetése. Erdei Ferenc beszél
163. A NÉKOSZ rendkívüli centenáriumi közgyűlésén Tildy Zoltán köztársasági elnök a Györffy István Kollégium vezérlobogójára kitűzi a legnagyobb magyar kitüntetést, a Köztársasági Elnök Elismerésének Arany Koszorúját. A zászlót Szekér Gyula és Kelemen Zsuzsa tartja, a zászlónál Barla Szabó Ödön és Tildy Zoltán
164. A NÉKOSZ, a MAKE és a DOKOSZ egyesülése, 1948. március 10. Az ülő sor: Gyenes elnök, a DOKOSZ két képviselője, a NÉKOSZ leendő alelnöke, Abód László, a MAKE volt képviselője, a NÉKOSZ későbbi alelnöke és Kardos László
165. "Annak az ifjúságnak az emlékére, amelyik nagyon tudott harcolni, dolgozni és szeretni." A Györffy István Kollégium önfeloszlató közgyűlése jelenléti íve, 1948. április 9.
166. A Györffy István Kollégium diplomája
167. A Györffy István Kollégium tagjai, 1940–1948
168. A NÉKOSZ művészkollégiumai I. konferenciájának munkarendje
169. Györffy-kollégisták Tildy Zoltánnal és Tito jugoszláv elnökkel a kelebiai vadászaton, 1947. december. A résztvevők között Hardy Gy., Pataki F., Szigeti I.
170. Skrzyszewski lengyel kultuszminiszter a József Attila Népi Kollégiumban, 1948. január 30. Az álló sorban Magyarfalvi Lajos és Sövény Sándor, a beszélgetést vezeti Gyenge Zoltán igazgató
171. Tildy Zoltán köztársasági elnök átnyújtja a Kossuth-díjat Kodály Zoltánnak. Tőle jobbra Kardos László, a NÉKOSZ főtitkára, aki ugyancsak ez alkalommal kapott Kossuth-díjat a népi kollégiumok létrehozásában végzett munkájáért, 1948. március 15-én
172. Pápai népi kollégisták az egyházi iskolák államosítását követelő nagygyűlésen, 1948. május
173. A NÉKOSZ Ifjúsági Akadémiájának megnyitója a Zeneakadémián, 1947. szeptember 21. Az elnökségben Gyenes A., Mód A., Kardos L.
174. A NÉKOSZ Ifjúsági Akadémiájának hallgatósága, köztük György I., Molnár M., Ijjász J., Szekér Gy., Varga É., Csizmadia Gy.
175. NÉKOSZ-kultúrvezetői tanfolyam a Park Klubban, a NÉKOSZ kultúrközpontjában, a központi klub épületében, 1948. január 9. Az elnökségben Balázs Béla költő-filmrendező, Molnár István, a NÉKOSZ sajtóosztályának vezetője és Czimer József
176. A NÉKOSZ pedagógus-továbbképző tanfolyama a Kádár Kata Népi Kollégium épületében, 1948. július–augusztus. A résztvevők között Rácz E., Soós I., Somogyi Tóth S., Orisko I., Illés L., Szokolszky I.
177. Népi kollégisták vasútépítésen Jugoszláviában, 1946. Házi Vencel, a Vasvári brigád parancsnoka jelentést kap. A képen még Berki Endre és Szekér Gyula
178. A jugoszláviai népi kollégista brigád felsorakozik, a jelentést Somodi István parancsnok fogadja
179. Népi kollégista brigadérosok Bulgáriában: Nagy Mihály, Marián István, Rédei István és Niko Nikov

180. Veres Péter előadást tart a NÉKOSZ nyári táborában, Fonyód-Bélatelepen, 1947. július–augusztus
181. Hewlett Johnson canterbury érsek előadást tart a tábor lakóinak
182. A NÉKOSZ gyermekkórusa a miskolci kulturális seregszemlén, 1948. április. Lénárth Elek karnagy vezényel
183. A NÉKOSZ központi táncgyűlttese, 1947
184. A NÉKOSZ központi táncgyűlttesének delegációja Dimitrovnál, 1948. június 6. (Veréb, Szép Zsiga, Csizmadia György, Kovács, Dimitrov, Benedek Árpád, Pálffyné, Pétersz Aliz és Safranko Emanuel)
185. A NÉKOSZ tánccsoportja Finnországban
186. A NÉKOSZ központi folyóiratai: Valóság
187. A NÉKOSZ központi folyóiratai: Március Tizenötödike
188. A NÉKOSZ központi folyóiratai: Népi Kollégista
189. A NÉKOSZ központi folyóiratai: Népi Kollégiumi Nevelő
190. A NÉKOSZ központi kiadványai: Honismereti Kalauz
191. A NÉKOSZ központi kiadványai: Mit olvassak?
192. A NÉKOSZ központi kiadványai: Magyarország száz esztendeje, központi oktatási anyag, 1947
193. A NÉKOSZ központi kiadványai: Bábjáték
194. A NÉKOSZ központi kiadványai: Az új magyar kultúráért. A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége kultúravezetői tanfolyamának és az első művészeti konferenciájának előadásai, tananyag, 1948
195. A NÉKOSZ központi kiadványai: Reggeli torna, 1948
196. A NÉKOSZ központi kiadványai: NÉKOSZ-dalosfüzet
197. A NÉKOSZ központi kiadványai: Dalok a NÉKOSZ nyári iskolái és táborai részére (Kulturális Osztály)
198. Mágori Varga Erzsébet–Reismann János Népi kollégisták c. könyvének francia nyelvű változata. Az eredeti a Cserépfalvi kiadónál jelent meg 1948-ban
199. Batsányi János válogatott munkái, kiadja a Batsányi János Népi Kollégium 1948 centenáriuma. Zalaegerszeg, 1948
200. NÉKOSZ-sportkiadványok
201. Szobrot József Attilának! A József Attila Népi Kollégium felhívása a magyar társadalomhoz
202. A NÉKOSZ centenáriumi programja, 1948
203. Sós Júlia, a NÉKOSZ Apáczai Csere János gimnázium és iskolakollégium tanára
204. A NÉKOSZ Apáczai Csere János gimnázium és iskolakollégium félévi értesítője, 1947–48 (Murvai Margit)
205. Az Apáczai Csere János gimnázium és iskolakollégium fiútanulói a gimnázium igazgatójával, Lázár Györggyel, 1948
206. Az Apáczai Csere János gimnázium és iskolakollégium tanulói a kollégium igazgatójával, Orosz Lajossal, 1948
207. Vasvári Pál Akadémiát! NÉKOSZ-kiadvány címlapja, 1947. október
208. A Vasvári Pál Akadémia előkészítő tanfolyamának tanáiról és a hallgatók egy csoportjáról készült felvétel, 1948. Fekete S., Liptai E., Reisz I., Lukács Gy., Sós Andrásné, Ruzicska I., Kalmár T., Sas J., Német K., Szilánk A., Kovács

- E., Kádár J., Kristóf A., László J., Molnár L., Rudas E., Lelkes I., Bodor L., Filip S., Takács E., Szenes I., Vékony I., Bóli E., Krajkó A., Bódis K., Demcsák S., Sándor L., Soltész K., Cébán A., Hartai A.
209. A NÉKOSZ zászlóit adományoz a rendőr tanosztálynak, 1948. március 13.
Az előtérben Major László, Hajdú Lajos; szemközt Herpai Sándor; a háttérben Rajk László és Szebenyi Endre
210. Az Állami Védőnőképző Intézet hallgatóinak csoportja, 1946
211. Békéstarhos, zenei iskola és kollégium. Kodály Zoltán és Gulyás György vendégeikkel együtt a kis kollégistákkal beszélget
212. A kolozsvári MórícZ Zsigmond Kollégium egyik kiadványa, Illyés Gyula Honfoglalók között. A kiadvány belső oldala
213. A kolozsvári MórícZ Zsigmond Kollégium kiadványa, Jordáky Lajos Werbőczy és Martinuzzi (tanulmány), 1946
214. A kolozsvári MórícZ Zsigmond Kollégium évváró ünnepélyének meghívója, 1946. július 31.
215. A kanadai magyar népi kollégisták a budapesti Petőfi-szobornál
216. Julian Huxley professzor a Vásárhelyi Pál Kollégiumban

VIII. A valóság pedagógiája: a népi kollégista közösségek világa

217. Sorsok és utak: általános iskolás népi kollégista
218. Sorsok és utak: általános iskolás népi kollégista
219. Sorsok és utak: középiskolás népi kollégista
220. Sorsok és utak: egy Györffy-kollégista
221. Önkormányzat: a Vásárhelyi Pál Kollégium igazgatója és titkára
222. Önkormányzat: a Zrínyi Ilona Kollégium igazgatója
223. Önkormányzat: egy középiskolás népi kollégium titkára
224. Önkormányzat: az Apáczai Csere János iskolakollégium titkára
225. Vezetőségi ülés a budapesti Kádár Kata középiskolás leánykollégiumban
226. Kollégiumi gyűlés egy középiskolás népi kollégiumban
227. Népbíróági tárgyalás a budapesti Arany János Népi Kollégiumban
228. A Somogyi Imre Népi Kollégium Táncsics szövetkezete tanul, a képen Csizmadia J., Faragó F., Füstös S., Csia M., Kovács S., Almási I., Kovács K., Bangó Z., Megyímarcz V.
229. Naposkönyvek:
- a) A Pápai Páriz Kollégium naposkönyvéből, 1948. február 28.
- b) A miskolci Szemere Bertalan Népi Kollégium 1947-48-as naposkönyvének egy lapja
230. Györffy-kollégisták a gyümölcsösükben kapálnak
231. A Zalka Máté Népi Kollégium diákjai kollégiumukat építik
232. Kollégiumi közmunka egy egyetemi népi kollégiumban
233. Kollégiumi közmunka a budapesti Kádár Kata Népi Kollégiumban
234. Általános iskolás népi kollégisták a kollégium tanulójában
235. Az Apáczai Csere János iskolakollégium diákjai a tanteremben

236. A Zalka Máté Népi Kollégium diákjai tanulókörben
237. A Vásárhelyi Pál technikumkollégium diákjai műszaki rajzot készítenek
238. A Derkovits Gyula művészeti népi kollégiumban
239. A Horváth Árpád Kollégium színész növendékei próbálnak (Lénárt Judit, Bay Gyula)
240. Egy egyetemi népi kollégium könyvtárában
241. A szegedi Móricz Zsigmond Kollégium diákjai a tanulóban
242. Népek dalai, a népi kollégisták daloskönyve, címlap
243. Népek dalai, a népi kollégisták daloskönyve, belső oldal
244. Népek dalai, a népi kollégisták daloskönyve. Egy oldal a daloskönyvből: a népi kollégisták indulójának szövege és kottája, az eredeti moldvai csángó népdal szövege
245. A ceglédi Dózsa György Népi Kollégium diákjai énekelnek, közöttük B. Nagy László
246. A pápai Petőfi Sándor Népi Kollégium zenekara gyakorol
247. A miskolci kollégiumok táncscsoportja gyakorol. A táncosok: Czímre S., Seres I., Tucsá M., Béres J., Igó B., Horváth Gy., Dienes M.
248. Meghívó irodalmi estre
249. Meghívó kollégiumi megnyitó ünnepségre
250. Meghívó népi magyar megyebálra
251. Meghívó a NÉKOSZ május 1-i ünnepélyére
252. Meghívó a NÉKOSZ miskolci ifjúsági kultúrmapjára
253. Népi kollégista röplabdamerkőzés. NÉKOSZ-sporttábor, Szentendre, 1948 nyara
254. Kis népi kollégisták mezítlásos futballmérkőzése
255. Népi kollégisták sorakoznak a fonyódi táborban
256. Az egyetemista lányok felvonulnak a fonyódi táborban
257. A népi kollégisták rohammunkája előtt Kardos László tájékoztatja Rajk László belügyminisztert, 1947. március 30.
258. A Dózsa-kollégisták rohammunkán Csepelen
259. A Zalka Máté-kollégisták rohammunkára indulnak
260. Népi kollégista lányok rohambrigádja Csepelen
261. A pápai népi kollégisták falulátogatásra indulnak
262. Üzemlátogatás, üzemműtató
263. A spanyol brigádok emlékművének leleplezése. A Zalka Máté Népi Kollégium a felvonuláson
264. Román katonai delegáció a Györfly-kollégiumban, 1948
265. A NÉKOSZ 1947-48-as centenáriumi munkaversenyének teljesítmény-előírányzatai (normái)
266. A Horváth Árpád Kollégium meghívója ünnepélyes megnyitóra
267. A Batsányi János Népi Kollégium (Zalaegerszeg) meghívója ünnepi megnyitóra
268. A Vásárhelyi Pál mérnök-kollégium meghívója tanévzáró ünnepélyre
269. A budapesti József Attila Kollégium meghívója évzáró ünnepélyre
270. A pápai Petőfi Sándor Népi Kollégium évkönyve, 1946-47
271. A makói József Attila Népi Kollégium évkönyve, 1946-47
272. Egyetemi népi kollégium év végi vizsgaértékelése

273. A Horváth Árpád Kollégium vezetősége vizsgáztat, 1948
 274. A Somogyi Imre agrárszakérettségis kollégisták egy csoportja vizsgázik, 1948

IX. Forgószélben... A népi kollégiumi mozgalom utolsó esztendeje, 1948–1949

275. Révai József a NÉKOSZ kommunista nagyaktíváján, 1948. szeptember 21-én bírálatot mond a NÉKOSZ tevékenységéről
 276. A NÉKOSZ kommunista nagyaktívájának hallgatósága, 1948. szeptember 21.
 277. A NÉKOSZ új vezetőségének megválasztása a NÉKOSZ Apponyi téri központjában, 1948. szeptember 21. Az új vezetőség: Gyenes A., Balyó M., Magyarfalvi L., Szalai B., Mérei F., Székely L., Nagy B.
 278. Hallgatóság a NÉKOSZ új vezetőségének megválasztásán, 1948. szeptember 21.
 279. A debreceni Bartók Béla Népi Kollégium szövetkezeti szemináriumot tart. Az előtérben levő szemüveges diák, aki a referátumot tartja, Nagy Miklós
 280. A debreceni Bartók Béla Népi Kollégium új kollégiumának udvarát rendezik, 1948 ősze
 281. A debreceni Ságvári Endre Népi Kollégium Zója lányszövetkezetének tagjai, 1949. június 9.
 282. A debreceni Ady Endre-kollégisták választási agitációra indulnak, 1949. május
 283. A debreceni Bugát Pál orvoskollégisták 1949 májusában Földesen vonulnak fel, választás
 284. A debreceni Ságvári Endre Kollégium diákjai májusi agitációra indulnak Kabára, 1949
 285. A szegedi Móricz Zsigmond dolgozó iskolás népi kollégium. Az ulók: Kálmány Lajos-kollégisták, 1948–1949
 286. NÉKOSZ-kollégiumi igazgatók és titkárok értekezlete, Ajtósi Dürer sor, 1949 telén
 287. NÉKOSZ-kollégiumi igazgatók és titkárok értekezlete, Szarvas Gábor út, 1949 telén

X. A népi kollégiumi mozgalom történeti értékeléséhez

288. Találkozó a NÉKOSZ megalakulásának 10. évfordulóján. A résztvevők között Pataki F., Csizmadia Györgyné, Bácskai V., Szekér Gy., Csizmadia György, Kőte S., Házi V., Ádám J., Mohácsy L., Kéri J. Györffy-kollégisták
 289. Kérdőív a volt népi kollégisták életéről és tevékenységéről. Egy oldal a kérdőív-ből
 290. Találkozók a NÉKOSZ megalakulásának 25. évfordulóján. A debreceni és a Hajdú-Bihar megyei népi kollégisták találkozásának emléklapja
 291. A pápai népi kollégisták találkozásának meghívója, 1971
 292. A József Attila Népi Kollégium megalakulásának 25. évfordulóján tartott ünnepélyes megemlékezés meghívója

293. A Derkovits-kollégisták 25. évi találkozásának emléklapoktjtje
294. A Derkovits-kollégisták 25. évi találkozásának emléklapja
295. A Misztótfalusi Kis Miklós Népi Kollégium megalakulásának 25. évfordulója alkalmából rendezett baráti találkozó emléklapja
296. Meghívó a Szabária Népi Kollégium volt diákjainak találkozására, 1971
297. A Szabária Népi Kollégium megalakulásának 25. évfordulóján a volt népi kollégistákról készített tábló, Szombathely, 1971
298. A NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény néven folyt vállalkozás eredménye, I.: A valóság pedagógiája. Közösségi nevelés a népi kollégiumokban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974
299. A vállalkozás eredménye, II.: A népi kollégiumi mozgalom irodalmának válogatott bibliográfiája, 1939-1975. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1976
300. A vállalkozás eredménye, III.: A népi kollégisták útja, 1939-1971. Statisztikai-szociológiai tanulmány és táblázatok. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1977
301. A vállalkozás eredménye, IV.: Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fújják... Népi kollégiumok 1939-1949. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977
302. A NÉKOSZ megalakulásának 30. évfordulója. Tudományos ülésszak a Magyar Tudományos Akadémián, 1976. december 1.
303. A fényes szelek nemzedéke: népi kollégista képzőművészek kiállítása a Magyar Nemzeti Galériában 75 egykori népi kollégista művész alkotásaiból, 1976. december 1-től
304. A NÉKOSZ megalakulásának 30. évfordulóján kiosztott emlékérmek egyik példánya. Az érme két oldala
305. A NÉKOSZ megalakulásának 30. évfordulóján rendezett ünnepi esten a Madách Színházban, 1976. december 1.

A KÖTETBEN ELŐFORDULÓ FONTOSABB SZERVEZETEK, INTÉZMÉNYEK, SAJTÓORGÁNUMOK JEGYZÉKE

Állami Védőnőképző Intézet (ÁVI):

1945-től az intézet a demokratikus ifjúsági mozgalom egyik bázisa. Az 1945–49-es években szorosan együttműködött a Györffy-kollégiummal. Állami intézmény volt, de szellemében, pedagógiájában népi kollégium.

Antibolsevista Ifjúsági Tábor (ABIT):

Magyarország német megszállása után létrehozott fasiszta ifjúsági szervezet.

Baloldali Blokk: a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt politikai blokkja 1946-ban.

Békepárt: a magyar kommunisták pártjának elnevezése 1943 júniusa és 1944 szeptembere között.

Collegium Hungaricum: tudományos kutatók és külföldi tanulmányútra küldött ösztöndíjas egyetemi hallgatók számára létesített intézet, szálláshely (Bécs, Berlin, Róma).

Cserépfalvi Könyvkiadó: 1936–1948 között haladó baloldali, antifasiszta irodalmi alkotások kiadásával és terjesztésével szolgált a népfrontmozgalom ügyét.

Def: defenzív osztály, a honvéd vezérkar főnöke mellett működő 2/D nyomozó alosztály, más néven VKF/2.

Demokratikus Ifjúsági Világszövetség

(DIVSZ): a demokratikus ifjúsági szervezetek nemzetközi szövetsége, 1945-ben alakult.

Diákegység-mozgalom: 1939-ben

Szent-Györgyi Albert professzor kezdeményezésére Szegeden indult útjára. Célja: egységes, területi, kari szervezetekbe tömöríteni az egyetemi és főiskolai diákságot.

Szervezetei és lapjai: SZEI – Szegedi Egyetemi Ifjúság – Szegedi Híd;

DEI – Debreceni Egyetemi Ifjúság – Debreceni Egység; PEI – Pécsi

Egyetemi Ifjúság – Parázs; SEI

– Soproni Egyetemi Ifjúság – Bátya;

KMDSZ – Kolozsvári Magyar Diákok Szövetsége – Március; Állatorvos-

hallgatók Egyesülete – Lehel; Kassai

Egységsszervezet – Élni akarunk. Bu-

dapesti szervezete 1944-ben központi szerepet játszott. A világháború vége

felé többek között a népi írók, a Györffy-kollégium hatására közele-

dett az antifasiszta népi-nemzeti egység gondolatához. Baloldali vezetői 1944-ben részt vettek az illegális Szabad Élet Diákmozgalom, majd a Magyar Diákok Szabadságfrontja munkájában.

Dolgozók Kollégiumainak Országos

Szövetsége (DOKOSZ): az SZDP kollégiumi szervezete 1946–48-ban.

1946 őszén alakult meg az SZDP
Ady Endre Kollégiuma, 1947 szeptem-
berében jött létre az önálló
szociáldemokrata kollégiumi háló-
zat.

Egyedül Vagyunk: jobboldali, fasiszta
jellegű irodalmi, politikai folyóirat
1938–1944 között. Támadó írásokat
közölt a népi írók, a szárszói kon-
ferencia, a Györffy-kollégium,
az Ötvös-kollégium ellen.

Egységes Paraszti Ifjúsági Szervezetek
Országos Szövetsége (EPOSZ): a ma-
gyar parasztfiatalság egységes szer-
vezete, a Magyar Ifjúság Népi Szö-
vetségének egyik rétegszervezete
1948–1950-ben. Létrehozásában,
programjának kidolgozásában, pat-
ronálásában jelentős szerepet játszo-
tak a népi kollégisták.

Emericana: a katolikus egyház konzerva-
tív köreinek vezetése alatt álló egye-
temi és főiskolai egyesületek országos
csúcsszervezete 1921–1946-ban.

Ötvös-kollégium: francia mintára
szervezett, haladó szellemű, egyete-
mi állami kollégium a magyar ta-
nárképzés szolgálatában. 1940 és
1948 között tagságának jó része szo-
ros kapcsolatot tartott fenn a Györffy-
majd más népi kollégistákkal. 1949-
ben feloszlatták és diákszállóvá ala-
kították át.

Falu-Budapest Munkaközösség: 1945–46-
ban az NPP budapesti szervezetének
támogatásával ifjómunkásokból,
egyetemi és középiskolai hallgatók-
ból létrejött ifjúsági csoportosulás,
amely 1946 nyarán Falu-Budapest,
majd később Dózsa György néven
népi kollégiummá alakult. A cso-
portosulás ifjómunkás és tanonc tag-
jai 1946 őszén megalakították első,
önkormányzattal rendelkező tanonc-
otthonukat: a Táncsics Mihály ifjú-

munkás-kollégiumot, amely nem-
sokára kezdeményezője lett a tanonc-
és ifjómunkás-otthonokat építő moz-
galomnak.

Felvidéki Egyetemi és Főiskolai Hall-
gatók Egyesülete (FEFHE): a bécsi
döntések következtében Csehszlová-
kiától Magyarországhoz csatolt te-
rületekről származó főiskolás diákok
egyesülete 1939 és 1949 között.

Fiatál Magyarország: a MEFESZ heti-
lapja 1948–49-ben.

Fiatál Magyarország: a Széchenyi Szövet-
ségnek, a cserkészmozgalom népi-
nacionalista, németellenes irányza-
tának folyóirata 1936–1943-ban.
Szerkesztői között voltak: Boldizsár
Iván, Kovács Imre, Szabó Zoltán.
Cikketek, tanulmányokat közölt
a Bolyai- és a Györffy-kollégium
életéről, Györffy-kollégisták is írtak
bele.

Fiatalok: a Szociáldemokrata Ifjúsági
Mozgalom hetilapja 1945–48-ban.

Földmunkás Szakosztály: kommunista
javaslatra 1943 elején jött létre
a Parasztszövetség központi szerve-
zeteként, később helyi szervezetei
is alakultak. Az alapító bizottság-
ban Györffy-kollégista is szerepet
kapott. A német megszállás után
a Parasztszövetséggel együtt felosz-
latták.

Földművelésszövetkezetek: 1945-ben,
a földreform végrehajtása után ke-
letkezett demokratikus értékesítési
és fogyasztási szövetkezetek. Szer-
vezésükben 1946 nyarán a Györffy-
és Petőfi-kollégisták tömegesen
vettek részt.

Független Ifjúság: a Független Ifjúsági
Szövetség hetilapja 1945–48-ban.

Független Ifjúsági Szövetség: 1945–48-
ban a Független Kisgazda Párt ifjú-
sági szervezete.

- Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt: 1939–1944-ben mint a legjelentősebb polgári ellenzéki párt támogatta a PFK-t és a Györffy-kollégiumot. Vezetői közül többen kapcsolatba kerültek a kollégistákkal.
- Független Magyarország: haladó szellemű baloldali hétfői lap. Bajcsy-Zsilinszky alapította 1939-ben. 1941-ben szerkesztését Mihályfi Ernő vette át. A háború alatt híreket, cikkeket, leveleket közölt a Györffy-kollégisták tollából. 1946–48-ban a népi kollégiumok, főleg a József Attila Népi Kollégium egyik szócsöve.
- Gömbös-kollégium: állami kollégium a Horthy-korszakban.
- Görgey-zászlóalj: 1944 november–decemberében a magyar ellenállás egyik katonai alakulata. Soraiiban halt hősi halált 1944. december végén Nagyborzsöny és Vámosmikola határában Szijjártó Lajos Györffy-kollégista. Kívüle még több Györffy- és Eötvös-kollégista tagja volt.
- GIL: olasz fasiszta ifjúsági szervezet.
- Hanza Szövetkezeti Újság: a Galántai Hanza Szövetkezet hetilapja 1927–1944-ben. Demokratikus szellemű újság, később a népi írók is befolyásolták. Cikkeket közölt a Bolyai-, majd a Györffy-kollégisták tollából is.
- Híd: baloldali, ellenzéki képes irodalmi, művészeti, tudományos és társadalmi hetilap 1940–44-ben. 1944. március 19-ig jelent meg; szerkesztője: Zilahy Lajos, főmunkatársai: Móricz Zsigmond, Németh László, Tamási Áron, munkatársai: Féja Géza, Nagy István, Veres Péter. Képes riportot közölt a Bolyai- és a Györffy-kollégiumról, a hódmezővásárhelyi Tanyai Tanulók Orthónáról.
- Hitler Jugend (HJ): a fasiszta Németország militarista ifjúsági szervezete 1933–1945-ben.
- Horthy-kollégium: 1939–1944-ben a Mária Terézia-laktanya épületében (Üllői út) működött állami kollégium.
- Ideiglenes Központi Intéző Bizottság (IKIB): a MEFESZ Balatonlellén megválasztott ideiglenes vezető testülete, 1945 augusztusától decemberéig működött.
- Ifjúság: a MADISZ hetilapja 1945–48-ban. Folyamatosan közölt cikkeket a népi kollégiumok életéről és munkájáról.
- Ifjúsági Ankét Bizottság: 1943 nyarán a haladó magyar ifjúság megszervezésére alakult népfrontos jellegű bizottság. Györffy-kollégisták részvételével kidolgozott programját nyilvánosan először a balatonszárközi konferencián ismertették. Az ankét összehívására nem került sor, a bizottság tagjait, köztük Gyenes Antal Györffy-kollégistát, 1943 szeptemberében a horthysta politikai rendőrség letartóztatta.
- Katolikus Diákszövetség (KDSZ): a katolikus egyetemi diákszervezetek csúcsszerve 1921 és 1947 között. 1945 után újjászerveződött, bekapcsolódott a MEFESZ munkájába. Képviselői részt vettek a kari egyesületek vezetésében, és részt vettek a balatonlellei konferencián.
- A Mindszenty-féle irányzat hatására vezetése politikailag jobbratolódott. 1947-ben a belügyminiszter feloszlatta.
- Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testülete (KALOT): a katolikus egyház irányításával működő falusi legényegyletek országos szer-

vezete 1935–1946-ban. A katolikus egyház népi reformirányzatát képviselte, 1942–44-ben kapcsolata volt a Györffy-kollégiummal is.

Kelet Népe: szépirodalmi, társadalomtudományi és kritikai folyóirat 1935–1942-ben. Előbb Szabó Pál, 1940 után Móricz Zsigmond szerkesztette. Népi írók, munkásírók, baloldali és kommunista publicisták és írók írásait közölte.

Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE): 1949-ig működő protestáns egyházközi ifjúsági szervezet. Haladó, antifasiszta csoportja 1944-ben kapcsolatba került a Györffy-kollégistákkal, s csatlakozott a Magyar Ifjúság Szabadságfrontjához. 1945 után újrászerveződött, s a MIOT tagszervezeként működött.

Királyi Magyar Automobil Club (KMAC): Apponyi tér 1. sz. alatti helyiségeit 1945. január végén a Györffy-kollégium ifjúsága vette birtokába.

Kisegítő Karhatalmi Alakulatok (KISKA): 1944 őszén alakultak, sok antifasiszta érzelmű diák húzódott meg bennük. 1944 novemberében–decemberében szerepet játszottak az ellenállásban is, különösen a Közgazdaságtudományi Egyetem KISKA-alakulata.

Kis Újság: a Független Kisgazda Párt napilapja 1939–1949-ben, 1942–44-ben szerkesztősége a magyar népfrontmozgalom egyik központja. Rendszeresen beszámolt a PFK és a Györffy-kollégium minden fontosabb eseményéről.

Kolozsvári Magyar Diákok Szövetsége (KMDSZ): 1941–44-ben működött diákszervezet, a diákegység mozgalom keretében. Balszárnya kapcsolatot tartott az illegális kommunista mozgalommal, és érintkezés-

be került a Bolyai- és a Györffy-kollégiummal is. Lapja, a Március, a népi írók hatása alatt állt. Képviselői részt vettek az 1942-es és 1943-as balatonszárszói konferenciákon.

Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ): 1944. október 28-án a KMP kezdeményezésére újjáalakult a Kommunista Ifjúság Szövetség (KIMSZ), és kiadta a Szabad Ifjúság című lapot. Novemberben felvette a Kommunista Ifjúsági Szövetség nevet, illegális lapjának címét Szabad Ifjúságra változtatta. Kezdeményezte a Magyar Ifjúság Szabadságfrontja megszervezését.

Közgazdász Hallgatók Egyesülete (KHE): a MEFESZ tagszervezete 1945–48-ban.

Központi Egyetemi Szociális Iroda (KESZI): diákjóléti szervezet 1945–49-ben. A MEFESZ szerveként a VKM Diákszociális Osztályának irányításával működött. 1945–47-ben az egyetemi hallgatóknak szánt külföldi és hazai segélyeket kezelte. Vezetéséért a diákegyesületek között nagy harc dúlt. 1947 februárjától a MEFESZ baloldali blokkja irányítja. Ettől kezdve jelentős bázisa a demokratikus egyetemi mozgalomnak és anyagi támogatója a népi kollégiumoknak is.

Kupeczky utca 7. (Kupeczkyék): Darvas József lakása. 1944. március 19. után, Darvas József vidéki rejtőzködése idején rövid ideig a györffysták illegális bázisa.

Levente: a Horthy-rendszer kötelező jellegű nacionalista-militarista ifjúsági szervezete 1921–1944-ben. Feladata 13–21 éves fiatalok katonai előképzése. A nyilas hadvezetés a le-

ventéket katonai bevonulásra kötelezte, Ausztriába és Németországba hurcolta.

Magyar Cserkész-szövetség: 10–18 éves fiúkból, főként középiskolai diákokból szervezett cserkészőrök és -csapatok központi szerve 1912 és 1948 között, 1946-ban jogutódja, a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége csatlakozott a MIOT-hoz, és beolvadt a MINSZ-be, illetve az Úttörő Szövetségbe. A népi kollégiumok a cserkészmozgalom demokratikus pedagógiai gyakorlatának egyes elemeit is felhasználták.

Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ): a munkás-, paraszt- és diákifjúságot tömörítő demokratikus tömegszervezet 1945–48-ban. 1944 decemberében alakult Debrecenben és Szegeden, 1945 januárjában Budapesten. 1945 nyarán a szociáldemokrata, majd a kisgazda ifjúság külön ifjúsági szervezetet hozott létre, és kivonult a MADISZ-ból. Munkájában 1945–48-ban jelentős szerepet vállaltak a Györffy-kollégisták. A vidéki iskolavárosokban alakult népi kollégiumok a MADISZ társadalmi bázisai voltak.

Magyar Diákok Nemzeti Szövetsége (MDNSZ): a középiskolás ifjúság egységes rétegszervezete 1946–1950-ben. A középiskolás népi kollégisták az MDNSZ helyi szervezeteinek tagjaiként részt vettek munkájában, a helyi és iskolai szervezetek vezetésében. Központi Lapja a NÉKOSZ-tól átvett Március Tizenötödike.

Magyar Diákok Szabadságfrontja: illegális, antifasiszta egyetemi csoportok szervezete. 1944. november 7-én alapította 7 demokratikus

egyetemi szervezet. Megalakítását a NED kezdeményezte. Alapító kiáltványát a Györffy István Kollégium igazgatója írta. A kollégisták e szervezet tagjaiként vettek részt a fasizmus elleni politikai és fegyveres harcokban. 1944. november 18-án e szervezet egyik kezdeményezője volt a Magyar Ifjúság Szabadságfrontjának.

Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ):

1945 augusztusában a balatonlellei konferencián alakult meg a Györffy-kollégium határozati javaslatára. 1947 elején a szövetség baloldali blokkja vette át a vezetését. A főiskolás népi kollégisták tagjai s a legtöbb egyetemen vezetői voltak a MEFESZ kari szervezeteinek. 1950-ig működött.

Magyar Élet: nacionalista havi irodalmi, nemzetpolitikai folyóirat 1939–1943 között. Teret adott a népi radikalizmus, a németellenesség képviselőinek.

Magyar Élet könyvkiadó vállalat:

Püski Sándor kiadóvállalata, a népi írók kiadója 1939 és 1948 között. 1945 előtt a Györffy-kollégisták részt vettek kiadványai terjesztésében, rendezvényeibe (népi irodalmi estek, népfőiskolai konferencia, a balatonszárszói konferenciák) bekapcsolódtak.

Magyar Élet Pártja (MÉP): a magyar uralkodó osztályok kormányzó pártja a második világháború éveiben, a német megszállásig.

Magyar Front: a német megszállás után az illegálisban működő demokratikus pártok antifasiszta szövetkezése, a magyar népfrontmozgalom vezető szerve 1944. május–1944. november között.

Magyar Ifjúság Nagybizottsága:

1940–44 között működött. Tagszervezetei a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége (MEFHOSZ), a Katolikus Diákszövetség, az Emericana, a Protestáns Diákszövetség, a Szegedi Egyetemi Ifjúság, a Debreceni Egyetemi Ifjúság, a Pécsi Egyetemi Ifjúság, a FEFHE, DEFHE, SZEFE, KMDSZ, a Kari Segítőegyesületek, a Közgazdaságtudományi Ifjúsági Egyesület. A nagybizottság a felsorolt szervezetek két-két vezetőjéből állott.

Magyar Ifjúság Népi Szövetsége

(MINSZ): az ifjúsági rétegszervezeteket összefogó, kommunista irányítású ifjúsági szövetség 1948–1950-ben. A Magyar Ifjúság Országos Tanácsa utódként alakult meg 1948. március 22-én. Rétegszervezetei: az Úttörő Szövetség, a SZIT, az EPOSZ, a MEFESZ, az MDNSZ. Országos, megyei, városi szervezetek vezetésében szerepet játszottak a népi kollégisták.

Magyar Ifjúság Országos Tanácsa

(MIOT): a demokratikus ifjúsági szervezetek koordináló bizottsága, majd csúciszervezete 1946–1948 között. A MADISZ kezdeményezésére alakult 1946 márciusában. 1946 nyarán tagja lett a NÉKOSZ is. Legjelentősebb akciója az "1848 szellemében – a jobb magyar jövőért" jelszóval indult mozgalom volt a forradalom és szabadságharc centenáriumának méltó megünneplésére.

Magyar Ifjúság Szabadságfrontja:

a fasiszmus ellen küzdő ifjúsági szervezetek illegális csúcsszerve 1944. november–decemberben. 1944. november 18-án alakult meg Budapesten az antifasiszta ifjúsági erők

harcának összefogására, egységes irányítására.

Magyar Kollégiumi Egyesület (MAKE):

a Független Kisgazdapárt által 1946 őszén pártpolitikai célból alakított kollégiumi szervezet. Organizációs és pedagógiai mintaképe a NÉKOSZ volt. 1948 márciusában egyesült a NÉKOSZ-szal.

Magyar Nemzet: németellenes beállítottságú polgári napilap. 1945–48-ban a Kisgazdapárt nem hivatalos napilapja, 1948 óta a Népfront lapja.

Magyar Nemzeti Függetlenségi Front

(MNFF): a demokratikus pártokat tömörítő népfront jellegű politikai szövetség 1944–1948-ban. 1944. december 2-án alakult meg a felszabadult Szegeden a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Kisgazdapárt, a Nemzeti Parasztpárt, a Polgári Demokrata Párt és a szakszervezetek képviselőiből.

Magyar Népi Szövetség (MNSZ): a romániai magyarság demokratikus szervezete 1945–48-ban.

Magyar Nők Demokratikus Szövetsége

(MNDSZ): demokratikus tömegszervezet 1945–49-ben. Szervezetei közreműködtek a leány népi kollégiumok megalakításában.

Magyarország: a kormányhoz közelálló politikai napilap a második világháború éveiben, Mihályfi Ernő, Zilahy Lajos, Szvatkó Pál szerkesztésében. Teret adott fasisztaellenes, demokratikus hangvételű publikációknak. Féja Géza és Németh László tollából cikkeket közölt a tehetséges népi diákság továbbtanulásáról és a Györffy-kollégiumról.

Magyarországi Építőmunkások Országos

Szövetsége (MÉMOSZ): 1903–1944 között működött. A második világ-

háború idején egyes vezetőivel a Bolyai- és Györffy-kollégisták politikai kapcsolatokat alakítottak ki, eljártak összejöveteleire. A kubikosok számára szervezett közismereti tanfolyamain a kollégisták tanítottak. 1945 őszén a szövetség hathatósan támogatta a Petőfi Sándor Kollégium megalakulását, és aktív pártfogója lett a népi kollégiumi mozgalomnak is.

Magyar Út: nacionalista református irodalmi és nemzetpolitikai folyóirat 1935–1944-ben. Demokratikus, antináci hangvételű írásokat, valamint jobboldali és harmadik utas cikkeket is közölt.

Márciusi Front: a haladó szellemű egyetemi ifjúság és az antifasiszta demokratikus értelmiség politikai tömörülése 1937–39 között. 12 pontból álló programjában többek között a demokratikus szabadságjogokat, a nagybirtok felosztását, a monopol-tőke korlátozását, a Duna-völgyi népek önrendelkezési jogát hirdette meg. Célkitűzései a kommunista népfrontkoncepció hatását túlkörzték. Tagjai közül többen később eldöntő politikai hatással voltak a Bolyai- és Györffy-kollégium fejlődésére.

Március Tizenötödike ifjúsági hetilap, 1947–49-ben, a NÉKOSZ, később a Magyar Diákok Nemzeti Szövetségének újságja. Felelős szerkesztői voltak: Kardos L., Sipos Gy., Fekete Gy., Hegedűs G., Várhegyi Gy.

Móricz Zsigmond könyvkereskedés: Móricz Zsigmond nevelt lányának, Móricz Erzsébetnek Baross utca 3. sz. alatti könyvesboltja. 1943–44-ben a baloldali értelmiség és diákság találkozóhelye, 1944 nyarán-őszén az illegális mozgalom egyik bázisa.

Nemzeti bizottságok: 1945 folyamán a dolgozó osztályok képviselőiből, a koalíciós pártok kiküldötteiből létrejött népi forradalmi szervek. Jelentős szerepük volt az új demokratikus társadalom kialakításában, a demokratikus vállalkozások, intézmények, pl. földreform, népi kollégiumok támogatásában. 1948 után elsorvasztották őket.

Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma (NED): antifasiszta egyetemi hallgatók illegális szervezete 1944. július-októberében. Békepárti kommunista fiatalok kezdeményezésére alakult 1944 nyarán. Tagjainak többségét a Györffy-kollégium diákjai alkották. Röplapjaiban és Szabad Diákfront c. illegális újságjában aktív antifasiszta tevékenységre szervezte az értelmiségi ifjúságot. Kezdeményezésére jött létre a Magyar Diákok Szabadságfrontja.

Nemzeti Parasztpárt (NPP): 1939 és 1949 között a szegény- és dolgozó parasztság radikális demokratikus pártja, 1944-től a demokratikus koalíció tagja. Vezetésében a radikális baloldali népi írók mellett jelentős szerepet játszottak a Györffy-kollégisták is. Első megyei titkárai, szervezői jórészt közülük kerültek ki. Hetilapja a Szabad Szó, a háború éveiben a paraszti ellenállás, a munkás-paraszt szövetség szervezésében jutott fontos szerephez. A felszabadulás után az NPP javaslatára került sor a földbirtokreform-törvény kidolgozására.

Nemzeti Segély (NS): az MKP kezdeményezésére alakult szociális segélyszervezet 1945–48-ban. Fő feladata a háborús károk enyhítése, Budapest élelmiszer-ellátása, anya-, csecsemő- és gyermekvédelem. Jelentős támo-

gatást nyújtott a népi kollégiumoknak, 1948-ban a Vöröskereszt szervezetébe olvadt be.

Népfőiskola: társadalmi népművelő intézmény az elemi iskolát végzett 16–30 éves parasztfiatalok mezőgazdasági szakirányú továbbképzésére 1939–1944 között. Dán és finn példák nyomán, a népi írók, a falukutató mozgalom hatására keletkeztek. Egyházi ifjúsági szervezetek, városok, községek, gimnáziumok is létesítettek népfőiskolákat. A Győrffy-kollégium a tatai és a pilisi népfőiskolával tartott fenn rendszeres kapcsolatot. 1942 decemberében a Győrffy-kollégium a Magyar Élet könyvkiadó vállalatával és a Kabay Márton Körrel együtt megszervezte a népfőiskolai vezetők országos konferenciáját. 1943–44-ben Pesterzsébeten létrehozta saját egyéves kerteszi népfőiskoláját.

Népi Ifjúság: az NPP ifjúsági szervezete, a NISZ havi folyóirata 1947–48-ban. Szerkesztői, cikkírói többségükben a népi kollégisták sorából kerültek ki.

Népi Ifjúsági Szövetség (NISZ): az NPP ifjúsági szervezete 1946–48-ban. Országos vezető szervében, egyetemi és városi szervezetei vezetésében a népi kollégisták nagy számban vettek részt.

Népi Kollégista: a NÉKOSZ havi folyóirata 1947–49-ben.

Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom (NÉKÉM): 1946 júliusában alakult széles körű társadalmi szerv új népi kollégiumok alakítására és erkölcsi-anyagi támogatására.

Népszava: a Szociáldemokrata Párt, majd 1948 óta a magyar szakszervezetek központi napilapja. 1942–44-ben a Győrffy-kollégisták kapcsolat-

ban álltak a szerkesztősséggel, cikkeket, leveleket írtak a lap számára. Országos Népi- és Családvédelmi Alap (ONCSA): szociálpolitikai szervezet a Horthy-rendszerben. Hitelnyújtással segítette a családiház-építkezést, segélyeket adott a szegény sorsú, sokgyermekes családoknak.

Az Ország Útja: a 40-es évek elején megjelent nemzetpolitikai folyóirat, liberális, baloldali sajtóorgánium. Felelős szerkesztője Dessewffy Gyula, szerkesztője Barankovics István.

Parasztfőiskolások Közössége (PFK): parasztszármazású főiskolások Budapesten és Debrecenben működő szervezete 1939–1944-ben. E közösségben született meg a Bolyai-kollégium megalapításának gondolata. A Győrffy-kollégium külső politikai-elvbaráti körét alkotta. 1943 őszétől a Parasztszövetség Főiskolák Szakosztályaként működött. Debrecenben előkészítette a helybeli Győrffy-kollégium megalapítását. Egyik alapító szervezete volt a Magyar Diákok Szabadságfrontjának.

Parasztszövetség (PSZ): a Kisgazdapárt paraszti vezetőinek kezdeményezésére létrejött, a kormánypárt németellenes irányzata által is támogatott agrár-érdekvédelmi szervezet 1941–47-ben. Munkájában, különösen a Földmunkás Szakosztály szervezésében részt vettek a Győrffy-kollégisták. Főiskolák szakosztálya a PFK-ból jött létre.

Schützstaffel (SS): 1924–1945 között a náci párt fegyveres rohamosztaga, fasiszta terrrorszervezet, a második világháborúban katonai gárdahadosztályai a hitleri Németország legjobban felfegyverzett és kiképzett egységei.

Sicherheitsdienst (SD): a Gestapo (Geheime Staatspolizei) mellett

a fasiszta Németország titkos politikai rendőrsége 1933–1945 között. Magyarország német megszállása után hazánkban is működött. Szerveit tartóztatták le a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma Györffy-kollégista vezetőit.

Soli Deo Gloria (SDG): a református diákok egyetemi és középiskolai hitbuzgalmi szervezete. Internátusokat, menzákat, Balatonszárszón üdültelepet tartott fenn, konferenciákat rendezett. 1941–44 között budapesti főiskolai szervezetében a népi írók hatására németellenes, demokratikus szellemű vezetés érvényesült. Kabay Márton Kör néven működő csoportja szervezte meg 1942 februárjában a Kálvin téren az első nagyszabású munkás-paraszt-értelmiségi ifjúsági találkozót. 1942–43 nyarán a Magyar Élet könyvkiadó rendezte balatonszárszói konferenciák jelentős szerepet játszottak a magyar népfrontmozgalom történetében. 1944 októberében a Györffy-kollégisták közvetítésével az SDG is csatlakozott a Magyar Diákok Szabadságfrontjához.

Szabad Diákfront: a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmának sokszorosított illegális újságja. Györffy-kollégisták szerkesztették, gépelték és sokszorosították.

Szabad Élet Diákmozgalom (SZÉD): 1944. március 19. után a Magyar Ifjúság Nagybizottságához tartozó diákszervezetek illegális ellenállási mozgalma. Szabad Élet címen illegális lapot adott ki. A SZÉD vezetői részt vettek a Magyar Diákok Szabadságfrontjának létrehozásában, közülük 1944 novemberében és decemberében a Gestapo többeket leletartóztatott.

Szabad Szó: az NPP hetilapja 1939–44 között, napilapja 1945–49-ben. A második világháború éveiben kiadói, szerkesztői, írói Bajcsy-Zsilinszky Endre, Darvas József, Erdei Ferenc, Farkas Ferenc, Illyés Gyula, Kovács Imre, Nagy István, Szabó Pál, Veres Péter. Szerkesztőségében dolgozott Fehér Lajos és Gyenes Antal Györffy-kollégista. A lap szerkesztősége a magyar népfrontmozgalom egyik legkövetkezetesebb sajtóbázisa volt.

Szabadság: demokratikus napilap 1945–48-ban. Szerkesztő bizottsága: Darvas József, Kállai Gyula, Zilahy Lajos. Felelős szerkesztője 1945 áprilisától Haraszi Sándor.

Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom (SZIM): 1945-től az SZDP ifjúsági szervezete, 1948 tavaszán beolvadt a Szakszervezeti Ifjómunkás- és Tanoncmozgalomba.

Tanonc és Ifjómunkás Otthonok Országos Szövetsége (TIOSZ): 1947-ben alakult. 1948-ban 50 TIOSZ-kollégium működött közel 4000 ifjómunkással. 1949-ben a NÉKOSZ feloszlásával párhuzamosan a TIOSZ-t is megszüntették.

Tanyai Tanulók Otthona: 1939–1942-ben Hódmezővásárhelyen működött demokratikus diákotthon, tehetséges középiskolás parasztdiákok számára. 1942–46-ban Cseresnyés-kollégium, 1946–49-ben Cseresnyés NK néven működött tovább.

Technikus Kör: a Műegyetem hallgatóinak egységes demokratikus szervezete, a MEFESZ tagegyesülete 1945–48-ban. Thökölyanum: a délvidéki diákok kollégiuma a Horthy-korban.

Történelmi Emlékbizottság: az antifasiszta függetlenségi mozgalom 1942 februárjában létrejött legális

szerve. 1942 februárjában alakult meg a Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, Kiszgazdapárt, Nemzeti Parasztpárt és a progresszív értelmiség képviselőiből.

Turul Szövetség: a horthysta ellenforradalom idején alakult jobboldali nacionalista főiskolai diákszervezet 1919–1944 között. A harmincas évek végére politikailag erősen differenciálódott. A népi írók hatására kialakult népies balszárnya 1938–1941 között megkísérelte átvenni a vezetést, de vereséget szenvedett. Ebben a periódusban adott otthont a szövetség az alakuló Bolyai-kollégiumnak. A balszárnny veresége után a szövetség vezetői felleptek a Bolyai-kollégium ellen.

Új Magyarság: Milotay István által szerkesztett jobboldali politikai napilap 1935–1944-ben, a magyar ellenforradalmi rendszer legtekintélyesebb sajtóorgánuma.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization): az ENSZ nevelésügyi, tudományos és kulturális intézménye. 1946-ban alakult, Magyarország 1948 óta tagja. Főtitkára: Julian Huxley 1948-ban meglátogatta Magyarországot, tanulmányozta a népi kollégiumok munkáját. Hatására a szervezet utrechti konferenciájára meghívták

a NÉKOSZ főtitkárát, hogy a népi kollégiumok pedagógiájáról tartson előadást.

UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration): az Egyesült Nemzetek segélyezési és újjáépítési hivatala. 1945–47-ben missziója Magyarországon is működött, főleg élelmezési és ruhasegélyadományok szétosztásával foglalkozott.

Utunk: a Román Írószövetségnek 1946-ban indult, Kolozsvárott kiadott magyar nyelvű irodalmi és művészeti hetilapja.

Valóság: a Györffy-kollégium és az Eötvös-kollégium, később a NÉKOSZ irodalmi, kritikai és társadalomtudományi havi folyóirata 1945–48 között. Főszerkesztői: Szabó Zoltán, Márkus István, Lukácsy Sándor. Tanulmányírói főleg a két kollégium tagjai. 1948-ban a NÉKOSZ-kritika következményeként szűnt meg. 1949-ben évfolyamait a kollégiumi könyvtárakból rendeletileg kivonták.

Végzett Kollégisták Testülete (VKT): a Györffy István Kollégium alapszabályszerű testülete a végzett kollégisták számára. A VKT tagjai 1945 és 1948 között kommunában laktak egy társasházban. A NÉKOSZ-t ért pártbírálat következtében a közösség feloszlott.

- Abód László (Budapest, 1924), tanár, vegyész. 1947–48-ban a MAKE főtitkára, a NÉKOSZ-szal való együttműködés egyik kezdeményezője. A kollégiumok egyesülése után a NÉKOSZ alelnöke és a József Attila NK igazgatója – 803, 805, 1251
- Ábrahám Lajos (Hódmezővásárhely, 1926), agrármérnök. 1939–45-ben a hódmezővásárhelyi Tanyai Tanulók Otthona, majd a Cseresnyés-kollégium tanulója. 1946–47-ben Györffy-kollégista. 1947–49-ben az Áchim András NK vezetőségi tagja – 500, 605, 663, 664, 665, 883
- Aczél György (Budapest, 1917), kommunista politikus. 1946–49-ben Zemplén, majd Baranya megye pártbizottságának titkáráként részt vett a népi kollégiumok szervezésében és fejlesztésében – 1301
- Ács Ilona (Orosháza, 1927), orvos. 1946–47-ben Györffy-kollégista, 1947–49-ben a Pápai Páriz Ferenc NK tagja, majd titkára – 500, 605, 608, 1132
- Ádám György (Nagykanizsa, 1911–Budapest, 1973), újságíró, közgazdász, kandidátus. A Dózsa György NK tanára, a budapesti egyetemi népi kollégiumok központi előadója – 1049
- Adiseshia, Malcolm, indiai kultúrpolitikus, az UNESCO munkatársa, vezető tisztségviselője. 1946–48-ban a NÉKOSZ-ról több ízben nyilatkozott – 613, 767
- Ambrus Ferenc (PINKAÓVÁR, 1921), közgazdász. 1940–44-ben a Bolyai- és a Györffy-kollégium tagja. 1947–49-ben a NÉKOSZ központi gazdasági osztályának munkatársa – 103, 110, 137, 142, 164, 182, 1290
- Ambrus József, jobboldali ifjúsági politikus. 1942–44-ben a Turul Szövetség fővezére – 89, 100–102, 141
- Antoni Ferenc (Budapest, 1928), orvos, egyetemi tanár. 1946–48-ban a Pápai Páriz Ferenc NK tagja – 1434
- Aragon, Louis (Párizs, 1897), francia kommunista költő, író. 1947-ben előadást tartott a Györffy-kollégiumban – 914, 915
- Babics Antal (Budapest, 1902), orvosprofesszor, Kossuth-díjas akadémikus, a Pápai Páriz Ferenc NK PT elnöke – 1035, 1036
- Bacsó Péter (Kassa, 1928), filmrendező. 1946–49-ben a Horváth Árpád NK tagja – 642, 1193, 1437
- Bajor Gizi (Budapest, 1893–Budapest, 1951), Kossuth-díjas színművésznő, kiváló művész. 1946–48-ban a József Attila és a Horváth Árpád NK PT tagja – 643
- Balázs Béla (Szeged, 1884–Budapest, 1949), Kossuth-díjas költő, író, filmesztéta. Előadásokat tartott a népi kollégiumokban és a NÉKOSZ kultúrvezetői tanfolyamán – 1079, 1409
- Balázs Béla (Budapest, 1918–Budapest, 1959), történész, kandidátus. Az ellenállási mozgalomban letartóztatásáig kapcsolatban állt a Györffy-kollégistákkal. 1946–48-ban a Magyar–Román Társaság főtitkára, a Mocsáry Lajos NK igazgatója – 92, 217, 329, 656
- Balázs Béla (Szkáros, 1920), pedagógus. 1942–43-ban a debreceni Györffy István Kollégium igazgatója – 149, 201, 202, 203, 252, 1413, 1414
- Balázs János (Nagyalásony, 1914), a nyelvtudományok doktora, egyetemi tanár. Eötvös-kollégista, 1939–44-ben a PFK, a GYIK PT, 1945-ben a Valóság szerkesztő bizottsága tagja – 63, 100, 102, 418
- Balla Péter (Hajdúszoboszló, 1908), zene- és énektanár, az SDG karnagya. 1942–43-ban előadásokat tartott a Györffy-kollégiumban a magyar népdalról – 87

- Balogh Edgár (Temesvár, 1906), tanár, kritikus, publicista. Az egykori Sarló mozgalom, majd az erdélyi népfrontmozgalom egyik vezetőjeként előadásokat tartott 1942 és 1944 között a Györfly-kollégiumban. 1946–48-ban a romániai, erdélyi népi kollégiumok tagságának tutora, nevelője – 87, 204, 255, 273, 284, 438, 898, 911, 912
- Balogh Elemér (Záhony, 1917–Budapest, 1965), filozófus. A debreceni Márciusi Front tagja. Támogatója volt a felszabadulás előtt a debreceni Györfly István Kollégiumnak, majd 1946-tól a Debrecenben alakuló népi kollégiumoknak – 92, 202, 382, 649, 970, 1344, 1413
- Balogh József újságíró, szerkesztő. 1946–48-ban a Torontóban megjelenő Kanadai Magyar Munkásban több cikket írt és közölt a népi kollégiumokról. Megszervezte 100 kanadai magyar fiatal Magyarországra utazását, hogy azok népi kollégistaként tanulhassanak a budapesti tanintézetekben és ipari üzemekben – 1144
- Balyó Mária (Beregszász, 1923), tanár, újságíró. Részt vett az 1942-es és az 1943-as szárszói konferencián. 1943–44-ben a Györfly-kollégium kültagja. 1944 nyarán részt vett a NED munkájában, a német titkosrendőrség letartóztatta, börtönbüntetésre ítélték, a ravenbrücki koncentrációs táborba szállították. 1945–48-ban a Györfly-kollégium tagja, szerepe volt a MADISZ vezetésében s a Magyar Ifjúság szerkesztőiségi munkájában. 1948–49-ben a NÉKOSZ nyilvántartási osztályának vezetője – 222, 270, 287, 308, 314, 320–322, 324–326, 328, 332, 354, 435, 456, 457, 473, 605, 613, 761, 768, 1210, 1261, 1290
- Bán Ákos (Forgácskút, 1927), Kossuth-díjas mérnök, kandidátus. 1945–46-ban a kolozsvári Móricz Zsigmond NK, 1946–49-ben a Vásárhelyi Pál NK tagja – 1149, 1151
- Bandi Dezső (Magyarsáros, 1919), szobrász, tervezőművész, népművész. 1941–44-ben Bolyai, majd Györfly-kollégista. Ő tervezte a kollégium pecsétjét – 103, 198, 204, 272
- Baranyi Gyula (Lajosmizse, 1925), történész, diplomata. Részt vett az illegális kommunista mozgalomban és 1945-ben a földosztásban. 1945–48-ban Györfly-kollégista – 452, 453, 458, 519, 760, 1049, 1095, 1127, 1151
- Barék István (Diósgyőr, 1924), tanár. 1946–47-ben a szegedi Móricz Zsigmond NK titkára. majd igazgatója. 1948–49-ben a NÉKOSZ központi instruktora – 1019, 1020
- Barla Szabó Ödön (Gyula, 1919), a közgazdaságtudományok kandidátusa, egyetemi docens. A debreceni Márciusi Front, majd a PFK tagja. Részt vett az illegális kommunista mozgalomban. 1942–44-ben Györfly-kollégista. Szabó Döme álnéven cikkeket írt a Szabad Szóban és az Ifjúságunk című lapban. 1947–48-ban a NÉKOSZ oktatási osztályának vezetője – 88, 92, 103, 123, 136, 202, 211, 331, 343, 354, 443, 484, 761, 768, 990, 1132, 1162, 1210, 1214
- Bartha Antal (Budapest, 1927), tudományos kutató, a történettudományok doktora. 1946–48-ban a Dózsa György NK, 1948–49-ben a Petőfi történész NK tagja, a NÉKOSZ-központ munkatársa – 1146, 1182
- Bartha Ferenc (Pomáz, 1923), orvos. 1943-ban a szárszói konferencián megismerkedett a Györfly-kollégistákkal. 1946–49-ben a Pápai Páriz Ferenc NK igazgatója – 576, 629, 690, 1434, 1440
- Batári László (Nyírpazony, 1920), festőművész. 1946–48-ban a Derkovits Gyula NK titkára – 637, 641, 844, 1076
- Bazsik Renáta (Kassa, 1920), védőnő, orvos. 1939 óta az illegális kommunista párt tagjaként részt vett az ifjúsági mozgalomban, szoros politikai kapcsolatba került a Györfly-kollégistákkal is. 1943-ban letartóztatták, résztvevője volt 1944. március 20-án a sátoraljaújhelyi börtönkitörésnek. 1945 és 1949 között a Védőnőképző (ÁVI) igazgatójaként intézetében a népi kollégiumok pedagógiai módszereit alkalmazta – 87, 93, 493, 885, 886
- Beck András (Alsógöd, 1911), szobrászművész. 1946–49-ben a Derkovits Gyula NK és képzőművészeti szabadiskola igazgatója – 513, 636, 641, 1057, 1418
- Béki Ernő (Budapest, 1913), tanár, párttörténész. 1942–44-ben az illegális kommunista mozgalom aktivistájaként kapcsolatban állt a Györfly-kollégistákkal. A felszabadulás után a Pedagógus Szakszervezet főtítkáráként támogatta a népi kollégiumi mozgalmat – 87, 211, 212, 213, 328, 362, 695, 860
- Benda Kálmán (Nagyvárad, 1913), tudományos kutató, kandidátus. Eötvös-kollégista, 1942–44-ben a GYIK PT tagja, a népfőiskolai mozgalomban Györfly-kollégistákkal is együtt dolgozott. 1946–48-ban a népi kollégiumok történész előadója – 225, 441, 448

- Benedek Árpád (Kecskemét, 1925), színházi rendező. 1943–44-ben részt vett az ellenállási mozgalomban. 1945–47-ben Györffy-kollégista, 1947–48-ban a Tánc- és Kórusművészeti NK igazgatója, a NÉKOSZ-központ kulturális osztályának vezetője – 450, 466, 613, 615, 616, 725, 726, 761, 762, 778, 805, 806, 838, 865, 886, 983, 1057, 1058, 1261, 1377
- Benjámín László (Budapest, 1915), Kossuth-díjas költő – 644
- Bérczi Etelka (=Keserű Jánosné; Gyoma, 1925), közgazdász, gazdaságpolitikus. 1946–48-ban a Petőfi NK, 1948–49-ben a Madarász László NK tagja – 515, 517, 826
- Berecz István (Mezőkeresztes, 1924), agrár-mérnök. 1945–46-ban Györffy-kollégista, 1946–49-ben az Áchim András NK tagja – 452, 482, 575, 805, 1415
- Bereczky Albert (Budapest, 1892–Budapest, 1966), református püspök, kisgazdapárti politikus, az antifasiszta függetlenségi mozgalom résztvevője. 1941-ben cikket írt a Bolyai-kollégiumról, 1942–44-ben a GYIK PT tagja, 1946–48-ban a népi kollégiumi mozgalom támogatója – 73, 333
- Berek Katalin (Makó, 1930), Jászai Mari-díjas színművész, rendező, érdemes művész. 1946–49-ben a Horváth Árpád NK tagja – 845, 1437, 1444, 1453
- Bernáth József (Somogy, 1933), tanár, pedagógiatörténész, közoktatásügyi tisztviselő. 1946–49-ben a karcagi Györffy István középiskolás NK növendéke – 1364
- Bibó István (Budapest, 1911), jogász, jogtörténész, parasztpárti politikus. 1942–44-ben előadásokat tartott a Györffy-kollégiumban. 1945 és 1947 között több tanulmánya jelent meg a NÉKOSZ folyóiratában, a Valóságban – 182, 232, 456, 1392
- Bihari Ottó (Temesvár, 1921), jogtörténész, egyetemi tanár, akadémikus. 1942–44-ben a DEI egyik vezetőjeként együtt dolgozott a debreceni Györffy-kollégistákkal. Részt vett az 1943-as balatonszárszói konferencián, 1944 telén a Mikó-féle fegyveres ellenállási alakulatban (Bimbó utca) tevékenykedett – 222, 327, 328, 344
- Bíró István (Székesfehérvár, 1928), mérnök. 1946–48-ban a pápai Petőfi Sándor NK titkára, 1948–49-ben a Vásárhelyi Pál NK tagja – 915, 917, 1429
- Bíró Zoltán (Mihályháza, 1921), közgazdász. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista, 1946-ban részt vett a pápai Petőfi Sándor NK megszervezésében – 82, 103, 110, 142, 166, 316
- Bod László (Budapest, 1923), rajztanár, festőművész. 1946–49-ben a miskolci népi kollégiumok tanára és a bábjátszó csoport vezetője, majd a NÉKOSZ központi bábjátszó mozgalomának szervezője és irányítója – 1071, 1076, 1077
- Bódis Sándor (Zsombok, Kalotaszeg, 1920), közegészségügyi szakember, a Maros megyei egészségügyi felügyelőség igazgatója, 1945-ben a kolozsvári Móricz Zsigmond NK alapító tagja, alelnöke, majd a Marosvásárhelyen létesült (1946–48) Gecse Dániel NK igazgatója – 500, 899, 901, 902
- Bogoly István (Tokaj, 1920), gépészmérnök. 1943–44-ben Györffy-kollégista, 1945–46-ban a Petőfi-kollégium egyik szervezője és első igazgatója – 511, 514, 515, 520–522
- Bohus Márta (=Sok Ödönné; Sarod, 1925), védőnő, jogász, szociológus. 1943–44-ben kapcsolatba került a Györffy-kollégiummal, részt vett a Magyar Diákok Szabadságfrontjának munkájában. 1945–49-ben az ÁVI diákközösségének titkára – 221, 327, 349
- Bolla József (Felsőörszöly, 1915), tanár. 1946–48-ban a kaposvári József Attila NK igazgatója, 1948–49-ben a NÉKOSZ központi instruktora – 666, 1165
- Boros Lajos (Szentés, 1914), matematikus, tudományos kutató. 1939–41-ben a PFK egyik vezetője, a Bolyai-kollégium első igazgatója. A GYIK PT tagja – 60, 62, 63, 64, 68, 71, 82, 88, 89, 92, 103, 182, 194, 197, 213, 1475
- Borus József (Lyon, 1923), tudományos kutató, kandidátus. 1945–47-ben Györffy-kollégista, 1947–48-ban a Dózsa György NK titkára, 1948–49-ben a Petőfi Sándor NK tagja – 472, 766, 983, 1182
- Bozóky Éva (Budapest, 1923), tanár, újságíró. 1946–48-ban a Zrínyi Ilona NK tagja – 976
- Csák Gyula (Nyíregyháza, 1930), író, publicista. 1947–49-ben a debreceni Csokonai NK tagja – 978, 1014
- Csanádi Imre (Zámoly, 1920), kétszeres József Attila- és Kossuth-díjas költő. 1940–44-ben a Bolyai-, illetve a Györffy-kollégium tagja – 78, 82, 84, 85, 103, 290, 359, 1369, 1370
- Csatári Dániel (Barátka, 1927), kandidátus, egyetemi tanár. 1946-ban a Györffy-kollégium tagja. 1947-től az Eötvös-kollégiumban folytatta tanulmányait – 500, 502, 1406

- Csenki Imre (Püspökladány, 1912), zeneszerző, karmester, népzenekutató. 1947–48-ban a NÉKOSZ központi kórusának karmestere – 564, 648, 717, 842, 1413
- Csenki Sándor (Püspökladány, 1920–?, 1945), néprajzkutató, cigánydalok és népmesék gyűjtője. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista – 103
- Csetényi Pál (Miskolc, 1917), tanár. 1943–45-ben Györffy-kollégista, 1946–48-ban a miskolci Kossuth Lajos NK igazgatója – 383, 386
- Csizmadia Ernő (Baja, 1924), közgazdász, egyetemi tanár, akadémikus. 1946–48-ban a József Attila NK tagja, 1948–49-ben a Kossuth Lajos NK igazgatója – 705, 706, 766, 1106, 1112
- Csizmadia György (Budapest, 1926), tanár, újságíró. 1945–48-ban Györffy-kollégista, a NÉKOSZ kulturális osztályának munkatársa – 451, 452, 468, 518, 519, 553, 554, 751, 753, 761, 766, 806, 1058, 1120
- Csontos Magda (Érsekújvár, 1929), tanár, újságíró. 1947–48-ban Györffy-kollégista, 1948–49-ben a József Attila NK tagja – 779, 889, 1424, 1472
- Csukás István (Csicsó, 1917), kandidátus, egyetemi tanár. Részt vett a debreceni Márciusi Front munkájában. 1946–48-ban a pápai Petőfi Sándor NK igazgatója, 1948–49-ben a NÉKOSZ-központ osztályvezetője – 761, 956, 957, 1210, 1344, 1429
- Dancs József (Ács, 1908), kisgazdapárti politikus. 1942–44-ben a Parasztszövetség titkáráként kapcsolatban állt a Györffy-kollégiummal – 250
- Danxu Imre (Budapest, 1922), tanár, néprajzkutató, múzeológus, kandidátus. 1941–42-ben Bolyai-kollégista – 97, 103, 110, 169
- Dankó Istvánné Majnik Márta (Sátoraljaújhely, 1921), tanár. 1947–49-ben a sátoraljaújhelyi Kádár Kata NK igazgatója – 1002
- Danyi Dezső (Balassagyarmat, 1921), tanár, statisztikus. 1939–44-ben a PFK tagja – 65
- Darvas József (Orosháza, 1912–Budapest, 1973), Kossuth-díjas író, publicista, parasztpárti politikus. 1939–44-ben a Szabad Szó és a Kis Újság munkatársaként a Bolyai-, majd a Györffy-kollégium tagjaival szoros eszmétársi és baráti kapcsolatban állott. 1946 júliusától a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom Elnöki Tanácsának ügyvezető elnöke – 45, 49, 57, 62, 93, 98, 99, 126, 143, 172, 185, 218–220, 222–224, 228, 231–233, 235, 238, 242, 243, 244, 251, 270, 307–309, 326, 329, 353, 357, 362, 371, 413, 431, 443, 448, 455, 456, 549, 553, 555–557, 611, 616, 617, 621, 633, 648, 664, 666, 678, 689, 690, 693–695, 768, 769, 883, 885, 891, 945, 998, 1039, 1041, 1044, 1046, 1049, 1111, 1114, 1404, 1467, 1468, 1473
- Dér Ferenc (Orosháza, 1929), újságíró. 1946–48-ban a békéscsabai Áchim András középiskolás NK kulturális titkára – 1078
- Dér László (Békéscsaba, 1925), történész, muzeológus. 1946–48-ban Györffy-kollégista, 1948–49-ben a Petőfi Sándor NK tagja – 501, 725, 760, 806, 842
- Dersi Gyula (Budapest, 1923), újságíró. 1946–48-ban a SZIM egyetemi titkára, a DOKOSZ egyik vezetője, az egységes népi kollégiumi mozgalom létrehozásában szerepet játszott – 806, 817, 818
- Dessewffy Gyula (Budapest, 1909), újságíró, kisgazdapárti politikus. 1940–47-ben a Kis Újság főszerkesztője, cikkeket írt és közölt a Bolyai-kollégium, a Györffy-kollégium tevékenységéről, demonstrációiról, népfőiskolájáról stb. – 321, 322
- Dinnyés Lajos (Alsódabas, 1901–Budapest, 1961), kisgazdapárti politikus, 1947–48-ban miniszterelnök – 354, 732, 735, 736, 752, 787
- Diószegi András (Békéscsaba, 1929), József Attila-díjas irodalomtörténész. 1946–49-ben a szegedi Kálmány Lajos NK tagja – 798, 1050, 1113, 1194
- Diószegi István (Békéscsaba, 1927), kandidátus, történész, egyetemi docens. 1946–49-ben a szegedi Kálmány Lajos NK tagja – 977, 1050
- Dobi István (Szőny, 1898–Budapest, 1968), kisgazdapárti, majd kommunista politikus. 1943–44-ben a Parasztszövetség Földmunkás Szakosztálya elnökeként kapcsolatban állt a Györffy-kollégistákkal. 1946-ban a NÉKEM ET tagja – 87, 99, 177, 219, 250, 251, 263, 455, 505, 507, 553, 557
- Donáth Ferenc (Jászárokszallás, 1913), jogász, kandidátus, kommunista politikus. A Márciusi Front szervezője, 1943–44-ben a Békepart KB tagja. A kommunista Györffy-kollégistáknak 1941-től egyik felső kapcsolata. 1945-ben az Országos Földbirtokrendező Tanács elnökhelyettese. 1946–47-ben a földművelésügyi államtitkár. A népi kollégiumi mozgalom személyes híve – 88, 91, 99, 212, 333, 382, 611, 621, 695, 1262

- Dudás Aliz (Lajosmizse, 1930), tanár. 1946–47-ben a budapesti Kádár Kata NK, 1947–48-ban az Apáczai Csere János iskolakollégium tagja – 856, 1424
- Dudás Gyula (Lajosmizse, 1925), kandidátus, egyetemi docens. Részt vett az illegális kommunista mozgalomban, 1945-ben a földosztásban. 1945–47-ben Györffy-kollégista, 1947–48-ban a Zalka Máté NK titkára – 457, 760, 766, 983, 984, 989, 1423, 1424
- Durkó Mátyás (Békés, 1926), irodalomtörténész, kandidátus, egyetemi docens. 1948–49-ben a debreceni Ságvári Endre NK igazgatója – 649, 650, 1037, 1330, 1338
- Egyed Imre (Kaposvár, 1920–Budapest, 1970), közgazdász. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista, 1943–44-ben a Györffy István Népfőiskola egyik vezetője, 1945–48-ban a GYIK VKT tagja – 103, 164, 177, 182, 183, 194, 195, 257, 278, 279, 305, 313, 392, 613
- Egyed János (Kóbor, 1925–Budapest, 1978), vegyészmérnök, kandidátus, tudományos kutató. 1944–48-ban Györffy-kollégista. Részt vett a fegyveres antifasiszta harcban – 345, 354, 468, 576, 806, 898, 983, 1115, 1151, 1152
- Enyedi G. Sándor (Gyula, 1924), tanár, párt-funkcionárius. 1946–48-ban a gyulai Dózsa György NK igazgatója, a Békés megyei 48-as bizottság elnöke – 1390
- Enyedy Andor (Szirénfalva, 1888–Budapest, 1966), református püspök. 1946–48-ban a miskolci népi kollégiumok pártfogó testületének tagja – 789, 790
- Erdei Ferenc (Makó, 1910–Budapest, 1971), jogász, agrárközgazdász, szociológus, író, parasztpárti politikus, Kossuth-díjas akadémikus. A Márciusi Front egyik vezetője. A PFK, a Bolyai- és a Györffy-kollégium ifjúságának egyik nagy hatású szellemi irányítója, a Györffy István Kollégium Tanácsának 1945-ben elnöke, a népi kollégiumi mozgalom egyik legmeggyőződésebb híve – 29, 45, 58, 59, 60–63, 86, 99, 126, 139, 145, 172, 178, 179, 185, 219, 220, 222, 227, 228, 232, 233, 235, 238, 243, 249, 250, 251, 266, 279, 280, 295, 297, 304, 329, 353, 359, 365, 367, 370, 380, 385, 389, 401, 409, 414, 431, 439, 440, 443, 448, 455–457, 473, 492, 493, 499, 505, 506, 513, 535, 540, 555, 557, 610, 611, 616, 617, 621, 622, 633, 648, 693, 695, 698, 702, 804, 839, 883, 885, 898, 945, 1040, 1049, 1075, 1094, 1111, 1114, 1202, 1228, 1259, 1282, 1374, 1393–1395, 1409, 1430, 1473, 1483
- Erdélyi József (Nevetlenfalva, 1922–Tiszapéterfalva, 1944), joghallgató. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista, a kollégium könyvtárosa, az SDG vezetőségi tagja és pénztárosa – 99, 100, 103, 117, 125, 142, 159, 169, 194, 199, 206, 232, 238, 256, 257, 271
- Faragó József (Brassó, 1922), romániai magyar néprajztudós, a kolozsvári Folklór Intézet tudományos főmunkatársa. 1945–46-ban a Móricz Zsigmond NK tanulmányi vezetője, a könyvkiadó osztály irányítója – 899
- Faragó László, tanár. 1946–49-ben a nagykovácsi Apáczai Csere János NK igazgatója – 1385
- Farkas Ferenc (Marosvásárhely, 1903–Szentendre, 1966), közgazdász, parasztpárti politikus. 1939–44-ben a Szabad Szó felelős kiadója, a Bolyai-kollégisták személyes barátja. Feleségével, Györffy István néprajzprofesszor lányával együtt tagja a Györffy István Kollégium Pártfogó Testületének. A népi kollégiumi mozgalom elkötelezett híve, 1946–48-ban a Dózsa György és a Szabó Dezső NK PT tagja – 250, 334, 357
- Farkas Mihály (Abaújszántó, 1904–Budapest, 1965), vezető kommunista politikus. A NÉ-KÉM ET tagja – 557, 1166, 1236, 1241, 1242, 1285, 1295, 1328
- Farkas Nándor (Zenta, 1920), újságíró, jugoszláviai kommunista politikus. 1941–44-ben a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség tagja. A háború alatt budapesti egyetemistaként kapcsolatban állt a Györffy-kollégistákkal – 217, 218
- Fazekas Béla (Tiszaföldvár, 1922), statisztikus, a közgazdaságtudományok doktora. 1942–46-ban Györffy-kollégista, 1945–46-ban a kollégium gazdasági titkára – 168, 205, 206, 261, 270, 309, 313, 440, 484, 613, 685, 980
- Fazzi Hugo (Budapest, 1905), tanár. 1946–49-ben a Vak Bottyán NK igazgatója, a Pedagógus Szakszervezet esztergomi titkára – 671, 697, 855
- Fehér Gyula (Szeghalom, 1916), tanár, mezőgazdász, minisztériumi főtisztviselő. A PFK alapító tagja, 1940–42-ben a Bolyai-kollégium egyik szervezője, majd második igazgatója. 1946–48-ban a Nemzeti Parasztpárt Zala megyei titkáráként a népi kollégiumi mozgalom támogatója – 49, 60, 62, 66, 67,

- 68, 72, 86, 88, 89, 92, 93, 103, 140, 202, 214, 313, 1473
- Fehér Imre (Arad, 1926–Budapest, 1975), filmrendező. 1943–45-ben részt vett a kolozsvári diákság demokratikus szervezkedésében, a Móricz Zsigmond NK létrehozásában. 1945–46-ban a Petőfi Sándor NK, 1946–49-ben a Horváth Árpád NK tagja – 897, 1436, 1438
- Fehér Lajos (Szeghalom, 1917), tanár, újságíró, vezető kommunista politikus. A debreceni PFK tagja. 1941–44-ben a Szabad Szó, majd a Kis Újság szerkesztőségének munkatársa. A kommunista Györfly-kollégistákkal szoros kapcsolatban állott – 87, 88, 90–93, 99, 136, 202, 211–213, 216–218, 250, 251, 331–333, 344, 348, 372, 1474
- Féja Géza (Szentjánospuszta, 1900–Budapest, 1978), publicista, szociográfus, irodalomtörténész, író. Eötvös-kollégista, a Márciusi Front egyik vezetője. Cikkeiben népszerűsítette a Bolyai-, később a Györfly-kollégiumot. A Györfly István Kollégium PT tagja volt. 1946–49-ben előadásokat tartott a békéscsabai, a gyulai, a békéstarhosi népi kollégiumban – 45, 60, 86, 98, 126, 139, 150, 180, 220, 235, 270, 282, 294, 301, 303, 896, 945, 1114
- Fekete Bertalan (Katymár, 1930), tanár. 1946–49-ben a pécsi Martinovics Ignác NK tagja, majd a kollégium délszláv tagozatának titkára – 994, 995
- Fekete Gyula (Mezőkeresztes, 1922), József Attila-díjas író, publicista. 1942–45-ben Györfly-kollégista, 1945-ben földosztó miniszteri biztos Borsod megyében, 1945–46-ban a Miskolci Szabad Szó, majd 1947–48-ban a NÉKOSZ hetilapjának, a Március Tizenötödikének szerkesztője – 179, 186, 195, 196, 264, 289, 366, 368, 382, 383, 385, 386, 405, 425, 435, 436, 726, 1139, 1399
- Fekete Sándor (Hejőcsaba, 1927), József Attila-díjas irodalomtörténész, író, kritikus. 1945–48-ban Györfly-kollégista. 1946 nyarán népi kollégiumokat szervezett Borsod megyében. 1947–48-ban a Vasvári Pál Akadémia titkára – 458, 468, 473, 481, 482, 519, 532, 554, 615, 726, 807, 812, 865, 866, 872, 889, 980, 983, 1044, 1048, 1049, 1166, 1257, 1261, 1262, 1284, 1285, 1399, 1403, 1408, 1479
- Filip Sándor (Mátyóc, 1922), jogász. 1942–48-ban Györfly-kollégista, 1946 és 1948 között a kollégium gazdasági titkára – 435, 438, 440, 442, 726, 980, 1257
- Fitos Vilmos (Budapest, 1913), tanár, szerkesztő, ifjúságpolitikus. Jobboldali ifjúsági vezérként indult, később nacionalista alapon németellenes lett. 1942–44-ben a Magyar Ifjúság Nagybizottságának elnöke. A német megszállás után irányítja a Szabad Élet Diákmozgalom illegális szervezetét, s e minőségében közreműködik a Magyar Diákok Szabadságfrontjának megteremtésében – 63, 88, 335
- Földeák János (Budapest, 1910), író, költő. Munkásíróként részt vett a Györfly-kollégistákkal 1943. március 15-én a Petőfi-szobornál rendezett antifasiszta népfront-demonstráción. 1946–49-ben a pesterzsébeti Misztófalusi Kis Miklós NK PT tagja – 233, 235
- Földes Ferenc (Beszterce, 1910–?, 1943), kommunista publicista, művelődéspolitikus. 1939–42-ben jelentős szerepet játszott a függetlenségi mozgalomban. A munkásság és parasztság gyermekei iskolázásának problémáiról szóló írásai 1940–41-ben először a Kelet Népében jelentek meg – 13, 45, 47, 49, 219, 1210
- Gaál Gábor (Jászfelsőszentgyörgy, 1891–Kolozsvár, 1954), tanár, publicista, szerkesztő, a marxista irodalomkritika kiemelkedő képviselője. 1946–48-ban a kolozsvári Utunk szerkesztőjeként, a Bolyai Tudományegyetem professzoraként támogatója volt az erdélyi népi kollégiumoknak – 904, 905
- Garai István (Nagyöved, 1915), tanár, költő, író. 1940–42-ben a PFK tagja, Bolyai-kollégista – 76, 103
- Gereblyés László (Csákerény, 1904–Budapest, 1968), szociáldemokrata, majd kommunista publicista, költő, műfordító. 1946–49-ben az Igazság c. hetilap munkatársaként és a Nagyvilág szerkesztőjeként lelkes támogatója volt a NÉKOSZ-nak – 497
- Giday Kálmán (Fényeslitke, 1919), tanár. 1946–48-ban a makói József Attila NK igazgatója – 677
- Gobbi Hilda (Budapest, 1913), Kossuth-díjas színművész, kiváló művész. 1946–48-ban a Horváth Árpád NK életre segítője és a PT legaktívabb tagja, a népi színésznevezdek következő patronálója – 634, 643, 1056, 1412, 1437
- Gombos Imre (Karcag, 1916), tanár, műfordító, író. 1939–42-ben a PFK és a Bolyai-kollégium tagja. 1946–48-ban a Népi Művelődési Intézet főmunkatársaként a népi kollégiumi gondolat patronálója – 63, 103, 553

Gosztonyi János (Völcséj, 1925), kommunista politikus, kultúrpolitikus. 1943–48-ban Györfly-kollégista, 1946–48-ban a NISZ egyetemi titkára, majd főtitkára, 1948–49-ben az EPOSZ főtitkára – 247, 269, 305, 306, 383, 435, 438, 458, 473, 474, 481, 482, 519, 599, 613, 634, 668, 726, 767, 805, 883, 983, 1124, 1228, 1426

Görög Veronika (Kiskunfélegyháza, 1925), tanár. 1945–46-ban a Györfly-kollégium, 1946–48-ban a Zrínyi-kollégium, 1948–49-ben a Petőfi Sándor NK tagja – 461

Groza, Petru (Arad, 1884–Bukarest, 1958), államférfi. 1945–48-ban Románia miniszterelnöke. Pártfogolta a Mocsáry Lajos NK létrejöttét, segítette és támogatta az erdélyi népi kollégiumok megalakulását, munkáját – 31, 655, 656, 657, 658, 918, 1137

Gulyás György (Békés, 1916), karnagy, zenetanár. 1940–42-ben Bolyai-, majd Györfly-kollégista, a kollégium kórusának megszervezője. 1946–54-ben a békéstarhosi zenei gimnázium és kollégium igazgatója – 94, 97, 103, 891, 892, 894, 895

Gulyás Jenő (Sajószentpéter, 1923), 1941–44-ben részt vett a Soproni Fiatalok munkaközösségének munkájában, 1946–47-ben a soproni Berzsenyi Dániel NK titkára, 1947–49-ben a Bolyai János NK igazgatója – 651, 690, 697, 1015

Gyalog Márta (Budapest, 1929–Budapest, 1968), tanár, népi táncos, népdalénekes. 1946–47-ben a Zrínyi Ilona, 1947–49-ben a Tánc- és Kórusművészeti NK tagja, a NÉKOSZ központi népi ének- és táncgyűjtésének szolista – 636, 716, 1056, 1172

Gyenes Antal (Mezőtúr, 1920), közgazdász, szociológus, kandidátus. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györfly-kollégista, a kollégium vezetőségének tagja. 1941-től a kollégiumban működő kommunista sejtsszervezet aktivistája. 1943 őszén a rendőrség letartóztatta. 1944 őszén a KISZ egyetemi titkára. Ez idő tájt a Magyar Ifjúság Szabadságfrontjának képviselője a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságában. 1945-ben nemzetgyűlési képviselő. 1946–48-ban a NÉKOSZ elnöke, 1948–49-ben főtitkára, 1949 januárjától az ODKH vezetője – 87, 88, 91, 96, 100, 103, 105, 107, 109, 110, 115, 136, 142, 162, 164, 165, 174, 185, 191, 211, 214, 216, 217, 218, 222, 233, 252, 255, 258–261, 262, 263, 273, 282, 287, 309, 321, 329, 331, 332, 343, 347–349, 354, 356, 360, 362, 371, 381–383, 384, 388, 392, 395,

401, 402, 404, 405, 414, 441, 443, 481, 484, 506, 522, 523, 547, 555, 556, 590, 689, 694, 696, 703, 704, 721, 732, 761–763, 767–769, 779, 782, 805, 811, 812, 815, 816, 824, 839, 842, 864, 866, 886, 1094, 1103, 1112, 1113, 1210, 1237, 1243, 1244, 1250, 1254, 1258–1262, 1284, 1290, 1297, 1301, 1314, 1320, 1344, 1345, 1394, 1399, 1473, 1474

Gyenge Zoltán (Felsőgörzsöny, 1923), kandidátus, diplomata. 1943–46-ban Györfly-kollégista. Részt vett az ellenállási mozgalomban. 1945–46-ban a Györfly-kollégium titkára, 1946–48-ban a József Attila NK igazgatója, a NÉKOSZ szervezési osztályának vezetője – 280, 309, 331, 332, 343, 354, 357, 358, 371, 382, 383, 425, 436–438, 442, 450, 452, 458, 468, 481, 575, 621, 726, 761, 768, 806, 983, 990, 1013, 1210, 1254, 1261, 1443

Györfly István (Karcag, 1884–Budapest, 1939), néprajztudós, egyetemi tanár. A parasztszarmazású egyetemi hallgatók támogatója, az első népi kollégium, a Bolyai-kollégium megteremtésének fő kezdeményezője. Róla nevezték el 1942-ben a Bolyai-kollégiumot Györfly István Kollégiumnak. Népszerűtete, magyarságtudata, tudományos munkássága nagy hatással volt a népi kollégisták első nemzedékére – 45, 53, 60–64, 67, 68, 71–73, 86, 88, 89, 92, 100, 105, 109, 111, 114, 115, 119, 144, 153, 172, 191, 266, 267, 271, 294, 295, 297, 300–302, 443, 449, 528, 632, 679, 767, 771, 970, 1105, 1472, 1473

Györfly Sándor (Kemenesmagasi, 1924), történész, muzeológus. 1942-ben Eötvös-kollégista, 1943–48-ban Györfly-kollégista. 1944-ben a Paraszt szövetség Főiskolás Szakosztályának egyik titkára. Részt vett a NED, majd a Magyar Diákok Szabadságfrontja több akciójában. 1946–48-ban a MADISZ egyetemi titkára, a MEFESZ osztályvezetője, a NÉKOSZ-központ oktatási referense – 35, 39, 177, 185, 203, 217–219, 222, 284, 293, 307, 311, 314, 331, 335, 343, 345, 346, 350, 370, 382, 438, 493, 497, 609, 613, 633, 672, 726, 762, 768, 805, 806, 811, 818, 824, 865, 883, 1044, 1048, 1123, 1128, 1150, 1166, 1257, 1260–1262, 1284, 1285, 1467

Győri Gáspár, tanár. 1946–49-ben a debreceni Bartók Béla, Tildy Zoltán, Ságvári Endre NK tagja – 527–529, 565, 649, 650, 651

Gyüszi László (Ete, 1929), tanár, újságíró. 1946–47-ben az esztergomi Vak Bottyán NK, 1947–49-ben a Zalka Máté NK tagja – 965, 1016, 1044, 1096, 1186, 1408

- Hadnagy László (Szombathely, 1921–Budapest, 1963), tanár, kultúrpolitikus. 1946–48-ban a szombathelyi Szabária NK igazgatója – 1194
- Hajdú Tibor (Pápa, 1930), állami díjas történész, a történettudományok doktora. 1946–48-ban az Arany János NK tagja – 999, 1042, 1433
- Hajnal István (Nagykikinda, 1892–Budapest, 1956), történétíró, egyetemi tanár. 1942–44-ben GYIK PT tagja, 1945–46-ban a Kollégiumi Tanács társelnöke. A népi kollégiumi mozgalom aktív támogatója – 136, 439, 448, 455, 600, 601, 621–623
- Halassy Nagy József (Ercsi, 1885), filozófus, szegedi egyetemi tanár – 532, 580, 582, 584, 646, 798
- Halász József (Beled, 1923), jogtudós, kandidátus. 1943–48-ban Györffy-kollégista, 1944 őszén részt vett a fegyveres ellenállási mozgalomban. 1947–48-ban a Györffy István Kollégium titkára, 1948–49-ben a Madarász László NK igazgatója, a MEFESZ elnöke – 264, 268, 278, 279, 343, 346, 354, 383, 435, 438, 456, 458, 481, 482, 533, 610, 726, 806, 811–813, 833, 838, 865, 866, 889, 914, 980, 1166, 1169, 1180, 1257, 1261, 1398
- Halász Mária (Beled, 1933), tanár. 1947–48-ban az Apáczai Csere János iskolakollégium tagja – 856, 939
- Halda Aliz (Kürt, 1928), előadóművész, pedagógus. 1946–49-ben a Horváth Árpád NK tagja – 845
- Hardy Gyula (Újpest, 1928), a kémiai tudományok doktora, egyetemi tanár. 1946–48-ban a Györffy-kollégium tagja, 1948–49-ben az Irinyi János vegyész-kollégium igazgatója, a NÉKOSZ-központ osztályvezetője – 499, 501, 805, 806, 813, 1320, 1338
- Hársfalvi Péter (Ófehértó, 1928), történész, főiskolai tanár. 1946–49-ben a debreceni Csokonai Vitéz Mihály és a Bartók Béla NK tagja – 1037, 1330
- Hartai András (Darnózseli, 1923), gépészmérnök. 1942–47-ben Györffy-kollégista, 1946–47-ben a NÉKOSZ sportosztályának vezetője – 134, 145, 256, 576, 634, 726, 806, 980, 982, 983, 1257, 1261
- Házi Árpád (Komádi, 1908), kommunista politikus. 1946–48-ban Pest megyei alispán – 569, 587, 659, 666
- Házi Vencel (Okány, 1925), közgazdász, diplomata. 1945–48-ban Györffy-kollégista. 1946 nyarán népi kollégiumokat szervezett Bihar megyében. 1947-ben a Vasvári vasútépítő ifjúsági brigád parancsnoka Jugoszláviában – 475, 519, 615, 757, 759, 886, 1137
- Hegedüs András (Szilsárkány, 1922), szociológus, kandidátus. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista. 1944 nyarán a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmának vezetője, 1944 szeptemberében letartóztatták, börtönbüntetésre ítélték. Szökése után az illegális KISZ titkárságának tagja. 1945–48-ban a MADISZ titkára, a GYIK VKT elnöke, 1945–47-ben országgyűlési képviselő – 90, 103, 124, 194, 197, 205, 208, 212, 214, 217, 218, 242, 256, 261, 263, 269, 287, 305, 309, 314, 320–323, 328–333, 343, 344, 346–348, 354, 356, 357, 360, 372, 376, 382, 383, 384, 388, 396, 399, 400, 405, 440, 481, 484, 492, 493, 1044, 1050, 1394, 1473
- Hegedüs Géza (Budapest, 1912), József Attila-díjas író, főiskolai tanár. 1945–49-ben a NÉKOSZ központi előadó tanára. Cikkeket, tanulmányokat írt a népi kollégiumok életéről és pedagógiájáról. A NÉKOSZ-szal kapcsolatos emlékeit több regényében irodalmi formában dolgozta fel (Párhuzamos életrajzok, Kettesben a tragédiával) – 441, 443, 518, 625, 695, 753, 762, 1041, 1044, 1048, 1049, 1207, 1210, 1409, 1441
- Hegedüs Zoltán (Mátészalka, 1922), tanár, egyetemi oktató. 1946–48-ban a pesterzsébeti Misztótfalusi Kis Miklós NK gazdasági titkára, 1948–49-ben a Vásárhelyi Pál NK gazdasági titkára – 659, 758
- Hegy Anna (Mezőtúr, 1932), közgazdász. 1947–48-ban az Apáczai Csere János iskolakollégium tagja – 856, 857
- Hegy Imre (Bogács, 1918), 1946–48-ban a Nemzeti Parasztpárt titkára Miskolcon, országgyűlési képviselő – 833, 1416, 1417
- Hernádi Gyula (Oroszvár, 1926), író, közgazdász, szociológus. 1947–49-ben a Pápai Páriz Ferenc NK tagja. A Fényes szelek c. film forgatókönyvének szerzője – 33, 1368, 1396, 1400, 1403, 1439–1441
- Herpai Sándor (Szabadszállás, 1915), tanár. 1942–44-ben tanító Kisújszálláson, a Szabad Szó levelezője, kapcsolatban állt a KMP-vel és a Györffy-kollégistákkal. 1946–48-ban a rendőr tanosztály parancsnoka – 888
- Hídvégi Miklós (Budapest, 1926), mérnök. 1945–46-ban a budapesti Petőfi Sándor NK tagja, 1946–49-ben a Vásárhelyi Pál NK titkára – 576
- Hollós Ervin (Budapest, 1923), vezető kommunista ifjúságpolitikus kandidátus, egyetemi docens – 251, 354, 1262, 1264, 1266, 1374, 1375

- Horváth István (Csapod, 1920), közgazdász. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista, 1946–47-ben a Dózsa György NK igazgatója. 1947–49-ben országgyűlési képviselő – 97, 104, 110, 118, 144, 164, 176, 182, 205, 261, 365, 484
- Horváth János (Kaposkeresztúr, 1919), állatorvos. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista, 1947–49-ben országgyűlési képviselő, a Somogyi Imre NK igazgatója – 104, 161, 273, 305, 308, 392
- Horváth Lajos (Dombóvár, 1917), közgazdász. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista, 1942 tavaszán a kollégium megbízott igazgatója, 1943–44-ben a Györffy Istvan Népfőiskola vezetője. 1945-ben földosztó miniszteri biztos Pest megyében. 1947–48-ban a Zalka Máté NK igazgatója – 60, 86, 91, 96, 100–104, 110, 117–119, 121, 134–136, 140, 143, 150, 161–163, 165, 166, 177, 183, 194, 202, 225, 256, 257, 261, 266–268, 273, 276, 278, 305, 309, 313, 363, 375, 382, 383, 388, 392, 393, 395, 396, 400, 484, 1048–1050
- Horváth László (Orosháza, 1921), közgazdász, újságíró. 1945–48-ban Györffy-kollégista, 1948–49-ben a Madarász László NK tagja – 459, 508, 760
- Horváth Márton (Budapest, 1906), kommunista politikus, publicista, író. 1945–49-ben a Szabad Nép szerkesztője, illetve főszerkesztője – 362, 449, 648, 1262, 1344, 1349, 1350
- Horváth Miklós (Budapest, 1919), történész, kandidátus. 1946–48-ban az egri II. Rákóczi Ferenc NK igazgatója, az MKP megyei értelmiségi osztályának vezetője – 673, 1164
- Horváth Teri (Balf, 1930), Jászai-díjas színművész, érdemes művész. 1947–49-ben a Horváth Árpád NK tagja – 1395, 1412, 1437, 1438, 1444, 1453–1455
- Huxley, Julian (1887–1975), biológus. 1946–48-ban az UNESCO főtitkára – 32, 593, 920, 921, 922
- Iliás Ferenc (Fertőszentmiklós, 1918–Budapest, 1956), tanító, kommunista újságíró, agrárpolitikus. 1940–44-ben a Szabad Szó munkatársa, a Parasztszövetség titkára. Kapcsolatot tartott a Györffy-kollégistákkal. A német megszállás után letartóztatták, deportálták. 1945–48-ban az MKP falusi osztályának vezetője – 212, 213
- Illés Lajos (Sárvár, 1923), irodalomtörténész, szerkesztő. 1945–47-ben a szegedi Móricz Zsigmond NK tagja, majd a Kálmány Lajos NK igazgatója. 1948–49-ben a Nagy László NK igazgatója, a Népi Kollégiumi Nevelő c. folyóirat szerkesztője – 35, 757, 980, 1000, 1050, 1060, 1320, 1340
- Illés László (Szijártóháza, 1928), az irodalomtudományok kandidátusa. 1946–47-ben a zalaegerszegi Batsányi János NK titkára, 1947–48-ban a Györffy-kollégium, 1948–49-ben az Eötvös-kollégium tagja – 935, 938
- Illyés Gyula (Rácegrespuszta, 1902), Kossuth-díjas költő. 1942–44-ben a GYIK PT tagja, 1946 júliusában a NÉKÉM ET tagja. A magyar Népi Művelődési Intézet igazgatójaként programba iktatta a népi kollégiumok propagálását – 28, 45, 49, 67, 108, 128, 130, 139, 185, 191, 192, 197, 198, 232, 233, 235, 236, 242, 247, 251, 258, 374, 375, 431, 451, 499, 507, 542, 550, 553, 557, 583, 609, 616, 648, 666, 679, 804, 856, 943, 945, 946, 977, 997, 1046, 1393, 1423, 1430, 1432, 1473, 1481, 1483, 1484
- Imreh István (Bodok, 1919), romániai magyar gazdaság- és társadalomtörténész. A kolozsvári Bolyai Egyetemen tanársegéd, majd a Babeş-Bolyai Egyetemen előadó tanár, 1945-től szemináriumvezető volt a Móricz Zsigmond Népi Kollégiumban – 899
- Jakab Zsigmond (Farkaslaka, 1920), állatorvos. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista, 1945 óta Farkaslakán él – 94, 104
- Jancsó Miklós (Vác, 1921), Kossuth-díjas filmrendező. 1947–49-ben a Horváth Árpád NK tagja. A Fényes szelek c. film és színdarab rendezője – 33, 1368, 1396, 1397–1403, 1438, 1439, 1440, 1441
- Jankovich Ferenc (Székesfehérvár, 1908–Budapest, 1971), Kossuth-díjas költő, író. Eötvös-kollégista. 1946 nyarán ő írta Kardos László felkérésére és a Vásárhelyi Zoltán megjelölte csángó népdal dallamára a népi kollégiumok indulóját (Sej, a mi lobogónkat...) – 1057, 1397
- Jászai Ilona (Budapest, 1927–Budapest, 1968), tanár. 1946–48-ban Györffy-kollégista, 1948–49-ben a Petőfi Sándor NK tagja, a NÉKOSZ honismereti mozgalmanak szociográfusa – 499, 501, 613, 661, 879, 1106, 1119
- Jebelceanu, Eugen (Cîmpina, 1911), költő, publicista, műfordító, a magyar költészet kiváló román tolmácsolója. 1946–48-ban meglátogatta a budapesti népi kollégiumokat – 919
- Jóboru Magda (Mezőtúr, 1918), kandidátus, egyetemi tanár, kultúrpolitikus. 1946–48-ban

- a Zrínyi Ilona NK igazgatója. 1947–49-ben az MND SZ főtitkára, országgyűlési képviselő – 576, 633, 691
- Jócsik Lajos (Érsekújvár, 1910), közgazdász, író, publicista. A Sarló mozgalom egyik vezetője. 1942–44-ben előadásokat tartott a Györfy-kollégiumban. 1946–48-ban a Dózsa György és a Szabó Dezső NK PT tagja – 99, 270, 280, 441, 443, 473, 1039
- Jordáky Lajos (Kolozsvár, 1913–Kolozsvár, 1974), romániai kommunista újságíró, történész, szociológus. A kolozsvári egyetem tanára és a Román Tudományos Akadémia kolozsvári szekciójának egyik vezetője – 443, 898
- Józsa Béla (László Béla) (Hódgya, 1898–Kolozsvár, 1943), újságíró, az erdélyi kommunista mozgalom egyik vezetője és mártírja. László Béla álnéven több cikke jelent meg a Szabad Szóban, hozzászólt a népi származású diákság kérdéséhez – 129, 898
- József Jolán (Budapest, 1899–Budapest, 1950), író, publicista. A József Attila NK PT tagja – 1012
- Juhász Béla (Gálóc, 1927), jogász, ügyvéd. 1945–48-ban Györfy-kollégista, 1948–49-ben a Madarász László NK tagja. 1946 nyarán népi kollégiumokat szervezett Békés megyében – 464, 519, 569–571
- Juhász Ferenc (Bia, 1928), Kossuth-díjas költő. 1948–49-ben a József Attila NK tagja. Versei jelentek meg a NÉKOSZ folyóiratában 845, 1393, 1447, 1448, 1449
- Juhász Ferenc (Kemece, 1915), tanár, pedagógiatörténész. 1946–48-ban a nyíregyházi Bessenyei György NK igazgatója. 1948–49-ben a NÉKOSZ központi instruktora, majd alelnöke – 1164, 1314, 1320, 1370, 1395
- Juhász Géza (Debrecen, 1894–Debrecen, 1969), irodalomtörténész, egyetemi tanár. 1943–44-ben a debreceni Györfy István Kollégium PT tagja, 1946–48-ban a debreceni népi kollégiumok megalakulásának támogatója – 139, 203, 565, 649, 970, 1036, 1413
- Juhász József (Karcag, 1923), nyelvész, tudományos kutató. 1943–44-ben a debreceni Györfy István Kollégium, 1946–48-ban a Bartók Béla NK tagja, majd igazgatója – 528, 650, 819, 1007, 1192, 1193, 1299
- Justus Pál (Pécs, 1905–Temesvár, 1965), író, újságíró, szociáldemokrata, majd kommunista politikus. A két párt egyesülésekor a KV tagja lett – 806, 810, 811
- Kádár János (Fiume, 1912), vezető kommunista politikus. 1942–44-ben az illegális kommunista párt központi bizottságának tagja. 1946–48-ban az MKP főtitkárhelyettese. A József Attila NK PT elnöke. Előadást tartott a NÉKOSZ Ifjúsági Akadémiáin – 611, 621, 693, 831, 891, 1391, 1428
- Kádár László (Ósód, 1908), a földrajztudományok doktora, egyetemi tanár. 1939–42-ben a Táj- és Népkutató Intézet igazgatója. 1942-ben a GYIK első tanárelnöke. 1946–48-ban a debreceni egyetem professzora, a Bartók Béla NK tanárelnöke – 72, 110, 117, 119–121, 140, 142, 303, 564, 565, 649, 970
- Kállai Gyula (Berettyóújfalu, 1910), újságíró, vezető kommunista politikus. A debreceni Márciusi Front egyik vezetője. 1941–44-ben a Népszava szerkesztője munkatársa. A Magyar Történelmi Emlékbizottság szervezője, az 1942. március 15-i antifasiszta tüntetés előkészítője. 1946–48-ban az MKP KV kulturális osztályának vezetője – 88, 90, 92, 93, 216, 439, 513, 648, 771, 1344
- Kalmár Árpád (Kispest, 1925), történelemtanár. 1947–48-ban Györfy-kollégista, 1948–49-ben a Petőfi Sándor NK vezetőségi tagja, a NÉKOSZ központi munkatársa – 811, 847, 1112, 1128
- Kamrás István (Kiskunlacháza, 1922), jogász, bíró. 1946–48-ban a pesterzsébeti Misztótfalusi Kis Miklós NK igazgatója. A városi 48-as bizottság titkára – 659, 691, 757, 1164
- Kánya Mária (Arad, 1921), tanár. 1944-ben részt vett a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmában. 1947–48-ban a NÉKOSZ külügyi osztályának vezetője – 704, 723, 761, 762
- Karácsony Sándor (Földes, 1891–Budapest, 1952), pedagógus, egyetemi tanár. 1942–44-ben a budapesti GYIK PT tagja, a debreceni Györfy István Kollégium tanárelnöke. 1946–48-ban a MADISZ elnöke, a NÉKEM ET tagja. Több ízben tartott előadást a NÉKOSZ nevelői konferenciáin, a budapesti és a debreceni népi kollégiumokban – 45, 52, 53, 66, 90, 96, 98, 110, 119–121, 126, 135, 136, 139, 141, 142, 172, 183, 200–203, 232, 234–236, 293, 301, 304, 414, 557, 648, 651, 666, 694, 696, 697, 702, 945, 970, 1201, 1413
- Kardos László (Tótkeresztúr, 1918), etnográfus, szociológus, kandidátus. A PFK és a Bolyai-kollégium alapító tagja. 1942–48-ban a Györfy István Kollégium igazgatója. Az ifjú-

sági antifasiszta ellenállási mozgalom egyik szervezője. 1944 őszén a Magyar Diákok Szabadságfrontjának alapító kiáltványát fogalmazta. 1945 tavaszán a MADISZ nevelési osztályának vezetője, majd Tolna megye földosztó miniszteri biztosa. 1946–47-ben a NÉKOSZ nevelési osztályának vezetője, 1947–48-ban a NÉKOSZ főtitkára. Országgyűlési képviselő. 1948. március 15-én a népi kollégiumok megteremtésének és pedagógiai munkásságának elismeréseképpen Kossuth-díjjal tüntették ki. 1948 szeptemberében a NÉKOSZ éléről eltávolították – 35, 39, 40, 71, 82, 101, 104, 106, 135–137, 142, 144, 149, 150, 158, 160, 162–165, 168, 171, 173, 177, 178, 180, 182, 193, 194, 197–199, 202, 203, 208, 211, 212, 217, 218, 220–225, 227, 228, 234–236, 237, 238, 243, 248, 256–259, 261, 268, 271, 273, 274, 276, 291, 293, 303, 304, 308, 309, 313, 331, 333–335, 343, 349, 354, 357, 360, 362, 371–373, 382, 383, 386, 392, 396, 400–402, 405, 407, 413, 418, 425, 426, 435, 436, 437, 439, 441, 443–446, 450, 457, 462–464, 468, 481, 482, 491–493, 497, 498, 505, 513, 518, 520, 523, 533, 539, 540, 555, 556, 590, 594, 600, 607, 611, 613, 615, 618, 621, 632–634, 648, 680, 681, 694, 696, 701, 703, 704, 712, 726, 727, 728, 733, 735–737, 741, 742, 745, 752, 760–762, 763, 767–769, 776, 779, 782, 787, 791, 817, 822, 824, 839, 843, 864, 865, 866, 867, 886, 888, 902, 914, 922, 941, 952, 958, 973, 981, 990, 1019, 1027, 1041, 1042, 1043, 1050–1053, 1055, 1080, 1090, 1098, 1136, 1140, 1144, 1147, 1151, 1168, 1189, 1197, 1208, 1230, 1243, 1244, 1258–1263, 1266, 1268, 1269, 1272, 1273, 1282, 1284, 1285, 1374, 1391, 1397–1399, 1406, 1423, 1425, 1432, 1433, 1438, 1441–1443, 1467, 1468, 1469, 1470, 1472, 1478, 1484, 1485

Károlyi Mihály (Budapest, 1875–St. Paul de Vence, 1955), haladó, demokratikus, szocialista politikus, az 1918–19-es népköztársaság elnöke. 1946-ban tanulmánya jelent meg a NÉKOSZ folyóiratában. 1947-ben előadást tartott a Györffy-kollégiumban – 298, 613, 614, 634, 694, 1040, 1165, 1392

Kassák Lajos (Érsekújvár, 1887–Budapest, 1967), Kossuth-díjas költő, író, publicista, festő. 1946–48-ban a József Attila NK PT tagja – 166, 513, 621, 622

Kázmér Sándor (Szolyva, 1922), mérnök. 1942–46-ban Györffy-kollégista. Részt vett az ellenállási mozgalomban, a Magyar Diákok

Szabadságfrontjában, 1946–48-ban a Vásárhelyi Pál NK igazgatója – 258, 438, 470, 475, 520, 576, 806, 914

Kelemen Zoltán (Besenyszög, 1920), agrár-mérnök, kandidátus. 1941–46-ban Bolyai-, majd Györffy-kollégista – 104, 199, 256, 261, 268, 269, 273, 309, 382, 383, 387, 444, 1149, 1151

Kende István (Máramarossziget, 1917), egyetemi tanár, ifjúságpolitikus. Az illegális kommunista ifjúsági mozgalomban a Györffy-kollégisták egyik felső kapcsolata volt – 251, 324, 326, 329, 330, 332, 333, 335, 343, 443, 462

Képes Géza (Mátészalka, 1909), József Attila-díjas költő, műfordító. Eötvös-kollégista, 1946–48-ban a rádió osztályvezetője – 933

Kerek Gábor (Jobbágyi, 1922), tanár. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista, 1945-ben Heves megye földosztó miniszteri biztosa. 1946–47-ben a NÉKOSZ szervezési osztályának vezetője, a Dózsa György NK igazgatója. 1947–49-ben az NPP országgyűlési képviselője, 1948–49-ben a Magyar Diákok Nemzeti Szövetségének elnöke – 97, 104, 134, 144, 166, 167, 366, 382, 383, 388, 405, 484, 557, 633, 703, 704, 760, 761, 767, 1147, 1311

Keresztury Dezső (Zalaegerszeg, 1904), költő, irodalomtörténész, akadémikus, művelődéspolitikus. Eötvös-kollégista, 1945–48-ban az Eötvös-kollégium igazgatója. 1946–47-ben kultuszminiszter – 441, 455, 456, 513, 517, 533, 535, 539, 548, 557, 633, 677, 679, 799, 1270

Kéri József (Lajosmizse, 1924), jogász, kandidátus. 1943–48-ban Györffy-kollégista, 1944-ben részt vett az ellenállási mozgalomban, 1945-ben a földosztásban, 1946-ban a népi kollégiumok szervezésében, 1948–49-ben a Hajnóczy József NK igazgatója – 364, 383, 389, 435, 611, 615, 726, 882, 883, 1095

Keserű János (Izsák, 1926), mezőgazdász. 1945–46-ban Györffy-, 1946–48-ban Petőfi-kollégista, 1948–49-ben az Áchim András NK igazgatója – 520, 563, 805, 883

Keserű Jánosné I. Bérczi Etelka

Kéthly Anna (Budapest, 1889–Blankenberge, 1976), szociáldemokrata politikus. 1941. november 1-én Táncsics sírjánál a Bolyai-kollégistákkal együtt vett részt az antifasiszta demonstráción. 1946-ban a NÉKÉM ET tagja. 1947 elején az önálló szociáldemokrata kollégiumi szövetség, a DOKOSZ létrehozása mellett érvelt, és vezető

- testületének másodelnöke lett – 95, 286, 409, 412, 557, 806
- Kicsi Sándor (Dálnok, 1919), tanár, tudományos kutató. 1940–44-ben Eötvös-kollégista, a PFK tagja. 1944-ben a Györffy-kollégistákkal együtt vett részt a NED és a Magyar Diákok Szabadságfrontjának akcióiban – 186, 273, 343, 346, 349, 350, 1341
- Kiss Antal (Zenta, 1925), gépészmérnök, jugoszláv partizán. 1941–44-ben a PFK tagja. 1944–45-ben a Petőfi brigádban harcolt – 217, 229
- Kiss Józsefné (Kassa, 1918), tanár. 1947–49-ben a miskolci Karacs Teréz NK igazgatója – 835, 963, 976, 1004, 1139, 1191
- Kiss Pál (Söpte, 1917–?, 1947), egyetemi hallgató. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista – 104, 134, 269, 274, 758
- Kodály Zoltán (Kecskemét, 1882–Budapest, 1967), Kossuth-díjas zeneszerző, zenetudós. 1942–44-ben a GYIK PT tagja, 1946-ban a NÉKÉM ET tagja. A Bartók Béla NK pártfogója, a békéstarhosi zenei iskolakollégium munkáját személyes figyelemmel kísérte – 53, 87, 116, 119, 139, 149, 151, 152, 178, 361, 455, 466, 557, 643, 654, 656, 679, 718, 725, 833, 878, 893, 894, 895, 896, 918, 921, 946, 1057, 1058, 1071, 1101, 1172, 1423, 1445, 1447
- Komló László (Csicsér, 1922), közgazdász, kandidátus, tudományos kutató. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista. Egyik szervezője a Szabad Szó falusi népkönyvtárakciónak. A GYIK VKT tagja – 89, 98, 99, 100, 104, 157, 158, 166, 177, 185, 199, 200, 202, 204, 261, 270, 291, 356, 383, 388, 389, 484
- Kónya Sándor (Karcag, 1927), az MTA hivatalvezetője. 1946–48-ban a debreceni Bartók Béla NK tagja – 1037, 1038, 1330
- Korda Béla, tanár. 1947–48-ban a szolnoki Mészáros Lőrinc, 1948–49-ben a pécsi Martinovics Ignác NK igazgatója – 1256, 1301, 1302
- Koroknai Zsuzsa (Cece, 1926), tanár, újságíró. 1946–48-ban a debreceni Bartók Béla NK, 1948–49-ben a Gorkij NK tagja – 649, 650, 651, 1128, 1188
- Kossa István (Balatonlelle, 1904–Budapest, 1965), kommunista politikus. 1945–48-ban a Szakszervezeti Tanács főtthkára, a NÉKÉM ET tagja – 443, 557, 566, 587
- Kovács Alajos (Csegöld, 1924), tanár, agrárszakember. 1946–48-ban a debreceni Bartók Béla NK tagja. 1947–48-ban a Csokonai-kollégium nevelőtanára, 1948–49-ben a debreceni népi kollégiumok instruktora – 819, 1283, 1297
- Kovács András (Kide, 1925), filmíró és filmrendező. 1945–46-ban a kolozsvári Móricz Zsigmond NK tagja, 1946–47-ben Györffy-kollégista, 1947–49-ben a Horváth Árpád NK igazgatója – 613, 615, 897, 898, 1413, 1437, 1438
- Kovács Béla (Mecsekfalja, 1908–?, 1959), kisgazdapárti politikus. 1942–44-ben a Paraszt szövetség főtthkára, az ellenállási mozgalomban érintkezésben volt a Györffy-kollégistákkal. 1946-ban a NÉKÉM ET tagja – 250, 251, 322, 557, 799, 800
- Kovács Ferenc (Döbrököz, 1921), pedagógus. 1946–48-ban a dombóvári Gyenis Antal, majd a kaposvári József Attila NK igazgatója. 1948–49-ben a NÉKOSZ dél-dunántúli instruktora – 883
- Kovács Gyula (Sárköz, 1920), jogász, egyetemi docens. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista. 1942–43-ban részt vett a Történelmi Emlékbizottság és az ifjúsági ankétmozgalom munkájában. 1944-ben az ellenállási mozgalomban való részvétele miatt letartóztatták. 1946–47-ben a NÉKOSZ nyilvántartási osztályának vezetője – 86, 88, 110, 125, 136, 142, 165, 207, 213, 232, 250, 256, 258, 261, 262, 305, 306, 332, 334, 343, 344, 348, 354, 396, 400, 402, 405, 440, 484, 761, 768, 1474
- Kovács Imre (Alcsut, 1913), író, publicista, parasztpárti politikus. 1940–44-ben az NPP vezetőségének tagja, a Szabad Szó szerkesztője. Előadásokat tartott a PFK-ban, a Bolyai- és a Györffy-kollégiumban. Az ellenállás időszakában érintkezésben volt a Györffy-kollégistákkal. 1946-ban a NÉKÉM ET tagja – 45, 63, 86, 87, 98, 126, 139, 185, 204, 212, 213, 219, 231–233, 235, 242, 250, 251, 270, 294, 295, 296, 297, 299, 329, 333, 431, 441, 448, 456, 473, 514, 557, 610, 804, 945, 1039, 1040, 1044, 1474
- Kovács Kálmán (Kisgyőr, 1913), kommunista politikus, jogtörténész, kandidátus, egyetemi tanár. 1939–44-ben kapcsolatban volt a PFK és a GYIK tagjaival – 93, 353
- Kovács Lajos (Miskolc, 1922), pedagógus. 1946–48-ban a miskolci Szemere Bertalan NK nevelőtanára, majd igazgatója – 180, 199, 258, 382, 435, 833, 836–838, 1048, 1181
- Kovács Péter (Polgár, 1912), gazdaságföldrajzi szakember. Teleki Pál tanársegédje, Zsindely

- Ferenc politikai köréhez tartozott. 1942–44-ben a Györfly István Kollégium PT tagja – 137, 144, 278, 303, 304
- Kovács Sándor (Hódmezővásárhely, 1927), közgazdász, szövetkezetpolitikus. 1940–46-ban a hódmezővásárhelyi Cseresnyés-kollégium tagja, 1946–48-ban Györfly-kollégista – 501, 519, 610, 663, 726, 806, 865, 866
- Kovács Tibor (Kohány, 1922), tanár, mérnök. 1945–46-ban a miskolci Petőfi Diákotthon igazgatója, 1946–48-ban a miskolci népi kollégiumok szervezője, a Szemere Bertalan NK igazgatója. 1948–49-ben a NÉKOSZ-központ osztályvezetője – 770, 840, 841, 1009, 1070, 1181, 1416, 1417
- Kovács Sándor (Arad, 1914), tanár. 1946–49-ben a ceglédi Dózsa György NK igazgatója, a megyei pedagógusszakszervezet és az úttörő szövetség vezetőségi tagja, szabadművelődési ügyvezető – 196, 197, 988
- Költő László (Biharkeresztes, 1922), vegyészmérnök. 1940–44-ben a Bolyai-, majd a Györfly-kollégium tagja – 100, 101, 104, 110, 146, 161, 164
- Köpeczi Béla (Nagyenyed, 1921), történész, irodalomtörténész, akadémikus, kultúrpolitikus. 1940–44-ben Eötvös-kollégista, tagja volt a PFK-nak, a Györfly-kollégistákkal kapcsolatot tartott. A NÉKOSZ folyóiratában írásai jelentek meg – 822, 1395, 1396
- Kőszegi Gyula (Székesfehérvár, 1921), közgazdász. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györfly-kollégista – 104, 110, 142, 146, 256, 261, 266, 268, 293, 309, 312, 313
- Köte Sándor (Hajdúszoboszló, 1925), a pedagógiai tudományok doktora, 1945–48-ban Györfly-kollégista. Népi kollégiumokat szervezett Baranya megyében, 1948-ban egy ideig a Nagy László NK igazgatója – 473, 519, 561, 562, 563, 564, 605, 611, 726, 805, 806, 947, 1094
- Kucs Béla (Ózd, 1925), szobrászművész. 1946–47-ben a Petőfi Sándor, 1947–49-ben a Dési Huber István NK tagja – 637, 1418
- Kuti László (Vése, 1924), agrármérnök. 1943–44-ben a pesterzsébeti Györfly István Népfőiskola hallgatója – 198
- Kutrucz Gizella (Szimő, 1921), újságíró. 1941–44-ben a Szabad Szóban több cikke jelent meg. Az ellenállási mozgalomban mindvégig együtt dolgozott a Györfly-kollégistákkal. 1946–48-ban segítette a debreceni népi kollégiumok szervezését – 99, 222, 250, 305, 308, 309, 314, 316, 326, 328, 331, 347, 349, 1413
- Lakatos Imre (? –London, 1974), matematikus, tudományos kutató. 1942–44-ben debreceni egyetemistaként részt vett az illegális kommunista diákmozgalomban. 1945–48-ban az Eötvös-kollégium diáksága balszárnyának képviselőjeként fellépett a Györfly-kollégiummal és a NÉKOSZ-szal való együttműködés mellett – 874, 876–878
- Lapis Károly (Dombóvár, 1926), orvosprofesszor, akadémikus. 1946–48-ban a Pápai Páriz Ferenc NK tagja – 1410, 1411
- László Gyula (Kóhalom, 1910), régész, egyetemi tanár. 1945–48 között a kolozsvári Móricz Zsigmond NK tanárelnöke, a Bolyai Tudományegyetem régészprofesszora – 233, 898, 904
- László Imre (Dombóvár, 1920), kandidátus, egyetemi tanár. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györfly-kollégista, 1943–44-ben a kollégium gazdasági titkára – 82, 96, 103, 104, 110, 117, 127, 128, 142, 163, 202, 223, 256, 261, 268, 271, 272, 1386
- Lázár György (Uzurijszk, 1921–Budapest, 1978), pedagógiatörténész, tudományos kutató. 1941–44-ben Eötvös-kollégista. Szerepe volt az ellenállási mozgalomban. 1947–48-ban a NÉKOSZ Apáczai Csere János kísérleti gimnáziumának igazgatója – 851, 852, 855, 859, 1340, 1381
- Lemhényi Jenő (Debrecen, 1915), pedagógus. 1946–47-ben a debreceni Bartók Béla NK igazgatója, a debreceni népi kollégiumok legaktívabb szervezője. 1947–49-ben a debreceni Állami Kollégium igazgatója – 527, 564, 565, 647, 648, 649, 970, 1007, 1065, 1192, 1193, 1413
- Lénárth Elek (Királyhida, 1920), pedagógus. A középiskolai népi kollégiumok énektanára, a NÉKOSZ központi gyermekkórusának karnagya – 661, 704, 717, 718, 842
- Lénárth Elekné Masits Mária (Hajdúnánás, 1920), tanár. A Kádár Kata NK igazgatója – 986
- Ligeti Lajos (Balassagyarmat, 1902), Kossuth-díjas orientalista, nyelvész, egyetemi tanár, akadémikus. 1942–43-ban a GYIK tanárelnöke, politikai megfontolásból lemondott – 135, 142, 144, 148, 172, 205, 208
- Liptai Ervin (Kispest, 1927), hadtörténész, kandidátus. 1946–47-ben Györfly-kollégista, a debreceni Bartók Béla NK tagja, 1947–48-ban a Szabó Dezső NK igazgatója – 519, 616, 649, 650, 677, 806, 1257
- Litkei József (Jászberény, 1924), festőművész. 1946–49-ben a Dési Huber NK tagja – 1076, 1086

- Losonczy Géza (Érsekcsanád, 1917–Budapest, 1957), publicista, szerkesztő, kommunista politikus. 1940–44-ben a Népszava munkatársaként kapcsolatban volt a Györfly-kollégistákkal. 1945–46-ban a Petőfi Sándor NK PT tagja. A népi kollégiumokról több cikket írt – 88, 92, 362, 512, 513, 514, 586, 648, 696, 878
- Lovas László (Békés, 1917–?, 1944), néprajzkutató. 1940–42-ben Bolyai-, majd Györfly-kollégista – 62, 66, 67, 72, 82, 104, 117, 141, 313
- Lóczy János (Budapest, 1908), újságíró. 1946-tól a Szabad Nép munkatársa – 844
- Lőkös Zoltán (Szeged, 1925), tanár, újságíró. 1946–48-ban a szegedi Délmagyarország munkatársa – 582
- Lőrincze Lajos (Szentgál, 1915), állami díjas nyelvész, kandidátus, egyetemi tanár. Eötvös-kollégista, a PFK tagja, részt vett a Bolyai-kollégium alapításában, jelen volt a Györfly-kollégium alakuló közgyűlésén. 1946–48-ban támogatta a pápai Petőfi Sándor NK munkáját – 63, 64, 1429
- Lukács György (Budapest, 1885–Budapest, 1971), filozófus, Kossuth-díjas akadémikus. A NÉKEMET tagja. Előadásokat tartott a Györfly-kollégiumban és a NÉKOSZ-akadémián – 31, 455, 557, 609, 611, 621, 622, 633, 693, 822, 827, 866, 1041, 1044, 1239, 1295, 1357, 1423, 1436, 1472
- Lukácsy Sándor (Csorna, 1923), kandidátus, irodalomtörténész, tudományos kutató. Eötvös-kollégista, részt vett az ellenállási mozgalomban. 1947–48-ban a Valóság szerkesztője – 345, 722, 851, 877, 1391, 1446, 1447, 1452
- Magony Ida (Újiráz, 1930), festőművész. 1946–48-ban a nagymarosi Nagy Balogh János, 1948–49-ben a Derkovits Gyula képzőművészeti NK tagja – 959, 1004, 1076, 1085, 1102
- Mágori Varga Erzsébet (Gyoma, 1918), író, kritikus. 1948-ban Reismann János fényképpel együtt könyvet készített a NÉKOSZ-ról, amelyet oroszul, angolul és franciául is kiadtak, de politikai okból nem kerülhetett forgalomba, csak néhány példány maradt fenn – 32, 922, 985
- Magyarfalvi Lajos (Tótkomlós, 1927), irodalomtörténész, tanár. 1946–48-ban a József Attila NK tagja, majd titkára, 1948–49-ben a NÉKOSZ-központ munkatársa – 1290, 1315, 1320, 1443, 1452
- Major László (Csuzs, 1922), közgazdász. Részt vett az ellenállási mozgalomban, 1945–46-ban Györfly-kollégista, 1946–48-ban a Petőfi-kollégium igazgatója, a NÉKOSZ alelnöke – 217, 354, 382, 383, 387, 438, 444, 457, 462, 517, 520, 523, 690, 726, 760–762, 768, 806, 1143, 1399
- Major Tamás (Budapest, 1910), Kossuth-díjas színművész, rendező, kiváló művész. 1946–48-ban a József Attila és a Horváth Árpád NK PT tagja. A Györfly-kollégium és a NÉKOSZ rendezvényeinek gyakori előadó-művésze – 362, 449, 453, 455, 634, 640, 643, 845, 1056, 1062, 1075, 1437
- Majoros Takács Ferenc, tanár. 1947–49-ben a nyíregyházi Bessenyei György NK nevelőtanára – 998, 1034
- Marjai Márton (Hajdúszoboszló, 1920), tanár. 1942–44-ben a debreceni PFK és a debreceni Györfly István Kollégium tagja. 1944 októberében antináci szerepe miatt letartóztatták. 1946–47-ben a debreceni Bartók Béla NK tagja, a Csokonai NK nevelőtanára. 1947–48-ban a hajdúböszörményi Petőfi NK igazgatója – 203, 650
- Markó Klára (Pásztó, 1919), gyógyszerész. 1942–44-ben a PFK tagja, a Györfly-kollégistáknak segített az ellenállási mozgalomban – 222, 239, 313
- Markos György (Budapest, 1902–Budapest, 1976), a földrajztudományok doktora, professzor. 1940–44-ben a Magyar Nemzet munkatársa, előadásokat tartott a Györfly-kollégiumban – 271, 448, 449, 1042
- Márkus István (Budapest, 1920), szociográfus, publicista, szerkesztő. 1939–44-ben szoros kapcsolatban volt a Bolyai-, majd a Györfly-kollégistákkal, részt vett az antináci földalatti munkában is. 1945–47-ben a Valóság szerkesztője, 1947–48-ban a NÉKOSZ honismereti osztályának vezetője – 60, 418, 443, 1096, 1109, 1113, 1374, 1375, 1391, 1392
- Márkus János (Nyíregyháza, 1925), közgazdász, diplomata. 1946–47-ben a debreceni Bartók Béla NK tagja, 1947–48-ban ösztöndíjas egyetemi hallgató Franciaországban – 651, 1007, 1150, 1151
- Medve Zsigmond (Sislóc, 1920), kandidátus, diplomata, főtisztviselő. 1943–44-ben a debreceni GYIK tagja, szerepet vállalt antifasiszta szervezkedésekben, 1944-ben internáltak. 1946–47-ben a NÉKOSZ jogtanácsosa – 202, 252, 291, 382, 484, 557, 1049, 1147, 1149, 1151

- Mérei Ferenc (Budapest, 1909), pedagógus, pszichológus. 1946–48-ban a NÉKOSZ központi pedagógiai szemináriumának vezetője, előadásokat tartott és tanulmányokat írt a népi kollégiumok pedagógiájáról. 1948–49-ben az Országos Neveléstudományi Intézet igazgatója, a Kollégiumi Tanács elnöke. 1949. március 15-én pedagógiai munkásságáért Kossuth-díjat kapott – 20, 634, 694, 754, 769, 947, 1209, 1262, 1314, 1320, 1344, 1469
- Mester Miklós, MÉP-párti, nacionalista politikus. 1939–44-ben országgyűlési képviselő, 1944 nyarán kultuszállamtitkár. 1944. március 23-án kinevezték a Györfly István Kollégium miniszteri biztosságának – 69, 292–294, 300
- Mészáros Sándor (Csicsó, 1920), közgazdász. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györfly-kollégista, 1942–44-ben a kollégium titkára, gazdasági titkára. 1945–48-ban a GYIK VKT tagja, a NÉKOSZ folyóiratainak, hetilapjának felelős kiadója – 81, 82, 96, 97, 104, 110, 115, 119, 121, 134, 142, 149, 176, 182, 194, 197, 199, 232, 240, 256, 257, 274, 291, 436, 484
- Mezei János (Hatvan, 1917), újságíró. A PFK alapító tagja, 1940–45-ben Bolyai-, majd Györfly-kollégista – 65, 71, 104, 116, 396, 400, 484
- Mező Imre (Ramocsaháza, 1905–Budapest, 1956), vezető kommunista politikus. 1946–48-ban a József Attila NK PT tagja, a NÉKOSZ személyes híve – 1378, 1428
- Milóty István (Nyírbátor, 1883–?, 1963), jobboldali publicista, a második világháború idején az Új Magyarország főszerkesztője. Németbarát újságírói tevékenységéért Hitler kitüntetésben részesítette. 1944 májusában a német megszállás után vezércikkben intézett támadást a Györfly-kollégium ellen – 219, 297, 299, 323, 1404, 1462, 1474
- Mindszenty József (Csehimindszent, 1892–Bécs, 1975), esztergomi érsek, bíboros hercegprímás. 1946–48-ban több ízben támadta a népi kollégiumokat – 788, 793, 795, 797, 798, 1239, 1309, 1310, 1317, 1356, 1363
- Mód Aladár (Karako, 1908–Budapest, 1974), történész, egyetemi tanár, kommunista ideológus, a történettudományok doktora. 1943-ban előadásokat tartott a Györfly-kollégiumban és 1946–48-ban a NÉKOSZ-akadémián – 99, 212, 219, 222, 251, 269, 329, 362, 441, 448, 694, 766, 857, 886, 1039, 1044, 1049, 1295, 1393
- Mohácsi László (Táp, 1927), jogász. Részt vett az 1943-as szárszói konferencián, 1945–46-ban Györfly-kollégista, 1946–48-ban a Szabó Dezső NK titkára – 452, 766, 806, 1399
- Molnár Erik (Fiume, 1894–Budapest, 1966), kommunista politikus, történész, Kossuth-díjas akadémikus. 1945–48-ban előadásokat tartott a Györfly-kollégiumban és a NÉKOSZ Ifjúsági Akadémiáján. 1946-ban a NÉKEM ET tagja – 232, 441, 443, 455, 557, 587, 611, 648, 694, 886, 1039, 1210
- Molnár István (Debrecen, 1922), jogász, filmtörténész. 1943-ban részt vett a szárszói konferencián, 1945–46-ban Györfly-kollégista, 1946–47-ben a Szabó Dezső NK igazgatója, 1947–48-ban a NÉKOSZ sajtóosztályának vezetője – 533, 634, 719, 726, 760, 762, 767, 806, 1264
- Molnár István, tánctanár, művész, koreográfus. 1942-ben a Györfly István Kollégium népi ballada- és táncgyűjtésének koreográfusa – 144, 155, 156, 212, 804, 1057, 1058
- Molnár János (Nádudvar, 1927), történész, kandidátus. 1946–48-ban a debreceni Bartók Béla NK tagja – 649, 650
- Móricz Zsigmond (Tiszacsécse, 1869–Budapest, 1942), figyelemmel kísérte a népi származású diákság fejlődését. Többször tett látogatást a Bolyai- és a Györfly-kollégiumban. 1942-ben a GYIK PT tagja – 45, 49, 54, 75, 86, 111, 118, 136, 139, 145, 151, 172, 219, 220, 247, 266, 321, 338, 431, 443, 540, 583, 584, 606, 632, 634, 689, 760, 767, 771, 898, 1044, 1047, 1379, 1423, 1429, 1431
- Mucsi Ferenc (Zenta, 1928), történész, kandidátus, tudományos kutató. 1946–48-ban a ceglédi Dózsa György NK tagja, majd titkára – 674, 960
- Muharay Elemér (Jászberény, 1901–Budapest, 1960), író, népiszínháték-rendező. 1939–44-ben a népi kulturális mozgalom egyik szervezője és teoretikusa. Az ellenállási mozgalomban kapcsolatban volt a Györfly-kollégistákkal. 1945–46-ban tánc- és énekegyüttest szervezett, tagjainak jó része 1946–48-ban népi kollégista lett, és jelentős szerepe volt a Tánc- és Kórusművészeti NK, valamint a NÉKOSZ központi tánc- és énekegyüttes megszervezésében – 97, 120, 141, 251, 354, 450, 1056, 1101
- Münnich Ferenc (Seregélyes, 1886–Budapest, 1967), vezető kommunista politikus. 1946–47-ben Budapest rendőrfőkapitánya – 814

- Nádasdi József (Balmazújváros, 1929), tanár, pártfunkcionárius. 1946–47-ben a debreceni Csokonai Vitéz Mihály NK, 1947–48-ban az Apáczai Csere János iskolakollégium tagja – 855, 856, 857, 1065
- Nagy Ferenc (Bisse, 1903), kispártfunkcionárius. 1942–43-ban a Parasztbizottság elnöke, a GYIK PT tagja, előadásokat tartott a kollégiumban, a népfrentmozgalomban együttműködött a kollégistákkal. 1946–47-ben miniszterelnökként támogatta a NÉKOSZ-t – 176, 177, 219, 232–235, 250, 263, 409, 412, 439, 441, 448, 455, 533, 535, 536, 559, 799, 800, 801
- Nagy Gyula (Zalaapáti, 1920), agrármérnök. 1939–44-ben a PFK tagja, az ellenállási mozgalomban kapcsolatban volt a Győrffy-kollégistákkal – 230
- Nagy Imre (Kaposvár, 1896–Budapest, 1958), vezető kommunista politikus. 1945–48-ban az MKP PB tagja, 1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány földművelési minisztere – 373, 375, 381, 437, 439, 1146, 1295
- Nagy István (Koloszvár, 1904–Koloszvár, 1977), regényíró, publicista, kommunista politikus. 1942 és 1944 között előadásokat tartott a Győrffy-kollégiumban, a PKF-ban, és velük együtt több jelentős népfrent jellegű összejövetelen és konferencián vett részt, 1945–48-ban a Bolyai Tudományegyetem tanáraként, a Világosság szerkesztőjeként segítette a romániai magyar népi kollégiumok munkáját – 98, 99, 126, 141, 145, 185, 203, 219, 220, 222, 227, 232, 238, 243, 270, 278, 329, 898, 1111
- Nagy Lajos (Makó, 1922–Budapest, 1974), közgazdász. 1941–46-ban Bolyai-, majd Győrffy-kollégista, a német megszállás után, 1944-ben a kollégium titkára. 1945–46-ban a kollégium gazdasági titkára, 1946–47-ben a NÉKOSZ gazdasági osztályának vezetője – 104, 116, 119, 121, 142, 161, 165, 256, 257, 261, 268–272, 292, 293, 306, 310, 313, 343, 354, 383, 384, 391, 405, 437, 441, 464, 481, 492, 557
- B. Nagy László (Budapest, 1927–Balatonszárszó, 1973), újságíró, filmkritikus, irodalomtörténész. 1944-ben a Görgey-zászlóaljban tevékenykedett. 1945–49-ben a Szabad Szó munkatársa. A Dózsa György NK alapító tagja, 1947–49-ben a NÉKOSZ-központ munkatársa, a Népi Kollégista első szerkesztője. Korai tanulmányai a Valóságban jelentek meg – 559, 1201, 1393, 1400, 1444
- (F.) Nagy László (Felsőiskáz, 1925–Budapest, 1978), Kossuth-díjas költő. 1946–49-ben a Dózsa György, majd a Derkovits Gyula és a József Attila Népi Kollégium tagja. Első versei a NÉKOSZ folyóiratában, a Valóságban jelentek meg – 722, 754, 755, 843, 845, 1076, 1393, 1429, 1445, 1446, 1449, 1451, 1452, 1483
- V. Nagy Lukács (Törökszentmiklós, 1925), agrár-közgazdász, egyetemi tanár. 1943–48-ban Győrffy-kollégista, 1948–49-ben a Berzeviczy Gergely NK igazgatója – 265, 309, 313, 382, 383, 384, 435, 438, 1256
- K. Nagy Magda (Hajdúböszörmény, 1921), irodalomtörténész, kandidátus. 1945–48-ban Győrffy-kollégista, 1946–47-ben a MEFESZ titkára – 451, 459, 471, 473, 482, 497, 576, 672, 958, 984, 1210
- Nagy Sándor (Nagybaracska, 1922), Kossuth-díjas író, újságíró. 1946–48-ban a szegedi Móricz Zsigmond NK vezetőségi tagja – 646, 799, 1019, 1320
- Nánási László (Kisújszállás, 1906), parasztpárti politikus, szövetkezetpolitikus. 1939–44-ben a Szabad Szó munkatársa, cikket írt a Győrffy-kollégiumról. A demokratikus parasztmozgalomban a Győrffy-kollégistákkal együtt vett részt. 1946–48-ban a Dózsa György, a József Attila, a Szabó Dezső Népi Kollégium PT tagja – 87, 93, 129, 250, 353, 611
- Németh Ferenc (Somogyacsa, 1922), orvos. 1941–46-ban Bolyai-, majd Győrffy-kollégista, 1946–48-ban a Pápai Páriz Ferenc NK tagja, 1948–49-ben a Balassa János NK igazgatója – 104, 161, 273, 278, 435, 463, 472, 482, 886, 983, 1434
- Németh Gyula (Nagybarát, 1919–Budapest, 1976), orvos. A Pápai Páriz Ferenc NK titkára – 508, 1338, 1440
- Németh László (Nagybánya, 1901–Budapest, 1975), Kossuth-díjas író. 1942–44-ben személyes kapcsolatban volt a Győrffy-kollégistákkal. 1945–49-ben a hódmezővásárhelyi Cseresnyés NK tanára. A Pápai Páriz Ferenc NK PT tagja – 45, 56, 136, 139, 141, 156, 185, 188–190, 199, 282, 329, 431, 583, 648, 857, 945, 1201, 1202, 1429
- Nonn György (Csanádos, 1918), jogász. A Kossuth Könyvkiadó igazgatóhelyettese, vezető kommunista ifjúságpolitikus – 87, 608, 647, 648, 767, 838, 1262, 1266, 1328
- Okályi Iván (Gádoros, 1900–Budapest, 1968), a Kertészeti Főiskola professzora. A GYIK PT

- tagja, 1943–44-ben a kollégium tanárelnöke, 1945–46-ban a Petőfi-kollégium PT tagja – 195, 205, 261, 274, 278, 514
- Oláh Margit, 1947–49-ben a gyulai Dobó Katica NK tagja – 791, 987, 1085
- Oláh Miklósné, tanár. 1947–49-ben a szolnoki Takács Éva NK igazgatója – 1005
- Oláh Pál (Makó, 1921–Budapest, 1968), állatorvos. 1941–44-ben a Bolyai-, majd a Györfly-kollégium tagja. 1944-ben illegális lakásán sokszorosította a NED újságját. 1945-ben Csanád megye földosztó miniszteri biztosa, 1945–48-ban a GYIK VKT tagja – 104, 110, 142, 194, 239, 261, 343, 344, 354, 382, 383, 388, 484, 884, 1147, 1148
- Olajos Mihály (Zenta, 1920) közgazdász, jugoszláviai kommunista politikus. 1941–43-ban részt vett a jugoszláv illegális kommunista ifjús munkás-mozgalomban, 1944-ben partizánharc szervezésében. 1943–44-ben Györfly-kollégista – 217, 245, 274, 276, 331
- Orbán László (Nógrádverőce, 1912–Budapest, 1978), kommunista politikus. 1943–44-ben egyik felső kapcsolata volt a kommunista Györfly-kollégistáknak. 1946–48-ban a József Attila NK PT tagja – 324, 326, 332, 333, 343, 362, 644
- Orosz József (Köröm, 1925), közgazdász, kandidátus, egyetemi tanár. 1946–48-ban Györfly-kollégista, 1948–49-ben a Berzeviczy Gergely NK titkára – 501, 1129
- Orosz Lajos (Köröm, 1921), pedagógiatörténész, kandidátus. Eötvös-kollégista, 1947–48-ban a NÉKOSZ Apáczai Csere János gimnázium és iskolakollégium igazgatója – 851, 852, 858, 861, 967, 1170, 1340
- Országh László (Szombathely, 1907), nyelvész, irodalomtörténész, kandidátus. Eötvös-kollégista, 1947–49-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Angol Intézetének tanácskezelő professzora, a Bartók Béla NK PT tagja – 1037, 1038
- Ortutay Gyula (Szabadka, 1910–Budapest, 1978), néprajzprofesszor, akadémikus. Kisgazdapárti politikus, 1946-ban a NÉKEM ET tagja, 1946 őszén a MAKE alapító és vezetőségi tagja. 1947–49-ben vallás- és közoktatásügyi miniszterként foglalkozott a NÉKOSZ állami támogatásának kérdésével – 513, 557, 626, 693, 695–697, 752, 772, 774, 775, 793, 799, 839, 1442
- Óvári Miklós (Pestimre, 1925), tanár, kommunista politikus. Eötvös-kollégista, 1946–48-ban a Kádár Kata NK tanára – 661, 1051, 1052
- Pajor Katalin (Székesfehérvár, 1926), tanár, egyetemi oktató. 1946–48-ban Györfly-kollégista, 1948–49-ben a Petőfi Sándor NK tagja – 501, 672, 751, 814, 846, 851
- Pál József (Nyírábrány, 1921), közgazdász, szövetkezetpolitikus. 1940–44-ben PFK tagja, Bolyai-, majd Györfly-kollégista. 1944 őszén a közgazdász KISKA helyettes vezetőjeként szerepet játszott az ellenállási szervezkedésben. 1945–48-ban a GYIK VKT tagja, 1947–49-ben országgyűlési képviselő – 79, 80, 82, 96, 97, 100, 103, 104, 110, 117, 119, 182, 288, 289, 291, 305, 306, 309, 346, 348, 354, 356, 382, 383, 389, 396, 400, 435, 440, 484
- Pál Lénárd (Gyoma, 1925), Kossuth-díjas fizikus, akadémikus. 1945–48-ban a Petőfi Sándor NK alapító, majd vezetőségi tagja. 1948–49-ben a Bolyai János NK igazgatója – 514, 920, 1313, 1410
- Pálóczy Horváth Lajos (Beregszász, 1899), író, újságíró, közgazdász. 1941–44-ben előadásokat tartott a Bolyai-, majd a Györfly-kollégiumban – 94, 139, 140, 513, 514, 515
- Palotás Mihály, mérnök. 1942–44-ben részt vett az antifasiszta ifjús munkás mozgalomban. 1943 augusztusában a balatonszárszói konferencián ismertette az Ifjúsági Ankét Bizottság programtervezetét. 1944 őszén a Görgey-zászlóalj tagja – 253, 329
- Pap Gyula (Orosháza, 1899), Munkácsy-díjas festőművész, főiskolai tanár, kiváló művész. 1946–48-ban a nagymarosi Nagy Balogh János képzőművészeti iskolakollégium igazgatója – 639
- Pap Gyuláné (Budapest, 1925), tanár. 1946–48-ban a nagymarosi Nagy Balogh János képzőművészeti iskolakollégium tanára és gondnoka – 1013
- Papp Károly (Keresztúr, 1926), sporttörténész. 1945–47-ben Györfly-kollégista, 1946 nyarán népi kollégiumokat szervezett Bács-Kiskun megyében. 1947–49-ben a NÉKOSZ központi osztályának vezetője, a Toldi Miklós NK igazgatója – 519, 704, 762, 984, 1086
- Papp László (Miskolc, 1922), festőművész. 1946–48-ban a miskolci Szemere Bertalan NK nevelőtanára, majd igazgatója – 966, 1077, 1181
- Papp Oszkár (Budapest, 1925), grafikus, festőművész. 1944-ben a Görgey-zászlóaljban tevé-

- kenykedett. 1945–46-ban a Muharay-együttes tagja, 1946–48-ban a Dési Huber István képzőművészeti NK titkára – 637, 638, 1076, 1102
- Parragi György (Pécs, 1902–Budapest, 1963), újságíró, polgári politikus. 1938–44-ben a Magyar Nemzet munkatársa. 1947–48-ban a Független Magyar Demokrata Párt lapjának, a Magyar Vasárnapnak szerkesztője – 799, 1272, 1274–1277
- Pataki Ferenc (Szentes, 1928), pedagógus, pszichológus, kandidátus. 1946–48-ban Győrffy-kollégista, 1948–49-ben a NÉKOSZ nevelési osztályának vezetője, majd a NÉKOSZ főtthkára, a Petőfi Sándor NK igazgatója – 498, 499, 501, 609, 615, 661, 806, 828, 831, 846, 1042, 1166, 1237, 1257, 1261, 1290, 1315, 1320, 1322, 1325, 1329, 1345, 1346, 1370, 1388
- Peja Győző (Galgagyörk, 1907), tanár. 1949-ben Kossuth-díjat kapott, 1946–49-ben az őzdi Ady Endre NK igazgatója – 690, 1320
- Pete Ilona (Hegyeshalom, 1928), közgazdász. 1946–48-ban a József Attila, 1948–49-ben a Kossuth Lajos NK tagja – 1145, 1146
- Pétersz László (Esztergom, 1926), tanár, 1945–46-ban Győrffy-kollégista, 1946–47-ben a Szabó Dezső, 1947–49-ben a debreceni Bartók Béla NK tagja – 508, 609, 670, 671, 983
- Pető Sándor (Besenyszög, 1924), tanár. 1945–47-ben Győrffy-kollégista, a kollégium és a NÉKOSZ jegyzője, gyorsírója. 1947–48-ban a Dózsa-kollégium, 1948–49-ben a Körösi Csoma NK vezetőségi tagja – 36, 382, 447, 449, 451, 452, 454, 492, 506, 508, 518, 533, 553, 611, 616, 673, 687, 707, 709, 751, 765, 776, 790, 887, 980, 997, 1039, 1065, 1090, 1093, 1095, 1097, 1182, 1328
- Pintér György (Döbröcköz, 1921), közgazdász. 1941–44-ben egyetemi hallgatóként kapcsolatot tartott a Győrffy-kollégistákkal. 1947–48-ban a NÉKOSZ, 1948–49-ben az ODKH gazdasági osztályának vezetője – 633, 704, 761, 762
- Pogány Ödön Gábor (Kispest, 1916), művészettörténész, művészeti író, kandidátus. 1946–48-ban a Dési Huber NK igazgatója – 637, 638, 919, 1057, 1075
- Püski Sándor (Békés, 1915), jogász, könyvkiadó. 1939–47-ben a Magyar Élet könyvkiadó vállalat vezetőjeként a népi írók kiadója. Kiadványainak terjesztésében a háború alatt jelentős szerepet vállaltak a Győrffy-kollégisták. 1943-ban a balatonszárszói konferencia szervezője. 1946–47-ben segítette Békésen a helybeli népi kollégiumok megalapítását – 219, 225
- Rácz Endre (Csákbéreny, 1922), tanár, kandidátus. 1942–46-ban Eötvös-kollégista, 1948–49-ben a pápai Petőfi Sándor NK igazgatója, a NÉKOSZ területi instruktora – 1320
- Rácz Sándor, tanár. Részt vett a progresszív pedagógusszervezkedésekben, 1946–48-ban az Arany János NK igazgatója – 690, 1041
- Rajk László (Székelyudvarhely, 1909–Budapest, 1949), vezető kommunista politikus. 1945–46-ban a Petőfi-kollégium PT elnöke, 1946-ban a NÉKEM ET tagja. 1946–48-ban az MKP főtthkárhelyetteseként, belügyminiszterként kiemelkedő szerepe volt a népi kollégiumok megszervezésében – 26, 423, 455, 488, 513, 514, 515, 516, 517, 520, 522, 531, 533, 535, 539, 549, 554, 557, 558, 559, 561, 587, 611, 616, 621, 632, 633, 640, 643, 648, 667, 686, 687, 692, 694, 764, 765, 767, 769, 808, 835, 889, 1094, 1239, 1244–1249, 1260, 1266, 1284, 1286, 1349, 1352, 1354–1356, 1358, 1363, 1370, 1393, 1394, 1398, 1404, 1406, 1431, 1441, 1442, 1462
- Rajk Lászlóné Földi Júlia (Budapest, 1914), 1945–48-ban a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége főtthkára, 1946–48-ban a Zrínyi Ilona NK szervezője, a PT tagja – 576, 1021, 1398
- Rákosi Mátyás (Ada, 1892–Szovjetunió, 1971), vezető kommunista politikus. A népi kollégiumi mozgalom fennállásának időszakában az MKP főtthkára, a NÉKEM ET tagja – 26, 27, 324, 409, 411, 412, 448, 455, 463, 533, 535, 536, 557, 559, 586, 616, 622, 698, 699, 735, 736, 752, 779, 808, 816, 1118, 1184, 1236, 1237, 1240, 1241, 1247–1249, 1255, 1261, 1269, 1284, 1285, 1287, 1294, 1295, 1297, 1318, 1320, 1323, 1326, 1333, 1342, 1343, 1352, 1356, 1358, 1359, 1363, 1404, 1427, 1462, 1468, 1478
- Rattay Márta (Békéscsaba, 1926–Budapest, 1960), tanár, újságíró. 1946–48-ban a József Attila, a Zrínyi Ilona, majd a Petőfi Sándor NK tagja – 1099
- Reismann János (Szombathely, 1905–Budapest, 1975), fotóművész. 1948-ban Mágori Varga Erzsébettel együtt Népi kollégisták címmel képes albumot készítettek és adtak ki a népi kollégiumok életéről – 32, 922, 985
- Rem Kálmán (Igrici, 1928), közgazdász. 1946–49-ben a miskolci Szemere Bertalan NK tagja, majd titkára – 1009, 1305

- Rétei Lajos (Kecskemét, 1925), tanár, etnográfus. 1946–47-ben a Szabó Dezső Kör, majd a Szabó Dezső NK alapító tagja, első igazgatója – 631
- Révai József (Budapest, 1898–Budapest, 1959), publicista, vezető kommunista politikus. 1945–48-ban a GYIK Tanácsának társelnöke, a NÉKÉM ET tagja. A Györffy István Kollégium és a népi kollégiumok életében kiemelkedő politikai szerepet játszott – 26, 28, 29, 45, 355, 373, 390, 401–403, 413, 414, 439, 440, 443, 450, 483, 490, 492, 493, 512, 555, 557, 583, 588, 592, 600, 609, 611, 613, 622, 643, 648, 693, 694, 700–702, 763, 768, 808, 839, 846, 864, 865, 886, 945, 1039, 1041, 1042, 1044, 1234, 1242, 1247–1249, 1265, 1272, 1274–1277, 1279, 1282, 1284, 1286, 1294, 1295, 1303, 1344, 1348, 1351, 1353, 1357, 1393, 1398, 1404, 1406, 1434, 1455, 1458, 1467, 1468
- Rosta László (Dombóvár, 1928), jogász, diplomata, 1946–48-ban a József Attila, 1948–49-ben a Madarász László NK tagja – 1125
- Rozsnyai Istvánné Pápa Ilona (Jászkarajenő, 1923), pedagógus, kandidátus. 1946–48-ban a József Attila NK vezetőségi tagja – 1377, 1452
- Rumi Lajos (Kéthely, 1920), állatorvos. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista – 204, 205
- Sápi Vilmos (Lajosmizse, 1922), jogtörténész, kandidátus. 1943–44-ben kapcsolata volt a Györffy-kollégistákkal, szerepelt az ellenállásban, 1945 tavaszán földet osztott. 1945–46-ban Györffy-kollégista, 1946–48-ban a Szabó Dezső NK gazdasági titkára, 1948–49-ben a Hajnóczy József NK vezetőségi tagja – 364, 451, 452, 1062
- Sarkadi Imre (Debrecen, 1921–Budapest, 1961), író, újságíró, drámaíró. 1946–48 között a Szabad Szó munkatársa, szerkesztője, a népi kollégiumi mozgalom személyes híve – 602, 1374
- Sarkadi László (Hajdúszóvár, 1930), tanár, újságíró. 1947–49-ben az Apáczai Csere János iskolakollégium tagja – 855, 856, 857, 969
- Simon Ágoston (Csikjenőfalva, 1928), gazdasági szakember. 1946–48-ban a debreceni Bartók Béla NK tagja – 978, 1007, 1192
- Simon István (Bazsi, 1926–Budapest, 1975), Kossuth-díjas költő. 1948–49-ben a József Attila NK tagja – 1422, 1448, 1451
- Simon Péter (Tét, 1926), történész, kandidátus, egyetemi docens. Pápai középiskolás diákként kapcsolatba került a Györffy-kollégistákkal, 1946–48-ban Györffy-kollégista, 1948–49-ben a Petőfi Sándor NK tagja – 501, 508, 803, 1129, 1429
- Sinkó Ervin (Apatin, 1898–Jugoszlávia, 1967), jugoszláviai magyar író, egyetemi tanár. 1947-ben meglátogatta a jugoszláviai vasútépítő brigádokban dolgozó népi kollégistákat – 756, 757
- Sinkó László (Peszéradács, 1922–?, 1944), 1942–44-ben Györffy-kollégista, agrár egyetemi hallgató. 1944-ben katona, a hadseregben antifasiszta agitációt folytatott – 194, 197, 256, 261, 272, 280, 284, 316
- Sipos Gyula (Tüskepuszta, 1921–Budapest, 1976), József Attila-díjas költő, újságíró. A PFK aktív résztvevője, a Györffy István Kollégium vezetőségi tagja. 1942–44-ben a Szabad Szó és a Kis Újság munkatársa. 1943–44-ben a német megszállásig az igazgató távollétében a kollégium vezetője. 1944 szeptemberében a rendőrség letartóztatta. 1945–46-ban a Nemzeti Parasztpárt Intéző Bizottsága tagja, az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselője. 1947–48-ban a NÉKOSZ hetilapjának, a Március Tizenötödikének főszerkesztője – 86, 91, 95, 99, 100, 104, 119, 121, 146, 152, 155, 161, 164, 165, 184, 186, 202, 204, 211–214, 215, 216, 217, 221, 223, 234, 248, 255–257, 258, 261, 262, 264, 268–272, 274, 278, 279, 284, 287, 291, 293, 294, 305, 306, 307–309, 312, 313, 314, 321, 324, 329, 331, 343, 353, 354, 366, 372, 374, 383, 385, 386, 387, 390, 396, 401, 402, 404, 405, 412, 439, 443, 448, 481, 482, 484, 487, 488, 492, 497, 528, 613, 616, 694, 721, 727, 1147, 1374, 1392, 1403, 1405, 1431, 1432, 1473
- Sok Ödönné I. Bohus Márta
- Somodi István (Szolnok, 1925), jogász, agrármérnök. 1943–48-ban a Györffy-kollégium tagja, 1945-ben földet osztott, 1946-ban Fejér megyében népi kollégiumokat szervezett. 1947 nyarán a jugoszláviai Petőfi Sándor vasútépítő brigád parancsnoka. 1947–48-ban a Dózsa György NK igazgatója – 275, 280, 308, 314, 364, 382, 383, 388, 435, 438, 451, 463, 509, 519, 606, 753, 756, 757, 766, 886, 983, 1137
- Somogyi Árpád (Karcag, 1926), Munkácsy-díjas szobrászművész. 1946–47-ben Györffy-kollégista, 1947–49-ben a Dési Huber István képzőművészeti NK titkára – 501, 883, 1076, 1397–1399
- Somogyi Imre (Abony, 1902–Budapest, 1947), szobrász, agrárszakember, parasztpárti poli-

- titus. 1939–41-ben kapcsolatba került a PFK és a Bolyai-kollégium tagjaival. Jelentős szerepe volt 1942–44-ben a Györfly István Kollégium megszervezésében és a GYIK PT létrehozásában. 1943–44-ben a Györfly István Népfőiskola egyik kezdeményezője és irányítója. 1945–46-ban a Petőfi Sándor NK PT alelnöke. Az Áchim András NK egyetemi mezőgazdasági előkészítő szakértetség tanfolyama felvette a nevét, ebből lett a későbbi Somogyi Imre Népi Kollégium – 60, 61, 86, 88, 89, 98, 99, 139, 163, 164, 193, 194, 197, 199, 252, 265, 443, 512, 513, 514, 516, 1046
- Somogyi Miklós (Abony, 1896), vezető kommunista politikus. 1930–44-ben a NÉKOSZ egyik vezetője. 1940 és 1944 között a Bolyai, majd Györfly-kollégisták kapcsolatban álltak vele a politikai szervező munkában a Történelmi Emlékbizottság, a népfrontmozgalom akcióiban, a fegyveres ellenállásban. 1945–48-ban a Petőfi Sándor NK PT tagja – 86, 88, 250, 251, 458, 514, 620, 1475
- (Somogyi) Tóth Sándor (Kaposvár, 1923), József Attila-díjas író, szerkesztő. 1946–47-ben a szegedi Móricz Zsigmond NK tagja, 1947–48-ban a Kálmány Lajos NK igazgatója. 1948–49-ben Budapesten a Csokonai Vitéz Mihály általános iskolás népi kollégium igazgatója – 1340, 1431
- Soós Ibolya (Miskolc, 1923), tanár. 1945–48-ban a szegedi Bíró Szép Anna NK igazgatója – 956, 1019, 1020, 1340
- Soós Levente (Miskolc, 1923), tanár, újságíró. 1942–44-ben a debreceni, majd a budapesti Györfly-kollégistákkal együttműködve vett részt az ellenállási mozgalomban – 344, 1405
- Sós Júlia (Budapest, 1923–Budapest, 1968), pedagógus, szociológus, író. 1944 előtt kapcsolatba került a Györfly-kollégistákkal. 1944-ben részt vett az antifasiszta illegális mozgalomban. 1947–48-ban a NÉKOSZ Apáczai Csere János iskolakollégiumának tanára – 327, 754, 755, 851, 1340
- Sütő András (Pusztakamarás, 1927), romániai magyar író. 1945–48-ban a kolozsvári Móricz Zsigmond NK tagja és szervezője, a Világosság munkatársa. Az erdélyi népi kollégiumok lelkes propagátora – 447, 898, 905, 906, 912, 1484
- Szabédi László (Sáromberke, 1907–Kolozsvár, 1959), romániai magyar költő, irodalomtörténész, nyelvész. 1945-ben a Világosság munkatársa, majd a Bolyai Tudományegyetem esztétikatanára. A kolozsvári Móricz Zsigmond NK egyik szellemi irányítója – 904
- Szabó Árpád (Budapest, 1913), klasszika-filológus, az irodalomtudományok doktora. 1940–48-ban debreceni egyetemi tanár, 1942–44-ben a debreceni GYIK, 1946–48-ban a Bartók Béla NK PT tagja. A debreceni és a budapesti népi kollégiumban előadásokat tartott, a NÉKOSZ folyóiratában tanulmányokat írt – 203, 650, 1041
- Szabó Dezső (Kolozsvár, 1879–Budapest, 1945), író, publicista. Irodalmi működése során volt Ady-hívő, polgári radikális, „keresztény-nemzeti”, fajvédő, nacionalista. A második világháború idején élesen szembeszállt a német imperializmussal, a nyilasmozgalommal. A Drang nach Osten, a nagytőke és a nagybirtok, a nemzetiszocializmus ellen harcra mozgósító előadásai és írásai nagy hatással voltak a népi kollégisták első nemzedékére – 45, 53, 80, 118, 136, 219, 232, 249, 264, 302, 338, 402, 431, 448, 455, 499, 560, 632, 804, 856, 878, 945, 946, 1201, 1203, 1204
- Szabó Endre (Zajta, 1923), festőművész. 1940–44-ben Bolyai-kollégista – 104, 165, 186
- Szabó Ferenc (Budapest, 1902–Budapest, 1969), Kossuth-díjas zeneszerző, kiváló művész. A Zeneakadémia professzoraként támogatta a Bartók Béla NK munkáját – 643
- Szabó Gergely (Kisújszállás, 1921), vegyész-mérnök, gazdaságpolitikus. 1941–46-ban Bolyai, majd Györfly-kollégista. 1946–47-ben a NÉKOSZ főtírkára. 1947–49-ben szovjet ösztöndíjas – 105, 106, 116, 166, 167, 192, 204, 278, 383, 387, 405, 413, 438, 449, 451–453, 470, 555, 556, 590, 609, 616, 631, 633, 677, 695, 704, 707, 913, 958, 983, 1089, 1149, 1151, 1289, 1385
- Szabó István (Kézdivásárhely, 1922), író, újságíró. 1945–48-ban a kolozsvári Móricz Zsigmond NK igazgatója – 898, 899, 901, 902, 903
- Szabó Iván (Hódmezővásárhely, 1913), szobrászművész, főiskolai tanár, koreográfus. 1947–49-ben a NÉKOSZ központi táncegyüttesének vezetője – 637, 715–717, 843, 1058, 1072
- Szabó József (Karcag, 1923), közgazdász, kandidátus, főiskolai tanár. 1945–46-ban Györfly-kollégista – 501, 615
- Szabó Kálmán (Bogyoszló, 1921), közgazdász, egyetemi tanár, akadémikus. 1945–48-ban

- Györfly-kollégista, 1947–48-ban a Központi Egyetemi Szociális Iroda vezetője. Népi kollégiumokat szervezett Vas megyében, 1948–49-ben a Dózsa György NK igazgatója – 508, 566, 608, 754, 768, 805, 806, 812, 1145, 1257, 1261, 1395, 1406
- Szabó Kálmán (Ludas, 1936), állatorvos. 1946–48-ban az Állami Kollégium diákbizottságának tagjaként a NÉKOSZ-szal való együttműködést kezdeményezte – 883, 884
- Szabó Károly (Bő, 1926), jogász, diplomata. 1947–48-ban Györfly-kollégista, 1948–49-ben a Madarász László NK vezetőségi tagja, a MEFESZ titkára – 887, 1128
- Szabó László (Bőnyrétafalva, 1923), gépészmérnök. 1942–46-ban a Györfly-kollégium tagja. Harcolt a Görgey-zászlóaljban. 1946–48-ban a Vásárhelyi Pál NK vezetőségi tagja – 364, 382, 758
- Szabó Pál (Biharugra, 1893–Budapest, 1970), Kossuth-díjas író, parasztpárti politikus. 1946–48-ban több budapesti népi kollégium pártoló testületének tagja, a Bihar megyei népi kollégium legfőbb pártolója – 45, 62, 87, 99, 250, 257, 365, 366, 632, 856, 1045, 1049, 1137
- Szabó Zoltán (Budapest, 1912), szociográfus, író, szerkesztő. 1939–44-ben a Magyar Nemzet munkatársa. Gyakran írt a Györfly-kollégiumról. 1945–46-ban a MADISZ elnöke, a Valóság főszerkesztője – 131, 415, 418, 613, 738, 1391, 1392
- Szabolcsi Miklós (Budapest, 1921), irodalomtörténész, egyetemi tanár, akadémikus. 1945–48-ban a Györfly István Kollégium francia-tanára és nyelvi tanácsadója. Kollégista munkaközössége 1946–47-ben lefordította és kiadta Politzer francia kommunista filozófus munkáját – 441, 1050, 1051, 1053
- Szakács András (Csikborzova, 1922), közgazdász. 1941–44-ben Bolyai-, majd Györfly-kollégista – 101, 105, 106, 118, 162, 200, 305, 549
- Szakács Kálmán (Magyarkér, 1924), történész, kandidátus, egyetemi tanár. 1946–48-ban az Arany János NK vezetőségi tagja – 1042
- Szakáll Pál (Hajdúdorog, 1918), agrármérnök. 1941–45-ben Bolyai-, majd Györfly-kollégista, 1945-ben a Földművelésügyi Minisztérium munkatársaként részt vett a földreformtörvény megfogalmazásában – 105, 134, 161, 169, 369, 383, 390, 484
- Szakasits Árpád (Budapest, 1888–Budapest, 1965), újságíró, vezető szociáldemokrata, majd kommunista politikus. 1940–44-ben a Szociáldemokrata Párt főtírkára, a Népszava főszerkesztője – 93, 220, 233, 448, 463, 533, 535, 537, 557, 559, 779, 808, 816, 1045
- Szalai Béla (Kutas, 1925), közgazdász, kommunista politikus. 1945 előtt a PFK tagja, a Györfly-kollégisták körében részt vett az ellenállásban. 1945-ben felvették a Györfly-kollégiumba. A MADISZ vezetőségi tagja, 1947–48-ban a MEFESZ elnöke. 1948–49-ben a NÉKOSZ főtírkára, majd elnöke – 217, 218, 332, 343, 344, 346, 347, 354, 356, 360, 362, 383, 387, 484, 883, 1137, 1237, 1261, 1262, 1289, 1290, 1297, 1300, 1305, 1314, 1315, 1320, 1324, 1344
- Szapor József (Diósjenő, 1925), jogász. 1947–48-ban Györfly-kollégista, 1948–49-ben a Hajnóczy József NK tagja – 805, 889
- Szarka József (Fadd, 1923), pedagógus, a neveléstudományok doktora. 1946–48-ban a Pest-érzsébet c. lap munkatársa, 1948–49-ben a Misztótfalusi Kis Miklós NK igazgatója, a NÉKOSZ területi instruktora – 658
- Szászi Gabriella (Szekszárd, 1925), tanár. 1947–48-ban a NÉKOSZ-központ titkárságának vezetője, majd a nyilvántartási osztály munkatársa – 704, 1290, 1320
- Szathmáry Lajos (Budapest, 1903), tanár. 1939–42-ben a hódmezővásárhelyi Tanyai Tanulók Otthona igazgatója. 1944 nyarán – a kormánybiztosság idején – a GYIK megbízott igazgatója – 310, 313
- Szeberényi Lehel (Losonc, 1921), író, újságíró. 1945–48-ban a Szabad Szó munkatársa. Riportokat írt a népi kollégiumok életéről – 1066, 1374
- Széchy András (Budapest, 1923), történész. 1943-ban részt vett a balatonszárszói konferencián, 1945-ben a MADISZ Intéző Bizottságának tagja. 1946-ban a Falu-Budapest, majd a Dózsa György NK vezetőségi tagja – 575, 705
- Szegedi Miklós (Földes, 1926), újságíró, gazdasági szakember. 1946–48-ban a debreceni Bartók Béla NK tagja – 527, 529, 565, 649, 1007
- Székely Gábor (Orosháza, 1927), közgazdász. 1945–48-ban Györfly-kollégista, 1946 nyarán népi kollégiumokat szervezett – 565, 806, 889, 1045

- Székely Lajos (Szentpál, 1922), történész, egyetemi tanár. 1946–48-ban a szegedi Móricz Zsigmond NK igazgatója, 1948–49-ben a NÉKOSZ nevelési osztályának vezetője – 690, 984, 1019, 1020, 1237, 1290, 1314, 1315, 1320, 1327, 1357
- Szekér Gyula (Szombathely, 1925), mérnök, a kémiai tudományok doktora, gazdaságpolitikus. 1944–48-ban Györffy-kollégista, 1948–49-ben a Bolyai János NK titkára – 757, 806, 886, 888, 1313
- Szemes Piroska (Sárvár, 1925–Budapest, 1978), újságíró. 1946–48-ban a Zrínyi Ilona NK tagja – 1397
- Szent-Györgyi Albert (Budapest, 1893), Nobel-díjas biokémikus. 1946-ban a NÉKEM ET és a Pápai Páriz Ferenc NK PT tagja – 15, 557, 648, 654, 705, 1212
- Szervánszky Endre (Budapest, 1915), Kossuth-díjas zeneszerző. 1942–43-ban előadásokat tartott a Györffy-kollégiumban, 1946–48-ban népi kollégiumokban és a NÉKOSZ kulturális akadémiáján. A Bartók Béla NK PT tagja – 97, 141, 576, 640, 695, 844, 1419
- Szigeti István (Bucs, 1926), közgazdász. 1946–48-ban Györffy-kollégista, 1948–49-ben a Csokonai Vitéz Mihály NK igazgatója – 502, 571, 888, 1048
- Szj Rezső (Mezőlak, 1915), református lelkész, irodalomtörténész. 1946–48-ban a sárvári Bartók Béla NK igazgatója – 571, 572, 678, 679, 1130
- Szijiártó Lajos (Nagygejőc, 1920–Nagybörzsöny, 1944), bölcsészhallgató. 1940–44-ben Bolyai, majd Györffy-kollégista, a Teleki Pál Intézet munkatársa. 1944 őszén a Görgeyzászlóalj tagjaként hősi halált halt – 24, 105, 116, 126, 166, 288, 306, 309, 350–354
- Szirtes Ádám (Tápiósáp, 1925), Balázs Béla-díjas színművész, érdemes művész. 1946–49-ben a Horváth Árpád NK tagja. Népi kollégistaként játszotta első filmje főszerepét a Talpalatnyi földben – 642, 1135, 1410, 1412, 1437, 1438
- Szita Margit (Orosháza, 1925), tanár. 1946–47-ben Györffy-kollégista, 1947–48-ban Zrínyi-kollégista, a MEFESZ titkára, 1948–49-ben a Petőfi Sándor NK tagja – 1113
- Szokolay Sándor (Orosháza, 1931), Kossuth-díjas zeneszerző. 1946–49-ben a békéstarhosi zeneiskola és kollégium tanulója – 893
- Szokolszky István (Besztercebánya, 1915–Budapest, 1968), tanár. Eötvös-kollégista, 1946–48-ban a veszprémi Batsányi János NK igazgatója, 1948–49-ben a NÉKOSZ alelnöke és területi instruktora – 1320, 1321
- Szorger Sándor (Gasztony, 1925), szövetkezeti szakember. 1943–44-ben a Györffy István Népfőiskola hallgatója – 196, 198
- Szűcs Andor (Reformátuskovácsháza, 1926), tanár, dramaturg. 1939–46-ban a hódmezővásárhelyi Tanyai Tanulók Otthona, majd a Cseresnyés-kollégium tagja, 1946–48-ban Györffy-kollégista, 1948–49-ben a József Attila NK tagja – 502, 663, 986
- Szűcs Ferenc (Makó, 1922), vezérőrnagy. 1940–44-ben Bolyai, majd Györffy-kollégista és a PFK aktivistája. 1943–44-ben a Szociáldemokrata Párt tagja, majd az illegális kommunista mozgalom résztvevője. 1944-ben aktívan részt vett a NED és a Magyar Diákok Szabadságfrontjának, valamint a Magyar Ifjúság Szabadságfrontjának létrehozásában és akcióiban. 1945-ben Csanád megye földosztó miniszteri biztosa. 1945–48-ban az NPP vezető funkcionáriusa, országgyűlési képviselő – 100, 105, 134, 135, 148, 185, 186, 197, 203, 217, 218, 221, 222, 231, 241, 256, 261, 264, 277, 280, 282, 284, 294, 309, 321, 323–328, 331, 332, 340, 344, 354, 357, 377, 378, 382, 383, 388, 392, 396, 399, 443, 484, 497, 1473
- Szűcs Ferencné Morva Zsuzsa (Szeged, 1925), gyógyszerész, állami főtitkviselő. 1946–47-ben a NÉKOSZ központi titkára – 677
- Szűcs Gábor (Békés, 1919), közgazdász. 1940–44-ben Bolyai, majd Györffy-kollégista – 97, 116, 117, 134, 142, 149, 150, 173, 174, 191, 232, 261, 268, 273, 274
- Szűcs Jenő (Debrecen, 1928), történész, kandidátus, tudományos kutató. 1946–48-ban a debreceni Bartók Béla NK tagja, majd titkára, 1948–49-ben Eötvös-kollégista – 649, 819
- Taáp László (Szany, 1927), közgazdász. 1946–48-ban a pápai Petőfi Sándor NK tagja – 975, 1055
- Tánczos Gábor (Budapest, 1928), pedagógus, szociológus. 1946–47-ben részt vett a bajai népi kollégium megszervezésében. 1947–48-ban Györffy-kollégista, a Magyar Diákok Nemzeti Szövetségének főtitkárhelyettese, 1948–49-ben a Petőfi Sándor NK tagja – 587, 944, 1133, 1134, 1522
- Tardos (Katona) András (Gyoma, 1927–Budapest, 1971), történész, ifjúságpolitikus. 1942–44-ben részt vett a PFK munkájában, az ellenállási mozgalomban kapcsolatban volt a Györffy-kollégistákkal. 1943-ban letartó-

- tatták. 1945–49 között ifjúsági politikai vezető a MADISZ-ban és a MEFESZ-ben – 213, 223, 251, 344, 346, 348, 350, 362, 433, 434, 631, 1137, 1152
- Tasi József (Budapest, 1939), irodalomtörténész. 1970–72-ben a NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény szerkesztő bizottságának munkatársa – 1192, 1193, 1283–1285, 1439–1441, 1453–1455, 1467, 1468
- Telek József (Mátraballa, 1923), tanár. 1942–44-ben Györffy-kollégista – 134, 152, 185
- Tildi István (Szekszárd, 1919), agrármérnök. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista, 1945-ben Fejér megye földosztó miniszteri biztosa – 63, 96, 105, 117, 134, 256, 261, 273, 278, 306, 309, 369, 382, 383, 387–389, 575, 1416
- Tildy Zoltán (Moson, 1889–Budapest, 1961), kisközpárti politikus, 1945–46-ban miniszterelnök, 1946–48-ban köztársasági elnök. A NÉKEM fővédnöke – 354, 448, 456, 462, 505, 533, 534, 535, 544, 550, 557, 558, 564, 654, 655, 657, 693, 698, 732, 735, 752, 779, 787, 799, 813, 839, 970, 1141
- Tímár Mátyás (Mohács, 1923), a közgazdasagtudományok doktora, gazdaságpolitikus. 1945–49-ben az ifjúsági és kommunista pártapparátusban dolgozott – 445, 1044, 1049
- Tószegi Péter (Hódmezővásárhely, 1926), agrármérnök, kandidátus, egyetemi tanár. 1939–46-ban a hódmezővásárhelyi Tanyai Tanulók Otthona, majd a Cseresnyés-kollégium tagja. 1946–48-ban Györffy-kollégista, 1948–49-ben az Áchim András NK tagja – 502, 663, 664
- Tóth Antal Ernő (Beled, 1924), agrárközgazdász, kandidátus. 1943–46-ban Györffy-kollégista, 1944 őszén részt vett az ellenállási mozgalomban, 1946 nyarán népi kollégiumokat szervezett Sopronban, 1946–49-ben az Áchim András NK vezetőségi tagja – 271, 327, 328, 343, 346, 354, 371, 474, 475, 482, 569, 575, 984, 1415
- Tóth Béla (Perkáta, 1923), agrármérnök. 1942–44-ben Györffy-kollégista, 1944 őszén a Görgey-zászlóalj, 1947–49-ben a Áchim András NK tagja – 134, 147
- Tóth Béla (Abaujvecser, 1924), agrárközgazdász. 1945–47-ben Györffy-kollégista, 1947–49-ben a Kossuth NK igazgatója. 1946 nyarán kollégiumokat szervezett Komárom megyében – 502, 554, 677, 726, 812
- Tóth Benedek (Heves, 1921), jogász, újságíró, író. 1941–46-ban Bolyai-, majd Györffy-kollégista, 1945-ben földosztó miniszteri biztos Zala megyében, 1946–47-ben a NÉKOSZ sajtó- és propagandaosztályának vezetője – 105, 124, 159, 183, 186, 204, 261, 264, 284, 314, 347, 378, 380, 382, 557, 575, 633, 1147, 1151
- Tóth Ede (Kisújfalu, 1925), történész, kandidátus, egyetemi docens. 1945–48-ban Györffy-kollégista, 1948–49-ben a Petőfi Sándor NK tagja – 453, 467, 508, 673, 751, 984
- Tóth Gyula (Szerencs, 1926), tanár, költő. 1945–48-ban a Petőfi Sándor NK, 1948–49-ben a József Attila NK tagja – 620, 1449, 1451
- Tóth-Bessenyei Mária (Debrecen, 1931), tanár. 1947–48-ban az Apáczai Csere János gimnázium és iskolakollégium tanulója – 856, 858
- Tőkés Ottó (Sajósárvár, 1922), közgazdász. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista, a PFK tagja. 1941-ben bekapcsolódott az illegális kommunista mozgalomba, részt vett a Magyar Diákok Szabadságfrontjának akcióiban. 1945–48-ban a Belügyminisztérium titkárságának vezetője. 1949-ben a Rajk-per kapcsán letartóztatták és elítélték – 88, 89, 96, 101, 105, 110, 134, 136, 137, 142, 143, 161, 163, 164, 166, 174, 178, 183, 185, 221, 222, 225, 251, 256, 258, 261, 271, 309, 328, 332, 334, 343, 344, 346, 354, 356, 372, 383, 389, 481, 484, 524, 1261, 1286
- Turán Pál (Nagyöved, 1915–?, 1944), tanár. 1939-ben a PFK alapító tagja, részt vett a Bolyai-kollégium megszervezésében. 1940–44-ben Bolyai-, majd Györffy-kollégista – 96, 100, 105, 313
- Turczel Lajos (Szalka, 1917), szlovákiai magyar kritikus, irodalomtörténész, professzor. 1939-ben alapító tagja a PFK-nak, 1940–41-ben a Bolyai-kollégium tagja – 76, 105
- Tüdös Klára I. Zsindely Ferencné
- Újhelyi Szilárd (Debrecen, 1915), jogász, újságíró, diplomata. 1946–48-ban a József Attila és a Zalka Máté NK PT tagja – 91, 92, 362, 1344
- Urbán László (Sárvár, 1922), tanár. 1947–48-ban a sárvári Bartók Béla NK igazgatója – 964, 965, 974, 987, 1070, 1296
- Vámosi Nándor (Debrecen, 1917), tanár. 1947–49-ben a ceglédi Dózsa György NK nevelőtanára – 963, 1032

- Varga Éva (Pápa, 1926), tanár, pszichológus. 1945–47-ben a Zrínyi Ilona NK titkára, 1947–48-ban a debreceni Bartók Béla NK tagja – 623, 758, 1037, 1193
- Varga Gáborné Zalán Irén (Diosgyőr, 1921), tanár, kultúrpolitikus. 1946–47-ben a miskolci Rozgonyi Piroska NK igazgatója – 1416, 1417
- Varga György (Pápa, 1925), közgazdász. 1946–48-ban a NÉKOSZ szervezési, majd nyilvántartási osztályának munkatársa – 35, 650, 669, 761
- Varga Mihály (Pilis, 1926), irodalomtörténész, egyetemi docens. 1946–48-ban a Dózsa György NK tagja – 1420
- Varró József (Kóka, 1924), agrármérnök. 1945–46-ban Győrffy-kollégista, 1946–48-ban az Áchim András NK vezetőségi tagja – 451, 472, 482, 575, 1415
- Vas Károly (Érsekújvár, 1905), pedagógus, főiskolai tanár. 1942–43-ban a népfőiskolai mozgalom keretében ismerkedett meg a Győrffy-kollégistákkal, 1946–47-ben a győri Kovács Pál NK, 1947–49-ben a celldömölki gimnázium és a Felsőbüki Nagy Pál NK igazgatója – 703, 1216
- Vas Zoltán (Budapest, 1903), vezető kommunista gazdaságpolitikus, író. A NÉKÉM ET tagja. 1945–49-ben Budapest polgármestereként, majd a Gazdasági Főtanács titkáráként határozottan támogatta a népi kollégiumokat – 371, 372, 557, 622, 625
- Vásárhelyi Miklós (Fiume, 1917), újságíró. 1945–48-ban a Szabad Nép munkatársaként több cikket írt a népi kollégiumokról – 524, 1049, 1108
- Vásárhelyi Zoltán (Kecskemét, 1900–Budapest, 1977), Kossuth-díjas zeneszerző, karmester, kiváló művész. 1945–46-ban a Győrffy-kollégium énektanára, kórusának karnagya, 1946–48-ban a NÉKOSZ központi kórusának vezető karmestere – 449, 451, 467, 717, 718, 1057, 1172, 1397
- Vass Henrik (Pápa, 1915), újságíró, párttörténész. 1946–48-ban a pápai Petőfi Sándor NK PT tagja. A pápai Néplap szerkesztőjeként a kollégistákat is bevonta szerkesztőségi munkájába – 1054, 1429
- Vekerdi László (Hódmezővásárhely, 1924), író, irodalomtörténész, tudományos kutató. 1946–48-ban a Pápai Páriz Ferenc NK tagja – 1434
- Veres Péter (Balmazújváros, 1897–Budapest, 1970), parasztpárti politikus, Kossuth-díjas író. 1939–44 között több ízben előadást tartott a PFK-ban, a Bolyai- és a Győrffy-kollégiumban. Részt vett a kollégium dunavecsei táborán 1943-ban. 1946–48-ban rendszeresen szerepelt, előadott a NÉKOSZ minden fontosabb ünnepségén és rendezvényén. A népi kollégiumi mozgalom személyes híve – 45, 56, 62, 63, 80, 86, 96, 98, 99, 126, 136, 139, 141, 152, 153, 155, 165, 169, 172, 177, 185, 190, 196, 203, 219, 222–224, 228, 231, 232, 238, 242, 243, 247, 250, 251, 268, 270, 329, 365, 383, 431, 439, 441–443, 448, 449, 455, 456, 473, 499, 533, 535, 537, 557, 559, 560, 582, 609–611, 616, 617, 631, 632, 648, 687, 693, 695, 698, 735, 737, 752, 763, 766, 804, 840, 857, 864, 883, 885, 945, 998, 1041, 1044, 1066, 1114, 1119, 1190, 1243, 1258, 1269, 1404, 1409, 1410, 1430, 1446, 1473, 1484
- Vida Sándor (Devecser, 1934), történész, könyvtáros. 1947–49-ben a pápai Petőfi Sándor NK tagja – 987, 1393
- Vincze Imre (Szombathely, 1927), a közgazdaságtudományok doktora, gazdaságpolitikus. 1946–48-ban a József Attila NK tagja, 1948–49-ben a Dózsa György NK titkára – 1138, 1139
- Vincze István (Miskolc, 1922), néprajzkutató, kandidátus. 1946-ban a Petőfi Sándor NK titkára – 514
- Vitányi Iván (Debrecen, 1925), esztéta, szociológus, kandidátus. 1942–43-ban több népfőfront jellegű irodalmi esten szerepelt együtt a Győrffy-kollégistákkal. Részt vett az ellenállási mozgalomban, letartóztatták, Sopronkőhidára került. 1946–48-ban a Tánc- és Kórusművészeti NK igazgatója. Első írásai a Valóságban jelentek meg – 636, 716, 1056, 1172
- Würtl Ádám (Tamási, 1927), Munkácsy-díjas grafikusművész. 1946–49-ben népi kollégistaként alkotta első műveit – 639
- Zelk Zoltán (Érmihályfalva, 1906), Kossuth-díjas költő. 1946–48-ban a Szabadság c. lap kulturális rovatvezetőjeként cikkeivel támogatta a népi kollégiumi mozgalmat – 1068
- Zentai János (Miskolc, 1919), tanár, irodalmi szerkesztő. 1946–48-ban a hódmezővásárhelyi Cseresnyés NK igazgatója – 663, 664, 690, 691, 956, 1162, 1164
- Zilahy Lajos (Nagyszalonta, 1891–Jugoszlávia, 1974), író, szerkesztő. A Kitűnőek Iskolája kezdeményezője. 1940–44-ben a Híd főszerkesztője. Cikkeket írt és közölt a Bolyai- és a

- Györfy-kollégiumról. 1942–44-ben a GYIK PT tagja – 45, 54, 57, 90, 111, 141, 151, 442, 583
- Zöld Sándor (Nagyvárad, 1913–Budapest, 1951), orvos, kommunista vezető. 1946–48-ban az MKP szegedi titkáráként a helyi népi kollégiumok pártfogója – 88, 562, 1344
- Zsindely Ferenc (Kisvárd, 1891–Budapest, 1963), polgári politikus, író, 1939–42-ben miniszterelnökségi államtitkár, 1942–44-ben kereskedelmi miniszter. 1942–44-ben a GYIK PT elnöke – 89, 91, 106, 108, 155, 180, 200–202, 211, 234–236, 264, 278, 303, 304, 308, 1267, 1268, 1410
- Zsindely Ferencné Tüdös Klára (Debrecen, 1895), közéleti személyiség, színházi szakember, ruha- és jelmeztervező, rendező. 1942–44-ben a GYIK PT legfőbb mozgatója. Jelentős szerepe volt a kollégium anyagi, politikai és társadalmi létfeltételeinek biztosításában – 89, 90, 105, 106, 109, 111, 116, 117, 120, 135, 137, 141, 142, 144, 148, 157, 158, 162, 180, 199–201, 236, 266, 278, 295, 296, 303, 436

227. Népbíróági tárgyalás a budapesti Arany János Népi Kollégiumban

228. A Somogyi Imre Népi Kollégium Táncsics szövetkezete tanul, a képen Csizmadia J., Faragó F., Füstös S., Csia M., Kovács S., Almási I., Kovács K., Bangó Z., Megyimarcz V.

230. Győrffy-kollégisták a gyümölcsösükben kapálnak

231. A Zalka Máté Népi Kollégium diákjai kollégiumukat építik

232. Kollégiumi közmunka egy egyetemi népi kollégiumban

233. Kollégiumi közmunka a budapesti Kádár Kata Népi Kollégiumban

234. Általános iskolás népi kollégisták a kollégium tanulójában

235. Az Apáczai Csere János iskolakollégium diákjai a tanteremben

236. A Zalka Máté Népi Kollégium diákjai tanulókörben

237. A Vásárhelyi Pál technikusokollégium diákjai műszaki rajzot készítenek

238. A Derkovits Gyula művészeti népi kollégiumban

239. A Horváth Árpád Kollégium színész növendékei próbálnak (Lénárt Judit, Bay Gyula)

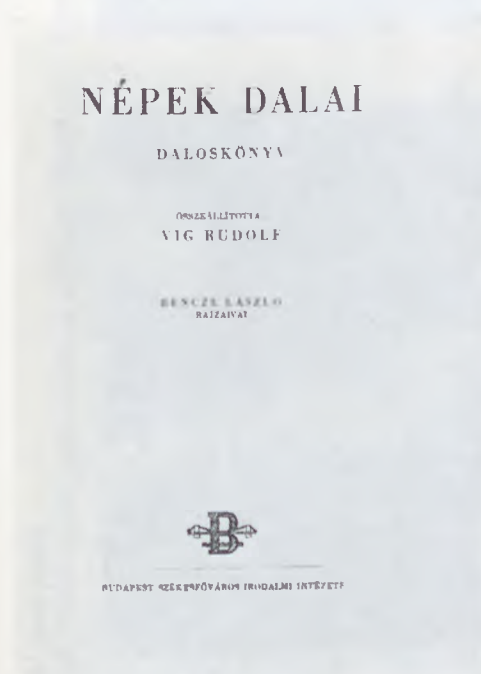

240. Egy egyetemi népi kollégium könyvtárában

241. A szegedi Móricz Zsigmond Kollégium diákjai a tanulóban

242. Népek dalai, a népi kollégisták daloskönyve, címlap

243. Népek dalai, a népi kollégisták daloskönyve, belső oldal

193.

Sej, a mi lobogónkat...

Sej, a mi lo-bo-gón-kat Fő-nyes szelek fúj-ják,
Sej, az van ar-ra ír-va Él-jen a sza-bad-ság!

2. Sej, szellők fényes szellők
Fújjátok fűjjeitek,
Holnapra megforgatjuk
Az egész világot!

(Jankovich Ferenc verse)

Eredetileg moldvai csángó népdal D. P. P. gyűjtése

1. Sej, a fekete hattyú Győzei vőrel magdért Sej én is győzei vőrelék Elhagyott házamért	3. Egyiket apámnak, Máskat anyámnak, A harmadikat from Jegybéli mátkámnak
2. Szállj fő hattyu, szállj le A fekete földre, Hát írjak levelet Régi boldogságomra	4. Iseném, Iseném, De sok ennyi idő, Sej hogy relik el búvárd Ennyi gyász esztendő
5. Nyárba nyíl a székfű S a szép piros vörös Hazaemgyünk rózsám Ot esztendő múlta!	

846

244. Népek dalai, a népi kollégisták daloskönyve. Egy oldal a daloskönyvből: a népi kollégisták indulójának szövege és kottája, az eredeti moldvai csángó népdal szövege

245. A ceglédi Dózsa György Népi Kollégium diákjai énekelnek, közöttük B. Nagy László

246. A pápai Petőfi Sándor Népi Kollégium zenekara gyakorol

247. A miskolci kollégiumok táncsoportja gyakorol. A táncosok: Czimre S., Seres I., Tucsá M., Béres J., Igó B., Horváth Gy., Dienes M.

Meghívó

*A miskolci népi kollégisták f. hó 8-án, szombaton
délután 5 órakor, a Deák-u. 5. sz. alatti helyiségükben*

Irodalmi estet

nyilvános
tartanak

Műsoron: Népi írók ismertetése,
népballadák, népi játékok, Bartók-
szonáta, hegedűszóló, a kollégium-
mok énekkara stb.

*Minden érdeklődőt szeretettel meghívunk és várunk
a miskolci népi kollégisták*

Belépődíj és műsormegváltás nincs.

M E G H I V Ó

A
SOMOGYI IMRE NÉPI KOLLÉGIUM
ifjúsága szeretettel meghívja Önt és
kedves családját a február hó 6-án
este 7 órákor tartandó műsoros

kollégiumi megnyitó ünnepségére.

Kollégiumi megnyitó estünkön
népdalokat, népi-táncokat és Sárközi
György: „Dózsa” című drámáját
mutatjuk be.

Somogyi Imre Népi Kollégium
Ifjúsága.

MŰSOR UTÁN TÁNC REGGELIG.

249. Meghívó kollégiumi megnyitó ünnepségre

M E G H I V Ó

A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÁNCICS MIHÁLY NÉPI KOLLÉGIUM
1947. ÉVI FEBRUÁR HÓ 1-ÉN, SZOMBATON ESTE 8 ÓRAI
KEZDETTTEL A VÁRMEGYEHÁZ DISZTERMÉBEN

NÉPI MAGYAR MEGYEBÁLT

RENDEZ, MELYRE T. CÍMET ÉS BECSÉS CSALÁDJÁT SZERETTEL
MEGHÍVJA A RENDEZŐSEG

Belépődíj: személyre 4 Ft, családjegy 3 személyre 10 Ft. Megjelentés magyar vagy utcai ruhában. A tiszta jövedelműek a népi kollégium céljaira fordíthatják. Felfűtést a jótékonnyal való tekintettel köszönettel fogadjuk. — Buffet, világosítás, kávé, szörp, hálók, illosk stb. — A köszönés szövegétől előzőleg a népi kollégium, (Dózsa György-ter 2. Telefon: 117) címre. — Címek, hogy az asztaligazlalt szövegétől előzőleg a népi kollégium, (Dózsa György-ter 2. Telefon: 117) címre.

250. Meghívó népi magyar megyebálra

6.

Meghívó.

A NÉPI KOLLEGIUMOK ORSZÁGOS SZÖVETSEGE
budapesti népi kollégiumai május 1-én este 8 órakor az
Áchim András Kollégiumban (volt Bolyai Akadémia, Budapest
II., Vörös Hadsereg útja 7—23)

május 1-i ünnepélyt

tartanak, melyre tisztelettel meghívja

a Népi Kollégiumok
Országos Szövetségének Vezetősége

Belépeskor a meghívót
fel kell mutatni!

251. Meghívó a NÉKOSZ május 1-i ünnepélyére

1946. ápr. 25

A NÉPI KOLLEGIUMOK ORSZÁGOS SZÖVETSEGE
MISKOLCIK, POLYAIKÓ 35-EN, VASÁRNAP

Ifjúsági kultúrnapot
TART: MEGNYITVÓVÁLÁSOK T. CÍMET
SZERZŐTTEK VASZAR MÉP. KOLLEGIÁK

A NAP MŰSORA:

- 9 óra Az ifjúság gyűlése a Bányán
- fel 10 " Zenei ünnepi felvonulás
- 11 " Ifjúsági nagyszünet a Szabadegyházban.
- fel 12 " Kultúrális délután Dóczytervezetében (a mai hajnalig)
- 3 " Népi Kollégiumok képzőművészeti kiállításának megnyitása a Károlyban.
- 4 " A „Barátok Háza” Zeneművészeti Kollégium hangversenye a Zenepalotában.
- 4 " A NÉKOSZ Miskolci Művészeti Bázisának díszelőadása.
- fel 6 " Ünnepi est a Nemzeti Színházban.

A kultúrális előadások való tekintettel, hogy a művészi rendezvények kiűzi esztétikai, analitikai nem szándékosan
szervezték, a foglalkozások szervezését támogatja a Góczy utca 14. sz. alatti lakó házasságok

252. Meghívó a NÉKOSZ miskolci ifjúsági kultúrnapjára

253. Népi kollégista röplabdamezőzés. NÉKOSZ-sporttábor, Szentendre, 1948 nyara

254. Kis népi kollégisták mezítlábas futballmérkőzése

255. Népi kollégisták sorakoznak a fonyódi táborban

256. Az egyetemista lányok felvonulnak a fonyódi táborban

257. A népi kollégisták rohammunkája előtt Kardos László tájékoztatja Rajk László belügy-minisztert, 1947. március 30.

258. A Dózsa-kollégisták rohammunkán Csepelen

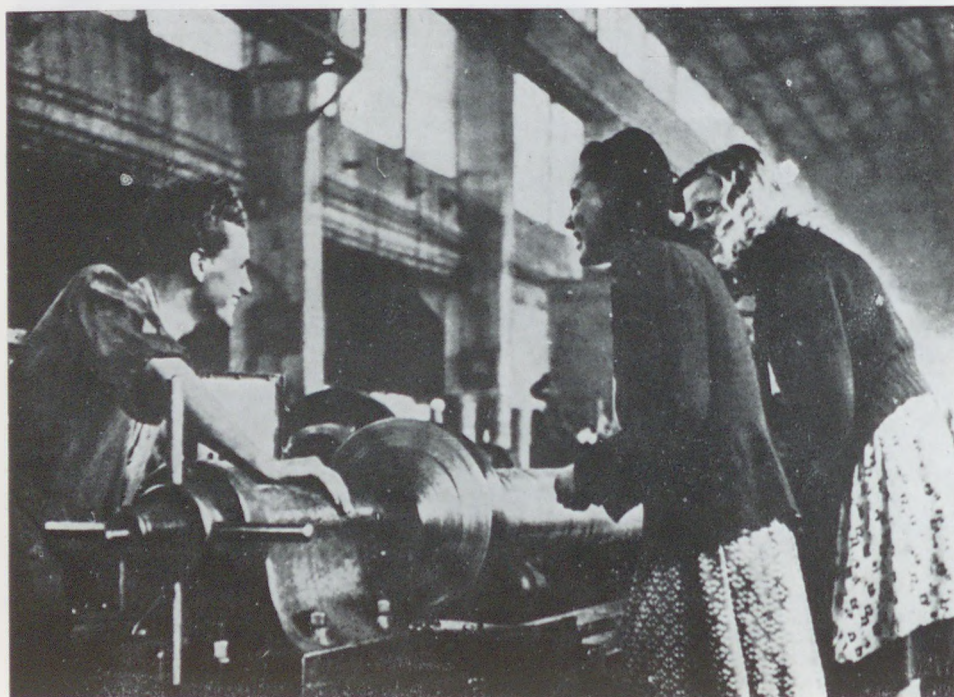
259. A Zalka Máté-kollégisták rohammunkára indulnak

260. Népi kollégista lányok rohambrigádja Csepelen

261. A pápai népi kollégisták falulátogatásra indulnak

262. Üzemlátogatás, üzemkutatás

263. A spanyol brigádok emlékművének leleplezése. A Zalka Máté Népi Kollégium a felvonuláson

264. Román katonai delegáció a Györffy-kollégiumban, 1948

HORVÁTH ÁRPÁD *Színészkollegium*

Filma hivatalnok-ut 26

A Kollégium tisztelettel meghívja Önt
ünnepélyes megnyitójára

1947. március 9-én, vasárnap délelőtt 11
órákor.

Gobbi Hilda

Gombos László dr.

1947

266. A Horváth Árpád Kollégium meghívója ünnepélyes megnyitóra

„Azt, hogy a nép fia vagy, igazolnod, sejh, ma nem azzal
szelene: honnan jössz, — azzal eszem: hova mész!”
(Illyés Gyula)

Meghívó.

A Bacsányi János Népi Kollégium
folyó hó 15-án, vasárnap délelőtt fél 12 órákor a vármegyeháza
nagytermében

ünnepi megnyitóját

tarja, amelyre mind a kollégiumi ifjúság, mind a vezetőség nevében
szeretettel meghívjuk.

Zalaegerszeg, 1947. évi március hó 10-én.

Vörös Antal s. k.
telor

Hegedüs Rajmund s. k.
igazgató.

267. A Batsányi János Népi Kollégium (Zalaegerszeg) meghívója ünnepi megnyitóra

1947/48-as centennáriumi munkaversenyének teljesítményelőirányzatai (Normái)

[illegible]

Népi Kollégiumok Országos Szövetsége.

A

Petőfi Sándor Népi Kollégium

É V K Ö N Y V E

1946—47.

P A P A.

Kézirat gyűjtemény.

A MAKÓI JÓZSEF ATTILA "NÉPI KOLLÉGIUM" ÉVKÖNYVE

AZ 1946/47. TANÉVRŐL.

I. ÉVFOLYAM.

SZERKESZTETTE

DR. GIDAY KÁLMÁN gimn. tanár,
KOLLÉGIUMI IGAZGÁTO

MAKÓ, 1947

123 BUDAPESTI KÖNYVTÁR SZÁMLÁJA — NY-50

270. A pápai Petőfi Sándor Népi Kollégium évkönyve, 1946—47

271. A makói József Attila Népi Kollégium évkönyve, 1946—47

	Név	Statisztika	Feladat	Ismeret	Felkészítés
1	Pető János	jól értett, de nem jól tudta a fogalmat kísérlet után	hasznos, sokat tudott a feladat megoldásáról	megértette a feladatot meg tudta oldani	jól tudta a feladatot meg tudta oldani
2	Mészáros László	jól értett, de nem tudta a fogalmat kísérlet után	hasznos, sokat tudott a feladat megoldásáról	megértette a feladatot meg tudta oldani	jól tudta a feladatot meg tudta oldani
3	Szabó László	jól értett, de nem tudta a fogalmat kísérlet után	hasznos, sokat tudott a feladat megoldásáról	megértette a feladatot meg tudta oldani	jól tudta a feladatot meg tudta oldani
4	Gyimesi István	jól értett, de nem tudta a fogalmat kísérlet után	hasznos, sokat tudott a feladat megoldásáról	megértette a feladatot meg tudta oldani	jól tudta a feladatot meg tudta oldani
5	Rékai Tibor	jól értett, de nem tudta a fogalmat kísérlet után	hasznos, sokat tudott a feladat megoldásáról	megértette a feladatot meg tudta oldani	jól tudta a feladatot meg tudta oldani

272. Egyetemi népi kollégium év végi vizsgaértékelése

273. A Horváth Árpád Kollégium vezetősége vizsgáztat, 1948

274. A Somogyi Imre agrárszakérettségis kollégisták egy csoportja vizsgázik, 1948

275. Révai József a NÉKOSZ kommunista nagyaktíváján, 1948. szeptember 21-én bírálatot mond a NÉKOSZ tevékenységéről

276. A NÉKOSZ kommunista nagyaktívájának hallgatósága, 1948. szeptember 21.

277. A NÉKOSZ új vezetőségének megválasztása a NÉKOSZ Apponyi téri központjában, 1948. szeptember 21. Az új vezetőség: Gyenes A., Balyó M., Magyarfalvi L., Szalai B., Mérei F., Székely L., Nagy B.

278. Hallgatóság a NÉKOSZ új vezetőségének megválasztásán, 1948. szeptember 21.

279. A debreceni Bartók Béla Népi Kollégium szövetkezeti szemináriumot tart. Az előtérben levő szemüveges diák, aki a referátumot tartja, Nagy Miklós

280. A debreceni Bartók Béla Népi Kollégium új kollégiumának udvarát rendezik, 1948 ősze

281. A debreceni Ságvári Endre Népi Kollégium Zója lányszövetkezetének tagjai, 1949. június 9.

282. A debreceni Ady Endre-kollégisták választási agitációra indulnak, 1949. május

283. A debreceni Bugát Pál orvoskollégisták 1949 májusában Földesen vonulnak fel, választás

284. A debreceni Ságvári Endre Kollégium diákjai májusi agitációra indulnak Kabára, 1949

285. A szegedi Móricz Zsigmond dolgozó iskolás népi kollégium. Az ülők: Kálmány Lajos-kollégisták, 1948–1949

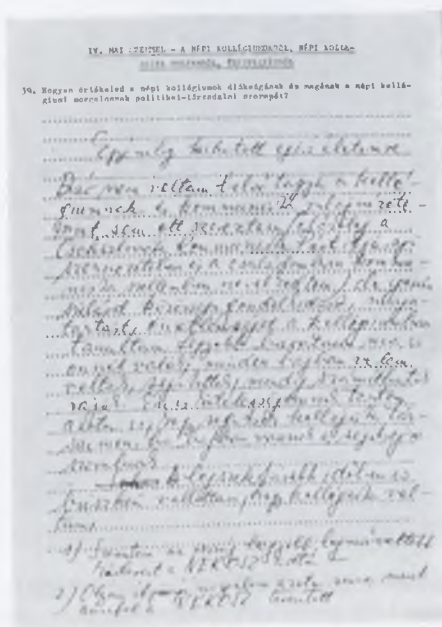
286. NÉKOSZ-kollégiumi igazgatók és titkárok értekezlete, Ajtósi Dürer sor, 1949 telén

287. NÉKOSZ-kollégiumi igazgatók és titkárok értekezlete, Szarvas Gábor út, 1949 telén

288. Találkozó a NÉKOSZ megalakulásának 10. évfordulóján. A résztvevők között Pataki F., Csizmadia Györgyné, Bácskai V., Szekér Gy., Csizmadia György, Kőte S., Házi V., Ádám J., Mohácsy L., Kéri J. Györfly-kollégisták

289. Kérdőív a volt népi kollégisták életéről és tevékenységéről. Egy oldal a kérdőívből

„Csak a múltat őrző jövő boldog:
érte állandó forradalmat vívjatok”

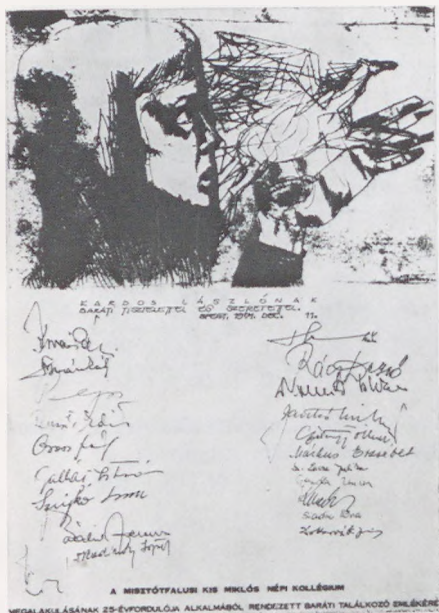
(VÁCI)

1946-1971

D
E
B
R
E
C
E
N

A DEBRECENI ÉS HAJDÚ-BIHAR
MEGYEI NÉPI KOLLÉGISTÁK
TALÁLKOZÓJÁRÓL

1971. június 26-27.

NÉPI KOLLÉGISTÁK TALÁLKOZÓJA

297. A Szabaria Népi Kollégium megalakulásának 25. évfordulóján a volt népi kollégistákról készített tábló, Szombathely, 1971

A VALÓSÁG PEDAGÓGIÁJA

Közösségi nevelés a népi kollégiumokban

298. A NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény néven folyt vállalkozás eredménye, I.: *A valóság pedagógiája. Közösségi nevelés a népi kollégiumokban*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974

A NÉPI KOLLÉGIUMI MOZGALOM IRODALMÁNAK VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA

1939 — 1975

Budapest, 1976.

299. A vállalkozás eredménye, II.: *A népi kollégiumi mozgalom irodalmának válogatott bibliográfiája, 1939—1975*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1976

T

TARSDALOMI STATISZTIKAI KOZLEMENYEK

A NÉPI KOLLÉGISTÁK ÚTJA

1939-1971

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, BUDAPEST

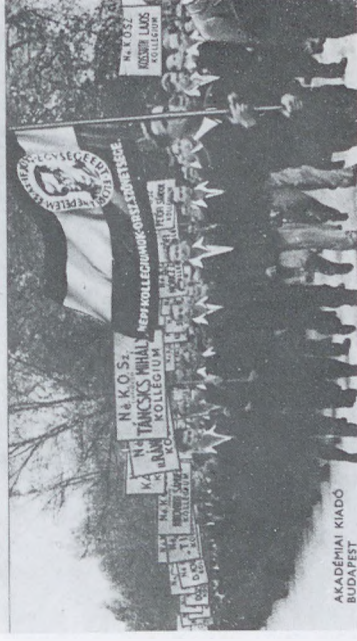
300. A vállalkozás eredménye, III.: *A népi kollégisták útja, 1939–1971*. Statisztikai-szociológiai tanulmány és táblázatok. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1977

SEJ, A MI LOBOGÓNKAT FÉNYES SZELEK FÚJJÁK...

N. K. O. S.
STÖREY ISTVÁN
KOLLÉGIUM

NÉPI KOLLÉGIUMOK 1939-1949

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

301. A vállalkozás eredménye, IV.: *Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fújják... Népi kollégiumok 1939–1949*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977

302. A NÉKOSZ megalakulásának 30. évfordulója. Tudományos ülésszak a Magyar Tudományos Akadémián, 1976. december 1.

303. A fényes szelek nemzedéke: népi kollégista képzőművészek kiállítása a Magyar Nemzeti Galériában 75 egykori népi kollégista művész alkotásaiból, 1976. december 1-től

304. A NÉKOSZ megalakulásának 30. évfordulóján kiosztott emlékérmek egyik példánya. Az érme két oldala

305. A NÉKOSZ megalakulásának 30. évfordulóján rendezett ünnepi esten a Madách Színházban, 1976. december 1.

ՀԱՅԿԱՆՍԻՄՆԵՐԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

605605